This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Google

Jest to cyfrowa wersja książki, która przez pokolenia przechowywana byla na bibliotecznych pólkach, zanim zostala troskliwie zeskanowana przez Google w ramach projektu światowej biblioteki sieciowej.

Prawa autorskie do niej zdążyly już wygasnąć i książka stala się częścią powszechnego dziedzictwa. Książka należąca do powszechnego dziedzictwa to książka nigdy nie objęta prawami autorskimi lub do której prawa te wygasly. Zaliczenie książki do powszechnego dziedzictwa zależy od kraju. Książki należące do powszechnego dziedzictwa to nasze wrota do przeszlości. Stanowią nieoceniony dorobek historyczny i kulturowy oraz źródlo cennej wiedzy.

Uwagi, notatki i inne zapisy na marginesach, obecne w oryginalnym wolumenie, znajdują się również w tym pliku – przypominając dlugą podróż tej książki od wydawcy do biblioteki, a wreszcie do Ciebie.

Zasady użytkowania

Google szczyci się wspólpracą z bibliotekami w ramach projektu digitalizacji materialów będących powszechnym dziedzictwem oraz ich upubliczniania. Książki będące takim dziedzictwem stanowią wlasność publiczną, a my po prostu staramy się je zachować dla przyszlych pokoleń. Niemniej jednak, prace takie są kosztowne. W związku z tym, aby nadal móc dostarczać te materialy, podjęliśmy środki, takie jak np. ograniczenia techniczne zapobiegające automatyzacji zapytań po to, aby zapobiegać nadużyciom ze strony podmiotów komercyjnych.

Prosimy również o:

- Wykorzystywanie tych plików jedynie w celach niekomercyjnych
  Google Book Search to usluga przeznaczona dla osób prywatnych, prosimy o korzystanie z tych plików jedynie w niekomercyjnych celach prywatnych.
- Nieautomatyzowanie zapytań
  Prosimy o niewysylanie zautomatyzowanych zapytań jakiegokolwiek rodzaju do systemu Google. W przypadku prowadzenia badań nad tlumaczeniami maszynowymi, optycznym rozpoznawaniem znaków lub innymi dziedzinami, w których przydatny jest dostęp do dużych ilości tekstu, prosimy o kontakt z nami. Zachęcamy do korzystania z materialów będących powszechnym dziedzictwem do takich celów. Możemy być w tym pomocni.
- Zachowywanie przypisań
  Źnak wodny"Google w każdym pliku jest niezbędny do informowania o tym projekcie i ulatwiania znajdowania dodatkowych materialów za pośrednictwem Google Book Search. Prosimy go nie usuwać.
- Przestrzeganie prawa
  W każdym przypadku użytkownik ponosi odpowiedzialność za zgodność swoich działań z prawem. Nie wolno przyjmować, że skoro dana książka zostala uznana za część powszechnego dziedzictwa w Stanach Zjednoczonych, to dzielo to jest w ten sam sposób traktowane w innych krajach. Ochrona praw autorskich do danej książki zależy od przepisów poszczególnych krajów, a my nie możemy ręczyć, czy dany sposób użytkowania którejkolwiek książki jest dozwolony. Prosimy nie przyjmować, że dostępność jakiejkolwiek książki w Google Book Search oznacza, że można jej używać w dowolny sposób, w każdym miejscu świata. Kary za naruszenie praw autorskich mogą być bardzo dotkliwe.

Informacje o usłudze Google Book Search

Misją Google jest uporządkowanie światowych zasobów informacji, aby staly się powszechnie dostępne i użyteczne. Google Book Search ulatwia czytelnikom znajdowanie książek z calego świata, a autorom i wydawcom dotarcie do nowych czytelników. Caly tekst tej książki można przeszukiwać w internecie pod adresem `http://books.google.com/`

Slav 5215.1

THE SLAVIC COLLECTION

Harvard College Library

GIFT OF

Archibald Cary Coolidge, Ph.D.
(Class of 1887.)

Received July, 1895.

IV

18

MONUMENTA POLONIÆ HISTORICA

POMNIKI DZIEJOWE POLSKI

MONUMENTA POLONIÆ HISTORICA

POMNIKI DZIEJOWE POLSKI

TOM IV

WYDANY

NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE

OPRACOWANY

PRZEZ CZŁONKÓW LWOWSKIEJ KOMISYI HISTORYCZNEJ TEJŻE AKADEMII.

LWÓW

W KOMISIE KSIĘGARNI GUBRYNOWICZA I SCHMIDTA

1884.

10 1/6

Slav 5215.1

Harvard College Library
Gift of
Archibald Cary Coolidge, Ph. D.
July 1, 1895.

PRZEDMOWA.

Wydając niniejszy czwarty tom Pomników dziejowych Polski, zawierający stosunkowo dosyć wielką ilość źródeł dotychczas niedrukowanych a po części nawet nieznanych, z przyjemnością skonstatować możemy, że materyały przeznaczone do Monumentów nie zostały jeszcze w nim wyczerpane, że owszem posiadamy już teraz zapas wystarczający na więcej aniżeli jeden tom. A co podnieść należy, są to głównie materyały pochodzące z bibliotek krakowskich i lwowskich. Stąd łatwo utworzyć sobie można wyobrażenie, ile to skarbów ważnych dla naszej historyi ukrywa się jeszcze w bibliotekach prywatnych, kapitulnych, kolegiackich i klasztornych na całym obszarze dawnej Polski i Litwy, nie wspominając nawet o bibliotekach zagranicznych, gdzie jak w Petersburgu, Berlinie, Wiedniu, Rzymie, Dreźnie, Szwecyi i Węgrzech znajdują się niewątpliwie rękopisy odnoszące się do pierwotnych dziejów naszych, dotychczas albo wcale nie znane albo tylko dorywczo zbadane. W innych krajach rządy i towarzystwa naukowe popierają znacznymi funduszami wydawnictwa takie jak nasze i wysyłają młodych i zdatnych ludzi do wszystkich bibliotek krajowych i zagranicznych celem badania takowych — u nas niestety nikt się o to nie troszczy, a wyszukiwanie zabytków naszej przeszłości pozostawia się zupełnie dobrej woli ludzi chętnych, ale zwykle nierozporządzających potrzebnym do tego majątkiem. Rządy narodów będących w szczęśliwszych warunkach powinno u nas zastąpić społeczeństwo, przychodząc w pomoc wydawnictwu. To też właśnie z tego powodu odzywamy się do wszystkich właścicieli bibliotek prywatnych, do wszystkich przełożonych bibliotek kapitulnych, seminaryjnych i klasztornych, do wszystkich ludzi dobrej woli przebywających w stolicach powyż wymienionych, aby raczyli podpisanemu komitetowi dawać wiadomość o wszystkich wiadomych im rękopisach, zawierających materyały historyczne (kroniki, roczniki, zapiski, libri mortuorum, vitae

sanctorum, miracula itp.). Zwracamy mianowicie uwagę na vitae sanctorum, legendaria, passionalia. Są to źródła dotychczas przez naszych badaczów niemal wcale nieuwzględniane, a jednak mieści się w nich materyał nieraz bardzo ciekawy; świadczą o tem wymownie żywoty i cuda w niniejszym zawarte tomie; jest to jednak mała tylko cząstka tego, co niegdyś było i co się niewątpliwie w innych rękopisach w innych stronach jeszcze znajduje.

Aby dać przykład, ile to jeszcze jest nieodszukanych żywotów, niech nam wolno będzie wymienić tu nazwiska niektórych osób, które od dawna już były „in odore sanctitatis“ a o których niewątpliwie istniały tego rodzaju zapiski jak o bł. Wernerze, biskupie płockim, jakkolwiek później zupełnie o nim zapomniano. Za świętych i błogosławionych uchodzili zatem od dawien dawna: Gaudenty, Bogumił i Jakób Świnka arcybiskupi gnieźnieńscy, Wincenty (Kadłubek)[1], Iwo i Jan Grot[2] biskupi krakowscy, Symeon biskup płocki, Wit biskup lubuski, Bernard arcybiskup halicki, kanonik Marcin Baryczka, Sędziwoj kanonik gnieźnieński († 7 Maja r. 1369), Jan z Ryczywoła († 9 Czerwca r. 1399), Bolesław Wstydliwy, Lukarda czyli Lugierda żona Przemysława wielkopolskiego, Eufemia księżniczka raciborska; z zakonu franciszkańskiego: Stanisław z Przemyśla († 22 Maja r. 1241), Jan de Plano i Benedykt († 21 Czerwca), Piotr Odraniec spowiednik ś. Kingi, Rajmund spowiednik ś. Salomei († 17 Lipca r. 1272), Bolesław (zapewne Borysław) sekretarz ś. Salomei († 19 Sierpnia r. 1299), Łukasz i Walenty († 12 Lutego r. 1325), Pankracy, Piotr, Paweł, Leonard i Adam († r. 1341), Gastołd, Stanisław i Zbigniew († 24 Maja r. 1341), Błażej i Marek († 14 Czerwca r. 1341), Wisław († 20 Grudnia r. 1342), Gilbert († 31 Maja r. 1345), Ścisław, Błażej, Wisław, Wincenty i Hieronim († 19 Lutego r. 1370); z zakonu kaznodziejskiego Czesław, Sadok, oraz Anzelm, Wojciech, Alexander i Szymon († 21 Czerwca r. 1248), Herman Morawita († 30 Marca r. 1245), Wacław, Władysław i Wisław († r. 1262), Sanctes i Szymon († 30 Kwietnia r. 1289), Benedykt przeor, Bogusław podprzeor, Hieronim,

---

[1]) Rękopis biblioteki Ossolińskich l. 722: Annales regni Poloniae . . . filiorum sanctitatis sanctorum et beatorum et sancte viventium ac piorum ac venerabilium in spe beatificandorum canonizandorumque: „Plura in libro vitae huius beati Vincentii in coenobio Andreoviensi ordinis Cisterciensis“. [2]) Tamże: vita eiusdem.

Jan i Floryan uczniowie ś. Jacka; z zakonu Benedyktynów: Stanisław opat świętokrzyski († 17 Lipca r. 1260), Wizenna ksieni staniątecka († 6 Czerwca r. 1269), Benedykta ksieni trzebnicka († 8 Lipca r. 1343), Mikołaj († 5 Października r. 1325), Jan Szwenkefeld († 8 Października r. 1341), Konrad de Grossis Prusak[1] († 18 Czerwca r. 1462); z Klarysek: Agnieszka w Starym Sączu († 15 Lipca r. 1256?); z Premonstrantek: Bronisława († 19 Sierpnia 1259); z Bernardynów: Filip († 5 Stycznia r. 1460), Biernat († 16 Czerwca r. 1463), Anioł z Ostrowa († 7 Stycznia r. 1479), Michał[2] († 20 Października r. 1491) i Stanisław ze Słup († 8 Sierpnia r. 1510), oraz bazylianin Stanisław Litwin († 7 Września r. 1342) itp.

Nieznana też jest dotychczas jeszcze „passio sancti Adalberti", z której Gall korzystał a w której się znajdował opis pobytu cesarza Ottona w Gnieźnie, również jak pierwotne relacye, z których Kosmas praski zaczerpnął swoję opowieść o pięciu braciach heremitach[3] i o translacyi ich relikwii do Czech.

Źródła, z których dotychczas korzystaliśmy, są przeważnie małopolskie; z wielkopolskich, które obfitszy plon obiecują, czerpać wcale nie mogliśmy, gdyż biblioteka kórnicka z powodu przebudowywania była zamknięta, a dyrekcye kilku gimnazyów ewangelickich w Wielkim Księstwie poznańskiem, które posiadają rękopisy, na naszę prośbę nie raczyły nawet odpowiedzieć.

W następnym tomie Monumentów mamy zamiar umieścić głównie oprócz żywotów i cudów królewicza Kazimierza, Jana z Kęt, Jana z Dukli i Szymona z Lipnicy, kroniki klasztorne, libri mortuorum itp. i dla tego byłyby bardzo pożądane dla nas wskazówki o rękopisach nieznanych, choćby i późniejszych, byleby tylko czerpały z źródeł dawniejszych.

Ponieważ wydawnictwa, jak niniejsze, głównie się opierają na rękopisach, po które należało udać nam się do rozmaitych osób

---

[1]) Tamże: vita eiusdem. [2]) Tamże: Chronicon conventus Poznaniensis. [3]) Legenda de quinque fratribus heremitis, którą dosyć często w naszych rękopisach spotykamy, polega na Kosmasie; dla tego też nie umieściliśmy jej w Monumentach; relacyi zaś o nich ś. Bruna z r. 1008, odkrytej niedawno w Niemczech nie mogliśmy w obecnej chwili otrzymać; mamy jednak nadzieję, że będziemy mogli ją umieścić w następnym już tomie.

i bibliotek, więc z przyjemnością zaznaczamy, że doznaliśmy niemal wszędzie największej uprzejmości i uważamy sobie za miły obowiązek złożyć tu podziękowanie wszystkim, którzy raczyli nas wspierać skarbami swoich zbiorów, a mianowicie dyrekcyom i zarządom bibliotek nadwornych w Wiedniu i Monachium; jagiellońskiej, kapitulnej i ks. Czartoryskich w Krakowie; uniwersyteckich: we Lwowie, Pradze i Wrocławiu; Wysokiemu ministeryum oświaty w Wiedniu; JExc. ks. Kalińskiemu biskupowi kieleckiemu, JExc. ks. Sotkiewiczowi biskupowi sandomierskiemu; ks. kanonikom Siarkowskiemu w Kielcach, Piotrowiczowi i Szubartowiczowi w Sandomierzu, Badowskiemu w Lublinie; JW. pp. Janowi hr. Tarnowskiemu w Dzikowie, Włodzimierzowi hr. Broel-Platerowi w Petersburgu; pp. profesorom Adolfowi Pawińskiemu w Warszawie, Władysławowi Nehringowi w Wrocławiu, Stanisławowi Ptaszyckiemu w Petersburgu, a przedewszystkiem ks. kanonikowi Ignacemu Polkowskiemu w Krakowie, który niestrudzonym był w odszukiwaniu i dostarczaniu nam co raz nowych źródeł.

Lwów dnia 21 Sierpnia 1884.

Dr. Antoni Małecki. Dr. Xawery Liske. Dr. Wojciech Kętrzyński.

TREŚĆ TOMU IV.

	Stronica
Przedmowa	V—VIII
De persecutione Iudaeorum Vratislaviensium a. 1453. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI	1— 5
Annales monasterii Trebnicensis. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI . .	6— 7
Excerpta Ioannis Dlugossi e fontibus incertis. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI	7— 15
Catalogi episcoporum Vladislaviensium. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI	16— 30
Chronica terrae Prussiae. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI	31— 40
Annales Golubienses. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI	40— 43
De magna strage a. 1410. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI	44— 48
Series episcoporum Culmensium. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI . .	48— 52
Magistri generales ordinis Teuthonicorum fratrum. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI	53— 56
Liber mortuorum monasterii Pelplinensis ordinis Cisterciensis. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI	56—124
Calendarium vetus sive tabula defunctorum patrum et fratrum Cartusiae Dantiscanae. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI	125—136
Fragmentum Menologii Olivensis. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI . .	136—139
Fragmentum Menologii Zukoviensis. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI .	140—142
Henrici Sbignei de Gora tractatulus contra cruciferos, regni Poloniae invasores. Wydał Dr. OSWALD BALZER	143—191
Oratio contra cruciferos (Thorunii coram arbitris a. d. 1464 habita). Wydał Dr. OSWALD BALZER	192—205
De sancto Adalberto episcopo. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI . . .	206—221
Miracula sancti Adalberti. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI	221—238
Vita sancti Stanislai episcopi Cracoviensis. (Vita minor). Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI	238—285
Miracula sancti Stanislai. Wydał Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI	285—318

Stronica

Vita sancti Stanislai Cracoviensis episcopi. (Vita maior). Auctore fratre Vincentio de ordine fratrum praedicatorum. Wydał Dr. Wojciech Kętrzyński . . . . . 319—438

[Hymni de sancto Stanislao] . . . . . 355—362

Miracula venerabilis patris Prandothae episcopi Cracoviensis. Wydał Dr. Wojciech Kętrzyński . . . . . 439—500

Vita sanctae Hedwigis ducissae Silesiae. (Vita maior, vita minor, genealogia). Wydał Dr. Aleksander Semkowicz . . . . . 501—655

Vita Annae ducissae Silesiae. Wydał Dr. Aleksander Semkowicz . . . 656—661

Vita et Miracula sanctae Kyngae ducissae Cracoviensis. Wydał Dr. Wojciech Kętrzyński . . . . . 662—744

De pincerna ducis Poloniae a morte liberato. Wydał Dr. Wojciech Kętrzyński . . . . . 745—747

Mors et Miracula beati Verneri episcopi Plocensis. Auctore Iohanne decano Plocensi. Wydał Dr. Wojciech Kętrzyński . . . . . 748—754

Translatio sancti Floriani I—III. Wydał Dr. Wojciech Kętrzyński . . 755—762

Miracula sanctae Hedwigis reginae Poloniae. Wydał Dr. Wojciech Kętrzyński . . . . . 763—769

Vita sanctae Salomeae reginae Haliciensis. Auctore Stanislao Franciscano. Wydał Dr. Wojciech Kętrzyński . . . . . 770—796

Polikarpa mnicha kijowskich pieczar Żywot Mojżesza Węgrzyna. Wydał Emil Kaźużniacki . . . . . 797—817

De vita et miraculis sancti Iacchonis (Hyacinthi) ordinis fratrum predicatorum. Auctore Stanislao lectore Cracoviensi eiusdem ordinis. Wydał Dr. Ludwik Ćwikliński . . . . . 818—903

Dopełnienia przez Dra Wojciecha Kętrzyńskiego i Dra Ludwika Ćwiklińskiego . . . . . 904—910

Indeks opracowany przez Kornelego Hecka . . . . . 911—992

Pomyłki ważniejsze 993

DE PERSECUTIONE IUDAEORUM VRATISLAVIENSIUM A. 1453

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

W trzecim tomie Pomników dziejowych Polski umieścił Dr. Semkowicz na str. 785—789 relacyą ciekawą o procesie prowadzonym r. 1453 przeciw żydom wrocławskim. Inny opis pamiętnych tych zdarzeń znalazłem w rękopisie biblioteki Ossolińskich nr. 824. Jest to rękopis in 4°, pisany różnemi rękami w XV wieku, który liczne zawiera pisma treści kościelnej i teologicznej. Większego znaczenia są tylko „Sermones“ zaczynające się na k. 179, bo podają legendy rozmaitych świętych jak np. ś. Jadwigi (k. 182—184), ś. Elżbiety (k. 184′—187), ś. Stanisława (k. 201—205), ś. Wacława (k. 205—207′), ś. Wojciecha (k. 215—218); wśród tych sermones znajduje się na k. 233—236 wspomniana relacya o prześladowaniu żydów w Wrocławiu w r. 1453 a trochę później Eryka z Górki „Tractatulus contra cruciferos (k. 242—257).

Autorem tej relacyi, której kopią bardzo błędną mamy przed sobą, był niezawodnie Polak nie władający dobrze językiem łacińskim; poznać to można po przestawieniu wyrazów właściwem tylko językowi polskiemu, oraz stąd, że nauczyciela wiejskiego nazywa „klechą“. Prócz znaczenia historycznego, relacya niniejsza ma jeszcze tę zaletę, że rzuca światło niejakie na stosunki społeczne niższych warstw przeważnie polskich w Szląsku, bo charakterystycznym jest mianowicie sposób, którym ludzie ówcześni przemiawiali do siebie. Ogłaszamy niniejszą relacyą, sądząc, że pod niejednym względem objaśni i dopełni opisu wydanego przez p. Dra Semkowicza.

Poprawki nasze a błędy rękopisu uwidoczniamy w przypiskach.

1 Admiranda misericordia domini nostri Ihesu Christi, qui non solum christianis versipellibus vivere.... cum ipsis Iudeis perversis dissimulanter (sic), qui male dediti oblusioni eiusdem clemenciam inmensam variis non formidant aficere blasphemiis

Wiersz 2 versipellibus„ veris pellibus. — 2 vivere....„ *brakuje czegoś.* — 3 oblusioni„ obliuioni.

invidiosis illis sempiternum (sic). De quorum blasphemia in meo ostensa domino horrenda, plurimum casum Wrathislavie novissime emersum (sic), nisi esset ad correccionem christianorum obstinatorum vel ad Iudeorum terrorem perversorum, scribere minime ausus essem, testis est michi ipse Christus filius dei vivi et sua genitrix virgo illibatissima Maria.

Accidit noviter Wrathislavie de anno incarnacionis dominice, quo iam scribitur M°CCCC° quinquagesimo tercio, die Mercurii infra octavas corporis Christi: archisinagogus Iudeorum, convocatis cunctis legisperitis et phariseis, consilium inierunt simul pociores Iudei forma sub tali, dicentes finaliter: Volumus scire et experiri, an sit in illa figura rotunda azimi panis atque nivei candoris Ihesus Christus, Messias noster dictus, cum omni sue essencie attinencia; quare igitur queritemus modo, quo cauciores possumus, quomodo sacramentum ab ipsis illud possemus habere christianis denariorum victis precio, sub eadem figura et ut experiamur, an sit illud verum, quod christiani confitentur. Satis presumptuose hoc ipsum facere cupientes non ad reformacionem propriam miraculo divino viso, sed ad illudacionem omnipotentis dei maiorem et ita consilio facto, vocitarunt unum de preconibus civitatis Wrathislawiensis, qui familiaris illis fuit ex contractis sepissimis, cui dixerunt: Mi domine, tu amicus es noster maximus, ut evidenter est notum nobis et omnia, que placita sunt, [parati] sumus facere tibi, per legem dei nostri iurantes; restat nobis nuper una grandis necessitas, quomodo libentissime sacramentum fidei vestre sub una duntaxat hostia panis rotunda, in qua vos dicitis esse veraciter Christum, habere vellemus. Idcirco, si poteris illud fideliter nobis ministrare, extunc per legem nostram iuramus una voce: tibi volumus centum florenos dare confestim. Preco itaque audiens, quod tanta sibi pollicetur summa florenorum, respondit ovanter: Spero, quod habere potero illud. Iudei vero propter firmiorem querendi operam obtulerunt illi duodecim florenos in primis motibus. Receptis quoque preco florenis abiit et in villas se querendi causa transtulit et ita unam ingressus civitatem in Slesia Olesznycza dictam, in diversorium inpeciit hospicium, in quo reperit unum opilionem ab antiquo sibi notum, cui solito avedicendi more ait: Amice mi multum diligende, certe de visione sanitatis tue intigerime cor in me exulat supra modum; novit deus omnipotens, quam temporis est multum dilapsum, quod vidi et mestus extiti certe. Deinde subiunxit illum blandissimis demulcendo verbis: Mi frater, ut sic dicam, germane; certe necessitas quedam recens

6 Czerwca

Wiersz 1 invidiosis„ in iudiciis. — 2 emersum„ mersum. — 17 familiaris„ familiarius. — 19 [parati]„ *nie ma.* — 25 firmiorem„ finiorem. — 28 dictam„ dicta. — 29 quo„ qua. — 29 avedicendi„ avedicendo.

incumbit michi sacramenti sub hostia tamen una panis; si illam michi acquirere poteris. quoniam tu notus es in villis istis, tibi mox unum florenum dabo et alium deinde recepturus es plus sine fallo. Respondit opilio ille: Mi domine, spero quod habebo. Scio hic unum plebanum cominus in una villa, simplicianum valde, qui sacramentum large servat sine custodia, sine clausuris; ibi vero pergam et credo, perficiam; tu vero me iam prestolaris in loco isto, donec redeam ad te forsitan in factis prosperatis optatus. Et ita opilio abeundo se modo in villam transtulit eandem acsi exhilaratus, in quam ingrediendo reperit clecham coniugatum lacerdum (sic) acsi rusticum agrestem secus ecclesiam, cui ait solito avedicendi more opilio ille: O bone et legalis magister, ymo amice carissime, certe preter te acsi in toto mundo fideliorem michi nullum sencio; quomodo iam vales in vita, tua uxor et pueri; in veritate gaudium non cessat cor titilare meum, dum de sanitate corporis tui. uxoris et puerorum predulces audio pro more canores. Deinde subiunxit eundem clacham rusticum mellificando svavibus: O magister omni honore digne et laude ex fidelitate tua, quam ad singulas gestas acciones nuper, veluti in sacra confessione tibi grandem detego necessitatem; si in illa me relevare poteris, sine premio certe non eris. Respondit clecha ille acsi garcio unus: Quenam est illa necessitas ardua, michi, queso, dicito illam, mi domine valde honorande, forsitan consiliis meis te iuvare possum, confido. Respondit opilio ille: Magister o legalissime, si poteris mihi sacramentum ministrare tamen sub una hostia panis, de quo indigeo multum actenus, mox ego tibi unum bonum tradam florenum, deinde plus es recepturus, michi crede certe. Clecha autem ille mercator pessimus de floreno sibi pacto gaudium habens, quoniam thabernam pro sponsa adoptaverat valde dilectam sibi, ardentissime respondit ovanter: Mi domine, non est aput me tantum donum, quod tibi negem, spero, quod illud habere possum, sed antequam aliquid contractabimus super facto tuo arduo, eamus ad locum refrigerii, ubi nulla tristicia, sed omnibus mestis leticia datur, scilicet thabernam, bibere tamen saltem pro uno ternario de cerevisia emtica bona; deinde exequemur facta optata. Et ita volentes bibere pro ternario de cerevisia emtica bona solvunt pro tribus grossis; post hoc opilio ait, timens, ne frustrarent in suis factis: Magister carissime, tempus nostrum agamus ocius, quid agere debemus. Surgens autem clecha, Iude traditoris socius dilectus valde, abierunt ambo et ita ingressi ecclesiam, plebano in tegete stertente sua hora meridiana, clecha maledictus repositorium sacramenti accedens, imperterritus deposuit hostiam unam, in qua dominus erat veraciter et porrexit illam

Wiersz 9 avedicendi„ avedicendo. — 12 titilare„ titulare. — 16 grandem„ grandevam *skróc.* — 22 crede„ credere. — 24 ardentissime„ arduissime.

irrevcrenter opilioni, quam opilio in pannum involvendo abiit, magistro eidem florenum dando. Hoc facto opilio rediit in Oleszniczam exhilaratus multum et invenit preconem se prestolantem loco in illo, cui hostiam porrigendo accepit tres florenos ultra sibi pactos a precone illo. Preco autem gaudens eo, quod rem desideratam valde iam habet, opilioni valedicendo reversus est Wratislaviam ad Iudeos et ita veniens hostiam illam sanctam illis acsi tremefactus porrexit. Post hoc accipiendo finem pecunie pollicite scilicet octoginta florenos abiit inde. Iudei vero hostiam accipientes sanctam illuserunt illi cutellis illam forantes, dicentes, si hic erit corpus Christi verum, ut Christiani dicunt, extunc sanguis Christi exiliet statim, et sic ipsis illam sacrosanctam forantibus hostiam sic, quod sanguis Christi gloriosus exiliebat patenter ac gausape tabule album rubrabat in condempnacionem Iudeorum perversorum. Sed tamen deus omnipotens nolens de cetero tam horrendam in se ferre blasphemiam, accidit, ut una ancilla christiana, famula Iudei eiusdem, in cuius domo hec acta sunt, nichil sciens de facto, intrare voluit celarium, in quo blasphemia fuit super sacramento venerabili et in collo celarii suspiciendo vidit Iudeos perversos hostiam sanctam forantes sanguine resiliente et gausape tabule album rubrante; mox perterrita cucurrit ad preconsulem civitatis cognito sacramento et retulit, ut factum vidit. Preconsul autem, ut vir sapiens, iussit ancille in domo manere illa et ita convocatis consulibus et preconibus armatis experiencia facti recepta, mox irruerunt contra illos in celarium et invenerunt, ut ancilla retulit, blasphematores domini nostri, quos statim detinuerunt et sacramentum illud cum reverencia magna ad ecclesiam sancte Elyzabeth reportarunt, quibus detentis carceri illos fortissimo deputaverunt. Deinde alios Iudeos blasphemie nescios captos cum uxoribus et pueris similiter carceri deputarunt; post hoc domini Wratislavienses miserunt ambasiatam ad christianissimum imperatorem et ad inclitum regem Ladislaum Boemie et Ungarie in Austriam, quid iubent facere cum talibus illusoribus Iudeis perversis, sine voluntate illorum facere in facto pretacto nichil volentes, sicut subiecti fideles et veri sapientes, honorem ipsis dominis suis inponentes. Imperator autem et dominus rex Ladislaus, visa fidelitate eorum, remiserunt nuncios suos ad dominos Wratislawienses dicentes: Iste vir bene meritus, plenus gracia dei, frater Iohannes de Campestrano sancte observancie, partibus nostris a deo missus de speciali gracia dei omnipotentis, ille istud iudicabit negocium, quoniam interest sui facere talia, ex quo potest maxima, quod est et ista dante deo et ipsi coniunctum iudicium istud ecclesie; quidquid enim iusta sentencia in eis deciserit, uterque nostrum contenti stabimus

---

Wiersz 8 forantes„ forentes. — 11 ac„ ad. — 15 forantes„ forientes. — 16 resiliente„ resiliante. — 22 carceri„ carcere. — 27 subiecti„ subiecto. — 32 indicabit„ iudicare.

dante domino. Frater autem Iohannes videns, quod sibi est iudicium illud a cesarea et regia maiestate concessum, sedit pro tribunali in medio civitatis cum domino episcopo eiusdem civitatis et consulatu ac decurionibus imperatoris et regis Ladislai et ita Iudeos blasphematores iussit afferri ante tribunal statim; deinde iussit afferre quatuor sartagines carbonis igniti plenas; post hoc fecit expoliare illos et nudo corpore facie supina thabule alligare, ferociter quemlibet eorum seorsum; deinde precepit quatuor tortoribus de illis carnem evellere attrociter aculeis ferreis et mittere in sartagines ad conburrendum et ita caro de illis tracta est usque ad apparicionem ossium omnium. Post hoc consules excoriatos de carne totaliter iusserunt in quatuor dividere partes solito more et biviis partes divisas suspendere ad terrorem omnium maledictorum Iudeorum et Christianorum. Post hoc perditis illis blasphematoribus omnibus, qui in numero quatuordecim fuerunt, iussit presentare alios blasphemie nescios, quibus presentatis confestim iussit unam horridam lignorum errigere strugem et illam ignis succendere flamma et deinde iussit fontem baptismi afferre et illi plebano cum quatuor presbyteris ornatis astare; post hoc sentenciam fulminavit suam frater et magister Iohannes iudex subdelegatus dicens: Hii, qui de blasphemia nil sciverunt prefata, eligant unum ex his; si baptizari volunt, ecce fons fidei recte, vivant in fide recta; si autem baptizari noluerint, in ignem vadant ut filii perdicionis. Et ita sentencia facta tantum viginti adolescentes sunt baptizati terrore ignis perterriti, omnes autem alii iuvenes et senes in ignem transiverunt inperterriti ut obscurati. Et ita iusticia dei redente unicuique quid suum est, frater Iohannes statuit decretum novum, ut sit tale examen Iudeorum, ubicunque Iudei fuerint in civitatibus, per episcopos et archiepiscopos cum civium adiutorio et consensu domini naturalis terre, sicut factum est illud ultimum examen; ubi vero fuerit collegium ipsorum, non plures in numero sustineantur non nisi sex aut magis; ut dictum illud domini nostri Ihesu Christi locum habeat firmiter, ubi dicit: per se generacio non preteribit hec, donec omnia fiant. Quoniam Iudeorum augmentum multam operatur blasphemiam domini nostri Ihesu Christi et sue virginis matris Marie atque fidei katholice derogacionem, ideo hec gens incredula et insidiatrix fidei non sustineatur ab ecclesia in copia.

Wieraz 2 concessum„ *pierwotnie było* confestim, *co na marginesie poprawiono.* — 3 imperatoris„ imperatoribus. — 5 igniti„ ignitis. — 6 alligare„ alligari. — 7 evellere„ evallere. — 24 domini„ domino. — 29 matris„ matri.

ANNALES MONASTERII TREBNICENSIS

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Mały rocznik trzebnicki, który niniejszem ogłaszamy, uszedł był jak się zdaje, dotychczas uwagi uczonych, bo wydrukowanym był już r. 1511 w dziele dziś bardzo rzadkiem: „Vita beatissimi Stanislai Cracouiensis episcopi nec non legende sanctorum Polonie, Hungarie, Bohemie, Morauie, Prussie et Slesie patronorum, in Lombardica historia non contente.... Impressum Cracouie in edibus prouidi viri Ioannis Haller anno partus virginalis Millesimo quingentesimo undecimo die Mercurii vegesima quarta mensis Decembris".

Znajduje się tam na fol. 130′ bezpośrednio po żywocie ś. Jadwigi (vita minor) i zajmuje 8 wierszy druku; po nim następuje „oratio ad beatam Heduigem".

Nie ulega wątpliwości, że modlitwa i rocznik znajdowały się już w rękopisie, z którego życie ś. Jadwigi wydrukowano. Ale że o rękopisie samym nic zgoła nie wiemy, dlatego też żadnych wskazówek nie mamy co do czasu, w którym powstał rocznik niniejszy. Niestety i sam tekst jest bardzo zepsuty, bo nieomal wszystkie daty są niedokładnie podane; ale to zdaje się być winą wydawców i drukarza. Gdyby ten domysł nasz był uzasadnionym, moglibyśmy śmiało przypuścić, że zapiski poniżej podane powstały jeszcze w XIII wieku. Temu zdaje się pozornie sprzeciwiać wyraz w ostatniej zapisce znajdujący się „Babergensi" jako historycznie nieusprawiedliwiony, bo książę Władysław, o którym tam mowa, nigdy nie był biskupem bambergskim. Wyraz ten więc nie może być współczesnym. Uważam go za wtręt późniejszy i tłumaczę go w ten sposób: w oryginale stało pierwotnie: „a venerabili Wladislao archiepiscopo et duce Slesie", ktoś źle objaśnił tytuł arcybiskupi dodając „Bambergensis", w skutek czego potem znów zamieniono „archiepiscopus" na „episcopus".

Anno domini MCCIII fundatum est cenobium Trebnicense a pio Henrico [1].

Anno MCCXIX consecratum est monasterium. 25 Sier.

Anno MCCXXXVIII XII Kal. Aprilis [2] obiit idem dux. 21 Marca.

[1]) Ob. Grünhagen: *Regesten zur Schlesischen Geschichte I.* str. 74 (drugie wydanie).

[2]) Inne źródła podają *XIV Kal. Aprilis* t. j. dnia 19 Marca. Ob. Grünhagen: *Regesten* str. 223—224.

Anno MCCXLI [V] Idus[1] Aprilis dux Henricus filius eius occisus est a Tartaris.

Anno MCCXLIII [VII] Idus[2] Octobris beata Hedwigis obdormiuit in domino.

Anno domini MCCLXVI [VIII][3] Kal. Decembris canonisata est eadem domina a sanct[issim]o[4] Clemente papa IV.

Anno domini MCCLXVII [XVI][5] Kal. Septembris translata est eadem sancta Hedwigis. 17 Sierpnia 1264

Anno domini MCCLXIX Kal. Maii fundata est capella beate Hedwigis a venerabili Wladislao episcopo *Babergensi* et duce Slesie[6]. 1 Maja

---

EXCERPTA IOANNIS DŁUGOSSI E FONTIBUS INCERTIS

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Ważny kodeks pergaminowy biblioteki ordynackiej hr. Zamojskich, który śp. August Bielowski w pierwszym tomie Monumentów na str. 386 opisał, był jak wiadomo niegdyś w posiadaniu dziejopisarza naszego Jana Długosza i służył mu za jedno z cenniejszych źródeł do jego historyi. W tym kodeksie znajduje się także tak zwany rocznik Traski, wydany przez Augusta Bielowskiego w drugim tomie Monumentów (str. 826—861). Wśród niego przy latach próżno przez pierwszego pisarza zostawionych lub w interliniach pomiędzy jednym rokiem a drugim porobił Długosz własną ręką liczne dopiski, które się dobitnie od pisma pierwotnego odróżniają.

---

[1]) W źródle naszem stoi tylko „*ydus*“; wyraz ten sam już jest dowodem, że przed nim brak liczby, bo inaczej mówionoby „*Idibus*“. [2]) W źródle naszem tylko *ydus*. *Vita s. Hedvigis w Script. rer. Siles. II.* str. 53 ma „*ydibus mensis Octobris*“. [3]) W źródle naszem tylko „*Kal*“. Ob. Grünhagen: *Regesten II*, 146. [4]) W tekscie „*sancto*“. [5]) Ob. Grünhagen II, 171, który jednak stosownie do *vita s. Hedvigis* ma r. 1268. Długosz II, 406, podaje *XV Kal. Septembris 1267*. [6]) Ob. Grünhagen: *Regesten II*, str. 166 i 175. Władysław był r. 1265—1270 arcybiskupem salzburgskim.

Bielowski nie zdając sobie sprawy z znaczenia tych zapisek, przytoczył tylko niektóre w przypiskach i trzy na samym końcu tekstu przez siebie wydanego. Mojem zdaniem postąpił sobie niesłusznie, że ich nie umieścił na właściwem miejscu wśród tekstu, odróżniając je tylko drukiem odmiennym od tekstu pierwotnego i dlatego też postanowiliśmy wydać je tutaj z osobna. Że zapiski wspomniane zaciągnęła ręka Długosza do kodeksu, to im wartości nie ujmuje, również jak ta okoliczność, że po największej części znajdujemy je w jego kronice. Zapiski te nie miałyby tylko wtedy żadnego znaczenia, gdyby je Długosz z swojej historyi był przeniósł do rocznika, bo w takim razie historya Długosza byłaby ich źródłem. Ale czy można coś podobnego w ogóle przypuścić na seryo? Mojem zdaniem, nie; Długosz bowiem pisząc historyą swego narodu zbierał źródła, z których mógł czerpać, jak o tem najlepiej świadczy kodeks pergaminowy Zamojskich. Posiadając roczniki i kroniki, dopełniał ich przy sposobności, zaciągając do nich wiadomości, które inne kodeksy przezeń porównane miały lub które rozproszone po różnych znalazł kodeksach, również jak liczne notatki kościelne, klasztorne itp. Tylko takie znaczenie mogą mieć notatki jego ręką zapisane; przepisanie bowiem ich z historyi dla dokompletowania rocznika nie miałoby po prostu sensu i byłoby zabawą tak dziecinną, że tego żadną miarą przypuścić nam nie wolno.

Że to są źródła Długosza, z których czerpał do swojej historyi, nie trudno udowodnić. Gdyby je był wypisał z swego dzieła dla skompletowania rocznika, ręka byłaby jednostajną; tymczasem notatki Długosza dają wyraźnie poznać trzy epoki, w których zostały zaciągnięte. W pierwszej epoce pismo jego jest wielkie i niewyrobione; zapiski tej epoki umieściliśmy w pierwszym oddziale; notatki w drugim oddziale pomieszczone bardziej już są zbliżone do głównej masy zapisek, które stanowią oddział trzeci i obejmują około 100 wiadomości ciekawych. Charakter pisma tegoż oddziału jest zupełnie ten sam, co w znanych jego listach i rękopisach. Widać, że te wiadomości w bardzo różnych czasach zostały wciągnięte do kodeksu.

Że to są źródła Długosza, tego dowodzi także okoliczność, że pomiędzy niemi znajdują się wiadomości, z których Długosz w swojej historyi wcale nie korzystał jak np. r. 997, 1073, 1090, 1143, 1252 itp., które więc żadną miarą z jego historyi pochodzić nie mogą, lub takie, z których Długosz dlatego nie korzystał, że skądinąd miał inną wiadomość jak np. r. 1228, 1281 i 1294, gdzie w swojej historyi wyraźnie na dwa źródła się odwołuje.

Przemawia zatem i to, że tutaj nieraz podaje jednę i tę samę wiadomość pod różnemi datami jak np. 1073 i 1078, 1090 i 1095, 1319 i 1320, z czego niewątpliwie wynika, że wypisywał z różnych źródeł.

Notatki Długosza pod wielu względami bardzo ciekawe, są jednak bardzo różne co do pochodzenia i wartości.

Nie ulega wątpliwości, że większa część jego zapisek nosi rocznikarski charakter i pochodzi z źródeł polskich, czeskich i węgierskich; inne wiadomości zawdzięczają swój początek niezawodnie kalendarzom kościelnym i klasztornym, jak tego dowodzą dokładne nieraz daty; inne znów — a są one dosyć liczne — pochodzą z różnych katalogów biskupich lub przynajmniej z stolic biskupich. Pewna część

zapisek opiera się na dokumentach, które Długosz albo sam jeszcze widział albo o których znalazł wzmiankę w tych materyałach, z których jego libri beneficiorum powstały.

Inne znów zapiski są, jak się zdaje, osobistą kombinacyą Długosza; czytając kroniki polskie, pewne fakta podane bez daty zaciągnął do rocznika pod pewien rok: czy rok ten jest jego domysłem czy miał jakąś inną do tego podstawę, nie wiadomo. Tego rodzaju są np. wiadomości:

1077 Petrus triennio mortuus a beato Stanislao suscitatus ducitur in testem.

1141 Suadet omne ducissa.

1143 Implorant auxilium Glotis.

1166 Prussia apostatat, Prussia rebellat.

Skąd która wiadomość jest wzięta, trudno roztrzygnąć. W przypiskach zwracamy uwagę na to, gdzie podobne, czasem nieomal dosłowne wiadomości się powtarzają; czyniąc to nie chcemy jednak twierdzić, aby właśnie wskazany przez nas rocznik etc. był tem źródłem, z którego Długosz czerpał, bo mogli — i niezawodnie często to ma miejsce — czerpać z innego, wspólnego źródła. Na boku tekstu wskazujemy miejsce, gdzie która wiadomość się znajduje w najnowszem wydaniu Długosza.

W czwartym oddziale zestawiliśmy 4 wiadomości niepochodzące od Długosza, które różne inne ręce zaciągnęły do rocznika Traski. Panu Dr. Hirschbergowi, kustoszowi biblioteki Ossolińskich, który przy sposobności pobytu swego w Warszawie raczył tekst skolacyonować i różnicę rąk uwidocznić, składam niniejszem uprzejme podziękowanie.

I.

II. 1173. *Boleslavus dux Cracovie obiit* [1] Lestkonem filium relinquens.

II. 1206. Nicolaus palatinus Cracoviensis, frater domini Fulconis episcopi obiit.

II. 1279. *Anno eodem* septima Decembris [2] *obiit gloriosus princeps Boleslaus filius Lestconis.*

II. 1283. *Anno eodem obiit illustrissima domina* Lukerdis, *coniunx domini ducis Primislii maioris Polonie, filia Nicolay Kassubite, nomine Lucardis dicta; mortem vero eius nemo potuit indagare, qualiter interiit*, quoniam iugulata extitit.

1285. *Dominus Iacobus dictus Swinka* II. 476 *archiepiscopus Gnesnensis cum suis suffraganeis in epiphania Domini synodum in Lancicia celebravit, in qua synodo ducem Wratislaviensem Hinricum IV pro violencia, quam intulerat* Thome *episcopo suo et canonicis Wratislaviensibus, publice excommunicavit.*

[1]) Tekst kursywą drukowany oznacza tekst rocznika Traski, do którego tu i owdzie Długosz dodawał uwagi z innych źródeł pochodzące. [2]) Kal. krak. VII *Idus Decembris.*

II, 320 **1294.** *Strages maxima facta est in militibus per Litwanos et dux Kazimirus dux Lancicie occiditur per eosdem* in Troianow [1].

II.

I, 242 **1034.** Myesko Polonorum rex obiit [2].

I, 314 **1058.** Kazimirus rex obiit [2].

I, 325 **1063.** Suatochna filia Kazimiri regis *[duci Wratislao Bohemiae datur in consortem]* [3].

1169. Episcopus Wratislaviensis Valterus moritur [4]. II, 76

III.

I, 137 **985.** Prochorius episcopus Cracoviensis moritur [5].

997. Yesse Hungarie dux moritur [6].

I, 227 **1025.** *Boleslaus magnus obiit* tercia die Aprilis [7].

I, 275–6 **1041.** Kazimirus coronatur in Polonie regem.

I, 289 **1044.** Fundatur Thinciense monasterium.

I, 332 **1067.** Boleslaus secundus Polonie rex duxit uxorem.

1073. Sanctus Ladislaus Hungarie rex efficitur.

I, 353 **1077.** Petrus triennio mortuus a beato Stanislao suscitatus ducitur in testem.

1078. Sanctus Wladislaus rex Hungarie efficitur. I, 367 (1077)

1083. Wladislao duci Polonie Iudith filia Wratislai Bohemie ducis copulatur. I, 385

1084. Myesko filius Boleslai regis et Borziwoy filius Mste pluresque alii familiares revocantur de exilio. I, 386–7

1088. Wladislaus dux alteram duxit uxorem Zophiam filiam Henrici imperatoris tercii. I, 396

1089. Corpus Stanislai a Rupella in ecclesiam maiorem Cracoviensem a Lamperto episcopo et canonicis Cracoviensibus transfertur [8]. I, 396

---

[1]) Ob. Spominki gnieźnieńskie pod r. 1304 w Mon. III, 44. Długosz o śmierci Kazimierza miał różne relacye; według jednych nastąpiła: *in Zukow villa prope opidum Sochaczow... secundum alios circa villam Troyanow.* [2]) Rocz. świętokrzyski dawny w Mon. Pol. hist. II, 773. [3]) Tak dopełniłem według Długosza. [4]) Ob. Kronikę xiążąt polskich w Mon. III, 546. [5]) Długosz i Katalogi biskupów krakowskich podają r. 986. [6]) Ob. *Chronicon Posoniense* r. 998 i rocznik Krasińskich w Mon. III, 129. [7]) Ob. Kal. krak. III *Nonas April.* w Mon. II, 918. [8]) Ob. Rocznik krótki pod r. 1088.

1090. Sanctus Ladislaus Hungarie rex *[obiit]*.

1092. Wladislaus dux Polonie vicit Pomoranos et Prutenos.

1095. Moritur beatus Wladislaus Hungarie rex.

1102. Wladislaus dux Polonie cognomine Hermannus obiit [1].

1104. Moravia a Polonis vastatur.

1107. Henricus imperator ingressus Poloniam a Boleslao ignominiose repellitur [2].

1121. Wladislaus secundus accipit uxorem Cristinam filiam imperatoris Henrici [3].

1123. *Boleslaus tercius mare transiit et castra obtinuit* in Dacia [4].

1225. Cracoviensis urbs grande incendium pertulit [5].

1126. Henricus imperator socer Bolezlai Polonorum ducis obiit.

1129. Dux Boleslaus visitat sanctum Egidium in Francia.

1130. Dux Boleslaus visitat sanctum Stephanum in Hungaria.

1131. Stephanus rex Hungarie obiit.

1136. *Boleslaus dat filiam* Iuditam Colomanno *regis filio Ungarorum.*

1137. Boleslaus ab Hungaris et Ruthenis confligitur. I, 557–8

1141. Suadet omne ducissa; Radost *[episcopus]* obiit [6]. II, 4–5

1142. *[Wladislaus]* spoliat fratres. II, 6–8

1143. Implorant auxilium Glotis.

Radost [7] episcopus Cracovie moritur; Matheus succedit [8]. II, 10

1144. Cecatur Pyotrko iussu Wladislai ducis [9]. II, 11–15

1146. Bolezlaus crispus efficitur Polonorum monarcha, Wladislao pulso. II, 23–26

1151. Conradus rex moritur [10]. 1152

1154. Eugenius papa moritur. II, 43 (1153)

1155. Myesko senex fundat monasterium in Lubens [11]. II, 43

1156. Coronatur Fridericus in imperatorem. II, 45

1158. Fridericus intrat Poloniam hostiliter [12]. II, 49

1162. Myechoviense et Swyerzinense monasterium fundatur per Jakszam [13]. II, 59–60

1164. Prussie terra subiugatur a Polonis et fidem suscipit. II, 63

1166. Prussia apostatat, Prussia rebellat. II, 67

---

[1]) Ob. Rocznik krótki pod r. 1102. [2]) Długosz podaje r. 1109. [3]) Żoną Władysława II była Agnieszka, córka księcia Leopolda austryackiego i siostra przyrodnia cesarza Konrada II. [4]) Kronika wielkopolska rozdz. 27 w Mon. II, 507. [5]) Ob. Rocznik krótki 1125. [6]) Ob. Rocznik krótki 1142. [7]) Ma być *Robertus*. [8]) Ob. Rocznik krótki 1143. [9]) Ob. Rocznik krakowski 1145. [10]) Ob. Rocznik małopolski 1152. Miejsce to wyskrobano. [11]) Ob. Rocznik krakowski 1163. [12]) Rocznik kap. 1157. Rocznik Sędziwoja 1157. [13]) Ob. Katalog bisk. krak. IV w Mon. III, 348.

II, 80 1171. Kelcziensis ecclesia fabricatur et fundatur per Gedeonem Cracoviensem episcopum [1].

II, 83 1173. *Boleslavus dux Cracovie obiit* penultima Octobris [2].

II, 83 1174. Myesko monarcha Polonorum efficitur.

II, 86 1174. Wladislaus rex Bohemie moritur.

II, 101—2 1179. Myesko dux pellitur de ducatibus suis.

II, 103—8 1180. Podwode et alii Polonorum abusus anathematizantur [3].

II, 111 1181. Myesko Gneznam *[et]* Poznaniam recuperat.

Ziroslaus episcopus Wratislaviensis moritur; Franciscus alias Franko succedit. qui a nonnullis Svaitko inscribitur [4].

II, 111—112

II, 112 1182. Dux Kazimirus devicit Ruthenos [5].

II, 115—116 1183. Lestko filius Boleslai crispi recedens a Kazimiro committit se in tutoriam Myeskonis ducatusque suos ille legat.

II, 117 1184. Lestko redit ad Kazimirum et innovat testamentum patris.

II, 129—3 1186. *Dux Lestco obiit*, filius Boleslai crispi, cui Kazimirus patruus germanus in ducatibus succedit [6].

1188. Kazimirus Polonie dux eicit Andream filium Bele regis Hungarie de Halicziensi ducatu. II, 1

1192. Vincit Kazimirus Prutenos et tributum imponit [7]. II, 135—

1193. Pax inter Polonos et Hungaros componitur. II, 1

1194. Kazimirus monarcha Polonorum veneno obiit in die sancti Floriani [8]. II, 1

1198. Celestius tercius moritur. II, 1

1203. Wladislaus Myeskonis dux Poznanie in Cracoviensem ducem assumitur Lestkone albo refutante. II, 1

1207. Sexto Kalendas Decembris [9] Ciprianus episcopus Wratislaviensis moritur et Laurencius succedit [10]. II, 1

1209. Milites Poloni et Hungari per Ruthenos et Lithvanos devicti in prelio, propter Colomannum venales exhibebantur. II, 186—

1214. Wladislaus Ottonis fugit Hungariam. II, 1

1217. Cristinus palatinus Ploczensis, preceptor ducis Cunradi cecatur et iugulatur [11]. II, 203—

1218. *Vincencius episcopus Cracovie cessit Yvoni de episcopatu* filio comitis Savlis. II, 2

---

[1]) Ob. Kat. bisk. krak. IV w Mon. III, 352. [2]) Ob. Kal. krak. w Mon. II, 935. [3]) Ob. Wincentego IV, 9 i Kronikę wielkopolską 36—37. [4]) Ob. Kronikę xiążąt polskich w Mon. III, 546—547. [5]) Ob. Rocznik kap. 1182; Rocz. Sędziwoja 1182. [6]) Ob. Rocznik krótki 1186. [7]) Wincenty IV, 19. Kronika wielkopolska 43. [8]) To jest dnia 4 Maja. Według Długosza i kalendarza krakowskiego śmierć nastąpiła dnia 6 Maja. [9]) To jest dnia 26 Listopada. [10]) Ob. Kron. xiążąt polskich w Mon. III, 547. [11]) Ob. Rocz. kapit. 1217.

1219. *Henricus archiepiscopus obiit*, cui Vincencius successit.

1223. Sanctus Dominicus obiit.

1224. Salomea nascitur filia Lestkonis albi ex Grzimislava.

1226. Monasterium predicatorum sancti Iacobi in Sandomiria per Iwonem episcopum fundatur.

1228. Vicesima quarta Novembris [1] *dux Lestco interfectus est a Pomoranis sub fraude.*

1232. Vincencius archiepiscopus obiit, cui Petrus successit. Guntherus episcopus Ploczensis moritur, Petrus succedit. Laurencius Wratislaviensis episcopus moritur, Thomas succedit.

1237. Henricus cum barba dux Zlezie obiit et in Trebniczensi monasterio, quod fundaverat, sepelitur. Cui Henricus filius succedit [2].

1241. V° Idus Aprilis [3] *Thartari destruxerunt Poloniam et ducem Henricum occiderunt* [2].

1243. Beata Hedvigis relicta Henrici cum barba Wratislaviensis ducis septimo Idus Octobris [4] moritur et in Trebniczensi monasterio sepelitur M°CCXL tercio [5].

1250. *Dux Boleslaus* Legniczensis Calvus *a fratre capitur* duce Henrico Wratislaviensi, *qui habuit Iolentam filiam Bele regis Ungarorum.*

1251. Terra Rudensis recuperatur per Primislaum maioris Polonie ducem. II, 325

1252. *Obiit Michael episcopus Cuyavie* octava Augusti [5].

1253. Innocencius IV, Boguphalus Poznaniensis [6], Petrus Ploczensis episcopus moritur. Beatus Stanislaus Asissii canonisatur. II, 342—3

1257. In Zavichost monasterium sanctimonialium fundatur per Bolezlaum pudicum [7]. II, 368

1260. Bellum inter Hungaros et Bohemos. II, 377—8

1266. *Eodem anno Prandotha episcopus Cracovie obiit, cui successit Paulus filius Iasconis* comitis de Przemąkow [8]. II, 399—400

1281. *Eodem anno dux Henricus Wratislaviensis cepit fratres suos duces videlicet filium Boleslay, ducem Henricum de Legnicia fratrem patruelem, cuius fratrem uterinum Bernardum occidit, ducem Polonie Primislium fratrem amitalem, filium ducis Premislii Polonie, ducem Henricum Glogoviensem fratrem patruelem, filium Conradi, hos duces cepit dolo vocans eos ad quandam* II, 457—8

---

[1]) Długosz: *quae fuit quatuordecima Novembris 1227.* Kal. krakowski VIII. Kal. Decem. Mon. II, 938 [2]) Ob. *Epit. ducum Slesie.* Mon. III, 712. [3]) To jest dnia 9 Kwietnia. [4]) To jest dnia 9 Października. [5]) Ob. Rocz. wielkopolski *in die b. Cyrici* t. j. 8 Sierpnia. Mon. III, 19. [6]) Inocenty i Boguchwał zmarli r. 1254. [7]) Ob. Kod. dypl. małopolski nr. 44. [8]) Ob. Katalog bisk. krak. Mon. III, 363.

ecclesiam — Darzech dictam [1] — *racione colloquii, pro quibus duram penam sustinuit in terre sue spoliacione.*

II, 467 **1282.** Conflictus autem fuit in loco, qui vocatur Rowne [2].

II, 479 **1285.** *Dux Lestco cum paucis suis Cracoviensibus fidelibus et Ungaris Comanisque vix sexcentis ducem Conradum cum magna multitudine hominum fugavit, mactavit et captivavit* secunda die mensis Augusti....

II, 482 *Eodem anno sequenti die post nativitatem virginis Marie* [3] *obiit regina Bohemie* Cunegundis relicta Ottocari regis, que Zavischam de Rozemberk in alterum virum susceperat.

II, 461 *Anno eodem dux Primislius maioris Polonie duxit uxorem filiam regis Swecie nomine Rithcam in octavis sancti Francisci* [4] priore mortua nomine Lukartha.

II, 484 **1286.** *Eodem anno dominus Iohannes* Weszkowicz *Posnaniensis episcopus moritur.*

II, 499 **1289.** *Duces in Sevyor bellum committunt Boleslaus Mazovie et [Wladislaus et Kazimirus duces] Cuyavie cum Zlesiensi* quinto Kalendas Marcii [5] *et vincunt....*

1290. *Eodem anno rex Ungarie* Andreas filius Stephani regis Hungarie per milites suos Hungaros, qui cum eo una quasi fideles morabantur, *circa Chroberz submergitur....* 1 50

1319. Coronatur Wladislaus in die sanctorum Fabiani et Sebastiani [6]. 93 (

1320. *Rex Wladislaus cognominatus Loctek coronatur in Cracovia auctoritate domini pape per venerabilem in Christo patrem Ianislaum archiepiscopum Gnesnensem* XIII Kalendas Ianuarii [7].

Eodem anno filia ipsius Elizabeth regi Ungarie copulatur Karolo die dominico in octava sanctorum Petri et Pauli apostolorum [8]. II

1323. Lithwani terram Dobrinensem furtive ingressi eam devastant et civitatem Dobrinensem ignis demolliuntur incendio in die conversionis sancti Pauli [9]. 116

1326. Wladislaus Polonie rex marchiam Brandemburgensem ingressus cum potenti exercitu eam igne et gladio universam devastavit et Saxones fortissime debellans humiliavit [10]). III

1327. Aliqui Polonie duces in Zlesia consistentes Iohanni Bohemie regi se 11

---

[1]) Długosz jednak ma: *in villa Baricz.* [2]) Ob. Rocz. krótki 1283. [3]) Dnia 9 Września. [4]) Dnia 11 Października. [5]) Dnia 25 Lutego. Rocznik grysowski większy (Mon. III, 696) ma *quarto Kal. Martii.* [6]) Dnia 20 Stycznia. [7]) Dnia 30 Grudnia. Ob. Spominki mieszane. Mon. III, 229. [8]) Dnia 6 Lipca. Ob. Rocznik kujawski. Mon. III, 209. [9]) Dnia 25 Stycznia. W rękopisie mylnie „*confessionis*“. Ob. Spominki gnieźnieńskie w Mon. III, 45 i Spominki mieszane w Mon. III, 229. [10]) Ob. Spominki gnieźnieńskie w Mon. III, 45.

subiciunt veriti, ne illos sibi dominus Wladislaus rex Polonie subiceret [1].

Lithwani in die sancti Gregorii terram Frankfordensem vastaverunt [2].

1328. Dominus Wladislaus Polonie rex cum valido exercitu terram Culmensem ingressus eam igne et gladio vastat Cruciferis resistere non audentibus et onustus preda Poloniam revertitur.

1329. Terra Dobrinensis conquiritur per cruciferos et Iohannes rex Bohemie illis in propria persona venerat in auxilium.

1337. Iohannis Grothonis episcopi Cracoviensis ad promovendam causam contra cruciferos ad Benedictum XII in Avinione destinacio. III, 174—5

1341. Kazimirus rex ducit in uxorem virginem Adleydam filiam Henrici marchionis Hassie. III, 199

1342. Karolus Hungarie rex moritur, cui Ludovigus filius succedit. III, 203

1343. Ducatus Wschowiensis per Kazimirum regem aquiritur Zeganensi duce expulso. III, 209—10

IV.

1235. *Wladyslaus filius Meschonis* obiit dux Opoliensis.

1254. Beatus Stanislaus de tumulo elevatur indictione XII.

1300. *Dominus Wyslaus episcopus Cuyariensis migravit ad Christum; cui successit dominus Gerwardus, qui mortuus est in curia summi pontificis pape* in Avinione.

1370 mense Novembris post omnium sanctorum feria III [3] rex Kazimirus, filius Wladislai dicti Locetonis obiit [4]. III, 322

[1]) Ob. Spominki gnieźnieńskie w Mon. III, 45 i Spominki mieszane w Mon. III, 228.
[2]) Ob. Spominki mieszane w Mon. III, 229: *ante diem b. Gregorii tercia die*; tak samo Spominki gnieźnieńskie w Mon. III, 45. [3]) Dnia 5 Listopada. [4]) Ręka z końca XV wieku dodaje *interiit sive obdormivit in Domino.*

CATALOGI EPISCOPORUM VLADISLAVIENSIUM

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

I.

W rękopisie biblioteki Ossolińskich nr. 619[1] znajdują się katalogi biskupów krakowskich, arcybiskupów gnieźnieńskich, biskupów włocławskich czyli kujawskich i poznańskich, które z wyjątkiem biskupów krakowskich są dziełami Długosza, choć je pisała dopiero ręka XVI wieku. Tamże na karcie 93', gdzie się kończy przemowa Długosza do biskupa Jakóba Sienieńskiego, dopisała ta sama ręka, która skopiowała katalog biskupów włocławskich, cały szereg nazwisk, które po uważnem odczytaniu okazały się czterema hexametrami zawierającymi spis biskupów kujawskich od Swidgera począwszy do księcia Henryka legnickiego. Spis ten, choć niewątpliwie niekompletny, bo brak mu początku, powstał jednak niezawodnie wcześniej od wszystkich innych znanych katalogów i ma prócz tego jeszcze tę zaletę, że podaje brzmienie polskie niektórych imion znanych dotychczas tylko w formie łacińskiej. Niektóre błędy przepisywaczy dały się łatwo poprawić. Mając te wiersze za utwór z początku XV wieku, postawiliśmy je tutaj na pierwszem miejscu.

II.

W jednym z rękopisów imperatorskiej biblioteki publicznej w Petersburgu (на разныхъ языкахъ Л F. ОТД. XVII Nr. 1343) mieści się na kartach 223—226 katalog biskupów kujawskich, pisany nadzwyczaj błędnie ręką XVII wieku. Stąd już samo przez się wynika, że nie mamy tu do czynienia z pracą oryginalną, lecz z kopią starszego pomnika. Z swego zadania kopista bardzo niedołężnie się wywiązał, nie umiał, co stanowczo stwierdzić możemy, czytać starego manuskryptu, który miał przed sobą, jak to z całej kopii widoczne; zresztą pisała to ręka bardzo niewprawna do pisania, którą też druga współczesna poprawiała lub dodawała poopuszczane wyrazy i ustępy jak np. na k. 223'. Aż do Mikołaja Lasockiego włącznie

[1]) Opis jego dokładny obacz w Mon. Pol. hist. III, str. 315.

herby biskupów notowane są po większej części na marginesie. Zdaje się, że manuskrypt, z którego czerpał kopista, do tegoż biskupa włącznie, był pisany ręką bardzo nieczytelną a potem czytelniejszą, bo od tego miejsca począwszy kopia jest mniej błędną.

Katalog ten przepisał dla mnie za przyczynieniem się JW. Włodzimierza hr. Platera pan Germain Jakób z wszelkimi błędami i skróceniami. Odtworzony na podstawie tej kopii tekst katalogu skolacyonował następnie pan Dr. Prochaska przy sposobności pobytu swego w Petersburgu. Tym trzem panom składam niniejszem uprzejme podziękowanie za pomoc mi udzieloną.

Pomimo kolacyonowania tekstu katalogu, pomimo porównania go z utworami pokrewnymi Długosza i Damalewicza nie udało mi się usunąć wszystkich błędów i wszystkich trudności tekstu.

Katalog ten dotychczas jeszcze nie był wydrukowany, choć od niejakiego czasu już był znany; uważano go bowiem za jeden z utworów Długosza [1]. Tak jednak nie jest; dzieło Długosza jest zupełnie czem innem. Jakie zaś pomiędzy nimi zachodzi pokrewieństwo, poniżej wykażemy.

Chcąc wyjaśnić pochodzenie katalogu, musimy naprzód zwrócić się do Damalewicza. Damalewicz bowiem w swem dziele: Vitae Vladislaviensium Episcoporum etc. 1642, korzystał prócz historyi Długosza i jego vitae biskupów kujawskich, z innego jeszcze katalogu, który zazwyczaj nazywając wolborskim nieraz przywodzi jak np. na stronicach 63—64, 110, 119, 124, 136—137, 150, 182, 184, 227 etc. Całość katalogu wolborskiego była dotychczas nie znana; jeżeli cytaty Damalewicza porównamy z tekstem petersburskim, łatwo się przekonamy, że tenże niczem nie różni się od katalogu wolborskiego:

DAMALEWICZ str. 126—127	KATALOG
.. et debitum pietati praeconium Catalogus Volboriensis inter episcopos Vladislavienses non reticet, dum *Vladislaviensis templi ornandi studiosum* (Rudgerum) fuisse praedicat.	Wladislawiensis templi ornandi studiosus.
str. 182	
(Michael) . . . . *Vladislaviae* conditus est *in templo veteri*, *sed iam lateritio*, ut in Catalogo Volboriano legitur...	Wladislaviae in templo veteri, sed iam lateritio sepelitur.

Te dwa miejsca najwyraźniej stwierdzają, że tekst poniżej podany jest owym katalogiem wolborskim, z którego Damalewicz korzystał. Że zaś z niego czerpał i tam, gdzie go nie przywodzi, o tem przekonywają nas następujące ustępy:

[1]) Zeissberg: Dziejopisarstwo polskie II, 103, przyp. 9.

DAMALEWICZ str. 345—346	KATALOG
In locum Sbignei archiepiscopali dignitate aucti *Andreas de Oporow* I. U. D., tunc *regni Poloniae procancellarius*, *ex episcopatu Praemysliensi et perpetua* ecclesiae *Varmiensis administratione*, *ad ecclesiam Vladislaviensem*.... successit;	Mox Vladislaviam Andreas de Oporow regni Poloniae procancellarius ex Premislensi ecclesia et administratione perpetua Warmiensi assumitur
in *Lithuania officio vicecancellariatus* occupatus.... *Nec ecclesiam suam unquam* adiit.... quam *vivus* adire distulit...	Quum propter procancellariatus officium in Lithuania adesse cogeretur, Wladislawiam venire vivus nequivit
opinio inconstantiae...	cum opinione inconstantiae
348	
(Petrus de Bnino).. *doctrina magnus*, *sed maior cum religione in Deum*, *tum pietate et mansuetudine*...	doctrina magnus, sed maior quum religione in deum, tum pietate et mansuetudine
358	
(Matthias Drzewicki).. sed *in legendo scribendoque*... *patientissimum*	legendi fuit et scribendi patientissimus

Z tych cytatów wynika niewątpliwie, że pismo, o którem tutaj mówimy, jest w rzeczy samej katalogiem wolborskim.

Skonstatowawszy to, powinniśmy się teraz zastanowić, kiedy katalog powstał i czy jest dziełem jednego autora tylko lub kilku.

Na pierwsze pytanie, kiedy w dzisiejszym swym kształcie powstał, sam katalog odpowiada. Autorem był niezawodnie duchowny, przebywający u dworu biskupów kujawskich w Włocławku i Wolborzu, współczesny Mikołajowi Dzierzgowskiemu i Andrzejowi Zebrzydowskiemu; nie wydając sądu własnego o pierwszym powiada: „cuius vita et mores post iudicentur“, o drugim zaś: „cetera eius iudicet posteritas“. O przeniesieniu się Zebrzydowskiego do Krakowa jeszcze nic nie wie; wykończył więc swoje pismo między latami 1546—1551.

Nie ulega zatem wątpliwości, że powstanie katalogu stoi w ścisłym związku z dziełem wykonanem przez Zebrzydowskiego w Wolborzu, o którem Damalewicz tak się wyraża: (Zebrzydowski) „reliquit non contemnendum Volboriae nominis monimentum, quod solarium seu hypocaustum maius eximia proportione, dirutis aliis habitationibus, quae eodem in loco erant, exstrui et imagines omnium episcoporum in eo cum subscriptionibus usque ad suammet aetatem depingi curaverit“.

Przypuścić można, że obrazy biskupów, mianowicie dawniejszych, są dziełem fantazyi malarza; przypuścić jednak niepodobna, aby ten, który ułożył katalog wolborski, nie miał przed sobą żadnych źródeł, z których czerpał, zwłaszcza że, jak to

się da udowodnić, osoby biskupów włocławskich — nie mówię „kruszwickich“ — rzeczywiście istniały, że i większa część dat przezeń podanych jest dokładna. Skąd więc autor brał swe wiadomości? czy z Długosza, za którym Damalewicz głównie idzie?

Pomiędzy Długosza historyą i vitae episcoporum Vladislaviensium a naszym katalogiem zachodzi w samej rzeczy bardzo bliskie pokrewieństwo, albowiem nie tylko lata tu i tam podane zgadzają się nieomal bez wyjątku, lecz także pojedyncze zwroty i zdania jak np.:

KATALOG WOLBORSKI	DŁUGOSZA VITAE	DŁUGOSZA HISTORYA
		I, 382
Andreae .. legum ecclesiasticarum perito ... Hunc senectus ipsa ... exstinxit	viro *iuris canonici perito* ... *senio illum aggravante*	*senio grandaevo* confectus
Paulinus .. divinarum vir literarum scientia insignis et morum gravitate conspicuus	in *literis divinis* apprime eruditus *et morum gravitate conspicuus*	
		I, 539
Swidgerus homo Germanus ... suavitate morum et omni humanitate praeditus moritur ... ex hepatis vitio	... *generis Almanici, suavium morum*, comis et *humanus* ... *epatis vicio laborans* ...	*generis Almanici, suavium morum, comis et humanus* ..
		II, 45
		ex hepatis vicio moritur
		II, 46—46
Honoldus Italus ... vir de literis bene meritus et patientiae singularis. Eius tempore existimatur cathedra Crusviciensis Wladislaviam commigrasse	.. *Honoldus* genere *Italus* ... *vir literature* congrue *et paciencie singularis* ... *Sub huius temporibus* et pontificatu coniecturor ego *ecclesiam Cruschviciensem* de prisco suo loco *in Vladislaviam translatam*	*Honoldus genere Italus* *sub cuius regimine sedes de prisco Crusviciensi loco in Wladislaviam translata* est.
Joannes Schafraniecz ... literis parum excultus, sermone balbus, capitulo invisus, in pauperes alioquin liberalis vitaque pudicus	.. *literarum parum peritus, sermonis* etiam *balbutientis*, frequentes cum *capitularibus habens* discordias et *simultates* ... pius et *liberalis in pauperes et vite* continentis atque *pudice*	

Sądzę, że przykłady przytoczone są wystarczające, aby każdego przekonać, że rzeczywiste zachodzi pokrewieństwo pomiędzy katalogiem a Długoszem; a jest ono tak wielkie, że się tylko tem przypuszczeniem tłumaczy, że albo katalog czerpał z Długosza albo Długosz z katalogu, albo Długosz i katalog korzystali z wspólnego źródła. Ponieważ zaś przypuszczenie wspólnego źródła żadnymi dowodami i wskazówkami uzasadnić się nie da, zostają tylko pierwsze dwie alternatywy. Rozważywszy całą rzecz i wszystkie stosunki dokładnie, twierdzimy stanowczo, że katalog nasz nie czerpał z Długosza.

Zanim jednak nad tem się zastanowimy, musimy sobie naprzód wyjaśnić, jaki zachodzi stosunek pomiędzy Długosza historyą a jego vitae episcoporum Vladislaviensium. Z wyjątków, które powyżej przytoczyliśmy i z porównania dalszych ustępów historyi z katalogiem Długosza, pokazuje się niewątpliwie, że Długosz układając swą historyą, wypisywał vitae przez siebie opracowane; jeżeli pomimo to zachodzą niektóre drobne różnice, o które poniżej jeszcze potrącimy, to takowe się tem tłumaczą, że po napisaniu pierwszych ksiąg historyi zaprowadził w swym katalogu pewne zmiany. Skoro więc Vitae są źródłem historyi, historya Długosza jako taka nas dalej obchodzić już nie może a badając pokrewieństwo zachodzące między naszym katalogiem a Długoszem, tylko jego vitae należy uwzględnić.

Aby zaś te Vitae były źródłem katalogu, przeciw temu świadczy okoliczność, że Długoszowych biskupów Mauritius i Marcellus — imiona te zachodzą tak w katalogu jak i w historyi — katalog nasz nazywa Laurentius i Marcellinus; nie są to bowiem pomyłki kopisty, bo też imiona były dobrze znane, jak o tem świadczy Damalewicz (str. 72) i zacytowany przezeń Bartłomiej Paprocki. Że zaś imiona Laurentius i Marcellinus mają za sobą tradycyą miejscową, wynika już stąd, że tablice pamiątkowe zawieszone r. 1604 w katedrze kruszwickiej te same zawierają imiona [1]

Biskupa Wiernierza nazywa Długosz wprawdzie w historyi swojej Almanus w katalogu zaś mówi o nim, że był ex natione et familia Rosarum al. Poray a więc zapewne nie Niemcem. Katalog zaś wolborski nazywa go Germanus.

Stephanus jest według naszego katalogu Niemcem (Almanus), według Długosza zaś „natione Polonus“ i „ex stirpe Luba“.

Nasz katalog wymienia po raz pierwszy herb biskupa, mówiąc o biskupie Michale, Długosz zaś zna herby Wiernierza, Onolfa i Stefana, któreby katalog nie wątpliwie był wypisał, gdyby był miał przed sobą katalog Długosza; zresztą i przy innych późniejszych herbach zachodzi różnica nazw pomiędzy katalogiem a Długoszem, co wszystko nie mogłoby mieć miejsca, gdyby katalog był czerpał z Długosza.

Według Długosza umarł biskup Wisław r. 1300 (vigesima) [2] septima Novembris, według naszego zaś 5 Kal. Decembris; nie ulega wątpliwości, że wiadomość katalogu jest pierwotna a więc niewyjęta z Długosza.

---

[1]) Damalewicz: *Vitae ep. Vladisl.* p. 123. [2]) Że w tekscie Długosza znajdującym się w bibliotece Ossolińskich opuszczono *„vigesima“*, wynika niewątpliwie z Damalewicza *Vitae* str. 210, a Damalewicz idzie głównie za Długoszem.

Najważniejszym zaś a stanowczym dowodem, że katalog nasz nie korzystał z Vitae Długosza, polega na następującym fakcie. Długosz zaczął pisać swój katalog, jak tego przedmowa dowodzi, za biskupa Jakóba Sienieńskiego a kończąc doprowadził go do Zbigniewa Oleśnickiego. Katalog nasz i Długosza mają jeszcze ślad wspólnego pochodzenia w życiorysie Jakóba, podczas gdy żywot Zbigniewa żadnych wspólnych punktów i wyrazów nie dostarcza. Stąd wynika, że katalog nasz wogóle nie mógł czerpać z Długosza, bo mając go za podstawę byłby korzystał także z ostatniego żywota.

Jeżeli więc katalog wolborski nie czerpał z Długosza, przypuścić należy koniecznie na podstawie wykazanego powyżej pokrewieństwa, że Długosz korzystał bezpośrednio z naszego katalogu, bo jak myśmy już nadmienili, nie mamy na to ani dowodów ani poszlaków, aby katalog i Długosz z wspólnego czerpali źródła. Skoro zaś katalog był źródłem Długosza, część jego zgadzająca się z tekstem Długosza musiała powstać już w XV wieku i skończyć się wzmianką o Jakóbie Sienieńskim, dalsza zaś część jego do Zebrzydowskiego jest więc kontynuacyą późniejszego autora. Że ten stosunek należy tak pojąć, za tem przemawia też ta okoliczność, że ustępy Długosza są parafrazą słów naszego katalogu a nie odwrotnie nasz katalog skróceniem tekstu Długoszowego; że Damalewicz o zawisłości naszego katalogu od Długoszowego nic nie wie, choć wiedział to doskonale o katalogu łyszkowickim, jak o tem świadczą jego słowa: „teste catalogo Liscoviciano ex Długossi annalibus deprompto“ [1].

Nareszcie nie ulega wątpliwości najmniejszej, że Długosz pisząc swoje żywoty biskupów włocławskich, spisu ich nie ułożył na podstawie jakichś dokumentów, ani swoich wiadomości nie zmyślił, lecz że musiał mieć przed sobą katalog biskupów włocławskich, jak to również miało miejsce przy innych jego katalogach, o czem dziś już na pewno wiemy. Układając bowiem katalog biskupów krakowskich korzystał z katalogu IV przezemnie wydanego [2] a układając arcybiskupów gnieźnieńskich z starożytnego spisu tychże [3].

Tym zaś katalogiem, który był podstawą i poniekąd ramą pracy jego o biskupach kujawskich, był właśnie katalog, o którym tutaj mówimy.

Uważając go za źródło Długosza, łatwo się przekonamy, że prawie w całości wszedł w tekst tegoż, miejscami nawet dosłownie, choć Długosz zwykle zdania i myśli parafrazuje. Ta okoliczność, oraz liczne wiadomości nowe, które Długosz dodał na podstawie innych źródeł lub własnej fantazyi, zaciemniają nieco ten stosunek. Różnice zaś, które zachodzą między katalogiem a Długoszem, dadzą się teraz łatwo wytłumaczyć albo lepszemi wiadomościami, które Długosz posiadał, albo osobistemi jego kombinacyami i domysłami.

Ten tylko stosunek wyjaśnia nam też niektóre sprzeczności w tekście Długosza.

---

[1]) Monumenta Pol. hist. III, 379. [2]) Mon. Pol. hist. III, 330—376. [3]) Mon. Pol. hist. III, 378.

Według niego np. Wiernierz jest „ex familia Rosarum alias Poray", Onolf „de domo et familia Dolanga", Stefan „natione Polonus, ex stirpe Luba", byli więc niewątpliwie Polakami; pomimo to czytamy o trzecim następcy Stefana Michale (1216—1256), co następuje: „quem primum fuisse existimo, qui ex Polonis in Vladislaviensem ecclesiam culmine meruit insigniri. Superioribus enim temporibus Polonis neque studia literarum frequentantibus neque scientibus pontificale onus ferre, peregrini et advene in episcopos sufficiebantur". Zdanie tak sprzeczne z wywodami jego poprzednimi znajdzie wyjaśnienie odpowiednim ustępem naszego katalogu: „Hactenus fere exteri barbarie maiorum nostrorum abusi gesserunt episcopatum. Primus nostrae gentis Michael fuit 1216 electus". Że zaś narodowość polska poprzednich biskupów jest domysłem i kombinacyą osobistą Długosza, wynika już stąd, że w jego historyi Wiernierz jest „natione Almanus (II, 76), Onolf bez wyrażonej narodowości (II, 101), Stefan „natione Almanus (II, 131), zupełnie tak jak nasz katalog podaje. Stąd więc wynika, że różnice zachodzące między katalogiem a Długoszem powstały z przyczyny ostatniego, że jego źródło pierwotne było w zgodzie zupełnej z naszym katalogiem.

Czy zaś katalog nasz biskupów włocławskich już za Długosza miał kształt teraźniejszy, czy nie został później w XVI wieku nieco przerobiony? o tem trudno co stanowczego wypowiedzieć, nie mając do porównania żadnych rękopisów; sądzę jednak, że brzmienie jego pierwotne wyjątkowo chyba uległo zmianom jakimś, bo wszystko nieomal, co katalog zawiera, ma także Długosz, choć często innych używa słów; już były w nim wówczas te krótkie charakterystyki, które Długosz powtarza; owe podania o narodowości i przyczynie śmierci biskupów, które i Długosz przytacza; nie były jednak, jak się zdaje, herby w nim imiennie podane, bo w naszym rękopisie są one aż do biskupa Lasockiego włącznie później dodane, po większej części na marginesie a jeżeli różnice nazw herbów między Długoszem a katalogiem sobie uprzytomnimy, dojdziemy do wniosku, że w rękopisie, którego kopią jest nasz tekst, były tylko tarcze herbowe z rysunkami herbów albo białe, bez podania jednak nazwisk; na to naprowadza okoliczność, że przy Lasockim kopista mówiąc „de armis" nie podaje nazwiska herbu, bo go nie znał, lecz piórem go narysował; mniej prawdopodobnem jest mniemanie, jakoby herby dodano według obrazów w Wolborzu malowanych.

Ale już sama okoliczność, że do Mikołaja Lasockiego włącznie (1449—1450) katalog nasz nie posiadał nazwisk herbów, że od Gruszczyńskiego począwszy dopiero takowe podaje, wskazuje na to, że autor pierwotnego katalogu był współczesnym, że znał owe herby i z widzenia i z nazwiska, co do dawniejszych biskupów nie miało miejsca; stąd wynika znów dalej, że katalog powstał za czasów biskupa Sienieńskiego (1464—1473).

Jeżeli wyrazić mam jeszcze zdanie swoje, wskutek czego nasz katalog powstał, to sądzę, że nie mylę się, przypuszczając, że przyczyną i powodem był sam Długosz. Potrzebując spisu biskupów kujawskich do swojej historyi i do swego katalogu a nie mając go, udał się zapewne z prośbą o wiadomości niezbędne do znajomego duchownego w Włocławku, który życzeniom jego zadość czyniąc zestawił mu katalog

niniejszy, niezawodnie najlepszy z wszystkich, które istniały. O innych dostarcza nam nieco wiadomości Paprocki w Herbach rycerstwa polskiego. Miał pod ręką trzy, jeden, który się dosłownie z naszym zgadza a więc wolborski, drugi t. z. Długosza — ustępy jednak przez niego przytoczone nie znajdują się w naszym tekscie Długosza — a trzeci, który się pod wielu względami różnił od naszego i Długosza, bo w nim następuje po Lucydzie Klemens Włoch [1], po Albierzu Jakób Swinka [2] synowiec arcybiskupa a po Trojanie Predysław [3] z domu Grzymałów, są to wiadomości, które nie znajdując poparcia w dokumentach, nie bardzo świadczą o wiarogodności i dokładności jego.

Jeżeli zaś zbadamy wartość naukową niniejszego katalogu, łatwo się przekonamy, że autor zestawiając go szperał w papierach archiwum włocławskiego i starał się korzystać z pism sobie przystępnych. Dlatego też daty jego podane o rządach biskupich od połowy XIII wieku począwszy, zgadzają się z rzeczywistością. Tak np. znał autor tak zwany kalendarz włocławski; z niego dowiedział się pomiędzy innemi, że biskup Gerward umarł 1323, oraz że rządził kościołem włocławskim lat 23 a jego poprzednicy Wisław 16, Albierz 13, Wolimir 23 i Michał 40, na tej podstawie obliczył daty ich panowania, choć nie wszystkie cyfry są w zgodzie z dokumentami.

Wertując zapiski archiwalne znalazł nieraz niewyraźnie lub po części mylnie zapisane nazwiska jak np. Suidgerus a Rudgerus — z niewyraźnie napisanego Sui mogło powstać łatwo Ru —, Onolphus a Onoldus a nie umiejąc sobie dać rady stworzył z każdej formy osobną osobę, wskutek czego mimowoli chronologią XII wieku tak pobałamucił, że na jego datach żadną miarą polegać nie można.

Kombinując jego nazwiska z datami dokumentów i innych świadectw, otrzymujemy na wiek XII i XIII spis następujący:

Paulus (al. Paulinus) episcopus Poloniensis [4] około r. 1112 [5].
Balduinus
Swidgerus, episcopus Poloniensis [6] 1133 [7].
Wernerus, Ulotizlauensis episcopus 1148 [8].
Onolphus al. Onoldus, episcopus Cuiaviensis 1161 [9], 1177 [10].
Stephanus 1187 [11], 1198 [12].
Ogerius 1206 [13], 1212 [14].

---

[1]) Paprocki, wyd. Turowskiego, str. 601. [2]) Tamże str. 397. [3]) Tamże str. 377. [4]) Gall w Mon. Pol. hist. I, 391 i 427. [5]) Zeissberg: *Kleinere Geschichtsquellen Polens* str. 7. [6]) *Necrologium monasterii s. Michaelis Bambergae* u *Schannata: Vindem.* II, 50: umarł V *Idus Martii.* [7]) Długosz: hist I, 547: Swidger konsekrował w tym roku kościół klasztoru premonstrateńskiego w Strzelnie. [8]) Perlbach: *Pomerellisches Urkundenbuch* str. 1. [9]) Kod. Małopolski str. 19. [10]) Mon. Pol. hist. II, 399—401. [11]) Naruszewicz T. IV, ks. I, nota 15. [12]) Perlbach P. U. str. 7. [13]) Kod. Małop. str. 9. [14]) Kod. Małop. str. 15.

Barta 1215 [1].
Michael 1224. † 1252 [2].
Wolimir (1253)[2]—1273 [3].
Alberus (1273)—1284 [4].
Wislaus 1284 [4]—1300 [5].

W swoich źródłach lub nagróbkach, które jeszcze widział, znalazł może czasem wzmiankę o przyczynie śmierci. Narodowość zaś pojedynczych biskupów i ich charakterystyka jest niezawodnie jego wymysłem a wiadomość o Kruszwicy polega zapewne na jakiejś źle zrozumianej tradycyi, bo Wiernierza nazywa papież włocławskim a Pawła i Świdgera jego poprzedników nazywano „Polonienses"; o Kruszwicy nie ma mowy.

Poprawki nasze a błędy i opuszczenia rękopisu uwidoczniamy w przypiskach.

I CATALOGUS EPISCOPORUM CUIAVIENSIUM

Swidgerus [6], Wyernerz, Wnelphus, Stephanus, Ogorz;
Succedunt Bartha, Michael, Wolmirus et Albyerz;
Wislaus [7]; Gerward sequitur; dat papa Mathiam;
Post hunc Sbiluthus [8], Henricus dux Legnicensis.

II CATALOGUS EPISCOPORUM WLADISLAVIENSIUM [VOLBORIENSIS]

Primus Crusviciensem sedem, quae postea Wladislawiam translata est, Lucidus episcopus obtinuit anno domini 966, vir alienigena, sed vita ac moribus

---

[1]) Kod. Wielkopolski nr. 84. [2]) Michał był już biskupem 1224. (Perlbach P. U. str. 21—22) i żył jeszcze dnia 7 Paźdz. 1252. (Cod. dipl. Pol. II, 611). Jego następca Wolimir był już biskupem dnia 14 Lutego 1253. (Perlbach P. U. str. 124). [3]) Żył jeszcze dnia 8 Września r. 1273. (Perlbach P. U. str. 209). [4]) *Anno domini 1284 14 Kal. Aprilis dominus Wyslaus praepositus Plocensis domino Alberto episcopo Cuyaviensi in episcopatum successit.* Mon. Pol. hist. II, 849. [5]) *1300 dominus Wyslaus ep. Cuyaviensis migravit ad Christum etc.* Mon. Pol. hist. II, 853. [6]) W tekscie Rudgerus. [7]) W tekscie mylnie Ludslaus. [8]) W tekscie mylnie niezawodnie Sbiluthum.

integer. Hic decessit anno 993, ruri in Dzwirsnensi[1] templo a se fundato tumulatus.

Anno domini 994 Lucido successit Laurentius[2] neque id in dignitate solum pontificii, sed etiam in loco sepulturae, nam quum anno 1014 diem summum obiisset, in Dzwirsno ibidem ruri sepelitur.

Marcellinus[3] quum ad Crusviciensem ecclesiam anno domini 1015 perveniset, absolutis decem et octo annis, febribus correptus moritur et in Dzwierssno etiam sepelitur anno 1033.

Venantium externum hominem, sed humanitate et religione clarum pontifex Romanus Marcellino fecit succedere anno 1034; eum deinde pestilitas 1055 ex hac vita sustulit, Parcanense[4] templum extremis honoribus affecit.

Tum tradita fuit ecclesia Andreae Romano, legum ecclesiasticarum perito anno 1056. Hunc senectus ipsa, ingens morbus, exstinxit anno 1081, exstincti corpus Parcanensis terra suscepit.

Baptista Andreae, Romanus Romano successit anno 1082. Hic prudentiam, qua non minimum claruisse dicitur, modestia perpoliverat, carumque se omnibus effecerat. Anno 1097 mortuus quum esset, primus Crusviciae humatur.

Deinde Paulinus[5], Italus et ipse, fit episcopus anno 1097[6]; divinarum vir li- ok. 1112
terarum scientia insignis et morum gravitate conspicuus; duodecimo post anno ipse ad superos abiit; corpus in Crusviciensi delubro terrae est commendatum.

Anno 1111 multi erant, qui vacuam tum pastore ecclesiam obtinere sategerunt, ceteris tum reiectis competitoribus Balduinus Gallus episcopatu potitur; idemque postea, quum 1128 febribus *[correptus]* decessisset, Crusviciae tumulatur.

Swidgerus homo Germanus pontificatum est adeptus annó 1129, suavitate morum et omni humanitate praeditus, moritur anno 1156 ex hepatis vitio, Crusviciae sepultus.

Successit Swidgero Honoldus Italus 1157, vir de literis bene meritus et patientiae singularis. Eius tempore existimatur cathedra Crusviciensis Wladislawiam commigrasse, ubi et post ipse anno 1160, mortuus quum esset, tumulatus.

Wiersz 6 Marcellinus„ Martellinus. — 6 1015„ 1085. — 10 Marcellino„ Martellino. — 23 [correptus]„ *nie ma w tekscie.* — 26 Honoldus„ Flonoldus. — 26 1157„ 1181.

[1]) Dźwierzno alias Dźwierzchno niedaleko Inowrocławia nad Notecią. [2]) Długosz i Damalewicz nazywają go *„Mauritius“*. [3]) Długosz i Damalewicz nazywają go *„Marcellus“*. [4]) Parchanie wieś położona niedaleko Inowrocławia na drodze prowadzącej do Służewa. [5]) U Galla nazywa się *„Paulus“*. [6]) Długosz a za nim Damalewicz podają r. 1098.

Tum Rudgerus pontificatum nactus 1161; homo genere quidem Allemanus, sed linguae etiam nostrae non ignarus, modestiae alioquin observant*[issimus]* et Wladislawiensis templi ornandi studiosus; obiit 1170 ibidemque sepelitur.

ok. 1148 Anno 1172 Rudgerum Vernerus, episcopum canonicus, cliens patronum, Germanus Germanum secutus est. Fuisse hic fertur simplicitate vir columbina, ab omni simulatione remotus, literis etiam mediocriter perpolitus. Decessit 1178 Wladislaviae.

1161 1177 Ecclesia deinde Unelfo episcopo concreditur, qui primus ibidem decanum gessit; capitulum eligit *[eum]*, Casimirus monarcha consentit, Alexander papa tertius confirmat 1179. Ipse vero Unolfus anno 1190 carne solutus Wladislaviae requiescit.

1187 1193 Stephanus genere Almannus, capituli Wladislaviensis praepositus, ob virtutem ac morum elegantiam in episcopum seligitur, qui confestim ipse Romam adiit ibique et confirmatus fuit et consecratus 1191; praefuit sex annis, mortuus Wladislaviae recumbit.

1206 1212 Quum societas capituli Wladislaviensis de praesulis electione in varios scinderetur, Innocentius papa tertius Ogerum Italum ecclesiae praefecit anno 1198, qui tum non ita multo post anno 1203 ex ventris dolore moritur Wladislaviaeque itidem sepelitur.

ok. 1215 Neglecta iterum et reiecta capituli electione Innocentius Barthae Italo, palatii sui auditori, ecclesiam tradidit... Hic cum magna humanitatis et comitatis laude anno 1215 calculi dolore exstinctus Wladislaviae est tumulatus.

Hactenus fere exteri barbarie maiorum nostrorum abusi gesserunt episcopatum. Primus nostrae gentis Michael fuit 1216 electus praefuitque ad annum 1256 et ut † 1252 dierum ita laborum plenus Wladislaviae in templo veteri, sed iam lateritio sepelitur. [De armis Godziemba].

Post hunc Wolmirus in episcopatum suffectus est anno 1257, diligens possessionum ecclesiae custos et vindex, examini de vita et miraculis dominae Hedwigis † 1373 ducissae Poloniae iussu Urbani papae quarti praefuit; moritur anno 1271 Wladislaviaeque sepelitur. [De armis.....] [1].

Albertus [2] decanus Wladislawiensis in episcopum a capitulo concorditer eligitur, a Gregorioque papa decimo confirmatur; vir quum ceteris omnibus pene

---

Wiersz 2 observantissimus„ observant. — 7 Unelfo„ Gwielfo. — 8 [eum]„ *nie ma.* — 9 Unolfus„ Guidlfus. — 11 morum„ moris. — 19 tradidit...„ *wyraz nieczytelny, prawdopodobnie rok oznaczający.* — 19... Hic — 1215 *opuszczone przez kopistę; dopisała inna współczesna ręka u dołu stronicy.*

[1]) Długosz podaje „*de domo Bolestarum sive accipitrum*“, Damalewicz, że był herbu Pobóg. [2]) Właściwe jego nazwisko zdaje się być „*Alberus*“.

virtutibus, tum liberalitate in pauperes mirifice praestans, decessit anno 1283, 1284
Wladislaviae tumulatus. [De armis Bawoł[1]].

Deinde Wislaum Plocensem praepositum et Wladislaviensem canonicum rite electum Iacobus Swinka Gnesnensis archiepiscopus confirmavit et consecravit 14 Kal. 19 Martii
Aprilis anno 1284, qui postea 5[2] Kal. Decembris anno 1300 defunctus Wladisla- 27 Iul.
viae requiescit. [De armis Bawoł[3]].

Gervardo voluntate capituli ab archiepiscopo praefato munus imponitur. Hic Romae[4] septennio... quum vixisset, et crucifericas iniurias iure ultus fuit et regni Poloniae coronam Wladislao Cubitali decerni obtinuit. Quum 1323 redire statuisset, Avinione ex peste moritur ibique sepelitur. [De armis acervorum].

Postea Mathias de Golączowo episcopatum init; hic alterius Wladislaviae templi fundamenta 1340 iacit quaedamque in eo aedificia reficit, Pomeranicas decimas pecunia mutat, Wladislaviensem Raczazensemque arces fabricat; episcopatum 1366 nepoti tradit; moritur 1370, Wladislaviae in sacrario sepelitur. [De armis...[5]].

Ad Mathiae resignationem, regis et capituli consensus Sbiluto accessit. Hic opus Wladislaviensis templi inchoatum absolvit aliaque in Pomerania aedificia erexit. Aliquot annis ob paralysim laborans in Racansz 1383 moritur; funus Wladislawiam refertur. [De armis Bipenninus].

Tum tres canonici, quibus provinciam electionis capitulum tradiderat, Troianum inter se episcopatu dignum iudicaverunt. Iste, quamquam a Gnesnensi archiepiscopo confirmatus esset, tamen, quod Lodowicus rex Ioanni Cropidloni ad ipsum faveret magis, non fuit consecratus. [De armis acervorum].

Troiano excluso Ioannem Cropidlo ex *[genere]* ducum Opoliensium in Wladislaviensem ecclesiam de Posnaniensi transferri rex apud papam obtinuit. Possessio difficiliter capitur 1384. Vergit Cropidlo libertinis facetiis; cruciferis quam Polonis faventior. Archiepiscopatum pro episcopatu captans utrumque amittit 1389, vix

---

Wiersz 5 5„ 65. — 8 septennio...„ *wyraz nieczytelny*. — 11 Golączowo„ Zolackowo. — 14 1366„ 1345. — 23 [genere]„ *nie ma*. — 25 Vergit„ urget.

[1]) Długosz: *de domo et familia Perstina seu Vyenyawa.* [2]) U Długosza „*septima mensis Novembris*“, u Damalewicza „*vigesima septima die mensis Novembris*“, ostatnia data odpowiada naszemu tekstowi „*5 Kal. Decembris*“, u Długosza, zdaje się, opuszczono „vicesima“. [3]) Długosz: „*de domo et familia Zabawa*“. [4]) Papież przebywał wówczas w Awinionie, jak o tem parę wierszy dalej jest mowa. [5]) Według Długosza „*de domo et familia Bipennium*“; według Damalewicza „*de armis Asciarum vulgo Topororum*“.

postea Caminensem vi nactus. [De armis ducum Opoliensium videlicet Aquilae flavae].

Itaque Henricus Legnicensium ducum progenies, Wratislawiensis decanus episcopatum iniit; vixit is sibi magis et suis fratribus quam ecclesiae. Obiit apud Legniciam anno 1398, Wratislawiae in templo maiori tumulatus. [De armis ducum Legnicensium videlicet Aquilae nigrae et Sczahownicza].

Nicolaus Kurowsky Wladislai Poloniae regis intercessione ex sede Poznaniensi in Wladislaviensem translatus 1398. Ad omne genus musicae et reliquas pompas atque illecebras proclivus; in Gnesnensem archiepiscopatum assumitur anno 1402. [De armis Sreniawa].

Quum papa pro restituendo Cropidlone rexque contra niteretur, vacavit biennio ecclesia; placato rege iterum 1404 Cropidlo Wladislaviam migrat; ea iterum *[accepta]*, mores pristinos nihilo mutaverat, sed crapula aeque ac libidinibus ardebat; quarum poenitentia perculsus obiit 1426, in monasterio Opoliensi sepultus. [De armis ducum Opoliensium].

Cruciferis papa gratificaturus Iacobum de Plocensi ecclesia Wladislaviam transtulerat, sed rege adverso; itaque, quem rex voluit, Ioannes Pella de Niewiesz multis sacris et profanis dignitatibus ornatus, episcopus fuit Wladislawiensis; consilio maturus, ... venerandis action*[ibus]*... paralysi perculsus moritur 1427; Wladislaviae sepelitur. [De armis oszlagloua z wyenawo][1].

Ioannes Schafraniecz Cracoviensis decanus regnique Poloniae cancellarius in episcopum ordinatur, literis parum excultus, sermone balbus, capitulo invisus, in pauperes alioquin liberalis vitaque pudicus; qui propter munus cancellarii in regis aula versatus moritur; funus Cracoviam devehitur. [De armis.....[2]].

Successit Wladislaus Oporowsky multis sacerdotiis promotus et regni Poloniae procancellarius 1434. Hic quamvis res privatas et publicas abhorreret, fuit tamen in his gerendis cautus et prudens; *[in]*iuriae alioqui impatiens, largitione in fratres clarus. Vetus Wladislaviense templum demolitur et deinde 1449 Gnesnam transfertur. [De armis Sulima].

Nicolaus Lassocki Romae a papa instituitur, sed rege adversante; itaque donec regem conciliasset, possessionem plane capere nequivit; vir omnibus corporis

---

Wiersz 10 Sreniawa„ Szeniewae. — 11 Quum„ demum. — 13 [accepta]„ *wyraz nieczytelny.* — 19 maturus...„ *kilka wyrazów nieczytelnych.* — 19 action[ibus]...„ *brak czegoś.* — 27 [in]iuriae„ Iurae.

[1]) Długosz *„ex... familia Persona seu Pomyan“.* [2]) Według Długosza *„de domo et familia antiquorum Equorum“.*

animique dotibus insignitus, pestilitate Romana vitam cum cardinalatu, quem fere iam habuit, amisit, in Camerinensi templo sepultus 1450. [De armis Dolanga [1]].

Tum in Ioannem Gruscinski episcopatus confertur 1451 formae, decorum reique publicae amantissimum, pro qua et sumptus facere et pericula adire nunquam dubitavit; collatus postea 1455 in illum fuit regni cancellariatus et deinde 1463 pro Wladislawiensi Cracoviensem *[episcopatum]* adeptus. De armis una rosa.

Ioanni Luthek ecclesia commendatur, qui antea ultra regni vicecancellariatum multa habuit sacerdotia et vixit in magna prudentiae opinione, nisi quod bilem quam privatus dissimulabat; hic temere effundebat *[se]* in coenas et convivia. Aeris alieni tantum contraxit, quantum dissolvere nunquam potuit. Anno 1464 Cracoviam migrat. De armis trium rosarum [2].

Iacobo de Syenno, qui se olim Cracoviensi episcopatu abdicaverat, Romae existenti Wladislawiensis ecclesia per papam invito confertur. Fuit naturae promptissimae, sed haud quoque tenacis animi; aedem sacram multis muneribus adornavit. Viva etiam templa hoc [*est*] peregrinos et pauperes non neglexit. Gnesnam recipitur 14[73]. De armis Damb.

Konty-nuacya

Episcopatum capit Zbigneus de Oliesnicza regni Poloniae procancellarius, vir consilio rerumque usu non vulgaris, auctoritate in Republica, si ad extremum eam retinuisset, sat clarus, doctrina certe praeditus, cuius crebro specimen suis ipse concionibus praebebat. Anno 1478 [3] Gnesnam translatus. De armis Dembno.

Mox Wladislaviam Andreas de Oporow regni Poloniae procancellarius ex Premiliensi ecclesia et administratione perpetua Warmiensi assumitur. Vir expediti ingenii, sed cum opinione inconstantiae regi. Quum propter procancellariatus officium in Lithuania adesse cogeretur, Wladislaviam venire vivus nequivit. Igitur huc 1484 mortuus devehitur. De armis Sulyma.

Petrus de Bnino Moscienski de Premisliensi ad Wladislawiensem vocatus ecclesiam, doctrina magnus, sed maior quum religione in deum tum pietate et mansuetudine in homines. Vixit cum Callimacho illo Hetrusco coniunctissime; pedibus aeger, defunctus vita Wladislaviae tumulatur 1493. De armis Lodzia.

Wiersz 6 [episcopatum]„ *nie ma.* — 9 [se]„ *nie ma.* — 14 muneribus„ monilibus. — 15 [est]„ *nie ma.* — 16 1473„ 146. — 22 perpetua„ perpauca.

[1]) W tekscie znajduje się rysunek herbu a nie nazwisko. Długosz podaje, że był *de domo et familia Dolanga.* [2]) Długosz „*de domo et familia Dolywa*“. [3]) Według Dunalewicza i innych 1480.

Creslaus de Kuroswanki fit episcopus Wladislawiensis, antea iam regni Poloniae cancellarius, non tam doctrina excellens quam in ornationem templi Wladislawiensis propensione, quod templum et cantu[1] condonavit et suppellectili. Moritur hic Wolboriae 1502[2], deinde Wladislaviae sepelitur. De armis una rosa.

Anno 1503 Vincentius de Przerambl ex episcopatu Plocensi in Wladislaviensem transit, olim regni vicecancellarius. Vixit cum humanitatis et modestiae *[laude]*. Apoplexia vexatus decessit anno 1513 sepultusque est Wladislaviae. De armis Nowina.

Tum Mathias Drevicius regni Poloniae primum procancellarius, deinde cancellarius, ex Praemisliensi ecclesia Wladislaviam commigrat; legendi fuit et scribendi patientissimus in suosque liberalissimus, post Gnesnam transfertur 1531. De armis Cziołek.

Ioannes Carnkowsky ex Praemisliensi etiam in Wladislaviensi ecclesia episcopus creatur; ingenio ac eruditione praestans, ecclesiae amicus reipublicae*[que]* faventissimus, irae tamen ultra modum indulgens, paralysi perculsus, dum Cracoviae curat valetudinem, vitam hanc amisit 1538. Wladislaviam deductus humatur. De armis Baranek.

Lucas comes a Gorka ex palatino Poznaniensi fit Wladislaviensis episcopus 1538; vir gravis et comes, prudens atque eloquens, auctoritate apud exteros etiam clarus, divini saepe verbi ad populum interpres, in egenos liberalis. Quum Gedanum motus quosdam sedaturus profisceretur 1542, moritur Wladislaviamque devehitur tumulandus.

Nicolaus Dzierzgowsky ex Chelmensi ecclesia in Wladislaviensem favore Sigismundi primi regis assumitur anno 1542[3] et deinde 1545[4] in sanctissimam Gnesnensis archiepiscopatus dignitatem transfertur, cuius vita et mores post iudicentur. De armis Jastrzembiecz.

Andreas Zebrzidowsky de Wionczborch magni illius Erasmi Roterodami auditor per Sigismundum primum regem ecclesiae Wladislaviensi praefectus et per Paulum papam tertium ex Chelmensi translatus 1545 anno. Maiorum suorum in arce hic per se instaurata memoriam depingi fecit. Cetera eius iudicet posteritas. De armis Radwan.

Wiersz 6 [laude]„ sanctae. — 13 reipublicae[que]„ que *nie ma*. — 15 1538„ 1531. — 27 hic„ sic.

[1]) Damalewicz: *libris idem pontifex ad psallendum divinum officium necessariis ecclesiam cathedralem instruxit.* [2]) Umarł według nagrobku podanego u Damalewicza r. 1503. [3]) Według Damalewicza r. 1543. [4]) Według Damalewicza r. 1546.

CHRONICA TERRAE PRUSSIAE

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Chronica terrae Prussiae doczekała się dotąd już dwóch wydań. Jedno sporządził Wilhelm Arndt w XIX tomie Mon. hist. Germ. str. 691—693; po raz drugi wydał ją Ernest Strehlke w III tomie Scriptores rer. Pruss. str. 465—471. Jeżeli pierwsze wydanie wiele jeszcze pozostawia do życzenia, to drugie wykonano z tą wzorową starannością, którą wogóle w wydawnictwie pruskiem podziwiamy. Tekst dotychczasowych wydań opierał się na opisie zrobionym przez Augusta Bielowskiego z kopii Joachima Lelewela. Lelewel zaś wypisał tę kroniczkę z kodeksu pochodzącego z początku XVI wieku, który był własnością Władysława Ostrowskiego a dziś gdzieś się zawieruszył. Znajdowały się w nim, razem oprawione, rozmaite pisma różnych rąk XVI wieku. Kopista, który przepisał wówczas naszę kronikę, nie bardzo chlubnie wywiązał się ze swego zadania, pisał bowiem niedbale, wskutek czego często przemazywał słowa i poprawiał. Widać to i dziś jeszcze w kopii, którą posiadamy; główne jej błędy należy kłaść na karb jego, choć i Lelewel nieraz skrócenia źle rozwiązywał. Chcąc umieścić niniejszą kronikę w IV tomie Monumentów, wzięliśmy za podstawę wydania sam odpis Lelewela, który dziś jest własnością biblioteki Ossolińskich (nr. 2355). Lelewel z niektórych ciemnych wyrazów zdjął podobiznę; pomimo to nie osiągnęliśmy wielkich rezultatów, bo w naszem wydaniu będzie tylko trochę mniej błędnych lekcyi.

Pan Strehlke uważa niniejszą kronikę za excerpt zrobiony przez Polaka w XVI wieku. Według niego dzielą się zapiski na dwie grupy, z których pierwsza obejmuje lata 1029—1450 a druga lata 1329—1340; pierwsza zaś grupa składa się z następujących części: 1029—1329, 1370, 1382—1402 i 1449—1450. Ponieważ w rękopisie po r. 1450 następuje znów rok 1329 a ponieważ obie wiadomości z r. 1329 u analisty toruńskiego razem w jednem miejscu się znajdują, nie zawahał się Dr. Strehlke drugą grupę wsunąć w środek pierwszej i to pomiędzy lata 1329 a 1370 i tym sposobem utworzyć rocznik, w którym wszystkie zapiski w chronologicznym następują po sobie porządku. Tenże wydawca wykazał również powinowactwo zachodzące pomiędzy kroniką niniejszą a rocznikiem toruńskim, przypuszczając, że tak analista toruński jako też niniejsza kronika korzystały z wspólnego źródła nieco pełniejszego i obszerniejszego. Ostatnia wspólna wiadomość pochodzi według niego z r. 1335.

Twierdzenia jednak Dra Strehlkiego nie uważam za przekonywające ani co (ugrupowania textu ani co do stosunku kroniki do rocznikarza toruńskiego.

Ugrupowania zapisek, jakie znajdujemy w odpisie Lelewela, nie uważamy wc za przypadkowe ich przerzucenie, lecz tak następowały po sobie już w rękopis XVI wieku, który był niezawodnie nie excerptem przez świadomego rzeczy auto dokonanym, lecz kopią niedbale przepisaną; dowodzi tego text tak zepsuty, jak rzadko się zdarza. Czy kopista XVI wieku przepisał z oryginału, rozstrzygnąć n można, ale rozkład na dwie grupy znalazł niezawodnie już w dawniejszym rękopis Rozkład ten jest uprawnionym także naturą zapisek samych. Gdybyśmy bowi uważali ustępy 1029—1329 i 1329—1340 za utwor jednolity, w takim razie pr puścić niepodobna, aby autor dwie tak spokrewnione wiadomości w tak niezgrab formie postawił jednę obok drugiej, jak to ma miejsce pod r. 1329:

Anno 1329 cum rex Bohemiae Ioannes esset cum dominis Prussiae in Lith nia, Lokethko terram Culmensem in vigilia purificationis Mariae intravit eam f totaliter devastando et cremando.

Anno 1329 Ioannes rex Bohemiae intravit terram Lithwanorum cum dom de Prussia, qui expugnaverunt castrum Samaitarum cum omnibus Lithwanis, et baptisati sunt ipso die purificationis Mariae.

Gdyby te dwie wiadomości do siebie należały, autor byłby niezawodnie d wiadomość, postawił na pierwszem, a pierwszą na drugiem miejscu, bo pierv jest następstwem drugiej a nie odwrotnie. Analista toruński zlewając w jedn dwie wiadomości uważał za potrzebę utworzyć związek między niemi i w tym dodał „intravit Prussiam“ a w drugiej części przyimek „tunc“.

Anno 1329 Ioannes rex Boemie intravit Prussiam et *cum esset in terra tuanorum, Lockoko* rex Polonie *vigilia purificacionis intravit terram Culmen eam fere totaliter vastando et cremando. Domini* autem *nostri* tunc cum rege Bo subiugarunt omnem terram *Samaytarum cum omnibus Letwinis, qui baptisati die purificacionis Marie.*

Gdybyśmy dzielili zdanie pana Strehlke, że kronika i analista cze z wspólnego źródła, tobyśmy nie mogli żadną miarą przypuścić, aby kronika w sposób przerobiła wiadomość, którą w pierwotnym kształcie podaje analista, odwrotnie, że kronika zawiera tekst pierwotny, podczas gdy analista go prze Ponieważ jednak te dwie wiadomości nie mogą pochodzić od jednego autora, w rękopisie nie stoją obok siebie, lecz na różnych miejscach, zatem nie mogły wiadomości w takiej formie znajdować się w mniemanem źródle wspólnem, analista toruński musiał je wyjąć po prostu z naszej kroniki.

Hypoteza Strehlkiego, jakoby kronika i analista toruński czerpali z wspó źródła obszerniejszego, nie jest ani konieczną ani przekonywającą, bo fakta które się odwołuje, dadzą się jak przykład z r. 1329 pokazuje, jeszcze w sposób wytłumaczyć. Wszystko bowiem przemawia za tem, że kronika jest b średniem źródłem analisty.

Zanim nad tą kwestyą się bliżej zastanowimy, musimy uwagę swoję z jeszcze na analistę toruńskiego i jego stosunek do annales Pelplinensis. Wy

analisty p. Strehlke nie znając jeszcze kroniki naszej, twierdził, ponieważ z 26 zapisek rocznika peplińskiego 18 znajduje się w analiście, że tenże czerpał wprawdzie nie z tekstu niemieckiego annales Pelplinenses, który uważa za przekład z łacińskiego, lecz że korzystał z samego oryginału łacińskiego.

Pozornie jest to wywód bardzo słuszny, który jednak w obec kroniki naszej nie da się utrzymać; Strehlke go też sam porzucił poznawszy kronikę; ale pokrewieństwa zachodzącego pomiędzy nią a analistą nie umiał inaczej wytłumaczyć jak przypuszczeniem wspólnego źródła.

Ponieważ jednak wszystkie wiadomości pochodzące niby z rocznika peplińskiego a jednak od niego czemś się różniące w takiej właśnie formie znajdują się w naszej kronice np.

KRONIKA	ANALISTA	
A. D. 1190 incepit ordo dominorum domus Theutonicae tempore Gregorii papae VIII et Henrici imperatoris V.	A. 1190 *incepit ordo dominorum domus Theutonicorum* tempore Gregorii pape VIII et Henrici cesaris quinti	A. Pelpl.
A. 1231 civitas Thorun aedificata est circa Antiquum Thorun.	A. 1231 *civitas Thorn edificata est* circa Antiquum Thorn.	A. Pelpl.
A. 1232 civitas Culmen aedificata est circa Antiquum castrum.	A. 1232 *civitas Culmen edificata est* circa Antiquum castrum.	A. Pelpl.

a że i dalsze zapiski, których w roczniku peplińskim nie ma, dosłownie tu się powtarzają, nie może ulegać wątpliwości, że analista bezpośrednio korzystał z naszej kroniki.

Zachodzi jednak jedna trudność, która wymaga wyjaśnienia: otóż analista toruński posiada pewną ilość zapisek, które się znajdują w roczniku peplińskim a których kronika nie ma, jak np. 1244, 1249, 1255, 1260, 1261, 1262 itp. Kronika również posiada zapiski, których znów nie zna analista.

Że analista toruński posiada wiadomości, które ma rocznik pepliński a nie ma kronika, w dwojaki sposób wyjaśnić można, przypuszczając, że nasza kronika jest niedbałym odpisem, w którym przez nieuwagę opuszczono pewną ilość wiadomości albo co najprawdopodobniejsza, że tenże analista obok kroniki posiadał jeszcze łaciński oryginał rocznika peplińskiego.

Na zapytanie zaś, dla czego analista nie korzystał z wiadomości, które kronika ma a analista nie ma, odpowiedź nie jest trudna; są to bowiem zapiski, które z dziejami pruskiemi nie mają bezpośredniego związku, jak np. 1029, 1206, 1235, 1269, 1291, 1300, 1309, 1312, 1313, 1340 a które dlatego umyślnie opuścił.

Niektóre inne zapiski są zapewne tylko przypadkowo opuszczone jak np. 1289 Rangnetha castrum aedificatum est, którą ma także rocznik pepliński lub wiadomości: 1282... et claustrum Minorum receptum est in Novo castro — 1251... qui obiit anno 1262 III Kalendas Iulii — 1341... in Thorun... itp., chyba żeby to były notatki marginesowe później dodane a przez kopistę mylnie wciągnięte do textu.

Rozumie się przez się, że prócz naszej kroniki i rocznika peplińskiego analisty toruński miał przynajmniej jeszcze jedno źródło, którem się posiłkował. Niektóre zapiski tegoż schodzą się z naszą kroniką od r. 1330 począwszy a że były obszerniejsze i dokładniejsze, usuwają coraz bardziej naszę kronikę na drugi plan, jak to pod r. 1332, 1333 i 1335 widzimy. Ale rok 1335 nie jest ostatnią wiadomością, która w roczniku toruńskim świadczy o naszej kronice, jak to Strehlke twierdzi; z powodu tylko nowych źródeł, z których analista czerpie, ślady jej już nie są tak wyraźne jak przedtem np.

ANALISTA	KRONIKA
A. 1341 *obiit* frater *Theodericus de Aldenburg magister generalis, sepultus in Marienborg.*	... per magistrum generalem Theodoricum de Aldenburgk, qui obiit anno 1341 in Thorun et sepultus in Marienburgk.
A. 1370 XIII Kal. Marcii *die dominica, qua cantatur Exurge* factum fuit prelium... ante castrum *Rudow* cum *Lithuanis*, de quibus *multi fuerunt interfecti.*	A. 1370 ipso die Simeonis martyris et fuit in dominica, qua cantatur Exsurge commissum est bellum in Rudow prope Konsbergum, ubi per fratres s. Mariae ordinis Theutonicae domus multitudo Lithwanorum fuit occisa.
Eodem anno (1382) *die Ioannis baptiste* infra missam *obiit Wynricus magister generalis, qui* ad *XXXIII annos* vixit in officio.	Anno 1382 in die s. Ioannis baptistae obiit frater Vinricus de Kniprode magister XVIII, qui praefuit 33 annis.
Eodem anno (1382) II Octobris *fuit electus in magistrum generalem Conradus Zcolner de Rotenstein.*	A. 1382 in die s. Francisci electus fuit in magistrum generalem Conradus Czolner de Rotenstein.

Tak samo ma się rzecz z wiadomością o Konradzie Walenrodzie, tudzież o elekcyi Konrada Jungingen:

Eodem anno die s. Andree in Marienburg *electus* est concorditer *in magistrum Conradus de Iungingen* Suevus.	Anno 1393 ipso festo s. Andreae apostoli frater Conradus Iungingen creatus et electus fuit in magistrum generalem

Po r. 1393 nie ma już żadnych śladów, aby analista toruński był korzystał jeszcze z naszej kroniki.

Przyznaję chętnie, że ślady pokrewieństwa tylko w latach 1341, 1370 i 138 są nieco wyraźniejsze, że w innych zapiskach podobieństwo przypadkowe nie jest wykluczone, ale że analista z poprzednich zapisek kroniki korzystał, nie ma widoczyny koniecznej, aby podobieństwo zachodzące wytłumaczyć w inny sposób.

Ponieważ analista toruński pisząc około r. 1410 nie znał wiadomości z r. 140 przypuścić można, że jego rękopis kroniki naszej sięgał tylko do r. 1393; stąd z

i z całego naszego wywodu dotychczasowego wnieść można względem naszej kroniki, co następuje:

Porządek, który zachowuje rękopis kroniki, nie powinien być naruszonym, gdyż toby zatarło charakter jej i utrudniło rozpoznanie jej części składowych.

Pierwsza część kroniki 1029—1329 przedstawia się jako utwor ułożony około r. 1329; w końcu XIV wieku otrzymała kontynuacyą obejmującą lata 1370—1393 przez współczesnego autora, który swą indywidualność i nieprzyjaźne wobec Zakonu niemieckiego usposobienie zaznacza, mówiąc pod r. 1391 o Konradzie Walenrodzie. Później — jeżeli w tym samym rękopisie, z którego czerpał analista, to niewątpliwie po r. 1410 — dodano wiadomość z r. 1402, którą nareszcie może z innego współczesnego rękopisu wypisał ostatni kontynuator, od którego pochodzą wiadomości z lat 1449 i 1450.

Druga część 1329—1341 jest samodzielnym utworem z połowy XIV wieku, która z pierwszą tylko tyle ma wspólności, że prawdopodobnie razem z nią znajdowała się pierwotnie na kartach pergaminowych służących za okładziny jakiegoś kodeksu a więc razem w jednym rękopisie. Czy zaś lata 1329—1341 stanowiły dla siebie całość? Nie sądzę, aby tak było. Są bowiem niewątpliwie zakończeniem większego rocznika, którego początek — jedna może kartka pergaminowa — zaginął a tym początkiem był niezawodnie ów polsko-szląski rocznik, z którego według zdania Strehlkiego korzystał analista toruński. Kopista, który po raz pierwszy razem połączył wszystkie owe tak ciekawe pomniki, nie był niezawodnie tym, z którego Lelewel naszę kronikę wypisał, lecz już kto inny przed nim. Przepisywacz XVI wieku bowiem był tak nieumiejętnym, że nierozumiał najprostszych wyrazów, jak z podobizn Lelewela widzimy; pisał np. Insmarisne zamiast transmarine, Sindenith zamiast Suidenitz, Regardi zamiast Begardi itp.

Od takiego przepisywacza nie można się spodziewać ani excerptu ani samodzielnych zmian tekstu, lecz tylko błędów i nieporozumień. Jak nie był zdolny do żadnej autorskiej pracy, tak i jemu nie można przypisać spolszczenie nazwisk miast zachodzących w naszej kronice. Strehlke wydając w r. 1866 niniejszą kronikę, nie miał jeszcze wyobrażenia o rozszerzeniu i znaczeniu żywiołu polskiego w Prusiech krzyżackich a mianowicie w ziemi chełmińskiej, gdzie autorów naszej kroniki szukać należy, i nie wiedział, że polskie nazwy miejscowe już dawno istniały za Krzyżaków i dlatego przypuścił, że w naszej kronice są one wymysłem kopisty XVI wieku. Gdybyśmy wiedzieli, że tenże wszystko prosto wypisał z oryginału, moglibyśmy śmiało przypuścić, że owe polskie nazwy znajdowały się tamże, że zatem autor był Polakiem. Tej pewności jednak nie mamy a właśnie dlatego nieuważaliśmy za potrzebę polskich nazw zastąpić innemi, jak to Strehlke uczynił, bo nie chcemy zatrzeć śladu, który w danym razie o autorze świadczyć może.

Rozumie się przez się, że kronika nasza zawdzięcza swój początek kilku autorom, o których przypuścić możemy, że również, jak analista toruński, byli franciszkanami tamtejszymi; autor przynajmniej drugiej części i kontynuator piszący lata 1370—1393 nie należeli do Zakonu niemieckiego; więcej nie umiemy o nich nic powiedzieć.

W przypiskach, w których uwidoczniamy swoje poprawki tekstu, oznaczamy literą „L“ odpis Lelewela a „A. Thor.“ tekst t. z. analisty toruńskiego.

1096 Anno domini **1029** incepit ordo griseorum fratrum in Cistertio tempore Urbani papae II et Henrici III [imperatoris].

Anno [**1112**] incepit ordo Templariorum in Ierusalem tempore Gelasii [II] papae et Henrici III imperatoris.

Anno domini **1190** incepit ordo dominorum domus Theutonicae tempore Gregorii papae VIII et Henrici imperatoris V.

Anno **1206** incepit sanctus Franciscus ordinem Minorum Assisio tempore Innocentii III et Henrici imperatoris V.

Anno **1231** civitas Thorun aedificata est circa Antiquum Thorun.

Anno **1232** civitas Culmen aedificata est circa Antiquum castrum.

Anno **1233** civitas Marienwerder aedificata est.

Anno **1235** sancta Elizabeth canonisata est a Gregorio nono.

Anno **1237** civitas Elbingensis aedificata est.

Anno **1239** civitas Culmen aedificata est circa Vistulam et eodem anno Balga castrum aedificabatur.

1241 Anno **1238** gens Tartarorum in duas partes se dividendo Bohemiam, Hungariam Poloniamque vastavit.

Anno **1242** Swantopulcus dux Pomeraniae ante Thorun fuit.

15 Czerw. Anno **1243** in die Vitti [et Modesti] fuit bellum circa aquam, quae dicitu Rens, contra ducem Swantopulcum et multi ceciderunt.

1247 Anno **1248** Cristhburgk castrum aedificatum est.

29 Czerw. 1263 Anno **1251** Culmsehe civitas ab Henrico episcopo aedificata est, qui obii anno 1262 III Kalendas Iulii.

Anno **1253** civitas Culmen aedificata est super montem de Vistula et inde re ceperunt privilegia libertatis.

Wiersz 1 incepit„ suscepit L. — 1 griseorum„ gressorum L. — 1 Cistertio„ cistertien L. — 2 imperatoris„ *nie ma* L. — 3 1112„ *pierwotnie było MCXC*; *potem poprawił* L. *MLXC widać że druga litera była nieczytelną.* — 3 incepit„ suscepit L. — Templ.„ templar rum L. — 3 II„ *nie ma* L. — 11 Marienw.„ Mariemendes L. — 16 1238„ *ponieważ data stoi pomiędzy 1239 a 1242, przypuścić można, że zamiast MCCXXXVIII w pierwotnej texcie zapewne stało MCCXXXXI.* — 19 et Modesti„ L. *nie ma*; *ma zaś analista toruński.* — 20 contra ducem„ in quam L.; *przepisywacz XVI wieku widocznie mylnie rozwiązał skrócone* „contra“ *przez* „in“ *a na miejscu niewyraźnego* „ducem“ *czytał* „quam“ cf. A. Thor. 20 Swantop„ Swantopulcus. — 22 Culmsehe„ Culmsche L. — 22 qui„ sed L.

Anno **1265** Thapiewo aedificatum est.

Anno **1269** canonisata est sancta Hedvigis ducissa Slesiae a Clemente IV. 1267

Anno **1273** Braunsbergk civitas aedificata est et

[**12**]**75** Schonsehe civitas aedificata est.

Anno domini **1282** Marieburgk translatum fuit de Zantir. 1280

Eodem anno Mewa sublata fuit de Putterbergk et claustrum Minorum receptum est in Nowo castro [1].

Anno **1286** Culmsehe, Schonsehe. Grudziącz, Radzyn derelictae sunt ad praeceptum dominorum, quia Tartari venire dicebantur et eo anno Culmsehe cremata est in vigilia Petri et Pauli. 28 Czerw.

Anno **1289** Raugnetha castrum aedificatum est.

Anno **1291** Accaron et aliae transmarinae civitates a paganis destructae sunt. 1290

Anno **1296** Rigensis civitas opposuit se dominis de Prussia.

Anno **1300** Bonifacius VIII instituit annum iubileum.

Anno **1308** Clemens papa [V] celebravit concilium, in quo delevit ordinem Templariorum.

Anno **1308** destructae erant civitates et castra Danczk, Dirssewo et Novum castrum, multique occisi.

Anno **1309** viri et mulieres per terram discurrentes cum crucibus cantabant.

Anno **1312** heretici cremati sunt in Svidenitz et in pluribus aliis locis.

Anno **1313** Begardi et Begienses fratres per omnes terras mutaverunt habitum ad praeceptum papae Ioannis XXII. 1317

Anno **1323** David Lithwanus de castro Garten a Lokethko rege Poloniae adiutus marchiam vastavit et [cremavit] multis paganis occisis et deductis; qui a quodam milite occiditur. 1326

Wiersz 1 Thapiewo„ Kapiewo L. *Załączony jednak przez* L. facsimil *dowodzi, że w texcie stało albo* Chapiewo *albo* Thapiewo. — 4 Schonsehe„ Schonsche L. — 5 1282„ MCCXXXVI L. — 5 Zantir„ Gantir L. — 8 Culmsehe, Schonsehe„ Culmsche, Schonsche L. — 9 quia Tartari„ qui tantum L. cf. A. Th. — 9 Culmsehe„ Culmsche L. — 9 cremata„ ornata L. cf. A. Th. — 12 et aliae„ Epolis L. — 12 transmarinae„ Insmarisne. — 13 Rigensis„ Rugensis L. — 13 se„ *nie ma* L. — 15 V„ *nie ma* L. — 19 discurrentes„ discurent L. — 19 crucibus„ crinibus L. — 20 Svidenitz„ Sindemth L. *Załączony zaś* facsimil *ma* Sindenith. — 21 Begardi„ Regardi L. — 21 et„ *nie ma* L. — 24 adiutus„ ad intus L. — 24 cremavit„ *nie ma* L. *Dodałem ten wyraz dla przywrócenia konstrukcyi, zwłaszcza że* devastare i cremare *lubiono połączyć.*

[1]) Według *annales Minorum Pr.* „*domus fratrum Minorum in Novocastro recepta est... in provinciali Vratislaviensi capitulo...* r. 1284“.

Anno **1329** cum rex Bohemiae Ioannes esset cum dominis Prussiae in Lithwa- 1
1 Lut. nia, Lokethko terram Culmensem in vigilia purificationis Mariae intravit eam fere totaliter devastando et cremando.

* * * 5

17 Lut. Anno **1370** ipso die Simeonis[1] martyris, et fuit in dominica, qua cantatur Exsurge, commissum est bellum in Rudow prope Konsbergum, ubi per fratres sanctae Mariae ordinis Theutonicae domus magna multitudo Lithwanorum fuit occisa. 10

24 Czerw. Anno domini **1382** die sancti Ioannis baptistae obiit frater Vinricus de Knipro-de magister XVIII, qui praefuit 33 annis.

4 Paźdz. Anno **1382** in die sancti Francisci electus fuit in magistrum generalem Conradus Czolner de Rotenstein.

Anno **1391** frater Conradus Walleroder, dictus a moribus et tyrannide Iulia- 15
12 Marca nus, electus fuit in magistrum generalem et male intravit ipso die sancti Gregorii
25 Lipca papae; qui et pessimus obiit anno domini [13]93 ipso festo sancti Iacobi apostoli. Deo laus et gloria, quod liberati sumus a tyrannide.

30 List. Anno **1393** ipso festo sancti Andreae apostoli frater Conradus Iungingen creatus et electus fuit in magistrum generalem et spero de ipsius probitate. 20

* * *

26 Lipca Anno **1402** in crastino sancti Iacobi apostoli provisum fuit reverendo epi-
29 Paźdz. scopo, patri et domino Arnoldo Staphil, de ecclesia Culmense[2] et in crastino Si- 25
monis apostoli eodem anno fuit in ecclesia Culmensensi consecratus; et fuit dies

---

Wiersz 2 Mariae„ *nie ma* L. — 2 eam fere totaliter„ cum fratre Conrado L. cf. A. Th. — 7 Simeonis„ Simonis L. — 7 cantatur„ cantate L. — 9 ordinis„ ordini L. — 11 1382„ MCCCLXXXIII L. — 11 die„ *nie ma.* — 11 Vinricus„ Henricus L. — 12 33„ 3 bus L.; *wnieść można stąd, że w rękopisie pierwotnie stało 33, co także ma Annalista Thorunensis a nie 32, co wydawcy pruscy przyjęli do textu, choć, co wymać należy, lekcya ta jedyna jest słuszną.* — 13 1382„ MCCCLXXXIIII L. — 13 Conradus„ Conradu L. — 19 Iungingen„ Tungingen L. — 26 Culmensensi„ Culmensis L.

[1]) Dzień ś. Szymona przypada na dzień 18 Lutego, niedziela Exurge tegoż r. 1370 zaś na dzień 17 Lutego. [2]) To jest Chełmża a nie Chełmno. Ob. *Script. rer. Pruss.* III, 253.

dominica. Consecrator fuit dominus Ioannes Monachus episcopus Pomezaniensis astante Ioanne Caldenborn antistite Thaurisiensi [1].

* * *

Anno **1449** obiit frater Conradus de Erlingeshausen magister generalis et bonus.

Anno **1450** frater Ludovicus de Erlingeshausen electus fuit in magistrum generalem ipso die sancti Benedicti. 21 Marca

* * *

Anno **1329** Ioannes rex Bohemiae intravit terram Lithwanorum cum dominis de Prussia, qui expugnaverunt castrum Samaitarum cum omnibus Lithwanis, qui et baptisati sunt ipso die purificationis Mariae. 2 Lut.

Anno **1330** castrum Wissegrod fuit concrematum per dominos Prussiae et eodem anno Raciążcz et Nakiel expugnata sunt.

Anno **1330** rex Cracoviae Lokiethko cum Ungaris et Comanis in crastino Dionisii intraverunt per vadum Drauantiae circa villam, quae dicitur Lyn, devastando et cremando terram Culmensem. Per eosdem fuit circumvallatum castrum Lypa, provinciali ibidem cum multis constituto. Ipsique Poloni, Ungari et Cumani totam terram per quatuor dies devastaverunt, descendendo ultra Ossam usque Gordyn. Tandem summus magister frater Vernerus pacem faciens cum rege Cracoviae usque ad festum sanctae Trinitatis, resignavit ei duo castra, videlicet Dobrzyn et Prombergk. 10 Paźdz.

Eodem anno in vigilia sanctae Elizabeth interfectus est idem magister a fratre sui ordinis. 18 Listop.

Anno **1331** domini de Prussia intraverunt terram Poloniae, primo Brombergk expugnando, deinde terram Poloniae, per 8 septimanas devastando et cremando

---

Wiersz 2 astante — Thaurisiensi„ astantes domus Caldenburg ante domino titulares. L. — 14 Samaitarum„ Samaitan L. — 16 1330„ MCCCXX L; *choć fakt ten należy do r. 1329, poprawiliśmy jednak 1330, bo i Annal. Thorunensis ma rok 1330.* — 17 sunt„ fuit L. — 18 1330 *ma Annal. Thor.*; *MCCCXXXI* L. — 19 Drauantiae„ Dranantie L. — 23 Vernerus„ Vyneriens L. — 23 pacem„ parum L. — 24 duo„ domino L. — 28 Brombergk„ Bombergk L.

[1]) Tytuł powyższy znajduje się w dokumencie niedrukowanym z r. 1399.

po 13 Lipca castra et multas civitates videlicet Pisser. Vrigenstath usque in Callisz. In terram intraverunt post festum sanctae Margarethae.

27 Wrześ. Eodem anno in vigilia Venceslai occisi sunt a dominis de Prussia infiniti Poloni et plures capti. [Occisi sunt etiam plures et capti] tam de praeceptoribus quam aliis fratribus et militibus.

20 Kwieta. Anno **1332** feria secunda post pascha a dominis de Prussia civitas Brzesczie fuit captivata et postea Ladislawia et Pakoscz castrum.

Anno **1333** rex Cracoviae Lokietko mortuus est et ibidem sepultus.

Anno **1335** mortuus est magister Lutherus dux de Braunschweigk.

Anno **1340** statuta est dies conceptionis Mariae per magistrum generalem Theodoricum de Aldenburgk, qui obiit anno [13]41 in Thorun et sepultus in Marienburgk.

ANNALES GOLUBIENSES

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Roku 1873 badając archiwa zachodnio-pruskie, przybyłem także do Golubia nad Drwęcą i tam odkryłem w kościele katolickim dawniejsze archiwum miejskie t. j. akta sądu miejskiego i księgi radzieckie. Najdawniejszą księgę interesującą mię dla nazwisk w niej zawartych, wypożyczył mi łaskawie ks. proboszcz Dekowski. Miała format dudkowy i zawierała rachunki miejskie z początku XVI wieku. W tej księdze znajdują się na str. 1—2 jakieś uchwały odnoszące się głównie do miast — bez początku jednak — z których każdy ustęp zaczyna się od słów: Sanxerunt etc.. ut etc. Na stronicach 3—5, oraz na str. 10 i 11 mieszczą się wspominki, które

Wiersz 1 Vrigenstath„ Brigenstath L. — 4 Occisi — capti *nie ma* L. *Uzupełnienia takiego wymaga sens*; *a tak téż wyraża się Annalista Thorunensis. Przepisywacz przeskoczył, jak to nieraz zdarza się, od jednego* „capti“ *do drugiego.* — 9 Braunschweigk„ *w pierwotnym rękopiśmie było, jak widać z załączonego przez Lelewela* facsimilu, Brauschweigk *albo* Branschweigk, *co Lelewel rozwiązał* Brauschireigk.

poniżej jako Annales Golubienses drukujemy. Rękopis użyczyłem ś. p. Augustowi Bielowskiemu, który z powyżej wymienionych wspominek kazał dla siebie zdjąć podobiznę, która obecnie służy mi za podstawę wydania.

Wszystkie te luźne wiadomości są przez jednę rękę skreślone w początku XVI wieku; z początku pisarz pisał wolno a więc starannie; na str. 4 zaś od słów: „Item im jor MCCCCC unde im XIIII jor am tage nativitatis Marie“ pismo staje się mniej starannem i przybiera jakby inny charakter; pomimo to jest to niewątpliwie ta sama ręka, co na początku.

Do roku 1226 włącznie następują wiadomości jedna po drugiej; następna z roku 1515 znajduje się już na str. 10 a ostatnie dwie na str. 11. Autor tych zapisek, zdaje się, znał analistę toruńskiego; większą część jednak swych wiadomości spisywał niezawodnie z pamięci i stąd pochodzą pomyłki jego co do osób współczesnych, które poniżej musieliśmy poprawić. Z wiadomości pod r. 1479 umieszczonej zdaje się wynikać, że pisał przed r. 1525 a więc pomiędzy r. 1515 a 1525. Kto był autorem, niewiadomo, prawdopodobnie jednak ówczesny pisarz czyli sekretarz miejski w Golubiu.

Thoronia primitus fundata est in anno domini **1231**.

Claustrum beate virginis et fratrum Minorum in Thorn fundatum in a. **1234**[1].

Claustrum fratrum predicatorum in Thorn fundatum anno **1260**. Magister generalis erat frater Anno[2] nomine.

Civitas Culmen in tribus locis primitus locata est[3].

Primus locus circa castrum Aldenhaus; fundata in anno **1232** et erecta et edificata et parata in anno **1239**.

Item ab illo loco posita in locum prope Vislam sub montem.

Iterum ab illo loco posita est super montem, ubi nunc iacet, in anno **1253**. [Magister generalis tempore illo erat nomine Poppo[4]].

Item bellum magnum, quod duraverat XIII annis, inceptum est anno **1454** in festo Dorothee virginis. 6 Lut.

Item pax facta est huius belli in anno **1466** in festo sancti Luce ewangeliste. 18 Paźdz.

Item do man schreib MCCCCLXII jor, do wart Fritcze[5] yrschlagen vor Pautczsske.

Item do man schreip MCCCCXXXIII jor noch Christi gebort, wasz das

[1]) Według *annales Minorum Pr.* „*domus fr. Minorum in Thorn. recepta fuit... in capitulo provinciali* ... r. 1239. [2]) *Anno* z *Sangerhausen 1257—1274.* [3]) Ob. *Script. rerum Prussicarum* I, 84, przyp. 1. [4]) Poppo z Osterny 1253—1257. Cały ten ustęp znajduje się na górnym marginesie karty, ale choć odsyłacza nie ma, tylko do tego miejsca należeć może. [5]) To jest Fryderyk Raunek, który poległ dnia 17 Września.

keczer jor, do dy ketczer Derszau ausbranten am tage decollacionis Ioannis baptiste.

29 Sierp.

1454 Item im jore MCCCC und zu LV jor wart der konigk nidergeleit vor der Konitcz am freytage [1] vor der quatemper vor Michaelis mit aller szeyner ritterschaft und mit dem gantczenn her, alzo das der konigk Kazimirus selbest mit not dovon quam selbdritte uff eynem pawerwagen.' Und der Polen was szovil, das X Polen wurden gerechet kegen eynem Deutczenn.

18 Wrześ.

Und in dem schloen was her Bernt von Czinnembergk auss Meeren und herczogk Rudeloff von Gloctcz [2] und der herczogk Rudeloff wart in dem schloen yrschlagen.

Item her Bernt der thut vil guttes bey dem orden in dem krige, und der hilt den Colmen, Graudentcz, Strosbergk, Neumargkt, Lessen; dy stete woren in krige nicht gewunnen. Dornoch ersteigt her dy Golau under dem Czirwonka, unnd hilt dy III jor. Und her hilt den Colmen bas czu szeynem leben und her leit begraben in der farren kirchen vor dem groszen altare und szeyn panner hanget in dem chor ober den crucifixo mittene.

8 Wrześ.

Item im jor MCCCCC und im XIIII jor am tage nativitatis Marie konigk Sigismundus dy Muskaviter niderleit und erschlagen wurden bey XXX tausent Muskaviter, das her der muskausche forste selbest kaum dovon quam, und der Muskaviter wart gefangen bey dy vimhundert szeyne besten man.

Item in anno 1507 herczogk Michel auss Littau, der do Glinka [3] wart czugenamet, der do von dem konigk Sigismundo wart vortriben; welcher herczogk hatte mit gewalt des nachtes selbest enthaupt den groszen woywoden im Littau Szabrzeszszinsky genant und do entreit her in Muskau. Do nam im der konigk alle szeynne gutter. Und her tet groschenn schaden dornoch in Littau mit dem Muskawiter. Dornoch wolde her den Muskawiter vorroten kegen dem konigk und der Muskawiter das inne wart, do nam yn der Muskawiter gefangen und lysz yn vorhungern.

150

Item im jore tausent vimhundert und im XIII jor wart gekoren in den hugmeister des polenczen koniges swesterszon herczogk Albrecht von Mekelbergk [4].

151

Im jor 1479 Martinus Trugksis homeister in Preussen dem polenczen konige Kazmiro swor und eyn eyt tath am tage Dionisii; szunst keyn homeister keynem polenczen konige keyn mol czu

9 Paź

---

[1]) Nie w piątek, lecz w środę toczono bitwę pod Chojnicami. [2]) Ks. Rudolf żegański. [3]) Michał Gliński. [4]) Ks. Olbracht brandenburski, obrany wielkim mistrzem r. 1511.

hoffe reyt und der vorgenante homeister[1] der starb in der Walacheye, do konigk Albrecht in der Walacheye wart nydergeleyt und alle szeyne geschos do genumen wart.

8 Lib. Im jor 1410 im tage divisionis apostolorum der homeister ausz Preuszen das schlon vorloesz czu den streytplatcze bey Gilgenborgk kegen dem konigk Wladislao, und do wart der homeister erschlagen und alle szeyne manschafft von den Polen.

Im jor 1226 sanctus Franciscus starb
4 Pasch. am sonnenabende[2] in der vierden Nonas des monden Octobris, und wart canonisatus von dem heiligen Gregorio pabest im jor 1228.

Item im jor 1515 wart dy juncfrau Hedwigis[3] des polenczen koniges tochter gebrocht in dy Slesye dem herczogk Friderico von Ligenitcz czu eyner forstynne, des koniges Sigismundi swester, och des koniges auss Ungarien swester alzo koniges Wladislao.

Item im jor 1468 do logen drey konige vor Preslau. Alzo konigk Matheus von Ungarien, konigk Girszigk auss Bohemen, der den konigk Ladislaum ader Lesle den Bo[hemen] cristlichen konigk ersticket mit eynem küsszen und was eyn ketczer; konigk Kazimirus von Polen.

Konigk Wladislaus wart konigk czu Bohemen noch dem Girszigk und do konigk Matheus starb, do wart her och konigk in Ungarien und hilt beyde konigkreich bisz czu szeynem tode. Und der Wladislaus was des polenczen koniges szon, des Kazimiri.

---

[1]) Nie Marcin Truchses v. Wetzhausen, lecz Jan v. Tiefen umarł r. 1497 podczas wyprawy wołoskiej. [2]) Dzień ten przypada jednak r. 1226 nie na sobotę lecz na niedzielę. [3]) Nie Jadwiga, lecz Elżbieta poszła za Fryderyka księcia legnickiego.

DE MAGNA STRAGE A. 1410

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Pismo „de magna strage alias o wyelgym pyobyczw, quod comissum est anno domini 1410“ na polach grunwałdzkich, nie zawiera wprawdzie żadnych nowych i ciekawych szczegółów, jest jednak o tyle ważnem, że to fragment większej całości, o czem nas poucza notatka marginesowa tej treści [1]: „Hic est magnus defectus, quomodo fuit captus a fratre in Lutczko et a suis liberatus; iterum Pruteni fecerunt damna magna in Polonia“, oraz ustępy początkowe i końcowe, które uważam za dodatki kaznodziei, dowodzące, że tenże wybrawszy sobie pewne fakta z źródła swego, takowe ułożył stosownie do swojej potrzeby.

Dzieje tu przedstawione mają charakter nieco legendowy i przypominają ów świętokrzyski zbiór klechd i tradycyi narodowych, owę kronikę sanctae crucis Bohemica lingua edita anno 1538, którą niestety znamy tylko z krótkich przytoczeń X. Kwiatkiewicza [2]. Uwidocznia się to, gdy następujące ustępy porównamy, pomimo to że do innych różnych kościołów się odnoszą:

Wszedszy do kościoła tego jako to człowiek w wierze świętey nie wyćwiczony a widząc, jako ludzie wierni wielką rewerencyą Krzyżowi świętemu czynili, począł się swoich dworzan pytać, coby to było y komuby takową rewerencyą abo cześć oddawano. Odpowiedziały mu panięta, iż to jest drzewo święte, na którym Chrystus Jezus syn Boży w ciele ludzkim za naród ludzki umarł y żywot swoy położył a przez mękę y śmierć sromotną rodzay ludzki od zguby wieczney wybawił a niebo do zbawienia nam otworzył [3].

Qui idem rex optimus, antequam fuit baptizatus, semel intravit in ecclesiam primodictam et videns signum crucifixi. interrogabat, que esset ista figura et fuit sibi responsum per commilitones, quod hec fuit figura crucifixi et salvatoris nostri et quomodo ipse in patibulo crucis triumphavit et nos a morte perpetua liberavit.

---

[1]) Ob. str. 47. [2]) Krzyż święty na świetney górze świętokrzyskiey, Łysiec nazwaney etc. przez X. Marcina Kwiatkiewicza, tegoż klasztoru ś. Krzyża reguły Benedykta ś. zakonnika (1689). [3]) Kwiatkiewicz str. 62—63.

Mojem zdaniem nie może ulegać wątpliwości, że oba ustępy pochodzą z wspólnego źródła, na które już i na innem miejscu [1] zwróciłem uwagę.

Tekst niniejszy znajduje się w rękopisie biblioteki kórnickiej Nr. I, D. 52. Jest to kwartant w skórę oprawny, o rogach miedzią okutych, liczący kart 399. Pismo pochodzi z XV wieku. Na okładce czytamy: „Blonye de sanctis scriptum optimum"; na karcie zaś 1: Iste liber est loci Costensis ad s. Mariam de angelis, concessus ad usum fratris Iohannis de Prussia predicatoris et confessoris ordinis Minorum de observancia per me fratrem Michaelem alias Bal ordinis eiusdem vicariam provincie immeritum". Kodeks niniejszy zawiera po większej części sermones mistrza Mikołaja z Błonia. Z przedmiotów, które historyka interesować mogą, wymieniamy tutaj pomiędzy innymi, co następuje:

k. 10 Floriani s. legenda sequitur.

k. 12' Qualiter autem ipsius reliquie devenerunt in Cracoviam, sic scribitur in cronicis.

k. 31 Sermo s. Adalberti cum legenda eiusdem sequitur.

k. 164—166' De magna strage etc.; jest to to pismo, które poniżej drukujemy.

k. 367' Cirulli et Metudi legenda sequitur.

k. 398'—399 Sequitur historia metrica de magna strage alias o vyelgem poiczv, que eciam patet in eodem libro prosaice penes sermonem divisionis apostolorum. Jest to znany wiersz bez znaczenia historycznego, który po kilka razy już wydrukowano, ostatni raz w III tomie Scriptores rerum Prussicarum str. 441—442 gdzie także ustępy z „de magna strage" umieszczono (str. 440—441).

DE MAGNA STRAGE alias O WYELGYM PYOBYCZW, quod comissum est anno Domini millesimo quadrincensesimo decimo. Cuius principalis causa fuit pompa ipsorum pessime gentis Prutenorum, quorum tunc fuit supremus dux Ulricus ut patet in illo versu: Ulrichus fecit bella Prutenis ipse magister.

Qui quidem Ulricus in eodem conflictu inter quasdam fugiens paludines (sic), per quendam Polonorum militem lancea fuit perfossus et sic prostratus expiravit pessime ibidem, quia semper Deus superbis resistit, humilibus autem dat graciam, ut patet Iacobi quarto. Sed tamen prius facti originem compendiose innotescam. Qualiter primevi Poloni, antecessores nostri, aduc errore gentilium involuti sibi principes et reges eligebant, de isto luculenter patet in cronicis eorundem. Nam ut probatur in Vincenciana, quod per affinitatem unus princeps succedebat alteri, quo ordine et modo dimisso, maiores Polonie natu, dimissis principibus naturalibus pro

[1]) Przewodnik naukowy i literacki 1883 str. 95 w rozprawie: Kilka uwag nad rocznikiem świętokrzyskim.

fidei katholice ac pacis regni augmento Iagel supremum ducem Litwanie aduc paganum in regem susceperunt, qui duos eciam germanos habebat fratres, videlicet: Wytolth et Swydrygal; quem magnum ducem, dictum Iagel in Lytwanico, Boczątha archiepiscopus Gneznensis in ecclesia cathedrali Cracoviensi in castro ad sanctum Stanislaum et Venceslaum in nomine patris et filii et spiritus sancti baptizavit anno Domini M.CCC.LXXX.VI[1]. et nomen sibi gloriosum ibidem, Wladislaus scilicet imposuit.

Qui idem rex optimus, antequam fuit baptizatus, semel intravit in ecclesiam primodictam, et videns signum crucifixi, interrogabat, que esset ista figura, et fuit sibi responsum per commilitones, quod hec fuit figura crucifixi et salvatoris nostri, et quomodo ipse in patibulo crucis triumphavit, et nos a morte perpetua liberavit. Quod audiens, aliqualiter conpunctus iam ex flagitacione spiritus almi, lacrimans dixit: Candelam sibi in honorem et laudem accendite. Ceterum ultra in ingressu templi eiusdem progrediens, vidit ymaginem Virginis intemerathe, qui dixit „Sczossto[2]“ id est: quid est? Hoc habuit sibi responsum, quod hec esset ymago illius, quem virgo concepit et virgo inviolata peperit eum, quem vidisti in signo crucifixum, et hec est regina celorum, imperatrix angelorum et auxiliatrix omnium peccatorum. Qui talia de ea audiens dixit: accendatur sibi lumen, ut ipsa pro me eciam intercedere dignaretur. Et sic visis variis ymaginibus, parimodo ut prius unicuique faciebat candelam ad honorem accendere. Postremo veniens in capellam undecim milia virginum, vidit ibi figuram dyaboli cornuti, et admirans illi dixit: quid sibi vellet hec. Responsum sibi fuit, quod hec esset figura demonis. Cum tamen querebat suam significacionem, fuit sibi responsum, quod ipse esset tante malicie, [ut], quem suis suggestionibus superaret, eundem ad eternas penas baratri deportaret et eundem eternaliter pro servicio in igne yehenne puniret. Quod ipse percipiens, quasi ex timore ingemuit; qui dixit: accendite sibi duas candelas ad laudem, si namque me contingat per ipsum superari, michi obtemperabit. Cumque fuit sibi declaratum, quod in nullo haberet potestatem, nisi sibi succumbente et maxime in pagano, Iudeo vel scismatico; quod audiens statim ad baptismum properavit et baptizatus est, ut patet supra. Et tandem eodem anno in dicta ecclesia in castro Cracoviensi in regem coronatus est. Hic etenim post baptismum et coronacionem in pauperes, viduas, orphanos et quosque sibi subditos magne fuit pyetatis et

---

[1]) Późniejsza ręka przekreśliła LXXXVI dopisując na marginesie 1410 vel 1406.
[2]) W tekscie stoi niezawodnie mylnie „hassto“; że należy czytać „sczożto-szczożto“, na to wskazuje tłumaczenie, „*quid est*“, oraz podobny ustęp Kwiatkiewicza str. 63: mówiąc z ruska: szczo to jest.

clemencie. Nam, ut habetur in ipsis epithafio, quandocumque aliqua paupercula portavit sibi in primo instanti aliquos fructus, ceraza, poma, pira, cucumeres, marellas. piza vel rapas, pro eisdem dabat eis tunicas et vaccas. Huncque modum, singulis diebus, dum surgebat, habebat: semper calamum seu stipulam in manus accipiebat et dilaniabat. Quod videntes sui castellani et alii, dum ipsum sepissime interrogabant, quid hoc representaret, ipse tandem prece victus vix dixit: tantum mihi penso hoc regnum temporale, quod hic habeo, quasi pulverem sub pede meo [1].

. . . . . .

Tandem anno Domini supradicto, videlicet 1410 Ulricus magnus magister Prutenorum cum suis sequacibus ex propria pompa noluerunt prestare omagia ipsi optimo regi, sed infinita pecunia collecta, auro et argento cumulato, ceperunt innumerabilem stipendiorum colligere magnitudinem ipsique regi Polonie inceperunt rebellare et totaliter contradicere. Regi insuper prenominato duos direxerunt cruentatos gladios insinuantes, quod eciam suos in sanguine regis et suorum nobilium vellent cruentare gladios et totam terram Polonorum radicitus extirpare et in favillam redigere. Rex benignissimus elevatis oculis in celum, cum humilitate et lacrimis gladios suscepit et omnipotenti Deo, Matri gloriose et sanctis apostolis atque Stanislao patrono glorioso et Venceslao commendavit se; et accies precepit fratri Wytoldo ordinare, solusque officium divinum maxima tunc temporis, ut solitus fuit, audivit devocione. Iam in proximo instante conflictu die divisionis Apostolorum, que tunc fuit feria tercia, frater suus Wytoldus ipsum inclamabat, ut se ad conflictum aptaret; sed ipse ab eo divino officio donec finiretur, noluit recedere quoquomodo. Eo iamque finito, divino invocato auxilio, conflictu inito paludines inter quasdam Pruteni nequam iam exuperabant gentiles Wytoldi, scilicet Lytwanos, Ruthenos et Thatharos. Ceterum processerunt Poloni se divine maiestati committentes et sanctum Stanislaum invocantes, interimque inceperunt devote cantare bogwroczycza [2]. Statim tantus timor arripuit Ulricum cum omnibus Pruthenis, quod unusquisque fugiebat, quo poterat. Extunc ipse Ulricus fugiebat in quandam paludinem, et ibi, ut supra dictum est, interiit, suique sequaces variis interficiebantur. tanquam canes, bellicosis [3] armis: gladiis, frameis et hastis; tantusque ipsorum 15 Lipca

---

[1]) Na marginesie następująca uwaga: *Hic est magnus defectus, quomodo fuit captus a fratre in Lutczko et a suis liberatus; iterum Pruteni fecerunt damna magna in Polonia.* [2]) Na dole tą samą ręką, czerwonym zaś atramentem napisano „bogwroczyczya“.

[3]) W tekście: *bellicuosis.*

fuit diffusus cruor sic, quod equis fuit ad ventres ipsorum. et fuerunt lupis. canibus et avibus esca. Tunc fuit hoc regnum pacificatum hostibus devictis.

Insuper anno Domini 1434, prima die Iulii rex pye memoratus Wladislaus in Grodek conclusit [1] extremum diem vite sue. Et eodem anno maiores regnicole Po-
25 Lipca lonie Wladislaum seniorem filium regis pye defuncti in die sancti Iacobi apostoli in ecclesia cathedrali in castro Cracoviensi in regem coronaverunt, quem reverendus pater Albertus Iastrzambecz archiepiscopus Gnesznensis cum suis coepiscopis: Sbigneo Cracoviensi, Stanislao Ploczensi, Wladislao Wladislavyensi, Ianusyo Premyslyensy, cunctis exultantibus, in regem coronaverunt.

15 Lipca Et nos ipso die divisionis Apostolorum non debemus ideo gaudere, quod tantus sanguis inhumaniter nostrorum emulorum capitalium diffusus fuit, sed pro tanto, quia ipse Deus gloriosus nostris talem in hostibus contulerat victoriam, quia ipsi machinabantur totam Polonorum nacionem radicitus extirpare et in favillam totaliter omnia edificia comburere, quorum ordinacioni Deus oppositum induxit.

SERIES EPISCOPORUM CULMENSIUM

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Zasłużony wydawca Monumentów warmińskich ks. Dr. Wölky wydał w r. 1878 w VI tomie Zeitschrift für die Geschichte Ermlands na str. 363 etc. katalog biskupów chełmińskich z obszernym i uczonym komentarzem. Katalog ten będąc źródłem dawniejszych historyków jak Kaspra Schütza i Hartknocha, znajduje się w tak zwanym kopiaryuszu chełmżyńskim, opisanym przez Wölkiego i to między dokumentem 74 a 75, gdzie zajmuje dwie stronice. Biskupów do Jana Dantyszka spisała jak się zdaje jedna ręka, dwojakim jednak atramentem między latami 1530 a 1537. Późniejszych biskupów aż do Adama Kosa wpisywało 8 rąk współczesnych. Z powodu, że pierwszych sześciu biskupów aż do Hermana († 1311) spisano czarnym. następców zaś czerwonawym, dziś już bardzo nieczytelnym atramentem, przypuszcza Dr. Wölky, że katalog nie jest utworem XVI wieku i nim być nie może, bo

[1]) W tekscie: *exclusit.*

posiada za ścisłe daty, lecz że kopista przepisał starożytny katalog sięgający do Hermana i inne współczesne źródła.

Że katalog nie jest utworem XVI wieku, tego dowodzi nieznany Wölkiemu : pruskim historykom inny katalog tychże biskupów. Znajduje się w rękopisie 1295 biblioteki książąt Czartoryskich w Krakowie, szczegółowo opisanym już przezemnie na innem miejscu [1] i to na str. 520—524, gdzie ma tytuł: Series episcoporum Culmensium. Ponieważ cały rękopis zawiera wypisy z archiwum biskupstwa warmińskiego zrobione przeważnie jedną ręką w pierwszej połowie XVII wieku, to nie ulega też wątpliwości, że niniejszy katalog również stamtąd pochodzi, bo się niczem od innych materyałów tamże pomieszczonych nie różni.

Jeżeli porównamy oba katalogi z sobą, łatwo się przekonamy, że pierwszych 15 biskupów z jednego pochodzi źródła, bo do roku 1416 zgadzają się oba teksty z sobą w głównych punktach; od Jana Marienaw zaś począwszy nie mają już z sobą nic wspólnego.

Stąd wynika, że niegdyś istniał katalog biskupów chełmińskich dochodzący do r. 1416. który więc był głównym źródłem, z którego czerpał katalog Wölkiego; wniosek zatem jego osnuty na różnicy atramentu w kopiaryuszu chełmżyńskim nie da się utrzymać.

Czy jednak katalog Wölkiego i series pochodzą bezpośrednio z jednego i tego samego rękopisu? Na to odpowiedzieć musimy stanowczo, że nie, bo każdy z nich posiada dodatki, które drugiemu nie są znane, a zatem w pierwotnym katalogu znajdywać się nie mogły, np.

KATALOG WÖLKIEGO	SERIES
Heidenricus... MCCLIIII Cal. Iulii. [Vacavit post hunc episcopatus annis X. Hic et archiepiscopus Prussie fuit constitutus].	Heidenricus .... 1254 4 Idus... [Iste Heidenricus anno 1251 die b. Mariae Magdalenae ecclesiam Culmense de habitu saeculari in regularem transtulit, canonicos regulares instituit bona temporalia, domicilium et mensam communem habentes].
Fredericus [ab Huzen ordinis Teutonicorum].	
	Ioannes dictus Schadelandt... [Scripsit super genesim et omnes libros sententiarum, item tractatum de regimine cardinalium ad instantiam Urbani papae IIII].

[1]) Ob. Dra Fr. Hiplera Analecta Warmiensia w V tomie Zeitschrift für die Geschichte Ermlands str. 470—475.

Wicboldus... [obiit anno MCCCC° in exilio Colonie].

Ioannes dux Oppuliensis.... [Mansit administrator Culmensis].

Stąd wynika, że źródłem katalogu i series nie był jeden i ten sam, lecz dw samodzielne, pomnożone dodatkami teksty, które wypłynęły z jednego rękopisu Ten rękopis jednak nie zawierał samego oryginału katalogu, lecz prawdopodobni kopią bezpośrednio z niego pochodzącą, bo tylko w ten sposób wytłumaczyć sobi możemy, skąd pewne błędy, których w oryginale nie mogło być, znajdujemy dzi w obydwóch odpisach. Tego rodzaju pomyłką jest wiadomość, że biskup Heidenry umarł r. 1254 czyli MCCLIIII, gdzie w oryginale stało niewątpliwie MCCLXIIII.

Odpis, którego nam dostarcza rękopis ks. Czartoryskich, pochodził z tekstu w którym liczby były wypisane cyframi arabskiemi; wynika to stąd, że np. zamias 1301 ma 1307; jest to pomyłka, któraby nie była zaszła, gdyby zamiast arabskic były stały cyfry rzymskie. Series episcoporum Culmensium przechowuje niewątpliwi katalog w pierwotniejszym kształcie aniżeli tekst Wölkiego a choć nieraz poprawi błędy i mylki tamtego, to jednak sam także nie jest wolny od nich, co na właśc wem miejscu wykażemy. Miejscami było jego źródło już niewyraźne lub uszkodzone jak tego dowodzą okienka na dwóch miejscach zostawione.

Dodatki, które w pierwotnym oryginale nie były, umieszczamy w nawiasac a późniejszą kontynuacyą od Jana Marienaw począwszy, co do której nam bra wszelkich wskazówek krytycznych, wydrukujemy odmiennemi czcionkami. Gdz w odmiankach żadnego oznaczenia nie dajemy, tam mówimy o katalogu Wölkieg który zresztą oznaczamy literą „W", jak tekst z biblioteki książąt Czartoryskich p chodzący literami „Cz".

1us Christianus ordinis Cisterciensis, primus episcopus. Hic districtus, ter toria et villas, quibus inclytus Conradus Masoviae dux ecclesiam Culmensem an domini 1222 dotaverat, ordini cessit. Sepultus in Martpurck; dictus episcop Prussiae.

2us Heidenricus ordinis praedicatorum in villa Loza pro ecclesia cathedr
12 Lipca 1263 constituit civitatem Culmense [1]. Obiit anno 1264 4 Idus [2] .... [Iste Heidenric

---

Wiersz 3 dotaverat„ ornaverat. — 6 1264„ Cz. i W. *mają* 1254, MCCLIIII. — 6 Idu Calend. Iulii.

[1]) Zamiast *Culmense-Chełmża* ma rękopis nasz zawsze *Culmen* z znakiem skróceni jak gdyby *Culmensis* lub tutaj *Culmensem*. [2]) Nie śmiem poprawić tekstu na *1 C Iulii*, jak tego inne źródła wymagają, choć *Idus* łatwo mogło być pomylone z *Iulii*.

anno 1251 die b. Mariae Magdalenae ecclesiam Culmense de habitu saeculari in regularem transtulit, canonicos regulares instituit bona temporalia, domicilium et mensam communem habentes]. 22 Lipca

3us Fridericus obiit anno 1275 Idibus Aprilis [1]. 13 Kwietnia (1274)

4us Vernerus obiit anno 1291 13 Cal. Novembris. 20 Paźdz.

5us Henricus obiit anno 1301 7 Cal. Septembris. 26 Sierp.

6us Hermanus castrum Fredeck murare incepit, obiit anno domini 1311 pridie Idus Iunii. Post eum sedes vacavit 9 annos. 12 Czerw.

7us Nicolaus ordinis praedicatorum obiit anno domini 1323 5 Cal. Octobris. 27 Wrześ.

8us Otto obiit anno 1349 13 Cal. Iulii. 19 Czerw.

9us Iacobus obiit 1359 9 Cal. Octobris. 23 Wrześ.

10us Ioannes dictus Schadelandt ordinis praedicatorum et magister theologiae eximius, translatus ad ecclesiam Hildesheimensem. [Scripsit super genesim et omnes libros sententiarum, item tractatum de regimine cardinalium ad instantiam [Urbani papae IIII]. 1360–63

11us Vicboldus cessit episcopatui.

12us Reinhardus comes de Zein obiit 1390.

13us Nicolaus dictus Schipenpeil obiit 1398 [2]. Hic fuit translatus ad ecclesiam Caminensem. † 1410 1398

14us Ioannes dux Opoliensis translatus ad ecclesiam Vladislaviensem anno 1402.

15us Arnoldus obiit in castro Lubaviae novo annò 1416 6 Cal. Iunii [3]. 27 Maja

* * *

16us Ioannes Marienhaw, qui rexit ad inceptam guerram et ad eius inceptionem factam anno 1454. Obiit in Thorn anno 1457, sepultus apud ecclesiam cathedralem in choro sub lapide maiori. Kontynuacya

---

Wiersz 1 b.„ Cz. *6 z okienkiem, jakgdyby brakło miesiąca.* — 4 1275 Idibus Aprilis„ 1274 Cal. Aprilis. — 6 1301„ Cz. 1307 W. MCCC primo. — 6 Septembris„ Decembris. — 8 pridie Idus„ Idus. — 8 eum„ quem. — 8 sedes„ sedes ista. — 9 1323„ Cz. 1313. — 10 Otto„ Otto octavus saecularis. — 10 13 Cal.„ IX Cal. — 12 theol.„ sacre theol. — 13 translatus„ t. fuit. — 16 Vicboldus„ Cz. Viboldus. — 18 obiit 1398„ *nie ma.* — 19 Caminensem„ Caminensem 1398. — 20 translatus„ Hic translatus fuit. — 21 6. Cal. Iunii„ *nie ma.* — 25 Marienhaw„ Cz. Marienhan. — 25 rexit„ Cz. vixit.

[1]) Według innych umarł *XV Cal. April.* czyli dnia 18 Marca. [2]) Bałamuctwo. W pierwotnym tekście stało zapewne zamiast „*obiit 1398. Hic fuit translatus etc.* — a. *1398 hic fuit translatus.* [3]) Według innych umarł dnia 31 Maja.

17[us] frater Bartholomaeus electus et confirmatus rexit usque ad factam pacem et cessit domino Vincentio.

1467—1479 18[us] Vincentius Polonus. Hic erat administrator perpetuus ecclesiae Pomesaniensis, qui tandem se ad ecclesiam Varmiensem intrusit; postea eiectus, mortuus est Lubaviae et in ecclesia Culmense sepultus.

1495 19[us] Stephanus obiit in castro Lubaviae 1504, sepultus in choro apud ecclesiam cathedralem Culmense.

ok. 1508 20[us] Nicolaus Crapitius resignavit coadiutori suo Konopacki 1509.

21[us] Ioannes Konopacki obiit 1530.

22[us] Ioannes de Curiis Dantiscanus in episcopatum Varmiensem postulatus 1537.

23[us] Tydemannus Gyzi in Varmiensem postulatus 1549.

24[us] Stanislaus Hosius in Varmiensem postulatus 1551.

25[us] Ioannes Lubosiecki [1] obiit 1562.

26[us] Stanislaus von Sislaw [2] obiit 1571.

27[us] Petrus Kostka obiit 15[95].

1595—1600 28[us] Petrus Tilicki ad Varmiensem postulatus, inde ad Cuiaviensem, tandem ad Cracoviensem.

1600—1610 29[us] Laurentius Gembicki ad Cuiaviensem postulatus, archiepiscopus obiit 1624

30[us] Matthias Konopacki, ante fuit palatinus Culmensis, obiit anno 1613.

1624 31[us] Ioannes Kucborski nominatus Plocensis obiit anno 1625.

Wiersz 1 rexit„ vixit.

[1]) Lubodzieski. [2]) Stanisław Żelisławski.

MAGISTRI GENERALES ORDINIS TEUTHONICORUM FRATRUM

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

W rękopisie 1295 biblioteki książąt Czartoryskich, o którym co dopiero [1] mówiliśmy, że zawiera wypisy z archiwum warmińskiego przeważnie jedną ręką zrobione w pierwszej połowie XVII wieku, następują po „Series episcoporum Culmensium“ na str. 525—530 „Magistri generales ordinis Teuthonicorum fratrum“. Jak series, tak i ten ustęp jest kopią dawniejszego pisma. Przekonamy się o tem łatwo, gdy go porównamy z spisami Wielkich Mistrzów ogłoszonymi przez Ernesta Strehlke w III tomie Scriptores rerum Prussicarum na str. 388—396. Oba spisy tam podane pochodzą z XV wieku i są, jak wydawca przypuszcza, z łacińskiego przełożone na język niemiecki (III, 49). Stosunek tamtych dwóch tekstów do siebie jest taki: że tekst rękopisu A. jest opracowaniem tekstu rękopisu B., który dochodząc do Michała Kuchmeistra, od r. 1422 do r. 1511 otrzymał 8 kontynuacyi; do r. 1414 jest tekst B. źródłem tekstu A. Nasz tekst zaś łaciński zgadza się zupełnie z tekstem A. aż do r. 1422. Co o Pawle Rusdorfie pisano, już nie zgadza się w obydwóch tekstach. Stąd wynika, że pierwotny tekst łaciński, którego przekład jest w rękopisie B., dochodził do r. 1414; łacińskie opracowanie tegoż, które się przechowało w rękopisie 1295, doszło do r. 1422 i otrzymało potem kontynuacyą do r. 1511. Gdy zaś przełożono łacińskie opracowanie na język niemiecki, co, jak się zdaje, nastąpiło jeszcze za Pawła Rusdorfa, dodano obszerniejszą wiadomość o wyborze jego i jego poprzednika. Ale i łaciński tekst otrzymał potem niektóre dodatki, które umieściliśmy w nawiasach.

Ponieważ tekst łaciński w niektórych miejscach jest niedbale przepisany, uzupełniliśmy go na podstawie tekstu niemieckiego a uzupełnienia te wydrukowaliśmy kursywą; gdzie zaś nasz tekst łaciński wymagał poprawki, lekcyą właściwą podaliśmy w przypiskach, oznaczając tekst niemiecki literą A., łaciński literami Cz.

---

[1]) Ob. str. 49.

1us Henricus de Walpodt primus magister electus anno 1190, quando institutus et confirmatus est ordo in Akris; tenuit officium 10 annis, obiit ibidem.

2us Otto de Kirpen anno 1200 electus, tenuit officium 6 annis, obiit in Akris.

3us Hermanus Bart electus anno 1206, tenuit officium 4 annis, obiit in Akris.

4us Hermannus de Salsa electus anno 1210, tenuit officium 31 annis. Dignitatem ducatus a papa Honorio et imperatore Friderico impetrat ac maiora et potiora ordinis privilegia et multa bona in Apulia, Roma*nia*, *Armenia*, *Almania*, Hungaria, Livonia ac Prussia. Obiit [anno 1240 die 24 Iuli][1] sepultus in Barletto in Apulia.

1239 19 Mar.

5us Conradus landgravius Thuringiae electus anno 1240, tenuit officium 12 annis, sepultus in Marpurg.

6us Popo de Osterna electus anno 1252, tenuit officium 11 annis, interfectus a Tartaris, sepultus Vratislauiae apud fratres Praedicatores.

7us Hanno de Sangerhusen electus anno 1263, tenuit officium 12 annis.

8us Hermannus de Heldrungen electus anno 1275, tenuit officium 8 annis.

9us Burchard de Schwanden anno 1283 electus, tenuit officium 7 annis, obiit in Akris, sepultus apud fratres s. Ioannis.

10us Conradus de Feichtwangen anno 1290 electus, tenuit officium 7 annis, obiit Pragae, sepultus Dragowitcz.

11us Gotfridus de Hohenloch anno 1297 electus, tenuit officium 5 annis, obiit in partibus Teuthoniae.

12us Sifridus de Feichtwangen 1302 *electus*. Hic transtulit sedem capitalem Mariaenburgum in Prussiam, cum primo Venetiis habitassent; tenuit officium 10 annis; sepultus in ecclesia cathedrali Culmsae.

13us Carolus Befart de Trier anno 1312 electus, tenuit officium 16 annis; citatus a domino papa ad curiam Romanam expedit, tractatque multas causas ordini necessarias. Obiit in reditu Treviri, ibidem sepultus.

14us Vernerus de Orschele anno 1328 *electus;* tenuit officium ad tres annos, interfectus a fratre sui ordinis Ioanne de Bindorff[2] in profesto s. Elizabethae

18 Listop.

Wiersz 1 Walpodt„ Cz. Walpoldt. — 5 31„ A. 30. — 7 Apulia„ A. Polin. — 7 Romania„ A. Roma. — 7 Armenia, Almania„ Cz. *nie ma*. — 8 anno... Iulii„ A. *nie ma*. — 8 in Apulia„ A. *nie ma*. — 13 Sangerhusen„ Cz. Stangerhusen. — 13 A. *dodaje*: unde vorstarp zcu Dutschen landen. — 14 A. *dodaje:* und starp zcu Venedig. — 15 Schwanden„ Cz. Schwinden. — 18 Dragowitcz„ Cz. Dregaritz. — 21 electus„ Cz. *nie ma*. — 23 Culmsae„ Cz. Culmae. — 24 16 annis„ A. XVII. — 27 electus„ Cz. *nie ma*. — 28 Bindorff„ A. Gindorp.

[1]) Dzień śmierci tu podany i z Dusburga wyjęty odnosi się do następnego mistrza Konrada. [2]) Ma być *Endorp*.

secundo a vesperis in Mariaenburg, sepultus in ecclesia cathedrali in Marienwerder: et post hoc inolevit consuetudo, quod familiares magistri eum praecedunt, ubi aliquo it.

15^m^ Luderus dux de Brunswick anno 1331 electus, tenuit officium 4 annis; sepultus in Königsberg in cathedrali ecclesia.

16^m^ Ditericus burgrabius de Aldenborck anno 1335 die exaltationis[1] s. Crucis electus tenuit officium 6 annis. Obiit in Thorn, sepultus in Marienburg in capella s. Annae. 14 Wrześ.

17^m^ Ludolphus Köning anno 1342 in die epiphaniae electus, tenuit officium 3 annis. Supplicat et absolutus est ab officio et traxit moram in Engelsberg; obiit ibidem, sepultus in Marienwerder. 6 Stycz.

18^m^ Henricus Dusemer 1345 die s. Luciae virginis *electus*, tenuit officium 6 annis et ex rogatu absolutus, in Bratian aliquamdiu moratus obiit, sepultus in sacello s. Annae in Marienburg.

19^m^ Vinricus de Kniperode 1351 electus, tenuit officium 32 annis. Obiit die s. Ioannis baptistae, sepultus in Marienburg ad s. Annam. [Hic adduxit tres nepotes ex sorore in Prussiam ex familia Merglingenrode, qui postea ex allodiis in Prussia coemptis nomina sortiti Lusien, Tolke et Poberse]. 24 Czerw.

20^m^ Conradus Zolner de Rotenstein anno 1382 5 Octobris electus, tenuit officium 8 annis; sepultus in Marienburg.

21^m^ Conradus de Wallenrode anno 1391 dominica Iudica electus, tenuit officium 2 annis cum dimidio; sepultus in capella s. Annae in Marienburg. 12 Marca

22^m^ Conradus de Iungingen anno 1393 *electus*, tenuit officium 13 annis; sepultus in Marienburg.

23^m^ Ulricus de Iungingen 1408 *electus*, tenuit officium 3 annis, interfectus in magno bello Tannenbergico, sepultus ad s. Annam in Marienburg.

24^m^ Henricus de Plauen 1410 dominica ante s. Martinum *electus*, tenuit officium 3 annis, depositus ab officio. 9 List.

25^m^ Michael Kuchmeister 1414 dominica proxima post epiphaniam *electus*, tenuit officium 8 annis, duobus mensibus, sed factus calculosus, defatuosus et variis aegritudinibus oppressus rogatu absolutus est. 7 Stycz.

Wieras 12 electus„ Cz. *nie ma*. — 23 electus„ Cz. *nie ma*. — 23 1393„ A. *dodaje*: off sunte Andris tag. — 25 electus„ *nie ma* Cz. — 25 1408„ A. *dodaje*: uff sunte Iohannis Baptisten tag. — 27 ante„ Cz. *mylnie* post. — 27 electus„ Cz. *nie ma*. — 29 electus„ Cz. *nie ma*. — 31 oppressus„ Cz. oppositus.

[1]) Ma być „*inventionis*“ t. j. 3 Maja.

Kontynuacya

26[us] Paulus de Rusdorff 1422 *electus*, tenuit officium 19 annis et rogatu absolutus est ab officio. Obiit in Marienburg, ibidem sepultus.

27[us] Conradus de Erlichausen 1441 electus.

28[us] Ludovicus de Erlichausen, cuius tempore fuit bellum 13 annorum et rex Poloniae maiorem Prussiae partem occupavit, sepultus Regiomonti.

29[us] Henricus de Plawen.

30[us] Henricus de Richtenberg obiit in Königsberg anno 1477.

31[us] Martinus Truksesius anno 1477 *electus*.

32[us] Ioannes de Tieffen vir simplex et timens deum. Hic cum Poloniae rege in expeditionem contra Valachos profectus, fuga quodam modo rediens, non paucis suorum desideratis, in itinere mortuus est.

33[us] Fridericus dux Saxoniae.

34[us] Albertus marchio Brandenburgensis.

LIBER MORTUORUM MONASTERII PELPLINENSIS ORDINIS CISTERCIENSIS

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Mało dotąd posiadamy kalendarzy czyli raczej libri mortuorum drukiem ogłoszonych; nie ulega wątpliwości, że istniały takowe przy wszystkich klasztorach i katedrach, ale los zawistny nieomal wszystkie zatracił. Kalendarze takie mają swoję wartość historyczną, bo podają dni śmierci licznych osób wysoko w społeczeństwie postawionych, mianowicie królów, książąt, arcybiskupów, biskupów, opatów, księży, szlachty itp., które to daty — podawane wprawdzie zwykle bez roku — jednak także mają swoje znaczenie i nieraz ułatwiają rozwiązanie kwestyi zawiłych. Prócz

---

Wiersz 1 i 8 electus„ Cz. *nie ma*.

tego rzucają takie księgi światło ciekawe na społeczeństwo dawnych czasów, oraz na duchowieństwo i zakony, które wśród niego żyły.

Te powody skłaniają nas do wydania liber mortuorum zakonników cysterskich w Peplinie, zwłaszcza że klasztory pepliński i oliwski były jedynymi, które w państwie krzyżackiem poważniejsze zajmowały stanowisko a które założone wśród ludności polskiej w polskiem Pomorzu i należące do biskupstwa włocławskiego czyli kujawskiego w ścisłych z Polską stawały stosunkach.

Klasztoru cysterskiego w Peplinie dziś już nie ma; zniósł go rząd pruski r. 1823; wspaniały Cystersów kościół zamienił się na katedrę nowej dyecezyi chełmińskiej, której biskupi w Peplinie rezydują.

Biblioteka klasztorna posiadała kilkaset rękopisów, które dzisiaj są ozdobą tamtejszej biblioteki seminaryum duchownych. Pomiędzy rękopisami przechował się także liber mortuorum klasztorny, pisany r. 1402 przez nieznanego zakonnika i potem dalej prowadzony do drugiej połowy XVII wieku.

Jest to kwartant oprawny w deski dębowe skórą białą pokryte; ozdobiony był niegdyś 8 ładnymi narożnikami, z których jednak tylko trzy się przechowały. Rękopis liczy dziś 97 kart liczbowanych, oraz jedną nieliczbowaną, która pierwotnie przyklejona była do okładki. Na górnym brzegu pierwszej karty znajdujemy napis dawniejszy: Liber sanctae Mariae in Polplin a na dole stampylią z napisem: Ex Bibl. Sem. Cler. Pelplin.

Sam liber mortuorum zaczyna się dopiero od k. 4 i składa się z 9 kwaternów po 10 kart; 10go kwarternu zaś są tylko 4 karty. Pergamin jest wszędzie ten sam; tegoż rodzaju są także karty 1 i 2; karta 3 jednak jest bielsza i została przy oprawie dopiero dodana.

Każda stronica ma z prawej i lewej strony marginesy oznaczone liniami i liczy linii 29 atramentem pociągnionych, z których — ponieważ pierwsza górny brzeg oznacza — po czternaście przypada na każdy dzień, tak iż każda stronica dwa dni obejmuje. Dni postępują po sobie jak w kalendarzu; linie zaś dniom poświęcone zawierają kalendarz chrześciański i rzymski minią, epakty i litery niedzielne czarnym atramentem wyrażone; tylko niedzielna litera „a“ jest wszędzie minią pisana.

Książka ta została, jak z następującego napisu wynika: Explicit liber mortuorum scriptus et renovatus anno domini millesimo quadringentesimo secundo, założona i wykończona r. 1402 i zawiera nazwiska zakonników i dobroczyńców klasztoru od r. 1258 do r. 1402. Założyciel tej księgi miał zamiar według słów na k. 95′ umieszczonych, sporządzić jeszcze spis braciszków świeckich żyjących to jest tak zwany liber confraternitatis; ale czy zamiar swój wykonał, niewiadomo; rękopis bowiem tego spisu nie zawiera.

Na kartach 1 i 2 później dodanych umieścił ten sam pisarz historyą założenia klasztoru znaną już pod tytułem: Monumentorum fundationis monasterii Polplinensis fragmentum, którą Teodor Hirsch według rękopisu, tajnego archiwum królewieckiego, pisanego jak się zdaje w tym samym czasie jak nasz kodex, w pierwszym tomie Scriptores rerum Prussicarum str. 809—812 wydał. Odmiany tegoż oznaczamy literą K.

Text Monumentorum w naszym kodeksie peplińskim nie jest oryginałem, ale wierniejszą jego kopią niż text królewiecki, który nie mało zawiera w sobie błędów pochodzących oczywiście z mylnego i niedbałego odczytywania oryginału. Niektóre różnice pomiędzy obu textami tylko w ten sposób objaśnić się dadzą. Tak np. kodex pepliński ma „Volimirus — Vladislaviensis episcopus, text zaś królewiecki „Wislaus". W wspólnym obu oryginale stało zapewne tylko „V". Vladislaviensis episcopus, co pisarz textu królewieckiego źle rozwiązał. Jeszcze inna okoliczność wskazuje na to, że oba texty są kopiami; text królewiecki ma mylnie VII Kal. Novembris; text pepliński dobrze „VII Kal. Decembris"; ale inna ręka mniej świadoma zmieniła to na „Novembris", opierając się zapewne na oryginale, który już miał tę pomyłkę. Na karcie 2 i 3 następuje katalog opatów peplińskich rozpoczęty, zdaje się, w samym początku XVI wieku i potem przez kilka różnych osób dalej prowadzony aż do r. 1679.

Pismo pochodzące z r. 1402 nosi wyraźny charakter XIV wieku, widać, że pisarz kodeksu dopiero w sędziwym wieku przysposabiającym bardziej do tego rodzaju zajęć, do swojej roboty się zabrał.

Pismo jego jest piękne, litery wielkie i wyraziste; atrament czarny. Pismo jego służyło wszystkim jego następcom do końca XVI wieku za wzór; wszyscy go naśladowali, starając się nadać literom kształt taki, jaki wzór ich posiada; niejednym udało to się wybornie, innym zaś mniej. Ten jednak sposób pisania ma tę ujemną stronę, że zaciera zupełnie charakter wieku, tak iż w wielu razach absolutnie niepodobna rozstrzygnąć, czy pismo jakieś należy do XV lub do XVI wieku. Zdawało nam się jednak, że większa część zapisek późniejszych pochodzi z XVI wieku, pomimo to, że nieraz zawierają wiadomości jeszcze z XV wieku. Ponieważ to rzecz niepodobna, rozróżnić w druku wszystkie ręce, które robiły w tym kodexie zapiski, nadmieniamy, że wszystko, co od najdawniejszego pisarza, od założyciela kodexu pochodzi, drukujemy garmondem; późniejsze zaś zapiski XV wieku oddajemy kursywą, pismo XVI wieku bourgeois a pismo XVII takąż kursywą.

Kodex ten zawiera niemało miejsc wyskrobanych; gdzie nam się jeszcze udało pismo odczytać, umieściliśmy to w nawiasach [ ].

Liber mortuorum niniejszy w całości jeszcze nie był drukowany; wyjątki zaś, odnoszące się do Warmii lub będące szerszego znaczenia umieszczono w Scriptores rerum Warmiensium t. I., str. 290—299. Szczegółową historyą klasztoru peplińskiego opartą na dokumentach i na kronice klasztornej w rękopiśmie dotąd przechowanej wydał X. Kujot pod tytułem: Opactwo pelplińskie. Pelplin 1875, 8°; do jego dzieła odsyłamy tych, którzy pragną bliższych szczegółów. Ważne daty odnoszące się do Peplina i w ogóle do Pomorza w XIII i XIV wieku zebrał z rozmaitych dokumentów Teodor Hirsch w pierwszym tomie Scriptores rerum Pruss. str. 796—815. Podając tu i owdzie objaśnienia, korzystaliśmy przeważnie z prac obydwóch autorów.

I.

MONUMENTORUM FUNDATIONIS MONASTERII PELPLINENSIS FRAGMENTUM

Anno ab incarnacione verbi M°CC°LVIII° XII Kalendas Iulii in nomine sancte et individue trinitatis iniciata est Samburgensis ecclesia per devotum et nobilem principem, dominum Samburium [1] Pomeranie ducem. Hic de venerabili ecclesia Doberanensi [2] Cisterciensis ordinis fratres religiosos assumens, ipsos in locum hunc Samburg [3] nuncupatum pro salute animarum progenitorum suorum et maxime patris sui domini Mestwini ac matris sue domine Szwinizlaue et filii sui proprii Subizlani [4], qui apud fratres predicatores in Stralessunth est sepultus; nec non pro remedio anime sue et uxoris sue domine Mechthildis [5] et filiarum suarum quatuor, videlicet Szwinizlaue [6], Eufemie [7], Salome [8], Gerdrudis [9] cum non modica devocione, et sancti spiritus fervore ad servicium divinum secundum Cisterciensis ordinis observanciam perpetuo promovendum cum diligencia feliciter posuit et cum trecentis mansis ipsos fratres et novellam plantacionem primo stabilire promisit. Et ut predicti ducis et fundatoris nostri ad plenum sue devocionis consummaretur affectus,

---

Wiersz 2 Samburgensis„ Samboriensis K. — 3 Samburium„ Samborium K. — 5 Samburg„ Samborch K. — 6 ac„ et K. — 6 Szwinizlaue„ Szwinislawe K. — 7 Subizlani„ Subizlawi K. 9 Szwinizlaue„ Swinislave K. — 10 sancti spiritus„ spiritus sancti K. — 10 Cisterciensis ord.„ Cisterciensium ordinum K. — 11 cum diligencia — posuit„ ac diligendum feliciter (introduxit) prout K. — 13 et fundatoris — sue devocionis„ *nie ma* K.

[1]) Książę Sambor II był synem Mściwoja I i Świnisławy; umarł około r. 1276. [2]) Doberan czyli Dobrzan osada słowiańska położona niedaleko morza w dzisiejszem księstwie meklemburskiem, gdzie książę Przybysław roku 1170 osiedlił Cystersów. [3]) Mowa tutaj o pierwszem osiedleniu się Cystersów w Pogutkach wsi dziś kościelnej, położonej niedaleko Skarszew (Schoeneck) pomiędzy Starogardem i Kościerzyną (Berent). Zakonnicy przezwali Pogutki w dokumentach „Samburg, Samburia, Mons Mariae i Novum Doberan". Po przeniesieniu klasztoru do Peplina r. 1274 i Peplin przez czas jakiś nazywał się „Novum Doberan. [4]) Subisław syn Sambora umarł r. 1254. [5]) Mechthildis czyli Matylda była siostrą *dominorum Cassubiae* Mikołaja i Jana i umarła r. 1270. [6]) Świnisława alias Małgorzata żona Krzysztofa I. króla duńskiego. [7]) Eufemia nieszczęśliwa żona Bolesława Łysego księcia szląskiego. [8]) Salomea żona Ziemomysła księcia kujawskiego. [9]) Gertruda żyła panną na Pirśnie, położonej niegdyś w okolicy pomiędzy Kościerzyną a jeziorem radúńskiem.

29 Czerw. postea III Kalendas Iulii. hoc est, in die beatorum Petri et Pauli apostolorum cum devota domina Mechthilde uxore sua et filiabus suis omnibus ac tota curia prefatus dux et fundator noster dominus Samburius in hoc loco Samburgensi affuit et quinque missas a fratribus monachis et sacerdotibus devote, sicut devotus de festo apostolorum sibi decantari fecit. Nam sextam missam ad supplicacionem ducis cum officio dedicacionis ecclesie humilis abbas Doberanensis ecclesie dixit, quod in ipsa missa dux cum uxore et filiabus omnibus dedicare et dotare Samburgensem ecclesiam proposuit, sicut ad effectum perduxit. Nam cum perventum esset ad offertorium, dux qui promiserat ad honorem et laudem nominis domini nostri Iesu Christi et sancte eius genitricis semperque virginis Marie ecclesiam Cisterciensis ordinis fundare et ipsam cum trecentis mansis dedicare et dotare, corde sancti spiritus illustracione repletus et secundum indigenciam ecclesiarum Cisterciensis ordinis mirabiliter edoctus et commutatus, cum uxore et filiabus omnibus in offertorio misse accedens ad altare et calicem ad missam preparatum reverenter cum devocione in manus per pallam altaris simul cum uxore et filiabus accipiens, obtulit ad manus domini C(onradi) Doberanensis abbatis Deo et beate semperque virgini Marie sexcentos mansos in terra dominacionis sue liberaliter in perpetuum, secundum Cisterciensis ordinis libertatem, cum pleno iure et omni utilitate, que potest nunc vel in posterum modo aliquo de predictis mansis provenire. Item obtulit dux et fundator noster novelle nostre plantacioni quinquaginta mansos in Malelyn, quos Iohannes de Wittenburg miles devotus ipsi resignavit, quatinus ecclesie contraderet medietatem cum pleno iure ob remissionem suorum peccatorum. Item Godeschalcus iunior de Stargard pro remissione suorum peccaminum et uxoris et suorum progenitorum resignavit duci in aperto punt[1] siliginis de bonis suis, quatinus ecclesie Samburgensi conferret in perpetuum possidendum. Dux vero cum voluntatem Godeschalci hilari

---

Wiersz 2 Mechthilde„ Mechthild K. — 3 Samburius„ Samborius K. — 3 Samburgensi„ Samboriensi K. — 6 ecclesie„ *w rękopisie peplińskim przekreśliła późniejsza ręka* „ecclesie“ — 6 quod„ quia K. — 7 Samburgensem„ Samborgiensem K. — 8 proposuit„ proponit K. — 8 sicut„ sic(ut) et K. — 9 dux qui„ duxque K. — 10 semperque„ *tak ma i rękopism królewiecki*; *wydawca jednak mylnie czytał* piissimeque. — 11 et dotare„ *słowa te dopisała nowsza ręka w rękop. królewieckim, wydawca je opuścił.* — 16 C(onradi)„ *text pepliński ma tylko* C.; *text król.* Cunradi. — 16 semperque„ piissimeque K.; *prawdopobobnie znów tylko pomyłka wydawcy.* — 21 Wittenburg„ Witthenberg K. — 21 quatinus„ quatenus K. — 23 Stargard„ Stargart K. — 24 Samburgensi„ Samboriensi K. — 25 voluntatem„ *w ręk. król.* voluntate, *co wydawca słusznie poprawił.*

[1]) Miara ta i niemieckim badaczom nieznana; czy to czasem nie jest pąd, пудъ t. j. pud?

anno compleret et predictam annonam videlicet punt siliginis de bonis Rukketin in perpetuum assignasset ecclesie Samburgensi, ita quod quicunque bona in Rukketin possideret sive per empcionem sive per aliam conquisicionem, semper ecclesia quod suum est, de predictis bonis habere deberet sive de Sclavis sive de Theutonicis, qui prefata bona excolerent. Cum autem hec omnia cum timore divino racionabiliter essent terminata coram viris religiosis et honestis de Doberan monachis et sacerdotibus, qui aderant presentes huic facto racionabili et discreto, simul eciam coram laycis secularibus tam Sclavis quam Theutonicis factum ducis collaudantibus, abbas Doberanensis, ut erat sacerdotalibus indutus, apprehensa virga pastorali ratificavit et confirmavit Cisterciensis ordinis auctoritate banno suo factum predictum in nomine patris et filii et spiritus sancti, sicut decuit. Que postea dominus Volimirus dei gracia sancte Vladislaviensis ecclesie episcopus, ut verus fundator et deum timens, cui nullus in probitate secundus eo tempore in Polonia surrexit, pontificali, qua fungebatur, auctoritate, literis suis et capituli Vladislaviensis omnia prescripta liberaliter et devote, ut erat amator iusticie et ecclesiarum, confirmavit in melius decimas conferendo [1] et in consecracione cimiterii ecclesiam Samburgensem sub excommunicacionis innodacione contra omnes invasores et oppressores ecclesie in suam et ecclesie Vladislaviensis tuicionem recipiendo. Fuit autem consecracio cimiterii predicti anno gracie M°CC°LXIII°, VII kalendas Decembris, hoc est, in die beate Katherine virginis. Contulit insuper Samburgensi ecclesie prefatus dux et fundator XII mansos sitos in provincia Wancich, in loco, qui Soszna [2] 25 Listop.

Wiersz 2 Samburgensi„ Samboriensi K. — 2 Ita quod quicunque„ *rękk. król.* ita ut quecunque; *ostatnie słowo wydawca słusznie poprawił.* — 3—4 semper ecclesia quod suum est„ sepedicta ecclesia quoque suum K. *zamiast* sepedicta *należy jak nam się zdaje, i w rękk. król. czytać* „semper", *bo skrócenie tylko nie jest zupełnie dokładne.* — 4 deberet„ debeat K. — 6 divino„ dominico K. *w źródle zaś, z którego rękopis król. czerpał, było także* diuino, *na co wskazuje skrócenie przez wydawcę przytoczone.* — 6 essent„ *w rękk. król.* esset, *co wydawca słusznie poprawił* — 12 Volimirus„ Wislaus K. — 12 Vladislaviensis„ Wladislaviensis K. — 14 Vlad.„ Wlad. K. — 16—17 Samburgensem„ Samboriensem K. — 18 Vlad.„ Wlad. K. — 19 Decembris„ *w rękop. peplińskim poprawiła późniejsza ręka* „Novembris"; *text królewiecki zaś ma* „Novembris", *co wydawca słusznie zmienił na* Decembris. — 20 Samburgensi„ Samboriensi K. — 21 Wancich„ Wanczich K. — 21 Soszna„ Zoszna K.

[1]) Dokumentem z dnia 6 Lipca 1261. [2]) Soszna, Zoszna, *castrum* Czossno leżało niegdyś zapewne pod Szprudowem niedaleko Peplina, gdzie później była osada Sośnik dziś również już nieistniejąca.

vocatur, cum libera piscatura in Wiszla et pleno iure. Item Golube [1] absque numero mansorum, cum terminis attinentibus et iure pleno contulit in perpetuum possidendum.

* * *

Ad monicionem cantoris absolvitur primo defunctus; postea commemoretur dies ultimus tricennarii; deinde legantur brevia defunctorum; postea vocetur novicius clericus; deinde accipiantur venie; postea vocetur novicius conversus; deinde monachus vocetur de porta sine gravi culpa.

* * *

6 Stycz. [Anno domini 1563 octavo Idus Ianuarii rex Polonie confirmávit abbatem in Polplin Leonardum a Rembaw, cum resignasset Stanislaus a Zelslaw designatus episcopus Culmensis, qui rexit annis V].

[Diem autem suum obiit reverendus pater Leonardus a Rembow abbas Pelplinensis die vigesima septima Novembris anno 1590, rexit hoc monasterium viginti septem annis. Requiescat in sancta pace!].

II.

SERIES ABBATUM PELPLINENSIUM [2]

1276—1292 † 8 Stycsn. Primus abbas in Novo Dobran, qui venit de Pogockaw, dicebatur dominus Wernherus. 1292

1292—1298 Secundus dominus Iohannes de Bysschow.

1298—1305 † 21 Marca Tercius dominus Heynricus de Hadersleue.

Wiersz 1 Wiszla„ Wysla K. — 2 numero„ medio K.

[1]) Że to Golubie nad Radunią pod Stężycą, ob. *Script. rer. Pr. I, 812*, przyp. 11.

[2]) Załączone daty rządów opackich wyjąłem z dzieła X. Kujota: Opactwo peplińskie; opierają się na zapiskach kroniki klasztornej peplińskiej i zdają się być dokładnemi. Daty śmierci opatów zapisywano w *liber mortuorum*, lecz nie podając roku. Pomimo to można w niektórych razach dojść roku; gdzie bowiem w *liber mortuorum* podają, że *obiit ... abbas*, przypuścić można, że ostatni rok rządu jest rokiem jego śmierci; jeżeli zaś ktoś złożywszy godność opacką umarł, nazywał się *antiquus abbas* a rok śmierci przy braku innych wiadomości nie da się oznaczyć.

Quartus dominus Godfridus de Elbingo. 1305—1316

Quintus dominus Heinricus de Stargard. 1317—1323

Sextus dominus Iordanus, qui fuit in regimine sex annis. 1323—1329 † 13 Kwiet.

Septimus dominus Albertus, qui duos annos rexerat. 1329—1331 † 9 Styczn. 1331

Octavus dominus Berhardus [1] de Elbingo [2], qui fuit in regimine XXIIII annis. 1331—1354 † 3 Kwiet.

Nonus dominus Mathias, qui rexit XVI annis. 1354—1368 † 12 Wrześ.

Decimus dominus Petrus de Roggaw, qui fuit in regimine XVIII annis. 1368—1386 † 24 Wrześ.

Undecimus dominus Iohannes Langnaw, qui rexit XVII annis. 1386—1402

Duodecimus dominus Petrus Honiguelt, qui rexit annis XXXIV. 1402—1436 † 1 Sierpn. 1436

Tercius decimus Petrus Beelschitz de Putczk, qui rexit annis quatuor. 1436—1440 † 8 Paźdz.

Decimus quartus Nicolaus Engelko, qui rexit annis octo minus quartali. 1440—1447 † 30 Kwiet.

Decimus quintus Nicolaus Andree, qui rexit annis XVI. 1447—1462 † 4 Lutego

Decimus sextus dominus Iohannes Warnaw, qui rexit duos annos. 1462—1464 † 6 Kwietn.

Septimus decimus dominus Paulus de Zillen, qui rexit annis XXII. 1464—1471 1475—1489 † 24 Lutego 1489

Octavus decimus dominus Sanderus de Stargardia, qui rexit annis V. 1471—1475 † 19 List.

Nonus decimus dominus Michael Fisschaw, qui rexit annis XIIII. 1489—1502 † 30 List. 1502

Vigesimus dominus Georgius Newburg, qui rexit annis tribus. 1502—1504 † 15 Marca

Vigesimus primus dominus Bartholomeus, qui rexit XVIII annis. 1504—1522 † 15 Marca

Vigesimus secundus dominus Andreas Stenort, qui rexit XX annis. 1522—1542

Vigesimus tertius dominus Iodocus Cron, qui rexit XIII annis. 1542—1555 † 25 Lutego 1555

Vigesimus quartus dominus Simon de Posnania rexit III annis [3]. 1555—1557 † 26 Paźdz.

[Vigesimus quintus dominus Stanislaus Zelislawski primus intrusus.

26 Leonardus Rembowski. Christopherus [4]].

---

[1]) W *liber mortuorum* nazywa on się Ebrehardus t. j. Eberhard. [2]) *De Elbingo* dopisała inna ręka XVI w. na marginesie. [3]) Ustęp ten stoi na razurze; to co wyskrobano, stało zapewne w związku z tem, co w nawiasach następuje i co się jeszcze odczytać dało; ustępy te kończą właśnie stronicę a każdy od innej pochodzi ręki. [4]) Christopherus jest to Krzysztof Kliński, który po śmierci Rembowskiego przez czas jakiś przywłaszczył był sobie godność opacką.

1557—1563 *Vigesimus quintus dominus Stanislaus a Zilslaw, qui rexit V annis.*

1563—1590 † 27 Listop. 1590 *Vigesimus sextus dominus Leonardus a Rembow rexit annis XXVII.*

1592—1610 † 28 Lutego 1610 *Vigesimus septimus dominus Nicolaus Kostka rexit XVIII annis.*

1610—1618 † 1 Kwietn. 1618 *Vigesimus octavus dominus Felix Kos rexit VIII annis.*

1618—1649 † 7 Lipca 1649 *Leonardus II Rembowski vigesimus nonus rexit 31 annis. Obiit anno domini 1649.*

1649—1662 *Trigesimus dominus Ioannes Carolus Czarlinski rexit usque ad annum 1662, mensem Augustum, quo resignavit; obiit 1665 in Septembri.*

1662—1673 *31 Dominus Michael Georgius Ciecholewski obiit 1673 17 Martii.*

1673—1678 *32 Dominus Alexander Ludovicus Wolff obiit Valencenis in comitatu Hanoniae 1678 17 Decembris.*

1679—1688 *33 Dominus Ludovicus Alexander Łoś ex coenobita Olivensi electus 1679 17 Martii.*

III.

LIBER MORTUORUM MONASTERII PELPLINENSIS ORDINIS CISTERCIENSIS

Styczeń

1 III Circumcisio Domini. a. Kalendas Ianuarii.

Obiit Iohannes sacerdos et monachus.
Item Otto conversus. Wernerus conversus.

2 Octava Stephani. b. Quarto Nonas Ianuarii.

Iohannes civis in Colmen; item Barbara, Katharina filie eius; item Franciscus filius eius.

3 XI Octava Iohannis. c. Tercio Nonas Ianuarii.

Iohannes conversus. Hans Scholcze de Gdano, qui dedit omnia sua bona in valore septingentarum marcarum cum uxore sua Margaretha.

4 Octava Innocencium. d. Pridie Nonas Ianuarii.

Margaretha de Dirsovia, que dedit in valore XXV marcarum.

XIX e. Nonas Ianuarii. 5

Dominus Arnoldus plebanus de Novo castro, qui dedit nobis libros in valore VII marcarum. Gregorius Pene conversus et prefectus [1].

VIII Epyphania Domini. f. Octava Ydus Ianuarii. 6

Aleksander monachus.

1630. Elias sacerdos et monachus.

Obiit Albertus, qui dedit XV marcas. Petrus miles dictus cancellarius, qui dedit nobis stagnum Bobancyn et alia bona, que ibi habemus [2].

g. Septimo Ydus Ianuarii. 7

Walterus accolitus et monachus. Tydericus conversus. Iohannes Zewer sacerdos, qui dedit XXIII marcas. Katherina vidua de Novocastro, que dedit X marcas. Katherina uxor Iohannis Krokow de Mewa.

XVI a. Sexto Ydus Ianuarii. 8

Dominus Wernerus tercius abbas in Samboria *et primus in Polplino.* Henricus conversus. Item Anthonius conversus et novicius. Conradus conversus.

V b. Quinto Ydus Ianuarii. 9

Obiit dominus Albertus abbas. Item Mathias sacerdos et monachus.

Item obiit Iohannes Schonaw de Colmen; item Iohannes, Caspar, Balthasar et Iacobus filii eius, [pro quorum anima date sunt X marce].

Arnoldus plebanus in Lichtenow, qui assignavit ecclesie nostre quatuor equos cum duabus ollis ereis.

Wilhelmi episcopi. c. Quarto Ydus Ianuarii. 10

Iohannes sacerdos et monachus. Petrus Konicz sacerdos et monachus.

Rudolfus civis in Marienburg, amicus nostre ecclesie.

---

[1]) Zdanie to stoi na razurze; na dalszym jej ciągu odczytać jeszcze można, co następuje: *autem per plures annos fuit et in multis serviciosus.* [2]) Piotr Święcic zwany kanclerzem, magnat pomorski, który na początku XIV wieku tak wielką rolę odgrywał w zamieszkach pomorskich, (ob. *Script. rer. Pruss. I, 703* przyp. 84), podarował r. 1321 klasztorowi jezioro Bobancyn położone w Pomeranii.

Styczeń

11 XIII Commemoracio episcoporum. d. Tercio Ydus Ianuarii.

Obiit Swantipoltus[1] dux Pomeranie, pater Mestwini fundatoris nostri. Nycolaus scultetus de Eychwald et uxor eius Mechthildis, qui dederunt C et XL marcas.

12 II e. Pridie Ydus Ianuarii.

[Anno domini 1592 obiit honestus Nicolaus Punnocius[2] fidelis monasterii servus, qui defendens predium nostrum Pogotkaw . . . . . bellicum, rupto frusto eiusdem percussus interiit].

13 Octaua Epyphanie. f. Ydus Ianuarii

Nicolaus sacerdos et monachus.

Conradus conversus. Henricus conversus. [Item Dydericus —].

Dominus Nicolaus Holland[3] Pomezaniensis ecclesie canonicus.

14 X° Felicis confessoris. g. Nonodecimo kalendas Februarii.

Iohannes sacerdos et monachus.

Ulricus conversus. Conradus conversus. Nicolaus conversus.

Item Elyzabet de Reke, que contulit monasterio nostro III[4] marcas. Petrus Hinrici sacerdos et monachus. Symon conversus.

15 a. Octodecimo Kalendas Februarii.

Henricus conversus.

16 XVIII Marcelli pape. b. Septimodecimo Kalendas Februarii.

Nicolaus sacerdos et monachus. Georgius sacerdos et monachus.

Petrus familiaris. Item obiit Thomas sacerdos et monachus.

17 VII Antonii confessoris. c. Sextodecimo Kalendas Februarii.

Tylo sacerdos et monachus. Item Iohannes sacerdos et monachus. Nicolaus de Kauczyn prebendarius noster, qui relictis suis omnibus contulit monasterio in valore octoginta marcarum.

---

[1]) Xiążę Świętopełk umarł r. 1266. [2]) Wyraz ten jest bardzo niewyraźny. [3]) Umarł proboszczem elbląskim r. 1398; według innych *in nocte sanctorum martirum Fabiani et Sebastiani* t. j. w nocy z 19 na 20 Stycznia. [4]) Może być i VI; liczba bowiem nie jest zupełnie wyraźnie wypisana.

Alexander conversus. Iacobus conversus et novicius. Magister Iohannes sacerdos et monachus. Item obiit Georgius sacerdos et monachus.

Prisce virginis. d. Quintodecimo Kalendas Februarii. 18

Frater Iohannes Stokheym quondam comendarius in Slochow, qui dedit ecclesie nostre XX marcas.

1635. R. D. Ioannes Leo[1] *canonicus Gudstadiensis, qui legavit monasterio nostro mille marcas Prutenicales.*

Ludewicus Schilder familiaris.

XV e. Quartodecimo Kalendas Februarii. 19

Theodoricus conversus. Iohannes conversus.

IIII Fabiani et Sebastiani. f. Terciodecimo Kalendas Februarii. 20

Wilbrandus sacerdos et monachus.

Iohannes conversus. Frobinus conversus.

Theodericus Stango[2] miles devotus et precipuus ecclesie nostre benefactor et amicus, qui dedit nobis C marcas denariorum et lignum Domini maius, quod habemus et reliquias sanctorum precipuas et bona Garcz,[3] que quondam ecclesie nostre fuerunt, impetravit ab Adelberto episcopo insule sancte Marie.

---

[1]) Jan Leo napisał: *historia Prussiae sub etc. auspiciis etc. Christophori Szembek etc. episcopi Varmiensis et Sambiensis, terrarum Prussiae praesidis, authore Ioanne Leone Lemano, canonico quondam ecclesiae collegiatae Guttstadiensis nunc primum in lucem edita. Brunsbergae 1725 fol.* Drugie wydanie tego dzieła wyszło: *Amstelodami a. 1728.* [2]) O Teoderyku Stango dziedzicu na Sztembarku (Stangenberg) i jego potomkach podałem bliższe szczegóły w mojej rozprawie „o narodowości polskiej w Prusiech zachodnich w czasów krzyżackich“ na str. 48—50, oraz 64—67. Tutaj nadmieniam tylko, że według niniejszego *liber mortuorum* żona jego miała imię Elżbieta a jedna z jego córek imię Krystyna. Wspomniane tutaj dobra Garcz nie są Garc pod Peplinem, jak Kujot: Opactwo pelplińskie str. 106 przypuszcza, lecz dzisiejsze miasto Gardeja czyli Gardzieja, które to terytoryum tenże Stango r. 1285 klasztorowi peplińskiemu odstąpił celem założenia nowego klasztoru. Wynika to z *Cod. dipl. Pruss. II, 10*, oraz z *Script. rer. Prus. I, 814, reg.* pod r. 1285. [3]) Inna ręka zmieniła pierwotnie Gârcz na Garcz, co jest lepszą lekcyą, odpowiada bowiem polskiemu nazwisku tej miejscowości Gardeja.

Styczeń

21 Agnetis virginis. g. Duodecimo Kalendas Februarii.

Martinus sacerdos et monachus. Item obiit Girtraud Krentzlersche de Gdano, que dedit XXX marcas.

Iohannes conversus. Hans Sunigk familiaris noster, qui dedit tunicam in valore trium marcarum.

Dominus Otto, qui dedit C marcas et XX in valore.

1627. Andreas Golembiewski miles in castris mortuus, qui legavit nobis in valore 500 florenorum.

22 XII Vincentii. a. Undecimo Kalendas Februarii.

Godefridus de Warendorf, qui dedit quatuor marcas. Nicolaus domicellus de Swirkuczin [1], qui dedit XII marcas. *Item Claus Vorstenow et Christina uxor eius, qui dederunt nobis in valore CCCC marcas.*

23 I b. Decimo Kalendas Februarii.

Peter Ludpold, Kunigundis uxor eius. Ditericus, Nylle uxor eius. Item Mathias conversus.

24 c. Nono Kalendas Februarii.

Conradus conversus.

Andreas de Danczik noster familiaris. [Anno domini 1561] obiit Stanislaus a Rembaw frater domini Leonardi abbatis.

25 IX Conversio sancti Pauli. d. Octavo Kalendas Februarii.

Winczlaus conversus. *Georgius Riemer acolythus et monachus 1640.*

Stasco antiquus pistor. Iohannes, Nicolaus, Christoforus filii Nicolai Honigfelt et Katherina filia eius, pro quibus ipse contulit monasterio VIII marcas.

26 e. Septimo Kalendas Februarii.

1590. Obiit Mathias sacerdos et monachus et prior [inibidem anno incarnacionis dominice 1590, hora 19 noctu].

Michael de Brega, qui dedit IV½ marcas.

---

[1]) Panowie z Świerkoczyna już wcześnie przenieśli się z Grudziądzkiego, gdzie ich gniazdo, pod Tczew i Gdańsk. Tutaj słynęli w XV wieku mianowicie Paśko i Jakusz, oraz Mikołaj, który był sędzią ziemskim gdańskim.

Styczeń

XVII f. Sexto Kalendas Februarii. 27

Bertoldus sacerdos et monachus. Item Agnes soror nostra professa.

1592. Stanislaus Kobrzinski submersus est in Vistula, monachus et diaconus.

Nycolaus familiaris.

VI Agnetis secundo. g. Quinto Kalendas Februarii. 28

Iohannes sacerdos et monachus.

Hermannus conversus.

Iuliani episcopi. a. Quarto Kalendas Februarii. 29

Nicolaus sacerdos et monachus.

Hermannus familiaris. Staszke elemosinarius, qui dedit X marcas.

XIV b. Tercio Kalendas Februarii. 30

Comemoracio fundatoris nostre domus. Petrus dyaconus et monachus.

1625. *Michael Lettau accolitus et monachus.*

Henricus conversus.

III c. Pridie Kalendas Februarii. 31

Albertus conversus. Alardus conversus. Matheus sacerdos et monachus.

Luty

d. Kalendas Februarii. 1

Gerdrudis institrix in Elbingo, que dedit nobis calicem.

1625. *Ioannes servitor noster, qui legavit ecclesiae nostrae 200 marcas Prutenicales.*

XI Purificacio Marie. e. Quarto Nonas Februarii. 2

1641. *Martinus sacerdos et monachus Boschman dictus. Vir bene meritus.*

Hermannus conversus. ***Frater Gerhardus commendator in Kobelentcz benefactor noster specialis.***

Iohannes Rufus[1], **qui dedit XL marcas.**

XIX f. Tercio Nonas Februarii. 3

Henricus familiaris.

---

[1]) **Iohannes Rufus zapewne ten sam co Iohannes Rote, który r. 1385 w dokumentach występuje.** *cf. Script. rer. Prus. V, 420.* **Inny Iohannes Rufus był r. 1302 mieszczaninem nowskim;** ob. *Wegner, ein pommersches Herzogthum* **etc. str. 110.**

4 VIII g. Pridie Nonas Februarii.

Obiit dominus Nicolaus Andree antiquus abbas. Gerhardus conversus. Michael Westwael civis in Danczic, qui monasterii nostri mangnus erat fautor et amator et in multis benefactor exstitit specialis. Item Elizabet uxor eius, qui dederunt monasterio ducentas marcas.

1627. Gasparus Kurosz nobilis miles in velitatione cum Suecis caesus, qui legavit nobis in valore 600 flor.

1627. Item Stanislaus Budzinski nobilis miles in eadem velitatione caesus, pro cuius anima dati sunt in valore 80 flor.

5 Agathe virginis. a. Nonas Februarii.

Iohannes Stabesyte noster familiaris. Gertrudis scultetissa de Falkenaw, que contulit monasterio 10 marcas.

Henricus conversus. Conradus conversus. Iohannes conversus. Nebor civis in Dirsow et Clara uxor eius.

6 XVI b. Octavo Ydus Februarii.

Iohannes sacerdos et monachus. Iohannes conversus.

1623. Item generosus dominus Ioannes Loca capitaneus Borzechowiensis, confrater noster.

7 V c. Septimo Ydus Februarii.

Iohannes sacerdos et monachus. *Item reverendus pater dominus Iacobus*[1] *archiepiscopus Gnisnensis, qui dedit in valore centum marcarum.*

8 d. Sexto Ydus Februarii.

Obiit dominus Andreas plebanus in Danczik.

1630. Margaretha vidua pauper, que ut sui memoria fieret, ex datis sibi eleemosynis dedit nobis ultra 100 florenos Polonicales.

9 XIII e. Quinto Ydus Februarii.

1600. Obiit reverendissimus in Christo pater ac dominus Hieronymus a Rosdrazew episcopus Wladislaviensis, fautor noster specialis. Obiit Laurencius sacerdos et monachus.

---

[1]) Umarł r. 1480.

Luty

Martinus conversus. Item dominus Martinus sacerdos in Marienburg, qui pro se et parentibus suis dedit XV florenos Renenses. Item ...

II f. Quarto Ydus Februarii. 10

Henricus sacerdos et monachus.

Obiit Karulus de Tryr[1] magister fratrum domus Theutunice, qui dedit nobis LX marcas et confirmavit omnia privilegia nostra. Katherina, que dedit IV marcas. Item dominus Nicolaus plebanus in Schonenberg, qui IV½ marcas. Item dominus Herbordus plebanus in Tyergart noster amicus. Item...

g. Tercio Ydus Februarii. 11

Georgius conversus. Item Nicolaus conversus.

X a. Pridie Ydus Februarii. 12

Iohannes sacerdos et monachus.

Guntherus civis Nove civitatis Thoran et uxor eius, qui dederunt nobis unam domum valentem XL marcas.

Iohannes archipresbiter, plebanus in Wernerdorff, confrater noster.

b. Ydus Februarii. 13

Gerlacus sacerdos et monachus.

1623. Anna Laubichinne uxor Iacobi Riemeri civis Allensteinensis, a quibus accepimus 100 florenos Polonicales.

Alexander de Vryenstat[2] miles devotus, qui dedit XXX marcas. Item domina Hedwigis uxor eius, que dedit in valore LXX marcas. Item Uta filia eius. Item Nicolaus Heynischs et uxor eius Dorothea dedit XXX marcas.

---

[1]) Dzień śmierci Karola różni różnie podają: ob. Toeppen: *Preussische Historiographie* str. 289; umarł w Trewirze r. 1324 [2]) Vryenstat, dziś Freistad, po polsku Kisielice był w XIV wieku w posiadaniu Teoderyka Stango i jego potomków; synowie jego Jan i Ludwik założyli tutaj r. 1331 miasto i obrali w niem swoję rezydencyą. Znamy dotąd w tej rodzinie tylko jednego Alexandra, syna Dytrycha z Vryenstatu i Katarzyny de Szczuplinki (Sczepil), która była siostrą Jana i Mikołaja, o których *liber mortuorum* na innem miejscu wspomina. Tenże Alexander występuje r. 1397 w dokumencie razem z matką i drugiem rodzeństwem, ale nazywa się tedy już Alexander (Sander) de Thuernitz (Turznice), pod którem nazwiskiem jeszcze roku 1416 go spotykamy. Czy o tym Alexandrze tu mowa, nie umiem na pewno rozstrzygnąć.

Luty

14 XVIII Valentini. c. Sextodecimo Kalendas Marcii.

Reyneko conversus.

1613. Ioachimus sacerdos et monachus, Walter cognomine.

1627. Ioannes Cramerus medicus noster, qui reliquit nobis in valore 80 florenorum.

15 VII d. Quintodecimo Kalendas Marcii.

Ethelerus sacerdos et monachus.

Walterus conversus. Hans Iödike in Reko, qui dedit II marcas.

16 e. Quatuordecimo Kalendas Marcii.

Obiit Hermanus sacerdos in Holland, qui dedit X florenos.

Conradus conversus. Walrawus conversus.

Wayzel [1] palatinus, qui dedit Polpelin et abbaciam a duce impetravit. Iohannes Pripork, qui dedit Slanzam [2].

17 XV f. Terciodecimo Kalendas Marcii.

Dominus Henricus Pomezaniensis ecclesie canonicus.

18 IIII g. Duodecimo Kalendas Marcii.

Andreas Gaschkeman sacerdos et monachus.

Henricus conversus. Andreas Wilk de Reikaw, qui dedit unam marcam.

1623. Generosus dominus Georgius von Eppingen alias Boroszewski dictus, qui legavit ecclesiae nostrae 50 florenos.

19 a. Undecimo Kalendas Marcii.

Hermannus conversus. Otto conversus.

Gertrudis de Dirsouia, que dedit nobis VII marcas.

20 XII b. Decimo Kalendas Marcii.

Nicolaus conversus.

---

[1]) Waysil pochodzący, jak się zdaje, z rodziny pruskiej był 1273—76 wojewodą świeckim, 1276—78 tczewskim i 1279—1285 wojewodą gdańskim. Donacya, o które w zapisku mowa, nastąpiła dnia 2 Stycznia r. 1274. Ob. Kujota Op. pepl. 56—59

[2]) Jan Pripork (Przyporek) podarował klasztorowi r. 1280 za pośrednictwem księcia Mściwoja łachę Słońce i niektóre dobra pod Peplinem; akt ten odnawia Mściwoj r. 1284

Luty

Hermannus conversus.

1617. Dominus Ioannes Kroscicki praefectus in Caruan, qui dedit equum valentem 14 florenos.

I c. Nono Kalendas Marcii. 21

Kunne Hevninne et filius eius Iohannes et uxor filii eius Barbara de Garczei, pro quibus date sunt nobis VIII marce.

Kathedra Petri. d. Octavo Kalendas Marcii. 22

Henricus sacerdos et monachus.

1564. Item Iacobus sacerdos et monachus et prior.

Iohannes et Nicolaus Scshepil[1] *milites, qui dederunt VI marcas.*

IX e. Septimo Kalendas Marcii. 23

Wernerus sacerdos et monachus. Item obiit Iohannes Scriptor clericus et monachus. Item Iohannes notarius Palentini, qui dedit in valore XV marcarum.

Katherina de Essen, que dedit calicem bonum et II casulas.

Petrus Stolle cum uxore sua, pro quibus date sunt nobis XX marce.

Mathie apostoli. f. Sexto Kalendas Marcii. 24

Obiit Laurencius sacerdos et monachus. Dominus Paulus de Zyllen abbas.

Syfridus conversus.

Iohannes de Hadersleue, qui cum fratre suo Henrico[2] dedit ecclesie nostre C marcas puri argenti. Maternus civis de Garczei, qui dedit VI marcas et calicem.

Nicolaus sacerdos et monachus.

XVII g. Quinto Kalendas Marcii. 25

Anno 1555 obiit venerabilis et pius pater dominus Iodocus abbas, qui in multis nobis et ope et auxilio[3] suae doctrinae et fidelitate profuit.

Bertoldus conversus.

---

[1]) Jan i Mikołaj de Sczhepil (Szczuplinki w ziemi chełmińskiej) występują w dokumentach z końca XIV wieku np. 1397; siostra ich Katarzyna była r. 1397 wdową po Dytrychu Stango z Kisielic. [2]) Henryk de Hadersleue był opatem peplińskim 1298—1305. [3]) Późniejsza ręka zmieniła *auxilio* na *consilio*.

Luty

Iacobus civis de Marienburg, qui dedit calicem. Iohannes Ledigebecher, qui dedit custodi unum mansum.

Obiit Nicolaus sutor noster familiaris, qui contulit nobis omnia bona sua.

26 VI a. Quarto Kalendas Marcii.

Iacobus conversus. Nicolaus conversus. Andreas familiaris.

27 b. Tercio Kalendas Marcii.

Nicolaus Cleyne plebanus in Mariemburg, qui dedit XIIII marcas. Iacobus Sculteti plebanus in Gartcz confrater noster. Martinus Cleynsmit, qui ecclesie nostre assignavit omnia bona sua in valore LX marcarum. Katherina scultetissa in Reke, que dedit in valore XX marcarum. Item obiit Margaretha et Andreas vitricus eius, qui assignaverunt X marcas.

28 XIIII c. Pridie Kalendas Marcii.

1610. Obiit dominus Nicolaus Kostka abbas.

1632. Georgius sacerdos et monachus et supprior.

Barbara uxor Andree Kusmaltcz in Dirsow.

Iohannes conversus, qui assignavit ecclesie nostre XX marcas. Item Iohannes conversus. Item dominus Michael vicarius in Marienburg, qui dedit VI marcas. Item Iocob Marcus de insula maiori, qui dedit XX marcas. Item Nicolaus Schewneman de Dirsaw confrater noster, qui dedit duos florenos Ungaricales. Item...

Marzec

1 III d. Kalendas Marcii.

Nicolaus conversus. Item Crebinus conversus. Item Henricus conversus.

Nicolaus Presethow, qui dedit VIII marcas. [Ieschke de Somyn[1], qui dedit II marcas].

2 e. Sexto Nonas Marcii.

Item Petrus conversus.

Vlodislaus rex Cracovie anno domini M°CCC°XXXIII°[2].

---

[1]) Jan z Sumina występuje jako świadek w niedrukowanym dokumencie Mikołaja biskupa pomezańskiego dnia 12 czerwca r. 1376. [2]) Data przez *liber mortuorum* podana zgodną jest z Długoszem i kalendarzem krakowskim. O innych datach ob. Caro *Geschichte Polens II*, str. 172.

Marzec

XI f. Quinto Nonas Marcii. 3

Bernardus sacerdos et monachus.

Eufemia [1] filia Salome ducisse Polonie.

g. Quarto Nonas Marcii. 4

Hermannus familiaris. Item Iohannes sacerdos et monachus. Katherina Wonnysche dedit X marcas.

XIX a. Tercio Nonas Marcii. 5

1640. Ioannes sacerdos et monachus.

Dominus Henricus plebanus in Danczk, qui dedit L marcas.

Item Peter cum uxore sua Kugk de insula maiori, que dedit X marcas.

Drabi triticiator noster, qui contulit in valore quatuor marcarum. Obiit Antonius Nesita in Bobaw, qui dedit equum.

VIII b. Pridie Nonas Marcii. 6

Iohannes Tyrgarth sacerdos et monachus.

Tydemanus fidelis familiaris noster, qui contulit nobis omnia bona sua.

1638. Leonardus diaconus et monachus.

1622. Generosus dominus Hector a Schedlen alias Czarlinsky, pro cuius anima et generosae coniugis eius Annae Dulskae data est conventui nostro eleemosyna bona.

Thome confessoris. c. Nonas Marcii. 7

Henricus sacerdos et monachus. Iohannes sacerdos et monachus. *Item Iohannes sacerdos et monachus. Item obiit dominus Iohannes Pomezaniensis ecclesie episcopus, fautor noster singularis anno domini M°CCCCIX.*

Obiit Iohannes Winkelman, qui contulit nobis CC marcas. Item Adelheyd uxor eius. Item obiit Iohannes sacerdos et monachus, filius eius. Item Nicolaus sacerdos et monachus, filius eius.

Obiit Thomas tabernator in Roppuch, qui assignavit nobis II marcas.

XVI d. Octavo Ydus Marcii. 8

Gothschalkus sacerdos et monachus.

Martinus prefectus conversus.

---

[1]) Córka Ziemomysła księcia kujawskiego.

Anno 1592 Iacobus monachus et diaconus.

Iohannes conversus.

9 V e. Septimo Ydus Marcii.

Symon Colberg canonicus in Konigesberg, qui pro se et sua parentela dedit X marcas.

10 f. Sexto Ydus Marcii.

Nicolaus sacerdos et monachus. Martinus Heroldt sacerdos et monachus [1].

1624. Iacobus acolutus et monachus.

Nicolaus conversus.

Dominus Tylo canonicus ecclesie Warmiensis, qui dedit nobis bybliam bonam. Nicolaus civis in Marienburg cum uxore sua Barbara, qui dedit in valore XX marcarum.

11 XIII g. Quinto Ydus Marcii.

Anno 1599 Paulus sacerdos et monachus.

1607. Michael acolitus et monachus.

Helmicus conversus. [.... de .... Elyzabeth uxor eius].

Item.... uxor Hewkonis militis, que dedit VII marcas.

12 II Gregorii pape. a. Quarto Ydus Marcii.

Obiit Iohannes Lodewici de Stargart. Katherina fratris Georgii mater. Welun familiaris, cocus domini abbatis.

Item Petrus sacerdos et monachus. Item Baltazar conversus. Obiit Georgius Tracl in villa Rauden, qui dedit dimidiam marcam.

Lambertus civis in Danczik, qui dedit nobis XXVI marcas denariorum. Item Henricus Houeman, qui dedit VIII marcas. Item Henricus, qui dedit XX marcas.

1642. Ioannes conversus, ex cuius haereditate accepit monasterium 230 marcas Prutenicales.

13 b. Tercio Ydus Marcii.

Iohannes conversus. Iohannes conversus.

Iacobus civis in Mewa, qui dedit IIII marcas.

Item obiit Barbara Bilandische de Elbingo, que contulit monasterio X marcas.

---

[1]) Marcin Heroldt był około r. 1480 mistrzem braciszków peplińskich.

Marzec

X c. Pridie Ydus Marcii. 14

Willekinus conversus, Rudolfus conversus. Nicolaus conversus. Henricus conversus. Czeslaus conversus. Obiit reverendus in Christo pater et dominus dominus Franciscus Kusmalcz Warmiensis ecclesie antistes anno domini M°CCCC°LVII° tempore discordiarum provincialium, qui contulit ecclesie nostre LXXX marcas bone monete et in multis aliis fuit benefactor noster specialis.

d. Ydus Marcii. 15

Dominus Georgius Portarius antiquus abbas. Dominus Bartholomeus antiquus abbas.

Richardus conversus.

Iohannes dictus Brandenburg in Lichtenow, qui contulit nobis valens pro omni XXX marcas.

XVIII e. Septimodecimo Kalendas Aprilis. 16

1623. Reverendus dominus Antonius Madiger parochus in Libenaw confrater noster, qui legavit conventui nostro omnem substantiam suam in valore sexcentorum florenorum Polonicalium.

Gerhardus conversus. *Item Conradus Csenge, pro cuius anima et pro Kunegunde uxore eius, pro domino Paulo milite et pro Bernhardo de Synten datus est nobis calix et pecunia in valore X marcarum.* Iohannes familiaris, qui contulit IIII marcas. [Alheyd de Rosenberg].

VII f. Sextodecimo Kalendas Aprilis. 17

Wilhelmus sacerdos et monachus.

Item obiit Andreas sacerdos et monachus.

Herbordus conversus.

g. Quintodecimo Kalendas Aprilis. 18

Magister Beda artis medicine baccalarius, qui dedit nobis ornatum bonum et ducentas marcas.

Item obiit Hebrehardus sacerdos et monachus.

Item obiit reverendus pater et dominus Michael ecclesie Zambyensis episcopus anno domini M°CCCC° quadragesimo secundo specialis noster fautor et benefactor, qui contulit ecclesie nostre centum marcas et reliquias bonas in argenteo vase et deaurato.

Obiit dominus Paulus Brawel sacerdos in Marienborgk, qui contulit ecclesie nostre X marcas.

Barbara Newgebawersche soror nostra, que omnia sua bona obtulit monasterio.

Marzec

19 XV a. Quatuordecimo Kalendas Aprilis.

Conradus sacerdos et monachus.

Rutcherus conversus. Obiit Barbara Struwysche civissa in Elbingo. Item Benedictus filius eius.

20 IIII b. Terciodecimo Kalendas Aprilis.

Obiit Laurencius sacerdos et monachus. Item Gerdrudis de Rawden, que contulit monasterio nostro in valore X marcarum.

1624. Ioannes sacerdos et monachus.

Iacobus Barwalt civis in Elbingo, Girtrudis uxor eius, de qua monasterium recepit in valore septingentarum marcarum hereditatis nomine filii eius. Paulus et Iohannes filii.

21 Benedicti. c. Duodecimo Kalendas Aprilis.

Nicolaus sacerdos et monachus.

Henricus conversus. Ludeke conversus. Petrus conversus.

Priczlaus miles [1]. Henricus de Hadersleue.

22 XII d. Undecimo Kalendas Aprilis.

Iohannes sacerdos et monachus.

Katherina vidua, que dedit omnem substanciam suam in valore LX marcarum.

Nicolaus conversus. Iohannes conversus.

1644. Laurentius sacerdos et monachus.

Lambertus de Marienburg, qui dedit X marcas. [Petrus Grelle [2], qui dedit II marcas].

23 I e. Decimo Kalendas Aprilis.

Godefridus sacerdos et monachus.

24 f. Nono Kalendas Aprilis.

Iohannes conversus. Lutbertus conversus. Raynoldus conversus.

Anna Giselbrecht. Benedictus Hogensanck.

Anthonius conversus. Nicolaus Romelaw sacerdos et monachus.

---

[1]) Dokumenta wspominają pod r. 1294 o *Precyslaus pincerna.* [2]) Familia Grzelów była w XV wieku rozgałęziona po całem Pomorzu; jeden był r. 1444 sędzią ziemskim człuchowskim.

Marzec

IX Annunciacio Domine. g. Octavo Kalendas Aprilis. 25

Henricus conversus. Conradus conversus. Item Petrus familiaris. Item Symon familiaris.

a. Septimo Kalendas Aprilis. 26

Gerhardus sacerdos et monachus.

Bertramus. qui contulit nobis X marcas. Ratzslaua uxor Gotschalci militis de Iana [1].

XVII b. Sexto Kalendas Aprilis. 27

Obiit dominus Iohannes de Lõgendorff [2] miles devotus, qui ecclesia nostre XL marcas assignavit.

VI c. Quinto Kalendas Aprilis. 28

Wescelus conversus. Nicolaus conversus. Dominus Augustinus de Stõbelaw canonicus Warmiensis, qui dedit nobis IIII marcas et I bonum librum.

d. Quarto Kalendas Aprilis. 29

Dominus Ioannes plebanus de Garczey, qui dedit calicem.

Rutgerus sacerdos et monachus.

XIIII e. Tercio Kalendas Aprilis. 30

Iohannes sacerdos et monachus.

Anno domini M°CCCC°VII obiit frater Conradus Iungingen magister ordinis dominorum terre Prussie, qui dedit nobis C et XX florenos. Dominus Stephanus de Thorun, qui dedit nobis XX marcas. Obiit Iohannes Legenicz monachus et sacerdos.

III f. Pridie Kalendas Aprilis. 31

Erasmus conversus.

---

[1]) Goczalk z Jani występuje w dokumentach w latach 1302—1310; o innych członkach tej rodziny wspomina jeszcze nasz *liber mortuorum* np. o Michale i Szczepanie. Inny członek tej rodziny Jan Jański brał wybitny udział w życiu publicznem XV wieku i od r. 1454—1461 był wojewodą pomorskim. [2]) W XV wieku było dwóch Janów de Logendorff czyli Mgowskich; jeden był sędzią ziemskim chełmińskim 1416—1439; drugi był synem sędziego i został dnia 14 Lutego r. 1456 przy zdobyciu Radzyna przez krzyżaków zabity. O Janie sędzicu zapewne tutaj mowa.

Kalendarium

Item obiit Sigismundus rex Polonie anno domini M°D°XLVIII° [1].

1 g. Kalendas Aprilis.

Iohannes sacerdos et monachus. Paulus familiaris.

1618. Dominus Foelix Kos abbas commissarius ordinis per Poloniam.

Henricus Klumping, qui contulit ecclesie nostre XXIIII marcas. Item Ihenike cocus domini.

2 XI a. Quarto Nonas Aprilis.

Henricus conversus.

Mychael de Iana [2], qui dedit VIII marcas. Item obiit Iohannes Godaw, Margaretha uxor eius, qui dederunt quinquaginta et tres marcas.

3 b. Tercio Nonas Aprilis.

Obiit dominus Ebrehardus antiquus abbas. Item Petrus sacerdos et monachus Item Petrus sacerdos et monachus. Martinus brasiator familiaris.

4 XIX Ambrosii episcopi. c. Pridie Nonas Aprilis.

Obiit Elysabeth Vitczkynne, que contulit monasterio nostro in valore 8 marcarum. Fridericus conversus. Nicolaus conversus. Petrus conversus.

Iohannes noster familiaris, qui dedit LXVII marcas. Item Henricus Lewe de Dirsow, pro cuius anima date sunt V marce.

1625. Dominus Ioachimus Posselius [3] medicinae doctor Gedani, qui per multos annos nobis familiaris et medicus fuit et ecclesie nostre etiam benefecit. Item Anna uxor eius.

5 VIII d. Nonas Aprilis.

Obiit Caspar sacerdos et monachus. Item Erasmus sacerdos et monachus. Cristoferus molitor, qui dedit XI marcas.

Dominus Iohannes sacerdos capellanus in Mewa, qui dedit III marcas. Henricus Alcenow, Katherina et Christina uxores eius, pro quibus date sunt XXX marce.

---

[1]) Inne źródła współczesne podają dzień 1 Kwietnia. [2]) Ob. przyp. pod dniem 26 marca. [3]) Joachim Posseliusz był autorem wielu dzieł ciekawych odnoszących się do historyi Prus królewskich, których rękopisy podobno w Petersburgu się znajdują. Najbardziej znane jest jego *Compendium historiae Polonae ab anno 1387 ad annum 1623.* Rękopism tego *compendium*, które się głównie historyą pruską zajmuje, znajduje się w bibliotece XX. Czartoryskich a księga druga też w bibliotece Ossolińskich pod l. 77.

Kwiecień

XVI e. Octavo Ydus Aprilis. 6

Iohannes conversus. Obiit dominus Iohannes Warnaw antiquus abbas.

Dominus Gotschalcus plebanus de Danczik, qui dedit nobis bonum calicem.

Obiit Katherina schultetissa de Geneschaw, que dedit IIII marcas.

1637. Illustris domina Regina ab Eisenrich illustrissimi principis Alberti Stanislai Radzivil ducis in Olika, magni ducatus Lithuaniae cancellarii etc., confratris nostri coniunx, soror nostra, que legavit monasterio nostro mille florenos Polonicales.

V f. Septimo Ydus Aprilis. 7

Henricus sacerdos et monachus. Iohannes dyaconus et monachus. Martinus conversus. Heynemannus conversus. Hinricus Griuenaw, qui dedit in valore centum marcarum.

Anno 1584 7 Aprilis obiit reverendus in Christo pater ac dominus Casparus Geschkaw divina providentia abbas Olivensis [nec non monasterii Marie Paradisi Carthusiensis atque episcopatus Pomesaniensis administrator secretariusque Sacre Regie Maiestatis Polonie atque sacri ordinis nostri Cisterciensis commissarius perpetuus per utramque Poloniam].

g. Sexto Ydus Aprilis. 8

Obiit Caspar Zeber civis in Stargardia cum uxore sua, qui dedit ecclesie nostre ducentas marcas cum quinquaginta. Melchior sacerdos et monachus, filius eius. Item Balthazar filius eius.

Albertus conversus.

Godeschalcus familiaris. Nicolaus.

XIII a. Quinto Ydus Aprilis. 9

Conradus conversus. Gerdrudis Iungin, que dedit XIII florenos. Item Iohannes Greue de Gdanteczk, qui dedit bonum calicem cum duabus ampullis argenteis.

II b. Quarto Ydus Aprilis. 10

Henricus conversus. Barbara Sanderynne, que dedit XX marcas. Item Margaretha cum viro suo Martino Becker, fidelis monasterii.

c. Tercio Ydus Aprilis. 11

Nicolaus conversus.

Anno domini M°CC°LIIII° obiit Subizlaus filius et heres ducis Pomeranie, domini Samburii nostri fundatoris.

Kwiecień

12 X d. Pridie Ydus Aprilis.

[Anno domini 1593 die vero 12 Aprilis obiit Mathias Glinski scultetus in villa N . . . . pie memorie [1] . . . . annos officium fideliter].

1635. Iacobus sacerdos et monachus.

Iohannes conversus.

Werinbertus frater ordinis domus Teutonice.

1635. Regina Margelka, a qua monasterium accepit 100 florenos Polonicales.

13 e. Ydus Aprilis.

Obiit dominus Iordanus antiquus abbas. Item Iacobus sacerdos et monachus.

Wolkwinus conversus.

Item Georgius sacerdos et monachus. Bartholomeus sacerdos et monachus.

Bernardus servus piscature, qui multis annis fideliter monasterio servivit.

1632. Reverendus dominus Balthazar Bobowski parochus Skurcensis, qui legavit monasterio nostro in valore 80 florenorum.

14 XVIII Tyburcii et Valentini. f. Octavodecimo Kalendas Maii.

Iohannes Crokow sacerdos, qui dedit ecclesie nostre L marcas et fuit specialis fautor et benefactor noster.

Hermannus conversus. Gozwinus de Culpe, qui dedit ecclesie nostre C marcas.

15 VII g. Septimodecimo Kalendas Maii.

Petrus sacerdos et monachus. Item Hertwicus sacerdos et monachus.

Rothbertus conversus. Mylestri de Wolsan, qui dedit ecclesie nostre valens XII marcas denariorum.

Petrus Engelko plebanus in Montaw, qui dedit X marcas et profuit monasterio consilio et auxilio in multis. Item Andreas vicarius eius, confrater noster.

Iohannes famulus in braxatorio, qui multis annis fideliter monasterio servivit et ecclesiae nostrae legavit 40 florenos et paruae totidem.

16 a. Sextodecimo Kalendas Maii.

Dominus Iohannes Lobdow plebanus ad sanctam Katherinam in Dancsk, qui dedit II marcas.

---

[1]) Na tem miejscu wpisano następną wiadomość z r. 1635.

Kwiecień

XV b. Quintodecimo Kalendas Maii. 17

Henricus sacerdos et monachus. Dorothea soror nostra professa.

Bodo conversus. Iohannes Meyssener et Margaretha uxor eius. Item Nicolaus.

Item Paulus, [pro quorum animabus nobis . . .][1] Item scultetus de Kawerswang, [qui] assignavit cenobio XL marcas.

IIII c. Quatuordecimo Kalendas Maii. 18

Iohannes sacerdos et monachus. Hermanus Crolaw et frater eius Iohannes Crolaw civis in Gdanczk, qui dederunt XXXIII marcas.

d. Terciodecimo Kalendas Maii. 19

Iohannes sacerdos et monachus. Item Paulus sacerdos et monachus.

1618. Reverendus dominus Thomas Ferrerius parochus Raykoviensis, praepositus sacelli Pelplinensis, confrater noster, qui monasterio dedit in valore C marcarum.

Hermanus conversus. *Item Fredericus conversus.*

Item Thomas conversus. Lucas sacerdos et monachus.

XII e. Duodecimo Kalendas Maii. 20

Rutheherus, qui pro patre suo et matre et pro se dedit VIII marcas. Item Caspar sacerdos in Grawdencz, qui dedit XII marcas. Item Elizabeth Sommerschtime.

I f. Undecimo Kalendas Maii. 21

Iacobus sacerdos et monachus. Nicolaus Olszenich sacerdos et monachus.

Otto de Misna, pro cuius anima date sunt nobis IX marce. Item Iohannes Helye sacerdos in Marienburg, qui dedit XXX marcas. Item Albertus, qui dedit X marcas. Item Symon Wilsch cum uxore sua Lucia, qui dederunt XXX marcas.

g. Decimo Kalendas Maii. 22

Ludolfus sacerdos et monachus.

Iohannes familiaris noster, qui contulit nobis XIIII marcas.

[— — — civis in Wettenstein et Katherina uxor eius, qui dedit in valore XV marcarum. Obiit Iohannes a Rembaw frater domini Leonardi abbatis].

---

[1]) Na dalszym ciągu razury stoi już następny zapisek.

Kwiecień

23 IX Georgii martyris. a. Nono Kalendas Maii.

Nicolaus sacerdos et monachus.

Conradus Bibinwirt civis Nove civitatis Thoran et Gotelyeb uxor eius, quorum filius dominus Petrus presbiter dedit nobis XXX marcas. Item Gerlacus Zydinhor, qui dedit VI florenos.

24 b. Octavo Kalendas Maii.

Iohannes sacerdos et monachus.

1642. Thomas sacerdos et monachus. Michael plebanus in Gartcz, qui dedit IIII marcas.

Magdalena, que dedit IIII marcas.

25 XVII Marci Ewangeliste. c. Septimo Kalendas Maii.

Obiit Margaretha de Thoran soror nostra.

Orthwinus conversus.

Conradus, qui contulit ecclesie nostre III marcas. Item Gothkow Bart. qui dedit IIII marcas.

26 VI d. Sexto Kalendas Maii.

Obiit Laurencius conversus. Marcus conversus. Georgius sacerdos et monachus.

Reynoldus civis in Mewa, qui dedit XII marcas. Item scultetus ibidem et uxor eius, pro quibus date sunt VIII marce.

27 e. Quinto Kalendas Maii.

Hildebrandus conversus. Nicolaus conversus. Caspar conversus.

28 XIIII Vitalis martiris. f. Quarto Kalendas Maii.

Iohannes conversus.

Elyzabet uxor domini Stangonis militis [1].

29 III Robberti abbatis. g. Tercio Kalendas Maii.

Iohannes conversus.

Hermannus conversus. Obiit Iohannes Weer noster familiaris, qui dedit XII marcas.

Thidemannus Ruffus, qui contulit ecclesie nostre XXX marcas.

Item Mathias civis in Gravdencz, qui dedit XX marcas.

---

[1]) Ob. przyp. pod dniem 20 Stycznia.

Kwiecień

Petri martiris. a. Pridie Kalendas Maii. 30

1623. Petrus Reis Heluetus molitor noster, qui legavit ecclesie nostrae omnem substantiam suam in valore ultra 600 florenos Polonicales.

Obiit dominus Iohannes Warmiensis ecclesie canonicus; hic contulit nobis XXX marcas. Obiit dominus Nicolaus Engilko antiquus abbas.

Maj

XI Philippi et Iacobi. b. Kalendas Maii. 1

Mestwinus antiquus dux Pomeranie, anno domini M°CC°XX°.

Henricus Vus, qui dedit VIII marcas. Item Delysch de Borsechow.

c. Sexto Nonas Maii. 2

Henricus conversus.

Dominus Nicolaus Barasko, qui dedit nobis calicem cum duabus ampullis argenteis. Item Gerhardus sacerdos et monachus.

XIX Invencio sancte Crucis. d. Quinto Nonas Maii. 3

Melchior sacerdos et monachus.

Hertwicus conversus. Lutko conversus. Item obiit Georgius civis in Elwingo et uxor eius Elisabeth, qui dederunt unum cifum argenteum in valore XVI marcarum.

1622. Reverendus dominus Iacobus Galleuius plebanus in Newkirch, familiaris noster, qui legavit nobis in valore C marcarum.

VIII e. Quarto Nonas Maii. 4

Bertoldus sacerdos et monachus.

1619. Michael Kraszewski conversus, a quo haereditatis nomine accepit monasterium 160 florenos.

Item obiit Iohannes Konigelburg prepositus apud sanctam Elizabeth in Gdanczk, qui dedit XIII marcas.

Item obiit Verona uxor Nicolai Storm civis in Gdanczk, nostre domus magna fautrix et benefactrix singularis.

f. Tercio Nonas Maii. 5

Item obiit Katherina soror nostra professa.

1564. Obiit Mattheus Schult Pomeranus conversus.

Maj

Dominus Iohannes episcopus Sambyensis [1], qui dedit XL marcas et bonum ornatum.

6 XVI Iohannes ante Portam. g. Pridie Nonas Maii.

1620. Petrus sacerdos et monachus.

Nicolaus conversus. *Item Hertwicus conversus.*

Iohannes familiaris.

7 V a. Nonas Maii.

Iohannes conversus. Item Henricus conversus.

Hermannus Parvus in Lybenow, qui dedit IIII marcas.

Obiit virgo nomine Margaretha in Marienburg, qui dedit XLta marcas.

8 Petri episcopi et confessoris. b. Octavo Ydus Maii.

Item obiit Ambrosius sacerdos et monachus.

Anno 1617 Mathias Sątopski proconsul Culmsensis, a quo monasterium accepit 300 florenos haereditatis nomine.

Petrus conversus. *Item Nicolaus conversus.*

Thomas Otto de Stargardia, qui dedit XV marcas; Margaretha uxor eius. Item Margaretha de Marienwerder, que dedit 8 marcas.

9 XIII c. Septimo Ydus Maii.

Anno 1637 Iohannes sacerdos et monachus Gedani apud virgines Brigitanas, ubi confessarium egerat.

Gerlacus conversus. Arnuldus Hokser [2] canonicus in Frauwenberg, qui dedit ecclesie nostre octo florenos Ungaricales. Greger Schatcz in Melsagk.

10 II d. Sexto Ydus Maii.

Iacobus de Rosental, qui dedit I mansum valentem VI marcas.

Item obiit Rutcherus de Ekkenscheyde, qui dedit ornatum.

11 e. Quinto Ydus Maii.

Iacobus sacerdos et monachus.

---

[1]) Jan I, 1320—1344. [2]) Arnold Huxer kanonik warmiński umarł według innych dnia 10 Maja r. 1446. Wspomniany pod dniem 31 Października Arnold Huxer *civis in Elbingo*, który przed r. 1402 umarł, był zapewne ojcem kanonika.

Maj

Mathias familiaris de Scharuonia, qui dedit IX marcas. Hermannus Keukelkuz civis in Thoran, qui dedit IIII marcas ad candelabrum beate virginis.

X Nerei, Ach[illei]. f. Quarto Ydus Maii. 12

Tylo sacerdos et familiaris.

g. Tercio Ydus Maii. 13

Iohannes sacerdos et monachus.

Gotko conversus. Item Nycolaus conversus.

Petrus Schulmeyster civis Nove civitatis Thoran, nostre ecclesie amicus et Katherina uxor eius, qui dederunt X marcas.

XVIII a. Pridie Ydus Maii. 14

Margaretha de Elwyng, que dedit octo marcas.

Sulisslaua de Michelow.

VII b. Ydus Maii. 15

Iohannes sacerdos et monachus. Item Nicolaus sacerdos et monachus.

Petrus conversus. Anna filia Iohannis Frost, que contulit IIII marcas.

c. Septimodecimo Kalendas Iunii. 16

Hinrich von Holcztin civis in Gdancz, qui in multis benefactor noster extitit per multos annos specialis.

Obiit Iacob Scholtcze civis in Elwing, benefactor noster singularis.

XV d. Sextodecimo Kalendas Iunii. 17

Nicolaus carpentarius, qui dedit IIII marcas.

IIII e. Quintodecimo Kalendas Iunii. 18

Gregorius conversus.

Yuonis confessoris. f. Quatuordecimo Kalendas Iunii. 19

Cunko de Roneberg, qui dedit III marcas. Steschke venator domini abbatis, qui dedit XIIII marcas.

XII Commemoracio monachorum. g. Terciodecimo Kalendas Iunii. 20

Martinus Serdonis sacerdos et monachus.

Maj

Sifridus de Cruzceburg, qui dedit calicem.

21 I a. Duodecimo Kalendas Iunii.

Conradus sacerdos et monachus.

1629. Petrus Grunwaldt chyrurgus noster, qui per multos annos fideliter servivit nobis et legavit conventui ultra 100 florenos.

22 b. Undecimo Kalendas Iunii.

23 IX c. Decimo Kalendas Iunii.

Iohannes monachus et dyaconus. Item Martinus sacerdos et monachus.
Gotko opilio, qui dedit X marcas.

24 d. Nono Kalendas Iunii.

Iacobus conversus.

25 XVII Urbani pape. e. Octavo Kalendas Iunii.

Anno domini 1585 obiit Stanislaus antiquus cocus conventualis, qui multis annis nobis deservivit.

Iohannes conversus. Soldanus conversus. Friczko conversus.

26 VI f. Septimo Kalendas Iunii.

Iacobus sacerdos et monachus.
Petir Vorstenow[1] civis in Dancsk, qui dedit X marcas.

27 g. Sexto Kalendas Iunii.

Elyzabet scultetissa de Nova ecclesia, que contulit ecclesie nostre XVIII marcas.

28 XIIII a. Quinto Kalendas Iunii.

Obiit Nicolaus Proyde de Stargardia noster specialis fautor, qui dedit nobis omnia bona sua. Item Margaretha uxor eius. Item Simon Lemke scholtetus in villa Libenaw, qui dedit in valore XX marcarum. Item Niclos Hws et Caspar pater eius, pro quibus date sunt XV marce.

---

[1]) Piotr Vorstenow, Furstenau był r. 1399 członkiem rady miejskiej w Gdańsku.

Maj

1579 28 Maii. Item obiit Gregorius sacerdos et monachus de Przement [1] [agens confessum de Przement, fautor noster sub hora 12 pomeridiana].

III b. Quarto Kalendas Iunii. 29

Lambertus sacerdos et monachus. Sanderus sacerdos et monachus. Anna mater cameraria, que dedit tunicam et pallium in valore XIII marcarum.

c. Tercio Kalendas Iunii. 30

Iohannes sacerdos et monachus.

1588. Vincentius sacerdos et monachus [2] [Kiseviensis sacerdos et prepositus anno salutis mundi 1588 hora 7 mane].

XI d. Pridie Kalendas Iunii. 31

Iohannes conversus.

Iohannes conversus.

Czerwiec

Nyccmedis martyris. e. Kalendas Iunii. 1

Nicolaus conversus. Iohannes sacerdos et monachus.

XIX Marcellini et Petri f. Quarto Nonas Iunii. 2

Item obiit Iacobus sacerdos et monachus.

Hermannus confessor.

Mathias pictor noster familiaris.

Mathias Roder plebanus in Lichtenaw, qui contulit monasterio decem marcas.

VIII g. Tercio Nonas Iunii. 3

Alberus conversus.

Dominus Nicolaus plebanus de Novo castro, qui dedit nobis LXXX marcas. Franciscus Czolner, Anna uxor eius, pro quibus data est 8 lasta siliginis.

XVI a. Pridie Nonas Iunii. 4

Nicolaus Slochow civis in Gdanczk. Item Tydeman Slochow et Katherina uxor eius, prentes eius.

---

[1]) Cały ustęp stoi na razurze. [2]) Wszystko z wyjątkiem wyrazu *Vincentius* na razurze.

Czerwiec

Item Michael Montaw et Kunigundis uxor eius, pro quibus date sunt nobis L marce.

1594. Iohannes Fullenbrock antiquus famulus infirmorum, qui ab adolescentia sua usque ad nonagesimum annum aetatis suae fideliter servivit monasterio nostro.

5 V b. Nonas Iunii.

Iohannes conversus. Iohannes sacerdos, plebanus in Iordan.

6 c. Octavo Ydus Iunii.

Sophia Terrax, que dedit VI marcas.

Radolfus conversus. Item Iohannes conversus.

Obiit pius et magnificus rex Bohemie Wenczeslaus secundus[1] noster et omnium religiosorum benefactor anno domini M°CCC°V°.

7 XIII d. Septimo Ydus Iunii.

Iohannes sacerdos et monachus. Lucas conversus.

Item sub anno domini M°CCCC°XCII° migravit a seculo serenissmus princeps dominus Kazimirus[2] rex Polonie, magnus dux Lithuanie etc. fautor noster singularis, qui dedit monasterio nostro in valore M marcarum et confirmavit omnia privilegia nostra.

Nicolaus sacerdos et plebanus in Leyszow, qui dedit nobis octo marcas.

1642. Thomas conversus.

Iohannes Petczolt sacerdos, qui dedit X marcas.

8 II e. Sexto Ydus Iunii.

Iohannes sacerdos et monachus. Item Iohannes sacerdos et monachus.

Nicolaus Ysdeszky, Woytegk Litpfhi, Adam Glinytczki; hee tres persone dederunt monasterio nostro XXIIII marcas.

9 Primi et Felicis. f. Quinto Ydus Iuni.

10 X g. Quarto Ydus Iunii.

Godefridus sacerdos et novicius, qui dedit XXX marcas.

---

[1]) Wacław II umarł według innych dnia 22 Czerwca. [2]) Według jednych umarł Kazimierz 7 Czerwca, według innych zaś 6 Czerwca.

Czerwiec

Witko conversus.

Barnabe apostoli. a. Tercio Ydus Iunii. 11

Augustinus Lachenicht. Item Elyzabeth, que dedit XII marcas. Item Margaretha. Item Katherina.

Iohannes Czeginhan camerarius domini commendatoris de Mewe, qui dedit in valore XXXIIII marcarum.

XVIII Basilidis. b. Pridie Ydus Iunii. 12

Iohannes Crossin, qui dedit IV marcas.

VII c. Ydus Iunii. 13

Obiit Fredericus sacerdos et monachus. Petrus conversus.

1635. Reverendus dominus Magnus Bock canonicus Wendensis, qui legavit monasterio 400 florenos et calicem.

Iacob Becker de Rakow, qui dedit VI marcas. Item uxor eius, que dedit IIII marcas.

d. Octavodecimo Kalendas Iulii. 14

1638. Reverendus dominus Iacobus Iordan parochus Mengenensis, qui legavit monasterio 5 aureos.

XV e. Septimodecimo Kalendas Iulii. 15

[Obiit Iohannes Veer noster familiaris, qui dedit XII marcas].

Obiit Anthonius sacerdos et monachus, antiquus cellerarius.

1631. Baltazar sacerdos et monachus.

Obiit dominus Iohannes de Pusilia[1] *officialis in Resinburg, nostre ecclesie amicus. qui dedit bonum librum scilicet: Lyram super psalterium.*

IIII f. Sextodecimo Kalendas Iulii. 16

1616. Reverendus dominus Fabianus Roman, Wormitensis natione, parochus Laisensis. qui dedit 30 thaleros, duas ampullas argenteas et scutellulam, libros in valore 100 florenorum.

Martinus conversus.

---

[1]) Jan z Pozylii, autor poważanej kroniki pruskiej, umarł prawdopodobnie r. 1405.

Czerwiec

Andreas thabernator de Roppuch, qui dedit II marcas.

Raduánus familiaris. Hinricus Rachsdof.

17 g. Quintodecimo Kalendas Iulii.

1674. Obiit Hedvigis Pruschakowna abbatissa Trebnicensis, patris Casimiri professi nostri et sui confessarii singularis benefactrix.

Theodoricus de Kel et Iotta uxor eius.

Obiit dominus Lanczko[1] *miles devotus et nostre ecclesie amicus, qui dedit X marcas.*

Item Margaretha uxor ipsius.

Alexius sacerdos et monachus.

18 XII Marci et Marcelliani. a. Quartodecimo Kalendas Iulii.

Obiit Paulus sacerdos et monachus. Iohannes sacerdos et monachus.

1619. Mathias sacerdos et monachus.

19 I Geruasii et Prothasii. b. Terciodecimo Kalendas Iulii.

Hildegundis, que dedit IIII marcas et calicem.

20 c. Duodecimo Kalendas Iulii.

Martinus conversus. Symon sacerdos et monachus.

Dominus Iohannes canonicus Warmiensis ecclesie, qui dedit librum, qui vocatur speculum iuris.

21 IX d. Undecimo Kalendas Iulii.

1640. Generosus dominus Ioannes Biedrzicki familiaris noster, qui contulit monasterio nostro 700 florenos Polonicales et in aliis nobis beneficus fuit.

22 e. Decimo Kalendas Iulii.

Anno 1645 Casimirus acolythus et monachus, qui ex haereditate sua contulit monasterio quatuor millia florenorum Polonicalium et duos calices cum duabus paribus ampullarum et scultellum.

1613. Henricus sacerdos et monachus.

---

[1]) Mowa tutaj zapewne o Lanczku z Kopytkowa, obywatelu powiatu nowskiego, który według aktów sądowych nowskich żył około r. 1435.

Czerwiec

1640. Thomas monachus.

Dominus Otto sacerdos, qui assignavit nobis in valore L marcarum. Iohannes Knape civis de Mewa et Elyzabeth uxor eius et frater eius Iohannes Cracow, qui dederunt C marcas. *Item Girnoldus Crokow frater eius.*

1542. Obiit dominus Andreas Stenort abbas.

XVII Vigilia. f. Nono Kalendas Iulii. 23

1630. Ioannes Polecus sacerdos et monachus, artium et physicae magister, mortuus in monasterio Stellae Mariae, ubi confessarium virginum egerat, tempore dispersionis nostrae.

Conradus conversus. Ekhardus conversus.

VI Iohannis baptiste. g. Octavo Kalendas Iulii. 24

Beringherus conversus. Item Petrus conversus.

Obiit frater Winricus Knypperode magister ordinis sancte Marie [1].

a. Septimo Kalendas Iulii. 25

Martinus Bulke in Gremmeleyn, qui dedit VII marcas.

XIIII Iohannis et Pauli. b. Sexto Kalendas Iulii. 26

Dominus Nicolaus plebanus de Dirsovia, qui dedit IIII marcas. Item Conradus de Warendorf, qui contulit ecclesie nostre XIIII marcas.

III c. Quinto Kalendas Iulii. 27

1624. Obiit generosus dominus Ioannes Bąkowski vexillifer Marienburgensis et capitaneus Kisseviensis, confrater noster.

Symon de Damerow, qui contulit nobis VI marcas [2].

Vigilia apostolorum. d. Quarto Kalendas Iulii. 28

1558. Obiit Georgius Pomersche advocatus et confrater noster.

Wernerus conversus.

---

[1]) Umarł r. 1382. [2]) Słynęły w Prusiech krzyżackich dwie różne familie Dąbrowskich, jedna w ziemi chełmińskiej herbu „Panna z trąbami“, druga na Pomorzu herbu „Leliwa“, która potem pisała się z Wojanowa; o członku ostatniej familii zapewne ta mowa.

Czerwiec

Dominus Arnoldus plebanus in Wissemaria, pro cuius anima dati sunt nobis III libri scilicet: Barlaam, Abel, Gregorius secundum Ezechielem. Item Tymo vicarius in Vrowenburg, qui dedit calicem.

29 XI Petri et Pauli. e. Tercio Kalendas Iulii.

Nicolaus sacerdos et monachus.

Godfridus Cayphe, qui dedit X marcas.

30 Commemoracio s. Pauli. f. Pridie Kalendas Iulii.

Henricus de Bremis, qui dedit bonam casulam.

1615. Obiit dominus Augustinus parochus Pogotkoviensis, qui dedit 2 boves in valore 40 florenorum.

Lipiec

1 XIX Octava s. Iohannis et Vigilii. g. Kalendas Iulii.

1618. Dominus Gregorius Montkovius parochus Falcknoviensis, qui legavit monasterio in valore 500 florenorum.

Nicolaus Kelbichin, qui dedit XX marcas.

2 VIII Visitacio s. Marie. a. Sexto Nonas Iulii.

Iohannes subdyaconus et monachus.

1644. Ioannes conversus pistor, qui monasterio contulit ultra 2000 florenorum.

Scultetus de Hermenow, qui dedit II marcas pro se et filiis et filiabus. Item dati sunt VIII fertones pro Petro et Margaretha.

3 b. Quinto Nonas Iulii.

4 XVI Translacio s. Martini. c. Quarto Nonas Iulii.

Baldevinus civis in Elbingo, qui dedit calicem.

5 V d. Tercio Nonas Iulii.

6 Octava Apostolorum. e. Pridie Nonas Iulii.

Bartholomeus doleator, qui dedit in valore XVIII marcarum.

7 XIII f. Nonas Iulii.

Iocob David de Rekaw confrater noster et specialis benefactor atque fautor

ersonarum nostre domus, qui dedit X marcas. Item Anna uxor eius, que dedit in valore XXX marcarum.

1649. Dominus Leonardus secundus Rembowski abbas et commissarius.

II g. Octavo Ydus Iulii. 8

Mathias conversus. Nicolaus conversus.

1642. Iohannes conversus.

Octava visitacionis. a. Septimo Ydus Iulii. 9

Iacobus sacerdos et monachus. Item Iacobus conversus.

X Septem fratrum. b. Sexto Ydus Iulii. 10

Iacobus de Pogotkow sacerdos et monachus.

Obiit dominus Paulus plebanus de Danczik, nostre ecclesie amicus.

Caspar famulus, frater domini abbatis.

Dominus Nicolaus quondam plebanus in Rosenberg, confrater noster et benefactor.

Translacio sancti Benedicti. c. Quinto Ydus Iulii. 11

Caspar Holwasser civis de Gdanczk, qui contulit monasterio nostro in valore XXX marcarum.

Llange Iorge prothoconsul in Newenmargt, confrater noster, qui dedit in valore XX marcarum.

1629. Andreas Czierniewski nobilis miles caesus a Suecis in Raikow, pro cuius anima dati sunt 60 floreni.

XVIII Anniversarium Doberanense. d. Quarto Ydus Iulii. 12

Ernestus sacerdos et monachus.

Nicolaus sacerdos et monachus.

Dominus Michael plebanus in Garczd, qui dedit in valore X marcarum.

VII e. Tercio Ydus Iulii. 13

Gerdrudis uxor Baldewini[1] de Elbyngo, que dedit calicem et pannum purpureum.

---

[1]) O Baldewinie wzmianka pod dniem 4 Lipca.

Lipiec

14 f. Pridie Ydus Iulii.

Petrus Kündiger sacerdos et monachus. Obiit Ioannes Talar monachus.

Tyczko, qui dedit nobis bonum ornatum.

15 XV g. Ydus Iulii.

Obiit dominus Fredericus[1] *marschalkus, fautor, benefactor et amicus noster singularis in bello interfectus anno domini M°CCCCX°, qui dedit XL marcas.*

1668. Bartholomaeus Iedick pater fratris Casimiri.

Obiit Iohannes sacerdos et monachus.

Henricus albus cum uxore sua Katherina et filiabus suis Cungundis et Margaretha, pro quorum memoria datus est nobis ornatus bonus valens XL marcas.

16 IIII a. Septimodecimo Kalendas Augusti.

Katherina soror nostra professa.

Iacobus Thater famulus infirmorum.

Iacob Rezinburg nostre ecclesie amicus, qui dedit V marcas. Item Dorothea uxor eius.

17 b. Sextodecimo Kalendas Augusti.

Iohannes conversus. Hans Dameraw, qui dedit X marcas[2].

18 XII c. Quintodecimo Kalendas Augusti.

Obiit dominus Iohannes episcopus Pomezaniensis ecclesie[3]. *Item magister Iohannes in Marienwerder.*

Item obiit Laurencius Simonis de Colmen. Item obiit Dorothea soror eius, que dedit nobis LX marcas.

19 I d. Quartodecimo Kalendas Augusti.

[Obiit dominus Iohannes...]

Obiit Magdalena Fromutschinne de Heilsberg, que contulit monasterio nostro in valore C et XXX marcarum.

---

[1]) Fryderyk de Wallenrod marszałek zakonny poległ w bitwie pod Dąbrówną. [2]) Jan Dąbrowski pochodzący z znakomitej familii chełmińskiej był wojewodą chełmińskim 1498—1515, w którym roku umarł. Tę samę godność piastował też stryj jego Mikołaj Dąbrowski 1480—1483. [3]) Jan III umarł r. 1440.

e. Terciodecimo Kalendas Augusti. 20

Hermanus conversus.

Adelheydis uxor Siwani militis [1], qui dederunt nobis bona, que vocantur Prsetwin.

IX f. Duodecimo Kalendas Augusti. 21

Martinus Stobbe de Montaw confrater noster, qui contulit monasterio nostro decem marcas et dimidiam lastam brasii. Item Ursula uxor eius.

Tymmo miles de Michelow [2], qui dedit XV marcas. Item Iacobus et Michael et Simon Schotczen civis in Ganczd.

Marie Magdalene. g. Undecimo Kalendas Augusti. 22

Obiit dominus Gerhardus [3] *Pomezaniensis ecclesie episcopus, fautor noster singularis.*

Hermannus de Brunzwig, qui dedit ecclesie nostre L marcas.

XVII Appollinaris. a. Decimo Kalendas Augusti. 23

Petrus conversus.

VI b. Nono Kalendas Augusti. 24

Generosus dominus Georgius Ciecholewski et Barbara Girokowna uxor eius, pro [illegible] salute data est monasterio eleemosyna bona 3000 florenorum Polonicalium.

Henricus de Memela, qui dedit IIII marcas. Item Wendla Golnow civissa de Elbingo.

---

[1]) Siwan, Schyban czyli Żywan umarł przed r. 1366; dokument bowiem z dnia 21 Grudnia tegoż roku wspomina: *Johan und Petir, die do gewess syn Schybans kinder.* Z tegoż dokumentu wnieść także można, że żona jego Adelhejda była córką Michała de Elnis (Lnisk) czyli de Stangenberg zięcia Teodoryka Stango a siostrą Sambora z Sztembarku alias z Balewa, która mężowi swemu wniosła w posagu dobra Sztembarskie (Stangenberg), w których posiadaniu synowie Żywana i Adelheidy byli do r. 1393. Mieli dobra także w ziemi dobrzyńskiej (1391). Prsetwin, którą wieś Żywan i Adelhejda klasztorowi podarowali, nazywa się dziś Bratwin i leży pod Świeciem. [2]) O członkach rodziny de Michelow czyli z Michałowa, z których *liber mortuorum* jeszcze wymienia Sulisławę i Jana, nie mamy skądinąd żadnych wiadomości. W środku XV wieku wieś Michałowo była w posiadaniu Ottona Krop. [3]) Gerhard Stolpmann biskup kwidzyński umarł r. 1427.

Lipiec

Iacobus Pilgrim civis in Mehlsack, Eufemia uxor eius, Sibilla filia eorum, pro quibus data est monasterio bona eleemosyna mille florenorum Polonicalium.

Henricus conversus. Item obiit Mychael conversus.

25 Iacobi apostoli. c. Octavo Kalendas Augusti.

1606. Obiit dominus Iohannes plebanus de Klunowka, qui dedit nobis X florenos, alias et multum servivit monasterio nostro.

1564. Obiit Petrus monachus professus.

26 XIIII Anne matris domine. d. Septimo Kalendas Augusti.

Peter Strusingk; Symon Bartcz confrater noster. Iacobus Hube.

27 III e. Sexto Kalendas Augusti.

Obiit Petrus familiaris.

1585. Obiit Paulus Ligenza organista monasterii nostri.

28 Nazari et Celsi. f. Quinto Kalendas Augusti.

Henricus conversus.

Iohannes sacerdos, qui pro memoria parentum, fratrum et sororum dedit calicem et IIII marcas pro missali. Item dedit LX marcas.

Item dedit XL marcas. [Obiit Nicolaus Hyne —].

29 XI Felicis Pape et martiris. g. Quarto Kalendas Augusti.

Obiit Nicolaus sacerdos et monachus.

30 a. Tercio Kalendas Augusti.

Caspar frater domus Theuthunice, pro cuius anima date sunt — — in valore XIIII marcarum.

Dominus Steschko de Koptkaw [1] miles, qui contulit nobis XX marcas.

Katherina soror nostra professa.

31 XIX b. Pridie Kalendas Augusti.

Anna Nusbergynne de Gdano, que dedit decem marcas.

---

[1]) Staśko z Kopytkowa alias *v. d. Drosenicz*, *Drossenitcse czu Kopitkaw gesessen* był szwagrem Lanczka z Kopytkowa, o którym mowa była pod dniem 17 Czerwca. Żył około r. 1435. (Akta nowskie).

Sierpień

VIII Ad vincula Petri. c. Kalendas Augusti. 1

Obiit dominus Petrus abbas [1]. Lucas conversus.

Arnoldus civis in Elbingo, qui dedit VI marcas.

XVI Stephani pape et martyris. d. Quarto Nonas Augusti. 2

Henricus sacerdos de Theltow, qui dedit VI florenos et calicem.

V Invencio Stephani. e. Tercio Nonas Augusti. 3

1622. Martinus sacerdos et monachus.

Andreas apothecarius in Thoran, qui dedit X marcas.

f. Pridie Nonas Augusti. 4

Obiit meyster Peter vitreator, noster familiaris.

Iacobus familiaris.

XIII Dominici confessoris. g. Nonas Augusti. 5

Iohannes Kunge sacerdos. Iohannes sacerdos et monachus.

Item obiit Simon familiaris.

Theodoricus Stango [2].

II Sixti pape et martiris. a. Octavo Ydus Augusti. 6

Iacobus Calhert familiaris noster fidelissimus.

Hermanus conversus.

Dominus Conradus Suberlich canonicus Colbergensis, qui dedit librum scilicet: Summam Confessorum.

b. Septimo Ydus Augusti. 7

Nicolaus Gyselbrecht civis in Gdanczk, qui dedit nobis XIIII marcas pro memoria uxoris sue, videlicet Anne et filiorum eorundem.

---

[1]) Trudno właściwie powiedzieć, o którym to Piotrze tu mowa, bo było w XV wieku dwóch opatów tegoż imienia. Jeżeli zaś zważymy na to, że Piotr Honigfeld przez 34 lat (1402—1436) rządził klasztorem, można przypuścić, że umarł opatem. Jego następca zaś tylko przez 4 lata był opatem; do niego więc odnosi się zapewne wzmianka pod d. 8 Października: *obiit dominus Petrus antiquus abbas.* Z charakteru pisma nic wnieść nie można, któryby zapisek był starszym. [2]) Ob. przypisek pod dniem 20 Stycznia.

Sierpień

Hennyngus Bodonis canonicus Colbergensis, qui dedit Decretales et librum sextum et Clementinas constituciones. Item Vicizlaus, qui dedit ½ marcam et villam suam. Michael sacerdos et monachus.

8 X Cyriaci et sociorum eius. c. Sexto Ydus Augusti.

Bernhardus sacerdos et monachus. Hermannus sacerdos et monachus. Iohannes sacerdos et monachus.

Nicolaus sacerdos et monachus. Item Hermannus dyaconus et monachus.

Petrus domicellus episcopi *Pomezaniensis*, *qui dedit cingulum argenteum in valore XX marcarum.*

9 Vigilia Laurencii. d. Quinto Ydus Augusti.

Katherina soror nostra professa. Barbara Vynckmansche de Gdantczk, que dedit ecclesie nostre XXX marcas. Martinus sacerdos et monachus in Oliva.

10 XVIII Laurencii martiris. e. Quarto Ydus Augusti.

Erwinus sacerdos et monachus.

Martinus conversus. Item Hermanus conversus.

Elyzabeth uxor fratris Ottonis ac soror nostra, que assignavit ecclesie nostre valens XXX marcas.

1627. Stanislaus Gerlichowski vexillifer, Ioannes Pieszyński, Andreas Słauecki, Ioannes Vleski et Stephanus Romanowski nobiles milites caesi in conflictu cum Suecis sub Dirsauia, pro quorum salute dominus Lucas Zołkiewski tribunus illorum dedit 150 florenorum, singulariter pro anima Stephani Romanowski dati sunt 250 floreni.

11 VII Tyburcii martyris. f. Tercio Ydus Augusti.

Iacobus sacerdos et monachus. Iohannes sacerdos et monachus.

Ioseph civis in Elbingo, qui dedit XV marcas.

12 g. Pridie Ydus Augusti.

Michael Newgebawer, Barbara uxor eius et Ursula filia, qui dederunt in valore M marcarum.

13 XV Ypoliti et sociorum eius. a. Ydus Augusti.

Iohannes sacerdos et monachus. Petrus conversus.

Obiit Nicolaus Somełow scultetus in Garcz villa, qui monasterii nostri magnus erat fautor et amator et in multis benefactor exstitit specialis. Item Margaretha uxor

Sierpień

Hans Stangen civis in Ganczd, pro qua et eius liberis ac aliis consangwineis date sunt nobis X marce.

IIII Vigilia sancte Marie. b. Nonodecimo Kalendas Septembris. 14

Gothschalcus sacerdos et monachus. Item Laurencius sacerdos et monachus.

1627. Blasius subdiaconus et monachus Obrae tempore dispersionis nostrae.

Lodewicus von dem Holtcze.

1627. Iacobus Merten civis Brunsbergensis et Ursula Hogendorffine uxor eius, ex [illegible] successione accepimus 500 marcas Prutenicales.

Assumpcio sancte Marie. c. Octavodecimo Kal. Septembris. 15

Nicolaus conversus. Iodocus sacerdos et monachus.

Beneke conversus.

Iohannes Hynold de Danczk, qui dedit ornatum competentem. Item...

Item Petrus sacerdos et monachus. Magister Petrus Scheyuelbeyn sacerdos et monachus.

XII d. Septimodecimo Kal. Septembris. 16

Petrus Slegil et Nicolaus Buncslow cives in Thoran, qui dederunt ornatum valentem V marcas.

Paulus Wuszen[1] miles, qui dedit XV marcas.

I Octava Laurencii. e. Sextodecimo Kal. Septembris. 17

Brigitta, que dedit semiduas marcas.

Iohannes conversus.

1627. Andreas Skowron nobilis miles caesus in conflictu cum Suecis sub Dirsavia, qui legavit nobis in valore 400 florenorum.

1627. Item Ioannes Sleszynski nobilis miles caesus in eodem conflictu, qui legavit in valore 500 florenorum.

f. Quintodecimo Kal. Septembris. 18

Michael de Hollandia et Katherina uxor eius.

IX g. Quartodecimo Kal. Septembris. 19

Nicolaus sacerdos et monachus. Petrus conversus.

[illegible]

[1]) Paweł Wusen był r. 1462 chorążym tczewskim (*pannus iuvet*).

Sierpień

Elyzabet uxor Petri cancellarii[1], qui contulit nobis stangnum Bobancyn et CCC mansos ibidem.

20 Bernardi abbatis. a. Terciodecimo Kal. Septembris.

Anno 1583 obiit Martinus eleemosynarius.

Swederus conversus.

Iohannes sacerdos dictus Schrollo, qui dedit X marcas.

Obiit Conradus Czolner[2] magister fratrum ordinis Theuthonicorum, qui dedit C marcas.

21 XVII b. Duodecimo Kal. Septembris.

Obiit Iohannes sacerdos et monachus.

Anno 1626 Andreas subdiaconus et monachus mortuus Wangroveci tempore dispersionis nostrae.

22 VI Octava s. Marie. c. Undecimo Kal. Septembris.

Conradus sacerdos et monachus. Item Iohannes Flogel clericus et monachus.

Anno 1616 Iohannes acolitus et monachus.

23 d. Decimo Kalendas Septembris.

Iohannes sacerdos et monachus.

Laurencius conversus. Item Gotko conversus.

24 XIV Bartholomei. e. Nono Kalendas Septembris.

Obiit Nicolaus Schelczchen famulus domini, qui dedit ecclesie nostre XL marcas.

Magister Benedictus sacerdos et monachus.

Adelheydis uxor Rudolfi civis in Marienburg, que contulit nobis valens XV marcas in ornatu et in pecoribus.

25 III f. Octavo Kalendas Septembris.

Nicolaus conversus.

Engilbertus, qui assignavit custodie VII scotos perpetue.

26 g. Septimo Kalendas Septembris.

Obiit Michael conversus.

---

[1]) Ob. przypisek pod dniem 6 Stycznia. [2]) Umarł r. 1390.

Sierpień

XI Octava sancti Bernardi. a. Sexto Kalendas Septembris. 27

Segehardus sacerdos et monachus.

Nicolaus Hūge de Rowden cum Elyzabeth uxore et Iacobo, Iohanne, Mathia, Symone, Katherina filiis, qui dederunt nobis. VI marcas cum dimidia.

Nicolaus alio nomine Clauko confrater noster, qui contulit C marcas et messale bonum.

XIX Augustini episcopi b. Quinto Kalendas Septembris. 28

Heynemannus sacerdos et monachus. Iohannes Sculteti sacerdos et monachus.

Nicolaus sacerdos et monachus.

Anno 1588 obiit frater Nicolaus Suleioviensis professus.

Heynricus Engelko civis in Gdanczk (fautor) noster specialis.

Dominicus Krampewitcz et Beata uxor eius, pro quorum animabus datus est nobis bonus calix.

Simon famulus in braxatorio, qui legavit monasterio duos boves in valore 60 florenorum.

XIX Decollacio Iohannis. c. Quarto Kalendas Septembris. 29

Lubertus conversus, qui contulit ecclesie nostre XII marcas. Iohannes conversus.

Gerhardus conversus. Item Stanislaus diaconus et monachus.

Iohannes familiaris.

VIII Felicis et Adaucti. d. Tercio Kalendas Septembris. 30

1674. Zophia Teresia Wiſkowskin sanctimonialis Trebnicensis et oeconoma, fratrum ni ordinis fautrix et singularis benefactrix.

1615. Reverendus dominus Fabianus Zichaeus utriusque iuris doctor, confrater noster.

Michael conversus.

e. Pridie Kalendas Septembris. 31

Obiit Iacobus Pastelyn sacerdos de Elbingo, qui delegavit monasterio nostro XXV marcas.

Katherina mater domini abbatis Nicolai. Item obiit Petrus conversus. Item obiit Iohannes sacerdos et monachus.

Dominus Iohannes sacerdos de Danczk, qui dedit tres partes succi et duas partes malogranati.

Wrzesień

1 XVI Egidii abbatis. f. Kalendas Septembris.

Ulricus conversus. Item Nicolaus conversus. Item obiit Andreas sacerdos et monachus.

Dominus plebanus in Grudencz, qui dedit VI marcas et bonum cingulum argenteum.

[Item commendator in Grwdencz. Item Cristina uxor Martini].

1628. Nicolaus Borzimowski nobilis miles caesus in velitatione in villa Libenaw, pro cuius anima dati sunt 159 floreni.

1629. Simon Moraski scriba monasterii, qui legavit ecclesie nostrae 400 florenos.

2 V g. Quarto Nonas Septembris.

Nicolaus conversus. *Gerdrudis de Schenkenberg, que dedit III marcas.*

Gerdrudis mater in cameraria, que contulit in valore XIIII marcarum.

3 a. Tercio Nonas Septembris

Iohannes sacerdos et monachus. Laurentius sacerdos et monachus in Oliva.

Hermannus conversus. Item Stephanus conversus.

Iacobus de Zillen frater domini Pauli abbatis, item Gabriel filius eius.

4 XIII b. Pridie Nonas Septembris.

Godfridus conversus.

1671. Gertrudis Schadwaltin mater fratris Casimiri Iedick; item Regina Lötzin eiusdem fratris soror 1679 16 Martii, ex quarum successione accepit conventus noster par ampullarum argentearum cum scutella, constant 120 florenos, item libros quosdam neotericos in valore 215 florenorum.

1627. Stanislaus Oborski nobilis miles, qui mortuus ex vulnere, quod acceperat in conflictu cum Suecis sub Dirsavia, legavit nobis in valore 280 florenorum.

5 II c. Nonas Septembris.

Iacobus sacerdos et monachus.

1564. Item obiit frater Symon Loizewicz[1] custos huius monasterii, monachus et sacerdos tempore pestis.

---

1) Po zniesieniu wskutek reformacyi klasztoru dobrzeńskiego ostatni opat Mikołaj z Szymonem Loizewiczem schronił się do Peplina, gdzie aż do śmierci [illegible]

Wrze-
sień

1625. Andreas Ianikowski vasallus monasterii nostri in Newkirch, qui pro se et uxore sua Dorothea legavit ecclesiae nostrae 200 florenos.

d. Octavo Ydus Septembris. 6

Mathias conversus. Iohannes conversus. Petrus Treptow civis in Danczk, qui dedit X marcas. Nicolaus conversus.

1635. Matthias portarius, qui reliquit monasterio ultra 200 florenos Polonicales.

X e. Septimo Ydus Septembris. 7

Iohannes sacerdos et monachus.

1616. Valentinus sacerdos et monachus.

Dominus Iohannes plebanus de Nova piscina, qui contulit ecclesie nostra L marcas.

Cristina filia Stangonis militis [1]. *Item dominus Paulus de Stresow miles, qui contulit nobis pro anima sua et uxoris sue in valore C marcarum.*

Nativitatis sancte Marie. f. Sexto Ydus Septembris. 8

1578. [8 Septembris obiit] Stanislaus sacerdos et monachus de Suleuw.

Iohannes dictus de Wittenburg [2], condam miles devotus et nostre ecclesie conversus, qui contulit nobis duas villas Malalin scilicet et Godeszow et in multis aliis profuit nobis. *Item dominus Henricus sacerdos, qui dedit nobis calicem et librum, qui dicitur Sextus.*

XVIII Gorgonii martyris. g. Quinto Ydus Septembris. 9

Mathias sacerdos et monachus.

1629. Reverendus dominus Martinus Henrich sacerdos confessarius militum praesidiariorum Mevensium, qui pro anima sua legavit monasterio eleemosinam.

VII a. Quarto Ydus Septembris. 10

Iohannes sacerdos et monachus.

Prothi et Iacincti. b. Tercio Ydus Septembris. 11

Allexius subdyaconus et novicius.

Iohannes conversus.

---

[1]) Od. przypisek pod dniem 20 Stycznia. [2]) *Iohannes dictus de Wittenburg* czyli *Weissenberg* występuje w latach 1256—1260 w dokumentach pomorskich; był dobrodziejem klasztoru, któremu wsie Malin i Godziszewo podarował.

Wrze-
sień
12 XV Spiritus dómini datur hac die. c. Pridie Ydus Septembris.

Obiit dominus Mathias antiquus abbas. *Item Iacobus sacerdos et monachus.*

Iohannes conversus. Nicolaus Hösangk in Konicz, Gerdrudis uxor eius.

13 IIII d. Ydus Septembris.

Nicolaus sacerdos et monachus. Item Mathias sacerdos et monachus.

Dominus Iodocus sacerdos, qui pro patre Henrico et matre Gerdrude ecclesie nostre assignavit XXX marcas et ornatum et calicem bonum.

Greger Warthmer in Cõpcaw fautor noster specialis.

14 Exaltacio sancte Crucis. e. Octavodecimo Kalendas Octobris.

Obiit Michael noster familiaris. Iohannes sacerdos et monachus.

Bartusch Peetczche de Resentyn, qui dedit X marcas.

Gotfridus conversus.

Dominus Gregorius de Bisschoffswerder capellanus magistri generalis, fautor et benefactor noster singularis.

Mathias sacerdos et monachus.

Henricus de Caruano, qui dedit II marcas. Item Alheydis de Hadersleue, pro cuius anima data fuit standa stannea.

15 XII Octava sancte Marie. f. Septimodecimo Kal. Octobris.

Conradus sacerdos et monachus. Item Michael conversus.

Magister Nicolaus Melsag plebanus in Elbingo, fautor noster specialis.

Magister Iohannes Mynden plebanus in Marienborg.

Iohannes Iungmann civis in Rosenberg et Elyzabeth uxor eius, qui dederunt VI marcas et calicem. *Item Margaretha Wynand de Bisterveld, que dedit I marcam.*

16 I Eufemie virginis. g. Sextodecimo Kalendas Octobris.

Iohannes sacerdos et monachus.

Dominus Martinus vicarius in Conicz, qui dedit IX marcas.

Iohannes civis in Marienwerder et Gerdrudis uxor eius, qui dederunt VI marcas.

17 Lamberti episcopi et martyris. a. Quintodecimo Kalendas Octobris.

Stephanus de Iana[1], qui dedit VI marcas. Item anniversarium Sifridi patris

[1]) Ob. przypisek pod dniem 26 Marca.

Wrze-
sień

domini Petri plebani in Bartynsteyn et Elyzabeth matris sue et Ulrici et Syfridi fratrum suorum; ut memoria eorum fieret, dedit nobis L florenos. *Item obiit Franke civis in Danczk, qui dedit in valore L marcas.*

Item Mathias Seydenax cum uxore sua Anna, qui dederunt CC marcas.

IX b. Quartodecimo Kal. Octobris. 18

Iohannes sacerdos et monachus. Simon sacerdos et monachus.

1614. Generosus dominus Ioannes Klinsky, pro cuius anima data est casula holosericea nigra.

Frater Nicolaus Koler sacerdos domus Teutonice. Item dominus Petrus Meltyr de Nova piscina. qui dedit V marcas. Item Radolfus, qui dedit II marcas.

c. Terciodecimo Kalendas Octobris. 19

Andreas sacerdos et monachus.

1624. Raphaël Kos sacerdos et monachus de Oliva.

Dominus Mathias plebanus de Nova ecclesia, qui dedit XXX marcas et missalem librum et bonum calicem et I mansum.

XVII Vigilia. d. Duodecimo Kalendas Octobris. 20

Andreas pater domini Nicolai abbatis.

Arnoldus de Indagine[1], qui contulit nobis X marcas et casulam purpuream.

Cristina de Othla, que dedit II marcas.

Martinus mercenarius, pro quo date sunt XIII marce.

Martinus sacerdos et monachus.

VI Mathei apostoli. e. Undecimo Kalendas Octobris. 21

Henricus sacerdos et monachus. Iohannes conversus.

Bertramus familiaris, qui dedit XX marcas. Item Katherina Slichs de Danczik, que dedit X marcas.

Mauricii sociorumque eius. f. Decimo Kalendas Octobris. 22

Hermannus Slichting civis in Danczik, qui dedit XII marcas.

---

[1]) Zapewne to potomek Henryka de Indagine, który w dokumentach księcia Mściwoja występuje.

Wrzesień

Dorothea Salomonsche de Grabaw, que dedit X marcas. Matheus Conuer advocatus.

23 XIV g. Nono Kalendas Octobris.

Iohannes Ottonis civis in Nuwenmarkt, qui pro se et parentibus suis et filio suo Frederico canonico Gnyznensi dedit L marcas et calicem et bonum librum missalem.

24 III a. Octavo Kalendas Octobris.

Obiit dominus Petrus antiquus abbas.

25 b. Septimo Kalendas Octobris.

Henricus sacerdos et monachus. Nicolaus sacerdos et monachus. Iohannes sacerdos et monachus.

Iohannes conversus. Nicolaus conversus.

Anthonius et Iohannes filii Nicolai Storm civis in Gdantczk sepulti in ecclesia nostra maiori.

[— — — — Item Theodricus notarius civitatis Culmensis, qui contulit XII marcas].

1627. Christophorus Sebastiański nobilis miles mortuus ex vulnere, quod acceperat in conflictu sub Dirsavia, pro cuius salute dati sunt nobis in valore 340 floreni.

26 XI c. Sexto Kalendas Octobris.

Henricus conversus.

Nicolaus Lydener civis in Grudencz et Margaretha uxor eius, qui unum librum sermonum dederunt et V marcas.

27 XIX Cosme et Damiani. d. Quinto Kalendas Octobris.

Iohannes sacerdos et monachus. Item Augustinus sacerdos et monachus.

1588. [Obiit] Andreas Berendt organista tempore pestis.

28 Wencezlai martyris. e. Quarto Kalendas Octobris.

1614. Obiit reverendus dominus Procopius Zwonowski concionator in suprema arce Marienburgensi, confrater noster, qui dedit 50 florenos.

1611. Anna Hassinne uxor Petri Grunwaldt civis Brunsbergensis, pro [illegible] nobis eleemosyna bona duorum millium florenorum Polonicalium.

Wrze-
sień

Obiit dominus Wigboldus episcopus Cholmensis [1], qui contulit ecclesie nostre a valore C et XL marcarum. Item Hermannus Saxo, qui dedit IIII marcas.

VIII Mychaelis archangeli. f. Tercio Kalendas Octobris. 29

Iohannes sacerdos et monachus. Iohannes sacerdos et monachus.

Item Thomas Smyt et Cristina uxor eius. Hinrich Wasmunt. Materne Gunter.

Lambertus de Kozlyn, qui dedit nobis X marcas Slavicales.

Ieronimi. presbiteri. g. Pridie Kalendas Octobris. 30

Dominus Iohannes plebanus de Hochczit, qui dedit V marcas.

Paź-
dziernik

XVI Remigii episcopi. a. Kalendas Octobris. 1

Wernerus sacerdos et monachus. Item Gregorius sacerdos et monachus.

[Nicolaus de Resenburg, qui dedit ½ marcam. Item] Heynricus, qui assignavit bonum equum.. [Iakil Hirid de Dirsow]. Item Kirstanus de Garcz, qui dedit III marcas.

V b. Sexto Nonas Octobris. 2

Nicolaus sacerdos et monachus. Item Wilhelmus sacerdos et monachus. Petrus sacerdos et monachus.

Petrus conversus. Bernhardus conversus. Item Ambrosius sacerdos et monachus.

Item Martinus de Wede cognatus domini Pauli abbatis. Item Burchardus in Kōngesbergk vitricus domini abbatis.

XIII c. Quinto Nonas Octobris. 3

Item obiit Valentinus notarius in Marienburgk, Elizabet uxor eius, Theophilus, Matheus, Georgius, Iohannes filii eorundem, pro quorum salute datus est nobis calix a valore XL marcarum.

Iohannes Cornelii civis in Elbingo, qui dedit calicem et V marcas. Item Katherina soror plebani de Rezynburg, qui dedit IIII marcas.

II Francisci confessoris. d. Quarto Nonas Octobris. 4

Item Nicolaus novicius et conversus.

---

[1]) Wikbold Dobbelstein został biskupem chełmińskim r. 1363; zrezygnował z biskupstwa pomiędzy 1380 a 1385 i umarł r. 1398; według innych dnia 21 Lipca.

Pat. dziennik

Iohannes conversus. Conradus conversus.

Obiit dominus Nicolaus plebanus de Mewa, qui dedit bonam summam Pisani

5 e. Tercio Nonas Octobris.

Ulricus novicius. *Item Laurencius dyaconus et monachus.*

Godschalcus conversus. Item Tylmanus conversus. Item Iohannes conversus.

Item Greger Trael de Rauden, qui assignavit decem marcas monasterio cum dimidia. Item Lucas et Laurencius filii eiusdem. Item Girdrud uxor eius.

1642. Thomas portarius noster, qui reliquit monasterio 180 florenos Polonicales.

6 X f. Pridie Nonas Octobris.

Obiit dominus Iohannes plebanus de Hennygezdorf, qui dedit ultra C marcas.

1629. Andreas Bawornewski caesus a militibus latrocinantibus, qui legavit in valore 100 florenorum.

7 Marci pape. g. Nonas Octobris.

Iohannes sacerdos et monachus. David sacerdos et monachus.

Nicolaus sacerdos et monachus. Elizabet Woldersche vidua, que dedit ecclesie nostre LX marcas minus IIII marcis.

Agnes uxor Petri in Rauden, qui dedit X marcas.

8 XVIII a. Octavo Ydus Octobris.

Petrus conversus et novicius.

1640. Reverendus dominus Paulus Gromacki parochus in Klunowko, qui contulit monasterio in valore 120 florenorum Polonicalium.

Obiit dominus Petrus antiquus abbas [1].

9 VII Dyonisii sociorumque eius. b. Septimo Ydus Octobris.

Anthonius Terrax, qui dedit ornatum.

Conradus conversus. Iacobus conversus.

10 c. Sexto Ydus Octobris.

Henricus sacerdos et monachus. Item Iohannes conversus.

Henricus conversus. Item Nicolaus conversus.

---

[1]) Ob. przypisek pod dniem 1 Sierpnia.

Zezik tabernator de Czopcow, qui dedit VI marcas.

XV d. Quinto Ydus Octobris. 11

Iohannes sacerdos et monachus. Georgius sacerdos et monachus.

IIII e. Quarto Ydus Octobris. 12

Nicolaus sacerdos et monachus. Iohannes sacerdos et monachus.

Item Petrus sacerdos et monachus.

Obiit Iohannes Scholke quondam capitaneus in Marienburg, qui contulit monasterio tres bonos equos.

1627. Ioannes Krzeczewski nobilis miles in castris mortuus, qui legavit nobis 100 florenos.

f. Tercio Ydus Octobris. 13

Michael Schacz sacerdos et monachus.

Riquinus conversus. Stephanus familiaris noster.

XII Kalixti pape et martyris. g. Pridie Ydus Octobris. 14

Nicolaus conversus quondam advocatus huius domus, qui in multis monasterio utilis extitit et fructuosus.

Dominus Iohannes plebanus de Ianeschow cum matre, qui dederunt IIII marcas.

Item Spango familiaris, qui dedit 1 marcam. Item Ian de Michelow.

Stanislaus triturator in Carvano nostre ecclesie contulit 8 marcas.

I a. Ydus Octobris. 15

b. Septimodecimo Kal. Novembris. 16

Hermannus conversus. Item Ekbertus conversus.

Iohannes conversus. Item Nycolaus sacerdos et monachus.

Iohannes Engilko civis in Marienburg, qui dedit V marcas.

IX c. Sextodecimo Kal. Novembris. 17

Hermannus sacerdos et monachus.

Barbara de Gdanczk, que contulit monasterio in valore XX marcarum.

Dominus Nicolaus plebanus de Ianeschow, qui dedit IIII marcas.

Luce evangeliste. d. Quintodecimo Kal. Novembris. 18

Michael de Cobelow, qui dedit equum valentem II marcas.

Październik

19 XVII e. Quartodecimo Kal. Novembris.

Christianus conversus. Item Tydericus conversus. Item Ulricus conversus.

Andreas Rautenstrauch sartor noster, qui assignavit conventui octo marcas, abbati duos aureos Ungaricales, casulam nigram ad altare defunctorum. Item Andreas triturator in Roppuch, qui dedit tres marcas.

1618. Item Thomas von Schwaben famulus noster, qui assignavit conventui L marcas.

20 VI f. Terciodecimo Kal. Novembris.

Henricus de Leydenstete. Item Theodricus pater eius. Item Elyzabeth uxor eius.

Item Henricus de Blandow et Margareta uxor eius, qui dederunt XL marcas.

[Meyster Heyncze civis in Marienburg, qui contulit ecclesie nostre in valore XXX marcarum].

21 Undecim millium virginum. g. Duodecimo Kal. Novembris.

Iohannes sacerdos et monachus. Fabianus sacerdos et monachus.

Iohannes conversus. Iohannes conversus.

Witcherus miles devotus, qui contulit nobis valens per omnia XIIII marcarum Lubecensis monete.

22 XIIII a. Undecimo Kalendas Novembris.

Fredericus sacerdos et monachus. Laurentius conversus.

Michael Iawer cum uxore sua Dorothea, qui dederunt XVI marcas.

23 III b. Decimo Kalendas Novembris.

Paulus dyaconus et monachus.

Henricus Nebor cum uxore sua Gertrude.

Agnes Wegenerynne in Marienborgk, que dedit V marcas.

24 c. Nono Kalendas Novembris.

Obiit dominus doctor Iohannes Sculteti[1] canonicus et. archidiaconus ecclesie Warmiensis, patronus et fautor noster precipuus, qui in multis nobis et ope et auxilio

[1]) Jan Sculteti umarł około r. 1523 i dobrą zostawił po sobie pamięć w Peplinie. Ob. Kujota Op. pelpl. str. 158.

Paź-dziernik

profuit legavitque nobis omnes suos libros. Insuper pro se suisque defunctis dedit amplius octingentis marcis. Item Katherina soror eius.

Franciscus sacerdos et monachus. Item Iohannes subdiaconus et monachus.

XI d. Octavo Kalendas Novembris. 25

Nycolaus sacerdos et monachus. Nicolaus conversus.

XIX e. Septimo Kalendas Novembris. 26

Iohannes Preuserland tabernator in Ruden, qui dedit XVII marcas.

Heydenricus conversus.

Vigilia. f. Sexto Kalendas Novembris. 27

Michael conversus et novicius.

Item obiit Nicolaus Remer sacerdos et monachus.

Gotko noster familiaris, qui contulit ecclesie nostre VI marcas.

VIII Symonis et Iude. g. Quinto Kalendas Novembris. 28

Obiit dominus Simon de Posnania antiquus abbas.

Necebandus conversus.

Iacobus Grems civis Heilsbergensis, Catharina uxor eius, Laurentius et Emerentiana liberi eorum, ex quorum successione accepit monasterium 1000 marcas Prutenicales.

Cristina de Rosental, que dedit calicem.

Symon Parszav de Mewa, qui dedit L marcas. Item Dorothea uxor eius, que dedit duas marcas cum dimidia.

a. Quarto Kalendas Novembris. 29

XVI b. Tercio Kalendas Novembris. 30

V Vigilia. c. Pridie Kalendas Novembris. 31

Katherina mater fratris Fabiani. Mathias Fromuth sacerdos et monachus.

Nicolaus conversus.

1645. Martinus sacerdos et monachus.

Arnoldus Hucser civis [1] in Elbingo, qui dedit ornatum bonum.

---

[1]) Arnoldus Hucser, ob. przypisek pod dniem 9 Maja.

Listopad

1 Omnium sanctorum. d. Kalendas Novembris.

Antiquus Pogothkow noster familiaris. Item Otto de Reckow et uxor eius Adelheydis et soror eius Adelheydis cum fratre suo Iohanne, pro quorum commemoracione dedit dominus Otto filius eorum ornatum.

2 XIII Memoria omnium fidelium. e. Quarto Nonas Novembris.

Nicolaus sacerdos et monachus. Petrus pellificis civis in Koningisberg, qui dedit C marcas.

Iohannes de Lubig, qui dedit X marcas.

II f. Tercio Nonas Novembris.

Henricus sacerdos et monachus.

1624. Iacobus acolytus et monachus.

Ulricus conversus. Laurencius conversus.

1640. Reverendus dominus Frisius parochus Brunsbergensis, confrater noster, qui legavit monasterio 40 florenos et aliquot bonos libros.

[Obiit] Franciscus plebanus, qui dedit V florenos Ungaricales. Item Margaretha uxor Ottonis Machwicz [1], que dedit XIII florenos.

4 g. Pridie Nonas Novembris.

Wernerus conversus. Item Nicolaus conversus.

5 X Malachie episcopi. a. Nonas Novembris.

Henricus sacerdos et monachus. Item Gerwinus sacerdos et monachus. Item Nicolaus sacerdos et monachus. Item Michael sacerdos et monachus.

1622. Reverendus dominus Ioannes parochus in Klunowko, qui legavit nobis 50 florenos.

Henricus Amelford de Gdancz et Helwig uxor eius, qui contulerunt ecclesie nostre in valore CCC marcarum.

6 b. Octavo Ydus Novembris.

---

[1]) Rodzina Machewiczów czyli Machwiczów należała w XV wieku do gorliwych zwolenników związku pruskiego i miała czynny udział w walkach z Krzyżakami. Największą sławę miał Otto Machwicz, wojewoda pomorski, który umarł w końcu r. 1477 albo na samym początku r. 1478. Żona jego Elżbieta podobno była z domu Jasińska.

Listopad

XVIII c. Septimo Ydus Novembris. 7

1640. Martinus acolytus et monachus.

Petrus Grocz, qui dedit IIII marcas.

VII Quatuor coronatorum. d. Sexto Ydus Novembris. 8

Obiit dominus Vincencius[1] *Colmensis episcopus, fautor noster singularis.*

Wilhelmus conversus.

Philippus, cuius hereditas fuit Garcz villa et Zacrew[2].

Theodori martyris. e. Quinto Ydus Novembris. 9

Petrus sacerdos et monachus.

Item Merten Zyrike, qui dedit XII marcas.

Thidemannus de Hereke civis in Culm, qui dedit XX marcas. Item Mechthildis uxor eius.

XV f. Quarto Ydus Novembris. 10

Herbordus sacerdos et monachus.

Lucia Rabwäldsche in Marienburg, que dedit CCCC marcas et cingulum argenteum in valore XXX marcarum.

Margareta uxor Henrici Stalbis, qui dedit pannum purpureum.

IIII Martini episcopi. g. Tercio Ydus Novembris. 11

Thomas sacerdos et monachus.

Iohannes molendarius de Ruden, qui dedit VIII marcas.

a. Pridie Ydus Novembris. 12

Hinrich Rupke. Dorothea Slochowssche, que dedit ecclesie nostre LXX marcas.

XII b. Ydus Novembris. 13

Andreas dyaconus et monachus. Item Ruthgerus sacerdos et monachus.

---

[1]) Wincenty Kielbasa został biskupem chełmińskim r. 1466 i umarł r. 1478, według innych dnia 7 Listopada. [2]) Roku 1280 dnia 28 Września Mściwoj książę pomorski nadaje klasztorowi wsie Garc i Zakrzewo, widać na żądanie i prośbę dziedzica ich Filipa, nieraz bowiem się zdarza, że dokument wystawiony przez księcia, nazwiska właściwego darodawcy nie wymienia.

Listopad

Nicolaus Haze civis de Stargardia et Margareta uxor eius, qui dederunt X marcas.

14 I c. Octavodecimo Kal. Decembris.

1635. Ionas conversus.

15 d. Septimodecimo Kal. Decembris.

Obiit reverendus pater dominus Sbigneus archiepiscopus Gnisnensis[1], *fautor noster singularis, qui dedit in valore LX marcarum.*

16 IX Edmundi episcopi. e. Sextodecimo Kal. Decembris.

Iohannes sacerdos et monachus.

Sifridus Scolaris civis de Mewa, qui dedit C et XX marcas. Item Albertus Doringus, qui dedit V marcas.

17 f. Quintodecimo Kal. Decembris.

Henricus Wendepfaffe[2], qui contulit ecclesie nostre X marcas.

18 XVII g. Quartodecimo Kal. Decembris.

Wernerus sacerdos et monachus. Item Gerlacus sacerdos et monachus.

Frater Wernerus de Orsela[3] generalis magister. Iacobus vitreator.

Christoferus Fromut donatus[4] monasterii et prefectus.

---

[1]) Zbigniew Oleśnicki arcybiskup gnieźnieński umarł r. 1493. [2]) Henryk Wendepfaffe był synem Konrada szwagra biskupa warmińskiego Henryka I Fleming, oraz pierwszym sołtysem w Jezioranach (Seeburg) (1338). [3]) Werner de Orsela został zamordowany w Malborku r. 1330, według innych dnia 19 Listopada. [4]) Donati byli to podobni ludzie u Cystersów, jak obecnie tercyarze klasztorni u Reformatów, ludzie świeccy, którzy pewnie dlatego, że stali się braćmi klasztoru względem łask duchownych czyli odpustów, nieraz osiedlali się przy zakonnikach, żeby na posłudze domowej spokojnie żyć dla Boga i mieszkać przy kościele. Donatus miał przynajmniej spuścić brodę i nosić ciemnoszary habit bez kaptura i szkaplerza. Przyjęcie odbywało się tylko za przyrzeczeniem wiernej służby i chodzenia koło dobra klasztornego. Kujot. Opactwo Pelplińskie str. 137. *Donati dicti laici, qui sese et bona sua monasteriis donabant et offerebant. Du Cange.*

Listopad

VI Elyzabeth. a. Terciodecimo Kal. Decembris. 19

[Michael — — et monachus].

Dominus Sanderus antiquus abbas. Michael sacerdos et monachus. Item Nicolaus conversus.

Dominus Gerhardus plebanus in castro sancte Marie, qui dedit V marcas.

Commemoracio parentum nostrorum. b. Duodecimo Kal. Decembris. 20

Iohannes sacerdos et monachus.

1637. Reverendus dominus Hermannus Weier canonicus Wendensis, parochus Beerwalcensis et Fürstenwerdensis, confrater noster, qui contulit monasterio nostro mille trecentos florenos et duos equos.

XIIII c. Undecimo Kalendas Decembris. 21

Obiit Franciscus sacerdos et monachus. Michael Rozenberg sacerdos et monachus.

[Iohannes de Gdanczk et Barbara uxor eius . . . . .]

III Cecilie virginis. d. Decimo Kalendas Decembris. 22

Obiit Mathias sacerdos et monachus.

Stybor curialis cum uxore sua Agnete, qui dederunt XVIII marcas.

Clementis pape. e. Nono Kalendas Decembris. 23

Iohannes sacerdos et monachus. Item Petrus sacerdos et monachus.

Albertus conversus.

Obiit pie memorie domina Mechthildis [1] illustris Pomeranorum ducissa et prima fundatrix ecclesie Samboriensis anno domini M°CC°LXX°.

XI f. Octavo Kalendas Decembris. 24

Obiit Stanislaus Buba portarius.

Mirus conversus. Item Henricus conversus.

Stasco familiaris noster, qui dedit duas marcas.

XIX Katherine virginis. g. Septimo Kalendas Decembris. 25

Iohannes conversus.

---

[1]) Żona Sambora II księcia pomorskiego.

Listopad

26 a. Sexto Kalendas Decembris.

Dominus Iohannes canonicus Vladislaviensis ecclesie.

Item Agnetis Bulkynne in Gremmelyn, que dedit tres aureos Ungaricales alias larga in eleemosinarum largicione.

27 VIII b. Quinto Kalendas Decembris.

1590. Obiit dominus Leonardus Rembowski abbas. Petrus sacerdos et monachus. Iohannes conversus. Iacobus conversus.

28 c. Quarto Kalendas Decembris.

Ffranciscus sacerdos et monachus. Lucas Parsza protoconsul in Mewa amicus et benefactor noster, qui dedit XIIII marcas cum dimidia.

Matczh Andrys in Gartcz, qui dedit cingulum argenteum in valore XX marcarum.

29 XVI Vigilia. d. Tercio Kalendas Decembris.

Edyke uxor Ioachim de Colberg, qui dedit pannum purpureum.

30 V Andree Apostoli. e. Pridie Kalendas Decembris.

Henrycus sacerdos et monachus.

Dominus Michael Fisschaw abbas.

Iohannes conversus. Item Sigfridus conversus camerarius.

Grudzień

1 Eligii episcopi et confessoris. f. Kalendas Decembris.

Lambertus conversus. [Item quidam dictus Nacon].

2 II g. Quarto Nonas Decembris.

Petrus miles de Francs[1], *pro cuius anima et uxoris eius Anne et filii eius Iacobi et filiarum Barbare, Katherine Demut date sunt nobis XXX marce.*

---

[1]) Licznie rozgałęziony był ród Frąckich z Frący w XV i XVI wieku na Pomorzu, o czem Akta nowskie świadczą. Z tego rodu pochodzi także Arnold Frącki, kasztelan chełmiński, 1498—1527. Piotra Frąckiego spotykamy w Aktach nowskich w latach 1451, 1458 i 1489; Jakóba zaś 1509 i 1524; o innych w zapisku wymienionych osobach nie mamy żadnych wiadomości.

Grudzień

a. Tercio Nonas Decembris. 3

Nicolaus Erewini de Nova piscina. Mathias conversus.

X b. Pridie Nonas Decembris. 4

Elyzabeth uxor Wendepfaffe [1], que dedit ornatum unum.

c. Nonas Decembris. 5

Obiit Clemens conversus.

Dominus Gerlippus plebanus Elbingensis.

Iohannes sacerdos et monachus.

XVIII Nicolai episcopi. d. Octavo Ydus Decembris. 6

Conradus conversus. Nicolaus fidelis familiaris monasterii dedit II marcas.

Iohannes sacerdos et monachus. Paulus Wachaw familiaris.

Rudolfus civis in Marienburg cum coniuge sua, ut suorum fieret memoria parentum defunctorum, dederunt nobis XV marcas.

Dominus Iacobus Gelfelt familiaris et sacerdos, qui reliquit nostro monasterio CC marcas et unum cingulum argenteum in valore XXX marcarum.

VIII Octava sancti Andree. e. Septimo Ydus Decembris. 7

Nicolaus conversus.

Nicolaus Drebancz civis in Konicz, qui dedit IIII marcas.

Meister Heincz civis in Marienburg. Item Margaretha uxor eius, qui dederunt XXX marcas et in multis aliis profuerunt nobis.

Concepcio sancte Marie. f. Sexto Ydus Decembris. 8

Generosus dominus Adrianus Bistram, pro cuius anima data est monasterio bona eleemosyna 4000 florenorum Polonicalium.

Pro animabus parentum Howkonis de Konyad [2] ex utraque parte specialiter

---

[1]) Żona zapewne Henryka Wendepfaffe, o którym była mowa pod dniem 17 Listopada. [2]) Hojko z Konojadów był proboszczem brodnickim; r. 1399 udał się na uniwersytet praski, gdzie się wpisał do nacyi Polonorum; r. 1402 był rektorem *universitatis canonistarum studii Pragensis.* Stosunek pokrewieństwa jego do Jana de Logendorf czyli z Mgowa i Ottona nie jest jasny. Jan czyli Jan Hojko de Logendorff był kustoszem katedralnym warmińskim 1355—1368; umarł zaś r. 1372.

Grudziądz

pro anima Iohannis de Logendorf condam custode et canonico (sic) ecclesie Warmiensis et Ottonis militis fratris ipsius date sunt nobis XX marce.

9 XV g. Quinto Ydus Decembris.

Henricus conversus. Item Henricus conversus.

Ursula Vidua, que contulit quattuor marcas.

10 IIII a. Quarto Ydus Decembris.

Gerbrandus conversus.

1641. Reverendus dominus Thomas Thurski parochus Barlusnensis, qui legavit monasterio nostro 900 florenos Polonicales.

Iohannes conversus.

11 b. Tercio Ydus Decembris.

Theodricus conversus.

Anno 1638 Simon sacerdos et monachus mortuus peste Gedani apud virgines Brigittanas, ubi capellanum egerat.

Mathias familiaris.

12 XII c. Pridie Ydus Decembris.

Dithmarus de Culpe familiaris, qui contulit ecclesie nostre valens XXX marcas. Item Lupertus civis in Mewa.

Magister Gregorius sacerdos et monachus.

13 I Lucie virginis. d. Ydus Decembris.

Iohannes sacerdos et monachus. *Item Michael sacerdos et monachus.*

1626. Crispinus sacerdos et monachus Plociae tempore dispersionis nostrae.

Henricus conversus.

Gregorius sacerdos, qui dedit X marcas.

14 e. Nonodecimo Kalendas Ianuarii.

Wernerus conversus. Item Gerlacus conversus.

Thomas familiaris, qui dedit renensem.

15 IX f. Octavodecimo Kalendas Ianuarii.

Iohannes sacerdos et monachus. Item Henricus sacerdos et monachus.

Radolfus conversus.

Grudzień

Georgius noster familiaris.

Barbare virginis. g. Septimodecimo Kalendas Ianuarii. 16

Sub anno domini M°CCCC°XXIII migravit a seculo illustris princeps Michael Kuchmeister quondam felicis annue recordacionis magister generalis terre Prusye, fautor et amicus noster in omnibus singularis, a quo habemus Pomyn [1].

XVII O sapiencia. a. Sextodecimo Kalendas Ianuarii. 17

VI b. Quintodecimo Kalendas Ianuarii. 18

Nicolaus conversus.

Martinus conversus. Item Iacobus conversus.

Iohannes Sygeler sacerdos, qui legavit III marcas.

c. Quartodecimo Kalendas Ianuarii. 19

Caspar sacerdos et monachus.

1607. Christophorus acolytus et monachus.

Iohannes conversus. *Item Nicolaus conversus.* Martinus conversus.

1627. Iohannes sacerdos et monachus, qui tempore dispersionis nostrae iter agens mortuus est Bislawae et sepultus Coronoviae.

XIIII d. Terciodecimo Kalendas Ianuarii. 20

1627. Hermannus Han pictor et civis Gedanensis, familiaris noster, qui pro se et uxore sua Barbara legavit nobis 100 florenos et alias in multis servivit et profuit nobis.

Steschko de Trugenhof, qui dedit in valore X marcarum. Iohannes Wolkaw [2] confrater noster, Margareta uxor eius, qui dederunt X marcas.

---

[1]) Michał Küchmeister umarł po zrzeczeniu się godności Wielkiego mistrza komandorem gdańskim r. 1424 dnia 20 Grudnia. Od niego otrzymał klasztor pepliński wieś Pomyje pod Peplinem dnia 15 Czerwca r. 1421. [2]) Jan Wulkowski, kasztelan malborski (1504—1518), pochodził z starożytnej polskiej familii herbu Chomąto z przydomkiem Cegenberg, której członkowie już w XIII wieku w dokumentach występują. Ród ten wcześnie już rozdzielił się na kilka linii Cegenbergów, Wulkowskich, Suchostrzyskich (de Lunaw), Bochlińskich, Orłowskich, Zaleskich itp. Oprócz Jana Wulkowskiego słynął Mikołaj Wulkowski, wojewoda pomorski 1484—1509, oraz ich ojciec Mikołaj, sędzia ziemski tczewski (1436. 1456). Siedzibą familii Wulkowskich było Wulkowo pod

Grudzień

Peter Schouecke de Mewa.

21 III Thome apostoli. e. Duodecimo Kalendas Ianuarii.

Obiit Petrus Lange civis in Marienburg, qui dedit IIII marcas.

Item obiit Iohannes sacerdos et monachus.

22 f. Undecimo Kalendas Ianuarii.

Henricus sacerdos et monachus.

1629. Ioannes sacerdos et monachus.

Tylo conversus.

1628. Gregorius Steinsohn civis Heilsbergensis, e cuius successione accepit monasterium 400 marcas Prutenicales.

23 XI g. Decimo Kalendas Ianuarii.

Petrus sacerdos et monachus.

Iohannes Novus magister civis in Marienburg cum uxore sua Gerdrude, qui dederunt C marcas. Item Albertus de Memyla civis Thorunensis, qui dedit calicem bonum.

24 Vigilia Christi. a. Nono Kalendas Ianuarii.

Hermann Bornmann et Katherina uxor eius.

Ursula vidua nostra elemosinaria.

[Hermann Bornman civis in Danczk cum uxore sua Katherina hospites nostri].

25 XIX Nativitas Christi. b. Octavo Kalendas Ianuarii.

Anno 1607 Georgius conversus.

Obiit dominus Mestwinus dux Pomeranie, fundator Novi Doberan anno domini M°CC°XCV° [1].

26 VIII Stephani prothomartyris. c. Septimo Kalendas Ianuarii.

Bonifacius sacerdos et monachus. Item Engilbertus sacerdos et monachus.

Gdańskiem, dziś Ulkowy a po niemiecku *Uhlkau*. Żona Jana Wulkowskiego, Małgorzata, była córką Ottona Machwicza, wojewody pomorskiego.

[1]) Ponieważ wówczas zazwyczaj liczono rok od Bożego narodzenia począwszy, książę Mściwoj zapewne umarł już r. 1294.

Grudzień

Gyselerus conversus.

Item Petrus sacerdos et monachus.

Iohannis evangeliste. d. Sexto Kalendas Ianuarii. 27

XVI Sanctorum innocentium. e. Quinto Kalendas Ianuarii. 28

Iohannes sacerdos et monachus.

1648. Item Iacobus Fulgravius prior.

Item obiit Elizabeth soror nostra professa.

V Thome episcopi et martyris. f. Quarto Kalendas Ianuarii. 29

Iohannes sacerdos et monachus. Caspar sacerdos et monachus, hospes.

Erasmus civis in Mewa, confrater noster, qui dedit X marcas.

Iohannes de Francz et filius eius Theodoricus miles, qui dedit nobis partem ville Narko. Item Augustinus frater eius [1].

g. Tercio Kalendas Ianuarii. 30

Paulus conversus.

Obiit nobilis dux Samburius [2] Pomeran[i]e, fundator ecclesie.

Barbara Grauczynsche de Gdanczk soror nostra et benefactrix singularis.

1627. Mathias Bartlinski nobilis iuvenis, qui legavit nobis 30 florenos.

XIII Silvestri pape. a. Pridie Kalendas Ianuarii. 31

Henricus conversus. Item Godfridus conversus.

Explicit liber mortuorum scriptus et renovatus anno domini millesimo quadringentesimo secundo.

* * * *

Notum sit universis et maxime successoribus nostris in ecclesia Samburgensi presentem paginam legentibus vel audientibus, quod ab anno gracie M°CC°LVIII°, in quo ecclesia sumpsit exordium prenominata, conscripti sunt in hoc libello fratres

[1]) Jan i Teodoryk Frączcy odstąpili roku 1418 klasztorowi peplińskiemu wieś Narkowy położoną w parafii subkowskiej w ten sposób, że klasztor za sześć włók zapłacił należytość a cztery włóki odebrał na utrzymanie wiecznego światła w swym kościele. August Frącki żył według aktów nowskich jeszcze r. 1435. [2]) Sambor II umarł r. 1270.

et familiares nostri defuncti, videlicet episcopi nostri sancte Vladislaviensis ecclesie, fundàtores nostri, monachi, abbates et conversi nostri cum ceteris benefactoribus nostris, plurimis secularibus devotis in hac ecclesia fraternitatem habentibus, quos ad humilem supplicacionem et pie devocionis eorum affectum, quem ad Deum et ad fratres ecclesie nostre in vita sua habuisse cognovimus, auctoritate Patris et filii et spiritus sancti ac sancte Dei genitricis semperque virginis Marie, que ordinis nostri domina est et specialis patrona, de communi consensu nostri capituli omnium missarum, psalmorum, vigiliarum, disciplinarum id est castigacionum corporum, elemosinarum, oracionum, laborum et omnium spiritualium beneficiorum ac omnium bonorum, que fiunt in ecclesia nostra et que nunc procurata sunt et usque in finem mundi procurari poterunt, participes fecimus, fraternitatem in predictis omnibus secundum Cisterciensis ordinis consuetudinem largientes. Nam vivos confratres nostros seculares in proximo quaterno subscribemus et postquam obierint, loco suo in kalendario inter fratres defunctos ponemus.

* * *

Anno 1527 contulimus Iohanni Cluge et uxori eius magnifice nostram confraternitatem.

* * *

Anime patrum, matrum, fratrum, sororum, familiarium et benefactorum defunctorum ordinis nostri et fundatorum nostre domus, anime istorum et omnium fidelium defunctorum per piam misericordiam Dei requiescant in pace. Amen.

* * *

Anno domini M°CCCC°L fuit annus iubileus.
Primo anno post Iohannis frater Nicolaus obiit.
Decima Augusti veni in cellam monachorum in habitu probacionis.

* * *

Dyterich von Barenten teichgesworner contulit XII marcas.
Scultetus de Kuerswang, qui dedit XX marcas Prutenicalis monete.

CALENDARIUM VETUS

SIVE

TABULA DEFUNCTORUM PATRUM ET FRATRUM CARTUSIAE DANTISCANAE

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Bogate skarby, które niegdyś posiadały klasztory pruskie, stały się po zniesieniu tychże przez rząd pruski pastwą losu i po części zaginęły całkiem. Temuż losowi uległ także klasztor kartuski w Kartuzach pod Gdańskiem, założony r. 1380 przez pomorskiego szlachcica, Jana z Rusocina. Że o tym klasztorze jeszcze cokolwiek wiemy, zawdzięczamy usilnej pracy X. przeora Jerzego Schwengla, który żyjąc jeszcze za lepszych czasów, z mrówczą pilnością wszystkie o nim wiadomości zgromadził w licznych dziełach, które przypadek nam dotychczas zachował.

Jerzy Schwengel urodził się 7 Lutego 1697 r. w Melzaku w biskupstwie warmińskiem, gdzie familia jego zajmowała stanowisko bardzo poważne; ojciec jego bowiem Szymon był burmistrzem melzackim, Jerzy Schwengel posiadał r. 1702 dobra w Tüngen i Piotr Schwengel ożeniony z Barbarą Zegłowską był burgrabią wartemborskim. Jerzy Schwengel, syn Szymona, wstąpił dnia 4 Lutego 1715 jako nowicyusz do zakonu kartuskiego w Kartuzach a dnia 8 Grudnia 1716 złożył profesyą. R. 1717 odebrał niższe święcenia; r. 1718 otrzymał subdyakonat i urząd zakrystyana, który piastował przez lat sześć, choć już r. 1719 został dyakonem a r. 1720 księdzem. Od dnia 10 Września 1724 do dnia 14 Czerwca 1728 był koadjutorem a potem przez lat 7 prokuratorem. Dnia 26 Września 1735 obrano go przeorem a dnia 28 tegoż miesiąca objął nową godność. Z szlachtą polską żył w przyjaźni i dobrych stosunkach, jak o tem świadczą papiery familijne Czarlińskich i Wolskich. Język polski i literatura polska były dobrze mu znane. Umarł dnia 27 Grudnia r. 1766. Pisma jego do dziś dnia znane, są następujące:

1) Limites Pogotkovienses.

2) De ortu et progressu Cartusiae Gedanensis. 1726. — Oba dzieła znajdują się w bibliotece seminaryjnej w Peplinie.

3) Documenta varia de prima fundatione domus nostrae, de erectione ecclesiarum et parochiarum in Culpin, Goręzyn et de aliis ecclesiis et monasteriis per

Pomeraniam collecta per F. G. S., priorem Cartusie. 1749. — Znajduje się, jak się zdaje, w którejś z bibliotek gdańskich.

4) Ad historiam ecclesiasticam Pomeraniae apparatus pauper subsidia literaria poscens a viris bonis et doctis, collectus ad interim a G. S. Cartusiae priore. 1749.

5) Apparatus ad annales Cartusiae Paradisi B. M. V. prope Dantiscum. Tomus I ab anno 1380 ad annum 1521 collectus a F. G. S. priore.

Tomus II 1521—1580; tomus V 1645—1760. — Tomów III i IV jeszcze nie odszukano. Ostatnie dwa dzieła znajdują się jak i dwa pierwsze w Peplinie z wyjątkiem V tomu apparatus ad annales, który Dr. Strehlke widział niegdyś w Gdańsku.

6) Privilegia Carthusiensia in Polonia et Prussia 1067—1526, collecta a F. G. S. 1758—1759. 2 tomy. — Znajdują się w muzeum brytyjskiem w Londynie pod l. 17094—17095.

Z tych to dzieł posiada biblioteka Ossolińskich apparatus pauper i apparatus ad annales etc. tom I w odpisie. W końcu drugiego tomu tegoż apparatus na str. 382—388 znajduje się odpis pomnika, który poniżej podajemy; jest to Calendarium vetus, które Schwengel także nazywa tabula defunctorum patrum et fratrum Cartusiae Dantiscanae. Schwengel rozróżnia Calendarium vetus i Calendarium novum. Calendarium vetus, którem się tu jedynie zajmujemy, dochodzi do r. 1567 t. j. do czasu, w którym Gaspar Jaśkowski (Geszkow) zawładnął klasztorem, wskutek czego zakonnicy rozpierzchli się po całym świecie. Roku 1589 odzyskali go dopiero napowrót Kartuzyanie. O tym kalendarzu rozpisuje się Schwengel w swem dziele de ortu et progressu etc. jak następuje:

Hucusque vetus calendarium antiquis characteribus in pergameno scriptum. Cumque in eo cernantur diversarum manuum scripturae, indubium est, id ipsum coepisse ab principio fundationis et postea continuatum esse usque ad amissionem huius domus. Postea a recuperatione domus novum calendarium factum, in quo sequenti ordine notati sunt praedecessores nostri etc.

Calendarium vetus umieścił Schwengel kilka razy w swoich dziełach, ale zwykle z rozmaitemi zmianami; zamieniał bowiem daty średniowieczne na zwyczajne, dodawał nazwiska i godności, o ile o nich dowiedział się z dokumentów. Najwierniejszym odpisem zdaje się być tekst w drugim tomie apparatus umieszczony a na nim też głównie oparliśmy nasze wydanie, dodawszy z innych rękopisów to tylko, co było rzeczywiście opuszczonem; wszystkie inne dodatki uwagi godne podaliśmy w przypiskach.

12 Maja Anno domini 1389 in die Nerei et Achillei obiit dominus Martinus, monachus primus mortuus huius domus Paradisi Marie.

5 Lut. Post hunc A. D. 1390 obiit dominus Moyses in die Agathae et in die beatae
6 Lut. Dorotheae fuit sepultus.

17 Maja Item A. D. 1393 obiit dominus Leo redditus clericus quinta die post Nerei et Achillei.

Item A. D. 1395 in profesto Simonis et Iudae obiit dominus Mast. 27 Paźdz.

Item A. D. 1395 in vigilia sanctae Barbarae obiit frater Nicolaus [1] conversus. 3 Grud.

Item A. D. 1408 in die sancti Donati confessoris obiit dominus Magnus. 7 Sierp.

Item A. D. 1409 XIIII Kal. Martii obiit frater Nicolaus grangiarius. 16 Lut.

Item A. D. 1409 XI Kal. Iulii obiit dominus Iohannes Lange quondam prior domus nostrae. 21 Czerw.

Item A. D. 1411 obiit frater Theodricus in die Thomae martyris. 29 Grud.

Item A. D. 1412 obiit frater Petrasche [2] II Idus Ianuarii. 12 Stycz.

Item anno MCCCCII obiit venerabilis pater dominus Iohannes [3] Saxo, primus prior huius domus, in crastino purificationis. 3 Lut.

Item A. D. 1412 obiit frater Thomas Fulkot Idus Martii. 15 Marca

Item anno 1417 VI Kal. Aprilis obiit dominus Wynandus [4] redditus sacerdos. 6 Marca

Item anno 1419 VI Kal. Aprilis obiit frater Nicolaus conversus, qui mutato nomine dictus fuit Gregorius. 6 Marca

Item A. D. 1422 pridie Idus Septembris obiit frater Nicolaus Pistor. 12 Wrześ.

Item A. D. 1424 IV Idus Iunii obiit frater Iohannes de Berby dictus Huxer equinarius. 10 Czerw.

Item A. D. 1426 III Nonas Octobris obiit frater Nicolaus Sartorius, qui mutato nomine dictus fuit Paulus. 5 Paźdz.

Item A. D. 1427 VI Kal. Maii obiit dominus Ioachim secundus professus monachus huius domus, qui egit in ordine 47 annos. 26 Kwiet.

Item anno eodem XIII Kal. Decembris obiit dominus Arnoldus, qui egit in ordine 37 annos. Homo quietissimus. 19 List.

Item A. D. 1428 X Kal. Iunii obiit frater Claus [5] Ruffus. 23 Maja

Item anno eodem XVII Kal. Ianuarii obiit dominus Daniel [6] monachus. 16 Grud.

Item A. D. 1429 Idibus Octobris obierunt frater Iohannes [7] Brasator conversus et frater Georgius donatus, ambo infra duas horas. 15 Paźdz.

Item anno eodem pridie Kal. Decembris obiit dominus Stanislaus [8] monachus habens annos aetatis 86, in ordinis vero circa 47. Homo ferventissimus. 30 List.

Item A. D. 1430 VI Kal. Aprilis obiit frater Henricus Ortel conversus. 27 Marca

---

[1]) Nicolaus de Corn. [2]) In charta capituli dictus frater Petrus de Polonia. [3]) Ioannes Deterhuss. [4]) Wynandus de Colberg. [5]) Nicolaus Ruffus. [6]) Daniel de Legnitz. [7]) Ioannes Bursan. [8]) Schwengel donosi, że huius vitam admirandam typis expressam extitisse.

29 Sierp. Item anno eodem IV Kal. Septembris obiit dominus Helyas[1] monachus, qui egit in ordine annos circa 40.

15 Sierp. Item anno 1434 die assumptionis beatae virginis obiit dominus Iohannes de Fredeck primus domus professus, qui egit in ordine 54 annos, in multis laboribus religiose semper conversatus.

28 Sierp. Item anno eodem diebus Augusti obiit venerabilis pater dominus Nicolaus Berger, vir amabilis valde, qui prioratum 22 annis egregie rexit et in aedificiis in sublime domum erexit et in temporalibus ampliavit et semper omnia in summa pace suis diebus tenuit.

24 Wrześ. Item anno eodem VIII Kal. Octobris obiit frater Iohannes Vogelsheym conversus.

29 Stycz. Item anno 1435 IV Kal. Februarii obiit frater Henricus de Insula conversus.

5 List. Item anno 1436 Nonis Novembris obiit frater Iohannes de Oslanyn conversus.

26 Kwiet. Item anno 1438 VI Kal. Maii obiit dominus Martinus Hugo de Gdanczk.

9 Czerw. Item A. D. 1438 obiit frater Andreas V Idus Iunii.

7 Stycz. Item A. D. 1439 VII Idus Ianuarii obiit frater Nicolaus Coquinarius conversus.

15 Lutego Item A. D. 1441 in crastino beati Valentini martyris obiit dominus Iohannes Sweisman monachus habens annos 33 in ordine.

20 Kwiet. Item A. D. 1442 XII Kal. Maii obiit frater Iohannes Molendinator donatus.

24 Maja Item A. D. 1443 IX Kal. Iunii obiit dominus Paulus Ruleke redditus sacerdos.

19 Lipc. Item A. D. 1444 XIV Kal. Augusti obiit venerabilis pater dominus Henricus Plöne prior, qui zelator ordinis in officio . . . . domum . . . . tenuit.

7 Paźdz. Item anno eodem Nonas Octobris obiit dominus Balthasar iubileus in ordine, speculum congregationis moribus religiosis.

18 Sierp. Item A. D. 1445 obiit dominus Nicolaus de Stanzicz monachus XV Kal. Septembris.

26 Grud. Item anno eodem VII Kal. Ianuarii obiit frater Ioannes de Geldria conversus.

6 Maja Item anno 1446 pridie Nonas Maii obiit dominus Nicolaus Cristburg vicarius, valde religiosus pater, qui officium vicariatus tenuit ultra 20 annos et in ordine [vixit] 33 annos.

26 Lutego Item anno 1448 V Kal. Martii obiit frater Nicolaus Pistor conversus etc.

24 Marca Anno eodem IX Kal. Aprilis obiit dominus Nicolaus Sponow habens in ordine fere 50 annos.

24 Kwiet. Item anno 1449 VIII Kal. Maii obiit frater Matheus Kokram conversus.

25 Kwiet. Item eodem anno VII Kal. Maii obiit frater Nicolaus Bobaw grangiarius conversus.

---

[1]) Elias de Rosenberg.

Item eodem anno VII Kal. Maii obiit dominus Iacobus Fredeland, qui vixit in ordine 50 annos. 25 Kwiet.

Item eodem anno VI Kal. Maii obiit frater Petrus Vochs conversus. 26 Kwiet.

Item eodem anno VI Non. Maii obiit frater Nicolaus Tischler[1] conversus. 2 Maja

Item anno 1450 X Kal. Maii obiit frater Paulus Perbant conversus. 23 Kwiet.

Item anno 1451 pridie Kal. Ianuarii obiit frater Iohannes Fischer conversus. 31 Grud.

Item anno 1452 XV Kal. Martii obiit frater Tidemannus conversus. 16 Luty

Item eodem anno VI Kal. Maii obiit frater Iohannes Cracht conversus. 26 Kwiet.

Item anno eodem VIII Kal. Ianuarii obiit dominus Iohannes Tolkemith monachus, habens annos 38 in ordine. 25 Grud.

Item A. D. 1453 IV Idus Maii obiit frater Nicolaus donatus de Oslanyn. 10 Maja

Item A. D. 1455 VIII Idus Augusti obiit dominus Matthaeus Forstenaw monachus, habens annos 36 in ordine. 6 Sierp.

Item A. D. 1456 XVI Kal. Septembris obiit dominus Theodricus[2] monachus, habens 25 annos in ordine. 17 Sierp.

Item A. D. 1457 die visitationis beatae virginis obiit dominus Symon[3], qui 54 annis in ordine laudabiliter peractis felici fine quievit. 2 Lipca

Item A. D. 1459 in vigilia Palmarum obiit dominus Iohannes de Elbingo. 17 Marca

Item A. D. 1459 in crastino XI millium virginum obiit dominus Thomas. 22 Paźdz.

Item A. D. 1460 obiit frater Bruno conversus in die Margarethae virginis. 13 Lipca

Item A. D. 1464 obiit frater Nicolaus, donatus dominica post Valentini martyris. 19 Lutego

Item eodem anno obiit honorabilis pater dominus Iohannes Konigswald prior domus huius, peractis laudabiliter in ordine ultra 30 annis, in vigilia annunciationis. 24 Marca

Item eodem anno obiit dominus Dauid[4] redditus et sacerdos die Ypoliti martyris. 13 Sierp.

Item eodem anno obiit frater Gregorius conversus prima Septembris.

Item eodem anno obiit frater Nicolaus Molendinator 12 Septembris.

Item eodem anno obiit dominus Nicolaus Konigsberg in octava nativitatis Mariae. 15 Wrześ.

Item eodem anno obiit dominus Iohannes Swartzvelt 16 Septembris.

---

[1]) Mensaefex al. Tischler. [2]) Theodericus von Schildern, nobilis. [3]) Simon de Colmen. In quodam alio libro de eodem cum rubrica scriptum est: Obiit dominus Iacobus de Culmensee, senior domus Paradisi Mariae, qui laudabiliter vixit in ordine 53 annos et super omnes religiosior et fuit propheta. . . Zdaje mi się jednak, że tu mowa o innej osobie. [4]) Davidus Rogger Thorunensis.

26 Wrześ. Item eodem anno obiit dominus Erhardus procurator in profesto Cosmae et Damiani.

20 List. Item eodem anno obiit frater Nicolaus Metczener post Elizabeth sequenti die.

15 Wrześ. Item anno 1465 obiit frater Laurentius octavo die nativitatis beatae Mariae.

8 Sierp. Item A. D. 1468 obiit dominus Franciscus in die sanctorum martyrum Cyriaci et sociorum eius, sacerdos, 40 annos habens in ordine.

7 Marca Item A. D. 1469 obiit dominus Erasmus[1] in die sancti Thomae de Acquino.

10 Marca Item eodem anno et eadem hebdomada, 4ta die post festum sancti Thomae obiit dominus Caspar prior.

1 List. Item eodem anno obiit frater Syfridus conversus in die omnium sanctorum.

Item anno 1470 obiit dominus Georgius quondam prior domus Coronae Mariae[2] et monachus professus huius domus, cuius obitus dies est VII Idus Ianuarii.

7 Styczn.

Item eodem anno scilicet LXX° obiit frater Bartholomaeus conversus, qui multos et fideles fecit labores circa braxaturas et brasium et alias quascunque obedientias sibi iniunctas. Obiit X Kal. Februarii etc.

23 Styczn.

Item anno 1470 obiit dominus Petrus[3], qui fere 40 annis laudabiliter in ordine conversatus est et vitam feliciter finivit.

5 Maja

Item anno 1472 obiit frater Iohannes Gramsow[4] XVIII Aprilis.

23 Kwiet. Item anno 1473 obiit frater Abraham IX Kal. Maii, 32 habens annos in ordine.

18 Lut. Item anno 1474 obiit dominus Martinus[5] XII Kal. Martii, 23 annos habens in ordine.

21 Marca Item anno 1474 obiit frater Ioannes Pistor XII Kal. Aprilis, 26 annos habens in ordine.

27 Czerw. Item anno eodem obiit frater Iohannes Gersdorff V Kal. Iulii, habens in ordine 30 annos et ultra.

2 List. Item anno 1478 obiit frater Henricus Scholte[6] in die Eustachii ac sociorum eius, habens in ordine forte 6 annos.

16 Styczn. Item anno 1479 in profesto Antonii obiit frater Nicolaus Grunow.

20 Lut. Item anno 1480 obiit frater Henricus[7] donatus in dominica ante festum sancti Mathiae apostoli.

19 Lipca Item anno 1480 obiit frater Nicolaus Pistor, 4ta feria ante festum sanctae Mariae Magdalenae, habens in ordine ad minus 7 annos.

---

[1]) qui fuit alias prior domus Pacis Dei. [2]) t. j. Rygenwalde w Pomeranii. [3]) Petrus, cuius dies obitus sive anniversarium III Nonas Maii. [4]) Alibi „Grenczik“. [5]) Martinus Snelle Gedanensis, quondam prior huius domus. [6]) de Stolpis. [7]) der alte Wagenmeister.

Item A. D. 1481 obiit dominus Petrus Lobou in festo sanctorum X millium militum. 22 Czerw.

Item anno eodem obiit dominus Andreas de Costen sacerdos de Polonia tertia feria post festum visitationis Mariae. 8 Lipca

Item A. D. 1482 feria IV post dominicam Invocavit obiit dominus Laurentius prior in domo Pacis Dei, habens 12 annos in ordine. 27 Lut.

Item A. D. 1483 obiit frater Iohannes[1] donatus, plenus dierum in senectute bona. quinta feria post Tiburtii et Valeriani martyrum diem. 17 Kwiet.

Item A. D. 1483 obiit frater Georgius conversus coquinarius, habens in ordine 32 annos. 2da die visitationis gloriosae virginis. 8 Lipca

Item A. D. 1483 obiit frater Gerhardus Faber conversus in die Dyonisii. 9 Paźdz.

Item A. D. 1483 obiit dominus Iohannes Grave,[2] habens in ordine 19 annos, in die Thomae apostoli. 21 Grud.

Item A. D. 1484 obiit dominus Laurentius feria 2da Pentecostes. 7 Czerw.

Item A. D. 1484 in vigilia conceptionis Mariae obiit dominus Leonardus,[3] habens in ordine 35 annos. 7 Grud.

Item A. D. 1488 dominica infra assumptionis Mariae obiit dominus Iohannes Cranghe[4] monachus professus, magister artium, habens in ordine 5 annos, vicarius. 17 Sierp.

Item A. D. 1489 obiit frater Iohannes Phaffe[5] in vigilia corporis Christi, habens in ordine 23 annos. 17 Czerw.

Item A. D. 1490 obiit frater Thomas[6] donatus sabbatho ante Valentini martyris. habens in ordine fere 32 annos. 13 Lut.

Item A. D. 1491 obiit frater Andreas[7] conversus in die Tiburtii et Valeriani martyrum, habens in ordine 26 annos. 14 Kwiet.

Item A. D. 1492 27 Aprilis obiit venerabilis pater senior dominus Nicolaus Konigk, qui in ordine 47 annos religiose egit et tantum rigorem ordinis in spiritualibus invenit et tenuit, quod et visitator dominus Thimotheus testimonium dedit in capitulo generali dicens: „Domus Paradisi Mariae est corona totius ordinis nostri et curam domus nostrae in spiritualibus et temporalibus strenuissimam gerens". Prioratus, vicariatus, procuratus et sacristiae onera laudabilissime suis in humeris portavit et bona monasterii tempore guerrarum fidelissime custodivit, ut patet etc. Requiescat in pace. Amen.

---

[1]) Der alte Schmiedemeister. [2]) quondam prior huius domus nec non prior domus Coronae Mariae in Pomerania. [3]) Leonardus Gramsow. [4]) Starogardensis. [5]) Pfaffe alibi Pape. [6]) Thomas Kiel alibi Biel. [7]) Andreas Becker.

14 Kwiet. Item A. D. 1493 18 Kal. Maii obiit frater Gotschalcus conversus, habens in ordine 30 annos.

17 Stycz. Item A. D. 1494 XVI Kal. Februarii obiit frater Nicolaus Reddemer conversus, habens in ordine 10 annos.

13 Wrześ. Item A. D. 1494 Idus Septembris obiit frater Iohannes Krumteich conversus, habens in ordine 15 annos.

29 Sierp. Item A. D. 1495 in festo decollationis sancti Iohannis baptistae obiit frater Nicolaus de Vlensborg, qui habuit 10 annos in ordine.

29 Listop. Item eodem anno obiit frater Martinus de Livonia in die sancti Saturnini, qui habet 2 annos in ordine, donatus.

5 Czerw. Item A. D. 1496 Nonas Iunii obiit dominus Andreas Bretsneyder [1], qui habuit 25 annos in ordine.

30 Czerw. Item eodem anno in die commemorationis sancti Pauli obiit in Suecia dominus Hermannus Sidel [2], qui habuit 18 annos in ordine.

27 Paźdz. Item eodem anno obiit dominus Nicolaus Lange magister artium [3] in vigilia Symonis et Iudae apostolorum, habens in ordine 23 annos.

11 Czerw. Item A. D. 1497 obiit dominus Antonius Libenwalt prior domus III Idus Iunii, habens in ordine 22 annos.

21 Stycz Item A. D. 1498 obiit dominus Arnoldus Zeddeler [4], 28 annos habens in ordine, in die sanctae Agnetis.

17 Maja Item eodem anno XVI Kal. Iunii obiit dominus Ambrosius Foytlender, 23 annos habens in ordine.

31 Lipca Item A. D. 1499 4ta feria ante completorium in profesto ad vincula Petri obiit dominus Nicolaus Sramme.

13 Kwiet. Item A. D. 1500 feria 2da post palmarum festum obiit dominus Nicolaus Lobau, [5] citra 50 annos in ordine habens.

16 Kwiet. Et in eadem hebdomada in 5ta bona feria obiit dominus Matthaeus Stenczeler, citra 32 habens in ordine annos.

27 Stycz. Item anno domini 1503 VI Kal. Februarii obiit frater Iohannes Getczkow [6], habens in ordine annos circiter 25.

29 Stycz. Item eodem anno IV Kal. praefati mensis obiit frater Bernhardus Ewert [7], habens in ordine circiter annos 18, requiescat in pace.

---

[1]) professus et quondam prior huius domus. [2]) Herm. Seidel Regiomontanus. [3]) quondam prior huius domus. [4]) Dantiscanus. [5]) de Lobavia. [6]) alibi Ieszke, Getzkowski et Iaczkowski, nobili genere in vicinia ortus. [7]) alibi Mildehaut.

Item eodem anno XII Kal. Aprilis obiit dominus Iodocus Plastenwigk,[1] habens in ordine annos 33. 21 Marca

Item eodem anno VI Kal. Aprilis obiit magnificus dominus Nicolaus de Ba- 27 Marca
sea, qui patriam sub suo regimine in bona pace custodivit ita, ut merito non so-
lus gubernator, sed et rex terrae dici potuit. Requiescat in pace.

Item eodem anno obiit frater Nicolaus Kluver IV Idus Decembris, habens in 10 Grud.
ordine 26 annos.

Item A. D. 1504 . . . obiit frater Stephanus[2] donatus, ultra 30 annos habens 27 Lut.
in ordine.

Item eodem anno VIII Idus Aprilis obiit frater Hinricus Kremer, habens in 6 Kwiet.
ordine circiter 26 annos.

Item eodem anno pridie Kal. Aprilis obiit in Swecia dominus Iohannes Walt- 31 Marca
haver, habens in ordine annos 21 cum dimidio et sex hebdomadas.

Item A. D. 1505 Kal. Martii obiit dominus Iacobus Lupi,[3] habens annos in 1 Marca
ordine 6 cum dimidio.

Item eodem anno V Nonas Martii obiit venerabilis pater dominus Petrus se- 3 Marca
nior noster et speculum Cartusiensium, qui conversatus est in ordine laudabiter
annos 33, cuius anima in pace requiescat. Amen.

Item eodem anno III Nonas Maii obiit frater Iacobus coquinarius, habens in 5 Maja
ordine 28 annos et coquinae praefuit annis 20.

Item A. D. 1506 V Idus Iunii obiit frater Iohannes senior barbitonsor, qui 9 Czerw.
habuit in ordine annos 22, qui multis pauperibus hominibus fuit in salutem.

Item A. D. 1507 obiit frater Iohannes[4] in die circumcisionis domini, habens 1 Stycz.
in ordine annos 15.

Item A. D. 1508 obiit dominus Mathias Zeitz VIII Kal. Decembris, habens 24 Listop.
in ordine 24 annos.

Item A. D. 1510 obiit frater Andreas sutor donatus IV Kal. Aprilis, habens 29 Marca
in ordine annos circiter 50 ultra, qui et bonus vir.

Item A. D. 1511 III Kal. Maii obiit frater Iohannes Flachsman, habens in or- 29 Kwiet.
dine annos 6.

Item A. D. 1513 obiit dominus Iacobus Eynwalt, habens in ordine 8 annos, 16 Kwiet.
vir laudabilis vitae.

---

[1]) fuit vir hic nepos domini Ioannis de Plastwig, decretorum doctoris, Varm. eccle-
siae decani. [2]) Stephanus Kostka nobilis Pruthenus. [3]) alias Wolff, Dantiscanus.
[4]) Ioannes Tyle.

6 Paźdz. Item A. D. 1514 obiit frater Georgius[1] cellerarius, habens in ordine 7 annos cum dimidio, in vigilia dedicationis.

29 Paźdz. Item eodem anno . . . obiit frater Michael donatus, habens in ordine annos circiter 13.

30 List. Item eodem anno obiit frater Gothardus[2] conversus, habens in ordine annos 9 in die Andreae.

21 Grud. Item eodem anno obiit frater Paulus[3] conversus, habens in ordine annos 5 in die Thomae.

26 Czerw. Item A. D. 1515 . . . obiit frater Iohannes Konyngk barbitonsor, habens in ordine annos 26 cum dimidio.

23 Czerw. Item A. D. 1516 obiit dominus Matthaeus Haveman[4] in vigilia beati Iohannis baptistae, habens in ordine annos 33.

28 Lut. Item A. D. 1518 obiit frater Georgius[5] conversus, pistor, habens in ordine ultra 40 annos.

28 Paźdz. Item eodem anno in die Simonis et Iudae apostolorum obiit frater Nicolaus Stoltzfusz[6] conversus senior, habens in ordine 45 annos.

31 Maja Item A. D. 1519 pridie Kal. Iunii, hora meridiei obiit ceu inopinata morte frater Matthaeus[7] sutor, habens in ordine circa 7 annos.

12 List. Item A. D. 1520 obiit frater Hans Pauest[8] in bona senectute, habens in ordine annos 33, altera die Martini episcopi.

28 Marca Item A. D. 1521 V Kal. Aprilis obiit frater Georgius Faber donatus, vir bonus, habens in ordine 50 annos.

4 Paźdz. Item eodem anno IV Nonas Octobris obiit dominus Paulus[9] quondam prior huius domus, vir bonus et devotus, habens in ordine 23 annos.

10 Stycz. Item A. D. 1522 IV Idus Ianuarii obiit dominus Iacobus Blandow[10] senior habens in ordine 52 annos cum dimidio.

24 Lipca Item anno eodem obiit dominus Laurentius Widou quondam prior[11], in vigilia Iacobi apostoli, habens in ordine 33 annos.

23 Lipca Item A. D. 1525 extremum clausit diem dominus Georgius Tyle senior noster qui summa cum laude servivit iugiter usque ad extremam valetudinem domino et reddidit spiritum domino deo in die Apollinaris paululum post meridiem. Cui . . .

---

[1]) Georgius Byl. [2]) Gothardus Steinwegk. [3]) Paulus Wichman Dantiscanus. [4]) al. Hoveman, professus et quondam prior, vicarius et procurator huius domus. [5]) Georgius Pistor. [6]) Dantiscanus. [7]) Matthaeus Rogger. [8]) alias Bobis Bapst, conversus et advocatus. [9]) Paulus Tornyr. [10]) 1485 procurator. [11]) bis procurator.

Item A. D. 1526 obiit frater Iohannes[1] donatus in die Remigii, habens in ordine 4 vel 5 annos. 1 Paźdz.

Item A. D. 1527 obiit frater Gregorius conversus XIII Kal. Iunii, habens 26 annos in ordine. 20 Maja

Item A. D. 1532 obiit dominus Andreas Wels[2] in die Annae matris genitricis dei, habens in ordine 25 annos. 26 Lipca

Item anno eodem dominus Iohannes Lovanii hospes, sacerdos, in die Catharinae viam universam transiit. 25 Listop.

Item A. D. 1533 obiit dominus Iohannes Konicz olim prior huius domus XV Kal. Februarii, habens in ordine annos circiter 23. 18 Stycz.

Item anno eodem . . . obiit dominus Cristofferus Sonneman vicarius primo iam . . . habens in ordine annos 35. 1 Czerw.

Item A. D. 1537 . . . obiit frater Petrus Bischoff in bona senectute, habens in ordine 38 annos. 27 Grud.

Item anno eodem obiit in die conceptionis Mariae dominus Antonius,[3] habens in ordine 60 annos. 8 Grud.

Item A. D. 1538 in octava Epiphaniae obiit dominus Mathias, habens in ordine 38 annos. 13 Stycz.

Item A. D. 1539 obiit dominus Wulffgangus sacrista in dominica Iubilate, habens in . . . 27 Kwiet.

Item A. D. 1541 obiit frater Henricus conversus sabbato s. . . 16 Kwiet.

Item A. D. 1558 obiit dominus Rutgerus[4] . . . est sepultus . . .

Item A. D. 1559 obiit dominus Steffanus[5] procurator in octava Innocentium. 4 Stycz.

Item A. D. 1560 die 16 Maii obiit dominus Iohannes Hamer prior huius domus circa 31 annos, habens in ordine supra 40 annos, qui vitam finivit in paralytico morbo miserabiliter quinta feria post Cantate hora 12. Cuius anima requiescat in sancta et perpetua pace. Amen.

Item A. D. 1564 die 22 mensis Ianuarii in nocte sancti Vincentii obiit frater Joachim Beneke conversus professus in domo Pacis Dei prope Schivelbein. Requiescat in pace.

Item anno eodem V die mensis Septembris obiit frater Cristofferus conversus et professus huius domus, habens in ordine 50 annos etc.

---

[1]) Ioannes Lupi, alibi Hans Wolf Voigt, donatus et coquus. [2]) Graudentinus, quondam procurator. [3]) Antonius hospes. [4]) de Wyda. [5]) Stephanus Münter, a 30 annis procurator, Regiomontanus.

Item A. D. 1567 die 26 mensis Octobris obiit frater Gallus [1] conversus, cuius anima requiescat in pace [2].

FRAGMENTUM MENOLOGII OLIVENSIS

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Przeor Schwengel w swem znakomitem dziele: „Ad historiam ecclesiasticam Pomeraniae apparatus pauper, subsidia literaria poscens a viris bonis et doctis“ mówiąc obszerniej o klasztorze cysterskim w Oliwie, wylicza znanych sobie opatów, dodając ex menologio daty śmierci a oprócz tego zestawia w inném miejscu nazwiska opatów, wymienionych w menologium, których jednak nie umiał chronologicznie zestawić: praeter recensitos reverendissimos abbates adhuc sequentium nomina in menologio Olivensi referuntur, sed sine anno regiminis et obitus.

Ponieważ Schwengel wszędzie źródła swoje przytacza, starałem się zestawić tutaj spis opatów oliwskich w porządku chronologicznym. W tym celu korzystałem z catalogus nominum abbatum monasterii b. M. de Oliva, opracowanego przez Hirscha w piątym tomie Scriptores rer. Pruss., z średniej kroniki oliwskiej, z kodeksu dyplomatycznego pomorskiego wydanego przez Perlbacha, oraz z Kretzschmera: Die Cistercienser Abtei Oliva, który podaje spis opatów według obrazów zaopatrzonych w podpisy i nieraz też w daty, które zdobiły ściany refektarza klasztornego.

Hirsch menologium oliwskie znane sobie z cytatów późniejszych autorów, traktuje z pewnem lekceważeniem, mojem zdaniem niesłusznie, bo wiadomości tegoż zawierają niejeden szczegół nowy.

Z przytoczeń Schwengla wynika, że menologium prowadzono do śmierci opata Mikołaja Loki; wzmianka o jego śmierci jest ostatnią w ogóle, która się tam o opatach oliwskich znajdowała. Schwengel nie znał oryginału, lecz prawdopodobnie tylko kopią menologium; stąd tłumaczą się też błędy w nazwiskach i imionach, które nie z jego winy powstały, bo miejscami sam je wyjaśnia i poprawia.

---

[1]) Gallus Schmidt. [2]) Apparatus pauper tegoż autora dodaje jeszcze:

1567 1 Novembris dominus Mauritius Hageman diaconus.

1578 . . . . Fr. Gvilhelmus professus huius domus.

Z Schwengla wynika, że niektórzy opaci mieli w menologium liczbę porządkową, gdy jednak te liczby z rzeczywistem stanem rzeczy porównamy, łatwo się przekonamy, że albo za różnych czasów różnie opatów liczono, albo że te liczby porządkowe są późniejszymi dodatkami, również jak i te przydłuższe ustępy o Kazimierzu Ethlerze, o błogosławionym Albercie i o biskupie chełmińskim Krystyanie, które niewątpliwie dopiero w XVI wieku powstały.

Aby dać spis opatów dokładny, dodałem w nawiasach nazwiska tych, o których menologium oliwskie nie wspomniało lub które Schwengel może opuścił dlatego, że godność ich dobitnie nie była wyrażona: daty przezemnie na marginesie dodane oznaczają czas, w którym rzeczywiście piastowali owę godność, którą nieraz dobrowolnie składali; ustępy później dopisane drukuję burgesem. O czasie założenia menologium nie posiadamy żadnych wskazówek.

SERIES ABBATUM OLIVENSIUM

1. [Dittardus].

2. Dominus Henricus obiit 2 Iunii.

3. Pia memoria sanctorum martyrum Casimiri Ethleri abbatis et fratrum professorum huius monasterii Olivensis, qui annq 1224 die 27 Septembris a Pruthenis Pogezanis seu Hogerlandis gentilibus pro nomine Iesu Christi proque catholica Romana et ortodoxa fide prope Gedanum immaniter trucidati gloriam martyrii adepti sunt.

4. [Iaracus]. 1236

5. [Tetbrandus]. 1248

6. Beatus Albertus abbas huius monasterii Olivensis, qui sanctitatis fama illustris magnaque meritorum gloria coruscus Villarii in Brabantia ordinis nostri sicut diu antea audita sanctitate loci illius exoptaverat, vadens ad capitulum generale, circa annum 1272 die 4 Decembris obiit ibidemque in capitulo positus requiescit. 1249. 1259

7. Dominus Wichmannus obiit 12 Iunii. 1263

8. Dominus Ioannes abbas Olivensis obiit 5 Maii (?)[1]. 1277

9. Dominus Ioannes abbas Olivensis obiit 20 Februarii (?)[1]. 1282

10. Dominus Hermanus obiit 5 Decembris. 1283. 1284.

11. Dominus Lambertus obiit 1 Martii. 1285

12. Dominus Ioannes Melsack abbas Olivensis obiit 8 Martii. (1289)

---

[1]) Według katalogu opatów oliwskich wydanego przez Hirscha następuje wówczas dwóch Janów po sobie; nie mogąc jednak rozróżnić, kto z nich pierwszym, ustawiłem zapiski powyższe na chybił trafił.

1291. 1310. 13. Dominus Rudigerus undecimus abbas obiit 18 Martii 1313.

1313. 1320. 14. Dominus Alexander abbas Olivensis obiit 16 Decembris.

1323. 1324. 15. Dominus Paulus abbas Olivensis obiit 30 Maii (?)[1].

16. Dominus Albertus[2] abbas Olivensis obiit 22 Decembris.

1330 17. Dominus Stanislaus quintus decimus abbas obiit 7 Novembris.

1356—1361 18. Dominus Wesselus sextus decimus abbas obiit 2 Iulii.

(1361—1371) 19. Dominus Iacobus[3] septimus decimus abbas obiit 11 Decembris.

1371—1378 20. Dominus Albertus[4] abbas Olivensis obiit 3 Augusti.

1379—1387 21. Dominus Siffridus octavus decimus abbas obiit 1 Decembris.

1388—1394 22. Dominus Nicolaus Runge abbas Olivensis obiit 16 Iunii.

1395—1399 23. Dominus Nicolaus obiit 21 Novembris 1399.

1399—1405 24. Dominus Nicolaus abbas Olivensis obiit 1 Octobris.

1405 25. [Iacobus].

1410 26. [Nicolaus].

1418 27. [Bernardus].

1432. 1440. 28. Dominus Bernardus abbas vigesimus octavus obiit 12 Septembris.

(1440—1444) 29. Dominus Ioannes[5] abbas Olivensis obiit 26 Novembris.

1445. 1454. 30. Dominus Nicolaus quondam abbas Olivensis obiit 16 Ianuarii.

1454—1464 31. Dominus Henricus König abbas vigesimus nonus obiit 26 Septembris 1464.

1464—1469 32. Dominus Paulus abbas Olivensis obiit 20 Octobris (?)[6].

1469—1474 33. Dominus Nicolaus Reuse episcopus Callipolensis[7] et abbas Olivae obiit 27 Februarii.

1474—1488 34. Dominus Nicolaus Muskendorp[8] abbas Olivensis obiit 6 Februarii.

---

[1]) Nie wiadomo nam, czy ta data odnosi się do tegoż Pawła lub do Pawła pod l. 32. [2]) Spisy opatów oliwskich nie znają na tem miejscu Alberta, bo po Pawle następuje Stanisław bezpośrednio, ale jeżeli według Schwengla *menologium Olivense* Rudygera mieni być jedynastym a Stanisława piętnastym opatem, to w spisach brak jednego, a że tylko ten Albert nie dał się nigdzie wykazać, umieściłem go tutaj, uważając to miejsce jako mu przynależne. [3]) Tenże Jakób opat skądinąd nie jest znany; spisy opatów nie mają go, pomimo to miejsce jego zdaje się być uzasadnionem, bo według kroniki oliwskiej umarł jego poprzednik r. 1361 a następca jego został obrany r. 1371. [4]) Albertus Rodan. [5]) Katalog Hirscha go nie zna, źródło zaś, z którego czerpał Kretzschmer, pomieszcza go jak powyżej, dodając mu tę samę datę śmierci co menologium. [6]) Obacz przypisek 1). [7]) Schwengel ma: Caliopolensis. [8]) Schwengel ma: Dluskendorp.

35. Dominus Nicolaus Unger abbas Olivensis obiit 24 Iulii. 1488—1493

36. Dominus Michael Gheydawe quondam abbas Olivae obiit 26 Iulii. 1493—1498

37. Dominus Petrus Smithing [1] obiit 12 Decembris. 1499—1500

38. Dominus Georgius Krokow obiit 10 Maii. 1500—1504

39. Dominus Georgius Stolzenfot [2] obiit 28 Novembris. 1504—1528

40. Dominus Laurentius obiit 19 Iunii. 1528—1537

41. Dominus Bartholomaeus obiit 1 Aprilis. 1537—1545

42. Dominus Adrianus obiit 1 Iuli 1549. 1545—1549

43. Dominus Lambertus [3] Schleff abbas Olivensis obiit 16 Aprilis. 1549—1557

[Gasparus Geschkou]. 1558—1560

44. Dominus Nicolaus Loka ex canonico Varmiensi, accedente praesentatione regia, in abbatem electus praefuit laudabiliter annis 9 et pie obiit 20 Ianuarii 1569. 1560—1569

* * *

Subislaus dux obiit 28 Decembris 1187.

* * *

Pia memoria beati Christiani primi episcopi Culmensis, qui ex monasterio nostro Olivensi ad hanc dignitatem a summo pontifice evectus nec non Masoviae, Culmigeriae, Lubaviae vicinarumque regionum apostolus fuit designatus. Quibus in provinciis cum primus Christum praedicando annunciasset ac magnos inde fructus animarum ex semine evangelii deportasset, milites cruciferos in Prussiam adduxit, qui novellam Christianam fidem istis in partibus armis suis tutarentur ac propagarent. Post varios denique labores pro Christo et fide Christiana exantlatos, aetate grandaevus, miraculis clarus et plenus virtutibus circa annum 1215 (sic) 4 Decembris, post fundationem monasterii Olivensis 45 migravit in coelum.

---

[1]) Schwengel ma: Smitzing. [2]) Schwengel ma: Stoltzenfolt. [3]) Schwengel ma: Laurentius.

FRAGMENTUM MENOLOGII ZUKOVIENSIS

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

W tem samem dziele, w którem Schwengel umieścił ułamki menologium oliwskiego, znajdujemy także wyjątki niektóre z menologium klasztoru panien Premonstrantek w Żukowie, które pod wielu względami ciekawe, budzą w nas żal głęboki nad utratą pamiątek naszej przeszłości. Wyjątki te podajemy w tym kształcie, jak je Schwengel nam dochował, który przy nazwiskach ksień poopuszczał, jak się zdaje umyślnie, daty śmierci, kładąc ogólnikowo tylko miesiąc „in Ianuario, in Martio itp. O czasie powstania menologium żukowskiego nic nie wiemy; zdaje się jednak, że daty śmierci zakonnic zapisywano już w XIII wieku, na co wskazują liczne polskie imiona, które naturalnym biegiem rzeczy za rządów krzyżackich powoli powychodziły z użycia i z pamięci. Nazwiska zaś proboszczy żukowskich zaczęto bardzo późno dopiero zaciągać do menologium, bo z nazwisk przytoczonych w kodeksie dyplomatycznym pomorskim Perlbacha (— do r. 1315) — ani jedno nie znajduje się w spisie poniżej umieszczonym. Że zaś spis ten zawiera jeszcze nazwiska pochodzące z XVI wieku, o tem łatwo się przekonać; zresztą potwierdza to i sam Schwengel, który przytoczywszy series priorissarum Zukoviensium oświadcza, „que omnes ante annum 1557 monasterium rexerunt et ex hac vita ad caelestem transiverunt“. Później bowiem dodawano już stale do imienia i nazwisko osoby zmarłej a oprócz dnia i rok śmierci nie tylko przeorysz, lecz także wszystkich innych zakonnic.

ok. 1276 Die 6 Aprilis obiit Ratiborius filius Mestvini ducis.

Die 31 Martii obiit Salomea filia Suantopelci.

Anno 1220 die 1 Maii[1] obiit Mestvinus pater Suantopelci.

ok. 1229 Die 4 Maii obiit Vartislaus filius Mestvini ducis.

Anno 1223 die 25 Maii obiit Damroca filia Suantopelci[2].

---

[1]) Według innych 2 Maja. [2]) Późniejsza oczywiście ręka dodała: Ta panna zbudowała kościół w Chmielnie, żukowskiej majętności.

Anno 1290 die 9 Iulii obiit domina et magistra in Zukow, soror ducis Suantopelki. Witoslava [1] nomine.

Die 25 Iulii obierunt tres sorores Bawa, Miłosława et Margaritha.

Anno 1235 die 23 Augusti obiit Euphrosina mater Mestvini ducis.

Die 12 Octobris Benedicta, Eva, Dingueris, Miłosłacz (sic), Caecilia, Sophia, 1224
Euphemia, Euphrosina, Bogudacz, Elisabeth sorores ordinis Praemonstratensis conventus Zukoviensis a Pruthenis interfectae.

[Według zapiski innego rękopisu wiadomość powyższa brzmi:

Sophia, Benedicta, Eva, Mirosława magistra, Miłosława, Caecilia, Euphemia, Euphrosina, Bogudaja, Elizabeth sorores pro Christi nomine a Pruthenis gentilibus interemptae die 12 Octobris]. 1224

Anno 1207 die 28 Decembris obiit Subislaus dux.

SERIES PRIORISSARUM ZUKOVIENSIUM

Domina Anna obiit in Martio.

Domina Ayla obiit in Ianuario.

Domina Barbara Sasse in Ianuario.

Domina Barbara in Augusto.

Domina Beatrix obiit die 19 Martii.

Domina Catharina Broatanges obiit in Martio.

Domina Catharina Modica [2] obiit in Augusto.

Domina Christina obiit in Maio.

Domina Dirsla obiit in Februario.

Domina Dobeslava obiit die 14 Iunii.

Domina Elisabeth Zymborzowna obiit in Februario.

Domina Elisabeth obiit in Aprili.

Domina Febronia obiit die 14 Decembris.

Domina Ludmilla obiit die 16 Maii.

Domina Margaretha obiit die 3 Novembris.

Domina Margaretha Kolers obiit in Ianuario.

Domina Margaretha Gise obiit in Ianuario.

Domina Margaretha obiit in Maio.

Domina Margaretha obiit in Decembri.

Domina Mechtildis obiit die 26 Decembris.

Domina Przesprawa obiit die 1 Novembris.

Domina Sidua obiit in Ianuario.

Domina Sophia obiit die 6 Maii.

Domina Thecla obiit die 20 Maii.

Domina Ursula obiit in Iunio.

Domina Walburgis obiit in Septembri.

Domina Witosława in Augusto.

---

[1]) Odpis Schwengla ma mylnie „Miłosława. „Kleinin.

[2]) Schwengel dodaje w nawiasach:

SERIES PRAEPOSITORUM ZUKOVIENSIUM

Dominus Andreas obiit die 5 Iunii.

Dominus Andreas obiit die 8 Augusti.

Dominus Boguslaus obiit die 27 Aprilis.

Dominus Calixtus obiit die 6 Octobris.

Dominus Daniel[1] obiit die 31 Iulii.

Dominus Gzdeslaus obiit die 13 Februarii.

Dominus Gvilhelmus obiit die 27 Augusti.

Dominus Gvilhelmus obiit die 17 Septembris.

Dominus Henricus Salemon obiit die 17 Ianuarii.

Dominus Iacobus obiit die 29 Aprilis.

Dominus Iacobus obiit die 16 Septembris.

Dominus Ioannnes Wantha[2] obiit die 22 Februarii.

Dominus Ioannes obiit die 22 Martii.

Dominus Ioannes obiit die 4 Iulii.

Dominus Ioannes obiit die 7 Iunii.

Dominus Ioannes[3] obiit die 31 Iulii.

Dominus Ioannes Cruceborg obiit die 25 Octobris.

Dominus Ioannes Blumingk obiit die 27 Novembris.

Dominus Leonardus obiit die 26 Aprilis.

Dominus Nicolaus obiit die 27 Martii.

Dominus Nicolaus obiit die 13 Maii.

Dominus Nicolaus[4] obiit die 3 Decembris.

Dominus Paulus obiit die 1 Iunii.

Dominus Petrus obiit die 29 Iunii.

Dominus Sigismundus obiit die 30 Septembris.

Dominus Sebastianus obiit die 15 Iunii.

Dominus Theodoricus obiit die 11 Augusti.

Dominus Mathias Parvus.

---

[1]) Był proboszczem w latach 1414 i 1418. [2]) Zapewne ten sam, który r. 1564 nazywa się Ioannes Wintzik t. j. Jan Więcyk. [3]) Proboszczami byli r. 1443 i 1446 Jan Kuver al. Knauer, r. 1531 Jan Collete, r. 1535 Jan Lamzbert. [4]) Proboszczem był jeden Mikołaj r. 1360, drugi Mikołaj Boytin r. 1483, inny znów r. 1486.

HENRICI, SBIGNEI DE GORA TRACTATULUS CONTRA CRUCIFEROS, REGNI POLONIAE INVASORES

WYDAŁ

OSWALD BALZER.

Ustawiczne spory o wzajemne pretensye między Polską a Zakonem krzyżackim, rozpoczynające się już w wieku XIII, rozpoznawane częstokroć, począwszy zwłaszcza od pierwszych dziesiątek lat wieku XIV, przed trybunałem papieżów, cesarzów i soborów, wywołały z obu stron cały szereg pism rozmaitej tendencyi i wartości, rozbierających stosunek Polski do Zakonu ze stanowiska prawnego. Można je podzielić na dwie kategorye: wywody prawne, przeznaczone wprost do użytku przed sądami, i broszury polemiczne, mające działać na opinią społeczeństwa. Do rzędu tych ostatnich zaliczamy traktat przeciw Krzyżakom, pióra Henryka z Góry.

O życiu autora bardzo szczupłe dochowały się nam wiadomości w źródłach współczesnych. Pewną wątpliwość wzbudza już samo pytanie o jego imię. W księdze immatrykulacyjnej Akademii krakowskiej autor nasz wpisany jest jako Henricus Sbignei castellani Rosperiensis de Gora[1]; w rękopisach zawierających jego traktat, jako Ericus (Os.) i Hericus (Cz.). Ze względu, że skrócenie Hericus zamiast Henricus nie jest używanem, że zresztą sam kodex Cz. mówiąc o Henryku Brodatym skrócenia takiego nie używa, lecz pisze wprost Henricus, możnaby się oświadczyć za przypuszczeniem, że Hericus w kod. Cz. jest tylko aspirowaną formą imienia Ericus. Mielibyśmy w ten sposób stojące naprzeciw sobie dwie wersye imienia naszego autora: Henryk, według księgi immatrykulacyjnej, i Eryk według rękopisów. Jeżeli chodzi o wybór, oświadczyć się musimy za wersyą pierwszą. Nie należy bowiem spuszczać z uwagi, że immatrykulacya nastąpiła na podstawie danych, udzielonych przez samego autora, który jest w tym względzie największą dla nas powagą; przeciwnie rękopisy, które się do naszych dochowały czasów, nie są autografami, jak to poniżej udowodnimy; samo więc imię autora pierwotnie w należytej podane formie, ulec mogło zmianie skutkiem omyłki pod piórem któregokolwiekbądź z kopistów. Potrzeba było tylko prostego lapsus calami jednego z nich, ażeby błąd przenieść i do innych odpisów; jakoż prawdopodobnie napisał któryś przez pomyłkę

[1]) Zeissberg H. Das älteste Matrikelbuch der Universität Krakau. 52.

Hericus zam. Henricus, i w tej postaci przedostał się ten błąd do kod. Cz.; kopista kod. Os., który upatrywał w tej formie tylko aspiracyą imienia Ericus, opuszczając w ogóle głoskę aspiracyjną [1], postąpił w ten sam sposób także z imieniem naszego autora i dał podstawę błędnemu przypuszczeniu, za którem poszedł Zeissberg [2], jakoby autor nazywał się Erykiem. Uwagi godną jest także rzeczą, iż w niedostępnym nam rękopisie naszego traktatu, przechowanym w Dagoe w Finlandyi, imię autora również brzmieć musi Henricus, skoro Sierakowski, a za nim Wiszniewski [3] dzieło jego pod tem wymieniają imieniem. Nie bez znaczenia jest zapewne i ten wzgląd, że imienia Eryk używano bardzo rzadko tylko w szlacheckich rodzinach polskich, gdy przeciwnie Henryk należy do więcej rozpowszechnionych. Genealogiczny wywód rodziny autora okaże zresztą prawdziwość naszego twierdzenia jako niewątpliwą.

Z przytoczonego powyżej wpisu immatrykulacyjnego, tudzież z textu rękopisów wynika, że Henryk był synem Zbigniewa, kasztelana rospierskiego, zmarłego między 5 stycznia 1433 a 10 listopada 1434 [4]. W zapiskach sądowych cytowany jest

---

[1]) I tak np. prawie zawsze pisze Ungaria zam. Hungaria i t. p. [2]) Polnische Geschichtschreibung d. Mittelalters 171. [3]) Hist. liter. pol. I. 46. [4]) Sbigneus castellanus Rosperiensis występuje w tej godności w zapiskach Helcla od r. 1415 do 1433 (Helcel, Starod. pr. pol. pomn. II nr. 1379, 1400, 1441, 1607, 1864, 1939, 1969, 1991, 2006, 2008, 2068, 2119, 2186, 2298, 2337, 2343, 2345, 2467). Ostatnia zapiska nosi datę 5 stycznia 1433, w zapisce zaś 2599 z 10 listopada 1434 wymieniony jest jako kasztelan rospierski Przedborius de Conyeczpole; w tym więc międzyczasie nastąpić musiała śmierć Zbigniewa. Jakoż w zapisce 2681 z 23 czerwca 1436 czytamy już wyraźnie: Sbigneus de Grodkowicze, filius olim castellani Rosperiensis. Ponieważ w księdze immatrykulacyjnej Akademii Jagiellońskiej (52) podano wpis: Henricus Sbignei de Gora, castellani Rosperiensis, bez słówka olim, możnaby przypuszczać, że w r. 1454 (data wpisu) ojciec Henryka był jeszcze przy życiu; musiałby więc nim być chyba syn kasztelana Zbigniewa, również Zbigniew, występujący jako Sb. de Grodkowicze albo Sb. de Gora w zapiskach 2681, 2826, 2830, 3144, 3253, 3342, 3763, 3768, 3770 i 3789. Wszakże brak słówka olim w immatrykulacyi nie jest stanowczym, z drugiej zaś strony zaznaczyć musimy, że Zbigniew syn ani przedtem, ani równocześnie nie występuje nigdzie jako kasztelan rospierski. Godność tę sprawują w tym czasie inne osobistości, jak Przedbor Koniecpolski od r. 1434 (nr. 2599 sq.), Hincza Rogowski od r. 1450 (nr. 3420 sq.), i, co najważniejsza, w r. 1453 i 1454 Dzierzko Rytwiański (Por. Długosza Hist. t. V 147 i 185, gdzie Dzierzko jako kasztelan rospierski bierze udział jeszcze w bitwie chojnickiej 18 września 1454). W latach 1462 (Cod. ep. p. 220), 1465 i 1466 (Dług. V 414, 447) jest Zbigniew kasztelanem małogoskim, a dopiero potem (1468) kasztelanem rospierskim (Dług. V 513'). Ów Zbigniew młodszy nie jest zatem ojcem, lecz bratem Henryka.

ojciec Henryka bądźto jako Zbigniew z Góry [1], bądź de Alto Monte [2], bądź wreszcie z Grodkowic [3], kilkakrotnie z nazwiskiem Bąk (Bank) [4]. Syn kasztelana Zbigniewa, a brat Henryka, także Zbigniew [5] występuje bądźto jako Zbigniew z Góry [6], bądź jako Zbigniew z Grodkowic [7], nosi również nazwisko Bąka [8] i posiada wsi Bielsko, Golkowice (Golicowicze) i Zbigniewice [9]. Z powyższych dat wynika przedewszystkiem, że nazwisko Bąka nie było li tylko przydomkiem kasztelana, ale nazwiskiem rodzinnem, powtóre, że posiadłości Bąków leżały w głębi województwa krakowskiego nad lub obok rzeczki Raby w pobliżu Lanckorony, a więc wśród tego kompleksu posiadłości, które stanowiły gniazdo rodów herbu Płomieńczyk. Daty te skombinowane z wiadomościami podanemi przez naszych heraldyków rzucają pewne światło na rodzinę Henryka i jego pochodzenie. Tak przedewszystkiem podaje Niesiecki [10], że Bąkowie pieczętowali się herbem Zadora alias Płomieńczyk, którego między innymi używali także Lanckorońscy i Rospierscy; toż samo potwierdza także Paprocki [11]. Obaj wywodzą ich z rodzinnego gniazda Góry Bąkowej [12], która jest identyczną z owym Altus Mons, tylekrotnie wspomnianym obok nazwiska kasztelana Zbigniewa. Wspomina dalej Paprocki [13], że za jego jeszcze czasów Bąkowie posiadają między innemi Grodkowice. Tymczasem w posiadaniu Grodkowic spotykamy już za Długosza Jakóba Rospierskiego, herbu Płomieńczyk czyli Zadora [14]. Z uwagi, że w wieku XV nazwiska familijne szlacheckie nie są jeszcze ostatecznie ustalone i podlegają ciągłym fluktuacyom, że Rospierscy używają tego samego herbu co i Bąkowie, że wreszcie Zbigniew kasztelan i syn jego Zbigniew w latach 1429, 1436, 1443 i 1464 piszą się: de Grothcowicze [15], nasuwa się przypuszczenie, że ów Jakób Rospierski wspomniany u Długosza pochodzi z rodziny Bąków, która przyjęła nową nazwę od miejsca, w którem Zbigniew ojciec fungował jako kasztelan. Za tem przypuszczeniem idzie i drugie, że Henryk Rospierski, dziedzic wsi Grabie, wspomniany u Długosza [16], jest osobą identyczną z Henrykiem z Góry, autorem naszego traktatu. Domysł ten stwierdzają zapiski Helcla w sposób usuwający wszelką wątpliwość. Już pod nrem 3144 (30 września 1443) występują Sbigneus et Iacobus, fratres de Grothcouice, a w zapiskach 3763, 3768, 3770 i 3789 (październik 1464 do marca 1465) *Henricus*, Sbigneus et Iacobus fratres germani de Grothcowicze spierają się z swą siostrą, Zbigniewą, żoną Mikołaja Wieruskiego. Owi dwaj Rospierscy

---

[1]) Helcel II 2467. [2]) Ibid. 1969, 1991, 2119, 2337. [3]) Ibid. 2298. [4]) Ibid. 1441, 1607. [5]) Por. uw. 4 na str. poprz. [6]) Helcel II 2826, 2830, 3342. [7]) Ibid. II 2681, 3144, 3253, 3763, 3768, 3770, 3789. [8]) Ibid. 3342. [9]) Ibid. 2830. [10]) Herbarz ed. Bobr. X 17. [11]) Herby, wyd. lwowskie 636. [12]) Papr. 636; Nies. II 45, przyczem wszakże ten ostatni autor myli się, jeżeli początek rodziny Bąków wyprowadza dopiero od Piotra Lanckorońskiego 1570. [13]) Ibid. 636. [14]) Dług. Lib. benef. I 264, II 114. [15]) Helcel II 2298, 2681, 3144, 3253, 3763, 3768, 3770, 3789. [16]) Lib. benef. II 261.

u Długosza są to zatem te same osobistości, które gdzieindziej nazywają się de Gora lub Grodkowice.

O samym Henryku kilka jeszcze tylko urwanych możemy podać wiadomości. W półroczu letniem r. 1454 zapisuje się on jako student na Akademią krakowską[1], w chwili pisania swego traktatu widocznie jeszcze kontynuuje naukę[2]. Stopni akademickich nie uzyskał żadnych w Akademii krakowskiej[3]. W późniejszych latach (po raz ostatni w marcu 1465) występuje jako uczestnik sporu ze swymi braćmi, według Długosza posiada wieś Grabie i nosi nazwisko Rospierskiego. Zdaje się, że osiadłszy na wsi poświęcił żywot swój zajęciu rolniczemu, nie spotykamy go bowiem na żadnym urzędzie publicznym. Być może, iż gwałtowna inwektywa, z którą w traktacie swoim wystąpił przeciw nowemu kierunkowi rządów Kazimierza Jagiellończyka, zamknęła mu dalszą karyerę publiczną.

W chwili, kiedy Henryk wstępował w progi Akademii krakowskiéj, Polska znajdowała się w przededniu ciężarnych w następstwa wypadków. Dwie sprawy piekące, wojna z Zakonem i reforma państwa polskiego, stały na porządku dziennym. Submisya Związku jaszczurczego pod berło polskie (20 lutego 1454), powitana przez całe społeczeństwo z prawdziwą radością, przyjęta przez większość Rady królewskiej wbrew oporowi Oleśnickiego i kilku jego najbliższych adherentów, zainaugurowała długą, trzynastoletnią wojnę z Krzyżakami, w której oręż polski miał ostatecznie zebrać zmarnowane owoce Grunwaldu. Ale początek wojny nie zapowiadał tak świetnego wyniku. Rycerstwo polskie, lekceważąc sobie pokonanego już za Jagiełły przeciwnika, upojone koncesyami uzyskanemi od króla, niekarne i swawolne, poniosło dotkliwą klęskę pod Chojnicami (18 września 1454), a w ślad za tém poddało się Krzyżakom kilka ważnych warowni, jak Sztum, Tczew, Gniew, Działdowo i inne. Była to najkrytyczniejsza dla Polski chwila w ciągu całej wojny. Zwątpiło wielu, chwilowo nawet sam król Kazimierz. Ale sprawa postąpiła już zanadto daleko, ażeby można się było cofnąć; nawet ci, którzy z początku odradzali wojnę, dodawali teraz królowi otuchy. Trzeba było obmyśleć środki do dalszego skutecznego poparcia rozpoczętego dzieła. Dwie głównie kwestye wymagały koniecznie jaknajszybszego załatwienia: zapłata zaległego żołdu zaciężnikom i wzmocnienie sił

---

[1]) Zeisberg D. ält. Matrikelbuch 52. [2]) Por. końcowy ustęp c. 13 jego traktatu, gdzie przyznając się do tego, że nie ma jeszcze należytego doświadczenia, aby o sprawie wydać sąd całkiem dojrzały, dodaje: Verumtamen hec scripta dominis et patribus meis, decretorum doctoribus . . . et signanter Magistro Iohanni de Dambrowka S. Theologie necnon decretorum Professori eximio corrigenda summitto, me vero in hac parte infantulum fateor; quod tamen per clara Patrum meorum documenta condidici, non silui etc. [3]) Muczkowski, Statuta nec non liber promotionum nie wymienia żadnego Henryka ani Eryka z Góry.

wojnych świeżymi zaciągami; obie rozbijały się o pustki w skarbie królewskim. Ze zjazdu piotrkowskiego (24 czerwca 1455) wysłał król dwóch delegatów do Prus z poleceniem rozpoczęcia układów z czeskimi zaciężnikami Krzyżaków i przeciągnięcia ich na stronę polską. Delegaci znaleźli w nich wszelką do porozumienia gotowość, ale układy rozbiły się na razie częścią skutkiem oporu zaciężników niemieckich, częścią skutkiem braku pieniędzy, których Czesi żądali. Król oparty o stronnictwo „młodych" (iuniores, jak ich Długosz nazywa), zrywających z dawnym średniowiecznym systemem immunitetu kościoła, na którego czele stał Oleśnicki, głoszących zasadę, że kościół zarówno z innymi stanami społeczeństwa powinien ponosić ciężary publiczne, zażądał teraz od kleru uzupełnienia braków w skarbie królewskim. Trzy dyecezye: gnieznieńska, poznańska i włocławska, ulegając żądaniu króla, oddały skarby kościelne na pokrycie potrzeb wojennych za poprzedniem zaręczeniem zwrotu danem przez króla i senatorów (w jesieni r. 1455); oparła się tylko dyecezya krakowska. Ale i ten zasiłek był tylko chwilowym; nowe potrzeby spowodowały nowy zamach na immunitet kościoła na zjeździe w Grudziądzu (5 listopada 1455), gdzie król za wyraźnem świadectwem Długosza, „odrzuciwszy rady starszych senatorów," za namową młodszych nałożył podatek na dobra kościelne z każdego łanu po dwa wiardunki, a nadto zażądał połowy dochodów z beneficyów kościelnych na potrzeby publiczne. Oburzenie zwolenników dawnego systemu, przedewszystkiem zaś duchowieństwa, było ogromne i wywołało reakcyą z jego strony, której wynikiem były uchwały zjazdu piotrkowskiego (6 stycznia 1456). Cofnięto kontrybucyą grudziądzką z wielką srogością tych. — jak się wyraża współczesny historyk — którzy ją uchwalili. Tymczasem zmieniło się także szczęście wojenne; z początkiem r. 1456 ponieśli Krzyżacy klęskę pod Brodnicą i w kilku innych pomniejszych bitwach; w jesieni zaś tegoż r. udało się nareszcie Polakom pozyskać Ulryka Czerwonkę wraz z zaciężnikami czeskimi, służącymi dotąd w wojsku krzyżackiem. Wojna trzynastoletnia wstąpiła w nowe, pomyślniejsze dla Polski stadyum rozwoju [1].

W najściślejszym związku z przytoczonymi tu faktami i ścierającymi się wśród społeczeństwa naszego prądami zostaje treść i tendencya traktatu Henryka z Gory. Chcąc go należycie zrozumieć i ocenić, trzeba go odnieść koniecznie do wypadków, wśród których powstał, a to tem bardziej, że autor obraca się czasem w kole dalszych aluzyj i przycinków, tak że właściwej jego myśli szukać trzeba pomiędzy wierszami.

Stanowisko, jakie w piśmie swem zajął Henryk, jest na wskróś konserwatywnem: staje on w obronie dawniejszego systemu, którego duszą był kardynał-biskup krakowski Oleśnicki.

---

[1]) Fakta podane na podstawie Długosza Hist. pod r. 1454—1456. Bliższą charakterystykę stosunków wewnętrznych Polski w pierwszych latach wojny zob. w Bobrzyńskiego Ustawodawstwie Nieszawskiem i Cary Janie Ostrorogu i traktacie jego o naprawie Rptej.

Jeżeli autor zachęca do walki z Zakonem i stara się podnieść upadłego skutkiem doznanych niepowodzeń ducha narodowego, jeżeli większą część swego traktatu poświęca wykazaniu, że wojna jest uzasadnioną i sprawiedliwą, że Polska ma wszelkie prawo windykować dawne swoje dziedziny z pod panowania Krzyżaków, w zapatrywaniach tych Henryk nie przestaje być wyrazem swojego stronnictwa. Jakkolwiek bowiem Oleśnicki odradzał wojnę, to wszakże z chwilą, w której rozpoczęły się zapasy, czuł on dobrze, że Polska cofnąć się już nie może i według wyraźnego świadectwa Długosza sam dodawał królowi odwagi po klęsce chojnickiej [1]. Zresztą Oleśnicki stał z opozycyą swoją nawet w chwili poddania się Związku jaszczurczego prawie zupełnie odosobniony pośród własnego stronnictwa. Bardzo niewielka tylko liczba zwolenników dawnego porządku zdawała sobie z tego sprawę, że wśród wypadków wojennych stan szlachecki, nowemi owiany dążeniami, będzie je mógł urzeczywistnić o wiele łatwiej ze szkodą dotychczasowej wyłączności kościoła, niżby to było możliwem pośród normalnych, pokojowych stosunków. Większość dała się pociągnąć myśli zawsze popularnej pośród społeczeństwa polskiego, myśli walki z odwiecznym wrogiem, Zakonem. Wszelkie zresztą skrupuły odpadły ze śmiercią Oleśnickiego (1 kwietnia 1455), i autor nasz, który pisał swe dzieło prawdopodobnie już po tym czasie, — o czem niżej — nie miał powodu bronić zdania, o którem z góry mógł przypuszczać, że nie wielu znajdzie w swej partyi zwolenników.

Poza obrębem tej kwestyi, która leżała w programie nie samego tylko obozu, do którego należał Henryk, ale całego prawie społeczeństwa polskiego, bez względu na różnice partyjne, autor występuje zresztą stale jako rzecznik i obrońca tych dążności, którym hołdowało stronnictwo konserwatywne. Najwybitniej objawia się to jego stanowisko w opozycyi przeciw młodszej generacyi, owych iuniores Długosza, z którymi idąc ręka w rękę, Kazimierz Jagiellończyk zmierzał do zreformowania rządu w Polsce. Już w charakterystyce Jagiełły (cap. 3) wcale niedwuznacznie zaznacza Henryk swoje zapatrywania. Podnosząc, że Jagiełło altis prudentum gaudebat occupari consiliis, dodaje zaraz, że Roboam dlatego utracił panowanie, quia adheserat consilio iuvenum et non senum, id est spiritualium. Ze słów tych widoczna, co najbardziej raziło Henryka: oto utrata dawnego wpływu starszych, zwłaszcza zaś duchownych senatorów i podporządkowanie ich pod wpływ młodszych, którymi się otoczył Kazimierz. Jeżeli w rozdz. 3 spotykamy się tylko z aluzyą, co prawda dość jaskrawą, to w rozdz. 11 mamy już wyraźnie wskazany przedmiot wycieczek autora. Są to obecni administratores nostre Reipublice, którym przypisuje winę wszystkich niepowodzeń wojennych, którym zarzuca opieszałość, zbytek ambicyi, chciwość i zdzierstwo, których działalność porównuje z niewdzięcznością żmii, którym nareszcie wprost odmawia rozumu [2].

W związku z tą niechęcią Henryka przeciw młodemu zreorganizowanemu senatowi stoi także opozycya jego przeciw nowemu ruchowi, objawiającemu się pośród

---

[1]) Dług. V 192. [2]) Hanc tamen (indiscretitudinem) in se non cognoscunt. Nec mirum, quia nemo nisi sapiens sibi displicere potest. (Cap. 11).

ogółu społeczeństwa szlacheckiego. Zapewne o niczem innem nie myśli autor, jak tylko o owej dążności równouprawnienia szlachty z duchowieństwem pod względem ponoszenia ciężarów publicznych, kiedy zarzuca szlachcie zarozumiałość, arroganc[ją] i niewczesną pychę [1]. Rzecznik kościoła i jego nietykalności, uderza on gwałtownie na szlachtę za spustoszenie dóbr kościelnych podczas wyprawy wojennej [2], i nie szczędzi anatematów zjazdu łęczyckiego przeciw tym wszystkim, którzy poważają się naruszyć nietykalność jego posiadłości.

To stanowisko klerykalne Henryka tłómaczy nam także jego inwektywy przeciw zaciężnikom czeskim, rzecz, nad którą bliżej tutaj musimy się zastanowić, aby rozumieć cel ich właściwy. Przedewszystkiem winniśmy przypomnieć, że Henryk, ilekroć mówi o działalności zaciężników czeskich, nie ma na myśli owego oddziału, który służył początkowo Krzyżakom, a później przeszedł na stronę Polski pod Ulrykiem Czerwonką; przejście to nastąpiło bowiem w jesieni r. 1456, a więc w czasie, kiedy traktat już był napisany. Jest tu mowa o innym oddziale Czechów, który już od początku wojny walczył w szeregach polskich, na co wskazuje kilka wzmianek Długosza [3]. Działalność tych Czechów przedstawia autor w jaknajgorszem świetle. Pomijając już, że przypisuje im żywcem wzięte z Justyna, a raczej Kadłubka [4] wsteczne zasady etyczne i moralne, twierdzi on, że Polacy utracili z ich winy cały szereg zamków, miasteczek i miast na korzyść Krzyżaków [5]. Historya co innego mówi. Długosz, który nie miałby przecież żadnego powodu oszczędzać heretyckich przeważnie Czechów [6], zaznacza raz tylko, że zaciężnicy nie chcieli walczyć w otwartem polu, dopóki nie otrzymają zaległego żołdu [7], ale o utracie jakiegokolwiek miejsca przez Czechów nie wspomina nigdzie ani słowem. Owszem, tam, gdzie podaje przyczynę takiej utraty, wina cięży na kim innym. Sztum i Przezmark (Preussisch-Mark) poddają się Krzyżakom dla niedostateczności załogi Bajzenów [8], a Działdowo wydaje w ręce nieprzyjaciela Polak, Sławko z Przedborza, chorąży działdowski [9]. Co większa, Długosz podaje kilka faktów świadczących pochlebnie o działalności zaciężników czeskich. I tak Jan Kolda odzyskuje podstępem stracone Działdowo [10], a zaciężnik Skubela dzielnie broni Frydlandu przed napadem Krzyżaków i zadaje im wielką klęskę [11].

Jeżeli tedy autor kosztem prawdy i spotwarzonych zaciężników w tak czarnem przedstawia ich świetle, to niezawodnie używa środka tego w tym jedynie celu, ażeby nim szermierzyć w obronie stanowiska, na którem stoi. Kwestya zaciężników łączyła się ściśle z kwestyą skarbu, który nie mógł wypłacić żołdu; kwestya skarbu łączyła się z kwestyą wyłączności kleru, który iuniores chcieli opodatkować celem pokrycia niedoborów. Usunąć zaciężników z wojska znaczyło to

---

[1]) Cap. 12. [2]) Cap. 12. Por. też Dług. V 188, 209. [3]) Hist. V 185, 186, 197, 202, 203, 206, 209. [4]) Vinc. II 28. [5]) Cap. 11. [6]) O czem wspomina V 180. [7]) Ibid. V 203. [8]) Ibid. V 190. [9]) Ibid. V 197. [10]) Ibid. V 202. [11]) Ibid. V 208.

zmiejszyć w znacznym stopniu wydatki wojenne, a tem samem oddalić przynajmniej niebezpieczeństwo grożące duchownym.

Wypadki w Polsce złożyły się wszakże inaczej. Na zjeździe piotrkowskim 24 czerwca 1455 uchwalono pobór celem zapłaty żołdu, a nadto wysłano zeń dwóch deputatów celem traktowania z zaciężnikami krzyżackimi. Wysokie sumy, których ci ostatni żądali, groziły nowym zamachem na dobra kościelne. Jakoż niebawem (w jesieni 1455) nastąpił zabór skarbów kościelnych wspomnianych powyżej trzech dyecezyj, a w listopadzie t. r. zapadły znane nam uchwały grudziądzkie, nakładające podatek na duchowieństwo. W tymto czasie, kiedy się łamał średniowieczny immunitet kościoła, zwolennicy dawnego porządku wystąpić musieli przeciw jego naruszeniu. Chcąc usunąć skutek, trzeba było usunąć najbliższy jego powód, a środkiem do tego było zdyskredytować — choćby zresztą wbrew prawdzie — w opinii społeczeństwa usługi, jakie mogą oddać wojska zaciężne. W tym duchu przemawia też Henryk w swoim traktacie. Wypowiada bez ogródki, że żołd dla Czechów nie stoi w żadnym stosunku do pożytku, który przynoszą[1], służbę zaciężną uważa nie tylko za nieużyteczną, ale nawet szkodliwą, czyni wreszcie wyrzuty senatowi, że spycha na kogo innego obowiązek obrony ojczyzny.

Takiem jest stanowisko autora i znaczenie jego traktatu. Zastanowiliśmy się nad niem już choćby dla tego, aby uzyskać podstawę do rozwiązania kwestyi, w jakim czasie powstało dzieło. U końca dwóch rękopisów mamy wprawdzie podaną datę, której wszakże nie można uważać za datę napisania traktatu, lecz sporządzenia kopii. Tak podaje kod. Os: Explicit tractatulus ... finitus anno Domini 1456 in mense Mayo; kod. Pet. zaś: Explicit tractatulus ... finitus per me P.... sub anno Domini 1456. Gdyby przytoczone zdania pochodziły z autografu, uderzałby przedewszystkiem brak tych słów w kod. Cz., powtóre nie potrafilibyśmy sobie wytłómaczyć, dla czego kod. Pet. nie podaje miesiąca maja, który się znajduje w kod. O; co ważniejsza jednak, zwrot: per me P... znajdujący się w kod. Pęt. wskazuje widocznie, że data tamże podana jest datą skopiowania przez jakiegoś P., a nie datą napisania traktatu przez Henryka z Góry. Zresztą zauważyć należy, że wiele kwestyj poruszonych przez autora chociażby w maju 1456 r. nie miałoby już praktycznego znaczenia, które miały o kilka miesięcy wstecz. Rzecz pisana jest widocznie w chwili największego przygnębienia społeczeństwa polskiego pod ciosem doznanych klęsk, gdy przeciwnie już w lutym r. 1456 oręż polski odniósł kilka sukcesów nad Krzyżakami[2]; powtóre cała inwektywa przeciw „młodemu“ senatowi polskiemu nie miałaby znaczenia, skoro z początkiem r. 1456 nastąpił zwrot na korzyść starego systemu, na zjeździe mianowicie piotrkowskim (6 stycznia 1456), na którym cofnięto uciążliwe dla duchowieństwa uchwały zjazdu grudziądzkiego. Wrzeszcie trudnoby nam było wytłómaczyć i owę nieuzasadnioną i niesprawiedliwą napaść autora przeciw Czechom, gdybyśmy jej nie odnieśli do obawiającego się o swe przywileje

[1]) Ipsorum tamen (Bohemorum) nedum inutile, sed dampnosum servicium non modicis summis... nostrates persolverunt (c. 11). [2]) Dług. V 219.

duchowieństwa, które po uchwałach piotrkowskich spokojniej już mogło odetchnąć. Tak więc pierwsze dni stycznia r. 1456 przedstawiają się nam jako ostateczny możliwy terminus ad quem, po za który nie można już wysuwać daty napisania dzieła.

Chodzi jeszcze o początek tego terminu. Cała treść traktatu wskazuje, że pisany był już w czasie, kiedy wypadki wojny trzynastoletniej rozwinęły się dosyć groźnie. Autor wspomina najwyraźniej o poddaniu wielu miast i twierdz i o klęsce chojnickiej (18 września 1454)[1], ale nie pisze wprost pod jej wrażeniem; owszem, musiał upłynąć już dłuższy przeciąg od tego czasu, skoro się wyraża: Unde non angustum lapsum est temporis spacium, quod nostrates etc.[2]) Czas powstania traktatu nie może więc z wszelkiem prawdopodobieństwem przypadać wcześniej, niż dopiero na r. 1455. Ale i w tym okresie mamy jeszcze podstawę do bliższego oznaczenia daty. W ciągu r. 1455 dwa razy tylko wspomina Długosz o żołdzie dla zaciężników; raz pod datą 30 stycznia, kiedy na zjeździe w Łęczycy uchwalono po jednym wiardunku na potrzeby wojny[3], drugi raz pod datą 24 czerwca, kiedy na zjeździe w Piotrkowie ziemia krakowska po pewnym oporze zgodziła się na pobór, który sejmiki wielkopolskie już przedtem uchwaliły[4]. Autor nasz mówi także wyraźnie o zapłacie żołdu zaciężnikom: Ipsorum (Bohemorum) tamen nedum inutile, sed dampnosum servicium non modicis summis, sudore pauperum huius patrie incolarum acquisitis nostrates persolverunt[5]. Ze względu, że dzień 30 stycznia 1455 zanadto był jeszcze bliski klęski chojnickiej, ażeby autor pisząc w tym czasie, mógł się wyrazić, iż upłynęło od niej: non angustum temporis spacium, skłaniamy się raczej do przypuszczenia, że mówiąc o fakcie zapłacenia żołdu ma na myśli owę zapłatę, która nastąpiła na podstawie uchwały piotrkowskiej z 24 czerwca 1455, skąd wniosek, że mógł pisać swe dzieło dopiero po tej dacie. W przypuszczeniu tem utwierdza nas i ta okoliczność, że właśnie na zjeździe piotrkowskim ziemia krakowska sprzeciwiała się poborowi[6], że zatem dla autora piszącego w Krakowie kwestya ta przedstawiała więcej wagi, utkwiła mu głębiej w umyśle, i z tego powodu wspomnianą została w jego traktacie, i to z wyrzutem marnowania ciężko zapracowanych pieniędzy.

Czas między końcem czerwca 1455 a początkiem stycznia 1456 jest zatem najprawdopodobniej czasem powstania naszego traktatu. I rzeczywiście, wszystkie sprawy poruszone przez Henryka dziwnie zgadzają się z biegiem wypadków, które w tym właśnie okresie nastąpiły w Polsce. Inwektywa przeciw iuniores przypada

---

[1]) Do tej tylko klęski odnosić się mogą wyrazy autora (cap. 12): nostrates ... tanquam sus in volutabro deprehensa luctuosum, hostibusque ridiculosum de se prebuerunt spectaculum, quorum, proh dolor, pedibus timor addidit alas. Por. ustęp z Dług. V 187 o bitwie chojnickiej, w którym mówi, że część rycerstwa, która naprzód rzuciła się w ucieczkę, a potem poddała się nieprzyjacielowi, magno apud proprios et hostes patebant ludibrio. [2]) Następuje ustęp przytoczony w poprzedzającej uwadze. [3]) Dług. V 192. [4]) Ibid. V 203, 206. [5]) Cap. 11. [6]) Dług. V 203, 206.

w tę właśnie porę, kiedy nowe stronnictwo coraz więcej zyskuje wpływu na króla, aby ostatecznie zamanifestować swe zasady w uchwałach grudziądzkich z listopada 1455, zachęta do wytrwania w walce odpowiada właśnie chwili, w której duch narodowy upadł pod wpływem poniesionych klęsk i strat, a rząd z największą trudnością ubijał się za opędzeniem kosztów wojennych; niedwuznaczna wzmianka o Kazimierzu W.[1], który zabrał skarby kościelne na potrzeby państwa, zostaje bezwątpienia w związku z zabraniem takichże skarbów z trzech dyecezyj przez Kazimierza Jagiellończyka (w jesieni 1455 r.); tendencyjne wreszcie oczernianie czeskich zaciągów jest dla pisarza obawiającego się o nietykalność kościoła zupełnie na czasie w tej właśnie chwili, kiedy układy rozpoczęte z nowymi zaciągami czeskimi (czerwiec 1455) groziły duchowieństwu odbiorem skarbów kościelnych i opodatkowaniem jego posiadłości.

Traktat Henryka z Góry jest broszurą polityczną w całem tego słowa znaczeniu. Napisany przez studenta uniwersytetu, nie jest on przecież prostą tylko próbką erudycyi szkolarskiej, przedstawioną profesorom dla udowodnienia postępów w nauce. Przypuszczeniu takiemu sprzeciwia się już sama forma traktatu, skierowanego do króla, sama jego treść, zmierzająca do tego, aby go skłonić do zmiany w systemie, którego się chwycił, sprzeciwia się wreszcie i ta okoliczność, że traktat nie ugrzązł w murach Akademii, ale w licznych zapewne odpisach, skoro do dzisiaj zachowało się ich jeszcze kilka, szeroko rozprzestrzenił się w kołach interesowanych. Z wewnętrznego i niezachwialnego przekonania, czy też użyty tylko jako narzędzie, Henryk z Góry w traktacie swoim jest wyrazem przekonań jednego ze ścierających się podówczas stronnictw, stronnictwa klerykalnego, reprezentowanego w Akademii krakowskiej przez najwybitniejsze siły intellektualne profesorów krakowskich. Choć autor zatytułował go „Traktatem przeciw Krzyżakom“, choć znaczną jego część poświęcił wywodowi prawnemu roszczeń Polski przeciw Zakonowi, to przecież właściwy jego punkt ciężkości nie w tym leży kierunku. Kwestya Zakonu jest tylko płaszczykiem, pod którym kryją się tendencye stronnictwa przeciw stronnictwu, tak, że pismo Henryka nazwaćby można nie tyle traktatem przeciw Krzyżakom, jak raczej przeciw „młodym“. I w tym właśnie punkcie tkwi doniosłość naszego pisma jako źródła historycznego; jest ono ciekawem i ważnem uzupełnieniem relacyj kanonika krakowskiego, adherenta tegoż samego stronnictwa, o wewnętrznych stosunkach państwa w pierwszych latach wojny trzynastoletniej. Zdanie Zeissberga[2], jakoby traktat nie miał żadnej wartości jako źródło historyczne, jest zatem przedwczesne i niesprawiedliwe.

Sąd Zeissberga jest wszakże słusznym o tyle, o ile dotyczy wiadomości historycznych podanych przez autora o dawniejszym stosunku Polski do Zakonu. Cały rozdział 2 jego traktatu, poświęcony temu wywodowi historycznemu nie zawiera nic

---

[1]) Cap. 2. [2]) Poln. Geschichtschbg d. Mitt. 171 uw. 1.

dla nas nowego. Kilka miejsc wypisał autor prawie dosłownie ze znanych sobie źródeł. i tak z Wincentego wiadomość o śmierci Kazimierza Sprawiedliwego (Henr. cap. 12, Vinc. IV 19), treść uchwał łęczyckich i nazwiska osobistości biorących udział w synodzie (H. cap. 12, V. IV 9), wreszcie etykę Czechów (H. cap. 11 V. II 28). W podobny sposób korzysta autor z Boguchwała, podając wiadomość o podziale ziem między Leszka Białego i Konrada (H. cap. 2 B. 54) z dodatkiem błędnej daty r. 1202, zaczerpniętej z jednego ze znanych sobie roczników. Sprowadzenie Zakonu krzyżackiego do Polski, stosunki jego w pierwszych latach, aż do bitwy nad Syrgunią wypisane są również prawie dosłownie z Boguchwała (H. cap. 2 B. 66), jak nie mniej i wiadomość o czystości Kingi (H. cap. 2 B. 68). Stosunek Łokietka do Krzyżaków począwszy od r. 1329 aż do jego śmierci polega w zupełności na roczniku kujawskim (H. cap. 2 R. kuj. Mon. Pol. III 210); układy Kazimierza W. z Karolem węgierskim wzięte są żywcem z Janka Czarnkowskiego (H. cap. 2 Cz. 6). Wszystkie te miejsca zapożyczone zaznaczamy na marginesach. Reszta drobniejszych wiadomości wsuniętych dla połączenia wypadków polega bądźto na wymienionych powyżej kronikach, bądź też na zapiskach roczników, jak Traski, Sędziwoja, krakowskiego, kapituły krakowskiej, Franciszkanów krakowskich, małopolskiego, kujawskiego i innych.

Przechodząc do oceny traktatu Henryka pod względem formy i wartości literackiej, zaznaczyć musimy przedewszystkiem, że autor zdradza w swem dziele dosyć obszerną znajomość zbiorów prawa kanonicznego i patrystyki, pewne oczytanie w klasycznej literaturze rzymskiej i piśmie św.; wreszcie spotykamy się nawet raz jeden z wyimkiem z kodexu Justyniańskiego. Z wiadomości swych użytkuje on w sposób właściwy metodzie scholastycznej, panującej podówczas jeszcze wszechwładnie na uniwersytecie krakowskim, wplatając w swą pracę co krok jakieś cytaty, nie zawsze zresztą dosłownie zgodne z miejscem powołanem [1]. W wydaniu znaczymy je kursywą, tu zaś podajemy spis wyraźnie przez niego zaznaczonych cytatów w porządku realnym, a zarazem obok każdego dzieła skrócenie, którego używaliśmy w notach. W traktacie cytowane są miejsca [2]:

I. Z Biblii (kilkakrotnie, cytuję jak zwykle).

II. Z pisarzów kościelnych.

z Ambrożego, (ur. ok. 340 † 397) De officiis, dwa razy (Ambr. de off.).

z Augustyna, (353—430) Ad Bonifacium, seu de correctione Donatistarum, dwa razy (Aug. ad Bon.).

— De Civitate Dei (?) cyt. p. t. De diversis ecclesiae observationibus, raz (Aug. de Civ. Dei).

---

[1]) Uważaliśmy za drobiazgowość za daleko idącą podawać różnice — nieistotne zresztą — między textem Henryka a miejscami cytowanemi. [2]) Kilka cytatów, których mimo żmudnych poszukiwań nie udało się nam rozwiązać, pomijamy w spisie.

z Augustyna, Contra Faustum Manichaeum, cytowane przez autora p. t. contra Manichaeos, dwa razy (Aug. c. Man.).

— Ad Marcelinum, cyt. przez autora p. t. Sermo de puero Centurionis, raz (Aug. ad Marc.).

— Contra Petilianum, dwa razy (Aug. c. Pet.).

— Ad Publicolam, raz (Aug. ad Publ.).

— (?) De verbis Domini, raz (Aug. (?) de verb. Dom.).

— Ad Vincentium Donatistam, raz (Aug. ad Vinc.).

z Bernarda de Clairveaux (1091—1153) In cantica canticorum, cyt. Super Canticis, dwa razy (Bern. s. Cant.).

z Chryzostoma Jana (347—407) Super Matthaeum, raz (Chris. s. Matth.).

z Grzegorza (ur. 530—540 † 604) In Iob, raz (Greg. in Iob).

— Moralia, raz (Greg. Mor.).

z Hieronima (ur. około 346 † 420) Super Canticis, raz (Hier. s. Cant.).

— Ad Epheseos, raz (Hier. ad Eph.).

— Super Esaiam, dwa razy (Hier. s. Esai.).

— Super Ezechielem, raz (Hier. s. Ezech.).

— In Naum prophetam, raz (Hier. in Naum).

z Hugona a S. Victore (ok. 1097—1141) Didascalion, raz (Hug. Did.).

z Izydora († 636) Synonima, raz (Is. Syn.),

z Jana z Salisbury (Iohannes Sarisberiensis, ur. ok. 1110 † 1180) Policraticus: cytowane błędnie pod nazwiskiem Policratusa, jako autora, trzy razy (I. Salisb. Pol.).

z Symplicyusza pap. (467—483) Epistol. II (błędnie przytoczono jako cytat z Grzegorza Registrum), raz (Simpl. ep.).

III. Ze zbiorów prawnych i pism prawniczych.

z Codex Iustinianeus, raz (cyt. jak zwykle).

z Corpus iuris Canonici, a mianowicie z dekretu Gracyana, Dekretaliów Grzegorza IX i Liber sextus, wielokrotnie, (cyt. jak zwykle).

z Jana Niemca, (Ioh. Teutonicus) Glossa ordinaria ad Decretum Gratiani, raz (Gl. ad ...).

z Bernarda de Botone († 1263) Glossa ordinaria ad Decretales Gregorii IX, ośm razy (Gl. ad ...).

z Franciszka kardynała, Adiectiones glossarum, raz (Franc. Adi.).

z Wilhelma Durantis (1237—1296) Speculum iudiciale (Dur. Spec.).

IV. Z pisarzów rzymskich.

z M. T Cycerona (106—43 pr. Chr.) Laelius, sive de amicitia, raz (Cic. de Am.).

z Makrobiusza (5 stul. po Chr.) In somnium Scipionis, raz (Macr. S. Scip.).

z Owidyusza (43 przed Chr.—17 po Chr.) De arte amandi, raz (Ov. Ars. am.).

z Terencyusza (194—155 przed Chr.) Andria, raz (Ter. Andr.).

z Waleryusza Maxyma (1 stul. po Chr.) Memorabilia, dwa razy (Val. Mem.).

Zaznaczyć przytem musimy, że autor nie zawsze cytuje ze źródła bezpośredniego. Tyczy się to przedewszystkiem kilkunastu miejsc z pisarzów kościelnych, przytoczonych na podstawie Corpus iuris canonici. O tem pośredniem tylko korzystaniu ze źródeł przekonuje nas ta okoliczność, że autor cytuje czasami dzieła albo wcale nieistniejące, albo przez kogo innego napisane, a to zawsze na podstawie błędnej inskrypcyi w Corp. iur. canonici. W uwagach do textu zaznaczymy te błędy, tu zaś podajemy spis dostrzeżonych przez nas cytatów pośrednich ze zbiorów prawa kanonicznego:

Ambrosius, de officiis, I 36 — Henr. 1. — według c. 7 C. 23 qu. 3.

— de off. I 50 — Henr. 9. — w. c. 2 C. 22 qu. 3.

Augustinus, de civitate Dei (?) — Henr. 1. — w. c. 6 C. 23 qu. 3.

— ep. ad. Marcellinum II 13 i 14 — Henr. 1 — w. c. 2 C. 23 qu. 1.

— c. Petilianum II 79 — Henr. 1. — w. c. 40 C 23 qu. 4.

— (?) de verbis Domini 19 — Henr. 1. — w. c. 5 C. 23 qu. 1.

— z niewiadomego dzieła — Henr. 9 — w. c. 10 C. 22 qu. 4.

Gregorius, in Iob XXXV, 12 — Henr. 1 — w. c. 49 C. 11 qu. 3.

Hieronymus, Comment. sup. Esaiam 3 — Henr. 3 — w. c. 7 C. 16 qu. 1.

— Comment. sup. Esaiam 13 — Henr. 1 — w. c. 28 C. 23 qu. 5.

— Comment. in Naum 1 — Henr. 1 — w. c. 6 C. 23 qu. 5.

Isidorus, Synonima II cap. de mendacio — Henr. 9 — w. c. 5 C. 22 qu. 4.

Simplicius Papa, Epistol. II — Henr. 6 — w. c. 63 C. 11 qu. 3.

Jeżeli chodzi o scharakteryzowanie wartości literackiej dzieła poza obrębem cytatów, wyraźnie przez autora zaznaczonych, sąd nasz wypaść musi stanowczo ujemnie. Czytając traktat przypominamy sobie co chwila Kadłubka. Kronika Mistrza Wincentego snać była znaną na wylot naszemu autorowi; na każdym prawie kroku kopiuje on i plagiuje swój wzór [1]. Począwszy od pojedynczych słów, przechodząc do zwrotów, a kończąc na całych ustępach, powyrywywanych z najrozmaitszych miejsc kroniki, powiązanych zresztą ze sobą dość zgrabnie, traktat Henryka nie jest niczem innem, jak tylko pstrą mozaiką stylistycznych floskułów Mistrza Wincentego. Stąd też pochodzi owo dziwnie podobne wyrazownictwo i ów dziwnie podobny kolorYt stylu pomiędzy wzorem a naśladowaniem. Stąd wreszcie przedostały się

[1]) Na co uwagę zwrócił już Zeissberg, Poln. Gtschbg. 171 uw. 1.

w traktat Henryka cytaty z najrozmaitszych autorów, których Kadłubek używał bezpośrednio, a które autor nasz przepisywał, nie zdając sobie może nawet sprawy, że nie są własnością jego wzoru. Zaznaczamy odnośne miejsca na marginesach.

Traktat Henryka z Góry, wywołany potrzebą chwili, popularny, o ile się zdaje, w pierwszych czasach po napisaniu, uległ losowi wszystkich broszur politycznych: w chwili, w której nie przedstawiał już praktycznego znaczenia, poszedł w zapomnienie. Jak o samym autorze, tak też i o jego dziele głucho przez ciąg następnych wieków. Pierwszą wiadomość podał o nim Wiszniewski [1], policzył jednak do dzieł zaginionych, i nadał mu błędny tytuł: De bello Cruciferis ingesto. Dopiero Zeissberg [2] zaznajomiwszy się z jego treścią na podstawie kod. Os. poczynił nad nim kilka uwag, z których najniesłuszniejszą jest ta, jakoby nie posiadał żadnej wartości historycznej.

Wydanie, które niniejszem ogłaszamy, opiera się na następujących rękopisach:

I. Kodex Biblioteki X. Czartoryskich, (Cz.) nr. 1312, opisany przez Bielowskiego w Mon. Pol. II 214—215, pod nrem 27. Na kartach 168′—178 zawiera traktat Henryka z Góry.

II. Kodex Biblioteki Ossolińskich, (O.) nr. 824. Kwartant papierowy, kart 418 z pierwszej i pierwszych lat drugiej połowy XV wieku. Oprawa pergaminowa współczesna. Na ostatniej karcie dopisek ręką z XIX wieku: Dar spadkobierców Józefa Dzierzkowskiego. Znaki wodne rozmaite; jakoto: krzyż z wychodzącym od górnego ramienia siedmiolistnym stemmatem, głowa wołu z trzema rogami i głowa wołu z wychodzącą ze środka czoła długą nitką zakończoną pięciolistną gwiazdką. Karty 1—172′ pisane w dwie kolumny, od 173 do końca in extenso, gotykiem, rozmaitemi rękami. Jako pisarze podani na karcie 68′: Explicit tractatulus de penitencia per manus Felicis (?) de Wyelopole anno domini M^{mo}CCCCLX etc; na karcie 94′: Scripta per Iohannem Stemdy (?) studentem alme Universitatis opidi Cracoviensis et finita die Iovis tercia mensis Iulii hora vesperorum anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo octavo in commodo domus Gregorii Barthusii in Kazimiria; na karcie 242: Copiata per me Petrum Bolestam de Siradia, civitate diocesis Gnesnensis, peregrinum pauperem S. Iacobi Zebedei de Fine Mundi in domo strenui viri Domini Iohannis Noss, omnium pauperum presbiterorum et peregrinorum iustorum et aliorum egenorum provisorem et alteris (sic) ipso die Scti Egidii Abbatis anno eodem 1453. Z porównania dat przytoczonych przez kopistów wynika, że rękopis składa się z więcej pierwotnie niezłączonych części, skoro data późniejsza następuje przed wcześniejszemi (1460 przed 1438 i 1453). Scisłe rozgraniczenie wszystkich części nie da się przeprowadzić; zdaje się, że część pisana in extenso była pierwotnie odrębną od części pisanej w dwie kolumny; w części pierwszej rozróżnić znowu należy przynajmniej dwa działy. Rękopis zawiera:

---

[1]) Hist. lit. pol. I 46. [2]) Poln. Gtschbg 171.

1) Traktat o spowiedzi, bez początku (1—31'). 2) De Corea (31'—34'). 3) De templo Dei (35—54). 4) Remedia luxurie (54'). 5) Tractatulus de penitencia (55—68). 6) Uwagi teologiczne, bez tytułu (68—77'). 7) Octo turpitudines (77'—80'). 8) Quare et propter que homo in ecclesia Dei debet orare Deum (80'—86'). 9) Traktat teologiczny napisany per venerabilem virum S. Theologie Professorem Stephanum de Palatsch (86'—94'). 10) Traktat teologiczny zaczynający się od słów: Quoniam fundamentum et ianua omnium virtutum (95—143'). 11) Disputacio contra Iudeos (143'—162). 12) Exposicio Pater Noster (162—169). 13) De Simbolo Apostolorum (169—172'). 14) Kazania i legendy o rozmaitych świętych, z których najważniejsze wymienia Dr. Kętrzyński w wydaniu: De expulsione Iudeorum Vratislaviensium w niniejszym tomie (173—242; karty 175'—178' próżne). 15) Traktat Henryka z Góry (242—257'). 16) Kazania pisane rozmaitemi rękami (259—418').

III. Kodex Petersburski (P). Nie mieliśmy przed sobą samego rękopisu, lecz odpis uskuteczniony przez Dr. A. Prochaskę. Z uwag zamieszczonych przezeń na odpisie podajemy następujące dane: Rękopis, kwartant, znajduje się w Bibl. cesarskiej w Petersburgu отд. IV nr. 129. Zawiera: Vita Alexandri Magni, dalej zaś na karcie 180—192 traktat Henryka z Góry. Pismo nieczytelne i błędne. Początek aż do słów w cap. 1: Augustinus contra Pecilianum brakuje, gdyż w rękopisie wyciętych jest przed traktatem 16 kartek. Kodex pisało kilka rąk w rozmaitych latach pierwszej i początku drugiej połowy wieku XV.

IV. Kodex Biblioteki Jagiellońskiej (J) nr. 2570, opisany przez Bielowskiego w Mon. Pol. II 208 pod nr. 12. Na str. 739—742 zawiera jedynie tylko cap. 2 traktatu Henryka z Góry z tytułem, jaki w traktacie nosi: Qualiter primo Cruciferi de domo Theutonica, qui et alio nomine Hospitalarii Sancte Marie Ierosolimitane (nuncupantur opuszczone), terram Culmensem possidere inceperunt. Jestto to samo pismo, które Zeissberg[1] uważa błędnie za odrębne, od traktatu Henryka różniące się dzieło.

Żaden z tych rękopisów nie jest autografem. Dowodzi tego ta okoliczność, że spotykamy się w nich sporadycznie z błędami, które przypisać można jedynie tylko niewiadomości kopistów, nie zaś samego autora, powtóre, że każdy z nich zawiera tu i owdzie opuszczenia, które albo zupełnie zmieniają, albo też znoszą sens zdania, podczas gdy w innych rękopisach miejsce równoległe jest zupełnie poprawne. Bezpośredni stosunek pokrewieństwa nie da się wykazać pomiędzy trzema pierwszymi kodexami; O. i P. zawierają ustępy, z których wynika, że powstały z odpisów różniących się między sobą; co najwyżej o kodexie Cz. możnaby przypuścić, że pochodzi bezpośrednio z autografu, jakkolwiek i tego z wszelką nie można twierdzić stanowczością. O. i P. nie są zresztą od Cz. bezpośrednio zależne, natomiast pokrewieństwo między P. i J. nie ulega wątpliwości, tak że J. pochodzi albo od P., albo od tego rękopisu, który P. służył za podstawę.

---

[1]) Poln. Gtschbg 172.

Wydanie nasze uskuteczniamy na zasadzie kodexu Czart. jako najpoprawniejszego ze wszystkich; ze względu jednak, że i on zawiera błędy i opuszczenia, poprawiamy i uzupełniamy text z innych rękopisów. Nie chcąc wydawnictwa obciążać całym balastem niepotrzebnych odmianek, pomijamy widoczne błędy, nieznaczne opuszczenia i przestawienia wyrazów, zaznaczając w uwagach tylko odmianki ważniejsze albo istotne. Tytuł nadaliśmy dziełku według zgodnego brzmienia w zakończeniu wszystkich trzech rękopisów, a poszczególne rozdziały opatrzyliśmy liczbami dla łatwiejszego zoryentowania się w traktacie.

Capitulum I.

Serenissimo Principi Domino et Domino Kazimiro, Dei Gracia Regi Polonie &.

Henricus Sbignei de Gora humile obsequium salutesque plurimas dicit. Quia, Princeps Serenissime, mi Domine graciosissime, inscrutabilis divine providencie altitudo disposicione incommutabili quamplurimis Te regibus ac principibus orbis pretulit, et specialiter huic inclito Regno Polonie fecit presidere, convenit Te curis sollicitari continuis et assidua meditacione urgeri, ut iuxta credite Tibi dispensacionis officium, huius Regni et subditorum comodis, in quorum prosperitate utique prosperaris iugi, in quantum Tibi ex alto concessum fuerit, sollicitudinis studio intendas. Decet quippe Regiam Maiestatem Tuam amplecti voluntarios pro ipsorum quiete labores, et quoque noctes transire insomnes, ut scandala, invasiones et iniurias a Regno et populo Tibi commisso valeas longius propulsare, arciusque hostilem valeas compescere audaciam. Nam si effrenata cupiditas, que mater est licium, per brachium seculare non comprimeretur, quicquid sequeretur aliud, nisi quod iusticia, recepto libello repudii, extra mundi terminos in exilium mitteretur? Valet ergo principum severitas, per quam iusticia opprimi non permittitur; unde beatus Augustinus ad potestatem secularem dicere videtur: *Valet vestra severitas, cuius ministerio fides adiuvatur.*

Licet autem multis sacre scripture auctoritatibus ad pacienciam invitamur, dicitur enim Luce capitulo VI[0][1]: *Si quis percusserit te in maxillam unam, prebe ei alteram.* Item Apostolus ad Romanos[2]: *Non vos defendentes fratres carissimi, sed*

Wiersz 1 Henricus Sbignei„ Ericus Sbigneo O. Hericus Sbignei Cz. — 2 inscrutabilis„ imperscrutabilis O. — 4 fecit„ *brakuje w* O. — 5 dispensacionis„ disposicionis O. — 7 in quantum„ quantum Cz. — 10 arciusque„ arcius. Cz. — 11 licium„ litigium (sic) Cz. — 12 libello repudii„ *w* O. *szyk*: quid aliud nisi iusticia recepto bello (sic) repudii. — 13 valet„ valeat O.

[1]) Luc. VI 29. [2]) Rom. XII 19.

ide locum ire. Item cum Petro gladio Magistrum defendenti Ihesus dixerit[1]: *Converte gladium tuum in vaginam etc.* Item cum pater familias dicat servis volentibus colligere zizania[2]: *Sinite utraque crescere usque ad messem, et tunc dicam messoribus: Colligite zizania et alligate [in] fasciculos ad comburendum.* Item Apostolus[3]: *Non vosmet ipsos vindicantes, sed magis iniuriam percipite et magis fraudem patiamini.* Et ad Romanos dicere videtur[4]: *Nobis iam ultra bella non esse carnaliter peragenda; sed anime certamina contra spirituales adversarios desudanda.* Sed istis omnibus taliter simul respondetur, quod hec omnia precepta paciencie non in ostentacione corporis, sed in preparacione cordis sunt retinenda. Unde beatus Augustinus in Sermone de puero Centurionis[5]: *Paratus debet esse homo iustus et pyus pacienter eorum maliciam sustinere, quos fieri bonos querit, ut pocius numerus bonorum crescat, non ut pari malicia se quis addat numero malorum. Denique ista precepta magis sunt ad preparacionem cordis, quam ad opus, quod in aperto fit, ut teneatur in secreto animi paciencia cum benivolencia; in manifesto autem id fiat, quod eis videtur prodesse, quibus bene velle debemus. Hinc liquide ostenditur, quod ipse Dominus Ihesus, exemplum singulare paciencie, cum percuteretur in faciem, respondit: Si male locutus sum, exprobra de malo; si autem bene, quid me cedis? Nequaquam igitur preceptum suum, si verba intueamur, implevit. Neque enim prebuit percucienti alteram partem, sed pocius prohibuit, ne fieret, et sic iniuriam augeret. Et tamen paratus venerat non solum in faciem percuti, verum eciam pro hys, a quibus hoc paciebatur, crucifixus occidi. Neque Paulus apostolus preceptum Domini et magistri sui videtur implesse, ubi eciam percussus in faciem dixit principi sacerdotum: Percuciet te Deus, paries dealbate*, id est ypocrita: *sedes me iudicare secundum legem, et contra legem iubes me percuti. Et cum a circumstantibus diceretur ei: Iniuriam facis principi sacerdotum, irridens eos admonere voluit, quod dixit, ut saperent et intelligerent destruendum esse in*

Wiersz 1 Ihesus dixerit„ dixerit Christus O. — 4 in„ *dodane zgodnie z textem cytowanym, brakuje we wszystkich rpisach.* — 6 dicere videtur„ *nie ma* Cz. P. — 9 ostentacione„ obstantacione (sic) Cz. — 11 querit„ convenerit O. — 18 intueamur„ intueantur O. — 24 iudicare„ non iudicare (sic) O. — 26 admonere„ *zgodnie z textem cytowanym.* Cz: amovere (sic).

[1]) Matth. XXVI 52. [2]) Matth. XIII 30. [3]) I Cor. VI 7. [4]) Cytatu tutaj podanego nie znajdujemy ani w liście św. Pawła do Rzymian, ani w ogóle w Piśmie św. Pewne dalekie pokrewieństwo z wyrażoną tu myślą zawiera przytoczony przez autora list św. Pawła do Rzymian VIII 13. [5]) Cytat autora polega na napisie w Decrecie Gracyana c. 2 C. 23 qu. 1. Powołane miejsce znajduje się w liście do Marcelina II 13 i 14.

adventu Cristi parietem dealbatum, id est ypocrisim sacerdotum Iudeorum. Ait quippe: Nescivi fratres quia princeps est; scriptum est namque: Principi populi tui non maledices. Et procul dubio, qui in eodem populo creverat, atque in lege eorum fuerat eruditus, illum principem sacerdotum nescire non potuit; sed deridens eos hec dixit. Ecce manifeste colligitur, quod ista precepta paciencie non semper in opere, sed in cordis preparacione sunt retinenda ipsaque benivolencia, ne reddatur malum pro malo, semper in voluntate complenda; agenda sunt autem multa eciam cum invitis quadam benigna asperitate plectendis, quorum pocius utilitati consulendum est, quam voluntati. Unde eciam ipsa bella sine benivolencia non geruntur, sed ut favore iusticie ac pyctatis victis facilius consulatur. Nam cui licencia iniquitatis eripitur, utilius vincitur, quoniam nihil est infelicius felicitate peccancium, qua abest penalis impunitas, et mala voluntas velut interior hostis roboratur. Hec ille. Fateor tamen quod proprie persone iniuriam et oppressiones ex vera paciencia tollerare, perfeccionis est; in eis vero, quibus ex officio competit malos punire, bonos tueri, iusticiam opprimi non permittere et a subditis injuriam propulsare, talis paciencia, per quam contraria predictis vellent tollerare, non perfeccionis, sed malediccionis perpetue prorsus existeret. Unde beatus Augustinus ad Publicolam[1]: *Non vos vindicta delectet, que aliena pena animam pascit.* Non tamen ita intelligendum est, quod hy, qui publica funccione tenentur, iusticiam defendere negligant, cum eam opprimi viderint, quia tunc occidere licet, dum tamen non pro se hoc faciant, sed pro aliis. Item Ieronimus super Ysayam[2]: *Non est crudelis, qui crudeles iugulat, sed crudelis pacientibus esse videtur. Nam latro suspensus patibulo crudelem iudicem putat.* Idem super Ezechielem[3]: *Qui iniustos percuttit in eo, quod iniusti sunt, minister Dei est.* Item Augustinus[4] contra Pecilianum: *Noli tanta impericia malorum generaliter persecuciones reprehendere, non enim persequimini vos, nisi quemadmodum veritas persequitur falsitatem.* Item ad Bonifacium Comitem[5], allegans prophetam in Psalmo[6]: *Quare fremuerunt gentes etc. Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore. Quomodo ergo serviunt Domino in timore reges, nisi ea, que contra Deum et iusticiam*

Wiersz 13 oppressiones„ oppressionem O. — 18 delectet„ *zgodnie z textem cytowanym*; Cz: delectat, O: delectant. — 22 esse videtur„ videtur O. — 26 Item„ Idem O. P. — 27—28 erudimini, qui iudicatis terram„ *nie ma* P. — 28 et exultate ei cum tremore„ *nie ma* P. — 29 ergo„ *nie ma* P.

[1]) Aug. ad Publ. 5. [2]) Hier. sup. Esai. ad c. 13. [3]) Hier. sup. Ezech. III ad c. 9. [4]) Stąd rozpoczyna się rękopis petersburski. [5]) Aug. ad Bon. V 19. [6]) Ps. II 1, 2, 10, 11.

furint, religiosa severitate prohibendo atque plectendo. Aliter enim servit, quia homo est, et aliter quia rex est: quia homo est, servit vivendo fideliter; quia rex est, servit iusticiam defendendo, et leges, iusta precipientes, convenienti vigore exercendo. Item Ambrosius libro De officiis [1]: *Non in ferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non pellit iniuriam a socio, si potest, tam est in vicio, quam ille, qui facit. Unde sanctus Moyses hinc prius orsus est temptamenta bellice fortitudinis. Nam cum vidisset Ebreum ab Egipcio accipientem iniuriam, defendit ita, ut Egipcium prosterneret atque in arena absconderet.* Hec ille. Salomon eciam ait [2]: *Eripe eum, qui ducitur ad mortem*, id est, iustum. Ex hys manifeste colligitur, quod hy, qui ex officio iniustos persecuntur, nequaquam contra Dei precepta faciunt, sed Dei ministri et imitatores pocius existunt, quoniam et ipse Deus nonnunquam legitur malos eciam in hac vita punisse. Unde Ieronimus [3]: *Quid ergo*, ait, *contra Dominum cogitatis? Ipse, qui creavit mundum, et consumacionem eius faciet. Qui si vobis videtur crudelis et rigidus et cruentus eo, quod in diluvio genus delevit humanum, super Zodomam et Gomorram ignem et sulfur pluit, Egipcios submersit in fluctibus, Israhelitarum cadavera prostravit in heremo (etc.).* Nam iuste perceperunt hy mala in vita sua. Item Augustinus [4]: *Vide, quod Apostolus tradidit hominem Sathane in interitum carnis, ut spiritus fiat salvus. Ihesus Cristus eciam expulit de templo improbos mercatores, ubi eciam verum est testimonium scripturarum: Zelus domus tue comedit me &.* Si[c] ergo invenimus Apostolum tradentem hominem Sathane, et Christum, persequutorem vendencium in templo, in quo doctrina non modica data est hys, qui publica funccione tenentur malos et iniustos puniendi, zeloque iusticie eos eciam gladio persequendi. Unde beatus Augustinus contra Manicheos [5]: *Quid culpatur in bello, an quia moriuntur quandoque morituri, ut dominentur in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum: sed nocendi cupiditas, implacatus atque implacabilis animus, feritas*

Wiersz 2 et aliter„ aliter enim P. — 4 Ambrosius„ Augustinus (sic) P. — 7 bellice, *zgoduie z textem cytowanym. Wszystkie rpisy popełniają w tem miejscu błąd*: imbelle (Cz.) imbecille (O. i P.). — 10—11 contra Dei precepta„ contra Deum Cz. — 11 pocius *nie ma* P. 16 (etc)„ *dodajemy, gdyż zdanie cytowane niedokończone.* — 18 Ihesus„ *nie ma* O. *i* P. — 19 expulit„ depulit P. — 19 verum„ nexum, O. connexum P. — 20 tue„ *nie ma* O. — 20 Sic„ *wszystkie rpisy błędnie*: si. — 23 eos eciam„ eosque O.; eciam eos P. — 24 culpatur„ temptatur O. — 26 implacatus„ *tak zgodnie z textem cytowanym* O. *i* P. Cz: implicatus (sic).

[1]) Ambr. de off. I 36. [2]) Prov. 24. [3]) Hier. in Naum. c. 1. [4]) Aug. c. Petil. II 79. [5]) Aug. c. Faust. Man. XXII 74.

rebellandi, libido dominandi, et si que similia, hec sunt, que in bellis iure culpantur. Idem De diversis Ecclesie observacionibus [1]: *Apud veros Dei cultores eciam bella ipsa iustificata sunt, que non cupiditate aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, ut mali coherceantur et boni subleventur.* Hec ille. Idem ad Bonifacium [2]: *Noli existimare neminem Deo placere posse, qui armis bellicis ministrat. In hys erat sanctus David, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium*, dicens: Inveni virum secundum cor meum. *In hys eciam erant temporis illius plurimi iusti. In hys eciam erat sanctus ille centurio, qui Domino dixit: Non sum dignus, ut intres sub tectum meum etc. Hoc ergo primum cogita, quando armaris ad pugnam, quia virtus tua eciam ipsa corporalis donum Dei est. Si ergo cogitabis de dono Dei, non facies contra Dominum.* Hec ille. Idem in libro de verbis Domini [3] tractatu XIX: *Militare seu bella agere non est delictum; sed propter predam militare peccatum est. Nec Rempublicam gerere criminosum est; sed ideo agere Rempublicam, ut divicias augeas, videtur esse dampnabile. Propterea enim quadam providencia militibus sunt stipendia constituta, ne, dum sumptus queritur, predo crassetur.* Hec ille.

Procul igitur, procul absistat a Te, Princeps Serenissime, tam indiscreta paciencia, per quam Cruciferos, huius Regni invasores, violentosque terrarum eiusdem occupatores deberes tollerare. Sed quia plerisque vicibus diligentissime perscrutatur, an hys temporibus Regnum Polonie iustum gerat bellum contra prefatos Cruciferos, quibusdam dicentibus quod sic, quibusdam vero non. Sed procul absistat a tam iusto negocio iniusti assercio; temerarium enim est de incertis temerariam precipitare

---

Wiersz 1 si que„ si qua Cz. — 8—9 ut intres sub tectum meum etc.„ ut intres sub etc. Cz. 9 quando„ dum P. — 11 tractatu XIX„ *wszystkie rękopisy błędnie: XVIII. Nadto w* Cz. *opuszczono słowo*: tractatu. — 12 bella agere„ bella gerere O. — 15 Hec ille„ etc. *dodaje* O. 17 violentosque terrarum eiusdem„ violentosque huius Regni terrarum occupatores, Cz: violentosque terrarum occupatores P. — 18 quia plerisque„ quia plerumque plerisque O. plerique plerisque P. — 18 perscrutatur„ perscrutantur Cz. P. — 20 quibusdam vero non„ quibusdam vero dicentibus quod non O. *Samo zdanie niedokończone; wszystkie rpisy mają widocznie coś opuszczonego.*

[1]) Autor cytuje tytuł rzekomego dzieła św. Augustyna z napisu w Dekrecie Gracyana c. 6 C. 23 qu. 3. Nie istnieje wszakże żadne dzieło Augustyna tegoż tytułu, na co zwrócili uwagę już korrektorowie rzymscy: Quod tamen apud Augustinum non est inventum . . . Simile habetur: De civitate Dei lib. XIX c. 12. [2]) Aug. ad Bon. c. 4 et 6. [3]) Według nowszych badań autorstwo św. Augustyna co do dzieła: De verbis Domini jest wątpliwem. Por. Friedberga uwagę w wydaniu Corp. iur. can. do c. 5 C. 23 qu 1.

sentenciam. Et secundum Pollicratum (sic) libro VI°, capitulo I° [1]: *Longe tucius est dubitare, quam incerta temere diffinire. Unde prudentis est discere pocius incognita, quam diffinire ignorata; prudentem enim convenit cuncta rimari, et ordinem rerum plena inquisicione discutere.* Si igitur causam Regni a principio noscerent, nec iniustam, nec vanam, sed nec ridiculo dignam crederent. Sed utinam inter plerosque nostrates, quibus non aliud, quam principi obedire convenit, tales indiscrete disceptationes extinguerentur, quoniam penes principem est iubendi auctoritas, in subditis vero obsequendi necessitas. Unde Augustinus [2]: *Qui resistit potestati, Dei ordinacioni resistit; et Dominus dicere videtur: Reddite, que sunt Dei, Deo, et que sunt Cesaris, Cesari. Igitur quod Cesar precipit, ferendum est, et quod imperat, tollerandum est.* Habentur hec verba XXIII, questione prima, capitulo Militare [3]. Obediendum est ergo principi, tali tamen condicione, si princeps bellum indicit, quod manifeste iustum est, et tunc nulli dubium, quod subditi seu vaselli tenentur obedire. Si autem dubium est, an sit iustum vel iniustum, et tunc pari modo obedire tenentur. Eciam si esset iniustum, dum tamen est dubium de hoc, tunc non peccant obediendo; bonum enim obediencie excusabit eos. Nam in dubio fiunt aliqua, que alias non fierent, et eciam quia dubia interpretanda sunt in melius. Unde beatus Augustinus contra Manicheos [4]: *Potestas non est, nisi a Deo, sive iubente, sive sinente; ergo vir iustus, si forte eciam sub rege homine sacrilego militet, recte potest illo iubente bellare, si vere pacis ordinem servans, quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei preceptum certum est, vel, utrum sit contra preceptum Dei, certum non est; ita ut fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.* Hec ille. Ecce hic habetur, quod interdum dominus peccat precipiendo, subditus autem non peccat obediendo, *obediencia namque victimis preponitur,* ut dicitur VIII, questione I [5]. Racio secundum beatum Gregorium in Moralibus, *quia in obediencia offeruntur propria, in victimis aliena, que non prosunt, a propria denegantur.* Sciendum, tam magnum bonum esse bonum obediencie, quod aliquando propter obedienciam aliqua bona deserenda sunt, seu dimittenda, sed

---

Wiersz 2 discere„ discutere O.; discernere P. — 4 discutere„ discurrere Cz. — 10 ferendum„ servandum O. — 17 et eciam quia dubia interpretanda sunt in melius„ *opuszczone w* O. i P. 21 vel utrum sit contra preceptum Dei, certum non est„ *opuszczone w* O. — 25—27 *w* O. *brakuje całe zdanie od słowa* Racio *aż do* denegantur. — 27 esse„ *tak poprawiamy błędne*: est *we wszystkich rpisach.*

[1]) Ioh. Sarisb. Pollicr. VI 1. [2]) Aug. (?) de verb. Dom. XIX. [3]) c. 5 C. 23 qu. 1. [4]) Aug. c. Faust. Man. XXII 75. [5]) c. 10 C. 8 qu. 1.

nunquam mala facienda. Unde Gregorius[1]: *Quid ergo mirum, si peccator homo obe-* 1
diencie in presentis vite brevitate se subicit, quando hanc mediator Dei et hominum, qui eciam obedientes remunerat, non relinquit. Sciendum tamen est nunquam per obedienciam malum fieri, bonum vero, quod agitur, interdum per obedienciam intermitti. Neque enim mala in Paradiso arbor extitit, quam Deus hominem contingere 5
interdixit, sed ut melius per obediencie meritum homo bene conditus cresceret; dignum fuerat, ut eciam a bono prohiberetur, quatenus tanto verius hoc, quod ageret, virtus esset, quanto et a bono cessans auctori suo se subiectum et humilem exhiberet. Hec ille. Et ex hys beati Gregorii dictis trahitur: Si princeps bellum indicit, vel aliquid simile, quod manifeste iniustum est, et de hoc dubium probabile non 10
est, tunc subditi nullomodo debent obedire; alias si obediunt, mortaliter peccant. *Pro nullo enim metu debet quis mortale peccatum incurrere,* ut dicitur: De hys, quc vi metusve causa fiunt, capitulo: Sacris[2]. Unde sanctus Ieronimus in epistola ad Epheseos dicere videtur: *Si dominus ea iubet, que contraria non sunt vel adversa sanctis scripturis, obediendum est; si vero contraria precipit, magis obediendum est* 15
spiritus quam corporis Domino. Unde si bonum est, quod precipit Imperator, iubentis exequere voluntatem, si, malum respondetur: Opportet Deo magis obedire quam hominibus. Item Ysidorus: *Si quis prohibet vobis, quod a Domino preceptum est, vel rursus imperat fieri, quod Dominus prohibet, execrabilis sit omnibus diligentibus Deum. Item is, qui preest, si preter voluntatem Dei, vel preter quod in sanctis* 20
scripturis evidenter precipitur, vel elicit aliquid, vel imperat, tamquam falsus testis Dei aut sacrilegus habeatur. Verba sunt Ysydori. Ex precedentibus eciam trahy potest auctoritatibus, quod transiens ad bellum non ex obediencia, sed sponte debet esse certus de iusticia belli; in dubio enim non excusabitur per bonum obediencie, quoniam non causa obediencie vadit. Sed ut ad propositum redeam, et ut 25
de cordibus multorum tollatur ambiguitas, ad originem cause, que inter Regnum Polonie et Cruciferos vertitur, secundum quod in Cronicis Polonorum reperitur, libuit stilum convertere, ut per hoc, velut quodam hesitacionis soluto compede, nostri iusticia Regni appareat. Quoniam: De eleccione, Dudum primo, in Gloza super verbo eleccionis dicitur[3]: *Principium rei semper inspiciendum est.* 30

Wierz 8—9 *Słów*: virtus esset, quanto et a bono cessans, auctori suo se subiectum et humilem„ *brakuje w* P. — 10 vel aliquid„ vel aliquis (sic) Cz. — 16 corporis„ cordis O. — 20 vel preter„ sed propter P. — 21 elicit„ elliciti (sic) Cz. — 22 Isydori„ etc. *dodaje* Cz. — 26 tollatur„ tolleretur Cz. — 29 appareat„ appareret O. — 29 super„ sub O. — 30 est„ etc. *dodaje* O.

[1]) Greg. in Iob. XXXV 12. [2]) c. 5 X. t. 40 l. I. [3]) Gl. ad. c. 22 X. t. 6 l. I.

Capitulum II.

Qualiter primo Cruciferi de Domo Theutunica, qui et alio nomine Hospitalarii Sancte Marie Ierosolimitane nuncupantur, terram Culmensem possidere inceperunt.

Anno Domini Millesimo ducentesimo secundo (sic)[1] Lestko et Conradus filii Kazymiri[2], incliti Polonorum principis, terras inter se dividunt. Lestco namque, tanquam primogenitus, Cracoviensem, Sandomirensem, Pomoraniensem, Lancicien- sem ac Siradiensem terras sortitus est; Conradus vero, velut iunior, totam Mazo- viam et Cuyawiam adeptus est. Qui multas infestaciones et invasiones a Polexia- nis et Prutenis gentibus, precipue in terra Culmensi sustinens, ad consilium Gun- teri episcopi[3] anno Domini Millesimo CCXXXIIII^to^ (sic)[4] hys barbatis nigra cruce signatis Hospitalariis Sancte Marie Ierosolimitane de domo Theutunica terram Cul- mensem ad viginti annos concessit, ut resisterent gentibus predictis eius iuvamine mediante. Infra quos viginti annos, cum Pruteni et alie gentes paganice terris Ma- sovie ducis Conradi predicti nimium fuissent infesti, predictus Cunradus Henricum Barbatum[5], ducem Slesie, nepotem suum, qui fuit maritus Sancte Hedwigis[6], in sui adiutorium evocavit. Cuius fretus auxilio et Cruciferorum predictorum, eosdem Prutenos et alias gentes fortiter vicit et magnam stragem in eis fecit[7]. Post (sic) cuius victorie famosum triumphum[8] Henricus, dux Slesie predictus, Conradum patruum suum peciit, ut cruce signatis predictam terram Culmensem perpetuo

1206 Bog. c. 64

Bog. c. 66

1225

1233

Wersy 3 Qualiter„ Sequitur capitulum, qualiter Cz. — 6 *Po* inceperunt *dodaje* Cz: et ce- tera ut sequitur; est videndum in hunc módum. — 7 anno„ *dodają* O. P. J: itaque. — 9—10 Lanciciensem *opuszczono w* Cz. — 11—12 Polexianis„ Poplexianis Cz. — 12—15 *Słowa* od gentibus *aż do* resisterent *opuszczone w* P. — 12 Culmensi„ Culmensiensi Cz. — 15 genti- bus„ gentilibus Cz. O. P. — 19 evocavit„ evocat O. — 19 auxilio„ consilio J. — 20 alias gentes„ alios gentiles Cz. P. — 21 dux„ *opuszczone w* Cz. W P. *i* J. *szyk*: dux predictus Slesie.

[1]) Rękopisy podają błędnie zamiast roku 1206, rok 1202. [2]) Leszek Biały (1206—1227) i Konrad mazowiecki († 1247), synowie Kazimierza Sprawiedliwego († 1194) [3]) Gunter, biskup płocki (1228—1232). [4]) Wszystkie rpisy zamiast roku 1225 podają błędnie 1234 jako rok powołania Krzyżaków. [5]) Henryk Brodaty † 1238. [6]) Św. Jadwiga † 1243. [7]) Mowa tu o zwycięstwie nad Syrgunąą 1233 r. [8]) Następstwo chronologiczne błędne, gdyż darowizna Konrada z r. 1230 (por. uw. 3 na str. następującej) wyprzedziła zwycięstwo nad Syrguną.

donare dignaretur, ut eo diligencius et fidelius predictis resisterent paganis. Ad cuius preces idem Cunradus terram Culmensem predictam, que est inter Ossa [1], Visla et Drwancza [2] fluvios, prefatis Cruciferis, Hospitalariis Sancte Marie Ierosoli-
1230 mitane perpetuo ascripsit et graciose donavit [3]. Iste Conradus fuit avus Wladislai Loctek, regis Polonie. Nam idem Cunradus genuerat tres filios [4], inter quos habuit unum Kazimirum nomine, qui genuit Wladislaum Loctek, regem Polonie. Qui Loctek genuit Kazimirum inclitum regem Polonie. Lestko vero, frater Conradi, genuit tantum unum filium, scilicet Boleslaum Pudicum cognomine, qui accepit uxorem
Bog. c. 68 Kingam, regis Hungarie [5] filiam, cum qua ad mortem illibatam pudiciciam conserva-
1279 vit. Qui cum sine prole decessisset, successio terrarum quasi tocius Regni Polonie ad prolem Conradi devoluta est [6], et usque ad Wladislaum Iagelno proles eiusdem Cunradi in Polonia regia sceptra gessit. Tandem non multis annis a tempore sue dotacionis elapsis predicti Cruciferi tanquam ingrati et immemores beneficii eis
1308 sq. impensi; ausu temerario terras Regni huius, scilicet terram Pomoraniensem, Michaloviensem et Torunensem violenter occupaverunt magis post expulsionem Wladi-
1300 slai cognomine Loctek, ducis Polonie, qui circa annum Domini Millesimum tricentesimum per Venceslaum regem Bohemie [7] de Regno Polonie fuit expulsus; et prefatus Venceslaus rex Bohemie fuit per Polonos in dominum susceptus, et anno
1305 Domini Millesimo tricentesimo quinto vita functus est. Sequenti vero anno, scilicet
1 Sept. 1306 Millesimo tricentesimo sexto, in die Sancti Egidii, predictus Wladislaus Loctek a terriginis et Iohanne episcopo Cracoviensi [8] et civibus unanimiter susceptus,

---

Wiersz 1 et„ *nie ma w* Cz. — 3—4 Hospitalariis S. Marie Ierosolimitane„ *opuszczono w* P. J. 4—5 Conradus fuit avus Wladislai Loctek, regis Polonie, nam idem„ *opuszczone w* O. — 6—7 Qui Loctek genuit Kazimirum, inclitum regem Polonie„ *opuszczone w* O. — 9 Kingam„ Reginam (sic) O. — 12 non multis„ vero multis P. — 13 elapsis„ *Szyk w* P. *i* J. elapsis a tempore sue dotacionis. — 17 Bohemie„ *nie ma* O.

[1]) Dopływ Wisły z prawego brzegu, uchodzi do niej w pobliżu Grudziądza. [2]) Drwęca, dopływ Wisły z prawego brzegu, wpada do niej pod Złotoryą, powyżej Torunia. [3]) Dokument donacyjny Konrada z r. 1230 Lites I 2, 16 sq; dokument syna jego Kazimierza, potwierdzający darowiznę Konrada z r. 1233, Lites I 2, 100 sq; bulla konfirmacyjna Grzegorza IX z r. 1234 Voigt, Cod. dipl. Pr. II, nr. 35. [4]) Jest tu widocznie mowa o tych tylko synach, którzy przeżyli ojca, t. j. Kazimierzu († 1268), Bolesławie († 1249) i Ziemowicie († 1262). Za życia Konrada umarli mu dwaj synowie: Przemysław († 1228) i Mieczysław Koszyczko († 1237). [5]) Beli IV (1255—1270). [6]) T. j. na Leszka Czarnego (1279—1288), wnuka Konrada Mazowieckiego. [7]) Wacław II (1278—1305). [8]) Jana Muskatę (1295—1320).

Cracoviensem et Sandomiriensem ducatus obtinuit, et successive Siradie, Lancicie, Cuyavie et Polonie terras recuperavit, et demum anno Domini Millesimo tricentesimo vicesimo [1] de licencia Iohannis Pape [2] in regem Polonie per Ianislaum, archiepiscopum Gnesnensem [3] est coronatus, et eodem anno filiam suam Elizabeth regi Ungarie Karolo [4] matrimonialiter copulavit; volensque terras suas, scilicet Lubinensem et Sandomiriensem ab insultibus Litwanorum, protunc infidelium, liberare. Gedemini. ducis Litwanorum filiam, nomine Annam, sacro baptismatis fonte renatam, filio suo domino Kazimiro matrimonialiter copulavit; qua mortua iterum inimicicie inter Polonos et Litwanos fuerunt exorte. Tandem dictus dominus Wladislaus Loctek volens patrimonium suum, scilicet terram Thorunensem, Michaloviensem et Pomoraniensem de manibus Cruciferorum recipere, anno Domini Millesimo tricentesimo vicesimo nono terram Toruniensem cum suo exercitu ingrediens, eam potenter vastavit. Postquam vero Cracoviam fuit reversus, ipsi Cruciferi castrum Dobrinense cum Iohanne rege Bohemie [5] expugnantes, totam terram Dobriniensem occupaverunt. Sed anno sequenti, scilicet Millesimo tricentesimo trecesimo predictus rex Wladislaus Loctek eandem terram Dobriniensem cum exercitu suo ingrediens, ipsam viginti novem diebus continuis vastavit, et acceptis treugis pacis ordinande [6] reversus est. Ipsi vero Cruciferi dolo agentes, convocatis quamplurimis de Almania stipendiariis, Poloniam, Cuiaviam et terram Siradiensem aliquociens vastaverunt. Tandem anno Domini Millesimo tricentesimo tricesimo primo in autumpno, in die Sancti Stanislai Martiris gloriosi, cum iam predicti Cruciferi vastatis terris prefatis et crematis versus Thorun redire voluissent, illustris rex Wladislaus Loctek cum suis tantummodo regnicolis in terra Cuyawie, in villa que Plowcze [7] nuncupatur, cum predictis Cruciferis congrediens, prelium magnum fecit ab ortu solis usque ad meridiem. in quo quidem prelio vix duodecim militibus Polonis interfectis, de exercitu Cruciferorum plus quam quadraginta millia certo numero armatorum ceciderunt,

1319 1325 1339 Mon. III 210 1329 1330 27 Sep. 1331

Wersz 1 Siradie, Lancicie„ Lancicie, Syradie P. — 12 tricentesimo„ tricesimo (sic) Cz. 15—16 rex Wladislaus Loctek„ rex Polonie Loctek J. — 18 dolo„ dolose O. P. J. 20 tricesimo„ *opuszczone w* Cz. O. P. — 22 voluissent„ volentes P. J. — 25 quidem„ quidam Cz.

[1]) Wszystkie rpisy podają błędnie 1320 jako rok koronacyi Łokietka. [2]) Jana XXII (1316—1334.). [3]) Janisław, arcyb. gnieźn. (1317—1341). [4]) Karol Robert (1309—1342). [5]) Jan Luxemburski (1310—1346). [6]) Wzmianka ta odnosi się do zawieszenia broni z 18 października 1330. Co do daty por. Caro Gesch. Polens II 150 uw. 1. [7]) Płowce, w województwie Inowrocławskiem, na połud. wschód od Inowrocławia.

Ap. 1332 aliis multis captivatis. Sequenti vero anno mense Aprilis Cruciferi Brestensem civi- 1
tatem vallantes, ipsam et Wladislaviam potenter expugnaverunt, totamque terram
Dobrinie, Cuyawie, cum omnibus castris, civitatibus, opidis et villis occupaverunt,
et tenuerunt multis annis; nec prefatus rex Wladislaus Loctek eandem terram
usque ad mortem suam rehabere potuit. 5

Tandem anno Domini Milesimo tricentesimo trecesimo tercio. sexto Nonas
2 Mart. 1333 Marcii, idem Vladislaus Loctek viam universe carnis ingressus est. Cui successit De-
25 Apr. 1333 minus Kazimirus filius suus, et eodem anno in die sancti Marci ewangeliste in
ecclesia Cracoviensi per Ianislaum archiepiscopum Gneznensem extitit coronatus.
J. Czarnk. c. 3 Domini vero Cruciferi, considerata ipsius Kazimiri industria et potencia, timentes- 10
que, ne plura amitterent, terras scilicet Cuyawyensem et Dobrinensem, quas tem-
1335 pore patris sui Wladislai Loctek occupaverant, sibi restituerunt [1], non tamen sine
persolucione summe non modice; propter quod Kazimirus redimens terras prefatas,
thezauros Ecclesie in Regno Polonie acceperat, quos tamen postea in duplo Ecclesie
restituit. Et idem Kazimirus rex conquestus fuit domino Pape, scilicet Benedicto 15
duodecimo [2] de tanta videlicet iniuria Regno Polonie per dictos Cruciferos illata,
quia non sufficiebat eis, quod terras, videlicet Michalowiensem, Pomoraniensem et
Thoruniensem violenter, ut dictum est, occupaverant, sed eciam terras Maioris Po-
lonie more paganico, erectis vexillis, scilicet: Dobrinensem, Cuyaviensem, Lanci-
ciensem, Siradiensem, usque ad opidum Wartha [3] inclusive, igne et gladio vasta- 20
1339 verunt et multas cremaverunt ecclesias. Unde condempnati fuerant per delegatos
Domini Pape [4] ad restituendum eciam terras: Pomorensem, etc., et reedificandum
ecclesias per eos exustas; condempnati eciam fuerant in summa non modica [5]. Sed
ipsi huic sentencie minime paruerunt, et ut fertur, excommunicacionis sentencias
animo indurato sustinuerunt, nec predictas terras, scilicet: Pomoraniensem etc. 25
J. Czarnk. c. 6 restituere volebant. Prefatus vero rex Kazimirus, cupiens regnum suum Polonie,
quod tempore avorum suorum, et maxime post expulsionem regis Wladislai Loctek,
patris sui, per Cruciferos fuerat occupatum, ad sui integritatem reducere, et ut

---

Wiersz 2 ipsam et„ ipsamque O. — 2—3 totamque terram Dobrinie, Cuyawie„ totam Dobrinie terram, Cuyawie Cz. — 3 civitatibus„ *nie ma* P. J. — 6 tricentesimo„ *brakuje w* Cz. 11 terras„ *opuszczone w* Cz. — 17—18 et Thoruniensem *opuszczone w* O. — 25 etc.„ Cz: eciam. — 28 reducere„ ad integritatem sui perducere P. J.

[1]) Ugoda w Wyszehradzie 1335. [2]) Benedykt XII (1334—1342). [3]) Miasteczko w województwie sieradzkiem nad rzeką tegoż imienia, na połud. wschód od Kalisza. [4]) Galharda de Carceribus i Piotra, syna Gerwazego, kanonika z Annecy (Viviers). [5]) Wyrok wydany w Warszawie 15 września 1339.

hoc facilius ad finem posset perducere, optatum cogitavit Karoli, antedicti regis Ungarie, qui sororem suam in uxorem habebat, auxilium postulare. Qui cum per solempnes nunccios ab eodem Karolo gentem armatam postularet, rex Karolus prefatus, nacione Gallicus et satis prudens, prius quam gentem sibi dare promittit, requisivit, quid muneris aut premii exinde sperare deberet. Habebat enim Karolus tres filios ex sorore regis Kazimiri: Lodwigum videlicet, Andream et Stephanum. Conceperat enim in animo, quod Lodwigum in Polonia, Andream in Sicilia et Stephanum in Hungaria preficeret in reges, quod et factum est. Quod ut facilius posset ad effectum perducere, Sbyskonem Prepositum[1] et Spitkonem Castellanum Cracovienses[2], quorum consiliis rex Kazimirus, protunc iuvenis regebatur, subornavit, ut Kazimirum inducerent, quatenus filium suum Lodwigum in successorem Regni Polonie deputaret. Et promittebat dictus Karolus, quod filius suus Lodwigus omnia spectancia ad Regnum Polonie, et precipue terram Pomoraniensem a Cruciferis recuperare vellet et evincere propriis sumptibus et expensis. Rex vero Kazimirus tam suorum consiliariorum swasionibus, quam eciam regis Karoli et sororis sue promissionibus animum acclinans, prefatum Lodwigum sibi in successorem deputavit atque constituit heredem, certis paccionibus, iuramento et literis[3] firmatis. Inter 1339
quas prima et principalis fuit, quod dictus Lodwigus omnes metas Regni Polonie et precipue terram Pomoranie a Cruciferis solus cum sua gente propriis sumptibus recuperare deberet, quod tamen minime factum est. Unde quomodocunque hoc nec factum fuit, male et illicite factum fuit. Unde post mortem regis Kazimiri prefatus 1370
Lodwigus in Regno Polonie successit. Mortuus eciam fuit Stephanus, frater suus, unde dictus Lodwigus eciam Regnum Hungarie possidebat. Unde duabus filiabus regis Kazimiri, quasi de Regno Polonie exhereditatis[4], Lodwigus in Polonia regnabat, et post mortem suam filia ipsius Hedwigis in Regno Polonie successit. 1382 1384

Wiersz 7 Sicilia„ Silicia Cz. O. J. — 10 subornavit„ subarravit Cz. O. J. — 12 omnia„ eciam J. — 13 a Cruciferis„ *opuszczono w* P. J. — 17 firmatis„ confirmatis O. — 25 successit„ etc. *dodaje* O.

[1]) Zbyszek, występuje jako prepositus et cancellarius Cracoviensis w latach od 1328 do 1356. W r. 1358 sprawuje tę godność Ianussius. (Por. spisy urzędników w Kod. małop., wielkopol. i katedry krak.). [2]) Spytek (Spicimir) Melsztyński, kasztelan krakowski 1331—1357. [3]) Dokumenty rzeczone nie dochowały się do naszych czasów, choć o nich wyraźnie wspomina Thurocz Chron. Hung. (u Schwandtnera Script. rer. Hung. I 166) i Janko z Czarnkowa (Biel. Mon. Pol. II 638). [4]) Mowa tu o dwu starszych córkach Kazimierza W., Annie i Jadwidze, urodzonych z Jadwigi głogowskiej, które za sprawą Ludwika uznano sądownie za dzieci nieprawego łoża.

Capitulum III.

Recomendacio Serenissimi Principis Domini Wladislai Iagelno, Regis Polonie.

12 Febr. 1386 Anno Domini Millesimo tricentesimo octogesimo sexto, duodecima die Februarii, Iagelno, Dux Magnus Lithwanorum in civitatem Cracoviensem cum magna 15 Febr. 1386 solemnitate suscipitur. Et cum illuxisset dies secunda post ingressum, cum fratre uterino[1] per dominum Bodzantam archiepiscopum Gnesnensem[2] in ecclesia Cracoviensi, errore infidelitatis abiecto, sacro baptismatis fonte renatus est, nomenque sibi Wladislaus imponitur; et tunc ei predicta Hedwigis, Lodwici filia, matrimonialiter 18 Febr. 1386 copulatur. Hunc enim preclarissimum Principem animi humilitates adeo reddidere insignem, ut omnium pene regum virtutes suis antecesserit virtutibus. Hic enim propter sua clara gesta in Polonia eterna vivit memoria; per hunc Lithwanice genti novi iubar sideris est infusum, per hunc tante fons gracie baptismi ad ipsorum usque luti sordiumque rippas manavit. Qui eciam inter eos velut inter mortuos cineres scintillam glorie suscitavit. Cuius fide glacies inter eos infidelitatis dissolvitur, et ipsorum labrusca in vere vitis palmites transmigrat. Ipse enim eorum cecitatis fuit privacio, et quos veri luminis orbaverat carencia, septiformis gracie lux oritur. Hic eciam inter eos adhuc tenellas fidei primicias, adhuc in cunis vagientem Ecclesiam tam tenero amplexu, tam adulta fovit teneritudine! *Nihil enim est, quod lumine clarius refulgeat, quam recta fides in principe; nihil est, quod ita nequeat occasui subiacere, quam vera religio.* Codice de Summa Trinitate lege[3]. Inter claras hic delinquencium culpas et districte noverat parcere et pie resecare; nam nec sine ulcione fuit pyus, nec sine pyetate districtus. Sciebat enim virtuo-

---

Wiersz 3 Recomendacio„ Sequitur Recomendacio Cz. — 4 Polonie„ et cetera; *dodaje* O. et cetera sic. *dodaje* Cz. — 6 Anno„ itaque *dodają* O. i P. — 6 tricentesimo„ tricesimo (sic) Cz. — 6 octogesimo„ XXX (sic) O. — 7 in civitatem Cracoviensem„ in civitate Cracoviensi P. — 8 Et cum„ Cum iam P. — 9 Gnesnensem„ *opuszczone w* Cz. O. — 9 in ecclesia Cracoviensi„ *opuszczone w* P. — 12 humilitates . . reddidere„ humilitas O. P. reddit O. — 13 suis„ *opuszczone w* Cz. — 17 cineres„ cineris Cz. P. — 22 est„ *brakuje* Cz. P. 22 lumine„ luce P. — 22 refulgeat„ prefulgeat Cz. O. — 23 Codice„ Quod dicit (sic) O. 24 districte„ discrete O. discere (sic) P. — 24 *Słowa*: noverat parcere et pie resecare. Nam nec sine ulcione fuit pyus, nec„ *opuszczone w* O. — 25 districtus„ discretus P.

[1]) Prócz Jagiełły ochrzciło się jeszcze czterech jego braci: Wigunt, Korygiełło, Świdrygiełło i raz już nawrócony Witołd. [2]) Bodzanta 1382—1388. [3]) L. 8 § 2 Cod. l. I. t. 1.

lissimus princeps, quod *iusticia sine misericordia crudelitas, et misericordia sine iusticia fatuitas est*, ut inquit Crisostomus super Matheum. Hic in causis oppressorum non iudicem se gessit, sed patronum, quoniam tanta illi calamitatis aliene fuit compassio, ut prius alienis, quam propriis occurreret incomodis, et ne ullius posset incircumspeccionis argui vicio, ne ullum locum in eo inveniret levitas, altis prudentum gaudebat occupari consiliis; quoniam Pollicratus (sic) libro V°, capitulo VI°[1] dicere videtur: *Impossibile est, ut salubriter disponeret principatum, qui non regitur consilio sapiencium.* Ideo enim Roboam perdidit decem tribus, quia adheserat consilio iuvenum et non senum, id est, spiritualium. Unde beatus Ieronimus ad rusticum[2], et habetur XVI, questione prima, Ecclesia[3]. *Roboam, filius Salomonis ideo perdidit regnum, quia noluit audire presbiteros suos.* Ve enim consilio, in quo scientifici doctique viri non resident, quoniam sana consilia in pectoribus scientificorum, velut in domibus eburneis requiescunt. Hic insuper princeps prestantissimus sacrosancti Studii Cracoviensis structor et auctor extitit, per quod hanc nostram patriam velut zodiaceis insignivit sideribus, in tenebrisque ignorancie, velut in umbra mortis sedentibus tamquam solis clarissimi novam lucem scienciarum ministravit. O quam igitur rem arduam, quam necessariam, quanteque preciositatis thezaurum huic Regno per hoc reposuit! Cuius enim putas existimacionis fore scienciam, cum homo sine scienciis sit velut currus sine auriga. Hic prudentissimus principum, originarie non immemor condicionis, maturo surgens tempore, virge vel calami paciendo fustes, sputabat per hoc vanam ac transitoriam huius mundi gloriam, velut sputi fedi spurciciam contempnens. Cui eciam inter ceteras virtutes non defuit soror honestatis, amica prudencie sobrietas: vinum enim et sinceram non bibit. Hunc adeo non dominandi ambitus, non habendi urgebat libido, sed adulte robur animositatis exercebat, ita, ut preter magnanimitatem nihil magnum existimaret, ac suarum accessiones virtutum nullis usquam terminis limitaret. Maluit enim ex virtute sibi nasci egestatem, quam ex tenacitate habundanciam, ut se prius egere pateretur, quam egenis denegare subsidia, vel bene merentibus non retribuere premia. In

1400

Wersy 5 altis„ altum Cz. aliis P. — 8 décem„ duodecim P. — 10 ideo„ idcirco P. — 18 huic Regno„ huius Regni P. — 18—19 cum homo„ cum enim homo P. — 19 principum„ princeps P. — 20—21 paciendo fustes„ *tak poprawiamy text wszystkich rpisów* iaciendo frustra, *który żadnego w związku z poprzednimi wyrazami nie ma sensu.* — 21 per hoc„ per hanc P. — 25 existimaret„ extimaret Cz. O. J. — 26 accessiones„ excessiones (sic) P.

[1]) Ioh. Sarisb. Poll. V 6. [2]) Cytat błędny na podstawie napisu w dekrecie Gracyana. Powołane miejsce znajduje się w Hieronima komentarzu do Izajasza, cap. 3. [3]) c. 7 C. 16 qu. 1.

quo eciam inter virtutes emicuit humilitatis insigne. Nam unius nigre tunicelle de illis utique extreme paupertatis panniculis sibi sufficiebat opcio; sciebat enim, quod regem plus decet esse humilitate decorum, quam purpura conspicuum. Hic princeps invictissimus pro prefatis terris Regni, vi et dolo occupatis, plus de iusticia, quam habebat, plus Dei adiutorio, quam viribus gentis sue copiose confidens, 1410 predictos Cruciferos magno fudit prelio, atque sepius manu forti ipsorum compressit insidias, multociensque ipsis prostratis, letum cum suis revehebat tropheum. Hunc 1414–18 predicti Cruciferi post conflictus magni cedem in concilio Constanciensi multis criminibus infamare nitebantur[1]: asserunt illum infidelitatis originem et tocius mali radicem; cuius vitam cum aufferre non possent, famam contendunt incrustare, et quem rebus non possunt, verbis persecuntur, illum siquidem principem, cui nihil defuit, quod nature amicum, quod virtuti consonum, quod honestati fuisset consentaneum. Unde et Wladislaus nomen sortitus est, id est valde laudabilis, seu validus laude. Sed quid ultra dixerim? Huius preclari principis magnifica gesta non multa egent scripcione, cum adhuc meritorum suorum vivaces refulgeant tytuli.

Capitulum IV.

Adhortacio Serenissimi Principis Kazimiri, moderni Regis Polonie.

Huius itaque preclarissimi progenitoris Tui, Princeps Serenissime, gesta gloriosa recte studeas imitari, quoniam omnimode strenuitatis experimenta, omnimoda honestatis insignia ex maiorum exemplaribus, velut ex quibusdam speculis resultare videntur. Cercius siquidem iter capitur duce previo, luce preambula, ac venustior est effigies morum, quam venustas prefigurat exemplaris. Regii etenim capitis dyadema quam decentissime adornatur, ut in fronte magnanimitas, in occipite circumspeccio, in lateribus altrinsecus large strenuitatis carbunculus prefulgeat. Hec enim decent Te, Princeps Serenissime, quoniam huius Regni Tibi et proli Tue debetur successio. Sed o utinam preclari genitoris Tui fortunatissimis senuisses successibus.

Wiersz 3 humilitate„ honestate P. — 15 refulgeant„ resultent Cz. — 15 tytuli„ tituli ect. O. 19 *Przed* Adhortacio *dodaje* Cz: sequitur; *po* regis Polonie *dodaje* O: hic sequitur etc. — 26 adornatur„ adornat Cz. P. — 26—27 magnanimitas... circumspeccio„ magnanimitatis... circumspeccionis P. — 29 successibus„ etc. *dodaje* O.

[1]) Mowa tu zwłaszcza o głośnym pamflecie Falkenberga i drugiem piśmie tegoż autora, wydanem pod nazwiskiem Jana z Bambergi. (Por. Bobrzyński, Starod. prawa pol. pomn. V 155 i 195 sq.).

Capitulum V.

De ingratitudine Cruciferorum.

Origine igitur controversie inter Regnum et Cruciferos diligenter ruminata, quis sapiens Regnum iustam causam habere inficiari audeat? Quoniam non aliud iure fieri debet, nisi hoc, quod nunc Regnum facit. Nihil enim racioni familiarius, nihil iuri magis consentaneum, quam vim vi repellere, et insidias insidiis eludere. Hy siquidem Cruciferi ab inicio sue dotacionis preciosum reiecisse visi sunt virtutis fundamentum: illud enim, quod in eis gratitudinis esse debuit, hoc in auras evanuit, quod vero debite Regno obsequele ac erga Regnum humilitatis, vento ambicionis exsuflatur. Quid igitur miri, si tristes habeat exitus eorum tristis ambicio, quia *difficile est, ut bono peragantur exitu, que malo inchoata sunt principio.* Prima, questione prima, Principatus [1], et LXI distinccione, Miramur [2]. Hy quidem Cruciferi huic nostre inclite patrie ingratitudinis venefice debriati illecebris, odiis graciam, amiciciam insidiis, cruore pyetatem, fidem perfidia, tyrannide beneficia recompensarunt. Mox enim, ut per Regnum sunt dotati, sub pretextu omagialis obsequele tendunt laqueos, fodiunt pedicas et omne dolositatis artificium super Regno experiuntur, quia nihil facilius, quam sub medici specie animam egrotantis excludere, et tuta frequensque via est per amici nomen fallere. Sed quid iustius, prout ait Ovidius libro primo „De arte amandi [3]:

Lex iustior ulla est,
Quam necis artificis arte perire sua.

Decet itaque, ut ex hoc Regno falso et nocive omnino amputentur propagines. Quid enim sterilis ficulnea terram occupat? Nec enim foveri debet in plantario herba spinosa, nedum aspis in gremio. Quoniam ipsi Cruciferi non aliam Regno Polonie feceruńt recompensam, nisi *quam mus in pera, serpens in gremio, ignis in sinu suis consueverunt hospitibus exhibere.* De tali remuneracione habetur: De Iudeis. capitulo: Et si Iudeus [4]. Unde et in proverbiis dicitur: *Qui serpentem in sinu*

Wiersz 3 *Przed* De ingratitudine *dodaje* Cz: Sequitur. *W* O. *brzmi tytuł niniejszego rozdziału*: Sequitur de magnitudine (sic) viciosa predictorum Cruciferorum. — 6 inficiari„ iustificari (sic) O. — 11 vero„ ergo Cz. — 13 principio„ inicio Cz. P. — 16 amiciciam„ amicicias Cz. O. — 16 pyetatem„ impietatem (sic) P. — 20 tuta„ certa O. — 22 ulla„ nulla Cz. P. 24 omnino„ omnimode et omnino P. — 24 *po* propagines *dodają rpisy błędnie*: ut. — 25 occupat„ recuperat O. — 29 in sinu *opuszczone w* Cz.

[1]) c. 25 C. 1 qu. 1. [2]) c. 5 D. 61. [3]) Ov. Ars. am. I. 655. [4]) c. 13 X. t. 6 l. 5.

nutrit, percucietur ab eo[1]. Ipsi enim Cruciferi a principio sue dotacionis huic Regno fuerunt hostes atrocissimi; quanta enim mala huic Regno intulerunt, non siccis occulis, corde amarissimo, vix paucula, nedum singula, vix esingultire queo. Ipsi enim non aliud usque in presens tempus pretendunt, nisi ut antique inimicicie sitim cruore Polonorum extingwant. Quid igitur plura dixerim, cum eciamsi omnis lingwa sileat, ipsorum tamen contra Regnum dolosa non silent studia. O, quot ipsi huic Regno atroces intulerunt iniurias, quod Regnum utique eos tam benignissimo excepit amplexu piisque ablactavit uberibus! Quid igitur miri, si sue fructum perfidie meritorie acciperent? O, quot ipsi cum Regno fecerunt dolosas concordias, que quantum habebant iusticie, nullum credo latere sapientem. Vera enim et iusta concordia requirit, ut unicuique reddatur, quod suum est, iniuriamque passo plena fiat satisfaccio, et ut iniurians, delictum recognoscens, ab eo, cui iniuriam irrogare visus est, humiliter veniam petat. Qualem igitur sine hys putas fore concordiam? Cruciferi enim nedum a restitucione terrarum et satisfaccione remoti, sed et scelus, quod contra Regnum admiserant, non recognoscebant; alias recognicio apportasset terrarum restitucionem ac plenariam satisfaccionem. Illud etenim dictum non advertebant:

Vis abolere nephas, aperi scelus,

quoniam

Clausa cuttis virus nutrit, aperta fugat;

sed corda sua declinaverant ad excusandas excusaciones in peccatis. Sed utinam corde diligencius attigissent illud dictum propheticum[2]: *Beati, quorum remisse sunt iniquitates; dixi: confitebor, et Tu remisisti.* Et illud[3]: *Dic tu homo iniquitates, ut iustificeris.* Sed Cruciferi factum dampnabile non emendantes, peyora malis per dolositates, nedum per fictas concordias cumulabant, unde completum est illud in eis dictum prophete[4]: *Abissus abissum invocat in voce catharactarum suarum.* Suffulti enim a Regno opibus, saltem ingratitudinis debuerunt periculum horuisse, quia ingratitudine nihil ingracius, que eciam emancipatos remancipat; potuerunt enim antique tradicionis meminisse: accepti beneficii nullum debere esse immemorem. Attendant beatum Bernhardum, Super Canticis, sermone LI dicentem[5]: *Ingratitudo est*

Wiersz 5 plura„ ultra P. — 6 silent„ sileant P: — 6 quot„ quod Cz. O. P. — 7 quod„ quot Cz. O. P. — 9 quot„ quod Cz. O. P. — 15 recognoscebant„ recognoscunt O. — 21 utinam„ ut P. — 26 in voce catharactarum suarum„ in voce etc. O. — 29 immemorem„ accepti beneficii memor esto, nullum deberet immemorem esse O. — 30 beatum *nie ma* O.

[1]) c. 1 C. 13 qu. 1. [2]) Ps. XXXI 1, 5. [3]) Esai XLIII 26. [4]) Ps. XLI 8. [5]) Bern. Cant. cant. LI 6.

cutus urens, siccans fontem misericordie et fluenta gracie. Item idem [1]: *Est quidem presumpcio et delictum maximum uti datis quasi innatis, et in acceptis beneficiis graciam beneficii usurpare.*

Capitulum VI.

Quod iuxta constituciones Sanctorum Patrum revocari potest donacio propter ingratitudinem.

Propter detestacionem enim huius pessimi vicii permittit Ecclesia revocare ab ingrato donacionem. De hoc plene habetur titulo: De donacionibus, capitulo ultimo [2]. Illa enim decretalis est Gregorii noni [3], et hoc vult in effectu, quod dictum est. Dicit enim, quod quatuor modis quis ingratus dicitur, quoad hoc, ut posset revocari donacio: primo, *si donatarius in donatorem impias iniecerit manus;* secundo, *si atrocem iniuriam ei intulerit;* tercio, *si grave dampnum rerum suarum donatori intulerit;* quarto, *si donatori per aliquem modum periculum vite intulerit.* Unde hys omnibus modis Cruciferi contra Regnum Polonie excesserunt; Regnum igitur potest revocare donacionem eis factam propter ingratitudinem, qua dicti Cruciferi in hodiernum diem contra Regnum videntur laborare. Distingwit tamen Franciscus Cardinalis [4], *quia donacio aut fit Ecclesie aut non Ecclesie; si fit Ecclesie, tunc propter ingratitudinem prelati et conventus non potest donacio facta Ecclesie revocari, ita ut bona donata redirent econtra ad usus donantis; quia delictum personarum non debet in dampnum Ecclesie redundare.* XVI, questione VI, Si episcopum [5]; De excepcionibus, Cum venerabilis [6]; De constitucionibus, capitulo II° [7], et de Regulis iuris, libro VI° [8]. Ecclesia enim non tenetur ex facto prelati, sicut nec pupillus ex facto tutoris; nec debet ad usus humanos transferri, quod Deo semel donatum est. Unde bona monasterio data propter ingratitudinem monachorum non aufferuntur, sed monachi ingrati de eis bonis, seu de monasterio

---

Wiersz 3 usurpare„ etc. *dodaje* O. — 8 ingratitudinem„ et cetera *dodaje* O. — 13 Dicit enim„ et dicit O. — 16 *Słowa od* quarto *do* intulerit *opuszczone w* Cz. — 20 fit„ sit facta P.; fit facta Cz. — 23 questione VI„ O. *błędnie*: questione XVI. — 27 data *opuszczone* Cz. P.

[1]) Bern. Cant. cant. L 5. [2]) c. 10 X t. 24 l. 3. [3]) Grzegorz IX (1227—1241). [4]) Franc. Adi. gl. [5]) c. 3 C. 16 qu. 6. [6]) c. 6 X t. 25 l. 2. [7]) c. 2 X t. 2 l. 1. [8]) Reg. iur. 76 in VI°.

eiciuntur et alii ibi imponuntur. Et idem est de aliis beneficiatis, qui propter ingratitudinem removentur ab administracione rerum donatarum; alii tamen debent institui. Hoc eciam sentit Gwilhelmus in Speculo, titulo: De donacionibus, versu: Quid si aliquis[1]. Unde si Ordinem Cruciferorum approbando sibi univit Ecclesia, de quo tamen dubito, tunc secundum hec iura non posset terra Ordini eorum a principio donata redire ad usus Regni, sed istis Cruciferis Theutunicis propter ingratitudinem eiectis, alii, qui essent magis grati, de quocumque alio ydiomate per Regnum debent ibi poni. Si autem donacio fit non Ecclesie, tunc simpliciter propter ingratitudinem possunt bona redire ad usus donantis. Et sic patet, quod si Ordo Cruciferorum per Ecclesiam approbatus non est, tunc eciam terra Culmensis eis a principio donata redire posset ad usus Regni propter ingratitudinem eorum, qua irretiti terras huius Regni eis non datas violenter ac dolose occupaverunt. Unde Silverius Papa: *Sic decet fidem Sanctorum Patrum in Ecclesia servari katholica, ut, quod habuit, amittat, qui improbabili temeritate, quod non accepit, assumpsit.* XXV, questione II, Sic decet[2]; item: De censibus, Ea, que[3]. In Gloza III[4]: *Qui querit usurpare, quod suum non est, perdit, quod sibi competere videbatur.* Et XIII, questione prima[5]: *Qui querit usurpare, quod suum non est, iusta animadversione eciam illud cogitur amittere, quod sibi aliquomodo videbatur competere.* Et beatus Gregorius in Registro[6]: *Privilegium omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.*

Wiersz 1 ibi„ boni P. — 1 imponuntur„ ponuntur O. — 1 qui„ quia *błędnie* Cz. — 5 iura„ omnia O. — 8 simpliciter„ semper O. — 10 tunc„ quod tunc O. P. — 10 terra„ et terra P. — 13 Silverius„ *poprawione zam. błędnego we wszystkich rpisach*: Silvester. — 14 improbabili„ exprobabili P. — 15 Sic decet„ *opuszczone w* O. — 18 aliquomodo„ aliquando O. — 20 potestate„ etc. *dodaje* O.

[1]) Durant. Spec. De don. [2]) c. 2 C. 25 qu. 2. [3]) c. 12 X. t. 39 l. 3. [4]) Gl. ad. c. 1 X t. 28 l. 5. [5]) Dict. Grat. c. 1 C. 13 qu. 1. [6]) Cytat błędny na podstawie napisu w dekrecie Gracyana c. 63 C. 41 qu. 3. Znajduje się to miejsce w liście II papieża Symplicyusza.

Capitulum VII.

Quod moderni Cruciferi non possunt se excusare a scelere ingratitudinis per hoc, quod non ipsi, sed eorum antecessores terras Regni rapuerunt.

Quoniam De regulis iuris libro VI° dicitur[1], quod *nullus debet alterius odio pregravari*, per hoc nituntur concludere Cruciferi eos nos esse gravandos propter excessus antecessorum ipsorum, quoniam ipsorum crimina morte extincta sunt. Simile habetur XXIII^a, distinccione: Quorumdam[2]. *Sed cum eo, qui succedit in vicium, agi potest sicut cum antecessore.* De hoc plene habetur: De iudiciis, Quia V.[3]; et: Ut lite non contestata, Quoniam, paragraffo primo[4]; De censibus, Cum Apostolus[5]; et: Prima, questione prima, Cito turpem[6]; ubi dicitur: facto auctoris successio dampnatur heredis. Et De imunitate ecclesiarum, Adversus, in Gloza dicitur[7], quod *successor, qui succedit in vicium, non punitur propter crimen predecessoris, ymo est iam proprium delictum, ex quo ipsum non purgat, quia consentit, et sic incipit esse proprium delictum. Unde punitur eadem pena cum antecessore. — Quia facientes et consencientes pari pena constringuntur;* II^a, questione prima, Notum, in fine[8].

Wiersz 6 Regni rapuerunt„ Regni Polonie rapuerunt etc. O. — 8 concludere„ excludere P. — 10 distinccione„ questione (sic) P. — 10 Sed„ quia *dodają zbytecznie* Cz. O. — 11 Quia V.„ *Po słowach tych dodają* O. *i* P. questione V, *co w cytacie z dekretaliów Grzegorza IX nie ma sensu. Dodatek ten wyszedł prawdopodobnie z niedokładnego zrozumienia kopisty, i nie jest niczem innem, jak tylko powtórzeniem niewłaściwie odczytanych, a stojących bezpośrednio przedtem słów*: quia V. — 14 in Gloza *opuszczone w* O. — 15—18 *Słowa od* propter crimen *aż do* Unde punitur *opuszczone w* O. — 16 et sic„ et eciam P. — 18 constringuntur„ Cz. *błędnie*: constringit. — 19 in fine„ etc. *dodają* Cz. *i* O.

[1]) Reg. iur. 22 in VI^to. [2]) c. 14 D. 23; rpisy cytują błędnie XXIIII distinccione, zam. XXIII d. [3]) c. 11 X. t. 1 l. 2. [4]) c. 5 X. t. 6 l. 2. [5]) c. 6. X. t. 39 l. 3. [6]) c. 16 C. 1 qu. 1. [7]) Gl. ad c. 7 X. t. 49. l. 3. [8]) c. 10 C. 2 qu. 1.

Capitulum VIII.

Quod apposito certo modo in donacione cum ista clausula: si modus iste seu condicio non implebitur, extunc revocabitur donacio, tunc indistincte res donata potest transferri ad usus donantis, eciamsi donacio esset Ecclesie facta.

Quoniam quilibet in tradicione sue rei potest apponere condicionem seu pactum iure non improbatum, unde si quis donat aliquid eciam Ecclesie, sub tali modo seu condicione, gracia exempli, ut aliquam certam summam annuatim sibi persolvat, seu aliqua honesta servicia faciat; et si non fecerit, revocabitur donacio. Si enim hoc in donacione expresserit, tunc, non stante illo modo, potest esse donacionis revocacio, ita eciam, ut res donata ad usus transferatur donantis, eciamsi donacio facta esset Ecclesie. De hoc clare habetur: De condicionibus appositis, Verum [1]; et clarissime in Gloza eiusdem capituli [2]; De donacionibus, Cum dilecti [3]. Prout ergo potest trahi ex cronicis Polonorum, quod terra Culmensis donata extitit Cruciferis sub tali modo, quod debuerant protegere metas Regni et honesta Regno servicia exhibere, nedum ab insidiis aliorum non protegebant, sed metsoli in Regnum gladium suum revibraverunt. Quare merito inspectis eorum privileis, stantibus hys, que dicta sunt, posset eis terra donata redire ad usus Regni, eciamsi Ordo eorum esset per Ecclesiam approbatus per iura predicta.

Capitulum IX.

Quod terre, scilicet Pomoraniensis et alie, que a Cruciferis sunt occupate, nedum possunt, ymo eis aufferri debent et ad usus Regni applicari non obstantibus quibusvis concordiis eciam iuramento firmatis.

Viso, quomodo terra, que Cruciferis est donata, propter ingratitudinem eis auferri potest, stante distinccione, que dicta est, ac eciam propter modum seu

---

Wiersz 6 facta„ sancte etc. O. — 9 improbatum„ approbatum (sic) P. — 10 modo seu condicione„ condicione seu non O. — 10 aliquam„ aliquis (sic) O. — 11 donacio. *Widocznie brakuje jeszcze czegoś.* — 15 dilecti„ delicti O. — 16 ex cronicis„ de cronicis P. — 16 donata„ data O. — 18 exhibere; nedum„ exhibere, qui nedum P.; exhibere, qui nondum Cz. 21 predicta„ etc. O. — 25 *Przed* Quod *dodaje* Cz: Sequitur. — 26 eis *brakuje w* O. — 27 quibusvis„ quibusdam Cz. — 30 potest„ debet et potest P.

[1]) c. 4 X. t. 5. l. 4. [2]) Gl. ad. c. 4 X. t. 5. l. 4. [3]) c. 6 X. t. 24 l. 3.

condicionem in donacione appositam non adimpletam, restat nunc dicere de terris per eos vi et fraude occupatis, quas Poloni nedum possunt, sed debent et tenentur repetere et ad usus Regni easdem applicare, non obstantibus quibusvis concordiis et paccionibus eciam iuramento firmatis. Quoniam rex quilibet in coronacione sua iura illibata regni sui conservare, sic et consiliarii regni iurant consilia sua bona Reipublice informare, et non dampnis et iacturis; patet ergo, quod rex eciam cum consiliariis regni potest condicionem regni meliorem facere, sed peiorem nullo modo, quemadmodum et prelatus ecclesie condicionem ecclesie meliorare potest, deteriorem autem facere non potest. Sicut enim prelatus bona ecclesiastica, quorum administracionem habet, tenetur fideliter gubernare, sic et rex iura Regni tenetur inviolabiliter custodire. Unde si quas concordias seu pacciones, eciam iuramento firmatas, facit quis in detrimentum sue dignitatis, nullius sunt roboris seu firmitatis, ymo revocari debent et in irritum reduci. Quod clare patet per decretalem Honorii Pape Tercii [1], qui scribit Colocensi archiepiscopo [2] et eius suffraganeis, et habetur sub tytulo: De iureiurando [3], cuius tenor talis est: *Intellecto iam dudum, quod carissimus in Christo filius noster, Hungarie rex illustris* [4] *alienaciones quasdam fecerit in preiudicium grave Regni sui et contra Regis honorem, nos eidem Regi dirigimus scripta nostra, ut alienaciones predictas non obstante iuramento, si quod fecit de non revocandis eisdem, studeat revocare, quia cum teneatur et in coronacione sua iuraverit iura Regni sui et honorem corone sue illibata servare, illicitum profecto fuit, si prestitit de non revocandis alienacionibus huiusmodi iuramentum, et propterea penitus non servandum.* Itaque hac decretali diligenter perlecta, cuius roboris et firmitatis dicis fore cum Cruciferis concordias eciam iuramento firmatas, per quas nostrates tam dampnosas huic Reipublice terrarum alienaciones fecerunt? Nam per hanc decretalem talia iuramenta illicita et temeraria sunt censenda. *Iuramentum vero licite servari non potest, quod contra canonica statuta illicitis paccionibus informatur:* De foro competenti, Si diligenti, in fine [5]. Et Gloza capituli eiusdem [6] innuere videtur, *quod iuramentum contra bonos mores et vim legum et auctoritatem iuris nullius est momenti.* Et De regulis iuris, libro VI° 1220

Wiersz 3 quibusvis„ quibusdam O. — 5 sic et„ et sic eciam O. — 6 informare„ reformare P. 8 quemadmodum et„ et *opusscsone w* Cz. — 9 *Słowa* autem facere non potest. Sicut enim *opusscsone w* O. — 14 Colocensi„ Colodicensi O. — 16 carissimus„ Kazimirus (sic) Cz. P. 25 illicita„ et illicita P.

[1]) Honoryusz III (1216—1227). [2]) Eias, arcybiskup Kalocsy od 1218, potem na stolicę strygońską za Innocentego IV (1243—1251). [3]) c. 33 X. t. 24 l. 2. [4]) Andrzej II (1205—1235). [5]) c. 12 X. t. 2. l. 2. [6]) Gl. ad c. 12 X. t. 2 l. 2.

dicitur[1]: *Non est obligatorium contra bonos mores iuramentum.* Bernhardus vero in gloza penultima decretalis superius scripte[2] dicit, quod *quilibet prestans iuramentum in detrimentum dignitatis sue, potest contravenire propria auctoritate et revocare tale iuramentum, ymo tenetur hoc facere ex iuramento prius prestito et officio sibi commisso.* Quod autem illicita et temeraria iuramenta servari non debent, multis Sacre Scripture auctoritatibus patet. Ait enim Ambrosius in libro de Officiis[3]: *Nullus quidquam promittat inhonestum; aut si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quam facere, quod turpe sit. Sepe plerique constringunt se iurisiurandi sacramento, et cum ipsi cognoverint promittendum non fuisse, sacramenti tamen seu iuramenti contemplacione faciunt, quod sponderunt. Sicut de Herode innuit scriptura, quod saltatrici premium turpiter promisit, crudeliter solvit. Turpe fuit, quod regnum pro saltacione promisit; crudele fuit, quod mortem prophete, scilicet Iohannis Baptiste, pro iurisiurandi religione donavit, quoniam tolerabilius tali fuisset periurium.* Et subditur post pauca: *Melius est non vovere illicita; si tamen alicui promittantur, exsolvi non debent. Non semper igitur promissa solvenda sunt. Nam et ipse Dominus, sicut scriptura dicit, frequenter suam mutat sentenciam.* Hec ille. Item Ysidorus in Sinonimis[4]: *In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum; quod incaute vovisti, ne facias. Impia est promissio, que scelere adimpletur.* Item Augustinus[5]: *Magne sapiencie est revocare hominem, quod male locutus est.* Item ex Concilio Libertano[6] capitulo primo, et habetur XXII, questione IIII, capitulo: Diffinicio[7], ubi dicitur: *Diffinicio incauta laudabiliter solvenda est,* id est dissolvenda, *nec est prevaricacio, sed temeritatis emendacio.* Et De regulis iuris libro VI°[8] dicitur: *In malis promissis fidem non expedit observari. — Nam iuramentum non est, ut esset iniquitatis vinculum institutum:* De iureiurando, capitulo primo, libro sexto[9]. Per hec itaque iura apparet, quid sit senciendum de concordiis Polonorum cum Cruciferis, quibus concordiis Regnum Polonie non modice lesum est propter tam dampnosam terrarum alienacionem. Nam iuris testimonio

---

Wiersz 4 et officio„ ex officio P. — 8 iurisiurandi„ iusiurandi Cz. — 14—15 *Słowa od* Si tamen alicui *do* solvenda sunt *opuszczone w* P. — 20—22 *Słowa od* Item ex concilio *do* temeritatis emendacio *opuszczone w* P.

[1]) Reg. iur. 58 in VI°. [2]) Gl. ad. c. 33 X. t. 24 l. 2. [3]) Ambr. de off. I 50. [4]) Isid. Syn. II c. de mend. [5]) Cytat z c. 10 C. 22 qu. 4, gdzie w napisie nie podano dzieła Augustyna. Friedberg w wydaniu Corp. iur. can. dodaje uwagę: Caput incertum. [6]) Concilium Eliberitanum (w Hiszpanii) odbyło się r. 305 lub 306. Por. Friedberg l. c. II str. XXII. [7]) c. 17 C. 22 qu. 4. [8]) Reg. iur. 69 in VI°. [9]) c. 1 t. 11 l. 2 in VI°.

Regnum instar habet pupilli, Rex vero cum suis consiliariis personam gerit tutoris; sed tutor non potest facere dampnosas pupillo concordias, que vergunt in detrimentum Regni, quod si fecit, ipso iure irritum est, nec alicuius obtinet robur firmitatis. Sed utinam Cruciferi diligenter hec iura ruminassent, non se utique remisissent super tales concordias, que ipso iure nulle sunt, quoniam contra ius fuerunt, et *illa, que contra ius sunt, debent pro non factis haberi.* Regula est iuris libro sexto[1]; quoniam illa, que spectant ad Rempublicam, communia sunt, et que communia sunt, nullius sunt, et que nullius sunt, nullus utique perdere potest. Qualiter ergo nostrates per concordias cum Cruciferis perdere potuerunt terras huius Regni? Attendant ergo Cruciferi, cuius eis utilitatis fuerunt tales concordie, sed et iuramenta predecessorum nostrorum, quem ipsis fructum attulerunt, cum nos talia iuramenta revocare tenemur tanquam illicita et temeraria. Unde Hylarius episcopus urbis Romane[2] sinodo presidens[3], et habetur XXXV, questione IX[4]. *Quod quis commisit illicite, aut a predeccssoribus invenit admissum, si proprium periculum vult vitare, dampnabit seu revocabit. — Successores enim facta predecessorum debent mutare in bonum, si viderint ea perniciosa.* Ita notavit Iohannes LXIII distinccione, paragraffo Verum[5]. Sed forte per hoc Cruciferi putabant se aliquod ius acquisivisse in terris Regni Polonie? Sed quantum distat occasus ab oriente et lux a tenebris, tam propinquum fuit hoc iusticie, in quo ipsi spem ponebant. Nullo etenim colore iniusticia tegi potest in conspectu Altissimi. Sed quid profuerunt eis inique arbitrales sentencie forte per Sigismundum Imperatorem[6] late[7]? Quo enim equitatis iudicio illas sentencias informabat, Cruciferis possessionem terrarum Regni Polonie adiudicando, *cum eterni tribunal iudicis illum reum non habeat, quem iniuste iudex dampnat, testante prophcta*[8]*: Nec dampnabit eum,*

Wiersz 2 Sed„ Sed quia O. — 3—4 robur firmitatis„ *słowa od* Nam iuris testimonio *aż do* robur firmitatis *brakują w* Cz. *i* P. — 5—7 libro VI°„ *słowa od* quoniam contra *do* libro VI° *brakują w* Cz. *i* P. — 10 eis„ ergo Cz. — 13 Sinodo„ eciam Synodo P. — 14 quod quis„ quod si quis P. — 14 invenit„ *zgodnie z textem cytowanym. Rpisy podają*: invenitur. 17 paragraffo Verum„ paragraffo VI (sic) P.

[1]) Reg. iur. 64 in VI°. [2]) Papież Hilaryusz (461—468). [3]) Synod w Rzymie r. 465. [4]) c. 3 C. 35 qu. 9. [5]) Gl. ad c. 28 D. 63. [6]) Zygmunt Luxemburski, cesarz niemiecki (1411—1437). [7]) Są to wyroki: Zygmunta w Budzie z 24 sierpnia 1412; arcybiskupa Strygońskiego, z ramienia Zygmunta z r. 1417. (Z procesu tego nie dochował się wyrok, lecz tylko pisma procesowe w Lites III 52 sq.; co do daty por. Caro Gesch. Polens III 427 uw. 1) i Zygmunta we Wrocławiu z 6 stycznia 1420. [8]) Ps. XXXVI 33.

cum iudicabitur illi id est: contra eum. De sentencia et re iudicata, capitulo primo, libro VI[1]. Unde Calixtus Papa[2], et habetur XI, questione III[3]: *Iniustum iudicium et diffinicio iniusta, qualitercumque ordinata vel acta, non valeat. — Non enim est standum iniquo arbitrio.* Ita notavit Bernardus, De arbitris, Exposita[4].

Capitulum X.

Adhortacio Serenissimi Principis Kazimiri, Regis Polonie.

Necesse igitur est, Princeps Serenissime, excusso negligencie sompno, tanto Regni periculo occurrere, et tam nepharios presumtores ingratosque Cruciferos regio animadversionis mucrone ferire, ut metus pene meta eciam in aliis tante presumpcionis existat, quia nonnulli eciam inviti ad iusticiam sunt protrahendi. Unde Augustinus ad Vincencium Donatistam[5]: *Putas neminem cogi debere ad iusticiam, cum legas patrem familias dixisse servis suis: quoscunque inveneritis, cogite intrare; cum legas eciam ipsum primo Saulum, postea Paulum, ad veritatem cognoscendam et tenendam magna violencia Cristi cogentis esse compulsum.* Et post pauca: *Noveris eciam aliquando pastorem flagello errantia peccora revocare.* Hoc ille. Decet enim, Princeps Serenissime, ut illa verba Pollicrati (sic) libro IIII, capitulo primo[6], dicentis attendas: *Princeps in eo prefertur ceteris, quia cum singuli teneantur ad singula, principi vero onera imminent universa.* Decet igitur, ut tam venenosa negligencie peste excussa incepto operi diligencius insistatur. Turpe enim est luctari cum onere, quod semel susceperis, presertim cum ignavia nimis insidiatur virtutibus.

Wiersz 2 libro VI„ P. *prawdopodobnie skutkiem błędnego odczytania kopisty ma*: LXXVI questione. — 2 habetur XI„ P. *błędnie*: habetur XVII. — 4 Exposita„ etc. *dodaje* O. — 9 *Całe niniejsze* (*10*) *capitulum opuszczone w* P. — 13 protrahendi„ pertrahendi Cz. — 15 inveneritis„ invenitis Cz. — 18 peccora„ pectora Cz. — 24 virtutibus„ etc. *dodaje* O.

[1]) c. 1 t. 14 l. 2 in VI°. [2]) Kalixt II (1119—1124). [3]) c. 89 C. 11 qu. 3.
[4]) Gl. ad. c. 11 X. t. 43 l. 1. [5]) Aug. ad. Vinc. II 5. [6]) Ioh. Sarisb .Poll. IV 1.

Capitulum XI.

De nostrorum ignavia et incurabilitate.

Eloquar, an sileam? Pudor est aperire pudorem!

In nostri etenim infelicissimi tempusculi tempestate administratores nostre Reipublice nonnisi ambicioni honoris et cupiditati deserviunt. Hys enim duobus viciis excecati miserabilem patrie ruinam non advertunt, non attendentes, quod prudencius fame consulitur, quam parcitur diviciis. Divicie siquidem infamia possesse nomen diviciarum demerentur. Attendant, quam tristes habeat exitus tristis ambicio; quoniam quanto est felicior, tanto miserior, quanto florentissimis uberior successibus, tanto atrocioribus proximior insidiis, et quanto imperiosius aliis imperare studet, tanto subieccius aliorum servituti deicitur. Quam igitur cupiditatis beatitudinem putant, cum nulla sit beatitudo, que suis langwet viribus, nulla securitas, que suarum parcium laborat fraccionem. Lucra enim accessoria sectantes non tantum sua. sed et se ipsos nonnulli perdidere, illius transmarini vulturis exemplo, qui dum umbram pede captat, in gurgite aspergine gurgitis madefactus simul preda excutitur et vita. O, quot nostrates hoc vicio irretiti huic Regno scandala pariunt, quot hostium exponunt insidiis! Pecuniam enim vite preferunt, non vitam pecunie. Quod fatuitatis genus quendam adeo devinxerat, ut dum ambiguis in mari iactare- Varr. fab.
tur fluctibus, dum alii metu naufragii preciosissima eciam suppellectile navem exonerabant, se suis ille alligatum sarcinis impreceps mitti iubet, pociorem astruens in morte opulenciam, quam in vita egestatem. Sed non sic fecit Crathes philosophus, qui suas opes in mare iecit dicens: Ite, pessime divicie, perdam vos, ne perdar a vobis. Attendant nostrates, quam miserum sit ambicioni insudare. Ambicionis enim est omnes omnium ambire angulos, omnium auriculas lambere, ad omnium scabellum prosterni, donec, quod appetit, utcumque consequatur. Sunt autem quatuor cupiditatis filie: opum ingluvies, honorum ambicio, inanis glorie captacio, libidinis prurigo. Sed inter has maiori excellencia superbit honorum ambicio,

---

Wiersz 3 De nostrorum ignavia et incurabilitate. *Tytuł ten nadaliśmy z kod.* O. *w miejsce bladego i nic nie mówiącego tytułu z* Cz.: De incurabilitate et curabilitate sequitur capitulum. W P. *znajduje się znowu napis*: De nostrorum nobilium arrogancia, *prawdopodobnie wzięty przez pomyłkę z następującego* (*12*) *rozdziału.* — 6 honoris„ honorum O. — 8 fame„ plus fame P. — 15 vulturis„ Valterius (sic) O. — 16 umbram„ urbem O. — 22 in morte„ *rpisy błędnie*: in mortem. — 22 opulenciam„ epulanciam O. — 23—24 perdam vos, ne perdar„ mergo vos, ne mergar O. — 26 utcumque„ *tak poprawiamy sam. znajdującego się w rpisach* utrumque. — 27 honorum„ honoris P. — 27—28 captacio„ capcio et O. — 28 honorum„ honoris P.

que quantas in se habeat delicias, prunis subaccensis mucrone superappenso Dyonisius rex Sicculorum familiari suo familiarissime demonstravit, prout hoc refert Macrobius libro primo capitulo X, XVI[0][1]. Attendant itaque, quod divicie non sunt nostra bona, sed fortune; nostra tamen reputemus, que in nostri pectoris nascuntur armario. Utinam ergo saltem ad tempus nostrates sue parcerent cupiditati! Scindi enim convenit venam sangwinis providenciori sanitatis consilio; prudentis enim est rerum exitus metiri. Magna siquidem est pars prudencie futurorum providencia, que excogitat vias, per quas faciliter posset adipisci bona et vitare mala. Sed proh dolor, in administratoribus nostre Reipublice non virtus parit virtutem, sed si concipit, prius abortit, quam pariat; prius expirat partus, quam spirare in- 1
cipiat. Videmus enim eos negociari, non consiliari; negociacio enim est, non virtus, que ad commoditates accedit; non enim via recta, sed transverso rapiuntur cursu, non sine quodam vulgi ridiculo. Congregantur enim sepius, non ut bona Reipublice exerceant, sed ut discrimini exposita extingwant, non ut meliorem condicionem reddant consulendo, sed ut in peyus convertant cavillando, vel ut saltem negligant 1
vel retardent. Certe non attendunt, quod inimicorum stridens mucro coruscat in ianuys.

Dura loquor, vera tamen;

et ut vere verum fatear, per ipsorum negligenciam nostri rutilancia solis apud multos deferbuit; quoniam cum pro rebus arduis sanis consiliis deberent esse in- 2
tenti, tunc plus comessacionibus, conviviis et quibusdam levitatibus insistunt. Quis enim nesciat comessacionum assiduitatem virtutibus esse inimicam? Unde Ieronimus super Cantica: *Ventris namque ingluvies ad luxuriam facile provocat, et omne opus bonum dissolvit. Unde idem venter mero estuans facile spergit in libidinem.* Et Salomon dicere videtur[2]: *Cor stultorum, ubi leticia, cor sapientum, ubi* 2
tristicia. Nam inter epulas et convivia sensus infatuatur, quibus infatuatis vicia fugatis virtutibus accedunt prelibere. Tunc enim Liber Bachus liberam de omnibus

---

Wiersz 1 subaccensis„ subaccenso Cz. P. *Text podajemy według Kadłubka l. I c. 6, z którego autor widocznie cytuje.* — 3 capitulo X, XVI. *W rpisach obie te cyfry połączone razem w błędną liczbę XXVI.* — 4 tamen„ tantum O. — 5 *Słów od* utinam ergo *do* parcerent cupiditati *brakuje w* Cz. — 5 nostrates„ narrantes O. — 7 est *brakuje w* Cz. — 10 prius expirat„ priusquam expirat O. — 10 spirare„ expirare O. — 14 discrimini„ discrimina P. — 16 retardent„ retardant *błędnie* Cz. P. — 19 ut vere verum fatear„ ut vera veris fatear P.— 23—24 et omne„ protunc P. — 24—25 *Słów od*: Unde idem *do* in libidinem *brakuje w* O. *i* P.

[1]) Macr. S. Scip. I 10, 16. [2]) Eccl. VII 5.

promulgat sentenciam, tunc enim fatuitas opera sua, que a sobriis nequit, ab ebriis extorquet. Alii vero arrogancie irretiti laqueo, ornatas in consiliis verborum sentencias excogitant, nonnisi apparere volentes. Forte ignorant, quod sub quodam simplicitatis et non arrogancie paliolo eligit delitescere prudencia. Unde Hugo in Didascalion[1]: *Quod non dedit tibi, dedit fortasse asello.* Prudens enim virtutis fructum in consciencia metit, minus vero perfectus in ostentacione. Hec enim mala recitando, quis verus filius huius inclite patrie lacrimas continebit? Quis suspicia prohibebit? Semitincte enim madent palpebre, et torrentes manant rivi lacrimarum. Dignum est enim, ut iam non fictis, sed lacrimosis omnes concuciantur singultibus, quoniam non est, qui patrie discrimina attendat. Malunt siquidem nostrates pro futuris temporibus huic Regno relinquere scutum rubeum quam album, quia album in se pacis blanditur candorem, illud vero terribilem cruoris minatur asperginem. Malunt enim sue vite extrema luctu pocius finire, quam felicibus huius patrie successibus delectari. Sed mirum: si enim a nido ierundo murilegum, si fucum ab alveo flavigena vermiculus, si a formicario denique arcet formica incendium, quo animo administratores Reipublice huius patrie materno gremio flammas negligencie iniciunt atque in sacerrima matris sue precordia, que utique eos concepit, peperit, fovit ac educavit, cruentos incurabilitatis gladios exacuunt? Vippereum enim est, non humanum, maternum alwum concutere! Quid enim decencius, quam quod pyetati accedencius? Quid accedencius pyetati, quam quod omnium salus postulat, pretenerrimis foveri amplexibus, non dissimulari. Quam inimica est ignavia virtuti, caniciei delimentum seu stulticia, iuventuti segnicies! Non enim est virtus, que ignava seu pigra est, non canicies, que fatua, non iuventus, que segnis. Periniquum enim est dissimulare, quod racio dictat, quod poscit utilitas, quod iubet honestas, quod suadet pyetas, quod iuris denique imperat necessitas. Honestas enim postulat, ut communi convenienter succurratur incendio; sed nostrates non tam vicini, sed et domestici parietis negligunt incendium. Perpendant, quod desideranti mora est eciam ipsa celeritas; attendant, quam dampnosa sit negligencia; qui enim prevenit in

Cic. ap. Macr. I 4

Wiersz 4—5 *Słowa od*: Unde Hugo *do* asello *nie znajdują się w* O. *i* P. — 5 Didascalion„ Dydascolicon *rpisy*. — 6 vero„ enim Cz. — 7 huius„ huic Cz. P. — 9—10 *Słowa od* ut iam, *do* quoniam non est *brakują w* O. *i* P. — 10 Malunt„ Mavolunt P. — 12 candorem *opuszczone w* Cz. — 12—13 Malunt„ Mavolunt Cz. P. — 13 finire„ funeri Cz. firmari P. — 14 fucum„ *tak czytać należy w ślad za Wincentym, II 28 (Biel. Mon. II 324), z którego autor przepisuje. Rpisy* O. *i* P. *podają* sucum, Cz: sugum. — 19—20 *Słowa* accedencius? Quid accedencius pyetati *opuszczone w* Cz. — 21 virtuti„ virtutum O. — 27 negligunt„ negligit *błędnie* Cz.

[1]) Hug. Didasc. III 14.

tempore, prevalet in causa, ictu qui prevenit ictum, victoriam anticipat; dampno enim negligitur iactus anterior. Sed nostri, proh dolor, per desidiam ante occasum occidunt, ante impetum succumbunt. Quoniam vero furentis est suum in se telum convertere, valde timendum est, ne nostrates, unde lac speraverunt, unguibus negligencie ultro sanguinem emulgeant. Et licet iam ad summam devenerunt in-
Sen. Ep. V 10 discretudinem, hanc tamen in se non cognoscunt. Nec mirum: quia nemo, nisi sapiens, sibi displicere potest; cum et symee sua non informis videatur difformitas! Ho! Ho! Ho! non ridere possum! Nostrates nedum stant, sed et ultro vepres ingrediuntur; soli enim in toto exonerati, tam firmissimam securitatis spem in Bohemis stipendiariis posuerunt [1], soli enim onus, quod nunc patrie incumbit, digito movere nolentes, nituntur itaque per eos huius patrie propulsare discrimina, ac per eos nostre Reipublice meliora providere, cum ipsi Bohemi ipsorummet patriam pene toti orbi ridiculoso exposuerunt spectaculo. Perpendant doctrinam ethicam Bo-
Iust. IX 8 hemorum, qui per parentes a iuventute erudiuntur: Sis blandus, fili, pariter et insidiosus, quia nihil facilius, quam sub specie medici animam egrotantis excludere; graciam finge in odio, non odium in gracia, quia tuta frequensque via est per amici fallere nomen; utilitate cole amiciciam, non fide, quia quod sine succo radix, quod sine fructu folium, hoc sine utilitate amicicia; plura semper promittas, quam prestare velis, quia multa promissio paucos obligat, multos exhilarat. Sed unde nostrates lucrum speravere, inde grave chaos dampni exortum est. Quot enim in angusti temporis curriculo, nedum castella, ymo castra, nedum oppida sed et urbes ipsi Bohemi in Prussia perdidere [2]! Ipsorum tamen nedum inutile, sed dampnosum servicium non modicis summis, sudore pauperum huius patrie incolarum acquisitis nostrates persolverunt [3]. O quam igitur turpe viris non esse viros! Utinam nostri saperent, quod res propria eciam minima multo securius per se dirigitur, quam per manus alienas. Si enim eos patria pre aliis honore dotavit, suffulsit opibus, cur ipsius onera in tam extrema necessitate pre se ferre dedignantur. Racio enim exigit, ut quem utilitas dilectat, difficultas non terreat. Nec est ferendus is, qui lucrum amplectitur, onus autem recusat; illud enim, quod amore patrie suscipitur,

---

Wiesz 1 anticipat„ accipiet O. — 2 iactus„ actus P. — 2 per desidiam„ per desideria O. 10 enim„ *brakuje w* Cz. O. — 12 patriam„ priores P. — 13 Perpendant„ Perpendeant Cz. 14 qui„ quia Cz. O. — 16 non odium in gracia„ *tak* P. W Cz.: non graciam in odium; O: nam (sic) odium in gracia. — 20 chaos„ cahos Cz. P. — 21 angusti„ angusto Cz. — 22 in Prussia„ *nie ma* O. — 22 dampnosum„ predampnosum O. perdampnosum P. — 27 pre se„ per se Cz. O. — 28 non terreat„ conterat P.

[1]) Por. wstęp. [2]) Por. wstęp. [3]) Por. wstęp.

amor est, non furor, virtus est, non temeritas. Fortis enim est apud virtuosos, ut mors, amor patrie. Nihil namque audacius in arma cives virtuosos provocat, quam civilis timor discriminis. Quid enim Iudam Machabeum cum octingentis viris contra XXII milia impulit, nisi amor patrie? Et de multis aliis similia legimus. O, utinam nostrates attenderent illud dictum Vallerii libro V° capitulo VI°[1]: quod *proprie non est indulgendum saluti, quociens de communi agitur discrimine; non enim alienum est a virtute privato incommodo publica finire.* O, utinam igitur nostrorum dominorum peste negligencie excussa hostibusque profligatis sydus huius patrie rutilanciores radios expanderet! O, utinum nostrates magnifica suorum predecessorum opera gloriosa recte studerent imitari, qui, o vere transmire viri constancie, o vere viriles, nedum viriles, sed ferreos animos habentes, quos nec auri splendor demulcebat, nec hostium illos terrebat impetus, non laborum frangebat asperitas! Igitur magnifici Domini, iam extrema urget necessitas, ut nostre Reipublice succurratur; nisi enim vestra succurrat miseracio, nisi tam obstrangulate Reipublice relaxetur per vos spiraculum, suffocari necesse est; quoniam neglecto diu langwori non facile succurritur, nec est in maris fundo consultacio naufragii. *Sincere enim fidei amici precipue in adversis rebus cognoscuntur*, ut ait Valerius Maximus libro IIII° capitulo VII°[2]. Etenim nocte scintillat, nocte radiat verus amicicie carbunculus; prosperitas enim facit amicos, necessitas vero examinat. Necesse est igitur nunc diligentissime sanis insistere consiliis, quoniam sepe omnibus maiores viribus vires habet industria, presertim cum magnis in rebus non parvis innitendum consiliis. De aliis multis pronunc supersedeo, displicere timens, quoniam secundum Tullium libro De amicicia[3], et Terencium in: Andria[4]: *Veritas odium parit*, deinde indignatur supplicium. Sed tamen adulacione fatuitas, contradiccione fovetur prudencia.

C. Cant. VIII 16

Mach. I 9

Wiesz 2 cives„ cutes O. — 6 indulgendum„ intelligendum (sic) O. — 9 magnifica„ magnifici O. P. — 10 studerent„ studeant P. — 12 laborum„ laboris P. — 13 Igitur„ Hii igitur P. — 13 extrema„ prima O. — 15 langwori„ largitori O. — 16 fundo„ profundo O. — 19 vero„ *opusccsone w* Cz. — 20 quoniam„ quam Cz. P. — 22 innitendum consiliis„ invitendum est O. — 24 deinde indignatur supplicium„ *opusccsone w* O. *i* P. — 25 prudencia„ etc. *dodaje* O.

[1]) Val. Mem. V 6_1. [2]) Val. Mem. IV 7_1. [3]) Cic. de Am. 24. [4]) Ter. Andr. a. I sc. 1 v. 41.

Capitulum XII.

De nostrorum nobilium arrogancia et predociniis sacrilegis.

Sed quid de nostrorum nobilium communitate dixerim? Nescio, quo excellencie fastu supra se rapiuntur; neminem pre se hominem ducunt, inanis capti glorioie vicio. Non enim perpendunt, quod exitus iactancie casus est, finis humilitatis gloria. Nihil enim displicencius, nihil Deo molestius, quam cervicosus arrogancie tumor, qui multos subvertit. Forte ad hoc movent eos inexercitate plebis centuplati exercitus, cum in paucioribus via liberior et circumspeccior est strenuitas. Est enim arrogancia quedam superbie species, qua quis neminem pre se ducit homi-
Sen. Ep. III 4 nem. Hinc est, quod omnis arrogans omnibus est odiosus. Perpendant nostrates, que mala proveniunt ex arrogancia? Arrogancia enim parit incurabilitatem, incurabilitas incircumspeccionem, incircumspeccio negligenciam, negligencia parit ignaviam, ignavia proximo gradu consaguinea fatuitatis est, que soror est feditatum et mater discriminum. Unde non angustum lapsum est temporis spacium, quod nostrates, proh dolor, tamquam sus in volutabro deprehensi, luctuosum, hostibusque ridiculosum de se prebuerunt spectaculum, quorum, proh dolor,

Virg. Aen. VIII 224 pedibus timor addidit alas [1].

Vinc. II 27 Perpendant illam adhortacionem, qua Solon philosophus Athenienses exhortans dicebat: Non minus timidos vos esse velim, quam audaces, quia timor circumspeccionem suggerit, et circumspeccio parit confidenciam, et confidencia gignit audaciam, qua homo sepe se ipso fit animosior. Sed nostra communitas, proh dolor, non victorie triumphum de hostibus, sed predam de bonis ecclesie Dei ausu sacrilego reportare nititur [2]. Sed quia cum sarcinis nemo facile enatat, abici convenit prede occupamina. Iocundius enim est victorie iocundari titulis, quam predociniis impregnari, turpe est hostium occidione intermissa spoliis occupari sacrilegis. Quod scelus nequissimum quam gravi pene subiaceat, attendant. Temporibus enim illius Kazimiri principis Polonorum [3], qui sidus patrie huius nuncupatur [4], qui pater illorum

---

Wiersz 4 nobilium„ *opuszczone w P.* — 5 capti„ capte O. — 8 Forte„ Et forte O. — 8 movent„ monet P. — 10 species„ serpens P. — 10 ducit„ dicat O. — 18 timor„ tumor P. 19 Solon„ *błędnie* Cz. *i* O: Salomon, P.: Salamon. — 19 Atheniensis„ Attennensis Cz. — 23—24 reportare„ deportare P. — 24 nititur„ nituntur O. P. — 25 iocundari„ triumphari O. 26 Turpe est„ Et turpe est P. Turpe enim est O. — 26 hostium„ hominem (sic) P. — 26—27 nequissimum„ est *dodają* Cz. P.

[1]) Bitwa chojnicka 18 września 1454. Por. wstęp. [2]) Por. Dług. V 209. [3]) Kazimierz Sprawiedliwy † 1194. [4]) Ten przydomek nadają mu Vinc. IV 20 i Boguph. 44.

Lestkonis[1] et Conradi[2], de quibus premissum est, extitit, de quo in Cronicis legitur, quod anno Domini M. centesimo octoagesimo quarto (sic) in crastino Sancti Floriani[3] inter epulas subito prosternitur, morbo, incertum est, extinctus, an veneno. Hic igitur Kazimirus, ne tales ecclesie Dei et pauperum spoliaciones de cetero fierent, iubet equitatis princeps sub anathematis interminacione inhiberi. Assunt sacris institutis octo sacri antistites: Sdzyslaus, sancte Gneznensis ecclesie archipontifex, Gethko Cracoviensis, Siroslaus Wrathislaviensis, Cherubyn Posnanensis, Lupus Plocensis, Onolphus Cuyawiensis, Conradus Pomoraniensis, Gaudencius Lubusensis[4]. Est autem octenarius numerus beatitudinum, quod significat beatas esse constituciones et beatos fore ipsorum cultores. Omnes itaque una voce pronuncciant: Qui pauperum annonam aut pratum quolibet ingenio acceperit, aut accipi iusserit, anathema sit. Qui legacionis occasione cuiuslibet angariaverit aut angariari iusserit quadrupedem, anathema sit, excepto uno casu, quando videlicet hostes alicui provincie imminere videntur aut nuncciantur; nulla enim esse videtur iniuria, si tunc cum iactura alicuius saluti patrie consulatur. Rursus, qui mortui bona presulis invaserit, aut inwadi iusserit, sive princeps ille fuerit, seu quelibet illustris persona, seu quivis officialium, sine omni excepcione anathema sit. Idem puto iudicium de militibus vel nobilibus ius patronatus obtinentibus, qui mortuo sacerdote per ipsum derelicta presumunt diripere. Sed et qui spoliatum susceperit pontificium sine sublatorum integra restitucione, aut certa restitucionis sponsione, tamquam sacrilegii eiusdem consentaneus, eiusdem innodetur anathematis participio. Approbant universi et cunctis gratissimas asserunt tam sacrarum prohibicionum sancciones, quibus intemerata ex eo accedit perhennitas, quod apostolico

Vinc: IV 19
5 Mai. 1194
Vinc. IV 9
1180

Wiersz 3—4 an veneno„ *rpisy błędnie* a veneno. — 4 spoliaciones„ spoliatores P. — 4—5 de cetero„ de celo (sic) O. — 9 Lubusensis„ Lubricensis O. — 9 octenarius„ octogenarius Cz. P. 11 acceperit„ accepit Cz. — 14 videntur aut„ *nie ma w* P., *zgodnie z textem Wincentego* (*IV 9*). — 15 alicuius„ alicui O. — 19 per ipsum„ per ipsius P. — 21—22 participio„ participacio Cz. — 22 cunctis„ cunctas P.

[1]) Leszek Biały 1206—1227. [2]) Konrad mazowiecki † 1247. [3]) Rpisy podają tę błędną datę zamiast 1194. [4]) Ścisłe daty co do wszystkich wymienionych tu dostojników nie są możliwe przy dzisiejszym stanie źródeł. Ździsław, arcybiskup gniezn. 1172—1180; Getko, biskup krak. 1166—1185; Żyrosław, biskup wrocł. 1170—1181; Cherubin, bisk. pozn. (nazwa wątpliwa, ma to być osobistość identyczna z Arnoldem zmarłym 1186 czy też 1209); Lupus, biskup płocki † 1180; Onolf, biskup kujawski, od conajmniej 1161 (Por. Kętrzyńskiego Catalogi episcoporum Vladislaviensium, wstęp, w niniejszym tomie Monumentów); w roku 1187 występuje

1181 tercii Allexandri [1] privilegio roborantur [2]. Quo igitur ausu violatores harum sacrarum constitucionum communioni fidelium ac divinis officiis se ingerunt, auctoritatem Ecclesie, cui Dominum in regionem longinquam proficiscentem ligandi atque solvendi nullus fidelis dubitet commisisse potestatem, contempnentes, cum sint ipso scelere commisso excommunicati, a cuius excommunicacionis vinculo nonnisi a suo pontifice sunt absolvendi satisfaccione precedente? O quam grave animarum suarum periculum non attendunt! Nedum enim non curant, sed et velut quadam vesania Sancte Matris Ecclesie deridere nituntur potestatem. Sed qui habitat in celis, irridebit eos, et Dominus subsanabit eos; non enim irridetur Deus, nec irrideri debet. Qui enim ecclesiasticam nituntur deridere potestatem, nonnisi Deum, qui est caput Ecclesie, a quo utique suscepit Ecclesia auctoritatem, derident. Unde beatus Augustinus: *Non minus peccant, qui Christum blasphemant regnantem in celis, quam qui crucifixerunt ambulantem in terris.* O utinam hec pestis sacrilega quiesceret!

Capitulum XIII.

De Autoris excusacione.

Quia non quis, sed quid dicatur, attendi debet, hinc est, quod huius tractatuli rudis macies et ieiuna ruditas obstare non debet, quin iusticia veritas, a quocumque ostendatur, amplectenda sit. Non enim auri rutilancia nec gemmarum nitor artificis ruditate vilescit, sicut et sidera teterrimis Ethiopum demonstrata

---

Wiersz 3 cui Dominum . . . proficiscentem„ *tak se względów gramatycznych poprawiamy błędną lekcyą rpisów*: cui Dominus ... proficiscens. — 7 attendunt„ intendunt P. — 7 quadam vesania„ *tak poprawiamy błędną lekcyą rpisów*: quandam vesaniam. — 9 subsanabit eos„ irridebit eos etc. O. — 9 irridetur„ deridetur O. — 13 quiesceret„ etc. *dodaje* O. — 17 De Autoris excusacione„ capitulum ultimum, *dodaje* Cz. *W* O. *brzmi napis*: Sequitur de Autoris excusacione etc. — 19 debet„ secundum Senecam *dodaje* O. — 19—20 *Zam. słów od*: quod huius tractatuli *do*: ruditas *znajduje się w* O.: quod huius tractatuli rudis incumbet nimia ruditas. — 20 rudis macies„ rudimacies P. — 20 ieiuna„ nimira P. — 21 amplectenda sit„ sit *umieściliśmy ze względów gramatycznych zamiast znajdującego się w rpisach* est.

już w tej godności Stefan; Konrad, biskup pomorski 1170—1185, Gaudenty, biskup lubuski † 1180 (?) [1]) Alexander III 1159—1181. [2]) Bula konfirmacyjna Mon. Pol. II 401. Kod. dypl. Wielkop. I 25, Bielowski kładzie datę na rok 1177, wydawcy kod. dypl. Wielkop. na r. 1180. Najwłaściwiej rozwiązuje datę Jaffé Reg. pont. na r. 1181.

digitis non nigrescunt. Sufficit enim mihi ineruditi ingenii, quod aliis pericioribus quandam occasionem et quoddam incitamentum hoc negocium plenius discuciendi dedi. Verumtamen hec scripta dominis et patribus meis decretorum doctoribus, in quibus sciencia iuridica refulget, et signanter Venerabili viro, Magistro Iohanni de Dombrowka, Sacre Theologie necnon Decretorum Professori [1] eximio corrigenda submitto, me vero in hac parte infantulum fateor; quod tamen per clara Patrum eorum documenta condidici, quantum ad propositum spectabat, non silui, non ostentacionis libidine nec questus esurie, sed iusticie zelo ac amore patrie.

Wiersz 1 aliis„ *przed słowem tem stoi w* Cz.: in, *które jako niewłaściwie zmieniające sens opuszczamy.* — 2 discuciendi„ discuciendum P. — 5 Dombrowka„ Dȯmbrowka P. — 6 infantulum„ infantulus O. — 8 amore patrie„ *tu następują w rpisach dopiski kopistów, i tak:* w Cz.: Et sic est finis huius operis, scilicet Tractatuli contra Cruciferos, Regni Polonie invasores. W O.: Explicit tractatulus contra Cruciferos Regni Polonie invasores, finitus anno Domini millesimo CCCC° quinquagesimo sexto in mense Mayo. W P.: Explicit tractatulus contra Cruciferos Regni Polonie invasores finitus per me P . . . . . sub anno Domini M°CCCC°LVI.

[1]) Jan z Dąbrówki, doktor dekretów, licencyat św. Teologii, kanonik kolegiaty św. Floryana, dziekan kolegiaty sądeckiej, kustosz kolegiaty kieleckiej, kanonik katedralny krakowski, profesor w Akademii krakowskiej, tamże w latach od 1446—1471 dziewięć-krotnie rektor, † 1471.

ORATIO CONTRA CRUCIFEROS

(THORUNII, CORAM ARBITRIS A. D. 1464 HABITA)

WYDAŁ

OSWALD BALZER.

Mowa, którą niniejszem wydajemy, umieszczona jest na str. 2—6 t. z. rękopisu Sędziwoja z Czechla, opisywanego już kilkakrotnie, jako to: przez Kownackiego w wydaniu „Kroniki węgierskiej z początku wieku XII“ (Warszawa 1823), Bandtkiego, w wydaniu Galla (Warszawa 1824 nota 6 i 7) i Bielowskiego, w wydaniu Galla i Kadłubka (Mon. Pol. I 387 i II 606).

Ponieważ rękopis nie podaje wyraźnie ani autora, od którego mowa pochodzi, ani roku w którym wypowiedzianą została, ani w ogóle tytułu, z któregoby jakieś wnioski wyprowadzić się dały, przeto musimy w samej treści naszego zabytku szukać podstawy do uzyskania pewnych bliższych danych. Treść ta upoważnia nas do postawienia następujących dwu premis:

1) że mowa wypowiedzianą została za Kazimierza Jagiellończyka (anno 1386 succedit Rex Wladislaus, moderni Domini nostri Regis Kazymiri genitor) podczas wojny trzynastoletniej, a mianowicie, że przypadać ma według własnych słów autora na dziewiąty rok jej trwania (Talis Dei clemencia in Dominum nostrum Regem est effusa, dum ante VIII annos . . . actum est, quod sua sponte milicia, cives et tota Prussie communitas abiectis Cruciferis a suo dominatu venerunt Cracoviam ad Dominum nostrum Regem, offerentes eidem . . . omnes Prussie terras);

2) że mowa wypowiedzianą została przez jakiegoś delegata polskiego przed sądem rozjemczym, złożonym z kilku sędziów polubownych, którzy zbadać mieli słuszność pretensyj obustronnych (Ad demonstrandum clare iusticiam SS. Domini nostri Regis Kazymiri super terris Pomeranie, Culmensi et Michaloviensi, coram Vobis Dominis arbitris etc.).

Kombinując premisę pod 1) z tym faktem, że hołd stanów pruskich w Krakowie nastąpił dnia 20 lutego 1454 [1], wynikałoby, że mowa przypada na czas między lutym 1462 a lutym 1463. Wszakże w tym okresie napróżno szukamy jakiegoś faktu, z którym możnaby mowę naszę połączyć. Sprawa polsko-krzyżacka była wprawdzie podówczas dwukrotnie na drodze pokojowego załatwienia, raz w maju 1462,

---

[1]) Dług. V 156.

kiedy Kazimierz zjechał się w Głogowie z rozjemcą sporu Jerzym Podjebradzkim [1], drugi raz w listopadzie t. r., kiedy Hieronim, arcybiskup kreteński i legat papieski, przybył do Piotrkowa celem zapośredniczenia pokoju [2]. Mowy naszej nie można jednak odnieść ani do jednego ani do drugiego faktu. Wspomina ona bowiem wyraźnie o większej liczbie rozjemców, gdy w obu powyższych razach załatwienie sprawy spoczywało w ręku pojedyńczych jednostek; zresztą Hieronim działał tylko jako wysłannik dyplomatyczny papieża, nie zaś jako rozjemca stron spór wiodących, a przed Podjebradem nie przyszło nawet wcale do obrad nad sprawą pruską, gdyż Krzyżacy nie przysłali swoich delegatów [3].

Nie pozostaje nam przeto nic innego, jak tylko przyjąć jakąś nieznaczną pomyłkę w określeniu czasu: dum ante VIII annos, i odnieść mowę do jakiegoś zdarzenia historycznego, zbliżonego o ile możności najbardziej do lat 1462 i 1463. Z czasów przed tymi latami nie spotykamy się nigdzie z próbą załatwienia sporu na drodze sądu polubownego; toż samo odnosi się także do usiłowanego przez Hieronima pośrednictwa pokojowego w Brześciu kujawskim, w maju r. 1463. Inaczej ma się rzecz z komisyą toruńską z lipca r. 1464. Na podstawie ugody kompromisarskiej, zawartej między królem a Zakonem, poddany został spór pod rozstrzygnięcie kilku sędziów polubownych, a mianowicie Arnolda biskupa lubeckiego, dwu kanoników jego kapituły, kilku mieszczan lubeckich i delegatów miast hanzeatyckich. Jestto jedyny wypadek w ciągu całej wojny trzynastoletniej, gdzie kwestya pruska załatwioną być miała w drodze wyroku wydanego przez kilku sędziów polubownych, a że mowa nasza wspomina o kilku takichże sędziach, przeto odnieść ją można jedynie do rozpraw przed komisyą toruńską [4]. Omyłka w latach, nieznaczna zresztą, da się usprawiedliwić brakiem ścisłej dokładności, w każdym razie łatwiej, niż wzmianka o sędziach polubownych przed sądem, który albo wcale nie był polubownym, albo z jednego tylko składał się arbitra.

Nasuwa się jeszcze pytanie o osobę autora. Z Długosza dowiadujemy się, że król, ostensurus clarissimam suam iustitiam coram praefatis Lubiczensibus arbitris, wysłał do Torunia jako swych prokuratorów dwóch doktorów prawa, Jana z Dąbrówki, kanonika św. Floryana, i Jakóba z Szadka, kanonika sandomierskiego, tudzież Jana Długosza starszego (historyka); nadto wydelegował jeszcze cały szereg dygnitarzów, pacem ordinaturos et sub aequis conditionibus pacem perpetuam conclusuros. Żadnemu z tych ostatnich nie można oczywiście przypisywać autorstwa mowy, gdyż zadanie wywodu praw Polski, z którym spotykamy się w mowie, ciężyło tylko na trzech wymienionych powyżej prokuratorach. Tylko od jednego z nich

---

[1]) Ibid. V 345. [2]) Ibid. V 361. [3]) Ibid. V 345. [4]) Bliższy opis działań tych komisyi zob. u Długosza V 389—392; Lindaua Gesch. des dreizehnjährigen Krieges, w Scr. rer. Pruss. IV 612—613 i w recesie umieszczonym w Scr. rer. Pruss. V 228 p. t. Verhandlungen der Tagfahrt zu Thorn im J. 1464.

pochodzić może nasz zabytek. Według Długosza przemówił naprzód (d. 3 lipca) Jakób z Szadka w wywodzie zawierającym 15 artykułów, których treść Długosz podaje. W trzy dni potem nastąpiła obrona Krzyżaków, a w dalszych trzech dniach replika ze strony polskiej, poczem zaniechawszy dalszych wywodów prawnych [1], przystąpiono do traktowania o pokój. Źródła pruskie [2] nie opowiadają z taką dokładnością następstwa wywodów, natomiast podaje reces w dosłownej osnowie mowę z 15 artykułów złożoną, która odpowiada w zupełności streszczeniu Długosza, a zatem niewątpliwie jest mową Jana z Szadka; następnie zawiera tenże reces także i obronę krzyżacką, pomija zaś replikę polską. Ponieważ mowa, którą wydajemy, nie zawiera ani słowem wzmianki o jakiejś poprzedniej refutacyi krzyżackiej, owszem nosi na sobie charakter zupełnie samoistnego wywodu prawnego, nie wywołanego żadnym innym poprzedzającym, wynika stąd, że nie można jej uważać za ową odpowiedź, która nastąpiła ze strony polskiej na odpowiedź prokuratorów krzyżackich; gdy zaś Polacy w ogóle według niewątpliwego, bo na naocznem spostrzeżeniu opartego świadectwa, dwukrotnie tylko zabierali głos przed sędziami polubownymi, przeto odnieść ją można jedynie do pierwszego wystąpienia rzeczników polskich, kiedy wynosili akt oskarżenia. Według świadectwa źródeł przemawiał wprawdzie Szadkowski w mowie, która się różni od naszej; nie jest wszakże wykluczonem przypuszczenie, że obok Szadkowskiego Polacy poparli swe roszczenia drugim jeszcze wywodem prawnym. Przypuszczeniu temu mogłaby się sprzeciwiać ta okoliczność, że żadne źródło o tem nie wspomina. Okoliczność ta wszakże nie jest stanowczą. Źródła pruskie traktują bowiem rzecz dosyć pobieżnie, a nawet dodatek do recesu nie jest dokładny, skoro nie zawiera repliki polskiej, o której Długosz wyraźnie mówi; co się zaś tyczy tego ostatniego, to milczenie jego nie dowodzi wiele; podawszy bowiem treść głównego wywodu, który widocznie miał przed sobą, skoro go tak dokładnie streścił, mógł pominąć inne, niejako dodatkowe, których zresztą nie miał może nawet pod ręką. Za przypuszczeniem naszem przemawia wszakże inny wzgląd ważny. Mowa Jakóba z Szadka nie wyczerpuje tego wszystkiego, co w pojęciu wieku XV przedstawić należało, aby uzasadnić dane roszczenie prawne. Prócz części historycznej zawiera ona takie tylko dedukcye prawne, które z prostego, logicznego wynikają wnioskowania; obcemi jej są wszakże wszystkie owe uzasadnienia i cytaty z pisma św., prawa kanonicznego, a nawet z prawa rzymskiego, które właśnie znajdujemy w naszej mowie, a które podówczas stanowiły istotną i konieczną część każdego wywodu prawnego. Wygłoszenie obu mów obok siebie jest zatem nie tylko możliwem, ale nawet koniecznem, jedna bowiem stanowi istotne uzupełnienie drugiej. Ponieważ zaś Jakób z Szadka jest autorem pierwszego, streszczonego przez Długosza wywodu, ponieważ dalej trudno przypuścić, aby zasób swych argumentów rozdzielał na dwie odrębne oracye, przeto autorem naszej mowy będzie najprawdopodobniej jeden z pozostałych dwu prokuratorów,

---

[1]) Omissis exceptionibus et replicationibus partis utriusque. Dług. V 392. [2]) Lindau l. c. i Verhandlungen l. c.

t. j. Jan z Dąbrówki albo Długosz. Wybór pomiędzy tymi ostatnimi jest trudnym, brakuje bowiem pozytywnych do tego danych; prawdopodobieństwo przemawia wszakże za Janem z Dąbrówki, raz dla tego, że Długosz, gdyby był autorem, byłby snadniej wspomniał o niej w swojej historyi, powtóre dla tego, że Jan z Dąbrówki jako jedna z wybitniejszych powag prawniczych swojego czasu, prędzej był powołanym do ułożenia wywodu prawnego, niż oddany pedagogii i historyi kanonik krakowski.

Co prawda, mowa którą wydajemy, nie wiele przynosi zaszczytu jej autorowi. W części historycznej polega ona przeważnie na mowie wypowiedzianej roku 1457 przez nieznanego nam bliżej delegata polskiego przed Kalixtem III [1], w części prawnej zaś na tej ostatniej, tudzież na allegacyach załączonych do pism spornych w procesie polsko-krzyzackim przeprowadzonym r. 1420 przed cesarzem Zygmuntem w Wrocławiu [2]. Źródła te mowa nasza streszcza, czasami nawet wypisuje z nich dosłownie całe ustępy, co wszystko uwidocznimy odmiennym drukiem, tudzież na marginesie w odnośnych miejscach głoskami C. E. albo All. z dodaniem stronicy. Obok tego znajdujemy w niej jednak także ustępy samoistne, nie dające się sprowadzić do żadnego znanego nam dzisiaj źródła. I tento ostatni wzgląd skłonił nas do wydania tego zabytku historycznego z XV wieku.

1 Ad demonstrandum clare iusticiam Serenissimi Domini nostri Regis Kazymiri
super terris Pomeranie, Culmensi et Michalowiensi, coram Vobis Dominis arbitis
hoc in primis pono fundamentum, quod de anno Domini M°CC° (sic) Conradus dux cf. C. E. 177
Mazowie et Cvyawie duodecim milites Cruciferos fratres de Alamania vocavit [3] et in 1225
5 castro Culmensi eosdem contra infideles Prutenos posuit, tali condicione interposita,
quod postquam paganos Prutenos sibi subiugarent, extunc eidem duci Conrado aut
suis successoribus legittimis ipsum castrum Culmense cum territorio restituerent. Tandem
ipsi Cruciferi plura infidelium Prutenorum expugnaverunt opida et sue dicioni
subiecerunt. Et interim mortuus est Conradus prefatus, cuius nepos Sobeslaus, dux 1247
10 Pomeranie, requisivit eosdem Cruciferos, ut castrum Culmense restituerent, quod cf. C. E. 177
facere nolebant, et sue vocacionis obliti ac beneficenciarum ingrati, moverunt arma
contra eundem Sobeslaum ducem, qui Cruciferos eosdem de ipso castro Culmensi
non impetivit usque ad principem Wladislaum cognomine Lokthek. Qui Wladislaus
rex Polonie et dux Pomeranie fuit pacificus in eodem Pomeranie ducatu usque ad

---

Wiersz 7 cum territorio„ *dopisano na marginesie.*

[1]) Sokołowski i Szujski Codex epistolaris II nr. 162. [2]) Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum III 192 sq. [3]) Data błędna zamiast 1225.

1303 annum Domini millesimum CCC^{mo}VI^{to} [1]; et tunc Cruciferi ipsum ducatum Pomeranie cum valido exercitu ingredientes vastaverunt, et opidum capitale Gdanyszk per tra-
cf. C. E. 177 dimentum habuerunt, ubi omnes Polonos, quos habere potuerunt, in ore gladii extinxerunt, sueque professionis immemores, ensem, quem contra paganos assumpserant, in benefactores suos, Polonie principes et eorum subditos Christianos, crudeliter vibraverunt; et ab illo tempore usque in hanc horam dati sunt Regno Polonie in cruciatum et flagellum.

1303 Sed terra Michalowiensis fuit Cruciferis obligata per olim Lesthkonem ducem Polonie [2] in ducentis octoginta marcis, quas pecunias idem Lesthko et germanus suus Kazymirus [3] et alii successores Polonie principes eisdem Cruciferis offerebant, et ipsi easdem spernebant, malentes contra Deum et iusticiam ipsam terram Mi-
cf. C. E. 176 chalowiensem occupare, quam predictas pecunias recipere. Et proinde prefatus Wladislaus, Polonie rex et Pomeranie dux, olim Iohanni Pape XXII° [4] conquestus est de tanta iniuria et inhumana sanguinis effusione, super quibus iniuriis prefatus Iohannes Papa Ianyslao, archiepiscopo Gneznensi [5], Domerato, Poznanyensi [6], et Nicolao, abbati Sancti Benedicti de Mogylno [7], causam audiendam et sine debito terminandam commisit. Qui procedentes in causa protulerunt sentenciam diffinitivam pro dicto Rege, condempnando Cruciferos ad restitucionem ipsarum terrarum Pomeranie et Culmensis, ac de fructibus per quindecim annos de ipsis terris perceptis adiudicaverunt Regi XXX milia marcarum, et pro expensis in litte factis centum L^{ta} marcas. Hec pronunciacio fuit
10 Febr. 1321 in opido Ivnywladislavia de anno Domini M^{o}CCC^{o}XXII° [8] quarto Idus Februarii. Cui sentencie Cruciferi non paruerunt, propter quod per Sedem Apostolicam excommunicati fuerant, nec se ab huiusmodi censura procurarunt absolvi usque in presens.

Nec spoliacione huiusmodi ducatuum, terrarum Pomeraniensis, Culmensis et My-
1329 chalowiensis contenti, de anno Domini Millesimo CCC^{o}XXIX invaserunt ipsum Regnum et tres ducatus: Wladislawiensem, Brestensem et Dobrzynensem, contra iusticiam occuparunt, plura milia Christianorum occiderunt, virgines, viduas et matronas nobiles

---

Wiersz 21 in opido *dodano na marginesie.*

[1]) Zajęcie Gdańska przez Krzyżaków i dalsze stąd wynikające spory nastąpiły dopiero r. 1308 i nast. [2]) Leszek na Inowrocławiu, syn Ziemomysła inowrocławskiego, brata Leszka Czarnego. [3]) Kazimierz na Gniewkowie. [4]) Jan XXII (1316—1334). [5]) Janisław, arcyb. gnieźn. (1317—1341). [6]) Domarat, bisk. pozn. (1311—1321). [7]) Mogilno, dziś w okręgu rej. Bydgoskim; znajdował się tam klasztor Benedyktyński od r. 1065. Ścisłych dat o opacie Mikołaju brakuje. [8]) Data błędna z rm. 1321.

quasi gregem pecudum minabant. Haud suffecit eisdem Cruciferis tam sevissima crudelitas, sed mortuo predicto Wladislao Rege, capta opportunitate, de anno Domini 1333
M°CCC°XXX secundo Maiorem occupant Poloniam [1], ubi ecclesiam metropolitanam 1332
Gneznensem pluribus satis nobilibus vasis et ornatibus sunt depredati et centum L^ta ecclesiis parochialibus concrematis, multisque milibus hominum occisis in Maiori Polonia, Lanciciensi et Siradiensi ducatibus, quos pluribus occuparunt annis, filio regis Wladislai Kazymiro tunc minorenne. Qui super tam deplorandis iniuriis querelam coram olim Benedicto XII° [2] deposuit duobus commissam delegatis [3]. Quibus in causa procedentibus, receptis superinde centum quinquaginta testium deposicionibus [4], adiudicarunt prefati iudices terras predictas olim Kazymiro regi tanquam ad ipsum Regnum et Regem iure hereditario pertinentes et intra limites eiusdem Regni consistentes; et diffinierunt iidem iudices, quod predecessores dicti Regis tanquam veri domini et heredes prefatas terras seu ducatus Pomeranie, Culmensem et Michalowiensem et alias terras, descriptas in eadem sentencia diffinitiva, iure hereditario possederunt et tenuerunt, condempnando prefatos Cruciferos ad restitucionem fructuum de prefatis terris et ducatibus iniuste perceptorum, taxando eosdem ad summam CIX^ta quatuor milium marcarum ponderis Polonice monete [5], et ad expensas in litte factas mille sexcentarum marcarum, condempnando eosdem tanquam sacrilegos, propter quod declaraverunt ipsos Cruciferos excommunicatos, et mandaverunt denunciari publice per omnes dioceses vicinas, donec satisfacerent et reedificarent omnes ecclesias combustas. Que sentencia lata fuit de anno Domini millesimo CCC° XXXIX die decima quinta Septembris. 15 Sep. 1339
Cui sentencie, sicut et prime, non curaverunt Cruciferi parere, nec se a dictis censuris Apostolice Sedis procurarunt usquemodo absolvere. Et hanc sentenciam delegatorum iudicum hic produco ad probandum quod dico [6].

Quapropter Serenissimus Dominus noster Rex ex hys sentenciis auctoritate Sedis Apostolice latis petit huiusmodi terras et ducatus Pomeraniensem, Culmensem et Michalowiensem, tanquam iniuste et per vim a prefatis Cruciferis occupatos et

---

Wiersz 4 nobilibus„ *dopisano tą samą ręką na marginesie.* — 21—22 die decima quinta Septembris„ *w rpisie błąd*: die dominica, quinta Septembris.

[1]) Autor błędnie podaje, jakoby napad Krzyżaków z r. 1332 nastąpił już po śmierci Łokietka. [2]) Benedykt XII (1334—1343). [3]) Galhardowi de Carceribus (de Chartres) i Piotrowi, synowi Gerwazego, kanonikowi z Annecy. [4]) Protokoły procesu, ogłoszone w Lites ac res gestae wymieniają tylko 123 świadków. [5]) Wysokość sumy odszkodowania jest niedokładną o tyle, że wynosiła nie 194000, lecz 194500 grz. pol. Ten sam błąd znajduje się w bezpośredniem źródle wiadomości autora C. E. p. 176. [6]) Wyrok nie jest wszakże wpisany w niniejszą mowę.

violenter detentos, per vestrum arbitrium et sentenciam eidem Domino Regi et suo Regno adiudicari, decerni et diffiniri, cum ipsi Cruciferi, prout constat ex eisdem sentenciis Sedis Apostolice iudicum delegatorum, semper fuerunt male fidei possessores, ipsarum terrarum iniusti et violenti occupatores, nichil iuris et proprietatis in eisdem ducatibus et terris obtinentes, perpetuumque silencium imponendum eisdem Cruciferis fore et per Vos imponi debere.

De concordiis et laudis inter reges olim Kazymirum et Wladislaum multis vicibus factis super premissis ducatibus cum eisdem Cruciferis genuine respondendum est.

cf. All. 204, 205 In primis generaliter, quod omnes, quecunque fuerint concordie pretense, erant iniuste et inique, ex eo, quod iuri divino sunt contrarie, ubi Dominus dicit: *Non furtum facies; non concupisces rem proximi tui.* Exodi XV[1]. Que verba beatus Augustinus sic exponit[2]: *Nomine furti intelligitur omnis illicita usurpacio rey aliene, et ideo furtum dicitur contrectacio rey aliene invito domino.*

Secundo contrariatur equitati iuris naturalis, quod cuiuslibet hominis cordi est inscriptum, non facere alteri, quod tibi non vis fieri.

Tercio eedem concordie omnes contrariantur equitati iuris canonici et civilis. Quia iure canonico *nunquam est licitum locupletari aliquem cum alterius detrimento*, ut in Regula: Locupletari, De regulis iuris, Libro VI[3]. Et de iure civili: *Non debet alteri per alterum iniqua condicio inferri* ut ff, De regulis iuris: Non debet[4]. Omnes autem concordie, per quas dicti ducatus et terre ad Regnum Polonie pertinentes debeant per Cruciferos obtineri, non solum locupletando eosdem regibus Polonie preiudicant, sed toti Regno Polonie gravissimum inferunt detrimentum, quia in talibus concordiis, quecunque fuerint, tacite consentitur in divisionem eiusdem Regni, et per consequens in ipsius destruccionem; *quia omne Regnum in se divisum desolabitur*, Matteus, XII[5]. Unde infertur, quod prefati fratres Cruciferi non obstante quacunque concordia, de necessitate salutis ipsorum tenentur predictas terras restituere et eisdem renunciare. Quia secundum beatum Augustinum[6]: *Peccatum non dimittitur, nisi ablatum restituatur.*

cf. All. 207, 208 Nec obstat, quod reges prefati dicuntur consensisse in huiusmodi concordias et ratas habuisse eciam prestito ad id iuramento, promittentes non appellare et omni renunciare iuri, si quod in eisdem ducatibus et terris haberent. Ex eo, quod reges et principes de iure facere id non potuerunt, ut probatur: De iureiurando, capitulo

---

Wiersa 1 detentos„ detentas *rp.*

[1]) Ex. 15, 17. [2]) Aug. s. Ex. qu. 71. [3]) R. iur. 48 in VI°. [4]) L. 74 D. l. 50 t. 17. [5]) Matt. XII 25. [6]) Aug. ad. Maced.

Intellecto [1]. Ubi habetur, quod rex Ungarie [2] fecerat quasdam alienaciones in preiudicium regni sui, iuramento interposito de ipsis nunquam revocandis. Significatum fuit hoc domino Pape [3], qui scribit archiepiscopo Colocensi [4] et eius suffraganeis ac eidem 1220
regi, ut alienaciones predictas studeant revocare, non obstante huiusmodi iuramento, quia in coronacione sua idem rex iuravit iura regni sui et honorem illibata servare; unde illicitum fuit iuramentum secundum, quod prestitit de non revocandis huiusmodi alienacionibus, et ideo non erat servandum, sed primum. Et in hoc omnes doctores super ipsum capitulum Intellecto scribentes convenerunt, quod rex aut princeps non potest facere deteriorem condicionem regni, nec potest facere donacionem de aliquo territorio aut terra in lesionem sui regni, eciamsi iuramento id firmaret, cum in susceptione sua et coronacione prestet iuramentum de opposito. Quia dictum capitulum Intellecto duo in se notabilia habet puncta: primum est, quod rex tenetur non alienare iura regni; secundum, quod rex in sua coronacione iurat non alienare nec deteriorem facere regni condicionem. Et assignant doctores racionem horum hanc esse evidentem, quia donaciones et alienaciones, quas facit rex aut princeps de terris aut ducatibus eciam medio iuramento, magis tendunt in preiudicium tocius regni et equitatis, quam ipsius regis, et ideo *iuramentum tendens in preiudicium alterius quam iurantis, non est servandum.* De iureiurando, capitulo: Cum contingat [5]; [et] in capitulo: Venientes [6].

Sed si dicatur in oppositum, quod licet rex solus non potuerit iura Regni donare aut alienare de terris aut ducatibus predictis, potuit tamen de consensu procerum et baronum eiusdem Regni ac civitatum, responsum, quod de huiusmodi consensu non apparet in literis maiorum Regni et civitatum, quas dicti fratres habent super prefatis concordiis. Nam ut claratur ex eisdem literis prelatorum et procerum Regni, non eos consensisse, sed solum presentes fuisse concordie predicte, et presencia non habetur pro consensu in hys, que morosa sunt, ut notat Iohannes [7] in regula: Is qui tacet [8]; et Innocencius [9], De eleccione, In Genesi (sic) [10]

Wiersz 18 et„ *dodane.* — 24 claratur„ claretur *rp.*

[1]) c. 23 X t. 24 l. 2. [2]) Andrzej II (1205—1235). [3]) Honoryuszowi III (1216—1227). [4]) Eias, arcyb. Kalocsy od r. 1218. [5]) c. 28 X t. 24 l. 2. [6]) c. 19 X t. 24 l. 2. [7]) Iohannes Andreae (1270—1348), od którego pochodzi Glosa ordinaria do Liber sextus. [8]) Gl. ad Reg. iur. 44 in VI°. [9]) Innocenty III (1198—1216). [10]) c. 30 X t. 6 l. 1. Cytat: in Genesi wkradł się tu zapewne przez przeoczenie lub pomyłkę. Jest wprawdzie w dekretaliach Grzegorza IX ks. I, tytule 6. De electione, capitulum zaczynające się od słów: in Genesi, wszakże nie ma związku

Insuper litere civitatum dicunt, quod ad mandatum speciale Regis promittunt ipsis fratribus non iuvare Regem contra concordiam predictam, sed eum hortari, quod servet ipsam. Et ex eo, quod dicunt hoc facere ad mandatum Regis, patet, quod non sponte, sed ob reverenciam et timorem ipsius Regis, cui contradicere non fuerunt ausi, id fecerunt. Ergo talis consensus nichil valuit.

Sed posito, quod prelati et proceres cum civitatibus consensissent, tamen huiusmodi donacio et alienacio predictarum terrarum non valet, quia hoc nullo iure cautum repperitur, ymmo, eadem racio, que prohibet regem donare et alienare, prohibet eciam proceres consentire. Ideo enim prohibetur rex alienare, *quia tenetur iura regni et honorem illibata servare*, ut dicit lex in dicto capitulo: Intellecto[1]. Et ad idem tenentur proceres ac civitates, qui debent regi prestare auxilium, consilium et favorem ad iura regni conservanda et perdita recuperanda, ut dicit lex De supplenda negligencia prelatorum, capitulo: Grandi, libro VI[2]. *Cum igitur sit in eis eadem racio, debet eciam esse eadem iuris disposicio.* De constitucionibus, capitulo: Translato[3].

Secundo ad proposicionem descendendo, de singulis concordiis, que erant inter Kazymirum et Wladislaum reges ac Cruciferos, dicendum est. Ad primam, que fuit per arbitrium olim regum Karoli, Ungarie[4] et Iohannis, Bohemie[5] facta in
26 Nov. 1335 Wysche Grad in Ungaria de anno Domini Millesimo CCC°XXXV°, dominica proxima post festum Sancte Elyzabeth: Huic concordie, satis inique, olim rex Kazymirus nunquam contravenit de facto violando huiusmodi concordiam armis et impetu gwerrarum, quamvis ad consultacionem ecclesiasticorum virorum et iurisperitorum iustam querelam coram Benedicto XII[6] de eisdem Cruciferis super ipsis terris per eosdem violenter possessis deposuerit de tot et tantis malis, que ipsi Cruciferi eidem Regi et suo Regno tyrranice intulerunt. Unde Papa motus commisit duobus auditoribus, Galhardo de Carceribus, preposito Tytulensi et Petro Gervasii, canonico Anniciensi, huiusmodi causam inter Regem et Cruciferos finiendam. Qui iudices plena

---

Wiersz 17 dicendum„ *tak piszemy na domyśl, zamiast nieczytelnego w rpisie słowa.* — 21 contravenit„ convenit *błędnie w rp.* — 27 Anniciensi„ Amiciensi *rp.*

z myślą poprzednio w texcie wypowiedzianą i zresztą pochodzi nie od Innocentego III lecz od Grzegorza IX. Będzie to raczej capitulum 30 tegoż tytułu i księgi zaczynające się od słów: In causis, które ma związek z myślą poprzednio wypowiedzianą i pochodzi w rzeczywistości od Innocentego III. [1]) c. 33 X t. 24 l. 2. [2]) c. 2 t. 8 in VI°. [3]) c. 3 X t. 2 l. 1. [4]) Karol Robert (1309—1342). [5]) Jan Luxenburski (1310—1342). [6]) Benedykt XII (1334—1342).

omnium informacione recepta prefatos ducatus Pomeranie, Culmensem, Michalowiensem, adiudicaverunt domino Regi cum perceptis et expensis etc.[1]. 1339

Et quia huic sentencie Cruciferi non curaverunt parere, per multos annos iacentes in censuris, et invaserunt ducatus Brestensem et Dobrinensem cum armis, ideo coactus fuit ipse rex Kazymirus secundam concordiam facere cum Cruciferis de anno Domini Millesimo CCC°XLIII° in die Sancti Kiliani[2] in opido Calysz, ubi 8 Iul. 1343 idem Rex approbat et confirmat donacionem ipsis factam de terris Culmensi et Mychalowiensi, et in ducatu Pomeranie nullum ius sibi et successoribus suis reservat, sed neque tytulo uti de eisdem ducatibus se obligat imperpetuum. Et ipsi Cruciferi in huiusmodi concordia restituerunt Regi ducatus Wladislawiensem, Brestensem et Dobrzynensem excepto castro Nyeschowa[3] et villis sibi adiacentibus, ut de illo possent Regnum invadere et terram Cvyawie destruere, quando vellent; prout hoc rei eventus pluries demonstravit. Satis mirabilis hec pretensa fuit concordia, quod isti fratres restituerunt tres minores terras et ducatus, ut alios tres pociores sibi perpetuo retinerent, et venderent magno precio, quod gratis restituere tenebantur. Sicque gaudent usque modo in rapinis lege Dei prohibitis, et concordiam talem qualem extorserunt contra equitatem divini iuris et humani.

Cui concordie sic extorte et iniustissime idem Rex in nullo obicem dedit, sed usque ad mortem suam in omnibus punctis eam conservat usque ad annum millesimum CCC^m^LXX^m^, ubi ipsi Kazymirus est vita functus. Cui Ludovicus rex Ungarie 1370 successit et eandem concordiam tenuit firmam usque ad mortem. 1382

Tandem de anno Domini Millesimo CCC°LXXXVI° succedit rex Wladislaus moderni Domini nostri Regis Kazymiri genitor, cuius regimen a principio usque ad finem in duo tempora distingwo. Primum est a principio sue coronacionis usque ad concordiam Torunensem; secundum a dicta concordia usque ad concordias in Bvda et Wratislawia ac post exustionem Cvyawie ultimo factas[4] et ad tempora moderni Domini nostri Regis Kazymiri observatas. cf. All. 200 1386

De primo tempore loquendo constat, quod ipsi fratres Cruciferi post olim regis Kazymiri [mortem, concordiam] inter se habitam violaverunt et ab eadem recesserunt ex eo, quod castra Drzeny[5] et Santhok[6] cum sibi adiacentibus villis vi possederunt, et sub cf. All. 200, 201

Wiersz 6 Kiliani„ Iuliane *rp.* — 29 mortem, concordiam„ *brakujące w rp. dodane.*

[1]) Wyrok z 15 września 1339 w Warszawie. [2]) W rp. podano błędnie: in die S. Iuliane. [3]) Nieszawa, w wojew. Inowrocławskiem, na wschód od Inowrocławia. [4]) Concordia post exustionem Cuiavie (1431) ultimo facta jestto pokój brzeski z r. 1435. [5]) Drezdenko, nad Notecią, zaraz za Krzyżem. [6]) Santok, nad Notecią, poniżej Drezdenka.

eodem tempore ducatum Dobrzynensem hostiliter intrantes occuparunt. Insuper ipsi
1392 Cruciferi certam pecunye quantitatem duci de Opol[1] mutuaverunt, ut haberent colorem de ipsa terra Dobrzynensi, eandem in pignore ab eodem duce receperunt et tenuerunt multis annis; et in hoc notabiliter fuit per eos recessum a concordia regis
1396 Kazymiri, licet tali quali. Nec ipsam terram Dobrzynensem mortuo duce Opoliensi restituere voluerunt regi Wladislao, nisi prius ab eo mutuatam pecuniam ex toto et cum usura gravissima extorserunt, quia fructus, redditus et proventus inde perceptos, prout de iure debuerunt, in sortem capitalem pecunyarum non computaverunt. Et superinde facta fuit concordia de ipsa terra Dobrzynensi inter ipsum Regem et Cruciferos
1404 in villa Glynyszko, Wladislaviensis diocesis[2]. Quam concordiam prefati Cruciferi statim ruperunt diffidando Regem suis patentibus literis, et eandem terram Dobrzynensem hostiliter invaserunt, incendiis, homicidiis et rapinis ibidem factis, duobusque annis eandem tenuerunt occupatam usque ad conflictum magnum[3], in quo duos nudatos gladios ipsi Cruciferi Wladislao regi in auxilium miserunt tumore inflati; unde corruerunt
1410 cum sua potencia de anno Domini Millesimo CCCC°X°.

cf. All. 201 Post hanc stragem Rex cum Cruciferis venerunt ad concordiam de anno Domini
1411 M°CCCC°XI° ante Torvny, que concordia vulgariter dicitur Torunensis, in qua promittunt pacem tenere cum Rege perpetuam sub federe et capitulis per regem Kazymirum cum ipsis initam, quam tamen Cruciferi violant, dum in pluribus districtibus ipsum Regnum invadunt, et precipue in possessionibus ecclesie Gneznensis circa Camyeny[4] et villam Ploczycze[5] cum attinenciis, quas succenderunt.

Deinde Wladislaus rex ad instanciam olim Sigismundi Imperatoris[6] magis concordie viam eligens, quam gwerre, compromisit in prefatum Sigismundum sub
6 Ian. 1420 anno Domini M°CCCC°XX° in festo Epifanie[7] et civitate Wratislawia', ubi pronunciavit idem dominus Sigismundus, ut sentencia arbitralis et ordinacio per reges Ungarie et Bohemie facta[8] in suo permaneret robore; que et servata est XI annis.

Wieras 21 villam„ villas *rp.* — 21 succenderunt„ succendenderunt *rp.*

[1]) Władysław Opolski † 1396. [2]) Z treści całej ugody wypływa, że jestto ugoda pod Raciążem z 1404. Miejscowości Glinisko, Glińsko, w pobliżu Raciąża nie znalazłem w żadnym spisie. [3]) Pod Grunwaldem i Tannenbergiem 15 lipca 1410. [4]) Kamień, miasteczko należące dziś do Prus zachodnich i leżące w powiecie złotowskim. [5]) Płocicz pod Kamieniem. [6]) Cesarz Zygmunt Luxemburczyk 1411—1437. [7]) Data tutaj podana nie jest datą kompromisu lecz wydania wyroku. Kompromis Jagiełły nastąpił r. 1419 (Lites, I 2 p. 57). [8]) T. j. wyrok wydany w Wyszehradzie 26 listopada 1335 przez Karola Roberta i Jana Luxemburskiego.

1 Tandem Cruciferi captato tempore de anno Domini M°CCCC°XXXI°, dum 1431
dim rex Wladislaus contra hostes suos versus Luczszkam [1] exercitualiter se move-
rat, securus de perpetua pace cum ipsis Cruciferis, qui videntes, quod Rex prefa- cf. C. E. 178
tus cum tota milicia Regnum suum exiverat, statim magnum colligentes exercitum, in-
5 trant hostiliter Regnum, et duos ducatus Cvyawiensem et Dobrzynensem ignis voragine
absumpserunt, homines utriusque sexus ad ecclesias pro salute sua confugientes in ore
gladii eciam in ecclesiis extinxerunt, ecclesiamque kathedralem Wladislawiensem in
honorem Beatissime Marie Virginis fundatam in tecto et testudinibus destruxerunt; cui
tamen ecclesie merito parcere debuerunt, quia gloriantur de hoc insigni tytulo et vo-
10 cant se fratres hospitalis Ierosolimitani Sancte Marie, cum tamen nullum hospitale in
Ierusalem habuerunt, nec in suis conventibus, quos in Prussia obtinebant, sed magis
castra struxerunt ad destruendum Polonie regnum.

Post hanc sic violatam per Cruciferos concordiam subsecuta est ultima de anno cf. C. E. 178
Domini M°CCCC°XXXV°, quam similiter, ut priores, Cruciferi violaverunt in pluribus 1435
15 articulis et punctis.

Primo in eadem contentum erat concordia, quod limites certi inter regnum Po- cf. C. E. 179
lonie et terras Prusie debebant distingwi. Sepius ad id terminandum Cruciferi fuerunt
moniti per Regem, nunquam volebant eosdem consumare limites, et exinde ipsa con-
cordia in hoc puncto fuit per eosdem rupta.

2 Secundo articulatum fuit in eadem concordia, quod per fluvium Wyszla debuit
esse liber transitus omnibus mercatoribus utriusque partis, cui capitulo per Cruciferos
derogatum est, ex eo, quod prohibuerunt mercatoribus de Regno Polonie huiusmodi
transitum et plures proinde mercatores occiderunt, extorquentes ab eisdem daciam
dictam funthczol, cum iuxta eiusdem perpetue pacis declaracionem huiusmodi da-
25 cium amplius petere non debuerunt.

Tercio articulatum fuit, quod limites antiqui inter Regnum ac eius ducatus
terrasque Prussie debebant consistere illesi et intacti, quem articulum Cruciferi
violaverunt in eo, quod limites antiquos Magni Ducatus Lythphanie in locis nota-
bilibus ad plura miliaria contra observanciam huiusmodi iurate pacis perpetue ab-
30 straxerunt et dominiis suis adiunxerunt.

Quarto articulatum fuit, quod nulla nowa thelonea super fluvio Nothesz de-
bebant institui; cuius contrarium ipsi Cruciferi fecerunt in magnum gravamen mer-
catorum contra observanciam perpetue pacis.

---

[1]) Lack.

cf. C. E. 179 Quinto articulatum fuit et per eosdem Cruciferos prestito iuramento firmatum, quod opidum de Chosczno alias Arnszwalth [1] neque gladio sed nec levissimo verbo turbare debuerant, cui articulo contravenerunt, dum consules eorundem opidorum decolaverunt in confutacionem perpetue pacis.

cf. C. E. 178, 179 Ultimo cautum erat in eadem concordia et per utramque partem iuramento firmatum, quod quocienscunque Rex aut Magister Ordinis vellet contravenire pacis perpetue federibus, extunc milicia et cives utriusque partis non deberent iuvare contravenientem. Et in hoc capitulo ipsi Cruciferi concordiam huiusmodi violarunt, ex eo,

1444 quod de anno Domini millesimo CCCC°XLIIII° rege Wladislao agente in Regno Ungarie et contra Turcos preliante, ipsi Cruciferi cogebant suos subditos militares et 1
cives, ut contra Regnum Polonie acciperent arma, qui iuramentis suis contravenire noluerunt, et proinde compulsi sunt facere ligam alias bunth contra Ordinem [2], super

1452, 1453 qua liga litigatum est coram Imperatore [3]. Et quoniam milicia Prussie et cives fideiusserant pro Cruciferis pro pace perpetua sic servanda, et iam ipsi Cruciferi et milicia inter se dissidebant, constat ex hoc federa pacis fuisse rupta in eo, quod fideiusso- 1
res et principalis eorum pars discordabat, et iam habuerunt gwerram.

Ex hys omnibus satis specificatum est et clare demonstratum, quod ipsi fratres Cruciferi cuilibet concordie tali quali semper contravenerunt, et per eos stetit, quod huiusmodi concordie non sunt servate, quia eas violaverunt. Et pro tanto Dominus noster Rex ipsis Cruciferis sic violantibus concordiam perpetuam non potest 2
dici pacis violator neque periurus. Quia secundum ius et leges non dicitur pacis violator, qui offendit illum, qui pacem violavit, nec *periurus esse censetur, qui non servat iuramentum illi, qui ei iuramentum non servat, quoniam hinc inde reciproce iuratum est*, prout habetur De iureiurando, capitulo: Pervenit [4]. Et racio est, quia naturalis equitas eum defendit, cum omnia iuramenta et pacta intelliguntur rupta 2
stantibus rebus ut nunc, et ideo mutata essenciali qualitate rey necesse est ipsam rem mutare. Et sub regimine Domini nostri Regis moderni necesse fuit providere Regno de securitate, nec fuit alius modus providendi magis accomodus, nisi is, quem

---

Wiersz 2 alias„ *tak poprawiamy zamiast* et *w rp. Por. pokój brzeski:* Arnszwalt alias Choscxno. *Zob. też Sulimierskiego Słown. geogr. pod Arnswald.* — 18 contravenerunt„ convenerunt *rp.* — 25 rupta„ *dodane dla usupełnienia widocznie defektownego w rp. sensu.*

[1]) Arnswald (Chosczno) nieopodal Starogrodu, w Pomeranii niemieckiej. [2]) Związek t. z. pruski. Przyczyna utworzenia tego związku nie leżała zresztą w pobudkach, które podaje autor, lecz wywołana została uciskiem ze strony Zakonu. [3]) Cesarz Fryderyk III (IV) 1440—1493. Spór toczył się w latach 1452 i 1453. [4]) c. 2 X t. 24 l. 2.

1 abtulit Deus ex suo iusto iudicio, ut ipsi subditi Cruciferorum exigentibus eorum cul-
pis abiecerunt ipsos Cruciferos a dominatu tyrranico et redierunt ad verum dominum 1454
ac heredem suum, Dominum nostrum Regem. Nam dissidentibus eisdem Cruciferis cf C. E.
cum milicia et suis aliis subditis, bellatum est inter ipsos, et plura castra satis forcia 179
5 ipsorum subditi demolliti sunt in punicionem peccati eorum [1]. Sicut et quondam rex 1454
Nabachodonozor propter superbiam et magnam tyrranidem, qua occupabat armis
principatus et terras alienas, eiectus fuit a regno, sic et ipsi Cruciferi pro eo, quod
violenter ducatus Pomeranie, Culmensem et Michalowiensem ad Regnum Polonie per-
tinentes occupaverunt a CCLX annis, ideo iustissimo Dei iudicio a subditis suis sunt
10 proiecti, quemadmodum eciam est sub recenti tempore de Christianissimo Francorum
rege [2], cum quo Deus tantam fecit graciam, quod duo magni Vaszkonye [et] Nor-
mandie ducatus violenter et iniuste per Anglicos a trecentis annis occupati, eidem
Francorum regi iusto Dei iudicio sunt restituti per accessum subditorum ad verum
suum dominum et heredem, Francorum regem [3]. Talis Dei clemencia in Dominum no-
15 strum Regem est effusa, dum ante VIII annos volente Deo actum est, quod sua sponte 1454
milicia, cives et tota Prussie communitas abiectis Cruciferis a suo dominatu venerunt
Cracoviam ad Dominum nostrum Regem, offerentes eidem tanquam vero domino et
heredi omnes Prussie terras, demonstrantes clarissime, quod omnia iura militaria et
civilia haberent a regibus et principibus Polonie donata, et non a Cruciferis, quos
20 affirmabant tyrranos et violentos earundem terrarum possessores. Et proinde Dominus
noster Rex tanquam heres et dominus ipsarum legittimus, suscepit eosdem in regi-
men, tutelam et defensionem usque in hanc horam, et totis viribus cum sua potencia
vult eosdem regere et defensare, prout id tenetur de iure.

---

[1]) Wzmianka tu o zajęciu i zburzeniu przez Związek jaszczurczy Torunia, Grudziądza i wielu innych zamków i miast. [2]) Karol VII (1423—1461). [3]) Mowa o wojnie francusko-angielskiej, która oswobodziła wielką część Francyi z pod panowania Anglików, zakończonej bitwą pod Castillon z 17 lipca 1452

DE SANCTO ADALBERTO EPISCOPO

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Liczne są legendy i żywoty ś. Wojciecha znajdujące się w polskich rękopisach, bo jak najdawniejszym tak i najpopularniejszym był z wszystkich świętych narodowych. Żywot jego napisany przez t. z. Kanaparyusza [1] wprawdzie sam rzadko się u nas spotyka, ale właśnie na jego podstawie powstały wszystkie inne legendy, z pomiędzy których tekst r. 1511 w Krakowie wydrukowany, oraz legendy w brewiarzach się znajdujące są najpowszechniejszymi. *Vita* zaś napisana przez tak zwanego Bruna nie znalazła się jeszcze w polskich rękopisach. Że zaś i ten utwor znany był w Polsce i to w bardzo dawnych czasach, tego dowodem jest legenda „*de sancto Adalberto episcopo*", którą poniżej wydrukowaliśmy a nad którą się tutaj zastanowić wypada.

Legenda *de sancto Adalberto episcopo* znajduje się w rękopisie 101 biblioteki kapitulnej krakowskiej [2]; jest to foliant o 224 kartach nieliczbowanych; pismo w dwóch kolumnach, jest duże i piękne. Pierwszych kart 16, które niezawodnie albo później dodano albo później zapisano, zawiera pismo z charakterem XIV wieku;

---

[1]) Mówiąc tutaj o t. z. Kanaparyuszu i t. z. Brunie, którzy dzisiaj powszechnie uchodzą za autorów dwóch najważniejszych żywotów ś. Wojciecha, nie mogę nie przenieść na sobie, aby nie wyrazić swego zdziwienia, że hypoteza Pertza postawiona w Monumentach Germ. hist. VI i usuwająca dawniejsze o tej kwestyi zdania, mogła znaleść uznanie tak w Czechach jak i u nas. Korzono się widać przed powagą zasłużonego wielce wydawcy, nie odważając się wyrobić sobie samodzielnego o tem zdania. A jednak dowody Pertza są niedostateczne i nic nieznaczące; wszystkie bowiem argumenta jego przytoczone za Kanaparyuszem stosują się również do Gaudentego, za którym nie tylko zdania Voigta i Palackiego, lecz inne przemawiają okoliczności, na które Pertz nie zwrócił należytej uwagi. Zaznaczam niniejszem swoje stanowisko zasadnicze, nie tutaj bowiem miejsce, aby całą kwestyą wytoczyć przed sąd publiczny i wyjaśnić. [2]) Dokładniejszy opis rękopisu podaje Ks. Polkowskiego: Katalog rękopisów kapitulnych katedry krakowskiej pod l. 148.

reszta kodeksu zaś od k. 17 począwszy pochodzi niewątpliwie jeszcze z końca XIII wieku. Z pomiędzy żywotów w tym rękopisie zamieszczonych zasługują na uwagę:

nr. XXVII: *translatio s. Wenceslai* kart 3;
nr. XXXIII: *de sancto Adalberto episcopo* kart 9;
nr. XL: *de sancto Stanislao* kart 7;
nr. LXIIII: *de translatione sancti Stanislai martyris* kart 4;
nr. LXV: *de s. Wenceslao* kart 4.

Legenda *de sancto Adalberto episcopo* opiera się głównie na Brunie, bo trzyma się następstwa zdarzeń, jakie u niego znajdujemy a czasem nawet całe frazesy powtarza. Ale autor legendy znał także Kanaparyusza, bo są niektóre ustępy, które tylko z niego mogą być wyjęte a to z tego powodu, że Bruno ich nie zna, ma to miejsce mianowicie w rozdziałach 2 (Kanap. 5) i 4 (Kanap. 12). Autor jednak nie trzyma się ślepo i niewolniczo swoich tekstów, lecz obrabia je dosyć swobodnie. Zdaje się nawet, że układając swoję pracę nie miał ich wcale przed sobą, lecz pisał z pamięci; na to naprowadza nas rozdział 9, gdzie jednę z scen zaszłych w Prusiech krótko przed śmiercią ś. Wojciecha w innym zupełnie przedstawia związku, jakoby to się działo przed przybyciem ś. Wojciecha do Polski, a nie w Prusiech, lecz gdzie indziej gdzieś nad brzegiem morskim.

Ale nie to nadaje wartość legendzie naszej, że zamiast na Kanaparyuszu opiera się głównie na Brunie; nie dla Bruna więc pomieszczamy ją w Pomnikach dziejowych Polski, lecz dlatego, że to jest źródło większej części tak zwanych *Miracula s. Adalberti*, a powtóre, że to jeden z najdawniejszych utworów literatury historycznej w Polsce. Że *Miracula s. Adalberti* nie są samodzielnym utworem, lecz zawierają wypisy z źródeł pisanych, na to naprowadza używany w nich często frazes „legitur eciam, legitur enim“ itp., o czem potem obszerniej mówić będziemy. Rozdziały naszej legendy 7, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18 i 19 zawierają opisy scen z życia ś. Wojciecha, których nie zna ani Kanaparyusz ani Brun a które mają charakter legendowej cudowności. Z tych rozdziałów czerpały *Miracula* a mianowicie w rozdziałach 1, 3, 4, 5, 6, 7 i 8. Może jednak zachodzić wątpliwość, czy *Miracula* rzeczywiście czerpały z naszej legendy, czy nie odwrotnie nasza legenda korzystała z cudów ś. Wojciecha? Pytanie to rozstrzyga tekst obu pism.

Miracula bowiem wiedzą już stanowczo, że nadzwyczajny post Polakom nadany niby przez ś. Wojciecha, już nie był zachowywany w Polsce, bo zniósł go r. 1248 (1247) legat stolicy apostolskiej jako ubliżający prawowierności Polaków — donec legatus quidam sedis apostolice magne auctoritatis, nolens gentem Polonorum diucius aliis fidelibus in observacione annualis ieiunii fore dissimilem, super prefato statuto circa annum domini 1247 auctoritate apostolica dispensavit. Gdy autor zaś naszej legendy żył i pisał, ów post nadzwyczajny jeszcze w całej Polsce był w używaniu — quod illi preceptum desiderantissime suscipientes et in uita libenter custodierunt et posteritati custodiendum tradere curauerunt. Nec frustra, namque et in presens usque tempus eadem abstinencia per uniuersam Poloniam deuotissime obseruatur et quasi ab apostolis id traditum sit, inuiolabiliter colitur

et tenetur, ita tamen, ut per duas ebdomadas precedentes ab esu duntaxat carnium se abstineant.

Stąd wynika niewątpliwie, że autor niniejszej legendy żył i pisał przed r. 1248, ale w którym czasie? Kwestya to nadzwyczaj trudna do rozstrzygnięcia. Bezpośrednio po śmierci ś. Wojciecha pisać nie mógł, bo nie byłby się ograniczył zapewne na powtarzaniu tego, co Kanaparyusz i Brun napisali; przeciwnie musiał pisać znacznie później po owych pisarzach w czasie, gdzie pobyt ś. Wojciecha w Polsce, na Pomorzu i w Prusiech już przybrał charakter legendowy; przypuścić więc należy, że przynajmniej lat kilkadziesiąt od tego czasu upłynęło. Że nasza legenda jednak nie jest utworem XIII wieku, na to sam żywot dostarcza niektórych dowodów, którymi są formy starożytne imion osób i nazw miejscowych; tak np. znajdujemy w rozdziałach 8 i 9 „Bolezlauus", w rozdz. 10 „metropolim eiusdem regionis, que uocatur Gnezden" — „cum Gnezden peruenisset"; w rozdz. 12 „Pomoria", populus „Pomorianus"; w rozdz. 18 „cenobium Cheremusen nomine" itp. Są to formy, które w XIII wieku albo wcale już nie istniały, albo z początkiem jego wyszły z używania; tak np. „Boleslavus" znajdujemy jeszcze u Galla, ale nie u mistrza Wincentego; „Gnezden" roku 1136 i 1145[1], w późniejszych latach zachodzą już formy bez „d" jak Genezen 1146, Gnezna 1173[2]; „Cheremesno, Chirmesna" 1145, 1215[3]. Forma „Pomoria, Pomorianus" Pomorze, Pomorzanin są tak starożytne, że w znanych dokumentach ich wcale nie spotykamy. Na podstawie tych spostrzeżeń przypuścić możemy, że niniejsza legenda jest utworem najpóźniej XII wieku.

Wiadomem jest powszechnie, że w zamieszkach po śmierci Mieśka II wraz z całą Polską i Gniezno uległo takiemu zniszczeniu, „quod, jak powiada Gall[4], in ecclesia s. Adalberti martiris sanctique Petri apostoli sua ferae cubilia posuerunt". Wskutek takich przewrotów i cześć ś. Wojciecha poszła, jak się zdaje, w zapomnienie; gdy ją wskrzeszono na nowo około r. 1127, na co zdaje się wskazywać zapiska roczników: 1127 invencio capitis s. Adalberti[5], było potrzebą bardzo naturalną obznajomić duchowieństwo w sposób popularny z życiem i męczeństwem ś. męża. Tej okoliczności, sądzę, zawdzięcza niewątpliwie niniejsza legenda swój początek i czas ten jest dosyć odległy od chwili śmierci ś. Wojciecha, aby znajdujące się w jego żywocie zdarzenia cudowne wyjaśnić, oraz wytłumaczy nam wyborne starożytne formy nazw tam zachodzących. Jeżeli zaś nasza hypoteza jest choć cokolwiek uzasadniona, to autora żywota nie gdzieindziej jak tylko w Gnieźnie szukać należy. Czas zaś i miejsce, którym niniejsza legenda zawdzięcza swój początek, upoważniają nas do wniosku, że jedyny nowy fakt w niej podany jest rzeczywiście historycznym, że translacya ś. Wojciecha z Trzemeszna do Gniezna

---

[1]) Kodeks wielkopolski nr. 7 i 11. [2]) Kod. wielkopolski nr. 12 i 20. [3]) Tamże nr. 15 i 84. [4]) Gall I, 19. [5]) Rocznik Sędziwoja w Mon. II, 875; rocznik małopolski (kodeks Szamotulskiego) w Mon. III, 153; roczniki Traski i krakowski w Mon. II, 832 itd.

rzeczywiście miała miejsce dnia 6 Listopada a to tem bardziej, skoro kościół polski uroczyście dzień ten obchodził, jak o tem nas przekonywują nie tylko *legendae sanctorum*, lecz także starożytne brewiarze polskie.

Tekst niniejszej legendy przechował się tylko w jednym rękopiśmie; wyjątki jednak z niego nieco przerobione i skrócone umieszczono w *vita s. Adalberti (In partibus Germanie* etc.) znajdującej się w rękopisie biblioteki Ossolińskich l. 2209, oraz w licznych odpisach *Miracula*, gdzie jednak znacznym uległy zmianom. Ponieważ tekst zawarty w rękopisie kapitulnym jest bardzo często błędnym i zepsutym, staraliśmy się, o ile można było, go poprawić. Gdzie w odmiankach odwołujemy się do rękopisu nr. 2209 biblioteki Ossolińskich lub do *Miracula*, oznaczamy te teksty literami O i M; gdzie zaś nie podano żadnej sygnatury lub literę K, mamy na myśli rękopis kapituły krakowskiej.

1 1. Tempore illo, cum gentem Boemicam celestis gracie splendor ad eterne fidei cultum accendisset et christiana crescens religio ad seruiendum deo uiuenti locis in plurimis monasteria constituisset, fuit in Boemia uir nobilis nomine Zlaunic Br. 1
ex predecessorum imperatorum cognatione, sed nobilior sacre fidei institutis et morum honesta deuotione. Cuius uxor[1] nec minus nobilis genere nec minor in aliqua morum honestate, coram prouincialibus uniuersis preminebat castitate. Hii igitur ambo deo dilecti diuinaque dispensatione legalibus sacramentis associati filium genuerunt, quem natum et fidei sacramento renatum Woychec iuxta illius lingue ydioma honesto satis nomine uocauerunt. Hoc enim nomen in eius lingue usibus consolatio interpretatur exercitus. Quod etsi tunc temporis a parentum libero processerit arbitrio, diuinitus tamen fuisse prouisum, uite sequentis prodidit executio. Hunc autem cum possessionis non minime parentes heredem et deuotionis admodum honeste optarent esse imitatorem, forte ut sit in ipso tempore ablactationis, spiritus inuasit grauissime infirmitatis. Quem cum difficillime laborantem et inminens letale periculum attenderent, et gemendo, lacrimando dolori non modico uix satisfacerent, quoniam de uita puerili desperauerunt, uotum domino uouentes salubri consilio dixerunt: Non nobis domine, non nobis uiuat puer iste, ut secularibus uidelicet implicetur negociis, sed ut tuo seruicio mancipatus ad obediendum tibi in ecclesia sancta ordinetur. Attendens itaque deus ex alto eorum consciencie puritatem, mirum in modum puero laboranti subito prestitit sanitatem. Nam mox ut Br. 2

Wiersz 6 coram„ cum. — 10 parentum„ paternorum. — 13 honeste„ honestate. — 14—15 et inminens letale periculum„ ut in identitatis puerum, *co zupełnie jest bez sensu.* — 16 uotum„ uotumque.

[1]) Na marginesie dopisała inna ręka: Strezislaua.

altari sancte dei genitricis iam fere mortuus inpositus est, medicina diuine pietatis infusus parentibus incolumis redditus est.

2. Hic itaque cum transactis puerilibus annis circa parentes didicisset legere et negligentia cum pudore sibi uideretur legendo nichil intelligere, ignorantie con-
Br. 4 1 5 tempnens subiacere uulgari, Parthenopolim profectus, erudiendus Otrico conmittitur doctori. Sub cuius disciplina puer ingenuis sensibus et natura subnixus et ratione, quod preualet, immo diuina prouectus suffragatione, adeo profecit, ut semel auditam totius pagine sententiam memoriter redderet absque hesitatione, sed non sine magna doctoris et sociorum ammiratione. Vrbis autem predicte metropolitanus nomine Adalbertus cognoscens pueri nobilitatem et eiusdem in litterarum disciplina incredibilem audiens facultatem, non minorem quam paternam ei per omnia exhibebat karitatem. Qui secunda fidei unctione liniens puerum nomine Woychec, spernens ut pote barbarum, nomine proprio uocauit Adalbertum. Nouem igitur annis illic
Canap. 5 studendo moratus est; infra quos quadam die, cum a scolis reuerteretur, puellam obuiam habuit, quam socius itineris humo prosternens eum desuper ludi causa proiecit. Inde se citissime erigens ex nimia simplicitate iam nupsisse se ueraciter credidit
Br. 6 et lacrimas amarissime fundens socium indicabat dicens: Hic me nubere fecit. Magistro autem eius ad aulam regis translato, innouato nomine repatriat Adalbertus. Tunc uero tota mentis intentione anitebatur beneuiuendo, ne talentum intelligentie sibi conmissum a domino, terrenis inhians delectationibus, deperderet pigritando, sed rursus ne fauoris aura conuersationis honeste minueret fructum; sollicitus prouidebat, ut quicquid diuino succensus amore faciebat, eis etiam, quibus fieret, esset occultum.

Br. 7 3. Pragensis interea ciuitas pastore suo priuata, cuius agoni fideles qui aderant, animam eius a nigris spiritibus exspectatam testabantur. Cuius de more peractis exsequiis, quoniam ecce utpote rudis in fide populus non necesse habebat diu pastore carere, clerus et principes, mixtis uulgaribus turbis, pro eligendo sibi
Br. 8 pontifice conuenere. Qui postquam de personis quam pluribus diuersi diuersa senserunt, in unius tandem Adalberti uidelicet electione omnium tam cleri quam principum nec non uulgi uoces absque omni calumpnia consonuerunt dicentes, eum tanta honoris sublimatione dignum esse nec tantummodo persona et generis nobilitate, uerum etiam litterarum legumque sciencia cum uniuersa morum honestate.

Wiersz 5 Parthenopolim„ Pathenopolim. — 5 Otrico„ Olrico. — 6 subnixus et„ subnixius; *ob. Bruna rozdz. 5*: adest puero divina gratia, currunt divite vena ingenium, sensus et ratio. — 14 studendo„ studendum. — 22 succensus„ succenssus. — 26 ecce„ ecclesia, *co nie ma tu ładnego związku ani sensu.* — 28 conuenere„ conuenire.

Hac igitur honestissima omnium suffragatione in pontificem uenerabilis Adalbertus eligitur. tristis et lacrimans affirmando se indignum, cui tantus honor conmitteretur. Ipsum uero non solum homines, sed et demones eius aduentum formidantes, tali dignum honore confirmabant; nam longe ab electionis sede, in ipso tamen episcopatu, cum sacerdotum adiuratione a possesso quodam homine cogerentur exhire, compulsi tandem adiurationis uirtute in hec uerba prorupere: Quid nos, inquiunt, adeo infestatis? Certum est, quod hic diuinitus manere non possumus. Vir namque christianissimus Adalbertus hodie super uos eligitur episcopus, cuius aduentum nobis nimirum terribilem non minimum formidamus.

4. Electus itaque uir sanctus ac Ueronam profectus ab Hotone secundo uirga Br. 9
pastorali inuestitus, Villigiso Maguntino archiepiscopo consecrante, ad summam sacerdotii dignitatem est prouectus. Reuersus autem in patriam cum insignibus dignitatis, ob honorem beati Wencezlai martiris, cuius corpus ibi requiescit, nudo pede urbem ingreditur; redditus uero proprios diuidendo patefecit subditis affectum uere caritatis. Quadripartitam namque diuisionem faciens et primam clero, secundam Br. 11
pauperibus, terciam ecclesie pro captiuorum redemptione concedens, quartam sibi suisque familiaribus ad sumptus necessarios ordinauit, ex qua primum ter quaternos pauperes ad honorem eiusdem numeri apostolorum pascere constituit, quem tamen numerum frequenter, maxime autem festiuis diebus, ipse excedere non minimum solebat. Et qui antea raro carnis uoluptatibus usus fuerat, tunc penitus, quecunque corpori placebant, extirpabat ieiunando, uigilando, pro suis et populi delictis lacrimando in oratione perseverabat, nullum tempus uacuum sibi remittendo, carnis incentiua prorsus edomabat, aut enim orabat aut predicabat aut quod rarissimum erat, nature supplebat atque, ut breuiter cuncta dicantur, Lye et Rachelis uicibus alternis exequendo, per scalam [ut alter] Iacob nunc ascendebat nunc descendebat. Br. 17
Nam quamuis multum orabat, ueri tamen pastoris officia non deserebat et cum ad immolandum dei filium se preparare incipiebat, usque ad consumationem dominici corporis et sanguinis preter orationem et predicationem nemini unquam consueuerat loqui uerbum. Ad hoc autem modis omnibus anhelabat, ut omnium, que docere predicando, exemplar in se monstraret bene uiuendo, mente frequentans illud apostoli: Timeo, ne cum aliis predicauerim, ipse reprobus efficiar. Populus autem commissus sibi dure ceruicis seruusque libidinum factus, opera fidei penitus ne- Br. 11
glegere cepit. Et populum christianum tam Iudeis quam aliis paganis ueluti peiora uendere consueuerat, vnde dominus beato uiro in uisione apparens dixit: Ego

---

Wiersz 7 quod„ quia; *sapewne skrócenie źle rozwiązano.* — 8 uos„ nos. — 25 [ut alter]„ *tych słów nie ma w rękopisie; sens jednak zdaje się domagać takiego dopełnienia.*

a Iudeis XXX argenteis uenditus et ecce iterum uendor et tu adhuc stertis! Ille uero expergefactus secum tacito sermone uoluebat, quid hec portenderet uisio et aduocans
Can. 12 Willikonem prepositum, quem uir sanctus omnium consiliorum participem fecerat,
Br. 11 narrans ei uisionem ex ordine, coniecturam ab eo sompnii expetit. Ipsi quoque clerici adulteria et sacrilegia et hiis, si que sunt grauiora, iam quasi pro lege non erubescentes conmittebant. Episcopum autem talibus, prout poterat, contradicentem, odio iniquo habuerunt ac totius terre illius principes nimirum libidinose uiuentes aduersus eum concitauerunt.

5. Cum itaque dolor, anxietas et labor plurimus sanctum episcopum affecisset et acrescentia multorum scelera corrigere nullatenus posset, quoniam piscatio sua
Br. 11 iam in nullo profuit, Iherosolimam ire disponens Romam pedester paucis comitantibus uenit, in qua urbe tunc temporis Greca imperatrix augusta memoriam de-
Br. 12 functi Ottonis, diem scilicet anniuersarium celebrabat. Que postquam sanctum uirum adesse et Iherosolimam iturum esse audiuit, clam eum aduocans et ad uie sumptus necessarios multam tribuens pecuniam, ut in orationibus suis Ottonis defuncti memoriam faceret, supplex ac lacrimans orauit. At uir sanctus spem suam ponens in domino, in quo se omnia habiturum non dubitauit, susceptam pecuniam nocte sequenti totam pauperibus erogauit dicens cum psalmista: Dominus regit me, nichil
Br. 13 michi deerit. Nec mora Roma egressus Iherosolimam tendebat, sed susceptus a monachis in monte Cassino eorumque salutari et autentico acquiescens consilio iter propositum reliquit. Dicebant enim salutem animarum non esse in diuersarum terrarum peragratione, sed iuxta psalmistam in spiritu contribulato et cordis contriti deuotione. Et illud: Non Iherosolimis fuisse, sed Iherosolimis bene uixisse laudandum est; Iherosolim namque ubique terrarum sancta ecclesia est. Salubre igitur
Br. 13 amplexus consilium, facto uale fratribus, montem descendit et ad quendam Christi discipulum, quem uite perfectioris esse audierat, nimium diuine contemplationis succensus amore peruenit. Cuius ante pedes mox ut se prostrauit, gemitu, uoce, lacrimis se participem fieri tante deuotionis postulauit. Tunc senex: Noli, inquit, uir deuotissime, meam tanto desiderio cohabitationem postulare, nam cum neque uulgari nec litterali adhortari te possim sermone — Grecus enim sum — non minimum difficile est te hic posse morari absque aliqua consolatione. Quapropter nostra, si placeat, instructus amonitione Romam redeas sanctique Bonefacii monasterium ingressus, Leoni abbati ardentis animi tui desiderium indicanter aperias, quo duce itineris ac uite patrono fortiter incipias et ad seruitium dei securus accedas.

Wiersa 2 uoluebat„ uolebat. — 2 portenderet„ pret. — 11 pedester„ pedes a. *Ob. Br. 12*: „ad sanctam civitatem .. . . pedester venire affectans". — 29 cohabitationem„ cohabitionem.

6. Senis itaque factus obediens ammonitioni, Romam reuersus predicto abbati animi sui uoluntatem patefecit. Qui mente benigna sanctum suscipiens episcopum, electum regulam monachum ordinauit. Quo in loco quam sancte uixerit, quam preceptoris studiose iussum conpleuerit, ne singula exequendo faciam summam, ut postero, breuiter concludam. Vir igitur deo deuotus, episcopalis penitus oblitus dignitatis et pro deo factus pauper humilimus, executus est haut incertus promissa ueritatis. Ait enim: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum. Br. 14 Quinquennio uero illic in habitu sancto conmoratur; licet uirtute sanctimonie cunctos precelleret, nullus tamen ei inuidebat, cum humilitate ac beniuolentia uniuersos preueniret.

7. Pragenses interea pristine deponentes iugum incredulitatis, ad reuocandum Br. 15 sanctum episcopum accensi sunt zelo pietatis. Venientes Romam legati de reditu pastoris papam appellant. Qui audita populi penitencia cum satisfactione episcopum redire conpellit, diuina subnixus auctoritate. Ipse uero reacceptis insignibus dignitatis fiens reuersus in patriam, ab omnibus suscipitur cum affectu, ut uidebatur, non minime caritatis. Verum religio illa reuerenter incepta ac deinceps sic mansura constanter promissa, incredibile dictu, quam breui durauerit et quanto negligentie studio gens uniuersa in sanctitatis repudium conuersa fuerit. Vnde uir, uerus Israelita tedio affectus, quoniam assidue laborans in tristicia nil utile patrabat, rursus Rachel amplexus ob studium contemplationis cum psalmista dicebat: Elegi abiectus esse in domo dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Non est Br. 16 autem sub silentio pretereundum, quod Vngaris tunc temporis adhuc incredulis primum legatos mittendo, deinde seipsum eis presentando formam christianitatis inpressit et populum innumerabilem superstitionum uanitati deditum diuinis insistens eloquiis et uirtutum coruscans miraculis ab errore uie sue conuertit. Qua in re non minimum patuit sancti patris audatia ardentisque ac inuicte fidei uirilis constantia. Erat namque in sede principali totius regionis ydolum quoddam pre ceteris celebre, in quo frequenter demones responsa dare solebant; quam ob causam uicinarum urbium populi ad illius rei spectaculum statutis temporibus adoraturi conueniebant. Ea igitur die, qua sanctus pontifex illuc aduenerat, populorum frequentia innumerabilis ydolum circumstabat. Quibus uidentibus et inestimabilem audatiam ammirantibus, beatus Adalbertus intrepidus accessit et face succensa in conspectu sacerdotum nichil contradicencium ydolum conbussit. Aliis quoque quam plurimis ad

---

Wiener 5 oblitus, oblitis. — 6 factus, factus est. — 18 uerus, uere. — 29 adoraturi, adorature.

gentis fidem corroborandam peractis ibidem miraculis, Romam ad pretermisse quietis sedem remeauit.

8. Qua in sede conplexus studia diuine contemplationis, celesti scale innixus
Br. 18 luctabatur cum angelo in uirtute consimilis conuersationis. Interea rex Otto tercius confirmandi imperii causa Maguntino archiepiscopo comitante Romam uenit. Quc facta synodo, archiepiscopus sanctum Adalbertum apostolica auctoritate rursus a claustri quiete retractum ad sepe postpositum redire cogit officium. Ab apostolico tamen precibus adeptus est hanc conditionem, ut si dehinc populus eius contempneret predicationem, liber diuerteret absque calumpnia, ad quamcunque uellet regionem. Qua gratificatus concessione post multarum ecclesiarum uisitationem tandem ad propriam reuerti decreuerat habitationem. Polonorum itaque dvcis, nomine Bo-
Br. 23 lezlaui, fretus consilio ad populum sibi conmissum, sed multotociens contradicentem legatos misit et utrum ab errore conuerti et auctoritatis sacre obedientie submitti uellet, interrogauit. Sed populus, quoniam nuper sancti uiri fratres quatuor execranda cum proditione occiderat, existimans uirum sanctum ad hoc uoluisse redire ut occisorum mortem aliqua uindicare posset ratione, nuncios remittit cum plena repudio et contumeliis legatione: Scimus namque, inquiunt, quid cogitas, sed non inplebis, occisos uidelicet fratres receptus in ciuitate uindicare intendis. Quapropter te pastorem habere nolumus, cuius aduentum ut lupi rapacis ac laniatoris formidamus. O plebs crudelis, plebs infidelis, que iuxta execrabilis consciencie suc odibile uotum piissimi ac deuotissimi uiri secundum desiderium nequicie sue non dubitat equiparatum. At uir sanctus accepto repudii libello non minus letus effici tur, quam cui ex dolore precognito gaudium ingens nunciatur. Disrupisti, inquid domine, uincula mea. Hoc est quod expectans expectaui. Tibi ergo sacrificabo hostiam laudis, hoc est, quod desiderio desideraui.

Br. 24 9. Apostolica igitur concessione liber factus pontifex sanctus, qualiter pro Christi nomine ad palmam martirii perueniret, secum uoluebat. Cuius rei desiderio multo iam ante tempore tota mentis intentione totisque uisceribus estuabat. Assumptis itaque duobus sociis, quos huic negocio aptiores esse prenouerat nautisque retrocedentibus, ipse cum predictis sociis in gente incognita ac fortissima, dei sola pietate, pro cuius nomine mori paratus uenerat, confisus demoratur. Non post multos autem dies dum uir sanctus cum sociis orationi instaret et altissime maiestati
Br. 28 pro suis ac totius mundi delictis supplicaret, homines non multi, sed mente ferocissimi, barbarum nescio quid frendentes superuenerunt, quorum unus ceteri

---

Wiersa 3 studia„ studio. — 8 hanc conditionem„ hac conditione. — 31 pro cuius nomin mori„ cuius mori pro nomine.

immanior conto, quo nauem adduxerat, eleuato episcopum residentem ictu adeo forti inter scapulas percussit, quod psalterium de manibus excutiens, ipsum deiectum manibus expansis in modum crucis ad terram prostrauit; deinde quod uocem proferens indicare non poterat, signis et nutibus aut cito fugiendum aut in tormentis moriendum esse notabat. At sanctus pio ut erat pectore, non repugnans, non maledicens, sed econtrario pro illis orans benedicebat summoque regi deo, pro cuius nomine mori paratus uenerat, terre figens oscula gratias agebat, dicens cum psalmista: Si ambulauero in medio umbre mortis, et cum apostolo: Michi uiuere Christus est et mori lucrum. Tunc surgens uir sanctus et ad proximi locum fori deductus est et turba terribili circumdatus, quis et unde, quid quereret, cur non uocatus uenerit, interrogatus est. Vir autem dei eleuatis in celum occulis, postquam dei misericordiam in cordis secreto deprecatus est, nactus interpretem, circumstantem populum in hec uerba allocutus est: De terra Polonorum, quam Bolezlauus rex christianissimus possidet, ad uos pro salute uestra missus sum seruus creatoris altissimi, qui fecit celum et terram, mare et omnia, que in eis sunt. Qui misertus generis humani, natus de uirgine, passus in cruce, liberans nos de potestate dyaboli. a mortuis resurrexit cunctosque in se credentes ad celestia regna prouecturum se esse ueraciter promisit. Cuius amore si cultibus superfluis ydolorum uultis penitus abrenunciare et in eius baptismi sacramento peccata uestra purgare, et perpetuos uitabitis merores infernorum et eterna percipietis gaudia in regno celorum. Hec eo dicente, illi iam dedignantes et eterne uite uerba deludentes, de finibus suis sanctum cum sociis exire conpellebant; portus uero custodem, quia tales ingredi permiserat, contumeliis quam plurimis atque uerberibus afflixerunt.

10. Videns sanctus Adalbertus Christi adletha fructum animarum nullum se posse lucrari et spem mortis desiderate diutius prolongari, uestem mutans et habitum, Poloniam ingressus est, cupiensque quam cicius peruenire ad metropolim eiusdem regionis, que uocatur Gnezden. Obiter forte deuenit ad quandam uillam, ubi diligenter perconctatur, qua uia possit iri ad predictam ciuitatem. Indigene autem loci illius uidentes eius loquelam in plerisque sermonibus a Polonica discrepare nec a risu nec a derisu se continent, presertim cum ueste monastica sibi ante incognita eum indutum pro monstro spectarent. Multotociens igitur a famulo Br. 26

Wiersz 7 agebat„ agebat deo. — 8 in medio„ in medio trib'; *zacytowane miejsce zaś opiewa dosłownie*: Nam et si ambulavero in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. *Psalm. 22, 4.* — 19—20 perpetuos uitabitis merores„ *to poprawiła inna ręka na* „perpetuas uitabitis moras. — 26 Poloniam„ magnam. Poloniam O. — 30—31 cum ueste monastica sibi ante incognita eum indutum„ *tak ma* O., *w naszym zaś tekście*: cum ante sibi incognita monastica eum ueste indutum.

dei obsecrati et adiurati nec iter indicant nec sua responsione dignantur. Tunc uir deo plenus, non ira conmotus, sed spiritu sancto, qui per illum miracula faciebat, accensus ait ad illos: Quoniam quidem ad honorem dei loqui noluistis, ad eius honorem iubeo: taceatis. Quo dicto properanter abscessit rectamque uiam ducente Christo inuenit. Illi autem deo per seruum suum iubente muti conticescunt, quia ad usum loquendi aperire ora non possunt et qui beato uiatori ostendere uiam recusarant, uiam loquendi se amisisse deplorant. Interea sanctissimus Christi adletha recto tramite ad aliam uillam progressus ibique de itinere sciscitatus itidem contemptui habitus, nulla est humanitate susceptus. Vas ergo sancti spiritus hos etiam pari multauit supplicio, quos eiusdem culpe tenebat obligatio. His itaque gestis ad terciam uillam peruenit ibique ab eo similiter de itinere interrogati, gratanter et humaniter villani respondent. Sicque dei famulus uie certitudinem tenens, iter optatum breui mora perficit. Cumque Gnezden peruenisset, ad forum ciuitatis pergens, ibi continuo Christum predicat, diuina pronunciat, miraculis coruscat. Vnde factum est, ut eius fama totam regionem cito percurrens nec illos preteriret, quos per suum famulum Christus loquela quidem, sed non auditu priuarat. Qui hac fama permoti ad uirum dei properant; quem recognoscentes pedibus eius aduoluti, lacrimis, gemitibus uariisque nutibus ueniam poscunt. Quod sanctus uir attendens ommisso interim, cui totus instabat, predicationis officio, conuersus ad illos placido uultu, ut animo erat mitissimus, eos alloquitur dicens: Video, fratres mei karissimi, culpam uestram uos agnouisse ac per hoc misericordissimum deum, cuius seruus ego sum, uobis ignouisse. Vnde ego seruus eius licet indignus non in me, sed in ipsius clementia confisus, in eiusdem nomine Ihesu Christi uidelicet domini nostri, creatoris omnium, lingue officium uobis reddo. His dictis continuo illi expedite locuntur et statim Christum uerum deum esse clamantes, se baptizari cupere confitentur. Quibus fidelis dispensator Christi annonam uerbi pro eorum captu prius erogare studuit, deinde sacro ritu illos baptizauit. In fide igitur confirmati, alacriter suscepto baptismate, ita sanctissimo uiro flebiliter omnes in commune supplicant dicentes: Sanctitatem tuam, serue dei omnipotentis, unanimiter inploramus, ut pro tanta iniuria, quam tibi furiosa et ceca mente intulimus, aliquid rigidum nobis iniungas, quod ad memoriam posterorum nostrorum tempore perferamus, quia pro reatus nostri magnitudine nondum digne puniti sumus. Ad quos sanctissimus Adalbertus ita respondit: Vsque quaque laudandum puto, fratres karissimi, quod sub potenti manu dei pia deuotione hvmiliamini; uerum tamen hoc indubitanter credere debetis; quia et illud et cetera peccata in baptismate diuinitus remissa sunt uobis.

Wiersz 12 villani„ *tak ma* O; *nasz tekst*: viam. — 28 ita„ et.

De cetero tota mentis uigilancia obseruetis, ne tantam graciam futura peccata preteritis addendo amittatis, ne tantis beneficiis nostri creatoris ingrati existentes, eius iram denuo incurratis. Tunc illi magis ac magis beato uiro instantes, ut petitioni, quam fecerant, acquiesceret, ipsum tandem flectunt et postulata obtinent. Precepit itaque illis uir dei, ut nouem septimanas ante pascha uno quoque anno ita custodiant, sicut ceteri fideles Christiani generali abstinentia septem ebdomadas rite obseruant. Quod illi preceptum desiderantissime suscipientes et in uita libenter custodierunt et posteritati custodiendum tradere curaverunt. Nec frustra namque et in presens usque tempus eadem abstinencia per uniuersam Poloniam deuotissime obseruatur et quasi ab apostolis id traditum sit, inuiolabiliter colitur et tenetur, ita tamen ut per duas ebdomadas precedentes ab esu duntaxat carnium se abstineant.

11. Sancto igitur spiritu per famulum suum predicante multaque illic signa mirabiliter faciente, christianam legem Polonia gratanter uniuersa suscipit sanctique instituta uiri ouanter amplectens supra firmam petram fundari meruit. Uir namque sanctus fundamentum apostolorum et prophanorum ibi stabilire cupiens, quendam christianissimum uirum, sui socium laboris et itineris, Gaudencium nomine, ibidem archiepiscopum pro se constituit, quia ipse uidelicet ad alias regiones paganorum festinabat, quas lucrifacere Christo nichilominus anelabat.

12. Hoc itaque suum desiderium Polono regi uir sanctus intimans, omissionem pariter ab eo petit et itineris ductorem, qui se usque in Pomoriam Christo fauente perducat. Sicque agonista Christi ad ducem Pomorie usque perductus reuerentissime susceptus et supra quam uellet, ab eo est honestatus, quippe iam pridem uir sanctus eundem ducem Pomorie baptizauerat in Polonia, cum uenisset illuc pro filia regis Poloni, quam sibi petiuerat in uxorem; cui tamen illam pater tradere noluit, antequam se ibi a sancto uiro libenter conbaptizari consensit. Dux ergo Pomorianus uirum dei ad se uenisse ualde gauisus, confestim populum suum conuocat, ut uerbum dei ab illo audiant. Interea populus Pomorianus sancti uiri predicatione audita, uehementer scandalizatus est, quia pro summa blasphemia habuit, dum illos, quos colebat, deos non esse audiuit. Vnde factum est, ut cum eo ad disceptandum uenirent eumque suis refellere rationibus pertemptarent. Sed spiritu dei per organum suum disputante, ad ultimum palam fatentur se esse conuinctos, sed a prisco cultu nullatenus recessuros. Suppliciter itaque uirum dei afflagitant,

---

Wiersz 12 abstineant„ custodiant. — 22 i 24 Pomorie„ *zamieniła późniejsza ręka XIV w. na* „Pomoranie". — 25 Poloni„ *zamieniła późniejsza ręka na* „Polonie". — 31 spiritu„ suiritus

ut se ab illis pro deo adorari permittat, ut cum aliis diis eorum se coli non renuat. Quo uir sanctus audito contristatus et tanto errori eorum condolens uehementer ingemuit et ubertim lacrimis manans ita eis respondit: En miseri, quam ceci estis, quam perditi, quam plorandi, qui non solum pessimis demonibus, sed etiam mortalibus hominibus deitatem uultis ascribere, que nulli prorsus potest inesse nisi deo, qui cuncta creauit. Tunc illi obstinato animo abeuntes promiserunt duci, se ulterius colloquium cum eo non habituros, donec illum apud se haberet.

13. Quod uir sanctus audiens et illos inconuertibiles esse pernoscens, bonum certamen certare et cursum consumare gestiens, in Prusiam proficisci parat, ut illic aliquos Christo incorporari faciat et martirio mortem, finiens uitam, inueniat. A predicto igitur duce licentia petita, eius conductu nauigio in Prusiam perductus est. Adhesit autem cuidam Pruteno, qui lingue Polonice non erat ignarus, quem cito ad fidem conuertit atque ab eo linguam Prutenorum didicit, imitatus apostolum dicentem: Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifaciam. Eius itaque hospes ad Christum conuersus reuerenter ei obsequitur et de eius precepto interim se christianum fore occultat.

Br. 29 14. Hiis ita gestis martirii eius tempore inminente, uir beatus quadam nocte per sompnium uidit, se missarum sollempnia more solito celebrare cumque duobus sociis suis calicem porrigeret, abnuentibus illis, ipse solus ebibit totum. Quod facto mane sociis cum recitasset, protinus illi, quid hec uisio portenderet, aduertentes, dolore cordis tacti intrinsecus gemunt, lugent, singultibus quaciuntur, quia in ipso agone martirii se ab illo separandos intelligunt, quem ardentissimo caritatis igne dilexerunt, quod et ipsius rei declarauit euentus.

15. Mane autem facto sanctus antistes congruam sacrificii expectabat horam.
Br. 30 Erat autem sexta feria, ut eodem uidelicet die ipse pateretur pro Christo, quo passus est Christus pro mundo. Itaque mox ipse inmolandus ad inmolandum Christi corpus accedit; quod indigene illius pagi audientes, insanis uocibus inter se conclamant dicentes: Ecce maleficus ille Christianus ad nos maledicendos precantamina sua exercet, ut nos morbidet uel ominet. Eamus et illum pro salute nostra et tocius patrie extinguamus. Quod facere cupientes uelut insani concurrunt, sed unus eorum post tergum respiciens inmensam flammarum molem cernit, que totam uidebatur eorum conburere uillam. Qui mox uociferans sociis indicauit et sic ad uillam cum eisdem quam celerius repedauit. O inscrutabilem dei sapientiam! que

---

Wiersz 5 hominibus„ *dopisano dopiero później.* — 13 ad fidem„ *tak mają* O *i* M; *nie ma* K. 15 de„ *nie ma*; ad O. — 19 abnuentibus„ *tak ma* O; assistentibus K. — 29 ominet„ amonet.

suauiter quidem, sed mirabiliter cuncta disponit. Sacratissimum diuinumque officium illi execrabile fore mentiti sunt et ueritatem dei pro mendatio habuerunt. Iusto igitur dei iudicio habiti sunt ludibrio, qui rabido latratu ausi sunt celesti detrahere sacramento. Sed quia iuxta Salomonem peruersum non potest adornari et in maleuolam animam non introibit sapientia, diuinitus illic iidem correpti, sed nichil sunt omnino correcti. Vehementius enim quam priùs furentes in sacrum pontificem secundo concurrunt, quicquid uiderant, fantasticum fuisse et ex ui incantationis apparuisse dicentes. Verum simili uisione iterum reuocati, dum suas domos uident illesas, quas uiderant disparuisse flammis, tercio redeunt et in pernitionem sancti pontificis irreuocabiliter seuientes irruunt. Iam dei presul sacris peractis, ymnum trium puerorum gracias agens proferebat, cum subito illi prorumpunt sanctique pontificis desiderium perficiunt, dum ei, quam diu optauerat, preciosam in conspectu domini mortem inferunt ipsumque uolentes extinguere celestia ei potius regna recluserunt.

16. Igitur ubi antistes Christi sanctissimam reddidit animam, continuo illi capud eius abcisum super cacumen eiusdem arboris suspenderunt, ad cuius pedem sanctus celestia peregerat sacramenta. Vt autem sacratissimum caput suspensum circumquaque ab omnibus a longe uideretur, totam trunci partem cacumini proximam ramis denudant. Quo facto ceterum corpus eius membratim concidunt ipsaque frusta huc illucque limphata mente passim proiciunt. Proxima uero nocte hospes beati martiris per angelum diuinitus admonetur, ut sacratissimum corpus tam diligenter colligat, quatenus quod non sit collectum, nichil inde prorsus relinquat, cumque hoc fecerit, sacerrimas reliquias mundissime ac reuerentissime custodiendas recondat. Cui monitioni uir ille obediens, quod sibi fuerat imperatum, non segniter adimpleuit, sed dum singula membra solertus coherentibus membris adaptaret, tandem alterius manus unum digitum deesse inuenit, quem sollicitus eodem die multisque post diebus querens inuenire non ualuit. Cumque assidue in eodem loco abdita queque perscrutaretur, quadam die uxor eius mirata, quid tanto opere uir suus rimaretur, instanter ab eo querit, quenam foret tanti causa scrutinii. Quod ille fateri prius rennuens, inprobitate coniugis tandem uictus reuelauit et mox illa utpote infidelis uicinis suis, qualiter sanctum corpus apud uirum suum collectum haberetur, publice indicauit. Cuius prodicionis quia uir auctor fuerat, illico os eius ita distortum est, ut nullatenus posset loqui et uix per illud sumeret cibum uel potum.

Wiersz 3 qui„ que. — 4—5 maleuolam„ maniuolam. — 5 iidem„ idem. — 9 pernitionem„ pernitione. — 13 potius„ poctius ei.

17. Pagani autem audito mulieris indicio, protinus in uirum eius impetu facto, multis eum flagris afficiunt et in uincula coniectum uariis affligunt modis, ut sanctas ostendat reliquias. Denique insensatus eorum uoluntati satisfacit et quia temere tam preciosas margaritas ante porcos posuit, [deus] iustissime profecto ab eisdem porcis ipsum lacerari permisit. Traduntur itaque sancta membra prophanis manibus asportanda, que tam ipsi barbari diligenter custodierunt uel quia, si aliter facerent, diuino flagello percuti formidabant uel quia Christianis populis ea uenundare cogitabant. Post aliquantulum uero temporis, dum quidam naute piscarentur in ripa maris, que hospicio sancti, ubi martirizatus est, erat contigua, repente uident inter fluctus quendam natantem pisciculum, cuius in uisceribus miri fulgoris candela uidebatur ardere. Quo attoniti miraculo, ceteris ommissis, hunc omnes capere festinant, quem cito captum mox euiscerant atque de illius uentriculo digitum sancti pontificis in modum rutilantis candele flammigerantem extrahunt idque admirari non sufficientes, quid sit, inter se requirunt. Interea uolente deo curiosius intuentes, formam digiti agnoscunt eumque de sancto corpore elapsum fuisse perpendunt. Tunc illos properanter adeunt, apud quos ueneranda membra nouerant esse recondita, ubi et ceteros eius artus ceu digitum, quem detulerant, itidem radiare conspiciunt. Ad quod spectaculum tota uilla confluens celeste corpus deinceps sedulo custodiunt.

18. Scientes autem Prusci reliquias martiris Polono regi preciosissimas fore, mittunt ad eum dicentes: Noueris illum deum tuum, quem peremimus, apud nos esse. Si magnam uis dare pecuniam, parati sumus illum tibi transmittere. Hoc audiens rex christianissimus ingenti repletus est gaudio, pretaxatum illis misit censum sicque sanctum corpus integre habuit, quod cum referrent, casu ad cenobium Cheremusen nomine prius peruenere, ubi concessione eiusdem regis tam diu sacrum corpus iacuit, donec exaustis carnibus nichil de illo preter ossa residuum fuit.

19. Sed crebrescentibus et longe lateque circumtonantibus gloriosi pontificis signorum preconiis uir ille, qui in Prusia beati uiri hospes fuerat, cui proprius reatus, ut iam diximus, os intorserat, tanta citatus fama, ad predictum monasterium profectus est ibique sanctum dei flebiliter orat, ut sui oris restitutionem recipiat. Qui mox exauditus, animo in melius confirmato, ibidem seruire deo statuit et usque ad finem deuotus in sancta conuersacione permansit.

20. Post aliquantulum uero temporis gloriose memorie rex prememoratus, orto bello inter Polonos et finitimos paganos, ueritus, ne aliquo sinistro euentu belli

---

Wiersz 4 [deus]„ *nie ma* K. — 7 cogitabant„ cogitant. — 24 pervenêre„ pervenire. — 26 gloriosi . . . preconiis„ *nie ma* K; *ma zaś* M. — 28 monasterium„ *na marginesie zanotowała inna ręka*: Tremezin.

celicos thesauros amitteret, desiderabiles reliquias VIII° idus Nouembris in metro- 6 Listop.
politanam sollempnissime transtulit ciuitatem, vbi ad eius tumulum quam plurima diuinitus per eum parantur beneficia omnibus, qui pura fide in eius confidunt misericordia, regente domino ac redemptore nostro Ihesu Christo, qui cum deo patre ac spiritv sancto unus deus imperat et gloriatur per infinita secula seculorum. Amen.

MIRACULA SANCTI ADALBERTI

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Miracula s. Adalberti doczekały się trzech wydań wykonanych materyałem bardzo niedostatecznym. Pierwszy wydawca bowiem Pertz *(Mon. Germ. hist.* VI 613—616) miał do dyspozycyi tylko jeden i to bardzo błędny rękopis; Toeppen *(Scriptores rer. Prussicarum* II, 412—420) oprócz druku pertzowskiego korzystał z jednego tylko jeszcze rękopisu; *Fontes* zaś *rerum Bohemicarum* I, 305—312 czerpały tylko z druków poprzednich, niemając żadnych nowych rękopisów do użytku. Przygotowując do druku niniejsze czwarte wydanie Cudów ś. Wojciecha, jesteśmy w nieco szczęśliwszem położeniu od naszych poprzedników, bo mamy do dyspozycyi nie tylko cały szereg rękopisów — a jest ich niewątpliwie w Polsce znacznie więcej, bo dla stosunków od nas niezależnych mogliśmy korzystać tylko z lwowskich i krakowskich — lecz znamy także po większej części źródła, skąd autor czerpał; źródła te bowiem dotychczas wcale nie lub mało komu znane, po raz pierwszy będą wydrukowane w niniejszym tomie Pomników dziejowych Polski. Nie można się zatem dziwić, że tekst Cudów wielorakim w niniejszem wydaniu uległ zmianom, oraz że i *Miracula* przedstawią się odtąd w innem niż dotychczas świetle.

Do wygotowania tekstu niniejszego służyły nam następujące rękopisy:

I. Kodeks pergaminowy biblioteki królewskiej w Monachium B. 34, pochodzący z XIV wieku. Z niego udzielił Cl. Föringer Pertzowi odpisu, który był podstawą jego wydania. Ponieważ nie mieliśmy sposobności widzieć tego rękopisu, zatem druk Pertzowski go nam zastępuje.

Wiersz 1—2 metropolitanam„ metropolim.

II. Kodeks biblioteki przy kościele ś. Maryi w Gdańsku nr. 202 fol. zawiera znany w naszych rękopisach tekst żywota ś. Wojciecha ułożony na podstawie t. z. Kanaparyusza, po którym jak i w innych rękopisach następują *„Miracula"*, które na końcu mają krótki dodatek, nienależący jednak do tekstu Cudów, jak to Dr. Töppen zdaje się przypuszczać, lecz będący niewątpliwie przypiskiem kopisty, który jak właśnie z tej notatki wynika, w biskupstwie warmińskiem niegdyś żył i pisał.

III. Kodeks pergaminowy nr. 147 biblioteki kapituły krakowskiej z XIV wieku: *„Passionale de sanctis"*, o którym obszerniej mówić będziemy w wstępie do *„vita minor s. Stanislai"*, mieści w sobie pod nr. LXXI legendę *„de sancto Adalberto"*, wydrukowaną już r. 1511 w Krakowie; na końcu legendy znajduje się sam początek Cudów, zawierający rozdział I i II z wyjątkiem ostatniego zdania, zamiast którego spotykamy tam inną uwagę przekreśloną, którą poniżej w przypisku umieszczamy. Tekst Cudów, choć starożytny, nie na wiele się przyda, bo uległ, jak widać, licznym zmianom. — Żywot ś. Wojciecha i cuda znajdujące się w rękopisie biblioteki Ossolińskich nr. 2016 z wieku XV są odpisem tylko powyższego tekstu i dlatego dla nas bez znaczenia.

IV. Kodeks pergaminowy biblioteki jagiellońskiej z XIV wieku l. 1255, zawiera na k. 4—451 *„breviarium"*, na k. zaś 452 translacyą *„s. Adalberti"*, napisaną nieco późniejszą ręką, ale zawsze jeszcze w XIV wieku, która niczem innem nie jest jak tylko drugą połową Cudów zawierającą rozdział 8 — od wyrazów *„Porro scientes Pruteni"* etc. począwszy — i 9. Tekst ten zawiera liczne poprawki później zrobione oczywiście według innego tekstu, bo pierwotnie był nieco skrócony.

V. Kodeks papierowy biblioteki jagiellońskiej z XV wieku l. 271 zawiera *„Vitae Sanctorum"* a pomiędzy niemi na k. 107—110 legendę o św. Wojciechu; po niej następują rozdziały I i II Cudów, które jednak tak są przerobione, że z nich korzystać nie można. Natomiast znajdują się na k. 289—289′ ostatnie dwa rozdziały, jak w IV od wyrazów *„Porro scientes Pruteni"* począwszy.

V_a. Kodeks pergaminowy *in folio* pięknie i ozdobnie w środku XIV wieku pisany w dwóch kolumnach, będący własnością biblioteki kapitulnej w Sandomierzu, gdziem go odkrył już po wypracowaniu tekstu niniejszego, zawiera w X zeszycie znaną legendę *„de s. Adalberto martire et episcopo: In partibus Germanie locus est opibus locuples, prepotens armis ferocibusque viris* etc. k. 7. Na karcie 7 zaczynają się *Miracula* i zajmują 6 szpalt, zawierają jednak tylko pierwszą połowę: drugiej połowy podawanej zwykle jako *translatio s. Adalberti* w tym kodeksie nie ma, jak i żadnych innych świętych słowiańskich.

Kodeks ten ma tytuł: *Vitae sanctorum* 106 i jest mocno uszkodzony, bo z początku braknie 4 zeszytów po 10 kart; zeszyt XV, w którym jak się zdaje, znajdował się żywot św. Stanisława, wydarto; końca nie ma również, bo ostatni żywot niedokończony jest *„de sancta Anastasia"*.

VI. Kodeks papierowy *in* 4^0 z XV wieku, będący własnością Zakładu nar. im. Ossolińskich we Lwowie, w którym nosi liczbę 816, mieści w sobie na k. 1—183 rozmaite *„sermones"*, po czem następuje na k. 184—187 *„vita s. Stanislai"*; jest to

wyciąg z „*vita maior*“ dominikana Wincentego, nieposiadający żadnej wartości; na k. 188—188′: „*de s. Burcarda*“; na k. 189—190′: „*de s. Zophia et filiabus eius*“; na k. 190′—194: „*de s. Adalberto martire et pontifice glorioso*“; jest to znana legenda: „*In partibus Germanie locus est locuplex*“ etc. Bezpośrednio po niej następują na k. 194—195′: „*Miracula s. Adalberti*“. Brak jednak w środku dłuższego ustępu a mianowicie rozdziału 4 od słów: *Eundem quippe principem iam pridem s. Adalbertus in Polonia baptizaverat*“ począwszy, rozdziałów 5, 6, 7 i 8 do słów: „*Porro scientes Pruteni*“, od których się tekst na nowo zaczyna.

VII. Kodeks papierowy biblioteki jagiellońskiej nr. 3408 z XV wieku mieści na kartach 262—295: „*Vitae Sanctorum*“; pierwsze pomiędzy niemi zajmuje miejsce znana legenda „*de sancto Adalberto*“ na kartach 262—265′; po niej następują bezpośrednio „*Miracula*“ na k. 265′—267. W środku brak tegoż samego ustępu co w VI.

VIII. Kodeks papierowy biblioteki jagiellońskiej nr. 1768 z XV wieku zawiera na kartach 201′—209′ znaną legendę o św. Wojciechu, po której bezpośrednio na karcie 209′ zaczynają się „*Miracula*“, mające taką samę przerwę w środku jak dwa teksty poprzednie [1].

IX. Kodeks papierowy biblioteki Ks. Czartoryskich w Krakowie nr. 2767, pochodzący z XV wieku, zawiera „*Vitae sanctorum*“ a pomiędzy niemi C. XXVI: „*vita s. Adalberti*“ z pierwszą połową Cudów, które jednak tak są przerobione, że z nich korzystać nie było można; oraz L. XI: „*translatio s. Adalberti*“ czyli ostatnią część Cudów od „*Porro scientes Pruteni*“ począwszy. Dokładniejszy opis tego rękopisu podajemy poniżej [2].

Rozpatrując się choć powierzchownie tylko w powyższych tekstach, nie trudno wyróżnić dwie familie; pierwsza czyli zagraniczna składa się z dwóch pierwszych tekstów, mnichowskiego i gdańskiego, które jak to imiona i nazwiska pokazują, zostały przez cudzoziemców przepisane i przynajmniej tekst I, nie w Polsce, lecz za granicą, gdzie o Krakowie i ś. Stanisławie nic nie wiedziano, jak tego lekcya „*Draconiensem*“ zamiast *Cracouiensem*“ dowodzi. Rękopisy do tej familii należące nie pochodzą ani II z I ani oba bezpośrednio z jednego egzemplarza. Tekst I, choć starszy, zawiera pomimo to tekst gorszy pod wielu względami od II zajmującego miejsce pośrednie pomiędzy I a drugą familią.

---

[1]) Dokładniejszy opis rękopisów biblioteki jagiellońskiej znajduje się w Katalogu rękopisów biblioteki uniwersytetu jagiellońskiego wydanym przez Dra Władysława Wisłockiego. — Inny tekst Cudów ś. Wojciecha podobny do VI—VIII znajduje się w rękopisie 4246 biblioteki jagiellońskiej, o którym drukowany katalog jeszcze nie wspomina. Pomawszy go dopiero po wygotowaniu niniejszego tekstu, czynimy o nim tutaj tylko wzmiankę, gdyż sam nie dostarczał nam żadnych ważnych lekcyi. [2]) Obacz wstęp do „*vita minor s. Stanislai*“, tekst VIII.

Drugą familią stanowią same rękopisy polskie i w Polsce pisane, które tutaj po raz pierwszy zostały uwzględnione. Wszystkich 8 tekstów do tej familii należących pochodzi z egzemplarza, w którym jedna kartka środkowa była wydarta a więc z egzemplarza uszkodzonego; źródło to zaś było niezawodnie starszem od tekstu, z którego wypłynął I, wskutek czego teksty pochodnie lepsze i poprawniejsze posiadają lekcye aniżeli familia pierwsza. Teksty znów V_a, VI, VII i VIII stoją w bliższym do siebie stosunku aniżeli do innych i pochodzą pośrednio lub bezpośrednio z jednego rękopisu, który z innymi tekstami tej rodziny pośrednio lub bezpośrednio wypłynął z jednego źródła.

„Miracula", zdaje się, od samego początku nie stanowiły odrębnej dla siebie całości, lecz były przyłączone do legendy o ś. Wojciechu: *„In partibus Germanie"* etc.; wynika to niewątpliwie z samego początku, który brzmi w niektórych rękopisach: *„Post mortem vero non defuerunt"* lub *„Post mortem vero ipsius non defuerunt"*, co wskazuje na legendę poprzedzającą, z której czytającemu już było wiadomem, o czyjej śmierci tu mowa.

Zanim się jednak zastanowimy nad czasem, w którym *„Miracula"* powstały, musimy się przedewszystkiem rozpatrzyć w źródłach, z których autor Cudów czerpał. Najważniejszem jego źródłem jest legenda *„de sancto Adalberto episcopo"*, którąśmy co dopiero wydrukowali; stamtąd wziął treść rozdziałów 1, 3, 4, 5, 6, 7 i 8, którą zwykle swobodnie przerabia, nieraz jednak zdania pojedyncze w pierwotnem przechowując brzmieniu. Dlatego też właśnie w tej legendzie szukaliśmy rady i objaśnienia, gdzie tekst *„Miracula"* przedstawiał trudności. Tekst legendy oznaczamy literą L.

Drugiem źródłem autora jest niewątpliwie *„vita s. Stanislai"* napisana przez dominikana Wincentego, która się dotąd w dwóch opracowaniach przechowała. Ponieważ nie mało na tem zależy wiedzieć, z której redakcyi czerpały *„Miracula"*, zestawiamy tutaj oba teksty obok Cudów:

WINCENTEGO VITA S. STANISLAI	MIRACULA	DRUGIE OPRACOWANIE ŻYWOTA
a Danubio siquidem magno flumine regni Ungarie usque ad Solavam fluvium Saxonie, a Kyoviensi quoque civitate, que est metropolis Ruzzie, usque ad montes Karinthie sui imperii extendens palmites...	*a Danubio siquidem magno flumine regni Ungarie usque ad Solavam fluvium Saxonie* apud Hallis et *a Kyow, que est Russie metropolis, usque ad montes Karinthie* principatus eius dominium *tende*batur.	a Danubio siquidem magno *fluvio* regni Ungarie usque ad Solavam fluvium Saxonie et a Kyoviensi civitate, que est metropolis Rusie, usque ad montes *Stirie* suos extendens limites . . .
Cernens vero cezar circa Boleslaum frequenciam et	*Videns autem* christianissimus augustus *circa eun-*	Videns autem imperator Bolezlavi excellenciam et

excellenciam regii apparatus. opulenciam quoque diviciarum . . .	*dem* ducem tantam *diviciarum opulenciam frequenciamque et excellenciam regii apparatus* . . .	regii apparatus frequenciam diviciarumque opulenciam . . . . .
Deditque imperator Boleslao regi pro regalibus insigniis lanciam beati Mauricii et clavum domini	*Dedit* igitur in prefata coronacione Otto *imperator regi Boleslao pro insigniis regalibus lanceam sancti Mauricii* et *unum ex clavis domini* filioque eius	Pro regalibus autem insigniis dedit imperator regi Bolezlauo lanceam beati Mauricii et clavum domini . . . . .
licet habuerit (Mesco) in coniugio sororem Ottonis imperatoris	Mezconi sororem suam despondit in uxorem	iunxit filio suo Meschoni sororem suam *Iuditam* in matrimonium.

Rozpatrzywszy się w tekstach tu zestawionych nie możemy wątpić, że „*Miracula*“ czerpały z Wincentego „*vita s. Stanislai*“, a nie z tekstu wydrukowanego przez Bandtkiego, choć niby ostatnie słowa na to naprowadzić mogły, ale to jest podobieństwo niezawodnie przypadkowe i powstało z słów Wincentego powyżej przytoczonych.

Prócz żywotów ś. Wojciecha i Stanisława miał autor Cudów przed sobą jeszcze inne źródła, z których czerpał a których nie znamy.

Kiedy otrzymały „*Miracula*“ swój kształt dzisiejszy? Na to odpowiadają tekst i rękopisy. Najdawniejszy rękopis t. j. kapitulny krakowski należy jeszcze do pierwszej połowy XIV wieku; w cudach samych wspominają o r. 1247; Wincentego „*vita s. Stanislai*“ została napisana około r. 1260; „*Miracula*“ zatem powstały pomiędzy r. 1260 a 1350. Jeżeli zaś zwrócimy uwagę na tę okoliczność, że u nas właśnie wiek XIII słynie bujną swą religijnością, to może zdanie nie będzie za śmiałe, które utrzymuje, że autor żył i pisał jeszcze w XIII wieku i to przed r. 1295 t. j. przed koronacyą Przemysława wielkopolskiego na króla polskiego. Na to bowiem wskazuje ustęp następujący: „*Boleslaus... qui sanctum Stanislaum venerabilem virum, episcopum Cracoviensem pro eo, quod ipsum pro iniquitatibus suis argueret, interfecit; in quo defecit regnum et usque ad presens tempus deinceps rex in Polonia non surrexit*“. Nie dzielę zapatrywania Dra Toeppena, wydawcy Cudów w *Scriptores rerum Prussicarum*, jakoby to zdanie miało być przejęte nieuważnie z dawniejszego źródła. Dominikan Wincenty wprawdzie tę samę myśl także wyraża[1], ale w innej zupełnie formie, którą z zdaniem powyżej przytoczonym nic nie ma wspólnego.

Autor więc co wypowiedział, wyraził zupełnie samowiednie i samodzielnie; jeżeli zaś w rękopisach VI—VIII braknie zdania „*in quo defecit regnum et usque*

[1]) *Vita maior* II, 26.

ad presens tempus deinceps rex in Polonia non surrexit", to wspólny tekst tychże niezawodnie opuścił umyślnie ten ustęp jako niezgadzający się z rzeczywistym wówczas stanem rzeczy. „*Miracula*" zatem możemy śmiało uważać za utwór napisany w XIII wieku w Polsce.

Autor nie wypisuje niewolniczo swoich źródeł, lecz owszem z wielką swobodą je przerabia, tak że jego zdania są tylko parafrazą tego, co znalazł w swem źródle. Dla tego też nie wyróżniamy tego, co wyjął skądinąd, odmiennym drukiem, lecz przeciwnie to, co z nieznanych pochodzi źródeł, oznaczamy znakami „ ".

L. 17 1. Post mortem vero ipsius non defuerunt divina prodigia in miraculis eciam inter gentes. Nam digitus eius in aquam decidens et a pisce ipsum rapiente devoratus, de ventre eius ad instar ardentis candele inter fluctus cunctis videntibus rutilabat. Quo miraculo attoniti piscatores omni studio eum capere cupientes, quocunque se diverteret, sequebantur. Nec mora, piscem capiunt et exenterant et ex ventriculo ipsius sacrum digitum sancti pontificis flammantem in ardentis candele similitudinem extraxerunt.

2. „Circa idem tempus Prutenus quidam nobilis ex Pomeranis[1] quorumdam causa negociorum venit in Sambiam, terram scilicet in Pruscie partibus specialem, in qua ab incolis beatus martyr Adalbertus martyrium consummavit; ubi cum ab

---

Wersy 1 ipsius„ *nie ma I, II*; beati Adalberti *Va—VIII.* — 1 prodigia . . . gentes„ miracula eciam inter barbaras naciones *III, V, VII.* — 1 eciam„ *nie ma VI.* — 2 aquam„ aqua *II.* — 2 ipsum„ eum *VI.* — 2 rapiente„ capiente *Va.* — 2—3 devoratus„ devoratus est *III.* — 3 eius„ autem illius *III.* — 3 ardentis candele„ candele ardentis *VIII.* — 4 omni studio eum„ ipsum omni studio *III.* — 5 Nec mora„ *nie ma III*; nec secus *VI.* — 5 piscem„ piscem tandem *III.* — 5 exenterant„ excucerant *I*; exanterant *III, Va, VI, VIII.* 6 sancti pontificis„ *nie ma III.* — 6 flammantem„ inflamantem *II.* — 6—7 similitudinem„ similitudine *Va.* — 7 extraxerunt„ exceperunt *III.* — 8 Circa . . . nobilis„ Quidam nobilis Pruthenus *III.* — 8 Pomeranis„ Pomezanis *II*; *Va.* — 8 quorundam causa„ causa quorundam *III.* — 9 Sambiam„ Zambiam *II, VI.* — 9 Sambiam . . . specialem„ Sambiam terram Prusie specialem *III.* — 9 in Pruscie„ in Prusie *II*; Prussie *Va—VIII.* — 10 ab„ *nie ma Va, VI.*

[1]) Wątpliwość Toeppena, czy mowa tutaj o Pomorzu lub o Pomezanii, rozstrzyga mojem zdaniem treść samego rozdziału. Mowa tu o Prusach a więc o Pomezanii. Co jednak znaczy Pomezania? Jest to forma powstała dopiero po przybyciu Krzyżaków do ziemi chełmińskiej. Polacy jako sąsiedzi nazywali ziemie pruskie po swojemu, jak to zresztą wszędzie w podobnych stosunkach się dzieje. Pierwsze wiadomości o Prusakach otrzymali Krzyżacy od Polaków chełmińskich; usłyszawszy więc z ust ich o Pomorzanach,

adiacentibus cognovisset, quod ignotus quidam, cuius loquela ab eis non intelligebatur, apud ipsos fuerat interfectus, ex proposito cognoscendi de facto, nec dubium quin spiritu dei agente, pervenit ad locum. Reperiens igitur caput sanctum, audivit illud alloqui se ac dicere sibi: Tolle me deferque in Poloniam in civitatem, que Gnezna vocatur et si illuc usque munde te conservans me detuleris reverenter, gloria et diviciis tu et posteri tui in perpetuum sublimabimini super omnes, qui habitant in hiis terris. Si vero pollueris viam tuam, generacio tua ultra non proficiet in melius nec decrescet in deterius, sed mediocri modo comparibus vestris similes persistetis. Hiis stupefactus homo gentilis tulit illud reponensque in vase profectus est, versus Poloniam tendens. Cum autem in terram suam prope a domo propria pervenisset, cepit cogitacio pulsare animum eius de videndis pueris suis et uxoribus, quas duas habebat. Victus ergo huiusmodi affectione, caput venerandum cum vase in quadam concava quercu recondens, domum ad suos perrexit cum voluntate quam cicius revertendi. Mandati denique sancti transgressor effectus, cum

---

Wiersz 1 adiacentibus„ dicentibus *I—III.* — 1 cuius„ *nie ma II.* — 2 de facto„ defunctum *I*; de sto *II*; *nie ma III*; de sancto *Va* i *VI.* — 2 nec dubium . . . locum„ ad locum pervenit passionis divino spiritu instigante *III.* — 3 dei„ sancto *II.* — 3 agente„ *nie ma Va—VII.* — 3 sanctum„ sancti *III.* — 4 illud„ id *I*, *II.* — 4 ac dicere sibi„ sibique dicere manifeste *III.* — 4 deferque„ deferque me *I*; defer *II.* — 5 Gnezna„ Gnesen *I*, Gnysen *II*, Gnesn *Va*, Gnezn *VI.* — 5 illuc usque„ usque illuc *III*; illud usque *I*; illinc usque *II.* — 5 conservans me detuleris„ conservaveris me deferens *III.* — 5 conservans„ servans *VIII.* — 6 tu„ *nie ma IX.* — 6 perpetuum„ posterum *II*; *nie ma III.* — 6 sublimabimini„ sublimamini *II*; sublevabimini *Va*, sublevemini *VI*, sublevamini *VIII.* — 6 super omnes . . . terris„ super vestros coetaneos universos *III.* — 4 Si vero pollueris„ si vero in incontinencia vel alia indecencia pollueris *III.* — 7 pollueris„ polluis *II.* — 7 ultra„ ultima *I.* — 7 non„ nec *III.* — 8 comparibus vestris similes„ compares vestri similibus *I*, *II*; comparibus vestri similibus *VI.* — 8—9 similes„ similibus *Va.* — 9 persistetis„ persistes *Va.* — 9 Hiis„ Hiis auditis *VII*; is *VIII.* — 9 gentilis„ gentilis ille *III.* — 9 reponensque„ *nie ma VII.* — 10 est„ *nie ma II*, *Va—VIII.* — 10 tendens„ hylaratus *III.* — 10 Cum — pervenisset„ Cum autem prope domum suam fuisset *III.* — 11 eius„ suum *VI.* — 12 uxoribus . . . habebat„ duabus uxoribus, quas habebat *III.* — 12 ergo„ *nie ma I*; igitur *III.* — 12 huiusmodi„ huius igitur *II.* — 13 cum vase„ *nie ma VII.* — 14 quam cicius„ quantocius *III.* — 14 sancti„ *nie ma I*, *III.* — 14 effectus„ efficiens *VI.*

Pogorzanach, Łężanach itp. przekształcili te nazwiska na Pomesania, Pogesania, Lansania. Polacy więc znali podwójne Pomorze t. j. polskie czyli słowiańskie, oraz pruskie. Tę różnicę zrozumieli i pojęli też kopiści tekstów II i V_a i dlatego położyli „Pomezanis“ na miejscu „Pomeranis“. Forma zaś „Pomerani“ tutaj przechowana wskazuje na to, że nieznane źródło tej opowieści najpóźniej powstało w początku XIII wieku.

rediens caput sacrum requireret, in loco, ubi illud reposuerat, non invenit; cognacio vero hominis supradicti, ut eciam ipsi, qui ex ea sunt, profitentur, rerum temporalium successu usque hodie in eodem statu permanet, sicut per illud divinum oraculum dudum fuerat declaratum[1]. In loco autem, in quo caput martiris gentilis reposuerat, extitit olim ecclesia[2] in honore ipsius martyris consecrata et ipsa nec non et locus in reverencia habebatur, illicque facta pulchra miracula referuntur".

L. 7 3. Legitur eciam, quod cum in Ungaria Christum predicaret beatus Adalbertus, primum quidem per nuncios suos, deinde per semet ipsum, et innumerabilem populum verbo predicationis atque multis miraculis ad fidem converteret, accidit eum pervenire ad locum, ubi sedes est principalis tocius regionis. Erat autem ibi ydolum quoddam celebre pre ceteris, ex quo demones frequenter dare manifeste responsa solebant. Hac igitur causa turbe vicinarum urbium ad huius rei spectaculum statutis temporibus illud adorature conveniebant. Maxima itaque multitudine populi ydolum circumstante, sanctus pontifex fide fortis, paratus pro Christo tradere in mortem animam suam, audacter accessit et videntibus cunctis, face succensa, in conspectu sacerdotum ydoli omnibusque virtute dei consternatis atque stupentibus tante auctoritatis constanciam, nullo contradicente, illud penitus concremavit.

L. 9 4. Postmodum vero cum pagani proximi Polonie predicacionem eius recipere
L. 10 nollent et eum a finibus suis minis et cedibus expulissent, adire voluit metropolim

---

Wiersz 1 illud„ id *VII.* — 2 supradicti„ illius *III.* — 2 ex ea„ ex ipsa *VII.* — 2 ut„ vel *II.* 2 ut eciam — declaratum„ in successu rerum minime profecit *III.* — 2 profitentur„ profiterentur *Va, VI.* — 3 permanet„ manet *Va, VI, VIII*; manent *VII.* — 3 illud„ id *VII.* — 4 oraculum„ miraculum *II.* — 4 quo„ qua *II.* — 5 reposuerat„ posuerat *II.* — 5—6 nec non et„ nec non *VI.* — 6 illicque„ illucque *VI.* — 6 pulchra„ *nie ma VIII.* — 6 referuntur„ feruntur *II.* — 7 cum„ *nie ma I.* — 8 nuncios„ inimicos *II.* — 8 semel„ se *I, II.* — 8 et„ *nie ma II, Va—VIII.* — 9 fidem„ fidem Christi *VI.* — 9 eum„ ad eum *II.* — 10 pervenire„ venire *Va—VIII.* — 10 principalis tocius regionis„ tocius regionis principalis *VI.* — 10 ibi„ *nie ma Va—VIII.* — 11 manifeste„ *nie ma Va—VIII.* — 13 adorature„ adoraturi *II, Va, VI.* — 13 conveniebant„ convenibant *I, II.* — 15 succensa„ accensa *I.* — 16 omnibusque„ omnibus *II.* — 17 illud penitus„ penitus illud *II.*

[1]) Na tem miejscu urywa się tekst III następującą opowieścią, nieznajdującą się w innych rękopisach: Dicitur eciam, quod pice et cornices momorderunt sibi in collum sanguinolentum; tunc precepit illis avibus in nomine Ihesu Christi, quod in terra non permanerent et hec est causa, quare in Polonia et in Prussia non sunt pice et cornices. — Hiis et aliis multis miraculis tam in vita quam post mortem claruit. [2]) Ponieważ tutaj mowa być może tylko o tak zwanej Pomezanii, wiadomość o kościele ś. Wojciecha odnosi się zapewne do wsi Komorowa pod Malborkiem, gdzie przed r. 1249 istniał kościół takowy.

Polonorum, que Gnezna appellatur, devenitque in quandam villam, ubi de via ad civitatem predictam requirebat. Sed homines loci audientes, linguam eius a sua plurimum dissonare aspicientesque habitum ipsius, scilicet monachalem, sibi omnino invisum, risum commoverunt et loquenti ad eos ac interroganti de itinere non dignabantur respondere. Tunc sanctus dei spiritu plenus, qui per ipsum signa et prodigia faciebat, ait ad illos: Quia pro honore dei loqui non vultis, ad gloriam eius in nomine ipsius iubeo, ut taceatis. Hoc dicto inde abiit et rectam viam Christo ducente invenit. Impiique illi mox muti effecti, perterriti ac conturbati in eo, quod acciderat ipsis, in dolore atque gemitibus sic manebant. Ultra progrediens ad aliam villam venit et pro via inquirens similiter contemptui habitus est, ipsosque sicuti primos eodem mulctavit supplicio, ut, quos consimilis culpe reatus obligabat, pari pena digne constringeret, in utrisque non iniurie sue vindictam in ira expetens, sed in conspectu levitatis occasionem salutis eorum et glorie Christi querens. Deinde ad terciam villam deo duce deveniens de itinere sciscitatus est, ac villani illi benigne respondentes viam sibi humiliter ac amicabiliter ostenderunt. Quibus gracias agens exacto itinere longo brevi tempore, angelo bono comitante, pervenit usque Gneznam urbem, plenam populo, potentissimam et famosissimam. Continuo ad forum pergens multitudini, que aderat, Christum confidenter predicat, premia vite eterne annunciat, deoque cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis plurimis et diversis, Christo domino innumeri crediderunt.

Wieras 1 Gnezna„ Gnesen *I*, Gnysen *II*, Gnesn *Va*, Gnezn *VI*. — 1 appellatur„ vocatur *VII, VIII*. — 2 loci„ *nie ma II*. — 2 a„ *nie ma Va—VIII*. — 3 dissonare„ dessonare *I, II*. — 3 aspicientesque„ aspicientes *VI—VIII*. — 3 ipsius„ suum *II*; eius *VI*. — 3 sibi„ *nie ma Va*. — 4—5 dignabantur„ dedignabantur *II*. — 5 spiritu„ *nie ma Va—VIII*. — 8 impiique„ impii *I*. — 8 effecti„ *nie ma VII, VIII*. — 8 perterriti„ *nie ma II*. — 8 conturbati„ turbati *VIII*. — atque„ ac *Va, VIII*. — 9 gemitibus„ gemitu *VII*. — 9 progrediens„ *nie ma I*. — 10 ad„ in *II*. — 10 similiter„ similiter et *I*. — 10 contemptui„ contemptu *Va, VI, VII*; contemptus est habita *VIII*. — 10—11 ipsosque„ ipsos *VI*. — 11 mulctavit„ multavit *I, II*. — 11 culpe reatus„ reatus culpe *Va—VIII*. — 11—12 obligabat„ obligat *II*; obligabat Masovitas *VII*. — 12 pari„ par *I, VI*. — 12 in ira„ miram *VII*; mire *VIII*. — 13 expetens„ expectans *I*. — 13 conspectu„ spiritu *I, II*. — 13 glorie Christi„ gloriam Christo Christi *I*. — 14 duce deveniens„ ducente veniens *Va*. — 15 ac„ at *Va*. 15 villani illi„ villani *I*; illi *Va—VIII*. — 15 illi benigne„ benigne illi *VII*. — 15 ac„ atque *Va*. — 15 ac amicabiliter„ *nie ma I*. — 16 comitante„ duce *II*. — 17 Gneznam„ Gnesen *I, II*; Gnezn *Va, VI*; Gnesznam *VIII*. — 17 et famosissimam„ ac famosam *I, II, Va*. — 18 pergens„ veniens *VII*. — 18 Christum„ *nie ma II*. — 19 eterne annunciat„ annunciat eterne *VII, VIII*. — 19 sermonem„ sermone *I*. — 20 signis„ *nie ma II*.

Unde factum est, ut fama eius cito per universam regionem percurrens illos quoque pertingeret, quos sanctus presul in nomine Christi dudum voce privaverat, non auditu, sicque perstiterant, nullo prorsus valentes subsidio relevari. Igitur ad virum dei spe gracie ipsius inveniende unanimiter proficiscuntur reperiuntque ipsum multo populo predicantem. Recognoscentes autem eum coram omni multitudine pedibus suis provoluti, suspiriis ac fletibus variisque nutibus delicti sui veniam postulabant. Hoc videns beatus Adalbertus, obmisso interim opere predicacionis, cui toto conamine insistebat, conversus ad illos, ut animo mitissimus erat, placide alloquitur eos dicens: Scio, fratres, scio, qui estis. Video, quod manus domini, que tetigit vos, tribuit vobis intellectum, ut peccatum vestrum recognoscentes ad eum approximetis, qui sanat contritos corde ac per hoc ipsum misericordem deum, cuius ego servus sum, denuncio errori vestro indulgenciam prestitisse. Propter quod ego servus eius in nomine ipsius dei et domini nostri Iesu Christi, creatoris omnium, lingue officium vobis reddo. Hiis dictis et signo crucis facto super eos, confestim solutum est vinculum lingue ipsorum et cunctis stupentibus ceperunt loqui Christumque verum esse deum magnis vocibus conclamare. Baptizari ergo cupientes prius verbo fidei pro captu ipsorum instruens, eos fecit ex aqua et spiritu regenerari. In fide denique confirmati sanctissimo pontifici alacriter omnes in commune supplicant dicentes: Sanctitatem tuam, famule omnipotentis dei, unanimiter imploramus, ut pro iniquitate, quam ceca ac furiosa mente in te commisimus, aliquid magnum nobis in satisfaccionem imponas ad memoriam posterorum. Ad quos beatus presul: Laudo vos, inquit, filii, quod sub manu dei pia devocione humiliamini.

Wieraz 1 Unde„ hoc *II.* — 1 factum est ut„ *nie ma VII.* — 1 cito„ modo *I*; cicius *II.* 1 illos„ ad illos *VI.* — 2 quoque„ quos *I*; que *II.* — 3 perstiterant„ prescierant *II*; persisterant *I, Va, VI, VIII*; persisterent *VII.* — 3 prorsus„ plus *II.* — 3 valentes„ *nie ma Va—VIII.* — 3 relevari„ revelari *II.* — 4 ipsius„ eius *Va—VIII.* — 4 ipsum„ eum *VI.* 5 omni„ ipsa *I.* — 6 nutibus„ gemitibus *I—II.* — 6—7 postulabant„ postulant *VI.* — 7 Hoc„ hic *I*; hec *Va, VIII.* — 7 interim„ *nie ma II.* — 8 conversus„ reversus *VII*; reversusque *VIII.* — 9 que„ *nie ma I*; qui *II.* — 10 tribuit vobis„ vobisque tribuit *I*; vobis tribuit *II.* — 10 recognoscentes„ cognoscentes *I, II.* — 10 eum„ deum *I, II.* — 12 quod„ quod et *Va, VII, VIII.* — 12 ego„ *nie ma I.* — 13 eius„ *nie ma II.* — 13 omnium„ omne *II.* — 14 lingue„ lingua *I.* — 14 facto super eos„ super eos facto *I.* — 15 est„ *nie ma I.* — 15 ipsorum„ eorum *Va—VIII.* — 16 conclamare„ ac clamore *II.* — 16 baptizari„ baptismi *I*; baptizati *II.* — 16 ergo„ igitur *I.* — 16 cupientes„ graciam accipere cupientes *I, II* (?). — 17 pro captu ipsorum„ precatu ipsorum *I*; fide in procaptu ipsorum *II*; *nie ma Va—VIII*; *ma saś legenda.* — 18 commune„ communi *Va—VIII.* — 20 ut pro iniquitate„ *nie ma VII.* — 20 quam„ quam quod *I.* — 20 aliquid magnum nobis„ aliquid nobis magni *Va—VIII.* — 21 satisfaccionem„ sanctificacionem *II.*

Verum tamen certissime hoc scitote, quia illud et cetera peccata vestra omnia vobis in baptismate sunt dimissa; tantummodo mentis vigilanciam observetis, ne ad pristina mala seu alia revertentes perceptam graciam amittatis. Cumque magis ac magis instarent, statuit eis, ut ante quadragesimam a septuagesima, prius quam alii christiani, ieiunium inchoarent et ab esu carnium usque ad diem cinerum abstinerent. Quod preceptum devote suscipientes in vita sua fideliter custodierunt ac posteritati sue observandum quasi iure hereditario tradiderunt. Spiritu ergo dei per beatum Adalbertum predicante, multa miracula faciente, fidem christianam tota Polonia suscepit et fundata est veluti per unum de apostolis super apostolice fidei firmam petram, „prefatumque tempus ac modum abstinencie ante pascha pro reverencia sancti Adalberti gratanter ac communiter custodiendum acceptans, per plurimos annos circiter 230 irrefragabiliter observavit, donec legatus quidam sedis apostolice magne auctoritatis[1], nolens gentem Polonorum diucius aliis fidelibus in observacione annualis ieiunii fore dissimilem, super prefato statuto circa annos domini 1247 auctoritate apostolica dispensavit".

5. Eciam legitur, quod volens beatus Adalbertus transire ad terras alias paganorum, socium laboris et itineris sui virum sanctum nomine Gaudencium in Gnezna pro se archiepiscopum constituit perductusque in Pomeraniam a duce terre honorifice est susceptus. Eundem quippe principem iam pridem sanctus Adalbertus in Polonia baptizaverat, cum illuc advenisset pro filia ducis Polonie, ipsam sibi postulans in uxorem, quam illi tradere noluit, autequam ibi a beato pontifice Adalberto baptismi lavachrum percepisset. Proinde convocat dux Pomeranie populum suum, ut a sancto episcopo audiant verbum dei. Audientes igitur Pomerani, quod

L. 11

L. 12

Wiersz 1 certissime hoc„ hoc certissime *VI.* — 1 quia„ quod *Va—VIII.* — 1 illud„ illuc *I.* 3–4 ac magis„ *nie ma II.* — 4 instarent„ instaret *I.* — 4 a„ ac *II.* — 5 ieiunium„ *nie ma II.* — 5 et„ ipsi *I, II.* — 5 ab„ in *VII.* — 6 quod„ qui *II.* — 6 sue„ sue ad *II.* — 7 quasi„ quod *II.* — 7 ergo„ gracie *I*; *nie ma VI*; igitur *Va, VII, VIII.* — 8 beatum„ *nie ma I, II.* — 9 veluti„ velud *VIII.* — 10 modum„ modus *II.* — ac„ et *Va.* — 11 per„ *nie ma I, II.* — 12 230„ CCCXXX *VII.* — 13 nolens„ volens *I.* — 15 1247„ MCCXLVI *VII.* 16 volens . . . Adalbertus„ beatus . . . volens *Va.* — 18 Gnezna„ Gnesen *I*; Gnysen *II*; Gnezen *Va*; Gnesana *VIII.* — 18 pro se archiepiscopum„ archiepiscopum pro se *VI.* — 19 est susceptus„ exceptus *I*; est exceptus *II.* — 20 illuc„ illud *I.* — 21 a beato pontifice„ ab conpontifice *I.* — 23 dei„ fidei *II.* — 23 igitur„ autem *II.* — 23 Pomerani„ Pomeranii *I.*

[1]) Był to Jakób archidyakon leodyjski, legat papieski, późniejszy papież Urban IV, który r. 1248 na synodzie w Wrocławiu post ten złagodził.

predicaret, quia dii eorum, quos colebant, dii non essent, sed demones, nec ali- 1
quid prestare boni possent, vehementer indignati sunt contra eum blasphemantes, conveniuntque in unum, qui inter eos prudenciores reputabantur, eum super verbis suis redarguere attemptantes. Sed sancto Adalberto verba vite plenius prosequente, se in disceptacione devictos confitentur nec tamen a cultu consueto ac priscis tra- 5
dicionibus se velle recedere pollicentur. Ammirantes igitur valde super prudencia et responsis eius et venerabili persone ipsius reverencia illecti ipsumque super communem statum hominum esse aliquid arbitrantes petebant, ut cum aliis diis eorum ab ipsis se permitteret adorari. Quo audito vir dei nimium contristatus ac tanto errori eorum condolens, graviter ingemuit, lacrimas quoque ubertim profun- 10
dens, sic eis respondit: Heu miseri, quam ceci estis et quam perditi, quantumque plorandi, qui non solum demonibus pessimis, sed eciam homini mortali deitatem vultis ascribere, que nisi soli deo inesse potest, qui cuncta creavit.

L. 13 6. Inde in Prusciam mare transiens adiunxit se cuidam Pruteno, qui Polonicam linguam novit, quem ad fidem cito convertit. Qui hospicio beatum pontificem 15
excipiens, ipsi reverenter obsequebatur et de mandato eius christianum se esse ad tempus ab aliis occultabat.

L. 15 7. Legitur eciam, quod imminente passione sua, cum missam celebraret beatus Adalbertus, indigene pagi hoc videntes, inter se clamores excitaverunt dicentes: Ecce hic ad nos veniens incantaciones et maleficia sua ad maledicendos nos 20
et morbidandos exercet. Eamus igitur et pro conservancia nostra et patrie salute occidamus eum! Cum autem velut insani adversus sanctum sacrosancta misteria peragentem concurrerent, unus ex ipsis respiciens post tergum vidit immensam flammam ignis, que totam villam comburere videbatur et vociferans fortiter, sociis indicat; propter quod omnes quam celeriter revertuntur. Nichil itaque dampni sibi 25
accidisse cognoscentes, sed videntes, quia illusi sunt, amplius quam antea furentes ad invicem loquebantur: Fantasticum fuit, quod aspeximus et ex vi incantacionis eius tale quidem apparuit nobis. Secundo igitur contra sanctum dei atrociter accurrerunt, similique visione ut prius expavefacti, in villam cursu propero redeuntes,

---

Wiersa 5 se„ sed *II.* — 5 disceptacione„ dereptione *I* (*sic*). — 5 priscis„ primis *I*; prisco cultu *ma* L. — 7 illecti„ illegitti *I*; illa *II*; illecti Pertz. — 8 communem„ omnem *II.* — 10—11 profundens„ profundentes *I*; *„te" jednak przekreślono.* — 13 potest„ ponit *II.* — 14 in„ *nie ma I.* — 14 Prusciam„ Prusiam *II.* — 16 obsequebatur„ sequebatur *I.* — 18 eciam„ et *I.* — 19 indigene pagi„ indigni pagani *I.* — 21 igitur„ ergo *II.* — 23 concurrerent„ concurrentem *I.* — 25 propter quod omnes„ omnes que *II.* — vi„ sui *II.* — 28 eius„ eiusque *II.* — 28 quidem„ quid *I*, *II.* — 28—29 accurrerunt„ occurrerunt *II.* — 29 cursu„ curso *I.*

domos suas illesas omnino cum omnibus, que habebant, repererunt, quas incendio penitus putaverunt perisse. O mira potencia dei! O inscrutabilis altitudo sapiencie et sciencie eius, que suaviter disponens omnia, illud divinum ac celeste sacramentum ludibrium estimantes sic levi ludibrio delusit, ut delusores maligni per hoc corripi et sacrificia sancta cum sanctissimo pontifice assistente conservari illibata valerent.

8. Legitur eciam, quod caput ipsius abscisum super cacumen arboris, sub L. 16
qua missam celebraverat, suspenderunt et ut circumquaque ab omnibus a longe videri iniquorum exultacione posset, totam trunci partem proximam vertici, desectis ramis, totaliter nudaverunt. Cumque corpus sacrum membratim discerptum huc illucque dispersissent, hospes ipsius per angelum dei divinitus ammonitus est, ut membra sacra sic diligenter colligeret, quatenus nil de ipsis deperiret et munde recondita reverentissime conservaret. At ille celesti visioni obediens, in timore sancto studiose peragebat, quod sibi fuerat imperatum. Verumtamen cum singula frusta sollerter coherentibus artubus adaptaret, unius manus deesse sibi digitum deprehendit, quem quidam ex perfidis abscisum propter anulum, abstracto eo, in flumen proiecerat. Hunc itaque sollicitus pluribus diebus hinc inde perquirens et loca queque perscrutans minime reperiebat. Die autem quadam uxor eius mirata super hoc interrogavit eum, quidnam foret, quod tam anxius tantum queritans circuiret. Qui primo nullo modo revelare voluit, sed tandem victus tedio et improbitate coniugis secretum sibi propalavit, que mox utpote infidelis vicinis prodidit, qualiter apud virum suum sacre exuvie collecte atque recondite haberentur. Cuius prodicionis quia vir auctor fuerat, illico os eius ita inversum est monstruose, ut vix sumeret cibum et potum, sed nullatenus loqui posset. Pagani autem ex indicio mu- L. 17
lieris in virum impetu facto, multis eum verberibus afficiunt ac in vincula coniectum variis affligunt suppliciis, ut sanctas reliquias eis monstret. Denique relinquens mandatum dei, derelictus est ab eo et traditus iuste potestati impiorum, satisfecit ipsorum voluntati. Traduntur itaque sancta membra prophanis manibus asportanda;

Wiersz 1 illesas . . . habebant„ omnino illesas hinter habebant *II.* — 1 repererunt„ reperierunt *I, II.* — 2 altitudo„ *nie ma II.* — 4 ut„ ut et *II.* — 12 sacra„ *nie ma I.* — 12 munde„ mente *I, II*; mundissime . . . recondat L. — 13 visioni„ visione *I.* — 14 cum„ *depisano w I*; *nie ma II.* — 16 eo„ eum *I.* — 17 flumen„ flumine *I.* — 17 proiecerat„ proicerat *I.* — 19 interrogavit„ interrogat *II.* — 20 nullo„ ullo *I.* — 20 et„ ex *I, II.* — 22 exuvie„ eximie *I, II.* — 23 ita„ *nie ma II.* — 24 sumeret„ sumere *I*; sumeret L. — 24 indicio„ iudicio *I.* — 24—25 mulieris„ *nie ma I.* — 26 monstret„ monstrat *II.* — 28 itaque„ *tak* L; *co I i II mają*: tamen *i* igitur tam, *zdaje się być mylnem rozwiązaniem skróconego* itaque.

que cum disposicione superna reverenter ipsi barbari custodierunt, vel quia, si hoc non facerent, flagello divino percuti formidabant aut quia christianis ea vendere cogitabant. Illi vero, qui digitum sancti pontificis in piscis ventre repererunt, properanter, ut legitur, illos, apud quos veneranda membra esse noverant, adierunt omnesque artus corporis sicut digitum lumine celesti conspiciunt radiare; ad quod spectandum miraculum tota villa confluens et stupens, corpus beatum tanto clarificatum prodigio deinceps ampliori reverencia conservabant.

L. 18 Porro scientes Pruteni martyris gloriosi Adalberti reliquias principi christianissimo, duci Polonie magno Boleslao preciosas existere, mittunt ad eum nuncios dicentes: Noveris illum deum tuum, quem interfecimus, apud nos esse. Si vis nobis dare magnam pecuniam, promittimus transmittere illum tibi. Audiens hoc nobilissimus princeps gavisus est gaudio magno et mittens precium postulatum suscepit cum veneracione debita corpus sacrum. „Fertur factum mirabile in virtute dei, quia, cum corpus illud, quod templum atque organum spiritus sancti extiterat, ex pacto paganorum de pecunia reponderari deberet, positum in statera tam levissimum est effectum, quod quasi nichil omnino indice equa lance appendere videretur“. Cumque deferretur, ad cenobium, quod Tremeszna nuncupatur, pervenit, ibique de assensu predicti ducis cum congrua veneracione primitus est collocatum.

Wiersz 3 repererunt„ reperuerunt *I*; reperierunt *II*. — 4 properanter„ properant *II*. — 5 omnesque . . . . digitum„ omnesque sancti corporis digitum *I*. — 7 prodigio„ prodigiti *I*. — 7 conservabant„ confirmabant *I*. — 8 scientes Pruteni„ Pruteni scientes *IV*. — 8 martyris gloriosi Adalberti reliquias„ reliquias martyris gloriosi *I*; martyris gloriosi reliquias *II*, *IV*; beati Adalberti martyris gloriosi reliquias *IX*. — 9 magno Boleslao„ nec non magno Boleslao *IX*. — 9 mittunt — nuncios dicentes„ ad eum mittunt dicentes *VI—VIII*. — 10—11 nobis dare„ dare nobis *IV*. — 10—11 nobis . . . magnam„ magnam nobis dare *I*. — 11 magnam„ multam *VII*. — 11 promittimus„ prompti sumus *I*, *II*. — 11 transmittere illum tibi„ illum transmittere tibi *IV*; tibi illum transmittere *IX*. — 11—12 nobilissimus„ inclitissimus *IX*.— 12 est„ est valde *VI*. — 13 veneracione debita„ reverencia debita *V*, *VI*; debita veneracione *VII—IX*. — 13 sacrum„ sancti martiris Adalberti *IX*. — 13 fertur„ fertur eciam *VI*. 14 dei„ *nie ma V*. — 14 cum„ *nie ma I—II*. — 15 reponderari deberet„ deberet reponderari *VI—VIII*. — 16 tam„ *nie ma I*. — 16 est effectum„ factum est *I*. — 16 nichil„ nil *II*. — 17 videretur„ videatur *I*, *II*. — 17 Cumque„ Cum *I*, *II*. — 17 Cumque . . . cenobium„ Cumque sacrum corpus ad illud deferretur cenobium *IV*. — 17 deferretur„ defertur *VII*; deferretur et *VIII*; *nie ma IX*. — 17 Tremeszna„ Gnesna *I*; Tcemesna *II*; Trzemesna *VI*; Tremyeszna *VII*; Trzemeszno *IX*. — 18 pervenit„ perveniunt *II*; et dum pervenerunt *IV*; *nie ma VII*; deferretur *IX*. — 18 de„ *nie ma IV*. — 18 primitus est„ est primitus *I*, *II*.

Crebrescentibus igitur et longe lateque circumtonantibus gloriosi pontificis L. 19
signorum preconiis, vir ille, qui hospes ipsius in Pruscia fuerat, cui reatus suus
os intorserat, ad prefatum monasterium cum devocione venit et fusis precibus cum
lacrimis in animo contrito ad sanctum Adalbertum, continuo usu sermonis sibi
reddito, plenissime est curatus et confirmatus in bono opere, usque ad finem
vite sue deo et hospiti suo sancto martyri in sancta conversacione serviens per-
mansit ibidem.

Post aliquantulum vero temporis orto bello inter paganos finitimos et Polonos, L. 20
metuens princeps memoratus, ne forte aliquo sinistro bellorum eventu tantum the-
saurum perdere posset, sacras reliquias cum ingenti gloria 8 Idus Novembris in 6 Listop.
Gneznam[1] transtulit, ubi per ipsius martyris gloriosa merita miracula multa fiunt.

9. „Denique Otto imperator, qui beatum Adalbertum in vita sua preceptorem, in iustificacionibus dei familiarem atque amantissimum habuerat, in gravem egri-
tudinem Rome existens decidit et spe salutis iudicio medicorum iam omnino fuerat

---

Wiersz 1 igitur„ itaque *IX.* — 1 et„ *nie ma II, IV, V.* — 1 et longe„ *nie ma VIII.* — 1 et longe lateque„ liciteque *VI, VII.* — 1 circumtonantibus„ circumdonantibus *I.* — 2 signorum„ *nie ma II.* — 2 vir„ vix *II.* — 2 ipsius„ *nie ma I*; illius *IV.* — 2 Pruscia„ Prusia *II, V, VI*; Prussia *IV, VII—IX.* — 2 suus os„ suum *IX.* — 2 suus„ *nie ma II.* 5 reddito„ rendendo *I.* — 5 opere„ *nie ma I, II.* — 5 ad„ in *I, II.* — 6 sancto„ *nie ma II*; seculari *VI.* — 6—7 permansit ibidem„ ibidem permansit *II.* — 8 aliquantulum vero temporis„ aliquantum vero tempus *IX.* — 9 finitimos„ vicinos *II.* — 9 metuens„ metuensque *VI—VIII.* — 9 memoratus„ memoratus est *V.* — 9 aliquo sinistro„ sinistro aliquo *II.* — 10 perdere„ deperdere *VI—VIII.* — 10 perdere posset, sacras„ posset perdere, sanctas *V.* — 11 Gneznam„ Gnesen *I, II*; Gnezna *IV.* — 11 transtulit„ *pierwotnie* transtuli *w I*; *później dodano* „t". — 11 gloriosa„ gloriosi *I*; *nie ma IX.* — 11 miracula„ mirabilia *I.* — 11 miracula multa fiunt„ multa fiunt miracula *IX.* — 11 fiunt„ fuerit *I.* — 13 dei„ domini nec non *IV.* — 14 iudicio„ indicorum *I*; indicio *V, VI.* — 14 iam„ *nie ma IX.* — 14 omnino fuerat„ fuerat omnino *IV.*

[1]) W rękopisie 1944 biblioteki Ossolińskich znajduje się na kartach 394—399 żywot ś. Wojciecha: „Est terra quedam in partibus Germanie, dives opibus, plena viris bellicosis etc., na końcu której (t. j. na k. 399—399') umieszczono w skróceniu Miracula aż do cudu, który się stał przy wykupieniu ciała ś. Wojciecha; potem rękopis tak dalej opowiada: „Quod videntes Poloni laudantes Christum cum corpore sacro ad patriam reversi, ipsum in ecclesia Gneznensi *retro altare maius* solempniter humaverunt; quod post plures [annos] per Brzeczislaum, ducem Bohemie decimum, et Severum, episcopum Pragensem sextum, cum sancto Gaudencio et fratribus quinque in Bohemiam est portatum, sicut in translacione sancti Adalberti, que est in passionali novo scripta, plenius commemoratur sive continetur. Niestety tej translacyi dotychczas nie udało nam się odszukać.

destitutus. In extremis igitur positus apostolos aliosque sanctos patronos urbis pro vita conservanda suppliciter invocabat. Sed cum nullum sibi adesse sentiret auxilium, ad sui patris beati Adalberti se convertit patrocinium flagitandum, cuius plurima preclara miracula cognoverat, votum vovens, quod, si eum liberaret, ipsius vellet limina in persona propria visitare. Mira res, quia mirabilis deus in sanctis suis; vix verba finierat et ecce subito sanus factus est penitus, cunctis stupentibus surgensque in momento papam adiit, miraculum quoque ac votum ipsi ex ordine patefecit. Qui gavisus est et dominum, qui sanctos suos ita glorificat in beato Adalberto glorioso suo martyre, benedixit. Cum ergo dictus imperator Otto tercius pro explendo voto in Poloniam advenisset, exceptus est in magnificencia et gloria magna a prefato duce Polonie Boleslao. Stravitque ei viam publicam de baldekinis, exsammitis diversisque preciosis sericis ornamentis ad duo magna miliaria usque in Gneznam in templum ad tumbam sancti Adalberti". Videns autem christianissimus augustus circa eundem ducem tantam diviciarum opulenciam frequenciamque et excellenciam regii apparatus in ministeriis, cibis et potibus, vasis aureis ac argenteis aliisque magnificenciis, se quoque ab eo tam regali supra modum decencia susceptum et pertractatum, dixit ad principes, qui secum erant: Magis decet talem

Vinc. v. s. St. I, 2.

Wiersz 1 positus„ positos *II.* — 2 suppliciter„ *nie ma IX.* — 2 invocabat„ deprecabat *II.* 2 nullum„ ullo modo *I.* — 2 sibi adesse„ adesse sibi *IX.* — 3 ad sui . . . Adalberti„ ad sui beati patris Adalberti *IV, V, VIII*; sancti et sui beati Adalberti patris *VI*; ad sui Adalberti patris *VII.* — 3 patris„ piis patris *I, co poprawiono potem na* pii; (piis *powstało niesawodnie z skróconego* patris); pii *II.* — 3 se„ *nie ma II.* — 3 cuius„ cuiuscumque *IV.* 4 vovens„ vovit *IV—IX.* — 5 persona propria„ propria persona *IV*; persona *V.* — 6 finierat„ finiverat *II.* — 6 subito„ subito penitus *I, II.* — 6 sanus factus est„ factus est sanus *IX.* — 6 penitus„ *nie ma IV, V.* — 6 cunctis„ cunctis super hoc *IX.* — 7 surgensque„ consurgensque *IX.* — 7 quoque„ *nie ma V.* — 7 ex ordine„ per ordinem *VI—VIII.* 8 et„ ad *II.* — 8 beato — martyre„ beato Adalberto suo martire *IV*; beato suo Adalberto glorioso martire *VI—VIII*; Adalberto martire glorioso *IX.* — 9 Cum„ verum *V.* — 9 ergo„ igitur *I.* — 9 imperator Otto„ Otto imperator *VI—VIII.* — 10 explendo„ expleto *I, VI.* — 10 exceptus„ receptus *VI—VIII*; acceptus *IX.* — 10—11 magnificencia et gloria magna„ magnificencia magna et gloria *VI—VIII.* — 11 duce Polonie Boleslao„ Boleslao duce Polonie *VI—VIII.* — 11 baldekinis„ baldikynis *II*; baldikinis *VI.* — 12 exsammitis„ et sammitis *I, II*; et sampnitis *V*; exsemitis *VI*; examitis *IX*; *po polsku* axamit, *po niemiecku* Sammt. — 12 diversisque„ diversis *IV.* — 12 preciosis sericis„ sericis preciosis *II*; preciosis sericiis *V.* — 12 magna miliaria„ miliaria magna *VI—VIII.* — 13 in„ ad *VI, VII.* — 13 Gneznam„ Gnesen *I, II*; Gnesznam *VIII.* — 13 in templum„ *nie ma V.* — 13 ad tumbam„ ad tumulum *VII—VIII*; et ad tumbam *IX.* — 13 sancti„ beati *IV.* — 14 eundem„ predictum *IX.* — 14 frequenciamque„ frequenciam *IV.* — 15 regii„ regi *II.* — 15 ac„ et *IX.* — 16 magnificenciis„ munificenciis *I, II, IV, V, IX.* — 17 pertractatum„ pertractum *I*; tractatum *IX.*

principem consortem imperii esse quam subiectum. Sumptoque dyademate de capite proprio „in monasterio Gneznensi“ imposuit super caput eius et de consensu principum presencium ipsum in regem Polonie coronavit. Sic itaque occasione Ottonis veneracionis beati Adalberti gloriam regni primum Polonia adepta est, ceperuntque principes extunc Polonie non esse subiecti regibus Romanorum. Iste rex Polonorum dictus victoriosus et pius Boleslaus dilatavit terminos regni sui et famam celeberrimam gentis sue, a Danubio siquidem magno flumine regni Ungarie usque ad Solavam fluvium Saxonie apud Hallis et a Kyow, que est Russie metropolis, usque ad montes Karinthie principatus eius dominium tendebatur. Huic successit filius eius Mesco in regnum. Post quem filius eius Kazimirus ex sorore Ottonis imperatoris predicti, cognominatus Karolus, tercius regnavit et post hunc quartus regnum tenuit filius eius Boleslaus dictus bellicosus, sed sceleratissimus, qui sanctum Stanislaum venerabilem virum, episcopum Cracoviensem, pro eo, quod ipsum pro iniquitatibus suis argueret, interfecit; „in quo defecit regnum et usque ad presens tempus deinceps rex in Polonia non surrexit“. Dedit igitur in prefata coronacione Otto imperator regi Boleslao pro insigniis regalibus lanceam sancti Mauricii et unum ex clavis domini filioque eius Mezconi sororem suam despondit in uxorem. Boleslaus autem rex inter plurima excellencia munera brachium sancti Adalberti

Vinc. v. s. St. I, 1

Vinc. v. s. St. I, 2

Wiersz 1 consortem imperii esse„ esse consortem imperii *I*, *II*. — 2 proprio„ suo *I*; suo proprio *VI—VIII*. — 2 in monasterio Gnesnensi„ *nie ma I*, *II*. — 2 imposuit„ posuit *IX*. 2 eius et„ ipsius *I*. — 3 in regem„ regem *I*. — 3 Ottonis„ *nie ma I*, *II*, *IX*. — 4 adepta est„ est adepta *IX*. — 4 ceperuntque„ ceperunt *IV*. — 5 principes extunc Polonie„ principes eius extunc *I*, *II*; principes Polonie extunc *IV*; principes extunc *V*; extunc principes Polonie *IX*. — 5 regibus Romanorum„ Romanorum regibus *VI—IX*. — 5—15 Iste rex — surrexit„ *nie ma IX*. — 6 victoriosus„ invictus *V*. — 6 sui„ *nie ma I*, *II*, *IX*. — 7 Danubio„ nubio *II*. — 7 siquidem„ *nie ma VI—VIII*. — 7 magno flumine„ flumine magno *VI*, *VII*. — 7—8 Solava„ Sala *I*, *II*, *V*; Salava *VI*; Zolava *VII*, *VIII*. — 8 Hallis„ ballis *IV*; Hastis *V*; Hellis *VI*; Halys *VIII*. — 8 Kyow„ Kiwe *I*; Know *II*; Kiovia *VI*, *VIII*. — 9 Karinthie„ Kainthie *V*; Chorinthie *VI*; Corinthie *VII*, *VIII*. — 9 principatus eius dominium„ principatus dominii eius *IV*. — 10 Mesco„ Mesko *IV—VI*; Myeszko *VII*. — 10 Kazimirus„ Kazmirius *I*, *II*. — 10 Ottonis imperatoris„ imperatoris Ottonis *II*. — 11 quartus regnum„ regnum quartus *V*. — 13 Cracoviensem„ Draconiensem *I*. — 14 argueret„ arguebat *IV*. — 14 interfecit„ occidit *V*. — 14 in quo — non surrexit„ *nie ma IV—VIII*. — 15 igitur„ ergo *I*. — 16 sancti„ beati *I*. — 17 domini„ *nie ma VIII*. — 17 ex„ de *IX*. — 17 Mesconi„ Mestchoni *II*; Meskoni *IV—VI*; Myesconi *VII*; Myeszkoni *VIII*, *IX*. — 17 despondit„ desponsavit *VI*, *VIII*. — 18 plurima„ *nie ma VI—VIII*. 18 excellencia munera„ dona excellencia munera *IV*; excellentissima munera *IX*.

cesari clarissimo obtulit, quod ille super omnia dona gratissime acceptavit et gaudens ad propria est reversus, gracias agens domino, cuius regnum eternum est et imperium super omnes in secula seculorum amen [1].

VITA S. STANISLAI EPISCOPI CRACOVIENSIS

(VITA MINOR)

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Niniejsza *vita minor s. Stanislai* nie była dotychczas ani znana ani rozpoznana, choć stosunkowo w wielkiej liczbie rękopisów się przechowała. Pochodzi to stąd, że prawie wszystkie rękopisy tego żywota do dziś dnia istniejące są dziełami kopistów XV wieku, w skutek czego każdy, który się z nim spotkał, uważał go lub przynajmniej uważać go mógł za wyciąg z dzieła tak zwanego Wincentego z Kielc,

---

Wiersz 1 cesari„ *nie ma II.* — 1 cesari clarissimo„ *nie ma VI, VII*; cesari carissimo *V, IX.* — 1 obtulit„ *nie ma VII.* — 1 ille„ ipse *IV.* — 1 gratissime„ *nie ma IV, VI—IX.* 1 acceptavit . . . reversus„ accipiens ad propria gaudens remeavit *IX.* — 2 domino„ deo *IV, VII, VIII*; domino deo *VI*; deo et sancto martiri Adalberto pontifice (sic) glorioso *IX.* 2 regnum eternum est„ regnum est in eternum *VI*; regnum est eternum *VIII.* — 3 omnes„ omnia *VI—VIII.* — 3 amen„ amen etc. *VIII.*

[1]) Zamiast: et gaudens . . . amen podaje tekst II od siebie co następuje: gaudens Romam reversus. In predicta vero alma urbe in insula Tyberis apud sanctum Bartholomeum reliquias predictas cum gloria et honore collocavit. Cuius partem brachii reverendus pater dominus Iohannes Striperok episcopus de speciali licencia vicarii domini Urbani pape quinti ad ecclesiam suam Warmiensem cum veneracione reportavit, gracias agens deo, cuius regnum eternum est et imperium super omnes in secula seculorum.

o którym Długosz już pisał, że bezpośrednio po kanonizacyi ułożył żywot ś. Stanisława; rękopisy zaś Wincentego dochodzą pierwszej połowy XIV wieku. Ta okoliczność właśnie była przyczyną, że śp. Bielowski, który posiadał odpis tej *vita* zrobiony niegdyś przez Żegotę Paulego z rękopisu biblioteki XX. Czartoryskich 3064 i skolacyonowany z rękopisem 271 biblioteki jagiellońskiej w Krakowie, o niniejszym żywocie ś. Stanisława nigdy nie wspominał, choć do *vita* napisanej przez dominikana Wincentego często się odwoływał. Moję uwagę na *vita minor* zwrócił ks. kanonik Ignacy Polkowski przesyłając mi w darze podobiznę tejże z rękopisu XIV wieku, której nadał tytuł następujący: *Legenda minor de s. Stanislao martyre et pontifice e codice membranaceo, cui titulus Passionale de Sanctis, in archivo capituli cathedralis Cracoviensis asservato opere autographico paucis exemplaribus edidit Ignatius Polkowski.* MDCCCLXXXII.

Rozpatrzywszy się dokładnie w tej legendzie i poznawszy jej wielką wartość i znaczenie, starałem się zebrać jak największą ilość rękopisów, aby otrzymać tekst jak najdokładniejszy; udało mi się zebrać ich 12, ale niestety 11 z nich pochodzi z wieku XV, z tego wieku, gdzie u nas zaczęto przepisywać masami dawniejsze zabytki, ale zato też błędnie i niedokładnie.

Teksty w tych rękopisach przechowane wystarczają jednak, aby rozróżnić trzy kategorye czyli familie, z których jednak żadna bezpośrednio nie wypłynęła z pierwotnego oryginału, bo wszystkie teksty — najdawniejszego nie wyjmując — ucierpiały mocno w skutek ciągłego przepisywania.

Do kategoryi pierwszej liczymy te rękopisy, które przedstawiają tekst najlepiej zachowany a pomiędzy nimi zajmuje pierwsze miejsce:

I. *Passionale de sanctis.* Kodeks ten pergaminowy in folio, będący własnością biblioteki kapituły krakowskiej, zawiera kart nieliczbowanych 234; pierwszych kart 190 pisała jedna ręka w pierwszej jeszcze połowie XIV wieku w dwóch kolumnach i ozdobiła je bardzo pięknie malowanymi inicyałami. Z pomiędzy legend w tym kodeksie umieszczonych zasługują na uwagę:

nr. LXXI: *de sancto Adalberto martire.* Jest to tekst wydrukowany już r. 1511; na końcu nieco cudów.

nr. LXXV: *de sancto Stanislao martire et pontifice* obejmuje kart 11 od karty 163 począwszy.

nr. CIII: *translacio s. Wenceslai*, kart 4;

nr. CVIII: *vita Cirulli et Metudii*, kart 3.

Szczegółowszy opis tego rękopisu podaje ks. Polkowski w drukującym się obecnie Katalogu rękopisów kapitulnych katedry krakowskiej pod l. 147. Wymieniony co dopiero rękopis zawiera najdawniejszy dotychczas znany i jako taki względnie przynajmniej najlepszy i najpoprawniejszy tekst żywota ś. Stanisława. Pomimo to jest miejsc zepsutych i źle odczytanych niemało.

II. W ścisłym związku z powyższym tekstem stoi legenda, która się znajduje w rękopisie biblioteki uniwersyteckiej we Lwowie XLI B 5 folio, pisanym w XV wieku i pochodzącym *e conventu Premisliensi ordinis predicatorum.* Tytuł jego:

Passionale. Kodeks ten wielorako uszkodzony; żywot ś. Wojciecha wydarto, bo po nrze 63 „*de sancto Georgio*“ następuje zaraz nr. 65 bez początku jednak.

Nr. 73 traktuje „*de sancto Stanislao martire*“ i obejmuje 8 kart pisanych w dwóch kolumnach.

nr. 127: *translacio s. Stanislai*, i

nr. 128: *miracula s. Stanislai* obejmują 11 kart;

nr. 129: *de s. Wenceslao*, 3 karty;

nr. 135: *de s. Hedwigi*, kart 5.

Wspomniana pod l. 73 legenda o ś. Stanisławie pochodzi pośrednio z tego samego źródła co tekst I i wskutek tego ma z nim wspólne nieomal wszystkie jego wady i rażące nawet błędy; w niektórych miejscach tylko podaje lepsze lekcye; bliskie ich pokrewieństwo uwydatnia się już tem, że tylko one mają napis: *de Petro resuscitato*. Pomimo to nie brakuje tekstowi II samodzielnych pomyłek i charakterystycznych zmian, które stanowczo dowodzą, że nie wypłynął bezpośrednio z I a które go łączą z familią drugą.

III. Bardzo mało tylko różni się od tekstu I legenda znajdująca się w rękopisie 2209 biblioteki Ossolińskich we Lwowie; jest to kwartant pisany w XV wieku, który pomiędzy innemi zawiera:

1 *Legenda de s. Adalberto*, o której poprzednio już mówiliśmy.

2 Legenda o ś. Stanisławie z licznemi glosami niemieckiemi i polskiemi. k. 93—100′.

3 *Translacio s. Stanislai*. k. 100′—101.

4 *De translacione vero corporis s. Floriani martiris in civitatem Cracoviensem sic legitur*. k. 110—111.

5 *De translacione s. Stanislai*. k. 118—122.

Tekst tutaj umieszczony na k. 93—100′ zawiera jednak tylko wyciągi po większej części dosłowne z pierwotnego tekstu; miejscami zaś skraca go lub przerabia jak np.:

VITA MINOR r. 2	III
Stanislaus, ut pretulimus, secundum rozdz: 29	Ipse enim secundum etc.
preceps aduolat Bolezlaus, predones spaciosi fluminis interiectu iam securos . . . . . de armata multitudine triumphant	preceps avolat Boleslaus. [Predones spaciosi fluminis interiectu przekreślono]. De multitudine hostium triumphum accepit.

Pochodzi zaś z I i II z jednego źródła pierwotnego; wszystkie trzy rękopisy bowiem zgadzają się w błędach niektórych; tak np. wszystkie trzy mają „*eicere, eitere*“ zamiast „*extere*“ itp. III ma jednak miejscami lepsze lekcye od I.

Chcąc bliżej oznaczyć wzajemny stosunek tych trzech tekstów, jednych do drugich, można powiedzieć, że I i III pochodzą z jakiegoś tekstu A nieistniejącego

II, podczas gdy II wypłynął z takiegoż tekstu B; A zaś i B mają bezpośrednio lub pośrednio swoje źródło w jakimś tekście dawniejszym C.

III$_a$. Do familii pierwszej należy także *vita s. Stanislai* z XV wieku, znajdująca się w kodeksie 175 biblioteki kapitulnej w Krakowie, która się jednak miejscami zbliża do familii drugiej. Tekst tego żywota tamże na 7 stronicach umieszczony składa się niestety tylko z urywków dosłownie wypisanych; wyciągi te jednak nie obejmują tych samych ustępów, które stanowią tekst III. Właściwego końca brak; miał się bowiem mieścić w translacyi ś. Stanisława, której jednak nasz rękopis nie posiada. Szczegółowy opis rękopisu podaje drukujący się obecnie katalog rękopisów kapitulnych pod l. 157. Ponieważ rękopis ten poznaliśmy dopiero po opracowaniu niniejszego tekstu, więc skorzystaliśmy zeń o tyle jeszcze, żeśmy wszystkie ważniejsze miejsca z nim porównawszy, mogli odmianki pomieścić na właściwem miejscu pod znakiem III$_a$.

Jak powyższe 4 rękopisy jednę kategoryą, tak znów stanowią następujące 4 drugą familią. Wszystkie rękopisy tejże drugiej familii w pojedynczych wyrazach dość odbiegają od pierwotnego tekstu, który się stosunkowo najlepiej przechował w I i w wyciągach III a różnią się pomiędzy sobą przestawieniem wyrazów i większą lub mniejszą ilością błędów i pomyłek. Pośrednikiem pomiędzy pierwszą familią a drugą jest II, który najważniejsze właściwości pierwszej i drugiej kategoryi razem w sobie zawiera. Stąd wynika niewątpliwie, że tekst B, z którego wypłynął II, także dla drugiej familii był źródłem pierwotnem. Do familii drugiej należą:

IV. Rękopis 1550 in fol. biblioteki jagiellońskiej w Krakowie, w którym na k. 182—189 mieści się tekst legendy o ś. Stanisławie, który pomimo to, że jest dość błędny — bo kopia XV wieku — zachowuje jednak w wielu razach tekst pierwotny dobrze.

V. Rękopis 1768 in folio z XV wieku, własność biblioteki jagiellońskiej, zawiera na k. 231′—243′ tekst z początku przynajmniej dosyć dobry, ku końcowi zaś mniej dobry; na marginesach znachodzimy liczne poprawki, które, o ile pochodzą z *vita maior*, nie znalazły uwzględnienia w odmiankach.

VI. Tekst bardzo błędny zawiera rękopis tejże biblioteki nr. 3408 fol. na kartach 268—273, również jak

VII. nr. 271 tejże biblioteki jagiellońskiej na kartach 118′—123; obydwa rękopisy pochodzą z XV wieku.

Zaznaczyć jeszcze należy, że z tych 4 tekstów IV a VII, oraz V a VI w bliższym do siebie stoją stosunku.

Szczegółowy opis wymienionych powyżej rękopisów biblioteki jagiellońskiej i ich treści zawiera Dra Władysława Wisłockiego: Katalog rękopisów biblioteki uniwersytetu jagiellońskiego. Kraków 1877—1881 pod podanemi powyżej liczbami [1].

[1]) Po opracowaniu już niniejszego tekstu poznaliśmy jeszcze dwa rękopisy należące do drugiej familii, o których tutaj czynimy tylko wzmiankę, gdyż porównanie ich z naszym tekstem nie wydało żadnych nowych rezultatów. — Pierwszym z nich jest kodeks

Trzecią familią stanowią dwa rękopisy biblioteki XX. Czartoryskich w Krakowie, pochodzące z XV wieku. Są to:

VIII. Nr. 2767: *vitae Sanctorum*; na uwagę zasługują pomiędzy innemi:

C, XXVI: *vita s. Adalberti.*

E, XXX: *vita Ladislai regis Ungariae.*

D, III: *de translatione s. Floriani.*

D, V: *vita s. Stanislai*; brak początku; kart 6.

F, X: *vita s. Procopii.*

H, XXIX: *translatio s. Hedvigis.*

I, XX: *vita s. Ludmillae.*

I, XXVIII: *passio b. Stanislai*, kart 11.

K, VII: *secuntur nova miracula de sancto Stanislao martire et pontifice glorioso*[1]; kart 7.

4246 biblioteki jagiellońskiej w Krakowie, pochodzący z XV wieku, który na 351 kartach zawiera CCIX kazań i legend, z których zasługują na uwagę mianowicie

LXV *Translacio sancti Venceslai.*

LXXVII *Vita Cirilli (et) Metudii.*

LXXXIII *Vita sancti Adalberti* (*In partibus Germanie* etc.; jak druk krakowski z r. 1511). kart 7.

XCIIII *De sancto Stanislao* kart 7.

CXLI *Translacio sancte Hedvigis.*

CLXXXIX *Translacio sancti Stanislai.*

CLXXXXI *De sancto Venceslao.*

CLXXXXVI *De translacione Hedvigis sancte.*

Nr. XCIIII zawiera *vita minor* a nr. CLXXXIX trzecią część *vita maior* napisanej przez dominikana Wincentego.

W drukowanym katalogu biblioteki jagiellońskiej o tym rękopisie jako o później dopiero nabytym nie ma wzmianki.

Drugi tekst, o którym wspomnieliśmy, jest własnością biblioteki kapitulnej w Kielcach, pochodzi z XV wieku i znajduje się wraz z 34 innymi żywotami przy druku: *Tabula super legendas sanctorum secundum ordinem alphabeti collecta* (to jest tak zwane *Lombardica historia*) z r. 1482. Prócz *vita minor*, która zajmuje pomiędzy żywotami 24te miejsce, znajduje się tamże pod l. 20 *legenda de sanctis Cirulio (et) Metudio.* Końca rękopis nie posiada. [1]) Miracula te zdziałane w XV wieku umieścił już Długosz w napisanym przez siebie żywocie ś. Stanisława.

K, XIV: *vita b. Hedvigis.*

L, XI: *translatio s. Adalberti.*

M, V.: *legenda quinque fratrum heremitarum.*

V, VII: *historia s. Adalberti.*

Nas interesuje tutaj tylko tekst uszkodzony, który się zaczyna na karcie D, V. Tekst ten jest stosunkowo dobry; przepisywacz znał dominikana Wincentego *vita s. Stanislai* i *cronica Vincenciana* czyli kronikę mistrza Wincentego; w drugiej bowiem połowie przerabia tekst, wstawiając w miejscu pierwotnego ustępy z kroniki mistrza Wincentego i z *vita maior s. Stanislai.*

IX. Nr. 3064: *Legendae sanctorum;* w tym rękopisie mieszczą się pomiędzy innemi:

k. 90′—91: *translatio s. Venceslai.*

k. 91′—92′: *vita s. Constantini patroni Slavorum.*

k. 124$_b$—128′: *vita s. Adalberti* i *miracula.*

k. 141′—142′: *vita s. Floriani.*

k. 142′—143: *de translatione eiusdem.*

k. 145′—150′: *vita sancti Stanislai.*

k. 211—212: *vita s. Ladislai regis Ungariae.*

k. 228′—230: *vita s. Procopii Bohemi.*

Tekst żywota ś. Stanisława tu na kartach 145′—150′ umieszczony, choć te same posiada właściwości co VIII, nie pochodzi jednak od niego ani on z tekstu niniejszego; oba miały wspólne źródło. Tekst niniejszy, który mniej jest poprawnym, przepisał niegdyś pan Żegota Pauli dla śp. Augusta Bielowskiego.

Teksty VIII i IX różnią się od innych tem, że posiadają niektóre dodatki, których w innych nie ma, które jednak zawiera żywot ś. Stanisława opracowany przez dominikana Wincentego. Zdawać by się mogło, jakoby to były samodzielne ustępy dodane przez autora samego lub przez kogoś innego krótko po powstaniu tej *vita*, jednem słowem mniemać można, jakoby to była druga redakcya, z której wspomniane ustępy wypisał Wincenty. Przeciw takiemu mniemaniu jednak przemawia ta okoliczność, że w wielu razach, gdzie druga familia od pierwszej się różni, trzecia jest w zgodzie z drugą, choć Wincenty przeciwnie zgadza się z pierwszą, coby nie mogło mieć miejsca, gdyby tenże autor z rękopisów trzeciej familii był korzystał. Charakterystycznym jest pod tym względem a mojem zdaniem rozstrzygającem następujące miejsce, które tu według familii zestawiamy:

FAMILIA I.	FAMILIA II.	FAMILIA III.	WINCENTY.
qui ut dicit et ablucione indiget et animam suam venalem habet.	ut qui dives sit et ablucione indiget etc.	ut qui dives sit, oblacione et indiget etc.	qui ut dicit Ieronimus et obulo indiget et animam suam venalem habet.

Z tego zestawienia wynika niewątpliwie, że familie I—III pochodzą z exemplarza, w którym opuszczono „*Ieronimus*“ a „*obulo*“ niewyraźnie napisano, wskutek czego wszystkie familie starały się napróżno odgadnąć sens; Wincenty zaś czerpał z tekstu jeszcze nieuszkodzonego. Gdyby więc wspomniane dwa rękopisy stanowiły oddzielną redakcyą, z której bezpośrednio Wincenty czerpał, musiałyby posiadać tekst taki jak Wincenty, albo tenże ten sam tekst co familia III, t. j. musiałby był korzystać z exemplarza uszkodzonego.

Dla przytoczonych względów należy przypuścić, że dodatki familii trzeciej nie są organiczną jej częścią i nie stąd dopiero przeszły do pracy Wincentego, lecz odwrotnie, że są wtrętami późniejszych przepisywaczy przejętymi z Wincentego, jak tego przykład posiadamy jeszcze na rękopisie 2767, który w niektórych miejscach opuszczając tekst niniejszej *vita* natomiast umieszcza opisy obszerniejsze Wincentego.

Teksty więc VIII i IX należą właściwie do familii drugiej a tekst VII jest z nimi najbardziej z wszystkich spokrewniony.

X. *Vita s. Stanislai* napisana przez ks. Wincentego *de ordine praedicatorum* wcieliła nieomal w całości *vitą minor* a że autor pisał krótko po kanonizacyi, miał więc przed sobą, jeżeli nie sam oryginał, to przynajmniej tekst mało jeszcze przerobiony. Tekst jego zgadza się mniej więcej z I i jest jedyny, który i tam ma poprawne lekcye, gdzie wszystkie inne się mylą. Korzystanie z niego jest jednak o tyle utrudnionem, że często wiedzieć nie możemy, co w nim jest pierwotnem a co przeróbką Wincentego, choć tenże zwykle dosłownie wypisuje swoje źródło; dlatego też uciekaliśmy się do niego tylko w razach wątpliwych lub wtedy, gdy wszystkie inne teksty miały lekcye mylne, aby za jego pomocą przywrócić tekst pierwotny.

Ponieważ w żywocie ś. Stanisława, który poniżej wydajemy, nie ma żadnej wzmianki o kanonizacyi, ponieważ autor nie podaje ani jednego cudu szczegółowego w nowszych czasach zaszłego, przypuścić możemy śmiało, że *vita* niniejsza powstała znacznie przed kanonizacyą, w czasie gdy cześć ś. Stanisława zaczęła się dopiero szerzyć pomiędzy ludem. Że tak jest, tego dowodzi także dominikan Wincenty, który po kanonizacyi ułożywszy nowy i obszerny żywot ś. Stanisława, z *vita minor* w całej pełni korzystał. Ale czas powstania niniejszego żywota da się jeszcze dokładniej oznaczyć. Powiada bowiem autor, że znał i widział jeszcze kościołek drewniany, który niegdyś ś. Stanisław wystawił w Szczepanowie na cześć ś. Maryi Magdaleny i konsekrował własną ręką a zarazem nadmienia, że takowy „*nuper ante paucos annos pre vetustate corruit*“. Dominikan Wincenty wypisując ten ustęp z *vita* niniejszej, objaśnia go w ten sposób: *que nuper tempore domini Ivonis bone memorie Cracoviensis episcopi pre vetustate corruit*“. Biskup Iwo zaś rządził dyecezyą krakowską w latach 1218—1229; w tym czasie więc runął kościołek szczepanowski, a że autor niniejszej *vita* ułożył ją kilka lat po tem zdarzeniu, nie mylimy się zapewne twierdząc, że pisał około r. 1230.

Że autor był duchownym, z góry przypuścić można, bo w owym wieku świeccy nie trudnili się jeszcze u nas pisaniem; sądzę jednak, że nie rozminę się z prawdą utrzymując, że był dominikanem, że należał do zakonu kaznodziejskiego; wskazują

na to jego własne słowa, któremi o sobie mówi: „*in ea* (t. j. w kościele szczepanowskim) *uerbum dei populo predicauimus*; że zaś nie jako ksiądz świecki tam miewał kazania, lecz jako zakonnik, to wynika nie tylko z całego układu żywota, lecz także z słów: *libet intueri oculo fidei, fratres karissimi, quoniam omnipotens deus, qui facit mirabilia magna solus* etc. a słowa te zdołamy zrozumieć dopiero wtedy, gdy sobie wyobrażamy, że autor swą pracę czytał swym braciszkom klasztornym lub ją na ten cel przeznaczył; układ też całego utworu jest tego rodzaju, jaki posiadają legendy świętych, które czytano w murach klasztornych, jak na to zaraz z początku *etymologia nominis* wskazuje.

Ponieważ Szczepanów nie leży zbyt daleko od Krakowa, przypuścić możemy z wszelką pewnością, że autor przebywał w klasztorze dominikanów krakowskich a nie sandomierskich; obydwa bowiem klasztory założył sam biskup Iwo a że tenże już r. 1222 kaznodziejom Jackowi z Opola i Henrykowi z Morawy odstąpił kościół ś. Trójcy, który odtąd był w posiadaniu Dominikanów, przypuścić możemy, że autor nasz około roku 1222 zaczął miewać kazania w Szczepanowie, że zatem około roku 1230 mógł ułożyć żywot niniejszy.

Jako członkowi zakonu kaznodziejskiego, nie brakło autorowi wymowy i dlatego też piórem dobrze włada; w piśmie świętem dobrze był oczytany, jak to wynika z licznych przytoczeń; prócz pism jednak biblijnych przywodzi jeszcze ojca kościoła Jeronima (rozdz. 10), *gesta sanctorum* (rozdz. 17), oraz *ecclesiasticae historiae* Euzebiusza cezaryeńskiego (rozdz. 18); co jednak z tych pism i autorów przytacza, ma tylko znaczenie retoryczne i jest zupełnie bez wpływu na wartość wewnętrzną utworu.

Ponieważ autor pisał około 150 lat po śmierci ś. Stanisława, źródłami mogącemi mu służyć za podstawę dzieła, mogły być albo tradycya, albo kroniki i roczniki, albo współczesne dokumenty i listy. Listów i dokumentów autor nie zna żadnych; głównym jego źródłem była, zdaje się, tradycya, jak o tem świadczy powieść o komesie Piotrze z Piotrawina, oraz używanie wyrazu „*fertur*“ (rozdz. 4).

Do źródeł pisanych polskich odwołuje się trzy razy; raz na samym początku, twierdząc, że ś. Stanisław był „*nacione Polonus, ex prouincia Cracouiensi processit oriundus*“, opiera się na świadectwie roczników książąt polskich i historyi dziejów (*ut annales principum Polonie et gestorum tangunt hystorie*). Że przez *annales principum Polonie* nie należy zrozumieć roczników w dzisiejszem znaczeniu, tego dowodzi najlepiej okoliczność, że ani jednej daty w całem dziełku jego nie znajdujemy.

Że „*annales principum Polonie*“ a „*gestorum hystorie*“ nie stanowią dwóch dzieł osobnych, z których autor czerpał, lecz że to jest tylko opisaniem wyrazu „*cronica*“, tego właśnie dowodzi inne miejsce, gdzie swoje źródło nazywa poprostu kroniką polską (*quia in eadem Polonorum cronica uir litteratus et in diuinis rebus illuminatus dicitur fuisse* rozdz. 4). Tęż kronikę przywodzi autor po raz trzeci, gdy zaczynając opowiadanie dziejów polskich, mówi o Bolesławie Wielkim „*de illo enim legitur in cronica Polonorum*“. Ostatni cytat, oraz wyrażenie „*annales principum Polonie*“ dowodzą dostatecznie, że mamy tutaj rzeczywiście do czynienia

z jakąś kroniką polską a nie z jakimś katalogiem biskupów krakowskich, jakby się to zdawać mogło, uwzględniając tylko treść pierwszych dwóch cytatów. Co to była więc za kronika?

Pytanie to zdołamy sobie poniekąd wyjaśnić, gdy miejsce przez autora zacytowane zestawimy z odnośnym ustępem Galla:

VITA MINOR 19.	KRONIKA GALLA. I, 6
De illo (Boleslao) enim legitur in Cronica Polonorum, quod a Danubio usque ad Solauam dilatavit sue gentis imperium. *Regnum* autem suum non solum *uiriliter gubernauit*, sed et *sua probitate Poloniam deauravit. Ipse Bohemiam et Moraviam* suo dominio *subiugauit et in Praga sedem ducalem obtinuit* et frenum tributi de manu ducum Bohemie et Morauie tulit. *Ipse Pomeranos et Pruthenos* adhuc in gentilitatis errore positos *contriuit* et sibi tributarios fecit. *Ipse* Slauos et *Ungaros sepius in certamine deuicit et terram eorum usque* ad *Danubium* possedit. Deinde descendens in Russiam . . . . . et ibi regni Polonie fines terminauit.	regnum viriliter gubernavit . . . . . sua probitate totam Poloniam deauravit. Numquid non ipse Moraviam et Bohemiam subiugavit et in Praga ducalem sedem obtinuit . . . Ipse namque Selenciam, Pomoraniam et Prusiam usque adeo vel in perfidia resistentes contrivit . . . . Numquid non ipse Hungaros frequentius in certamine superavit totamque terram eorum usque Danubium suo dominio mancipavit?
Ipse *Saxones indomitos* manu potenti *edomuit et in* media *Solaua* columpnam figens *ferream* fines limitavit. *Ipse beatum Adalbertum* Pragensem episcopum *a rebelli Bohemorum gente* multis *iniuriis* lacessitum, de *longa peregrinacione* honorifice *suscepit et eius* salutaribus exhortacionibus *et institucionibus* deuote *obediuit.*	Indomitos vero Saxones tanta virtute edomuit, quod in flumine Salae in medio terrae eorum meta ferrea fines Poloniae terminavit. . . . Ipse etiam beatum Adalbertum in longa peregrinatione et a sua rebelli gente Bohemica multas iniurias perpessum, ad se venientem cum magna veneratione suscepit eiusque praedicationibus et institutionibus fideliter obediuit.

Stąd wynika niewątpliwie, że według wszelkiego prawdopodobieństwa autor miał w tem miejscu na myśli kronikę Galla. Mniej wyraźnie występuje podobieństwo w opisie pobytu cesarza Ottona w Gnieźnie, choć i tutaj tu i owdzie spotykamy te same wyrażenia w *vita* i Gallu. Dalsze ustępy nie mają nic wspólnego z Gallem i tylko następująca wiadomość przypomina go nam nieco:

VITA 24	GALL I, 19
Post hec *accepit uxorem* vnam *de Rusie* principibus *nobiliorem* nomine Dobronegam dictam, cognomine Mariam, *ex qua genuit quatuor filios*, primogenitum *Bolezlaum*, secundum *Wladizlaum*, tercium *Mesconem*, quartum *Odonem*.	Postea vero de Rusia nobilem cum magnis divitiis uxorem accepit, de qua filios quatuor . . . . generavit. Nomina autem filiorum eius haec sunt: Bolezlavus, Wladislaus, Mescho et Otto.

Pomimo tego podobieństwa nie możemy jeszcze twierdzić stanowczo, jakoby kronika Galla była tem źródłem zacytowanem, bo bezpośrednio po miejscu ostatniem spotykamy inne jeszcze źródło, inną kronikę, z której nasz żywot nadzwyczaj obficie korzysta, jest to kronika mistrza Wincentego niedawno przedtem zmarłego, z której nasz autor rozdziały 16, 17, 18, 20 i 21 księgi drugiej wypisuje nieomal dosłownie.

Ponieważ, jak widzieliśmy, autor żywota zna dwie najdawniejsze kroniki polskie Galla i Wincentego i z nich swobodnie korzysta, zachodzi więc kwestya, czy jednę z tych kronik i którą miał na myśli, przywodząc cytaty o ś. Stanisławie. Ale że tych słów kroniki Galla i Wincentego nie znają, trzeba koniecznie przypuścić, że autor miał przed sobą albo interpolowany tekst Galla albo odmienną redakcyą mistrza Wincentego, albo prócz znanych tekstów Galla i Wincentego jeszcze inną dotychczas nieznaną kronikę, z której czerpał.

Co się tyczy kroniki dziś wcale nieznanej a więc zagubionej, to właściwie nie mamy żadnych dowodów stwierdzających jej istnienie, bo odmienne przedstawienie czasów Mieśka II i Kazimierza może być dziełem autora samego, który swe wiadomości czerpał nie z kroniki pisanej, lecz z zamąconej już tradycyi ustnej.

Z Wincentego mistrza autor nasz tak obszernie czerpał, że żadnej nie może ulegać wątpliwości, że go znał w tym samym kształcie, w jakim obecnie jeszcze istnieje; ani wypisy naszego autora, ani wyciągi t. z. Mierzwy uczynione w XIII w. nie upoważniają do wniosku, aby istniała druga redakcya mistrza Wincentego znacznie przerobiona, któraby mogła być źródłem tego wszystkiego, co po raz pierwszy w żywocie ś. Stanisława spotykamy. Najdawniejsi świadkowie zatem przemawiają przeciw nieznanej dotąd drugiej redakcyi Wincentego; w obec nich świadectwa późniejsze, które przytoczyć można na dowód, jakoby druga redakcya rzeczywiście istniała, tracą na znaczeniu, mianowicie gdy uwzględniamy, że Wincentów piszących u nas było niemało — wymieniam tylko mistrza Wincentego, Wincentego al. Mierzwę, Wincentego dominikana i Wincentego z Kielc — bo wskutek tego stała się „*cronica Vincenciuna*“, z którą się w XV wieku spotykamy, czemś zupełnie nieokreślonem, zupełnie niepochwytnem. Że ustępy, które poniżej z tekstu VIII w przypisku przytaczamy, pochodzą z kroniki mistrza Wincentego, nie ulega wątpliwości; czy zaś także stąd wynika, aby wiadomości tamże podane o założeniu kościoła ś. Idziego i ś. Węcesława przez Władysława Hermana, były również wyjęte z Wincentego? Zdawać by się mogło, że tak, bo wspomniany ustęp

zna prócz kroniki mistrza Wincentego, tylko żywot niniejszy, dominikana Wincentego *vita s. Stanislai* i *vita Stephani regis* a w tych nie ma tychże wiadomości; pomimo to mniemanie takie byłoby bardzo słabo uzasadnionem, bo ta okoliczność wcale nie jest wykluczona, że wzmianki owe w ogóle pochodzą nie z kronik, lecz z jakichś roczników lub dokumentów.

Jeżeli zaś autor legendy o translacyi ś. Floryana pomiędzy innemi tak się wyraża: „*Tandem cum Polonia post decessum pii Boleslai regis primi Polonie et auctoris fidei christiane eiusdem provincie, tunc fuit orbata rege seu duce, quoniam primi seu maiores natu Polonie parvulum cum matre, sorore imperatoris Othonis expulerant, interim pluribus in regno Polonie malis ortis, ut probatur in primo Vincenciane cronice, Poloni miserunt legatos pro suo rege et legitimo herede querendo etc.*“ — to można słowa „*ut probatur in primo Vincenciane cronice*“ odnieść do poprzedniego zdania, „*pluribus in regno Polonie malis ortis*“; w takim razie jednak musimy przypuścić, że cytat autora jest mylnym, bo dzieje Kazimierza opisuje mistrz Wincenty *in secundo libro*. Odnosząc zaś powyższy cytat „*in primo Vincenciane cronice*“ do zdarzeń następnych, to nie może ulegać wątpliwości, że autor miał na myśli *vita s. Stanislai* napisaną przez dominikana Wincentego (I, 3, 16, 17, 18), który tam przywiedzione zdarzenia właśnie opisuje.

Jeżeli zatem przez „*cronica Polonorum*“ nie należy zrozumieć ani jakiejś kroniki zaginionej ani kroniki mistrza Wincentego, w takim razie zostaje nam tylko jeszcze Gall, za którym właśnie ta okoliczność przemawia, że cytat o Bolesławie niewątpliwie z niego pochodzi; co się zaś tyczy dwóch innych miejsc o ś. Stanisławie przytocznych przez autora, to nie potrzeba wcale ani jakiejś nowej kroniki ani jakiejś nowej redakcyi Wincentego lub Galla, lecz wystarcza zupełnie przypuszczenie, że w jednym z starożytnych kodeksów Galla miejsce, gdzie mowa o zabiciu jakiegoś biskupa — *cum pro traditione pontificem truncationi membrorum adhibuit* — w ten sposób na marginesie objaśniono: „*Hic fuit Stanislaus episcopus Cracoviensis, natione Polonus, ex provincia Cracoviensi oriundus; vir literatus et in divinis rebus illuminatus*“. Sądzę, że taką hypotezą w sposób naturalny i zadawalający wyjaśniamy znaczenie kroniki polskiej przez autora naszego przytoczonej.

Prócz kronik Galla i Wincentego znał autor żywota, jak się zdaje, także *vita s. Adalberti*, którą powyżej na str. 206—221 wydrukowaliśmy; wskazuje na to ustęp następujący:

VITA S. STANISLAI 19.	VITA S. ADALBERTI 11.
Qui (Adalbertus) . . . commilitonem et *socium* suum fratrem *Gaudencium loco sui archiepiscopum instituens*.	Uir namque sanctus . . . quendam christianissimum uirum, sui socium laboris et itineris Gaudencium nomine ibidem archiepiscopum pro se constituit.

Z *vita* niniejszej korzystało bezpośrednio dwóch pisarzy XIII wieku t. j. dominikan Wincenty, autor żywota ś. Stanisława, o którym nieco później obszerniej mówić będziemy i tak zwany Mierzwa, oraz późniejszy rocznik świętokrzyski. Że

Mierzwa oprócz kroniki mistrza Wincentego, czerpał także z *vita s. Stanislai*, nie było tajemnicą, bo często ją sam cytuje jak np. *Mon. Pol. hist.* II, 189, 294, 300. Może zachodzić tylko wątpliwość, czy przywiedziony przez niego żywot jest tym, którym tu się zajmujemy lub *vita maior s. Stanislai* napisana przez dominikana Wincentego.

Mierzwa znał rzeczywiście obydwa żywoty; pomimo to cytuje *vita maior* raz jeden tylko, jak to z następującego zestawienia wynika:

MIERZWA (Mon. II, str. 300).	VITA MAIOR II, 26.
Sicut igitur hic Boleslaus *corpus* sancti Stanislai *in multas partes secuit et in omnem ventum dispersit, sic Dominus regnum suum scidit et plures principes in eo dominari permisit.* Et *sicut idem corpus* Deus *redintegravit, sic futurum est, ut* idem *regnum* Deus *in statum pristinum restauret*[1]. Require in vita s. Stanislai.	Et sicut ipse corpus martiris in multas partes dissecuit et in omnem ventum dispersit, sic Dominus regnum eius scidit et plures principes in eo dominari permisit . . . Sed sicut . . . idem beatissimum presulis et martiris corpus . . . redintegravit . . . sic futurum est, ut per eius merita regnum divisum in pristinum statum restauret.

Ustępu tego *vita minor* wcale nie posiada i też kronika mistrza Wincentego go nie zna. Następujące zaś zdania mogą być wyjęte tylko z *vita minor*, gdyż brzmienie ich w żywocie napisanym przez Wincentego zupełnie jest odmiennem:

MIERZWA (Mon. II, 291).	VITA MINOR 26	VITA MAIOR II, 15.
Proinde *proavi sui magni regis Boleslai audaciam emulatus, prout erat vir belli gerendi studiosus, terminos, quos amiserant* praedecessores *sui, volens recuperare et ad suum dominium reducere, decrevit in valvis Kijoviensibus limites*[2] *regni Polonie reformare: unde Russiae*	Iste Bolezlaus proaui sui magni regis Bolezlai audaciam emulatus, prout erat uir belligerandi studiosus, terminos, quos amiserant patres sui, uolens recuperare et ad suum dominium reducere, decreuit in waluis Kyouiensibus limites regni Polonie reformare. Unde Rusie partibus	Hic improbus pro *recuperandis terminis* regni Polonie, *quos amiserant patres sui* post tempora magni regis Boleslai, suo stipatus exercitu, exteras regiones *peragravit* et contra rebelles prelia multa commisit.

[1]) Ustęp ten nie jest wtrętem, jakby to się zdawać mogło z tego powodu, że Mierzwa tylko raz przytacza *vita maior*, bo kronika wielkopolska, która Mierzwę wypisała, znalazła go już tamże. Ob. Mon. Pol. hist. II, 489. [2]) Zamiast „*in valvis Kyoviensibus limites regni Poloniae* reformare", co ma nasza *vita* i większa część tekstów

partibus imperiose peragratis, omnibus copiis divitiarum capi dedignatur, solo victoriae triumpho, spretis opibus, contentus.	imperiose peragratis, omnibus copiis diuiciarum capi dedignatus, solo uictorie triumpho, spretis opibus, erat contentus.	

W wielu innych miejscach znów, gdzie Mierzwa miał wybór pomiędzy kroniką mistrza Wincentego a *vita minor*, nie wahał się czerpać z naszego tekstu, który mu bardziej przypadł do gustu aniżeli tekst Wincentego, jak o tem nas pouczą następujące przykłady:

MIERZWA (Mon. II, 289).	VITA MINOR 25.	MISTRZ WINCENTY.
Hic[1] *dum quadam* vice *census vectigales dispensari iubet, dum praestantissima* quaedam *manu larga magnifice militibus erogat, quidam de circumstantibus nunc exilem tenuitatem suae fortunae, nunc regiae opulentiae splendorem coniectans, gemebundus suspiriis* ingemuit. Quorum *suspiriorum causam rex coniiciens, amictum chlamydis sibi detrahens ac illius humeris inferens ait . . . . Tunc ille sui oblitus, auri cupidus, dum turgentissimae vestis insarcinat sinum, dum suis viribus non compensat onus, dum a terra attollere nititur auri*	Hic dum quadam die census uectigales dispensari iuberet, dum prestantissima queque *larga manu* magnifice *militibus* erogaret, quidam. *de circumstantibus* nunc exilem tenuitatem sue fortune, nunc regie splendorem coniectans opulencie, gemebundis infremuit suspiriis . . . Rex proinde causam suspiriorum coniciens amictumque sinuosissime elamidis sibi detrahens ac illius humeris inferens ait . . . Tunc ille sui oblitus, auri cupidus, dum turgentissime uestis insarcinat sinum, *dum suis uiribus non compensat onus*, dum a terra attollere nititur auri	Hic dum die quadam vectigales iubet dispensari *thesauros*, dum praestantissima quaeque *munificentissime dispergit*, quidam nunc exilem fortunae suae tenuitatem, nunc regiae splendorem opulentiae coniectans, gemebundus infremuit suspiriis . . . . . Rex proinde *causa* suspiriorum *intellecta*, sinuosissimae amictum chlamydis sibi *detrahit, quem* illius humeris inferens: Tolle, *inquit . . . Tum* ille sinum vestis turgentissimae *insarcinans psallebat . . . . . Haec* dum sui oblitus *canit*, dum *aureum* pondus attollere *conatur*, pondere

Mierzwy, przyjął Bielowski do tekstu „*milites regni Poloniae reformare*“, co z tradycyą tekstu się nie zgadza. [1]) Kursywa w pierwszej kolumnie oznacza tekst Mierzwy wyjęty z *vita minor*; kursywa zaś w drugiej i trzeciej kolumnie oznacza różnice zachodzące pomiędzy tekstem żywota a kroniką mistrza Wincentego.

pondus immensum, heu miser expirat pondere pressus.	*immensum* pondus heu miser expirat metalli pondere pressus.	*oppressus* expirat.
293	27.	
Turpius est enim pretio vinci quam proelio succumbere nec regibus convenit institoria commercia tractare, quibus opus est armis non opibus . . . . . . In cuius locum munere Bolezlai Wladislaus alumnus Poloniae in regnum successit. Accidit interea instructissima Australium ac Bohemorum et Moravorum acies . . .	Turpius enim est, inquit, precio vinci, quam prelio succumbere. Nec regibus conuenit institoria commercia tractare, quibus opus est armis, non opibus . . . in locum cuius alumpnus Polonie Wladizlaus munere Bolezlai *in regnum* successit. (28) Accidit interea instructissimas Australium ac Bohemorum *Morauorumque* acies . . .	turpiusque est pretio vinci quam proelio succumbere nec regibus convenit institoria *taxare* commercia, quibus armis opus est, non opibus . . . . . cuius in locum alumnus Polonie Vladislaus Boleslai munere *sufficitur*. Accidit interea instructissimas *Austrensium et* Bohemorum acies . . .
(294) *et licet inermes, de armata tamen multitudine hostium triumphant. Ob hanc causam Poloni plenis armis uti de cetero*[1] *omiserunt.*	29 . . . et licet inhermes de armata multitudine triumphant. *Ob hanc causam Poloni plenis armis uti de cetero obmiserunt.*	et licet inermes de armata hostium multitudine triumphant.

Sądzę, że przykłady tu przytoczone wystarczają zupełnie, aby każdego przekonać, że obok kroniki mistrza Wincentego właśnie *vita minor* jest głównem źródłem Mierzwy piszącego po r. 1288.

I rocznik świętokrzyski korzystał z *vita minor*, jak to widać w następującem zestawieniu:

VITA MINOR 22	ROCZNIK ŚWIĘTOKRZYSKI 1025 (Mon. III, 63—64).	VITA MAIOR II, 10.
Tunc surrexerunt quasi lupi rapaces per circuitum	*Tunc surrexerunt quasi lupi rapaces per circuitum*	*naciones, que tributa solute erant reddere regi Polonie,*

[1]) W tekscie Mierzwy mylnie „*decreto*“.

reges et principes et ceperunt uastare regnum Polonie . . .	*reges et principes et ceperunt vastare regnum Polonie . . .*	*con*surrexerunt quasi lupi rapaces per circuitum vastantes regnum Polonie . . .
Hic quidem dudum a matre studiis litterarum traditus et hiis competenter instructus, cum iam esset iuuenis robustus . . .	*Hic quidem dudum a matre* sua *studiis litterarum traditus et his competenter instructus, cum iam esset iuvenis robustus . . .*	Hic *enim* competenter instructus *et* iuvenis *factus* robustus.

Stąd wynika niewątpliwie, że rok 1025 rocznika świętokrzyskiego według rękopisów I—VIII pochodzi z *vita minor.*

Ponieważ „Zdarzenia godne pamięci“ (*Mon.* III, 296—313) są tylko przeróbką[1] rocznika świętokrzyskiego, więc korzystały nie bezpośrednio, lecz tylko za pośrednictwem tegoż z *vita minor.*

Czy zaś bulla kanonizacyjna z r. 1253 czerpała z *vita minor* lub raczej z mistrza Wincentego, nie śmiem stanowczo rozstrzygnąć. Za mistrzem Wincentym[2] przemawiają miejsca niektóre, jak np.:

BULLA.	WINCENTY.	VITA MINOR.
Sed ipsi *quociens* in eum *irruere temptant, totiens compuncti, totiens mansuescunt prostrati . . .*	. . . quoties irruere tentant, toties compuncti, toties prostrati mansuescunt	. . . quotiens irruere temptant, *tociens cadunt*, tociens conpuncti *ruunt; tercio* prostrati mansuescunt.
manus in eum conuertit *sacrilegas*	ipse manus iniicit sacrilegas	manus iniecit *uiolentas*

za żywotem niniejszym zaś niektóre wyrażenia stylistyczne, których jednak za decydujące uważać nie mogę np.:

BULLA.	VITA MINOR.	WINCENTY.
ipsum a premissis flagitiis sedula et *paterna* correctione euocare non potuit	Quem . . . cum ab hac truculencia *paterne* non posset reuocare	quem . . . ab hac truculentia quum reuocare non posset
iuxta aram	iuxta aram	*prope* aram

[1]) Obacz w tomie XI Przewodnika naukowego i literackiego moję rozprawę: Kilka uwag nad rocznikiem świętokrzyskim (str. 85—96). [2]) Z miejsc wykazanych przez Augusta Bielowskiego w Mon. Pol. hist. II, 296—297, które jakoby dosłownie znajdowały się w bulli, ledwie połowę tam znaleść można. W tym całym wykazie Bielowskiego panuje jakieś nieporozumienie, którego wytłumaczyć nie umiem.

oraz niektóre frazesy nie zachodzące w Mistrzu Wincentym jak np.:

BULLA.	VITA MINOR 6.
super gregis sibi commissi prudenter *custodiam vigil*aret	super gregis Christi custodiam presul Stanizlaus peruigil excubabat et sibi commissam ecclesiam sollicite gubernabat.
propter quod ne huiusmodi rutilantem *lucernam* sub modio periculose abscondi contingeret, quam idem dominus tot mirificis signis recte dis*posuit super ecclesie candelabrum* honorifice collocari.	5) Quem diuina prouidencia quasi lucernam posuit super idem candelabrum.

Gdyby to było podobieństwem nie tylko przypadkowem, przypuścić by można, że *vita minor* nie była nieznaną pisarzowi bulli, choć głównie korzystał z mistrza Wincentego.

Zestawiając rezultaty naszych poszukiwań nie można zaprzeczyć, że mamy przed sobą jeden z ważniejszych utworów naszej literatury historycznej XIII wieku. Czasów wprawdzie, które są właściwym przedmiotem jego zajęcia, nowymi faktami historycznymi nie objaśnił a ciekawych przyczyny męczeństwa ś. Stanisława zapewne nie zadawalnia, ale pomimo to uwagi autora o prawnych, społecznych i domowych stosunkach w naszym narodzie są nadzwyczaj ciekawe i cenne. Na podstawie tradycyi ustnej, jaka się w owym czasie już była utworzyła, nasz autor po raz pierwszy w odmiennych kolorach przedstawia nam rządy Mieśka II i Kazimierza I a z niego czerpią późniejsi jak dominikan Wincenty, Mierzwa i kronika wielkopolska z pewną lubością. Zaznaczyć jednak trzeba, że panowanie i charakter Bolesława Śmiałego u niego nie są jeszcze pozbawione wszelkiego światła i wszelkich dobrych stron, jak to ma miejsce już u jego następcy Wincentego. Że zaś jego dziełko miało popyt w owym wieku i później jeszcze nawet więcej było rozszerzone i bardziej czytane aniżeli utwór dominikana Wincentego, niewątpliwie zawdzięcza to barwności stylu, która czyni je zajmującem i poczytnem.

Nadmienić jeszcze należy, że tekst rękopiśmienny żywota niniejszego zwykle jest pisany jednym ciągiem i bez przerwy. Dla łatwiejszego zoryentowania się podzieliśmy tekst na rozdziały, uwzględniając przy tem tak źródła jako też *vita maior*.

Nadmieniamy na końcu jeszcze, żeśmy ustępy i wyrażenia przejęte przez teksty VIII i IX z *vita maior* oznaczyli w odmiankach znakiem *.

DE SANCTO STANISLAO MARTIRE ET PONTIFICE.

1. Beatus igitur Stanislaus, ut annales principum Polonie et gestorum tantum hystorie, nacione Polonus ex prouincia Cracouiensi processit oriundus; de

---

Wiersz 1 Beatus„ sanctus *IV i VII.* — 1 igitur„ autem *IV—VI*; *nie ma III i IX.* — 2 ex„ de *III.* — 2 *Po* oriundus *czytamy w VIII i IX, co następuje*: *Est autem regio

cuius progenitoribus uel eorum nominibus ideo in hoc opere non fit mencio, quia antiquitas temporis, negligencie nutrix, mater ingratitudinis hanc deleuit obliuio. Sunt tamen superstites quidam de Raba et Stepanov, milites genere nobiles, qui dicuntur patris beati Stanizlai et antecessorum eius ueri heredes et legittimi successores. In Stepanov etenim uilla prefata adhuc congesti monticuli et apparencia fundamenta ostendunt, ubi domus beati Stanizlai stetit quondam edificata. Ibidem eciam fuit ecclesia lignea, quam ipse in honore beate Marie Magdalene fabricauit et manu propria consecrauit, que nuper ante paucos annos prę uetustate corruit. Nos quoque eandem ecclesiam uidimus et in ea uerbum Dei populo predicauimus, incolis terre adiacentibus hec ipsa protestantibus. Sed ad uite eius narracionem transeamus.

2. Stanizlaus, ut pretulimus, secundum seculi dignitatem non solum ex honestis parentibus progenitus, sed et quodam presagio sui nominis exstitit uir nobilis et preclarus. Hoc etenim uocabulum Stanizlaus in sacro baptismate sibi collatum diuinitus, ex Latino uerbo ethimologizatum et Polonico: stans laus siue stacio laudis uel eciam instans laudi potest dici et congrue interpretari. Stetit enim uir Dei Stanizlaus in laude Dei propensius et laus Dei stetit in corde ipsius, qui ex omni corde suo laudauit Dominum, dilexit Deum, qui fecit illum, institit laudi diuine,

---

rebus opulenta, Polonia communiter dicta, in partibus orientis sita, ambitu spaciossima, quam plurimis et magnis provinciis distincta, condam famosissima princeps provinciarum; hec enim fuit multorum fecunda [parens] natorum, quos proceritate stature, virium robore, aspectus venustate, natura inibi solitata est dotare*. Temporibus autem expulsionis Kazimiri monachi de regno, ex honestis et nobilibus parentibus est progenitus.

Wiersz 1 ideo„ *nie ma VII.* — 1 fit„ fuit *IX.* — 1 quia„ idque *VII.* — 2 mater„ materque *IX.* 3 tamen„ autem *IV—VII, IX.* — 3 Raba et„ *nie ma IX.* — 3 Stepanov„ Sczepanow *II. IV—VI.* — 4 patris„ fratres *V.* — 4 antecessorum„ antecessores *IV, V*; antecessoris *IX.* 4 et„ *ma tylko IX i X.* — 5 Stepanow„ Sczepanow *II, IV—VI.* — 5 uilla„ in villa *VI.* 5 congesti„ gesti *II, IV—VII.* — 6 beati„ *nie ma IV.* — 7 fuit„ *nie ma IX.* — 7 honore„ honorem *IV—VII, IX.* — 8 paucos„ multos *IX.* — 8 annos„ dies *IV i VII.* — 9 quoque„ que *V.* — 9 Dei„ domini *IV—VII, IX.* — 9 populo„ *nie ma V.* — 12 pretulimus„ protulimus *VII, IX.* — 12 non solum„ *nie ma IV i VII.* — 12 ex„ *ma tylko X.* 13 et„ *nie ma IX.* — 13 nobilis„ nobilissimus *IX.* — 15 ethimologizatum„ ethimoloysatum *IV, V, IX.* — 15 et„ ex *VI.* — 15 stans„ quasi stans *III.* — 16 congrue„ congrue sic *IX.* 16 interpretari„ interpretatur *IV—VII.* — 17 propensius„ perpensius *II i V*; *nie ma IX.* 18 laudavit„ clamavit *II*; clamavit ad *IV, VI, VII.* — 18 Dominum„ dominum et *VI, VII, IX.* — 18 deum„ eum *V—VII.* — 18 illum„ eum. Eciam *IV—VII, IX.* — 18 institit„ insistit *VI.* —18 diuine„ anime *I, II.*

dum secundum apostolum Domino psallebat spiritu, psallebat et mente. Stetit eciam laus Dei in ore eius, qui dicere potuit cum propheta: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Perstitit nichilominus laus Dei in opere illius, qui usque ad mortem pro iusticia Dei agonizare non timuit et stolam glorie in consumacione uirtutis promeruit. Digne ergo sanctus Stanizlaus in Domino laudabilis, digne Deus in sancto suo predicatur mirabilis, digne laus eius recolitur in ecclesia sanctorum, cuius laus nunquam dificiet de ore hominum.

3. Hic primum beneficio creatoris benediccionibus preuentus dulcedinis animam a Deo sortitus bonam, quoniam in oculis Domini inuenit graciam; accepit quoque benediccionem et misericordiam in donis gratuitis et naturalibus, quibus optime ab inicio fuisse dinoscitur institutus. Fuit etenim eleganter natus, locuplex rebus, in cultu Christiane religionis educatus, Deo deuotus, mente pudicus, corpore castus, habitu reuerendus, moribus maturus, ingenio acutus, sermone discretus et ad omne bonum abilis et promptus. Sicut enim cera liquida sigilli impressam imaginem recipit et seruat, sic puer docilis Stanizlaus bonum, quod audire uel intelligere poterat, memorie commendabat. Proinde parentes eius uidentes puerum racione preditum, animo studiosum, decreuerunt ipsum scolasticis disciplinis subiciendum.

4. Traditus autem literarum studiis cepit puer bone indolis non segniter agere, pueriles ludos deuitare, iuuenum lasciuiam fugere, studio cui commendatus erat, intendere, leccioni uacare et exercitacione studii ad habendam scienciam totis uiribus anhelare. Hec autem ideo faciebat sagax puerulus, ut proficeret et magis ac magis proficiens se ipso melior fieret et ad scienciam ueritatis perueniret.

Wiersz 1 psallebat et mente„ *nie ma IV, VII, IX.* — 1 eciam„ *nie ma VII.* — 2 eius„ ipsius *V, VII.* — 3 semper — meo„ *nie ma IX.* — 3 Perstitit„ prestitit *II, IV, VI, IX.* 3 opere illius„ ore ipsius *IV—VII i IX.* — 4 Dei„ *nie ma III, VII, IX.* — 4 in„ *nie ma IX.* — 5 ergo„ autem *II, IV—VII*; eçiam *IX.* — 5 sanctus„ beatus *II, IV—VII, IX.* — 5 laudabilis„ l. exstitit *IV*; l. extitit et *VII*; l. et *IX.* — 6 mirabilis„ laudabilis et mir. *IX* miraculis *II.* — 6 recolitur„ predicatur *IX.* — 7 deficiet„ deficiat *IV, V.* — 9 quoniam„ quia *IV, V.* — 11 institutus„ instructus *IV, VII, IX.* — 11 etenim„ enim *V, VI.* — 13 reuerendus„ verecundus *II, IIIa, IV, VI, VII, IX.* — 13 moribus maturus„ *nie ma IX.* — 13 discretus„ disertus et discretus *IIIa.* — 14 sigilli„ sigillo *IV—VII, IX.* 14 impressum„ impressa *IV, VII*; impresso *IX.* — 15 uel„ potuit et *VII.* — 16 poterat„ potuit *IX.* — 16 eius„ *nie ma IIIa.* — 17 ipsum„ eum *II—VII, IX.* — 20 agere„ agens *IX.* 20 deuitare„ deuitare et *I i III.* — 21 erat„ fuerat *II, IV—VII, IX.* — 22 autem„ *nie ma IV.* — 22 et„ ac *IV—VI.* — 23 ac„ et *IV—VI*; *nie ma IIIa.* — 23 magis„ magisque *I, II, IIIa.* — 23 ueritatis„ *nie ma IV.*

Nec est fraudatus a desiderio suo gracie diuine adiutus magisterio. Nam quod ei etas puerilis denegabat, hoc in eo omnipotentis Dei gracia supplebat. Puerilibus tandem rudimentis sufficienter fundatus, cum iam esset iuuenis adultus, digne fertur ad locum, ubi generale florebat studium, conuolasse et in facultate liberalium arcium tempus non modicum exegisse. In iure quoque canonico ac diuino conprobatur studuisse, quia in eadem Polonorum cronica uir litteratus et in diuinis rebus illuminatus dicitur fuisse.

5. Cuius famam sedulo percunctatus Lampertus Cracouiensis episcopus et odore bone opinionis illius delectatus, de studio cum honore accersitum fecit eum in ecclesia Cracouiensi fratrem et canonicum. Qui statim inter suos concanonicos quasi stella in medio nebule et quasi iubar inter sydera emicuit singulare. Igitur Stanizlaum uirum inclitum non solum secularis potestas honorabilem, uerum et ecclesiastica dignitas reddebat auctorizabilem. Hic clericali honoratus priuilegio magis ac magis diuino se conferebat[1] famulaturum obsequio, quippe qui erat optime ecclesiastico imbutus officio. Denique Lamberto Cracouiensi episcopo per mortem mediam de medio sublato[2] Stanizlaus canonice et concorditer in episcopum Cracouiensem eligitur et in sede pontificalis dignitatis sublimatur[3]. Quem diuina prouidencia quasi lucernam posuit super idem candelabrum et quasi uas auri solidum decorauit omni precioso lapide uirtutum.

6. Suscepto itaque cure pastoralis ministerio super gregis Christi custodiam, presul Stanizlaus peruigil excubabat et sibi commissam ecclesiam sollicite gubernabat.

Wiersz 1 magisterio„ magistro *I*, *II*. — 2 Dei„ *nie ma II*, *IV—VII*, *IX*. — 3 tandem„ autem *II*, *IV*, *VI*, *VII*, *IX*. — 4 ad locum„ *nie ma IX*. — 4 ubi„ ubi tunc *IV*, *V*. — 4 conuolasse„ conuolusse *I*, *II*, *IV*, *VI*. — 5—6 conprobatur„ probatur *II*, *IV—VII*, *IX*. 8 sedulo„ sedule *IV*, *VI*. — 9 bone„ bono *IV*, *VII*. — 10 concanonicos„ canonicos *IV—VI*. 12 uerum„ virum *V*, *VII*, *nie ma IX*. — 13 dignitas„ auctoritas *IV—VII*, *IX*. — 13 auctorizabilem„ sed eciam vite sanctitas dignificabat *IV—VII*, *IX*. — 13 honoratus„ prehonoratus *V*. — 14 famulaturum„ *nie ma IX*. — 14 quippe„ *nie ma IX*. — 14 optime„ optime et *II*, *V*, *VI*. — 15 ecclesiastico„ ecclesiastico bono *IV*. — 15 Lamberto„ Lamperto *II*, *IV*, *VI*, *VIII*. — 16 mediam„ *nie ma III*, *IIIa—IX*. — 16 canonice„ *nie ma IV*. — 17 sublimatur„ *V dodaje*: anno incarnacionis domini MLXXII. — 18 posuit„ *nie ma IV*. — 18 idem„ *nie ma III*, *VIII*, *IX*. — 18 auri„ aureum *IX*. — 19 decorauit„ et decoratum *V*. — 19 omni„ cum *VII*. — 20 Suscepto„ susceptoque *I*. — 20 itaque„ igitur *VIII*, *IX*. — 20 gregis„ grege *IV—IX*. — 20 Christi„ christianica *VIII*. — 20 custodiam„ custodia *IV*, *VII—IX*; *nie ma VI*. — 21 excubabat„ excubebat *I*; excumbebat *II*, *III*. — 21 sollicite„ *II*, *nie ma II*, *IV*, *VI—IX*.

[1]) Od tego miejsca poczyna się tekst VIII. [2]) Umarł r. 1071. [3]) Według katalogów biskupów krakowskich „in episcopum Cracoviensem ordinatur“ r. 1072.

In culmine pontificali positus, cum esset omnium prelatus, tamen propter Christum omnibus erat subiectus. Superbiam enim in corde suo nunquam dominari permisit, que Luciferum de celo eiecit et de angelo dyabolum fecit, primum uero hominem de paradyso expulit. Erat in correccione seuerus et in uigore iusticie rectus; culpas enim delinquencium, cuiuscunque dignitatis essent uel auctoritatis, non dissimulabat, sed secundum tempus et personam oportune arguebat.

7. Tempore illo regem Boleslaum, qui Polonie imperabat et cuius uita enormis erat, ut se corrigeret, frequenter admonebat; paterna quoque sollicitudine tunquam prodigum filium ad penitenciam prouocabat. Et quia incorrigibilis erat, letiferas inimicicias et persecuciones propter iusticiam ab eo sustinebat. Vnde et colloquium ipsius et contubernium eius propter iniquas leges et pauperum oppressiones, quas uidebat, ne tacens quasi consentire uideretur, vir sanctus uitabat. Abhominabatur quoque execrabile genus rapine, prata et annonas hominum depascere, quod ipse et complices eius dicebant esse ius terre commune. Propter hec et hiis similia, consiliis et tractatibus eorum sese subtrahebat, sed in ecclesia sua frequens residebat, officium diuinum intente et alacriter explebat et sacrosancta Christi ministeria deuote et frequenter celebrabat, oracioni, leccioni, contemplacioni, prout poterat, libentissime uacabat et pro sibi commissis Deum gemitibus exorabat.

8. Parrochias suas uisitabat et que in eis corrigenda erant, corrigere curabat. Ministrorum ecclesie Christi et maxime sacerdotum mundiciam zelabat et ad uite sanctimoniam, sine qua Deum nemo uidebit, exemplo suo inuitabat. Que de fontibus

---

Wiersz 2 in„ in corpore suo vel in *VI.* — 3 Luciferum„ Luciferum deiecit *IV—VII.* — 3 primum„ et primum *V.* — 4 Erat„ Erat autem *V* i *VI*, *VIII*, *IX*; erat enim *IV*, *VII.* 4 seuerus„ strictus et severus *V.* — 4 uigore„ rigore *VIII*, *IX.* — 6 tempus„ ipsum *I*, *II*; w *III poprawiono* ipsum *na* tempus. — 6 oportune„ optime *IV.* — 7 et„ *nie ma VIII*, *IX.* — 8 admonebat„ *nie ma VII.* — 8 quoque„ que *IV*, *VII—IX.* — 9 pr. filium„ filium et prodigum *IV.* — 9 prouocabat„ reuocabat *IV—IX.* — 10 ab„ sub *VII.* — 10—11 Vnde et„ Unde ad *V.* — 11 et„ *nie ma IV.* — 11 eius„ *nie ma V—IX.* — 11 et„ *nie ma VII.* — 12 uitabat„ devitabat *VIII*, *IX*; uitabat accedere *V*; vitabat et *VI.* — 13 Abhominabatur„ abhomanibiliter *VII*; abhorrebat *IX.* — 13 quoque„ que *IX.* — 14 eius„ sui *V*, *VI.* — 14 esse„ esse iuste *VI.* — 15 con. et„ consiliis *VI.* — 15 sed„ et *VIII*, *IX.* — 15 sua„ *nie ma V.* — 16 intende„ attente *V.* — 16 et al.„ ac al. *V*; alacriter *VII.* 17 Christi„ *nie ma V*, *VIII*, *IX.* — 17 ministeria„ misteria *IV*, *V*, *VIII.* — 17 celebrabat„ ministrabat *IV—IX.* — 17 oracioni„ or. et *V*; or. uel *VI.* — 17 leccioni„ leccioni et *II*, *IV—IX.* — 20 et„ *nie ma II*, *IV—IX.* — 21 ecclesie„ *nie ma VIII*, *IX*; ecclesie dei vel *V*, *VI.* — 21—22 uite sanctimoniam„ vitam sanctimonialem *VI.* — 22 nemo„ nullus *IV*

Saluatoris haurire poterat, per uerbum predicacionis et exhortacionis subditis habundanter effundebat. Qui clericali gaudebant priuilegio et ecclesiastico utebantur beneficio, astringebat eos, ut in eis decor honestatis, pudor castitatis et bone conuersacionis redoleret opinio. Quos uero paterna preibat admonicio, si filialis non sequeretur correccio, eos et beneficio spoliabat ac de suo episcopatu propellebat. Quia uero decorem domus Dei supra modum diligebat, per suam dyocesim, ubi oculus sue sollicitudinis attingere non ualebat, archidyaconos, presbyteros, decanos, duces populo Dei preponebat, ut errata corrigerent et ad uiam ueritatis errantes reducerent.

9. Sanctus Stanizlaus, cum esset uir iustus et seuerus, tamen peccatores ad penitenciam redeuntes sinu misericordie excipiebat et confessiones eorum sepius per semet ipsum audiebat. In causis matrimonialibus discuciendis industrius erat et causam, quam nesciebat, diligenter inuestigabat. Ad clamorem pauperum aures suas non obturabat, oppressos quoque, quibus non erat auxilium, de manu uiolentorum eruebat, viduas, pupillos et orphanos suis elemosinis sustentabat, super afflictos pietatis uisceribus affluebat. Mensa eius splendida erat et communis maxime hospitibus et spiritualibus uiris. Longas consessiones ad mensam non in usu habebat, nocturnas autem potaciones, cum esset uir sobrius, quasi ueneni poculum abhorrebat. Has enim introduxit uetus error gentilis et abusio praue consuetudinis. Vnde in conuiuiis Slauorum adhuc cantilene gentilium, plausus manuum mosque salutancium seruantur usque in diem hodiernum. Absit autem, ut hec

---

Wiersz 1 per„ *nie ma VIII, IX.* — 2 habundanter„ humiliter *VIII, IX.* — 2 gaudebant„ gaudebat *II, IV, VI, VIII.* — 2 utebantur„ utebatur *IV, VI, VIII.* — 3 beneficio„ officio *V, VII.* — 4 Quos„ quo *V, VI.* — 4 si„ et *I—IX.* — 5 eos„ et eos *V.* — 5 beneficio„ de beneficiis *IX.* — 5 ac„ et *IV, VIII, IX.* — 6 supra„ super *V, VI.* — 7 attingere„ tangere *II, IV—IX.* — 7 ualebat„ poterat *IV—IX.* — 7 archidyaconos„ archidyaconos, dyaconos *VII.* — 7 decanos„ *nie ma VII.* — 8 duces„ *nie ma IX.* — 8 preponebat„ proponebat *VII—IX.* — 8 errantes„ *ma tylko X.* — 9 reducerent„ adducerent *VIII, IX.* 10 Sanctus„ sanctusque *IV*; sanctus igitur *III*; sanctus quoque *V—VIII*; sanctus vero *IX.* 10 Stanizlaus„ *nie ma IX.* — 11 sinu„ in sinum *VI.* — 11 eorum„ ipsorum *VII*; *nie ma IX.* — 12 discuciendis„ excuciendis *VI*; discernendis *VII.* — 12 erat„ *nie ma VII.* — 13 clamorem„ clamores *IX.* — 14 obturabat„ obdurabat *VI.* — 14—15 oppressos . . . eruebat„ *nie ma VIII, IX.* — 16 uisceribus affluebat„ viscera effluebat *VI.* — 17 et„ *nie ma III, IV.* — 18 nocturnas„ nocturnales *IV—VII.* — 18 autem„ *nie ma IV—VIII.* 19 uetus„ *nie ma VII.* — 20 Slauorum„ Sclavorum *II, IV—VI, IX.* — 21 mosque salutancium„ mos quoque salutacionum *IV—VII*; mosque saltacionum *VIII, IX.* — 21 seruantur„ conservantur *IV*; servatur *V.* — 21 autem„ *nie ma V.*

corruptela locum habuerit in pontificis et martiris Christi mensa, quem nunquam in desideriis et concupiscenciis tenuit carnis cura.

10. Peculiarem familiam ac domesticam clientelam sanctus uir sub omni castitate seruabat et honestate. Curiales ipsius et benefici exemplo uite domini sui prouocati, nulli penitus erant onerosi. Ipse enim erat quasi uitis fructificans suauitatem odoris et ideo sui palmites proferebant fructus honoris et honestatis. Decimas suas uel uendi uel colligi faciebat per prouisores dyocesis sue sine pauperum et messis lesione oportuno tempore, quod non a plerisque seruari uidetur hodie. Equum pondus, equam mensuram, equum habebat et modium, quia sciebat, quod pondus et pondus, mensura et mensura esset utrumque abhominabile aput Deum. Non sectabatur auariciam, que est ydolorum seruitus, uir Deo deditus sciens, quod auaro nichil est scelestius, qui ut dicit Ieronimus, et obolo indiget et animam suam uenalem habet. Ecce quomodo uir beatus Stanizlaus ordinate dies suos ad bonum finem deduxit, qui sibi sobrie, proximo sociabiliter, Deo humiliter uiuere studuit. Sic, inquam, statum suum adherens Deo rexit in mundo, ut non deciperetur a mundo; licet multis curis ligatus corpore teneretur in seculo, tamen mente conuersabatur in celo. Sic et in procellis persecucionum anchoram uite sue fixam tenuit, quod e naufragio hic quidem nudus euasit, quia pro Christo animam suam posuit, sed nauiculam suam celestibus diuiciis plenam ad portum salutis perduxit et in eterne quietis litore collocauit.

Wiersz 1 habuerit„ haberet *IV—IX.* — 1 in„ *nie ma VII.* — 1 quem„ quam *II, IV—IX.* 2 in„ *nie ma VI.* — 2 tenuit„ *nie ma IX.* — 2 cura„ cure *VIII, IX.* — 3 ac„ et *VII.* — 4 et„ ac *VIII, IX.* — 4 honestate„ honeste *I, II*; honeste regebat *VIII, IX.* — 4 et„ *nie ma IV.* — 4 benefici„ beneficii *I, II*; *IV—VII.* — 4 uite„ *nie ma VIII, IX.* — 6 fructus„ fructum *II, IV—IX.* — 7 suas uel„ suas *IV.* — 7 per„ *nie ma VIII, IX.* — 8 oportuno„ ex oportuno *IV, V, VII—IX.* — 8 non„ *nie ma VIII, IX.* — 9 hodie„ hodie equum *II, IV—IX.* — 9 Equum pondus ... et modium„ Equam mensuram habebat et modium *II*; similem mensuram habebat et modium *IV—IX.* — 9 quia„ quod *IV.* — 10 utrumque„ utraque *VIII, IX.* — 12 qui ut ... indiget *tak ma tylko X*; *wszystkie inne teksty są mylne*: qui ut dicit et ablucione indiget *I*; ut qui dicit et ablucione indiget *II*; ut (et) qui dives sit et (*IV i VI nie mają* et) ablucione indiget *IV—VII*; ut qui dives sit, oblacione et indiget *VIII, IX.* — 13 habet„ haberet *VIII.* — 14 sociabiliter„ socialiter *V—VII*; sociabatur *VIII, IX.* — 14 uiuere studuit„ st. vivere *IV—IX.* — 15 inquam„ namque *IX.* 16 mente„ in mente *IV.* — 17 Sic„ *nie ma IX.* — 17 in„ *nie ma IV, VII—IX.* — 17 anchoram„ sic anchoram *IX*; anchoram vulgariter Kothfica *IV.* — 18 e„ de *IV—IX.* — 18 quia„ quod *IV.* — 19 sed„ *nie ma II, IV—IX.* — 20 eterne„ eterno *II, VI, VII, IX.* 20 collocauit„ collocauit. De Petro resuscitato *I, II.*

11. Quodam tempore presul Stanizlaus Cracouiensis ecclesie uolens reditus ampliare, quandam uillam super ripam Wisle positam, Potrauin dictam, a Petro comite denominatam, taxatam summa pecunie, appenso argenti publico pondere, emit eam ab eodem milite. Quo superuiuente possedit eam episcopus multis annis quieto iure. Tandem Petro uiam uniuerse carnis ingresso et in territorio eiusdem uille sepulto, fratres eius uel amici propinquiores tanquam defuncti legittimi successores ceperunt episcopum impetere de restituenda eis hereditate. Iam quidem rex Bolezlaus sinistram uoluntatem contra episcopum gerebat, quia eum uir sanctus de suis sceleribus arguebat, sed nondum uirus cordis eius contra eum eferbuerat. Fratres itaque et cognati defuncti exspectato biennio et amplius, quousque ira regis excandesceret feruidius, captato oportuno tempore, premissa admonicione, episcopo quoque nolente de suo iure cedere, rege suggerente compulsi sunt episcopum ad presenciam regis et principum ipsius citare. Quid plura? Coram rege sistitur, querimonia deponitur, partes hinc inde audiuntur, causa litis discutitur, iudicium uentilatur et ut litigancium penitus cessaret controuersia, in hoc regis et iudicum resedit sentencia, quod episcopus a iure possessionis cederet, nisi aut eum, qui ei uendidit, statueret aut instrumentum uendicionis et empcionis exhiberet aut ydoneos et omni accepcione dignos testes produceret. Ex premissa igitur

---

Wiersz 1 Quodam„ quodam enim *IV*, *V*, *VII*; quedam vero *VI*. — 1 Cracouiensis„ Crac. episcopus *II*, *V—VII*, *IX*. — 1 ecclesie uolens„ volens ecclesie *II*, *IV*, *VI*, *VII*; volens sue ecclesie *VIII*, *IX*. — 2 Potrauin„ Pyotrawin *VI*; a Petro comite Pyotrawin *VIII*, *IX*. 2 dictam„ *nie ma IX*. — 3 denominatam„ prenominatam *VI*. — 4 milite„ milite Petro *IX*. 4 superuiuente„ superveniente *IIIa*, *IV*, *VI*. — 5 Tandem„ *nie ma IV*. — 5 eiusdem„ huius *IV—IX*. — 6 uel„ et *IV—IX*. — 6 tanquam„ tanquam propinqui *VI*. — 7 impetere„ impedire *VIII*, *IX*; impetere et *VII*. — 7 de restituenda eis hereditate„ *tak IIIa*; de restituendi eis hereditatem *I*, *II*; de restituendi eis hereditate *III*; de restitucione hereditatis *IV—VI*; de restituenda hereditate *VII—IX*. — 7 Iam„ Nam *VII*. — 8 episcopum„ eum *IV*. — 9 suis sceleribus„ sua sceleritate *IX*. — 9 eius„ *nie ma IV—IX*. — 9 contra eum„ *nie ma VIII*, *IX*. — 10 exspectato„ exspectando *II*, *IV*, *V*; expetendo *VI*. 11 regis„ magis regis *IX*; regis magis *IV*, *VIII*. — 11 excandesceret„ exardesceret *IIIa*, *IX*. — 11 feruidius„ et fervidius *IV*; furibundus *VIII*, *IX*. — 12 quoque„ que *VIII*, *IX*. 12 nolente„ nolenti *IV—VII*. — 12 cedere„ recedere *VII*. — 12 suggerente„ superante *VII*. 13 ipsius„ eius *II*, *IV—IX*; regis citare et principum eius *II*, *IV—VI*. — 14 hinc inde„ hinc *II*, *IV*, *V*, *VII*; hic *VI*. — 15 regis et„ *nie ma VIII*, *IX*. — 16 iudicum„ iudicium *VIII*, *IX*. — 16 sentencia„ et summa *IX*. — 16 aut„ *nie ma VIII*, *IX*. — 17 ei„ ei hereditatem *III*; ei villam *V*; sibi *VIII*, *IX*. — 17 uendidit„ vendiderat *VIII*, *IX*. — 17 et empcionis„ *nie ma II*, *IV—IX*. — 18 et„ *nie ma IV*. — 18 accepcione„ excepcione *V*. — 18 dignos„ maiores *V*. — 18 premissa„ *III przekreśliwszy*: „ex premissa„ *dodaje na marginesie* „audita“.

sentencia regis et iudicum presul Stanizlaus, prout mos est, conscriptos testes recitat in publicum. Quibus approbatis accepit episcopus in mandatis, ut in Potrawin compareat in futuro colloquio cum testibus nominatis. Appropinquabat terminus, quo testes erat producturus episcopus; at illi timore tyranni constricti nec in termino comparere nec testimonium ferre ausi sunt ueritati.

12. Videns seruus Dei Stanizlaus, quod humanum sibi defecit auxilium, ne perderet ecclesie predium, ad diuinum tamquam turrim fortissimam confugit presidium. Venit tamen ad colloquium et stetit in termino prefixo et hec regi uerba peroranit in concilio: O, inquit, regia dignitas et principum Polonie communis equitas, ex quo in terra non inuenitur ueritas, date michi uel trium dierum inducias, ut ponam eum coram uobis, qui michi uendidit et testetur, cuius est hec hereditas. Quibusdam stupenda, aliis admiranda, multis uero quasi quedam deliramenta uisa sunt pontificis uerba. Consilium tamen affuit commune, ut usque in tercium diem sibi darentur inducie. Tunc Stanizlaus Dei pontifex electus, Christi fide confortatus dixit hiis, qui aderant, uiris deuotis ac Deum timentibus: Fratres et commilitones! Uos scitis, quod negocium Dei est et ecclesie, quod gerimus patrimonium crucifixi, pro quo certamus; Deo, a quo iudicium egreditur singulorum, nostram causam committamus. Nos uero hiis tribus continuis diebus, quibus inducias impetrauimus, ieiuniis, uigiliis et oracionibus operam demus et faciem Domini in confessione preoccupemus, quod si fidem sicut granum sinapis habuerimus, ut ait Dominus: Quicquid orantes pecierimus et non hesitauerimus, scitote, quia

---

Wersy 2—3 Potrauin„ Pyotrawin *IV—VI, VIII, IX.* — 3 Appropinquabat„ appropinquitur *V, VII, IX*; appropinquat *VIII.* — 4 at„ et *IV.* — 4 constricti„ contristati et *V, VI.* 5 ferre„ *nie ma IV—IX.* — 5 sunt„ sunt reddere *IV—IX.* — 6 quod„ quia *VIII, IX.* — 6 sibi defecit„ sibi deficit *II*; sibi defuit *V*; *nie ma VI.* — 7 confugit„ confugit implorando *VIII, IX.* — 7—8 presidium„ auxilium *IV, VI—IX*; *w V* presidium *jest poprawkq.* 8—9 hec regi uerba peroranit„ hoc regi verbo querulavit *IV.* — 9 concilio„ consilio *V, VI—IX.* — 9 communis equitas„ *nie ma VIII, IX.* — 10 ueritas„ equitas seu veritas *VII.* 10 uel„ *nie ma VII—IX.* — 11 ut„ et *IV.* — 11 michi„ *nie ma IV, VII*; vendidit michi *VIII, IX.* — 12 quedam„ *nie ma VI—IX.* — 13 ut„ et *IV—VI.* — 13 in„ ad *II, IV—IX.* — 14 inducie„ optate inducie *V*; inducie, prestitit *VI.* — 14 Stanizlaus„ sanctus *VIII, IX.* — 14 Dei„ *nie ma II, IV, VI—IX.* — 14 Christi fide„ fide Christi *IV—IX.* 15 dixit„ *nie ma VII.* — 16 commilitones„ com. dei *VIII, IX.* — 16 quod negocium„ quia negocium *VIII, IX.* — 17 iudicium„ omne iudicium *VIII, IX.* — 18 committamus„ committimus *IV, VI—IX.* — 18 tribus . . . ieiuniis„ *nie ma IV.* — 18 continuis„ *nie ma VIII, IX.* — 18 quibus„ *nie ma VI.* — 19 impetrauimus„ impetremus *V, VI.* — 19 ieiuniis„ continuis ieuniis *VIII, IX.* — 20 confessione„ conspectu *VII.* — 21 quicquid . . . pecierimus„ *nie ma VIII, IX.*

accipiemus. Petamus igitur fiducialiter, queramus instanter, pulsemus perseueranter, ut quod petimus fideliter, consequamur efficaciter.

13. Interim dies tercius imminebat et episcopus diuina celebraturus Potrauiensem ecclesiam cum suis intrabat. Ibidem quoque rex et principes et populi multitudo ad colloquium confluxerunt. Cumque diuina conplesset pontifex Stanizlaus, ut erat pontificalibus infulatus, egreditur ante ostium ecclesie, ubi erat Petrus defunctus tumulatus et fecit terram de tumulo eici et sepulchrum eius aperiri. Tunc flexis genibus cum lacrimis dixit ad Dominum: Miserere nostri Deus omnium, qui uiuorum dominaris simul et mortuorum, defende causam tuam et deduc ad uictoriam iudicium tuum, quoniam diminute sunt ueritates a filiis hominum. Reuoca, quesumus, Domine, de morte ad uitam hunc tuum famulum Petrum, uidelicet suscitans de puluere egenum post decursum trium annorum, ut ueritati perhibeat testimonium, qui suscitasti Lazarum de monumento iam fetentem et quatriduanum, ut laudetur et glorificetur nomen tuum in secula seculorum. Cumque hii, qui cum ipso aderant, respondissent: amen, surgens ab oracione, pontificali baculo cadauer tetigit et clara uoce dixit: In nomine patris et filii et spiritus sancti! Petre, surge, qui dormis et exsurge a mortuis, ut manifestetur in te uirtus et operacio sancte trinitatis. Surge, inquit, et sta in medium! Da honorem Deo ueritati perhibendo testimonium, ut augeatur fides credencium et obstruatur os hominum iniqua

---

Wiersa 1 igitur„ *IV, IX.* — 1 queramus„ curramus *VI.* — 2 ut„ et *IV.* — 2 fideliter„ fiducialiter *VIII, IX.* — 3 Interim„ interim vero *VI.* — 3 imminebat„ minebat *IV.* — 3—4 Potrauiensem„ Pyotrawiensem *IV—VIII.* — 4 Ibidem„ Idem quoque rex ibidem *V, VI*; ibi *IX.* — 4—5 populi multitudo„ populi multi, multi populi *II, IV—VIII.* — 6 confluxerunt„ confluxerant *IV, V, VII—IX.* — 5 conplesset„ complenisset *II, IV, V, VII, IX.* — 5 pontifex„ episcopus *IV*; *nie ma VIII, IX.* — 6 pontificalibus„ pontificaliter *V, VI.* — 7 eici„ effodi *II, IV, VII—IX*; defodi *V, VI.* — 8 nostri„ mei *II, IV—IX.* — 9 simul„ *nie ma V.* — 10 iudicium„ ad iudicium *IV.* — 10 quoniam„ quia *III.* — 11 Domine„ *nie ma IV, VII—IX.* — 11 uidelicet„ scilicet *IV.* — 11—12 suscitans„ suscita *VI.* 12 de pulvere„ *nie ma VI.* — 12 egenum„ egrum *II*; *nie ma IV, VII—IX.* — 13 suscitasti„ *nie ma V.* — 13 fetentem„ fetidum *VIII, IX.* — 14 glorificetur„ clarificetur *I.* — 14 nomen tuum„ deus *VIII, IX.* — 14 seculorum„ seculorum. Amen *VI.* — 14 Cumque„ cum *V, VI.* — 14 hii„ *nie ma IV.* — 15 aderant„ erant *IV—IX.* — 16 Petre„ *nie ma VI.* 17 ut„ *nie ma VI.* — 17 manifestetur„ magnificetur *IV.* — 17 uirtus„ virtus Christi *VI, VIII, IX.* — 18 inquit„ igitur *VIII, IX*; in quam *VII.* — 18 Da„ et da *II—IX.* — 18 Deo„ Deo et *V.* — 19 fides„ virtus *IV—IX.* — 19 credencium„ credencium et fides *IV, VI, VIII, IX.*

laqueacium. Qui continuo coram omnibus surrexit; dansque illi manum de sepulchro manum alleuauit et ad concilium perduxit.

14. Stans autem beatus Stanizlaus in colloquio dixit coram rege: En, inquit, est Petrus ille, qui mortuus fuerat et ecce coram uobis uiuus asstat, cuius uiue uocis magis debet uobis ualere protestacio, quam testium produccio uel instrumentorum ostensio. Requirite, si ipse est, qui michi uillam uendidit et taxatum precium pro ea accepit. Persona multis uestrum est nota, sepulchrum patens, ueritas occulta, resuscitacio eius per uirtutem Dei nuper sub oculis uestris celebrata. Procul sint tenebre infidelitatis, pellatur ab oculis uestris omne nubilum ambiguitatis, nec putetis fantasma esse, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut hunc uidetis habere. Rex autem et omnis populi multitudo stabant stupefacti et suspensi nouitate miraculi. Amici quoque ipsius et propinqui et qui nouerant eum, uidentes, que sub oculis eorum de ipso contigerant, nec tergiuersacionis locum nec spiritum ultra habebant. Postmodum Petrus, qui mortuus fuerat et nunc uiuus stabat, allocutus est amicos suos, ut eum recognoscerent. Deinde monuit eos, ut penitenciam agerent pro eo, quod uirum sanctum et iustum multis laboribus et iniuriis affecissent et nisi desisterent, multa eos supplicia in tormentis manerent, et adiecit: Vos, inquit, scitis, quod nichil commune mecum in meo patrimonio, quod uendidi Stanizlao episcopo, hactenus habuistis.

Wiersz 1 manum„ manum unam *II*, *IV—IX*. — 1 de„ mortuum de *IIIa*. — 2 uiuum„ eum *IV*, *V*, *VII—IX*; *nie ma II*. — 2 alleuauit„ elevavit *II*; levavit *IV—IX*. — 2 concilium„ consilium *VI—IX*; concilium eum *IV—VI*, *VIII—IX*. — 3 En„ Si *II*; ecce *IV—IX*. — 5 protestacio„ *nie ma IX*. — 6 est„ sit *V*. — 6 precium„ *tak ma X*; *nie ma I—II*; argentum *IV—VII*; taxatam pecuniam *III*, *VIII—IX*; taxatam summam pecunie *IIIa*. — 7 accepit„ recepit *II*; *IV*, *V*, *VII—IX*. — 7 multis uestrum„ militis vos *IV*; militis satis vobis *VII*; vobis multum *VIII*, *IX*. — 7 nota„ nota et aliis multis eciam est cognita *VIII*, *IX*. — 7 patens„ petens *I*. — 7—8 oculata„ occultata *I*; inocullata *IV*. — 8 resuscitacio„ resurreccio *IV*. — 8 sub„ super *VI*. — 9 sint„ fiant *IV*, *VII—IX*. — 9 infidelitatis„ *nie ma VIII*, *IX*. — 9 pellatur„ *X*; *nie ma I*, *II*, *IV*, *VI—IX*; tollatur *V*. — 9 uestris„ vestris atque *IV*; vestris et *VIII*. — 9 nubilum„ nubilum infidelitatis et *VIII*, *IX*. — 9 nec„ ne *VI*. — 10 quia„ quod *IV*. — 10 et„ *nie ma VIII*. — 11 stabant„ *nie ma IV*. — 12 ipsius„ eius *IV*, *VIII*, *IX*. — 12 et„ *nie ma II*, *V*, *VI*. — 12 et qui„ *nie ma IV*, *VII—IX*. — 13 contigerant„ contingerant *II*; contingerent *IV—VI*; contigerent *VII*. — 13 spiritum„ spem *IX*. — 14 et„ *nie ma I—IX*. — 14 nunc„ tunc vero *VIII*, *IX*; nunc vero *IV—VII*. — 15 ut„ ad *IV*. — 16 agerent„ ut agerent *IV*. — 17 eos„ eis *IV*, *VI—IX*. — 17 manerent„ pati oporteret *III*. — 18 quod„ quia *V*. — 18 patrimonio„ matrimonio *I*; patrimonio habetis *V*, *VI*. — 18 uendidi„ *nie ma V*, *VI*; vendidi sancto *IX*. — 19 hactenus habuistis„ *nie ma V*.

15. Item conuersus ait ad regem et ad reliquam populi multitudinem: Ego, inquit, precibus et meritis beati uiri huius a mortuis sum suscitatus et uoluntate Dei missus huc ueni, ut testimonium perhibeam ueritati. Protestor ergo coram uobis omnibus me Stanislao Cracouiensi episcopo Potravin quondam meum patrimonium uendidisse et pecuniam taxatam pro eo recepisse et propinquos meos nichil in eo iuris habuisse. Testes autem, qui huic affuerunt commercio et se subtraxerunt ab hoc testimonio timore, munere, gracia uel odio, nisi penitenciam egerint de commisso, sciant se ueritatis, que Deus est, priuatos esse consorcio. Rex autem et assidei eius comprobata ueritate fidei et assercione tanti testimonii, de consilio communi dederunt episcopo palmam iusticie et posuerunt eum in plena possessione uille sine omni contradiccione. Qualiter autem uilla predicta a iurisdiccione ecclesie sit alienata, non est temporis instantis parabola. Hiis peractis dixit beatus Stanizlaus ad Petrum militem: Si tibi placet et uidetur expedire, uis, et pro tuo labore et merito per aliquot annos a Domino uite tue inducias impetrabo. Respondit Petrus: Sanctitati tue, pater uenerande, gracias ago, magis uero gratum habeo, ut meo me restituas tumulo, quia tempore adhuc modico pro meis commissis adiciendus sum purgatorio et sic letus ad requiem per Dei misericordiam transibo. Probabile est, quod iste Petrus de diuina dispensacione multorum questionibus potuit satisfacere, bona bonis, mala malis, secundum quod eorum status exigebat, prenunciare et ut sese corrigerent, premunire, quia beati uiri fide et sanctitate suscitatus fuerat pro tuenda ueritate.

Wiersz 2 inquit„ inquam *IV*; *nie ma VIII*, *IX*. — 2 et meritis„ huius *VIII*, *IX*. — 2 huius„ *nie ma VIII*, *IX*. — 2 uoluntate„ uoluntatem *I*. — 3 ergo„ ego *VIII*, *IX*. — 4 episcopo„ *nie ma IV*. — 4 Potravin„ Pyotrawin *IV—IX*. — 4 quondam„ *nie ma IV—IX*. 5 pro eo„ *nie ma IV—IX*. — 5 recepisse„ accepisse *V*, *VI*. — 6 autem„ vero *VIII*, *IX*. — 6 huic„ *nie ma IX*. — 6 commercio„ vendicioni *VIII*, *IX*. — 7 testimonio„ testimonio, qui *IV*. — 7 munere„ *nie ma IV*; munere vel *IV—VII*. — 8 consorcio„ consorcio beatorum *V*. — 9 assidei„ assidui *II*, *IV*, *V*, *VII—IX*. — 9 comprobata„ approbata *V*, *VI*. — 10 communi„ *nie ma VIII*. — 11 uille„ uille sue *IV—IX*. — 11 sine„ procul mota *IV—IX*. — 11 Qualiter„ Quapropter *VI*. — 11 uilla predicta„ dicta villa *VIII*, *IX*. — 11—12 iurisdiccione„ iure dicte *II*, *IV—VIII*; iure *IX*. — 12 ecclesie„ *nie ma IX*. 13 et„ ut *II*, *IV*, *VI*, *VII*. — 13 expedire„ experiri *IV*, *VII*. — 13 et„ ut *I—X*. — 14 merito„ *nie ma IV*. — 15 Petrus„ Petrus dicens *IV*, *V*. — 16 habeo„ est mihi *IX*. — 17 sum„ *nie ma IV*. — 17 letus„ *nie ma IV*. — 17—18 transibo„ perueniam *VI*; migrabo et *VIII*, *IX*. — 19 mala„ et mala *V*. — 20 prenunciare„ prenunciando *VIII*, *IX*. — 20 sese„ se *III*, *VIII*, *IX*. — 20 premunire„ premuniendo *VIII*, *IX*; premunirent *IV*. — 20 quia„ qui *I—IX*.

16. Sanctus Stanizlaus cognita Petri uoluntate, comitante secum populi multitudine reduxit eum ad locum sepulture; deinde uidentibus omnibus sepulchrum intrauit, membra sua composuit, pro se Deum exorari rogauit, se terra operiri fecit et spiritum Domino reddidit. Super cuius exequias sanctus Stanizlaus commendacionem anime fecit et facta ad populum exhortacione, data quoque pontificali benediccione reuersus est ad propria cum comitatu suo gracias agens omnipotenti Deo. Nec moueat aliquem Petri prodigium, quod suscitatus est post triennium ad ferendum ueritati testimonium.

17. De sancto Materno legimus in gestis sanctorum quasi simile miraculum per beatum Petrum apostolum perpetratum circa sanctum Maternum discipulum suum. Siquidem cum isdem apostolus eundem Maternum metropoli Treuirensi destinasset archiepiscopum, misit cum eo Marcialem condiscipulum eidem populo uerbum Dei ad predicandum. Qui cum itinere triginta dierum a Roma fuissent digressi, contigit beatum Maternum grauiter infirmari et eadem infirmitate mori. Quo sepulture tradito regressus est Marcialis Romam itinere, quo uenerat, mortem eius renunciare Petro. Beatus autem Petrus apostolus dans ei baculum suum iussit, ut rediret, apertoque sepulchro baculum super corpus defuncti poneret ac diceret: Magister tuus Petrus apostolus precipit tibi, Materne, surge, accipe baculum meum, ad urbem Treuirensem perge et ministerium tuum, ad quod missus es, imple. Qui continuo surrexit et Treuerim ueniens mandatum apostolicum complenit. Libet intueri oculo fidei, fratres karissimi, quomodo omnipotens Deus, qui

---

Wiersz 1 Sanctus„ beatus *V*, *VI*; tunc beatus *VIII*, *IX*. — 2 deinde„ dum enim *VI* — 3 pro„ et pro *V*. — 3 exorari rogauit„ rogari exoravit *III*; oravit *IV*; rogari et *VIII*, *IX*. 3 operiri„ cooperiri *II*, *V*, *VII—IX*. — 4—5 commendacionem„ commemoracionem *VI*; recommendacionem *V*. — 5 quoque„ que *IV*. — 6 est„ *nie ma IV*. — 6 gracias agens„ reddens gracias *VIII*, *IX*. — 7 aliquem„ quemquam *IV—VII*; quemque *VIII*, *IX*. — 7 prodigium„ tandum prodigium *IV*, *V*. — 8 ferendum„ referendum *VIII*, *IX*. — 9 De sancto ... sanctorum„ Nam legimus in gestis sanctorum de sancto Materno *IV—IX*. — 11 apostolus„ *VIII i IX opuszczają legendę o św. Maternie, zastępując ją następującemi słowami*: velut in legenda sancti Materni superius dicta Maternum suscitavit, ut compleretur predicacionis officium, Petrus, ut perhiberet veritati testimonium, utrumque salutis et fidei negocium. — 11 metropoli Treuerensi„ Treverensem *IV*, *V*, *VII*; Treuiensem *VI*. — 12 condiscipulum„ discipulum *II*, *V*, *VI*; *nie ma IV*, *VII*. — 13 ad„ *ma tylko* vita maior. — 13—14 digressi„ disgressi *IV*, *VI*, *VII*. — 14 et eadem infirmitate„ *nie ma II*, *IV—VII*. — 16 renunciare„ annunciare beato *IV—VI*; annunciaturus beato *VII*. — 16 autem„ vero *IV—VII*. 17 baculum„ baculum suum *V*. — 17 corpus defuncti„ sepulti corpus *IV*, *V*, *VII*. — 17 ac„ et *IV*, *V*. — 18 apostolus„ *nie ma IV—VII*. — 19 meum„ eius *IV—VII*. — 19 ad„ et ad *IV*, *V*, *VII*. — 20 Qui„ Et sic *V*, *VI*. — 20—21 compleuit„ implevit *IV—VII*.

facit mirabilia magna solus, per beati Petri apostoli meritum ad uitam reuocauit Maternum et sancti Stanizlai martiris pulsatus precibus a mortuis suscitauit Petrum, illum post XXX dierum decursum, istum post trium annorum spacium, illum, ut iniunctum sibi predicacionis impleret officium, istum, ut ueritati perhiberet testimonium, utrumque salutis et fidei negocium.

18. Aliud quoque simile miraculum narrat Eusebius Cesariensis in ecclesiasticis hystoriis, quod sanctus Spiridion, episcopus Atheniensis, genuit unicam filiam adhuc secularis, que erat uirgo sacrimonialis et ob meritum prudencie et uirtutis gubernabat domum episcopi ac familiam patris. Hanc quidam ciuis diues ciuitatis Atheniensis ad limina sancti sepulchri Iherosolimam ire uolens adiit et magnum pondus auri penes eam custodiendum sub cyrographo deposuit petiuitque, quod nulli daret nisi ei, uita comite cum rediret et si ipsum in uia mori contingeret, quod illud pondus auri pueris suis et aliis, quibus in testamento delegatum erat, assignaret. Que acceptam pecuniam in terram fodit et secretum commissi fideliter tenuit. Euolutis autem paucis diebus uirgo sanctimonialis moritur. Ille uero ciuis uisitatis sanctorum liminibus post annum ad propria reuertitur. Inueniens autem feminam sanctimonialem mortuam uenit ad patrem puelle et depositum cepit exposcere. Quo respondente, quod nichil sciret de deposito pecunie, cepit homo cum magno eiulatu coram eo flere. Cui sanctus Spiridion compaciens ex intimo corde, monuit eum de rehabenda pecunia bone spei esse et ait: Vade, inquit, ora Dominum hac nocte et cras ueni ad me mane et ostendet nobis Dominus opera

---

Wiersa 2 et„ ad *II.* — 2 pulsatus„ pulsantem *VI.* — 2 suscitauit„ resuscitavit *V, VI.* — 3 illum post„ illum *VI.* — 4 ut„ *nie ma VI.* — 4 impleret„ *tak X*; *nie ma I, II*; exhiberet *IV, VII*; explet *V*; ut expleret *VI.* — 4—5 perhiberet„ exhiberet *IV.* — 6 quoque„ que *II, IV, VII.* — 6 miraculum„ negocium *VII*; negocium vel ministerium *IV.* — 6 narrat„ refert *V, VI.* — 6—7 ecclesiasticis hystoriis„ ecclesiastica historia *IV—IX.* — 7 Spiridion„ Spridion *I*; Spridon *II, IV, V*; Pridon *VI*; Spiridon *VII—IX.* — 7 episcopus Atheniensis„ *nie ma VIII, IX.* — 9 gubernabat„ gubernat *I, II.* — 9 diues„ *nie ma V, VI.* — 10 limina s. sepulchri„ sancti sep. limina *II, IV—IX.* — 10 Iherosolimam„ *nie ma VIII, IX.* — 11 deposuit„ posuit *VIII, IX.* — 11 petiuitque„ petivit *VI, IX.* — 12 daret„ *nie ma VI.* — 12 contingeret„ contigerit *V, VII.* — 13 illud„ id *IX.* — 13 pondus auri pueris„ aurum pueris *IV, V, VII—IX*; aurum purum *VI.* — 13 delegatum„ relegatum *IX.* — 13 erat„ esset *VI*, fuit *VIII, IX.* — 16 post annum„ *nie ma IV.* — 17—18 exposcere„ deposcere *VIII, IX.* — 18 deposito„ reposito *VIII, IX.* — 19 Spiridion„ Spridion *I, II*; Spridon *IV—VIII*; Spiridon episcopus Atenensis *IX.* — 19 compaciens„ compassus *IV—IX.* — 20 esse„ *nie ma VIII.* — 20 inquit„ *nie ma VIII, IX.* — 20 ora„ et ora *II, IV—IX.* — 21 hac„ ac *IV, VI.* — 21 cras„ cras et *VI.* — 21 mane„ *nie ma IV, VII.* — 21 opera„ operam *IV*; opus *IX.*

misericordie sue. Sancto autem Spiridione pernoctante in oracione adest homo infirmo tempore. Quo assumpto iuit sanctus episcopus ad tumlum filie et ait clara uoce: Audi filia! In uirtute Dei et obediencie, sicut semper fuisti michi obediens a puero, tibi precipio, ut respondeas patri tuo. At illa inquit de sepulchro: Quid iubes, pater mi? Vbi est, inquit, pondus pecunie, quam tibi commendauit Talis ciuis sub testimonio Ihesu Christi et fidei tue? At illa respondit: Pater, ora pro me, ut non imputentur hec iniquitati, sed ignorancie mee, quia oblita sum tibi dicere in exitu uite mee de indicio huius pecunie. Ecce fossa humo iacet in tali loco, redde eam domino suo. Quod et factum est.

Notandum, quod in hiis et consimilibus miraculis, si diuine uirtutis pensatur operacio, nullum est miraculum, quia omnia possibilia sunt aput Deum. Si autem sanctorum meritum attenditur et fidei donum, Deus, a quo cuncta bona procedunt, hoc per eos operatur bonum, ut impleatur illud dictum ewangelicum: Qui in me credit, opera, que ego facio, et ipse faciet et maiora horum faciet.

19. Rex uero Bolezlaus, ut erat in arcum prauum conuersus, neque timore Dei neque presenti miraculo compunctus, neque paterna monicione correctus, in suis sceleribus persistebat obstinatus. Nec putare debemus, quod hic sit ille Bolezlaus, qui fuit rex Polonie primus. De illo enim legitur in cronica Polonorum, quod a Danubio usque ad Solauam dilatauit sue gentis imperium. Regnum autem Gall. I, 6

Wiersz 1—2 Sancto ... tempore„ Sanctus autem Spiridon pernoctavit in oracione; tunc venit homo ille in tempore sibi assignato *VIII*, *IX*. — 1 Spiridione„ Spridone *IV—VI*. — 2 Quo„ Quo dicto *I*. — 2 filie„ filie sue *VIII*, *IX*. — 3 obediencie„ ob. sancte *VIII*, *IX*. — 4 puero„ puericia *IV—VIII*; puericia tua *IX*. — 4 inquit„ *nie ma VIII*, *IX*. — 4—5 Quid iubes, pater mi?„ Quid iubes, pater, michi? *II*; Quid iubes michi, pater? At ille *VIII*, *IX*. — 5 est„ ergo *II*. — 5 quam„ quod *IV—IX*. — 5 tibi„ tibi Talis *IV—IX*. — 5 Talis ciuis„ *nie ma IV—IX*. — 6 Ihesu Christi„ dei *VI*. — 6 et„ *nie ma I*, *II*. — 7 ut non imputentur hec„ ne reputetur hoc *V*, *VI*. — 7 iniquitati„ iniquitati vite *VII*; iniquitati vice *IX*. 7 mee„ *nie ma*. *VIII*, *IX*. — 8 humo„ *nie ma IV—VII*. — 9 suo„ *nie ma IV—VII*. — 10 Notandum„ Sed notandum *IV—VIII*; Sed notandum est *IX*. — 10 consimilibus„ similibus *IV*, *V*, *VII—IX*; hiis similibus *VI*. — 10 si„ sed *IV*. — 10 pensatur„ pensetur *VI*. 11 Si„ Quod si *IV*. — 12 attenditur„ attendatur *V*, *VI*. — 12 et„ *nie ma II*. — 12 et fidei donum„ dominus *VI*; et si donum dei *VIII*, *IX*. — 12 Deus„ *nie ma VIII*, *IX*. — 12 bona„ *nie ma IV*. — 13 impleatur„ iniciet *VIII*, *IX*. — 13—14 illud ... faciet„ *nie ma VIII*, *IX*. — 14 faciet„ faciat *IX*. — 15 neque„ nec *IV*, *VIII*, *IX*. — 16 Dei„ Dei captus *V*. 16 neque„ nec *VIII*. — 16 correctus„ correptus *IV*, *IX*. — 17 sit ille„ fuit *VIII*, *IX*. — 18 qui fuit„ prius *IV*; primus *VIII*, *IX*. — 18 primus„ *nie ma IV*, *VIII*, *IX*. — 18 de illo ... Polonorum„ *nie ma IV*. — 19 ad„ in *I*, *III*. — 19 Solauam„ Soluam *II*; Zolauam *IV—IX*

suum non solum uiriliter gubernauit, sed et sua probitate Poloniam deaurauit. Ipse Bohemiam et Morauiam suo dominio subiugauit et in Praga sedem ducalem obtinuit et frenum tributi de manu ducum Bohemie et Morauie tulit. Ipse Pomeranos et Pruthenos adhuc in gentilitatis errore positos contriuit et sibi tributarios fecit. Ipse Sclauos et Ungaros sepius in certamine deuicit et terram eorum usque ad Danubium possedit. Deinde descendens in Rusiam et intrans Kyouiam per portam, que uocatur aurea, in signum waluas eius suo gladio percussit et ibi regni Polonie fines terminauit. Ipse Saxones indomitos manu potenti edomuit et in media Solaua columpnam figens ferream fines limitauit. Ipse beatum Adalbertum, Pragensem episcopum a rebelli Bohemorum gente multis iniuriis lacessitum, de longa peregrinacione honorifice suscepit et eius salutaribus exhortacionibus et institucionibus deuote obediuit. Cuius eciam ille ductus uite sanctitate ac miraculorum operacione, in sua Gneznensi metropolitana ciuitate cathedram instituit et eum archiepiscopatus honore sublimauit. Qui tempore modico transacto, diuino inspiratus consilio commilitonem et socium suum fratrem Gaudencium loco sui archiepiscopum instituens et per Pomeraniam nauigio in Pruziam transiens et ibidem predicans uerbum fidei, consumatus in breui a Pruthenis occisus optinuit a Domino palmam martirii. Ipse est Bolezlaus, qui episcopatus fundauit, donis regalibus dotauit ac limitauit.

Legenda de s. Adalberto 11

Gall I, 4

20. In diebus illis crebrescentibus miraculorum signis uenit Otto Romanorum imperator, qui cognominatus est Rufus, in Gneznam ad limina beati Adalberti

---

Wiersz 1 et„ in *IV*. — 1 Ipse„ Ipse enim *VI*. — 2 dominio„ imperio *VI*. — 2 ducalem„ dominicalem *VI*. — 4 positos„ *nie ma VIII*. — 4 contriuit„ conuertit *IV*, *V*, *VII—IX*. — 5 Sclauos„ Slavos *III*. — 6 Deinde„ demum *IX*. — 6 in„ *nie ma VIII*, *IX*. — 7 uocatur„ dicitur *V*, *VI*. — 7 eius„ *nie ma VII*. — 7 suo„ *nie ma V*, *VI*. — 8 in„ *nie ma IV*. 9 Solaua„ Zolava *IV—IX*. — 9 ferream„ *nie ma IX*. — 9 fines„ fines Polonie *VIII*, *IX*. 9 Ipse„ ipsum *IV*. — 10 iniuriis„ miseriis *IV*. — 11 suscepit„ *nie ma VIII*. — 11 exhortacionibus„ hortamentis *VIII*, *IX*. — 11—12 institucionibus„ instruccionibus *IV—VI*, *VIII*. 12 Cuius„ eius *III*. — 12 ductus„ decus *II*, *VI*, *IX*. — 12 sanctitate„ *tak tylko III*; *I i inne*: sanctitatis. — 13 operacione„ operacionem *IX*. — 13 in„ *nie ma II*, *IV—VI*. — 13 sua„ *nie ma II*, *IV*, *V*. — 13 Gneznensi„ *nie ma VIII*, *IX*. — 13 eum„ eum in *IV*. 14 archiepiscopatus„ archiepiscopum *VI*. — 14 inspiratus„ inspirante *IV—VII*; domino inspirante *IX*. — 15 consilio„ auxilio *IV*. — 16 instituens„ instituit *IV—VII*, *IX*. — 16 per„ *nie ma IV—IX*. — 16 Pomeraniam„ Pomeram *I*, Pomeriam *II*. — 16 nauigio„ navigium *IV*; *nie ma V*. — 16 in„ et *VIII*, *IX*. — 17 fidei„ dei *IV*, *VI—IX*. — 18—19 ac limitauit„ *nie ma VI*. — 20 crebrescentibus„ crescentibus *IV*, *VII*, *IX*. — 20 miraculorum signis„ miraculis *VI*. — 21 Gneznam„ Gnesno *IV*.

martiris deuocionis ductus flumine, quem magnifice excepit rex Bolezlaus cum suis optimatibus. Videns itaque cesar inclitum Bolezlaum et circa ipsum frequenciam regii apparatus, opulenciam diuiciarum et excellenciam ipsius admiratus, ait suis principibus: Utique decet uirum tam magnificum nostre maiestatis fratrem et consortem fieri, Romanorumque imperii socium et amicum appellari ac regio dyademate insigniri. Inde est Bolezlaus autem consecratus in regem. Secundum magnificenciam regalem tribus continuis diebus cum suis omnibus in conuiuio tenuit cesarem. Imperator uero dedit pro regalibus insigniis regi Bolezlao lanceam beati Mauricii et clauum Domini. Cui rex Bolezlaus ob reuerenciam imperialis dignitatis et in signum mutue dileccionis ac pie deuocionis redonauit brachium beati Adalberti martiris. Acceptis quoque ab eo multis muneribus, uasis aureis et argenteis in patriam suam est reuersus.

Hic est ergo rex ille magnus Bolezlaus, qui cognominatus est pius, istius Bolezlai proauus, qui dictus est seuus, largus et bellicosus. Ille Mesconis filius, qui fuit de Polonia dux primus baptizatus, iste de duce Kasimiro fuisse dinoscitur procreatus, qui de monasterio Cluniacensi sancti Benedicti per dispensacionem pape Benedicti [1] terre Polonie dux est restitutus.

21. Post mortem etenim magni regis Bolezlai, quasi alterius Salomonis potentissimi et sapientissimi, surrexit Mesco filius eius, sensu minoratus et probitate

---

Wiersz 1 martiris„ *nie ma VI.* — 1 deuocionis„ devocione *IV—IX.* — 1 ductus„ deductus *V.* — 1 flumine„ gracia *III*; *nie ma IV—IX.* — 1 quem„ *nie ma I, II.* — 1 excepit„ suscepit *VI*; accepit *IX.* — 2 ipsum„ eum *IV—IX.* — 2—3 frequenciam regii apparatus„ apparatum regium et *IV—IX.* — 3 admiratus„ admirans *III*; admiratus est *VI.* — 5 Romanorumque„ Romanorum quoque *I.* — 6 Inde„ Inde autem *III*; inde ergo *VI.* — 6 est„ est, quod *IV—IX.* — 6 autem„ *nie ma IV—IX.* — 6 regem„ regem, qui *III.* — 8 uero„ ergo *IV, V, VII—IX.* — 8 beati„ sancti *VIII, IX.* — 9 Bolezlaus„ *nie ma VIII, IX.* 10 signum mutue„ signum dignitatis et in signum mutue *I*; signum deitatis et in signum mutue *II.* — 10 ac pie deuotionis„ *nie ma IX.* — 10 pie„ *nie ma IV—VII.* — 10 beati„ sancti *V—IX.* — 11 acceptis quoque„ acceptisque *IV—VI*; acceptis itaque *VIII, IX.* — 11 multis muneribus„ *nie ma IV.* — 12 est reuersus„ rediit *VIII, IX.* — 13 est„ *nie ma VIII.* — 13 rex„ *nie ma IV—IX.* — 13 cognominatus est„ cognominatus *II*; cognominatur *IV.* 13 pius, istius„ instus pius *IX.* — 14 Mesconis„ Meszkonis *V*; Myeskonis *VIII, IX.* — 15—16 procreatus„ procuratus *I.* — 16 Cluniacensi„ Cluniacensium *I, III*; Clunacensi *VII.* 17 terre Polonie„ *nie ma V—IX*; terre Polonie dux est„ *nie ma IV.* — 18 etenim„ autem *II, IV—IX.* — 18 regis„ *nie ma VIII, IX.* — 18 quasi„ *nie ma V.* — 19 sapientissimi„ sapientis *I, II.* — 19 Mesco„ Meschko *III*; Myesko *V, IX*; Meysco *VI*; Meschco *VII*; Myeszko *VIII.* — 19 eius„ *nie ma I, II.*

[1]) Benedykt IX, 1033—1044.

patris. Qui cum deliciis resolutus rem publicam segnius administraret et propriis, non communibus utilitatibus intenderet, ceperunt extere naciones, que patri suo uectigales fuerant, minus timoris et honoris eidem deferre et tributa regionum denegare.

22. Quo ignominiose mortuo et Kasimiro filio eius paruulo cum matre in Almaniam expulso, stirps ducalis et regia in regno Polonie omnino perierat et unusquisque, quod sibi rectum uidebatur, in illis diebus faciebat. Tunc surrexerunt quasi lupi rapaces per circuitum reges et principes et ceperunt uastare regnum Polonie, monasteria comburebantur et ecclesie, perimebantur monachi et ecclesiastice persone, senes et iuuenes gladio iugulabantur, uirgines et uidue ac maritate uiola- 1
bantur et in captiuitatem cum ignominia deducebantur. Consumpta autem per incendia subitosque gentilium incursus iam pene tota Polonia, cum aliunde non esset auxilium, maiores natu inierunt consilium, ut inquirerent et inuenirent et reducerent in regnum exulem et eiectum ducem Kazimirum. Hic quidem dudum a matre studiis litterarum traditus et hiis competenter instructus, cum iam esset iuuenis 1
robustus, ex Almania in Gallias transiens et ut supra dictum est, Cluniacum ueniens sancta conuersacione monachorum ibidem Deo famulancium allectus et spiritu Dei inflamatus uitam mutauit et sub habitu sancti Benedicti Deo militare cepit.

23. At uero legati Polonorum assumpto comitatu multo, uariis quoque muneribus in auro et argento profecti sunt ad requirendum ducem Kazimirum. Tandem 2
post longam peregrinacionem peruenientes in Cluniacum inuenerunt eum sub habitu

---

Wieras 1 Qui„ Hic *VIII, IX.* — 1 deliciis„ diviciis *IV.* — 2 extere„ eicere *I—III*; extranee *IV, VI—IX.* — 5 Kasimiro„ Kazimirio *II, IV.* — 6 expulso„ depulso *V, VI*; propulso *VIII, IX.* — 6 perierat„ deperierat *IV—IX.* — 6—7 unusquisque„ unusquisque sibi *IV—VI.* — 7 sibi„ *nie ma IV—VI.* — 7 in illis diebus„ *nie ma III.* — 9 comburebantur„ comburebant *II, IV—IX.* — 10 iugulabantur„ *nie ma VIII.* — 10 ac„ et *IV—VI, VIII—IX.* — 11 autem„ itaque *VIII, IX,* — 12 subitosque„ subditosque *I, II, VII—IX.* 13 auxilium„ *nie ma IV.* — 13 ut„ ut regem *IX.* — 13 inquirerent„ requirerent *VIII, IX.* — 13 et inuenirent„ *nie ma VIII, IX.* — 13 et„ ac *VIII, IX.* — 13—14 reducerent„ introducerent *II, IV—IX.* — 14 in„ *nie ma IV.* — 14 et eiectum„ *nie ma VI.* — 15 iam„ iam non *VI*; *nie ma IV, VII, IX.* — 16 transiens„ rediens *VIII, IX*; rediens vel transiens *II, IV, VII*; transiens vel rediens *V, VI.* — 16 et„ *nie ma VII—IX.* — 16 ut supra dictum est„ *nie ma V, VI.* — 16 Cluniacum„ Clunacum *VII—IX.* — 16—17 ueniens„ *nie ma VIII, IX.* — 17 ibidem„ Deo ibi *VIII*; allectus deo ibi *IX.* — 17 allectus„ electus *I, II*; *nie ma IX.* — 19 At„ ac *I.* — 19 multo„ multorum . . . militum *IX.* — 19—20 uariis quoque muneribus„ variisque universis *II*; vasisque diversis *IV—IX.* — 20 requirendum„ inquirendum *II, IV—IX.* — 21 Cluniacum„ Clunacum *VII—IX.*

monastico iam septimum ibidem agentem annum. Expositisque causis itineris, apertis thesauris suis optulerunt ei et abbati suo preciosa munera, uasa aurea et argentea, subinferrentes, quot clades et quanta mala propter ipsius absenciam sustineat Polonia. Denique petunt dominum abbatem, ut eis ducem suum restitueret, supplicant nichilominus Kazimirum, ut Poloniam rediret et regnum gubernaret et populum suum ab hostibus liberaret. Abbas autem habito prudentum uirorum consilio respondit, se non posse peticioni ipsorum annuere et desiderio, quia is, qui renunciauit seculo, redire non posset ad seculum, nisi prouida summi pontificis ad hoc accederet dispensacio. Tunc legati responso accepto, gradu concito Romam adeunt, summo pontifici legacionem proferunt, dispensacionem petunt, allegant quoque calamitates Polonie, prophanacionem fidei Christiane, incendia monasteriorum, subuersionem urbium, uiolacionem uirginum, oppressionem uiduarum, occisionem et effusionem sanguinis innocentum et multitudinem Christianorum utriusque sexus deductam in captiuitatem et redactam in seruitutem paganorum.

24. Denique papa Benedictus[1] auditis Polonie desolacionibus, Christiane fidei compassus casibus, gentique orbate principe miseratus, ducem Kazimirum ad tenenda regni Polonie gubernacula redire decreuit. Ne uero stirps regia uel ducalis

---

Wieras 1 ibidem„ *nie ma IV—IX.* — 1 agentem„ regentem *II, IV—VII.* — 1 annum„ *III dodaje na marginesie*: At illi gaudio magno impleti accesserunt ad eum ac abbatem eius. — 1 Expositisque„ depositisque *VI*; expositis quoque *I—III.* — 1 itineris„ itineris sui *IV, VI, VIII, IX*; *nie ma VII.* — 2 apertis„ *nie ma II*; de *IV—IX.* — 2 ei„ *nie ma IV—VI.* — 2 preciosa„ *nie ma VIII, IX.* — 3 quot„ *nie ma IV*; que *VII*; quante *VIII, IX.* — 3 et quanta„ quantaque *VIII, IX*; et quanta magna *VI.* — 3 ipsius„ eius *IV—IX.* — 5 suum restitueret„ restituat *VII*; eorum redderet *VIII, IX.* — 5 Kazimirum„ Kaximiro *IV, VII—IX.* — 6 et populum„ populumque *VI.* — 7 ipsorum„ eorum *II, IV—IX.* — 8 renunciavit„ abrenunciavit *II, V—IX*; se seculo abrenunciavit *IV.* — 8 posset„ possit *III*; potest *IV.* — 8—9 prouida„ *tak ma X*; *wszystkie inne teksty*: providencia; *IV i VII saś* de providencia. — 9 dispensacio„ et dispensacio *VIII, IX.* — 10 Romam„ ad Romam *IV.* — 10 summo„ summoque *VI*; et summo *VIII, IX.* — 10 proferunt„ preferunt *II, VII*; perferunt *V.* — 11 quoque„ que *IX.* — 12 subuersionem„ subversiones *VI.* — 13 occisionem et„ *nie ma VIII, IX.* — 14 utriusque sexus„ inter utrosque sexus *IV, VII—IX.* — 14 deductam„ deduccionem *VIII, IX.* — 14 redactam„ reduccionem *VIII, IX.* — 17 casibus„ *III na boku*: cladibus. — 17 gentique„ genti quoque *I*; genti *II, VII.* — 17 miseratus„ misertus *VII—IX.* — 17—18 ad tenenda„ propter tuenda *VIII, IX.* — 18 Polonie„ *nie ma VIII, IX.* — 18 redire„ redire de monasterio *VIII, IX.* — 18 uero„ videlicet *IX.* — 18 ducalis„ dominicalis *VI.*

[1]) Był to Benedykt IX, 1033—1044.

omnino deperiret et Polonia successore careret cum eodem duce Kazimiro, ut matrimonium legittime possit contrahere, misericorditer dispensauit. Ob cuius dispensacionis beneficium ac recordacionis memorabile signum indictum est Polonis, ut in tonsura rotunda conformarent se moribus religiosorum. Statutum est nichilominus, ut censum soluerent, quod uocatur swatopetrse, beati Petri ecclesie Rome pro alendo lumine. Executi negocium, assecuti propositum, legati Polonorum leti ac alacres redeunt Cluniacum et exinde suscipientes ducem suum Kazimirum, ueniunt Almaniam ad imperatorem Ottonem[1], auunculum suum. Vbi cum exercuisset magne probitatis audaciam, sexcentorum uirorum armatam miliciam ad eum deducendum transmisit imperator in Poloniam. Hinc ueniens, licet cum difficultate tandem hostibus expugnatis, cum pace regnum possedit Polonie. Post hec accepit uxorem vnam de Rusie principibus nobiliorem, nomine Dobronegam dictam, cognomine Mariam, ex qua genuit quatuor filios, primogenitum Bolezlaum, secundum Wladizlaum, tercium Mesconem, quartum Odonem.

25. Hic est Bolezlaus, qui propter excellenciam largitatis anthonomasice dictus est largus, ob insignem audaciam uirtutis appellatus est bellicosus[2]. Tante

---

Wiersz 2 misericorditer„ *nie ma IV.* — 2 dispensauit„ relaxavit et dispensavit *V—VIII*; relaxat et dispensat *IX.* — 3 memorabile„ memoriale *VII—IX.* — 3 indictum„ inditum *I.* 3 indictum est Polonis„ *nie ma V, VI.* — 3 ut„ et *IV.* — 4 conformarent se„ deconformarentur *V*; conformarentur *VI.* — 4 Statutum„ statutum que *II, IV—IX.* — 5 quod„ qui *VIII, IX.* — 5 swatopetrse„ swantopetrzce *II*; *nie ma IV—IX.* — 5 Petri„ Petri denarius *IV—IX.* — 8 Rome„ Romane *V—IX.* — 6 executi„ executi igitur *VIII, IX*; executi oficium seu *IV.* — 6 negocium„ negocium et *IV—IX.* — 6 propositum„ *nie ma II, IV—IX.* — 7 Cluniacum„ Clunacum *VII—IX.* — 7 Kazimirum„ Kazimirum videlicet *IX.* 7 ueniunt„ veniunt ad *IV, V, VII—IX.* — 9 armatam„ armatum *I, II*; armatorum *IV, VII—IX.* — 9 deducendum„ ducendum *VII—IX*, — 10 in„ *nie ma IV.* — 10 Hinc„ hic *IV—VIII*; *nie ma III.* — 10 licet„ *nie ma III.* — 10 cum difficultate„ difficultate *I, II*; cum difficultate tamen *III*; difficulter *IV—IX.* — 11 Polonie„ *nie ma VI.* — 11 Post hec„ tandem *IV.* — 12 de Rusie principibus„ a principibus Russie *IV.* — 12 nobiliorem„ *nie ma VI.* — 12 Dobronegam„ Dobronnam *IX*; Dobrochnam *VIII.* — 12 dictam„ *nie ma IV, VI.* — 14 Mesconem„ Myesconem *VI*; Myeskonem *IX.* — 14 Odonem„ Otthonem *IV—IX.* — 15 anthonomasice„ antonomatice *IV, VII*; anthonomastice *V, VI*; authomastice *IX.* — 16 largus„ largus et *IV, V, VII—IX.* — 16 uirtutis„ *nie ma III.*

[1]) Ponieważ Kazimierz prawdopodobnie jeszcze w r. 1039 powrócił do Polski, nie może być mowy o Ottonie III, który umarł r. 1002, lecz zapewne o Henryku III, który panował od r. 1039 do r. 1056. [2]) Tekst III opuszczając dalszy ustęp, czyni taką uwagę: De cuius largitate habetur in passionali.

Iamque prodigalitatis erat, quod sine liberalitate nullam hominis libertatem estimabat. Dicebat autem, quod liberalis homo egere non posset omnino, nisi cum ei dandi non subpetit occasio. Hic dum quadam die census uectigales dispensari iuberet, dum prestantissima queque larga manu magnifice militibus erogaret, quidam de circumstantibus nunc exilem tenuitatem sue fortune, nunc regie splendorem coniectans opulencie, gemebundis infremit suspiriis, tacitis immurmurat labellulis:

Non locus hic loculis, non uenter ydropicus arche
Te premit, ymmo nitet cunctis tua copia cordis;
Sola beans alios, soli michi gracia solis
Alget, hyems geminos sole tenente tenet,
Solus ego sub sole tuo solacia ueris
Demerui, solum demeruisse pudet.

Rex proinde causam suspiriorum coniciens amictumque sinuosissime clamidis sibi detrahens ac illius humeris inferens ait: Tolle, inquit, auri quantumcunque libet tuisque uiribus quantitatem metalli compensa. Malumus enim te tuam inualitudinem causari, quam nostre liberalitatis angustias uideri. Tunc ille sui oblitus, auri cupidus, dum turgentissime uestis insarcinat sinum, dum suis uiribus non compensat onus, dum a terra attollere nititur auri immensum pondus,

Heu miser, exspirat metalli pondere pressus.

Wiersz 1—2 quod . . . estimabat„ quod illiberalitatem nullam hominis libertatem estimabat *VIII, IX.* — 1 sine„ *nie ma IV, V.* — 1 liberalitate„ libertate *V, VI*; libertatem *VII.* — 2 autem„ enim *VIII, IX.* — 2 egere„ agere *IV, VI.* — 2 ei„ sibi *VIII, IX.* — 3 dum„ cum *IV, IX.* — 3 quadam„ quodam *IV—VI.* — 3 die„ *nie ma V, VI.* — 3—4 iuberet„ vellet *IV—IX.* — 4 queque„ *tak* cronica Vincentiana; quoque *I, II* etc.; que *IV*; *nie ma VIII, IX.* — 4 larga„ largaque *IX.* — 5 de„ *nie ma VI.* — 6 coniectans„ coniecturans *IV, V, VIII, IX.* — 6 tacitis„ tacitus *IV.* — 6 immurmurat„ subimmurmurat *IV, VIII, IX.* — 6 labellulis„ labellis *VIII, IX.* — 7 arche„ arethe *II*; arethete *IV*; arochete *V*; arechete *VI*; aret te *VII*; arens *VIII, IX.* — 8 nitet„ vitat *IV.* — 8 tua„ sua *IV.* — 10 alget„ aliget *I, II.* — 10 hyems„ hyemptis *V.* — 10 geminos„ gemino; *tak mają wszystkie teksty; ob. jednak* Mon. Pol. hist. *II*, 290. — 10—11 tenente . . . sole„ *nie ma VIII.* 11 tuo„ tua *V, VII.* — 11 solacia„ solaria; *tak mają wszystkie teksty. Ob. jednak* Mon. Pol. hist. *II*, 290. — 12 solum„ solium *II, V—VII, IX.* — 13 coniciens„ conniciens *I, II*; convinciens *IV, VII.* — 13 sinuosissime„ summosissime *I, II, V, VII*; famosissime *VI*; sumtuosissime *IX.* — 13 sibi„ *nie ma V*; est *VI.* — 14 ac„ *nie ma VIII, IX.* — 14 Tolle„ Tolle, tolle *IV—VII.* — 14—15 quantumcunque . . . quantitatem„ quantitatem *V.* — 15 Malumus„ Maluimus *VIII, IX.* — 17—18 dum . . . onus„ *nie ma IV.* — 17 dum„ cum *VII*; *nie ma VIII, IX.* — 18 compensat„ compensatur *VI.* — 18 attollere„ tollere *VIII, IX.* — 19 miser„ inquid *VI.* — 19 metalli„ auri *VIII, IX.*

Winc. II, 17 Ab insano uero non dissidet, qui prefert pecuniam uite, non uitam pecunie. Quod uecordie genus quendam adeo deuinxerat, ut dum ambiguis in mari iactatur fluctibus, dum alii metu naufragii preciosissima eciam suppellectile nauem exonerant, se suis ille alligatum sarcinulis precipitem mitti iubet, pociorem astruens in morte opulenciam, quam in uita egestatem. Non sic ille, non sic, qui ut curarum nutrices diuicias semel amputaret, suas opes auri et argenti in unam massam conflat, in profluentem precipitat: O, inquiens, pessime diuicie, ite in profundum pessime, submergam uos, ne submergar a uobis; perdam uos, ne perdar a uobis. Leuior est enim rerum quam temporis iactura,

Dampna mouent rerum, plus ledunt dampna dierum.
Quisque potest rebus succurrere, nemo diebus.

Winc. II, 18 Adeo perfunctoria uisa est regi Bolezlao opum copia, diuiciarum gloria, ut nichil in illis iocundum putaret, nisi habendi facultatem et dandi facilitatem, quarum potissimam aiebat custodiam saccum pertusum, eumque omnino indignum esse principatu, qui se rerum sacciperium esse malit quam principem.

26. Iste Bolezlaus proaui sui magni regis Bolezlai audaciam emulatus, prout erat uir belligerandi studiosus, terminos, quos amiserant patres sui, uolens

---

Wieres 1 dissidet„ desidet *I, II*; desidet seu non defert *IV*; desistit *VI.* — 1 Quod„ quia *IV, VI.* — 2 uecordie„ verecundie *IV, VII*; precordie *VIII, IX.* — 2 deuinxerat„ devinceret *IV*; devicerat *V, VII*; vinxerat *VIII, IX.* — 2 iactatur„ iacticatur *V*; iactaretur *VII.* — 3 suppellectile„ suppellectili *IV, VII, VIII, IX*; suppellectilis *V, VI.* — 3 exonerant„ exonerent *IV*; exoraverunt *VI.* — 4 se suis„ *nie ma IX.* — 4 alligatum„ obligatum *IV*; alligatus *IX.* — 4 sarcinulis„ sarculum *VI*; sarcinulis se *I, II, IV—VIII.* — 4 iubet„ *nie ma VI*; iussit *IX.* — 5 ut„ et *IX*; *nie ma VIII.* — suas„ res suas *IX.* — 6 in . . . massam„ *nie ma IV—VI.* — 6 conflat„ complet *IV—VII*; complens confugit *IX*; complens confuit *VIII.* — 7 profluentem„ profundidatem *VIII, IX.* — 7 diuicie„ opes *IV—VII.* 7 ite . . . pessime„ *nie ma IV—VII.* — 7 pessime„ iniquissime opes *VIII, IX.* — 8 submergam„ mergam *VI.* — 8 ne . . . perdam uos„ *nie ma II.* — 8 submergar„ mergar *IV, V, VII.* — 8 perdam . . . uobis„ *nie ma IV—IX.* — 9 temporis„ tempus *I*; tempus iacture *II*; temporum *VIII, IX.* — 11 quisque„ quisquis enim *VI*; quisquis *II, VIII, IX.* 12 perfunctoria„ pro futura *IV—VII.* — 12 regi„ *nie ma II, IV—VI.* — 12 Bolezlao„ *nie ma VII.* — 12 opum copia„ opulencia diviciarum *IV, VII.* — 13 nichil„ nil *IX.* — 13 illis„ eis *VII—IX.* — 13 et dandi facilitatem„ *nie ma II, IV—IX.* — 13—14 quarum„ quam *II, IV, V, VII.* — 14 potissimam„ potentissimam *VI, VIII*; pessimam *IX.* — 14 pertusum„ percusum *II*; percisum *V*; preciosum *VII*; pertensum *IX.* — 14 eumque„ cumque *I, IV—VII, IX*; omnique *VIII.* — 15 sacciperium„ sacciparium *I, II, IV, V*; saccipensarium *IX.* — 15 malit„ mavult *V, VI.* — 16 Bolezlaus„ Boleslaus secundus *IX.* 16 proaui„ in annis *VI.* — 16 Bolezlai„ Boleslai Chabri dicti *VIII, IX.*

recuperare et ad suum dominium reducere, decreuit in waluis Kyouiensibus limites regni Polonie reformare. Vnde Rusie partibus imperiose peragratis, omnibus copiis diuiciarum capi dedignatus, solo uictorię triumpho, spretis opibus, erat contentus. Tandem consopita ibidem omni rebellione, quendam sui suffraganeum imperii, qui principibus Russie preesset, regem instituit. Qui ut coram sibi subiectis appareret gloriosior, regi supplicat Bolezlao, ut eum sui dignacione occursus amplectatur, auri talenta secundum numerum passuum recepturus. Indignatur a se peti Bolezlaus, quod regie celsitudini non competit, absurdumque uideri imperialem maiestatem ad questum inclinari, absurdius esse graciam uenalitate censeri, precibus tamen uictus, non precio nec muneribus id se spondet facturum. Gracie uero argumentum uenienti quale putas exhibet? regis etenim barbam uenientis apprehendit, quam dinellicans creberrime concutit. Hoc, inquit, est hoc tremendum caput, quod uos, o Rutheni, contremiscere conuenit. Item itemque uehemencius concuciens ait: Wine. II, 18

Hic uir adest, nostro quem nos dignamur honore.

Aspice, quantum gracie in Bolezlai conspectu auri gracia meruerit.

27. Deinde Hungariam adire parat, uolens eciam super Danubium renouare metas regni Polonie. At illi primos aditus eidem armis obstruere contendunt, sed illorum truncata corpora plus impedimento fuere ingressuris, quam arma. Nam cruentus ianitor ensis, ianuas introitus et aperiendo clausit et claudendo aperuit. Wine. II, 18

Wierss 1 et„ *nie ma IV.* — 1 et . . . reducere„ *nie ma IX.* — 1 reducere„ deducere *II, IV, VII*; adiungere *V*; *nie ma VI.* — 1 Kyouiensibus„ Kyowie *VIII, IX.* — 2 reformare„ ponere *IV*; reformare et ponere *VIII, IX*; *nie ma V, VI.* — 2 Vnde„ verum *IX*; unde in *V, VI.* — spretis„ sumptis operibus *II*; sumptis *IV—VI.* — 4 Tandem„ Unde tandem *V, VI, VIII*; verum tandem *IX.* — 4 consopita„ consumpta *I, II*; *V—VI*; consummata *IV.* 4 ibidem„ *nie ma VI.* — 5 instituit„ constituit *IV—VII, IX.* — 6 supplicat„ supplicavit *VIII, IX.* — 7 recepturus„ accepturus *IV—IX.* — 8 absurdumque„ absurdum quoque *IV*; absurdum est *VI.* — 9 uenalitate„ venalitati *VI.* — 10 precio„ precibus *I.* — 10 id se„ illud esse *II, IV—VI*; illud se *IX*; illud *VII.* — 10 facturum„ futurum *IV*; *nie ma VI.* — 10 argumentum„ augmentum *II, IV—VII.* — 11 uenienti„ vehementi *IV*; vehenti *V—VII.* — 11 barbam„ bursam *I, II, VII.* — 12 hoc„ *nie ma IV, VII, VIII.* 12 tremendum„ valendum *VII.* — 12 caput„ apud *II, IV, V, VII.* — 12 quod„ *nie ma VI, VII.* — 13 o„ *nie ma V, VI.* — 13 Item„ *nie ma IV, VI.* — 14 nos„ non *II, IV—VII.* — 14 dignamur„ dedignamur *IV—VII.* — 14 honore„ honorare *IV, V.* — 15 conspectu„ aspectu *VIII, IX.* — 15 meruerit„ meruit *II, IV—IX.* — 16 Hungariam„ Ungariam *II, IV—VI*; Ungarie fines *VIII, IX.* — 16 renouare„ renocare *II, IV, V, VII.* 17 regni„ *nie ma VI.* — 18 impedimento„ impedimenta *V—VII.* — 18 fuere„ fuerunt *IV—VII.* — 18 ingressuris„ ingressu *IV, VII*; ingressionis *IX.* — 19 et aperiendo„ aperiendo *IX.*

Trunci enim obices cadauerum gladio prostrati eciam uias fecerunt inuias, ut non sine difficultate transmeandi patuerit facultas. Videns autem rex Vngarie Salomon tam sibi quam suis prelii imminere discrimen, pacem deprecatur, pacis offert conciliamina C milia talenta. Cui Bolezlaus: Polonos, inquit, non delectat aurum habere, sed habentibus aurum imperare. Turpius enim est, inquit, precio uinci, quam prelio succumbere. Nec regibus conuenit institoria commercia tractare, quibus opus est armis, non opibus. Victus itaque Salomon tam bello quam regno excessit; in locum cuius alumpnus Polonie Wladizlaus munere Bolezlai in regnum successit.

Winc. II, 18 28. Accidit interea instructissimas Australium ac Bohemorum Morauorumque acies in campestribus Polonie castra metari. Quos rex impiger a tergo preci-piens omnem redeundi adimit facultatem. Cumque incautos occupare potuisset: Absit, absit, inquit, ne nostre tytulus uictorie quodam insidiarum latrocinio furuescat. Sese presto nunciat, non improuidos iubet esse crastino secum bellum commissuros. At uero ille leo Bohemicus mox leonis feritatem deponens, vulpina iuduitur astucia. Indignum est, inquit, ut tanti regis ad tam exiguos inclinetur dignacio, quinpocius in suorum tranquillitate castrorum crastinum a Bohemicis prestolari non dedignetur obsequium. Noctis igitur protecti clipeo fugam

---

Wiersz 1 enim„ vero *II, IV—IX.* — 1 obices„ obietes *I*; abietes *II, IV, VII*; abientes *V, VI.* — 1 eciam„ *nie ma IV, VII*; et *IX.* — 1 fecerunt„ ferunt *II, IV, VII.* — 2 sine„ *nie ma II, IV, V, VII*; sine magna *VIII, IX.* — 2 transmeandi„ transeundo *VI.* — 2 Vngarie„ Ungarorum *IV—IX*; *nie ma II.* — 2 Salomon„ dictus Salomon *IV, V, VII*; nomine Salomon *VIII, IX.* — 3 deprecatur„ deprecavit *IX.* — 4 C„ *nie ma V, VI.* — 4 milia„ milia auri *VIII, IX.* — 4 Cui„ En *VI.* — 5 enim„ *nie ma II, IV, V, VIII, IX.* — 6 regibus„ regalibus *II*; regalis *IV—VII.* — 6 tractare„ trectare *I.* — 7 Victus„ vincere *IV—VII.* — 7 bello„ *nie ma VI.* — 8 in„ ut in *IV.* — 8 regnum„ regem *IX.* — 9 instructissimas„ instructissima *II, IV, V*; instantissima *VI.* — 9 Morauorumque„ Morauorum *V, VI*; Pomouerauorum *IX.* — 10 metari„ metere *V, VI*; metare *VII, IX.* — 10 impiger„ rumpere *II, IV—VII.* — 10 precipiens„ *tak tylko II i VII*; *wszystkie inne teksty*: percipiens. — 11—12 redeundi . . . incautos„ *nie ma IV.* — 11 Cumque„ Cum *II, V, VI.* — 11 occupare„ reoccupare *IV.* — 11 potuisset„ posset vel potuisset *VII.* — 12 ne„ ut *III, VIII, IX.* — 13 furuescat„ infurvescat *II, IV—IX.* — 13 sese„ se super se *IV.* — 13 iubet„ *nie ma VI.* — 13 crastino„ in crastinum *III*; crastinos *V, VI.* — 14 bellum„ nie ma *I, II.* — 14 At„ ac *I, II.* — 14 mox„ *nie ma VIII, IX.* — 15 ut„ ut ad *V, VI.* — 15 regis„ rex *V.* — 16 dignacio„ indignacio *V.* — 16 in„ ut *VIII, IX.* — 16 tranquillitate„ tranquillitatem *II, IV.* — 16 castrorum„ *nie ma IV.* — 16 crastinum„ *nie ma VIII, IX.* — 16—17 Bohemicis . . . obsequium„ Bohemis dignetur prestolari obsequium *IIIa.* — 17 non dedignetur„ dignetur *I*; *przed* „dignetur" *zostawiono jednak wolne miejsce na znak, że czegoś brakuje*; dignetur *II, IV—VI.*

incunt pro prelio. Quos trans Morauie fines insectatus aper dente insequitur fulmineo, non etati parcens, non generi, non condicioni, omnes autem morti mancipat aut uinculis.

29. Rursus Pomoranis in confiniis Polonie predam agentibus, tamquam de reditu eius dubitantibus, preceps aduolat Bolezlaus, predones spaciosi fluminis interiectu iam securos conspicatur et rapidissimo insiliens torrenti: Amor, inquit, catulorum feras uenabulis impingit, exclamat singulis; Winc. II, 18

Occupet extremos scabies, me turpe relinqui!

Multi ergo armorum pressi mole fluctibus inuoluuntur, perpauci cum rege uix enatant et licet inhermes de armata multitudine triumphant. Ob hanc causam Poloni plenis armis uti de cetero obmiserunt.

30. Factum est autem, cum rex Bolezlaus exteras regiones suo stipatus exercitu peragraret et contra rebelles prelia multa committeret, iam septimus annus uertebatur, quo pro recuperandis terminis regni Polonie rarus in patria, continuus in castris, semper uero aput hostes morabatur. Que res reipublice quantum commodi et utilitatis attulit, tantum postmodum discriminis ingessit; quantumcunque in se honesti habuit exercitaminis, tantum fede peperit insolencie ac dissolucionis. Rege siquidem, ut dictum est, perdiutissime extra patriam immorante, interim Winc. II, 18

Wiersz 1 pro„ de *VI.* — 1 insectatus„ instificatur (sic) *V*; instigatus *VII*; insequitur *IX*; insectatur *VIII.* — 1 insequitur„ *nie ma IX.* — 2 non condicioni„ aut condicioni *IX.* — 2 omnes„ oneres *II, IV, V, VII.* — 2 autem„ aut *IV.* — 2 morti„ morte *I, II, IV—VII.* 3 aut„ et *IX.* — 4 Rursus„ Prorsus *V.* — 4 Pomoranis„ Pomeranis *II, III, VI, IX*; Pomranis *IV.* — 4 confiniis„ confinio *IV*; confinibus *VIII, IX.* — 5 preceps„ princeps *II, IV—VII.* — 5 aduolat„ avolat *I—V*; evolat *VI.* — 6 et„ *nie ma IV—VII.* — 6 rapidissimo„ rapidissime *V, VI.* — 6 insiliens„ inhesitanter *VIII*; inhesitantem *IX.* — 8 Occupet„ occupat *V, IX.* — 8 extremos„ extremas *II, IV, V, VII*; extremum *VI.* — 9 perpauci„ sed pauci *IV—VII*; pauci vero *VIII, IX.* — 10 inhermes„ inquiens *IV—VI*; inquies *II, VII.* — 10 triumphant„ triumphavit *VI.* — 10 hanc„ hanc ergo *VIII, IX.* — 11 de cetero„ *nie ma IV—VII.* — 12 Factum„ et factum *VI, VII*; effectum *IV*; Actum *V.* 12 autem„ ergo *VIII, IX*; *nie ma V, VI.* — 12 exteras„ extraneas *V—IX.* — 13 peragraret„ parageret *II*; perageret *IV—VI*; multa pergeret *VIII*; multas pergeret *IX.* — 13 committeret„ *nie ma II, IV, VI, VII.* — 14 uertebatur„ verteretur *IV—VII.* — 14 pro recuperandis terminis„ recuperandi terminis *I, II*; recuperandi terminos *III*; recuperandi causa pro terminis *IV, VII*; recuperandi terminus *V, VI.* — 16 tantum„ tamen *IV.* — 17 honesti„ honeste *V, VII—IX*; honestati *VI.* — 17 exercitaminis„ exercitacionis *I, II, IV—VII*; *jest to pomyłka niezawodnie już samego autora, który wypisawszy z Wincentego* „honesti habuit“ exercitaminis *zamienił na* „exercitacionis; conversacionis *VIII, IX.* — 17 fede„ federe *I, II, IV—VII.* — 18 perdiutissime„ diutissime *IX.* — 18 immorante„ commorante *IV—VI*; morante *IX.*

uxores et filias dominorum serui ad sua uota inflectunt, quasdam exspectacione maritorum fessas, alias desperacione deceptas, vi nonnullas ad seruiles amplexus pertractas. Denique serui, ut scriptum est, delicate enutriti, proteruientes in dominos suos lares ipsorum et cubilia occupant, municipia contra reuersuros firmant et non solum municiones exstruunt, uerum eciam reuersuris bellum infligunt. At uero nobiles Poloni, qui cum rege fuerant in castris multo tempore demorati, comperta fama tante prodicionis ac sceleris perpetrati, zelo iniurie uindicande animis concitati, contra regis imperium reuersi sunt in Poloniam illicenciati. Tandem seruorum municionibus uix expugnatis pro singulari temeritate singularibus eos et inauditis perdiderunt suppliciis. Sed et feminas, que ultro seruis consenserant ac legittimi thori preuaricatrices extiterant, propter facinus atrocissimum et nulli prorsus flagicio conferendum penis atrocissimis peremerunt. Extunc olea in oleastrum et fauus uersus est in absintium.

Winc. II, 20

Winc. II, 20

31. Bolezlaus etenim intermisso studio uirtutum sentina factus est omnium uiciorum et carnis sue sequens luxuriam, gloriam suam in ignominiam et naturalem usum mutauit in eum usum, qui est contra naturam. Post multas quoque cedes et uictorias eleuatus in superbiam, belue rugientis induens seuiciam, efferatis animis in Poloniam rediit et in suos ab hostibus bellum intorsit; fingit, illos iniurias suas

---

Wiersz 1 uxores„ uxores et dominas *II, IV—IX.* — 1 et„ ac *V, VI, IX.* — 1 dominorum„ dominarum *IV—VII.* — 3 pertractas„ detractas *IV—VII*; protractas *IX.* — 3 scriptum„ dictum *IV—IX.* — 3 proteruientes„ propter mentes *IX.* — 4 suos„ suos sancti *V.* — 4 lares„ sumunt casas *VII.* — 4 et„ ad *VI.* — 4 et cubilia„ et cubicula *II, IV—VII*; *nie ma VIII, IX.* — 4 occupant... contra„ *nie ma VI.* — 5 extruunt" construunt *VIII, IX.* — 5 At„ ac *I.* 6 fuerant„ erant *VI.* — 6 castris„ castro *I—VII.* — 6 demorati„ commorati *II, IV—VI.* 7 uindicande„ vindictam de *VI.* — 8 concitati„ incitati *IIIa*, consternati *IV—IX.* — 8 illicenciati„ illinunciati *I, II*; *nie ma III, IV—VI.* — 9 expugnatis„ compugnatis *V, VI.* — 9 singulari„ eorum *III.* — 9 temeritate„ temeritudine *IV, IX.* — 9 singularibus eos et„ eosdem *III.* — 10 perdiderunt„ prodiderunt *IX.* — 10 et„ eciam *VIII, IX.* — 11—12 atrocissimum . . . penis„ *nie ma IV.* — 11—12 et . . . conferendum„ *nie ma III.* — 12 peremerunt„ perimerunt *I—III*; perierunt *IV—VII*; punierunt *IIIa, VIII, IX.* — 12 olea„ oleum *IV*; olera *VI.* — 15 et carnis„ carnisque *IX.* — 15 in„ per *II, IV—VII.* — 16 usum„ *nie ma III.* — 16 naturam„ necem *V*; supra naturalem *IX.* — 16 Post„ Boleslaus post; *tak dopisała w I późniejsza ręka.* — 16 multas quoque cedes„ multas namque cedes *VIII, IX*; multas vero victorias *IV, VII*; multos vero cetus *V*; multa vero certamina *VI.* — 17 eleuatus„ elatus *IX.* — 17 efferatis„ effrenatis *VIII*; effrenatis animis„ *nie ma IX.* — 18 intorsit„ retorsit *IV—IX.* — 18 fingit„ et fingit *VI*; fingit in„ *II, IV—IX.*

non in plebe ulcisci, sed in rege regiam maiestatem persequi. Gloria enim, inquit, principis in multitudine plebis; plebe uero remota, rex quid erit? Ait eciam, sibi non placere uiros uxorios, quibus plus placeat causa feminea, quam principis obsequela. Conqueritur nichilominus, se non tam aput hostes ab ipsis desertum, quam hostibus ultro et studiose expositum. Proinde maiores et precipuos capitis abscisione dampnat et quos aperte capere et perimere ueretur, insidiis aggreditur. Mulieres quoque, quibus mariti pepercerunt ducti humana mansuetudine, tanta insectatus est immanitate, ut ad earum ubera catulos applicare non horruerit, infantulis abiectis, quibus eciam hostis pepercisset, si Scita uel gentilis fuisset. Astruebat enim oportere pocius exstirpari, quam scortorum scandala foueri. Quot mulieres ingenue, quot matrone nobiles, quot maritate pudice seruili prostitute sunt incestui, habite hostentui, denique quot seruorum in dominos conspirata est malicia, quot capita suppliciis exposita, hoc de illa exiciali uena emanauit, hoc de fonte amaritudinis eius processit.

32. Quem sanctus Stanizlaus Cracouiensis episcopus cum ab hac truculencia paterne non posset reuocare, premissa ammonicione prius quidem illi regni comminatur excidium, tandem anathematis intentat gladium, ecclesie quoque denegat introitum. At ille, ut lignum tortuosum et aridum, quod facilius frangi potest quam Winc. II, 20

Wisrz 1 rege„ plebe *X.* — 1 persequi„ persequitur *II, IV—VII.* — 1 enim„ *nie ma VIII, IX.* — 1 inquit„ *nie ma IV—VII.* — 2 principis„ plebis *IV, VII.* — 2 in„ est in *III.* — 2 plebis„ *nie ma IV, VII.* — 2 uero„ enim *VIII, IX.* — 3—4 uxorios . . . obsequela„ *nie ma III.* — 3 uxorios„ uxoribus *II, IV, V.* — 3 placeat„ placeant *IX.* — 3 causa„ eam *I, II.* — 3 causa feminea„ femina *IV—VII*; cause feminee *IX.* — 3—4 obsequela„ obsequia *VIII, IX.* — 4 quam„ sed et *IX.* — 5 ultro et studiose„ *nie ma IX.* — 5 precipuos„ principes *VI.* — 6 dampnat„ dampnavit *III.* — 6 aperte capere et„ in aperto maiestate *IX.* — 6 perimere„ punire *IV—IX.* — 6—7 mulieres quoque„ mulieresque *IV, V, VII*; mulieres *VIII, IX.* — 8 immanitate„ in magestate *II*; inhumanitate *V, VI, VIII, IX*; immanitas *VII.* — 8 ubera„ mamillas *IV—VI.* — 8 catulos„ *nie ma VI.* — 8 applicare„ applicari *IV.* — 8 horruerit„ horruerat *IX.* — 9 si Scita„ sed si *IV—VI*; si *VII.* — 9 Astruebat„ abstinebat *V.* — 9—10 oportere„ aperte *V, VI*; *nie ma IV.* — 10 exstirpari„ exstirpare *II, IV—VI.* — 10 foueri„ fovere *V, VI.* — 11—12 hostentui„ hostentatui *VIII, IX.* — 12 denique„ deinde *VI.* — 13 hoc„ hec *IV, IX.* — 13 emanauit„ emanaverunt *IV.* — 13 hoc„ hec *IV, IX.* — 14 processit„ processerunt *IV.* — 15 Crac. episcopus„ *nie ma IV.* — 15 hac„ hoc *I.* — 16 ammonicione„ monicione *V, VI, VIII, IX.* — 16 quidem„ *nie ma III*; quod *IX.* — 16—17 comminatur„ minatur *IV—VII, VIII, IX*; comminat *III.* — 17 intentat„ intendit *V*, intendebat *IV, VII.* — 17 ecclesie quoque„ ecclesieque *IX.* — 18 At„ et *IV.* — 18 facilius„ faciliter *II, IV—VI.* — 18 quam dirigi„ *nie ma VI.*

dirigi, inmaniori uesania induitur, maiori obstinacione induratur. Itaque in ecclesia sancti Michaelis de Rupella sancto presule Stanizlao diuina misteria celebrante et patrocinia sanctorum implorante, iuxta aram inter infulas, non ordinis, non loci, non temporis, non sanctorum, non diuinam reueritus maiestatem, corripi et ab ara trahi iubet antistitem. Ad quem satellites atrocissimi quociens irruere temptant, tociens cadunt, tociens compuncti ruunt; tercio prostrati mansuescunt. Quos tyrannus obiurgans indignantissime: O, inquit, ignaui et degeneres, non potestis unum sacerdotem trahere? Deinde irruens, ut Dohec Ydumeus in Christum dominum, manus iniecit uiolentas[1]. Ipse sponsum a gremio sponse, pastorem ab ouili abstrahit, ipse patrem inter filie amplexus et filium in maternis pene obtruncat uisceribus. O luctuosum, transfunebre funeris spectaculum! Sanctum prophanus, pium sceleratus, presulem sacrilegus crudeli gladio prosternit et diris vulneribus impressis, saciato sanguine ense, hostiam Christi efficit. Sic iustus cadit coram impio, sic bonus pastor moritur pro grege suo, sic granum frumenti cadens in terram surgit in uberem spicam et transit in horreum Domini excussa palea, sic miles Christi, sic atletha Domini agonizat pro iusticia, sic Naboth uerus moritur in area, ne in ortum olerum transeat uinea. Clamat in celum uox fusi sanguinis, terra non silet sudans aspersione rosei cruoris, ipse quoque gladius parricide cruentatus martiris

---

Wiersz 1 inmaniori„ *tak ma tylko III i I, gdzie to jest poprawką; wszystkie inne teksty mają* in maiori. — 1 induratur„ obduratur *VIII, IX.* — 2 de„ in *V, VI, VIII, IX.* — 3 non ordinis„ et ordinis *IV.* — 4 diuinam reueritus maiestatem„ diuina reveritus maiestate *V.* — 5 quociens„ *nie ma V, VI.* — 5 temptant„ temptabant *IV.* — 6 cadunt„ cadebant *IV.* — 6 tociens compuncti„ compuncti *IV.* — 7 indignantissime„ indignatus est *VI*; indignatissime *VII, VIII, IX.* — 8 Deinde„ Tandem *VIII, IX*; deinde enim *VI.* — 8 Dohec„ hec *II*; Doeth *III*; *nie ma IV—VII*; Dohet *VIII*; Deheth *IX.* — 8 in Christum dominum„ in ipsum *VI.* — 9 iniecit„ iniecit pontificem *IX.* — 9 abstrahit„ *brakuje we wszystkich tekstach*; *sens jednak tego wyrazu wymaga i tekst Wincentego II, 20.* — 10—11 luctuosum„ obluctuosum *II, IV—VII.* — 11 transfunebre„ o transfunebre *VIII, IX.* 11 prophanus„ phanus, fanus *II, IV—VI.* — 12 crudeli„ *nie ma II, IV—VII.* — 12 prosternit„ prostravit *II, IV, VI, VII.* — 12 saciato„ sanciato *I—IV, VII*; sacrato *VI.* — 12—13 saciato . . . efficit„ *ense iam saciato sanguine deo dignam victimam effecit* *VIII, IX.* — 13 Christi efficit„ Christo effecit *III*; Christi effecit *V.* — 14—15 surgit . . . spicam et„ *nie ma I—VII.* — 15 transit . . . palea„ *excussa palea transit in orreum domini cum fruge multa* *VIII, IX.* — 15 miles„ humilis *IV.* — 16—17 in ortum„ ortus *VIII, IX*; in ortum oleum vel *IV.* — 17 fusi„ *nie ma VI.* — 17 silet„ solet *VI.* — 18 quoque„ quoque met *VIII, IX.*

[1]) Św. Stanisław poniósł śmierć męczeńską dnia 11 Kwietnia r. 1079.

sanguine perpetrati sceleris uindictam expetit in auctore. Sic cruentissimus innoxium scelestis manibus martirem gloriosum interimit, membratim discerpit, singulos artus perminutissime dissecans bestiis et uolucribus celi in omnem dispergit uentum, acsi a singulis membrorum partibus pena exigi debuisset et memoriam nominis eius auferre de sub celo credidisset.

33. Sed Deus omnipotens, qui in suis operibus semper est laudabilis et gloriosus, ad declarandas et custodiendas martiris exequias celestes et terrenas deputauit creaturas. Ex quatuor namque mundi partibus a Deo misse quatuor aduolare uise sunt aquile, que sublimius locum passionis circinantes a contactu sacri corporis abigerent vultures aliosque sanguipetas alites. Cuius in custodele reuerencia peruigili diem nocti et noctem continuant diei. Noctem appellem an diem? diem pocius dixerim quam noctem. Hec enim altera nox est, de qua scriptum est: Et nox sicut dies illuminabitur. Mire quoque rutilancie tot in singulis locis celitus diuine fulserunt lampades, quot sacri corporis disperse sunt partes. Videres tunc ipsum celum dedisse

Winc. II, 20

Wieras 1 auctore„ auctorem *V, VIII.* — 1 Sic„ sicut *V, VI.* — 2 scelestis„ scelestus *VIII, IX.* — 2 interimit„ interemit *IV.* — 2 membratim discerpit„ et *VIII.* — 2 discerpit„ discerpsit *VI.* — 3 dissecans„ dissectos *IX*; dissecans et in perminutissimas partes (partibus) *IV*; dissecans membratim discerpsit perminutissima *VIII.* — 3 celi„ celi dissecans tradidit et *IV, VII*; illum *VI.* — 3 dispergit„ dispersit *IV, VI.* — 3 uentum„ partem *IV.* — 4 pena„ vena *V.* — 4 eius„ ipsius *VII.* — 5 auferre„ auferri *IX.* — 5 credidisset„ decrevisset *VIII*; *bezpośrednio następuje w VIII i IX*: *O iocundum, o suave dei indicium et omni prorsus dulcedine plenum, quia (quod *IX*) ille Boleslaus superbissimus humilis pontificis malleator ei, quem cruentis manibus malleavit (malleat *IX*), quasi speciosum dyadema non sine regali purpura beato Stanislao aulam regis eterni ingressuro fabricavit (fabricat *IX*)*. — 6 Sed„ sed o *V, VI.* — 6 deus„ dominus *IV, V, VII, IX.* — 6 est„ *nie ma VIII.* — 6—7 et gloriosus . . . declarandas„ *et in sanctis suis gloriosus predicatur (predicator *IX*) et mirabilis ad declarandas*. *VIII, IX.* — 7 et„ et ad *IV.* — 7 martiris„ *sui martiris gloriosi* *VIII, IX.* — 7 deputauit„ subito deputavit *VIII*; subito deputat *IX.* — Ex„ a *III.* — 7 mundi„ *nie ma V, VI.* — 8 misse„ vise sunt *IV*; misse sunt *II, V—VII, IX*; cominus misse sunt *VIII.* — 8 aduolare„ *nie ma VIII.* — 8—9 uise sunt„ *nie ma IV—VI, IX.* — 9 circinantes„ cernentes *IX.* — 9 a„ et a *VIII.* — 10 abigerent„ ambigerent *I, II, VII*; abigerunt *III*; vultures abigerent *VIII*; ambirent vultures abigerentque *IX.* — 10 aliosque„ aliasque *VIII*; alias *IX.* — 10 alites„ aves seu alites *VI.* — 10 Cuius„ Cui *I.* — 10 custodele„ custodie *IV—VI, IX*; custodia *VIII.* — 11 continuant„ continuat *VIII.* — 11 appellem„ appellarem *I—II, IV—IX.* — 11 an diem„ in *IV*; ante diem *V*; *nie ma VI.* — 11—12 diem . . . noctem„ *nie ma VIII.* — 12 sicut„ ut *I.* — 13 mire quoque„ mireque *V, VI.* — 13 tot„ quod tot *IX.* — 13 tot . . . diuine„ *nie ma IV.* — 13—14 celitus . . . lampades„ *nie ma VIII.* — 14 videres„ *tak ma tylko X*; *kronika Wincentego zaś*: „videretur"; *wszystkie teksty mają* „videns" *z wyjątkiem VII, gdzie* „videntes". — 14 tunc„ autem *IV—VI*; *IX.*

terre suum ornatum et gloriam, quam quorundam decore syderum et quibusdam putares solis radiis distinctam. Hac uero alacritate miraculi animati ac zelo deuocionis quidam patrum accensi sparsas membrorum minucias colligere gestiunt, pedetentim ad locum passionis accedunt, corpus integerrimum eciam sine cicatricum notamine reperiunt, tollunt, asportant et aput eandem basilicam sancti Michaelis iuxta introitum diuinis conditum aromatibus recondunt.

Wine. II, 20 **34.** Vnde usque ad translacionis diem, quo sacrosanctum corpus eius delatum est ad ecclesiam maiorem, iugis dictarum splendor lampadum non discessit. Per decennium, quo gleba corporis beati Stanizlay martiris ad basilicam sancti Michaelis sepulta quieuit, celestium ibidem luminum fulgor crebro de nocte multis apparuit. In[1] eadem basilica ipse beatus Stanizlaus a plerisque uisus est pontificalibus indutus cum personis uenerabilibus ad aram stare et diuina sacramenta peragere ac pontificalem benediccionem astantibus dare. Visus est eciam stans in medio choris alternantibus psalmos Dauiticos decantare et uocibus altisonis laudes et ymnos Domino resonare. Sepulchrum eius quibusdam uiris et feminis asstantibus et furtiuas uigilias facientibus, ibidem interdum in oracione pernoctantibus beatus uir frequenter apparuit et de multis, que ad salutem pertinent, edocuit. Tumbam ipsius deuote contingentibus et aliquid de puluere capientibus, tactus huiuscemodi et multas infirmitates curauit et morbos turgentes depulit. Postquam uero anno decimo ad ecclesiam beati Wencezlai corpus ipsius translatum fuit, longum est enarrare,

---

Wiersz 1 terre„ tetre sue dedisse *IX.* — 1 et„ *nie ma IV—VII.* — 2 Hac„ Ac *I*; at *II.* 2 animati„ animari *I, II.* — 3 sparsas„ sparsa *IV—VII, IX.* — 3 minucias„ minuta *II, IV—VII, IX.* — 4 accedunt„ accedunt; *mirabile dictu*. *VIII, IX.* — 4 integerrimum„ integrum *VII*; integrum reperiunt *VIII.* — 4 eciam„ *nie ma VIII.* — 5 notamine„ connotamine *VI.* — 5 tollunt„ *nie ma V.* — 5 asportant„ *nie ma VI.* — 5 aput„ circa *IV.* — 6 introitum„ introitum *eccledie* *VIII, IX.* — 7 Vnde„ ubi *III*; verum *IX.* — 8 iugis„ iugiter *VII*; ingens *IX.* — 8 lampadum„ lampadarum *V, VI, VIII, IX.* — 10 fulgor„ fulgur *II, V.* — 10 de nocte„ devotis *IV—IX*; deuote *II.* — 10 multis„ mentibus multis *VI.* 11 a„ *nie ma VI.* — 11 a plerisque„ *nie ma IV.* — 12 ad„ a plerisque ad *IV.* — 12 et„ *nie ma IV.* — 12 sacramenta peragere„ celebrare sacramenta *IV.* — 13 eciam„ autem *VI, VIII, IX.* — 13 choris„ chori *II, IV—VI, IX.* — 14 Dauiticos„ Davidicos *II—VI, IX.* — 14 altisonis„ altissimis *IX.* — 16—17 frequenter„ *nie ma VI.* — 17 et„ et eos *III*; *nie ma VI.* 17 edocuit„ eos docuit *IV.* — 19 aliquid„ aliquibus *IV.* — 18 tactus„ tantus odor *II, IV—VII, IX.* — 20 ecclesiam„ ecclesiam maiorem *VIII.* — 20 beati„ sancti *IV—VII, VIII, IX.* — 20 ipsius„ eius *V, VIII, IX.* — 20 longum„ eciam longum *VIII.* — 20 est„ *nie ma III*; esset *IV.* — 20 enarrare„ narrare *IV.*

[1]) Na miejscu następujących 9 wierszy umieszcza VIII odpowiednie rozdziały *vita maior* II, 21—24 *de apparicionibus et revelacionibus beati Stanislai.*

quot et quantis signis similibus et multo maioribus Dominus sanctum suum mirificauit [1].

35. At uero Boleslaus patricida cruentissimus, quem non malicie consciencia fecit humilem, sed sceleris audacia reddidit contumacem, factus sicut Kayn uagus et profugus ac diuina ulcione perterritus, non minus patrie quam patribus inuisus secessit in Ungariam expulsus. Hic quidem ab inicio bonum uirtutis iecisse uidetur fundamentum, sed terra sabulosa dehiscente omne opus, quod uidebatur esse de genere uirtutum, corruit in abyssum. Nam quod strennuitatis in illo fuit, profundo uiciorum inuoluitur, quod uero liberalitatis extitit, uento ambicionis exsufflatur. Deinde [2] non multo post inaudito languore correptus et in amenciam cecidit et

Winc. II. 21

Winc. II, 20

Wiersz 3 cruentissimus„ cruentibus *I, II*; cruentus *IV— IX*; cruentissimus *X*. — 4 factus„ *nie ma IX*. — 4 Kayn„ Kaym *IV, VI, IX*. — 4 uagus„ magus *I*. — 5 ac„ *nie ma III*. — 5 inuisus„ invisibus (sic) *II*; invisibilis *IV—VI, IX*; odiosus *III*. — 6 secessit„ successit *IV—VI*; successit et *VI, IX*. — 6 inicio„ principio *IV—VII, IX*. — 6 iecisse„ egisse *IV*; gessisse *V—VII, IX*; iniecisse *VIII*. — 6 uidetur„ *nie ma VI*. — 7 dehiscente„ deiciente *IV, V, VII, IX*; deicere *VI*. — 7 quod„ *nie ma IX*. — 8 genere„ genere scilicet *VI, IX*. — 8 corruit„ illud corruit *V, IX*; id corruit *VI*. — 8 illo„ eo *II, IV—IX*. — 9 quod . . . exsufflatur„ *nie ma VIII*. — 9 liberalitatis„ libertatis *V, VI*. — 10 post„ penitus *IX*.

[1]) Tutaj dodaje w VIII kopista „*de quibus dicetur infra*“ t. j. na karcie I. XXVII', gdzie się znajduje trzecia część *vita maior* Wincentego, obejmująca cuda św. Stanisława. Na miejscu zaś następujących 3 wierszy umieszcza VIII z *vita maior* pierwszą połowę rozdziału II, 25 *de morte et eventu regis Boleslai.*

Tekst III$_a$ urywa się na tem miejscu temi słowami: *Quot et quantis signis Dominus sanctum suum mirificavit, longitudinem superfugiens enarrare obmitto; alia in translacione eius vide.* [2]) Tutaj na miejscu następujących 3 wierszy tekstu następuje w VIII druga połowa rozdziału II, 25 z *vita maior;* poczem zaś umieszcza przepisywacz następujący ustęp, który w całości tutaj podajemy:

Sic expulso et exulato Boleslao Wladislaus primus frater ipsius, ut in Cronica Vincenciana libro II epistola XXIII habetur, pater Boleslai tercii, dicti Crzywousti, non minus strenuitate milicie illustris, quam religione et devocione insignis, post eum in Polonia in regem coronatus regnavit. Cui de humana nichil estimatum est felicitate deesse, hoc excepto, quod de uxore sua sterili nomine Iudith diu solicitum prolis legittime anxiabat carencia. Qua ex re mestissimus, cum ab homine consolari non potest, divino tandem relevatur solacio, quasi enim celesti eruditus oraculo. Froncone Cracoviensi antistite ei suggerente, quod ipse ad abbatem cum suis

mortem sibi consciuit. Mesco vero filius eius in primo pubertatis flore ueneno in- 1
teriit et sic tota domus Bolezlai corruit et beato martiri Stanizlao penas exsoluit. Notandum quoque, quod sicut per modestiam et pietatem magni regis Bolezlai corona Polonie aucta creuit, sic per istius Bolezlai seuiciam et impietatem regnum decreuit et corona Polonie tandem prorsus cecidit. Et quemadmodum ille sue gentis 5
imperium dilatauit, sic iste nobiles Polonie et populum perimendo non solum regni gloriam minorauit, sed et Poloniam in solitudinem redegit. Et sicut ille reditus

---

Wiersz 1 consciuit„ constituit *III, IX.* — 1 Mesco„ Myesco *VI, IX.* — 1 pubertatis„ pubertatis sue *V, VI, IX.* — 2 Bolezlai„ Bolezai *I.* — 3 Notandum quoque„ Et notandum *III.* — 3 quod„ *nie ma IV.* — 3 per„ *nie ma II, IV, VI, IX.* — 3 modestiam„ modestia *IV—VII, IX.* — 3 pietatem„ pietas *IV—VII, IX.* — 4 Polonie„ *nie ma VI.* — 4 creuit„ fuit vel *IV—VII*; fuit *IX.* — 4 seuiciam„ seviciem *IV, V.* — 6 imperium„ regnum *V, VI, IX.* — 6 dilatauit„ dotavit *V, VI.* — 6 regni„ regni Polonie *V, IX.* — 7 sicut„ sic *IV.*

fratribus monasterii s. Egidii pro obtinenda prole masculina [mitteret et] humiliter, devote ac reverenter beato Egidio dona offerens quereret, quod sibi dictam prolem masculinam a domino deo meritis suis obtinerent, quia tunc beatus Egidius signis et miraculis coruscabat. Ipse autem annuens monitis sancti viri Frontonis (sic) imaginem auream b. Egidii cum aliis multis donis et oblacionibus ad monasterium s. Egidii per solempnes legatos destinavit. Qui venientes abbati cum fratribus negocium exponunt muneraque offerunt. Ipsi devote oblata suscipientes munera, domino deo gracias exoluunt et tribus diebus sacer ille conventus orans ieiunium continuabat.

Necdum oracio finiebatur et regina de prole iocundabatur. Nondum enim legati redierant et regine fecunditas predicatur. Oritur itaque processu temporis sydus rutilantissimum, aurea exculpitur columpna, tercius nascitur Boleslaus Crziwousti dictus, per preces s. Egidii a deo datus. Cuius vite status, ut in cronica Wincenciana habetur, fuit laudabilis et beatus, unde patet, quod non fuit ipse occisor s. Stanislai, sed patruus suus secundus Boleslaus, qui dicebatur bellifer, largus et efferus, cuius vita fuit enormis et destabilis, ut supra dictum est et eciam in cronica Vincenciana patet. Wladislaus autem pro tam insigni munere ad honorem s. Egidii fundavit Cracoviensem ecclesiam et prebendis ac bonis temporalibus dotavit eam. Hic eciam ad honorem s. Wenceslai martiris gloriosi ecclesiam cathedralem in castro Cracoviensi primus fundavit et XXIIII^{or} canonicos in ea instituit et prebendis magnificencia regali condonavit. Notandum est eciam, quod sic in descripcionibus

ecclesie limitando donis regalibus ampliauit et pontificale ius honorauit, sic iste sanctum Dei presulem Stanizlaum crudeliter mactando regale sacerdocium prophanauit.

MIRACULA SANCTI STANISLAI

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Że cześć ś. Stanisława w pierwszej połowie XIII wieku już bardzo była rozpowszechnioną, tego dowodzą nietylko niniejsze „*Miracula*“, w których[1] czytamy, że „*ab antiquis temporibus habebatur in opinione sanctitatis*“, lecz także *Vita minor* powstała około roku 1230, której przeznaczeniem było bliżej obeznać duchowieństwo i laików z osobą świętego i jego męczeństwem i w ten sposób zadość uczynić ogólnej potrzebie. Im bardziej zaś jego chwała się rozszerzała, im więcej działał cudów, im więcej lud i duchowieństwo świętość jego uznawali, tem bardziej nagliła potrzeba, aby działalności pośmiertnej świętego biskupa nadać charakter kościelny, aby, czem *de facto* już był, stał się i *de iure*, t. j. świętym uznanym przez kościół cały i patronem Polski. Z cudów poniżej wydrukowanych wynika niewątpliwie, że pierwszymi i głównymi propagatorami tej myśli byli Prędota Białoczowski, biskup krakowski (1242—1266) i Trojan, kustosz a później kantor katedralny[2] († 1269); Wisławowi

---

Wiersz 1 ius„ onus *VI.* — 2 Dei„ *nie ma VI.* — 3 prophanavit„ prophanavit etc. *II, IV, V.*

annalium Polonorum et in quadam historia s. Stanislai invenitur et in vita s. Stephani regis Ungarorum habetur: dux Myszko cecus natus post septennium divinitus illuminatus, factus Christianus . . . co dalej następuje, wyjęto z rozdziału II, 27 vita maior.

[1]) Articulus VIII. [2]) Articulus XXVII, XXXV. Katalog biskupów krakowskich IV w Mon. III, 359; Hic (Prandotha) suis expensis multa laboravit pro canonizacione sancti Stanislai etc. Rocz. kap. w Mon. II, 808 i 812 pod r. 1266 i 1269.

bowiem, poprzednikowi Prędoty, wyraźny czyniono zarzut, że w tej sprawie był niedbałym. Chcąc aby ś. Stanisław był uznany i przez kuryą rzymską, Prędota czynił usilne starania. Podniósłszy z grobu dotychczasowego zwłoki ś. biskupa i pomieściwszy je w stosownym naczyniu r. 1243 lub 1245[1], wkrótce tyle dokazał, że papież Innocenty IV (1243—1254) wyznaczył komisyą złożoną z Pełki, arcybiskupa gnieźnieńskiego, Tomasza, biskupa wrocławskiego i Henryka, opata lubiąskiego, która miała się zająć zbadaniem cudów zdziałanych przez ś. Stanisława. Komisya ta wykonała swoje zadanie w przeciągu roku 1250[2] i już roku 1251 wysłano do Rzymu posłów[3] a mianowicie mistrza Jakuba, doktora dekretów i mistrza Gararda, kanoników krakowskich, oraz kilku dominikanów i minorytów, aby na podstawie spisanych przez komisyą cudów starali się przeprowadzić kanonizacyą ś. Stanisława. Zabiegi ich jednak nie zostały uwieńczone pożądanym skutkiem. Papież Innocenty bowiem, czy mając na względzie odległość czasu — od chwili śmierci męczennika upłynęło przeszło 170 lat — czy niedowierzając prawdziwości cudów spisanych przez miejscowych dygnitarzy, polecił minorycie Jakubowi z Velletri, aby zbadał ponownie, czy komisarze rzeczywiście tak w tej sprawie postąpili, jak w listach swoich podali, aby przywiózł z sobą odpisy ich protokołów, aby kazał sobie przedstawić tych, którzy twierdzą, że za pośrednictwem ś. Stanisława od różnych chorób zostali uwolnieni[4] itd.

Minoryta Jakub przybywszy na miejsce zbadał na nowo w r. 1252 cuda przez komisarzy czyli inkwizytorów papieskich spisane i stwierdził takowe nowymi świadkami tak, iż już roku następnego kanonicy krakowscy mistrz Jakub i mistrz Gozwin na nowo mogli się udać do kuryi rzymskiej[5], gdzie teraz celu swego dopięli, bo kanonizacya nastąpiła jeszcze tegoż roku w Asyżu dnia 17 Września, jak tego bulla kanonizacyjna dowodzi[6].

W ścisłym związku z pobytem Jakuba minoryty w Krakowie stoją Cuda ś. Stanisława, które poniżej drukiem ogłaszamy, a które archiwum kapituły krakowskiej przechowuje jako cenny zabytek dawno minionej przeszłości. Spisane są na zwoju złożonym z sześciu arkuszy pergaminowych, zeszytych nicią lub zlepionych; brak jednak arkuszy tak początkowego jak i końcowego a szósty arkusz jest oderwany

---

[1]) Data ta skądinąd nieznana wynika z art. VIII, gdzie wspomniano, że od czasu, quo ossa sancti Stanislai de terra eleuabantur, już siódmy rok minął. Jeżeli w tym artykule mamy przed sobą tekst komisarzy z r. 1250, podniesienie zwłók odbyło się r. 1243; jeżeli zaś to są słowa Jakuba z Veletri, w takim razie owo zdarzenie miało miejsce r. 1245. Za pierwszą datą przemawiałaby ta okoliczność, że już r. 1242—1243, w pierwszym roku pontyfikatu Prędoty, opinia publiczna, jak z art. XXXV wynika, tego aktu głośno się domagała. [2]) Rocznik kapitulny w Mon. II, 805. [3]) Tamże. II, 805. [4]) Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej I, nr. 33. [5]) Rocznik kapitulny w Mon. II, 805. [6]) Kodeks dypl. kat. krak. I, nr. 38.

od całości. Pergamin jest cieńki i delikatny; wewnętrzna strona biała, zewnętrzna nieco żółtawa. Szerokość arkuszy pergaminowych nie jest wszędzie równa, wynosi jednak w przecięciu 24 centymetrów; długość całego zwoju w obecnym kształcie 3 metry 49 centymetrów.

Cały zwój od początku do końca spisany jest jedną tylko ręką w XIII wieku atramentem nieco bladawym na liniach. Pismo jest ładne i ozdobne; wyrazy „*rubrica*", napisy tego rodzaju jak np. „*VIII articulus*", wszystkie inicyały i tym podobne litery pisano albo całkiem minią albo podmalowano przynajmniej minią również jak i inne ozdoby.

Przy artykule VII pismo po prawym boku zwoju wytarte i dlatego nie bardzo czytelne.

Pismo całe zostało skolacyonowane; poprawki wszystkie poczynił ten sam pisarz, ciemniejszym jednak atramentem; gdzie myłki zaszły w literach, wyskrobano je i wpisano na ich miejsce nowe. Przy niektórych artykułach napisała ta sama ręka, ale później i innym bledszym atramentem lub czasem minią w formie skróconej: *Nota*; niewiadomo mi jednak, w jakim to celu; ma to miejsce przy artykułach 10, 11, 14, 16, 21, 23, 25, 26, 31, 36, 37, 42, 43, 44.

Ponieważ zwojowi braknie tak początku jak i końca, więc pismo samo nie podaje nam żadnych jasnych i że tak rzekę, urzędowych o sobie wyjaśnień; treść jednak jego dostarcza dostatecznej liczby wskazówek, które są zdolne wyświecić cel i charakter zwoju.

Z treści pisma wynika, że mamy przed sobą protokół urzędowy spisany przy badaniu cudów i dlatego opowiada nie tylko przebieg zdarzenia cudownego, lecz przywodzi także świadków i wyszczególnia w dodatku jeszcze ich zeznania osobiste. Gdyby tylko to, nie wiedzielibyśmy jeszcze, czy to jest protokół z roku 1250 czy z roku 1252, ale okoliczność, że w tem piśmie odwołują się do examinatorów np.:

art. IX: *Examinatores, qui sic scribunt: Uidimus eum perfecte sanum.*

art. XIX: *Scribunt etiam examinatores, quod alii testes propter loci distanciam haberi non poterant.*

art. XXII: *Scribunt etiam sic examinatores: Et nos examinatores uidimus puellam ipsam etc.*

art. VII: *Dicunt examinatores: Tertius annus erit, quod hec facta sunt.*

Tamże: *Examinatores huius negotii cum multis uiris religiosis dicunt, se ipsum uidisse ita, quod nec signum rupture nec alicuius deformitatis in eo apparuit.*

art. XXVI: *Et dicunt examinatores sic: Et nos examinatores uidimus eam recto ore et pulchris oculis bene dispositam* itp.

pozwala wnieść, że miano przy pisaniu aktu niniejszego przed sobą protokół examinatorów papieskich: oraz że examinatorowie osobiście wystąpili jako świadkowie,

że to zatem nie protokół pisany roku 1250, lecz protokół minoryty Jakuba Weletryjskiego, który od kuryi rzymskiej miał polecenie zbadać cuda świętego biskupa i protokoły pierwszych examinatorów[1].

Że to jest akt spisany roku 1252, wynika także z art. XXIII, gdzie czytamy:... *Vicherus... incepit hoc anno presenti languere in die sancti Martini; feria uero IIII circa ortum solis sequenti idem puer mortuus est....* Że tu mowa o dniu bezpośrednio po ś. Marcinie następującym, że zatem ś. Marcin przypadał na feryą III, wynika z opisu tegoż cudu u dominikana Wincentego III, 9... *Wikerus in die sancti Martini gravissime infirmatus, sequenti die circa ortum solis est mortuus.* W roku bowiem 1252 przypada rzeczywiście święto ś. Marcina papieża na dzień 12 Listopada czyli feryą III a następny dzień jest zatem feryą IV.

Że jednak Jakub z Veletri jeszcze w końcu r. 1252 był czynnym w Krakowie, zdaje się wynikać z art. XXXIX, gdzie czytamy: *Quod Vitus... in festo sancti Luce erunt quatuor anni — cepit... infirmari ita, quod a secunda feria usque ad sextam feriam nec comedit nec bibit* etc. Gdy przypuszczamy — a zdaje mi się to być rzeczą zupełnie słuszną — że *feria secunda* a *festum sancti Luce* na jeden dzień przypadają, to miało to miejsce w roku 1249 w dniu 18 Października. Licząc zaś od tego roku 4 lata, otrzymujemy rok 1253. Cud ten więc został spisany niewątpliwie po dniu 18 Października roku 1252, w którym właśnie 3 lata od owego zdarzenia ubiegły.

Mając zatem na uwadze, że pismo niniejsze jest protokołem Jakuba minoryty, zrozumiemy dopiero układ jego dokładniej. Mamy w niem bowiem cuda bardzo obszernie opisane np. art. VII, XI, XXII, XXIII, XXV, XXVII, XXXV, XLII itd., jako też cuda, o których ledwie kilku słowami wspomniano, jak np. X, XXI, XLV, XLVI itp.

Do pierwszej kategoryi należą niewątpliwie te cuda, które Jakób po raz drugi nie tylko świadkami dawniejszymi, lecz także zapewne nowymi stwierdził lub o których się sam po raz pierwszy dowiedział; do drugiej należy zapewne te policzyć, o których się nic nowego nie mógł dowiedzieć i dlatego wystarczyła krótka wzmianka o treści i o świadkach, bo dokładny opis znajdował się już w protokole komisarzy papieskich z roku 1250.

Czy zaś zwój pergaminowy biblioteki kapitulnej krakowskiej jest protokołem oryginalnym? Nie sądzę, aby tak było, bo oryginał powędrował niewątpliwie wraz z protokołami pierwszych komisarzy papieskich do kuryi rzymskiej. To zaś, co

---

[1]) Vita maior s. Stanislai III, 7: Dominus vero papa Innocencius hiis non contentus, multam servans maturitatam in negociis talibus, fratrem Iacobum, virum litteratum et religiosum de ordine fratrum Minorum, a latere suo in Poloniam direxit. *Qui cum primorum inquisitorum, qui nichil obmiserant de contingentibus, diligenter examinasset processum,* rursus optime informatum domino pape et toti curie Romane velut legatus fidelis beati Stanislai retulit negocium.

kapituła krakowska dotychczas posiada, jest niezawodnie współczesną kopią urzędową, sporządzoną z oryginału do użytku kapituły i biskupa. Że to jest kopia i kopia sporządzona przez obcego notaryusza, którego niezawodnie Jakub z Veletri z sobą z Włoch sprowadził, tego dowodzą imiona i nazwiska pomylone, które ktoś spisał nie według słuchu, lecz czytając np. Siml zamiast Smil (art. XV, XVI, XX), Drobocia zamiast Dobronega (art. XVII), Radlaus zamiast Radoslaus (art. XXXIII), Broiscu zamiast Broniseu (art. XXXVI) itp.

Niniejsze Cuda bezpośrednio nie były źródłem ani dominikana Wincentego ani późniejszych pisarzy, bo ciż czerpali z zbioru Cudów r. 1253 przy kanonizacyi w Asyżu ogłoszonych. Zbiór ten jednak znamy tylko z relacyi wspomnianego dominikana, który mu nadał taki tytuł: *Hec sunt autem miracula, que in conspectu uidis apostolice et tocius Romane ecclesie sunt recitata et fide dignorum testium testimonio firmata et communiter tunc ab omnibus approbata.* Z tego źródła pochodzą niewątpliwie u Wincentego cuda w rozdziałach III, 8—48 i III, 4—6 umieszczone; cuda bowiem znajdujące się w rozdziałach III, 49—54 są późniejsze, zdziałane już po kanonizacyi. Aby poznać, w jakim do siebie stosunku stoją *Miracula* niniejsze a Cuda przywiedzione przez Wincentego, zestawiamy je jedne obok drugich:

	MIRACULA.	VITA MAIOR.
VII	. . . Rinardus de Crisanouici	III, 16 Reynaldus de Crisanovicz
VIII	. . . Nicholaus filius Bogi de Pelgrimouici	III, 14 Bogus de Pelgrimovicz
IX	. . . Cechoslaus de Morauiza	III, 11 Goslaus de Moravicza
X	(Thomca)	III, 12 Thomcha de eadem parochia
XI	. . . Woyslaus de Cyrachou	III, 13 Woyslaus
XII	. . . filius Radslaus de eadem parochia	— — — — — — — — —
XIII	. . . filius Iohannis militis de Vlina	III, 34 Iohannes miles de Vlyna
XIV	. . . filia Petri de Slaucou	III, 43 Petrus de Slawcow habuit filiam
XV	. . . vir nobilis Smil de Morauiza	III, 20 Nobilis vir Smil de Moravicza
XVI	. . . vir nobilis Martinus frater dicti Smilonis	III, 39 Vir nobilis Martinus de Moravicza
XVII	. . . nobilis mulier Dobroneia relicta Iacobi militis	— — — — — — — — —
XVIII	. . . Iutrca de Cosmiz	III, 41 Quedam bona mulier nomine Iutha de Cosmicz
XIX	. . . Neglaz	III, 40 Quidam villanus Neuglaz

XX	. . . dicti hominis Neglaz altera filia	III, 40	Altera quoque filia eiusdem villani Neuglaz
XXI	. . . quidam puer	—	— — — — — — — — —
XXII	. . . Margareta filia Emlete	III, 42	Amletha honesta mulier de Cracovia habuit filiam nomine Margaretham
XXIII	. . . filius Stronislaue vxoris Vrotslay militis de Policarciz Vicherus nomine	III, 9	Militis Wenceslai de Policarcicz filius nomine Wikerus
XXIV	. . . W. maritus nobilis mulieris Mgliche	III, 36	Vir nobilis Wlosteg
XXV	. . . Sodlech de Scoruiz	III, 35	Quidam bonus homo Sodlech nomine
XXVI	. . . bonam dominam nomine Quecussam	III, 23	Mulieri cuidam
XXVII	quedam domina nobilis et deuota natione Teotonica (Adleyta)	III, 5	Ad mulierem Theutonicam (Adleheytam)
XXVIII	. . . quedam puellula	—	— — — — — — — — —
XXIX	. . . Wykerus Teutonicus	III, 30	Wikerus Theutunicus
XXX	. . . quedam nomine Sobota	III, 45	Mulier quedam nomine Sobotha
XXXI	. . . Wroceslaus	—	— — — — — — — — —
XXXII	. . . Bogdalam filiam cuiusdam Iacobi	III, 24	Cuiusdam puelle
XXXIII	. . . Radoslaus filius Radote	III, 31	Radote cuiusdam villani filius nomine Radoslaus
XXXIIII	. . . filius Petri Vngari	III, 10	Cuiusdam Hungari nomine Petri filius Polech
XXXV	. . . (comes Falus)	III, 4	. . . quidam miles
XXXVI	. . . Swantkam quandam mulierem . . .	—	— — — — — — — — —
XXXVII	. . . filius Buguslay Damianus	III, 15	Boguslaus de Grodina habuit filium nomine Damianum
XXXVIII	. . . Crisanus Chrenza de Petreiouiz	III, 38	Crisanus de Petrovicz
XXXIX	Vitus prepositus sancti Floriani	III, 37	Dominus Vitus ecclesie sancti Floriani prepositus

IL	... Pribisla filia Rineri ciuis Cracouiensis	III, 26	Pribislava filia Regneri civis Cracoviensis
ILI	... Poznan filius Sulech; visio ipsius Sulech	III, 6	Sulco vir nobilis; Poznan filius eius
ILII	... Martinus Lantcouiz	III, 32	Martinus quidam de Lantkowicz
ILIII	... vxor Petri militis pincerne ducis	III, 21	Uxor Petri militis
ILIV	... Preduoy Bohemus	III, 22	Quidam Bohemus Predwoy
ILV	... de puero nato sine cute	III, 25	Nobilis quedam domina
ILVI	... de ventre usque ad genitalia putrido	III, 27	Puer quidam ingenuus nomine Stanislaus

Z tego zestawienia wynika, że cuda przy kanonizacyi odczytane miały układ inny aniżeli zwój krakowski; powtóre że po największej części polegają na protokole roku 1250 sporządzonym przez pierwszych komisarzy, bo zawierają bardzo często rzeczy, o których zwój krakowski nic nie wie; tak np. art. XXIV podaje tylko literę W., Cuda zaś Wincentego znają nazwisko całe: Wlosteg; art. XXXIV nie zna imienia syna Piotra Węgrzyna, podczas gdy Wincenty je wymienia Polech; niektóre *articuli* zwoju zawierają właściwie tylko rubrykę, Wincenty zaś opisuje te cuda obszernie [1]. Z drugiej strony znów zawiera zwój krakowski liczne a zarazem dokładniejsze wiadomości, o których w cudach przez Wincentego przywiedzionych nie ma słychu.

Pokazuje się po trzecie, że zwój krakowski posiada niektóre cuda przez świadków stwierdzone, które nie weszły w poczet cudów uznanych przez kościół, nie dlatego zapewne, aby były mniej wiarogodnemi, lecz z tej przyczyny, że przy redagowaniu ich w Asyżu opierano się głównie na protokole pierwszych komisarzy a wyjątkowo tylko posiłkowano się protokołem Jakuba; takimi są articuli XII, XVII, XXI, XXVIII, XXXI, XXXVI i po części przynajmniej XLV.

Jeżeli zaś w niektórych cudach każdy z zbiorów podaje odmienne imiona jak np.:

art. VII	*Rinardus*	III, 16	*Reynaldus*
art. IX	*Cechoslaus*	III, 11	*Goslaus*
art. XXIII	*Vrotslay*	III, 9	*Wenceslai*,

to sądzę, że zwój krakowski na pełną pod tym względem zasługuje wiarę, zwłaszcza że zbioru cudów ułożonego na podstawie protokołu pierwszych komisarzy nie posiadamy już ani w oryginale ani w kopii urzędowej, lecz w bardzo późnych odpisach, do których się tego rodzaju pomyłki łatwo wkraść mogły.

[1]) Ob. art. X, XLV, XLVI a vita maior III, 12, 25, 27.

Porównanie tych dwóch tekstów potwierdza także nasze mniemanie, że dwa arkusze zwoju krakowskiego zaginęły, bo Wincenty posiada jeszcze 11 cudów, których w naszym zwoju nie ma; są to:

III, 8 *Cum Richardus Lombardus . . .*
III, 17 *Andreas miles de Prossovicz . . .*
III, 18 *Predictus Andreas . . .*
III, 19 *Illustris princeps Opoliensis Wladislaus . .*
III, 28 *Quedam mulier Godussa . . .*
III, 29 *Sacerdos quidam Theutonicus . . .*
III, 33 *Iuvenis quidam de Nezich . . .*
III, 44 *Ianica uxor Boguslai . . .*
III, 46 *Quedam puella Theutonica . . .*
III, 48 *Quidam puerulus . . .*

Na pierwszym arkuszu mieściło się zatem 6 cudów, bo drugi zaczyna się od siódmego, zostaje więc jeszcze 5, które się znajdować musiały na ostatnim arkuszu.

Tekstu niniejszego protokołu Jakuba z Veletri, choć niewątpliwie posiada charakter urzędowy, nie możemy jednak traktować jako oryginał, bo jest, jak wykazaliśmy, kopią urzędową i dlatego uważaliśmy za swój obowiązek poprawić błędy przepisywacza; lekcye zaś błędne podajemy w przypiskach.

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Rubrica.

29 Wrześ. Quod Rinardus[1] de Crisanouici die beati Michaelis, dum pulsaretur ad missam sollempniter, ipse accepto cane et niso, iuit uenatum et cum reddisset, fuit graviter infirmus et dolore capitis et oculorum et iacuit per septimanas duas non uidens et postea sic dolor inualuit, quod oculus eius dexter fuit penitus euulsus et uisibiliter iacuit dependens in faciem; alter etiam oculus ei crepuit ita, quod de utroque nichil penitus uidebat, set erat cecus; inductus per consilium fratris et sororis deuouit se beato Stanislao et iuit precedente se sorore, que ducebat eum, et cum uenisset ad tumbam eiusdem sancti, inuocans auxilium eius apud Deum, exibant ei multe lacrime et surgens ab oratione uidit et amplius cepit bene uidere nec signum rupture uel alicuius deformitatis in eo apparuit.

[1]) Vita maior s. Stanislai III, 16: Reynaldus.

Dicunt examinatores: Tertius annus erit, quod hec facta sunt.

Probatur per ligatos	ipsum Rinardum I testem VII articuli	ponit rubricam.
	Richardum fratrem eius, II testem VII articuli	ponit sententiam excepto quod dicit: quod generaliter uiderit, nescit; sed uidit eum videntem, cum rediit, et bonos oculos habentem et laudauit.
	Suantoslauam matronam bonam, III testem VII articuli	ponit sententiam rubrice et plus, set non dicit uerba.
	Bertam sororem dicti Rinardi IV testem VII articuli	dicit idem per omnia.
	dominum Troyanum V testem VII articuli, custodem ecclesie	verba non dicit, set dicit, quod uidit eum prius penitus non uidentem et cecum et postmodum, cum ad eum reuersus esset, uidit eum cum bonis occulis et bene uidentem.

Examinatores huius negotii cum multis uiris religiosis dicunt, se ipsum uidisse ita, quod nec signum rupture nec alicuius deformitatis in eo apparuit.

VIII articulus.

Sequitur super VIII articulo, qui talis est: De sanato a morbo caduco.

Quod puer quidam nomine Nicholaus per Bogum de Pelgrimouici coram examinatoribus negotii huius ductus, patiebatur morbum caducum spumans ualde graiter; que passio durauit ei per vnum annum et eo tempore, quo ossa sancti Stanislai de terra eleuabantur et concursus fieret (sic) populi, quia ab antiquis temporibus habebatur in opinione sanctitatis, ipse pater Bogus dictum puerum in sepulcro dicti sancti deponens fecit ipsum osculari terram, in qua ossa sancti episcopi Stanislai iacuerant et ab eodem tempore, licet extunc transierit VII^us^ annus, perfecte sanus factus est et nunquam ab eadem infirmitate uexatus.

Probatur per	dictum Bogum I testem VIII articuli	ponit rubricam.
	Radons de eadem uilla II testem VIII articuli	dicit de singulis singulatim idem per omnia, set aliis uerbis.
	matrem pueri, III testem VIII articuli	dicit de singulis interrogata penitus idem per omnia.

IX articulus.

Sequitur super VIIII articulo, qui talis est: De eo, qui per dimidium annum languerat, sanato.

Quod Cechoslaus[1] de Morauiza miles infirmabatur hoc anno egritudine ualidissima, a festo beati Michaelis crescente magis et magis egritudine usque ad diem cene domini et cum uita eius haberetur pro desperata, persuadente sibi vxore sua, uotum uouit Deo et episcopo eius sancto Stanislao, quod ipsius sepulcrum uisitaret, si ei restitueret sanitatem et in continenti sensibiliter incepit meliorari et cum eius tumbam adhuc debilis personaliter uisitaret, continuo sensit meliorationem perfectam. 29 Wrzed.

Probatur per	ipsum Cechoslaum primum testem IX articuli	ponit uerba.
	eius vxorem II testem IX articuli	per omnia idem dicit.
	Gozlaum canonicum de Cracouia, III testem IX articuli	dicit idem penitus, quod supradicti.
	Suanconem plebanum eiusdem uille, IIII testem IX articuli	dicit penitus idem.

Examinatores, qui sic scribunt: uidimus eum perfecte sanum.

X articulus.

Nota. Sequitur super X articulo, qui talis est: De infirmo desperato sanato.

Quod cum quendam puerum grauiter infirmum et iam desperatum mater eius conmisit sancto Stanislao episcopo et ad tumbam eius detulit, statim melioratum reportauit.

---

[1]) Vita maior III, 11: Goslaus.

Probatur per	Thomcam matrem pueri, primum testem X articuli	ponit rubricam.
	Ianum ipsius vicinum, II testem X articuli	dicit idem, quod primus.
	Pribislaum patruum dicti pueri, III testem X articuli	idem per omnia.

XI articulus.

Sequitur super XI articulo, qui talis est: De apostemate gutturis sanato, super quem fuit candela sicut super iam mortuum.

Quod Woyslaus de Cyrachou hoc anno habuit apostema quoddam in gutture et cum per tres dies morbus eum in tantum uexaret, quod nec comedere nec bibere nec aliquid posset degluttire et pro mortuo esset habitus ita, quod candela accensa esset super eum, sicut consueuit super mortuos, apparuit ei in uisione quidam uir in albis uestibus et consuluit ei, ut iret ad Troianum custodem ecclesie Cracouiensis, qui ostenderet ei tumbam sancti Stanislai episcopi et per eius suffragia liberaretur et cum idem homo loqui non posset, concepit mente propositum, quod ita faceret et subito apostemate rupto sanatus est et quarto die uenit ad tumbam sancti episcopi Stanislai. Nota

Probatur per ligatos excepto, quod duo ultimi non dicunt de uisione.	ipsum Woyslaum primum testem XI articuli.	ponit rubricam.
	eius sororem II testem XI articuli.	de egritudine et sanatione idem dicit.
	Suantconem [1] plebanum, III testem XI articuli.	per omnia idem.

XII articulus.

Sequitur de XII articulo, qui talis est: De eo, de cuius uita desperabatur, sanato.

Quod filius Radslaus de eadem parochia, dum esset in suprema desperatione uite, cum pater ipsum puerum uouisset et duxisset ad tumbam sancti Stanislai episcopi, statim sanatus est.

---

[1]) W rękopisie: Suatconem; ob. art. IX.

Probatur per	ipsum Radslaum primum testem XII articuli	ponit uerba.
	auiam pueri II testem XII articuli	dicunt idem.
	Iacobum de eadem parrochia III testem XII articuli	

XIII articulus.

Super XIII articulo, qui talis est: De mente capto liberato.

Quod filius Iohannis militis de Vlina XV annorum, qui erat mente captus ita, quod homines uerberabat et omnia irrationabiliter faciebat et pater eius de consilio domini P.[1] episcopi Cracouiensis duxit eum ad tumbam sancti Stanislai episcopi et, ut eidem infirmo data est aqua ad bibendum de anulo dicti episcopi, in
25 Stycz. continenti menti restitutus est et sanatus hoc anno in conuersione sancti Pauli.

Probatur per ligatos	ipsum Iohannem militem, primum testem XIII articuli	ponit rubricam.
	Marencam seruientem pueri, II testem XIII articuli	dicit idem de dementia et perfecta sanatione in instanti facta.

XIIII articulus.

Nota **Sequitur super XIIII articulo, qui talis est: De muta sanata.**

6 Stycz. Quod filia Petri de Slaucou[2] triennis, que in epiphania Domini cepit ualidissime infirmari ita, quod cum antea loqueretur, in ramis palmarum penitus obmu-
3 Maja tuit et muta permansit usque ad inuentionem sancte crucis et cum pater desperans de uita ipsius tunc deuouisset eam sancto Stanislao episcopo et posuisset eam in curru deducendam Cracouiam, infra dimidium miliare cepit loqui et meliorari et die sequenti, dum uenisset ad tumbam sancti, subito sanata est.

---

[1]) Prandote. [2]) W rękopisie mylnie: Slacou; ob. Iohannem plebanum de Slaucou tamże i Vita maior III, 43.

Probatur per	dictum Petrum primum testem XIIII articuli	ponit rubricam.
	Iohannem plebanum de Slaucou, II testem XIIII articuli	de infirmitate et sanatione constat ei, de mediis uero non.

XV articulus.

Sequitur super XV articulo, qui talis est: De pede paralitico sanato.

Quod vir nobilis Smil[1] de Morauiza, plusquam anno vno correptus fuisset languore, specialiter amisso officio pedis vnius et testamento facto, penitus de uita iam desperasset, consilio Miloslai canonici Cracouiensis statum suum conmittens sancto Stanislao episcopo uotum uouit, quod eius sepulcrum uisitaret, et miserunt pro anulo sancti Stanislai et in continenti, sicut pedem ipsius de ipso anulo benedixit dominus Iohannes abbas de Tincia[2], dolor pedis et totius corporis recessit; ipse uero delatus ad tumbam, [super] pedes[3] intrauit ecclesiam et facta oratione plenam sensit sanitatem et ualet bene usque in odiernum diem et fuerunt tres anni de hoc facto in festo sancti Adalberti. 23 Kwiet.

Probatur per ligatos	ipsum Smil[4] virum nobilem, I testem XV articuli	ponit rubricam.
	ad miraculum citatum Suantech plebanum de Morauiza, II testem XV articuli	dicit de infirmitate et de uoto et de latione eius ad tumulum.
	Pribislaum diaconum, III testem XV articuli	dicit, quod miles ita dicebat ei, sed preterea de ipsius sanatione res erat omnibus nota.

Dicunt etiam examinatores, quod hoc testatur frater Wlost ordinis predicatorum et alii fratres iurati, quod syc factum fuit, transierunt II anni.

---

[1]) W rękopisie mylnie Siml; ob. Vita maior III, 20 i art. XVI. [2]) Według rocznika krakowskiego (Mon. II, 838): Jan opat tyniecki umarł r. 1247. Jeśli data ta ścisła, zdarzenie w art. XV opowiadane musiało mieć miejsce r. 1247. [3]) W rękopisie tylko „pedes“. [4]) W rękopisie: Siml.

XVI articulus.

Sequitur super XVI articulo, qui talis est: De gutture ab apostemate sanato.

Quod vir nobilis Martinus frater dicti Smilonis[1] anno preterito in assumptione
15 Sierp. beate Marie habuisset apostema in gutture per tres dies ita, quod nec aliquid gustare posset, consignatus fuit anulo sancti Stanislai episcopi et in ipsa consigna-
Nota tione statim ruptum est apostema et ipse penitus liberatus. Item quod premonitus fuit per bis inuocare auxilium sancti Stanislai.

Probatur per ligatos	ipsum Martinum I testem XVI articuli	ponit verba.
	Smilum fratrem eius militem, II testem XVI articuli	dicit idem per omnia; de uisione tamen dicere non potest.

XVII articulus.

Sequitur de XVII articulo, qui talis est: De dimidia parte faciei et colli sanato.

Quod nobilis mulier Dobroneia[2] relicta Iacobi militis, cum per morbum esset ei occupata dimidia pars capitis et faciei cum parte colli, ad benedictionem anuli sancti Stanislai episcopi ad eam delati, statim tumor recessit et sanitatem plenam
15 Czerw. recepit ita, quod altera die nec signum apostematis[3] apparuit et fuerunt III anni in festo sancti Viti. Item quod dum hoc factum celasset, uisum fuit ei dormienti, quod sicut prius haberet nasum inflatum et causam audiuit per uocem, quod ob hoc esset, quia celauerat hoc, quod in ea factum fuit.

Probatur per	ipsam Dobronegam[4] I testem XVII articuli	ponit uerba.
	Ambrosium de civitate, de sancto Martino presbiterum, II testem XVII articuli	dicit, quod ipsam anulo dicti episcopi consignauit et morbum uidit et postmodum ipsam liberatam.

[1]) W rękopisie: Simbilonis, co powstało z mylnie odczytanej formy Siml, którą powyżej napotkaliśmy; że Marcin jest bratem Smila, wynika z tego art., gdzie też kopista po raz pierwszy imię to poprawnie pisze „Smilum fratrem eius“. [2]) W rękopisie mylnie „Droboneia“. [3]) W rękopisie apotestematis. [4]) Pierwotnie było „Drobronegam“, ale „r“ po „D“ przekreślono.

XVIII articulus.

Sequitur super XVIII articulo, qui talis est: De contracta in manu et pede restituta sanitati.

Quod Iutrca[1] de Cosmiz cum post partum infirmitate graui esset arrepta a die beati Adalberti preteriti usque ad finem Septembris, ita quod manus sinistra et pes sinister fuerunt sibi contracti nec officium aliquod sibi pararent, apparuit ei in visu vir quidam albus, qui ei consulebat, ut se conmitteret sancto episcopo Stanislao et liberaretur, et dum ipsa hoc fecisset et uotum uouisset, in continenti manum et pedem distendit et ipsorum officium plenarie recepit. 23 Kwiet.

Probatur per
- ipsam Iutrcam primum testem XVIII articuli — ponit rubricam.
- Iohannem plebanum de Sale, II testem XVIII articuli
- relictam Silimisli III testem XVIII articuli

— dicunt et probant, quod uiderunt ipsam contractam in manu et pede et post uotum, quod se fecisse dicebat, uiderunt eam sanatam.

XIX articulus.

Sequitur super XIX articulo, qui talis est: De puella inflata et turgida sanata.

Quod in festo sancti Iohannis erit annus, quod quidam parrochianus Gotsalci[2] archipresbiteri de Iasel, dictus Neglaz, attulit ei filiam quasi tertii anni, totam inflatam in toto corpore vniuersaliter et cum esset penitus desperata, idem plebanus benedixit eam de quadam particula panni serici, in qua iacuerant ossa sancti episcopi Stanislai et pater puelle deferens eam, cum abscessisset ad duos tractus sagitte uel tres, ipsa penitus est sanata et pater reddiens ad archipresbiterum cum ea ostendit sibi puellam sine omni signo tumoris. 24 Czerw.

Probatur per
- ipsum Gotsalcum archipresbiterum, I testem XIX articuli — ponit rubricam.
- Smilum[3] clericum eiusdem archipresbiteri, II testem XIX articuli — dicit idem per omnia, quod hiis interfuit et uidit.

---

[1]) Vita maior III, 41: Iutha. [2]) W Vita maior nazywa się tenże „Goslaus“.
[3]) W rękopisie „Simlum“.

Scribunt etiam examinatores, quod alii testes propter loci distantiam haberi non poterant.

XX articulus.

Sequitur super XX articulo, qui talis est: De puella contracta et os et oculos habente retortum (sic).

Quod dicti hominis Neglaz altera filia habens circiter septem annos fuit penitus in omnibus membris contracta et oculos et os habens distortum et omnia membra trementia et quasi contracta nec stantia in locis suis et cum ad ecclesiam fuisset allata, ipse archipresbiter eam benedixit de dicta particula panni serici, in qua iacuerant ossa dicti sancti, et hoc fecit tribus diebus et tertia die, dum adhuc super eam benediccio legeretur, obdormiuit et in eadem dormitione sanata est et in crastino [super] pedes[1] uenit ad ecclesiam et in omnibus membris sanata
24 Lipca erat videlicet in vigilia beati Iacobi proxime preterita.

Probatur semper et omnino per ligatos	ipsum archipresbiterum, I testem XX articuli	ponit uerba.
	Zaz patruum predictarum puellarum, II testem XX articuli	de omnibus penitus ex ordine idem dicit et presens fuit principiis et fini istorum.
	Smil[2] clericum archipresbiteri, III testem XX articuli	dicit idem, quod hiis interfuit et uidit.

XXI articulus.

Nota Sequitur super XXI articulo, qui talis est: De puero, qui scissuras graues habuit in facie et membris.

Quod quidam puer, qui habebat scissuras grauissimas in facie et toto corpore per benedictionem dicti panni totaliter est sanatus.

Probatur per	ipsum archipresbyterum, primum testem XXI articuli	ponit uerba.
	Smil[3] ipsius archipresbiteri clericum, II testem XXI articuli	per omnia idem dicit.

[1]) W rękopisie tylko „pedes"; „super pedes" ma Vita maior III, 40. [2]) W rękopisie „Siml". [3]) W rękopisie „Siml".

XXII articulus.

Sequitur super XXII articulo, qui talis est: De lippitudine graui occulorum.

Quod Margareta filia Emlete honeste matris, uxoris Rineri ciuis Cracouiensis, a natiuitate sua usque ad finem sexti anni graui lippitudine oculorum et manifesta detenta fuit ita, quod nunquam in lucido aliquid uidere poterat et in vmbra male et oculi uel erant inflati uel sanguinolenti, nec unquam dormire poterat nisi prona, et capud habebat semper ardens ita, quod uita eius parentibus tedio erat, nec ei profuit aliqua medicina; demum cum mater desperaret de uisu eius, commisit eam sancto Stanislao et ad eius tumbam duxit et candelas obtulit et formam oculorum in cera[1] factam suspendit super sepulcrum et facta oratione ab ipsis ad sanctum, redierunt domum. Cum autem mater sub mantello tenens eam descendisset cum ea de monte, in quo stabat ecclesia, puella aperta ueste matris antecedebat eum et ita uenit domum et cum sederent ad mensam, puella dicebat, quod bene uidebat. Mater uero uidens oculos puelle ex toto meliores, laudabat Deum. Item quod hoc accidit anno presenti feria sexta ante dominicam, qua cantatur iudica.

	dictam Emletam primum testem XXII articuli	ponit rubricam.
Probatur plene per ligatos	fratrem Benedictum ordinis fratrum Minorum guardianum, qui fuit apud Tartaros, II testem XXII articuli fratrem Gerardum ordinis predicatorum, III testem XXII articuli	dicunt, quod uiderunt eam quasi cecam a natiuitate sua; scilicet generaliter uideat modo, ignorant.
	Rinerum patrem puelle, IIII testem XXII articuli	dicit omnia ut uxor sua, quia interfuit, ubi puella sanata erat.
	Drabotam ciuem Cracouiensem, V testem XXII articuli	dicit sicut frater predicator et minor.
	Coradum ciuem ibidem, VI testem XXII articuli	dicit idem per omnia, quod uidit puellam non uidentem usque ad tempus istud, sed modo claros oculos habentem.

[1]) W rękopisie mylnie „ceram“. Ob. Vita maior III, 42.

Scribunt etiam sic examinatores: Et nos examinatores uidimus puellam ipsam post octauam pentecosten cum pulcris oculis et claris nulla signa lippitudinis habentem et multi viri religiosi nobiscum.

XXIII articulus.

Nota Rubrica de resuscitatione mortui.

12 List. Sequitur super XXIII articulo, qui talis est: De mortuo resuscitato in die s. Martini.

Quod filius Stronislaue vxoris Vrotslay[1] militis de Policarciz nomine Vicherus, qui est in tertio anno, quem examinatores scribunt se vidisse puerum pulcrum
12 List. et bene dispositum, incepit hoc anno presenti languere, in die sancti Martini;
13 List. feria uero IIII circa ortum solis sequenti idem puer mortuus est et iacuit mortuus illa die. Mater uero pueri tunc grauiter infirma rogabat pro se et puero sanctum Stanislaum cum deuotione et fletu magno et cum clausisset oculos causa quiescendi eodem die circa occasum solis, nec tamen dormiret, apparuit ei quidam uir canus et reuerendus, qui dixit ei: Mulier anxia et tribulata, obtentum est hoc per preces sancti Stanislai, quod filius tuus reddetur tibi in hac nocte, quia exaudite sunt preces tue et lacrime et uoueas uotum illi sancto, in cuius die incepit puer infirmari. Et mater apertis oculis et neminem uidens reducta est in domum, ubi iacebat puer. Istam uisionem narrauit viro et sorori mariti sui et multis aliis, qui ratione funeris conuenerant ibi et ita deuouerunt puerum beato Martino, in cuius die ceperat infirmari et lapillum quendam simplicem, qui erat acceptus in sepulchro beati Stanislay, ubi corpus eius iacuerat, posuit mater super corpus pueri defuncti. Sedentibus autem eis et uigilantibus super funus in galli cantu primo aperuit puer oculos et clausit, iterum aperuit et iterum clausit et iterum aperuit et circumsedentes respiciebant se adinuicem, donec apparuit, quod perfecte uitam habebat.

Probatur per { dictam Stronislauam matrem pueri, primum testem XXIII articuli } ponit rubricam.

[1]) Vita maior III, 9 nazywa go „Wenceslaus“.

Probatur per uisionem	Vrotslaum militem, patrem pueri, II testem XXIII articuli	mentem et sententiam rubrice ponit videlicet de egritudine sicut mater et etiam de tempore et hora mortis pueri et etiam de mora mortis et tempore reuixionis, sed uerba rubrice nec dicit nec de uisione, nisi prout mater narrauit.
	Toymez sororem dicti Vrotslai, III testem XXIII articuli	de omnibus concordat cum matre pueri excepto de uisione, quam retulit ei mater.
	Gezmaz seruientem predicte Toymez	de uisione non dicit.

XXIIII articulus.

Sequitur super XXIIII articulo, qui talis est: De oculis euersis sanatis.

Quod W.[1] maritus nobilis mulieris Mgliche quodam tempore, dum esset in Cracouia, incurrit dolorem oculorum uehementem ita, quod oculi propter euersionem non apparebant, sed tantum caro rubea, et ductus ad ecclesiam, in qua corpus sancti Stanislay iacet et contincto anulo predicti sancti in aquam, eadem aqua oculi eius lauabantur et cepit leuius habere et sanatus comedebat, qui prius tribus diebus non comederat. Viginti anni sunt et plures; que infirmitas durauit IIII diebus.

Item quod filius dicte nobilis Nycholaus, qui adhuc uiuit, tunc habebat magnam inflationem gutturis et capitis et pectoris et tunc erat VI annorum, qui tunc pariter portatus fuit cum patre suo et bibit de eadem aqua et consignatus fuit eodem anulo et sic sanitatem statim recepit.

Probatur per	dictam nobilem Mglicham I testem XXIIII articuli	ponit rubricam.

[1]) Vita maior III, 36 nazywa go „Wlosteg“.

Probatur per	Paulum II testem XXIIII articuli	mentem et sententiam rubrice ponit, sed non uerba preter sanationem filii.
	Dhevulam mulierem deuotam, III testem XXIIII articuli	in sententia concordat cum prima.

Quod fama miraculorum sancti Stanislay semper creuit, probatur per ipsum Paulum.

XXV articulus.

Sequitur super XXV articulo, qui talis [est][1]: De amenti facto propter uotum vacce fractum sanato.

Quod Sodlech de Scoruiz cum hoc anno in tertia feria post octauam pasce deuotione ductus certam vaccam cum uitulo promisisset beato Stanislao et postea eandem vaccam sorori sue paupertate depresse promisit cum uitulo, statim cum
Nota uellet recedere de domo sororis, quam uisitauerat, cecitate percussus est ita, quod penitus non uidebat et sensum habuit perturbatum. Ipse uero statim penitentia ductus de eo, quod reuocauerat, fecit presbiterum aduocari, cui fuit, ut dicit, cum nimia contritione de ipsa reuocatione confessus, asserens, quod et vaccam et vitulum, sicut prius promiserat, conferre uolebat sancto predicto; quo facto in continenti uisum recepit et eadem die ad sepulchrum predicti sancti iter assumpsit, set nec vaccam nec vitulum duxit et cum inciperet iterum in sensu turbari, quasi amens reuersus ad propria, vaccam cum vitulo duxit in Cracouiam ad ecclesiam, ubi sepulchrum est sancti Stanislay et dedit, sicut promiserat, et statim fuit a turbatione sensus et cordis sanatus.

Probatur per	ipsum Sodlech I testem XXV articuli	ponit rubricam.
	Matheum maritum sororis Sodlech, II testem XXV articuli	probat infirmitatem, uotum, cecitatem, confessionem, preterea uisum et sanitatem, cetera solum de auditu.
	Paulum presbiterum de Cazimiria III testem XXV articuli	dicit ea, que retulit sibi infirmus, alia non, nisi quia uidit eum infirmum.

[1]) „est“ opuszczono w rękopisie.

XXVI articulus.

Sequitur super XXVI articulo, qui talis est: De reuoluto ore usque ad aurem.

Quod in quinquagesima preteriti anni quedam repentina infirmitas inuasit quandam bonam dominam nomine Quecussam, que in continenti reuoluit sibi os iuxta aurem et sic stetit infirma usque ad festum sancti Floriani, qui est in Maio [4 Maja] et tunc uenit in Cracouiam, ut sancti Floriani suffragia inploraret. Cum autem [Nota] iidem existens audiret de miraculis sancti Stanislai, accessit ad sepulchrum eius et prima die orauit et secunda et non fuit sanata. Tertia uero die, cum in ecclesia, ubi est sepulchrum, fieret sermo, conpuncta orauit cum lacrimis petens a Deo, ut precibus beati Stanislai sanaretur, et in continenti os rediit ad statum debitum et sanata est etiam a capitis infirmitate, qua grauiter urgebatur.

Probatur per { ipsam Quecussam I testem XXVI articuli } ponit rubricam.
{ Voyach maritum eius, II testem XXVI articuli
{ nobilem et deuotam dominam relictam comitis Iacobi, III testem XXVI articuli } sententiam rubrice dicunt, set non uerba.

Et dicunt examinatores sic: Et nos examinatores uidimus eam recto ore et pulchris oculis bene dispositam.

XXVII articulus.

Sequitur super XXVII articulo, qui talis est: De uisione et muliere a febre sanata.

Quod quedam domina nobilis et deuota natione Teotonica precibus beati Stanislai a febre, quam habebat, continue liberata fuit per talem reuelationem. Nam cum febrem passa fuisset per annum continue, contigit, quod ea sola filia [1] eius vigilante, ut dicebat, quedam matrona reuerenda, quam nunquam uiderat, aperuit [Visio] hostium camere et introiuit ad eam et dixit: Adleyta surge et uade in Cracouiam ad sepulchrum beati Stanislai et dicas Troiano custodi ecclesie, ubi iacet corpus ipsius sancti, ut dicat episcopo, quod amodo non sinat corpus predicti sancti iacere in puluere, sed statim leuet ossa eius et lauet in uino et aqua et ponat ea in

[1]) W rękopisie mylnie „matre".

aliquo uase super terram et statim liberaberis ab infirmitate tua; alioquin si hoc non feceris nec dixeris, nunquam ab ista infirmitate liberaberis et hoc dicto statim non conparuit et tamen non exiuit per hostium. Ipsa uero uocatis pluribus narrauit eis, que uiderat et audierat et postea assumpta sibi socia, iter arripuit ad Cracouiam et sancti sepulchrum adiuit; sed que iniuncta sibi fuerunt ab illa matrona, non reuelauit nec fuit ab infirmitate sanata; sequenti autem nocte cum circa horam matutinalem surgeret et oraret et Wilberta filia sua dormiret in lecto, mater sua excitauit eam et dixit ei: Filia mea, nunc michi uigilanti apparuit homo venerabilis et dixit michi in Teotonica lingua: Adleta, sicut dictum est tibi in noua Ciuitate a matrona ueneranda; uade et dicas Troyano custodi, ut dicat episcopo, ut corpus meum leuet de puluere, quia satis iacui in terra, et lauet ossa mea uino et aqua et ponat in vase super terram. Tu uero ad sepulchrum meum te facias cum anulo meo signari et statim liberaberis ab infirmitate tua. Surge ergo filia et eamus. Et mane facto iuerunt ad sepulchrum beati Stanislai et ipsa mater narrauit omnia predicta Troiano custodi et stans ad sepulchrum beati Stanislai fecit se cum anulo ipsius sancti consignari et in continenti fuit ab ipsa egritudine sanata et postea per tres annos continue fuit sana.

Probatur per istos	Infirmitas et sanatio, uero uisio non, nisi ab auditu	ipsam Wilbertam I testem XXVII articuli	ponit rubricam.
		Conradum filium Adleyte predicte, II testem XXVII articuli	ponit infirmitatem et sanationem, uisionem et dicit, prout retuli ei mater eius Adleta predicta.
		Heylidam nobilem, III testem XXVII articuli	ponit ut proximi.

XXVIII articulus.

Sequitur super XXVIII articulo, qui talis est: De renum apertione per apostema.

Quod quedam puellula annum habens dimidium a natiuitate sua cepit vehementer infirmari et durauit per VI ebdomadas; habuit enim apostema in renibus ita, quod de uita desperabatur ipsius eo, quod per tres septimanas non lactabatur quia lingua eius ex ariditate desiccata erat, superius habens crustam. Vnde mater puelle cum alia quadam nobili muliere, Helyda nomine, orauerunt sanctum

Stanislaum et facta oratione puella cepit mouere labia, quasi lac appeteret et mundarunt linguam eius et sic crusta separata fuit a lingua et apparuit solida et pura. Sequenti uero die cepit suggere mammas; renes uero, qui prius uidebantur omnisi ex magnitudine apostematis, sani et solidi apparuerunt et sic puella de utraque infirmitate conualuit.

Probatur [per][1]	dictam nobilem Helidam I testem XXVIII articuli	
	Margaretam matrem puelle, II testem XXVIII articuli	sententiam [ponit][2], sed non uerba rubrice per omnia.
	Lathocam matronam, III testem XXVIII articuli	

XXIX articulus.

Sequitur super XXIX articulo, qui talis est: De duobus fratribus uno paralitico, altero epilentico.

Quod Wykerus Teutonicus duos haberet filios, quorum unus Gerardus nomine sic erat uehementer paraliticus, quod nec manum neque pedes poterat mouere et officium lingue amiserat et sic stetit III septimanis continue, quod nichil comedit, sed tamen cum panno madefacto aquam ori imponebant. Alius eciam filius Richoldus nomine morbo epilentico laborabat ita, quod ter in die cadebat et durauit ei circa duos annos. Dictus uero Wikerus grauiter afflictus pro dicto Gerardo, quem mortuum reputabat, sic uouit dicens: Sancte Stanislae, libera filium meum G. ab infirmitate sua et ego eum tibi uoueo et ducam eum ad sepulchrum tuum cum offertorio unius fertonis argenti. Hoc facto reuersus ad filium, inuenit eum liberatum ab infirmitate ita, quod idem G. extunc cepit recte ire et recte loqui, sicut sanus puer et factum fuit circa festum beati Iacobi, erit annus. Item quod alius filius Richoldus post septuagesimam primo preteritam post uotum, quod ipse pater sancto Stanislao fecit pro eo, in continenti liberatus fuit ab infirmitate sua, quam postea passus non est. G. uero est quatuor annorum et R. sex annorum. 25 Lipca

Probatur per ligatos	dictum Wikerum I testem XXIX articuli	ponit rubricam.
	Marotam eius vxorem II testem XXIX articuli	sententiam rubrice ponit, sed non uerba per omnia.

[1]) „per“ opuszczono w rękopisie. [2]) „ponit“ opuszczono w rękopisie.

Probatur per ligatos	Detricum Teutonicum, III testem XXIX articuli	de Richoldo ponit infirmi tem et sanationem et uotu cetera non dicit; de Gera nichil dicit.
	Bogdanam matrem dicte Marote, IIII testem XXIX articuli	sententiam dicit, sed uerba per omnia.

Et scribunt examinatores sic: Et nos inquisitores uidimus eum G. sanum.

XXX articulus.

Sequitur super XXX articulo, qui talis est: De uehemer dolore oculorum.

Quod quedam nomine Sobota passa fuit grauissimum dolorem oculorum duos annos continue ita, quod uix aliquid uidere poterat, etiam de propinquo; stea uero uouit sancto Stanislao, quod ad sepulchrum eius iret et ipsum sem haberet in reuerentia, et iuit et uotum soluit et statim cepit melius habere et breui tempore negotia facere, que ante non poterat et[1] in mense May proxi preterito fuit annus.

Probatur per	ipsam Sobotam I testem XXX articuli	ponit rubricam.
	Bratumnillam matrem eius, II testem XXX articuli	sententiam ponit, sed uerba per omnia.
	Racyk de Rastupou III testem XXX articuli	sententiam ponit, sed uerba per omnia. De non dicit nisi ex relatu bote infirme.

XXXI articulus.

Sequitur super XXXI articulo, qui talis est: De gutt
Nota inflato per apostema.

Quod Wroceslaus per XV dies ante reddicionem huius testimonii mag
Nota in gutture habuit apostema et guttur enormiter inflatum per tres septimanas quod finaliter comedere non poterat nec bibere per tres dies; postea Mart

[1]) W rękopisie „et fuit“.

capellanus suus uisitans eum consuluit ei, ut deprecaretur sanctum Stanislaum, quod ipsum iuuaret et ipse tunc uouit sancto Stanislao dicens, quod ad sepulchrum eius iret et secundum posse suum offerret ibidem. et parum post apostema fuit fractum et statim per os saniem et sanguinem proiecit et fuit liberatus.

Probatur per	ipsum Wroceslaum I testem huius articuli Vitum custodem, II testem huius articuli Martinum capellanum de Alberciz, III testem huius articuli	ponunt sententiam, sed non uerba per omnia.

XXXII articulus.

Sequitur super XXXII articulo, qui talis est: De lingua extra os expulsa ad pungni grossitudinem.

Quod quedam infirmitas inuasit Bogdalam filiam cuiusdam Iacobi in lingua, quam habuit ita inflatam, quod propter eius grossitudinem os claudere non poterat, quia morbus linguam extra os deduxerat, et de consilio plurium pater et mater puelle cum magna deuotione et lacrimarum effusione uouerunt beato Stanislao et eadem die puella fuit liberata et hoc factum fuit, heri fuerunt XV dies.

Probatur per	ipsum Iacobum I testem huius articuli	ponit rubricam.
	Zney eius uicinum, II testem huius articuli Boricham ipsius Iacobi vxorem, III testem huius articuli	ponunt sententiam et etiam fere dicunt omnia uerba et alia plura circa hoc.

XXXIII articulus.

Sequitur super XXXIII articulo, qui talis est: De muto, qui pro tedio sui uolebat effugere.

Quod Rad[os]laus[1] filius Radote, qui Mascalus agnominatur, hoc anno obmutuit[2] nec aliquo modo loqui potuit et quodam tedio arreptus de nocte surrexit et

[1]) W rękopisie: „Radlaus". Ob. Vita maior III, 31. [2]) W rękopisie „obmutuut".

de domo recedere uoluit, sed cum pater eius eum in Cracouiam duxisset ad tum bam beati Stanislai et facta oratione pro puero, postquam puer ille bibit aquam in qua intinctus fuit anulus sancti Stanislai, statim locutus fuit et uexatio ted penitus recessit ab eo.

Probatur per { ipsum Rad[os]laum [1] II testem huius articuli; dictum Radotam I testem huius articuli } ponunt rubricam et eius in tentionem, paucis uerbis, re manente intentione, mutati

XXXIIII articulus.

Sequitur super XXXIIII articulo, qui talis est: De filio Vngar mortuo resuscitato.

Rubrica de resuscitatione mortui.

Quod in villa de Mislauchiz in domo Voyasonis filius Petri Vngari cepit in firmari duabus septimanis ante pasca hoc anno, hoc est die lune ante ramo palmarum et ita languit usque in die lune post ramos palmarum et in eadem di mortuus fuit ea hora, qua in XL[a] incipit parari prandium et iacuit in palati mortuus usque ad horam prandii et tunc pater mortui inductus per dictum Voya rogauit sanctum Stanislaum, ut reduceret animam pueri ad corpus et deuouit eu ei et statim ante prandium reuixit et fuit puer circiter quinque annos etatis.

Probatur per:
- { Hermannum de Mislauchiz II testem huius articuli; Wislauam vxorem Voyasii, V testem huius articuli } ponunt rubricam.
- Probatur sentencia, preter etatem pueri: { dictum Voyanum [2] I testem huius articuli; Andream de Mislauchiz III testem huius articuli } ponunt sententiam ru brice excepto, quod no dicunt aliquid de etat pueri.
- Non probat { Castosium vicarium de Koscelecz [3], IIII testem huiu articuli.

[1]) W rękopisie „Radlaum“. [2]) W rękopisie „Voyanus“; Voyaso zdaje się by formą zdrobniałą imienia Wojan. [3]) W rękopisie „Roscelecz“; takiej miejscowośc nie ma; kościół zaś w Kościelcu założył biskup Wisław.

XXXV articulus.

Sequitur super XXXV articulo, qui talis est: De infirmo sanato et eius uisione.

Quod mortuò bone memorie Wislao quondam episcopo Cracouiensi, predecessore venerabilis patris P.[1] episcopi Cracouiensis, et ipse Prandota episcopo iam consecrato. in primo anno pontificatus eius, ipse testis cepit grauiter infirmari et cum quadam uice dormiret in ipsa infirmitate, uidit huiusmodi uisionem: uidebatur sibi. quod in ecclesia maiori Cracouiensi, ubi iacet corpus sancte recordationis Visio
Stanislai. pulsarentur campane pro missa et ipse testis sollicitus esset in ipsa uisione. ut festinanter iret ad missam ibidem; cum iret cum uelocitate et ueniret ad pedem montis, inuenit ibi predictum Vislaum[2] quondam episcopum, qui se exspoliabat pontificalibus indumentis rubeis et tunc, cum ipsi testi uideretur, quod superius in monte cantaretur in ecclesia cathedrali, cum admiratione dixit: Quomodo cantaretur missa sine episcopo, cum adhuc sit episcopus ad radicem montis? et tunc appropinquauit episcopo et ipse episcopus conuersus ad ipsum testem dixit: Non permittor ibi uenire, quia tot annis fui in ipsa ecclesia et sustinui corpus sancti Stanislai tantum iacere in terra et procurare neglexi, ut corpus eius a terra leuaretur et idcirco hiis indumentis exspolior, sed tu uade et dicas episcopo Prandote, quod ipse non negligat predictum sanctum uirum eleuare de terra. Et ipse testis respondit: Non credet mihi. Et ipse uir venerandus dixit: Tunc dicas ei: trunce, trunce, quare non aduertis, quali morte mortuus est et pro qua causa? quare non attendis, quanta et qualia miracula fiunt per anulum suum? si per ipsius anulum fiunt tanta, quanta fierent per ossa eius, si leuarentur de terra. Et sic ab illa infirmitate, qua grauiter laborabat, cum euigilauit, fuit totaliter liberatus et fuit sanus continue per tres septimanas et post tres septimanas cepit iterum infirmari et cum esset quasi in extasy et sibi uideretur, quod non dormiret, uenit ad eum homo quidam canus et reue[re]nde[3] persone indutus superpellicio albo et stetit super eum et dixit ei, cum quadam indignatione se eleuando super eum: Et tu neglexisti! Et ipse in continenti pauefactus surrexit et dixit: Date michi equum, quia uolo ire ad episcopum. Et cum ascendisset equum, statim fuit sanatus et ipse iuit ad episcopum et reuelauit hec episcopo.

Probatur per testem, qui dicitur comes Falus, vnum et solum testem huius articuli. Non habet contestem. } ponit rubricam.

---

[1]) Prandote. [2]) W rękopisie „Vslaum“. Wisław był biskupem od r. 1229 do r. 1242. [3]) W rękopisie „reuende“.

XXXVI articulus.

Sequitur super XXXVI articulo, qui talis est: De genibus usque ad os attractis et manibus contortis.

Quod Swantkam quandam mulierem contraxit gutta in epiphania preteriti anni in tantum, quod officio manuum et pedum caruit et manus contortas habebat ita, quod sibi penitus inutiles fuerunt et hec infirmitas durauit ab epiphania Domini usque ad pentecosten. Deinde uero cum auxilium beati Stanislai inuocasset seu inplorasset, uidelicet sabbato in vespera, statim cepit mouere manum dexteram et in sequenti die sensit sibi redditum officium manuum et pedum et ructure, quas habuerat ex infirmitate in manibus et pedibus, sanate sunt, videlicet in villa de Broniseu [1].

Probatur per
- ipsam Swantkam I testem huius articuli — ponit rubricam.
- Netalech II testem huius articuli
- Snegulam matrem dicte Swantke [2], III testem huius articuli

— sententiam ponunt, sed non uerba per omnia.

XXXVII articulus.

Sequitur super XXXVII articulo, qui talis est: De morbo caduco.

Quod filius Boguslay Damianus nomine morbum caducum anno et dimidio passus in tantum, quod qualibet die quinquè ter, quinque quater cadebat; pater ipsius plenam gerens fiduciam, ut, si duceretur ad tumbam sancti Stanislai, sanaretur, portauit ipsum ibi et stans ad sepulchrum beati Stanislai orauit, ut Deus meritis sancti Stanislai ipsum ab infirmitate predicta liberaret et uouit ipse pater dare agnum ecclesie, ubi iacet corpus sancti Stanislai, et postea non est passus predictus Damianus predictam infirmitatem. Annus est et plus.

Probatur per
- ipsum Boguslaum patrem Damiani, I testem huius articuli — ponit rubricam.
- Stresech II testem huius articuli — ponit sententiam, sed non omnia uerba.

---

[1]) W rękopisie „Bronescu“; niewątpliwie mowa tu o wsi Broniszów położonej w obwodzie miechowskim. [2]) W rękopisie „Swanke“.

XXXVIII articulus.

Sequitur super XXXVIII articulo, qui talis est: De dolore capitis et carentia officii oculorum.

Quod Crisanus Chrenza de Petreiouiz circa tres annos in mense Iulii cepit in capite infirmari uehementissime in tantum, quod per tres dies non comedit nec bibit nec dormiuit nec aliquid uidit. Cum autem emisisset uotum uisitandi sepulchrum sancti Stanislai et ipso ad ipsius sepulchrum per patrem eius in iumento [1] ducto, quia uidere non poterat, facta oratione liberatus est ita, quod dolor capitis cessauit et bene uidit et sine ductore domum rediit et tunc ossa dicti sancti leuabantur a terra.

Probatur per		ipsum Crisanum I testem huius articuli	ponit rubricam.
	Probant sententiam excepto uoto	Machiam eius vxorem, II testem huius articuli	ponunt per diuersa uerba sententiam rubrice, et item ad sepulchrum, sed non uotum.
		Stephanum testem III huius articuli	

XXXIX articulus.

Sequitur super XXXIX articulo, qui talis est: De media parte capitis infirma et de inflatione eius et officio lingue perdito.

Quod Vitus prepositus sancti Floriani — in festo sancti Luce erunt quatuor anni — cepit in media parte capitis uidelicet sinistra grauissime infirmari ita, quod a secunda feria usque ad sextam feriam nec comedit nec bibit nec poterat loqui. Cum uero fecisset sibi portari anulum sancti Stanislai et cum ipso anulo tetigisset loca doloris, in continenti liberatus est et ponens anulum in aqua bibit de ea. Die uero sequenti rediit dolor et bibit residuum dicte aque et amplius nullam passus est infirmitatem. 18 Paźdź.

Probatur per	ipsum Uitum I testem huius articuli	ponit rubricam.

[1]) W rękopisie „iumentum“. Ob. vita maior III, 38.

Probatur per { Snopec II testem huius articuli / Miloslaum III testem huius articuli } ponunt totam sententiam rubrice et fere omnia uerba paucis tamen mutatis.

XL articulus.

Sequitur super XL articulo, qui talis est: De vermibus in oculo.

1242 Quod Pribisla filia Rineri ciuis Cracouiensis anno post aduentum Tartarorum cepit in sinistro oculo grauiter infirmari sic, quod in ipso oculo multi uermes apparuerunt, sed extrahi non poterant, quia abscondebant se sub palpebra et sic idem Rinerus bono consilio ductus portauit puellam ad sepulchrum sancti Stanislai et cum orasset ibi cum vxore sua pro liberatione puelle, quidam ex ministris ecclesie accepit lapillum simplicem de terra de sancto sepulchro et tetigit et signauit oculum dicte puelle et hoc facto deposuerunt eam ad dormiendum. Mane autem facto, cum antea multi uermes conparuissent, unus solus tantum conparuit, satis grossus, sed non permittebat se capi, quia statim sub palpebra latitabat; sed confidentes de gratia sancti Stanislai iterum deposuerunt puellam, ut dormiret et mane facto nullus uermis conparuit postea, sed semper fuit sana.

Probatur per { ipsum Rinerum — ponit rubricam. / Radlauam[1] eius vxorem — ponit idem per omnia.

Et scribunt examinatores sic: Sicut nos inquisitores oculos eius uidimus sanos et pulchros.

XLI articulus.

Sequitur super XLI articulo, qui talis est: De eo, qui pro infirmitate loqui non poterat et de patre eius sanato.

Quod Poznan[2] filius Sulech uiri nobilis, castellani de Bresco, cepit grauiter infirmari in tantum, quod de uita desperabatur ipsius et sic, quod loqui non poterat. Sulech uero predictus dixit: Domine Deus, pro intercessione sancti Stanislai libera puerum istum et conmitto eum tibi. Deinde arripuit iter ad sepulchrum cum

---

[1]) Ma być zapewne „Radoslavam. [2]) W rękopie „Poznam". Ob. vita maior III, 6.

dicto puero et cum ibi orasset et uouisset eum sancto Stanislao, in continenti puer liberatus est.

Probatur per	ipsum Sulech virum nobilem, castellanum de Bresco	ponit rubricam.
	Vencek militem	ponit infirmitatem et quod ductus fuit ad sepulcrum et in continenti sanatus est, sed uerba non dicit.

Visio.

Visio autem ipsius Sulech viri nobilis, prout deposuit per iuramentum, talis est:

Quod modo est tertius annus, quod ipse grauiter infirmatus fuit et conualuit et in ipsa conualescentia cum dormiret in lecto, apparuit ei in uisione quidam episcopus in pontificalibus et dixit: Ego sum sanctus Stanislaus episcopus, predica omnibus necessitatem habentibus, quod quicunque anxiatus uenit ad sepulchrum meum et liberabitur et consolationem recipiet. Et cum euigilasset et super hoc cogitasset, iterum obdormiuit et eandem uisionem iterum uidit et eundem episcopum, qui similia precepit eidem et cum euigilasset secundo, mirabatur de iteratione visionis, et cum sic cogitaret nec dormiret, sicut sibi uidebatur, uenit tertio ad eum idem episcopus dicens: Ego sum sanctus Stanislaus, predica omnibus necessitatem habentibus et infirmitatem, quod quicunque anxiatus ueniet ad sepulchrum meum et liberabitur et consolacionem recipiet. Ipse autem testis omnibus, quibus poterat, predicta cum omni deuotione annunciauit.

Probatur per { ipsum Sulech virum nobilem.

XLII articulus.

Sequitur super XLII articulo, qui talis est: De furioso. Nota

Quod circa exaltationem sancte crucis erunt duo anni, quod Martinus Lantcouiz cepit infirmari et in octauo die sue infirmitatis factus est furiosus et ne lederet homines, ligabatur et cum sic afflictus fuisset dolore per XV dies, quia lucida interualla habebat, cum rediret ad sensum, uotum uouit sancto Stanislao, quod eius sepulcrum uisitaret, si ipsum liberaret. Cum uero ad sepulchrum iacuisset per IIII dies et noctes, in ultima nocte cum dormiret iuxta sepulchrum dicti 18 Września

Apparicio sancti sancti, apparuit ei sanctus Stanislaus indutus casula sacerdotali et dixit ei: Veni mecum et liberaberis. Et tunc ipse M. testis expergefactus surrexit et cum uellet exire ecclesiam, custodes sui detinuerunt eum et ipse dixit eis: Sanctus Stanislaus uocat me. Et ipsi custodes hanc reputantes stultitiam, non permiserunt ipsum exire et sic iterum obdormiuit[1] et in uisione in ipsa dormitione duo homines uenerunt ad eum et dixerunt ei: Veni nobiscum et nos te ducemus ad sanctum Stanislaum. Et ipsi testi uidebatur in ipsa uisione, quod surgeret et iret cum illis hominibus, qui duxerunt eum ad ecclesiam sancti Andree Cracouiensis et ibi inuenit sanctum Stanislaum in casula, habentem librum in manu et dixit ei: Tu es, qui pateris afflictionem furoris, sta et exspecta et uidebis. Et tunc uenire ceperunt multi, qui grauibus furoribus et afflictionibus torquebantur. Tunc sanctus Stanislaus dixit ipsi M. testi: Isti sunt, qui malum testimonium perhibent, male iudicant, fraudulenter aliorum negotia procurant et ideo torquentur; sed tu a malis abstineas et dicas eis, quod confiteantur et peniteant et sanabuntur et tu scias te esse sanatum. Et ipse euigilauit et sanatus est et amodo nullum passus est furorem.

Probatur per	ipsum M.	ponit rubricam.
	dominum Troianum custodem Cracouiensem	ponit furorem et sanationem; de uisione dicit, quod eam narrauit ei.

XLIII articulus.

Nota Sequitur super XLIII articulo, qui talis est: De capite et facie sic inflata, quod species uultus non erat.

Quod vxor Petri militis pincerne ducis — circa festum pentecostes fuit annus — horribili tenebatur infirmitate; capud enim eius totum tumuerat sic, quod nec oculi nec aliqua species uultus apparuit nisi summitas nasi. Item splendebat ei sic tota facies, sicut esset uncta cum oleo et liuida erant facies et capud. Ipse uero Petrus uouit eam sancto Stanislao et cum ipsa fuisset tacta et consignata de anulo et cum aqua, in qua intinctus fuerat anulus, linita fuissent labia eius, statim cepit tumor decrescere ita, quod in ipso mane locuta fuit et confessa et modico tempore post fuit totaliter liberata.

Probatur per { ipsum P. ponit rubricam.

[1]) W rękopisie „obdordomiuit“.

Probatur per	Bogdanum de ordine fratrum predicatorum	ponit infirmitatem et post anuli consignationem meliorationem statim receptam ita, quod locuta est et confessa; totalem liberationem ponit per auditum.

XLIIII articulus.

Sequitur super XLIIII articulo, qui talis est: De amente et muto percusso a fulgore.

Quod Preduoy Bohemus hoc anno in quadem feria VI, que fuit circa medium mensis Maii, cum duobus aliis hominibus de villa redibat in ciuitatem Pragensem et dum esset a ciuitate ad dimidium miliare, exorta est magna tempestas ita, quod et tonitrua et fulgura ceperunt increbrescere et ut possent euadere a pluuia et grandine, secesserunt sub quandam quercum et dum ibi essent, percussit tonitruum arborem et diuisit eam per tertiam partem a summo usque deorsum, percussit etiam unum de sociis eius et mortuus est, percussit et equum, quem habebant et in continenti mortuus est et capud unius canis, qui erat cum eis, quasi gladio amputauit; capillos insuper alterius socii conbussit et ipsum reliquid surdum et mutum, insuper et amentem. Ipse etiam testis fuit ex percussione tonitrui sic lesus, quod mutus factus est et surdus et totus turbatus in sensu. Amici autem eius postmodum per eandem viam uenientes ipsum portauerunt in ciuitatem et ipse sic surdus et mutus et turbatus in mente taliter mansit per tres septimanas continuas et duos dies; postmodum autem in quadam ecclesia Prage ad sanctum Gallum in nocte, cum se sopori dedisset, apparuit ei in uisione uir quidam infulatus et dixit Nota ei: Ego uolo te benedicere et legit super eum initium sancti euangelii, sed residuum non intellexit idem testis nec etiam istud ante sciebat et finito euangelio dixit ei: Surge et uade in Cracouiam ad sepulchrum sancti Stanislai et liberaberis et ieiunabis per XV dies et ciliciatus ibis et nudipes ibidem, alioquin in perpetuum eris surdus et mutus. Et ipse testis credens eum esse capellanum, interrogauit eum: Quis estis vos? Ego sum sanctus Stanislaus episcopus. Cum autem idem testis euigilauit, admirabatur, quia nunquam audierat dictum sanctum nominari, sed in continenti habuit uoluntatem arripiendi iter et ueniendi ad dictum sepulchrum et sic in continenti audiuit et recte loquebatur et ipse testis, sicut proposuit, sic fecit. Veniens cum deuotione uisitandi limina multorum sanctorum et uouens,

quod imperpetuum annuatim ibidem ueniet nudipes et ciliciatus et predictum ieiunium conplebit et non dimittet.

Probatur per ipsum Preduoy.

Et scribunt examinatores sic: Nos inquisitores uidimus eum sanum et bene loquentem et omnia predicta narrantem et quia multum distat Boemia, testes plures non uenerunt.

XLV articulus.

Sequitur super XLV articulo, qui talis est: De puero nato sine cute in pristinum statum redacto et de duplici sanatione oculorum et de sterili fecundata per uotum factum beato Stanislao.

Probatur de auditu [per][1]
- Bogumilam nobilem mulierem.
- Pagnonem.
- Sassinum.

XLVI articulus.

Sequitur super XLVI articulo, qui talis est: De ventre usque ad genitalia putrido.

Probatur per dominum Predpelk cancellarium Cracouiensem, solum testem.

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

[1]) „per“ nie ma w rękopisie.

VITA SANCTI STANISLAI CRACOVIENSIS EPISCOPI

(VITA MAIOR)

Auctore fratre Vincentio de ordine fratrum praedicatorum.

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Vita sancti Stanislai napisana przez dominikana Wincentego, o którym już Długosz wspomina, od dawna była znana, choć dotychczas nie była drukowaną; powiadam, że nie była wydrukowaną, bo *vita sancti Stanislai* wydana przez Bandtkiego, choć za dzieło Wincentego bywa uważaną, za takowe dziś uchodzić już nie może, skoro wiemy, że jest późniejszą przeróbką. Do tekstu Wincentego odwoływał się często śp. August Bielowski, który sam posiadał rękopis jego pochodzący z pierwszej połowy XIV wieku a z jego to rękopisu głównie korzystali późniejsi jak Zeissberg, Smolka i Wojciechowski.

Gdy się we Lwowie zawiązał oddział lwowski komisyi historycznej Akademii umiejętności krakowskiej, który za główne swe zadanie postawił wydawnictwo *Monumentów Pol. hist.* do owego czasu przez Bielowskiego swojem staraniem i swoim kosztem wydanych, poruczono wydanie żywota ś. Stanisława Dr. Stanisławowi Smolce. Nominacya jego jednak na profesora uniwersytetu krakowskiego i liczne inne z nowego jego stanowiska wypływające obowiązki nie pozwoliły mu dokonać tego zadania. Praca przez niego rozpoczęta — przepisał, o czem wspomnieć należy, rękopis tejże *vita* w Królewcu będący, skolacyonował go z rękopisem wówczas jeszcze Bielowskiego i rękopisem nr. 1944 biblioteki Ossolińskich, oraz po części z rękopisem nr. 1617 biblioteki Jagiellońskiej, również postarał się o odpis *vita* tejże z rękopisu cesarskiej biblioteki publicznej w Petersburgu i o powtórne skolacyonowanie odpisu Cudów z kodeksem pergaminowym Zamojskich w Warszawie — praca jego, powiadam, przechodziła potem przez różne ręce, ale w niczem nie postąpiła. Dopiero w tym roku, gdy druk Monumentów już się rozpoczynał, przejąłem to wydawnictwo na siebie a z niem wogóle udział w wydawnictwie żywotów i cudów świętych patronów naszych.

Rozpatrzywszy się dokładnie w tekstach przekazanych mi przez pana profesora Dra Smolkę, przekonałem się, że nie wystarczają na wydanie naukowe a dlatego głównem było z początku mojem staraniem zebrać większą ilość rękopisów, aby mi umożliwiły odtworzenie pierwotnego tekstu. Udało mi się zebrać ostatecznie 14 tekstów, z których jednak wielka część nie obejmuje całości żywota. Są to następujące:

I. Najdawniejszym, bo jeszcze z końca XIII wieku pochodzącym rękopisem jest kodeks pergaminowy biblioteki kapitulnej krakowskiej, któryśmy powyżej na str. 206—207 opisali. Tenże zawiera pod l. XL kart 7 *„de sancto Stanislao“* a pod l. LXIIII kart 4 *„de translatione sancti Stanislai martyris“*. Są to wyjątki dosłowne z żywota ś. Stanisława napisanego przez dominikana Wincentego, niestety nie bardzo obszerne, obejmujące całkowicie lub częściowo tylko rozdziały I, 1, 6—9; II, 1, 2, 5—8, 17—22, 24, 25; III, 1—7, 10, 46, 47, 50, 51.

II. Rękopis cesarskiej biblioteki publicznej w Petersburgu (катол. латинск. рукоп. Отд. I. fol. Nr. 363) pochodzi z XIV wieku; był niegdyś własnością biblioteki Towarzystwa przyjaciół nauk warszawskiego i zawiera na początku i na końcu kazania a w środku dzieło dominikana Wincentego o ś. Stanisławie. Żywot ś. Stanisława rozpoczyna się na k. 298 i ciągnie się do k. 319. Pisany na papierze pochodzi z pierwszej połowy XIV wieku, podczas gdy kazania nieco później dopiero zostały spisane. Wielkie i mniejsze inicyały wypisano ozdobnie minią, nie wszędzie jednak; ozdoby takie posiada z początku półszóstej tylko a w środku 4 stronice; w pozostałej części zaś zostawiono miejsce wolne tam, gdzie przyjść miały. Tekst niniejszy przepisany dla p. prof. Smolki przez p. Dra Spasowicza w Petersburgu skolacyonował na moję prośbę ponownie z rękopisem p. Dr. Stanisław Ptaszycki. Dokładniejszą wiadomość o całym rękopisie podaje Antoni Białecki w swem dziele: *Rękopisma Długossa w petersburgskich bibliotekach. Petersburg 1860.* str. 102—117, skąd i powyższe notatki zaczerpnęlismy.

III. Rękopis nr. 1617 biblioteki jagiellońskiej zawiera *„Sermones de sanctis“* z wieku XV na k. 1—151; po czem następują na k. 153—205 *„Sermones contracti de sanctis“* również w XV wieku spisane. Na karcie 206 zaczyna się *„Vita beati Stanislai Cracoviensis episcopi“* i ciągnie się do k. 216′, gdzie się z końcem karty pismo urywa. *Vita* znajduje się tylko przypadkowo w towarzystwie *Sermones*, bo pochodzi niewątpliwie jeszcze z drugiej połowy XIV wieku. Pismo ładne, w dwóch kolumnach na grubym papierze. Pierwsza karta żywota tj. k. 206 została później dopisana inną ręką; kiedy, niewiadomo, bo przepisywacz naśladuje pismo rękopisu i dlatego zdaje się takowe mieć charakter jeszcze XIV wieku. Karta ta jest pełna błędów i pomyłek. Ustęp *„Notandum est... prout potui, inseruí“*, w którym autor mówi o sobie, wypisano drobniejszem pismem. Inicyały i napisy pisano minią. Na karcie 212 zalał kopista dolną część pierwszej kolumny atramentem, wskutek czego przepisał jeszcze raz cały ustęp na dolnym brzegu pod drugą kolumną i to drobniejszemi literami, oznaczywszy właściwe jego miejsce odsyłaczem. Rękopis kończy się na k. 216′ temi słowy: *„Parentes verum Deum cum lacrimis*

orabant"; dalszego ciągu nie ma; brakuje więc prócz ostatniej połowy rozdziału III, 10, rozdziałów III, 11—57 tj. mniejszej połowy całego dzieła, nad czem tem bardziej ubolewać należy, że tekst niniejszy — liczne usterki kopisty pominąwszy — liczy się w ogóle do najlepszych.

IV. Rękopis królewskiej biblioteki uniwersyteckiej w Wrocławiu I, Q, 437; jest to mały kwartant papierowy pisany przez kilka rąk w XV i XVI wieku. Pochodzi z Nisy, jak o tem świadczą napisy na k. 1: *Pro conventu Niss. S. M. in Kol*(?) i *Seminarii Nissensis*. Treść rękopisu taka:

Na karcie 1 „*Incipit tractatus de habundancia exemplorum in sermonibus ad omnem materiam*" i kończy na k. 140.

Miraculum rei geste de Vdone archiepiscopo Magdeburgensi: Anno domini 950 Ottone tercio regnante etc.; w końcu na k. 144′: *Explicit primus liber de dono timoris; incipit secundus de dono pyetatis;* tenże *liber secundus* ciągnie się do k. 197, gdzie czytamy: *Explicit secundus liber pantheon;* poczem następuje *tercius liber de dono sciencie.* k. 198—241; *quartus liber de dono fortitudinis.* k. 241—307.

Sermo novus Iohannis de Capistrano de sancto Bernhardino. k. 308—336.

Vita sancte Othilie virginis. k. 336—345.

Exhortacio de 7 gaudiis virginis Marie. k. 345—347.

Miracula varia. k. 347′—353.

Vita sancti Stanislai. k. 354—400′.

Exempla varia virtutum. k. 401—418, które uważać można za dodatek do pierwszego traktatu.

Vita sancti Stanislai, która nas tutaj zajmuje, została spisana w początku XVI wieku bardzo ciemnym atramentem, który wszędzie przebija przez papier i tak był ostry, że wiele kart jest przedziurawionych jak sito, że kawałki odpadają. Napisy większe i mniejsze inicyały pisano ozdobnie minią.

IV$_a$. W bibliotece kapitulnej w Kielcach znajduje się bardzo obszerny rękopis oznaczony l. 275, pochodzący z XV wieku. Napis na pierwszej karcie oznajmia, że to „*liber ecclesie Kelcziensis datus per dominum Stanislaum de Iankowicze canonicum Kielcziensem MCCCCXL quarto.* Na pierwszych 8 kartach znajduje się kazanie; na karcie 9 rozpoczyna się ogromne dzieło „*Sermones magistri Nicolai Luce de magna Koszmin super ewangelia de tempore*", które autor roku 1412 dedykował Wojciechowi Jastrzębcowi biskupowi poznańskiemu. *Sermones* Koźmińskiego obejmują co najmniej 500 kart in folio.

W końcu tego rękopisu znajduje się także dosłowny fragment pracy dominikana Wincentego zaczynający się od rozdziału I, 5 a kończący się słowami: *non tamen pro defuncta prole, sed et pro morte anime. Qui consurgens ad Deum cum omni fiducia supplicat Deo...* III, 8. Ponieważ rękopis niniejszy odkryłem dopiero po opracowaniu tekstu, skolacyonowałem z nim tylko jeszcze niektóre ważniejsze miejsca.

V. W rękop. XLI, B, 5 fol. biblioteki uniwersyteckiej we Lwowie z XV wieku o którym poprzednio już na str. 239—240 obszerniej mówiliśmy, znajduje się pod l. 12 *translacio sancti Stanislai* obejmująca kart 11; co pod tym tytułem tam się mieści niczem innem nie jest jak tylko trzecią częścią dzieła dominikana Wincentego.

VI. Rękopis biblioteki jagiellońskiej w Krakowie 271 fol. z XV wieku, mieści na k. 213'—223 również trzecią część Wincentego *vita sancti Stanislai.*

VII. To samo ma miejsce z rękopisem z XV wieku 1767 fol. tejże biblioteki który na kartach 195'—213' również to samo zawiera pod tytułem: *Translacio Stanislai.*

VIII. Taż translacya znajduje się także w kodeksie z XV wieku fol. l. 3408 tejże biblioteki na k. 286'—295'[1].

Dokładniejszy opis tych kodeksów VI—VIII podaje Dra Władysława Wisłockiego katalog rękopisów biblioteki uniwersytetu jagiellońskiego. Kraków 1877—1881

IX. Rękopis pergaminowy Zakładu nar. im. Ossolińskich we Lwowie w małem folio pod l. 2015 — własność niegdyś śp. Augusta Bielowskiego — pochodzi z pierwszej połowy XIV wieku; cały jest jedną ręką w dwóch kolumnach na liniach pisany; każda kolumna zawiera po 47 wierszy. Pismo jest ładne, atrament czarny, napisy, oraz mniejsze inicyały pisane minią; większe zaś zwykle na odmian raz niebieskim kolorem raz minią. Rękopis nie posiada ani początku ani końca. Na początku pierwszej stronicy znajdują się dwa wiersze *„cum eterno patre et spiritu sancto uiuit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen“*. stanowiące zakończenie jakiegoś żywota niewiadomego świętego. Bezpośrednio potem następuje: *Incipit vita sancti Wenceslai martiris*, której początek: *Oriente iam sole christiane religionis in terra horroris et vaste solitudinis* etc. a koniec na karcie 7: *Anno autem gracie domini nongentesimo vicesimo IIII° IIII° Kal. Octobris passus est beatus Venceslaus, translatus autem post tres annos sue passionis.* Następny ustęp tylko napisem odłączony od żywota ma tytuł: *De miraculis sancti Wenceslai martiris* str. 7—11, poczem: *De servo sancti Wenceslai, qui vocabatur Protivem.* str. 11—12. Dalej znajdujemy tamże na str. 12—37: *Vita sancti Stanislai episcopi et martiris* a na str. 37—48: *Vita et passio sancti Adalberti martiris;* jest to tekst tak zwanego Kanaparyusza; końca — około 20 wierszy — brak, bo co na str. 49 się znajduje, sztucznie dorobiono. Co się tyczy *Vita sancti Stanislai*, to nadmienić należy, że każdy rozdział ozdobnym inicyałem się zaczyna. Żywot ten nie jest całkiem kompletny, brak w nim bowiem rozdziałów III, 19: *de apostemate sanato (principis Opoliensis)*, 20 *de pede paralitico sanato (Smil de Moravicza)*, 21 *de facie et capite inflato sanato (Uxor Petri militis)*, 54 *de manifesta visione cuiusdam simplicis viri (Quidam de Slavcow).* Naruszony jest porządek rozdziałów

[1]) Takaż sama translacya znajduje się jeszcze w rękopisie biblioteki Jagiellońskiej pod l. 4246 powyżej na str. 242 przez nas opisanym, pod tytułem CLXXXIX Translacio sancti Stanislai, która w ścisłym stoi związku z tekstami V—VIII.

w następujących razach, gdzie, jak liczby obok położone pokazują, inne rękopisy inaczej liczą:

De puero ulceroso et ceco nato et sanato (III, 28)

De duobus fratribus uno paralitico et altero epilentico (III, 30)

De mente capto et muto curato (III, 31)

De quodam ceco sacerdote illuminato (III, 29)

De quodam furioso (III, 32).

Odmienny ten skład rozdziałów jednak nie jest zasadniczym, bo nastąpił niewątpliwie wskutek tego, że kopista przeoczony rozdział 29, gdy to spotrzegł, na innem miejscu pomieścił. Pisarz kodeksu był, jak się zdaje, Niemcem, na co wskazują formy *Stephanoe*, *Stephanoy* zamiast *Scepanow*.

X. Inny tekst żywota ś. Stanisława znajduje się w kodeksie będącym własnością archiwum państwowego w Królewcu a pochodzącym z XV wieku, o którym wydawca kroniki Wiganda z Marburga w *Scriptores rerum Prussicarum* II, 436—440 bardzo obszernie się rozpisał. Tutaj nadmieniamy tylko, że *vita* zaczyna się na fol. 305 i ciągnie się do fol. 320′. Pojedyncze ustępy podkreślone są minią; gdzieniegdzie znajdują się poprawki źle przepisanych słów na marginesie podobną ręką co tekst, ale atramentem nierównie czarniejszym; niekiedy i w tekscie wpisane jest w ten sposób słowo w miejscu pierwotnie wolnem. Wogóle kilka razy pozostawił pisarz wolne miejsca na słowa, których widać nie mógł odczytać. Tekst ten przepisał Dr. Smolka własnoręcznie roku 1874 w Królewcu.

XI. Kodeks biblioteki Ossolińskich l. 1944 fol. pochodzi z XV wieku i mieści na kartach 433 *Sermones de sanctis* czyli raczej *Vitae sanctorum*, pomiędzy niemi zasługują na uwagę:

De sancta Elizabeth illustris regis Ungarie filia. k. 306—313′.

Vita sancti Stephani regis Ungarie. k. 371—375. Jest to skrócony tekst tak zwanej *cronica Polonorum et Ungarorum mixta*, z innem jednak zakończeniem.

Henrici regis Ungarie legenda. k. 375—377′.

De sancta Ludmilla. k. 379′—382′.

De sancto Venceslao martire. k. 382′—386.

De translacione sancti Venceslai. k. 386—388.

De sancto Adalberto episcopo: Est terra quedam in partibus Germanie itp.; k. 394—399′, jest to zwyczajna nasza legenda o ś. Wojciechu z niektórymi jednak dodatkami, których inne rękopisy nie mają.

De beato Procopio abbate. k. 399′—400′.

Vita sancti Stanislai episcopi Cracoviensis. k. 402—421.

De sancta Hedwigi: Beatissima Hedwigis magnifici Bertholdi marchionis Badensis ducisque Moravie filia etc. k. 421′—425.

Całą *Vita sancti Stanislai* spisała jedna ręka; pismo w dwóch kolumnach dosyć wyraźne; napis główny i większe inicyały wyrażono minią, mniejsze zaś ozdobiono kreską czerwoną. Tekst ten nie jest kompletnym, braknie w nim bowiem następujących rozdziałów: III, 5 *de visione cuiusdam matrone de Nova villa;* III, 6 *de revelacione cuidam nobili facta;* III, 7 *de negocio et processu canonizacionis* od słów „*Talibus*“ począwszy do „*collocavit*“; III, 23 *de revoluto ore paralitici sanato;* III, 24 *de lingue inflacione sanata;* III, 25 *de puero sine pelle nato et sanato;* III, 26 *de vermibus in oculo et sanacione;* III, 27 *de ventre prius ad genitalia putrefacto et sanato;* III, 28 *de puero ulceroso et ceco nato et sanato* III, 40 *de duabus puellis ydropica et contracta;* III, 41 *de contracta in manu et pede liberata;* III, 42 *de lippitudine oculorum sanata;* III, 43 *de muta curata* III, 44 *de gutturis curacione;* III, 45 *de dolore oculorum et curacione;* III, 52 *de quodam nobili de flammis liberato;* III, 53 *de peregrino occiso et a morte suscitato.*

Następstwo rozdziałów zaś jest zmienione w następujących razach: po rozdziale III, 22 *de amente et muto a fulgure percusso et sanato* następują rozdziały III, 54—57; tym ostatnim *(commendacio Polonorum)* kończy się zwykle tekst żywota, rękopism niniejszy jednak podejmuje tekst przerwany temi słowami: *Interim adverte signa et miracula viri magnalia sancti Stanislai* i podaje naprzód rozdziały III, 29—39, a po nich bezpośrednio rozdziały III, 46—51; rozdział zaś III, 51 jest co do kolei ostatnim w niniejszym tekscie żywota ś. Stanisława.

XII. Kwartant biblioteki uniwersyteckiej w Wrocławiu IV, Q 156, własność niegdyś *conventus sancti Vincentii Wratislaviensis ordinis Praemonstratensium*, pochodzi z początku XVI wieku i zawiera kart 315. Pismo ładne i czytelne na liniach czerwonych, dwie pierwsze karty wyjąwszy. Wszystkie napisy, oraz większe i mniejsze inicyały wypisano lub podmalowano minią, której w całej księdze nie żałowano. Rękopis ten zawiera:

Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Ihesu Christi avie. k. 2—51 (r. 1511).

Legenda et historia XI milia virginum. k. 52—110 (r. 1511).

Sequitur miraculum quoddam de sancta Ursula cuidam heremite nomine Iohanni revelatum in Anglia. k. 110—118′ (r. 1511).

Hystoria trium regum beatorum et de ritu diversarum gencium et locorum. k. 119′—232 (r. 1511).

De sancto Wenceslao duce Bohemorum (Crescente fide christiana etc.). k. 233—241′.

Legenda de sancta Ludmilla avia sancti Wenceslai martiris predicti et de sancto Quirillo et conversione Moravie et Bohemie (Diffundente sole iusticie). k. 242—255.

De sancto Gothardo historia. k. 255—258.

De sancta Sophia et filiabus historia. k. 258—268.

Hystoria sancti Stanislai episcopi et martiris Cracoviensis. k. 268—306, gdzie czytamy: *Explicit vita sancti Stanislai episcopi et martiris, finita et completa anno domini 1511 feria quarta post festum sancti Martini episcopi et confessoris. Sit laus Deo;* przepisano ją więc w tym samym roku co i poprzednie legendy.

Novi rumores. k. 307—308'.

Epistola potentissimi ac invictissimi Emanuelis regis Portugalie et Algarbiorum etc. de victoriis in India et Malacha ad sanctissimum patrem et dominum nostrum dominum Leonem X pontificem maximum. Datum in urbe nostra Vlixbona octavo Idus Iunias anno domini MDXIII. k. 309—314.

Versio evangelii Ioannis capit. 1 in Lutherum quintum evangelistam. k. 315—315'.

Ostatni ustęp należy już do późniejszych czasów; spisała go zresztą i inna ręka.

Vita sancti Stanislai w tym rękopisie umieszczona, choć się kończy, jak powyżej już nadmieniliśmy, zwyczajnem „*Explicit*", nie jest jednak dokończona; tekst bowiem urywa się na rozdziale III, 16, gdzie kopista, jak się zdaje od siebie, jeszcze dodał: *et alia quam plurima inenarrabilia Deus per sanctum presulem miracula ostendit usque in hodiernum diem.* Ponieważ kopista, czego dowodem jest cały rękopis, z pewnem zamiłowaniem przepisywał najróżniejsze rzeczy, więc nie można przypuścić, aby umyślnie żywota nie dokończył, lecz przeciwnie sądzić należy, że tekst, który wypisywał, już nie był kompletnym, że w nim już nie było rozdziałów III, 17—57.

Tego samego pochodzenia co tekst niniejszy, jest *vita sancti Stanislai* w rękopisie biblioteki uniwersyteckiej wrocławskiej z XV wieku I, Q 341 (*Sermones de sanctis a die nativitatis* etc.) str. 74—81 z tą jednak różnicą, że nie podaje całego żywota ś. Stanisława, lecz wypisuje z niego dosłownie większe tylko ustępy.

XIII. Pomocnicze pod pewnym względem tylko znaczenie ma kodeks pergaminowy biblioteki hr. Zamojskich w Warszawie, pochodzący z XIV wieku, o którym w Monumentach już nieraz była mowa a mianowicie I, 386—387. *Vita sancti Stanislai* zaczyna się tam na k. 55; bezpośrednio po niej „*Incipiunt miracula*". Na karcie zaś 74' czytamy: *Expliciunt dicta fratris Vincencii de ordine fratrum predicatorum.* Jest to ta *vita*, którą Bandtkie z kodeksu Sędziwoja z Czechla wydrukował wraz z kroniką Galla, z opuszczeniem jednak cudów, których tamten nie posiada. Tekst zaś, który Bandtkiemu służył za podstawę, pochodzi bezpośrednio z kodeksu Zamojskich i dlatego jest w obec niego zupełnie bez znaczenia a gdzie niewoleni będziemy odwołać się do niego, poprawimy tekst według jego oryginału. Pierwsza połowa żywota ś. Stanisława pomimo starości kodeksu Zamojskich ma tylko pomocnicze znaczenie, bo nie zawiera tekstu pierwotnego Wincentego, lecz

późniejszą przeróbkę, choć wiele ustępów jest dosłownie przepisanych. *Miracula* nie są skrócone. Nie posiadamy jednak w kodeksie Zamojskich oryginału przeróbki, lecz tylko dosyć błędną kopią. Odpis żywota kazał sobie niegdyś sporządzić śp. August Bielowski; pan W. Badowski zaś skolacyonował go ponownie roku 1880 pod okiem pana profesora Pawińskiego.

Wyciągiem z rękopisu Zamojskich, jak mniemam, jest *vita sancti Stanislai*, która się znajduje w kodeksie pergaminowym biblioteki uniwersyteckiej w Pradze pod znakiem XII, B. 2. Kodeks ten in folio należy jeszcze do XIV wieku; pismo w nim ładne, w dwóch kolumnach, żywot ś. Stanisława mieści się tam na k. 152—158; na karcie 156 zaczynają się cuda: *Hec sunt autem miracula, que in conspectu sedis apostolice sunt roborata et approbata: Cuiusdam Ungari filius nomine Petrus graviter infirmatus* etc., z których, jak z zdania co dopiero przytoczonego wynika, nie wszystkie są podane. Ustępów o kanonizacyi właśnie w tej przeróbce pod niejednym względem ciekawych, rękopis praski wcale nie posiada, bo opowiedziawszy cud *„de equo mortuo suscitato et pelle induto“*, kończy temi słowami; *Hec miracula et alia multa operatus est beatus Stanislaus“*. Tekst tegoż kodeksu jest dosyć błędny a imiona *Mesco*, *Kazimirus* pisze regularnie *Mexco*, *Kaximirus*.

Bez wartości, bo bardzo skrócone i przerobione z *vita maior* są żywoty ś. Stanisława znajdujące się w rękopisie biblioteki praskiej V. A. 14 fol. z XV wieku na k. 1—5, w kodeksie biblioteki uniwersyteckiej wrocławskiej pod l. I, Q. 338 z XV wieku, w rękopisie biblioteki Ossolińskich nr. 814 fol. k. 184 itd. z XV wieku, gdzie pomiędzy innemi czytamy: *Cuius (sancti Stanislai) vitam scripsit frater Vincencius fratrum ordinis predicatorum trahens eam de cronicis Polonorum et descripsit ipsius sanctitatem et miracula in cronica et ubicunque valuit reperiri*; oraz translacye tegoż świętego czyli trzecia część *vita maior* mieszcząca się w rękopisach biblioteki Jagiellońskiej l. 1613 fol. na str. 631—634 i l. 4246 nr. CLXXXIX, które obydwa pochodzą z XV wieku. Krótkie żywoty ś. Stanisława polegające na *vita maior* znajdują się także w rękopiśmiennych i drukowanych brewiarzach polskich.

Rękopisy I—VIII stanowią dla siebie jednę familią, która prócz zasadniczych różnic, które przy drugiej familii poznamy, tę główną posiada zaletę, że się ściślej trzyma pierwotnego tekstu aniżeli rękopisy innych kategoryi. Pomimo to teksty pojedyncze odbiegają dosyć znacznie od pierwotnego oryginału, czemu dziwić się nie można, zważając na to, że z powodu gwałtownej potrzeby będącej wynikiem kanonizacyi ś. Stanisława, żywot jego często przepisywano i to niewątpliwie nie z oryginału samego, lecz z kopii, tak że kopie z kopii powstawały. Nie ma dlatego też żadnego tekstu, któryby w przybliżeniu przynajmniej mógł nam przedstawić oryginał pierwotny. Rękopis I bowiem najdawniejszy ze wszystkich jest tylko ułamkiem i oryginału żadną miarą zastąpić nie może. Późniejszym znacznie, ale za to kompletnym jest tekst petersburski, ale pomimo wielkich zalet jest to jednak kopia bardzo błędna, która ustawicznej potrzebuje kontroli.

To samo powiedzieć można o tekscie III, który niestety ledwie mniejszą połowę całości zawiera. Tekst w nim jest stosunkowo dobry, ale i tutaj jest pełno błędów i nieporozumień.

Tekst IV pomimo to, że z innego jak II i III, źródła wypłynął, ma znaczenie tylko w porównaniu z powyższymi rękopisami jako kontrola tychże, bo sam jest zanadto późnego pochodzenia, aby na przywrócenie tekstu pierwotnego mógł wywrzeć wpływ stanowczy.

Jeżeli się zaś w tych czterech tekstach rozpatrzymy dokładnie, łatwo się przekonamy, że teksty II i III w najbliższym do siebie stoją stosunku, mają bowiem pewne dodatki, błędy i opuszczenia wspólne, którymi się różnią od wszystkich innych tekstów tejże familii, tak np. znajdujemy tylko w II i III: *baptizatus cum (tota) gente polonica anno domini DCCCCLXVI, — Pannonie nunc Hungarie* (I. 1) etc. Zachodzą jednak z drugiej strony takie różnice, które nie dozwalają przypuścić, aby oba teksty miały jedno bezpośrednie źródło. W ścisłym związku stoi III i z tekstem I, jak to wnieść można z tożsamości napisów rozdziałowych, o ile takowe w I zachodzą. Wszystkie trzy więc miały niegdyś wspólne źródło, z którego wypłynęły. Dalszem jest pokrewieństwo powyższych trzech tekstów z IV, który choć do tej samej familii należy, powyżej przytoczonych dodatków nie posiada, oraz z IV.

Rękopisy V—VIII zawierają tylko IIIcią część żywota ś. Stanisława i miały także jedno wspólne źródło, z którego pochodzą; stanowią jednak dwie grupy i to V i VI jedną a VII i VIII drugą.

Teksty IX, X i XI stanowią dla siebie osobną familią, różniącą się znacznie od kategoryi powyższej a mianowicie następującymi ustępami.

VITA MINOR 1	I FAMILIA (I, 1)	II FAMILIA
nacione Polonus ex prouincia Cracouiensi processit oriundus;	nacione Polonus ex provincia Cracoviensi processit oriundus	de nobili Polonorum processit origine
	I, 3	
	regnavit pro eo. Hic fuit sensu minoratus ac probitate patris, licet habuerit uxorem nobilem, sororem videlicet Othonis imperatoris	regnavit pro eo, et licet habuerit in coniugio sororem Ottonis imperatoris, sensu tamen fuit minoratus ac probitate patris
	I, 4	
de cuius progenitoribus uel eorum nominibus	Hiis temporibus de Cracoviensi prouincia, ut	Hiis temporibus de Cracoviensi provincia, ut

2. Stanislaus, ut pretulimus, secundum seculi dignitatem non solum honestis parentibus progenitus

pretulimus, beatus Stanislaus, ex honestis parentibus est progenitus. Licet autem de nobili prosapia fuerit ortus, de ipsius tamen progenitoribus vel eorum nominibus . . .

pretulimus, beatus Stanislaus processit oriundus. Sciendum quoque est, quod sanctus Stanislaus prefato Casemiro fuit contemporaneus. Uterque enim fuit in puericia traditus litteris imbuendus, sed Stanizlaus quippe in Polonia, Casemerus vero in Alemannia litterarum apicem attigisse dinoscitur, sicut in cronicis conprobatur. Licet autem de nobili prosapia fuerit ortus, de ipsius tamen progenitoribus vel eorum nominibus . . .

II, 9

Iste Kazimirus, de quo supra premisimus et nunc ad prosequendum historie ordinem de ipso subicimus, quod fuerit in Alemaniam pulsus, beati Stanislai fuit contemporaneus. Uterque enim eorum in puericia traditus fuit litteris imbuendus, Stanislaus quidem in Polonia, Kazimirus vero in Alemania litterarum apicem attigisse cognoscitur, sicut in cronicis declaratur. II, 10. Eodem quoque tempore clades illa Polonie accidit . . .

Ad ordinem historie prosequendum, de quo supra memoravimus, notandum est, quod Casimiro parvulo per nobiles Polonie cum matre in Alemanniam expulso et beato Stanislao puero ipsius contemporaneo in Polonia iam litterarum studiis occupato, ipso eodem tempore clades illa accidit Polonie

Oprócz zmian tak znacznych są także liczne mniejsze, są także obce dodatki, jakie już w I familii spostrzegliśmy, do ważniejszych przedewszystkiem należy następujący ustęp w rozdziale I, 2: *Huius regni exordium in cronicis Polonorum taliter invenitur descriptum .... (Boleslai) anno nongentesimo nonagesimo septimo dominice nativitatis....*

Najbardziej różni się stosunkowo od pierwszej familii tekst IX, podczas gdy dwa inne bardziej do niej są przybliżone, niestety są to jednak kopie XV wieku, obfitujące w błędy i pomyłki, które zawdzięczają kopistom.

Niekiedy jednak zachowuje II familia wierniej tekst oryginału aniżeli pierwsza np.

I FAMILIA	II FAMILIA	VITA MINOR
I, 6 recondebat	commendabat	3 commendabat
I, 7 expendisse	exegisse	4 exegisse
II. 17 ultro expositum	ultro et studiose expositum	31 ultro et studiose expositum

Tekst XII stanowi dla siebie odrębną kategoryą różniącą się pewnemi właściwościami tak od familii pierwszej jako i drugiej i łączącą w sobie poniekąd różnice drobniejsze obu.

I FAMILIA (I, 1)	II FAMILIA	III FAMILIA
... nacione Polonus ex provincia Cracoviensi processit oriundus. Est autem regio rebus opulenta, Polonia	. . . de nobili Polonorum processit origine. Est autem regio satis opulenta, Polonia	. . . nacione Polonus. Est autem regio vergens ad polum, Polonia
I, 3		
Mesco filius eius regnavit pro eo. Hic fuit sensu minoratus ac probitate patris. licet habuerit uxorem nobilem, sororem videlicet Ottonis imperatoris	filius eius Mesco regnavit pro eo et licet habuerit in coniugio sororem Ottonis, sensu tamen fuit minoratus ac probitate patris	filius eius Mesco cognominatus Lambertus, probitate patris et sensu minoratus regnavit pro eo, licet habuerit in uxorem sororem Ottonis imperatoris

Rozdziały zaś III, 9—10 które powyżej już przytoczyliśmy według pierwszych dwóch familii, mają w tekscie XII takie brzmienie:

Iste Kazimirus cognominatus Karolus, de quo supra premisimus, quod fuerit cum matre in Alemanniam expulsus, beati Stanislai fuit contemporaneus. Uterque

enim eorum in puericia traditus fuit litteris imbuendus, Stanislaus quidem in Polonia, Kazimirus vero in Alemannia litterarum apicem attigisse cognoscitur, sicut in cronicis declaratur. Eodem quoque tempore clades illa in Polonia accidit....

W największej ilości wypadków jednak idzie w zgodzie z drugą familią.

O tekscie XIII później mówić będziemy obszernie.

Nadmienić jeszcze należy, że wszystkie rękopisy wszystkich familii dzielą tekst na rozdziały oznaczając początek ich większymi inicyałami kolorowymi lub osobnymi napisami jak I, III, IV, X i XIII. Podział na księgi, który po części z samej treści wynika, podaje tylko tekst III.

Omówiwszy rękopisy, kilku słowami objaśnić muszę, jakich trzymałem się zasad, opracowując żywot niniejszy ś. Stanisława. Ponieważ pomiędzy rękopisami powyżej wyliczonymi nie ma żadnego, o którym możnaby twierdzić, jakoby bezpośrednio pochodził z oryginału, zatem nie mógł żaden z nich jako taki służyć nam za podstawę wydawnictwa, lecz musieliśmy się oprzeć na wszystkich rękopisach jednej familii. Oparliśmy się zaś na pierwszej familii dlatego, że liczy w swem gronie najdawniejsze rękopisy, które, jak porównanie z *vita minor* pokazuje, wierniej przechowały tekst źródeł aniżeli familia II a zatem też wierniej tekst oryginału. Familia II licząca trzy rękopisy posiada tylko jeden tekst dawny tj. IX, który jednak takim uległ zmianom, które są obce zupełnie dwom innym tekstom tejże kategoryi, że go uważać można poniekąd za przeróbkę pierwotnego tekstu a jako taka żadną miarą nie mógł by być podstawą wydania; teksty zaś X i XI jako bardzo późne i błędne są tylko podrzędnego znaczenia. Tekst XII, jeden z najlepszych, stoi sam jeden dla siebie a niestety nie jest dokończonym; nie mogąc być podstawą wydania, służył nam w połączeniu z familią drugą za kontrolę pierwszej.

Że zaś z głównych tekstów pierwszej familii I i III tylko częściowo się przechowały, a IIgo, który jest kompletnym, nie miałem pod ręką, bo posiadam tylko odpis skolacyonowany, nie mogłem co do pisowni oprzeć się na żadnym z nich; zachowałem dlatego też w druku tylko ogólne cechy pisowni odpowiadające wiekowi najdawniejszych rękopisów *vita maior*.

Sądząc, że wypisanie wszelkich odmianek powstałych w skutek niedbalstwa i nieuctwa późniejszych kopistów z rękopisów późniejszych nie ma celu, również jak powtarzanie oczywistych *lapsus calami*, podałem odmianki dawniejszych tekstów jak I, II, III, IX (i XIII) w komplecie, również jak tekstu XII, który, choć jest najpóźniejszym z wszystkich, odrębną jednak przedstawia familią. Z tekstów IV, V, X i XI, które w całości skolacyonowałem, podaję te lekcye, które się zdawały zasługiwać na uwagę, wszelkie inne bowiem są po większej części błędami zupełnie przypadkowymi. Tekstów zaś IV_a, VI, VII i VIII radziłem się tylko w ważniejszych razach i tam, gdzie zachodziły wątpliwości.

Autorem *vita maior sancti Stanislai*, której rękopisy powyżej wyliczyliśmy, był dominikan Wincenty, *„frater Vincencius de ordine fratrum ordinis predicatorum"*. Że był członkiem krakowskiego konwentu, wynika niewątpliwie stąd, że biskup

Prędota i kapituła krakowska proszą go o napisanie dzieła; był im więc osobiście znany z swoich zdolności. Że mieszkał w Krakowie, nawet sam poświadcza, gdy przytacza wizyą człowieka z Sławkowa: *Tu autem in Cracoviam ad ecclesiam sancte Trinitatis vade et fratri Vincencio predicatori peccata tua confitere et hec, que audisti et vidisti, studeas ei intimare.... Invenies autem eum iuxta ecclesiam ad columpnam contra fratris Iackonis sepulchrum sedentem et confessiones audientem* (III, 54). Wincenty, gdy się zabierał do napisania żywota ś. Stanisława, już nie był człowiekiem młodym, co wnieść można stąd, że miał dorosłego bratanka, który się już po kanonizacyi ś. Stanisława, jak się zdaje, udał jako kleryk na naukę do Bononii *„et Petrus*[1] *frater meus* (tj. bratanek a nie brat, jak następne wyrazy uczą) *filius fratris Henrici* (III, 49).

To jest wszystko, co o sobie podaje i co o nim wiemy a to jest bardzo mało. Był to człowiek niewątpliwie światły i posiadający powszechne zaufanie i poważanie, skoro biskup i kapituła jemu właśnie a nie któremuś z kanoników polecają napisanie żywota ś. Stanisława. Tym bardziej zaś dziwi ta okoliczność, że *vita sancti Iacchonis ordinis fratrum predicatorum*, która od roku 1222 począwszy do roku 1289 cuda tegoż przytacza wraz z świadkami, którzy je widzieli i bardzo często wylicza zakonników wybitniejsze mających stanowisko w konwencie dominikanów krakowskich, o Wincentym ani razu nie wspomina.

Twierdzenie bardzo dziś powszechne, jakoby nasz Wincenty pochodził z Kielc, jak dotychczas utrzymują Żegota Pauli, August Bielowski, Zeissberg, oraz Dr. Tadeusz Wojciechowski, który o życiu i pismach Wincentego z Kielc napisał rozprawę, opiera się na powadze Długosza, który w *liber beneficiorum* III, str. 447—448 o Wincentym Kieleckim tak się wyraża: *Sed et frater Vincentius de Kelcze de ordine praedicatorum nullatenus negligendus, sed praesenti scripto et memoriae inserendus est, qui martyre b. Stanislao canonisato et vitae illius historiam et ad singulas horas nocturnas et diurnas in honorem eius ab ecclesia explendas legendas et canticas suavi et spectabili modulatione concinnaque ac diserta descriptione primus composuit et descripsit et altissimis cantibus et praeconiis suis suapte stupendam atque admirandam insigniter nobilitavit, proprium decus cuilibet officio, cuilibet responsorio et antiphonae divino, ut reor, spiritu inspiratus adiecit adeo, ut non tantum nobis ex Polonorum genere satis, et qui sanctum Dei magno cultu, magna veneratione ultra caeteros obligamur extollere, sed etiam exteris sit in admiratione.*

Mniemanie jednak Długosza nie znajduje potwierdzenia ani w piśmie naszego autora ani w zapiskach współczesnych, nikt bowiem oprócz Długosza naszego Wincentego Kieleckim nie nazywa. Długosz zaś o Wincentym więcej nie wiedział

[1]) Rozumie się przez się, że tenże kleryk Piotr nie ma nic wspólnego z mistrzem Piotrem, proboszczem kieleckim, który jak rocznik kapitulny pod r. 1254 donosi, spisał miracula sancti Stanislai według opowiadań starego rycerza Gedka. (Ob. Bielowskiego uwagę w Mon. II, 806).

aniżeli my dzisiaj wiemy. Co nam dziś wiadomo, wiadomem było i jemu. O Wincentym z Kielc dowiedział się Długosz z IVgo katalogu biskupów krakowskich, który był źródłem jego a gdzie o przeniesieniu zwłok biskupa Iwona z Włoch do Polski czytamy, co następuje: *Eius autem ossa per fratres Polonos ordinis predicatorum et specialiter fratrem Vincencium de Kelcze ex Mutina de speciali episcopi et capituli Mutinensium consensu recipiuntur et in Poloniam reportantur in monasterioque sancte trinitatis Cracoviensi fratrum predicatorum in sepulcro circa pulpitum in medio chori facto reponuntur.* Zdarzenie to miało mieć miejsce roku 1237[1].

Stąd wynika niewątpliwie, że około roku 1237 był w zakonie dominikańskim i w konwencie krakowskim rzeczywiście Wincenty z Kielc. Skoro tak jest, nie przeczę bynajmniej, aby Wincenty Kielecki żyjący około roku 1237 a Wincenty piszący około roku 1260 nie mogli być jedną i tąsamą osobą a hypoteza taka byłaby bardzo prawdopodobną, gdybyśmy tylko wiedzieli, że Wincenty Kielecki rzeczywiście jeszcze żył około roku 1260. Rok śmierci jego jednak nie jest znany wcale a zapiska znajdująca się w nowszym *liber mortuorum* dominikanów krakowskich: *frater Vincentius de Kielcza, qui ossa Ivonis bonae memoriae episcopi Cracoviensis de civitate Mutinensi ad conventum attulit*, nie podaje ani roku śmierci ani objaśnia nas, czy Wincenty z Kielc był autorem żywota ś. Stanisława, lecz donosi tylko to, o czem z katalogu IV biskupów krakowskich i z Długosza już wiemy; wskutek tego powstaje wątpliwość, czy ta zapiska wogóle jest oryginalną, czy ona nie jest później dopiero z Długosza przeniesioną do *liber mortuorum*. Ale i tożsamość imion nie jest dostatecznym dowodem, aby utrzymywać także tożsamość osób. Jak mylnymi bywają takie wnioski, tego dowodzi najlepiej rozprawa o życiu i pismach Wincentego z Kielc. Roku 1234 był jakiś Wincenty kanonikiem krakowskim, około roku 1237 drugi dominikanem; roku 1260 żył Wincenty, były przeor, w konwencie dominikanów raciborskich[2] a nasz Wincenty pisał wówczas w konwencie krakowskim. Imię bowiem Wincenty było wówczas bardzo powszechnem a Wincentów znajdujemy wówczas pomiędzy dominikanami nie tylko w Krakowie i Raciborzu lecz także gdzieindziej[3].

---

[1]) Wojciechowski: O życiu i pismach Wincentego z Kielc str. 4. [2]) Wojciechowski l. c. str. 5—6. — Gdyby wywody Dra Wojciechowskiego w przytoczonej tu rozprawie były uzasadnione, byłby przeprowadził mojem zdaniem najściślejszy dowód, że Wincenty z Kielc nie był autorem vita maior. Według niego bowiem jest Wincenty z Kielc r. 1258 przeorem w Raciborzu a tamże przebywa jeszcze roku 1260, czego dowodem jest dokument z roku 1260, w którym występuje jako Vincentius kueloiensis (oczywiście — tak tłumaczy Dr. Wojciechowski — kyelciensis). Z naszego wywodu wynikło już, że autor Wincenty żył w Krakowie a z dalszego ciągu wyniknie jeszcze, że w r. 1260—1261 pisał w Krakowie; a zatem byłyby to różne osoby. [3]) Tak np. był

Skoro więc nie mamy żadnej pewności, że około roku 1260 Wincenty Kielecki jeszcze żył, skoro autor Wincenty sam sobie nigdy tego przydomku nie dodaje, skoro jest faktem, że współcześnie było kilku imienników w zakonie razem, twierdzenie Długosza traci na znaczeniu, bo jest ono oczywiście osobistą jego kombinacyą, wiedząc bowiem o Wincentym z Kielc wszystkich Wincentów dominikanów brał za jednę osobę.

Kiedy pisał nasz Wincenty?

Zeissberg w swem znakomitem dziele: *Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters* 87—88 stara się udowodnić, że *vita maior* została napisana pomiędzy drugą połową r. 1253 a pierwszą połową r. 1255. Kombinacya jego zaś łącząca wyprawę pruską Otokara króla czeskiego z cudem zdziałanym w Prusiech podczas jakiejś wyprawy krzyżowej, nie ma żadnej podstawy, bo polega na mylnej lekcyi jednego z rękopisów, albowiem nie Morawczyk Andrzej (Andreas de Moravia) jest bohaterem tego cudu, lecz Andrzej z Morawicy obywatel ziemi krakowskiej (III, 52). Data więc przyjęta przez Zeissberga nie da się utrzymać.

Dr. Wojciechowski uważając *vita* wydrukowaną przez Bandtkiego za pierwszą redakcyą twierdzi, że takowa powstała współcześnie z aktem kanonizacyi r. 1253; i ta data jest mylną, również jak mylnem jest jego zapatrywanie na żywot wydany przez Bandtkiego i na jego stosunek do właściwej *vita maior*, jak to dalszy nasz wywód wykaże.

Z dzieła Wincentego samego wiemy tylko, że rozpoczął swoję pracę na wezwanie biskupa Prędoty, o którym wszędzie mówi jako o żyjącym[1]; gdyby bowiem tak niebyło, mówiłby niewątpliwie *„beate memorie Prandotha episcopus Cracoviensis"*: pisał zaś, jak to z trzeciej części jego dzieła wynika, po ogłoszonej w Asyżu kanonizacyi ś. Stanisława tj. pomiędzy końcem roku 1253 a rokiem 1266, w którym dnia 20 Września tenże biskup umarł. Czas jednak powstania dzieła da się jeszcze ściślej oznaczyć. Nie zważając na okoliczność, że uroczyste podniesienie zwłok ś. Stanisława po kanonizacyi odbyło się w Krakowie r. 1254 a że o nim jest wzmianka w rozdziele III, 51, nadmieniamy, że autor pisać musiał znacznie później, skoro w rozdziale III, 54 już mowa o śmierci ś. Jacka: *Inuenies autem eum iuxta ecclesiam ad columpnam contra fratris Iackonis sepulchrum sedentem et confessiones audientem.* Święty Jacek zaś umarł roku 1257 *in die assumptionis beatae Mariae* tj. dnia 15 Sierpnia.

Aby jeszcze ściślej oznaczyć czas, w którym autor pisał, należy uwzględnić wskazówki, które podaje rozdział III, 55. Czytamy tam bowiem we wszystkich tekstach pierwszorzędnych: *dominus Reynaldus, tunc quidem Hostiensis episcopus, post hoc vero papa Alexander IIII ecclesie Romane pontifex summus.* Wiadomość

Wincenty jakiś roku 1272 przeorem dominikanów w Pradze. Ob. Regesta dipl. nec non epist. Bohemiae et Moraviae II, 318.

[1]) Ob. prologus niniejszego żywota i rozdział III, 4.

ta wprawdzie sama w sobie nie wiele znaczy, bo papież Aleksander panował od dnia 12 Grudnia r. 1254 do dnia 25 Maja r. 1261, zyska jednak na znaczeniu, gdy porównamy wyrazy *„post hoc vero papa Alexander IIII“* z lekcyą, którą posiada druga familia rękopisów IX—XI i XIII *„nunc vero papa Alexander IIII“*. Różnica pomiędzy *„post hoc vero“* a *„nunc vero“* jest tak wielką a pomyłka kopisty tak nieprawdopodobną, że mojem zdaniem tylko w ten sposób ją wyjaśnić potrafimy, gdy przypuścimy, że autor pisał ostatnie rozdziały swego dzieła jeszcze za życia Aleksandra IV 1254—1261 i dla tego położył *„nunc vero“*, zanim jednak skończył swą pracę, otrzymał wiadomość o śmierci Aleksandra, wskutek czego położywszy kropki pod wyrazem *„nunc“* jako znak wymazania, zmienił wyrazy i stósownie do owej chwili napisał *„post hoc“*, bo wyraz *„nunc“* był już niemożliwym. Źródło, z którego pierwsza familia naszych rękopisów pochodzi, przepisując uważnie tekst z autografu, spostrzegło kropki czyli znak wymazujący i położyło stosownie do woli autora *„post hoc“*; źródło zaś, z którego druga familia wypłynęła, przeoczyło poprawkę autora i w skutek tego zatrzymało *„nunc“*, co dotychczas było przyczyną różnych bałamuctw.

Jeżeli mój wywód jest słusznym a za tem przemawia naturalność naszego przypuszczenia, śmiało utrzymywać możemy, że dzieło Wincentego w początku roku 1261 już było ukończone lub na ukończeniu, że czas pisania go przypada najpóźniej na lata 1260—1261.

Poprawka uczyniona w tekście, o której co dopiero mówiliśmy, nasuwa pytanie, czy Wincenty zostawił po sobie tekst na czysto przepisany czy tylko brulion z licznemi poprawkami. Zbadawszy dokładnie teksty nam przekazane, oświadczyć się musimy za ostatniem zdaniem, że mamy przed sobą brulion autora, któremu brak jeszcze ostatniej ogłady, ostatniego wykończenia.

Za tem przemawiają różnice zachodzące pomiędzy pierwszą familią a drugą, które powyżej wyliczyliśmy a które po części tylko wytłumaczyć się dadzą, gdy przypuścimy, że autor pewne ustępy przemazawszy w autografie, przeniósł na inne miejsce, które zmiany porobione w tekscie przez autora druga familia rękopisów nie wszędzie uwzględniła.

Że to jest brulion niezrewidowany ostatecznie, tego dowodzą także miejsca, w których autor wypisując źródło swoje, przez nieuwagę poopuszczał po kilka wyrazów lub wierszy, których brak byłby sam niezawodnie spostrzegł, gdyby rzecz całą z uwagą powtórnie był przeczytał. Już sam początek opowieści daje tego przykłady; mówi bowiem: *Beatus Stanislaus, ut annales gestorum Polonie tangunt historie;* niezgrabnie to wystylizowane zdanie wyjaśni się nam dopiero, gdy źródło jego przeczytamy: *Beatus igitur Stanislaus, ut annales principum Poloniae et gestorum tangunt historie*, skąd widać, że przeoczył, *„principum Poloniae et“* i że wskutek tego wtrącił tylko *„Polonie“* po *„gestorum“*. Tosamo ma miejsce w rozdziale I, 14: *Ecce quomodo vir sanctus Stanislaus ordinate dies suos deduxit;* opuścił tutaj po *dies suos* wyrazy *„ad bonum finem“*, których sens wymaga a które źródło tj. *vita minor* posiada.

W *vita minor* czytamy pomiędzy innemi (26): *Iste Boleslaus proaui sui magni regis Bolezlai audaciam emulatus, prout erat uir belligerandi studiosus, terminos, quos amiserant patres sui, uolens recuperare;...* to zdanie przekształcił Wincenty w ten sposób: *„Hic improbus pro recuperandis terminis regni Polonie, quos amiserant patres sui proavi sui magni regis Boleslai“*, gdzie *„proavi sui magni regis Boleslai“*, dobrze dopiero zrozumiemy, gdy z *vita minor* dodamy *„audaciam emulatus, prout erat vir belligerandi studiosus“*. Kopiści wypisujący z autografu Wincentego a nieznający jego źródła, nie zmienili albo nic, choć zdanie było niezrozumiałem, albo wtrącili tutaj dla przywrócenia sensu wyrazy *„post tempora“ proavi sui* etc., jak to uczyniła familia I i III.

Innego dowodu jeszcze, że dzieło Wincentego jest brulionem, dostarcza nam rozdział II, 14 *„de archiepiscopatu Cracoviensis ecclesie“*, który po napisaniu większej części dzieła został żywcem z źródła przeniesiony do rękopisu autora i umieszczony na osobnej karcie lub na marginesie. Że tak jest, że autor nie miał czasu rozdziału zastósować do całości, tego dowodzi ta okoliczność, że wiadomości w tym rozdziale bez związku powtórzone, autor już podał na innych miejscach; o nadaniu bowiem kanonikatu ś. Stanisławowi przez biskupa Lamberta, oraz o śmierci tegoż biskupa mówi już rozdział I, 8; tamże wspomina się o elekcyi ś. Stanisława r. 1072 a o śmierci jego traktuje obszernie rozdział II, 19; rok zaś śmierci podaje autor w rozdziale III, 56.

Jeżeli więc Wincenty, jak staraliśmy się udowodnić, zostawił nam tylko swój brulion, przypuścić możemy, że śmierć pracę jego przerwała a że w początku roku 1261 dzieło jego już było na ukończeniu, więc niewątpliwie rok 1261 położył kres jego czynnemu życiu.

Pisząc żywot ś. Stanisława po kanonizacyi, chodziło głównie o to, nagromadzić jak największą liczbę cudów; to też uczynił Wincenty; co się zaś tyczyło dawniejszych czasów, to nieomal wszystko wypisał dosłownie z *vita minor*, z której tylko cud ś. Spirydyona i pewną część dziejów wyrzucił. Ponieważ *vita minor* jest jego najgłówniejszem źródłem, wszystko co stamtąd jest wyjęte, oznaczamy odmiennym drukiem. Dziwić nas jednak nie powinna ta okoliczność, że swego źródła tak niewolniczo się trzyma, że nawet to, co pierwotny autor o sobie opowiada, przejmuje dosłownie do swego dzieła, jak gdyby to się do niego odnosiło; np.:

WINCENTY	VITA MINOR
Ibidem eciam fuit ecclesia lignea, quam ipse in honore beate Marie Magdalene fabricavit et manu propria consecravit, que nuper tempore domini Ivonis bone memorie Cracoviensis episcopi *pre vetustate corruit.* Ipsam vetustissimam *ecclesiam nos quoque vidimus et populo verbum Dei in ea predicavimus . . .*	Ibidem eciam fuit ecclesia lignea, quam ipse in honore beate Marie Magdalene fabricauit et manu propria consecrauit, que nuper *ante paucos annos* pre uetustate corruit. Nos quoque eandem ecclesiam uidimus et in ea uerbum Dei populo predicauimus . . .

Że takie dosłowne i ślepe powtórzenie słów cudzych u naszych przynajmniej kronikarzy nie jest niczem nadzwyczajnem, udowodnimy następującymi przykładami:

MISTRZ WINCENTY IV, 17	MIERZWA (Mon. II, 416—417)	KRONIKA WIELKOPOLSKA 42
Vidit enim Vincentius, qui scripsit haec, et scimus, quia verum est testimonium eius.	*Vidit enim Vincentius* Cadlubonis episcopus Cracoviensis, *qui scripsit hoc et scimus, quia verum est testimonium eius.*	*. . . vidit Vincentius Kadlubonis episcopus Cracoviensis, qui scripsit haec et scimus, quia verum est testimonium eius.*

Tutaj wypisał Mierzwa Wincentego a kronika wielkopolska Mierzwę.

ROCZNIK WIELKOPOLSKI (Mon. III, 15)	KRONIKA WIELKOPOLSKA 89
Eodem anno in prima nocte post diem beati Iohannis baptiste, ego peccator Bogufalus episcopus Poznaniensis, audivi per visum quendam religiosum dicentem . . .	*Eodem* tempore *in prima nocte post diem beati Iohannis baptistae ego Bogufalus episcopus Posnaniensis audivi*, licet *peccator, per visum quendam religiosum* mihi *dicere* . . .

Mógłbym więcej jeszcze przytoczyć przykładów z kroniki wielkopolskiej [1], ale sądzę, że przykłady powyżej podane wystarczą, aby udowodnić, że takie ślepe przepisywanie obcych zdań rzeczywiście nieraz się zdarzało. O podobnym wypadku odnoszącym się właśnie do wyrazów *vita minor* powyżej przytoczonych, później jeszcze mówić będziemy.

Jak powyższe zdanie, tak wypisał Wincenty również cytaty przez źródło swoje przytoczone, jakoby je sam z pierwotnych źródeł był czerpał. Do tego rodzaju źródeł należą jego „*annales gestorum Polonie historie* (I, 1), *cronica Polonorum* (I, 7), również jak wyrażenia: *In descriptionibus quoque suorum annalium... amplissimum profecisse traditur in regnum, a Danubio siquidem* etc. (I, 2), które to słowa są tylko parafrazą następującego ustępu *vita minor: de illo enim legitur in cronica Polonorum, quod a Danubio* etc. (19). O tych cytatach mówiliśmy już w wstępie do *vita minor*, gdzieśmy wykazali, że tu mowa tylko o kronice Galla [2].

Z *vita minor* korzystał Wincenty bardzo swobodnie, wypisując większą część rozdziałów całkowicie lub częściowo, niezmieniając, nieopuszczając i niedodając zbyt wiele; nie korzystał zaś wcale tylko z rozdziałów 27—29. Jakie zaś rozdziały Wincentego odpowiadają rozdziałom *vita minor*, o tem pouczy nas następująca tabliczka:

---

[1]) Ob. Przewodnik naukowy literacki VI, 461—474. [2]) Ob. str. 245—258.

VITA MAIOR	VITA MINOR	VITA MAIOR	VITA MINOR
I, 1	1, 19	II, 7	17
„ 2	20	„ 8	17, 18, 19
„ 3	21, 22	„ 9	(4, 22)
„ 4	1	„ 10	22
„ 5	2	„ 11	23
„ 6	3	„ 12	24
„ 7	4	„ 13	24
„ 8	5	„ 14	
„ 9	6, 7	„ 15	25, 35, 26, 31
„ 10	7	„ 16	30
„ 11	8	„ 17	31
„ 12	9	„ 18	32
„ 13	10	„ 19	32
„ 14	10	„ 20	33, 34
		„ 21	34
II, 1	11	„ 22	34
„ 2	12	„ 23	34
„ 3	13	„ 24	34
„ 4	14	„ 25	35
„ 5	15	„ 26	35, 19
„ 6	16 i 15	„ 27	

Nadmienić jeszcze należy, że zacytowana przez Wincentego w rozdziale II, 9 kronika nie jest żadnem źródłem nieznanem, jakby się to zdawać mogło, lecz cytat ów odnosi się do *vita minor*. Powiada bowiem: *in cronicis declaratur*, że *uterque... eorum in puericia traditus fuit litteris imbuendus; Stanislaus quidem in Polonia, Kazimirus vero in Alemania litterarum apicem attigisse cognoscitur.* Twierdzenie to jest wnioskiem wysnutym z tekstu *vita minor*, która ogólnikowo wspomina (4), że ś. Stanisław został „*traditus... litterarum studiis*“, oraz że „*fertur ad locum, ubi generale florebat studium, conuolasse et in facultate liberalium artium tempus non modicum exegisse*“. Ponieważ tutaj nie wymieniono żadnej szkoły zagranicznej, wniosek był dozwolonym, że kształcił się w szkołach polskich. O Kazimierzu zaś opowiada *vita minor* (22): *Hic* (po ucieczce z Polski do Niemiec) *quidem dudum a matre studiis litterarum traditus et hiis competenter instructus, cum iam esset iuuenis robustus, ex Almania in Gallias transiens*“... wdział habit zakonny w Kluniaku. Z słów tych wynika niewątpliwie, że kształcił się w Niemczech. Że zaś *vita minor* nazywa się kroniką, dziwić nas nie powinno, bo ma do takiej nazwy takie samo prawo, jak *vita sancti Stephani* do nazwy „kroniki węgiersko-polskiej“.

Najważniejszem po *vita minor* źródłem Wincentego były „*Miracula*“, *que in conspectu sedis apostolice et tocius Romane ecclesie sunt recitata et fidedignorum testium testimonio firmata et communiter tunc ab omnibus approbata.* Z tego źródła w oryginale nam dziś nieznanego korzystał autor bardzo obficie, bo z niego pochodzą niewątpliwie rozdziały III, 4—6 i 8—28, 30—48.

Innem źródłem jego dziś dobrze jeszcze znanem jest „*vita beati Stephani*“, która niczem innem nie jest jak tylko tz. kroniką węgiersko-polską. Na nię (5, 6) opiera się cały rozdział II, 27. Wincenty jednak miał przed sobą inne opracowanie, inną redakcyą, o czem łatwo się przekonamy, gdy zestawimy miejsca dosłownie przezeń przytoczone z tekstem dzisiejszym kroniki węgiersko-polskiej:

VITA MAIOR II, 27	KRONIKA WĘGIERSKO-POLSKA 6
Quare autem illi dedit et isti dari prohibuit, in eisdem cronicis causam insinuavit: Hec, inquit, gens magis diligit iniusticiam quam iusticiam, magis silvarum densitudinem et ferarum venacionem quam camporum planiciem et frugum ubertatem, magis diligit canes quam homines, plus pauperum oppressiones quam divinas leges . . .	. . . que (generatio) plus delectabitur in silvis crescendis quam in vineis, plus in tribulis crescendis et herbis superfluis quam frugibus et frumentis speciosis plus feras silvarum [diligit] quam oves et boves camporum, plus canes quam homines, plus iniquitatem quam iustitiam; plus traditionem quam concordiam plus tyrannidem quam caritatem . . .
. . . quod ibidem legitur: Verum tamen in fine dierum gentis illius miserebor et gloria regni illam illustrabo.	. . . Post hoc generationi eorum sequenti me miserens miserebor et eam exaltabo et corona regni coronabo.

Zdaje się, że tekst drukowany w pierwszym tomie Monumentów jest późniejszem opracowaniem, podczas gdy Wincenty miał przed sobą jeszcze redakcyą pierwotną. Jeżeli się zaś w rozdziale III, 27 dobrze rozpatrzymy, łatwo przekonamy się, że wszystko, co tam przytoczono, wyjęto z *vita sancti Stephani* czyli kroniki węgiersko-polskiej, że zatem wyrażenie „*in descripcionibus annalium Polonorum*“ jest tylko inną nazwą *vita sancti Stephani* i oznacza, że w tej *vita* oprócz węgierskich poruszono i polskie dzieje. O niczem innem nie myśli autor jak tylko o powyższym żywocie ś. Szczepana, gdy przywodząc powyżej umieszczony ustęp, poprzedza go temi słowy: „*in eisdem cronicis causam insinuavit*“.

W rozdziale II, 14 odwołuje się autor do kroniki *(in cronicis reperitur)*, przytaczając podrobione breve papieża Benedykta z roku 1046. Tą kroniką jest niewątpliwie katalog III biskupów krakowskich, którego część pierwotna sięgała do roku 1185. Rozumie się przez się, że Wincenty miał przed sobą tekst bardzo

dwny — wszystkie nasze pochodzą z XV wieku — i dlatego nas dziwić nie powinno, że pomiędzy tekstem Wincentego a tekstem III katalogu zachodzą niektóre różnice.

Katalog ten, który nazywano także i to słusznie kroniką [1], był dla Wincentego tem źródłem, z którego wyjął nie tylko wspomnianą bullę, lecz także nieomal wszystkie daty zachodzące w żywocie ś. Stanisława, jak o tem nas poucza następujące zestawienie:

KATALOG III (Mon. III, 342)	VITA MAIOR I, 8
Sanctus Stanislaus nonus in ordine in episcopum Cracoviensem ordinatur anno domini MLXXII . . .	Stanislaus per voluntatem Dei et electionem canonicam *anno* nativitatis *Domini MLXXII* in episcopum Cracoviensem eligitur . . .
Mon. III, 338	II, 14
Aaron; hic fuit septimus episcopus ecclesie Cracoviensis, qui extitit monachus monasterii Tiniciensis; per capitulum postulatus est et per papam Benedictum IX Colonie in archiepiscopum consecratur anno domini MXLVI.	Eodem tempore *anno MXLVI Aaron monachus Tinciensis* in episcopum Cracoviensem *postulatur*. Assumptus autem ad peticionem regis Kazimiri, *per* eundem *papam Benedictum Colonie consecratur* et privilegio *archiepiscopatus* insignitur.
Mon. III, 340	
(Aaron) moritur anno domini MLIX. . . . Lambertus Zula in episcopum Cracoviensem ordinatur . . . anno domini MLXI. Hic neglexit petere insignia archiepiscopatus . . . Hic sanctum Stanislaum . . . accersitum de studio instituit . . . canonicum in ecclesia Cracoviensi	*Anno* quoque *MLVIIII* Aaron archiepiscopus Cracoviensis *obiit*, cui *Lambertus*, qui et *Zula* dictus succedens archiepiscopatus *insignia petere* noluit. *Hic* est Lambertus, qui *beatum Stanislaum ecclesie Cracoviensis canonicum instituit.* I, 8 *accersitum* fecit . . . canonicum.
Mon. III. 342	
Sanctus Stanislaus nonus in ordine in episcopum Cracoviensem ordinatur anno domini MLXXII et sedit annis 8. Et tandem anno domini MLXXIX per	Quo mortuo *anno MLXXII Stanislaus* successit et *octavo* sui episcopatus anno sub rege Boleslao ad martirii palmam pervenit *III ydus Aprilis*, *luna VI*,

[1]) Ob. moję rozprawę o roczniku świętokrzyskim w Przewodniku naukowym i literackim rok 1883, T. XI, str. 85—96.

Boleslaum regem et suos satellites . . . occisus . . . tercio idus Aprilis, luna VI et feria V (w tekscie mylnie VI) post octavas Pasce sub Gregorio VII . . .

feria quinta post octavas Pasche, qua cantatur: Surrexit pastor bonus, *sub Gregorio papa VII.*

III, 56 beatus Stanislaus Cracoviensis episcopus anno dominice nativitatis *MLXXIX* felici martirio consummatus est.

Mon. III, 344

. . . anno domini MLXXXVIII corpus beati Stanislai translatum est . . .

III, 1

. . . *anno MLXXXVIII* sacrum *corpus* eius *transtule*runt.

Rozważywszy, że nie tylko bula papieska, ale i powyższe wiadomości zostały wyjęte z katalogu III, przypuścić będziemy mogli, że i te zapiski, których w dzisiejszym tekscie katalogu III nie ma, znajdowały się w egzemplarzu, który posiadał Wincenty a mianowicie:

I, 3 post mortem... Boleslai anno Domini MXXV....

II, 14... anno MLVIII rex Kazimirus vita excessit et Boleslaus filius eius in regnum successit.

II, 24 tempore vero modico, *secundo videlicet exilii sui anno*... mortem sibi conscivit (Boleslaus) tj. r. 1081.

Że takie luźne zapiski bywają w katalogach biskupich, tego dowodzi dostatecznie dziś jeszcze katalog biskupów krakowskich III i V.

W ostatnim rozdziale dzieła zatytułowanym: „*Commendacio Polonorum*“ służył Wincentemu za wzór list[1] Jana *tituli s. Laurentii in Lucina presbiteri cardinalis* napisany po kanonizacyi ś. Stanisława do biskupa Prędoty, jak tego następujące ustępy jasno dowodzą:

LIST JANA KARDYNAŁA

Gratuletur Cracovia se tantis prodigiorum feliciter illustratam splendoribus

Letetur ecclesia cathedralis, cui iustus titulus et bona fides glebam sancti preciosam totaliter appropriavit, cum perscripcione longi temporis, ex cuius felici presencia non solum accrescit loco sanc-

VITA MAIOR

Gratuletur ergo Polonia, que a se *felicem* productam prolem et a Deo in *splendoribus*

Gaudeat *Cracovia* et maxime *cathedralis ecclesia* sui pastoris privilegiata gloria et sacri corporis dotata *presencia* ac virtutum ipsius illustrata triumphis, cui datur *ex crebra* principum et *populi confluencia*

[1]) Kodeks dypl. katedry krak. ś. Wacława nr. 37

tus, sed ex crebra populi confluencia prerogativa privilegii singularis . . . hinc fecunditas et honoris . . .

Rozumie się przez się, że Wincenty jako dominikan obeznany był z pismem św., które nie raz ogólnikowo przytacza, mówiąc np. w przedmowie: „*illud dictum evangelicum*“, „*dictum sapientis*“, „*in psalmo*“, I, 9 „*quia vero scriptum est*“, II, 8 „*de perversis quoque et reprobis scriptum est*“ itp.

To są źródła piśmienne, które, o ile nam się udało wyśledzić, służyły Wincentemu, skąd wynika, że nie posiadał żadnego ważniejszego dzieła nam nieznanego, bo *vita minor*, która dotychczas była nieznaną, wydrukowaliśmy już poprzednio.

Skąd inne czerpał wiadomości? Co do tego punktu sam wyraża się w przedmowie jak następuje: *ea, que ex relacione fidedignorum, qui a suis antecessoribus, qui facie ad faciem beatum Stanislaum noverant, audierunt et ei familiares existentes facta eius intellexerunt . . . ea quoque, que sub oculis meis vel vidi vel auditu comperi. . . .*

Co się tyczy relacyi *fidedignorum, qui* etc., to nie może ulegać wątpliwości, że tu mowa o owych stuletnich starcach, o których bulla[1] Innocentego IV z r. 1252 wspomina: „*ac illos duos centenarios, si superstites fuerint, de quibus mentio est in actis, qui dicuntur ab aliquibus accepisse vel eorum alterum, quod sanctum noverunt eundem et de ipsius clara et honesta conversatione, dum viverent, audierunt*“. Jednym z nich był niewątpliwie ów rycerz Gedko, który roku 1254 umarł a o którym rocznik kapitulny pisze co następuje: 1254. *Gedco miles obiit, qui centum vel amplius annorum senex exstitit. Hic multa miracula sancti Stanyzlai magistro Petro preposito Kylciensi ea scribenti et gesta Polonorum militum illustrium fideliter enarravit*“. Na świadectwie tegoż Gedka polegają zapewne cuda opowiedziane w rozdziałach III, 1—3.

O innych rzeczach i faktach mówi Wincenty jako współczesny, który sam słyszał i widział, co opowiada lub o tem się dowiedział od osób wiarogodnych przy tem będących. Do tego rodzaju wiadomości należą prawdopodobnie cuda w rozdziałach III, 29, 49—54 opowiedziane, opis kanonizacyi (III, 7, 55, 56), oraz różne drobne wiadomości rozproszone po całem dziele jak np. I, 2, 4, 10 itp.

Co się tyczy artystycznej strony żywota ś. Stanisława, to dzielę zupełnie zdanie pana prof. Dra Wojciechowskiego, który się o nim tak wyraża: „Rozważony jako produkt piśmiennictwa historycznego wskazuje, że Wincenty nie miał powołania ani uzdolnienia pisarskiego. Zdaje się nawet, że tylko w połowie rozdziałów znajdujemy własny tekst jego, gdyż większa część dzieła wydaje się być po prostu powtórzoną za źródłami, które miał do pomocy pod ręką“. Gdyby Wojciechowski pisząc to, był znał *vita minor* i jej stosunek do Wincentego, sąd jego byłby mniej jeszcze korzystnym, bo pokazałoby się, że własna jego praca obejmuje ledwie kilkanaście rozdziałów, że był nadzwyczaj skąpy w wiadomości współczesne, w takie nawet, które bezpośrednio wiązały się z jego przedmiotem; trudno mu bowiem

[1]) Kod. dypl. katedry krak. ś. Wacława I nr. 33.

przebaczyć, że zbywszy opis kanonizacyi w Asyżu dość ogólnikowo, o uroczystości krakowskiej w r. 1254, na którą tylu książąt, biskupów i narodu przybyło, ani słowem nie wspomina. Dodajmy do tego, że całe dzieło wskutek przedwczesnej śmierci autora nie doczekało się ostatecznego wykończenia, nie możemy nie wyznać, że to pod względem literackim jest utwor niewielkiej wagi a pomimo to wpływ *vita maior* na późniejszych pisarzy, którym narzuciła nowe poglądy o Kazimierzu i Bolesławie Śmiałym, był ogromny, bo ona i *vita minor* należały do dzieł najbardziej czytanych.

Z *vita maior* korzystał jeszcze w XIII wieku tak zwany Mierzwa, jak tego następujący ustęp dowodzi:

VITA MAIOR.	MIERZWA (Mon. II, str. 300)
Et sicut ipse corpus martiris in multas partes dissecuit et in omnem ventum dispersit, sic Dominus regnum eius scidit et plures principes in eo dominari permisit . . . Sed sicut . . . idem beatissimum presulis et martiris corpus . . . redintegravit . . . sic futurum est, ut per eius merita regnum divisum in pristinum statum restauret.	*Sicut* igitur hic Boleslaus *corpus* sancti Stanislai *in multas partes secuit et in omnem ventum dispersit, sic Dominus regnum suum scidit et plures principes in eo dominari permisit.* Et *sicut idem corpus* Deus *redintegravit, sic futurum est, ut* idem *regnum* Deus *in statum pristinum restauret.* Require in vita sancti Stanislai.

Źródłem była *vita maior* i dla *Miracula sancti Adalberti:*

VITA MAIOR	MIRACULA [1]
a Danubio siquidem magno flumine regni Ungarie usque ad Solavam fluvium Saxonie, a Kyoviensi quoque civitate, que est metropolis Ruzzie, usque ad montes Karinthie sui imperii extendens palmites	*a Danubio siquidem magno flumine regni Ungarie usque ad Solavam fluvium Saxonie* apud Hallis et *a Kyow, que est Russie metropolis, usque ad montes Karinthie* principatus eius dominium *tendebatur*
Deditque imperator Boleslao regi pro regalibus insigniis lanceam beati Mauricii et clavum domini	*Dedit* igitur in prefata coronacione Otto *imperator regi Boleslao pro insigniis regalibus lanceam sancti Mauricii et unum ex clavis domini*

Czy rocznik kapitulny, czerpał z *vita maior* lub z *vita minor*, nie da się rozstrzygnąć, bo ustępy traktujące o ś. Stanisławie znajdują się w obydwóch żywotach.

---

[1]) Ob. str. 224—225.

Roczniki małopolskie korzystały niewątpliwie z *vita maior*, czego dowieść nie trudno. Mówiąc o poselstwie Mieśka I do Rzymu po koronę, która się ostatecznie nie jemu, lecz Stefanowi węgierskiemu dostała, *vita maior* i rocznik czynią taką uwagę:

VITA	ROCZNIK MAŁOPOLSKI
Quare autem illi dedit et isti dari prohibuit, in eisdem cronicis causam insinuavit.	Sed cur non fuerit data Polonis, in cronica plenius habetur.

Ustęp ten pochodzi niewątpliwie z *vita maior*, choć autor rocznika opowiadając swoję rzecz, nie trzyma się ściśle tekstu żywota, lecz uzupełnia opowiadanie według kroniki węgiersko-polskiej i według własnej lepszej wiadomości.

Rocznik tz. Traski czerpie z *vita maior* pośrednio za pomocą roczników małopolskich, z których jest złożony [1], oraz także bezpośrednio, jak tego następujące miejsce dowodzi:

VITA MAIOR	ROCZNIK TRASKI
.. amplissimum profecisse traditur in regnum, a Danubio siquidem magno flumine regni Hungarie usque ad Solavam fluvium Saxonie, a Kyoviensi quoque civitate, que est metropolis Ruzzie, usque ad montes Karintie	1081. Rex Boleslavus obiit, qui *in amplissimum profecisse traditur regnum, a Danubio flumine regni Ungarie usque ad Solavam fluvium Saxonie, a Kyoviensi civitate, que est metropolis Russie, usque ad montes Karinthie*, ut in cronica declaratur superius

O roczniku krakowskim, którego początek nadzwyczaj jest podobnym do rocznika małopolskiego, nic stanowczego powiedzieć nie można, czy z *vita s. Stanislai* korzystał, gdyż niewiadomo, jakie jest jego pochodzenie i czy ten teraźniejszy jego początek jest rzeczywistą jego własnością.

Kronika wielkopolska przerobiła, jak wiadomo, Mierzwę; ponieważ jednak Mierzwa niektóre ustępy opuścił, odwołując się do żywota ś. Stanisława, musiała i ona uciekać się do niego; Wincentego żywot ś. Stanisława był jej znany, jak to z następujących słów wynika: „*Cuius gesta vitae et miracula in vita ipsius beati martyris plenius continentur*“; wyraz właśnie „*miracula*“ jest rozstrzygającym, bo *vita minor* cudów nie posiada.

Że zaś kronika wielkopolska w wielu miejscach czerpała wprost z *vita maior* a nie z mistrza Wincentego, który za pośrednictwem *vitá minor* był jej źródłem, tego dowodzą następujące ustępy:

---

[1]) Ob. moję rozprawę: O roczniku małopolskim w T. X Roczników Tow. przyj. nauk pozn. str. 203—242.

VITA MAIOR II, 15	KRONIKA WIELKOPOLSKA 13	KRONIKA MISTRZA WINCENTEGO II, 18
		Fuit autem hic belligerendi tam studiosus, ut rarus in aula, continuus in castris, raro in patria, semper apud hostes *degerit* . . .
suo stipatus exercitu exteras regiones peragravit . . .		
Iam vero septimus annus volvebatur, quo rarus in patria, continuus in castris, semper vero apud hostes morabatur . . .	Sed quia *iam septimus annus* ab exitu ad proelia iam finem dabat, in quibus septem annis tam ipse quam proceres regni illius Poloniae uxores et pueros non viderant . . . extra domicilia *morabantur*, extraneas nationes subiugando: *interim uxores ac filias eorum servi* ac famuli *ad sua vota flectunt, quasdam* diuturna *expectatione fessas*, quasdam vero magna *desperatione deceptas*, *nonnullas* oppressione *ad* suos *amplexus pertractan*tes	Rege siquidem perdiutissime nunc Ruthenicis, nunc poene transpartanis immorante regionibus, uxores ac filias *dominorum* servi ad sua vota inflectunt, quasdam exspectatione maritorum fessas, alias desperatione deceptas, vi nonnullas ad serviles amplexus pertractas.
II, 16 . . . Nobilibus enim Polonie cum rege bellorum exercitacionibus occupatis interim uxores ac filias eorum servi ad sua vota inflectunt, quasdam longa expectacione maritorum fessas, alias desperacione deceptas, vi nonnullas ad serviles amplexus pertractas.		

Wyrażenia „*iam septimus annus*“, „*interim*“ i „*eorum*“ są rozstrzygające, bo mistrz Wincenty nie ma ich albo wcale albo inne podaje wyrazy. Zależność kroniki wielkopolskiej od dominikana Wincentego można dokładniej jeszcze poznać w następującym ustępie:

VITA MAIOR II, 18	KRONIKA WIELKOPOLSKA 14	KRONIKA MISTRZA WINCENTEGO II, 20
Videns autem Stanislaus Cracoviensis episcopus, quod crudelem Boleslaum a nefario opere et a sua truculencia non posset paterne revocare, sed quasi lupum rapacem et beluam	Sanctus *Stanislaus episcopus Cracoviensis cernens Boleslaum quasi belluam saevientem in oves desaevire et gladio tyrannico sanguinem innocentem* effundi, *iura quoque thori violari*	Quem sacerrimus Cracoviensium pontifex Stanislaus ab hac truculentia quum revocare non posset, prius illi regni comminatur excidium

sevientem in oves dominicas desevire et gladium tyrannidis eius in populo Christiano crassari et sanguine innocentum debriari, ima quoque thori maritalis violari, Deum non timere, hominem non vereri, iusticiam opprimi

Dei timore postposito *homines non vereri* ac honore regio oblitus *iusticiam opprimi*, ipsum *paterna* monitione aggreditur

Ustępy te jasno dowodzą, że kronika wielkopolska w rozdziałach 11—14, gdzie nie korzystała z Mierzwy, tam czerpała właśnie z dominikana Wincentego a nie z kroniki mistrza Wincentego.

Katalog V biskupów krakowskich korzystał w sposób swobodny z *vita maior* mianowicie na str. 335 i 339 w III tomie Monumentów.

Z źródeł szląskich nieomal wszystkie znają powieści właściwe żywotom ś. Stanisława, ale nie czerpały, jak się zdaje, z nich bezpośrednio z wyjątkiem kroniki o Piotrze Właście, która znała i miała przed sobą *vita maior*, wynika to niewątpliwie z krótkiego zdania wtrąconego przez Wincentego do swojego z *vita minor* zaczerpniętego tekstu: *At ille paterne correctionis impaciens* (II, 18), które kronika o Piotrze w ten sposób oddaje: *At ille paternae correptionis impatiens* (Mon. III, 764).

Prócz źródeł powyżej wyliczonych znało *vita maior*, i czerpało z niej wielu z późniejszych jak np. Długosz a nawet pisarze zagraniczni jak Pomerańczyk Jan Bugenhagen [1] (ok. r. 1518).

Wincentego *vita sancti Stanislai* nie była dotychczas drukowana, to bowiem, co za takową zwykle uważano, owa *vita sancti Stanislai* wraz z Marcinem Gallem wydana przez Bandtkiego, jest tylko późniejszem opracowaniem tejże, nie mającem żadnej wartości. Ponieważ jednak Dr. Tadeusz Wojciechowski usiłował udowodnić, że to jest pierwsza redakcya Wincentego, a żywot, który poniżej drukujemy, druga, musimy się i nad nią bliżej zastanowić, zwłaszcza że pozory przemawiają za zdaniem pana Wojciechowskiego.

Kodeks gnieźnieński czyli, jak go dziś zwykle nazywamy, kodeks Sędziwoja z Czechla, z którego Bandtkie *vita sancti Stanislai* wydrukował, mieści takową na str. 307—326, poprzedza ją kronika Marcina Galla (str. 242—307); po żywocie ś. Stanisława zaczyna się rocznik Traski (*Incipiunt annales a primo cristiano*

[1]) Ioh. Bugenhagii Pomerania. Gryphiswaldiae. 1728 str. 38: Et in vita sancti Stanislai Polonia *sub rege victoriosissimo Boleslao pio Christiano, filio Mestouis, Christiani primi, adaucta felicibus incrementis, inclytis illustrata triumphis, amplissimum profecisse traditur in regnum.*

duce Meschone duce Polonorum et uxore sua famosa nomine Dobrouca cristiana str. 326—349); nareszcie *„Incipit Cronica Ungarorum iuncta et mixta cum cronicis Polonorum et vita sancti Stephani* (str. 349—359). Wyszczególnione co dopiero przedmioty są kopiami sporządzonemi w XV wieku z rękopisu pergaminowego biblioteki ordynackiej hr. Zamojskich z XIV wieku, w którym też przedmioty noszące te same nieomal napisy, następują po sobie w takimż samym porządku a więc *Cronicae Polonorum* (k. 20—54), *vita sancti Stanislai* (k. 55—74); poczem *Incipiunt annales a primo christiano duce Meschone Polonorum et uxore sua famosa, nomine Dobrawca christiana* (k. 74—89'); nareszcie: *Incipit Cronica Ungarorum iuncta et mixta cum cronicis Polonorum* (k. 90—96).

Że powyższe przedmioty kazał Sędziwoj z Czechla wypisać z kodeksu hr. Zamojskich, okazuje porównanie tekstów obu rękopisów; wypisano je jednak w czasie, gdy Jan Długosz jeszcze nie był w posiadaniu jego. O znaczeniu *vita sancti Stanislai* zatem nie kodeks Sędziwoja, lecz rękopis Zamojskich jedynie stanowić może. Bez wagi więc jest brak cudów w kodeksie Sędziwoja, które kopista albo umyślnie opuścił albo może przeoczył, bo w rękopisie Zamojskich następują bezpośrednio po żywocie ś. Stanisława tegoż cuda a na końcu tychże dopiero czytamy: *Expliciunt dicta fratris Vincencii de ordine fratrum predicatorum.* Cuda są więc i tutaj częścią żywota ś. Stanisława.

W trzynastym wieku i później kuszono się nieraz o napisanie samodzielnej obok Galla i mistrza Wincentego historyi, ale wszystkie te usiłowania kończyły się zwykle po ułożeniu kilku wstępnych rozdziałów na wypisywaniu ślepem i dosłownem poprzedników. Tak wypisuje Mierzwa Wincentego a kronika wielkopolska naprzód Mierzwę a potem Wincentego. To samo ma miejsce i z żywotem ś. Stanisława. Wincenty bowiem wypisał *vita minor* a Wincentego inny autor, który kilka nowych wiadomości na samym początku dodawszy, zamiast napisać nowy żywot, przerabia tekst Wincentego, powtarzając bezmyślnie nawet takie zdania jak np. *„Hanc (ecclesiam*, która za czasów biskupa Iwona runęła) *nos quoque vidimus et verbum Domini in ea populo predicavimus“*, co o sobie napisał autor *vita minor* a Wincenty już za nim był powtórzył.

Vita wydana przez Bandtkiego powstała znacznie później po napisaniu *vita maior* w czasie, gdzie rękopisy tejże nie tylko już rozdzieliły się były na rozmaite familie, lecz także już posiadały obce dodatki i wtręty; cały bowiem tekst *vita* Bandtkowej polega na rękopisie drugiej familii mającym wszystkie znamiona, które charakteryzują teksty dziś znane tejże kategoryi. Wykażemy to na kilku przykładach:

FAMILIA I (tekst poprawny) I, 2	FAMILIA II	VITA BANDTKOWA str. 322
In diebus eiusdem *illustrissimi* principis Boleslai crebrescentibus . . . signis,	*Huius regni exordium in cronicis Polonorum taliter invenitur descriptum.* In	*Huius regni exordium in cronica Polonorum taliter invenitur descriptum: anno*

venit Otto Romanorum imperator, qui cognominatus est Rufus, . . .	diebus eiusdem principis Boleslai *anno nongentesimo nonagesimo septimo dominice nativitatis* crebrescentibus . . . signis, venit Ottho Romanorum imperator, qui cognominatus est Rufus . . .	domini *nongentesimo* septuagesimo VI *Otto Romanorum imperator, qui annominatus rufus, crebrescentibus* . . .
Decet utique virum tam magnificum *nostre maiestatis fratrem et consortem fieri* Romanorumque . . .	Decet utique virum tam magnificum non principem, sed regem censeri ac Romanorum . . .	*Decet utique virum tam magnificum non* ducem vel *principem, sed regem censeri*, nostrique *ac Romanorum* . . .
I, 4		str. 324
Hiis temporibus de Cracoviensi provincia . . . beatus Stanislaus *ex honestis parentibus est progenitus.* Licet autem . . .	Hiis temporibus de Cracoviensi provincia . . . beatus Stanislaus processit oriundus. Sciendum quoque est, quod sanctus Stanislaus prefato Casemiro fuit contemporaneus. Uterque enim fuit in puericia traditus litteris imbuendus, sed Stanislaus quippe in Polonia, Casemerus vero in Alemania litterarum apicem attigisse dinoscitur, sicut in cronicis comprobatur. Licet autem . . .	*His temporibus* clade durante regni Polonie, *beatus Stanislaus processit oriundus ex provincia Cracovie.* Quia vero iste *Stanislaus predicti Kazimiri fuit contemporaneus*, ille *in Alemania*, iste *in Polonia litterarum apicem* apprehendisse *dinoscitur, sicut in cronicis comprobatur. Licet autem* . . .
II, 18		str. 351
et ponere animam suam *pro grege Domini* non dubitavit . . .	ut pastor bonus pro ovibus suis animam suam ponere non dubitavit . . .	et *bonus pastor animam suam pro suis ovibus ponere non dubitavit* . . .

Sądzę, że kilka tych przykładów wystarczy, aby dowieść, że tekst Bandtkiego nie może przedstawić pierwotnej redakcyi *vita maior*, że nawet nie polega na pierwotnym tekscie tejże czyli na autografie autora, lecz że jego źródłem jest odpis tejże późniejszy i już interpolowany.

Kiedy opracowanie to powstało? Ponieważ istnieje już w rękopisach XI wieku, początku jego należy szukać w stuleciu po napisaniu *vita maior* tj. p roku 1261. Uwzględniając źródła w niem zacytowane zdołamy czas powstania jeg trochę ściślej oznaczyć. Cytuje bowiem na samym początku „*Annales Polonoru hystorie*“ a w nich upatrujemy rocznik małopolski według kodeksu Kuropatnickieg jak o tem wnieść możemy z następujących zdań:

	ROCZNIK MAŁOPOLSKI
Tradunt annales Polonorum hystorie, quod *Mesco* dux *Polonie*, adhuc gentilis et paganus, *VII annis* a nativitate *cecus*, postea *miraculose* illuminatus, tandem patri suo Lestconi succedens, in honore principatus *anno* domini nostri Ieshu Christi *nongentesimo sexagesimo quinto* a beato Adalberto tunc Pragensi episcopo fidei indumentis indutus et ab eo *cum* suis *omnibus baptisatus*, primus *in Polonia fidelis effectus* est *christianus*. Et *accipiens uxorem* christianam, filiam ducis Bohemorum, *Dobrowcam* nomine, genuit ex ea *filium magnum*, videlicet pium ac victoriosissimum regem *Boleslauum*	Mesco princeps Polonie . . . cecus g gnitur et septem annis cecus educatu tandem miraculose illustratur . . . 965 excellentissimus dux Mesco accep Dubrovcam sibi in uxorem videlicet d Bohemia, qui ambo Christiani fidelissim in Polonia efficiuntur et omnes Polo baptisantur . . . 967 Boleslaus Magnus filius Mesconis.. natus est

Przytoczone ustępy czerpał rocznik małopolski z kroniki mistrza Wincentego mogłaby więc wyjąć je stamtąd i *vita;* przeciw temu przypuszczeniu świadczy je dnak wyraz „*miraculose*“, który tylko rocznik ma i *vita*, podczas gdy kronika Win centego mistrza ma „*divinitus*“. Jeżeli więc rocznik małopolski jest źródłem żywot ś. Stanisława wydanego przez Bandtkiego, utrzymywać musimy, że opracowanie ni niejszego tekstu *vita maior* powstać mogło dopiero po roku 1312; po tymże rok bowiem otrzymał rocznik małopolski swoje dodatki z kronik polskich [1].

Z tego wszystkiego, cośmy dotąd przytoczyli, wynika przez się, że zdani Dra Wojciechowskiego, według którego tekst u Bandtkiego przedstawia pierwsz redakcyą napisaną współcześnie z aktem kanonizacyi ś. Stanisława w r. 1253, żadn miarą utrzymać się nie da, że zatem podwójne ustępy tj. rozdziały 27, 28 i 3 z jednej a 29 i 31 z drugiej strony wymagają innego wytłumaczenia, bo nie możn uważać ich już za dowód brulionu autora, za dowód pierwszej redakcyi.

---

[1]) O roczniku małopolskim w X tomie Roczników Tow. przyjaciół nauk poznań skiego str. 225—232.

Tekst *vita* u Bandtkiego jest przerobieniem i skróceniem *vita maior;* przerobienie polega głównie na nowem uporządkowaniu materyału, który autor starał się lepiej związać aniżeli Wincenty to uczynił. Niektóre ustępy opuścił, inne skrócił, w niektórych zmienił skład i szyk wyrazów, resztę zaś wypisał nieomal dosłownie; rzadko tylko przerabia coś samodzielnie jak np. w rozdziałach XIV i poczęści i XVI.

Ponieważ cudom w swem opracowaniu inne przeznaczył miejsce, więc połączył skrócone przez siebie rozdziały *vita maior* III, 55—56 bezpośrednio z rozdziałem III, 7; są to w wydaniu Bandtkiego rozdziały 27, 28 i 30.

Po ułożeniu w ten sposób żywota zabrał się autor do przerobienia Cudów, którym nadał napis taki: „*Hec sunt autem miracula, que in conspectu sedis apostolice cum attestacionibus sunt roborata et communiter approbata*“, ale przerobił tylko cud jeden: „*Richardus Lombardus*“. Widać że śmierć pracę jego przerwała.

Po śmierci autora — a nie mylimy się zapewne przypuszczając, że był zakonnikiem — praca jego i rękopis, który do niej mu służył, dostały się w ręce innego, jak mniemam, zakonnika, któremu skrócone rozdziały o kanonizacyi nie przypadły do gustu, bo tekst Wincentego podobał mu się lepiej. Dodawszy zatem w końcu rozdziałów Bandtkowych XXVIII i XXX odsyłacze, pomieścił na osobnych kartach w całości po rozdziale XXVIII rozdział *vita maior* III, 55 *De modo canonizacionis beati Stanislai et sanacione domini Reynaldi Hostiensis episcopi, videlicet domini pape Alexandri* czyli rozdział XXIX a po rozdziale XXX rozdziały III, 56 *de canonizacione et vexillo* i III, 57 *Commendacio Polonorum*, które dzisiaj stanowią u Bandtkiego rozdział XXXI. Cudów zaś dopełnił, wypisując z rękopisu, który służył nieboszczykowi, dosłownie resztę Cudów czyli rozdziały III, 9—54, któreśmy w naszem wydaniu tak uwzględnili, jak tego znaczenie i starożytność ich tekstu wymagają.

Czy kontynuator jakimś znakiem skrócony w rozdziałach 27, 28 i 30 tekst oznaczył na zagładę, kropkami może po boku, niewiadomo; jeżeli zaś tak było, kopista, który pierwszy miał przed sobą autograf autora wraz z kontynuacyą, na znak ten nie zważał, lecz przepisał rozdziały po kolei tak, jak w rękopisie po sobie nastąpiły i odsyłacze mu wskazały, wskutek czego opowieść o kanonizacyi pokazała się w formie podwójnej, w krótszej późniejszej a obszerniejszej pierwotnej.

Pierwsza ta kopia, o której co dopiero wspomnieliśmy, znajduje się niewątpliwie w kodeksie Zamojskich a z niego pochodzą kopie w rękopisie Sędziwoja, który jednak Cuda opuścił i w rękopisie praskiej biblioteki uniwersyteckiej XII, B. 2, który znów rozdziałów o kanonizacyi wcale nie posiada. Nadmienić jeszcze należy, że rozdział wydania Bandtkowego XXXII w kodeksie Zamojskich znajduje się na właściwem miejscu; opuścił go więc, a potem dodatkowo umieścił na samym końcu kopista kodeksu Sędziwoja z Czechla.

Prócz rocznika małopolskiego autor *vita* wydanej przez Bandtkiego żadnych nowych źródeł nie przytacza; mówiąc zaś w rozdziale XVI: *Si quis autem eius facta [Boleslaus] curiosius voluerit perscrutari, de multis eius vanitatibus in cronicis Polonorum poterit edoceri*, ma zapewne na myśli kronikę mistrza Wincentego lub może *vita minor*.

Zagadkowem jest wyrażenie w *capitulum de gestis Meschonis* na str. 323: *„quod precedentibus sive subsequentibus cronicis et annalibus Polonorum lucidius ac plenius invenitur“*, co zapewne nic innego nie ma oznaczać jak tylko to, że pierwotny tekst *vita* Bandtkowej znajdował się w środku jakiegoś kodeksu, który obejmował razem znane wówczas kroniki, żywoty i roczniki polskie. Szkoda, że go dziś już nie ma!

Ponieważ *vita sancti Stanislai* wydana przez Bandtkiego nie podaje żadnych nowych faktów i tylko tu i owdzie innych używa frazesów, nie uważaliśmy za potrzebne przedrukować jej na nowo, sądząc, że na wszystkie wypadki wydanie Bandtkiego wystarczy. Natomiast podajemy tutaj niektóre poprawki tekstu według kodeksu Zamojskich:

WYDANIE BANDTKIEGO	KODEKS ZAMOJSKICH
str. 326 imputari	interpretari
„ 329 libenter habundanter	habundanter
„ 332 modum	modium
„ „ venabilem	venalem
„ 336 Dobrouegam	Dobronegam
„ „ MLVII	MLVIII
„ 339 eum aut	aut eum
„ 341 Miserere deus	Miserere mei deus
„ 343 beatus Petrus	Petrus
„ 344 quia suscitavit	qui suscitavit
„ „ milibus	in talibus
„ 345 in reprobam servitutem passionis	in reprobum sensum passionibus
„ 346 parturientes	protervientes
„ 351 timeri	timere
„ 353 Dorchydumeus	Dohec (I)dumeus
„ „ insulas	infulas
„ „ ense siciente sanguinem	ense saciato sanguine
„ „ ut mortuum oletum	ne in ortum oleris
„ 355 custodia	custodele
„ „ appellaverim	appellem
„ „ patris	patrum
„ 359 Potres	Potrecz
„ 360 inveniebat	invenit
„ 363 Adlethidis	Adlehidis
„ „ impetrata	imperata
„ 365 elevatis ossibus	elevacione ossium

str. 366 de subita imfirmitate	de subita infirmitate cardinalis
„ „ ut sanctus	noster sanctus
„ 367 Quis es tu?	Quis enim es tu?
„ 369 pendiculo	pendulo
„ „ continuus	quatenus
„ „ pontifex indutus	pontificalibus indutus
„ 370 presul sanctissime	presul sancte
„ 372 reputavit	representavit
„ „ Demum	Deinde
„ „ martiris	martirum
„ „ supremo	summo
„ 373 Pronunciatio sanctitatis	de canonizacione et vexillo et ymagine
„ 374 de celo vexillum	decens vexillum
„ 376 quondam	quem
„ 377 peregit	redegit
„ 378 mactans	mactando

Aby zaś każdy z łatwością potrafił się zoryentować w żywotach ś. Stanisława, zestawiamy poniżej rozdziały *vita* Bandtkowej z rozdziałami pracy dominikana Wincentego:

VITA S. STANISLAI U BANDTKIEGO			VITA MAIOR
Str. 321—323		De primo Christiano Polonorum Mescone	I, 1, 2, II, 26
„ 323—324		Capitulum de gestis Meschonis	I, 3, II, 10
„ 324—325		Capitulum de ortu sancti Stanislai	I, 4 (II, 9)
Roz.	I	Etymologia nominis	I, 5
„	II	De probitate et bona conversacione	I, 6
„	III	Ad scolas traditur	I, 7, 8
„	IV	De eleccione episcopali	I, 8, 9
„	V	De correccione et informacione	I, 9, 10, 11
„	VI	De conversacione bone vite	I, 11
„	VII	De benivolencia et largitate	I, 12
„	VIII	De honestate familie	I, 13
„	IX	De iusticia	I, 13, 14
„	X	De dispensacione Kazimiri	II, 11, 12, 13
„	XI	De successione Boleslai in regnum	cf. II, 15; I, 9, 10
„	XII	De suscitacione Petri militis	II, 1, 2, 3, 4, 5, 6
„	XIII	Exemplum de baculo beati Petri apostoli	II, 6, 7, 8

Roz.	XIV	De malicia Bolezlaui	II, 8, 15, 16
„	XV	De superbia Bolezlaui	II, 17, 15
„	XVI	De occisione beati Stanislai	II, 18, 19
„	XVII	De sepultura beati Stanislai	II, 20, 21, 22, 23, 24
„	XVIII	Post passionem sancti Stanislai visio cuiusdam matrone	III, 1
„	XIX	De translacione	III, 1
„	XX	De pulsu campanarum	III, 2
„	XXI	Visio sanctuariorum	III, 3, II, 24
„	XXII	Visio Falizlai	III, 4
„	XXIII	Visio eiusdem	III, 4
„	XXIV	Miraculum	III, 5
„	XXV	De eadem muliere	III, 5
„	XXVI	De voto Fulkonis palatini	III, 6
„	XXVII	De elevatis ossibus sancti Stanislai	III, 7, 55
„	XXVIII	De subita infirmitate	III, 55, 56
„	XXIX	De miraculis recitatis ante sedem apostolicam	III, 55
„	XXX	De pronunciacione sanctitatis sancti Stanislai	III, 56
„	XXXI	Pronunciacio sanctitatis	III, 56, 57
„	XXXII	De morte Bolezlaui occisoris	II, 25, 26, 27
		[Miracula	III, 8—54]

* * *

O autorze żywota ś. Stanisława donosi Długosz[1], że ułożył jeszcze pieśni n cześć Świętego wraz z legendą w celach kościelnych i wyraża się o nich z wielkie uwielbieniem: *qui martire b. Stanislao canonisato et vitae illius historiam et a singulas horas nocturnas et diurnas in honorem eius ab ecclesia explendas legend et canticas suavi et spectabili modulatione concinnaque ac diserta descriptione pr mus composuit et descripsit et altissimis cantibus et preconiis suis suapte stupen dam atque admirandam insigniter nobilitavit, proprium decus cuilibet officio, cuil bet responsorio et antiphonae divino, ut reor, spiritu inspiratus adiecit adeo, n non tantum nobis ex Polonorum genere satis et qui sanctum Dei magno cultu magna veneratione ultra caeteros obligamur extollere, sed etiam exteris sit i admiratione.*

[1]) Liber beneficiorum III, str. 447—448.

Pieśni te były dotychczas nieznane, bo nikt z uczonych na nie nie zwrócił uwagi, choć częściowo przynajmniej w dość licznych znajdują się rękopisach.

Nie dzielę jednak zdania Długosza, jakoby Wincenty był ich autorem; pieśni te powstały po napisaniu *vita maior*, bo wybierają z niej czasem motywy a legenda o Świętym, którą autor pieśni przeplata, jest dosłownie wyjęta z pracy Wincentego.

Autor pieśni o ś. Stanisławie opiera się na Wincentym, żył więc po nim; niewiadomo jednak, kiedy żył. Ponieważ cząstki pieśni spotykają się już w rękopisach XIV wieku, bardzo być może, że śpiewy powstały jeszcze w XIII wieku, jak Długosz się domyśla, bo był to czas, gdzie kanonizacya jeszcze była w świeżej pamięci a cześć Świętego gorącą.

Choć pieśni te nie mają żadnego znaczenia historycznego, to jednak jako zabytek ciekawy naszej literatury i jako przyczynek do czasów, w których odbyła się kanonizacya ś. Stanisława, zasługują na uwagę i dlatego umieszczamy je tutaj dodatkowo, sądząc, że ogłoszenie ich będzie dla wielu miłą niespodzianką.

Całość pieśni wraz z legendą i nutami zawiera pergaminowy rękopis nr. 1795 cesarskiej biblioteki nadwornej w Wiedniu. Jest to mały foliant pisany w XV wieku, liczący kart 50; zawiera zaś na k. 1—12: *legenda sancti Stanislai*; poczem na k. 12—20′ *Sequitur de s. Adalberto hystoria* z nutami; jest to tasama legenda, która się znajduje w brewiarzach. Na k. 18 wśród legendy o ś. Wojciechu znajduje się *ympnus de s. Stanislao: Gaude mater Polonia*, który według notatki marginesowej „*pertinet supra ad priorem historiam*. Na k. 21—35 mieści się: „*Historia de sancta Hedwige vidua, ducissa Slesie atque Polonie*, tekst jak poprzednie, z nutami; na kartach zaś 35′—47′ *vita minor* s. Hedwigis: *Lux lucis et fons luminis* etc. bez nut.

W końcu zaś rękopisu czytamy następującą notatkę, która nas objaśnia o powstaniu i pochodzeniu rękopisu niniejszego:

Hedvigis sancta, te magnificat voce tanta
Virtus pontificis, cuius Slezia terra, radicis
Nobilis Hock soboles Georgius [1] est sua proles,
Quam facit intento celebrem servare Tridento
Meranieque ducis Bertoldi natam magne lucis
Coniugis Henricum (?) simul hanc posuit cor amicum
Qui vixere pares . . . Sleczia pares,
Excrevit fulta per signa, miracula multa,
Unica mater dei foveat nos sorte trophei.

„Versus rithmici in laudem Georgii episcopi, predecessoris nostri, per quondam magistrum Petrum de Wartenberg (późniejsza ręka dodała: b. Hedwigis eiusdem compatrionem), canonicum ecclesie Wratislaviensis editi, qui hanc legendam sive historiam notatam in bapiro de sanctitate atque canonizacione beate Hedwigis vidue, olim ducisse Slesie, quondam prefato domino Georgio episcopo, cognominato Hoke,

[1]) Jerzy Hock czyli Hack był biskupem trydentskim w latach 1446—1465.

ex nobilibus dicti ducatus Slesie oriundo, proximo predecessori nostro, transmisit qui quidem predecessor noster eius festum solempniter celebrari ac eandem historiam suis temporibus in ecclesia Tridentina singulis annis decantari statuit, quemadmodum eciam illustrissimus dominus Alexander[1] ex nobilissima stirpe dux Mazonie (sic) sive Amazonum regni Polonie progenitus et huius nostre ecclesie episcopus, cardinalis et patriarcha Aquilegiensis, tempore scismatis Basiliensis concili de festivitatibus ss. Adalberti ac Stanislai episcoporum ac martirum in suis statutis sinodalibus fieri preceperat et easdem scribi et notari fecerat". Sed ipsis decedentibus negligentia eorum, qui choro ecclesie presunt, intermisse sunt et minime decantate; quam historiam s. Hedwigis in carta pergameni conscribi ac in una volumine una cum aliis duabus colligari fecit reverendus in Christo pater dominus Iohannes Hinderbach[2] decretorum doctor, eorum successor, de partibus Hassie oriundus, utriusque lingue tam Latine quam Germanice gnarus ac olim serenissime ac dive memorie domine Leonore Romanorum imperatricis cancellarius, quibus eciam historiam beate Elizabeth lantgrafie Thoringie ac Hassie principisse, compatriote sue, annectendam decrevit, quamvis illa communiter in antiphonariis modernioribus et precipue capelle episcopalis castri Roniconsilii inserta sit et habeatur. Scriptum anno domini M.CCCCLXXIII, quo idem dominus episcopus gravi egritudine laboravit, sed divina gracia et per sanctorum suffragia liberatus fuit; cui Dominus omnipotens et beatus Vigilius longevam concedant vitam. Amen. Martinus Rautenstock de Campidona scripsit et notavit.

Przypuścić więc możemy, że książę kardynał Aleksander Mazowiecki tekst pieśni o ś. Stanisławie, oraz prozy[3] o ś. Wojciechu wraz z nutami sprowadził z Polski do Trydentu, gdzie takowe kazał przepisać *(scribi et notari)*, wskutek czego przypadek nam przechował dotychczas tekst z nutami.

Pieśń samę o ś. Stanisławie bez legendy, oraz nuty zawiera rękopis pergaminowy nr. 1765 tejże nadwornej biblioteki. Jest to foliant wielki liczący kart 24, pisanych w XV wieku. Napis ma taki: „*Historia gloriosissimi Stanislai cantu permixta pro matutino ceterisque horis cum officio utroque misse ob veneracionem eiusdem sancti patris Polonorum solenniter peragenda.*" W kodeksie tym cykl pieśni ma inne zakończenie aniżeli w rękopisie poprzednim.

Pojedyncze pieśni w większej lub mniejszej ilości zawierają jeszcze następujące rękopisy: dwa kodeksy biblioteki jagiellońskiej w Krakowie l. 1255 z XIV wieku i l. 3301 z XVI wieku, oraz rękopisy biblioteki Ossolińskich l. 373 (fol. 156) i l. 2094; obydwa rękopisy pochodzą z XV wieku.

---

[1]) Aleksander był biskupem trydentskim w latach 1424—1444. [2]) Jan Hinderbach był tamże biskupem od r. 1465 do r. 1486. [3]) W niej znajduje się tylko jedna pieśń: *Consurgat in preconia* etc.

Drukując pieśni trzymaliśmy się głównie tekstu obydwóch rękopisów wiedeńskich, które się różnią od siebie ledwie pisownią.

Dies adest celebris,
ad lucem de tenebris
consurge, Polonia;
preciosi martiris
glebam fovens corporis
letare, Cracovia,
Stanislai presulis
preclara miraculis
age natalicia. Alleluia.

Ortus de Polonia
Stanislaus studia
legit puerilia
studiosa mente,
tandem Christi vernula
sublimatus infula
fit virtutum formula
Domino favente. Alleluia.

Grandescit fitque minimus,
inter maiores maximus,
dignitate sublimior,
sanctitate prestancior
presul Dei eximius [1]. Alleluia.

Corpus domans ieiuniis
frangit panem pauperibus,
ecclesie negociis
astat diurnis actibus,
nocte vacans vigiliis
instat divinis laudibus. Alleluia.

Imitatur redemptoris
querens dragmam decimam,
more boni mercatoris
margaritam optimam,
Stanislaus vir amoris
corpus penis dans tortoris
lucrifacit animam. Alleluia.

Gaude [2], mater Polonia,
prole fecunda nobili,
summi regis magnalia
laude frequenta vigili.

Cuius benigna gracia
Stanislai pontificis
passionis insignia
signis fulgent mirificis.

Hic certat [3] pro iusticia,
regis non cedit furie;
stat pro plebis iniuria
Christi miles in acie.

Tyranni truculenciam,
qui, dum constanter arguit,
martyrii victoriam
membratim cesus meruit.

Novum pandit miraculum
splendor in sancto celitus,

[1]) W innych tekstach: „Stanislaus". [2]) Wiersz ten opuszczony w rękop. 1795 a wpisie na k. 18 umieszczony ma tu w tem miejscu kodeks 1765. [3]) W innych rękop.: „certans".

redintegrat corpusculum
sparsum celestis medicus.

Sic Stanislaus pontifex
transit ad celi curiam,[1]
ut apud Deum opifex
nobis imploret[2] veniam.

Poscentes eius merita
salutis dona referunt[3],
morte preventi subita
ad vite portum redeunt.

Cuius ad tactum anuli
morbi fugantur turgidi;
ad locum sancti tumuli
multi curantur languidi.

Surdis auditus redditur,
Claudis gressus officium,
mutorum lingua solvitur
et fugatur demonium.

Ergo felix Cracovia,
sacro dotata corpore
Deum, qui fecit omnia,
benedic omni tempore.

Sit trinitati gloria,
laus, honor, iubilacio,
in martiris victoria
Sit nobis exultacio.

O beate Stanislae,
presul plebis Cracovie,
cuius signa victorie,
late patent Polonie,
nam dono Cristi gracie,
pestes curantur varie,
tua, martir egregie,
festa colentes hodie
regi commenda glorie.

Stanislai pro triumpho
Cristo demus gloriam,
qui martiri de tyranno
contulit victoriam Allelui

Stanislaus vir beatus,
legem dei meditatus,
Boleslao scelerato
restitit
et in via peccatorum
non stetit. Allelui

Dum prophanum Boleslaum
Stanislaus arguit
et mucrone spiritali
feriendum censuit,
rex impius contra pium
cum suis infremuit. Allelui

Stanislai dominus
caput exaltavit,
vocem eius sanguinis
ultor exaudivit,
peccatorum fremitum
et dentes contrivit. Allelui

[1]) W innych rękop.: „gloriam“. [2]) W innych rękop.: „impetret“. [3]) W inn
rękop.: „deferunt“.

Beatus Stanislaus, ut annales gestorum Polonie tangunt hystorie ... ad habendam sciendam totis viribus anhelare [1]. Tu autem.

Celebret Polonia
festiva solempnia,
veneretur inclita
passionis merita
sancti Stanislai, Alleluia.
quem occidit impia
Dei pro iusticia
manus Boleslai;
veneretur inclita
passionis merita
sancti Stanislai. Alleluia.

Ut autem litigancium controversia . . . quem sanctus pontifex allevavit et ad concilium usque perduxit [3].

Assumptus ex hominibus
presul pollet virtutibus
sanctus Stanislaus.
Rex profusis sceleribus
et insontum cruoribus
sordet Boleslaus. Alleluia.
Quem pro suis actibus
castigat crudelibus
pater Stanislaus.
Rex profusis sceleribus
et insontum cruoribus
sordet Boleslaus. Alleluia.

Puerilibus tandem rudimentis . . . causa litis discutitur, iudicium ventilatur [2]. Tu autem.

Affluens deliciis,
largus beneficiis,
belliger in hostibus,
tyrannus militibus
hic fuit Boleslaus. Alleluia.
Cuius in temporibus
plebem Dei legibus
regebat Stanislaus.
Tyrannus militibus
hic fuit Boleslaus. Alleluia.

Sanctum suum Dominus
iam mirificavit,
cuius in certamine
mentem dilatavit,
quia Deo victimam
se sacrificavit. Alleluia.

Deus virum sanguinum
penitus despexit,
in via iusticie
Stanislaum rexit,
dans palmam victorie
iusto benedixit. Alleluia.

O Domine, nomen tuum
magnum et mirabile,

[1]) Legendy w całości nie podajemy, bo jest dosłownie wyjęta z vita maior, do której odsyłamy. Ob. I, 1—7 [2]) I, 7—II, 1. [3]) II, 1—3.

leve iugum passionis
fecit et amabile,
pro quo sanctus martirium
pertulit laudabile Alleluia.

Stans autem in presencia iudicis beatus Stanislaus dixit . . . posuerunt eum in plena ville possessione [1].

Videns regem depravatum,
gregem suum prede datum [2]
iusque thori prophanatum,
spiritali sceleratum
presul ferit gladio. Alleluia.
Patricide mox futuro,
Deum factis negaturo
negatur communio;
spiritali sceleratum
presul ferit gladio. Alleluia.

Hiis autem peractis . . . O ignaui et degeneres non potestis unum sacerdotem trahere [3]. Tu autem Domine.

Ad seva regis opera
nature stupent federa;
lactat canem puerpera,
canis pendens ad ubera
materna torquet viscera. Alleluia.
Res inaudita seculis,
dat lac humanum catulis
abiecta prole tenera.
Canis pendens ad ubera
materna torquet viscera. Alleluia

Deinde irruens ad aram ut Dohec l
meus . . . quot sacri corporis dispe
sunt partes [4].

Are Dei dum astaret
et divina celebraret
Stanislaus pontifex,
iugulandum, lacerandum
Boleslaus mittit manus
truculentus carnifex. Alleluia.
Ter procedit, ter recedit,
ter invadit terque cadit
missus necis artifex.
Boleslaus mittit manus
truculentus carnifex.

Confisus in Domino
martir Stanislaus
hostem vicit moriens
vir victoriosus
et ad montem Domini
migrat gloriosus. Alleluia.

Intrat habitaculum
Dei thabernaculum
sanctus sine macula;
per mortis articulum
carnis rumpit vinculum

[1] II, 4—5. [2]) W innych rękòpisach: „depredatum“. [3]) II, 5—
[4]) II, 19—20.

victurus in secula,
quo lux lucet sedula. Alleluia.

Deus tuo munere
iustum prevenisti,
cordis desiderium
illius implesti,
cum corona glorie
vitam tribuisti. Alleluia.

Membra sparsim laniata
rose rubent sanguine
aquilisque deputata
celesti munimine,
nocte, die sunt servata
circumfulso lumine. Alleluia.
Sepulture commendata
sana, salva, restaurata
Dei medicamine.
Nocte, die sunt servata
circumfulso lumine. Alleluia.

Sanctus iste
pro te, Criste,
rege spreto
datur leto,
vir insignis
digne signis
fulget Stanislaus. Alleluia.
Martir cesus
gaudet Iesus,
stat invictus,
rex devictus
gemit Boleslaus.
Vir insignis
digne signis
fulget Stanislaus. Alleluia.

Pastor cadit in gregis medio;
dormit sponsus in sponse gremio;
mater plorans gaudet in filio,
quia vivit victor sub gladio. Alleluia.
Cleri plebisque concio
in patris natalicio
iubilet cum tripudio
pro tanto beneficio,
quia vivit victor sub gladio. Alleluia.

Stanislaus in agmine
martirum vernans sanguine
munit scuto passionis
castra veri Salomonis,
coronatus martirio
regnat in celi solio. Alleluia.

De concive, celum, gaude;
de patrono, terra, plaude;
Stanislaus dignus laude
cum sanctis letatur,
angelis equatur. Alleluia.

Novis signis dominus
sanctum decoravit,
dum custodes aquilas
sibi deputavit
et in nocte corporis
partes illustravit. Alleluia.

Ad festa patris inclita
populi concurrunt,

per cuius clara merita
mortui resurgunt;
ceci, claudi, morbidi,
egri sani surgunt
et ad Christi gloriam
laudibus assurgunt. Alleluia.

Veri solis radius,
medicus celestis,
meritorum martiris
auctor est et testis;
in splendore corporis
castitatem signans,
quod integrum reddidit,
amorem designans. Alleluia.

Martir dei Stanislaus
gloriosus pontifex,
quem occidit Boleslaus
truculentus carnifex
Pastor bonus et patronus
assit nobis opifex,
sit virtutum artifex. Alleluia.

Vir inclite, Stanislae,
vita, signis, passione
plebem tuam, pastor bone,
fove benediccione,
guberna proteccione,
salva sancta intercessione. Alleluia.

Te* flagitamus vocibus,
Stanislae, supplicibus,
optime pastor ovibus,
tuis beatis precibus,
ut exuti reatibus
et malis imminentibus
celi iungamur civibus. Alleluia.

Leta mente
celebremus
Stanislai festa,
ut per ipsa
se mundemus
a sorde funesta.

*) Ponieważ od tego miejsca począwszy tekst w rękopisie 1765 jest inny, podajemy go zatem tutaj zosobna:

Ihesu Criste, rex superne,
Deo patri coeterne,
tibi laus et gloria.
Cuius ope martir clemens,
Stanislaus hostem premens
triumphat victoria.

Vir etate iam maturus,
sui gregis fortis murus
in incursu hostium;
penas mortis parum pendit,
sponsam Christi dum defendit
ingressus per ostium.

Clamans docet obsecrando
et interdum obiurgando
Cristianum populum,
ut virtutes imitetur,
a delictis emundetur
mundans cordis oculum.

Boleslaus vir [1] scelestus
fremens furit [2], fit infestus,

[1]) W innych rękop.: „rex“. [2]) W innych rękop.: „furens fremit“.

Omnes odas
nunc metodas
pangamus cum alleluia.
Omni laude
digna plaude,
civitas Cracovia,
ponens planctum,
quia sanctum
meruisti gignere
et nutrire,
quem rex dire
morti fecit tradere
fraudulentus,
truculentus
Boleslaus carnifex.

Qui in celis
iam fidelis
Stanislaus pontifex,
Nunc insultat
et exultat
cum sanctis perhenniter.
Celebremus,
ut debemus,
digne ac solempniter.
Cuius vota
modo tota
suscipiat ecclesia
in Europa,
fiant nota
Affrica et Asya.

---

argutus pro vicio;
quantumcunque trux minetur,
tiro dei non terretur
minis nec supplicio.

Pro reatu labis nequam
in tirannum presul equam
dirigit sentenciam.
Tortor raptus in furorem
suam iuris in cultorem
exercet demenciam.

Ad altare vir celestis
cesus cadit a scelestis
mille lacer frustulis,
Corrodendus feris datur,
sed tutelis defensatur
aquilarum sedulis.

Sparsos artus iubar celi
prodit cetui fideli
nec perit articulus.
Sacrum corpus integratur,
dum pars parti federatur,
videns stupet populus.

Sepulture commendatus,
innumeris vir beatus
coruscat miraculis;
signa signis cumulantur,
mancis manus, pedes dantur
claudis, visus oculis.

Ut res gesta protestatur,
verax nomen eliquatur
a polo Polonia.
Poli civis fit Polonus,
presul pius et patronus,
Immo pater patrie.

Quem precemur corde mundo,
donec sumus in hoc mundo,
ne mergamur in profundo
pro delicti macula;
sed occultis emundati
prima stola trabeati,

Propter sua solum mare	hunc, qui est spes unica;
plaudat natalicia,	et cor prestans
vexit sanctus et ad polum	nobis mite,
cum summa victoria.	laxans nostra delicta,
Ergo presul gloriose,	ut ad regnum ducat vite
tu pro nobis impetra,	propter tua merita. Amen.
Stanislae preciose,	

cum beatis iam beati	et[1] cum Dei filio
vivamus per secula.	sui miserere.
O sydus Polonie,	Posuisti, domine,
martir gloriose	in capite eius
Stanislae, opere,	coronam de lapide
fide tua	precioso,
gens Wandalica	vitam peciit a te,
te deposcit vere	tribuisti ei.

* * *

Incipit prologus in vitam sancti Stanislai Cracoviensis Episcopi.

Gloriosi martiris sancti Stanislai episcopi Cracoviensis vite processum, passionis cursum, victorie triumphum, ad edificacionem fidelium michi describere et in medium ponere cupienti, ecce in limite dictaminis antiquitas temporis, difficultas operis, impericia sermonis obtundit aciem mee intencionis. Ideoque formido aggredi materiam huius laboris, ne me contingat succumbere mole tanti ponderis et illud dictum ewangelicum merear audire: Hic homo cepit edificare et non potuit consummare. Meciens quoque vires mee infirmitatis et statum in fine conversacionis ac eminenciam tante virtutis, laudare et predicare magnalia martiris, prout condecet, vix

---

Wiersz 1 sancti„ *nie ma XII.* — 2 michi„ nobis *XII.* — 2 describere„ describendum *II.* — 3 cupienti„ cupientibus *XII.* — 4 mee„ nostre *XII.* — 4 Ideoque„ ideo quod *II.* — 4 formido„ formidamus *XII.* — 5 me„ nos *XII.* — 5 mole„ *tak mają wszystkie rękopisy, widać że autor używał* „mola“ *w znaczeniu* „moles“. — 5 ponderis„ operis *IX.* — 6 merear„ verear *II, IV, IX—XI*; mereamur *XII.* — 6 cepit„ incepit *XII.* — 7 Meciens„ meciendo *IX—XI*; mecientes *XII.* — 7 mee„ *nie ma XII.* — 7 statum„ statim *II, IX.* — 7 in fine„ infime *IV.* — 8 et„ ac *IX.*

[1]) „ut“ w tekscie.

audeo eo, quod nulla meritorum suffragia michi ad hec suppetere videam, attendens illud dictum sapientis: Quod non est speciosa laus Dei in ore peccatoris, cui dicitur in psalmo voce auctoris: Quare tu enarras iusticias meas et assumis testamentum meum per os tuum? arguam te et statuam te contra vultum tuum. Verum quoniam opera Dei revelare et manifestare honorificum esse arbitror et viros gloriosos ac parentes nostros in generacionibus suis vult Dominus, ut laudemus, ego qui modicum quid accepisse videor de talentis Domini, non debet imputari mee presumpcioni, si divine parendo iussioni, quod accepi de munere Domini, cum usura reddo ad mensam Domini. Licet autem in fabricam divini thabernaculi aurum, argentum, lapides preciosos, purpuram variam, sapienciam videlicet et eloquenciam lepore verborum coloratam offerre cum divitibus non valeam, tamen secundum mei paupertatem ingenii vel pilos caprarum ad cultum eiusdem thabernaculi prompto animo cum pauperibus offerre contendo. Inde est, quod ego frater Vincencius de ordine fratrum ordinis predicatorum rogatu venerabilis patris domini Prandote Cracoviensis episcopi [1] et capituli sui ad honorem Dei gloriosique martiris et pontificis Stanislai ea, que ex relacione fidedignorum, qui a suis antecessoribus, qui facie ad faciem beatum Stanislaum noverant, audierunt et ei familiares existentes facta eius intellexerunt, ea quoque, que sub oculis meis vel vidi vel auditu comperi, alia vero bona, que

---

Wiersz 1 audeo„ audemus *XII.* — 1 michi„ *nie ma XII.* — 1 ad hec„ ad hoc *IX.*; adhuc *X.* 1 videam„ videamus *XII.* — 1 attendens„ sciens *IX—XI*; scientes *XII.* — 2 speciosa laus„ laus speciosa *IX.* — 2 cui„ eciam *III.* — 3 auctoris„ actoris *II.* — 4 quoniam„ quo *II*; quomodo *III*; quem *IX*; quoniam omnia *X.* — 5 arbitror„ reor *IX—XI*; credimus *XII.* 5—6 ac parentes„ et potentes *IX.* — 6 Dominus„ Deus *III.* — 6 ego„ nos *XII.* — 7 videor„ videmus (sic) *XII.* — 7 debet„ deberet *II*; decet *X.* — 8 si„ set *III.* — 8 parendo„ parens *IX—XI*; parentes *XII.* — 8 accepi„ accepimus *XII.* — 8 reddo„ reddit *III*; reddimus *XII.* — 9 Domini„ *nie ma III.* — 9 autem„ *nie ma IX.* — 9 in„ ut *II.* — 9 aurum„ aurum et *XII.* — 10 preciosos„ *nie ma IX.* — 10 videlicet„ scilicet *X*; *nie ma IX XII.* — 10 eloquenciam„ eloquenciam videlicet *XII.* — 11 valeam„ valemus *XII.* — 11 tamen„ sed tamen *IV.* — 11 secundum„ ob *III.* — 11 mei„ nostri *II, IV, XII.* — 12 pilos„ pilo *IX.* — 12 animo„ animo tamen *XII.* — 13 contendo„ intendo *IX*; contendimus *XII.* — 13 Inde„ notandum *III.* — 13 Inde . . . Stanislai„ *nie ma XII.* — 14 patris domini„ domini patris *IX.* — 15 Dei gloriosique„ Dei et gloriosi *III*; gloriosi *IX—XI.* — 15 martiris et pontificis„ pontificis et martiris *II, IV, X, XI.* — 15 Stanislai„ sancti Stanislai *III.* — 15 ea„ Qua propterea *XII.* — 16 ad faciem„ *nie ma IX—XII.* — 17 noverant„ noverunt *IX.* — 17 et ei . . . existentes„ familialiter commanentes *III.* — 18 ea„ ego *III.* — 18 que„ *nie ma III.* — 18 meis„ nostris *XII.* — 18 vel vidi„ vidi *III*; vel vidimus *XII.* — 18 auditu„ audivi vel *III*; audivi *IV*; *nie ma IX.*

[1]) Od r. 1242 do r. 1266.

ipsum a Deo per humanum studium et temporis incrementum sicut et nos in nobis accepisse perpendimus, brevi et humili stilo perstringere curavi et huic opusculo Domino favente, prout potui, inserui. Ipse autem Christus, rex glorie et dominus virtutum, per beati Stanislai patrocinium operi nostro donare dignetur incrementum ut, cuius prosequimur meritum, sequentes exemplum assequi mereamur premium ipso prestante, qui cum patre et spiritu sancto vivit et regnat Deus in secula seculorum amen.

Pars I.

1. Incipit processus in vitam beati Stanislai.

Beatus Stanislaus, ut annales gestorum Polonie tangunt historie, nacione Polonus ex provincia Cracoviensi processit oriundus. Est autem regio rebus opulenta, Polonia communiter dicta, in partibus orientis posita, ambitu spaciosissima, quam plurimis et magnis provinciis distincta, quondam famosissima princeps provinciarum et domina. Hec enim olim fuit multorum fecunda parens natorum, quos proceritate stature, virium robore, aspectus venustate natura inibi solita est dotare. In descripcionibus quoque suorum annalium sub rege victoriosissimo Boleslao pio, Christiano filio Mesconis, qui primus fuit Christianus, adaucta felicibus incrementis, inclitis illustrata triumphis, amplissimum profecisse traditur in regnum, a Danubio siquidem

---

Wiersz 1 sicut„ sunt *II*; *nie ma IX*. — 1 in nobis„ mrum *II*; *nie ma III*; in vobis *IX*; in bonis *X*. — 2 curavi„ curabimus *XII*. — 3 potui„ poterimus *XII*. — 3 inserui„ inseremus *XII*. — 3—4 rex . . . virtutum„ virtutum et rex glorie *IX*. — 5 meritum . . . exemplum„ *nie ma III*. — 5 sequentes exemplum„ *nie ma II*. — 5 assequi„ tandem assequi *III*. 5 premium„ et premio *III*. — 6 prestante„ precante *II*. — 6 et spiritu sancto„ *nie ma IX*. 6—7 in . . . seculorum„ per omnia secula *IV*; *nie ma XI*. — 12 Beatus„ Sanctus *IX*. — 12—13 nacione . . . oriundus„ de nobili Polonorum processit origine *IX—XI*; nacione Polonus *XII*. — 13 processit„ ut processit *II*. — 13 regio rebus„ satis *IX*; regio satis *X—XI*. — 13 rebus opulenta„ vergens ad polum *XII*. — 14 spaciosissima„ speciosissima *IX*. 14 quam plurimis„ atque plurimis *II*; quam pluribus *IX*, *X*. — 16 enim olim fuit„ olim *II*; enim *III*, *XI*; olim fuit *IV*, *IX—X*. — 16 multorum„ nimirum *III*. — 16—17 proceritate . . . aspectus„ pro teneritate stature virginum roboreas pectus *IX*. — 16—17 virium„ *nie ma XI*. — 17 robore„ *nie ma III*. — 17 inibi„ viribus *XI*. — 17 est„ *nie ma XII*.— 18 pio„ primo *II*. — 19 Mesconis„ Meschonis *IX*. — 19 primus fuit„ fuit primus *IX*. — 19 Christianus„ Christianus, **baptizatus cum (tuta III) gente Polonica anno domini DCCCCLXVI (DCCCLXVI)** *II*, *III*. — 19 inclitis„ felicis *II*. — 20 triumphis„ *nie ma II*. — 20 amplissimum„ amplissimis *II*. — 20 profecisse traditur„ traditur profecisse *XII*.

magno fiumine regni Hungarie usque ad Solavam fluvium Saxonie, a Kyoviensi quoque civitate, que est metropolis Ruzzie, usque ad montes Karintie sui imperii extendens palmites, longe a se positas quondam suo sceptro regebat exteras naciones.

2. Quomodo primus rex Boleslaus pervenit ad coronam.

In diebus eiusdem illustrissimi principis Boleslai crebrescentibus beati Adalberti pontificis miraculorum signis, venit Otto Romanorum imperator, qui cognominatus est Rufus, in Gneznam ad limina predicti martiris devocione ductus. Quem princeps inclitus Boleslaus honorifice suscepit et munificentissime pertractavit cum suis optimatibus. Cernens vero Cezar circa Boleslaum frequenciam et excellenciam regii apparatus, opulenciam quoque diviciarum ipsius admiratus ait suis principibus: Decet utique virum tam magnificum nostre maiestatis fratrem et consortem fieri Romanorumque imperii socium et amicum appellari ac regio diademate insigniri. Deinde de capite suo coronam deposuit et capiti regis Boleslai imponens, ipsum in regem Polonie et omnium circumadiacencium regionum, quas suo subiugauerat imperio, consecrari precepit. Deditque imperator Boleslao regi pro regalibus insigniis lanceam beati Maurici et clavum Domini. Hec autem regalia insignia, corona videlicet, sceptrum et lancea usque in hodiernum diem in armario Cracoviensis ecclesie ad memoriam posterorum

---

Wiersz 1 magno flumine„ magno fluvio *IV.* — 1 Hungarie„ **Pannonie nunc** Hungarie *II, III*; Ungarie *IX—XI.* — 1 Solavam„ Salavam *IX.* — 1 a„ et *II.* — 1 Kyoviensi„ Cracoviensi *IX.* — 2 que . . . Ruzzie„ *nie ma IX.* — 2 Ruzzie„ Russie *IV, X, XII*; Rusie *XI.* 2 Karintie„ Karincie *III, XI.* — 3 suo„ a suo *IX.* — 3 exteras„ extraneas *III.* — 8 In„ **Huius regni exordium in cronicis Polonorum taliter invenitur descriptum.** In *IX—XI.* — 8 eiusdem„ cuiusdam *III.* — 8 illustrissimi„ *nie ma IX—XI.* — 8 Boleslai„ Bolezlai **anno nongentesimo nonagesimo septimo dominice nativitatis (natum IX)** *IX—XI.* — 9 pontificis„ martiris *IX—XI.* — 9 miraculorum„ miraculis *III.* — 10 Rufus„ ruphus *II—IV*; ruffus *XII.* — 10 in . . . martiris„ ad limina sepulchri in Gnisnam eiusdem sancti pontificis *IX—XI.* — 10 Gneznam„ Gnesnam *II, IV, XII*; Gnisnam *IX.* — 10 predicti„ eiusdem *XII.* — 11 circa„ *nie ma IX.* — 14 nostre maiestatis . . . fieri„ non principem, sed regem censeri *IX—XI.* — 14 Romanorumque„ ac Romanorum *IX—XI.* — 15 et„ ac *IX—XI.* — 15 ac„ et *IX—XI.* — 15 suo„ *nie ma III.* — 16 imponens„ *nie ma III.* — 17 circumadiacencium„ circumquaque adiacencium *III*; circumiacencium *XII.* — 17 regionum„ nacionum *IX—XII.* — 18 imperator . . . regi„ regi Boleslao imperator *IX—XI.* — 20 armario„ armariis *III*; armatorio *IX.* — 20 Cracoviensis ecclesie„ Cracoviensi *II, XII*; ecclesie Cracovie *IX.* — 20 ad„ et ad *II, XII.*

iacent recondita. Rex autem Boleslaus ob reverenciam imperialis dignitatis et in signum mutue dileccionis ac devocionis redonavit imperatori brachium beati Adalberti martiris. Quo cum magna reverencia assumpto multisque muneribus acceptis reversus est Alemaniam cum principibus suis.

3. De Meskone filio Boleslai et eius exitu.

1025 Denique post mortem magni regis Boleslai anno Domini M°XXV° Mesco filius eius regnavit pro eo. Hic fuit sensu minoratus ac probitate patris, licet habuerit uxorem nobilem sororem videlicet Ottonis imperatoris [1]. Qui cum desidia et deliciis resolutus rem publicam segnius administraret et propriis, non communibus utilitatibus intenderet, ceperunt extere naciones, que patri suo vectigales fuerant, minus timoris, reverencie et honoris eidem impendere et tributa regionum denegare. Quo ignominiose mortuo et Kazimiro filio eius parvulo, cognominato Karolo, per nobiles Polonie cum matre in Alemaniam expulso, stirps ducalis et regia in regno Polonie omnino perierat et unusquisque in illis diebus, quod sibi rectum videbatur, faciebat.

4. De ortu beati Stanislai.

Hiis temporibus de Cracoviensi provincia, ut superius pretulimus, beatus Stanislaus ex honestis parentibus est progenitus. Licet autem de nobili prosapia fuerit

---

Wiersz 1 iacent„ *nie ma IX.* — 2 mutue„ nimie *III.* — 3 assumpto„ suscepto *IX.* — 3—4 Alemaniam„ ad Almaniam *IV*; in Almaniam *X.* — 8 Denique„ Deinde *XII.* — 8 mortem„ *nie ma XII.* — 8 anno Domini„ anno nativitatis Domini *IX—XII.* — 8 M°XXV°„ MXXV obitum *IX.* — 8 Mesco filius eius„ filius eius Mescho *IX—XII.* — 9 Hic . . . imperatoris„ et licet habuerit in coniugio sororem Ottonis imperatoris, sensu tamen fuit minoratus ac probitate (probitatis *IX*) patris *IX—XI*; (Mesco) **cognominatus Lambertus** probitate patris et sensu minoratus regnavit pro eo, licet habuerit in uxorem sororem Ottonis imperatoris *XII.* — 9 ac„ a *IV, XI.* — 9 habuerit„ habuit *II—IV.* — 9—10 uxorem„ *nie ma III.* — 11 administraret„ administraverat *II.* — 12 intenderet„ intenderent *IX.* — 12 extere„ exire *III.* — 12 que . . . fuerant„ qui vectigales patri suo fuerunt *IX.* — 12 timoris„ timoris et *XII.* — 13 regionum„ religionum *II.* — 14 Kazimiro„ Kasemiro *IX.* — 14 Karolo„ Karulo *II, IV, XII.* — 15 stirps„ stirpis *III.* — 16 in illis diebus„ diebus illis *IX*; illis diebus *XI*; *nie ma XII.* — 16 faciebat„ in illis diebus faciebat *XII.* — 20 pretulimus„ pertulimus *II*; protulimus *X.* — 21 ex„ et *III.* — 21 ex . . . progenitus„ processit oriundus *IX—XI.* — 21 progenitus„ oriundus. **Sciendum quoque est, quod sanctus**

[1]) Żona Mieśka Ryksa nie była siostrą, lecz siostrzenicą cesarza Ottona III.

ortus, de ipsius tamen progenitoribus vel eorum nominibus ideo in hoc volumine nulla fit ad presens mencio, quia antiquitas temporis, negligencie nutrix, mater ingratitudinis hanc delevit oblivio. Sunt tamen superstites quidam de Raba et de Scepanow, milites genere nobiles, qui dicuntur patris beati Stanislai veri heredes et legitimi succesores. In Scepanow etenim villa prefata adhuc quidam congesti monticuli et apparencia designant fundamenta, ubi domus beati Stanislai olim stetit edificata. Ibidem etiam fuit ecclesia lignea, quam ipse in honore beate Marie Magdalene fabricavit et manu propria consecravit, que nuper tempore domini Ivonis bone memorie Cracoviensis episcopi pre vetustate corruit. Ipsam vetustissimam ecclesiam nos quoque vidimus et in populo verbum Dei in ea predicavimus, ipsis heredibus et incolis terre adiacentibus nec ipsa protestantibus. Sed ad vite ipsius narracionem transeamus.

5. De interpretacione nominis sancti Stanislai.

Stanislaus igitur secundum seculi dignitatem non solum genere preclarus, sed et quodam presagio sui nominis extitit Dei eleetus. Siquidem hoc vocabulum „Stanislaus“ in sacro baptismate sibi collatum divinitus, ex Latino sermone ethimologizatum et Polonico: stans laus vel instans laudi sive eciam stacio laudis potest dici et congrue interpretari. Stetit enim vir Domini Stanislaus in laude Dei propensius et laus Dei stetit in corde ipsius, qui ex omni corde laudavit Dominum, dilexit Deum, qui fecit illum, institit laudi divine, dum Domino secundum apostolum psallebat spiritu, psallebat et mente. Stetit eciam laus Dei in ore eius, qui dicere potuit cum propheta verius:

Stanislaus prefato Casemiro fuit contemporaneus. Uterque enim fuit in puericia traditus litteris imbuendus, sed Stanislaus quippe in Polonia, Casemerus vero in Alemania litterarum apicem attigisse dinoscitur, sicut in cronicis comprobatur. *IX—XI.*

Wiersz 1 ideo„ vero *III.* — 2 fit„ sit *IX*; *nie ma XII.* — 2 ad„ *nie ma IX.* — 2 mencio„ intencio *IX.* — 3 de Scepanow„ Sczepanow *II*; Stephanoe *IX*; de Stephanow *XII.* — 4 genere nobiles„ nobiles genere *IX.* — 4 veri„ vere *XII.* — 5 Scepanow„ Stephanoy *IX*; Stephanow *XII.* — 5 et„ *nie ma IX.* — 5—6 apparencia . . . fundamenta„ apparencia fundamenta designant *IX.* — 6 designant„ desinant *III.* — 6 olim stetit„ fuit *IX.* — 7 fuit„ *nie ma IX.* 7 honore„ honorem *IX.* — 8 nuper„ *nie ma II—IV.* — 8 domini„ *nie ma III.* — 10 verbum . . . ea„ in ea verbum domini *IX.* — 11 transeamus„ procedamus *X.* — 15 Stanislaus„ sanctus Stanislaus *IX*, *XI*; beatus Stanislaus *X.* — 15 igitur„ *nie ma IX—XI.* — 15 et„ *nie ma IX*; eciam *II.* — 16 hoc„ hoc nomen sive *IV*; hoc etenim *X.* — 17 ethimologizatum„ ethymoloysatum *IV*, *XII.* — 18 stans laus„ Stanizlaus *IX.* — 20 qui„ quod *II*; quoniam *IX.* — 20 Dominum„ Deum *II*; — 20 Deum„ Dominum *II*, *III.* — 21 psallebat spiritu„ spiritu psallebat *XII.* — 22 Dei„ *nie ma IX.* — 22 eius„ ipsius *IX*, *XII.*

Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Perstitit nich minus laus Dei in opere illius, qui usque ad mortem pro iusticia Dei agonizare timuit et stolam glorie in consummacione virtutis promeruit. Digne igitur sanctus Sta slaus in Domino laudabilis, digne Deus in sancto suo predicatur mirabilis, digne eius recolitur in ecclesia sanctorum, cuius laus nunquam deficiet de ore hominum.

6. De donis gratuitis et naturalibus eiusdem.

Hic primum ab inicio sue creacionis gratuito beneficio creatoris preventus nediccionibus dulcedinis animam sortitus est bonam, quia in oculis Domini invenit g ciam. Conservavit illi Dominus misericordiam suam in donis naturalibus, quibus opt a puero fuisse dignoscitur institutus. Fuit etenim eleganter natus, in cultu Christi religionis educatus, Deo devotus, mente pudicus, corpore castus, habitu reverend locuplex rebus, moribus maturus, ingenio acutus, sermone discretus, consilio provid in iudicio iustus et ad omne bonum habilis et promptus. Sicut enim cera liqu impressam imaginem recipit et servat, sic Stanislaus ab ineunte etate puer doc bonum, quod audire vel intelligere poterat, armariolo pectoris sui commendab Proinde parentes illius videntes puerum racione preditum, animo studiosum, decre runt eum scolasticis disciplinis subiciendum.

7. Quomodo traditus fuit ad studendum puer.

Traditus autem litterarum studiis cepit Stanislaus puer bone indolis non seg ter agere, pueriles ludos devitare, iuvenum lasciviam fugere, studio, cui comm datus erat, intendere, leccioni vacare frequenti, exercitacione studii ad habend scienciam totis viribus anhelare. Hoc autem ideo faciebat sagax puerulus, ut profice

---

Wiersz 1 perstitit„ prestitit *II*, *X*. — 2 opere„ ore *XI*, *XII*. — 2 illius„ eius *II*; ips *IV*, *IX*. — 3 virtutis promeruit„ promeruit virtutis *IX*. — 3 sanctus„ beatus *II*. — 4 De dominus *III*. — 9—10 preventus . . . dulcedinis„ *nie ma IX*, *XII*. — 10 oculis„ celis *I* 11 Conservavit„ confirmavit *XI*. — 11 Dominus„ *nie ma XII*. — 12 fuisse„ *nie ma IV*. 12 dignoscitur„ dinoscitur *IX—XII*. — 12 etenim„ enim *II*, *IV*. — 14 maturus„ or tus *IX*. — 14 ingenio„ ingenii *II*. — 14 discretus„ disertus *II*, *IV*, *XII*; *nie ma IX*. 15 in„ *nie ma II—IV*. — 16 impressam imaginem„ impressa ymagini formam *IX*. — 17 p toris sui„ sui pectoris *IX*; pectoris *X*. — 17 commendabat„ recondebat *II—IV*. — 19 s iciendum„ subiacendum *II*. — 24 pueriles ludos devitare„ ludos pueriles vitare *IX*. 25 erat„ fuerat *IX*. — 25 vacare frequenti„ frequenti vacare *IX*. — 25 ad habendam„ a hibendam *IX*. — 26 ut„ *nie ma II*.

et magis magisque proficiens se ipso melior fieret et ad cognicionem veritatis perveniret. Nec est fraudatus a desiderio suo, gracie Dei adiutus magisterio; nam quod ei etas puerilis denegabat, hoc in eo omnipotencia virtutis Dei supplebat. Puerilibus tandem rudimentis sufficienter instructus, cum iam esset iuvenis adultus, fertur ad locum, ubi tunc forte generale studium florebat, convolasse et in facultate liberalium arcium tempus non modicum exegisse. In iure quoque canonico ac divino comprobatur studuisse, quia in eadem cronica Polonorum vir litteratus et in divinis rebus illuminatus perhibetur fuisse.

8. Quomodo canonicus factus et in episcopum electus est.

Cuius famam et opinionem audiens Lambertus, qui Zula dictus, Cracoviensis episcopus[1] et sedulo percunctatus nec non et honeste conversacionis illius odore delectatus, accersitum fecit eum in ecclesia Cracoviensi confratrem et canonicum. Qui statim inter suos canonicos, quasi stella in medio nebule et quasi iubar inter sidera emicuit singulare. Duplex quippe decus fulgebat in venerando viro Stanislao, quem non solum secularis potestas honorabilem, verum et ecclesiastica dignitas reddebat auctorizabilem. Qui clericali sublimatus privilegio totum se deinceps contulit divino famulaturum obsequio, quia ecclesiastico satis ad modum erat imbutus officio. Denique Lamberto Cracoviensi episcopo per mortem mediam de medio sublato, Stanislaus per voluntatem Dei et eleccionem canonicam anno nativitatis Domini M°lxxii° in episcopum Cracoviensem eligitur et in sede pontificalis dignitatis sublimatur. Quem divina providencia tamquam vas eleccionis futurum, velut lucernam posuit super ecclesie candelabrum et quasi vas auri solidum decoratum omni lapide precioso virtutum. 1072

Wiersz 1 et magis magisque„ et magis ac magis *IX, X, XII.* — 1 cognicionem„ cognicionem veniret *XII.* — 1—2 perveniret„ *nie ma XII.* — 2 fraudatus„ defraudatus *IV.* — 2 a„ *nie ma II.* — 2 magisterio„ ministerio *II.* — 3 ei„ *nie ma IX.* — 3 in eo„ mens *III.* — 3 omnipotencia virtutis Dei„ providencia omnipotentis Dei *IX—XII.* — 5 generale„ *nie ma XII.* — 6 modicum„ *nie ma IX.* — 6 exegisse„ expendisse *I—IV.* — 8 perhibetur„ prohibetur *II.* — 12 Cuius„ Huius *IX.* — 12 Lambertus„ Lampertus *III, IV, XII.* — 12 qui„ *nie ma II*; et *IX*; qui et *X—XII.* — 12 Zula„ Sula *IV*; Zela *XII.* — 12 Cracoviensis„ *nie ma I.* — 13 episcopus„ *nie ma XII.* — 13 honeste„ honestate *IX.* — 16 venerando„ venerabili *IX—XI.* — 17 verum„ virum *IX, XI.* — 18 se deinceps„ deinceps se *XII.* 19 famulaturum„ famulatorum *IX.* — 19—20 Denique Lamberto„ Lamberto denique *I.* 20 Lamberto„ Lamperto *IV.* — 20 mediam„ *nie ma I.* — 22 sede . . . dignitatis„ pontificalis dignitatis sede *IV.*

[1]) Od roku 1061 do roku 1071.

9. De statu eius in episcopatu.

Suscepto autem cure pastoralis ministerio pontifex Christi Stanislaus super gregis sui custodiam pervigil excubabat et commissam sibi ecclesiam sollicite gubernabat. In culmine dignitatis positus, cum esset omnium prelatus, humilitate tamen cordis propter Deum omnibus erat subiectus. Superbiam in corde suo numquam dominari permisit, que Luciferum de celo proiecit dyabolumque de angelo fecit et primum hominem de paradyso expulit. Erat autem in correccione severus et in vigore iusticie rectus. Culpas enim delinquencium, cuiuscunque dignitatis essent vel auctoritatis, non dissimulabat, sed secundum tempus et personam opportune et inopportune arguebat. Unde et regem Boleslaum, qui post obitum patris sui Kazimiri tunc Polonie imperabat, cuius vita enormis erat, ut se corrigeret, sedule commonebat; sollicitudine quoque paterna tamquam prodigum filium ad penitenciam provocabat et quia incorrigibilis permanebat, quasi Samuel alium Saulem deflebat. Ipse vero typo superbie plenus et limo viciorum immersus, tamquam freneticus contra medicum salutis letiferas inimicicias in abysso sui cordis confovebat. Persecuciones quoque propter iusticiam libenter ab eo, licet immeritus, sustinebat et orare Dominum indesinenter pro eodem non cessabat. Quia vero scriptum est, quod peccator, cum venerit in profundum viciorum, contempnet non solum contra Deum erecto cóllo et pingui cervice armatus incedere, sed eciam sui presulis correpcionem obstinato animo cepit contempnere.

10. De iniquis legibus Boleslai et eius sequacium.

Cernens autem pontifex Stanislaus suam ammonicionem in ipso minime proficere et per huiuscemodi, quas faciebat, abusiones et iniquas, quas condebat, leges

---

Wiersa 3 autem„ igitur *I.* — 5 omnium„ omnibus *II*; omnis *III.* — 6 omnibus„ *nie ma IX.* — 7 proiecit„ eiecit *XI.* — 10 regem„ regem Polonie *I.* — 11 Boleslaum . . . imperabat„ Boleslaum filium Kazimiri, qui eo tempore Polonie imperabat *XII.* — 12 erat„ *nie ma IX.* — 12 sedule„ sedulo *II, XI*; *nie ma IX.* — 13 prodigum„ prodiguum *II*; prodigium *III.* — 13 prodigum filium„ filium prodigum *IX*; prodigum *XI.* — 13 et . . . permanebat„ *nie ma XII.* — 14 deflebat„ deflebat et incorrigibilis permanebat *XII.* — 15 salutis letiferas„ salutiferas *XII.* — 16—17 iusticiam . . . sustinebat„ iusticiam licet ab eo inmeritus libenter sustinebat *IX.* — 17 indesinenter . . . eodem„ pro eodem indesinenter *IX.* 18 vero„ ergo *II*; *nie ma IX.* — 18—19 quod peccator . . . incedere„ cum peccator venerit in profundum viciorum, contra non contempnet deum erecto collo et pingui cervice armatus incedere *IX*; cum peccator quod venit in profundum viciorum, contempnat non solum contra deum erecto collo et pingui service armatus incedere *XI.* — 20 correpcionem„ correccionem *IV.* — 25 per„ *nie ma X, XII.*

rigorem iusticie deperire, cepit et ipse eius familiare contubernium vitare et a suis colloquiis sese subtrahere, ne sibi tacitus videretur consentire. Abhominabatur quippe vir iustus inter alia execrabile genus rapine. Cum enim ad sua colloquia pertractanda consueverant convenire, prata et annonas hominum depascebant, septa domorum comburebant, quod ipse et sui primores et nunc ipsorum sequaces dicunt esse ius terre commune in preiudicium universalis iusticie. Ob has causas et similes eorum tractatibus et consiliis totaliter se absentabat, sed in ecclesia sua frequens residebat, officium divinum alacriter et intente cum suis clericis explebat et sacrosancta misteria Christi devote celebrabat, oracioni, leccioni, meditacioni, contemplacioni libenter vacabat et pro sibi commissis Deum gemitibus exorabat.

11. De ornatu domus Dei et ministrorum eius.

Parrochias suas, prout poterat, visitabat et que in eis corrigenda erant, emendare pro viribus curabat. Ministrorum ecclesie Christi, maxime autem sacerdotum mundiciam zelabat et ad vite sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, vite sue exemplo invitabat. Que de fontibus salvatoris, sacre videlicet scripture sentenciis studendo haurire poterat, per verbum exhortacionis et predicacionis suis auditoribus habundanter effundebat. Quia autem decorem domus Dei supra modum diligebat, per suam diocesim, ubi oculus sue providencie ferri non poterat manusque sue sollicitudinis attingere non valebat, archidiaconos, decanos, presbiteros, duces populo Dei preponebat, ut errata corrigerent et ad viam veritatis errantes revocarent. Qui clericali gaudebant privilegio et ecclesiastico utebantur beneficio in episcopatu suo, astringebat eos sedulo, ut in eis decor honestatis, pudor castitatis et bone conversacionis redoleret opinio. Quos vero paterna preibat ammonicio, si filialis non sequeretur correccio, eos et beneficio spoliabat et ne contagione pestifera plures perderent, tamquam incorrigibiles de episcopatu suo propulsabat.

Wiersz 1 rigorem„ rigor *IX*; origo *XI*. — 2 sese„ *nie ma IX*. — 3 iustus„ sanctus et iustus *XII*. — 3 alia„ altera *XII*. — 4 consueverant„ consueverunt *XII*. — 5 sui„ sui principes et *X*; suique principes *XI*. — 5 et primores„ *nie ma XI*. — 6 ius„ vis *III*. — sua„ *nie ma XII*. — 8 intente„ attente *IV*. — 8 misteria„ ministeria *IX*, *X*. — 10 et„ *nie ma IV*. — 10 Deum„ Domini *II*. — 14—15 emendare„ emendabat *IX*. — 15 ecclesie Christi„ Christi ecclesie *XII*. — 16 et„ quod *III*. — 20 ferri„ fieri *II*, *X*. — 21 populo Dei„ Dei populo *IX*. — 22 corrigerent„ corrigerentur *XII*. — 22 viam„ vitam *XII*. — 23 gaudebant„ gaudebat *IX*. — 23 utebantur„ utebatur *IX*. — 23—24 astringebat„ *nie ma IX*. — 24 eos„ eas *IX*. — 25 vero„ *nie ma II*. — 25 preibat„ perhibat *II*; prehibat *III*. 25 si„ et *we wszystkich tekstach*.

12. De largitate et operibus misericordie ipsius.

Sanctus Stanislaus licet esset vir iustus et severus, tamen peccatores ad penitenciam redeuntes largo sinu misericordie excipiebat et confessiones eorum per semet ipsum sepius audiebat. In causis matrimonialibus discuciendis industrius erat et causam, quam nesciebat, diligenter investigabat; ad clamorem pauperum aures suas non obturabat; oppressos quoque, quibus non erat auxilium, de manu violentorum eruebat; viduas, pupillos et orphanos, quos per episcopatum suum quasi in libro memorie conscriptos habebat, eos eleemosinis suis nunc occulte, nunc aperte sustentabat. Super afflictos pietatis et compassionis viscera gestabat. Mensa eius splendida erat et communis, maxime autem hospitibus et spiritualibus viris. In mensa sua multis et superfluis ferculis uti consuetudinem non habebat, longas consessiones et nocturnas potaciones, cum esset vir sobrius, quasi veneni poculum abhorrebat. Has enim introduxit vetus error gentilis et abusio prave consuetudinis, unde et more antiquorum in conviviis Polonorum cantilene gentilium, plausus manuum mosque salutancium servantur usque in diem hodiernum. Absit autem, ut hec corruptela locum habuerit in pontificis et martiris Christi mensa, quem numquam in desideriis et concupiscenciis tenuit carnis cura.

13. De familie eius honesta conversacione.

Peculiarem familiam ac domesticam clientelam, utpote vir castus ac pudicus, sub omni castitate vivere docebat et honestate. Curiales ipsius et benefici, exemplo vite domini sui provocati, ubicunque cum eo morabantur, sive in via sive in domo, nulli erant penitus onerosi. Ipse enim erat quasi vitis fructificans suavitatem odoris

---

Wiersz 4 redeuntes„ redeundo *II.* —.4 largo sinu misericordie„ sinu misericordie largo *IX.* 4 eorum„ ipsorum *IX.* — 6 ad„ et *III.* — 6—7 obturabat„ obdurabat *XII.* — 7 erat„ *nie ma XII.* — 9 nunc occulte„ *nie ma III.* — 9 aperte„ manifeste *IX, XII.* — 11 et„ vel *XII.* — 11—12 superfluis . . . habebat„ superfluis uti non habebat consuetudinem ferculis *IX.* — 12 consessiones„ sessiones *IX.* — 13 vir„ *nie ma IV.* — 13 abhorrebat„ abhorruit *XII.* — 13 enim introduxit„ introduxit enim *IX.* — 14 gentilis„ gentibus *IX.* — 14 et„ *nie ma II.* — 14 unde et„ unde *III.* — 15 mosque„ mos *XI*; mos et *XII.* — 15 salutancium„ saltancium *X.* — 16 diem hodiernum„ hodiernum diem *IV, IX, XII.* — 16 locum habuerit„ habuerit locum *IX.* — 16—17 in pontificis et martiris Christi„ in pontifice et martire Christi *IX*; in pontificis mensa, martiris Christi *X.* — 17 tenuit„ *nie ma II.* 18 carnis„ *nie ma IX.* — 22 Peculiarem„ Secularem *IX.* — 22 familiam„ familiam dei *XI.* 22 ac„ et *XII.* — 24 sive„ sui *II, III.* — 24 sive . . . nulli„ sive in domo sive in via nullis *XII.* — 24 sive„ sui *II*; sis *III.* — 25 erant penitus„ penitus erant *IX.*

ideoque sui palmites, capellani videlicet et milites, preferebant fructus honoris et honestatis. Decimas suas vel vendi vel colligi faciebat per provisores diocesis sue opportuno tempore sine messis et pauperum lesione, quod non a plerisque servari videtur hodie. Equum pondus, equam mensuram, equum habebat et modium eo, quod pondus et pondus, mensura et mensura sit utrumque abhominabile apud Deum. Non sectabatur avariciam, que est idolorum servitus, sciens, quod avaro nichil est scelestius, qui, ut dicit Ieronimus, et obulo indiget et animam suam venalem habet.

14. Epilogus conversacionis ipsius.

Ecce quomodo vir sanctus Stanislaus ordinate dies suos ad bonum finem deduxit, qui Christi passionibus communicans, ut bonus pastor pro ovibus Christi animam suam posuit, sic statum suum adherens Deo rexit in mundo, ut non deciperetur a mundo, sic, inquam, quod sibi sobrie et utiliter, proximo iuste et sociabiliter, Deo pie et humiliter vivere studuerit. Licet enim multis et diversis curis ligatus corpore teneretur in seculo, tamen mente conversabatur in celo, quia Christi flagrabat martirio cupiens dissolvi et esse cum Christo. Sic in procellis persecucionum anchoram vite sue fixam tenuit, quia pro iusticia usque ad mortem certavit et licet ex huius mundi naufragio tunica mortali exutus nudus evasit, sed naviculam suam, puram videlicet conscienciam, celestibus diviciis plenam ad portum salutis perduxit et in eterne quietis littore collocavit, prestante eodem Domino Iesu Christo salvatore nostro, qui cum Deo patre et spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum, amen.

Wiersz 1 videlicet„ *nie ma XII.* — 4 equum habebat et modium„ equum et modium habebat *IX*; *nie ma XII.* — 5 utrumque„ utrum *IX.* — 6 avariciam„ avariciam vir iustus *X.* 6 quod„ quia *IX.* — 7 qui„ quia *XII.* — 7 et obulo„ et eciam obulo *IV.* — 11 ad bonum finem„ *brak we wszystkich rękopisach, ma jednak* vita minor. — 12 qui„ quia *IV.* — 12 Christi„ ex *XII.* — 14 et sociabiliter„ consociabiliter *II, III*; et socialiter *IX, X, XII.* 15 studuerit„ audierit *XII.* — 16 tamen mente„ mente tamen *IX.* — 16 conversabatur„ versabatur *XII.* — 17 cum„ in *X.* — 17—18 fixam tenuit„ fixit *IX.* — 18 et„ quod *II, III.* — 19 sed„ sic *IV.* — 19 puram videlicet„ videlicet puram *IX.* — 20—21 quietis littore„ littoris quiete *IX.* — 21 domino„ domino nostro *IX.* — 21 nostro„ *nie ma IX.* — 22 Deo„ *nie ma IV.* — 22 et spiritu sancto„ *nie ma IV.* — 23 amen„ *nie ma IV*; Amen. Explicit prima pars. Incipit secunda *III, IV.*

Pars II.

1. De milite Petro post triennium a morte suscitato.

Quodam tempore sanctus Stanislaus episcopus, Cracoviensis ecclesie volens
pliare redditus, quandam villam super ripam Wizle positam, Potrawin dictam, a P
milite denominatam, taxata summa pecunie appensoque argenti publico pondere
eam a prefato milite. Quo aliquot annis supervivente, possedit eam episcopus qu
iure. Tandem milite Petro viam universe carnis ingresso et in territorio eiusdem
clesie sepulto, fratres eius vel amici propinquiores, tamquam defuncti legitimi suc
sores ceperunt episcopum impetere de restituenda sibi hereditate. Iam quidem
Boleslaus impaciens correccionis factus, contra episcopum sinistram voluntatem g
bat, sed nondum manifeste virus cordis eius efferbuerat. At cognati defuncti exspec
biennio vel amplius, quousque ira regis in episcopum excandesceret fervidius, e
copo de suo iure nolente cedere, rege instigante, compulsi sunt episcopum ad
senciam regis citare. Quid plura? Coram rege sistitur, querimonia deponitur, pa
hinc inde audiuntur, causa litis discutitur, iudicium ventilatur. Ut autem litiganc
cessaret controversia, in hoc regis et iudicum resedit sentencia, quod episcopus a i
possessionis cederet, nisi aut eum, qui ei vendidit, statueret, aut instrumentum
dicionis et empcionis exhiberet aut idoneos testes produceret. Ex premissa ergo
tencia regis et iudicum Stanislaus episcopus, prout mos est, conscriptos testes rec
in publicum. Quibus approbatis accepit in mandatis, ut in futuro colloquio circa
trawin compareat cum testibus nominatis. Appropinquabat terminus, quo testes

---

Wiersz 4 Quodam„ Eo namque *I.* — 4 sanctus„ beatus *I.* — 4 Cracoviensis„ *nie ma I.*
4—5 ecclesie . . . redditus„ volens ecclesie redditus ampliare *I.* — 5 ripam Wizle„ Wis
IX. — 5 Wizle„ Visle *II, XI*; Uisle *IV.* — 6 taxata„ taxatam *IV, XII.* — 6 sum
summe *IV.* — 6 appensoque . . . pondere„ apenso argento publico pondere *IX.* — 8 i
tempore *XII.* — 8 eiusdem„ *nie ma II.* — 9 tamquam„ quasi *X.* — 9—10 tamquam
successores„ tanquam legitimi defuncti successores *IX.* — 11 factus„ sancto *II*; fecit *I*
nie ma IX—XII. — 12 nondum„ non *XII.* — 12 cordis eius„ eius cordis *I.* — 12
ac *II, IX—XII.* — 13 excandesceret„ exardesceret *X.* — 14 compulsi sunt„ *nie ma*
16 Ut„ cum *IX.* — 17 et iudicum„ *nie ma I.* — 17 resedit„ residit *IX.* — 18 ceder
caderet *II, III, IX—XII.* — 18 nisi aut„ nisi *I, IV, XII.* — 18 ei„ *nie ma IV.*
18 vendidit„ vendit *IX.* — 19 et empcionis„ *nie ma IX.* — 19 Ex„ *nie ma I.* — 19
premissa„ expressa *XI.* — 19 ergo„ *nie ma IV*; igitur *XI.* — 20 Stanislaus episcop
episcopus Stanislaus *IX.* — 20 est„ est in Polonia *I.* — 21 publicum„ publico *IX.*
21 Quibus„ Quibus ab altera parte *I.* — 21 accepit„ recepit *XII.* — 21 ut„ et *II.*
21 colloquio„ colloquio appareat *IX.* — 22 compareat„ *nie ma IX*; compareret *XII.*

producturus episcopus; at illi mandato ac timore constricti tyranni nec in termino comparere presenti nec testimonium ferre ausi sunt veritati.

2. Item de eodem.

Videns servus Dei Stanislaus, quod humanum sibi defecit auxilium, ne perderet ecclesie sue predium, ad divinum, tamquam turrim fortissimam, confugit presidium. Venit nichilominus ad colloquium et stetit in termino prefixo et peroravit in concilio: O, inquit, regia dignitas et principum Polonie communis equitas, ex quo non invenitur in terra veritas, date michi vel trium dierum inducias, quod ponam eum coram vobis, qui michi vendidit, et testetur, cuius est hec hereditas. Quibusdam stupenda, aliis admiranda, multis vero quasi quedam deliramenta visa sunt pontificis verba. Consilium tamen affuit commune, ut sibi darentur usque ad diem tercium optate inducie. Tunc Stanislaus Dei presul electus, fide Christi confortatus dixit hiis, qui secum aderant, viris devotis ac Deum timentibus: Fratres et commilitones mei, vos scitis, quod negocium Dei est et ecclesie, quod gerimus patrimonium crucifixi, pro quo certamus; Deo, a quo egreditur iudicium singulorum, causam nostram committamus. Nos vero his tribus continuis diebus, quibus inducias impetravimus, ieiuniis, vigiliis, oracionibus operam demus et faciem Domini in confessione preoccupemus, quod si fidem sicut granum sinapis habuerimus, ut ait in evangelio Dominus: Quidquid orantes pecierimus nec hesitaverimus, scitote, quia accipiemus. Petamus ergo fiducialiter, queramus instanter, pulsemus perseveranter, ut, quod petimus fideliter, consequamur efficaciter.

3. Item de eodem.

Interim dies tercius imminebat et episcopus cum suis Potravensem ecclesiam divina celebraturus intrabat. Ibidem rex et milites et populi multitudo aderant, qui

Wiersa 1 constricti tyranni„ tyranni constricti *I.* — 1 nec in„ non *IX*; in *X*; ne in *XI.* — 2 ferre . . . sunt„ ausi sunt ferre *I.* — 6 sibi„ *nie ma II.* — 6 defecit„ deficit *I.* — 7 predium„ presidium *XII.* — 7 tanquam„ quasi *I.* — 7 confugit„ profugit *X.* — 8 in„ *nie ma IX.* — 10 veritas„ equitas sive veritas *IV.* — 10 vel„ *nie ma IV, IX.* — 10 quod„ et *IX.* 10 vobis„ rege et vobis *XII.* — 11 nec„ *nie ma IV, IX.* — 11 aliis„ quibusdam *X.* — 12 multis„ quibusdam *X.* — 12 pontificis verba„ verba pontificis *IX.* — 14 Dei . . . electus„ electus Dei presul *IX.* — 15 vos„ vos quoque *II.* — 16 patrimonium„ pater omnium *II*; patrocinium *X.* — 16 crucifixi„ Christi *IX.* — 17 Deo„ *nie ma IX.* — 17 nostram„ vestram *II.* — 18 tribus„ *nie ma III.* — 18 continuis„ committimus *XII.* — 18 quibus„ qui *XII.* — 18 vigiliis„ vigiliis et *XII.* — 19 quod„ quid *IV, XII.* — 26 Potravensem„ Potravinensem *II*; Petrovensem *IV*; Potraviensem *X, XI*; Potraviensibus *IX.*

ad colloquium confluxerant. Cumque divina complesset episcopus, ut erat pontifical indutus, egreditur ante fores ecclesie, ubi Petrus iacebat tumulatus, deinde terram de tumulo eici et sepulcrum eius aperiri. Tunc flexis genibus cum lacrimis Dominum dixit: Miserere nostri Deus omnium, qui vivorum dominaris simul et mo orum, defende causam tuam et educ ad victoriam iudicium tuum, quoniam dimi sunt veritates a filiis hominum. Revoca, quesumus Domine, de morte ad vitam Pe famulum tuum, suscitans de pulvere egenum post decursum trium annorum, ut ver perhibeat testimonium, qui suscitasti de monumento iam fetentem Lazarum et qua duanum, ut glorificetur et laudetur nomen tuum in secula seculorum. Cumque hii, cum ipso aderant, respondissent amen, surgens ab oracione pontificali baculo cad tetigit et clara voce dixit: In nomine patris et filii et spiritus sancti, surge Pe qui dormis, et exurge a mortuis, ut manifestetur in te virtus et operacio sa trinitatis. Surge, inquit, et sta in medium, da honorem Deo, veritati perhibe testimonium, ut augeatur fides credencium et obstruatur os hominum iniqua loqu cium. Qui continuo coram omnibus surrexit. Dansque illi manum de sepulchro vi allevavit et ad concilium usque perduxit.

4. Item de eodem.

Stans autem Stanislaus episcopus in colloquio dixit regi et omni populo: inquit, est Petrus ille, qui mortuus fuerat, nunc vero coram vobis vivus astat, cu vive vocis magis valere debet protestacio, quam testium produccio vel instrumento ostensio. Requirite ab eo, an ipse est, qui michi villam vendidit et taxatum prec pro ea recepit. Persona vobis est nota, sepulcrum patens, veritas oculata, resu tacio sub oculis vestris per virtutem Dei nuper celebrata. Procul sint tenebre inf litatis, pellatur ab oculis vestris omne nubilum ambiguitatis, nec putetis fantasma e quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut hunc videtis habere. Rex autem omnis multitudo populi stabant stupefacti, suspensi novitate miraculi. Amici eius

---

Wiersz 2 egreditur„ ingreditur *II.* — 2 ubi„ nisi *II.* — 3 cum„ et *II.* — 4 nostri„ *IX, XI.* — 5 tuum„ *nie ma XII.* — 5 quoniam„ quod *II.* — 8 perhibeat„ prohibeat 8 de monumento„ *nie ma IX.* — 9 glorificetur„ clarificetur *IX—XII.* — 9 glorificetur tuum„ glorificetur nomen tuum et laudetur *XII.* — 12 exurge a mortuis„ ex mor surge *XII.* — 12 et operacio„ *nie ma XII.* — 13 honorem Deo„ Deo honorem *III.* 13 perhibendo„ perhibendum *II.* — 14—15 iniqua loquencium„ loquencium iniqua *II.* 16 allevavit„ elevavit *IV.* — 21 est„ *nie ma XII.* — 21 Petrus ille„ ille Petrus *IX.* 21 vero„ *nie ma XII.* — 22 magis„ vobis magis *IV.* — 23 michi„ *nie ma XII.* — 24 bis„ nobis *II.* — 24 oculata„ oculta *III.* — 26 fantasma„ fantasmata *IX.*

propinqui et omnes, qui noverant eum, videntes, que sub oculis eorum de ipso contigerant, nec tergiversacionis locum nec spiritum ultra habebant. Postmodum Petrus monuit amicos, ut penitenciam agerent pro eo, quod virum sanctum et iustum multis laboribus et iniuriis affecissent et nisi desisterent et peniterent, multa eos in tormentis supplicia manerent, et adiecit: Vos, inquit, scitis, quod nichil commune mecum habuistis in meo patrimonio, quod vendidi Stanislao Cracoviensi episcopo, si veritatem fateri vultis.

5. Item de eodem.

Deinde Petrus conversus ait ad regem et ad reliquam populi multitudinem: Ego, inquit, precibus et meritis beati viri huius a mortuis sum suscitatus et per voluntatem Dei missus huc veni, ut testimonium perhibeam veritati. Protestor ergo coram vobis omnibus, me Stanislao Cracoviensi episcopo Potrawin quondam meum patrimonium vendidisse et pecuniam taxatam recepisse, propinquos meos in eo nichil unquam iuris habuisse. Testes autem, qui huic affuerunt commercio et se subtraxerunt ab hoc testimonio timore, munere, gracia vel odio, nisi penitenciam egerint de commisso, sciant se veritatis, que Deus est, privandos esse consorcio. Rex vero Boleslaus et sui assidei comprobata veritate fidei et assercione tanti testimonii de consilio communi dederunt episcopo palmam iusticie et sine omni contradiccione posuerunt eum in plena ville possessione. Qualiter autem Potrawin villa predicta a iurisdiccione ecclesie Cracoviensis sit alienata, non est temporis instantis parabola. Hiis autem peractis dixit sanctus Stanislaus ad Petrum militem: Si placet et tibi videtur

---

Wiersz 2 contigerant„ contingerant *II—III, XI.* — 3 amicos„ amicos suos *II.* — 4 nisi desisterent et„ *nie ma IX* — 4—5 multa . . . supplicia„ multa eos (eis) supplicia in tormentis *IX—XII.* — 4 eos„ eis *IX, XII.* — 5 et„ quod *II*; qui *III.* — 11 Deinde„ Denique *IX.* — 11 conversus„ *nie ma X.* — 11 ait„ *nie ma IX, X.* — 11 regem„ regem ait *X.* — 11 reliquam . . . multitudinem„ multitudinem reliquam *IX.* — 12 meritis„ votis *II.* — 13 ergo„ ego *IX.* — 14 vobis„ *nie ma XII.* — 14 Potrawin„ Petravin *IV*; Potrawin villam *X.* — 15 propinquos„ propinquosque *I, III, X*; propinquos quoque *XII.* — 15 meos„ *nie ma IV.* — 15 in eo nichil„ nichil in eo *I.* — 16 iuris habuisse„ habuisse iuris *XII.* — 16 huic„ hic *II*; *nie ma IV.* — 16 affuerunt„ aufuerunt *IX*; fuerunt *X*; affuerunt huic *IV.* — 17 munere„ iniurie *III.* — 18 commisso„ omissis *X.* — 18 que„ quod *II.* 18 Deus est„ est Deus *IX.* — 18 privandos esse„ esse privandos *IX.* — 18 vero„ autem *IX—XII.* — 19 consilio communi„ communi consilio *IX.* — 20 episcopo . . . iusticie„ palmam iusticie episcopo *I.* — 21 ville possessione„ possessione ville *IX—XII.* — 23 sanctus„ *nie ma IX.* — 23 Stanislaus„ Stanislaus episcopus *IX.*

expedire, vis, et pro tuo labore et merito per aliquot annos vite tue a Deo inducia impetrabo. Respondit Petrus dicens: Sanctitati tue, pater venerande, gracias ago Magis vero gratum habeo, ut meo me restituas monumento, quia tempore adhu modico pro meis commissis adiciendus sum purgatorio et sic letus ad requiem pe Dei misericordiam transibo.

6. Item de eodem.

Sanctus vir cognita voluntate Petri, comitante secum populi multitudine reduxi eum ad locum sepulture; deinde cunctis videntibus sepulcrum introivit, membra su composuit, pro se Deum exorari rogavit, se terra operiri fecit et spiritum Domin reddidit. Super cuius transitum sanctus Stanislaus commendacionem anime fecit, habit quoque ad populum exhortacione, dataque pontificali benediccione, reversus est a propria cum comitatu suo, gracias agens pro universis beneficiis omnipotenti Deo Probabile est autem et verisimile, quod iste Petrus, qui de divina dispensacione e beati viri precibus suscitatus fuerat a morte pro testanda veritate, multorum ques tionibus potuit satisfacere, et requisitus bona bonis, mala malis prenunciare et u secundum statum suum unusquisque se corrigeret, premunire.

7. Exemplum miraculi precedentis.

Nec moveat aliquem tanti prodigium miraculi, quod Petrus suscitatus est post triennium ad ferendum testimonium veritati. Legimus enim simile miraculum in gestis sanctorum perpetratum per beatum Petrum apostolum circa Maternum discipulum suum. Cum enim Petrus apostolus eundem Maternum metropoli Treverensi destinasset archi-episcopum, misit cum eo Marcialem condiscipulum eidem urbi verbum Dei ad predi-candum. Qui cum itinere triginta dierum a Roma fuissent digressi, contigit beatum Maternum graviter infirmari et eadem infirmitate mori. Quo sepulture tradito regressus

---

Wiersz 1 et„ ut *II—IV*, *IX—XII*. — 2 venerande„ reverende *XI*, *XII*. — 3 quia„ qui *X—XII*. — 10 introivit„ intravit *I—IV*. — 11 exorari„ exorare *X*, *XII*. — 11 se terra„ terra se *IX*. — 11 operiri„ cooperiri *I*. — 15 est„ *nie ma II*. — 15 qui„ *nie ma IX*. — 15 divina dispensacione„ dispensacione divina *IX*. — 16 beati„ sancti *II*. — 17 potuit satisfacere„ satisfacere potuit *IX*. — 17 et„ qui *II*, *III*. — 17 prenunciare„ pronunciare *IX*, *X*. — 17 et„ *nie ma II*. — 22 moveat„ moneat *II*. — 23 enim„ *nie ma I*. — 24 discipulum suum„ suum discipulum *XII*. — 25 enim„ *nie ma I*. — 25 Treverensi„ ad Treverensem *IX*. — 26 ad„ *tak tylko II*. — 26 beatum„ sanctum *IX*. — 27 et„ et in *II*. 27 regressus„ ingressus *III*.

1 est Marcialis Romam itinere, quo venerat, mortem eius renunciare Petro. Beatus autem apostolus dans ei baculum suum iussit, ut rediret apertoque sepulchro baculum suum super corpus defuncti poneret ac diceret: Petrus apostolus domini nostri Iesu Christi, magister tuus, Materne, precipit tibi: Surge, baculum meum accipe, 5 ad urbem Treverensem perge et ministerium tuum, ad quod missus es, imple. Qui continuo surrexit et accepto baculo Petri Treverim venit et mandatum apostolicum complevit. Quapropter ad memoriam tanti miraculi et propter misterium fidei usque in hodiernum diem Romanus pontifex pastorali baculo caret et ecclesia Treverensis summi pontificis baculo privilegiata gaudet.

10

8. Item de eodem.

Pensantes virtutem utriusque miraculi, fratres karissimi, videamus, quomodo omnipotens Deus, qui facit mirabilia solus, per beati Petri meritum ad vitam revoca- 15 vit Maternum et sancti Stanislai martiris pulsatus precibus, a mortuis suscitavit militem Petrum, illum post LX dierum spacium, istum post trium annorum decursum; illum ut impleret iniunctum sibi predicacionis officium, istum ut veritati perhiberet testimonium, utrumque salutis et fidei negocium. Notandum quoque, quod in talibus et in similibus miraculis, si divine virtutis pensatur operacio, nullum est miraculum, quia omnia possi- 20 bilia sunt apud Deum. Si autem sanctorum attenditur meritum et fidei donum, Deus, a quo cuncta bona procedunt, hoc per eos operatur bonum, ut impleatur in eis illud dictum ewangelicum: Qui in me credit, opera, que ego facio, et ipse faciet et maiora horum faciet. De perversis quoque et reprobis scriptum est: Considera opera Dei et vide, quod nemo potest eum corrigere, quem Deus despexit. Boleslaus etenim filius Kazimiri, ut erat in arcum pravum conversus, nec timore Dei tactus nec presenti miraculo compunctus, nec ammonicione paterna correctus in suis sceleribus persistebat obstinatus.

Wiersz 1 renunciare„ nunciare *IX.* — 1 Beatus„ Sanctus *II.* — 2 apostolus„ Petrus apostolus *XII.* — 2 iussit„ iussit eum *I—IV.* — 3 suum„ sancti Petri *XII.* — 4 Surge„ surgere *II, X.* — 5 imple„ adimple *II.* — 8 in hodiernum diem„ hodie *IX—XII.* — 14 ad vitam„ *nie ma II.* — 18 quoque„ ergo *IX.* — 18 in similibus„ similibus *IX.* — 20 sanctorum attenditur„ attenditur sanctorum *IX.* — 20 Deus„ Dominus *II.* — 21 cuncta bona„ cuncta *IX, XI*; bona cuncta *X, XII.* — 22 illud„ hoc *IX.* — 23 quoque„ *nie ma XII.* 23 reprobis„ reprobis quoque *XII.* — 23 est„ *nie ma XII.* — 24 quod„ quia *IX.* — 24 eum„ ipsum *II.*

9. Quomodo rex Kazimirus et Stanislaus sunt contemporanei.

Iste Kazimirus, de quo supra premisimus et nunc ad prosequendum histor ordinem de ipso subicimus, quod fuerit in Alemaniam pulsus, beati Stanislai fu contemporaneus. Uterque enim eorum in puericia traditus fuit litteris imbuendu Stanislaus quidem in Polonia, Kazimirus vero in Alemania litterarum apicem att gisse cognoscitur, sicut in cronicis declaratur.

10. De clade Polonie, que accidit tempore eius.

Eodem quoque tempore clades illa Polonie accidit, quod stirpe ducali et reg in Polonia deficiente naciones, que tributa solite erant reddere regi Polonie, co surrexerunt, quasi lupi rapaces, per circuitum vastantes regnum Polonie; monaster comburebantur et ecclesie, perimebantur monachi et ecclesiastice persone, senes iuvenes gladio iugulabantur, virgines ac vidue et maritate violabantur et in captiv tatem cum ignominia ducebantur. Consumpta autem per incendia subitosque gentiliu incursus iam pene tota Polonia, cum aliunde non esset auxilium, maiores natu inieru consilium, ut requirerent et invenirent et reducerent in regnum exulem et eiectu Kazimirum. Hic enim competenter instructus et iuvenis factus robustus, ex Alemani in Gallias transiens et in monasterium Cluniacense veniens, sancta conversacion

---

Wiersz 4—12 Iste Kazimirus . . . Eodem quoque tempore„ **Ad ordinem historie prosequen dum, de quo supra memoravimus, notandum est, quod Casimiro parvulo per nobiles Pol nie cum matre in Alemanniam expulso et beato Stanizlao puero, ipsius contemporaneo in Polonia iam litterarum studiis occupato, ipso eodem tempore . . . IX—XI.** — **Iste Ka zimirus cognominatus Karolus, de quo supra premisimus, quod fuerit cum matre in Al manniam expulsus, beati Stanislai fuit contemporaneus etc.** *jak w tekscie, XII.* — 4 et *nie ma II.* — 4 ad prosequendum„ prosequendo *IVa.* — 5 subicimus„ subiturus *II, III* 5 quod„ qui *II—IV.* — 5 fuerit„ fuit *II—IV.* — 8 declaratur„ legitur *IVa.* — 12 Eoden quoque tempore„ ipso eodem tempore *IX—XI.* — 12 clades . . . accidit„ clades in Poloni accidit *IX*; clades illa accidit Polonie *X—XI.* — 12 Polonie„ in Polonia *XII.* — 15 com burebantur„ comburuntur *XII.* — 16 ac„ et *IX—XI.* — 16 et„ ac *IX*; *nie ma XII.* — 16—17 in captivitatem„ captivitate *II.* — 17 ducebantur„ deducebantur *IX—XII.* — 17 au tem„ *nie ma IV.* — 17 gentilium incursus„ incursus gentilium *IX.* — 19—20 requirerent . . Kazimirum„ invenirent et requirerent et reducerent eiectum exulem Casimirum in regnum *IX* 20 Kazimirum„ ducem Kazimirum *XII.* — 20 Alemania„ Alamania *X*; Almania *XI.* — 21 in„ *nie ma II—IV.* — 21 in . . . transiens„ transiens in Gallias *IX.* — 21 Cluniacense„ Dirmacense *IX*; *nie ma X*; Climacense *XI.*

monachorum Deo ibidem famulancium illectus et spiritu Dei inflammatus, vitam mutavit et sub habitu sancti Benedicti Deo militare cepit.

11. De recuperacione regis[1] Kazimiri de claustro Cluniacensi.

Ac vero legati Polonorum assumpto comitatu multo variisque muneribus in auro et argento, profecti sunt ad requirendum ducem Kazimirum. Tandem post longam peregrinacionem pervenientes Cluniacum invenerunt eum ibidem sub habitu monastico iam septimum agentem annum. Expositisque causis itineris et apertis thezauris suis obtulerunt ei et abbati suo munera, vasa aurea et argentea, subinferentes quot clades et quanta mala propter ipsius absenciam sustineat Polonia; denique petunt dominum abbatem, ut eis ducem suum restitueret, supplicant nichilominus Kazimiro, ut in Poloniam rediret regnumque gubernaret et populum suum ab hostibus liberaret. Abbas autem habito prudentum virorum consilio respondit, se non posse annuere peticioni ipsorum neque satisfacere desiderio, quia is, qui renunciavit seculo, redire non posset ad seculum, nisi provida summi pontificis ad hoc accederet dispensacio. Tunc legati Polonie responso abbatis accepto gradu concito Romam adeunt, summo pontifici Benedicto nono[2] legacionem proferunt, dispensacionem petunt, allegant quoque calamitates Polonie, profanacionem fidei Christiane, incendia ecclesiarum, subversionem urbium, violacionem virginum, oppressionem viduarum, effusionem sanguinis innocentum et multitudinem Christianorum utriusque sexus deductam in captivitatem et redactam in servitutem paganorum.

Wiersz 7 legati„ letati *III.* — 7 variisque„ variis et *IX.* — 8 requirendum . . . Kazimirum„ ad ducem Cazimirum requirendum *IX.* — 8 ducem„ regem *II—IV.* — 9 Cluniacum„ Diviciacum *IVa*; Dirmacum *IX.* — 9 invenerunt eum ibidem„ eum ibidem inveniunt *XII.* — 11 obtulerunt . . . aurea„ obtulerunt ei munera sua et abbati vasa aurea *IX.* — 13 ducem„ regem *IX—XI.* — 13 Kazimiro„ Kazimirum *IX, XI.* — 15 prudentum virorum„ virorum prudentum *IX*; prudenti virorum *XII.* — 15 annuere peticioni ipsorum„ eorum peticioni annuere *IX.* — 16 ipsorum„ eorum *IV, IX—XII.* — 16 desiderio„ desiderio ipsorum *IV.*, 16—17 redire non posset„ non posset redire *IX.* — 17 pontificis„ *nie ma IX.* — 18 responso„ repulso *II.* — 18 responso . . . accepto„ accepto responso abbatis *IX.* — 19 proferunt„ perferunt *II—III*; preferunt *X.* — 19 quoque„ autem *IV.* — 19—20 calamitates Polonie„ *nie ma IX.* — 20 profanacionem„ prostracionem *X.* — 20 subversionem„ subversiones *II, XI.*

[1]) W napisach rozdz. 11—13 rękopisy nazywają Kazimierza „rex“, w tekscie zaś przeważnie „dux“, jak i vita minor. [2]) Benedykt IX 1033—1044.

12. De dispensacione regis Kazimiri, de denarioque sancti Petri.

Auditis autem papa Benedictus Polonie desolacionibus, Christiane fidei compass casibus gentique orbate principe misertus, ducem Kazimirum ad tenenda regni Polo gubernacula redire decrevit. Ne ergo stirps regia vel ducalis omnino deperiret regnum Polonie successore careret cum eodem duce Kazimiro, ut matrimonium le time posset contrahere, misericorditer dispensavit. Ob cuius dispensacionis benefici ac recordacionis memorabile signum indictum est Polonis, ut in tonsura rotunda c formarent se moribus religiosorum. Statutum est nichilominus, ut pro alendo lum ecclesie beati Petri Rome censum solverent, quod vocatur Swatopetre id est sanct beati Petri. Exsecuti negocium, assecuti propositum legati Polonorum leti et alac redeunt Cluniacum et exinde excipientes ducem suum Kazimirum veniunt in Alemani ad imperatorem Ottonem avunculum suum.[1] Ubi cum exercuisset magne probit audaciam, sexcentorum virorum armatam miliciam ad eum deducendum et in regn intronizandum transmisit imperator in Poloniam. Hinc veniens licet cum difficultate bellorum certamine, tandem hostibus expugnatis, cum pace possedit regnum Polon

13. Quomodo rex Kazimirus de dispensacione uxoratus e

Post hec accepit uxorem de Rusie principibus nobiliorem nomine Dobroneg dictam, cognomine Mariam, ex qua genuit quatuor filios, primogenitum Boleslau secundum Wladislaum, tercium Mesconem, quartum Odonem.

Wiersz 6 decrevit„ precepit *IX*. — 7 duce„ *nie ma IX*; rege *X*, *XI*. — 9 memorabil memoriale *X*, *XII*. — 10 indictum„ inditum *III*; iniunctum *IVa*, *X*. — 11 beati„ san *XII*. — 11 Swatopetre„ Suatopetre *IV*, *IX*; Swantopetre *X*; Suiatopetre *XI*; Suatupet *XII*. — 11—12 sanctum beati„ sanctum *IX*; censum sancti *XII*. — 12 Polonorum„ Pol nie *IX*. — 13 redeunt„ *nie ma IX*. — 13 Cluniacum„ Dumacum *IX*. — 13 d cem„ regem *IX—XI*; dominum suum ducem *XII*. — 13 suum„ *nie ma IX*. — 13 in„ *X*; *nie ma XII*. — 13 Alemaniam„ Alamaniam *X*; Almaniam *XI*. — 14 Ottonem„ *nie* IX, *XII*. — 16 imperator„ nie ma *IX*. — 16—17 Hinc . . . Polonie„ *nie ma XII*. 21 Rusie„ Rusye *IX*; Ruszie *X*; Rusia *XI*; Russie *XII*. — 21 Dobronegam„ Dobrgn vam *II*; Dobroneam *IVa*. — 23 Mesconem„ Meschonem *IX*. — 23 Odonem„ Ottonem *IX*

[1]) Ob. uwagę na str. 272.

14. De archiepiscopatu Cracoviensis ecclesie.

Eodem tempore anno M°XL°VI° Aaron monachus Tinciensis in episcopum 1046
Cracoviensem postulatur. Assumptus autem ad peticionem regis Kazimiri, per eundem papam Benedictum Colonie consecratur et privilegio [1] archiepiscopatus insignitur. Forma autem posicionis eius talis in cronicis reperitur:

Pro reverencia principis apostolorum, sub cuius velamento te staturum constituisti et pro amore regis Kazimiri, qui et Karoli, domini vestri eiusque coniugis Marie eorumque filii Boleslai tociusque regni vestri statuimus, stabilimus, dicamus, benedicimus in perpetuum archiepiscopatum apud civitatem Cracoviensem, que hactenus erat episcopatus. Cui eciam subicimus omnes omnium episcopatuum parrochias, que in toto regno sunt Polonico, ut archiepiscopali more uniuersis presideat. Tibi quoque, archiepiscope, concedimus pallium diebus sollempnibus deferendum.

Denique anno M°L°VIII° rex Kazimirus vita excessit et Boleslaus filius eius in 1058
regnum successit. Anno quoque M°L°VIIII° Aaron archiepiscopus Cracoviensis obiit, 1059
cui Lambertus, qui et Zula dictus, succedens archiepiscopatus insignia petere noluit. Hic est Lambertus, qui beatum Stanislaum ecclesie Cracoviensis canonicum instituit. Quo mortuo anno M°L°XXII° Stanislaus successit et octavo sui episcopatus anno sub 1078
rege Boleslao ad martirii palmam pervenit, III° ydus Aprilis, luna VI, feria 1079 11 Kwiet.
quinta post octavas Pasche, qua cantatur: Surrexit pastor bonus, sub Gregorio papa VII° [2].

Wiersz 3 M°XL°VI°„ M°L°XVI *II.* — 3—4 in . . . postulatur„ postulatur in episcopum Cracoviensem *IX.* — 4 Assumptus„ qui assumptus *IX.* — 4 autem„ et *IX.* — 4 peticionem„ peticiones *III.* — 4 regis„ ducis *XII.* — 6 reperitur„ invenitur *IX.* — 8 domini vestri„ domini nostri *II, III, XII*; vestri domini *IX*; dominum *XI.* — 9 vestri„ nostri *II, III, XII.* — 10 apud„ circa *IX.* — 10 que„ ubi *IX*; qui *XI.* — 12 regno sunt„ sunt regno *XII*; regno Polonie sunt *IX.* — 12 more„ iure *X.* — 16 quoque„ quoque domini *IX.* 17 Lambertus„ Lampertus *II, IV, X.* — 17 Zula„ Zela *XII.* — 18 Lambertus„ Lampertus *IV, X, XII.* — 18 canonicum instituit„ instituit canonicum *IX.* — 20 martirii palmam„ palmam martirii *IX.* — 21 qua„ que *III*; quo *XII.* — 21 cantatur„ canitur *IV.* — 21 surrexit„ alleluia surrexit *XII.* — 21 VII°„ *wszystkie rękopisy mają mylnie III°*

[1]) O podrobionym tym przywileju ob. Mon. Pol. hist. III, 323—327. [2]) Grzegorz VII, 1073—1085.

15. De probitate et perversitate regis Boleslai.

Hic Boleslaus propter sui sceleris immanitatem, quam exercuit in bea martire Stanislao, cognominatus est sevus, propter excellenciam largitatis anton masice dictus est largus, ob insignem audaciam virtutis appellatus est bellicos Quante enim liberalitatis, quanteque probitatis extiterit, per singula enarrare n est necesse. Licet autem bonum virtutis fundamentum iecisse videatur ab inicio, s tamen terra sabulosa dehiscente omne opus, quod videbatur esse de genere bonoru corruit in abyssum. Quia vero ambiciosos oportet esse liberales, cum expetant h manos favores, quod in eo liberalitatis fuit, vento ambicionis exsufflatur, quod ve strenuitatis exstitit, profundo viciorum involvitur. Hic improbus pro recuperan terminis regni Polonie, quos amiserant patres sui post tempora proavi sui mag regis Boleslai, suo stipatus exercitu exteras regiones peragravit et contra rebell prelia multa commisit. Iam vero septimus annus volvebatur, quo rarus in patri continuus in castris, semper vero apud hostes morabatur. Commoratus autem commixtus inter gentes didicit opera eorum et servivit immundiciis eorum. Intermis studio virtutum, factus est sentina omnium viciorum, traditus quoque in reprobu sensum, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, passionibus ignominie contumelie affectus, carnis sue sequens luxuriam, gloriam suam in ignominiam et nat ralem usum mutavit in eum usum, qui est contra naturam.

16. Quomodo vulgus per nobiles et nobiles per Boleslaum sunt deleti.

Dum vero avidus victorie perdiutissime extra patriam immoratur, mora ei rei publice quantum commodi attulit et utilitatis, tantum postmodum ingessit disc minis, quantumque in se honeste habuit exercitacionis, tantum peperit fede insolenc

---

Wiersz 3 sui sceleris„ sceleris sui *XII.* — 3 sceleris immanitatem„ immanitatem scele *IX.* — 6—7 non est necesse„ non necesse est *IX.* — 8 sabulosa„ zabulosa *IX—XI.* — 8 d hiscente„ dehiescente *II—IV.* — 9 expetant„ expectant *II, IX, X, XII.* — 9—10 humanos *nie ma IX.* — 12 post tempora„ *nie ma IX, X*; postquam *XI.* — 12 proavi sui„ patr sui *IVa*; *nie ma IX, XI.* — 14 prelia multa„ multa prelia *IX.* — 14 volvebatur„ *nie m IX.* — 15 apud„ circa *IX.* — 16 gentes„ gentiles *IX.* — 16 et . . . immundiciis„ eorum servivit inmundiciis *IX.* — 17 est„ *nie ma II, III.* — 19 in„ *nie ma IX.* — 25 mora„ moram *IX.* — 26 commodi„ commodum *XII.* — 26 ingessit„ gessit *IX.* — 27 quan tumque„ quantumcunque *IX, X*; quantum *XII.* — 27 in„ *nie ma X, XII.* — 27 habuit habuerit *XII.* — 27 peperit„ peperit sibi *XII.*

ac dissolucionis. Nobilibus enim Polonie cum rege bellorum exercitacionibus occupatis, interim uxores ac filias eorum servi ad sua vota inflectunt, quasdam longa expectacione maritorum fessas, alias desperacione deceptas, vi nonnullas ad serviles amplexus pertractas. Denique servi, ut scriptum est, delicate enutriti, protervientes in dominos suos, lares eorum et cubilia occupant, municipia firmant, non solum vero contra reversuros municiones exstruunt, verum eciam reversis bellum infligunt. Nobiles vero Poloni, qui cum rege fuerant in castris multo tempore demorati, comperta fama tante prodicionis ac sceleris perpetrati, zelo iniurie vindicande animis concitati, contra regis imperium reversi sunt ad propria illicenciati. Tandem servorum municionibus vix expugnatis, pro singulari temeritate singularibus eos perdiderunt suppliciis. Sed et feminas, que ultro servis consenserant ac thori legitimi prevaricatrices extiterant, penis atrocissimis peremerunt. Extunc olea in oleastrum et favus versus est in absinthium.

17. Quomodo ad ubera mulierum catulos fecit apponi.

Rex vero Boleslaus post multas cedes adversariorum et victorias elevatus in superbiam, belue rugientis induens seviciam, efferatis animis in Poloniam rediit et in suos ab hostibus bellum intorsit. Fingit illos iniurias suas non in plebe ulcisci, sed regiam in plebe maiestatem persequi; gloria enim, inquit, est principis in multitudine plebis, plebe vero deleta, rex quid erit? Ait eciam viros uxorios sibi non placere, quibus plus placet causa feminea quam principis obsequela. Conqueritur nichilominus se non tam apud hostes desertum, quam hostibus ultro et studiose expositum. Proinde maiores et precipuos capitis abscisione dampnat et quos aperte capere non valet

---

Wiersz 1 ac„ et *II.* — 2 eorum„ ipsorum *II.* — 2 inflectunt„ flectunt *IX.* — 3 vi„ in *II, IV, X*; *nie ma XI.* — 5 eorum„ ipsorum *IX—XII.* — 5 cubilia„ cubicula *IV.* — 5 vero„ *nie ma IX.* — 7 Poloni„ Polonie *XII.* — 7 comperta„ contra comperta *IV*; comperta autem *XII.* — 8—9 contra . . . illicenciati„ *nie ma X.* — 10 perdiderunt„ prodiderunt *IV, X.* — 10 et„ etiam *IX.* — 11 que„ quo *II, III.* — 11 ultro„ vultus *IX.* — 11 servis„ suis servis *II—IV.* — 11 consenserant„ concesserant *II*; consenserunt *XII.* — 11 extiterant„ extiterunt *XII.* — 12 atrocissimis„ atrocerrimis *X.* — 12 peremerunt„ perimunt *IX.* — 12 versus est„ reversus est *IX, X.* — 13 absinthium„ absinthim *II*; absinthum *III.* — 17 et victorias„ convictorias *III.* — 18 efferatis„ effrenatis *II.* — 18 in Poloniam rediit„ rediit in Poloniam *IX, X.* — 19 intorsit„ retorsit *I.* — 19 Fingit„ pingit *XII.* — 19 ulcisci„ persequi *IX.* — 19—20 sed . . . persequi„ *nie ma IX.* — 20 inquit, est„ est, inquit *XII.* — 21 viros uxorios„ viros uxoratos *IX.* — 21 sibi non placere„ non placere sibi *XII.* — 22 obsequela„ obseqnia *IX.* — 23 non„ *nie ma XII.* — 23 et studiose„ *nie ma II—IV.* — 24 dampnat„ dampnavit *IX.* — 24 valet„ valuit *IX.*

vel perimere veretur, insidiis aggreditur. Mulieres quoque, quibus mariti pepercera ducti humana mansuetudine, tanta insectatus est inhumanitate, ut ad earum ube catulos applicare non horruerit, infantulis abiectis, quibus hostis pepercisset, si Sci vel gentilis fuisset. Astruebat enim pocius exstirpari oportere scortorum scandal quam foveri. Quot tunc mulieres ingenue, quot matrone nobiles, quot denique ma tate pudice servili prostitute sunt incestui et habite ostentui, quotque servorum dominos conspirata est malicia, quot capita suppliciis exposita, hoc de vena exici crudelissimi Boleslai processit, hoc de fonte amaritudinis ipsius emanavit.

18. De canonica ammonicione.

Videns autem Stanislaus Craçoviensis episcopus, quod crudelem Boleslau a nefario opere et a sua truculencia non posset paterne revocare, sed quasi lupu rapacem et beluam sevientem in oves dominicas desevire et gladium tyrannid eius in populo Christiano crassari et sanguine innocentum debriari, iura quoq thori maritalis violari, Deum non timere, hominem non vereri, iusticiam opprim ascendens ex adverso se murum pro domo Domini opposuit et ponere anima suam pro grege Domini non dubitavit; Christi quoque hostia mox futurus, vel agnum mansuetum sese obtulit ad immolandum. Premissa igitur ammonicio secundum normam ecclesiastice discipline, prius illi regni comminatur excidiu deinde anathematis intentat gladium, ecclesie quoque denegat introitum. At i paterne correccionis impaciens quasi lignum tortuosum et aridum, quod facilius fran potest quam dirigi, ad deteriora quelibet provocatur, immaniori vesania induitur ut alter Pharao iusto Dei iudicio maiori duricia cordis excecatus induratur.

Wiersz 1 vel perimere„ sed perimere *II.* — 1 veretur„ verebatur *IX.* — 1 quoque„ ve *X.* — 1 pepercerant„ pepercerunt *II—IV.* — 2 mansuetudine„ consuetudine *IX.* — 5 qu matrone nobiles„ quot tunc mulieres vidue *IX.* — 6 habite„ inhibite *IX.* — Boleslai„ r gis Boleslai *II.* — 8 ipsius„ *nie ma X.* — 12 Stanislaus„ sanctus Stanislaus *IV.* 13 opere„ *nie ma XII.* — 15 crassari„ grassari *X.* — 15 debriari„ inebriari *IX.* 16 thori„ *nie ma XII.* — 16 violari„ violare *IX.* — 16 hominem„ homines *IV.* — 16 i sticiam„ iura *IX*; iusticiam non *XII.* — 17—18 et ponere . . . non dubitavit„ et anima suam pro grege Domini et ponere non dubitavit *III*; (et) ut pastor bonus pro ovibus su animam suam ponere non dubitavit *IX—XII.* — 19 igitur„ ergo *IV.* — 20 normam„ m ram *IX*; formam *XI, XII.* — 23 dirigi„ erigi *XI*; flecti vel dirigi *XII.* — 23 immanior in maiori *II, IV, IX—XII.* — 23 induitur„ indicitur *IX*; induratur *XI.* — 24 excecat induratur„ induratur excecatus *IX.*

19. Quomodo sanctus Stanislaus martirizatus est per regem Boleslaum ad ecclesiam sancti Michaelis.

In ecclesia itaque sancti Michaelis de Rupella sancto presule divina celebrante et patrocinia sanctorum implorante, iuxta aram inter infulas, non ordinis, non loci, non temporis, non sanctorum; non divinam presentem reveritus maiestatem, corripi et ab ara trahi iubet antistitem. Ad quem satellites atrocissimi quociens irruere temptant, tociens cadunt, tociens compuncti ruunt; tercio prostrati mansuescunt. Quos tyrannus stans ante fores ecclesie obiurgat indignantissime dicens: O, inquit, ignavi et degeneres, non potestis unum sacerdotem trahere! Deinde irruens ad aram, ut Dohec Ydumeus in Christum Dominum, manus inicit violentas, ipse sponsum a gremio sponse, pastorem ab ovili [abstrahit], ipse patrem inter filie amplexus et filium in maternis pene obtruncat visceribus. O luctuosum, o transfunebre funeris spectaculum! Sanctum prophanus, pium sceleratus, presulem sacrilegus crudeli gladio prosternit et diris vulneribus impressis, ense iam saciato sanguine, Deo dignam victimam efficit. Sic iustus cadit coram impio, sic bonus pastor moritur pro grege suo, sic granum frumenti cadens in terram surgit in uberem spicam et excussa palea transit in horreum Domini cum fruge multa; sic miles Christi, sic atletha Domini agonizat pro iusticia, sic Naboth verus moritur in area, ne in hortum olerum transeat vinea. Clamat in celum vox fusi sanguinis, terra non silet sudans aspersione rosei cruoris ipseque met gladius parricide cruentatus martiris sanguine perpetrati sceleris vindictam expetit in auctore. Sic cruentissimus innoxium scelestis manibus interimit martirem gloriosum et singulos artus minutissime dissecans membratim discerpit, bestiis et volucribus celi in

---

Wiersz 4 Michaelis„ Mychahelis *IX.* — 6 non divinam„ *nie ma IX.* — 6 presentem„ presenciam *XI.* — 6 reveritus„ *nie ma IX*; reveritus est *X.* — 6—7 corripi . . . antistitem„ *nie ma X.* — 8 tociens compuncti„ compuncti *IX.* — 9 indignantissime„ indignatissime *II—IV.* — 9 inquit„ *nie ma I.* — 11 Dohec„ Dehoc *IX*; Doch deech *XI*; Dvech *XII.* — 11 Ydumeus„ Ydomeus *II, III.* — 11 dominus„ domini *II, IV, IX, XI, XII*; deum *X.* 11 inicit„ iniecit *XI*; mittit *X.* — 12 abstrahit„ *nie ma w tekstach, sens jednak i tekst mistrza Wincentego II, 20 tego wyrazu wymagają.* — 13 O luctuosum . . . spectaculum„ O quam funebre funeris spectaculum *IX.* — 13 transfunebre„ lugubre *XII.* — 14 prosternit„ prostravit *XII.* — 15 efficit„ effecit *X, XII.* — 16 Sic„ sicut *II.* — 16 coram impio„ *nie ma III.* — 18 Domini„ *nie ma II—IV*; dominicum *X, XII.* — 18 miles Christi„ miles domini *IX.* — 18 atletha Domini„ adletha Christi *IX.* — 19 sic . . . vinea„ *nie ma IV.* — 19 Naboth„ Nabaoth *II, III.* — 19 Naboth verus„ Nabochnerus *IX.* — 21 expetit„ expectat *IX.* — 22 auctore„ auctorem *X*; actorem *XI.* — 22 et„ quod *II*; qui *III.* — 23 artus„ arcus *I.*

omnem ventum dispergit, acsi a singulis partibus membrorum pena exigi debuisse et memoriam nominis ipsius auferri de sub celo credidisset. O iocundum, o suave De iudicium et omni prorsus dulcedine plenum, quia ille Boleslaus superbissimus hu milis pontificis malleator ei, quem cruentis manibus malleavit, quasi speciosur diadema non sine regali purpura beato Stanislao aulam regis eterni ingressur fabricavit.

20. De aquilis et celestibus radiis ad custodiam corpori celitus deputatis et de reintegracione membrorum eiusden

Sed Deus omnipotens, qui in suis operibus semper est laudabilis et in sanct suis predicatur mirabilis, ad declarandas et custodiendas sui gloriosi martiris exs quias celestes et terrenas subito deputavit creaturas. E quatuor namque mundi partib a Deo cominus misse, quatuor vise sunt advolare aquile, que sublimius locu passionis circinantes a contactu sacri corporis abigerent vultures aliosque sanguipet alites. Cuius in custodele reverencia pervigili diem nocti et noctem continuant di Noctem appellem an diem? diem pocius dixerim quam noctem; hec enim altera n est, de qua scriptum est: Et nox ut dies illuminabitur. Mire eciam rutilancie tot singulis locis celitus divine fulserunt lampades, quot sacri corporis disperse su partes. Videres tunc ipsum celum terre dedisse suum ornatum et gloriam, quam qu rundam decore siderum et quibusdam radiis solis putares distinctam. Hac vero alac tate miraculi animati ac zelo devocionis quidam patrum accensi sparsas membror minucias colligere gestiunt, pedetentim ad locum passionis accedunt. Mirabile dict Corpus integerrimum reperiunt, tinctum sanguine, sine omni cicatricum notamin tollunt, asportant et apud eandem basilicam sancti Michaelis iuxta introitum eccles divinis conditum aromatibus recondunt. Per decennium autem, quo gleba corporis be

---

Wiersa 2 memoriam„ memoria *IX.* — 4 ei„ eum *IX.* — 4 quasi„ quam *II, III, IX, X XII.* — 13 E„ ex *X, XI*; de *IX.* — 14 cominus misse„ quominus *IX.* — 15 contact tactu *IV.* — 15 abigerent„ ambigerent *IX*; abicerent *X.* — 16 Cuius . . . continuant die Cuius custodia fideli reverencia pervigili diem nocti et noctem diei continuant *IX.* — 17 a pellem„ appellant *XII.* — 17 an„ ante *III, IV*; *nie ma XII.* — 17 pocius„ post *IX.* 18 eciam„ enim *XII.* — 19 fulserunt„ fulsere *X.* — 19 lampades„ lampade *II.* 20 videres„ videns *IV, XI.* — 20 et„ quam *III.* — 21 quibusdam„ quibus *IX.* — 21 p tares distinctam„ *nie ma IX.* — 21 Hac„ hanc *II.* — 22 miraculi„ mirabili *XI.* — 23 m nucias„ minutas particulas *IX.* — 24 cicatricum„ cicatricium *II.* — 25 basilicam„ ecc siam *XII.* — 26 divinis„ diversis *XI.*

Stanislai martiris ad ecclesiam sancti Michaelis sepulta quievit, iugis dictarum lampadum splendor ab eodem loco non discessit.

21. De apparicionibus et revelacionibus beati Stanislai.

Ex eo igitur tempore Deus ad gloriam sui nominis merita gloriosi sui martiris cepit declarare multis miraculis. Crescebat enim cottidie et per omnes volitabat virtutum eius opinio et augebatur paulatim populi circa sanctum devocio. Fiebat frequenter super sepulchrum ipsius de nocte luminum coruscacio et erat in eodem loco devotorum hominum in oracione pernoctacio. Fiebant quoque sancti Stanislai multe revelaciones et tribulati corde recipiebant multas consolaciones et diversarum infirmitatum quamplurimas curaciones. Unde accidit, ut quidam vir bonus, dum secundum consuetudinem sepulchrum beati Stanislai visitaret et intempeste noctis silencio ibidem cum aliis in oracione persisteret, vidit quadam nocte cum hiis, qui aderant in ecclesia beati Michaelis, que tota celesti radiabat lumine, beatum Stanislaum pontificalibus indutum cum personis venerabilibus ad aram stare et divina sacramenta peragere ac pontificalem benediccionem astantibus dare.

22. Item.

Alias quoque de nocte eadem ecclesia beati Michaelis multo lumine coruscante, quibusdam viris devotis et feminis in oracione pernoctantibus et furtivas vigilias circa tumbam agentibus visus est sanctus pontifex Stanislaus in medio ecclesie pontificalibus amictus stare et cum duobus ordinibus personarum venerabilium psalmos Davidicos decantare et vocibus alternantibus ymnos dulcissimos resonare.

Wiersz 1—2 lampadum„ lampadarum *II—IV, XI, XII.* — 1—2 lampadum splendor„ splendor lampadum *IX.* — 6 sui„ *nie ma IV.* — 8 eius„ ipsius *IX, XI, XII.* — 8—10 Fiebat . . . pernoctatio„ *nie ma III.* — 12 curaciones„ consolaciones et curaciones *XII.* — 13 dum„ *nie ma IX.* — 14 persisteret„ pernoctaret *I.* — 14 hiis„ iis *III.* — 15 Michaelis„ Mychahelis *IX.* — 15 celesti„ celestis *III.* — 17 ac . . . dare„ *nie ma II*; *jest bowiem przerwa w rękopisie.* — 21 Michaelis„ Mychahelis *IX.* — 21 lumine coruscante„ choruscare *IX.* — 22 quibusdam . . . furtivas„ quibusdam viris et feminis pernoctancium et furtivas *IX.* — 22 viris . . . feminis„ viris et feminis devotis *I.* — 23 sanctus pontifex„ pontifex sanctus *IX*; sanctus *XII.* — 25 alternantibus„ alterantibus *II.* — 25 dulcissimos„ dulcisonos *III, XI.*

23. Item.

Ad sepulchrum quoque ipsius viris pluribus et mulieribus ex devocione cor currentibus et tumbam eius amplexibus cordis et oris contingentibus vel aliqu de pulvere aut lapillis sepulcri eius capientibus huiuscemodi tactus et multas egrit dines curavit corporis et quam plurimas pestes fugavit mentis. Ipse eciam talibu dum adhuc ad ecclesiam beati Michaelis sanctum eius quiesceret corpus, frequente apparuit et de multis, que ad salutem vel consolacionem anime pertinent, edocu et hoc idem iam ad maiorem ecclesiam translatus fecit.

24. Item de anuli virtute.

Denique anulo eius pontificali consignati vel de aque intinccione ipsius anu potati, innumerabiles infirmi, maxime gutturosi et morbis turgentibus inflati, no solum fideles Christiani, sed et perfidi Iudei per merita martiris Christi Stanisla usque in diem hodiernum optate restituuntur sanitati. Longum est autem enarrar et calamo describere, quot et quantis signis tunc Dominus sanctum suum clarificavit sed fragilis humana condicio, ingrata Dei beneficio, multa ipsius miracula neglex et processu temporis oblivioni tradidit.

25. De morte et eventu regis Boleslai.

Cum igitur beati Stanislai sanctitas per ora hominum lacius volitaret frequen tesque appariciones fierent et miraculorum ipsius insignia aures truculentissim regis attingerent, Boleslaus, cuius nomen ex duobus corruptis compositum, versu in latinum dolorem et gloriam sonat, id presignans, quod ipsius gloria foret i

---

Wiersz 4 amplexibus„ amplectentibus *IX.* — 7 dum„ *nie ma IX.* — 7 Michaelis„ Mycha helis *IX.* — 8 anime pertinent„ pertinent anime *XII.* — 9 et hoc„ et hec *IX.* — 9 ide iam„ idem translatus iam *XII.* — 13 aque„ aliqua *IX*; aqua *X, XI.* — 13 aque . . anuli„ aque ipsius anuli intinctione *XII.* — 14 infirmi„ infirmitates *IX.* — 15 sed et sed *III, XII.* — 15 martiris„ gloriosi martiris *IX.* — 16 diem hodiernum„ hodiernu diem *I, IX.* — 18 sed„ et *IV.* — 18 beneficio„ beneficia *IX.* — 18 ipsius miracula„ mi racula ipsius *XII.* — 19 oblivioni tradidit„ tradidit oblivioni *I.* — 23 Cum„ Dum *I—III X, XI.* — 23 hominum„ *nie ma IX.* — 23—24 frequentesque„ et frequentes *IX—XII.* — 24 appariciones„ operaciones *I.* — 24 truculentissimi„ truculentissimas *IV.* — 25 composi tum„ compositum est *IX.* — 25 versum„ versum est *IX.* — 26 latinum„ latino *IX.*

ignominiam commutanda et voluptatum eius dulcedo, putredo et vermis, in amaritudinem absinthii et fellis esset convertenda; impaciens glorie et invidens tante excellencie beatissimi pontificis et martiris Stanislai, nimio timore percussus, ut parricida cruentissimus, quem non malicie consciencia fecit humilem, sed sceleris audacia reddidit contumacem, non minus patrie, quam patribus invisus in Hungariam secessit expulsus. Tempore vero modico, secundo videlicet exilii sui anno, inaudito 1081
languore correptus et in amenciam cecidit et mortem sibi conscivit. Mesco vero filius eius cum eo in exilium actus, in primo pubertatis flore veneno interiit et sic tota domus Boleslai corruit et martiri Stanislao iustas penas exsolvit.

26. De amissione corone Polonie.

Notandum quoque, quod sicut per modestiam ac pietatem proavi sui magni regis Boleslai corona regni Polonie aucta crevit, sic per huius Boleslai impietatem decrevit. Nam propter parricidium ipsius, quod in beato Stanislao martire commisit, non solum corona de capite posteritatis ipsius cecidit, sed et ipsa Polonia usque ad presens tempus suam gloriam et regni honorem amisit et sicut ille Boleslaus sue gentis dilatavit imperium, sic iste velut rex insipiens populum perdidit, nobiles peremit et in solitudinem Poloniam redegit. Et quemadmodum ille episcopatus fundavit et donis regalibus ampliavit, episcopalem quoque dignitatem extulit, sic iste sanctum Dei presulem Stanislaum mactando crudeliter, regale sacerdocium prophanavit. Iusto ergo Dei iudicio agitur, ut qui innocentem occidit, ipse sibi vitam adimeret et qui caput pontificis amputare non horruit et infulam conculcavit, ipse quoque profugus exularet et regium diadema sibi ac suis posteris amputaret et peregrinus in terra aliena male dies suos finiret. Et sicut ipse corpus martiris in multas partes secuit et in omnem ventum dispersit, sic Dominus regnum eius scidit et

---

Wiersz 2 convertenda„ commutanda *IX.* — 2 glorie„ gloria *IX.* — 4 parricida„ patricida *III.* — 5 reddidit contumacem„ contumacem reddidit *IX.* — 5 Hungariam„ Ungariam *I, IX.* — 7 languore„ languore corporis *IV.* — 7 conscivit„ imminere vidit *IX*; quesivit *X.* 8 veneno interiit„ interiit veneno *XII.* — 9 martiri„ martiri Christi *VI.* — 13 quoque„ autem *IX.* — 14 corona . . . Boleslai„ *nie ma IV.* — 14 huius . . . impietatem„ impietatem huius Bolezlai *IX.* — 16 posteritatis ipsius„ ipsius posteritatis *IX.* — 16 ipsius„ eius *XII* 16 cecidit„ cedit *II.* — 16 et„ *nie ma IX.* — 16 Polonia„ *nie ma XII.* — 17 regni honorem„ honorem sui regni *IX.* — 17 et„ qui *III.* — 17 Boleslaus„ *nie ma*, *bo wyskrobane IX.* — 18 sue . . . imperium„ imperium sue gentis dilatavit *IX—XI*; sue gentis imperium dilatavit *XII.* — 18 iste„ ille *III.* — 19 peremit„ interemit *XII.* — 19 Et„ qui *III.* — 21 Dei„ domini *II*; *nie ma XII.* — 24 regium„ regni *IX, XI.* — 25 Et„ quod *III.*

plures principes in eo dominari permisit et, ut peccatis nostris exigentibus in pr senciarum cernimus, hoc regnum in se ipsum divisum in conculcacionem et dire cionem vastantibus per circuitum dedit. Sed sicut divina potencia idem beatissimu presulis et martiris corpus sine cicatricum notamine redintegravit et ipsius sanct tatem signis et prodigiis declaravit, sic futurum est, ut per eius merita regnu divisum in pristinum statum restauret, iusticia et iudicio roboret, gloria honore coronet.

27. De restauracione regni Polonie[1].

Invenimus enim in descripcionibus annalium Polonorum et in vita beati St phani regis Hungarorum, quod dux Mesco factus Christianus ad dominum papa Leonem sollempnes nuncios misit et ab eo sibi dari coronam humiliter postulav Cumque summus pontifex sue peticioni benignum assensum preberet et corona mi opere iam fabricata foret, ecce ex Hungaria eodem tempore missi Romam veniu legati petentes, suum dominum ducem Stephanum regio diademate insigniri. Cu que in crastino nunciis Polonie dari corona debuisset, ut voti compotes ad dom num suum ducem Polonie leti redirent, eadem nocte angelus Domini pape Leo per visionem apparuit et duci Polonie dari coronam prohibuit, sed Stephano du Hungarie fore tradendam censuit. Quare autem illi dedit et isti dari prohibuit, eisdem cronicis causam insinuavit. Hec, inquit, gens magis diligit iniusticiam qua

---

Wiersz 1 dominari„ dari *IX*. — 1 peccatis nostris„ nostris peccatis *IX—XII*. — 1—2 presenciarum„ in presencia *II, III, XI*; presenciam *IX*. — 2 se ipsum„ semet *IX*. 3 sicut„ sic *II*. — 4 cicatricum„ cicatricium *IX*. — 4 redintegravit„ reintegravit *I X—XII*; reintegratum est *IX*. — 4 ipsius„ *nie ma IX*. — 5 declaravit„ declaruit *IX*. 6 restauret„ restauraret *IVa, X*. — 6 roboret„ robore *II*; roboraret *IVa*; roboretur *XI* 7 coronet„ coronaret *IVa*; coronetur *XII*. — 11 annalium„ annalibus *IX*. — 12 Hungar rum„ Ungarorum *IV, IX, XII*. — 12 Mesco„ Mescho *IX*; Meschko *XII*. — 12—13 p pam Leonem„ Leonem papam *XII*. — 13 sibi dari„ dari sibi *XII*. — 13 coronam„ cor nam regni Polonie *IX—XII*. — 14 summus . . . cumque„ *nie ma XII*. — 14—15 mi opere iam„ iam opere miro *IX*. — 15 Hungaria„ Ungaria *IV, IX, XI*. — 15—16 missi . legati„ missi veniunt legati Romam *IX*; Romam missi veniunt legati *X, XI*. — 16 ducem *nie ma IX, X*. — 17 dari corona„ corona dari *IX*. — 18 nocte„ die *X*. — 19 Poloni Cracovie *XII*. — 19 dari coronam„ dare coronam *II*; coronam dari *IX*. — 19—20 sed . prohibuit„ *nie ma XII*. — 20 Hungarie„ Ungarie *IX, XI*. — 20 dari„ *nie ma IX*. 20—21 in . . . insinuavit„ in hiisdem hec cronicis *IX*.

[1]) Co do tego rozdziału ob. str. 338.

laticiam, magis silvarum densitudinem et ferarum venacionem quam camporum planiciem et frugum ubertatem, magis diligit canes quam homines, plus pauperum oppressiones quam divinas leges et cetera, que ibi ab angelo insinuantur. Per eundem tamen angelum bona spes a Domino de restauracione regni Polonie promittitur ex eo, quod ibidem legitur: Verum tamen in fine dierum gentis illius miserebor et gloria regni illam illustrabo. Deus enim prescius futurorum, visitans peccata parentum in terciam et quartam generacionem filiorum, quia ipse solus novit, quando debeat misereri genti Polonorum et restaurare ruinas eorum, ideo usque ad ista tempora omnia insignia regalia, coronam videlicet, sceptrum et lanceam in armario Cracoviensis ecclesie, que est urbs et sedis regia, ut superius memoravimus, adhuc servat recondita, usque dum ille veniat, qui vocatus est a Deo tamquam Aaron, cui sunt hec reposita.

Pars III.

1. De translacione corporis sancti Stanislai.

Post passionem beati Stanislai, cum iam anni decimi volveretur circulus, quo eiusdem martiris ad ecclesiam sancti Michaelis humatum quieverat corpus, apparuit gloriosus pontifex cuidam nobili matrone, que locum eius sepulture solita erat frequentare et interdum nocte profunda ibidem in oracione persistere ac merita sanctitatis ipsius pro suis necessitatibus interpellare. Quadam igitur nocte, dum devocioni ibidem intenderet, vidit beatum Stanislaum presulem ad altare sancti Michaelis visibiliter quasi missarum sollempnia celebrantem et sibi in modum corone venerabilium personarum ordinem assistentem. Peractis autem divinis audit eum sese taliter alloquentem: Ego sum Stanislaus Cracoviensis episcopus. Vade, dic episcopo et canonicis, fratribus meis, ut corpus meum transferant ad ecclesiam

---

Wieras 1 densitudinem„ densitatem *IV*, *IVa*, *IX*, *nie ma X*. — 2 magis . . . homines„ *nie ma XII*. — 4—5 promittitur„ permittitur *III*. — 5 quod„ *nie ma IX*. — 5 gentis„ *nie ma IX*. — 6 gloria regni illam„ gloria regni illa *II—IV*; gloria regni viam *IX*; gloriam regni illam *X*, *XII*. — 6 illustrabo„ instaurabo *X*. — 7 peccata„ peccatum *XII*. — 7 quia„ que *IX*. 10 armario„ armariolo *XI*. — 11 servat„ servant *IVa*, servantur *IX—XII*. — 12 reposita„ recondita *X*; reposita. Incipit tercia pars operis *III*. — 18 iam„ *nie ma IX*. — 19 Michaelis„ Mychahelis *IX*. — 19 quieverat„ quiesceret *IV*. — 20 eius sepulture„ sepulture eius *IV*, *XII*. — 21 frequentare„ frequenter visitare *IX*. — 22 sanctitatis ipsius„ ipsius sanctitatis *IX*. — 22 interpellare„ implorare *IV*. — 22 dum„ cum *V*. — 24 Michaelis„ Mychahelis *IX*. 24 celebrantem„ celebrare *XII*. — 24 corone„ *w I popraviono* „corone“ *na* „chororum“.

kathedralem, quia hic iaceo sine debito honore et ossa mea teguntur pulvere. Epi
copus vero et canonici audita relacione religiose femine, non increduli, sed cer
1088 de oraculi revelacione, anno M°LXXX°VIII° sacrum corpus eius transtulerunt
ecclesiam maiorem cum debita veneracione.

2. Item de apparicionibus ipsius.

Postquam autem translata est gleba corporis beati Stanislai et posita cu
honore debito in medio ecclesie beati Wenceslai, similibus signis et apparicionu
portentis cepit Deus ostendere magnalia sue sanctitatis. Quodam etenim tempo
campane eiusdem ecclesie, clausis hostiis, media nocte, audite sunt compulsari sim
preter morem. Proinde dominus Damianus[1], qui et Doman dictus, ipsius eccles
tunc decanus et alii multi canonici a sompno expergefacti et inusitate pulsacion
novitate excitati ad ecclesiam concurrunt, sed hostia ecclesie diligencius obsera
reperiunt. Deinde frequenti pulsu et clamosis vocibus ecclesie custodibus advocat
causam ab eis insolite compulsacionis campanarum inquirunt. E quibus duo sanct
arii Petrech videlicet et Gromaza, grandevi etate, qui in ipsa ecclesia frequenci
soliti erant excubare, sciscitantibus tale responsum dederunt: Vidimus beatum St
nislaum missarum sollempnia celebrare et circa eum chorum ministrorum Dei sta
et campanas sine nostro et omni humano ministerio per semet ipsas pulsare.

Wiersz 1 et„ *nie ma II.* — 2 et canonici„ *nie ma IX.* — 2 increduli„ incredibili *I.* —
2 certi„ incerti *IX.* — 3 de oraculi revelacione„ de oraculo et revelacione *V, VII*; de re
lacione et oraculo *VI.* — 3 revelacione„ relacione *IX.* — 3 transtulerunt„ tulerunt *I.* —
4 veneracione„ reverencia et veneracione *XII.* — 8 beati„ sancti *V, XI.* — 10 Deus
Deo *III.* — 10 etenim„ enim *XII.* — 12 Doman„ Domay *II, XI*; Domar *IX.* —
12 ipsius„ eiusdem *V.* — 12—13 ecclesie tunc„ tunc ecclesie *XII.* — 13 multi„ mul
tunc *XII.* — 14 hostia„ *nie ma III:* — 15 reperiunt„ inveniunt *V.* — 15 clamosis„ clamo
rosis *V—VIII, XI.* — 15 advocatis„ convocatis *IX.* — 16 ab eis„ *nie ma IX.* — 17 Pe
trech„ Petretz *IV*; Petrczcz *IVa*; Pyethrach *VI.* — 17 videlicet„ *nie ma XII.* — 17 Gro
maza„ Gromar *I*; Gromasza *IVa*; Groman *V*; Gromoza *X, XI*; Gromosa *XII.* — 17 eta
te„ in etate *XII.* — 18 responsum„ exemplum *V.* — 18 responsum dederunt„ dederunt re
sponsum *XII.* — 19 chorum„ *nie ma III*; *zostawiono jednak wolne miejsce na jeden wy
raz.* — 19 chorum ministrorum dei„ multitudinem dei ministrorum *IX.*

[1]) O nim wspomina kalendarz krakowski w Mon. II, 928, że XVI Kal. Sept. (tj
17 Sierpnia) Domanus decanus obiit.

3. Item de eodem.

Magister quoque Benedictus[1] eiusdem ecclesie scolasticus, vir bone conversacionis ac Deo devotus; hic solebat frequenter primo galli cantu ante matutinas ecclesiam beati Wenceslai intrare et suarum oracionum Deo vota persolvere. Petrech vero sanctuarius iam dictus, homo probatus et etate provectus, iste die et nocte frequens in ecclesia erat, quia in pulsacione campanarum vices suorum sociorum gerere solebat. De hiis itaque duobus compertum est, quod pueris scolaribus et aliis ex pietate et devocione hoc verbum dicere consueverant: O pueri, o iuvenes, audite nos decrepitos et senes! Tempore vestro revelabitur maximus huius ecclesie thesaurus sanctus videlicet Stanislaus, quem nos vidimus oculis nostri altaria Dei circumeuntem et in pontificalibus ornamentis divina misteria pertractantem.

4. De elevacione reliquiarum.

Cum autem complacuit dispensacioni divine, nostris novissimis temporibus sanctum suum miraculis evidentibus declarare et manifestis visionibus revelare, fidelium quoque devocio ad promocionem canonizacionis beati Stanislai cepit feruidius anhelare. Imminente igitur tempore de canonizacionis ipsius promocione, domino Wislao[2] bone memorie Cracoviensi episcopo iam defuncto et domino Prandotha[3]

Wiersz 4 Deo„ Domino *V.* — 4 hic„ qui *X.* — 5 Wenceslai„ martiris *XII.* — 5 Deo vota„ vota Deo *IX.* — 5 Petrech„ Petretz *IV*, Petrzcz *IVa.* — 6 homo„ homo vita *V*; homo et *XII.* — 6 iste„ ista *VI—VIII.* — 9 et devocione„ *nie ma I.* — 9 consueverant„ consueverunt *III*; consueverat *V*, *XII.* — 9 o iuvenes„ iuvenes *II.* — 10 Tempore vestro„ temporibus vestris *XII.* — 11 sanctus videlicet„ videlicet sanctus *II.* — 12 ornamentis„ indumentis *V.* — 16 Cum„ dum *II.* — 16 complacuit„ conplacuisset *IX.* — 17 declarare„ magnificare *IX—XII.* — 18 ad„ *nie ma IX.* — 19 Imminente . . . promocione„ Imminente igitur tempore de canonizacione ipsius promocione *I*; imminente igitur tempore de canonisacione ipsius promocionem *IVa*; imminente ergo tempore canonisacionis ipsius promocione *VI*; imminente ergo tempore de canonizacionis ipsius promocione huius negocii *VII*, *VIII*; imminente igitur tempus canonizacionis ipsius promocione *IX*; imminente igitur tempore canonizacionis ipsius promocione *X*; Inminentes tempore de canonisacionis ipsius promocione *XI*; imminente ergo tempore de canonizacionis ipsius promocione *XII*; imminente igitur huius negocii promocione *XIII.* — 19 igitur„ ergo *XII.*

[1]) O mistrzu Benedyktu scholastyku wspominają przywileje krakowskie z lat 1206 i 1212 (ob. Kodeks kat. krak. I, nr. VI i VIII), oraz kalendarz krak. w Mon. II, 914.
[2]) Wisław 1229—1242. [3]) Prędota 1242—1266.

venerabili patre substituto, quidam miles gravem paciens infirmitatem vidit quasi p sompnum huiuscemodi visionem. Videbatur enim sibi, quod in ecclesia maiori, u quiescit corpus beati Stanislai, pulsarentur campane pro missa dicenda in aliq magna festivitate. Et cum idem eger in visione properaret gracia misse audien perveniens ad pedem montis invenit predictum Wislaum episcopum rubeis ves mentis pontificalibus sese spoliantem. Eger vero mirabatur, quomodo missa s episcopo celebraretur. Ad quem conversus episcopus eius respondit cogitacionib Non permittor, inquit, ad ecclesiam venire, quia tot annis episcopus fui et corp beati Stanislai in terre pulvere iacere sustinui; idcirco exspolior hic indume pontificali. Vade autem et dic episcopo Prandote, ut non negligat ossa sancti terra elevare. Cui ait infirmus: Non credet michi, inquit, episcopus. At ille: Tu dicas ei, quare non attendis, quali morte et pro qua causa mortuus est bea Stanislaus? Quare non advertis, quanta et qualia miracula Deus per suum anul operatur? Quanta fierent, si ossa eius de terra levarentur? Sicque infirmus evigil totaliter a sua egritudine exstitit liberatus et per tres septimanas continue ma sanus. Quibus elapsis in infirmitatem relapsus et ut sibi videbatur, in extasi posi vidit hominem canum, reverende persone, albo superpellicio indutum, super stantem et quasi cum quadam indignacione sibi dicentem: Et tu eciam usque h neglexisti! Tunc infirmus pavefactus statim surrexit et ad suos ait: Date mi equum, quia volo ire ad episcopum. Ascenso equo mox sanitati restitutus, ad ep copum perrexit et ei, que sibi dicta et circa se gesta fuerant, fideliter enarravit.

Wiersz 1 venerabili . . . substituto„ substituto venerabili patre *XII.* — 1 miles„ mi **Falczslaus** *VII, VIII.* — 2 sibi„ ei *IX, X.* — 3 quiescit„ requiescit *II.* — 3 Stanisl Stanislai martiris *XII.* — 3 pro„ quasi pro *I.* — 4 magna„ *nie ma IX—XII.* — 5 in nit„ vidit *IX*; *nie ma V.* — 5 rubeis„ rubris *II.* — 6 spoliantem„ spoliatum *IV, V.* 6 quomodo„ quod *II.* — 7 Ad quem . . . cogitacionibus„ ad cuius episcopus respondit co taciones *IX.* — 7 conversus . . . eius„ episcopus conversus *XII.* — 9 iacere sustinui„ stinui iacere *IX.* — 9 hic„ hoc *X—XII.* — 9—10 hic . . . pontificali„ hic in mundo p tificalibus *IX.* — 10 autem„ *nie ma IX.* — 11 michi . . . episcopus„ inquit, michi epis pus *XII.* — 12 qua„ quali *V.* — 13 advertis„ attendis *II, V.* — 13 anulum„ famulum angelum *IX.* — 14 quanta„ quanta autem *II.* — 14 levarentur„ levarent *II, V*; levaret *I* 14 Sicque„ sic quatenus *II.* — 15 a„ *nie ma II.* — 14 exstitit„ fuit *V.* — 15 continu extunc *V.* — 15 mansit„ fuit *IX—XII.* — 16 in infirmitatem relapsus„ infirmus relap in infirmitatem *IX.* — 17 albo . . . indutum„ indutum albo superpelicio *IX.* — 18 qua sibi *IX.* — 18 indignacione„ dignitate *IX.* — 18 sibi„ *nie ma IX.* — 18 Et„ Quod *III.* — 18 tu eciam„ nunc *XII.* — 18 usque huc„ hucusque *IV.* — 18 huc„ adhuc *I*; *ma XII.* — 19 pavefactus statim„ pavescens *IV.* — 19 suos„ servos suos *IX.* — 20 mo statim *II.* — 21 ei„ ea *IX.* — 21 enarravit„ narravit *II*; intimavit *XII.*

5. De visione cuiusdam matrone de Nova Villa.

Ad mulierem Theutonicam, bonam ac devotam, febrem per annum cottidie perpessam, sola filia presente et circa infirmam invigilante, quedam matrona reverenda et sibi penitus facie ignota per hostium camere, in qua iacebat, intravit et ad eam per visum dixit: Adleheyta, surge et vade Cracoviam ad sepulchrum beati Stanislai et dicas Troiano[1] ecclesie custodi, ubi iacet corpus sancti, ut dicat Prandote episcopo Cracoviensi, quatenus non sinat corpus electi Dei amodo in pulvere iacere, sed statim ossa eius vino et aqua lavet et reponat ea super terram in aliquo mundo vase cum honore et statim liberaberis a tua infirmitate. Quod si non feceris nec hec dixeris, ab egritudine tua non liberaberis. Itaque infirma filiam, que presens erat et alios pueros de domo advocat et que viderat et audierat, eis enarrat et ut ad sepulchrum beati Stanislai ducatur, iniungit et rogat. Et quidem ad sepulchrum sancti pervenit, sed que custodi dicenda fuerant, minime revelavit et idcirco desideratam sanitatem eo tempore non percepit. Sequenti autem nocte cum ad matutinalem horam surgeret et oraret et filia sua Willebertha dormiret, vidit hominem venerabilem ante se stantem et lingua Theutonica sibi dicentem: Adelheyta, sicut dictum est tibi in Novo loco a matrona illa reverenda, vade et dic Troiano custodi et ipse annunciet episcopo, ut ossa mea levet de pulvere, quia satis iam iacui in terra et lavet ea vino et aqua et ponat ea in vase mundo super terram. Tu vero ad sepulchrum meum vade et anulo meo facias te signari et statim liberaberis a tua infirmitate. Tunc mater excitans filiam visionem ei exposuit et

---

Wiersz 3 Theutonicam„ Theutunicam *V, XII.* — 4 perpessam„ passam *IV.* — 4 filia„ *tak tylko IX* i *XIII*; matre *I—IV, X, XII.* — 5 penitus facie„ facie penitus *IX.* — 5 hostium„ hostiumque *XII.* — 6 Adleheyta„ Adlcheyta *II*; Adelheyda *V, IX*; Adilheyda *XII.* 7 iacet„ iaceat *IX.* — 9 vino . . . reponat ea„ *nie ma IX.* — 10 et„ elevare et *IX.* — 11 hec„ hoc *II.* — 11 Itaque„ itaque quod *II.* — 12 advocat„ vocat *II*; convocat *IX.* — 13 ducatur„ adducatur *V.* — 13 rogat„ orat *V.* — 13 Et quidem„ Cumque *IX.* — 14 sancti„ beati Stanislai *V.* — 14 pervenit„ advenit *V*; pervenisset *IX.* — 14 sed„ *nie ma IX.* — 15 percepit„ recepit *XII.* — 17 Theutonica„ Theotonica *IX.* — 18 Adelheytha„ Adelleytha *I*; Adelytha *IV*; Adelhedis *IX*; Adilheyda *XII.* — 18 dictum est tibi„ tibi dictum est *IX.* — 18 reverenda„ veneranda *I, VI.* — 19 levet„ lavet *III, IV, IX.* — 20 satis iam„ iam satis *IX.* — 21 meum„ *nie ma IX.* — 22 liberaberis . . . infirmitate„ a tua liberaberis infirmitate *IX.* — 22 ei„ sibi *V.* — 22 et„ quod *III.*

[1]) Trojan był kustoszem katedralnym w latach 1247—1253; umarł r. 1269 kantorem krakowskim. Ob. Mon. II, 812.

cum ea ad sepulchrum beati Stanislai venit et omnia sibi imperata custodi enarrav Anulo quoque ipsius faciens se signari statim perfecte restituta est sanitati.

6. De revelacione cuidam nobili facta.

Sulco[1] vir nobilis graviter infirmatus cum in convalescencia in lecto dorm ret, apparuit ei quidam episcopus, vir reverendus, pontificalibus indutus et di ei: Ego sum Stanislaus episcopus Cracoviensis. Predica omnibus necessitatem h bentibus, quod, quicunque anxiatus ad sepulchrum meum venerit, liberabitur consolacionem recipiet. Cumque evigilasset et super hac visione cogitaret, obdorm vit et eundem episcopum similia sibi dicentem audivit. Cumque de iteracione visio miraretur et cogitaret, qualis hec visio esset, et, ut sibi videbatur, non dormire venit tercio idem episcopus et hec eadem peroravit: Ego sum Stanislaus Cracovie sis episcopus; vade, inquit, predica omnibus necessitatem habentibus, quod, qu cunque venerit ad sepulchrum meum anxiatus, liberabitur et consolacionem recipi At ille non incredulus divine visioni, que audierat et viderat, omnibus cum om devocione nunciavit.

Denique post hanc visionem circa finem anni Poznan filius eius graviter cep infirmari et in tantum infirmitas invaluit, quod de vita eius desperabatur et loq non poterat. Pater vero illius recordatus, quod a beato Stanislao audierat, quo omnes necessitatem pacientes, qui beati Stanislai auxilium invocarent, consolacione reciperent, cum omni fiducia dixit: Domine Deus! Per intercessionem et meri beati Stanislai martiris tui adiuva me et libera puerum istum, quem sue sanctita

---

Wiersz 1 venit„ pervenit *IV.* — 2 se„ *nie ma I, IV.* — 2 restituta„ reddita *V.* — 6 Su co„ Fulco *II.* — 6 in lecto dormiret„ dormiret in lecto *IX.* — 8 sum„ sanctus *IX.* — 8 Predica„ predico *IX.* — 9 anxiatus„ anxiatus fuerit et *XII.* — 10 cogitaret„ cogitasse item *IX.* — 11 sibi„ *nie ma XII.* — 12 cogitaret„ cogitasset *IX.* — 12 et ut . . . dormi ret„ *nie ma IX.* — 13 tercio . . . peroravit„ tercio episcopus hec eadem peroravit *IX.* — 13 hec„ huic *II.* — 13 eadem„ similia *V.* — 13—15 Ego . . . recipiet„ *nie ma V.* — 13 sum *nie ma I.* — 13—14 Cracoviensis episcopus„ episcopus Cracoviensis *IX.* — 14—15 quicun que„ quicunque anxiatus *IX.* — 15 venerit„ *nie ma IX.* — 15 anxiatus„ venerit *IX.* — 16 visioni„ iussioni *III, IV, VI*; visioni vel iussioni *V, VII, VIII.* — 19 infirmitas„ in firmitas eius *V.* — 20 illius„ eius *IX.* — 21 pacientes„ habentes *IX.* — 22 reciperent„ re ciperent et *IX.* — 23 beati„ sancti *IX.* — 23 istum„ illum *III.* — 23 sue sanctitati„ sanctitate tue *IX.* — 23 sanctitati„ maiestati sanctitati *II.*

[1]) Sulek był kasztelanem brzeskim. Ob. str. 314.

committo. Tunc puer conversus ad patrem ait: Quid dicis de sancto Stanislao? At ille: Voveo te, inquit, illi et committo, fili mi. Et puer ad patrem: Fac me, inquit, cito portari ad tumbam eius et continuo liberabor. Pater vero, quia nox erat, distulit; sed diescente iter cum eo arripuit. Cumque cum puero ad sepulchrum venisset et beatum Stanislaum invocasset, puer in continenti sanatus est.

7. De negocio et processu canonizacionis.

Talibus igitur ac similibus revelacionum oraculis et virtutum preconiis provocatus, venerabilis pater Prandota Cracoviensis episcopus cum consilio sui capituli ossa beati martiris Stanislai de terra levavit, vino et aqua lavit et in vase mundo super terram reverenter collocavit[1]. Extunc autem crebrescentibus uberioribus miraculorum signis prefati episcopi et capituli ecclesie Cracoviensis dignum duxit devocio, ut hec omnia salvatoris magnalia, que per martirem suum operata est sua potencia, cum fideli prelatorum Polonice ecclesie testimonio sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici deferrentur Innocencio[2]; qui reverendis et discretis viris domino Fulconi Gneznensi archiepiscopo[3] et domino Thome Wratislaviensi episcopo[4] 1250
ac domino abbati Lubensi Cisterciensis ordinis dedit in mandatis, ut de veritate vite et morum honestate ac miraculorum operacione[5] beati Stanislai diligentissime inquirerent et habita super premissis sollerti indagacione sedi apostolice hec eadem

---

Wiersz 1 ad . . . ait„ dixit ad patrem *IX.* — 1 dicis„ *nie ma XII.* — 1 Stanislao„ Stanislao dicis *XII.* — 2 Et„ quod *III.* — 2 me„ *nie ma IV.* — 3 tumbam„ tumulum *V.* — 3 quia„ quia iam *I.* — 4 cum„ vero cum ipso *IX.* — 4 cum puero„ *nie ma V.* — 4 sepulchrum„ sepulchrum beati Stanislai *V.* — 5 beatum Stanislaum„ ipsum *V.* — 5 in continenti„ continuo *V.* — 9 igitur„ ergo *II, V*; *nie ma I, IX.* — 9 ac„ et *II.* — 9 revelacionum oraculis„ revelacionibus *IV.* — 11 levavit„ levavit et *IX, XII.* — 11 vino . . . lavit„ aqua et vino lavit *IX.* — 12 autem„ *nie ma II, XI.* — 12 uberioribus miraculorum„ miraculorum uberioribus *XII.* — 13 prefati episcopi„ prefatus episcopus *V.* — 13 capituli„ capitulum *V.* — 13 ecclesie„ *nie ma IX.* — 13 Cracoviensis„ Cracoviensis episcopi *IX*; Cracoviensis Christi *X.* — 13—14 devocio„ *nie ma V.* — 14 operata . . . potencia„ operatus est *V.* — 14 sua„ *nie ma IX.* — 15 Polonice„ Polonie *XII*; Polonorum *IX.* — 17 Gneznensi„ Gniznensi *IX.* — 18 Lubensi„ Lubuscensi *IV, IVa*; Lubicensi *IX*; Lubensi episcopo ac domino abbati Cysterciensis ordinis *VI.* — 19 ac„ et *IX—XII.* — 19—20 inquirerent„ inquirerentur *II.* — 20 hec„ et hec *I.*

[1]) Podniesienie zwłók ś. Stanisława miało miejsce w r. 1243 albo 1245. Ob. str. 286.
[2]) Innocenty IV, 1241—1254. [3]) Fulko czyli Pełka 1241—1258. [4]) Tomasz 1232—1268. [5]) Ob. rocznik kapit. Mon. II, 805.

cum fidedignorum testimonio firmata et conscripta intimare curarent. Inquisitor vero et delegati in multorum religiosorum et aliorum virorum proborum presenc cum produccione iuratorum quam plurium testium diligenter examinata et suf cienter approbata, tribus sigillis signata, eidem apostolice sedi beati Stanislai p suos nuncios direxerunt miracula. Dominus vero papa Innocencius hiis non conte tus, multam servans maturitatem in negociis talibus, fratrem Iacobum virum litt ratum et religiosum de ordine fratrum Minorum a latere suo in Poloniam direxit Qui cum primorum inquisitorum, qui nichil obmiserant, de contingentibus dilige ter examinasset processum, rursus optime informatum domino pape et toti cur Romane velut legatus fidelis beati Stanislai retulit negocium.

HEC SUNT AUTEM MIRACULA, QUE IN CONSPECTU SEDIS APOSTOLICE ET TOCIUS ROMANE ECCLESIE SUNT RECITATA E FIDEDIGNORUM TESTIUM TESTIMONIO FIRMATA ET COMMUNITE TUNC AB OMNIBUS APPROBATA.

8. De filio Richardi a morte suscitato.

Cum Richardus Lombardus cum uxore pregnante Cracoviam venisset bea
4 Maja Floriani festivitate invitante, tercia nocte uxor ipsius bene natos gemellos, mascu lum et feminam, est enixa. Sed masculus sequenti die nativitatis sue sine bap tismi gracia est defunctus. Quod cum nunciatum esset patri, dolor cordis appre hendit eum non tam pro defuncta prole, sed pro morte anime. Qui consurgen

---

Wiersz 1 intimare curarent„ curarent intimare *IX—XII.* — 2 et delegati„ delegati *VI VIII*; et legati *XII.* — 3 iuratorum„ iuramentorum et *IV*; miraculorum *IX.* – 4 approbata„ probata *IX—XII.* — 6 servans„ senciens *IV.* — 7 religiosum de ordi ne„ religionis *IX.* — 7 fratrum„ fratrum ordinis *IX.* — 7 Poloniam„ Poznaniam *V.* – 9—10 curie Romane„ capitulo Romano *IX.* — 14 sunt recitata„ recitata sunt *IX.* – 15 testium„ *nie ma IX.* — 15 communiter tunc„ tunc conmuniter *IX.* — 20 Cum dum *III, X—XII.* — 20 Lombardus„ Lumbardus *IV, IX.* — 21 ipsius„ eius *IX.* – 24 feminam„ femellam *V.* — 22 sue„ *nie ma XII.* — 22—23 baptismi„ baptismali *X.* – 24 pro„*nie ma II.*

[1]) Ob. bullę Innocentego IV z dnia 26 Maja 1252 w Kod. dypl. katedry krakow skiej ś. Waclawa I, nr. XXXIII.

ad Deum, cum omni fiducia supplicat Deo prece cum lacrimis importuna, ut per beati Stanislai gloriosa merita resuscitare dignaretur filium suum ad percipiendum duntaxat nove regeneracionis sacramentum; unde et mortuum puerum ab hora matutinali usque ad horam diei terciam non permisit sepeliri. Hora vero tercia nunciatum est patri: En filius tuus vivit. Qui gaudio repletus sine mora utramque prolem in ecclesia beate virginis cum sollempnitate debita in Christo ex aqua et spiritu sancto regenerari procuravit. Verum puer, qui resuscitatus fuerat, illa die tota et nocte sequenti supervixit, sed circa auroram temporaliter moriens ad vitam et requiem eternam migravit. O mira Salvatoris clemencia! Mortuus filius ire et sub perpetue mortis relictus discrimine non ob aliud suscitatur a morte, nisi ut renato ex aqua et spiritu sancto per beati Stanislai merita, ut pater pecierat, filiacionem mereretur adopcionis divine.

9. De filio Wenceslai Wikero suscitato.

Militis Wenceslai[1] de Policarcicz filius nomine Wikerus in die sancti Martini 12 Listop. gravissime infirmatus, sequenti die circa ortum solis est mortuus iacuitque illa tota die inhumatus, quia non est moris, maxime apud nobiles, eadem die mortuum sepelire. Mater vero eius nomine Stronislava tunc temporis graviter infirma rogabat sanctum Stanislaum cum summa devocione et eiulatu tam pro se quam pro puero a morte suscitando et, ne adderetur dolor super dolorem afflicte de morte pueri,

---

Wiersz 1 ad . . . supplicat„ cum omni fiducia ad deum supplicavit *II.* — 1 Deo„ *na tem miejscu urywa się tekst IVa.* — 3 sacramentum„ sacrum *X.* — 3 et„ *nie ma II.* — 4 vero„ autem *II.* — 5 En„ *tak poprawiam na podstawie podobieństwa* E *i* Q *w rękopisach*; *wszystkie teksty bowiem mają* „quia“ *z wyjątkiem IX, gdzie zmieniono konstrukcyą*: quod filius eius vivit. — 5 tuus„ *nie ma IV.* — 5—6 in . . . virginis„ beate virginis in ecclesia *IX.* — 7 procuravit„ curavit *IX.* — 7 Verum„ verum tamen *X.* — 7—8 nocte sequenti„ sequenti nocte *IX.* — 11 per„ et *IX.* — 11 pater pecierat„ patri pacienti *IX.* — 16 Policarcicz„ Policarcis *II*; Policarci et *III*; Policarcizt *IV*; Policarczycz *V*; Policharchye *IX*; Policarcicz *XII*; Poliarzczchicz *XIII.* — 16 Wikerus„ Wilkerus *II*; Wythkerus *XIII.* — 17 gravissime„ maxime *II*; graviter *IV.* — 17 circa„ tercia *II.* — 17 est mortuus„ mortuus est *IX.* — 17 iacuitque„ iacuit itaque *III.* — 17 illa„ *nie ma III.* — 18 moris„ *nie ma IV.* — 18 maxime„ *nie ma IX.* — 19 nomine Stronislava„ Stronislava nomine *XII.* — 19 infirma„ infirmata *II*, *IX.* — 20 summa„ magna *V.* — 20 puero„ filio *V.* — 21 a morte„ *nie ma XII.* — 21 dolor„ *nie ma IX.*

[1]) Miracula XXIII nazywają go Vrotslaus.

fecit se de domo, in qua corpus pueri iacebat exanime, educi. Educta autem quoddam palacium et posita super stramentum, cum circa solis occasum cau quietis oculos clausisset nec tamen dormiret, apparuit ei quidam vir canus et rev rendus et dixit ei: Mulier anxia et tribulata! Obtentum est per preces beati St nislai, quod filius tuus in hac nocte reddetur tibi vivus. Audivit enim Deus oracione tuam et vidit lacrimam tuam. Voveas autem votum illi sancto, in cuius die pu cepit infirmari. Cumque mater quasi de sompno aperuisset oculos et neminem deret, fecit se reduci in domum, ubi corpus iacebat exanime, narravitque vi visionem et aliis multis, qui venerant ad vigilandum de nocte racione funeris parentum consolacione; devoverunt igitur puerum beato Martino, in eius enim contigerat eum egrotare. Lapillum eciam quendam simplicem, qui erat acceptus sepulchro beati Stanislai, posuerat mater antea super pectus pueri defuncti. Sede tibus autem eis et vigilantibus super funus, in primo galli cantu puer ocul aperuit et iterum clausit, secundo aperuit et iterum clausit, tercio aperiens ocul oscitavit et, invocantibus, qui aderant, merita sancti Stanislai, spiritum resumpsit adductus postea ad sepulchrum eius, pro sua salute Deo et beato Stanislao graci egit votumque persolvit.

10. De filio Hungari a morte suscitato.

Cuiusdam Hungari nomine Petri filius Polech dictus, graviter infirmatus, octa die fuit mortuus iacuitque defunctus ab hora tercia usque ad meridiem, quousque sepeliendum fuisset aptatus. Cumque pater et mater pueri defuncti inconsolabilit flerent, dictum est eis, ut puerum defunctum beato Stanislao voverent et habere

---

Wiersz 1 fecit se„ fecit educi *V*. — 1 qua„ qua iacebat *IX*. — 1 corpus pueri„ puer *I* 1 pueri„ *nie ma XII*. — 1 iacebat„ *nie ma IX*. — 1 educi„ deduci *IV*; *nie ma V*. 2 et posita„ composita *III*. — 2 super„ circa *IX*. — 3 ei„ *nie ma IV*, *XII*. — 3 qu dam„ *nie ma IX*. — 4 anxia„ anxiata *II*; annixa *IX*. — 4 est„ est tibi *IX*. — 5 re detur„ redderetur *V*. — 6 votum„ *nie ma IX*. — 8 reduci„ reducere *IX*. — 8 corpu corpus pueri *X*, *XI*, *XIII*. — 8 iacebat„ iacebat pueri *IX*. — 9 de„ *nie ma II*. 9 de nocte racione„ causa *XII*. — 10 consolacione„ consolando *IV*. — 11 Lapillum„ l pidem *V*. — 11 acceptus„ *nie ma IV*. — 12 Stanislai„ Stanislai acceptus *IV*. — 13 vigilantibus„ convigilantibus *II*, *III*. — 14 aperiens„ aperuit *II*, *XII*. — 15 oscitavi et oscitavit *IX*. — 15 et„ *nie ma IX*. — 15 resumpsit„ reasumpsit *XII*. — 17 persolvi solvit *IX*. — 21 Hungari„ Ungari *I*, *IV*, *IX*, *XIII*. — 21 Polech„ *nie ma I*; Pelech Polath *VII*; Bolech *XI*. — 21 graviter„ maxime *V*. — 22 fuit mortuus„ mortuus est *I* 23 fuisset„ esset *II*. — 23 aptatus„ apportatus *III*, *X*. — 24 defunctum„ voverent *IX*. 24 voverent„ offerrent *V*; *nie ma IX*.

fiduciam, quod ipsius merita puerum a morte revocare possent. Parentes vero Deum cum lacrimis orabant pro puero, devoventes eum beato Stanislao et promittentes tres panes et unum gallum ad suum sepulchrum cum eo deferre, si eum dignaretur a morte suscitare. Mira res, necdum enim plene parentes pro eo votum emiserant et puer iam revixerat et sanus ambulabat. Parentes vero venientes ad sepulchrum beati Stanislai cum puero, persoluto voto reversi sunt in Hungariam cum puero suo gracias agentes Deo et beato martiri Stanislao.

11. De eo, qui per annum languit, sanato.

Goslaus[1] de Morawicza miles longa infirmatus egritudine, a festo Michaelis usque ad cenam Domini continua laboravit infirmitate et cum ipse et omnes alii de vita ipsius desperarent, persuadente uxore sua votum vovit Deo et martiri eius sancto Stanislao, quod sepulchrum eius visitaret, si eum sanitati restitueret. Et voto emisso in continenti sensibiliter cepit meliorari. Cum vero, licet adhuc debilis, Cracoviam venit et tumbam beati Stanislai osculo tetigit, perfectam sanitatem recepit. 29 Wrześ.

12. De infirmo desperato sanato.

Thomcha de eadem parochia habebat filium circiter trium annorum graviter infirmatum et de vita iam desperatum, quem, cum beato Stanislao commisisset et ad tumbam eius detulisset, statim sanum recepit et omnino melioratum ad domum reportavit.

Wiersz 1 vero„ igitur *V.* — 2 orabant„ *na tem słowie urywa się tekst III.* — 3 cum . . . deferre„ deferre cum eo *XII.* — 4 suscitare„ liberare *XI.* — 4—5 Necdum . . . emiserant„ Necdum enim votum plene emiserant *IX.* — 4 enim„ *nie ma IV.* — 4 parentes„ parentes eius *XII.* — 5 sanus„ *nie ma I.* — 6—7 reversi . . . Stanislao„ cum puero persoluto voto reversi sunt in Ungariam gracias Deo agentes et beato Stanizlao *IX.* — 6 Hungariam„ Ungariam *I, V, IX, XIII.* — 11 Goslaus„ .oclaus *II*; Gollaus *IV*; Boguslaus *V, VI*; Boyzlaus *IX.* — 11 Moravicza„ Moravitha *II*; Moravisza *IV, V*; Moravia *IX, XI*; Moranicha *X*; Moranitha *XII, XIII.* — 11 miles„ *nie ma II.* — 11 Michaelis„ Mychahelis *IX.* — 12 et„ qui *II.* — 12 omnes alii„ alii omnes *XII.* — 13 vita ipsius„ ipsius vita *II*; vita eius *IV.* — 16 licet adhuc„ adhuc licet *XII.* — 16 beati„ sancti *IV, IX, XII.*— 17 recepit„ mox recepit *XIII.* — 21 Thomcha„ Donka *IV*; Tompka *VI*; Thomch *XII*; Theutonicha *XIII.* — 21 habebat„ habuit *II*; habent *IX—XIII.* — 21—24 domum„ domum suam *XIII.*

[1]) Miracula IX nazywają go „Cechoslaus".

13. De apostemate gutturis sanato.

Woyslaus grave apostema habens in gutture, cum per tres dies morbus eu in tantum vexaret, quod nec comedere nec bibere nec aliquid deglutire posset, fe desperatus et pro mortuo habitus, secundumque consuetudinem iam candela a censa super eum tenebatur, quasi super mortuum. Egro itaque in imagine umbra mortis posito, apparuit sibi quidam vir in visione albis vestibus indutu dicens ei: Vade ad Troianum custodem[1] maioris ecclesie, qui ostendet tibi tumba sancti Stanislai. Hanc cum osculatus fueris, statim ab hac infirmitate liberaber Et cum idem homo loqui non posset, concepit mente propositum, quod ita facer et subito apostemate rupto sanus factus est et quarto die ad tumbam venit et D ac beato Stanislao debitas graciarum acciones reddidit.

14. De morbo caduco sanato.

Bogus de Pelgrimowicz habebat puerum nomine Nicolaum circiter quatu annorum. Hic spumans valde graviter paciebatur morbum caducum in tantum, in ipsa passione quandoque mortuus credebatur et duravit eius infirmitas in unum annum. Eo autem tempore, quo ossa beati Stanislai de terra sunt levata honestiori loco collocata,[2] dum concursus ibidem magnus populi fieret, pater quoq dictum puerum Nicolaum ad sepulchrum, in quo iacuerat sanctum corpus, in h meris detulit et eum in ipso sepulchro deposuit et osculari locum sepulture fe et ab eo tempore effectus sanus numquam est a pristina infirmitate vexatus.

Wiersz 3 Woyslaus„ Boyzlaus *IX*; Wyślaus *II*, *VIII*, *XI*. — 3 morbus eum„ eum m bus *IX*. — 4 in . . . vexaret„ vexaret in tantum *IX*. — 4 comedere nec bibere„ bib nec comedere *IX*. — 4 aliquid„ aliquod *XIII*. — 5 iam candela„ candela iam *IX*, *X*. 6 Egro itaque„ Eo itaque *II*, *VII*; ergo *VIII*. — 6 quidam vir„ vir quidam *IX*. 8 ostendet„ ostendat *IX*. — 10 concepit mente„ mente concepit *IX*. — 11 factus„ effec *IV*. — 11 et quarto„ quarto *IX*. — 11 venit„ *nie ma IX*. — 12 ac„ et *IV*, *XI*, *XII*. 12 reddidit„ retulit *V*. — 16 Pelgrimovicz„ Pelgrimovis *II*; Pelgrzymowicz *V*; Polgrim nich *IX*; Pelgrinowicz *XII*. — 16 puerum„ filium *IV*. — 17 in„ *nie ma II*, *VI*, *VIII*. 18 quandoque„ quamquam *II*, quam *X*; quasi *XIII*. — 18 credebatur„ putabatur *IX*; debatur *X*. — 18—19 et . . . annum„ *nie ma XII*. — 19 levata„ elevata *IV*. — 20 i dem . . . populi„ populi ibidem magnus *IX*. — 10 quoque„ vero *IX*. — 21—22 in hum ris„ inhumatum *XIII*. — 23 effectus„ effectus est *IX*. — 23 sanus„ sanus sic ut *IX*. 23 est„ *nie ma IX*. — 23 vexatus„ est vexatus *IX*.

[1]) Trojan był kustoszem w latach 1247—1253. [2]) A więc r. 1243 lub 1245

15. Item.

Boguslaus de Grodina habuit filium nomine Damianum, qui per annum et dimidium passus est caducum morbum. In tantum autem cottidie morbus invalescebat, quod qualibet die quinque ter, quinque quater, quinque decies cadebat. Cumque graviter fuisset afflictus, pater pueri gerens plenam fiduciam de meritis beati Stanislai martiris ad sepulchrum eius filium suum adduxit et stans ibidem oravit et votum vovit dicens: Beate Stanislae, si liberaveris filium meum ab hac infirmitate, dabo quolibet anno unum optimum agnum huic ecclesie, ubi requiescunt tue reliquie. Emisso autem voto puer eius omnino liberatus est a caduco morbo.

16. De ceco in utroque oculo sanato.

Reynaldus de Crisanovicz, dum in festo beati Michaelis sollempniter ad missam pulsaretur et populus conveniret, ipse accepto cane et niso venatum ivit et cum rediit, graviter infirmatus fuit. Cumque nimio dolore capitis et oculorum passione acutissima laboraret, sic demum dolor invaluit, quod sinister eius oculus crepuit, dexter vero penitus evulsus visibiliter iacens in facie pependit sicque totaliter cecus fuit. Qui per consilium fratris et sororis se beato Stanislao devovit et ad eius sepulchrum perductus, cum ipsius sancti auxilium invocaret, post multarum profluvium lacrimarum surgens ab oracione clare vidit et amplius in utroque oculo sic convaluit, quod signum rupture vel alicuius deformitatis in eo nullus amodo deprehendit. 29 Wrześ.

Wiersz 3 Boguslaus„ Boleslaus *XII.* — 3 Grodina„ Grodzina *V*; Drogina *II.* — 4 autem„ *nie ma IV.* — 5 qualibet„ quolibet *II, IV.* — 7 beati„ sancti *XII.* — 7 filium suum„ *nie ma XII.* — 7 stans„ statim *XII.* — 8 hac„ *nie ma XIII.* — 9 unum„ *nie mà II.* — 9 huic ecclesie„ ad hanc ecclesiam *V.* — 10 reliquie„ sancte reliquie *XIII.* — 14 Reynaldus„ Regnaldus *II*, *XIII*; Reynoldus *IX*; Bygnoldus *V.* — 14 Crisanovicz„ Crisanovis *II*; Crzizavicz *V*; Crisanovich *IX*; Crysanwitcz *XII.* — 14 Michaelis„ Mychahelis *IX.* — 15 conveniret„ ad ecclesiam conveniret *IX.* — 16 graviter . . . fuit„ statim infirmus fuit *V.* 16 nimio„ magno *V.* — 17 eius„ ei *II.* — 17 eius oculus„ oculus eius *IX, XI.* — 18 penitus evulsus„ evulsus penitus *II.* — 18 visibiliter„ visibilis *II.* — 19 devovit„ vovit *IX, XIII.* — 20 perductus„ deductus *II, VI—VIII.* — 20 sancti„ sanctum *XIII.* — 20—21 profluvium„ fluvium *VII, VIII, XI, XIII*; profusionem *IX.* — 21 surgens„ qui surgens *IX.* 21 amplius„ *nie ma IX.* — 21 sic„ *nie ma IV, IX.* — 22—23 quod . . . deprehendit„ ita ut in illo signum vel ruptnre deformitas nullus unquam deprehendere posset *IX.* — 22 deformitatis„ deformitatis infra unum annum *X.* — 22 nullus„ ullius *IV*; ullus *X*; nullius *XIII.* — 23 deprehendit„ deprehendit. Et alia quam plurima inenarrabilia Deus per

17. De wule sanacione.

Andreas miles de Prossowicz habuit quandam carnem excrescentem, que wu vocatur. Hec eum comedere et bibere vel aliquid deglutire vix sinebat, immo fi quenter sibi spiritum vitalem ita precludebat, quod in supremo mortis articu ipsum ponebat. Qui cum nullum aliud remedium habere potuisset, sancti Stanis tumbam se visitaturum devovit cum omni devocione, quod faciens mox optat sanitatem meruit obtinere.

18. De antrace morbo sanato.

Predictus Andreas habuit morbum letiferum antracem super dextri pedis po licem, preacuti doloris vehemencia se affligentem. Hic sequenti die ab ortu antrac beato Stanislao votum vovit, quod sepulchrum eius visitaret pedester cu uxore sua, et statim proxima nocte sequenti mortale, quo paciebatur, penit disparuit apostema.

19. De apostemate sanato.

Illustris princeps Opoliensis Wladislaus[1] cum ad colloquium ad ducem Crac vie Boleslaum ex condicto pergeret festinanter, horridum in femore suo aposten sub una nocte emersit, quod eum de cepti itineris consummacione omnino desp rare fecit. Verum cum se sopori dedisset, dictum est ei per visum: Invoca beatu Stanislaum et assequeris beneficium sanitatis optatum. Quod et fecit et evigila se ab omni dolore liberatum cognovit. Cicatrix tamen vel signum apostematis

---

sanctum presulem miracula ostendit usque in hodiernum diem. Explicit vita sancti Stan slai episcopi et martiris finita et completa a. d. 1511 feria quarta post festum s. Marti episcopi et confessoris. Sit laus Deo. ***Temi słowy kończy się tekst XII.***

Wiersz 3 Prossovicz„ Senich *IX*; Prosenich *X*; Prosevicz *XIII*. — 3 wula„ uula *I* wuulua *IV*; wlwa *V*; hvuula *IX*; wlula *XI*. — 4 eum„ enim *II*, *VI*; eum nec *X*. — 4 et„ vel *V—IX*; nec *X*. — 4 immo„ immo vitalem *IX*. — 5 spiritum vitalem„ spiritu sibi vitalem *VI*; ***nie ma*** *IX*. — 5—6 quod . . . ponebat„ ***nie ma*** *IX*. — 6 aliud rem dium„ remedium aliud *II*. — 12 dextri„ dextrum *II*, *V*. — 13 pre„ per *II*. — 13 veh mencia„ vehementiam *II*; vehementer *XIII*. — 14 pedester„ ***nie ma*** *IV*. — 22 consumma cione„ continuacione *II*. — 24 evigilans„ evigilatus *XIII*. — 25 omni„ ***nie ma*** *II*.

[1]) Książę Władysław Opolski 1246—1281.

eius corpore sine omni dolore postmodum diucius perduravit. O virum sanctum, per omnia laudabilem, qui in sompnis invocatus in beneficiis prestandis invenitur munificus.

20. De pede paralitico sanato.

Nobilis vir Smil de Moravicza plus quam anno uno graviter egrotavit ita, quod unius pedis officium omnino amisit. Unde pre doloris acerbitate de vita desperans, in presencia principis et nobilium condidit testamentum. Is postquam de bono consilio devovit se beato Stanislao et signatus fuit pes eius de anulo ipsius sancti, mox in pede et toto corpore sensit remedium. Denique ad sepulchrum sancti perveniens et ibi oracionem faciens perfectam consequi meruit sanitatem.

21. De facie et capite inflato sanato.

Uxor Petri militis horribili tenebatur infirmitate; caput enim eius adeo intumuerat, quod humani vultus species in ea vix apparebat. Nasi tamen summitas modice de facie eius prominebat; facies eius splendebat, quasi esset oleo peruncta et caput et facies quodam livore erat totaliter obducta, circa aures tumor niger erat, qui horridum videntibus aspectum prestabat. Cum igitur de ipsius convalescencia omnino desperassent medici, maritus eius magis anxiabatur pro ea, quod sine confessione et sacramentis esset moritura. De nocte ergo consurgens properavit in Cracoviam, ut infirme uxori, quam beato Stanislao devoverat, procuraret salutis remedia. Sequenti vero diescente die domum rediit et quendam clericum ferentem sancti Stanislai anulum secum adduxit, quo dum paciens mulier fuisset consignata et aqua, in qua intinctus fuerat idem anulus, illa loca turgida fuissent linita, mox cepit tumor decrescere. Ipsa vero mane cepit loqui et fratri Martino de ordine

---

Wiersz 2 invocatus„ advocatus *IV*. — 7 Smil„ Symon *V, VI, VIII*; Smil nomine *XIII*. 7 Moravicza„ Moravica *II*; Moravissa *IV*; Moravia *XIII*. — 7 anno uno„ uno anno *IV, V*. — 8 omnino„ *nie ma II, VII*. — 8 pre„ pro *XIII*. — 9 Is„ Hys *V, XI, XIII*. — 10 signatus„ sanatus *XIII*. — 10 eius„ ipsius *X, XI, XIII*. — 10 de„ de eius *X, XI*; eius *XIII*. — 10 ipsius sancti„ *nie ma X, XI, XIII*. — 11 pede„ corde *IV*. — 11 toto corpore„ corpore toto et pede *IV*. — 12 sancti„ sancti Stanislai *XIII*. — 16 tenebatur„ *nie ma II*. — 16 enim„ *nie ma II*. — 18 facies eius„ facies ipsius *IX, X, XI*. — 19 et caput . . . obducta„ *nie ma IV*. — 19 niger erat„ erat niger *II*. — 20 horridum„ horride *XIII*. — 22 nocte„ mane *XI*. — 26 idem„ predictus *V—VIII*. — 27 ipsa„ ipso *X, XIII*.

Predicatorum confessa et corporis Christi sacramento communicata, modico p tempore totaliter extitit liberata.

22. De amente et muto a fulgure percusso et sanato.

Quidam Bohemus Predwoy nomine cum duobus sociis iter faciens vers Pragam, dum distaret adhuc a civitate per dimidium miliare, exorta magna te pestate, ceperunt fulgura, grando et pluvia increbrescere ita, quod causa evade periculi compulsus est idem cum sociis suis subter quandam quercum declina Et dum essent ibi, ictus tonitrui a summo usque deorsum arboris terciam part scidit et uno ex eius sociis penitus interempto et reliquo capillis adusto, ca canis, qui eciam erat cum eis, quasi gladio amputavit, ipsumque Predwoy surd et mutum, insuper et amentem fecit. Quem postmodum per eandem viam venient amici amentem reperiunt et semivivum ad civitatem Pragensem portando deducu Is Prage in ecclesia sancti Galli positus nocte quadam cum se sopori dedisset, quidam in visione sibi apparuit infulatus dicens ei: Ego te volo benedicere. legit super eum inicium sancti evangelii secundum Iohannem. Quo finito dixit i Surge et vade in Cracoviam ad sepulchrum beati Stanislai ciliciatus, nudip et ibi quindecim dies ieiunabis et liberaberis. Paciens autem putans eum, q sibi apparuerat, esse aliquem capellanum, interrogavit eum dicens: Domine, q estis vos? Ad quem ille: Ego sum, inquit, Stanislaus Cracoviensis episcopus. M igitur, ut eger evigilavit, cuncta, que sibi dicta fuerant, firmiter se facturum es

---

Wiersz 1 extitit„ fuit *V*. — 6 Predwoy„ Przedwoy *V*; Predivoy *X*. — 6 versus„ usq *X*. — 7 dum„ et non *IX*. — 7 per„ *nie ma IX*. — 7 dimidium„ medium *XIII*. 9 periculi„ periculum *V*, *XIII*. — 10 dum„ cum *IX*, *XI*. — 10 ictus„ actus *II*. 11 adusto„ exusto *XIII*. — 12 eciam„ *nie ma IX—XI*, *XIII*. — 12 amputavit„ amput tum est *IX*. — 12 ipsumque„ ipsum quoque *V*, *IX*, *XIII*. — 12 Predwoy„ Przedwoy Predvoyum *XI*. — 13 per„ *nie ma II*. — 13 per eandem . . . reperiunt„ venientes ami eius per eandem viam amentem reperiunt *IX*. — 14 portando deducunt„ deducunt repo tando *II*. — 15 Is„ Hys *XIII*. — 15 Prage„ cum Prage *IX—XI*, *XIII*. — 15 cum„ *n ma IX—XI*, *XIII*. — 16 in visione . . . dicens ei„ apparuit ei infulatus dicens ei in v sione *IX*. — 16 sibi„ *nie ma II*; ei *V*. — 16 te volo„ volo te *IX*, *XIII*. — 17 inicium evangelium videlicet inicium *II*. — 17 Iohannem„ Iohannem etc *II*. — 18 beati„ sancti *XIII*. — 18 ibi„ *nie ma IV*, ibidem *VII*, *VIII*. — 19 dies„ diebus *IX*, *XI*, dies ibi *I* 19—20 putans . . . interrogavit„ putans fanthasma interrogavit *X*. — 22 cuncta„ tunc q *IX*. — 22 se facturum„ *nie ma IX*.

proponens, statim bene audire et recte loqui cepit nec non et opera sibi imperata implevit.

23. De revoluto ore paralitico sanato.

Mulieri cuidam repentina infirmitas, que paralisis dicitur, os iuxta aurem revolvit. Que veniens Cracoviam ad festivitatem beati Floriani audivit de miraculis martiris Stanislai. Orando cum devocione ad sepulchrum eius accessit, ubi prima et secunda die perseverans in oracione non est sanata, sed non ad insipienciam sibi. Tercia quippe die sermonem, qui fiebat, ubi corpus requiescit sancti Stanislai, audiens attente, compuncta et sic mente primitus sanata, orans cum lacrimis pro sanitate corporali, per preces et merita beati Stanislai, ore ad statum debitum reformato, meruit exaudiri et ab infirmitate capitis, qua graviter urgebatur, in continenti liberari. 4 Maja

24. De lingue inflacione sanata.

Cuiusdam puelle linguam vehementer inflatam sic magnitudo tumoris extra os eiecerat, quod propter grossitudinem lingue, que ad quantitatem unius pugni videbatur excrevisse ita, quod eadem paciens os non valebat aperire. Huius ergo puelle parentibus de aliquo medicamine a vicinis sciscitantibus, datum est eis salutare consilium, ut obmissis aliis beati Stanislai implorarent suffragium. Quod audientes parentes cum gaudio filiam suam cum magna devocione et lacrimarum profusione devoverunt beato Stanislao, quo facto infirma puella statim eadem die a tali egritudine extitit liberata.

Wiersz 1 recte„ ***nie ma*** *IX.* — 1 cepit„ cepit racione *IX.* — 1 opera„ ***tak tylko*** *XIII*; ***wszystkie inne teksty mają*** opere. — 2 implevit„ adinplevit *IX*; complevit *X, XI.* — 7 beati„ sancti *VI, XIII.* — 8 martiris Stanislai„ sancti Stanizlai martiris *IX*; beati Stanizlai *X.* — 8 ubi„ in *IX.* — 9 die perseverans„ perseverans die *IX.* — 10 sancti„ beati *IV, IX, X.* — 11 compuncta„ compuncta est *IV.* — 12 corporali„ corporali et *IV.* — 12 Stanislai„ ***nie ma*** *IV.* — 12 debitum reformato„ debito reformatum *IV.* — 19 pugni„ pungni *II, V.* — 22 obmissis aliis„ ***nie ma*** *II, IV—VI, VIII.* — 22 implorarent suffragium„ inplorent auxilium *XIII.* — 22 Quod„ hoc *V, VI, VIII.* — 22 audientes„ audientibus *IX.* — 23 parentes„ parentibus *IX.* — 23 gaudio„ magno gaudio *II.* — 23 filiam„ filiamque *II.* — 23 lacrimarum profusione„ lacrimis profusis *IX.* — 24 devoverunt„ devovent *X, XIII.* — 25 extitit„ fuit *V*; extitit protinus *XIII.*

25. De puero sine pelle nato et sanato.

Nobilis quedam domina duos simul filios in lucem profudit, quorum alt Martinus dictus carens cute natus fuit. Qui cum sine abhominacione maxima n posset tangi nec sine mortis periculo aliquatenus valeret tractari, parentes feceru votum pro puero sancto martiri Stanislao, qui in continenti divino miraculo Christi presulis merito in toto corpore meruit vestiri pellis beneficio.

26. De vermibus in oculo et sanacione.

Pribislava filia Regneri civis Cracoviensis cepit in oculo sinistro gravit torqueri sic, quod ex corrupcione apparuerunt in eius oculo vermes multi, q abinde extrahi non poterant, quia se sub palpebra abscondebant. Verum idem civ Regnerus bono consilio usus, cum dolenti oculo filiam ad sepulchrum beati Stanisl portavit et cum uxore sua pro puella orans ipsam cure sancti martiris commendav Tunc quidam ex ministris ecclesie simplicem lapidem de sepulchro sancti Stanisl tulit, quo dicte puelle oculum tetigit et signavit. Mox sequenti die facto man cum multi vermes fuissent primitus, tunc solus apparuit satis grossus, qui se ca eciam non permittebat, quia sub palpebram confugiebat. Sed per graciam Dei merita sancti Stanislai tercio die penitus nullus vermis apparuit et puella sanu visum recuperavit.

27. De ventre prius ad genitalia putrefacto et sanato.

Puer quidam ingenuus nomine Stanislaus infirmitate miserabili ab anni puericie cepit infirmari. Venter enim eius paulatim ita computruerat, quo

---

Wiersz 3 duos . . . profudit„ duos simul in lucem profudit filios *IX.* — 4 sine„ *nie m IX.* — 4—5 non posset tangi„ vix tangi posset *IX.* — 5 valeret„ non valeret *II, IV, V* 5 fecerunt„ fecerant *XIII.* — 6 puero„ puero suo *II.* — 7 pellis„ *nie ma IX.* — 11 Pri bislava„ Przybislawa *V.* — 11 Regneri„ Rengeri *IV*; Reyneri *IX.* — 11 cepit„ incepit *IX* 11 graviter„ *nie ma II.* — 12 sic, quod„ sicque *V—VIII.* — 12, eius„ eo *VII—IX.* — 13 extrahi„ distrahi *II.* — 14 Regnerus„ Reynerus *IX.* — 14 bono„ beato *IX.* — 14 cum . . filiam„ *nie ma IX.* — 14 beati„ sancti *XIII.* — 14 portavit„ deportavit *VII*; deportavi cum dolenti oculo *IX.* — 15 pro . . . orans„ orans pro puella *IX.* — 15 martiris„ Staniz lai *IX.* — 17 signavit„ consignavit *II*; sanavit *IV.* — 17 Mox„ *nie ma IX.* — 18 fuissen primitus„ primitus fuissent *IX*; fuissent primitus egressi *X.* — 18 solus„ unus *V*; solus tan tum *X, XIII.* — 18—19 qui . . . permittebat„ qui eciam nec se capi permittebat *V—VIII* 18—19 capi eciam„ eciam capi *IX.* — 20 penitus„ *nie ma II, VIII.* — 25 Puer„ Vir *V—VIII.* — 25 enim eius„ eius enim *II*; eius *IX.* — 25 paulatim ita„ ita paulatim *IX.*

usque ad portam propaginis veniens, omnia intestina denudaverat. Quedam tamen pellicula cottidie nascebatur et subito computrescens renovari omni die videbatur et tali inordinata vicissitudine puer amplius torquebatur. Tandem memorans mater pueri memorati. quod sanctus Stanislaus copiosa exuberaret gracia sanitatum, cum omni devocione et lacrimarum profusione ad sepulchrum eius deportat filium suum infirmum quasi quolibet momento moriturum. Et dum ibi supplex et devota staret, portatus fuit anulus beati Stanislai, quo in aqua tincto, lota sunt ex eadem aqua omnia intestina pueri miserabiliter putrefacta. Quod cum per tres dies et vices modo consimili factum fuisset, statim nova caro cum nova cute crevit, restituto pacienti puero cum debito decore perfecte sanitatis beneficio. Is Stanislaus per merita sancti Stanislai sanatus, postmodum crescens et iuvenis factus, ordinem fratrum Minorum ingressus, ne malicia mutaret intellectum eius, explens tempora sua, fuit in eodem ordine in brevi consummatus.

28. De puero ulceroso et ceco nato et sanato.

Quedam mulier Godussa nomine peperit puerum ulcerosum et cecum; nulla enim signa oculorum nisi tractus quidam subtilis inter palpebras apparebat. Cutem vero in capite et in membris omnibus universaliter ulcerosam habebat, ex qua sanguis saniesque exibat. Qui cum secundo die nativitatis sue portaretur ad ecclesiam baptizandus et fuisset baptizatus, plebanus videns cecitatem pueri et cutis ulcerositatem consuluit parentibus, ut facto ieiunio triduano ad honorem beati Stanislai, implorarent patrocinium ipsius pro puero. Quod cum fecissent et iam secunda septimana ab ortu pueri transacta fuisset, parentes vero in prece

---

Wiersz 1 usque„ *nie ma IX.* — 1 denudaverat„ humidaverat *IX.* — 2 **renovari . . . videbatur**„ omni die renovabatur *IX.* — 2 et„ et in *IV.* — 3 mater„ pater et mater *II.* — 4 exuberaret„ exliberaret *XIII.* — 4 sanitatum„ sanitatis *XIII.* — 5 deportat„ deportant *IV*; deportavit *IX.* — 6 Et„ Qui *II.* — 6 dum„ cum *V—VIII.* — 6 supplex . . . staret„ supplex staret et devota *IX.* — 7 ex„ in *IX.* — 8 putrefacta„ putrefacti *IX, X.* — 8 et vices„ facientes *V—VIII.* — 10 Is„ Hys *V, IX, XIII.* — 10 Stanislaus„ Stanizlaus puer *IX.* — 12 mutaret„ maturaret *VII, VIII.* — 12 explens„ complens *V—VIII.* — 13 fuit„ *nie ma XIII.* — 13 in brevi„ breviter *IX*; brevi *X*; brevi tempore *VI.* — 17 Godussa„ Gudosa *IX.* — 18 enim„ *nie ma IX.* — 18 nisi„ nec *XIII.* — 18 tractus quidam„ quidam tractus *IX, X, XIII.* — 18 inter„ in capite per *V.* — 18 Cutem„ cute *IX.* — 19 ulcerosam„ ulcerosa *IX.* — 20 saniesque„ et sanies *IX—XI, XIII.* — 20 cum„ *nie ma V—VIII.* — 20 portaretur„ dum portaretur *V—VIII.* — 22—23 **beati Stanislai**„ beato Stanizlao *IX.*

perseverarent, ecce una dierum puer oculos aperuit et visum recepit et cu pulchra, sicut in puero sano, subito in toto corpore apparuit.

29. De quodam ceco sacerdote illuminato.

Sacerdos quidam Theutonicus multo tempore lumen oculorum amiserat visum penitus. Hic sine previo ductore nec passum quidem pedis in via pote ponere. Quadam igitur nocte dum desolatus iaceret et de suo statu cogitar incidit ei in mentem sentencia villici illius evangelici, quod fodere non valeret mendicare erubesceret. Qui dum se sopori dedisset, apparuit ei quidam homo can et reverenda facie dicens sibi in visione: Compacior mendicitati et desolacioni t Igitur consulo tibi, ut devoveas te beato Stanislao Cracoviensi episcopo ac sepu chrum eius visites, quam cito tempus opportunum reperies. Verum tamen presens quidquid pecunie poteris penes te invenire, per primum peregrinum, occurrerit tibi hodie, ad tumbam sancti Stanislai martiris studeas offerre devo Respondit sacerdos: Domine, per animam meam! nullam penes me puto habe pecuniam. At ille: Quere, inquit, et invenies. Presbiter itaque consurgens ma narravit cuidam parrochiano socio suo, alteri presbitero, quod sibi dictum fue in visione. Quia vero hec omnia sibi acciderant imminente beati Stanislai canoniz cione, requisivit a sepedicto plebano, quis esset ille novus sanctus, qui Cracov haberetur in magna veneracione. Respondit ille, quod is esset sanctus Stanisla

---

Wiersz 2 pulchra„ pulcherrima *IX*. — 6 Theutonicus„ Theotonicus *IX*. — 6—7 et visu penitus„ *nie ma V—IX, XI*. — 7 visum„ usum *II*. — 7 Hic„ hic quidem *IX—XI, XI* 7 quidem„ *nie ma IX—XI, XIII*. — 7—8 in . . . ponere„ ponere poterat in via *IX*. 8 igitur„ ergo *IX*. — 9 in mentem„ in memoriam *VIII*; *nie ma IX—XI, XIII*. — 9 v lici . . . evangelici„ illius villici evangelici *IX*. — 9 et„ *nie ma II, IV, IX*. — 10 hom *nie ma IX*. — 11 facie„ persona *IX*. — 11 sibi„ ei *IX—XI, XIII*. — 11 et . . . tue„ t et desolacioni *IX*. — 12 Igitur consulo„ consulo itaque *IX—XI, XIII*. — 13 quam cit quando *IX*. — 13 reperies„ recipies *IV*. — 14 poteris penes te„ penes te poteris *IX*. 15 occurrerit„ occurret *IX*. — 15 sancti„ *nie ma II*. — 15 sancti Stanislai„ *nie* IX—XI, XIII. — 15 studeas . . . devote„ devote studeas offerre *IX—XI, XIII*. 16 sacerdos„ Dei sacerdos *II*. — 16 penes me puto„ puto penes me *II*. — 16 puto„ pu me *IX—XI*. — 18 socio„ *nie ma IX*. — 18 alteri presbitero„ *nie ma IX—XI, XIII*. 19 quia . . . acciderant„ quia vero sibi hoc acciderat *IX*; vero hoc sibi acciderat *X XIII*; quod hoc vero sibi acciderat *X*. — 20 sepedicto„ prefato *IX—XI, XIII*. — 20 n vus„ *nie ma II*. — 21 haberetur„ esset *II*. — 21 veneraciones„ reverencia *IX*. — 21 i *nie ma IX—XI*. — 21 esset„ est *IX*. — 21 sanctus„ beatus *IX—XI, XIII*.

Cracoviensis episcopus. Tunc presbiter ait: Licet sciam, quod circa me nullam pecuniam habeam, tamen ad marsupium meum manum meam mittam, ut secundum mandatum, quod dictum est michi per sompnum, si quid forte reperiam, peregrino, qui michi primo occurrerit, hoc offerendum beato Stanislao tradam. Deinde proferens duos de bursa, quos insperatos reperit, denarios, subito Deus per merita sui martiris ad videndum eos ipsius aperuit oculos et exclamans ait: Benedictus Deus et pontifex ipsius Stanislaus, qui aperuit oculos meos. Ecce enim et denarios, quales sunt, video et imaginem et inscripcionem ipsorum optime conspicio. Deinde predicto plebano et figuram imaginum et inscripcionem denariorum plene distinxit. Dumque cum eodem iam sine ductore ad ecclesiam letus curreret, ut Deo ac beato Stanislao pro beneficio accepto gracias debitas redderet, ecce occurrit eis quidam peregrinus stans ante fores ecclesie, qui ibat ad limina beati martyris cepto itinere. Cui sacerdos predictos duos denarios ad sepulchrum sancti pontificis offerendos supplex obtulit et se ipsum ibidem cito profecturum devovit; puerum vero quondam sue cecitatis ductorem ad amicos suos transmittere curavit et hoc, quod circa ipsum meritis beati Stanislai acciderat, eisdem cum gaudio nunciare. Ipse vero post modicum tempus preparatis necessariis viam arripuit et ad sepulchrum beati

---

Wiersz 1 circa„ penes *IX—XI, XIII.* — 1—2 nullam . . . habeam„ habeam pecuniam *II.* 2 meam„ ***nie ma*** *IX—X.* — 4 primo„ ***nie ma*** *IX—XI, XIII.* — 4 offerendum„ offeram *XIII.* — 4 tradam„ ***nie ma*** *XIII.* — 5 duos de bursa„ de bursa duos *XIII.* — 5 insperatos„ insperatus *X, XIII.* — 5 reperit„ invenit *IX—XI, XIII.* — 5 sui„ ***ma tylko*** *II.* — 7 pontifex„ beatus pontifex *IX, XI*; benedictus pontifex *X*; sanctus pontifex *XIII.* 8 imaginem„ imaginem ipsorum *IX.* — 8 et„ ac *II.* — 8 inscripcionem„ conscripcionem *II*; superscripcionem *IV—VII.* — 8 ipsorum„ ***nie ma*** *IX.* — 8 conspicio„ video *IV.* — 9 predicto„ sepedicto *IV—VIII*; prefato *IX—XI, XIII.* — 9 plebano„ plebano socio suo *IX—XI, XIII.* — 9 et . . . distinxit„ et figuram imaginum expressit et inscripcionem legit *IX—XI, XIII.* — 10 Dumque„ Cumque *V, VI, VIII.* — 10 eodem„ eodem tempore *IX.* — 10 iam„ iam letus *IX.* — 10 letus„ ***nie ma*** *IX.* — 10 ac„ et *IX, X.* — 11 gracias„ graciarum *IV.* — 11 debitas„ ***nie ma*** *II, IV.* — 11 redderet„ ageret *V—VIII*; redderet acciones *IV.* — 12 martyris„ Stanizlai *VII—XI, XIII.* — 12 cepto itinere„ ***nie ma*** *IX.* — 13 predictos duos„ duos predictos *IX—XI, XIII.* — 13 sancti„ beati *II*; ***nie ma*** *IX—XI, XIII.* — 13 pontificis„ martiris *IX—XI, XIII.* — 14 supplex„ duplex *II*; ***nie ma*** *IX—XI, XIII.* — 14 profecturum„ iturum *IX—XI, XIII.* — 14 quondam„ quendam *II, V—VIII, XI.* — 15 transmittere curavit„ curavit transmittere *II.* — 16 meritis . . . Stanislai„ sancti Stanislai meritis *IX—XI, XIII.* — 16 eisdem„ ***nie ma*** *IX—XI, XIII.* — 16 nunciare„ nunciavit *IX*; nunciaret *XIII.* — 17 post„ postea *IX.* — 17 modicum tempus„ tempus modicum *IV*; modico tempore *IX*; modicum *XIII.* — 18 sepulchrum„ tumbam *IX—XI, XIII.*

Stanislai martiris perveniens, votum devotus persolvit, gracias egit et de cetero optime vidit.

30. De duobus fratribus uno paralitico et altero epilentico

Wikerus Theutunicus habuit duos filios; unus fuit vocatus Gerhardus et erat quatuor annorum; alter Richoldus et erat sex annorum et ambo gravissimam paciebantur infirmitatem. Gerhardus siquidem paralisi percussus nec pedum nec manuum nec lingue usum habebat, sed quasi truncus aridus iacebat; per tres quoque septimanas nichil comedit, aquam tantum aliquando cum panno lineo ma- defacto vix suxit. Cumque pater eius anxius foris quadam vice deambularet et de vita filii iam desperaret, votum vovit dicens: O beate Stanislae, libera filium meum ab hac infirmitate et ego modo voveo eum tibi et ducam ipsum ad limina sepulchri tui cum offertorio unius fertonis argenti; et cum reversus fuisset in domum, ut filium suum videret, invenit eum iam liberatum, ambulantem et loquentem, licet adhuc corpore debilem. Richoldus similiter, alter filius, qui morbo epilentico labo- raret et quinque ter vel quater in die cadebat; hic post votum emissum patris a sua infirmitate eciam in continenti fuit liberatus ita, quod predictum morbum numquam de cetero fuit passus. Pater vero pre gaudio pro liberacione filiorum in illa die notis et amicis fecit convivium magnum, glorificans Deum et sanctum Stanislaum. Deinde veniens cum uxore et ambobus filiis ad beati martiris sepul- chrum devote solvit, quod promiserat, votum.

31. De mente capto et muto curato.

Radote cuiusdam villani filius nomine Radoslaus obmutuerat et tribus septi- manis mutus manserat et quodam tedio rapiebatur ita, quod de nocte surgebat et

---

Wiersz 1 Stanislai„ *nie ma IX—XI, XIII.* — 1 devotus„ devote *VIII*; *nie ma IX—XI, XIII.* — 6 Wikerus„ uilberus *II*; Vicherus *IX*; Tuykerus *XIII.* — 6 Theutunicus„ Theutonicus *IX, XIII.* — 6 fuit vocatus„ vocatus fuit *IX.* — 6 et erat„ *nie ma IX.* — 7 alter„ et alter *IX.* — 7 Richoldus„ Richolfus *IX*; Bertholdus *XI.* — 7 et erat„ qui erat *IX*; et hic erat *XIII.* — 10 tantum aliquando„ aliquando tantum *IX.* 11 quadam vice deambularet„ deambularet quadam vice *II.* — 13 ipsum„ eum *IX, X.* — 16 Richoldus„ Richolfus *IX*, Bertholdus *XI*, Richordus *XIII.* — 17 vel quater„ *nie ma IX.* 21 martiris„ martiris Stanizlai *IX.* — 22 devote„ *nie ma IX.* — 26 Radote„ Sadoche *V, VI*; Sandote *VII, VIII*; *nie ma XIII.* — 26 et . . . manserat„ *nie ma IX.* — 27 man- serat„ mansit *XIII.*

manus tenencium se effugere temptabat. Tandem inductus bono consilio, ut in Cracoviam iret et cum filio suo ad tumbam beati Stanislai accederet et pro suo puero supplex sanctum Dei martirem oraret. Quod cum fecisset et predictus puer anulo sancti pontificis consignatus fuisset et aquam, in qua idem anulus fuerat intinctus, bibisset, statim remoto omni lingue impedimento locutus fuit et infirmitas tedii, qua vexabatur, ab eo penitus abscessit.

32. De quodam furioso.

Martinus quidam de Lantkovicz graviter infirmatus, octavo die factus est furiosus et ne lederet homines, fune ligabatur et sic per quindecim dies tali furia agitabatur; et cum quodam die facto intervallo aliquo melius haberet, votum vovit sancto Stanislao, quod sepulchrum eius visitaret, si ipsum liberaret. Sic igitur deductus sub custodia ad sepulchrum martiris, ne aliquem lederet et cum ibidem per quatuor dies et noctes iacuisset, in ultima nocte, cum circa sepulchrum obdormiret, apparuit ei beatus Stanislaus indutus pontificalibus dixitque ad eum: Veni mecum *et liberaberis*. Tunc eger expergefactus surrexit tacitus et ecclesiam exire *voluit, sed* a custodibus, ne exiret, est retentus. Quibus ille ait: Dimittite me, quia sanctus Stanislaus vocat me. Custodes vero imputantes eius inanie, non permiserunt eum exire. Et sic iterum obdormiens vidit in visione duos homines ad se venire, qui dixerunt ei: Veni nobiscum et ducemus te ad sanctum Stanislaum. Et tunc ipsi infirmo videbatur in visione, quod surgeret et cum illis duobus iret. Qui deduxerunt eum ad ecclesiam beati Andree, que est Cracovie et ibi invenit sanctum Stanislaum indutum casula et tenentem librum, qui dixit ei: Tu es, qui

---

Wiersz 1 tenencium se„ se tenencium *IX.* — 1 in„ *nie ma IX.* — 2 beati„ sancti *IX.* — 3 sanctum„ servum *XIII.* — 4 pontificis„ martiris *V, VI.* — 4 consignatus„ signatus *V—VII, IX.* — 4 in qua„ *nie ma II.* — 4 fuerat intinctus„ intinctus fuerat *IX.* — 5 lingue impedimento„ inpedimento lingue *IX.* — 6 abscessit„ discessit *V.* — 10 Lantkowicz„ Lanchtowich *II*; Lanteovise *IV*; Lanchorovich *V*; Lanecowiz *IX*; Lantcovich *X*; Lancconia *XI.* — 11 lederet„ offenderet *II.* — 11 et„ qui *IX.* — 13 quod„ quod ad *II.* — 14 deductus„ ipsum deducens *IX.* — 15 noctes„ quatuor noctes *IX.* — 16 indutus pontificalibus„ pontificalibus indutus *IX.* — 17 surrexit tacitus„ tacitus surrexit *IX.* — 17—18 ecclesiam . . . voluit„ ecclesia voluit exire *XIII.* — 17 exire„ ire *IX.* — 18 custodibus„ custodientibus *XIII.* — 18 retentus„ retractus *IX.* — 18 Dimittite„ Dimitte *XIII.* — 20 eum exire„ exire illum *IX.* — 20 obdormiens„ obdormivit et *IX.* — 20 homines ad se„ ad se homines *II.* — 22 illis„ istis *IV.* — 23 deduxerunt„ duxerunt *IV.*

pateris afflictionem furoris? Sta paulisper et exspecta et videbis. Tunc ceperun venire multi, qui gravibus furoribus agitabantur et diversis afflictionibus torque bantur. Sanctus vero Stanislaus dixit infirmo: Isti sunt, qui falsum testimoniu perhibent, inique iudicant, aliorum negocia fraudulenter procurant et ideo si torquentur; sed tu ab hiis malis abstineas et dicas talibus, ut confiteantur e peniteant et sanabuntur. Tu quoque amodo scias te esse sanatum. Evigilans aute sanus, de cetero nullum furorem est passus.

33. De demoniaco curato.

Iuvenis quidam de Nezich nomine Petrech arreptus a demonio vexabatu furore continuo. Quandoque ligabatur clausus in domo, quandoque ad columpna lapideam, que stabat in domo. Qui tante fortitudinis erat, quod ligatus ad eande columpnam interdum eum quassabat et quam vix octo homines movere poterant ipse eam solus de terra evellebat. Ductus autem ad ecclesiam ligatus verbere com primebatur, quia mala et perversa loquebatur. Terrores quoque subitos paciebatu et cum ab eo quereretur, cur terreretur, respondebat, quia occursus pecorum e aliarum rerum timebat pro eo, quod omnia essent demonia, que sibi nocere vole bant. Is cum quadam die ante ecclesiam omnium Sanctorum in Cracovia stare ligatus; inducebatur et cogebatur a circumstantibus simul pro ipso clericis et laici ibidem Deum orantibus, ut nomen beati Stanislai invocaret. Cepit paciens clamare Quare me torquetis? liberatus sum! Et cum quereretur ab eo, quomodo liberatu esset, respondit: Sanctus Stanislaus assumpsit me in montem altum et ibi precepit

---

Wiersz 1 afflictionem furoris„ furoris afflictionem *IX.* — 1 et exspecta„ *nie ma II.* — 4 ne gocia„ negocium *XIII.* — 5 malis„ *nie ma IX, XIII.* — 6 sanabuntur„ sic sanabuntur *I* 6 quoque . . . sanatum„ quoque scias te amodo esse sanum *IX.* — 7 sanus„ sanatus *IV* sanus factus est et *IX.* — 7 nullum„ *nie ma IX.* — 7 est passus„ non est passus *IX.* – 11 Nezich„ Yezich *II*; Hyerzych *VI*; Nyeszyd *VII*; Veyszd *VIII*; Vesych *IX*, *X*; Ve zeith *XI.* — 11 Petrech„ Pyatrach *VI*; Petrecz *VIII*, Petrich *IX*; Potrecz *XIII.* – 11 demonio„ demone *IX.* — 11 vexabatur„ agitabatur *IX.* — 13 quandoque„ quando *XII* Cumque *IX.* — 12 quandoque„ quando *XIII.* — 12 quandoque ad . . . domo„ *nie ma IX* 13 eandem„ *nie ma IX.* — 14 vix„ *nie ma XIII.* — 14 poterant„ possent *IX*; non pote rant *XIII.* — 15 eam„ *nie ma IX.* — 15 evellebat„ elevabat *V, VI.* — 16 Terrores, Tortores *X, XIII.* — 17 cur„ cur ita *IX.* — 17 respondebat„ respondit *IV.* — 17 quia, quod *IX.* — 18 rerum„ *nie ma IX.* — 19 in Cracovia„ *nie ma IX.* — 21 nomen . . . in vocaret„ invocaret nomen sancti Stanizlai *IX.* — 22 montem altum„ altum montem *IX.*

ut non noceretur michi. Absolvit me eciam a vinculis et dixit michi: Ego sum Stanislaus episcopus; Deo gracias age et vade in pace. Qui statim solutus ecclesiam intravit, Deo gracias egit, sacerdoti ibidem confessus sacramenta percepit, domum rediit, comedit et bibit et ab illa die nichil mali habuit.

34. De mente capto liberato.

Iohannes miles de Vlyna habuit filium quindecim annorum mente captum ita, quod homines verberabat et omnia irracionabiliter loquebatur et faciebat. Quem cum in hac demencia pater comperisset et quid faceret, ignoraret, tandem inductus consilio sano domini Prandote Cracoviensis episcopi, duxit filium suum ad tumbam sancti Stanislai. Cum autem eidem infirmo data est aqua ad bibendum de sancti pontificis anulo, in continenti menti restitutus est et sanus domum rediit et gracias egit omnipotenti Deo atque martiri suo beato Stanislao.

35. De amente facto propter voti fraccionem.

Quidam bonus homo Sodlech nomine certam vaccam cum vitulo promisit beato Stanislao et cum quadam die sororem suam visitaret et eam egere videret, statuit in corde suo eandam vaccam cum vitulo sorori dare, credens sub pretextu elemosine posse votum irritare. Et dum sic firmato proposito vellet procedere de sororis domo, percussus cecitate et perturbatus mente, statim penitencia ductus fecit presbiterum ad se vocare. Cumque fuisset confessus de vacce et vituli irritacione, asserens, quod eam, sicut prius promiserat, beato Stanislao vellet conferre,

---

Wiersz 1 noceretur„ nocerent *XIII.* — 1 michi„ *nie ma IX—XI, XIII.* — 1 sum„ *nie ma XIII.* — 2 Stanislaus„ sanctus Stanislaus *IX, XI, XIII.* — 2 episcopus„ episcopus Cracoviensis *V, XI.* — 3 egit„ egit et *IX.* — 4 domum„ posthec domum *IX.* — 4 die„ hora *IX, X.* — 9 loquebatur et faciebat„ faciebat et loquebatur *IX.* — 9 Quem . . . comperisset„ Quem cum pater in amencia reperisset *IX.* — 10 tandem„ *nie ma IX.* — 11 sano„ *nie ma IX.* — 11 domini„ a *IX.* — 11 Prandote„ Prandocze *XIII.* — 11 Prandote . . . episcopi„ Prandote Cracoviensi episcopo *II, V, IX.* — 11 duxit„ ut duceret *IX.* — 12 sancti„ beati *IV, XI, XIII.* — 13 est et„ est et sanitati et *V.* — 14 beato„ *nie ma II, IX*; sancto *X, XI.* — 18 Sodlech„ Sedlech *II, IX*; Godlech *X*; Sadlecz *XIII.* — 19 suam„ *nie ma IX.* — 20 sorori dare„ dare sorori *II*; sorori sue dare *V, XI.* — 20 credens„ et crederet *IX.* — 21 sic„ *nie ma V, IX.* — 22 percussus cecitate„ cecitate percussus *IX.* — 22 perturbatus„ turbatus *XIII.* — 23 vocare„ venire *V—VIII.* — 23—24 irritacione„ retraccione *IX—XI*; retractacione *VIII.* — 24 prius„ *nie ma II.* — 24 conferre„ offerre *IX.*

in continenti coram sacerdote visum recepit et eadem die cum quodam suo co sanguineo ad sepulchrum sancti martiris iter assumpsit, sed nec vaccam nec vit lum tunc quidem adduxit. Et cum in via iterum in mente inciperet turbari, qua amens reversus est ad propria, deducente eum Paulo illo suo consanguineo. Q sine mora vaccam cum vitulo Cracoviam duxit et eam beato Stanislao, prout pr miserat, obtulit et statim a turbacione sensus et cordis sanatus fuit.

36. De oculis eversis et sanatis.

Vir nobilis Wlosteg cum esset in Cracovia, incurrit dolorem oculorum veh mentem ita, quod oculi propter eversionem non apparebant, sed tantum caro rube Qui dum nimis urgeretur, rogavit, ut ad ecclesiam sancti Wenceslai, in qua iac corpus beati Stanislai duceretur. Et dum ibi esset, obtinuit, quod cum anu eiusdem martiris oculi eius consignarentur et aqua intincti anuli crebrius sibi lav rentur. Quo facto cepit levius habere ita, quod illa die comedit et bibit, qu tribus continuis diebus non fecerat. Nicolaus quoque filius eius tunc tempor magnam inflacionem gutturis habuit ita, quod caput et guttur et pectus totu erat inflatum. Puer autem eo tempore erat sex annorum pariterque fuit portat cum patre et de eadem aqua potatus et de eodem anulo fuit consignatus et s ambo meritis sancti Stanislai martiris perceperunt beneficia sanitatis.

37. De capite et officio lingue curato.

Dominus Vitus ecclesie sancti Floriani prepositus, cuiusdam nobilis filius, media parte capitis sinistra graviter est infirmatus. Fuitque ita dolor vehentissimu

---

Wiersz 1—2 suo consanguineo„ consanguineo suo *IX.* — 2 sancti„ beati *IV, IX.* — martiris„ Stanislai *X.* — 3 tunc quidem„ adhuc *IX.* — 3 iterum„ *nie ma IX.* — 3 inc peret„ cepit *IV*; incepit *XI.* — 4 illo„ *nie ma IX.* — 5 cum vitulo„ et vitulum *V.* — 6 fuit„ est *XIII.* — 10 Wlosteg„ Wlazcey *II*; Wlastey *IV*; Wlozcey *V*; Wlostek *VI, VI* Wlosthek *VIII*; Wotzdech *IX*; Wlozteg *X*; Wlozcog *XI*; Vlostecz *XIII.* — 10 cun dum *IX—XI, XIII.* — 10—11 vehementem„ vehementissimum *II.* — 11 apparebant aperiebant *XIII.* — 12 sancti„ beati *IV, XI.* — 12 in qua„ ubi *X.* — 12 iacet„ iaceb *IX.* — 13 corpus . . . Stanislai„ beatus Stanislaus *IV.* — 13 Et„ Qui *V.* — 13 quod cun ut *V.* — 14 martiris„ martiris Stanizlai *II.* — 14 oculi eius„ ipsius oculi *V.* — 17 gutt ris habuit„ habuit gutturis *IX.* — 17 et guttur„ guttur *II.* — 17—18 totum . . . inflatum et totum corpus inflacionem habuit *IX.* — 18 erat . . . annorum„ sex annorum erat *IX.* — 18 fuit„ erat *II.* — 20 ambo„ ambo pariter *X, XI, XIII*; pariter *IX.* — 24 cuiusdam eiusdem *II, IV, IX—XI, XIII.* — 25 est„ *nie ma XIII*; erat *XI.* — 25 ita„ *nie ma IX*

diebus nec comedit nec bibit nec loqui potuit. Denique quarto die ndo fecit sibi portari anulum sancti Stanislai. Quo cum reverencia t loca doloris et in continenti sensit remedium divine miseracionis. que ipsum in aquam posuit et de ipsa aqua loca doloris linivit et bibit et reliquum aque in vase mundo reservari fecit. In sequenti lor rediit et ipse residuum aque, quod remanserat, bibit et de cetero abscessit.

De dolore capitis et visu oculorum sanato.

s de Petrovicz in capite vehementer infirmatus fuit ita, quod tribus uis nec comedit nec bibit nec dormivit nec aliquid videre potuit et magna angustia constitutus, cepit habere voluntatem visitandi sepul- Stanislai votumque emisit. Sed quia nichil videbat, rogavit compatrem e Stephanum, ut eum in iumento suo ad sepulchrum sancti Stanislai cum fuisset adductus, facta oracione ibidem, in continenti est libera- dolor capitis cessavit, bene vidit et sine ductore domum rediit et dies et noctes non dormierat, optime dormivit et de cetero semper

0. De viro nobili de apostemate liberato.

ilis Martinus de Morawicza habuit gravissimum apostema in gutture, mittebat eum nec die nec nocte quiescere nec aliquid omnino gustare,

nec loqui potuit„ *nie ma IX.* — 2 sibi„ *nie ma IX.* — 4 ipsum„ *nie ma IX.* — aqua *IV, X.* — 4 loca doloris„ doloris loca *IV, X.* — 5 reliquum aque„ reli- am *IX.* — fecit„ precepit *IX.* — 6 autem die„ *nie ma IX.* — 6 remanserat„ rat *XIII.* — 11 Petrovicz„ Petrovich *II*; Petrovizc *IV*; Petrowiz *IX*, Potro- *I.* — 11 in capite„ *nie ma XIII.* — 12 nec comedit . . . dormivit„ nec bibit nec ec dormire *IX.* — 13 magna„ *nie ma IX.* — 13 constitutus„ positus *IX.* — e Stephanum„ Stephanum nomine *IX.* — 15 iumento„ humero *V.* — 16 Quo„ *X.* — 18 dormierat„ dormivit *XII.* — 18 de cetero semper„ *nie ma IX.* — us de Morawicza„ de Moracitha Martinus nomine *XIII.* — 23 Morawicza„ Mo- *X*; Moravisca *IV*; Moravia *IX*; Moracitha *XIII*; *nie ma XI.* — 24 permitte- rat *V—VIII.* — 24 eum„ *nie ma IV—VIII, XIII.* — 24 die„ eum die *IV*; *—VIII.* — 24 nec„ nec in *V—VIII.*

sed nec spiritum bene attrahere. Hic rogavit, in domum suam anulum b Stanislai sibi instanter apportari, quia iam metuebat suffocari. Dictum quippe ante fuerat per visum, quod, si invocaret sancti martiris auxilium, cito sent remedium. Cum ergo fuisset anulus apportatus et fuisset in gutture eo consigna mox ruptum est apostema et ipse penitus est liberatus.

40. De duabus puellis ydropica et contracta.

Quidam villanus Neuglaz nomine habuit filiam triennem universaliter in corpore turgidam et inflatam. Et cum esset penitus desperata, attulit eam Goslaum parrochianum suum sacerdotem de Iasel, ut eam benediceret et eva lium super ipsam legeret. Qui accipiens quandam particulam panni sericei, in iacuerant ossa beati Stanislai, infirmam benedixit. Hoc facto cum pater cum p et vicinis domum processisset et vix ab ecclesia ad tres iactus sagitte abscessi penitus inventa est sana et ab omni inflacione aliena. Qui ad sacerdotem puella iam sana rediit et sacerdos putans eam forte in via mortuam, si filia adhuc viveret, requisivit. Et ille: Non, domine, sed statim videbitis eam op valentem et sanam.

Altera quoque filia eiusdem villani Neuglaz septem annorum, in om membris contracta et paralisi percussa, os habens distortum et oculos, manu omnia membra tremencia ac pedes divaricatos; omnes autem membrorum ar ita erant distorti, quod videbantur a sua compage disiuncti. Cum igitur fuisse eandem ecclesiam predicta puella per parentes allata, ut a sacerdote benedicer de prefata illius panni sericei particula, in qua iacuerant sancti martiris oss

---

Wiersz 1 rogavit„ rogavit, ut *X*, *XIII*. — 1—2 anulum . . . Stanislai„ beati St anulum *IV*. — 2 sibi instanter„ *nie ma IX*. — 2 apportari„ apportarent *V*, *VI*; ap retur *VII*, *VIII*. — 2 quippe„ enim *IX*. — 3 ante„ *nie ma IX*; tamen *X*. — 4 Cumque *II*. — 4 ergo„ igitur *XIII*. — 4 gutture„ corpore *II*. — 4 eo„ cum eo *X*, 5 ruptum„ fractum *IX*. — 9 Neuglaz„ *nie ma II*; Newiglaz *IV*; Newiglam *V*; gal *VI*. — 9 triennem„ triennem Newiglaz *II*. — 10 turgidam„ viridem *IX*. — 10 fuisset *XIII*. — 12 ipsam„ eam *IV*, *IX*, *X*. — 12 legeret„ legit *IX*; diceret 12 particulam„ partem *IX*. — 13 iacuerant„ iacebant *II*. — 13 beati„ sancti *II*. — firmam„ puellam *V*; et infirmam *IX*. — 13 Hoc„ Quo *IX*. — 13 puella„ puellula 14 processisset„ processissent *XIII*. — 14 abscessisset„ abscessissent *XIII*. — 15 Qu rediit„ Qui cum puella ad sacerdotem iam rediit *IX*. — 16 filia sua„ puella *V*. — At *VIII*, *XIII*. — 19 Neuglaz„ Newiglas *IV*; Newiglam *V*; Neuglazi *XIII*. — 21 singula *II*. — 22 igitur„ ergo *IV*, *IX*, *X*. — 23 iacuerant . . . ossa„ iacuerunt os ati martiris *IX*.

ebus fuisset consignata, in tercia consignacione in sinu matris caput et dormire cepit. In hac dormicione ergo a parentibus delata, antequam ervenirent, inventa est sana; crastina vero die super pedes suos, maer manum ducente, ad ecclesiam venit gracias referens Deo et sue salutis ontifici Stanislao.

41. De contracta in manu et pede liberata.

dam bona mulier nomine Iutha de Cosmicz cum post partum gravi esset arrepta, a festo beati Adalberti usque ad festum omnium Sanctorum 23 Kwiet. irmitate languit afflicta, paralisi quippe percussa, manus sinistre et pedis 1 List. u et officio erat penitus destituta. Apparuit autem ei in visu quidam vir s, albo superpellicio indutus et dixit ei: Consilium tibi do, ut omni alio ie obmisso committas te beato pontifici et martiri Stanislao. Que cum evigilasset, iuxta visum votum vovit et in continenti manum et pedem et utriusque usum et officium plenarie recepit.

42. De lippitudine oculorum sanata.

etha honesta mulier de Cracovia habuit filiam nomine Margaretham, que annorum erat et a nativitate sua gravi lippitudine oculorum fuerat detenta. enim aere posita nichil videbat et in umbra male videre poterat. Lippin eius ita erat manifesta, qnod oculi eius erant vel semper inflati vel nti. Dormire non poterat nisi prona; caput vero eius semper ardens erat.

---

ss 1 diebus„ vicibus *IX.* — 1 sinu„ sinum *II.* — 1 caput„ *nie ma IX.* — 2 reclinadeclinavit *VIII*; inclinavit *IX*, *X.* — 2 dormicione„ dormitacione *XIII.* — 2 ergo„ *X*; igitur *XIII.* — 2 delata„ dilata *IX.* — 3—4 matre„ cum matre *V.* — 4 per . . . te„ ducente per manum *IX.* — 5 pontifici„ sancto pontifici *XIII.* — 9 Cosmicz„ Cos- *II*, *IX*, *X*, *XIII*; Cosmynyecz *VI.* — 9 gravi . . . arrepta„ graviter esset infirma- *V.* — 10 beati„ sancti *II*, *IX.* — 11 quippe„ quoque *II*, *VII*, *VIII.* — 11—12 ma- . . . sinistri„ pedis sinistri et manus sinistre *IV*; manu sinistra et pede sinistro *IX.* — at penitus„ penitus erat *IV*, *IX.* — 12 in visu„ *nie ma II.* — 13 reverendus„ reves in visu *II*; reverendus vir *IX.* — 14 obmisso„ pretermisso *V.* — 15 iuxta visum„ tim *IX.* — 20 Amletha„ Anileta *IX*; Emleta *X.* — 21 fuerat„ fuit *IV.* — 22 enim„ *II.* — 22 poterat„ potuit *IX.* — 23 erat manifesta„ manifesta erat *IX.* — 24 quod . . . sanguinolenti„ quod oculi eius valde semper erant sanguinolenti *VI*; oculi eius erant ita inflati vel sanguinolenti *VII*, *VIII.* — 23 erant vel„ vel erant *IV*, *XIII.* — 24 vero„ *nie ma IV.* — 24 ardens erat„ erat ardens *IX.*

In hoc statu omnes dies suos deduxit ita, quod parentibus vita eius tedio
Multas quoque medicinas experta fuerat nec aliquid profecerant; immo de rec
racione visus parentes eius omnino desperaverant. Tandem mater pro filia solli
multa medicamenta experta commisit eam Deo et votum vovit beato Stani
Et quadam die quasi cecam deduxit eam sub clamide ad sancti pontificis et m
ris tumbam obtulitque candelam et formam oculorum in cera factam suspendi
super tumbam. Et cum mater orasset et filiam doceret, ut beati Stanislai impl
ret auxilium, oracione facta, revertebantur domum. Que cum in descensu ad pe
montis descenderent, puella se senciens melioratam, aperta veste matris, do
antecedebat matrem. Et cum ad mensam sederent, dicebat puella matri, quod
bene videret. Mater vero cum puelle videret visum clarum et bonum, bene
Dominum et martirem suum sanctum Stanislaum.

43. De muta curata.

6 Styca. Petrus de Slawcow habuit filiam triennem, que in epiphania domini
valide infirmari ita, quod cum antea loqueretur, in ramis palmarum penitus
8 Maja mutuit permansitque muta usque ad invencionem sancti crucis penitusque despe
de vita. Parentes vero de longa eius egritudine anxiati tedio, devoverunt eam b
Stanislao. Quam cum pater posuisset in curru, ut eam Cracoviam duceret, i
dimidium miliare cepit loqui et melius habere et sequenti die dum perducta fui
ad tumbam martiris, percepit beneficium perfecte sanitatis.

Wiersz 1 vita eius„ eius vita *IX.* — 2 multasque„ multas quoque *IX.* — 2 experta fu
experti fuerant *IX.* — 2 aliquid„ aliquid sibi *IX, X, XIII.* — 3 desperaverant„ d
rabant *IV.* — 3 pro„ de *IX.* — 4 medicamenta„ medicamina *IX, X, XIII.* —
vit„ fecit *IX.* — 5 quasi . . . eam„ deduxit eam quasi cecam *IX.* — 5 deduxit
xit *IV.* — 5—6 et martiris„ *nie ma IV.* — 6 obtulitque„ obtulit *XIII.* — 6 cande
candelas *IX, X, XIII.* — 6 oculorum„ *nie ma IX.* — 6 factam„ *nie ma IX.* — 8 r
tebantur„ revertebatur *IX, X.* — 9 aperta„ dimissa *IX.* — 11 vero„ *nie ma XII*
11 cum„ *nie ma II.* — 11 puelle„ puellule *X, XIII.* — 11 et„ et beatum *IX.* — 12
tum„ beatum *V*; *nie ma IX, X.* — 16 Slawcow„ Zlacovia *IX.* — 17 valide„ vald
IX, X. — 18 penitusque„ penitus *IX. X, XIII.* — 19 vero„ vero eius *IX.* — 19
nie ma IX. — 20 duceret„ deduceret *II.* — 21 et sequenti„ sequenti *II.* — 21 perd
producta *IX.* — 21 perducta fuisset„ fuisset perducta *II.*

44. De gutturis curacione.

a uxor Boguslai habuit in gutture quandam gravem infirmitatem ita, sex septimanas nec comedere nec bibere bene potuit. Veniens autem m beati Stanislai, cum invocasset ipsius auxilium, perfecte sanata re- domum.

45. De dolore oculorum et curacione.

er quedam nomine Sobotha passa fuit gravissimum dolorem oculorum per s continue et ex ipso dolore ita fuerant oculi eius obtenebrati, quod vix ciam de propinquo male poterat videre. Et cum ex dolore et tali cecitate r, matre sua presente et quodam alio homine votum vovit, ad sepul- ti Stanislai ire et ipsum sanctum in reverencia semper habere, si eam citate dignaretur liberare. Et facto voto cum ad ipsum sepulchrum ad- set et votum solvisset, statim cepit melius habere ita, quod in brevi omum rediens cepit laborare et omnia negocia domus sue, que antea non udacter exercere.

De ea, que se simulabat virginem, deprehensa.

lam puella Theutonica iam nobilis et adulta, corrupta per quendam iuve- erat pudiciciam ac virginitatis florem, unde et non velato capite incedebat se, quod non erat. Hec aliquando sollempni festivitate invitante, cum

---

sz 3 Ianica„ Ianitha *II, XIII*; Mavica *IX.* — 3 gravem infirmitatem„ infirmitatem m *XIII.* — 4 septimanas„ menses *II, IV—VIII.* — 4 bene„ non *II*; *nie ma IV, IX.* nislai„ Stanislai et *IX.* — 5—6 reversa . . . domum„ est et domum reversa *IX.* — botha„ Sabata *IV*; Sobotka *XIII.* — 11 dolore„ dolore eius *II.* — 11 ita . . . obte- ti„ ceperunt oculi eius ita obtenebrari *IX.* — 12 aliquid„ *nie ma IX.* — 12 male„ a *IX.* — 12 ex . . . cecitate„ de cecitate et de tali dolore *IX.* — 14 beati„ sancti *III.* — 14 in . . . semper„ semper in reverencia *IX.* — 15 ipsum„ ipsius *IX.* — visset„ persolvisset *II.* — 16 cepit„ incepit *IV.* — 17 rediens . . . laborare„ redire laborabat *IX.* — 17 omnia„ *nie ma IX.* — 17 que„ quod *IV, IX, X.* — 18 audac- epit audacter *IX.* — 22 corrupta . . . iuvenem„ per quendam iuvenem corrupta *II.* — diciciam„ pudiciciam vultus *IX—XI, XIII.* — 24 simulans . . . erat„ simulans se, esset virgo *V—VIII.* — 24 erat„ esset corrupta *XI.* — 24 sollempni„ sollempnium *II*; tate sollempni *IX.* — 24 invitante„ inminente *I.*

matre conscia sceleris venit ad limina beati Stanislai martiris et dum essent pedem montis, puella cepit deponere peplum, quod in via portaverat, propt estum. Mater vero monebat filiam, ut velato capite beati Venceslai intraret ecc siam; at illa contempsit monita matris et sertum ferens in capite, accessit ar sepulchrum martiris. Cumque in oracione procumberet et caput ad terram tunc ret, sertum cecidit et puella serto de terra resumpto surrexit. Volens autem crin suos comere et iterum sertum capiti imponere, totam simul comam capitis abst xit et veluti novacula acutissima rasa in multitudine populi calva stetit. Que vide se esse deprehensam, ignominia et confusione plenam, penitencia ducta reatum su publice coram omnibus est fassa. Ecce per beati Stanislai merita verum esse rep ritur in hac puella, quod cuiusdam viri sapientis declarat prudencia. Est, inqu confusio adducens gloriam et est confusio adducens ignominiam. Per ignomini enim confusionis pervenitur ad penitenciam vere humilitatis secundum illud ps miste: Imple facies eorum ignominia et querent nomen tuum, Domine! Perfe vero humilitas penitentis non solum stabilem operatur salutem peccatoris, sed eci acquirit gloriam exaltacionis secundum illud: Qui humiliatus fuerit, erit in glo et qui se humiliat, exaltabitur.

47. De puella submersa et puero.

Andreas miles, filius nobilis viri Semiani, dum cum familia sua per aqu Odram de una villa ad aliam deberet transire, fecit nutricem cum pueris preced et ascensa navi ultra fluvium transfretare. Erant autem duo pueri cum nutrice navi, unus masculus adhuc in cunabulis, qui forte habebat a nativitate ann unum et puella erat trium vel quatuor annorum. Cumque nauta minaret nav cum nutrice et pueris et esset ad medium fluminis, impetus aque impulit nav super truncum cuiusdam arboris subitoque eversa nave periclitabantur pueri c

---

Wiersz 1 beati„ sancti *XIII.* — 1 dum„ cum *IV.* — 3 filiam„ *nie ma IX.* — 3—4 ut ecclesiam„ ut beati Wentzezlai ecclesiam velato capite intraret *IX.* — 4 ante„ ad *XIII.* 5 procumberet„ persisteret *XI.* — 5—6 tunderet„ tenderet *IX*; tunderet se *XIII.* — 6 terra resumpto„ resumpto de terra *IX.* — 6 resumpto„ sumpto *IV.* — 7 capitis„ *nie ma X.* 9 plenam„ plena *II—III.* — 10 fassa„ confessa *IX.* — 12 confusio„ confessio *II.* 12 gloriam„ ignominiam *VII—XI, XIII.* — 12 ignominiam„ gloriam *VII—XI, XIII.* 12 ignominiam„ ignominias *II.* — 13 illud„ *nie ma XIII.* — 15 solum„ solum ad *IX.* 15 solum . . . salutem„ solum salutem stabilem (stabilitatem *IX*) operatur *IX—XI, X.* 21 filius . . . viri„ nobilis viri filius *IX.* — 21 Semiani„ Seniani *V, XI.* — 24 habe a nativitate„ a nativitate habebat *IX, X.* — 26 pueris„ puellis *V*; parvis *IX.*

et nauta quidem natando evasit. Nutrix vero iam de sinu suo elapsis pueris manibus tenuit se ad proram navis. Infantulus nichilominus divina virtute us, vagiens in cunis ferebatur super aquam iuxta descensum navis et cum geretur puellula et preceps cum impetu aque tenderet ad ima, clamor attoli- ipa: O beate Stanislae, adiuva! et ex aqua erepta, que iam ad iactum gitte descenderat, ad litus exponitur prefocata. Infans eciam cum nutrice ır illesus, meritis beati Stanislai protectus. Parentes vero cum lacrimis et magno cum hiis, qui aderant, supplicant beato Stanislao, ut vitam restitu- aretur suffocato puero. Iacuit autem puella mortua a prima hora usque ad erciam. Cumque parentes eius instarent oracioni et devocioni et voverent vivam redderet, deducendam in Cracoviam ad tumbam beati Stanislai, in ti de corpore puellule multa aqua erupit et illa oscitavit et oculos aperuit; et sanam posthec ad tumbam cum voto, quod voverant, adduxerunt.

48. De puero submerso.

idam puerulus trium annorum ludebat cum sodalibus suis in ponte ante Gdanense, qui casu precipiti in aquam Visle de ponte cecidit et suffocatus subito ad ima profundi descendit. Diu vero quesitus et tandem sub aquis ad pontem, unde corruerat, extrahitur defunctus. Nunciatur parentibus eri; accurrunt cum lacrimis invocantes patrocinium beati Stanislai. Puer idus et inflatus ab hora nona usque ad vesperam iacuit extinctus. Fit ad n parentis pueri concursus populi et interpellantur magnalia beati Stanislai;

---

ersz 3 aquam„ aquas *XIII.* — 4 aque tenderet„ tenderet aque *IX.* — 5 erepta„ ex- ta puella *IX.* — 5 iam„ *nie ma IX—XI, XIII.* — 5 iactum„ tractum *IV, X, XI, II.* — 6 prefocata„ suffocata *II.* — 7 extrahitur illesus„ extrahuntur illesi *XIII.* — rotectus„ protecti *XIII*; *nie ma II.* — 7 vero„ *nie ma XIII.* — 9 Iacuit autem„ iacuit- *II.* — 9 mortua„ *nie ma IV, V, IX.* — 10 horam terciam„ terciam *II, V, IX.* — instarent„ intrarent *I.* — 10 et voverent„ voverunt *IX.* — 11 deducendam„ deduce- *IX*; adducendam *XI.* — 11 beati„ sancti *V, IX.* — 11 in„ *nie ma XIII.* — 12 corpo- puellule„ corde puelle *IX.* — 12 illa„ *nie ma II.* — 13 salvam„ salvamque *IV, IX—XI.* posthec„ posthoc *I.* — 13 posthec . . . adduxerunt„ posthec ad tumbam cum voto, quod erat, adduxit *II, IV*; post hec ad tumulum adduxit et quod voverat, implevit *V, VI*; sthec ad tumulum adduxerunt eam et votum adimplerunt *VII—VIII.* — 18 de ponte ce- it„ cecidit de ponte *II, IX* — 19 ab aquis subito„ subito ab aquis *IX.* — 19 descendit„ idit *IV.* — 21 casus pueri„ at illi *VI, VIII.* — 21 beati„ sancti *XIII.* — 23 paren- , pereuntis *IV*; *nie ma IX*; parentum *X, XI.* — 23 populi„ cuncti populi *IX.*

cumque omnes pariter cum lacrimis et devotis precibus sancti martiris subsidi flagitarent, ut suffocato puero vitam redderet et parentum desolacionem adime subito de corpore mortui aqua erupit et puer suspirium traxit. Conclamanti autem omnibus, qui aderant, Ihesu Christi potenciam atque sui pontificis glori merita, puer quasi de gravi sompno excitatus oculos aperuit atque a parenti sursum erectus, velut fatigatus resedit. Denique domum deductus dormivit, come bibit atque deinceps sanus fuit. Ex hoc autem tam evidenti miraculo in t Pomorania in terra et in mari beatus Stanislaus invocatur in auxilio opportuno.

49. Frater Vincencius de navis periclitacione in mar

Comes Ianussius vir nobilis, filius Iaroslai et Petrus frater meus, filius fra Henrici, ambo fide digni sub fidei iuramento et aliquorum, qui tunc cum eis co tabantur, testimonio retulerunt michi rem, quam refero. Hii enim probi viri plures Romipete alii tendebant ad limina beati Petri. Predictus vero Petrus cleri ad lucrandam scienciam ibat cum eis Bononiam. Hic erga beatum Stanislaum de cione ductus rogavit me in recessu, quatenus sibi darem de reliquiis eiusdem san ut esset tutor et ductor vie peregrinacionis ipsius. Cum ergo habuissent viam p speram, tandem pervenerunt Aquileiam, ubi conducta navi cum multis aliis ascen runt mare navigantes Venecias. Timentes autem, ne in alto mari inciderent procellas et fluctus, legebant iuxta litus quasi ad quinque vel ad sex sagitte trac et dum essent prope de quadam civitate, que vocatur Caureola, forte ad octo decem miliaria Longobardica, subita oborta tempestate, videbantur positi in ulti

---

Wiersz 1 pariter„ *nie ma V, IX, XI.* — 1 devotis precibus„ devocione pariter *V, VI.* 2 adimeret„ adinpleret *II*; adiuvaret *V—VIII.* — 3 suspirium„ subsidium *II.* — 5 a rentibus sursum erectus„ manibus sursum erectis *IX.* — 6 resedit„ sedit *II.* — 6 Deniq Deinde *XIII.* — 7 bibit„ et bibit *II, V, IX.* — 12 frater meus„ *nie ma VI—VIII, XI* 13 aliquorum„ aliorum *XIII.* — 13 tunc„ *nie ma IX.* — 14 quam„ quam vobis *IX.* 14 ac„ et *II, XI.* — 15 alii„ *nie ma IX.* — 15 beati Petri„ beatorum apostolorum P et Pauli *IX.* — 15 clericus„ *nie ma IX.* — 16 Bononiam„ Boloniam *XIII.* — 17 cessu„ recessu ipsius *IX.* — 17 sibi darem„ darem sibi *IX.* — 19 pervenerunt„ ve runt *IV, X.* — 19 Aquileiam„ Aquilegiam *X.* — 19—20 ascenderunt mare„ navem c scenderunt *V, VI, VIII.* — 20 navigantes„ navigaturi *IX—XI, XIII.* — 20 Veneci Vanacias *VIII.* — 20 ne„ *nie ma IV.* — 21 sagitte tractus„ sagitte iactus *II*; tr tus sagitte *IX.* — 22 dum„ cum *IX.* — 23 quadam civitate„ civitate quadam *IX.* 22 Caureola„ Cureola *V*; Coreola *VII*; Cauriola *IX*; Taureola *XI.* — 23 decem„ ad cem *IX.* — 23 Longobardica„ Lumbardica *IX, XI*; Lombartica *X*; Lombardica *XIII.* 23 subita„ subito *IX.*

rimine. Mare namque magis ac magis intumescebat et naute fortissime contra orum ad litus properabant; procelle nichilominus aquam in navem impel- illi, qui in navi erant, fere usque ad genua in aqua stabant. Iam vero de erati, alii sanctum Nicolaum, alii sanctum Martinum, Poloni vero sanctum nt Stanislaum. Petrus quoque prolatis in publicum reliquiis beati Stanislai En, inquit, est presens nobiscum, cuius patrocinium invocetis. Et cum mnium tolleretur in celum, ut sanctus Dei pontifex ferret eis opportunum , venit una supereminens aliis procella navemque sustulit et eam de pelagi quasi in ictu oculi in quoddam arundinetum proiecit. Eversa vero dam terram pedibus attigerunt et alii quidem usque ad cingulum, alii vero d pectus, nonnulli autem usque ad brachia salvis rebus et personis in eterunt. Tempestate autem sedata et navi preparata navigaverunt Vene- i solventes vota sua laudabant salvatoris magnalia, qui per gloriosum mar- ium Stanislaum non solum in celo et in terra, sed in aquis et mari mirabilia.

0. De equo illuminato et domestico ipsius cecato.

idam de Mazovia et Lancicia homines simplices et villani pergebant Cra- d limina beati Stanislai. Et erat inter eos quidam ad loquendum promptus rbis scurrilibus et iocosis curiosus. Hic habebat equum monoculum, quem vie solitudinem duxerat ad deferendum sibi et suis sociis corporis viaticum. igitur tempore cum prefati peregrini haberent inter se iocosas verborum iones, ut sic vie sublevarent labores essentque ex eo, quod plus forte nt, leciores; ille, cuius equus erat monoculus, usus dicitur fuisse talibus

---

ersz 1 ac magis„ magisque *II.* — 2—3 impellebant„ pellebant *IX.* — 4 Martinum„ rcum *IX—XI.* — 4 sanctum„ beatum *II, XI, XIII.* — 4—5 sanctum invocabant„ ocabant sanctum *IX, X.* — 5 quoque„ vero *IX, X*; vere clericus *XI.* — 6 inquit, , est, inquit *IX.* — 6 presens„ *nie ma IX.* — 6 invocetis„ invocatis *II—XIII.* — cum„ *nie ma II.* — 8 supereminens„ fortiter eminens *XIII.* — 8 aliis„ *nie ma II, V,* . — 10 quidem„ vero *IX.* — 10 vero„ quoque *IX.* — 11 usque„ *nie ma II.* — 11 et per- is„ *nie ma IX.* — 12 navigaverunt„ navigarunt usque *X.* — 13—14 martirem suum„ suum rtirem *II.* — 15 mirabilia„ miracula et mirabilia *V.* — 19 Mazovia„ Moravia *XI.* — –20 Cracoviam„ *nie ma IX.* — 26 Stanislai„ Stanislai Cracoviam *IX.* — 20 promptus„ mptulus *IX—XI, XIII.* — 22 suis sociis„ sociis suis *IV.* — 24 conflictaciones„ confabula- nes *V.* — 24—25 forte . . . leciores„ subpresserant forte leciores *IX.* — 25 ille„ ille Mazo- *VII.* — 25 usus . . . sermonibus„ usus fuisse dicitur talibus sermonibus *IX—XI, XIII.*

verbis ac sermonibus: Non est, inquit, mirum, si beatus Stanislaus, qui introiv in potencias Domini, potens est apud Deum dare visum aut auditum vel quicqu huiusmodi creature racionali, videlicet homini, quia homo novit et scit ab eo p tere, quod sibi videt competere. Maius vero esset miraculum ac maioris sanctitat indicium, si modo equo meo monoculo redderet, quem amisit, oculum. Hoc eni animal, cum sit brutum et mutum ac irracionale, nec scit nec intelligit peter quod sibi foret utile, ideoque non meretur aliquid accipere, sed nec beatus Stanisla non petenti valet aliquod beneficium prestare. Cumque huiusmodi blasphemias verba vaniloqua multiplicaret et argutus a sociis in sentencia oris sui persistere illico oculus eius crepuit et equus ipsius oculum, quem non habuit, accepit. Exin fit stupor et turbacio, meror et confusio sociis de socio tam subita Dei anima versione percusso. Fit eciam divine potencie non mediocris admiracio de ceco eq illuminato. Tandem homo a Deo flagellatus et plaga cecitatis percussus ad se redi Cui quia vexatio intellectum dedit, se stulte contra sanctum Dei locutum fuis recognovit. Hic denique cum ad sanctum eius sepulchrum pervenisset et reatu suum penitendo defleret et graciam, quam amiserat, promeruit et oculum, que ex sua stulticia perdiderat, recuperavit. Ecce in hoc duplici opere divine mis ricordie impletum est vaticinium psalmiste: Homines et iumenta salvabis, Domi

51. De equo mortuo resuscitato et pelle induto.

Cum iam celebrata canonizacione beati Stanislai confluerent Cracoviam omnibus partibus fideles Christiani, contigit et quendam Urbanum hominem Surbia cum uxore et pueris tenellis ad sancti pontificis et martiris proficisci limin Hic equum unum et currum acceperat ad subvehendum pueros et ut duceret vi

---

Wiersz 2 quicquid„ quoddam *V*, *X*; aliquid *IX*, *XI*, *XIII*. — 3 huiusmodi„ huius *IX*; h iuscemodi *XIII*. — 3 racionali„ racionabili *II*, *X*, *XI*. — 4 videt competere„ conpetit *I* 5 modo„ michi *IV*. — 6 ac„ et *II*. — 6 irracionale„ irracionabile *II*, *X*, *XI*, *XIII*. 7 meretur„ miretur *IX*. — 8 non„ *nie ma II*; nec *IV*. — 8 huiusmodi„ huiuscemodi *XI* 9 vaniloqua„ vaniloquia *I*, *XIII*. — 10 eius„ unus *IX*. — 11—12 Dei animadversione„ a madversione Dei *IX*. — 13 a Deo„ *nie ma IX*. — 14—15 Cui . . . recognovit„ *nie ma I* 14 Cui„ Huic *VI*. — 14 quia„ quoque *II*; quod *VI*; que *V*, *VII*, *VIII*. — 14 dedi reddit *II*. — 15 recognovit„ cognovit *VI*, *VIII*. — 15 pervenisset„ venisset *IV*. — 16 p nitendo defleret„ peniteret *IX*. — 18 psalmiste„ psalmiste dicentis *IX*. — 18 Domin Domine et cetera *XIII*. — 22 Cum„ Dum *II*. — 22 confluerent„ concurrerent *XI*. 23 contigit„ contingit *XIII*. — 23 hominem„ *nie ma II*. — 24 Surbia„ Surbia — alii d cebant de Ungaria *XIII*. — 24 et martiris„ *nie ma II*. — 25 equum unum„ unum equu *IX—XI*, *XIII*. — 25 currum„ carram *IX*. — 25 acceperat„ receperat *XIII*.

, quibus sustentari opus erat. Et cum esset infra metas Polonie, mortuus eius subitanea morte. Auriga autem in eodem loco curru relicto detrac-lle caballi ac posita in humeris, sequebatur domesticum suum paulatim em cum uxore et pueris. Sed cum ille forte iam dimidium miliare proces- fatigatus cum pueris resideret, ecce animo turbatus domum decrevit redire de cepto itinere. Visa turbacione viri, uxor eius ait illi: Absit a nobis, vicinis ad tantam sollempnitatem leto animo concurrentibus, nos ultimi ur et eos relinquamus. Numquid pre omnibus peiores erimus, ut retroce- tante festivitati non intersimus; si alias non poterimus, pueros nostros in portabimus et ubi deficiemus, beato Stanislao eos committemus. Tunc vir fidelis refocillatus est sermonibus mulieris. Dum igitur aurigam expectan-siderent et secum quererentur, conspiciunt puerum a longe venientem et rtantem et dum puer ad locum, ubi residebant, appropinquaret, ecce nnientem et per rubeta subito currentem vident; tunc mulier viso equo uo: Vere equus noster est vel per omnia similis eius est! At ille: Aut eris aut sompnia meditaris. Nonne, inquit, ecce puer cutem portat et consequens est, ut equus mortuus vivat. Auriga veniens stetit et dum e baculo, in quo eam tulerat, vellet deponere, non invenit. Requisitus an equum cognosceret, hesitabat, quid responderet. Sciebat enim, quod mortuum et cadaver spoliatum dimiserat cutemque eius detractam secum , sed quo de manibus eius elapsa sit tam subito, vehementer stupebat. ns autem diligenter equi circumstancias, deprehendit adhuc recentes et

---

rsz 1 necessaria„ subsidia vel necessaria *V.* — 1 infra„ inter *II, IX.* — 2 eius„ ***nie ma*** — 4 forte„ ***nie ma*** *II.* — 4 dimidium„ medium *XIII.* — 5 cum . . . resideret„ resideret pueris *IX.* — 5 ecce„ ***w tekstach*** ac. — 5 animo„ nimium *IX.* — 5 domum„ decre-edire„ domum redire decrevit *IX.* — 6 cepto„ incepto *XIII.* — 6 viri„ ***nie ma*** *IX.* — s„ ***nie ma*** *IX.* — 7 leto animo„ ***nie ma*** *IX.* — 7 concurrentibus„ currentibus *IX, XIII*; recurrentibus *XII.* — 8 peiores„ peccatores *IX, X*; ***nie ma*** *XI.* — 9 festivi- solempnitati *V.* — 10—11 vir bonus„ bonus vir *IX.* — 11 refocillatus„ infocillatus *IV.* secum quererentur„ ***nie ma*** *IX.* — 12 quererentur„ ***tak ma tylko*** *IV*; ***wszystkie inne*** *maja* quererent. — 13 ubi . . . appropinquaret„ appropinquabat, ubi residerent *IX.* nnientem„ inhinientem *XIII*; ingentem *IX.* — 14 et„ ***nie ma*** *IX, X.* — 14 vident„ vi-t *IX*; viderent *XIII.* — 15 aut„ ait *V—VIII, XIII*; visu aut *IX.* — 16 Nonne„ vides *V.* — 18 eam„ ***nie ma*** *IX.* — 18—19 Requisitus quoque„ requisitusque *II.* uum mortuum„ mortuum equum *IX.* — 14 spoliatum„ ***nie ma*** *IX.* — 15 detulerat„ t *IX.* — 15 quo„ quomodo *II, X.* — 21 elapsa sit„ sit delapsa *IX.* — 21 stupe-studebat *II.* — 22 equi„ ***nie ma*** *IX, XI.* — 22 recentes„ recentes cicatrices *V.*

sanguine tinctas, quas cutello per scutem duxerat, incisuras et exclamavit: Vere equus noster est, quem mortuum, nunc vere propria cute reindutum beatus Stanislaus nostri misertus reddidit nobis vivum. Sicque equo infrenato una cum suo domestico ad locum, ubi currum dimiserant, abierunt et cadavere equi non invento rem gestam probantes experimento, curru iuncto ad suos redierunt. Deinde pueris et omni supellectili in curru levatis, Dominum benedicentes, leti et alacres in Cracoviam pervenerunt ibique vota sua beato Stanislao reddentes et eius magnalia predicantes, equum nichilominus cereum ad memoriam tanti miraculi contra tumbam eius suspendentes ad propria redierunt. O ineffabilis potencia creatoris, qui magna merita sui declarans pontificis et vitalem flatum restituit brutis ac in omni necessitate subvenit corde tribulatis.

52. De quodam nobili de flammis liberato.

Vir nobilis Andreas de Moravicz pro remedio suorum peccaminum aliquando cruce signatus ivit in Pruziam. Hic a suis progenitoribus de beati Stanislai sanctitate ac eius multa miraculorum operacione percipiens semper eum dilexit et in magna reverencia habuit. Cumque plurimi cruce signati illuc pergerent, ut inimicos crucis Christi expugnarent et eos iugo Christi subigerent, victoriam obtinuerunt et multam stragem hostium fecerunt. Christiani vero domos eorum et sata combusserunt et bona ipsorum diripuerunt. Accidit autem eo tempore, ut idem vir nobilis ad curiam quandam pulchram et bene munitam cuiusdam potentis Prutheni cum suis comitibus deveniret et monebatur, ut eam igne supposito concremaret. Et cum

---

Wiersz 1 exclamavit„ exclamavit dicens *V.* — 2 mortuum„ mortuum reliquimus *IX*; reliqui *VI* 3 nostri misertus„ *nie ma IX.* — 5 curru iuncto„ iumentoque currui iuncto *VIII*; curru invento *IX, XI.* — 6 in„ *nie ma IX.* — 6 Dominum„ Deum *II.* — 8 eius„ *nie ma IX.* — 8—9 equum . . . suspendentes„ *nie ma XIII.* — 9 O„ O beate Stanislae! O *V—VIII.* — 10 vitalem flatum„ vitam *V.* — 11 tribulatis„ *na tem końcsy się tekst XI*; tribulatis; nichilominus vero equum cereum ad memoriam tanti miraculi contra tumbam eius suspendentes leti abierunt *XIII.* — 15 Andreas„ *nie ma IX.* — 15 Moravicz„ Moraviz *II*; Moravis *IV*; Moravia *IX.* — 16 ivit in Pruziam„ in Pruziam ivit *IX—XI, XIII.* — 16—17 sanctitate„ sanctitate percipiens *IX.* — 17 ac„ et *II.* — 17 miraculorum operacione„ operacione miraculorum *IX.* — 17 percipiens„ *nie ma IX.* — 17 semper„ supra modum *IX.* — 17 et„ ac *IX* 18 habuit„ eum habuit *IX.* — 18 illuc„ illic *IX.* — 19 expugnarent . . . Christi„ *nie ma II, IV.* — 19 et . . . Christi„ *nie ma VIII.* — 19 subigerent„ subicerent *IX.* — 20 domos eorum„ eorum domos *IX.* — 21 ipsorum„ eorum *IX.* — 22 pulchram„ pulcherrimam *IX.* — 22 potentis„ *nie ma IX.* — 23 supposito„ subito *XIII.*

trandi nullus aditus pateret, tandem quandam porticum satis strictam ıvenit, per quam curiam subintrans, nullum omnino in domo reperit ıum incendisset et flammis in giro undique circumdatus esset, iam perabat, quia flamma subito consurgens omnem introitum et exitum ui vero cooperatores domo incensa iam foris stabant et existimantes comitatu, de casu, qui ei acciderat, penitus ignorabant. Tunc ille lio flamme ex intimo cordis ad deum ingemuit et beati Stanislai opor- um importunis precibus flagitare cepit. Et cum hinc inde anxius pro- od prius nequaquam viderat, flammam divisam in modum unius camere porticum vidit et effugiendi periculum viam sibi preparatam per merita llexit et per quam primitus trahens equum post se vix armatus intra- dens in equo cursu veloci quasi per portam latissimam, ut sibi vide- us illesus exivit. Sic beatus Stanislaus pontifex et martir gloriosus in terra et in igne et in aqua omnibus se invocantibus in veritate est pportunitatibus, in tribulacione.

De peregrino occiso et a morte suscitato.

re canonizacionis beati Stanislai martiris quidam tres peregrini perge- ına eiusdem gloriosi pontificis. Qui dum essent in silva, que vocatur o latrones eruperunt de nemore cupientes eos spoliare. Duo igitur munt fuge presidium, tercius vero, qui videbatur audacior, incidit in ıum et tenentes suffocabant eum, ut deducerent ipsum ad iter devium. abat sancti Stanislai presidium, ut suum erueret peregrinum de mani- um et ereptus de medio latronum prevaluit adversus unum ipsorum; tronis socius, quod prevalebat peregrinus, exempto pugione precidit et sic ablato spolio abierunt, semivivo relicto. Videbatur autem ipsi

1 ei„ sibi *V*. — 1 intrandi„ adeundi *V*. — 2 omnino in domo„ penitus domi *V*. — n„ *nie ma IX*. — 4 quia . . . introitum et„ *nie ma V—VIII*. — 5 existiman- imabant *IV*; estimantes *IX*, *X*. — 8—9 prospiceret„ prosperaret *IX*. — 10 sibi„ *IX*. — 11 martiris„ beati martiris *IX*. — 11 primitus„ prius *V—VIII*. — ut . . . penitus„ *nie ma IX*. — 14 et in igne„ in igne *II*, *X*; et in mari et in — 14 et in aqua„ *nie ma IX*. — 14 invocantibus„ memorantibus vel invocanti- — 19 canonizacionis . . . Stanislai„ beati Stanislai canonizacionis *IX*. — 19 mar- *e ma IX*. — 21 Pregina„ Priegina *II*; Progina *IX*. — 22 peregrini„ *nie II*. — 22 sumunt„ sinunt *IX*; iniunt *XIII*. — 23 ipsum„ eum *IV*, *V*. — 25 adver- versum *XIII*. — 26 exemplo„ excepto *X*. — 27 autem„ *nie ma V*, *IX*.

premortuo peregrino, quod beatus Stanislaus, velut salutis medicus, ad egr accederet et ut quibusdam unguentis appositum collum ad caput foveret et a sompno dormientem excitaret. Qui subito expergefactus seque videns expoli et nudum, suos socios est insecutus, narrans eis, quomodo interemptum a lat bus suscitavit eum a mortuis sanctus Stanislaus. Tandem in Cracoviam semir veniens votum sue peregrinacionis persolvit, pro salute sua Deo et suo glo martiri debitas gracias retulit et in signum huius miraculi in cera hominem fi tum ad tumbam beati viri suspendit.

54. De manifesta visione cuiusdam simplicis viri.

Quidam de Slavcow coriarius, homo simplex et devotus, solitus erat in matutinali surgere et in quodam palacio domus sue oracionum suarum Deo persolvere. Quodam igitur estivo tempore in ortu surgentis aurore dum il staret in oracione, vidit ultra pontem campum quendam, qui iacet in exitu plenum copiosa populi multitudine, quam nemo poterat dinumerare. Estir autem et stupebat aliquem subitum venisse exercitum eo, quod videbat ho de diverso genere hominum. Stabat vero in eminenciori loco in medio eorum episcopus pontificalibus indutus, homo canus et reverendus et circa ipsum st multi clerici superpelliciis induti diversorumque ordinum quam plurimi viri rel ac femine permixte. Videbat autem ad episcopi benediccionem illam innumera multitudinem sese humiliantem, at ille extensa manu dabat eis pontificalem diccionem contra quatuor partes orbis scilicet versus orientem, occidentem, a nem et meridiem. Deinde cum multis vexillis precedebat ipsum processio prot que vergit per pontem ad maiorem stratam versus ecclesiam. Episcopus qu ibat in media processione, precedente eum et sequente illa multitudine. Et esset pontifex contra palaciolum hominis illius, traxit se homo post columpna per quandam rimam contemplabatur et mirabatur illius episcopi honorem et glo

---

Wiersz 1 velut„ valde *XIII.* — 2 quasi„ *nie ma IX.* — 5 sanctus„ beatus *XIII.* — 6 martiri„ et beato suo martiri et glorioso *IX.* — 6 suo glorioso„ glorioso suo *IV.* — bitas„ *nie ma IX.* — 7 gracias„ *nie ma IV.* — 8 beati„ *nie ma II*; sancti *V*; viri *IX.* — 12 Slavcow„ Slacovia *IV.* — 12 et„ *nie ma II.* — 13 palacio„ palaciolo *XI*, 13 Deo vota„ vota Deo *II.* — 14 igitur„ ergo *IV*; vero *XI.* — 14 estivo„ festivo *V VIII.* — 16 populi„ *nie ma IV.* — 16 dinumerare„ denumerare *II.* — 17 et„ ac *XI* 18 vero„ enim *IV*, *XIII*; autem *V.* — 21 benediccionem„ benediccionem contra IIII tes orbis *II*, *IV—VI.* — 21 innumerabilem„ copiosam *V.* — 24 ipsum„ eum *II.* — 2 dem„ quidam *II*, *XI.* — 27 palaciolum„ palacium *IV.*

em quidam superpelliciatus, canus capite et venusta facie, ad illum posi-
ıpore, divertens a processione vocansque ipsum proprio nomine ait: Quid
uid miraris? Noli, inquit, te abscondere, noli latere. Et iterum: Scis,
s est pontifex iste et quid sunt multitudines tante? Et ille: Nescio, in-
ine. Iste est, ait, sanctus Stanislaus Cracoviensis episcopus et hec
que precedit et sequitur, salvata est precibus et meritis ipsius. Tu autem
am ad ecclesiam sancte Trinitatis vade et fratri Vincencio predicatori
a confitere et hec, que audisti et vidisti, studeas ei intimare, quia pla-
ibi hoc misterium revelare. Invenies autem eum iuxta ecclesiam ad co-
contra fratris Iackonis sepulchrum sedentem et confessiones audientem.
t hec annunciabis ei, quod adhuc in Polonia sunt sex sancti et electi
um mors preciosa est in conspectu Domini, qui sunt equales coram Deo
ati Stanislai, quos Deus omnipotens signis et miraculis mirificabit et
emporibus suis. Senescenti etenim et ad occasum vergenti mundo multis-
tis involuto omni generi humano cum iam viluerunt sancte predicacionis

sz 3 quid„ que *XI.* — 3 Et„ At *XI.* — 5 ait„ inquit *IV.* — 7 in„ ad *IV*, *V*; *nie VII, VIII.* — 8 que . . . vidisti„ que vidisti et audisti *X*, *XIII*; que vidisti *XI.* — intimare„ nunciare *X.* — 9 tibi„ *nie ma XIII.* — 10 Iackonis„ *tak XIII*; Iasconis *V*; Yaszkonis *V*; Iaczkonis *VII*; Iazconis *X*; Iaczconis *XI.* — 11 et hec„ *nie ma II*; c *XIII.* — 11 in Polonia„ *nie ma V.* — 13 mirificabit„ mirificavit *XIII.* — 15 ge- genere *w wszystkich tekstach.*

ować należy, że Wincenty nie wymienił nazwisk tych 6 świętych. Że tutaj nie o ś. Wojciechu ani o ś. Floryanie, wynika już stąd, że tamtych Deus omni- is et miraculis mirificabit et ostendet temporibus suis. Nie ma mowy tutaj Kindze i ś. Salomei, które wówczas jeszcze żyły, ani o ś. Jadwidze, której nastąpiła już r. 1264; bo byłby się zapewne nie wyraził „sex sancti", lecz et sancte". Trudno zatem domyśleć się, o kim Wincenty tu mówi; to jednak że w tej liczbie mieszczą się niewątpliwie ś. Jacek i ś. Czesław, towarzysz osławiony Sadok, który roku 1257 poniósł śmierć męczeńską od Tatarów erzu (Boland. 30 Octobris) i Piotr Krempa, którego Tatarzy r. 1259 mieli czyć (Boland. 2 Czerwca), za którymi Dominikani dotychczas wznoszą modły o do innych, mowa tu może o Gaudentym, arcybiskupie gnieznieńskim, o Win- dłubku i Iwonie, biskupach krakowskich lub o Wernerze i Szymonie, biskupach którzy wszyscy byli in odore sanctitatis. Być jednak może, że zamiast o je- h, myśli o innych dominikanach, o których dziś nawet wieści już nie posia- szkoda dla historyi, że nikt nie podjął się skreślenia ich żywota.

verba, non reputantur nec ad mutacionem vite trahuntur bonorum exempla, nec sario divina providencia hiis novissimis et periculosis temporibus exhibet et mul plicat miracula. Licet autem non fidelibus, sed infidelibus, ut dicit apostolus. da sunt signa, per hec tamen in timore et amore Dei infirmorum plerumque con mantur corda. Hoc funiculo triplici predicatores primitive ecclesie, sancti proph et apostoli Domini, videlicet verbo predicacionis, exemplo sancte conversacionis virtutum prodigiis in sagenam fidei ad unitatem corporis Christi traxerunt om climata mundi, secundum quod scriptum est de apostolis: Illi autem predicaver ubique Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis.

55. De modò canonizacionis beati Stanislai et sanacio Domini Reynaldi Hostiensis episcopi, videlicet domini pape Alexandri.

Recitatis igitur in conspectu sedis apostolice prefatis et aliis quam pluri beati Stanislai miraculis ac instantibus ecclesie Cracoviensis nunciis pro sui ca nizacione pontificis, licet sui martirii evidens causa et tantorum signorum frequ cia id ipsum pro eo allegaret, papa tamen Innocencius[1] hesitabat, quid face Cum ergo tractatus frequentes super hoc negocio inter cardinales haberent dominus Reynaldus, tunc quidem Hostiensis episcopus, post hoc vero papa A xander IIII[2], ecclesie Romane pontifex summus, antiquitatem temporis allegan ne in canonizacione ipsius procederetur, inter alios forcius obsistere videbatur. T stupefactus Iohannes presbiter cardinalis, qui erat datus auditor cause beati Sta slai martiris, quod non esset admissa tanta congeries miraculorum cum tanta n testium, dixit ad magistrum Iacobum ecclesie Cracoviensis nuncium: Necessari

---

Wiersz 1 mutacionem„ imitacionem *wszystkie teksty z wyjątkiem II.* — 3 miracula„ mirab *XIII.* — 4—5 confirmantur„ infirmantur *IV.* — 6 videlicet verbo„ verbo videlicet *X*, *XIII.* — 15 igitur„ ergo *IV.* — 16 ecclesie Cracoviensis„ Cracoviorum *IX*; Cracoviensibus 16—17 sui . . . . pontificis„ sui sancti pontificis canonizacione *II.* — 18 id„ ad *IV*, *X.* 18 hesitabat, quid faceret„ quid faceret, hesitabat *IX.* — 19 frequentes„ frequencius *IV.* 20 Reynaldus„ Rignoldus *IV*; Regnaldus *V*; Reynoldus *IX*; Renaldus *XI.* — 20 Hosti sis„ Ostiensis *IX.* — 20 post hoc vero„ nunc vero *IX—XI, XIII.* — 20—21 papa A xander„ Alexander papa *IV*, *V.* — 21 IIII„ *nie ma IX—XI, XIII.* — 21 ecclesie Roma *nie ma IX—XI, XIII.* — 21 pontifex summus„ summus pontifex *IX.* — 22 canonizacio canonisacionem *IV.* — 22 obsistere videbatur„ *nie ma IX.* — 25 Iacobum . . . nunciu Iacobum Cracoviensem nuncium *X*; *nie ma XI.*

[1]) Innocenty IV 1241—1254. [2]) Aleksander IV 1254—1261.

us vir finale operari miraculum, quod discordantes cardinales in mira-
liter faciat concordare in unum. Dum igitur negocium sic in pendulo
tempus tempori succederet, placuit divine dispensacioni, cuius voluntati
resistere, predictum Reynaldum Hostiensem episcopum gravi infirmitate
flagellatum ad suum beneplacitum erudire. Qui cum ad extremum vite
crederet appropinquare, famulos suos et eos, qui ad eum gracia visi-
nerant, de camera, in qua egrotabat, iussit abscedere, ut sibi vacaret
iam de statu suo consuleret et animam suam in exitu suo Deo com-
Curavit nichilominus suum nuncium ad papam Innocencium transmittere
tenus ad ipsum veniret et sibi sacramentum unccionis conferret ac be-
olucionis apostolice dignaretur impendere. Cum igitur solus in domo
ullus alius adesset, ecce beatus Stanislaus pontificalibus indutus ante
visibiliter astitit et eum, an vigilaret, requisivit. At ille, Vigilo, inquit.
es tu? Et ille: Ego sum Stanislaus Cracoviensis episcopus, cuius tu
us adversarius. Eger vero resumpto spiritu ait illi: Presul sancte, michi,
nosce! Penitet enim me fecisse, quod tue canonizacioni nisus sum
ille: In hoc, inquit, me Christi martirem et electum Dei recognosce.
anus a lecto egritudinis tue et noli de cetero bonum negocium impedire,
lecrevit saluti multorum proficere. Hec cum dixisset, ab oculis eius
er vero continuo plenam sanitatem recepit; vocatis autem servis suis
ate michi, inquit, quod comedam, ut ascensis equis, antequam huc
nere, domino pape festinus occurram. Mirantur famuli subitam mutacio-
sui, Deum benedicunt et imperata perficiunt. At ille sanus et validus

1 vir„ noster *XIII.* — 1 cardinales„ *nie ma IX—XI, XIII.* — 1 in„ *nie ma XIII.* iliter„ inmirabiliter *IX.* — 2 concordare„ concordantes *IX.* — 2 igitur„ ergo *IV, II.* — 3 divine dispensacioni„ dispensacioni divine *IX—XI, XIII.* — 4 nemo„ *V.* — 4 Reynaldum„ Renaldum *V, IX*; Rinaldum *IV*; Reynoldum *IX.* — 4 Ho- „ Ostiensem *IX.* — 5 beneplacitum„ placitum *IX.* — 6 iam„ *nie ma IX.* — 6 appro- „ propinquare *IX, X, XIII.* — 7 vacaret„ vocaret *II, V, IX.* — 8 et„ qui *II,* *V*; *nie ma IX—XI, XIII.* — 9 suum nuncium„ nuncium suum *IX.* — 10 rogans„ *II.* — 10 et„ *nie ma IV.* — 11 apostolice„ *nie ma IX.* — 11 igitur„ ergo *IX.* — slaus . . . indutus„ Stanislaus pontifex indutus pontificalibus *IX.* — 13 isivit„ *IV.* — 14 sum„ sum, inquit *X, XIII.* — 14 Cracoviensis episcopus„ episcopus nsis *IX.* — 15 hactenus„ *nie ma IX.* — 15 ait illi„ dixit ei *V.* — 16 obsecro„ *XIII.* — 16 me fecisse„ fecisse me *IX.* — 16 nisus„ visus *V, VIII, IX*; ausus *X*; *IV.* — 17 recognosce„ cognosce *II.* — 18 iam sanus„ *nie ma IX.* — 19 Hec„ Hoc . — 19 eius„ *nie ma IX.* — 20 suis„ *nie ma IX.* — 21 quod„ ut *II.* — uc veniat„ hinc veniam *XIII.* — 23 Deum„ Dominum *XIII.*

de lecto surgens vestes induit, comedit et bibit ascensisque equis domino pa
ad se properanti obvius venit. Quo agnito papa obstupuit, quia quem iam p
mortuum putabat, vivum et sanum vidit et cum ab eo inquireret, quomodo t
insperatam sanitatem recuperasset, respondit: Sanctus Stanislaus Cracoviensis ep
copus, missus a Deo salutis medicus meam ignoranciam increpuit et me prist
saluti restituit; unde sicuti nescius voluntati Dei et consilio restiti, sic canoni
cionem a vestra Paternitate supplex imploro beati martiris et pontificis Stanis
Quod ubi compertum est et celebri sermone vulgatum, subito cardinales, qui pr
fuerant discordes, ad conformitatem concordie unanimiter convenientes beat
Stanislaum et per ea, que fecit, mirabilia, quorum exstat probacio luculenta,
raciter astruunt esse sanctum ac per evidens miraculum decernunt canonizaci
dignissimum.

56. De canonizacione et vexillo.

Nec mora, dominus papa regrediens civitatem Assisianam cum cardinali
consenciendo diffinivit, canonizandum esse tante sanctitatis virum, quem crede
iam in celis probabilibus testimoniis, gloria et honore coronatum prefixitque
hec peragenda locum superiorem, basilicam videlicet beati Francisci, terminum v
nativitatem beate virginis, in quo consenserunt pariter universi. Nativitatis igi
Wrześ. die beate Marie virginis imminente, nata est cunctis, qui aderant, congratulacio
immensitas tantaque spiritualis tripudii leticia, quod de nullo sanctorum, qu
auctoritas canonizavit Romana nostre novitatis tempore, consimilis est audita.
gresso namque basilicam patre communi et confluente de cuiuslibet natura clim

---

Wiersz 1 induit„ induit et *IX*. — 1 et„ ac *XIII*. — 2—3 premortuum„ propemortuum
3 inquireret„ requireret *V*; quereret *XIII*. — 4 insperatam„ prosperatam *IX*. — 4 re
perasset„ recepisset *V*. — 6 saluti„ sanitati *IX*. — 6 sicuti„ sicut *IX*. — 6 nesci
inscius *VII, IX—XI, XIII*. — 7 supplex„ *nie ma IV*. — 8 celebri„ *nie ma IX*.
8 vulgatum„ divulgatum *IX*. — 11 sanctum„ beatum *XIII*. — 11 ac„ et *X, XI*.
11 decernunt„ decreverunt *IX, XI*. — 12 dignissimum„ dignum *IX, X*. — 16 regredie
rediens *XI*. — 16 Assisianam„ Assissanam *II, IV*. — 17 consenciendo„ discuciendo
consenciendo *V*. — 17 credebat„ cernebat *XIII*. — 19 basilicam videlicet„ videlicet bas
cam *IX*. — 20 virginis„ Marie virginis *X*. — 20 in quo . . . pariter„ *nie ma IX*. — 20
tur„ ergo *IV, XIII*. — 21 die„ *nie ma II*. — 21 imminente„ veniente *VIII—XI, XII*
21 nata„ ex quo orta *V, VI, VIII*. — 21 cunctis„ tunc *IX*. — 22 tantaque„ tamquam
22 quod„ *nie ma IX*. — 23 auctoritas„ *nie ma IX*. — 23 Romana„ Romana curia *IX*.
24 basilicam patre„ patre basilicam *IX*. — 24 communi„ comitate *IX*; omnium *II*.

nultitudine populi, luxerunt luminaria in media testudine per girum proporcionabiliter, ut appareret locus voluptatis amenissime. Nec vacabat luminositas tanti splendoris, sed figurabant celeste lumen, quod appa- ustodia gloriosi corporis, quando quatuor convenerunt aquile de quatuor rtibus a Deo misse, ut glebam sancti servarent immunem a tactu bestie feritatis. Post hec vero cum Romanus pontifex ascendisset pulpitum ad ndum tante sanctitatis eulogium, apparuit coram eo decens vexillum, omen et impressam imaginem beati Stanislai protomartiris Polonorum. illi rubor representavit effusionem preciosi sanguinis et imago gloriosum sive personam individui pacientis. Deinde facto sermone de vita ipsius o recitatisque signis et prodigiis divine virtutis, que Deus operatus est a sui martiris, in presencia universalis ecclesie, qui tunc aderant, prela- osum catalogo sanctorum adscripsit ac venerabilem eius memoriam inter martirum festivitates octavo Idus Maii sollempniter agi instituit. Angelorum 8 Maja ude et hymno inchoato a summo pontifice, facta est per ecclesiam gene- elarum distribucio, qualis numquam visa est fieri in aliquo sollempnitatis ost hec vero dominus papa oracionem pronunciavit, quam ipse de glorioso t pontifice dictavit; celebratisque missarum sollempniis facta est indulgen- is. In die vero festivitatis ipsius devote concurrentibus et ad honorabilem epulturam annuatim accedentibus, omnibus vere penitentibus et confessis num et quadraginta dies de iniuncta penitencia misericorditer relaxavit. mnibus rite peractis remansit illud vexillum in ecclesia sancti Francisci nonio completi operis. Altare insuper constructum est in eadem basilica em eiusdem martiris, cuius materiam superat opus artis, ut sit in signum ac memoriale perpetuum ipsius mirifice sanctitatis.

---

sz 1 luxerunt luminaria„ lumina luxerunt *IX.* — 1 luminaria„ lumina *II, IX.* — 2 ordi- , ordinata et *II*; ornata *V.* — 2 proporcionabiliter„ proporcionaliter *IX—XI, XIII.* — us„ *nie ma IX.* — 3 misterio„ ministerio *VII, IX, XI.* — 4 quando„ quum *II.* — 7 eu- m„ euloium *IV, IX*; eulolium *XI, XIII.* — 7 eo„ Deo *II.* — 9 vexilli rubor„ vexil- *IX.* — 9 representavit„ presentavit *X, XI, XIII.* — 13 ac„ et *II*; ne *IX.* — 14 octavo„ *ma IX.* — 17 Post hec„ post hoc *II*; postea *IX.* — 17 vero„ *nie ma IX.* — 18 sollem- , sollempnitatibus *IX.* — 19 vero„ autem *IX—XI, XIII.* — 19 festivitatis„ sollem- tis *V.* — 22 in„ *nie ma IX.* — 24 superat„ exsuperat *V, VI, VIII.* — 24 in„ *nie XIII.* — 25 et„ et in *IV.* — 25 titulum„ tytulus *XIII.* — 25 perpetuum„ sempiter- *V, VI, VIII.* — 25 mirifice„ *nie ma IX.*

Hoc quoque silencio pretereundum non est, quod sicut sub persecucione r
Boleslai filii Kazimiri beatus Stanislaus Cracoviensis Episcopus anno dominice n
vitatis M°LXX°IX° felici martirio consummatus est, sic eciam sub tempore Bole
filii Lesconis, eiusdem Cracovie ducis, idem sanctus martir et pontifex Stanisl
multis coruscans miraculis a papa Innocentio IV anno gracie eiusdem domini nc
Ihesu Christi M°CC°L°III° canonizatus est.

57. Commendacio Polonorum[1].

Gratuletur ergo Polonia, que a se felicem productam prolem et a Dec
splendoribus sanctorum progenitam tocius sanctitatis et felicitatis meruit hal
parentem. Gaudeat Cracovia et maxime cathedralis ecclesia sui pastoris privileg
gloria et sacri corporis dotata presencia ac virtutum ipsius illustrata triump
cui datur ex crebra principum et populi confluencia prerogativa privilegii singula
Letetur et universorum fidelium mater ecclesia toto orbe terrarum diffusa, t
pontificis et martiris preclara recolendo merita, festiva agendo sollempnia, ut
ipsius pia suffragia, quem Christus rex glorie et dominus virtutum gloriosa passi
roseoque sanguine laureatum, tropheo victorie insignitum supernis socians civi
fecit felicem ac beatum; nos quoque cum ipso perducere dignetur ad regnum e
num, cui honor et imperium cum patre et spiritu sancto permanet in secula
culorum. Amen.

Wiersz 2 Cracoviensis episcopus„ pontifex *V, VI.* — 2—3 anno . . . consummatus
martirium suscepit *V, VI.* — 3 tempore Boleslai„ duce Boleslao *V.* — 4—6 filii . . .
nonizatus est„ prefatus canonizacionem meruit sub papa Innocencio anno gracie eiusdem
mini nostri Ihesu Christi MCC°LIII°. *V.* — 4 Lesconis„ Lestconis *XIII*; Meschonis
4 sanctus„ sanctus et gloriosus *IV.* — 5 coruscans„ *nie ma XIII.* — 6 M°CC°L°III°
ma V i XIII; *wszystkie inne teksty mają mylnie* MCCLIV. — 10 felicem„ nob
IX—XI, XIII. — 11 et„ ac *IX—XI, XIII.* — 12 parentem„ partem *XIII.* — 16 ips
nie ma XIII. — 15 mater„ *nie ma XIII.* — 16 pontificis et martiris„ martiris et po
cis *IV, IX.* — 16 agendo„ agenda *IX.* — 18 tropheo„ triumpho *II.* — 18 supernis„ s
rius *XIII.* — 19 fecit„ feliciter *IX.* — 20 cui„ qui est *XI*; cui est *VI—VIII.*
20 patre„ patre et filio *IX, XI.* — 20 permanet„ *nie ma V—VIII, XI.* — 20—21
manet . . . Amen„ *nie ma XI.* —

[1]) Obacz uwagę na str. 340.

MIRACULA
ERABILIS PATRIS PRANDOTHE,
EPISCOPI CRACOVIENSIS

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

---

54 dnia 4 Czerwca odkryto przypadkowo w katedrze krakowskiej w kaplicy
łożone tutaj w roku 1266 zwłoki biskupa Prędoty z Białaczowa, który
ą i swą ochotą nie lękającą się ofiar, przeprowadziwszy w roku 1253
ą ś. Stanisława, zjednał był sobie sławę i wdzięczną pamięć u potomnych.
oliczności towarzyszące otwarciu jego grobu napełniły liczne grono poboo-
ściele będących czcią głęboką dla zasłużonego męża. Gdy wieść o tem,
rozeszła się po mieście, nie wątpiono o tem, że zasługi jego wielkie są
em; zaczęto więc zwiedzać grób jego i wzywać jego pośrednictwa w ró-
zebach i chorobach. Pomoc jego okazała się użyteczną, bo już dnia 8 i 11
konstatowano pierwsze cudowne uzdrowienia, z których spisano protokoły
Ta okoliczność spowodowała ks. kardynała Zbigniewa Oleśnickiego, bi-
owskiego, i kapitułę krakowską do wydania dnia 16 Czerwca rozporzą-
którem nakazano notaryuszowi publicznemu Maciejowi Stanisławowiczowi
, wikaryuszowi i ołtarzyście kościoła krakowskiego, spisywanie urzędowe
z wszystkich cudów przez pobożnych zeznanych. Protokoły te służyć
yś za podstawę kanonizacyi błog. Prędoty, o której niewątpliwie myślał
ł[1]. W przeciągu lat 11 od roku 1454 do roku 1465 spisano 56 cudów,
ej wydajemy a które nieraz ciekawe rzucają światło na stosunki wewnę-
cie domowe ówczesnego społeczeństwa polskiego. Protokoły oryginalne

bowiem kardynał: attendentes, quod omnipotens Deus . . . merita famuli
ilis patris Prandothe . . . diversis miraculorum signis et prodigiis declarare
ti et grati de tanta ipsius Dei omnipotentis misericordia, sperantes in futu-
pliora, per que et ipse venerabilis pater catalogo sanctorum asscribi, Chri-
ideles salutem mentis . . . consequi . . . valeant etc.

zaginęły; nie ma ich dzisiaj już i niewiadomo, gdzie się podziały; to bowiem, dotychczas za takowe uchodziło, jest tylko kopią dość błędną i dość niedbale z bioną, choć współczesną.

Cuda te mieszczą się w rękopisie współczesnym, będącym własnością kapitu krakowskiej, oprawionym w kartę pergaminową, na której stronie zewnętrznej c tamy następujący napis: *„Regestrum miraculorum gracia Dei per merita et orac nes venerabilis patris Prandothe pontificis gloriosi factorum et fiendorum in pop Dei“*. Na wewnętrznej stronie okładki znajdują się modlitwy łacińskie, z któr środkowa jako odnosząca się do Prędoty zasługuje na uwagę, brzmi ona t *„Omnipotens sempiterne Deus, qui merita famuli tui Prandothe pontificis dud sublati hiis diebus novissimis suscitare et fidelibus tuis diversis miraculorum p di[gi]is misericorditer declarare voluisti, concede propicius, ut huiusmodi miracu dono tue gracie iteratis et multiplicatis idem pater sanctorum catalogo et comm nioni asscribi et incorporari valeat et ecclesia tua sancta de eius festivacione veneracione congratulari pro tui nominis gloria et laude sempiterna, qui vivis regnas Deus per omnia secula seculorum“*.

Rękopis sam zawiera 22 kart papierowych in folio. Na karcie 1 mieści wstęp krótki o życiu Prędoty wypisany dosłownie nieomal z katalogu bisku krakowskich, oraz wiadomość o odkryciu grobu jego. Na karcie 1′ znajdujemy r porządzenie kardynała Zbigniewa i kapituły krakowskiej, o którem powyżej ws mnieliśmy; na karcie zaś 2 zaczynają się cuda, których liczba wynosi 56; ręk jednak liczy ich tylko 55 a to dlatego, że numer 22 mylnie dwa razy się pow rza. Cały rękopis do karty 21 pisany jest jedną ręką; od tejże ręki pocho także poprawki umieszczone na marginesach i treść cudów tu i owdzie pods Liczniejszemi są uwagi marginesowe, które uczynił ktoś w XVII wieku; taż r zestawiła także na karcie 22 obliczenie cudów co do ich treści jak n. p. *sa infirmi XI, (a) dolore oculorum XVI, (a) dolore pedum VII* itp. Wszystkie uwagi nie mają dla nas żadnej wartości.

Pisarzem rękopisu był notaryusz publiczny Maciej z Milejowa; wynika z notatki marginesowej znajdującej się przy końcu pierwszego cudu. Zeznanie te cudu bowiem odbierał Rafał z Skawiny, oficyał generalny krakowski a spisał z jego polecenia notaryusz Dersław Michałowicz z Karnic, kleryk poznań Wciągając cud ten do rękopisu uczynił pisarz następującą uwagę: *Cuius pro collum de eius certa sciencia per me Mathiam est hic insertum.*

Że tu mowa o Macieju z Milejowa, nie ulega mojem zdaniem żadnej w pliwości.

Jak więc pogodzić twierdzenie nasze, że posiadamy w rękopisie kopie ty protokołów spisanych urzędownie przez Macieja z Milejowa, jak o tem nieo każdy cud temi lub podobnemi słowy świadczy: *„et ego Mathias Stanislai de M leow, imperiali auctoritate notarius publicus, premissis omnibus presens inter eaque sic fieri vidi et audivi, hec quoque manu propria regestravi et conscripsi fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum“*, skoro pisarz akt urzędowych i niby kopii niniejszych jest jedną i tą samą osobą?

ękopis niniejszy nie zawiera protokołów oryginalnych, tego dowodzi z góry postać umieszczonych tu protokołów, która nie odpowiada formie aktów ch a nieraz nawet treści protokołów się sprzeciwia, mianowicie gdzie ubskrypcyi notaryusza; tego dowodzi wstęp rękopisu zawierający żywot jego nagrobek, notatkę o odkryciu grobu i tym podobne rzeczy, które em notaryalnym nic nie mają wspólnego; tego dowodzi dalej cud pier- ry według przytoczonego powyżej świadectwa Macieja jest tylko kopią, błędy w datach i piśmie, któreby w oryginale starannie ułożonym nie ć miejsca.

jest to także ani brulion ani pierwotny koncept notaryusza, lecz proto- m rękopisie umieszczone są kopiami sporządzonemi z oryginałów, co ących danych wynika.

i przepisanie pierwszego cudu wytłómaczyć by się dało jeszcze tem, że isano, zanim Maciej z Milejowa otrzymał wymienione powyżej polecenie o ten wzgląd już nie ma miejsca przy cudzie XLI, który spisał notaryusz kołajowicz z Grodźca *(et Mathia Nicolai de Grodzecz notario et scriba*). Gdyby rękopis niniejszy zawierał protokoły oryginalne lub ich bruliony, niany musiałby być spisanym inną ręką; tymczasem jest to ta sama ą widzimy w całym kodeksie.

mamy jeszcze inny dowód, że pisarz kodeksu z gotowego przepisał. Otóż XI po słowach *„ne superveniens et puerum crematum“* pomylił się pisarz bezpośrednio po nich koniec cudu X od słów *„fideli relacione“* począw- ńca. Na samym końcu dopiero spostrzegł się, że inny cud przepisuje ęp przekreślił. Jest to okoliczność, któraby się nie mogła zdarzyć w ory- brulionie bezpośrednio w obecności osób cud zeznających i potwierdza- sanym.

e te sporządził zatem Maciej z Milejowa; sporządził je nie tak do wła- ku jak raczej dla kapituły; na to wskazuje przypisek na pierwszej karcie, órego ks. kardynał Oleśnicki pewną wiadomość tam umieścić kazał: *„re- et annotari hic mandavit* etc.“ Kopii tych dokonał Maciej z Milejowa obnie krótko po napisaniu oryginału; tak np. cud XLIII został spisany e dnia 19 Grudnia r. 1456, przepisany zaś dnia 25 tegoż miesiąca.

ierwszej połowie rękopisu pismo jest dosyć jednostajne; w drugiej zaś, już nie następowały tak często jedne po drugich, charakter pisma staje odmiennym, widać że pisarz po dłuższych ustępach używał i innego pióra tramentu.

e te są sporządzone dosyć niedbale i nie są skolacyonowane; dlatego też wielką ilość wyrazów, które, gdzie je dodaliśmy, oznaczyliśmy nawia- Wyrazy zaś błędnie przepisane i pomylone poprawiliśmy, podając w notkach brzmienie. Pisownia zaś Macieja jest tak pstra i niedorzeczna, żeśmy ją rzucili, zatrzymując tylko ogólne znamiona wieku.

W polskim przekładzie wydał cuda niniejsze już r. 1845 x. Mateusz G
szewicz w swem dziele: „Żywot błogosławionego Prandoty z Białaczowa bis
krakowskiego“ str. 89—192.

Mon. III 359—360 Prandotha olim episcopus Cracoviensis, genere nobilis, sed morum venu
et honestate nobilior, de domo Odrowansz, villa Byalaczow. Mortuo namque V
1242 episcopo Cracoviensi, anno Domini MCCXLII, cum esset archidiaconus Cracov
et canonicus Sandomiriensis, in episcopum Cracoviensem canonice electus et pe
minum Fulkonem archiepiscopum Gneznensem consecratus, sedit in kathedra
20 Wrześ. 1266 viginti quatuor et mortuus est anno Domini MCCLXVI vicesima die mensis Se
bris sepultusque in ecclesia Cracoviensi in capella beati Petri, ubi corpus beati
nislai post translacionem depositum quiescit. Hic in humanis agens, suis exp
pro canonizacione ipsius beati Stanislai multa laboravit et tandem ipsum canon
et cathalogo tituloque sanctorum asscribi et sociari, divina favente gracia, obt
1253 anno Domini MCCLIII. Aliaque insignia et laudabilia opera, iura et liber
ecclesie Cracoviensis dilatando, fecit, sicut ex multis privilegiis ipsius ecclesie
coviensis colligi potest, preterea quante fuerat paciencie in adversis et abstin
ac honestatis in corpore pietatisque in pauperes etc. aliarumve virtutum pre
decore, patet ex versibus hic subscriptis satis cuilibet legenti[1]:

Hic iacet ecclesie decus, hic pastor bonus, hic flos
Iusticie, cleri Prandotha* presul honor;
Hic via veri, gloria cleri, Prandotha, tota
Laus patrie, pater inclitus est situs, aula zophie.
In adversis hic strennuus mente corporeque castus,
Hic pater pauperum dictus, honestus quoque famatus,
Flos situs inclitus hic cleri, veri via, legis
Egis, presul agape[2] Prandotha tota gregis.
Hic sacer e tumulo te, Stanislae, levavit,

---

* *Na marginesie znajduje się uwaga tej samej ręki co tekst:* Interpretacio
minis. Prandotha enim dicitur quasi prestans antidota scilicet corporis et an
eius presidium fideliter poscentibus et firmiter credentibus etc.

[1]) „cuilibet legenti“ *stoi na rasurze.* [2]) agaps.

Te sanctum populo, pater alme, levando probavit,
Ut sic hic sanctum titulo sanctorum te sociavit*.

r post decessum prefati venerabilis patris Prandothe, cum iam ducenti decem anni fluxissent, quibus in predicta capella humatus quiescit in nno Domini MCCCCLIIII, sanctissimo in Christo patre domino Nicolao 1454
videncia papa quinto in sede apostolica universalis ecclesie katholice, nec ndissimo in Christo patre domino Sbigneo miseracione divina tituli sancte cte Romane ecclesie presbytero cardinali, episcopo, ecclesie Cracoviensis s presidentibus, die Martis, quarta mensis Iunii in ecclesia Cracoviensi 4 Czerw.
in capella sancti Petri, in qua, ut prefertur, corpus eiusdem venerabilis ndothe, episcopi Cracoviensis post beatum Stanislaum tredecimi, sepultum dum in eadem capella pavimentum instaurari deberet, voluntate et contuli ad id accedentibus, eo quod iam nimis declivum et viciosum fuit, rti laboratores numero bene quatuor, sepulcrum predicti patris Prandothe erunt, in quo omnia ossa ipsius studio humano et diligencia, ut apparem de pulvere recollecta et in capsa lignea pulchre et ordinate deposita, ta. Ubi, ut ipsi laboratores et quidam duo sacerdotes fidedigni, qui casu mocionis lapidis in capella eadem interfuerunt, testantur et referunt pro a apercionis eiusdem sepulcri et amocionis lapidis, de ipso sepulcro et tabilem et tantam odoris emanasse et redolevisse fragranciam ipsorumque nsum olofactus mira et novella suavitate perfudisse et replevisse sense- l eciam in admiracionem deducti unus ad alium dicerent ac invicem se, odi odoris suavitatem et fragranciam sentirent, interrogarent respondeum quilibet et affirmaret, ita fore et esse*. Quod factum ex relacione

dolnym marginesie czytamy tu następującą uwagę: Retulit eciam et annoandavit reverendissimus in Christo pater dominus Sbigneus cardinalis et Cracoviensis, quomodo magnificus dominus Ioannes de Olesznycza germaaternitatis, palatinus Sandomiriensis, coram sua paternitate bona fide et referre habuit, quod tempore apercionis predicti sepulcri patris Prandote lesia Cracoviensi et audito rumore de apercione eiusdem sepulcri, intram, volens hoc novum videre, ubi statim dixit se notabilem sensisse suainauditum et ineffabilem odorem diffusum, ut firmiter dixit se credere, o et ossibus patris predicti Prandothe.

erszy tych nie wyjął autor z rocznika kapitulnego, bo tekst niniejszy jest od obszerniejszym; nagrobek ten zaś zgadza się z tekstem umieszczonym w Pa-Herbach rycerstwa. Ob. Mon. Pol. hist. III, 809 przyp. 1.

predictorum sacerdotum et laboratorum statim populo in ecclesia tunc existent
demum in civitate Cracoviensi resonuit et diffamatum fuit. Sic itaque sta
sepulcro predicto aperto et patefacto fere quatuor diebus et interim, quo reno
et decencius disponi procurabatur ipsum sepulcrum, quod satis exile fuit l
demque fractum et quasi obesum pre vetustate habuit ac sine debita animad
sione et honore iacuit, ab eo tempore cepit omnipotens Deus, qui in sanctis
et semper est laudabilis, prodigiis [1] et signis, licet et primevis temporibus du
nonnulla certa circa sepulcrum ipsius patris miracula, que tamen posterorum
morie commendari per negligenciam minime curabantur, fieri famabantur, div
mode merita declarare.

In nomine Domini Amen. Anno a nativitate eiusdem millesimo quadringe
1454 simo quinquagesimo quarto, indiccione secunda, pontificatus sanctissimi in Chr
patris et domini nostri, domini Nicolai divina providencia pape quinti anno oct
16 Czerw. die vero solis, decima sexta mensis Iunii reverendissimus in Christo pater et
minus, dominus Sbigneus miseracione divina tituli sancte Prisce sancte Ron
ecclesie presbyter cardinalis episcopus et capitulum ecclesie Cracoviensis atten
tes, quod omnipotens Deus, qui magna facit mirabilia solus et in sanctis suis
gloriosus, merita famuli sui, venerabilis patris Prandothe, felicis recordaci
episcopi Cracoviensis, dudum sublati, hiis novissimis diebus fidelibus suis ipsu
angustiis et necessitatibus invocantibus et eius patrocinium poscentibus ac se
meritis et precibus fideliter recommittentibus, diversis miraculorum signis et prod
declarare cepit, solliciti et grati de tanta ipsius Dei omnipotentis misericor
sperantes in futurum fieri ampliora, per que et ipse venerabilis pater cata
sanctorum asscribi, Christi quoque fideles salutem mentis et corporis ac fidei fi
tatem consequi et maiestatis [2] divine nomen gloriosum nunc et semper collau
valeant, utque negligencia, que mater est erroris et pessime ingratitudinis, ta
rum donorum Dei in omissione non sit in causa, diligencia quoque moderno
posteris vergat in exemplum et quod temporibus modernis racionabiliter est in
atum, posterorum opera, loco et tempore se offerentibus, ad effectum gracia
tulante divina laudabiliter deducatur semper optatum, huiusmodi miracula omni
singula, quecunque per Dei clemenciam meritis et oracionibus prefati veneral
patris Prandothe in populo Dei sunt iam aut in futurum quomodolibet facta
rint, et testimonia desuper ab ipsis christifidelibus talia miracula referentil
receptis eorum de veritate in talibus dicenda iuramentis corporalibus in forma sc
fieri et consueta, michi Mathie Stanislai de Mileow vicario perpetuo canonical

---

[1]) prodiis. [2]) magestatis.

edicte ecclesie Cracoviensis imperialique auctoritate notario publico, sinceriter regestranda et conscribenda per se vel alium idoneum, testiis adhibitis, vive vocis oraculo cum effectu commiserunt ac in mandatis decreverunt. Presentibus ibidem venerabilibus et honorabilibus ac disdominis Raphaele de Scawyna preposito Kyelciensi, vicario in spiritualiiali, Iohanne de Pnyew archidiacono, Nicolao Spiczmer de Cracovia narii sancti Petri fructuumque et proventuum camere apostolice in regno lectore, Paulo de Zathor, Nicolao de Kalysch decretorum doctoribus, Iesse de Cracovia magistro in theologia, magistro Stanislao de Sobnyow ridentino, Derslao Krzrzanowski preposito, Iohanne de Nyedzelsko sesch custode, Petro de Crayno cantore, Visliciensibus, Petro Ossowski lesie parochialis in Wawrzincicze, Iohanne iuniore Długosch rectore in Clobuczsko et Iohanne Rey de Bolechowicze reginalis capelle prepocis Cracoviensibus, Andrea de Gorka vicedecano, Caspero de Wyeliczka, Clobuczsko vicecustodibus, Mathia Lyszi de Tharnow, Iacobo Thycz de obo de Moskorzow, Nicolao Bogdan de Wawrzincicze vicariis perpetuis s ecclesie Cracoviensis prelibate ac aliis fidedignis testibus quam pluriremissa.

Anno, indiccione, pontificatu, quibus supra, die vero Saturni, VIII mensis Iunii etc. 8 Czerw. 1454

condam Henrici Glycznar de Cracovia, ordinis tercie regule beati etatis LX citra vel ultra annorum, ut prima facie apparebat, femina fidedigna, constituta personaliter in ecclesia Cracoviensi et in capella i, iuramento corporali ad signum crucifixi in manibus venerabilis viri haelis de Skawyna prepositi Kyelciensis, canonici vicariique in spiritualicialis Cracoviensis generalis, de plena et pura veritate dicenda cum tito per ipsam, per prefatum dominum Raphaelem interrogata et diliminata deposuit, quod dum de apercione sepulcri venerabilis patris episcopi Cracoviensis et eius meritis ac sanctitate famam in civitate in populo vulgatam audivisset et quomodo eius ossa in eodem sepulcro a reposita, essent miraculose inventa, quodque tempore apercionis eiusi de eisdem ossibus mira odoris emanasset sensibilis fragrancia, fieret ipsum sepulcrum populi concursus ad videndum ossa predicta, devocione n patrem ducta venit ad predictum sepulcrum, ubi dum flexis genibus enes ipsum sepulcrum cum devocione a Deo sibi inspirata oraciones et ad Deum, recommittendo se meritis et precibus eiusdem venerandi Deus omnipotens per merita sue sanctitatis in suis necessitatibus sibi

succurrere dignaretur, dumque ita devocioni diucius intenderet, ecce omnipoten Dei misericordia, qui sperantes in se non deserit, meritis predicti patris, ut firi ter se credere dixit, in oculo suo dextro, cuius visu a XL annis, prout recordat penitus caruit, quia sibi ipsum quedam pellicula ex infirmitate obtenebraver repente lumen accepit et perfectam recuperavit sanitatem ita, ut sibi appareb quod eadem pellicula taliter lumini cederet, acsi aliquis studiose ipsam sibi oculo absque omni dolore detraxisset. Super cuius femine deposicione et ta insignis miraculi confirmacione et validacione memoratus dominus Raphael in spi tualibus vicarius cerciorari cupiens, honorabili viro domino Iacobo capelle regina in ecclesia Cracoviensi prebendario et capellano fidedigno, eiusdem femine confe sore, ad sui presenciam vocato, ipsum de noticia, vita et morum honestate p dicte Ursule et quanta fides sit ei in ea re adhibenda, diligenter inquisivit. C dominus Iacobus eius Ursule noticiam ab aliquot annis dixit se habere ac ips confessionem audire foreque et esse feminam fidedignam et honestam matrona Que omnia et singula premissa prefatus dominus Raphael in spiritualibus vicar pro futura huius rei memoria diligenter conscribi et protocollari michi Dersl Michaelis de Carnycze* clerico Poznaniensis diocesis, apostolica et imperiali auct ritatibus notario publicó et facti huiusmodi coram eodem domino Raphaele scribe mandavit et decrevit loco et tempore suis in publicam formam redigenda. Prese tibus ibidem honorabilibus et discretis viris dominis Mathia Nicolai de Grodzec Paulo Iohannis de Iezewo, Petro Swyethlik vicariis perpetuis canonicalibus predic ecclesie Cracoviensis, Nicolao de Mnyschewo canonico Plocensi, Bernhardo Pa de Myanowo, Nicolao Stanislai de Lyesczini et Stanislao Dobeslai de Skarzy notariis imperiali auctoritate publicis Gneznensis, Cracoviensis et Plocensis dioces testibus circa premissa.

11 Czerw. 1454 II. Martis, XI Iunii, anno quo supra.

Katherina relicta condam Stanislai de suburbio Cracoviensi, inquilina ap Iohannem hortulanum retro monasterium sancte Marie in Arena, etalis L^ta^ annoru citra vel ultra, ut prima facie apparebat, femina honesta, a XVI annis vidu constituta personaliter in ecclesia Cracoviensi sub iuramento deposuit coram hon rabilibus viris Mathia de Mileow et Casper de Wyeliczka vicecustode et vicar 7 Czerw. predicte ecclesie Cracoviensis, quo modo feria sexta proxime preterita quanda

---

* *Na marginesie następująca uwaga:* Cuius protocollum de eius certa sente cia per me Mathiam est hic insertum.

1) scriba.

n gravem in lumbis et spina dorsi inciderat ad tantum, quod ex dolore
punccionibus et corrosionibus intrinsecus in eisdem partibus corporis nec
nec se de loco ad locum aliquatenus movere potuit, sed quasi truncus
acuit, gemitus et suspiria cum lacrimarum effusione trahendo quasi illa
nocte quoque adveniente pre angustia et dolore nimio quasi iam omnium
oris membrorum fatigata. Cum ita in extasi nec omnino dormiendo nec
ino vigilando iaceret, apparuit eidem in visione quidam vir venerandus,
t canus, albis indutus, barbam protensam habens, qui stans penes eam
er, quid facis? Cui illa: O domine, gravissime infirmor in tantum, quod
vere possum. Et ille: Velles tamen effici sana? Cui illa: Domine, vellem,
Dei esset. Ecce, si perfectam sanitatem de hac infirmitate obtinere
ade ad sepulcrum Prandothe episcopi noviter apertum, quod est in ca-
manus beati Stanislai exponitur, in ecclesia Cracoviensi et ea, que tecum
sacerdotibus insinua. Quibus dictis evanuit. Illa vero ad se reversa,
are, quenam esset hec visio? seque omnipotenti Deo et sibi patri vene-
ndothe, de quo prius aliquid taliter audiverat, recommittere, promittens
rum iuxta mandatum viri, qui sibi ita apparuit et eam est allocutus,
m kathedralem visitare, et tandem statim et in continenti doloris per-
viacionem et illa cepit se movere et sanitatem pristinam recuperare.
cuperata sanitate perfecta ad sepulcrum eiusdem patris extunc dominico 9 Czerw.
secunda proxime sequentibus venire neglexit, aliqualiter dubitans de 10 Czerw.
ria III hoc est hac die depositorum, postquam ita sana existens ad 11 Czerw.
iritum ad hospitale in Cracovia ivit, itaque sermonem sedendo in terra
d sermone finito, postquam a terra levare se voluisset, in continenti
us dolor in eisdem partibus corporis gravissimus invasit ita, quod ne-
e a terra movere et levare potuit, cepitque gemitus et suspiria cum
re ac se recolligens culpabilem et ingratam de misericordia Dei et be-
ris predicti Prandothe, reddere promissiones quoque et vota, si adhuc
Deus sui misereri et ipsam de hac infirmitate liberare dignaretur,
ad sepulcrum quoque statim properare et iuxta allocucionem in visione
omnia perficere. Sicque ea talia cogitante et ore proferente, per alias
e terra levata cepit ambulare et statim absque omni adiutorio viribus
ecclesiam cathedralem properavit, ubi veniens, licet predictam capellam
bi ostensum ignoraret, ad eam tamen absque cuiuscunque demonstra-
informacionem ex visione sibi datam invenit, ubi votis et oracionibus

care.

omnipotenti Deo et suo sancto cum devocione persolutis, sana et incolumis, fa
premissorum omnium fideli relacione, ad propria remeavit. Presentibus ibidem
norabilibus viris Nicolao de Clobuczsko vicecustode et Petro Swyethlyk vica
ecclesie Cracoviensis predicte, circa premissa testibus.

18 Czerw. 1454 III. Anno Domini quo supra, Martis, XVI
Iunii.

Margaretha vidua de Cracovia, socrus Martini sartoris, dicti Polski Marcz
etatis LX^ta annorum et ultra, ut prima facie apparebat, matrona honesta et fi
digna, sub iuramento interrogata et examinata deposuit, quomodo ante fest
nativitatis Domini proxime preteritum non . . .[1], prout se dixit recordari, c
infortuito evulserat sibi manum dextram precise in iunctura spadule cum brach
ita, quod compagines costarum fuerint seiuncte et exinde ab eodem tempore us
ad diem hesternam[3] eadem manu dextra nichil penitus laborare potuit, ec
neque nere et vix vestimentis se sinistra manu, valde modico iuvamine ip
dextre potuit induere pre dolore gravi ita, quod propter hoc familia et eius
propria, uxor predicti Martini, estimantes ipsam fingere sibi hunc defectum, sep
illudebant et detrahebant ei, quas illusiones et detracciones non sine gravi co
amaritudine cum gemitibus et paciencia sustinuit, suas iniurias nichilominus on
potenti Deo committendo. Tandem heri et hac nocte factum fuisse dixit, qu
postquam ipsa audivit suum generum predictum Martinum cum aliis sociis in co
cione vespertina sedendo confabulantes, quomodo hiis diebus in ecclesia cathed
in capella, ubi manus beati Stanislai consuevit pro reliquiis exponi, sepulc
cuiusdam domini Prandothe episcopi Cracoviensis, viri sancti, esset apertum
quomodo ibi per merita eiusdem sancti patris omnipotens Deus quam plura feci
miracula, et esset ibi continue concursus populorum; statim se cepit recommitt
ex toto corde eidem patri sancto Prandothe omnipotentemque Deum exorare
vote et attente cum bona spe et fiducia, quatenus ipsam per merita et oracio
eiusdem sancti patris sanare et curare dignaretur ab infirmitate et defectu
manus, proposuitque et devovit die crastina eius sepulcrum cum lumine visita
Quibus peractis, statim deponendo se ad dormiendum, incepit sentire alleviacion
doloris deduendo vestimentis suis et ita obdormivit. Die vero crastina surgens
cubili invenit se in eadem manu per omnia sanam et nullum penitus in ipsa s
tire dolorem nec defectum cepitque omnipotenti Deo, qui per merita sui sa
dignatus est eam in manu sua curare, [gracias agere] ipsiusque manus officio u

---

[1]) *wyraz nieczytelny.* [2]) brachit. [3]) hersternam.

ius, absque omni dolore. Tandem ad ecclesiam veniens kathedralem voto et
o peractis, premissa omnia et singula retulit visaque est et examinata
manu ad omnes partes libere uti sursum, deorsum, anteorsum, retrorsum,
sum et sinistrorsum, ut prius ante offensam, qua alias valde[1] parum, du-
ffensa, opera levissima faciendo utebatur. Presentibus ibidem honorabilibus
tro Swyethlyk vicario canonicali et Iohanne Czegelka clerico psalmistarum,
is ecclesie Cracoviensis, et ego Mathias Stanislai de Mileow imperiali aucto-
otarius publicus premissis omnibus presens interfui eaque sic fieri vidi et
hic quoque manu propria regestravi et conscripsi in fidem et testimonium
et singulorum premissorum etc.

Anno Domini quo supra, lune, XXIIII Iunii. 24 Czerw. 1454

atherina nobilis et devota virgo, communiter dicta de cimiterio[2] sancte
s, in civitate Cracoviensi a multis annis causa divine laudis et sue salutis
moram trahens, etatis quinquaginta annorum, ut prima facie apparebat,
s et fidedigna femina, in ecclesia Cracoviensi personaliter constituta sub
to deposuit, quomodo nuper, nondum VIII diebus elapsis, gravissimum
tur dolorem in pede bene quatuor septimanis et ultra in tantum, quod idem
sibi inflatus et inspissatus, sicut truncus directus factus, quod ipsum ne-
n curvare potuit et ad se attrahere, neque eciam per se de loco movere
latere in latus se absque iuvamine vertere, eciamsi tota die iacere ad
partem debuisset. Sicque talibus angustiata pressuris et doloribus cepit
e vota ad limina diversorum sanctorum, videlicet ad beatam virginem in
chowa, ad sanctam crucem in Calvomonte, ad passionem Domini in Mye-
ad sanctum Stanislaum in Rupella, ad sanctum Bernhardinum extra muros
enses et nonnulla alia pia loca, ut omnipotens Deus per suam graciam
matris et sanctorum merita dignaretur sibi subvenire ipsamque in eodem
le sanare pro laude et honore suo, sed quantumcunque ita diversimode vo-
in nullo tamen ex votis huiusmodi ad sanitatem proficiebat; et interim
in populo de meritis et sanctitate venerabilis patris Prandothe episcopi
ensis exortam audire cepit et quomodo eius sepulcrum in ecclesia kathedrali
pertum et quomodo Deus omnipotens per sua merita faceret iam nonnulla
a hiis diebus, cepit igitur se omnipotenti Deo recommittere ipsumque devo-
are dicens: O Deus omnipotens, si iste venerabilis pater Prandotha est ali-
meriti et sanctitatis apud te, digneris per eius pia merita me in meo pede

[1]) valde *z znakiem skrócenia.* [2]) cimterio.

sanare eiusque sic merita declarare sanctitatis, ut saltem vel die crastina ad eccl siam ire possem. Ac demum eiusdem patris sepulcrum ad ecclesiam kathedrale vovit visitare sicque, quia hora iam fuit serotina, more solito in cubili suo somp quietem accepit obdormivitque eadem nocte satis bene, quod alias non fec Veniente vero lucano diei crastine, expergefacta a sompno nullum dolorem in pe senciens, cepit eum paulatim[1] movere et ad se attrahere et exinde intellecto, qu usum iam pedis haberet, excitata sua famula, mandavit sibi pedem conspicere quidnam cum eo factum esset, quod ita ipsam non doleret, sibi dicere. Tunc pue surgens, pede conspecto, dixit ipsum pedem in toto extenuatum et nullam habe iam inflaturam. Quo audito, ipsa deponens intelligens se a Deo per merita pref patris Prandothe in pede sanatam, in Domino gratari et se de lecto sine on adiutorio movere cepit et tandem surgens, preparata ad ecclesiam sancte trinita propriis viribus, lento gressu, absque quolibet sustentamine venit et demum hod visitata prius ecclesia sancti Bernhardini, ad hanc ecclesiam kathedralem gra visitandi predicti patris Prandothe sepulcrum et votum persolvendi venit, modic tamen adhuc debilitatis in ipso pede senciens. Que omnia et singula premissa accidisse et secum acta ad laudem et honorem Dei omnipotentis eiusdemque pat Prandothe excellenciam singularem credens, eum omnimodo fore et esse sanct et magni apud Deum meriti fideliter exponens, ad propria remeavit. Presentib ibidem honorabilibus viris Petro Swyethlik, Iohanne Czegelka capellanis eccle Cracoviensis et me Mathia Stanislai de Mileow, qui premissa omnia manu prop regestravi et conscripsi ipsamque deponentem examinavi de eisdem etc.

* * *

16 Czerw. 1454 Anno Domini, indiccione, pontificatu, die solis, decima sexta mensis Iun quibus supra, facta fuit commissio vive vocis oraculo per reverendissimum patr dominum cardinalem episcopum et capitulum ecclesie Cracoviensis, miraculis sup rius regestratis iam tunc patratis, michi Mathie Stanislai de Mileow etc. de co scribendis et regestrandis eisdem miraculis et quibuscunque gracia Dei patran aliis etc. ut supra.

* * *

5 Lipca 1454 V. Veneris, V Iulii.

Stanislaus Kopystko oppidanus de Kxansch, homo etatis LX^ta annorum, prima facie apparebat, idoneus et fidedignus, in ecclesia Cracoviensi una cu

---

[1]) paulatine.

filia sua, virgine annorum fere decem et octo, personaliter constituti, iu-
orporalibus eorum ad signum crucifixi in manibus mei infrascripti notarii
eritate dicenda, deposuit interrogatus et examinatus de eadem sua filia,
r, nondum VIII diebus elapsis, predicta sua filia Katherina tacta fuit qua-
na infirmitate intrinsecus et extrinsecus ita, quod intrinsecus puncciones et
graves, extrinsecus vero uno tempore incendebatur et habebat hincinde
corpus signa pessima, livida et flavea, et alio tempore eadem signa non
, sed nichilominus dolor intrinsecus non cessabat. Sicque ipse deponens de
ultum dolens et totaliter de eius vita desperans, ipsam sacramento divinis-
ristie procurari disposuit et tandem sic mestus et anxietate cordis cruciatus,
sam omnino debere in eadem infirmitate mori, audita fama in populo,
n ecclesia Cracoviensi ad sepulcrum venerabilis patris Prandothe episcopi
is multa Deus omnipotens per eius merita faceret signa, statim eandem
n vovit, si Deus ipsam sanaret, ad predictum sepulcrum cum oblacione
quantocicius visitare. Quo quidem voto emisso, eadem filia sua statim
elius habere et ad sanitatem tendere, prout et pervenit per graciam Dei
eiusdem patris sancti Prandothe. Veniens igitur Cracoviam per pedes
a die, quo convalescere cepit, itinere VII miliarium, premissa omnia
ui patris dicta eadem Katherina ore proprio confirmavit, fore et esse
o, quod adhuc tunc dixit se aliqualem tum ex predicta infirmitate tum
ione itineris sentire debilitatem, credens tamen totalem et plenam a Deo
a predicti patris sancti breviter consequi sanitatem. Presentibus ibidem
bus viris Casper vicecustode et Petro Swyethlik vicariis ecclesie Craco-
nonicalibus etc. et me Mathia Stanislai de Mileow notario suprascripto,
ssa omnia sic fieri vidi et audivi et manu propria conscripsi etc.

Anno Domini quo supra, die vero VII Iulii. 7 Lipca 1454
herina Sadlkowa de Scawyna etatis sue triginta annorum, ut prima facie
, femina fidedigna, in ecclesia Cracoviensi personaliter constituta, iura-
rporali per ipsam in manibus mei infrascripti notarii publici de veritate
prestito, interrogata et examinata deposuit, quod infans, quem tunc in
uis gestabat, quasi de uno medio anno, eius proprius, nuper graviter
us habuitque magnum apostematis morbum in gutture, qui totum guttur
esserat, quod nec materno pabulo uti poterat fere tribus diebus. Igitur
ngustia posita, dolens multum et videns mortem sibi infantulo imminere,
na noviter in populo exorta de meritis venerandi patris Prandothe episcopi
sis et quod multi gracia Dei omnipotentis, quicunque eius sepulcrum visi-
infirmatibus suis liberantur, statim cum devocione et firma spe votum

emisit visitare eius sepulcrum ad ecclesiam Cracoviensem cum eodem infantulo, omnipotens Deus per eius merita ipsum infantulum sanare dignaretur. Et factu est, quod Deus omnipotens iuxta votum matris puerum sanavit, morbus quoque il in continenti per graciam Dei totaliter de collo pueri disparuit nec de cetero ipsu puerum vexavit. Illa vero votum solvendo cum eodem infante ad sepulcrum eiusde patris veniens, agens gracias Deo, premissa omnia in veritate fore et esse ve medio iuramento exposuit. Presentibus ibidem Casper vicecustode et Petro Swy thlyk ac me Mathia Stanislai de Mileow notario etc.

13 Lipca 1454 VII. Anno Domini quo supra, Saturni, [XIII] Iulii*.

Barbara uxor Mathie Krzeczek oppidani de Scawyna, femina honesta et fid digna, etatis sue ultra viginti annorum, in ecclesia Cracoviensi personaliter cons tuta, iurata in manibus mei infrascripti notarii de veritate dicenda deposuit, qu permissione divina tacta gravi oculorum dolore, passa fuit eundem dolorem mul septimanis, fere octo vel ultra, in tantum, quod omnino sperabat se visum am suram, nec quicquam laborare potuit pre dolore vehementi et cecitate. Tand audita fama meritorum patris venerandi Prandothe episcopi Cracoviensis et qu Deus omnipotens multis ad eius sepulcrum concurrentibus per ipsius merita angustiis subveniret, vovit eius sepulcrum ad ecclesiam Cracoviensem visitare, ab ipso oculorum dolore liberaretur. Et statim voto emisso cepit alleviacion doloris notabiliter sentire et continue decrescere ipsum dolorem. Venit igitur C coviam in continenti in visu et in capite bene reformata et sanata sepulcrumc eiusdem patris votum solvendo, cum candela et oblacionibus visitavit et grac agens Deo et suo sancto, premissa omnia in veritate fore et esse vera recita Presentibus ibidem honorabilibus viris dominis Mathia bacalario, plebano in Go kow, et Petro Swyethlik vicario ecclesie Cracoviensis et capelle sancti Petri mi stro ac me Mathia Stanislai de Mileow etc. manu propria scripsi etc.

15 Lipca 1454 VIII. Anno Domini quo supra, lune, XV Iuli

Katherina uxor Nicolai Nyklos carnificis de Kazimiria extra muros Cracovi ses, etatis XL^ta^ annorum, ut prima facie apparebat, femina notabilis, honesta fidedigna, in ecclesia Cracoviensi personaliter constituta, iurata in manibus i infrascripti notarii deposuit medio iuramento, quomodo nuper, nondum octo die

---

*) Data w rękopisie opuszczona; że to jest dzień 13 Lipca wynika stąd, że akt przedni spisano w niedzielę dnia 7 Lipca, następny zaś w poniedziałek dnia 15 Lip sobota zatem leżąca pomiędzy powyżej wyliczonymi dniami przypada na dzień 13 Li

puer eius, quem tunc ulnis suis baiulabat, famella quasi de uno anno, natris nomen habens Katherina, quadam intrinseca infirmitate gravi tactus, diebus decumbebat ad tantum, quod de eius vita ab omnibus ipsum conus fuit desperatum, et iam in agone existente candela accensa pro conducuit sibi data et ipsa mater amare mortem deflens infantuli, testitudinem ibique puerulum sibi tenerrime dilectum omnipotenti Deo recommittebat, um lacrimis pro eo, ut vel saltem omnipotens Deus ipsum sanare et ab te liberare dignaretur, vovitque cum eo tumbam venerabilis patris Prandothe Cracoviensis, cuius famam meritorum apud homines noviter divulgatam , cum candela ad ecclesiam Cracoviensem visitare, si pristine ipsum Deus ens dignaretur restituere sanitati. Et interim ea in testitudine quasi ad unius hore perdurante, postquam tunc de testitudine revertitur, videre quidnam ageretur cum puero, invenit puerum repente multo melius habenomnes, qui tunc aderant, mortem expectantes pueri sexus utriusque accla- [1] Puer melius habet! Et ab eo tempore continue infirmitate decrescente er ad perfectam pervenit sanitatem. Ipsaque mater gracias agens Deo, votum puerum sanum suis gestans in ulnis, ad ecclesiam Cracoviensem deporbi oracionibus ad Deum pro tantis donis fusis et oblacionibus factis pro facta fideli relacione de premissis omnibus, gaudens et exultans in Domino ria remeavit. Presentibus ibidem honorabilibus viris Casper vicecustode, wyethlik ac me notario Mathia de Mileowo memorato, qui predicta manu conscripsi etc.

Iovis, XVIII predicti mensis Iulii. 18 Lipca 1454

na condam Nicolai Kazek de Ilkusch, hodie in Cracovia moram trahens, norum sedecem et ultra, femina servilis, utique, ut apparebat, fidedigna, sia Cracoviensi personaliter constituta, iuramento ad signum crucifixi in mei notarii infrascripti prestito, interrogata et examinata deposuit, quod na septimana nondum elapsa, Deo permittente gravissimum capitis inciderat et exinde dixit se fuisse in toto corpore pluribus diebus debilitatam ad quod de vita desperans, sacramento eukaristie in lecto egritudinis decumprocuraverat. Interea audita fama meritorum et sanctitatis venerabilis patris ie episcopi Cracoviensis, votum vovit eius sepulcrum ad ecclesiam Cracovien- candela et oblacione visitare, si Deus omnipotens ipsam a sua liberaret te per merita eiusdem patris sancti. Sicque post voti emissionem nocte sepit dolor alleviari et continue decrescere usque ad pristinam sanitatem.

---

acclamari.

Veniens igitur ad ecclesiam Cracoviensem votum persolvit et gracias agens Deo suo sancto patri Prandothe, cuius meritis et oracionibus se pristine sanitati r et esse restitutam credidit, facta de premissis fideli relacione ad propria remea Presentibus ibidem honorabilibus viris Petro Swyethlik et Martino de Grambcz capellanis ecclesie Cracoviensis predicte ac me Mathia de Mileow etc. notario, premissa manu propria regestravi.

21 Lipca 1454 X. Solis, XXI predicti mensis Iulii, hor vesperorum.

Iohannes Pruthenus civis de Thorun dictus Brzedzski, cementarius, mor trahens ad presens a pluribus iam septimanis in Cracovia, laborando tectum pret per duos consules Cracovienses pro huiusmodi labore perficiendo de Thorun voca ad tempus, bona tamen hereditaria, uxorem et familiam dixit se habere in T run; homo utriusque idiomatis Polonici et Theutonici, etatis annorum L^ta^ citra ultra, ut prima facie apparebat, notabilis et per omnia fidedignus, in ecclesia C coviensi personaliter constitutus, iuramento corporali ad signum crucifixi in mani mei infrascripti notarii per eum facto et prestito de omnimoda dicenda verit interrogatus et examinatus deposuit, quomodo postquam huc Cracoviam venit ca laborum predictorum, extunc post aliquot septimanas invasit eum intensus oculo dolor et pruritus, quem ita pluribus septimanis passus fuit et dum eum prur ipsorum oculorum invadebat, pre nimia fricacione et dolore videbatur sibi, q ipsi oculi de suis sedibus evelli deberent et quanto plus eos fricabat, tanto gra rem commovebat et paciebatur dolorem; speransque se iam omnino excecari deb timens de periculo sicut homo laboriosus, emittere cepit et emittebat diversa peregrinacionis iam ad sanctum Stanislaum in Rupella, iam ad sanctum Bernha num extra muros Cracovienses et alias, sed nullam penitus exinde melioracio senciebat in ipsis oculis. Interea audiens famam noviter de meritis et sancti venerabilis patris Prandothe episcopi Cracoviensis in populo exortam et commo et quomodo omnipotens Deus meritis ipsius pontificis gloriosi fidelibus suis multis angustiis et necessitatibus subveniret, incidit sibi in mentem, quod et voveret visitare ipsius sepulcrum vovitque et statim cum devocione, qua po meliori, spem firmam et fidem perfectam habens, se posse ab huiusmodi oculo suorum dolore et defectu gracia Dei et meritis eiusdem patris venerandi sa Quam cito igitur votum huiusmodi emisit et fecit visitandi ipsius patris sepulc cum candela et oblacione, statim dolor et pruritus ipsius oculorum [cepit] ces et decrescere ita, quod in brevi totaliter fuit factus sanus, et quia votum pe vere et suam sanacionem in ecclesia insinuare, prout proposuerat, non tame contemptum, sed quia noticiam non habebat sacerdotum, quasi tribus septim

at, pristinus dolor et pruritus oculorum innovari ipsumque vexare cepit. ıdem intelligens se deliquisse contra Deum et suum sanctum, culpam suam scens ex negligencia solucionis voti, cum candela et oblacionibus ad solven- ɔtum ad ecclesiam Cracoviensem et ad sepulcrum prefati patris Prandothe arare cepit. Et interim eo iam in execucione solucionis voti existente, dolor itus ipsius oculorum cessavit et mitigatus est; et ipse ad ecclesiam Craco- veniens, sepulcrum predicti patris visitando cum candela et oblacione ac ne, oracionibus fusis, gracias agens omnipotenti Deo et suo sancto predicto patri Prandothe de sua curacione et tantis donis, facta de premissis omni- singulis fideli relacione et insinuacione, eciam cum multa lacrimarum effu- ɔre nimia de sanitate sua gratulacione petivit cum instancia debita tale ım de ipso factum publice in ecclesia pro laude et honore Dei omnipotentis s predicti Prandothe meritorum et sanctitatis dilatacione per sacerdotem in publicari et manifestari, asserens eciam se uxori, amicis et cognatis suis Prussiam de tantis donis Dei et sua miraculosa curacione scripsisse. Presen- idem honorabilibus viris Petro Swyethlik et Stephano bacalario de Myechow et capellanis ecclesie Cracoviensis, testibus circa premissa ac me Mathia ow etc. notario publico, qui, premissis diligenter examinatis, ea hic manu regestravi et conscripsi etc.

Lune, XXII predicti mensis Iulii, ipso die sancte Marie Magdalene. 22 Lipca 1454

argaretha uxor Gregorii Schelwa de Cleparz extra muros Cracovienses, XX-annorum citra vel ultra, ut prima facie apparebat, femina notabilis, et fidedigna, in ecclesia Cracoviensi personaliter constituta una cum duobus eris masculo et famella, iuramento corporali per ipsam in manibus mei no- frascripti de omnimoda veritate dicenda prestito, interrogata et examinata de casibus eorundem suorum puerorum et primo de famella Iuliana nomine nius anni cum medio et ultra, quod cum pueri vicinorum eiusdem etatis et s existentes pedibus ambularent et graderentur, ipsa tamen prioris etatis , pedibus nequaquam potuit ambulare, imo nec signa apparebant, quod lo pedibus posset ambulare, quia pedes habuit valde debiles. Mater igitur endens tristabatur multum et anxiabatur in corde, timens, ne ipse puer ita gressu totaliter remaneret. Quapropter audita fama meritorum venerandi Prandothe episcopi Cracoviensis noviter in populo exorta et quod Deus ens eius meritis et patrociniis multis subveniret in necessitatibus et angus- um fecit cum predicta puellula sepulcrum ipsius patris Prandothe ad eccle- racoviensem visitare, si per merita ipsius omnipotens Deus usum pedum

eidem puero dignaretur dare et concedere. Et statim post voti emissionem, mise
cordia Dei suffragante, puer viribus receptis absque cuiuscunque adiutorio se a te
ad pedes levavit et officio pedum uti cepit ambulando et gradiendo hincinde pe
scampna, quod alias nequaquam facere potuit, solum quod satis parum per terr
se movebat. Et quia mater, quasi diffidendo, votum emissum de primo puero p
solvere non curavit, Deus omnipotens in alio puero masculo nomine Iacobo, qu
25 Lipca post festum beati Iacobi proximi fore et esse etatis annorum quatuor dixit, eam
stigavit, quia in ipsum gravissimum oculorum dolorem permisit, quasi quinque s
timanis ad tantum, quod ipsa mater credidit ipsum cecatum fuisse, et recolligens
cepit cogitare, quod Deus omnipotens hoc malum permisit in puerum culpa sua p
pter incredulitatem de curacione prioris pueri. Oravit igitur ad Dominum et vovit eci
et eundem masculum una cum puellula [conducere] ad sepulcrum predicti pa
Prandothe cum candela et oblacione, si a dolore oculorum liberaretur. Tandem v
huiusmodi iterato, idem masculus a dolore oculorum penitus factus sanus fuit
quia iterum mater vota solvere non curavit, tanquam dubia et incredula, quod
lia meritis predicti patris Prandothe fierent, Deus omnipotens iterum aliam ter
tacionem in eodem masculo permisit ita, quod ipse currendo cum aliis pueris v
norum apud quendam vicinum uno pede nudo intravit ad focum, ubi adhuc fuer
cineres ardentes eo, quod recenter ignis habebatur in eodem foco, et ita exi
idem puer graviter se in uno eodem pede cremavit per illos ardentissimos cinê
Cum fletibus igitur et ululatibus ad domum reportatus, pluribus diebus de lecto
movere non valens iacuit, ad tantum dolore cruciatus vehementi, quod ipse
totus primo fuit inflatus et postea excoriatus, quod quasi cruda caro apparuit.
terea puero sic decumbente nec se de lecto quoquomodo movere valente, ma
iterum se recolligens multumque se deliquisse erga Deum et suum sanctum
suam inadvertenciam et incredulitatem recognoscens, timens de dampno pueri,
in futurum sibi pes destrueretur et ita claudus remaneret, timens insuper mariti
indignacionem, qui tunc mercancias exercendo absens fuit, ne superveniens et
erum crematum reperiens, per matris inadvertenciam et negligenciam hoc ma
ipsi puero accidisse assereret et ita indignacionem suam incurreret et malam vi
haberet, gravi cordis amaritudine undique cruciata cum fletu et eiulatu corrige
quod prius in ea error culpe deliquerat, flexis genibus, manibus compositis
omni, qua potuit, humilitate et devocione, spem firmam et fidem perfectam de
tero habendo de misericordia Dei et meritis patris Prandothe, vota per eam emi
si Deus omnipotens sui misereri et puero sanitatem et usum pedis restituere d
tum dignaretur, cum omni diligencia et absque negligencia persolvere vovit et
misit. Quibus peractis statim puer in pede convalescere cepit et infra tres

nni humano medicamine totaliter per Dei graciam, qui pocius misereri
m irasci, miraculose curatus est. Mater autem gracias agens Deo de tan-
iis sibi per merita eiusdem patris venerandi Prandothe impensis, ad eccle-
oviensem cum ambobus pueris nudis pedibus veniens, vota Deo et suo
rsolvit,* oracionibus quoque fusis ad Deum circa tumbam predicti patris,
ccensis et oblacionibus pro pueris factis, de premissis omnibus relacione
a, ad propria leta cum ipsis pueris remeavit. Presentibus ibidem honora-
ris Petro Swyethlik et Mathia Byskupek bacalario capellanis et vicariis
Cracoviensis predicte circa premissa testibus ac me Mathia Stanislai de
otario publico, qui talia manu propria conscripsi.

Die XXVI Iulii mensis predicti. 26 Lipca 1454

garetha relicta olim Nicolai Kloszek de Cracovia, etatis sue annorum L^ta^, facie apparebat, femina satis honesta et fidedigna, iuramento corporali per manibus mei infrascripti notarii de veritate plena et sincera dicenda ad rucifixi facto et prestito, interrogata et examinata deposuit, quomodo a tri- proxime preteritis seque immediate sequentibus, ut recordatur, gravis infir- m invasisset, huiusmodique corrosiones et puncciones mirabiles in toto cor- n hincinde vexantes et nunquam cessantes ad tantum, quod ex huiusmodi e viribus pene fuit destituta et in corpore extenuata, quia nec comedere, e, nec eciam dormire potuit, nisi tunc ex ipso dolore fatigata levissimo et pno obdormiebat. Medicine autem, quas adhibere iuxta suum posse poterat, proficiebant. Taliter igitur anxiata et fatigata, audita fama de meritis et venerandi patris Prandothe episcopi Cracoviensis noviter in populo exorta, vit, ut, si omnipotens Deus ipsam a sua infirmitate et defectu corporis per us patris [liberaret], vellet visitare eius sepulcrum ad ecclesiam kathedra- candela et oblacionibus quantocius. Voto igitur huiusmodi per ipsam emisso, es et puncciones, quibus torquebatur, statim sensibiliter ceperunt decres- ta breviter usque ad perfectam sanitatem decreverunt et cessaverunt sic, nde vires breviter recuperavit; sed quia sanitate recepta et viribus bene is, votum solvere non curavit aliquot septimanis, tandem pristinus dolor, e eam graviter vexare et torquere cepit ad tantum, quod[1] et loqui non sa igitur intelligens in hoc culpam suam, quod Deus propter suam negli- et inadvertenciam pristinum dolorem in eam permisisset, statim ad execu- oti per eam facti se preparare cepit. Eaque sic in execucione huiusmodi tente, dolor gutturis penitus cessavit et ipsa votum emissum, gracias agens

---

eciam.

omnipotenti Deo et suo sancto patri venerando Prandothe, ad eius sepul
veniens cum candela et oblacione, realiter et cum effectu persolvit, facta qu
premissorum fideli relacione et miraculi publicacione eciam cum magna lacrim
effusione, gaudens et exultans in Domino ad propria remeavit. Presentibus ib
honorabilibus viris Casper vicecustode, Iohanne Czegelka capellanis ecclesie C
viensis, circa premissa testibus, et me Mathia Stanislai de Mileow etc. no
publico, qui premissa omnia audivi, conscripsi et regestravi etc.

26 Lipca 1454 XIII. Eodem die XXVI Iulii, hora vesperor

Elizabeth uxor Laurencii de Cleparz extra muros Cracovienses, unius
consulibus, etatis sue ultra triginta annorum vel XL^ta^, ut prima facie appar
femina honesta et fidedigna, iuramento corporali per ipsam ad signum crucifi
manibus mei infrascripti notarii de veritate dicenda prestito, interrogata et ex
nata deposuit, in ecclesia Cracoviensi personaliter constituta, quomodo puell
eius nomine Annam, etatis octo annorum, anno currenti circa festum penthec
9 Czerw. ita, quod iam dixit fuisse famam in populo de meritis et sanctitate venerandi p
Prandothe exortam, quam tunc penes se conducebat, infirmitas epilensie seu
cus graviter, Deo permittente, invasit et vexavit multis vicibus in tantum,
iam in viribus fuit extenuata et quasi semiviva et fatua facta. Mater igitur vi
filie passionem, vehementi cordis amaritudine de die in diem cruciabatur; re
gens itaque se et auditis meritis predicti patris venerandi Prandothe, quo
omnipotens Deus multa facit miracula patrocinio eius, omnibus in angustii
necessitatibus ad eum confugientibus ac se eius meritis et precibus recommitt
bus misericorditer subveniendo, cum devocione, qua potuit, vovit eandem filia
sepulcrum predicti patris venerandi cum candela et oblacionibus conducere
Omnipotens eam per merita ipsius patris sancti ab infirmitate et caduco libe
dignaretur. Voto igitur per matrem taliter emisso, filia de die in diem cep
sanitate melius habere ad tantum, quod post votum de cetero eam ipse mo
non vexavit neque vexat iam a quatuor septimanis, gracia Dei et meritis p
sancti predicti suffragantibus, nec signa pristine infirmitatis in puero appa
Mater autem cum filia ad sepulcrum eiusdem patris veniens, voto completo,
de premissis fideli relacione, leta et gracias agens Deo et suo sancto ad pr
remeavit. Presentibus ibidem honorabilibus viris Petro Albi, Petro Swyethlyk
riis, Stanislao precentore, mansionario, testibus circa premissa, et me Mathia
nislai de Mileow notario, qui premissis interfui et ea audivi et conscripsi, capel
ecclesie Cracoviensis.

Anno Domini quo supra, Veneris, 9 Sierp. 1454
IX mensis Augusti.

rgaretha uxor Nicolai Hawthar de Cracovia, etatis XXX^ta annorum, ut
ie apparebat, femina satis honesta et fidedigna, in ecclesia Cracoviensi
er constituta, iuramento corporali ad signum crucifixi per ipsam in mani-
infrascripti notarii publici de veritate dicenda prestito, deposuit interrogata
nata, quomodo hodie octo dies sunt, quod Deo permittente evulsa fuit
anu sinistra una postula parva, de qua in primis modicum curavit usque
n diem, quo veniente eadem postula intumescere cepit cum dolore gravi
n, quod idem dolor non tantum in manu, sed eciam intrans precordia
ı gravissime torquere in interioribus, presertim in stomacho, ut sibi appa-
uod eciam pre nimio dolore nec inspirare nec respirare poterat vel satis
epit igitur de vita desperare in tanta doloris vehemencia, qui ita multis
avit, et exorare omnipotentem Deum, ut eam in peccatis mori non per-
Quod vir eius considerans, cepit eam adhortari et inducere, quod ipsa
votum venerando patri Prandothe episcopo Cracoviensi, cuius sanctitatis
iis diebus omnipotens Deus multis declarat miraculis, facere deberet, spem
ı Deo, quod per eius merita ipsam ab hac liberabit infirmitate. At illa
oc annuens ex omni corde, laudare cepit Deum, seque recommittere pre-
ri venerando Prandothe, vovens et promittens, ut, si ipse Deus omnipo-
ı a sua infirmitate, qua ita graviter laboravit, per merita et oraciones
patris venerandi Prandothe liberare dignaretur, vellet extunc eius sepul-
ecclesiam kathedralem nudis gressibus et in sola tunicella visitare, statim
ntinenti, huiusmodi voto per eam taliter emisso, repente et miraculose
or in interioribus cessavit et ita sana in toto facta, solvendo votum ad
ı Cracoviensem veniens, fusis ad Deum oracionibus penes sepulcrum eius-
is venerandi, facta de premissis fideli relacione, gracias agens Deo et suo
e tantis donis, leta ad propria remeavit. Presentibus ibidem honorabilibus
per vicecustode et vicario, Stanislao precentore mansionariorum, Stanislao
re psalteristarum, testibus circa premissa, et me Mathia Stanislai de Mileow
ario publico, qui premissa audivi et examinavi meque manu propria hic
i.

Die solis XVIII Augusti alias Dominico die 18 Sierp. 1454
infra octavas assumpcionis beate Marie
virginis etc., hora terciarum.

rgaretha uxor Iohannis carnificis de Cracovia, etatis sue annorum LX^ta citra
, ut prima facie apparebat, femina honesta et fidedigna, iuramento corporali

per ipsam in manibus mei subscripti notarii de dicenda veritate prestito ecclesia Cracoviensi personaliter constituta deposuit, quomodo a tribus anni ultra visum oculorum suorum amiserat ad tantum, quod uno oculo dextro, in postule fuerunt sibi generate, nichil penitus videre iam potuit et alio sinistro parum, quod hominem de prope vix videre potuit, sed non cognoscere; sicqu tali cecitate eciam nichil laborare potuit et ita bonis, que in paratis habuit, viro suo, qui eciam senio confectus laborare valde parum potest, consu egestate non sine gravi cordis amaritudine laborare cepit; fecit igitur plura visitare[1] limina nonnullorum sanctorum, si omnipotens Deus per graciam sua merita suorum sanctorum sibi visum adhuc restituere dignaretur; tamen ex ei votis in nullo penitus profecit. Tandem una dierum, tres septimane sunt elapse, contigit, quod necesse habuit de Cracovia ire Kazimiriam extra n Cracovienses et ita ea taliter qualiter aggrediente per vallum retro muros civ Kazimiriam et in via existente non sine difficultate magna, cum ita cecitate vata, suspiria cum lacrimarum effusione traxisset, ecce umbra quedam ea circumdedit, quod nichil amplius videre potuit et quo ulterius procedere deb penitus ignoravit, sicque ea in tali umbra stante notabili tempore suspiriaqu Deum trahente, incidit sibi in mentem, acsi sibi aliquis susurraret ad aurem: votum faceres visitare sepulcrum sancti Prandothe pontificis ad ecclesiam C viensem, cuius sanctitatis et meritorum famam in populo divulgatam ipsa Ma retha deponens iam multociens audiverat, posses visum adhuc recuperare per merita. Extunc committens se omnipotenti Deo[2] cum magna devocione et lacr rum effusione oravit, ut, si per merita eiusdem patris sancti Prandothe omnip Deus sibi visum restituere dignaretur, vellet eiusdem patris sancti sepulcrum ecclesiam cum lumine iuxta omne suum posse quantocius visitare; statimque huiusmodi voti emissionem illa umbra, qua fuit obvoluta, recessit et illa visu oculis in continenti notabiliter accepit, in uno sinistro quasi perfecte, sicut ante tres annos, in alio vero videlicet dextro, in quo postulas habuit, non ita p sicut prius, sed utique in magna parte, et ita se de loco movit illuminata viam quam ceperat versus Kazimiriam, agens gracias omnipotenti Deo, perfecit et hoc, iam tribus septimanis elapsis, veniens ad ecclesiam Cracoviensem, lic prius votum solvendo veniebat, curacionem suam huiusmodi miraculosam publi et iuramento suo corporali validavit et confirmavit et tandem gaudens et exul in Domino graciasque agens Deo et suo sancto patri Prandothe, per cuius m et oraciones se in oculis suis visum accepisse usque ad mortis exicium dixit

[1]) visitari. [2]) Deus.

ad propria remeavit. Presentibus ibidem honorabilibus viris Petro Albi, vyethlik vicariis et Petro de Brathkowka psalterista, capellanis ecclesie ısis ad premissa vocatis, et ego Mathias de Mileow vicarius et capellanus ecclesie, notarius publicus, premissis omnibus relatis presens interfui et u hec conscripsi.

Die et hora proxime superius designatis. 18 Sierp 1454

rothea[1] uxor Mathie funificis de Cleparz extra muros Cracovienses, etatis, facie apparebat, triginta annorum, femina honesta et fidedigna, in ecclesia i Cracoviensi personaliter constituta, iuramento corporali per ipsam in mei infrascripti notarii de veritate dicenda prestito, deposuit, quomodo, e septimane sunt transacte, puerum suum nomine Nicolaum trium annorum ıs, quem penes se tunc letum et sanum, ut apparebat, habuit et conduce- rbus caducus ab hora vesperorum vel citra incipiendo, gravissime cepit ısque ad horam noctis terciam et de quanto ulterius in noctem, de tanto r nequiciam morbi passus fuit ad tantum, quod iam quasi mortuus iacuit e, qui videbant eum ita supinum et sine inspiracione et respiracione , asserebant eum mortuum. Mater igitur passionem et fatigacionem filii psamque cum magna cordis amaritudine ferens, gemitus et suspiria cum crimarum effusione ad Deum trahens, de vita filii desperans, cepit eum d limina nonnullorum sanctorum et eorum ecclesias, videlicet ad sanctum um et ad sanctum Bernhardinum extra muros Cracovienses; sed cum in i talia vota profecissent, recordatur cuiusdam visionis, que sibi per som- parueraat ante aliquot dies. Videbatur enim sibi, quod quidam homo canus randus veniens ad eam dixit: Mulier, tu scias te in proximo passuram ones graves, sed nequaquam in eis desperare debes. Committes enim te sancto patri Prandothe et ita illas per eius merita vinces. Quoniam iam vicibus audivisse se dixit de fama et sanctitate ipsius, que in populo est respersa, et statim aliis omissis cepit cum lacrimis et devocione, qua potuit, omnipotentem Deum exorare, ut per merita et oraciones ipsius patris ıe, quem ita homines communiter acclamant sanctum, filium suum a pas- ssimi morbi caduci liberare et sanare dignaretur, promittens et vovens filiolum suum ad eiusdem patris sepulcrum ad ecclesiam kathedralem cum le uno talento cere pro gloria et laude Dei et eiusdem patris sancti de- Voto igitur per matrem emisso, ecce puer statim et in continenti a morbo

---

Na boku napisał pisarz kodeksu: de sanacione pueruli IIII^{or} annorum a caduco morbo etc.

et eius passione pessima et gravissima tali, sicut ipsa deponens asseruit, q nulla unquam mater talem in sua prole experta est, sanus factus est surgens de loco passionis letus currere cepit. Mater autem gaudens et exultans in Domi gracias egit omnipotenti Deo, qui taliter miraculose filium suum sanare et libe dignatus est, ut firmiter se credere dixit, per merita et oraciones eiusdem pa sancti Prandothe pontificis votumque [solvendo], veniens ad ecclesiam kathedra ad sepulcrum eiusdem patris cum eodem puero sano et leto per omnia, ut pr facie apparebat, post duas septimanas a die sanacionis, oblato lumine ibidem sepulcrum, facta deposicione de premissis et camisiola pueri in signum sue sa cionis apud sepulcrum suspensa, ad propria una cum puero remeavit. Present ibidem venerabili viro domino Raphaeli de Scawyna preposito Kyelciensi, cano vicarioque in spiritualibus et officiali Cracoviensi generali et Petro Swyethlik vic canonicali ecclesie Cracoviensis, [testibus] ad premissa vocatis, et ego Mat Stanislai de Mileo[w] notarius auctoritate imperiali publicus premissa omnia singula narrata et deposita, ut prefertur, audivi et ea manu propria conscripsi

31 Sierp. 1454 XVII. Die Mercurii, XXI mensis Augusti a feria IIII^ta^ infra octavam assumpci virginis benedicte etc.

Swanthoslawa[1] uxor Nicolai civis Cracoviensis de platea sancti Nicolai hal (sic) domum propriam et vivunt de braxatura et propina cerevisie. Mulier et annorum prope XL^ta^, ut prima facie apparebat, honesta, deifica et fidedigna, stituta in ecclesia Cracoviensi, iuramento corporali per eam in manibus mei in scripti notarii de omnimoda dicenda veritate prestito, interrogata et exami deposuit, quomodo infantulus eius proprius, sibi unicus et tenerrime dilec famella... nomine, etatis IX ebdomadarum proxime preteritarum, cum fuisset a nativitatis sue duarum ebdomadarum per eam ad natatoria positus more solito, factus fuit debilis, quod iacendo in natatorio apparuit totus lividus, acsi pan flaveus nec signum fuit aliquod, quod in eo fuisset spiritus vite. Mulier mul turbata de hoc, cepit infantulum recommittere Deo et sancto patri Prandot cuius tunc iam famam meritorum et sanctitatis in populo vulgatam audiverat quod Deus omnipotens per eius merita multis in angustiis positis subveniret, sic stupefacta celeriter puerum de natatorio levat suspiria trahens et ecce puer per e levatus pro mortuoque habitus oscitat et respirat et illa tota livido ab ipso rece

---

[1]) *Na marginesie napisał pisarz kodeksu:* de sanacione infantuli IX ebdomadarum, fere tribus vicibus fuerat mortuus.

letificata de infantuli convalescencia, cum magna diligencia eum involis et deponit. Puer itaque depositus iterum in cunabulis ita debilis idus et pallidus, quod ab omnibus eum videntibus totaliter pro mortuo Mater iterum ex hoc multum turbata, de cunabulis puerum deponit si mortuum, contractat suspiria, gemitus et fletus uberes emittendo ac otenti et sancto patri Prandothe eum recommittendo vovendoque ipsum, ns Deus [eum] per eius merita vite et sanitati restituere dignaretur, m eiusdem patris cum lumine deportare, et ecce iterum infans statim missionem spiritum resumit et quasi mortuus resurgit, qui ita iam quasi una hora iacuit. Quod mater videns multum exhilarata, de sanacione acias omnipotenti Deo et eidem patri sancto Prandothe egit, cogitando pore votum adimplere, sed quia diversis occupacionibus involuta votum puerum ad sepulcrum eiusdem patris deportare retardat, ecce iterum tente infantulus predictus pristinam incidit infirmitatem ad tantum, quod tinguitur, dato sibi cereo more fidelium pro conduccione anime sicque lia domus mortuus pro vero dicitur et pro mortuo reputatur; cereus de is tollitur. Mater quoque flens et eiulans ac suspiria ad Deum trahens, am vadit, camisiolam pro funere infantuli preparatam recipit interimque em Deum orat cum magna eiulacione et devocione, ut adhuc sui misereretur vitamque infantulo restituere per merita et oraciones venerandi dothe, credens se talem non immerito[1] in puero pati temptacionem, , quod emiserat, hucusque non persolvit; votumque iterum et iterum rtare puerum ad sepulcrum prefati patris Prandothe cum lumine et cum ad laudem et honorem Dei et eiusdem patris pro graciarum accionibus acionem meritorum et sanctitatis predicti patris legere disponi ibidem , ubi eius habetur sepulcrum, si omnipotens Deus per ipsius patris meciones infantulum restitueret sanitati. Ea itaque sic orante cum fiducia et nte et cum camisiola ad funus infantuli veniente, ecce iterum infans, mortuus et sine spiritu iacuit ad quartale unius hore, ipsa matre predente, oculos aperuit inspirareque et respirare quasi de gravi excitatus it et spiritum gracia Dei et meritis eiusdem patris sancti Prandothe, missime credere dixit, totaliter resumpsit subito et miraculose. Mater ens et exultans de tali subitanea et miraculosa infantuli resuscitacione, a acclamat magne sanctitatis et meriti apud Deum predictum patrem randotham veniensque ad ecclesiam kathedralem Cracoviensem votum

[1] merito talem.

solvendo, puerum cum lumine ad sepulcrum ipsius patris Prandothe obtulit
missam ad laudem et honorem sancte trinitatis, contenta et grata de tantis d
Dei sibi in sanacione et resuscitacione infantuli misericordissime condonatis,
disposuit, miraculum quoque predictum pro speciali dilatacione sanctitatis et n
torum eiusdem patris publicavit ac demum audita missa cum infantulo ita iam s
de vita eius confisa, ad propria remeavit. Presentibus ibidem honorabilibus
dominis Andrea vicedecano, Paulo de Yezewo vicariis canonicalibus, Iacobo
Schebnya et Nicolao mansionariis, Iohanne Czegelka clerico psalteristarum,
missam legit predictam, capellanis ecclesie Cracoviensis, et aliis multis fided
sexus utriusque hominibus specialiter ad tale spectaculum concurrentibus, et
Mathia Stanislai de Mileow notario supradicto, qui premissis interfui et ea
narrari audivi et conscripsi.

24 Sierp. 1434

XVIII. Anno Domini quo supra, Saturni, XXI
Augusti alias ipso die sancti Bartholon

Katherina uxor Stanislai dicti Czarni Stanislaw, mercatoris de Crac
etatis sue annorum XXX^ta^ citra vel ultra, ut prima facie apparebat, femina
bilis, honesta et fidedigna, iuramento corporali per ipsam in manibus mei i
scripti notarii publici ad signum crucifixi de veritate dicenda facto et pres
interrogata et examinata deposuit, quod nuper, nondum quatuor aut qui
septimane sunt elapse, puer eius nomine Stanislaus, etatis sue de medio anno
aliquot septimanis, Deo permittente, ita infirmitate tactus in interioribus fuit,
nullum nutrimentum nec eciam cibum maternum conservare potuit, sed quic
suscipiebat, totum eiciebat, quo defectu et infirmitate laboravit duabus s
manis et ultra et exinde ad tantum in viribus extenuatus fuit et debilitatus,
secundum commune dictum omnium eum contuencium nulla spes fuit eius vi
iam pluries sibi candela ad mortem accendebatur. Mater igitur timore mortis
ruli concussa, flendo et eiulando, quid faceret, cogitavit; venitque sibi in mente
Quod tu debes vovere puerum cum lumine et imagine ad sepulcrum vener
patris Prandothe ad ecclesiam kathedralem, cuius meritorum et sanctitatis
a pluribus septimanis famam vulgatam in populo audiverat, et sanabitur
Ac illa statim cum humilitate et devocione, quibus potuit, votum fecit ipsum
rum, si omnipotens Deus eum per merita predicti patris sancti Prandothe sa
sibi dignaretur, ad sepulcrum eiusdem patris sancti Prandothe deportare; et
voto per matrem emisso, puer favente Deo continue infra duas horas sanit
recuperare in viribus cepit et quasi matri arridere, quod videns mater gracias
et patri sancto Prandothe [egit], per cuius merita ipsum sanitatem omnino se
dere dixit miraculosam et penitus insperatam obtinere, cepit puerulo pabu

porrigere et puerulum eciam pabulum a matre recenter sumere ac de-
tinue retinere et conservare absque omni eructuacione (sic) et diminucione
hodiernum diem et tandem breviter vires eum exinde recuperare dixit et
sse] per omnia. Sed quia ipsa mater votum ita plene, prout voverat, ac
npestive non persolverat, iterum Deus aliam temptacionem in eodem
er eam permisit, quia idem puer alia infirmitate, duabus septimanis a die
elapsis, tactus fuit, quia per totum eius corpus postule rubicunde acsi
ıbeus fuerint evulse et quod exinde non minori mortis periculo laborare
ım prius. Mater iterum recolligens se, quod votum non ita plene et tem-
e ipso puero factum compleverat, presertim quia imaginem ceream in
ınacionis ipsius pueri ad sepulcrum eiusdem patris non pependerat, per
ım increpata et inclamata, votum renovat, spem habens in Deo et in
cto Prandotha de sanacione pueruli, et cum omni diligencia et devote
lvere plene et integre ac ipsum puerum de novo ad sepulcrum eiusdem
promittit, quam cito sanitatem recuperaverit, et ecce iterum subito et
e ille omnes postule terribiles de puero delentur et pereunt et puer effi-
s. Mater igitur votum secundo solvendo plenarie et perfecte, puerum iam
sepulcrum eiusdem patris sancti Prandothe cum lumine et imagine de-
t suspensa imagine in signum duplicis et miraculose sanacionis pueruli
lcrum eiusdem patris, facta premissorum per eam plenaria et fideli rela-
deposicione, gracias agens Deo et patri predicto Prandothe, per cuius
ıta se credit firmissime recepisse beneficia et dona in sanacione sui pueri,
ıum puero et familia, que eum conducebat, ad propria remeavit. Presen-
em honorabilibus viris Petro Swyetlyk vicario, Iohanne Theutunico psalte-
ellanis ecclesie Cracoviensis, ac aliis quam pluribus fidedignis sexus
christifidelibus circa premissa testibus, hora vesperorum etc. et ego
tanislai etc. notarius publicus premissa ita narrari et deponi audivi eaque
ria in fidem premissorum hic regestravi et scripsi etc.

Solis, XXV^ta^ die predicti mensis Augusti, hora terciarum. 25 Sierp. 1454

erina uxor Georgii tonsoris panni de Cracovia, etatis sue XXX^ta^ annorum
ltra, ut prima facie apparebat, mulier in toto Theutunica, femina quo-
a et fidedigna, in ecclesia Cracoviensi personaliter constituta, iuramento
in manibus mei infrascripti notarii de veritate prestito, interrogata et
deposuit, quod ipsa fuit tacta permissione divina gravi oculorum dolore
imanis et amplius ad tantum, quod [in] ipso dolore existens nichil

penitus potuit laborare[1] et facere. In tali igitur dolore posita, timens ce defectum, suspiria et eiulatus ad Deum trahendo vota faciebat ad nonnulla causa sanitatis sue visitandi et presertim ad capellam beate Marie virginis i bitu monasterii sancte Katherine Kazimirie, ad sanctum Bernhardinum[2] extra Cracovienses, sed nichil consolacionis exinde poterat reportare. Consilio igitu ius[dam] Blasii militis sibi noti permota et inducta, vovit visitare sepulcrum venerandi Prandothe ad ecclesiam Cracoviensem cum lumine et crinili cer omnipotens Deus eam in suis [oculis] sanare dignaretur per merita eiusdem et ecce voto[3] per eam emisso, statim cepit alleviacionem doloris sentire de in horam et de die in diem, quanto ulterius, tanto melius cepit videre usq totalem visus recuperacionem miraculose et breviter a Deo factam, non ali credere dicens nisi per merita eiusdem patris venerandi Prandothe. Veniens ad sepulcrum eiusdem patris sancti Prandothe votum persolvit factaque rel de sua curacione, gracias agens Deo et sibi patri venerando, leta ad propr meavit. Presentibus ibidem honorabilibus viris dominis Iacobo de capella reg Petro psalterista, capellanis ecclesie Cracoviensis, ac aliis quam pluribus utriusque christifidelibus circa premissa testibus, et ego Matthias Stanisl Mileow notarius premissa sic narrari audivi et manu propria conscripsi etc.

7 Wrześ. 1454 XX. Veneris, VII Septembris etc[a].

Anna uxor Blasii consulis de Cleparz extra muros Cracovienses, etati LX[ta] annorum vel ultra, ut prima facie apparebat, persona gravis et hones fidedigna femina, in ecclesia Cracoviensi infra missarum solemnia personaliter stituta, iuramento corporali ad signum crucifixi in manibus mei infrascripti publici per ipsam prestito de omnimoda dicenda veritate, interrogata et exa deposuit, quomodo ipsa permissione divina gravissimo dolore fuit tacta in dextro a lumbis usque ad pedicam precise in ossibus compunccionesque et siones sustinuit ad tantum, quod dies noctesque gemitus et suspiria eciam lacrimarum effusione trahendo, ultra unam septim[an]am duxit insompnes, valens se eciam ultra unum et maxime duos passus de loco propriis viribus m Tali igitur novo et insperato dolore cruciata et multipliciter fatigata, cepit committere omnipotenti Deo et patri Prandothe venerando, cuius meritorum f iam multociens audiverat in populo divulgatam eiusque sepulcrum ad ecc Cracoviensem multociens visitaverat et quod Deus per eius sancta merita

---

[1]) labore. [2]) Bernhrdinum. [3]) votim.

[a]) Data mylna; dies Veneris jest piątek a VII Septembris przypada na sobotę.

n angustiis et in infirmitatibus positis subveniret, spem habens et firmam
meritis ipsius, emisit votum, ut, si Deus omnipotens ipsam per merita
tris venerandi Prandothe in pede suo a dolore sanare dignaretur, vellet
patris sepulcrum ad ecclesiam Cracoviensem cum candela et insignio pedis
sitare; et statim post voti emissionem divinam persensit potenciam ita,
dolor, puncciones et corrosiones in continenti miraculose ceperunt mitigari
ari eodem die valde notabiliter, hoc est heri et hodie de lecto surgens
e totaliter sanatam et a dolore liberatam. Agens igitur gracias omnipotenti
patri venerando Prandothe pontifici, per cuius merita dixit se firmiter cre-
iam usque ad mortem, fore et esse sanatam ipsumque apud omnipotentem
agni meriti et sanctitatis, venit hodie ad ecclesiam Cracoviensem solvendo-
um sepulcrum eiusdem patris cum multa humilitate et devocione visitavit
e insignio pedis cerei, candela solemni accensa circa sepulcrum eiusdem
nissarum solemniis auditis, premissis quoque omnibus fideliter expositis,
sana ad propria remeavit. Presentibus ibidem honorabilibus viris Casper
de, Petro Swyethlik vicariis ecclesie Cracoviensis, Ieronimo Georgii Sworcz
via et Stanislao Bartholomei de Wyeliczka ac aliis christifidelibus tunc ad
udienda congregatis, circa premissa testibus, et ego Mathias Stanislai de
notarius publicus premissis narratis et depositis presens interfui eaque manu
egestravi et conscripsi etc.

Solis, XV mensis, Septembris in octava nativitatis Marie. 15 Wrześ. 1454

phanus de Cracovia mercator, etatis sue XL^ta annorum et ultra, ut prima
arebat, homo simplex et rectus ac fidedignus, in eclesia Cracoviensi per-
constitutus, iuramento per ipsum in manibus mei notarii ad signum cru-
porali prestito de veritate dicenda, deposuit, quomodo feria sexta proxime 18 Wrześ.
dolor gutturis gravissimus invaserat eum ad tantum, quod nec comedere
re potuit. Versatum igitur in tali angustia eius uxor timens, ne forte in-
nori ipsum contingeret, committere eum cepit meritis et oracionibus vene-
ris Prandothe pontificis et vovere, ut, si Deus omnipotens ipsum per eius
anare in gutture a tali dolore vellet, eius sepulcrum cum devocione et lu-
ccedere deberet, et promisit sibique viro tale votum per eam de ipso
ostea publicavit et retulit hortando, ut et ipse spem et fidem firmam de
eiusdem patris venerandi habens, se suis oracionibus commendaret sepul-
eius cum lumine visitaret. Cuius voto et hortacioni vir per omnia annu-
posito lumine, in crastino, hoc est heri, ad sepulcrum eiusdem patris Pran-
huc dolorem in toto, ut prius, paciendo venit lumineque oblato et incenso,

meritis et oracionibus ipsius patris sancti recommittere se cepit, auxilium divin implorando. Et statim ibidem eo adhuc flectente, doloris alleviacionem sentire pit ipseque cum bona spe de sanacione sua, gracias agens Deo et suo sancto, mum recessit et ab eo tempore dolor continue decrescebat usque ad totalem sa cionem. Hodie secundo veniens ad sepulcrum patris predicti, de sua huiusmodi raculosa sanacione per merita patris predicti, ut se credere firmiter dixit, testi nium perhibuit ad laudem Dei et eiusdem patris meritorum et sanctitatis maio dilatacionem. Presentibus ibidem honorabilibus viris dominis Mathia de Grodz Petro Swyethlyk, Iacobo Kusz vicariis et Stanislao Liga altarista, capellanis dicte ecclesie Cracoviensis, et aliis multis utriusque sexus fidelibus circa prem testibus.

15 Wrześ. 1454 XXII. Eodem die in fine summe misse etc.

Margaretha uxor Nicolai coloni de allodio[1] providi Valteri civis et cons Cracoviensis, etatis LX annorum, ut prima facie apparebat, femina satis hon et fidedigna viribusque non mediocriter extenuata, in ecclesia Cracoviensi pers liter constituta, iuramento corporali in manibus mei notarii ad signum crucifix omnimoda veritate dicenda prestito, deposuit, quomodo primo febris eam te tredecem septimanis gravissima anno currenti, que ipsam in hac parte anni pro preteriti videlicet autumpno invaserat, demum febre cessante, intravit sibi d gravissimus in ambos pedes ita, quod exinde fuerunt sibi inflati pedes acsi v et livore repleti ad tantum, quod eciam vix aliquando modicum quid ambulare terat, aliquando vero pre nimio dolore nichil penitus ambulare potuit nec e laborare, ideo plus iacuit quam ambulavit aut laboravit. Nuper ante tres septim annus est transactus. Audita igitur per eam fama et divulgacione meritorum sanctitatis venerandi patris Prandothe pontificis hiis temporibus in populo exo cepit se recommittere eidem patri et eius meritis et precibus exorareque omn tentem Deum, ut eam sanare et liberare a dolore et inflatura suorum pedum gnaretur per merita et oraciones patris venerandi Prandothe, alioquin pocius mo quam vitam sibi dari, ex quo sic dolore occupata et defectu ipsorum pedum, [c nichil in mundo facere posset, cepit[2] votum emittere et emisit, ut, si sic sanar vellet sepulcrum eiusdem patris Prandothe visitare cum incensu et oblacio iuxta suum posse facere. Et ecce statim post voti emissionem dolor pedum ces et inflatura notabiliter decrescere cepit ita, quod breviter dixit se fuisse et ab eodem dolore et inflatura sanatam et usui ipsorum pedum restitutam, veni

---

1) allodie. 2) cepit cepitque.

votum ad eiusdem patris venerandi Prandothe sepulcrum in eisdem suis et premissis fideliter expositis, gracias agens Deo et suo sancto patri ie, per cuius merita dixit se credere firmiter fore et esse sanatam et usui edum restitutam, leta iam et secura de sanitate ad propria remeavit. Pre- ibidem venerabilibus et honorabilibus viris magistro Stanislao de Sobnyow Tridentino, Iohanne iuniore Dlugosch canonicis, Petro Swyethlyk vicario multis capellanis et secularibus christifidelibus sexus utriusque ad deposi- psius mulieris et clamorem tunc congregatis, circa premissa testibus, et thias Stanislai de Mileow notarius publicus prefatus premissa diligenter vi, audivi et conscripsi[1] in fidem et testimonium.

I. Veneris, vicesima septima mensis Septembris supradicti alias ipso die sancti Stanislai in autumpno etc. 27 Wrześ. 1454

therina uxor Iaczkonis civis de Cracovia, etatis XXX^ta annorum et ultra, facie apparebat, femina honesta et fide digna, in ecclesia Cracoviensi una ntulo, ut asserebat, etatis trium quartalium anni, personaliter constituta, o corporali in manibus mei infrascripti notarii de omnimoda veritate per cto et prestito ad signum crucifixi, deposuit, quod idem infantulus nomine ex quadam improvisione et inadvertencia nutricis, que eum custodiebat, scis cum ossibus deglutiverat et cum totaliter deglutire ipsum caput non tanquam tener, caput predictum versabatur sibi in gutture, quasi tribus ultra ad tantum, quod iam suffocabatur et mors sibi imminebat, quia iam cum sanguine ebuliebat nec anhelitum habere iam valebat et factus fuit t niger, acsi carbo. Mater igitur predicta videns puero necem in proximo et nullo remedio sibi suffragari valens, nimia cordis amaritudine et dolore nxiata, cepit ipsum puerum recommittere Deo et patri venerando Pran- ontifici, per cuius merita audiverat multis subventum fuisse a Deo in an- t necessitatibus, vovitque cum magna devocione, ut, si per merita eiusdem randothe omnipotens Deus ipsum puerum a tali subitanea et improvisa berare dignaretur, vellet eum ad eiusdem patris Prandothe sepulcrum ad Cracoviensem cum candela et imagine de cera propter meritorum et s predicti patris Prandothe apud Deum et apud homines dilatacionem de- et offerre. Et ecce statim voto taliter, ut prefertur, per matrem emisso, put piscis cum ossibus satis notabile evomuit et respiravit sanusque, ut

---

[1] conscripsit.

prius, factus est. Et mater viso tanto miraculo una cum patre ac aliis multis p
sonis et vicinis, qui convenerant ad condolendum ipsis parentibus, in laudes
omnipotentis et graciarum acciones de tanto beneficio, qui per suos sanctos t
beneficia dignatur operari, altis vocibus proruperunt votumque persolvendo,
fantem cum candela et insignio cereo ad sepulcrum eiusdem patris venientes,
portaverunt[1] ac ea, que gesta sunt, ut premissum est, deposuit[2] mater predi
Presentibus ibidem honorabilibus viris Petro Swethlyk vicario et Petro de Wall
mansionario, capellanis ecclesie Cracoviensis et aliis quam pluribus christifideli
utriusque sexus, circa premissa testibus, et me Mathia Stanislai de Mileow not
publico supradicto, qui talia audivi et regestravi etc.

28 Wrześ. 1454 XXIV. Saturni, XXVIII Septembris.

Margaretha uxor Mathysz aurifabri de Cracovia, etatis viginti annorum c
vel ultra, femina fidedigna et honesta, iurata et constituta personaliter in eccl
Cracoviensi una cum infantulo etatis decem et octo ebdomadarum nomine Kather
deposuit, quod idem infantulus fuit tactus gravi infirmitate oculorum bene dua
septimanis et ultra ad tantum, quod penitus nichil videre potuit et pre ni
dolore die noctuque quasi incessanter flevit nec obdormire potuit. Mater ipsa
tali angustia pueri et ex gravi cura, quam erga ipsum oportebat ipsam sem
gerere, multum anxiata, recolligens se, audita prius fama meritorum venera
patris Prandothe pontificis, votum emisit, ut, si Deus omnipotens ipsum sanare
oculis dignaretur, sibique visum restituere, quem ex tali dolore nimio[3] pen
amiserat, vellet eum cum candela ad sepulcrum predicti patris Prandothe ad ec
siam Cracoviensem deportare. Statimque post huiusmodi voti emissionem miracul
dolor repente cepit decrescere et in tribus diebus totaliter cessavit et infans sa
factus est et letus, dormire et pabulum maternum capere cepit; materque vot
solvendo, puerum cum candela ad sepulcrum predicti patris Prandothe et crinili
cera oculisque deportavit premissisque depositis fideliter, leta ad propria remea
Presentibus honorabilibus viris Dominico vicario et Michaele Pauli sartoris de C
covia clerico ac aliis circa premissa testibus et me Mathia Stanislai de Mil
notario, qui talia audivi et regestravi.

4 Paźdz. 1454 XXV. Veneris, IIII[ta] Octobris 1454.

Agnes Nicolai de Poznania, etatis fere XXX[ta] annorum vel ultra, ut pr
facie apparebat, femina fidedigna et Deo devota, iurata ad signum crucifixi
veritate dicenda, in ecclesia Cracoviensi personaliter constituta, deposuit, quod
passa fuit in oculis cecitatem a decem annis ad tantum, quod valde parum vi

---

[1]) persolverunt. [2]) deposuerunt. [3]) nimiro.

odque eciam viam ambulando ' incedere non valuit, nisi palpitando baculo
lucem videndo. Audita igitur fama meritorum venerandi patris Prandothe
oviensis episcopi, que in populo usque Poznaniam noviter est divulgata
, gravi tribulacione, quam ex tali cecitate paciebatur cottidie, compulsa,
redicto patri venerando Prandothe recommittere, ipsius merita pro suis
bus interpellare, vovens et promittens cum magna devocione, ut, si Deus
s ipsam in oculis suis illuminare meritis eiusdem patris dignaretur, vellet
eius sepulcrum Cracovie visitare. Voto igitur per eam taliter emisso,
igo oculorum suorum cepit decrescere et de die in diem melius cepit
saque votum persolvendo, senciens talem in visu melioracionem, iter
enitque prius ad sanctam crucem ad Calvum montem et Calvo monte
, visu viam bene apprehendendo et ambulando secure, sperans cum Dei
per merita eiusdem patris pervenire usque ad totalem visus recupera-
x quo talia iam optima precesserunt principia, premissisque depositis
spe ad propria remeavit, grates Deo et suo sancto de tanto referens
sentibus ibidem honorabilibus viris Iohanne Alberti presbytero [de] Nova
neznensis diocesis et Mathia plebano de Zywyecz ac aliis quam pluribus
issa testibus ac me Mathia Stanislai de Mileow notario publico, qui
udivi et regestravi.

Die Mercurii, nona mensis Octobris, ipso die sancti Dionisii. 9 Paźdz. 1454

ara uxor Petri de Stradomya extra muros Cracovienses, etatis sue XXX^ta
norum, ut apparebat, femina satis proba et honesta, in ecclesia Craco-
sonaliter constituta, iuramento ad signum crucifixi per ipsam prius de
ritate prestito, deposuit et dixit, quomodo Deo permittente, anno pre-
iendo in vigilia assumpcionis beate Marie virginis invaserat eam dolor 14 Sierp
s oculorum et magna debilitas ita, quod nichil penitus videre potuit nec
ibus septimanis continuis. Tali igitur dolore vehementi cruciata, timens
ere cecitatem perpetuam, auditis meritis sanctitatis patris Prandothe et
sua merita omnipotens Deus multis in eorum necessitatibus et angustiis
ubvenire, votum vovit et emisit, [ut], si ipse Deus omnipotens dignaretur
ore oculorum predicto liberare et visum sibi restituere per merita pre-
s Prandothe, vellet eius sepulcrum ad ecclesiam Cracoviensem cum
devocione visitare; ubi voto emisso, statim incepit sentire doloris alle-
ita, quod breviter dolor totus cessavit. Et ita sanata votum solvendo,

bulandi.

visitando sepulcrum ad ecclesiam Cracoviensem venit cum candela factisque or
nibus et insignio suspenso in signum sue sanacionis, premissa deposuit et agens
cias Deo de tanto beneficio domum rediit. Presentibus ibidem discretis viris Ma
Mathie de Robczicze et Stanislao Swanthoslai de Mala presbyteris Cracovi
diocesis, et aliis fidedignis multis ac me Mathia Stanislai de Mileow notario
blico, qui premissa audivi et conscripsi manu propria.

26 Paźdz. 1454 XXVII. Sabbato, vicesima sexta mensis Octob

Helena uxor nobilis Procopii heredis de Kruszlowa prope Sandecz,
sue XL^ta^ annorum, ut prima facie apparebat, femina fidedigna et honesta
ecclesia Cracoviensi personaliter constituta, iuramento corporali ad signum cru
de veritate dicenda per ipsam primitus prestito, deposuit, quomodo nuper
tres septimanas, Deo permittente, fuit gravi infirmitate tacta, intrinsecus punc
gravissimis et extrinsecus caloribus et frigoribus mirabilibus tocius corporis,
tamen exprimere dixit se scire, quantum fuit passa. In qua infirmitate iam de
penitus desperabatur, quia iam et loqui non potuit debite pre dolore et debil
Ea igitur sic in infirmitate laborante, quidam familiaris nomine Petrus, quia
verat de meritis venerandi patris Prandothe, votum emisit pro ea, ut, si sanar
visitare[t] per pedes sepulcrum eius ad ecclesiam Cracoviensem, quod postea
deponenti idem familiaris retulit et induxit eam, ut eciam et sola voveret
facere, si sanitati restitueretur, quod et ipsa fecit libenter ex corde; quia
non potuit, ea itaque talia cogitante et votum confirmante, statim et in conti
cepit alleviacionem doloris sentire et postea in brevi fuit totaliter sanata ab e
infirmitate, qua quatuor septimanis continuis laborasse se dixit. Votum i
solvendo, recuperatis aliquantulum viribus, venit propriis pedibus ad sepul
predicti patris Prandothe et fusis oracionibus ad Deum, divinis auditis, oblacio
factis, miraculi eciam fideli relacione facta, gracias agens Deo, ad propria le
incolumis remeavit. Presentibus ibidem Casper vicecustode et Mathia Bysk
vicariis ecclesie Cracoviensis et ego eciam Mathias Stanislai de Mileow talia re
audivi et manu propria regestravi.

27 Paźdz. 1454 XXVIII. Dominico die, in vigilia Simonis et Iu

Iohannes Martini de Gosdow in Polonia, hodie moram trahens in Crac
braseator, etatis sue XXX et ultra annorum, ut apparebat, homo bone fam
estimacionis, in ecclesia Cracoviensi personaliter constitutus, prestito per eu
veritate dicenda[1] corporali ad signum crucifixi iuramento, deposuit, quomodo
gravi infirmitate et dolore pedis tactus, hodie est una septimana transacta, vide

---

[1]) dicenda per eum.

ibus et puncturis ad tantum, quod cum tali dolore laborando fuisset quasi , postea ad se reversus circa horam noctis quartam, cepit cogitare intra cere deberet votum, quod, [si] Deus omnipotens ipsum sanare dignaretur a venerandi patris Prandothe, visitare vellet ad eiusdem patris sepulcrum iam Cracoviensem et in maiorem eiusdem patris [gloriam] tale miraculum cum insignio pedis cereo et statim eo adhuc ore tale votum non emit-epit dolor cessare; quod ipse attendens, in continenti oretenus votum visi-ulcrum emisit et eciam in continenti miraculose, prout firmissime dixit se per merita predicti patris sanitatem in eodem pede plene recepit venitque lvendo cum candela et insignio cereo[1] suspenso, premissa iuratus deposuit gracias Deo et suo patri venerando Prandothe, ad propria sanus et letus Presentibus ibidem honorabilibus viris magistro Bartholomeo de Rzeschow in Wyscheczicze, Martino Lapanowski vicariis, Stanislao preceptore et Iohanne de Pyotrkow, psalteristis ecclesie Cracoviensis, et ego Mathias de Mileow tali deposicioni interfui ipsamque manu propria hic conscripsi ravi.

. Eodem die dominico, hora vesperorum. 27 Paźdz. 1454

ocus textor barchanii de platea sancti Nicolai extra muros Cracovienses, L^ta annorum et ultra, homo honestus et bone fidei, ut apparebat, in ec-acoviensi constitutus, medio iuramento per ipsum ad signum crucifixi deposuit, quomodo multis diebus gravissimum oculorum dolorem passus quomodo votis per eum emissis ad sanctum Bernardinum extra muros ses et ad beatam virginem ad sanctam Katherinam visitandi, modicam brevi tempore recepisset; postea dolore iterum redeunte, cum ita in versaretur nec in dolore requiem haberet, adhibitis eciam iterum remediis, tare ad sepulcrum patris Prandothe et [quod], si Deus ipsum per merita re dignaretur, vellet in signum sue sanacionis crinile cereum cum oculis s sepulcrum pendere in eius gloriam maiorem. Voto igitur tali emisso, e sanitatem in oculis recuperat; et licet tunc votum in parte persolverat, sepulcrum eiusdem patris venerat, sed nec insignium pependerat nec sana-uam miraculosam publicaverat, iterum dolore multo[2] graviori oculorum uit ad tantum, quod videbatur sibi, quod de suis sedibus omnino evelli et ipse totaliter cecari; promisit igitur votum perfecte et plenarie per-et visitare adhuc sepulcrum eiusdem patris cum insignio et miraculum , si dolor cessaret; et ita in omnem casum et eventum cum bona spe

---

[1]) cereo votum solvendo et insignio. [2]) multe.

surgens, ivit ad perficiendum votum, in dolore existens, et postquam in via es
cepissetque emere insignium cereum, videlicet crinile cum oculis, statim in u
oculo perfectam recepit sanitatem venitque ad sepulcrum patris predicti adhuc
alio oculo modicam habendo rubedinem et dolorem et pependit insignium et mi
culum publicavit graciasque agens Deo et suo sancto patri Prandothe, ad prop
rediit. Presentibus ibidem discretis viris dominis Iohanne Theotunico, Iohan
Ianczi psalmistis et Petro de Pyotrkow capellanis ecclesie Cracoviensis et
Mathia Stanislai de Mileow, qui omnia premissa conscripsi et regestravi ma
propria.

24 Grud. 1454 XXX. Millesimo CCCCLIIII^to, Martis, vicesi quarta Decembris alias in vigilia nativit Domini.

Beata nobilis genere, relicta olim Stephani, dicta Dambrowska, dom
antiqua generose domine Barbare Thanczynska palatinisse Cracoviensis, etatis
norum LX^ta et ultra, ut prima facie apparebat, femina honesta et persona uti
gravis, in ecclesia Cracoviensi constituta, medio iuramento per ipsam ad sign
crucifixi de veritate dicenda facto et prestito, deposuit, quomodo ipsa nuper p
29 Wrześ. festum Michaelis anni currentis tacta fuit gravi infirmitate oculorum, Deo perm
tente, octo septimanis continue ad tantum, quod sperabat se ex tali infirmitate
dolore gravissimo, quem paciebatur in capite et oculis, visum amittere; erant ei
sibi oculi facti spissi et inflati, acsi ventosi. Tali igitur dolore durante, fuit allat
vinum de Cracovia, quo ossa venerandi patris Prandothe olim episcopi Cracovien
fuerunt abluta, destinatum domicelle Zophie virgini, filie predicte domine pa
tinisse, in eam vim, ut sui corporis membra liniret vino eodem, in quibus grav
paciebatur, prout adhuc patitur, infirmitatem, pro sanitate recuperanda per mer
patris Prandothe predicti. Predicta igitur domina Beata, obtenta particula eiusd
vini, habensque spem firmam et fidem perfectam de meritis ipsius patris venera
Prandothe et misericordia omnipotentis Dei, qui, ut ipsa iam audiverat, mul
per merita eiusdem patris ab eorum infirmitatibus sanaverat, vino predicto ocu
linivit statimque, facta linicione oculorum, livor et inflatura ceperunt decresc
et dolor mitigari continue ita, quod breviter ab ipsa infirmitate et dolore ipsor
oculorum fuit et est curata miraculose et hoc factum dixit fuisse ipso die san
25 Listop. Katherine proxime preterito, ut firmissime credit, per merita et oraciones pred
venerandi Prandothe, ad cuius sepulcrum veniens, gracias agens Deo omnipote
et suo sancto de curacione sua, premissa deposuit et tandem leta ad propria
meavit. Presentibus ibidem honorabilibus viris dominis magistro Bartholomeo

Nicolao Bogdan de Wawrzynczicze vicariis canonicalibus ecclesie Cra- presbyteris, et Michaeli Pauli sartoris regalis [in] castro Cracoviensi et Stanislai de Mileow notario publico, qui premissa, recepto iuramento,

1455.

Vicesima sexta Decembris alias ipso die sancti Stephani[a]. 26 Grud. 1454

nes alias Hannus Rodgisser civis Cracoviensis de platea rogatorum, etatis prope LX[ta] vel circa hoc, ut prima facie apparebat, honestus homo et avis et notabilis in ipsa civitate Cracoviensi, per omnia fidedignus et in ecclesia Cracoviensi constitutus, iuramento per ipsum de omnimoda cenda in manibus mei infrascripti notarii publici ad signum crucifixi examinatus diligenter deposuit, quomodo circa festum sancti Iohannis 24 Czerw. roxime preteritum et post ipsum festum, cum duodecim iam septimanis infirmitate laborasset, nichil penitus de ingestis conservare valens et continue gravem sustinens in lectoque egritudinis decumbens tanto tempore, debilitatem corporis et virium exinanicionem devenisset, quod iam et quasi totaliter amiserat et valde parum inspirare et respirare poterat ita, de multi homines eius personam videntes in tanto defectu laborantem, ipsum de eadem infirmitate resurgere posse, sed omnino mortem necesse ere iudicabant, quia et plures alii consimili infirmitate laborantes pro pore extincti sunt. Racione tamen bona et memoria utens, quia iam tunc ritorum et sanctitatis venerabilis patris Prandothe pontificis, condam acoviensis, post eius sepulcri apercionem in civitate Cracoviensi multum audierat, cepit in corde suo tum premeditari et cogitare de eius meritis e[1], quia lingua loqui non poterat. Spem igitur firmam et fidem per- ens, cepit se sue sanctitatis meritis recommittere et sanitatem per eius a Deo restituendam toto cordis affectu humiliter postulare. Eo itaque nte, breviter, vix tres passus quis facere posset, ad sternutacionem uod alias eciam, si omnes medicine fuissent sibi adhibite, nequaquam rat et postquam sternutavit alias kchnal, statim loqui respirareque et pit et sanitatem recuperare, de quanto ulterius, de tanto melius usque convalescenciam, in qua et[2] hodie dono Dei et meritis ipsius venerandi

tate. [2]) *pierwotnie było* „etenim".

d to niezbity, że w Krakowie jeszcze w drugiej połowie XV wieku początek od Bożego narodzenia.

patris Prandothe perseverat, prout firmiter se credere dixit, de eius sanitatis r
peracione et virium restauracione Deo omnipotenti et suo sancto patri pre
Prandothe venerando corde et ore totoque mentis affectu gracias agens ipsur
patrem Prandotham magne sanctitatis et alti meriti publice acclamans, ad eiu
pulcrum imaginem ceream et quatuor luminaria magna ad staturam sue pers
medietatem lapidis cere in se continencia, cum aliis oblacionibus ad gloriam et
norem omnipotentis Dei et sui sancti Prandothe pontificis, veniens propria in
sona, realiter et cum effectu obtulit factaque tandem de premissis fideli relaci
letus ad propria remeavit. Presentibus ibidem honorabilibus viris dominis Mathi
Stobnycza directore, Nicolao de Tluczan prebendariis et capellanis capelle regi
in ecclesia Cracoviensi et Andrea Bohemo, condam dispensatore monialiu
sanctum Andream in Cracovia, testibus ad premissa vocatis et aliis pluribus
dignis et ego Mathias Stanislai de Mileow vicarius predicte ecclesie Cracovie
notarius publicus, premissa examinavi et regestravi manuque propria conscripsi

7 Stycz. 1455 XXXII. Martis, VII[1] Ianuarii alias in crastin Epiphanie.

Stephanus, Theutunicus per omnia, pistor de Cracovia, etatis sue XI
ultra annorum, ut prima facie apparebat, homo honestus et persona utique
vis, et Margaretha coniuges de Cracovia, in ecclesia Cracoviensi personaliter co
tuti, ipse Stephanus, facto iuramento corporali ad signum crucifixi de omni
veritate dicenda, deposuit, quomodo nuper de anno proxime preterito ante fe
29 Wrześ. Michaelis archangeli cepit eum dolor oculorum vexare et de quanto ulterius, de t
plus ipse dolor invalescebat et tandem ante adventum Domini fere duabus sept
nis ad tantum dolor excrevit oculorum et capitis, quod iam totaliter fuit fa
cecus et surdus pre nimio dolore; postea postquam ita dolor vehemens, cecita
surditas quatuor septimanis plene et integre continuaverit, tam uxor de cec
viri turbata, quam vir sperans se iam perpetua cecitate tactum, in extrema a
stia versati et positi, quid agere deberent, ignorarent. Uxor ipsa accedens quan
vicinam amicam, cepit coram ea exponere cum magna cordis amaritudine de
viri cecitate et surditate et quid in ea re faciendum melius sibi videretur, ip
consulere. Cui illa aliud remedium cercius ignorans consuluit, ut ipsa uxor v
suum voveret ad sepulcrum venerabilis patris Prandothe episcopi Cracoviensis, c
in ipsa ecclesia Cracoviensi habetur, accedendi cum lumine, qualicunque po
per cuius merita omnipotens Deus multis subvenit in eorum angustiis et infirm
tibus. Uxor igitur consilio recepto fiduciaque magna de sanctitate et me

[1]) VI.

venerandi patris Prandothe episcopi Cracoviensis habita, cum devocione, at, maiori se recolligens, pro viro votum emisit flexis genibus, ut, si is Deus per merita prefati venerandi patris virum pristine sanitati restitud ipse deberet sepulcrum eiusdem patris ad ecclesiam Cracoviensem cum longitudine sue persone accedere. Quod quidem votum ipsa uxor postea cavit, cui ipse vir per omnia consensit seque predicto patri Prandothe et is cum fiducia commisit, et continue et visum cepit recuperare et audique capitis cessare. Itaque de die in diem visum et auditum recuperando, vente Deo breviter ad totalem dixit se pervenisse valetudinem et sanitaias igitur agens Deo de tantis beneficiis et donis, que per sui sancti mes Prandothe sibi, licet indigno, largiri dignatus est, ambo cum uxore d sepulcrum eiusdem patris, votum solvendo, venerunt cum candela somnia premissa ita per omnia fore et esse vera tam vir quam uxor depotoque soluto, leti, glorificantes Deum, ad propria redierunt. Presentibus nerabilibus et honorabilibus viris magistro Paulo de Zathor procuratore enerali, magistro Nicolao de Kalysch decretorum doctoribus, canonicis, yethlyk vicario canonicali et Iohanne Teuthunico psalterista, presbyteris celesie Cracoviensis, et aliis quam pluribus fidedignis testibus et ego Maislai de Mileow notarius publicus omnia sic fieri audivi manuque propria et regestravi.

I. Ipso die purificacionis etc. 2 Lutego 1455

thea uxor Leonardi civis de Cracovia, etatis viginti annorum et ultra, bat, femina bona et honesta, in ecclesia Cracoviensi personaliter conrata ad signum crucifixi de veritate dicenda deposuit, quomodo nuper m nativitatis Domini fuit passa gravissimum dencium dolorem, in quo r plures dies et noctes laborando ipsasque noctes pre nimio dolore inducendo, rememorata fame meritorum venerandi patris Prandothe olim Cracoviensis, que inter homines ventilatur, et quod omnipotens Deus eorum angustiis per eiusdem patris merita subvenit, cepit se eidem patri Prandothe recommittere ipsumque deprecari, ut pro ea ad Deum omnidignaretur interpellare, ut ipse Deus omnipotens per sue sanctitatis gnaretur eam ab huiusmodi dencium dolore liberare vovitque ad eiusdem nbam cum candela visitare; statimque voto[1] huiusmodi et peticione cepit dolor alleviari et continue decrescere, usque ad totalem brevissime

ti.

pervenit sanitatem. Votum igitur, veniens ad eiusdem patris tumbam, persolv deposicione premissorum facta cum graciarum accionibus, leta ad propria rem Presentibus ibi honorabilibus viris dominis Casper vicecustode et Petro Swye vicariis ecclesie Cracoviensis et aliis quam pluribus ac me Mathia de Mileow vicario, imperiali auctoritate notario publico, qui, recepto iuramento, pre manu propria conscripsi.

10 Lutego 1435 XXXIV. In die sancte Scolastice.

Ramsch heres de Thoschaczyno, laicus Premisliensis diocesis, etatis, ut facie apparebat, triginta et ultra annorum, homo nobilis et miles notabil partibus Russie, in ecclesia Cracoviensi personaliter constitutus, iuramento cor per ipsum ad signum crucifixi de omnimoda dicenda veritate [prestito], dep 20 Wrześ. quomodo anno Domini MCCCCLIII circa festum sancti Michaelis archangeli e equitando, in via gravem cum ipso equo dedit casum, in quo gravem passus offensam, ex qua offensa et casu cepit de die in diem multum debilitari et 6 Grudn. festum sancti Nicolai eiusdem anni cepit graviter infirmari, in qua infirmitat omnibus, quecunque ingessit, gravissimum paciebatur vomitum ita, quod penitus de ingestis multo tempore poterat conservare, illas pessimas et materias evomendo frustatim[1] iam acsi caro cruda, de qua tamen non gustavit acsi rane, quas eciam nunquam comedit, imo ab omnibus, qui illas materias spiciebant, dicebantur fuisse rane vive, quia, quum primebantur versus te faciebant sonum veluti rane, et exinde ad tantum fuit extenuatus in corpore, de carne in se nichil habuit, nisi ossa, nervos et cutim fuitque totus filius m prout eciam omnium ipsum intuencium communis vox fuit et ipse eciam de s ipsum iudicavit. In qua infirmitate integrum annum et amplius continuav 29 Wrześ. ultimate fere undecim septimanis et amplius circa festum sancti Michaelis 6 Grudn. piendo usque ad festum sancti Nicolai, festa proxime preterita, sompnum n quam habere potuit nec scit, si unquam per totum istud tempus dormivit; et e adhuc multo gravius debilitatus fuit multasque medicinas, multa remedia sanitate recuperanda et maxime sompno habendo adhibuit ac eciam vota plura ad visitandum limina sanctorum, si omnipotens Deus eum per ipsorum n restituere dignaretur pristine sanitati, videlicet iam ad Calvum montem ad sa crucem, iam ad sanctum Stanislaum ad Rupellam, iam ad sanctum Leona extra Kazimiriam, iam ad sanctum Bernhardinum extra portas Cracovie emisi nullo tamen propterea se sensit melioratum. Cum igitur in hac angustia et litate maxima versaretur, contigit, quod quidam suus bonus amicus,

[1]) frustratim.

, civis de Przevorsko, ad eum visitandum venit visoque eo macilento, in viribus extenuato, audito eciam ab eo, quod multas medicinas et multa pro recuperanda sanitate adhibuisset pluraque vota de visitandis liminibus sanctorum emisisset, sed nec ex medicinis et remediis nec ex votis huc-liquam consolacionem et melioracionem in sanitatis recuperacione reportare , cepit sibi consulere dicens: Amore Dei dilecte domine Ramsch, consulo faciatis votum adhuc ad visitandum sepulcrum cuiusdam novi sancti patris ne, olim episcopi Cracoviensis, qui beatum Stanislaum canonisari procuravit, siam Cracoviensem, ubi corpus eius sanctum recumbit, cuius meritorum et is noviter fama in Cracovia et in aliis locis multum est respersa multisque ens Deus in diversis angustiis et infirmitatibus eius meritis et intercessione . Cuius consiliis et induccionibus ipse deponens statim annuens, cum omni et devocione votum emisit visitandi sepulcrum eiusdem patris venerandi ne pedibus propriis, si omnipotens Deus per eius merita ipsum pristine e dignaretur sanitati ipsumque ad sompni soporem deducere vel saltem ore, de quo, ut premissum est, fere undecim septimanis et amplius non at. Brevissime igitur nocte sequenti post voti huiusmodi emissionem, Dei entis persensit clemenciam, quia ad sompni deductus est sompnolenciam tota nocte satis bene dormivit, quod alias facere non potuisset, si eciam undi medicinas et remedia adhibuisset; et deinceps continue post sompni cionem cepit omnia ingesta digerere et ad sanitatem successive pervenire d tunc breviter pristinam recuperavit sanitatem. De infirmitate predicta, in , ut prefertur, uno anno et amplius gravissime laboravit recuperataque circa festum sancti Nicolai proxime preteritum incipiendo, pedibus propriis 6 Grudn. crum predicti venerandi patris Prandothe veniendo, votum cum devocione et tandem facta veridica de premissis omnibus deposicione, gracias agens suo sancto patri predicto Prandothe, per cuius merita et oraciones sanitati se restitutum fuisse firmiter credit, letus ad propria cum suis remeavit. bus ibidem honorabilibus et discretis viris dominis Iacobo Grocholski ca- magistro Bartholomeo de Rzeschowo, Iohanne Rolya de Wyerzenki, Petro k, Casper vicecustode, vicariis, et magistro Iohanne de Pyotrkow psalte- clesie Cracoviensis predicte capellanis, et aliis quam pluribus testibus ad vocatis, ac me Mathia Stanislai de Mileow notario imperiali auctoritate etc., qui premissa audivi et manu propria regestravi etc.

21 Lutego 1455

XXXV. Feria sexta post cinerum alias XXI Febru
hora terciarum.

Katherina uxor Bartossii oppidani de Kleparz extra muros Cracovienses, e
prope XL^ta annorum, ut prima facie apparebat, femina honesta et fidedigna
ecclesia Cracoviensi personaliter constituta, sponte et libere iuramento ad sig
crucifixi in manibus mei infrascripti notarii de dicenda veritate facto et pres
deposuit, quod ipsa ante festum nativitatis Domini proxime transactum, Deo
mittente, quadam insolita fuit tacta gravi infirmitate ita videlicet, quod ta
manibus et ambobus pedibus dixit se fuisse passam intollerabilem doloren
corrosiones fere novem septimanis ad tantum, quod eciam quasi totaliter ex
passione et infirmitate fuit viribus destituta nec se propriis viribus a terra
quatenus levare potuit, sed per alias personas levabatur. In tali igitur ang
versata, tanto tempore de vita desperans, fecit vota plura ad certorum [sancto
ecclesias visitare, si omnipotens Deus ipsam per eorum merita liberare digna
a sua infirmitate; sed cum ex talibus votis nullam consecuta fuisset consolacio
tandem deliberacione facta, recolligens se votum emisit venerando patri Prand
pontifici, cuius meritorum famam omnipotens Deus hiis diebus novissimis dign
multis miraculis declarare, et exorare cepit, ut, si ipse omnipotens Deus di
retur eam per merita patris predicti a suis doloribus et angustiis liberare et pri
sanitati restituere, vellet eius sepulcrum cum lumine ad instar sue quanti
quantocius visitare. Unde huiusmodi voto per eam emisso contigit, quod st
notabiliter doloris sensit alleviacionem et consequenter de die in diem cess
dolore et corrosionibus, breviter pervenit ad sanitatem, ut se firmiter cre
dixit, per patris predicti Prandothe merita et intercessionem venitque ad eccle
Cracoviensem ad sepulcrum patris predicti et voto cum lumine ad laudem et
norem Dei omnipotentis et ipsius patris meritorum celebritatem et exaltacio
persolvendo, facta deposicione et relacione de premissis, gracias agens Deo et
sancto, leta ad propria remeavit. Presentibus ibidem discretis viris don
Petro Swyethlyk vicario canonicali perpetuo, Spythkone de Slupki[1] et P
de Staschowka psalmistis, ecclesie Cracoviensis predicte capellanis, et ego
thias Stanislai de Mileow notarius publicus premissis interfui eaque hic n
propria regestravi.

---

[1]) „Slupki“ *ma nad* „u“ *i* „p“ *znak skrócenia.*

VI. Feria II^da^, ipso die sancti Mathie apostoli alias XXIIII Februarii. 24 Lutego 1455

therina uxor Stanislai Coperszmider civis Cracoviensis, etatis XXX^ta^ annorum ultra, ut prima facie apparebat, femina satis honesta et fidedigna, in Cracoviensi personaliter constituta, in manibus mei infrascripti notarii d signum crucifixi de veritate omnimoda dicenda iurata, deposuit de puero nne trium annorum, quod nuper fuit graviter infirmus notabili tempore, quod ipsa mater, timens de morte eiusdem sui filii, vovit eum ad sepulnerandi patris Prandothe [deportare] et post votum fuit factus optime ed quia mater, licet per cognatam suam avisata, votum solvendo visitare n eiusdem patris cum ipso puero de die in diem usque per aliquot septitardavit, propter quod idem puer in eandem infirmitatem, Deo permittente, it et multo gravius[1] infirmus fuit, quod mater ipsa sue ingratitudini et ie asscribens, multum doluit, quod votum per eam pro sanitate pueri tempestive non persolvit; ac tamen de misericordia omnipotentis Dei non s, de infirmitate pueri multum anxiata, timens sibi mortem imminere, d caminatam suam flexis genibus oravit ad Deum pro sanitate pueri la. Iterumque votum renovando, sine omni procrastinacione et negligencia puerum ipsum, quam cito Deus omnipotens eum pristine dignaretur restinitati, ad sepulcrum predicti venerandi patris Prandothe ad ecclesiam sem cum lumine ad staturam suam deportare et votum omnino solvere. , puer ipse post talem matris oracionem et voti innovacionem et confr statim melius incepit habere et breviter pristine fuit et [est] restitutus quem extunc ipsa mater, votum solvendo, quantocius ad sepulcrum patris Prandothe cum lumine, prout voverat, apportavit.

II.

osuit insuper eadem Katherina per iuramentum predictum de se, quod per post natale Domini fuit passa gravem oculorum dolorem, quod nec appositos ad comedendum videre potuit notabili tempore. Tali igitur ltum fatigata, aliud remedium nesciens, votum emisit visitandi sepulcrum dicti Prandothe, confortata ex pueri sanacione, cum crinili et oculis de s, cum omni humilitate, si eam Deus omnipotens dignaretur liberare ab oculorum dolore per merita patris ipsius. Tandem voto emisso, statim divinam persensit, quia dolor ipse in continenti mitigari cepit et deta, quod tunc breviter ad ipsorum oculorum perfectam pervenit sanitatem.

—

auis.

Gracias igitur agens omnipotenti Deo et suo sancto patri Prandothe, per
merita et intercessionem tam in puero, quam eciam persona sua consolac
magnam recepit, votis solutis, deposicione de premissis fideli et veridica
leta una cum puero ad propria remeavit. Presentibus ibidem honorabilib
discretis viris dominis Petro Albi vicario, Petro de Staschowka et Iohan
Zywyecz psalteristis, capellanis ecclesie Cracoviensis etc. et me Mathia Stanislai
qui premissa vidi et audivi receptoque ab ipsa deponente iuramento, fideliter s
et regestravi mea manu propria in fidem premissorum.

7 Czerw. 1455 XXXVIII. Sabbato infra octavas corporis Chris
MCCCCLV^to etc.

Michael Clementis de Krzemyenycza, Premisliensis diocesis clericus, n
trahens in scolis apud sanctum spiritum in Cracovia, etatis citra viginti a
adolescens bone indolis, fidedignus, ut prima facie apparebat, medio suo iurar
per ipsum in manibus mei infrascripti notarii ad sacras scripturas, sancta
ewangelia, corporaliter prestito, deposuit, quomodo de anno presenti statim
6 Kwiet. festum pasce passus fuit gravem oculorum infirmitatem seu dolorem ad tan
quod nichil penitus facere potuit, sed quasi totus cecus mansit tribus diebus
tali igitur angustia positus, audita fama venerandi patris Prandothe olim epi
Cracoviensis, quod multis omnipotens Deus per eius preces et merita in div
subveniret infirmitatibus, oravit ad Dominum dicens: Omnipotens Deus, dig
me sanare de hac mea gravi oculorum infirmitate per preces et merita beati
tris Prandothe episcopi Cracoviensis, quem credo tante esse sanctitatis et m
quod per preces eius et merita a te credo me sanandum. Statim, ut depo
quasi in momento, alleviacionem sensit doloris et sic continue dolore decresce
brevissime perfectam in oculis recepit sanitatem vovitque se visitare sepul
eiusdem patris venerandi ad ecclesiam Cracoviensem et omnino miraculum i
factum, ut premissum, per iuramentum deponere et publicare, quod et fecit,
pria veniens in persona. Presentibus ibidem honorabilibus viris dominis Urban
Osszwanczym vicario et Iohanne Ianczi psalterista ecclesie Cracoviensis et aliis
nullis etc. et me Mathia Stanislai notario publico.

25 Lipca 1455 XXXIX. In die sancti Iacobi apostoli, hora tercia
Nicolaus de Stradomya, suburbio Cracoviensi, etatis, ut apparebat, sep
ginta annorum, persona in literis pulcre erudita, procurator causarum consist
Cracoviensis, in ecclesia Cracoviensi personaliter constitutus, per iuramentum, q
in manibus mei notarii infrascripti ad signum crucifixi de veritate dicenda pres

---

1) constorii.

quod ipse existens gravi corporis sui infirmitate constrictus, recolligens [se], ma meritorum venerabilis patris Prandothe olim felicis recordacionis epi- coviensis et quod ad eius tumbam Deus omnipotens per eius, ut pie credi- modi merita multa in populo operatur miracula, devovit se in eadem infir- dem patri venerando, ut, si Deus dignaretur eum de eadem infirmitate sua per preces eiusdem patris venerandi, vellet eius visitare cum devocione tumbam. Tandem breviter post votum fuit de eadem infirmitate per gra- ut firmiter dixit se credere, per merita prefati patris Prandothe sanatus. votum persolvit, gracias agens Deo et eidem patri totique celesti milicie cio sanitatis recepto. Deposuit insuper, quod eciam filius eius infantulus Deo permittente, gravi tactus fuit infirmitate ad tantum, quod de eius per sperabat vita, quia a tribus diebus pabulum iam non gustaverat, de multum dolens eo, quod eum tenerrime dilexit, ivit ad tumbam prefati ecclesiam Cracoviensem pro infantulo interpellare et dum flexis genibus cione, qua poterat, maiori pro sanitate filii preces ad Deum et ad ipsum enerandum cum fiducia funderet, tandem fusis precibus cum lacrimis, do- iens, invenit puerum multo melius habentem et iam pabulo utentem. Quo gnas gracias egit Deo et patri Prandothe venerando et postea gracia ma- itudinis ipsum infantulum cum lumine ad tumbam eiusdem patris iussit Presentibus ibidem[1] discretis viris Urbano de Osswanczym vicario cano- Iohanne Ianczi psalterista ecclesie Cracoviensis et me Mathia Stanislai notario publico, eciam ecclesie vicario canonicali et alterista sancti tc.

Ipso die sancti Stanislai alias XXVII die Septembris, hora vesperorum. 27 Wrześ. 1455

nislaus Mathie sutoris de Istebnyk, villa magnifici domini Nicolai mar- gni Polonie alias de Lanczcorona, personaliter constitutus, deposuit per m ad signum crucifixi de veritate dicenda per ipsum prestitum, quod proxime preterito tempore canicule fuit ad tantum infirmus et debilis iod eciam et sacra unccione extrema fuit in lecto egritudinis unctus in , quia ibidem infirmitas eum prevenerat, et postea dehinc receptus do- decim septimanis continuis ipsam infirmitatem continuavit. Sed tandem nedium habere contra huiusmodi infirmitatem non senciens, ad divinum presidium consilioque patris votum [emisit] visitandi sepulcrum venerabilis olim episcopi Cracoviensis, eius meritorum fama percepta, cum lumine,

[1] idem presentibus ibidem.

si Deus omnipotens sibi pristinam per eius preces accomodaret [sanitatem]. quidem voto emisso cum devocione, qua poterat, meliori, statim ipse eger m habere cepit et continue usque [ad] perfectam sanitatem vires recuperare. Et ta viribus recuperatis, votum persolvendo ad sepulcrum eiusdem patris venerand ecclesiam Cracoviensem propria in persona cum luminari venit et premissa, secum acta fuerunt et sunt, prout firmiter credere se dixit, per preces et m eiusdem patris, deposuit. Presentibus ibidem honorabilibus et discretis viris do Mathia Nicolai de Grodzecz altarista sancte Marie Magdalene, Petro Swyethly Iacobo de Nyedzwyedz vicariis canonicalibus perpetuis ecclesie Cracoviensis, mansionario eiusdem ecclesie, Alberto plebano de Solecz et Agnethe matre p Stanislai sanati, que premissa contestata est ita fuisse et esse facta, prout deposita per iuramentum.

27 Wrześ. 1455 XLI. Eodem die XXVII Septembris, in beati Wenczeslai, hora ut supra.

Generosa devotaque domina Katherina, relicta olim Bartossii heredi Bydzyni, iurata deposuit, quod ipsa de anno currenti, incipiendo a carnispriv expost longo tempore, tacta fuit gravi manuum infirmitate et usque ad ver 26 Lutego capitis ipsa infirmitate se protendente et fere per unum medium annum du ita, quod ipsa paciens nec manus levare nec eciam se cingulare pre doloris inter valebat, usque per alios cingulabatur. Sub eodem tempore quoque[1] quam cito paciens se ad sepulcrum patris Prandothe venerandi ad ecclesiam Cracovie visitaturam devovisset cum oblacionibus, statim in eadem infirmitate sensit c lescenciam et profecit totaliter in sanitate manuum optata. Et tandem votum solvendo, veniens ad ecclesiam Cracoviensem, sepulcrum eiusdem patris oblacionibus debita veneracione honoravit. Presentibus ibidem honorabilibu discretis viris domino Iohanne Luthek, Martino de Czczewo canonicis Plocens magistro Mathia de Othoczno prebendario ad sanctos Philippum Iacobum muros Cracovienses, Stanislao precentore mansionariorum, Petro de Boleslaw Iohanne de Podgrodzye et Mathia Nicolai de Grodzedz notario[2] et scriba h modi facti.

---

[1]) quodque. [2]) notarie.

1456.

Indiccione quarta, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Kalisti pape tercii anno secundo, die vero sexta Ianuarii alias ipso die Epiphanie Domini. 6 Styca. 1456

therina relicta olim Nicolai de Nyssa, etatis sexaginta annorum, ut prima parebat, citra vel ultra, mulier satis honesta, iurata de veritate dicenda , quomodo nuper ante festa natalia eundo Cracoviam de Nyssa cum aliis ibus et vectoribus, postquam inciderunt in latrones et predones, qui eos t, et nonnullos de ipsis iam spoliaverant rebus, ipsa deponens eciam iam m de suis bonis et rebus, quas secum versus Cracoviam causa lucri con- videlicet in peplis subtilibus et tela et in paratis, que se ultra centum omnino extendebant[1], desperaverat, credens omnino se nullatenus posse manus ipsorum latronum. Sed tandem aliud presidium nesciens sibi posse ri nisi divinum, quia famam meritorum venerandi patris Prandothe episcopi nsis respersam et que per eum, omnipotentis Dei clemencia disponente, eius auxilium implorantibus fiebant presidia, iam audierat, cepit se com- Deo et prefati patris venerandi Prandothe devote cum fiducia auxilium e, ut vel saltem suis meritis et precibus omnipotens Deus ipsam cum bonis suis de manibus impiorum eripere et liberare de dampnoque pre- dignaretur, devovendo se eiusdem patris sepulcrum ad ecclesiam Craco- cum oblacionibus et luminari visitare propria in persona, si eam Deus per iusdem patris de tali periculo liberaret. Et ecce, statim miraculose ipsi et predones, quasi ceci, ipsam pre oculis non videntes, ab ea terga ver- iter arripientes, divino nutu attoniti, evaserunt. Ipsaque deponens cum bonis remansit salva, quas se totaliter amissuram sperabat. Agens igitur Deo et ipsi patri venerando votumque persolvendo, veniens propria in ad ecclesiam Cracoviensem hec, que secum acta sunt meritis et precibus patris, prout se firmiter credere dicebat, fideliter exponere curavit. Pre- ibidem honorabilibus viris dominis Iohanne Kaczorek et Iohanne Czegelka is ecclesie Cracoviensis et me Mathia de Mileow etc. notario publico etc.

I. Dominico die proximo ante natale Domini alias XIX Decembris. 19 Grud. 1456

olaus alias Nikel thabernator de platea sancti Iohannis prope balneum Pyaszeczna, civis Cracoviensis, in ecclesia Cracoviensi et in capella sancti

---

[1] extendebat.

Iohannis baptiste personaliter constitutus, medio iuramento ad signum crucifi[1] per ipsum facto et prestito de veritate dicenda, dixit et deposuit, quod ipse anno currenti aliquot septimanis ante adventum et in adventu tactus fuit gr dolore et defectu in manu dextra ad tantum, quod usu iam digitorum et qu toto palmo caruit. Timensque arefaccionem manus, sicut iam signa fuerunt mag accessit ad quendam expertum cirulicum petivitque per ipsum manum sibi consp ut[2], quidnam sibi in ea nocumenti esset, indicaret. Qui, manu conspecta et palp dixit, quod esset aere tactus ipsa manu et quod iam ipsa manus inciperet arescere. Quibus auditis, tristis multum domum discessit. In crastino itaque in
4 Grud. sancte Barbare, cum totam quasi noctem duceret insompnem pre tristicia et dol ne ipsum in eadem manu defectum pati contingeret perpetuum, ivit ad ecclesi sancte Marie in circulo, ubi inter cetera cepit cogitare et orare, ut Deus om potens inspiraret sibi, ut aliquem sanctum invocare posset, per cuius preces merita a sue manus defectu et dolore liberaretur. Et ecce statim incidit sibi mentem: Tu facias votum visitare sepulcrum venerabilis patris Prandothe ad co siam Cracoviensem cum lumine et ibi sanitatem per graciam Dei et ipsius pa merita recipies. Veniens igitur de ecclesia, uxori sue premissa narrare cepit. ipsa persuasit, ut omnino ad sepulcrum predicti patris cum fiducia accederet manum de cera loco luminis sibi disponi procuravit. Tandem predictus depone predicta manu cerea recepta, cum bona fiducia de sanitate consequenda ad sep crum prefati patris Prandothe propria in persona accessit factaque oracione, num ceream pependit. Statimque et extunc in ipsa manu melioracionem perse et breviter usque ad totalem sanitatem et usum ipsius manus pervenit expostq sanitate consecuta, [veniens] ad ecclesiam kathedralem, in qua predictum habe sepulcrum, agens gracias Deo omnipotenti et suo sancto, per cuius merita sanatum firmiter credit, premissa omnia sic facta fuisse deposuit. Presenti ibidem honorabilibus viris dominis Petro Albi[3] et Petro Swyethlyk vicariis can calibus perpetuis ecclesie Cracoviensis predicte et me Mathia etc. notario prelib
25 Grud. testibus circa premissa, qui hec manu propria conscripsi etc. (ipso die nativit Domini)[4].

---

[1]) crucifixo. [2]) et. [3]) Albus. [4]) *Słowa te stoją na osobnej linii.*

1457.

Feria quarta[a] proxima post sancti Alexii alias XIX die mensis Iulii, hora terciarum infra missarum solemnia in ecclesia Cracoviensi. 19 Lipca

olaus dimicator de Cracovia, etatis L[ta] et ultra annorum, personaliter
us, homo utique, ut prima facie apparebat, honestatus et in moribus
nedio suo iuramento deposuit, quod ipse quadam die, possunt esse tres
e cum media, deambulando in quodam prato extra Cracoviam, portabat
uper manu sinistra satis asperam sicque obstaculo quodam, quod ipse non
in graminibus inter pedes sibi se involvente, graviter cecidit, ubi in
su eadem securi, quam portavit, horribile sibi vulnus inflixit, quasi ad
mum longum et profundum, precise penes pugnum in parte anteriori,
s quasi vene concurrunt et in quibus tota virtus manus consistit. Ex qua
uit sibi manus multum inflata nervique indurati et contracti ad tantum,
ue manum neque digitos eciam modicum quid movere potuit. Taliter igitur
maximo et angustia versatus, de die in diem nullam senciens meliora-
timuit usum manus totaliter amittere et tali timore ductus, postquam sibi
fragium nesciret impendere, rememoratus de meritis venerandi patris
e olim episcopi Cracoviensis, cuius meritorum famam dudum audiverat
ersam, cepit sibi in auxilium invocare eundem patrem et votum emit-
, si omnipotens Deus per merita prefati patris venerandi Prandothe
rem alleviaret manusque usum recuperaret, vellet ire ad tumbam dicti
erreque ibidem medium talentum cere in signum sue sanacionis et sub-
et tandem in brevi et dolor cepit alleviari et manus usum recuperare,
otaliter desperaverat, prout extunc post votum totaliter recuperavit. Votum
rsolvendo, gracias omnipotenti Deo agens et dicto patri Prandothe, cuius
ixit se omnino credere sanum factum per misericordiam Dei fuisse, venit
tumbam et in signum sue sanacionis manum de cera de medio talento
pendit et premissa de se facta deposuit. Presentibus ibidem venerabilibus
is viris Iohanne Rey de Schumsko preposito sancti Michaelis et canonico
si, magistro Iohanne Niçolai de Pyotrkow, Iohanne Ianczi et Iohanne
psalteristis ecclesie Cracoviensis et aliis multis.

---

[a] dacie powyżej wyrażonej jest błąd, bo feria quarta po ś. Alexym przypada na dzień 20 Lipca.

XLV.

Preterea idem Nicolaus per simile deposuit iuramentum de filia sua n
Katherina, etatis XIII annorum, quomodo eadem filia sua Katherina tact
gravi oculorum infirmitate, nondum annus est transactus, ex qua infirmitate
vissimum passa fuit ipsorum oculorum dolorem octo septimanis ita, quod n
vel nulla fuit spes ex tali dolore de recuperacione visus, quia penitus taliter
fatiga[ta] nimio, nichil videbat. Tandem ipse Nicolaus pater filie aliud rem
non senciens, ad divinum recurrit presidium fecitque votum Deo omnipote
prefato patri venerando Prandothe, ut, si ipse Deus omnipotens per merita eiu
patris filiam predictam sibi sanaret in oculis, quod vellet una cum ea tu
ipsius ad ecclesiam maiorem Cracoviensem cum luminari et insigniis visitare.
post voti huiusmodi emissionem, nocte proxima superveniente, puella in
multo melius cepit habere ita, quod extunc brevissime perfecte dolorem eva
visum recuperavit ipseque votum postea, prout voverat, adimplevit, sed
nullam de hoc sacerdotibus fecerat fidem, alia super eum, prout supra exp
venerat temptacio. Presentibus ibidem prefatis dominis testibus et me M
Stanislai de Mileow notario publico et facti huiusmodi scriba etc.

18 Wrsed. 1457 XLVI. Dominico die proximo post exalta sancte crucis, hora terciarum.

Katherina vidua, penestica de Cracovia, mulier etatis quinquaginta an
et amplius, gravis in moribus et fidedigna, ut prima facie apparebat, medi
corporali iuramento in manibus mei notarii ad signum crucifixi corporalit
veritate dicenda prestito, deposuit et dixit, quod ipsa, Deo permittente,
unum annum gravissimam passa fuit in manu sua sinistra infirmitatem et do
tempore notabili ad tantum, quod nec ipsam manum movere, eciam minimo
aut sursum levare vel ea aliquid operari poterat; inter hec ea cogitante
mente revolvente, timore concuciebatur, ne sibi manus arueret (sic) et tande
memorans, quomodo omnipotens Deus per merita venerabilis patris Prandothe
episcopi Cracoviensis, in ecclesia Cracoviensi decumbentis, multa in popul
operatur mirabilia, cepit se suis precibus et meritis committere ac omnipot
Deum exorare et vovere, ut, si sanitatem sue manus ipsius patrocinio co
posset et a dolore liberari, vellet eius tumbam cum lumine visitare et devote
curacionem insinuare, quanto celerius posset. Statim post hoc in continenti do
sensit sibi alleviari et continue decrescere et cessare, usque tandem ad totale
plenam eiusdem sue manus brevi tempore pervenit. Et quia expost, quasi in
de beneficio sue curacionis, votum adimplere procrastinavit et non curavit, i
in eadem manu idem precise dolor innovatus est et recidivavit et exinde

cepit: Tu miserrima mulier, non fuisti grata de beneficio tibi a Deo per llius venerandi patris Prandothe ex sanacione tue manus prius[1] collato nec per te factum adimplere curasti, ecce merito hec pateris et recidivasti; ltem vel adhuc ad tumbam patris prefati et votum compleas et forte mise- tui Deus et liberabit te iterum ab infirmitate et dolore per preces et merita patris venerandi. Disposito igitur lumine, votum solvendo venit ad tumbam patris in ecclesia Cracoviensi, ubi facta oracione, tandem a dolore breviter est et, sanitate recuperata in manu predicta totali, quid secum in premissis clemenciam et prefati patris Prandothe preces et merita, de quo se plene e dicebat, actum est, timens, ne sibi peius postea accideret, proprie vocis insinuavit et deposuit. Presentibus ibidem discretis viris dominis Iacobo icario canonicali et Iohanne Ianczi psalmista, ecclesie Cracoviensis pres- et aliis compluribus fidedignis circa premissa testibus et me Mathia notario supradicto, qui hec conscripsi manu propria.

II. Eodem die dominico, hora tamen vesperorum, in ecclesia Cracoviensi predicta. 18 Wrześ. 1457

ana vidua, domini Iohannis Rolya vicarii et vicecustodis predicte ecclesie nsis familiaris et coca, etatis sexaginta annorum, mulier fidedigna, perso- constituta, medio suo iuramento corporali, quod ad signum crucifixi in mei notarii prestitit de veritate per ipsam dicenda, deposuit, quomodo, rmittente, nondum anno uno elapso, dolor nimis magnus ipsam in manu asit, ex quo graves corrosiones et intollerabiles passiones notabili tempore t, non valens aliquid eciam minimi ipsa manu operari, sed continue trahens Interea cepit se committere Deo et sanctis suis emisitque votum, ut, si ens Deus ipsam liberaret ab huiusmodi dolore et passione, vellet visitare venerandi patris Prandothe cum lumine et devocione, qua posset, meliori. s, voto emisso, mirabiliter a dolore breviter et quasi in continenti a dolore r plene et perfecte; sed tandem ea votum implere procrastinante et quasi rante, recidivum patitur et multo graviori quam prius dolore in manu torquetur. Voto igitur per eam licet cum negligencia impleto, iterum sanitate ata perfecta, ut se credere omnino dicebat, per preces et merita prefati Prandothe, timens, ne sibi peius expost eveniret, sue curacionis prime et acionis secunde prodigium insinuare et publice recognoscere per se curavit. bus ibidem discretis viris Iacobo Tycz et Martino de Cleparz vicariis

[1] per prius.

canonicalibus ecclesie Cracoviensis et aliis quam pluribus fidedignis testibus
premissa ac me Mathia supradicto etc.

1458.

31 Stycz. 1458 XLVIII. Feria secunda* alias Martis, ultima
Ianuarii.

Martinus Cristini de Polucarczicze nobilis genere, etatis, ut prima facie a
rebat, XL et ultra annorum, homo bone opinionis et fidedignus, deposuit per
ramentum, quod in manibus mei notarii ad signum crucifixi facto et realiter de
et pura veritate per ipsum dicenda prestitit, quod ipse ex nimio et longo do
capitis et oculorum factus fuit cecus in uno oculo, videlicet dextro, totaliter
5 Czerw. quod eciam nec digitum ante se videre potuit tribus annis. Tandem quadam
ante festum pentecostes proxime preteritum cepit cogitare et revolvere in ment
fama meritorum venerabilis patris Prandothe olim episcopi Cracoviensis sicque
cialiter agens fidemque et spem bonam, votum emisit, ut, si omnipotens Deus
sanaret a capitis dolore et visum sibi oculi restitueret per merita eiusdem pa
venerandi, vellet Cracoviam ad eius tumbam propria in persona visitare. Voto ig
cum devocione per eum emisso, repente et dolor capitis ab eo discessit et vi
in eodem oculo dextro recepit totaliter. Quia tamen votum emissum impeditus
gociis adimplere differebat, viceversa aliqualiter cepit eum et dolor capitis
eiusdem oculi vexare. Unde timens Deum omnipotentem offendere, absque o
dilacione votum persolvendo iter arripuit et statim et capitis et oculi dolor t
liter evanuit. Venit igitur ad ecclesiam Cracoviensem ad tumbam predicti pa
Prandothe votum persolvendo et gracias omnipotenti Deo agendo de tanto bon
mirando dono premissaque de se taliter accidisse fideliter retulit. Presentibus
dem venerabilibus et discretis viris domino Raphaele de Tharnow canonico, P
Albi vicario canonicali et Iohanne Noszek eciam vicario ecclesie Cracoviensi
ego Mathias Stanislai de Mileow notarius etc. premissis presens interfui es
manu propria fideliter conscripsi etc.

23 Lipca 1458 XLIX. Die solis, XXIII mensis Iulii, Milles
quadringentesimo quinquagesimo octav

Anna filia Nicolai dimicatoris, uxor Iohannis sutoris dicti Frychwoter de
covia, femina bona et fidedigna, ut prima facie apparebat, etatis viginti citra

---

*) Feria secunda jest mylną, powinna być „tercia", bo dies Martis jest wtorek
wtorek przypada także dzień 31 Stycznia.

rum, in ecclesia kathedrali et in capella sancti Iohannis baptiste perso-
nstituta, medio suo corporali iuramento, quod in manibus mei infra-
arii ad signum crucifixi facto et realiter prestitit, deposuit de infantulo,
suis manibus gestabat, seu filia sua nomine Sibilla, quam etatis novem
arum fuisse dicebat, sibi tenerrime dilecta, pariter et de se ipsa, quod
partum eiusdem filie gravem inciderat infirmitatem, fere sex septimanis
paciebatur calorem et frigus et exinde ad tantum iam fuit viribus desti-
l in ea vix spiritus vitalis palpitari potuit nec de vita spes iam aliqua[1]
r autem sua exinde in angustia posita, trahens suspiria ad Deum, reme-
me meritorum patris venerandi pontificis Prandothe, votum emisit pro
videlicet deponente, ut, si omnipotens Deus per merita eiusdem patris
ipsam pristine restitueret sanitati, vellet cum ea sepulcrum eiusdem
ecclesiam maiorem Cracoviensem cum oblacionibus et candelis visitare et
ıtem miraculosam ibidem publicare. Post voti igitur huiusmodi emissionem
ıens in continenti a caloribus et frigore liberata, cepit in viribus conva-
breviter extunc sanitati restituta. Tamen quia votum implere procrasti-
stea idem infantulus suus eciam gravem incidit infirmitatem, in qua dum
liebus laboraret nec de vita eius spes aliqua[2] fieret, apparuit sibi visio
ıum, quasi vir quidam venerabilis diceret: Tu miserrima mulier, quia
te factum implere non curasti, ecce venit tibi turbacio de tua persona.
ıe sic premonita, cogitavit omnino votum de ipsa emissum implere visita-
dem patris venerandi Prandothe [sepulcrum] una cum infantulo, si omni-
ıus ipsum pristine restituere dignaretur sanitati. Infantulo igitur extunc
anitati restituto, nichilominus ipsa deponens de se votum factum et per
approbatum quia utique implere cum effectu differebat, factum est, quod
instante quadam vice infantulo predicto ablactato, pannis, ut est moris,
deposuit ipsum ad cunabulum et credens ipsum bene, videlicet supinum,
lo depositum iacere, sola eciam obdormivit; qua sic dormiente absque
malo casu pueri timore, apparuit ei visio per somnum, quasi quidam vir
s penes eam stans, traxisset eam manifeste dicens: O miserrima mulier,
erum tuum, qualiter ipsum deposuisti! At ipsa multum ex tali visione
et tremebunda, de lecto suo celerrime surgens, statim ad puerum se
quem non supinum, prout credebat se ita ipsum deposuisse, sed omnino
ecise super faciem deorsum et dorso sursum iam pre angustia, que ipsum
, sudantem et valde parum spirantem, iacentem invenit, quod nisi ita in

ique. [2]) alique.

prompto, ut prefertur, per sompnum ammonita sibi succurrisset, ipsum sursu
vando et a ligaturis sive fascia, qua fuit constrictus, absolvendo, in momento
tum exalari et suffocari ipsum contigisset. Quam premonicionem credens ex
ciali dono Dei per merita prefati patris venerandi Prandothe fuisse factam, a
omni dilacione cum tantis miraculis proposuit vota persolvere, sepulcrum eiu
patris visitare ac predicta miracula exponere fideliter et publicare in ipsa C
viensi ecclesia, quod et fecit, prout superius est iam deductum. Facta igitur
de premissis relacione, gracias agens Deo omnipotenti immensas, leta et san
cum infantulo domum remeavit. Presentibus ibidem honorabilibus viris do
Andrea de Gorka vicedecano, Petro Swyethlyk vicariis et Stanislao de T
clerico altaris sancti Bartholomei, capellanis ecclesie Cracoviensis predicte, te
ad premissa vocatis, et ego Mathias Stanislai de Mileow prelibatus etc. pre
presens interfui etc. eaque manu propria conscripsi etc.

1459.

1 Kwiet. 1459 L. Solis, prima die Aprilis alias Domini conductu[1] pasche.

Margaretha uxor Iohannis sartoris de Florencia alias de Cleparz extra
Cracovienses, in ecclesia Cracoviensi et in capella sancti Iohannis baptiste
naliter constituta una cum Gregorio filio suo etatis sex annorum, per iuram
per ipsam ad signum crucifixi in manibus mei notarii facto et realiter pre
7 Lutego deposuit, quomodo idem Gregorius filius eius precise ante carnisprivium
currentis gravissima laboravit infirmitate, quasi una integra septimana ad ta
quod nulla spes de ipsius [vita] tunc ex eadem infirmitate haberi poterat, pl
credentibus et dicentibus, quia iam agonisabat et cereus pro conductu sibi acc
tenebatur. Cum autem ipsa mater ex passione filii, quam tunc ipsum vidit sust
videns mortem in propinquo sibi imminere, multum mesta et tristis fuisset,
ex toto corde, quid in ea re facere deberet, ignoraret. Cognatorum et ami
suorum usa consiliis, vovit Deo omnipotenti et venerabili patri Prandothe
episcopo Cracoviensi, ut, si ipse omnipotens Deus per merita eiusdem
venerandi filium suum pristine restitueret sanitati, vellet ad ipsius patris sepu
ad kathedralem ecclesiam Cracoviensem predictam una cum ipso filiolo per
visitare et in signum eius sanacionis imaginem pueri de tribus talentis cere
eiusdem patris sepulcrum appendere. Mira res, voto tali per matrem cum
devocione emisso, iuvenis, qui taliter infirmabatur, cepit in continenti notal

---

[1]) condictu.

umere et tandem breviter ad plenum pristine restitutus est sanitati. Mater
acias [agens] omnipotenti Deo et prefato patri venerando Prandothe, per
nerita], firmiter credere se dicebat, eius filium pristine restituit sanitati,
er eam emissum cum omni devocione [persolvit], visitando sepulcrum
patris et unam imaginem de tribus talentis cere in signum sanacionis sui
pendendo. Presentibus ibidem discretis viris Iohanne Czegelka et Iohanne
psalmistis, capellanis eiusdem ecclesie Cracoviensis, testibus specialiter
et me Mathia Stanislai de Mileow notario supradicto, qui hec manu
conscripsi etc.

Vicesima tercia die Augusti eodem anno 1459. 23 Sierp. 1459
annes carpentarius de Kazimiria extra Cracoviam, in ecclesia Cracoviensi
a sancti Iohannis predicta personaliter constitutus, in etate virili provectus
t prima facie apparebat, gravis et honestus[1], medio iuramento per ipsum
m crucifixi in manibus mei notarii facto et realiter prestito, deposuit,
ante quatuor ebdomadas proxime elapsas artem suam exercendo, stipitem
m grandem volvendo de loco ad locum, in toto suo corpore gravem pauper
scepit offensam ita, quod sibi videbatur, acsi per medium fuisset ruptus
sus, ex qua offensa cepit continuis et multum intensis laborare febribus
ebdomadis. Cum autem volens curari ab eadem offensa et febribus, multas
s et remedia adhibuisset et nichil penitus sanitatis consecutus fuisset, sed
n diem peius haberet, in tali versatus angustia et doloribus, cepit exorare
ntem Deum, ut sanitati pristine ipsum restitueret, implorando multos
in auxilium et finaliter recordatus de meritis venerandi patris Prandothe
scopi Cracoviensis, que noviter Deus omnipotens multis[2] declarare dignatur
, emisit votum, ut, si Deus omnipotens ipsum per eius merita a sua
dignaretur infirmitate, vellet eius sepulcrum ad ecclesiam Cracoviensem
des cum cereo visitare sanacionemque suam ibidem publicare. Voto tandem
idem Iohannes deponens ab eadem offensa et infirmitate febrium miraculose
fuisse sanatum brevissimo lapso temporis spacio, ut se omnino credere
presens, et per merita patris predicti Prandothe. Votum igitur emissum
ado cum omni devocione, venit ad ecclesiam Cracoviensem ad sepulcrum
patris cum cereo et oracionibus persolutis, gracias agens Deo de sanitate
merita patris predicti impensa, facta deposicione miraculi, ad propria
sanus remeavit. Presentibus ibidem discretis viris Petro Swyethlyk vicario

---

honestus, deposuit. [2]) multis noviter.

canonicali, Petro de Brathkowka psalterista, capellanis ecclesie Cracoviensi magistro Michaele Pauli sartoris de castro Cracoviensi testibus vocatis etc. e Mathia Stanislai etc. notario publico etc., qui manu propria premissa audi conscripta etc.

15 Listop. 1459 LII. Veneris, XV die mensis Novembris

Elizabeth relicta olim Ianussii laici de Balicze, hodie moram trahens parentes in Bybycze villa monasterii et conventus Swyerzynecensis Cracov diocesis, etatis, ut prima facie apparebat, XL[ta] annorum citra vel ultra, fe honesta et fidedigna, personaliter constituta in ecclesia Cracoviensi, deposuit iuramentum, quomodo, cum anno presenti quasi per totam estatem in uno gravissimum passa fuisset dolorem et corrosiones, quod vix de loco se m potuisset, nullum tamen laborem sive domesticum sive campestrem laborar tuisset, timensque perpetuam claudicacionem, cepit exorare pro sanitate diversos sanctos et sanctas Dei et vota emittere, sed cum nichil profecisset cordata meritorum patris venerandi Prandothe episcopi Cracoviensis, que hiis d novissimis omnipotens Deus suis fidelibus dignatur declarare, cum omni humi et devocione recommittendo se suis meritis, tale emisit votum, ut, si omnip Deus ipsam per merita eiusdem patris Prandothe venerandi a suis doloribus lib sibique sanitatem pedis restituere dignaretur, vellet quantocius eius sepulcru ecclesiam kathedralem Cracoviensem pedibus propriis visitare, ibique ad hon Dei et ipsius patris Prandothe cereum de uno medio talento cere apud eiu pulcrum deponere. Post votique emissionem predicta femina dixit se statim ser alleviacionem in dolore et sic continue in melius proficiendo, tandem ad tot breviter dixit se pervenisse eiusdem pedis sanitatem et solvendo votum propr persona, limina ecclesie cathedralis et sepulcrum eiusdem patris Prandothe visi cereoque deposito, oracionibus fusis et factis, premissa sibi sic accidisse retul gracias omnipotenti agens Deo, ad propria remeavit[1]. Presentibus ibidem disc viris Stanislao preceptore psalmistarum, magistro Iohanne de Pyetrkow, Ioh de Staw et Petro de Boleslawyecz et me Mathia notario publico supradicto qui manu propria hec conscripsi etc.

---

[1]) memeavit.

[a]) Data pomylona, bo „dies Veneris“ jest piątek a dzień 15 Listopada przy w r. 1459 na czwartek.

1462.

Martis, XXVII Aprilis alias feria tercia proxima post sancti Marci etc. 27 Kwiet. 1462

annes dictus Sassyn, nobilis genere de Dzewanczicze, capitaneus ab annis castri Tanczyn, in ecclesia Cracoviensi in loco sacristie sanus corpore i per omnia, ut asseruit, pariter et mente, personaliter constitutus, medio orali iuramento per ipsum in manibus mei notarii infrascripti ad signum de veritate dicenda prestito, etatis sue, ut prima facie apparebat, XL anitra vel ultra, persona gravis et sagax, deposuit, quomodo tempore, quo m venerandi patris Prandothe episcopi Cracoviensis in capella sancti Petri ecclesie Cracoviensis fuit apertum et ante pluribus septimanis, contingit eponentem in manu sua dextra dolorem pati ita, quod successive pluribus is eisdem dolor de die in diem semper augebatur et crescebat, usque ad oilem gravitatem perveniens, nec quicquam agere, comedere nec bibere m dormire sinebat, sed sine omni intermissione pre nimio cruciatu oportebat cinde se divertere et movere. Tandem post graves plurium dierum fatigas eum modicum obdormire, ubi per sompnum videbatur sibi, acsi in ecclesia nsi predicta et in predicta sancti Petri capella fuisset constitutus et quod precise supra sepulcrum prefati venerandi patris Prandothe et quod de epulcro fuisset humus eiectus quasi ad medium ipsius sepulcri, quodque de ulcro progrediens quasi homo vivus in pontificalibus valde reverendus, primo deinde rubedine evanescente, vestimentum eius quasi nix candidissimum , habens pectorale in collo appensum, quod manu recipiens sibi deponenti ulandum porrexit dicens: Pauper homo, deoscula istud pectorale et sana- tua manu a dolore isto, quem pateris. Quod ipse deponens postquam fuit iuxta preceptum eiusdem hominis sibi taliter, ut prefertur, per sompnum is, statim evigilans invenit se in dolore manus multum alleviatum et con- r usque in tercium diem fuit perfecte in eadem sua manu a dolore intenanatus [1], ut credit, per merita et oraciones prefati patris Prandothe fuitque nc per dominam olim generosam felicis recordacionis Barbaram domini ki coniugem premortuam, cui huiusmodi factum de se ipso per ordinem , persuasum, ut fecisset votum accedendi sepulcrum prafati patris Pran- ecclesiam Cracoviensem, quod licet tunc non fecit, tamen habuit voluntaque voto et obligacione accedendi sepulcrum predictum, sed quia negligencia

[1] sanatus fuit.

est mater erroris et pessime ingratitudinis, occupatus serviciis et diversis
rerum temporalium sui domini involutus, sepulcrum predictum, consci
ipsum remordente, visitare iuxta suasionem et consilium predicte domine sue
glexit. Nuper igitur Deus omnipotens negligenciam suam et errorem suum corr
11 Kwiet. cupiens, anno currenti post dominicam palmarum proxime preteritam dolor
dictus in eadem manu dextra ad tantum innovatus fuit et invaluit, quod sibi
batur, acsi omnia ossa ipsius manus de compaginibus suis et nervis fuissent e
et, quodsi fuisset sibi ipsa manus totaliter abscisa, dixit se credere, quod
rem exinde habuisset dolorem. In angustia ergo ex tali vehementi dolore po
recolligens semet ipsum de precedenti dolore et eius evasione per visionem,
cum devocione, qua poterat, se recommittere prefato venerando patri Prand
de eius confidens meritis, emisitque votum, ut, si omnipotens Deus ipsum d
iusmodi dolore liberare et sanare dignaretur, per merita et oraciones predicti
tris, vellet propria in persona [ad] eius sepulcrum ad ecclesiam Cracovie
pedester se fatigare et in signum sue sanacionis manum de cera circa eius s
crum appendere et ita cum bona confidencia emisso voto, se, ut saltem obdo
posset, ad lectum deposuit, quia vesper fuit et iam aliquot, bene tribus no
et totidem diebus non dormivit et facto sompno quasi tota illa nocte, tandem
15 Kwiet. gilans feria quinta magna alias in parasceve*, invenit se repente et mirac
a dolore predicto in manu sua curatum et nullum extunc penitus sentire dol
gracia Dei et per merita predicti patris venerandi Prandothe. Votum igitur
plendo, venit ad eius sepulcrum, appensa manu de cera quasi de uno talento
medio in signum sanacionis, premissa deposuit et iuramento, ut prefertur, c
mavit agensque gracias omnipotenti Deo et suo electo patri predicto Prand
sanus optime existens in manu predicta, letus ad propria remeavit. Presen
ibidem honorabilibus et discretis viris dominis Caspero de Wyeliczka, Iob
Rolya de Wyerzenki vicecustodibus, Nicolao de Poznania bacalario arcium, div
vicariorum, vicariis ecclesie Cracoviensis supradicte, et Stanislao Bernardi de
schowicze clerico, testibus ad premissa vocatis, et me Mathia de Mileow etc
pradicto notario publico et facti huiusmodi scriba etc.

9 Maja 1462 LIV. 1462, die vero IX Maii alias in cra
sancti Stanislai etc.

Margaretha femina nobilis et fidedigna, ut prima facie apparebat, quin
genaria vel ultra, coniunx nobilis Stanislai heredis de Przybkowycze Cracovi

---

*) I ta data zdaje się być mylną, bo parasceve jest według Weidenbacha, G
fenda itp. Wielki piątek (feria sexta magna) a nie Wielki czwartek (feria quinta ma

in ecclesia Cracoviensi et in capella sancti Petri personaliter constituta, no corporali iuramento per ipsam in manibus mei notarii subscripti ad crucifixi facto, deposuit, quomodo anno currenti cito post festum pasce 18 Kwiet. am dolor repentinus in dextra manu, quam ante nunquam diebus vite sue , tam gravis et tantus a brachio usque ad digitorum extremitatem, quod, psa manus abscissa fuisset, credebat se minorem dolorem sustinuisse, ita, eodem dolore incessanter usque per tres dies nec quicquam comedere nec ec eciam levissimo sompno obdormire nec se ad lectum deponere poterat. ali infirmitate ad extremum fatigata, iam de vita desperans, sacramentis ne eukaristie et unccionis extreme se procurari fecerat posteaque se recol- recordata meritorum venerandi patris Prandothe episcopi Cracoviensis et iraculorum, que omnipotens Deus per eum hiis diebus operari dignatur, it se meritis eius et vovit Deo, ut, si a tali dolore liberaretur et sana r, vellet pro laude Dei et honore eiusdem patris visitare ecclesiam Craco- ad eiusque sepulcri limina [accedere] pedibus suis, quantocius posset, acionibus et oracionibus, quantum Deus inspiraret. Mira res, voto per liter emisso, statim et in continenti divinum persensit presidium in doloris li notabili et continua mitigacione usque ad totalem in brevi valde temporis sanacionem cepitque statim comedere, bibere et dormire et manu eadem era perficere, sicut prius. Solvendo igitur votum, grata de miraculo et etatis presidio, venit ad predictam ecclesiam Cracoviensem et ad sepulcri limina factisque oracionibus et oblacionibus in ipsa ecclesia, agens gracias missa omnia medio iuramento deposuit. Presentibus ibidem discretis viris Lapanowski vicario perpetuo canonicali et Iohanne Czegelka psalterista, Cracoviensis predicte capellanis ad premissa specialiter rogatis, et me tc. superius designato notario.

1464.

Feria quarta, ipso die Innocentum alias Mercurii, XXVIII die mensis Decembris*, 28 Grud. 1463 hora vesperorum vel quasi.

stitutus personaliter honorabilis dominus Nicolaus de Constantym baccalarius idiomate Theutonico, altarista in ecclesia parochiali sancte Marie in Cracovia,

---

* ta niniejsza jest nowym dowodem, że w Krakowie liczono rok od Bożego na- począwszy, bo tylko w r. 1463 feria IV i dies Mercurii czyli środa przypadają 28 Grudnia.

etatis, ut prima facie apparebat, LX citra vel ultra annorum, per iuramentum
ipsum ad sacras scripturas, sancta Dei ewangelia, factum in manibus infras
mei notarii exposuit, prout dudum prius hoc ipsum simpliciter absque iuran
exposuerat, quomodo contingit, quod quedam virgo X vel ultra annorum no
Hedwigis, filia domine Agnetis relicte Swyczaryn in Cracovia, in crastino s
26 Kwiet. Marci ewangeliste eiusdem anni cum ceteris puellis manuales operas suas su
acum parvam, quam tunc in suis manibus tenuerat, ex quadam necessitat
dentes sic absque filo posuit, quam postea improvide in dentibus tenendo,
deglutivit; que acus deorsum per guttur procedens, aliquantulum fixa in gu
remansit, ubi gravissimas penas et ulcera virgini in gutture inflixit propter
tinuas gurgitaciones et cachinnaciones, quas faciebat, ut ipsam acum ev
posset, sed tandem deorsum usque in stomachum tercia die descendens, i
graviores fixuras et passiones superaddidit, quod iam necesse fuit magis eam
quam vivere, et licet multa remedia medicorum super hoc parabantur et po
bantur, nichil tamen operari in ea re poterant. Mater igitur, consanguin
cognati virginis post multos fletus, ululatus et lamenta de vita eius despera
preces ad Deum fundere cum lacrimis ceperunt votaque ad sanctos et eorum li
emittere et ipsorum sanctorum multorum implorare presidia cum largicionibus
mosinarum et aliis piis operibus ceperunt. Tandem cum adhuc nichil consola
super hoc reportasset, superveniente prefato domino Nicolao deponente ad de
gendum dolorem matris et amicorum ipsius puelle, quem ex tali infausto
habuerunt, mater instanter rogavit ipsum dominum Nicolaum, ut saltem vel
voveret puellam ad limina alicuius sancti, ut sic eam omnipotens Deus a i
sevissima liberare dignaretur. At ubi ipse dominus Nicolaus se recolligens, pu
cepit omnipotenti Deo et beate virgini Marie recommittere ipsamque ad sepulc
venerabilis patris Prandothe ad ecclesiam maiorem Cracoviensem visitandi, si
meritis et patrocinio Deus omnipotens sanitati pristine eam restituere dignar
cum luminari et signo imaginis cereo in memoriam beneficii liberacionis su
cum diligencia votum fecit et emisit, licet iam tunc, ut dicebat, fuisset p
nimis facta debilis ita, ut modica spes de eius vita haberetur. Tandem voto
emisso, puella cepit pacificari et recreari in melius et extunc veniente die dom
1 Maja in festivitate beatorum Philippi et Iacobi apostolorum in aurora puella mi
cum gurgitacione acum illam evomuit et evasit sanitatique pristine brevissime
et est restituta, ut ipse idem deponens dominus Nicolaus per merita et pr
prefati venerabilis patris Prandothe dicebat se credere firmissime. Votum i
emissum impletum est cum effectu et Deo omnipotenti de tanto beneficio et co
lacione circa ipsam puellam, ut prefertur, factis meritis prefati patris per fi

citer sunt relate debite graciarum acciones. Acta sunt hec in capella sancti
s baptiste in ecclesia Cracoviensi maiori predicta, presentibus ibidem arti-
viris Iaskone Garbarz de suburbio Cracoviensi et Petro Iohannis de Byecz
Cracoviensis diocesis, testibus circa premissa, et me Mathia Stanislai etc.
designato notario imperiali auctoritate publico manu propria etc.

1465.

artinus Sdunyek montanus, unus ex senioribus de Bochnya, etatis, ut prima
parebat et eciam dicebat, LX annorum et amplius, fidedignus et maturus,
uinta mensis Septembris, hora terciarum vel quasi, in ecclesia Cracoviensi 5 Wrześ. 1465
pella altaris sancti Iohannis baptiste, in mei imperiali auctoritate notarii
infrascripti [presencia] constitutus personaliter, facta per ipsum iuramento
i in manibus meis ad signum crucifixi de veritate dicenda, deposuit et
ium perhibuit de hiis, que sibi acciderant post festum sancti apostoli 25 Lipca
quod, licet ipse in uno oculo fuerit et sit dudum cecatus, alium tamen
habuit sanum per omnia, prout et hodie dixit ipsum optime sanum et eius
abere, tamen miraculose, quia ipsius usum totaliter amiserat ita, quod
tantus dolor intensissimus, puncciones et corrosiones in eodem oculo sano
nvaserant, quod ex tali gravissimo dolore, punccionibus et corrosionibus
us cecus totaliter et nichil penitus videns ita, quod nec dormire nec co-
nec bibere potuit tum pre nimio dolore, tum eciam pre nimia tristicia
lo, quomodo in mundo vitam et dies suos ducere[1] deberet, si ista cecitas
ret, quia iam una septimana et amplius cecus fuerat. Tandem divino in-
venit sibi ad mentem et quasi sibi aliquis diceret: Voveas te visitare et
ad sepulcrum venerabilis patris Prandothe ad ecclesiam Cracoviensem et
fficieris, ex quo omnipotens Deus per eius merita multis infirmis et debi-
bvenit et tu fidem habeas et sanaberis. Qui cum fiducialiter se iturum ad
m prefati patris Prandothe ad ecclesiam Cracoviensem, omnino credens
eius merita sanum in suo visu effici, devovisset cum serto de cera[2], oculis
ne, statim et in continenti eodem momento post votum emissum omnino et
nnesque puncciones et rosiones cessaverunt et oculus sibi est apertus ita,
tunc videre cepit ita bene, sicut prius; prout et tunc, tempore huiusmodi
onis, dixit se videre et usum ipsius oculi habere, ut prius. Sicque facta
elacione et depositione, voto persoluto, relicto insignio sue sanacionis,

---

1) duceret. 2) ciera.

videlicet serto cum globis in modum oculorum in capella sancti Petri, ag gracias omnipotenti Deo, letus ad propria remeavit. Acta sunt hec anno, die hora locoque, quibus supra, presentibus ibidem discretis viris dominis Iac Nicolai de Mileyow vicario, Mathia de Zarnow mansionario et Stanislao de Pr worsko clerico psalmistarum, capellanis ecclesie Cracoviensis predicte, testi ad premissa vocatis, et me Mathia Stanislai de Mileyów imperiali auctorit notario publico, qui premissis presens interfui etc., ut supra ex commissi speciali ordinarii et capituli manu propria conscripsi et subscripsi in fid premissorum.

ITA SANCTAE HEDWIGIS

WYDAŁ

Dr. ALEKSANDER SEMKOWICZ.

---

niku, który poniżej wydajemy, nie znajdzie czytelnik szczegółów, któreby nowe jaskrawe światło na politykę książąt polskich względem narodów ch, lub też rozświecały jakieś wewnętrzne przeobrażenia w kraju naszym; ta nie została bowiem napisana w tym zamiarze, aby służyła kiedyś jako historyczne, ale w celu zbudowania pobożnych ludzi cnotami św. Jadwigi. ka legendy spędza życie pobożne wśród czterech ścian swej celki a rzadko twiera się przed nią furta klasztorna, niezamykająca się nigdy dla tych, ię garnęli do księżnej, aby się nakarmić jej słowem lub szukać u niej po- potrzebie. Z całego Szląska, z Polski a nawet z Pomorza cisną się tłumy obu, a nikt nie żałował trudów podróży, gdyż pokrzepiony na duchu i uzdro- a ciele wracał do rodziny. W tych właśnie postaciach odźwierciedla się całe ewnętrzne, zwyczaje i obyczaje ludu szląskiego z taką dokładnością, jak y żywemi oglądali ich oczami, podziwiali ich ubior, wciskali się do domów ądali się sposobowi życia i myśli ich podchwytywali. Pod tym względem ża- legenda równać się nie może z tym pomnikiem, z niego bowiem można dtworzyć tło, na którem się snuły wypadki dziejowe w kronikach naszych Ta właśnie dokładność, z jaką najdrobniejsze nawet szczegóły skreślone legendzie, pobudzała już w najdawniejszych czasach malarzy szląskich do wienia czynów św. Jadwigi w obrazach, a wzniosłe przykłady jej pobożności, litości, liczne cudy za życia i śmierci zdziałane, niejednego natchnęły poetę. licznych odpisach krążyła ta legenda po całym Szląsku i w Polsce. Znaj- ją na dworach książęcych i w domach mieszczańskich, w kościołach i w kla- Skracano ją i rozszerzano, objaśniano słowami i farbami, tłumaczono — z dziełem wzrastała także cześć dla świętej niewiasty nawet poza grani- ąska[a]. Korzystał z tej legendy nieznany autor kroniki książąt polskich, ży- drugiej połowie XIV wieku[b], znał ją i zużytkował Długosz w swej historyi, z najpierwszych książek drukowanych w Wrocławiu było niemieckie tłuma- ego pomnika (1504). Pierwsze krytyczne wydanie tego źródła dokonane służonego badacza dziejów Szląska Jerzego Adolfa Stenzla wyszło w r. 1839

---

[a]) Knoblich: Lebensgesch. d. h. Hedwig p. 259. [b]) M. P. III, 491.

w 2gim tomie Zbioru źródeł szląskich (Scriptores rerum Silesiacarum II, str. 1—
Wolfskron[a], Luchs[b] i Stronczyński[c] oceniali wartość artystyczną obrazów zdobią
rękopisy tej legendy i starali się przez porównanie tychże z opisami legendy
tworzyć obraz zwyczajów i stanu społeczności na Szląsku w wiekach średnich.
lich[d] i Knoblich[e] pozbierali porozrzucane w różnych źródłach szczegóły o św
dwidze i jej rodzeństwie i przedstawili dość udatnie świętą jej postać na tle
sunków współczesnych.

Autor legendy naszej nie jest znany. Klose[f] znalazł w starym spisie sław
pisarzy z zakonu Dominikanów wrocławskich następującą zapiskę: „Frater S
sac. theolog. magister, provincialis Polonie de vita et miraculis s. Hedwigi
processu, quem commissarium agens apostolicum pro eiusdem canonizacione
mavit, conscripsit, incipit: Splendoris eterni genitor". Mimo, że legenda o św
dwidze temi zaczyna się słowy, nie uznaje jednak Klose Szymona za autor
legendy, na podstawie następujących słów w tejże „In aliis eciam locis ex
naciones fecerunt de istius sancte vita et miraculis prelati et inquisitores pre
ut a narrantibus didici, de quibus forte causa brevitatis obmissis, *quia scri
nil reperi*, hic addere non curavi". Tak nie mógł pisać sędzia czynów św. Jad
który wraz z Wolimirem biskupem kujawskim przesłuchiwał świadków. Że
był duchownym, wynika niewątpliwie z treści legendy, a słowa znajdujące
w modlitwie zakończającej obie legendy „ego pauper et modicus, collegio
perum aggregatus" naprowadzają mnie na myśl, że pisał je franciszkanin, bo
ciaż nie brakło wówczas na Szląsku innych zakonów żebraczych, najczęściej je
odnosi się ten wyraz „pauper" do zakonników reguły św. Franciszka (ob. Duc
p. l. minores). Zakon ten sprowadzony do Wrocławia przez syna św. Jad
w wielkim musiał być poważaniu u rodziny książęcej, skoro i synowa jej a
Henryka Pobożnego z grona ich wybrała sobie spowiednika w osobie Herbo
późniejszego (od r. 1268) biskupa Lewantu. Być więc może, że dziełem tem c
nieznany autor spłacić dług wdzięczności za dobrodziejstwa zakonowi, do
rego należał, wyświadczane. Czy autor nasz był Niemcem czy Polakiem lub
chem — nie można na podstawie legendy z pewnością orzec. Sądzę jednak, że
Polakiem, gdyż porównując słowiańskie imiona własne w naszej legendzie z t
imionami w tłumaczeniu niemieckiem z r. 1504, łatwo się przekonać, że je
miec, ani dobrze mógł wymówić, a tem mniej napisać. W żaden sposób, nie m
jednak wyrokować o tem z Stronczyńskim na tej podstawie, że mówi o Szl

---

[a]) Bilder d. Hedwigslegende. Wien 1846. [b]) Ueber d. Bilder d. Hedwigsleg
Breslau 1861. [c]) Legenda obrazowa o świętej Jadwidze księżnie szląskiej w
rękopisu z roku 1353 przedstawiona i z późniejszymi tejże treści obrazami porów
Kraków 1880. [d]) Leben d. heil. Hedwig. Breslau 1843 (2 wyd. 1845) [e])
bensgeschichte d. heil. Hedwig. Breslau 1864. [f]) Documentirte Geschichte und
schreibung von Breslau. Bd. I. Breslau 1781 str. 402.

ęści Polski, gdyż tak kroniki jak i dokumenta z tych czasów nazywają książskich książętami polskimi, a ziemię szląską uważają jako część Polski; i za granicami Polski nie inne było pod tym względem zapatrywanie[a]. Że eckim rodzie św. Jadwigi potrafił autor więcej nazbierać szczegółów, a zby- ı wiadomości o rodzie ojca jej, z słowiańskich pochodzącego ziem, nie może zdaje mi się, dowodzić, że był Niemcem: okoliczność tę łatwiej wytłumaczyć ı źródeł do historyi rodziny księcia Bertolda.

zas pisania tej legendy da się w przybliżeniu tylko oznaczyć. Zakończenie end opatrzone jest następującym nagłówkiem: „Explicit legenda maior et de sancta Hedwigi anno Domini millesimo CCC consumata". W genealogii ma ani jednego szczegółu, któryby się do XIV odnosił wieku[b]. Można zyjąć rok 1300 jako terminus ad quem powstania tej legendy. Trudniej ć czas rozpoczęcia tej pracy. Ponieważ autor wymienia w genealogii Władyna Henryka Otyłego, który w r. 1296 na świat przyszedł, nie wspomina siążętach, którzy się później rodzili, więc data ta mogłaby stanowić termiquo powstania legendy naszej. Ważne jednak względy przemawiają przeciw ograniczaniu czasu pisania tego pomnika. Z zakończenia obu legend wynika, ją mnich, którego ściślejsze wiązały stosunki ze świętą Jadwigą i za doznaı niej dobrodziejstwa, wywdzięczyć się chciał opisaniem jej czynów; trudno zypuścić, aby dopiero w pięćdziesiąt kilka lat po śmierci św. Jadwigi przysobie nasz mnich o tych dobrodziejstwach i spłacał w ten sposób dług ności. Ze słów przedmowy tak większej jak i mniejszej legendy „dum *diebus vissimis* beatam Hedwigim virtutibus et miraculorum prodigiis radiantem asi stellam matutinam in medio nebule apparere", można wnioskować, że ednio po kanonizacyi zabrał się autor do pisania legendy o św. Jadwidze, ejszy pisarz uzupełnił ją szczegółami genealogicznymi aż do roku 1300 ymi.

ódła na których się opierał autor legendy, wyliczone są we wstępnem słoniej: 1) Akta procesu kanonizacyjnego, spisane przez komisarzów wyznaczozez papieża do egzaminowania osób, którzy doświadczyli cudów św. Jadwigi; znalazł autor w klasztorze trzebnickim. 2) Ustne podanie tych osób, które

---

Wo man Sand Hedwigen
Erhub, daz wirt Euch nicht verswigen
Ain Kloster in Polan-Landt
Leit, daz ist Trebnitz genannt.

Ottok. v. Hornek kron. rymowana ap. Petz. III, 94.

[a] Według Grotefenda Stammtafeln tabl. I, n. 48, zaślubiła Jadwiga jedna z córek Otyłego około r. 1302 Ottona syna margr. brand., który wkrótce potem umarł, wstąpiła do klasztoru Klarysek wrocławskich. Tymczasem w naszej legendzie wyjuż ona jako zakonnica.

bliżej wiedziały, co w tej mierze mówiono lub działano. 3) Dzieło mnicha Engelb (według kod. T. i L. był on mnichem Cystersów lubiązkich), w którem autor znalazł niektóre szczegóły godne pamięci. Zeznania świadków przytoczone są ni dosłownie i dostarczały niewątpliwie autorowi najwięcej materyału, w którym p Engelberta zupełnie znikła, tak że niepodobna ani jednego wykazać ustępu, któ z jego dziełka pochodził. Przyznaje się autor, że mu opowiadano o egzaminow świadków w wielu innych miejscach oprócz tych, które w Cap. X m. XIX podane, nie znalazł jednak żadnego pisma o tych zeznaniach, dla tego takow nie przytacza. Znanem mu jest jednak zeznanie Mikołaja z Wirbiny „qui de fa istius domine (Hedvigis) fuit" złożone wobec egzaminatorów na dworze papie (Cap. VII mir. V); w innem znowu miejscu wspomina o jakichś pismach, w rych znalazł szczegół podobny do tego, o jakim opowiadał w poprzednim ust (Predicto miraculo simile notatum in *scriptis quibusdam* inveni, quod ideo p quod aliud esse puto ex hiis, qua narrantur ibidem) (Cap. VII, mir. VI).

Dzieło nieznanego autora składa się z następujących części:

1) Wstęp, 2) Legenda większa, 3) Legenda mniejsza, 4) Traktat gen giczny, 5) Tablice genealogiczne, 6) Bulla kanonizacyjna wydana 26 marca przez papieża Klemensa IV. — Nie wszystkie jednak rękopisy zawierają w części powyżej wymienione, w niektórych znowu są one w innym ułożone porzą o czem przekona się czytelnik przy opisie kodexów. Legenda mniejsza jest dzi tego samego autora, który większą napisał legendę, co wynika z następujących modlitwy, zakończającej takowe: „mitto hec duo minuta maiorem videlicet et norem vite tue atque miraculorum tuorum tractatum". Nie zawiera ona żad szczegółu, któregoby w większej nie było legendzie, a cel napisania jej wyra jest w kod. T. i L.: „sequitur minor (legenda) ideo breviata, ut compendiose va erudire legentes et eam facilius comparare possint egentes, unde ad mensam, placet brevitas, potest legi". — Genealogia stanowi integralną część całego dzi musiała być przedłożoną wraz z aktami procesu kanonizacyjnego papieżowi, (k prawdopodobnie na tej podstawie w bulli swej o świętnym jej rodzie wspomina)

W następujących rękopisach przechowały się legendy o św. Jadwidze.

1) Kodex katedralny, będący niegdyś własnością Schneidera, pastora z Költs który go kapitulnej bibliotece wrocławskiej darował. Jestto mały foliant perga nowy, tworzący niegdyś część obszerniejszego kodeksu, od którego został oderw i w nowszych czasach w osobną oprawiony księgę. Pisany on jest w dwóch k mnach po 26 wierszy w pierwszej połowie XIV wieku. W bardzo wielu miejs znajdują się poprawki późniejszą robione ręką a nieraz całe wiersze zostały skrobane i niezapełnione. Tablica genealogiczna umieszczoną jest na czele tego dexu. Klose (I, str. 405) przypuszczał, że rękopis ten na początku XV wi został napisany; według Stenzla pochodzi on z 1szej połowy XIV wieku; a St czyński twierdzi, że w r. 1300 został z minuty autora odkopiowany.

2) Kodex Trzebnicki, pergaminowy foliant min. pisany także w dwóch kolumn po 26 wierszy, pismem pięknem i wielkiem. Inicyały miniaturowane na tle złot

dzie mniejszej tylko pierwsza litera jest wyzłacaną, inne czerwono lub nie-
nalowane. Rozkład treści taki sam jak w kodeksie kapitulnym. Po genealogii
e powtórzenie cudów w dziewiątym rozdziale legendy opowiedzianych i ho-
źniejszą skreślone ręką na 14 kolumnach i potem następuje bulla kanoni-
pierwotnem pisana pismem i lekcye z tej bulli wyjęte a do czytania przy
konnym przeznaczone (por. Stenzel II. 114 n. i Stronczyński str. 10). Le-
iększa kończy się następującemi słowy: „Explicit legenda maior de beata
, sequitur minor *ideo breviata, ut compendiose valeat erudire legentes, et eam comparare possint egentes, unde ad mensam, cum placet brevitas, potest legi*“.
mniejsza zaś kończy się słowami: „Explicit legenda maior et minor de
Iedwigi anno Domini millesimo trecentesimo consumata, *quam qui legerit erit, laudet Deum oretque pro me*“. Słowa odmiennym oznaczone drukiem
dują się w kodexie kapitulnym. Kodex ten znajduje się w bibliotece Uni-
u wrocławskiego (IV. F. 189).

Kodex Lubiązki; — pergaminowy foliant min. pisany minuskułą w dwóch
ch po 23 wierszy, zgodny co do treści z kodeksem trzebnickim. Na końcu
się „Byblia beate Marie virginis“ pisana minuskułą po 29 wierszy w jednej
e, kończąca się na karcie 176 słowy: „Explicit biblia virginis Marie, scripta
ns a fratre Nicolao monacho ibidem“.

odex ten oprawiony w r. 1646 w białą skórę, znajduje się również w bi-
Uniwersytetu wrocławskiego (IV. F. 190).

Kodex Henrykowski; — pergaminowy foliant pisany minuskułą w XV wieku
h kolumnach. Pismo niedbałe a w Cap. VIII m. VI wpisany został cud
pod nagłówkiem szóstego cudu.

odex ten był niegdyś własnością klasztoru henrykowskiego, teraz znajduje
bliotece Uniwersytetu wrocławskiego (IV. F. 191).

Kodex Lignicki; — papierowy foliant w XV pisany wieku; znajduje się teraz
tece kościoła św. Piotra i Pawła w Lignicy.

Kodex kościoła Maryi Magdaleny w Wrocławiu, pisany w pierwszej połowie
ku, na papierze in quarto — w dwóch kolumnach, zawiera wiele pomyłek,
eń, nawet kilka ustępów odpisywacz opuścił. Na końcu znajduje się mo-
do św. Jadwigi, potem „copia bulle prohibicionis monasterii in Trebnicz
ous“. Na końcu zaś czytamy: „finita per Nicolaum Martini molendinatoris de
how feria quinta infra octavas dedicationis ecclesie Romane; anno Do-
CCCCXXXI“. Kodex ten znany był Klosemu I. 407.

szystkie dotychczas wymienione rękopisy znane były Stenzlowi. Kodex kapi-
łużył mu za podstawę wydania, odmianki zaś, jakie znalazł w czterech
kodexach, wymienione są w starannem tem wydaniu w przypiskach pod
Liczby rękopisów uzupełnić nam wypada jednym tylko kodexem, zasługu-
a uwagę nietylko z tego powodu, że do najstarszych należy odpisów, ale
powodu znacznej ilości obrazów zdobiących ten rękopis. Jestto kodex
cy się w Czeskim Ostrowie (Schlackenwerth) opisany i objaśniony raz przez
ona a niedawno po raz drugi przez Stronczyńskiego. Streszczamy choć

pobieżnie opis tego ciekawego pomnika i uzupełnimy go drobnymi szczegó
które nie były tym uczonym znane.

7) Kodex Ostrowski; — pergaminowy, liczący 202 kart in folio bez mini
z inicyałami czerwono lub niebiesko ozdobionymi. Nagłówki i zakończenia rozdzi
pisane są czerwonym atramentem. Kodex ten rozpoczyna się od genealogii, p
następuje tablica genealogiczna, legenda większa, mniejsza, bulla kanonizac
kazanie papieża Klemensa IV i krótkie wyjaśnienie szczegółów śmierci św. Jad
Od karty 166 do końca znajdują się rzeczy, nie będące w związku z leg
naszą. Na końcu rękopisu zamieszczony jest list o św. Jadwidze, rodzaj rekapi
cyi legendy, pisany ręką tego samego wieku ale drobniejszem pismem, zakońc
następującemi słowy: „Hanc epistolam compilavit Dominus Nicolaus de Pos
protonotarius Reverendi in Christo patris domini Priczslai Vratislaviensis episco
transmisit eam domino Duci Ludovico Bregensi". Obie legendy tak są zakończ
„Explicit legenda maior et minor de sancta Hedwigi Anno Domini millesimo tre
tesimo quinquagesimo tercio consumata, comparata autem per inclitum ducem
minum Ludovicum ducem Slesie et dominum Legniczensem in honorem l
Hedwigis quondam ducisse Slesie tociusque Polonie. Scripta est autem per m
Nicolai pruzie foris civitatem Lubyn. Quam qui legerit vel audierit, in benedic
recipiat nomine supradictorum, ut cum omnibus fidelibus defunctis vitam parit
requiem capiant sempiternam". Potem następuje modlitwa autora zajmująca j
stronę. Na drugiej stronie tej samej karty czytamy: „Iste liber confectus pro ecc
s. Hedwigis in Brege, quem dedit . . . dux Ludovicus ad ecclesiam ibidem".
kodex składa się według Stronczyńskiego z 16 poszytów, które są od pos
trzeciego liczbami rzymskiemi znaczone. Uczony ten doszedł na podstawie ba
szczegółowego zbadania tego kodexu do następujących rezultatów: 1) Genea
znajdująca się na czele kodexu tego później jest pisaną aniżeli sama lege
2) Spółczesność obrazów z pismem stanowczo udowodnioną być może tylko c
pierwszych 9, narysowanych na kartach należących do pierwszego poszytu i j
z nim stanowiące całość, inne są rysowane na oddzielnych kartach i tylko c
czone są do poszytów; mogą one z wcześniejszego pochodzić czasu aniżeli
rękopis, albo rysowane są z wzorów wcześniejszych. 3) Rękopis ten został napi
przez Mikołaja Pruzia (nie Prusaka) na przedmieściu miasta Lubienia (Lübe
4) Rysunki 52 ostatnich obrazów wykonane zostały inną ręką aniżeli pismo. Ko
ten napisany został jak wyżej wspomnieliśmy w r. 1353 z rozkazu Ludw
ks. lignickiego na użytek zamierzonej kollegiaty pod wezwaniem św. Jad
w Brzegu. W testamencie tegoż księcia w r. 1360 sporządzonym przeznaczył
„librum de vita s. Hedwigis" Dominikanom w Lignicy (Schles. Zeitschr. V 1
Czy o tym samym rękopiśmie w rozporządzeniu tem mowa, trudno dociec. Erek
kollegiaty w Brzegu nastąpiła dopiero 1371 za księcia Ruperta. Gdy kościół

*) Por. jednak Wolfskron str. 127. — Luchs: Bilder d. Hedwigsleg. str. 1 i nast
Wattenbach: Cod. dipl. Sl. V. 1862 p. XVII i nast. i Schles. Zeitschr. V. 164 n. 1

amieniony został na świątynię protestancką, przeszedł nasz rękopis do rąk prywatnych, lub jak się Grünhagen (l. c. V 164) domyśla, zostawał aż do r. 1630 w bibliotece gimnazyum w Brzegu, poczem się błąkał po różnych bibliotekach prywatnych, a dzisiaj jest własnością miasta, jako spadkobiercy księgozbioru księży Pijarów ostrowskich.

Inne rękopisy znane tylko z pobieżnych wzmianek bibliograficznych wylicza Weissberg (Geschichtsschreibung str. 121 n. 3 i Stronczyński l. c. str. 8 u.; Schles. Zeitschrift XV, str. 547 i nast.).

W pracy naszej korzystaliśmy jeszcze z jednego rękopisu, odpisanego z nieznanego bliżej kodeksu z końca zeszłego wieku lub na początku tego stulecia. Odpis ten znajduje się w bibliotece Zakładu narod. im. Ossolińskich pod nr. inw. rękop. 658 a tytuł jego brzmi: „Legenda sanctae Hedvigis Ducissae Silesiae ex Codice Kloseano, quem Samuel Beniamin Klose Vratislaviensis cum Schneideriano Codice contulit". Odmianki z tego odpisu (Kl.) wyszczególnione są pod textem, a czytelnik z łatwością się przekona, że wielkiej wartości przyznać mu nie można; nietylko bowiem wiele wyrazów mylnie zostało odczytanych, ale zmienione są także czasem całe zdania. Można jednak przypuszczać, że rękopis, z którego ten odpis został sporządzonym, nie zawierał tyle błędów, a z pisowni wynika, że należał do starych kodexów. Dla większej więc dokładności, oraz dla tego, że odmianki przez nas podane mogą się kiedyś przydać do wyjaśnienia pokrewieństwa kodexów legendy o św. Jadwidze, nie należało zdaniem naszem pomijać tego odpisu milczeniem. Dodać należy, że tylko na kilku pierwszych stronach tego odpisu znajdujemy poprawki na podstawie kodexu Schneidera (kapitulnego ob. wyżej pod 1) ręką prawdopodobnie Klosego uczynione.

Żaden z powyżej wyliczonych kodexów nie został dotychczas z taką ścisłością bibliograficzną opisany, aby na tej podstawie można stanowczy sąd wydać o czasie powstania i o wzajemnym ich do siebie stosunku, dla tego też i wyniki, które poniżej podajemy, nie mogły być ujęte w formie pozytywnych twierdzeń, gdyż osnute są na podstawie odmianek pojedynczych tekstów, porównywanych przez Stenzla, oraz na bardzo krótkich, bo ledwie kilka wierszy obejmujących przerysach kod. kap., Trzebnickiego i Lubiązkiego — zrobionych przez Stronczyńskiego. Trzy te kodexy są niewątpliwie najstarsze, ale czasu ich pisania nie można z taką ścisłością oznaczyć, jak to senator Stronczyński czyni. Według tego uczonego wszystkie te trzy rękopisy mogą pochodzić z r. 1300, wszystkie odpisane zostały z minuty samego autora, a nawet pod jego okiem. Różnice jednak, jakie zachodzą między textem kodexu kapitulnego i Trebnickiego, są tak znaczne, że pod okiem autora dwa tak różne odpisy powstać nie mogły; a jakkolwiek przyznajemy, że niewielki odstęp czasu dzieli te rękopisy, trudno jednak orzec, który powstał prędzej a który później. Zdaje mi się jednak, że kodex Trzebnicki nie jest najstarszym, jak twierdzi Stronczyński, ale tak samo jak kodex kapitulny odpisany został z pierwotnego oryginału. Przemawia za tem inicyał w pierwszem słowie (Splendoris), który w obu tych kodexach jest jednakowy, ale w kod. T. przedstawia się jako lichsza kopia aniżeli inicyał kodexu kapitulnego. Dalsza wspólna cecha obu tych kodexów jest jednakowa liczba

wierszy w każdej kolumnie i podobieństwo pisma, co jest dowodem, że pisarz tych kodexów mieli przed sobą jeden i ten sam wzór legendy.

Kodex Lubiązki jest wiernym odpisem kodexu Trzebnickiego; wszystkie p zboczenia tego rękopisu od pierwowzoru znajdują się i w tym trzecim ko To samo da się powiedzieć o kodexie Ostrowskim, o ile wydrukowane przez V krona fragmenty tego rękopisu do wytwarzania wniosku upoważniają. Są j w tym odpisie niektóre drobne zmiany, pozwalające przypuszczać, że rękopis nie pochodzi bezpośrednio od kod. T.

Kodexy Henrykowski i Lignicki zgadzają się prawie dosłownie z kod kapitulnym i w żadnym nie zostają związku z T.

W naszem wydaniu przyjęliśmy (tak samo jak Stenzel) kodex kapitulny podstawę, u dołu zaś podajemy odmianki z kod. Trzebnickiego i Klosego. L. H i Lg. pochodzące od dwóch poprzednich rękopisów wcale się nie mogą czynić do krytyki textu, bo różnice, jakie zachodzą między tymi odpisami pierwowzorami wytworzone zostały przez kopistów; — z tego powodu nie zas wały na uwzględnienie, o czém zresztą łatwo przekonać się można z sumien choć żmudnego zestawienia tych odmianek w wydaniu Stenzla.

Kodex Klosego łączy w sobie cechy kodexu kapitulnego i Trzebnic i różni się jednak w wielu miejscach od tych obydwóch kodexów.

Oprócz licznych odpisów obu legend o św. Jadwidze, znane są także tłumaczenia na język niemiecki. Jedno opisane zostało w pracy Prof. Oberm p. t. Daz lebin send Hedewigis. Handschrift der Bibliothek des Schleusinger mnasiums (Programm d. k. Henneberg. Gymn. zu Schleusingen 1880). Jestto k papierowy in fol. pisany minuskułą w dwóch kolumnach i liczy str. 242. Nagł i interpunkcye inna dodała ręka. Znajdują się w tym kodeksie także wy z pisma św., z dzieł ojców kościoła, z Seneki, Boecyusza itd. Legendy mniej genealogii i bulli papieskiej nie ma w tym kodexie. Tłumaczenia tego dok 24 Września 1424 Frankończyk Kilian mnich klasztoru w Meiningen. Prof. Oberm domyśla się, że Minoryci z Erfurtu przynieśli ten rękopis do założonego p hr. Wilhelma z Henneberga klasztoru w Schleusingen, a gdy klasztor ten w r. został zniesiony i na szkołę zamieniony, wcielony został ten rękopis do bibli hr. Hennebergów a w r. 1577 na mocy testamentu hr. Jerzego Ernesta do sz w Schleusingen. Stosunek tego kodexu do znanych łacińskich odpisów nie da dokładnie oznaczyć; tyle pewna, że z żadnym z tych, których użył Stenzel swego wydania, w bezpośrednim nie zostaje związku. Największe podobieństwo to tłumaczenie z kodexem kapitulnym, chociaż nietrudno znaleść w nim i ta różnic, które się tylko w T. i L. znajdują.

Drugie tłumaczenie (kodex Hornigowski) dokonane zostało w r. 1451 z ginału sporządzonego w r. 1380 z polecenia Ruperta ks. Lignickiego dla Anton Horniga, mieszczanina wrocławskiego. Treść kodexu i obrazy, zdobiące niemie legendę, są te same, które poznaliśmy w kodexie Ostrowskim; nawet takie s znajdujemy tu zakończenie z inną tylko datą, z innem imieniem księcia. Tłum

nie podał swego imienia, donosi tylko, że pisał w Wrocławiu i oddał brulion tłumaczenia tego 18 stycznia 1451 Hornigowi a 20 sierpnia tegoż roku przepisany został ten rękopis przez Piotra Freytaga z Brzegu (por. o nim Luchs Bilder d. Hedwigslegende str. 15). Według Luchsa kodex ten jest bezpośrednim lub pośrednim odpisem rękopisu Ostrowskiego; obrazy jednak bardzo wykończone i poprawniejsze od obrazów poprzedniego kodexu, nie pochodzą zdaniem Stronczyńskiego z legendy ostrowskiej, chociaż wiele z nią mają wspólnego. Rękopis ten znajduje się w bibliotece uniwersytetu wrocławskiego i dopiero przez Stronczyńskiego został po raz pierwszy dokładnie opisany.

Pozostaje nam jeszcze wspomnieć o niemieckiej legendzie, drukowanej w Wrocławiu r. 1504. Jestto trzecie z rzędu dzieło drukowane w Wrocławiu i dla tego zasługuje na dokładniejszy opis, że się w wielu miejscach różni od tych legend, o których dotychczas wspominaliśmy. Książka ta wydaną została w małym foliancie; zamiast paginacyi znaczone są kartki u dolu literami (do CC a, b); po każdej szóstej karcie następuje litera. Ozdobiona jest 67 obrazami i tyle posiada nagłówków. Tytuł tej legendy jest następujący: Alhy hebet sich an dy grosze legenda der heiligsten frawen sandt Hedwigis, eyne geborne furstin von Mehran und eyne gewaldige herczogynne in Polen und Schlesyen, welch legende vil schoner historien in sich beschleusset und bisz heer alleyne bey etzlichen geistlichen Cloestern und Erbaren purgeryn czu Breszlaw kostparlichen und vor gros cleynot ist gehalden wurden und wo durch mich Conradum Baumgarthen gote zu lobe gedruckt, der zal Cristi unszers herren MCCCCC und IIII. Następuje potem genealogia, legenda większa, bulla papieska, kazanie papieża Klemensa IV i następujące zakończenie: Alhie endet sich die schone und lypliche legenda der heyligen frawen Hedwigis etwan herczogin in gantz Polen unnd Schlesien vol tugentlicher wergk, welche got der herre als den lichten morgenstern In dy fynster gewolcke diser werlde unsz czu sunderlichen troste uff gehn und erscheynen lysz, Mit sampt yrer heyligen erhebunge und der babstlichen bullen, auch mit wunderlichen und warafftigen historien und wundertzeichen, dy sich begeben haben vor und nach yrem abscheyden von diser werlde czu lobe got dem almechtigen und czu sunderlicher ere erbitunge der heiligen frawen Hedwigis, czu trost und czu besserunge allen Cristgleubigen menschenn, dy sy leszen ader horen lesen aus guter meinunge, Ausz welcher legenda und historien, dy dan mit grosem vorgewantem fleysse etzlicher erbaren burger der koniglichen stat Breslaw gerechtfertiget unnd geczewget ist, dermeniglichen abnemen und erlernen kan, was ym dynet zu erfolgunge der ewigen selikeit, zu welcher uns dy heylige fraw sant hedwigis mith yrer fleyssiger und getter vorbethe hilfflich sey. Amen. Gedruckt und volendet In der konigklichen Stat Breslaw Durch mich Conradum Baumgarthen Am mitwochen vor Johannis des teuffers und ym vyrden yare".

Obrazy wytłoczone na papierze przez nieznanego artystę (por. Luchs. Bilder d. Hedwigslegende str. 26 i nast.) różnią się od obrazów w powyżej wymienionych rękopisach przechowanych, pochodzą jednak zdaniem Stronczyńskiego, str. 145,

niewątpliwie z jednego źródła, ponieważ te same przedstawiają sceny z św. Jadwigi.

Czy ta legenda jest oryginalnem tłumaczeniem legendy łacińskiej czy przedrukiem tłumaczenia z r. 1451 nie mogę osądzić, gdyż tłumaczenie to wyc nie zostało; Prof. Obermann str. 8 sądzi, że tekst drukowanej legendy zgad nieraz dosłownie z tłumaczeniem z r. 1451. Niepodobna również udow z którego rękopisu tłumaczenie to sporządzonem zostało, gdyż w niek miejscach zgadza się z kod. kapitulnym, w innych z Trzebnickim. W legendz znajdujemy jednak ustępy, których żaden znany kodex łaciński nie posiada, a umieszczamy w odpowiednich miejscach naszego wydania. Znajdujemy tu nowych rozdziałów, opisujących przyczynę najazdu Tatarów na Polskę i poch przez Szląsk, w których obok opisów na podaniu ludowem polegających, zn czytelnik wiele szczegółów prawdziwych a skądinąd nieznanych. Że opis lignickiej, śmierci Henryka Pobożnego i oblężenie Lignicy podany w tych ust polega na źródłach znacznie starszych, aniżeli samo tłumaczenie, dowodzi ta liczność, że zdarzenia te przedstawione (chociaż bez opisania) na obrazach k Ostrowskiego, pisanego w r. 1353, o których Stronczyński przypuszcza, że s wniejszymi aniżeli sam rękopis.

INCIPIT PREFACIUNCULA[1] DE VITA BEATE HEDWIGIS, QUONDAM DUCISSE SLESIE[2].

Splendoris eterni genitor lumenque indeficiens, dominus deus omnip qui novissime diebus istis in eodem filio suo illuxit mundo, viciorum te obnubilatum iam seculum novo quodam lucis sue radio clarius illustravit, beatam Hedwigim veluti ardentem facullam illi exhibuit et ut preclaram luc super candelabrum posuit ad lucendum pulcherrimis virtutum meritis et conversacionis exemplis, omnibus in sancte matris ecclesie domo[3] existentibus enim pater misericordiarum, sicut eam in vita mirabiliter sanctitatis priv extulit, sic ipsam quoque in morte inestimabili decore et miraculorum pr exaltavit, prout infra plenius innotescet. Nam ad dei gloriam et ad edificac audiencium devocionemque fidelium excitandam, ad laudem quoque ipsius in subsequentibus exprimuntur seriosius opera eius meritoria et exercicia vi atque miracula[4], que propter eius merita operari dignatus est altissimus, secu

---

[1]) Prefaciuncula. Incipit p. T. [2]) Polonie Kl. [3]) domo *nie ma* Kl. [4]) culosa miracula Kl.

quod[1] ea diligenter examinantes diligentissime conscripserunt et conscripta fideliter summo representaverunt pontifici, hii, qui fuerunt examinatores predictorum a sede apostolica deputati. Que scripta in Trebnicensi cenobio reservata, dum studiosius relegissem, cum illis sepius contuli, qui dicta factaque noverant istius negocii et sic, certa materia habita[2] probate veritatis, seriem stilo simplici prosequens, quanta potui diligencia simul iungere studui ea, que de eodem genere virtutis sive miraculi erant[3] ibidem diffusius consignata. Preterea frater Engelbertus, ordinis Cystersiensis[4], in sua compilacione de hac sancta posuit quedam notabilia, que[5] addidi supradictis et rubricis appositis per certos titulos et capitula[6] distinxi singula, de quibus post tractabitur, ut, quod quis de qualibet hic posita materia videre voluerit, facilius valeat invenire.

Agitur ergo[7], primo, de conversacione eius in etate puerili et tempore matrimonii et amore continencie; secundo, de humilitate ipsius; tercio, de eius paciencia; quarto, de austeritate vite eius; quinto, de oracione eius et devocione ad deum[8]; sexto, de operibus misericordie et pietate[9] eius ad proximum; septimo, de miraculis, que perpetravit in vita sua; octavo, de spiritu, quem habuit, prophecie; nono, de transitu eius et miraculis factis tempore mortis ipsius; decimo, de miraculis, que contigerunt post mortem eius; undecimo, de eius canonizacione[10] et miraculis tunc factis; duodecimo, de translacione ipsius[11] et de hiis, que facta sunt tempore translacionis, miraculis et[12] sollempniis aliis[13].

Incipit vita beate Hedwigis et primo de conversacione eius in etate puerili et tempore matrimonii et amore castitatis et continencie etc.[14].

Cap. I

Hedwigis, iam in celis beata, in terris de stirpe generosa[15] progrediens, nobilis quidem erat secundum corporee propagacionis originem, morum autem elegancia fulgens et pollens honestatis decore longe fuit nobilior animo ac in anima multo laudabiliori erat generositate preclara. Nimirum pulcritudo graciarum et

---

1) quod *nie ma* Kl. 2) *zam. słów od* cum . . . habita *czytamy u* Kl. „non eiusdem dictaminis cursum aut eundem ordinem verborum servans, sed probate etc. 3) eodem v. s. m. genere erant T. Kl. 4) Engilbertus o. C. domus Lubensis T. *i w tłumacz. niem. z r. 1504.* 5) que ut in suis videbitur locis T. Kl. 6) capitalia Kl. 7) A. autem T. 8) ad deum *nie ma* Kl. 9) e. p. pietatis Kl. 10) c. eius T. 11) t. eius T. 12) m. et *nie ma* Kl. 13) Explicit prologus T. *i tłum. z r. 1504.* 14) et cet. *nie ma* T. Kl. 15) g. *niema* Kl.

donorum sibi superinfusa divinitus, magnificabant in ipsa altitudinem generis natalium ipsius magnificencia graciosiorem reddebat[1] in ea sublimatam virtu nobilitatem atque pulcritudinem mentis.

Hec utique magnifici principis Bertoldi[a], marchionis Badensis, comitis T lensis atque ducis Meranie filia, matrem habebat nomine Agnetem[b], non r secundum dignitatem seculi nobilem, utpote de marchionum orientalium pro prodeuntem, filiam scilicet Orientalis marchionis et comitis de Rochlethz Ded filii Conradi Mysnensis et de Landesberch ac Lusacie marchionis[2]. Unde ipsa tamquam nobilissime arboris fructus egregius et electus, bonitatis sue vig vigorosumque dulcedinis sue saporem temporis diuturnitate non perdidit[3], i divinis adauctum benediccionibus, posteris in Christo degustandum per consola graciam conservavit. A sua namque puericia cor gerens senile sathagebat[4], levi vitando, bonos assuescere mores[5] et insolencias fugere iuveniles. Fovendo qu innocentis vite mundiciam honestati semper et discipline dabat operam dilige In omnibus hiis et aliis operibus suis preter homines, quos sibi deputatos a p nitoribus suis ad bonorum informacionem morum rectores habebat, erudit habuit spiritum sanctum, qui ab infancia ipsam timere deum[6] docuit et abst ab omni peccato, ita ut mundam servaret animam suam ab omni concupisc Unde numquam cum ludentibus reprehensibiliter se miscuit neque cum hiis, q levitatibus ambulabant, participem se prebebat. Nam in etate puerili in cla Kicingo[7c] sacras litteras didicit[8], quarum studio et tempus in iuventute exp

---

[1]) reddebant T. generosam reddebant Kl. [2]) Conradi marchionis M. e. d. Land. e T; filia scilicet comitis de Ronchlicz Theodorici filii Conradi marchionis Misnensis Landisberg. Unde Kl. [3]) saporem non perdidit diut. temp. T. [4]) satagebat T. thagebat leves devitare mores Kl. [6]) d. *nie ma* Kl. [7]) Kycingo T. K go Kl. [8]) didicebat Kl.

[a]) Bertold IV książę na Meranie i hrabia z Andechsu — nie był ani hrabią rolu (gdzie tylko obszerne dzierżył posiadłości) ani też margrabią badeńskim. U w r. 1204. Por. Knoblich: Lebensgeschichte der heiligen Hedwig. 2 Ausgabe. Breslau 1 str. 7; Schles. Zeitschr. V, 113. [b]) Agnieszka była córką Dedona V margra Miśni i Matyldy córki Gozwina „de Hornesberch", por. Stenzel Ss. rr. Sil. II 109 Rodzice Agnieszki wywodzili ród swój od Karola Wielkiego; por. Knoblich str. 7, n. 1. [c]) Kitzingen nad Menem niedaleko Würzburga. Córka Karola M św. Adaloga czyli Tekla założyła tu klasztor Benedyktynek. W czasie, w którym św dwiga pobierała tu naukę, była Bertha, córka bawarskiego hrabiego Rapato przeło klasztoru tego; por. Knoblich str. 13.

utiliter ac in earum intellectu postmodum consolacionis interne et devocionis hausit graciam affluenter.

Quatuor germanos, tres vero sorores germanas habebat, quarum una[a] Phylippo regi Francie nupsit, altera[b] Andree regi Ungarie in coniugio extitit copulata, de qua nata est illa laudabilis et nunc gloriosa in celis, beata Elyzabeth[c], lantgravia Thuringie, cuius in Marcburch[1] corpus sanctissimum requiescit. Tercia[d] vero fuit[2] abbatissa sanctimonialium ordinis sancti Benedicti in Kycingo, Franconie monasterio supradicto[3]. Unus fratrum eius, Bertoldus[e] nomine[4], Aquilegiensis patriarcha extitit, alter vero[5], Ekebertus[f] scilicet[6], Babenbergensis episcopus fuit, reliqui duo, Otto[g]

---

[1]) Marburc Kl. [2]) fuisse constat Kl. [3]) ante dicto T. [4]) nomine *nie ma* T. Kl. [5]) a. scilicet T. [6]) scilicet *nie ma* T.

[a]) Agnieszka młodsza siostra św. Jadwigi wyszła za Filipa Augusta, króla francuskiego. Papież Innocenty III uznał to małżeństwo jako nieważne, gdyż pierwsza żona króla francuskiego Ingeburga, odtrącona przez Filipa Aug. w klasztorze Beaurepair samotne prowadziła życie. Ponieważ król nie zważał na groźby papieża, ogłosili biskupi w Dijon zgromadzeni interdykt (6 Grudnia 1199), który dopiero po siedmiu miesiącach został zniesiony, gdy król oddalił Agnieszkę, która 20 Lipca 1201 w zamku Poissy życie zakończyła; Knobl. 32. [b]) Gertruda wyszła 1199 za Andrzeja II króla węg. Ban kroacki Benedykt Both zwany Bankbanem uknuł z powodów niezupełnie wyjaśnionych przeciw niej spisek, (do którego właśni jej bracia Ekbert i Henryk należyć mieli) i wraz z niejakim Piotrem zamordował ją w zamku preszburskim (28 Września 1213). Zdaje się, że zbytnie sprzyjanie Niemcom wywołało to sprzysiężenie. Pochowaną została w klasztorze Premonstrantów w Lelesz. [c]) Elżbieta była córką Gertrudy (ob. wyż. [b]) ur. w r. 1207. W czwartym roku życia zaślubioną została ośmioletniemu Ludwikowi, synowi Hermana landgrafa Turyngii. Po śmierci męża (1227) zamieszkała w Marburgu, a oddawszy się całkiem Bogu, umarła 19 Listopada 1231. Ciało jej złożone zostało w klasztorze franciszkańskim w Marburgu. W r. 1235 została przez Grzegorza IX w poczet świętych policzoną. Por. Knoblich str. 122, 131 i nast. 137. [d]) Matylda była od r. 1214—1254 przełożoną klasztoru w Kitzingen; por. Ussermann: Episcop. Wirceburg. p. 448 (Stenzel 4 n. 2). [e]) Bertold został w r. 1210 arcybiskupem Koloczy, w r. 1218 patryarchą akwilejskim; um. 1251 (Stenzel 4 n. 3). [f]) Ekbert wybrany został 1203 na biskupa bamberskiego. Podejrzywany o współudział w zamordowaniu króla Filipa (1208) został z Niemiec wypędzony, poczem otrzymał od szwagra swego Andrzeja króla węgierskiego posiadłości na Spiżu. W r. 1211 wprowadzony został na swoje biskupstwo, przedsięwziął 1217 pielgrzymkę do Ziemi świętej. Umarł 1237 (Stenzel 4 n. 4). [g]) Otton, książę Meranu i palatyn burgundzki umarł 1234 (Stenzel 4 n. 5).

videlicet et Henricus[a] seculari milicie dediti, patri successerunt in dominio. autem famula domini, Hedwigis, habens etatis annos duodecim, magnifico pr Henrico, duci Slesie et Polonie matrimonialiter iungebatur[b]. Hunc utique nc virum ut altera Sara in timore domini non cum libidine consensit suscipere. in contrahendo matrimonium illud suorum pocius progenitorum quam volun propriam creditur implevisse, ut ex post facto constare sufficientissime potuit tam notabili se continencie loro strinxit. Coniugali enim vinculo alligata stu secundum doctrinam apostoli honorabile connubium et thorum immaculatu omnibus custodire, leges ac iura matrimonii peroptime conservare. Per fil quippe generacionem eternam salutem consequi sperans, deo nichilominus cas amore placere desiderans, quantum pro tempore licuit, de mariti consensu s continencium vinciebat. Mox enim ut se concepisse sensisset, reverenter thoro deinceps abstinuit et ab eius copula usque post complecionem pue separata permansit. Istius sancte legis et honeste consuetudinis observancia choavit a prime prolis sue conceptu, qua gravida fuit, cum esset annorum tre et tredecim[1] ebdomadarum nec eam destitit observare usque ad tempus illud desiit parere. Trium namque filiorum, Bolezlai[c] scilicet, Conradi[d] et Henri trium filiarum, Agnetis[f], Sophie[g] et Gerdrudis[h] mater effecta ad plenarie stat

---

[1]) annorum XI ebd. . . . Kl.

[a]) Henryk, margrabia Istryi umarł 1228 (Stenz. 4, n. 6. [b]) Związek mał między Henrykiem Brodatym a Jadwigą zawarty został prawdopodobnie w r. 1186; ta w połączeniu z podanym powyżej wiekiem Jadwigi, wskazuje na rok urodzenia ś dwigi (1174) por. Grünhagen Regesta I, str. 45, 50. [c]) Bolesław najstarsz Henryka Brodatego i Jadwigi. Według Chron. princ. Pol. (M. P. III, 489) uma przed ojcem. Dzień śmierci (10 Września) podaje Epit. d. Slesie (M. P. III, por. Grünhg. Reg. str. 90 p. r. 1213; Schles. Zeitschr. VII, 199. [d]) Konrad dług Epit. d. Sles. (l. c.) był on trzecim synem Henryka i Jadwigi; to samo źród daje 4 Września jako dzień śmierci jego. Dług. dwa razy wspomina o śmierci p. r. 1213 (VI, 197) i 1265 (VII, 396). Grünhg. Reg. str. 91 przyjmuje rok por. Chron. princ. Pol. (M. P. III, str. 487), Schles. Zeitschr. VII 201, X Smolka: Henryk Brodaty str. 100. [e]) Henryk Pobożny urodzony około r. (Grünhg. Reg. str. 54), zginął w bitwie pod Lignicą 9 Kwietnia 1241. [f]) Agni Dzień jej śmierci podaje Epit. d. Slez. (l. c. 11 Maja). Dług. VI 197 mylnie twi że była przełożoną klasztoru trzebnickiego, godność tę bowiem piastowała znaczni żniej Agnieszka córka Henryka Pobożnego. [g]) Zofia. Dzień jej śmierci podaje d. Sles. (l. c. 23 Marca). [h]) Gertruda, urodz. około r. 1190 (Grünhg. Reg. str

castitatis[1] contulit celibatum. Hunc quoque modum in matrimonio continendi, sancitum a sancta matre ecclesia, quoscumque poterat, instruebat. Precipue dominam Annam[2], nurum suam hanc legem docuit observare ex speciali affectu et se ipsam, dum de hoc eam instrueret, ei posuit in exemplum. O quam felices sunt matrone matrimonialibus adhuc vinculis subiugate, si huius beate femine imitari conantur exemplum, que non solum, ut predicitur, concepta sobole continenter[2] de cetero vivere studuit, verum eciam salutaribus consiliis et exhortacionibus suum ad hoc generosum maritum inflexit, ut una secum voluntarie continenciam observaret singulis annis per totum adventum et per quadragesimam, omnibus diebus quatuor temporum et sextis feriis, in sanctorum vigiliis ac sollempnitatibus eorundem et in diebus dominicis. Non enim reputabat gratam esse veneracionem sanctis exhibitam nec deo acceptum fore ieiunium, quod cum oblectamentis carnalibus celebratur. Propterea ipsa cum consorte suo sepe per mensem et quandoque per sex, aliquando vero per octo ebdomadas, quamvis tempore suo uno simul iungerentur in lecto, a carnali copula penitus abstinebat.

De tam sancta ergo radice et sancti sunt rami progressi, de bona quoque arbore bonus factus est fructus. Soboles quippe, quam isti beati genuere parentes, deum colere studuit[3] et cultum divinum pro viribus ampliavit[4]. Nam filius eorum, dux Henricus, patri succedens in dominio, vir utique deo devotus et bonorum patrator operum extitit. Qui, ut fidelis ac strennuus miles Cristi, Tartaris pro populo dei constanter se opposuit[5] fusoque sanguine suo mortem suscepit anno domini millesimo ducentesimo quadragesimo primo, quinto ydus Aprilis[6]. Filia vero[7], domina Gerdrudis, piorum parentum imitata vestigia, non quidem in coniugali, sed potius in virginali puritate intra ordinem Cysterciensium domino serviebat. 9 Kwiet. 1241

---

[1]) statum castitatis Kl. [2]) continentur T. [3]) studuerunt Kl. [4]) ampliaverunt Kl. [5]) pro populo dei barbaris ac infidelibus se opposuit Kl. [6]) suo a. d. MCCXLI quinto y. A. mortem suscepit T. Kl.; [7]) F. v. *nie ma* Kl.

wstąpiła około r. 1212 do klasztoru trzebnickiego (ibd. 87). Od r. 1232—1268 wymienia często w dokumentach jako przełożona tego klasztoru (Grünhg. Reg. I 162; I 170). Dzień jej śmierci podaje Epit. d. Sles. (l. c. 6 Grudnia). Por. Chron. Pol. M. P. III 647); Schles. Zeitschr. X 452.

[4]) Anna, córka Przemysława Ottokara króla czeskiego, urodz. w Pradze 1204 (Grünhg. Reg. I 7). W dwunastym roku życia zaślubioną została Henrykowi Pobożnemu (ibd. 94). Umarła 24 Czerwca 1265 i pochowaną została w kaplicy św. Jadwigi w Wrocławiu. Por. Knoblich: Herzogin Anna von Schlesien. Breslau 1865.

Et quia felices hii coniuges devota mente taliter virtuoso castimonie ex deo docente instabant continue et sanctificabant per vite mundiciam corpora ad maiora tandem pervenire meruerunt divine gracie incrementa, ita ut uno parique consensu cum episcopali benedictione sollempni ad continenciam se tuam obligarent. Spiritu namque domini confortati circiter triginta annos a tantum divisi duxeruut celibem vitam et castitatis[1] pulcritudine mirabiliter natam. In omni autem illo tempore ipsa Christi ancilla summo precaveb namine, ne ipsius, qui tunc iam pluribus innotuerat et frequencius declar multis per satis evidencia signa, decorem pudicicie aliqualiter obfuscari conti opinione sinistra in cordibus infirmorum, qui de facili quandoque sibi ass materiam scandali et veluti spinarum aculei lingua[2] detractionis lacerant boni rosas sibi vicinius pululantes[3]. Mariti quapropter sic ipsa devitabat consorcia colloquia, ut eum non adiret[4] nec ei[5] ullatenus loqueretur, nisi dum vellet vere apud ipsum opera pietatis aut negocia religiosorum sive personarum bilium expedire. Nec tamen hoc faciebat alibi, quam in publico loco vel in e pluribusque vel ad minus[6] duabus honestis personis presentibus et sepe audie verba sua. Insuper ipsum in egritudine positum non visitabat nisi cum Anna, nuru sua, et cum aliis dominabus. Ipsa quoque, dum esset in Trebnicz quenter in dormitorio cum sororibus quietis sue commodum habuit, tum devocionis sedulum studium tum propter honestatis exemplar mundius confove

---

[1]) castitatem Kl. [2]) lingua *nie ma* Kl. [3]) r. b. v. sic pululantes Kl. ret Kap. nullatenus adiret Kl. [5]) n. sibi T. Kl. [6]) ad minimum Kl.

[4]) Trzebnica. Dokument erekcyjny klasztoru w Trzebnicy, nie przechował się w nalnem brzmieniu; bardzo wczesną, bo między r. 1203—1206 dokonaną interp tego aktu — podaje w bardzo dokładnem streszczeniu Grünhagen (Reg. I p. r. 1203). Już 22 Listopada 1202 przyjął papież Innocenty III opiekę nad ty sztorem; 22 Czerwca 1203 potwierdził arcybiskup gnieźn. Henryk posiadłości temu klasztorowi, co też uczynił 6 Kwietnia 1203 także Cypryan bisk. wrocł. (C Reg. I str. 63 i nast.). Pierwszą przełożoną tego klasztoru była Petrussa, dawnie lastyka klasztoru w Kitzingen (ob. niżej cap. VI). Drugą Gertruda, córka św. (ob. wyżej str. 514). Nazwę Trzebnica wywodzi Dług. VI str. 169 od odpowiedz przez Petrussę Henrykowi, gdy jej się pytał, czy klasztor i zakonnice nie pot czego („trzeba nic"). Z dokumentu jednak (Grünhg. Reg. 22) wynika, że w jeszcze za czasów Władysława, syna Bolesława Krzywoustego istniała. Por. K str. 40 i nast.

et quam in se diligenter excoluit[1], in aliis quoque bonam famam studiosius conservavit[2]. Nam religiosis ad se venientibus frequenter de quieto et honesto providebat hospicio, ubi extra tumultum secularium commorantes, ora loquencium iniqua poterant facilius declinare.

Studebat amica Christi semper in vita sua, sicut coram deo sanctissime, sic eciam coram hominibus honestissime conversari. Honestam enim semper nitebatur habere familiam in tota curia sua et precipue suo speciali mancipatas obsequio feminas, camerarios aliosque officiales habuit disciplina et bonis moribus decoratos. Detractores deo odibiles, familiares habere nolebat, sermones quoque ipsorum derogatorios, duas pariter interficientes animas, loquentis videlicet et audientis, veluti venenum ac morsum serpentinum et ut instrumentum dyabolicum abhorrebat.

In carne preter carnem vivere, quia magni credebat esse meriti et vitam angelicam ideo ad amandam conservandamque castitatem, quam ipsa semper dilexerat a sua iuventute et diligebat tenerrime, quotquot et quos poterat, invitabat. Constructo denique Trebnicensi monasterio procuravit in eo multas locari feminas et virgines sacras ad serviendum domino pro corona ineffabilis glorie in cordis et corporis castitate. Inter quas suam quoque obtulit deo filiam, Gerdrudim predictam, hidem postmodum abbatissam[a]. Plures quoque puellas nobiles genere et quasdam de genealoya simplici prodeuntes, orbatas parentibus ac opibus destitutas, assumpsit in curam. Ex quibus alias inclusit in monasterio ad virginalem[3], alias vero iunxit matrimonio ad conservandam pudiciciam coniugalem[4], ut sic Christo fideliter servientes, ille centesimum, iste vero tricesimum fructum a domino exspectarent[5 b]. Aliquas insuper secum habebat viduas, ieiuniis et oracionibus die noctuque vacantes pro fructu sexagesimo congregando.

Sic ergo hec[6] Christi vernula, non solum semetipsam, verum eciam consortem suum divino mancipavit obsequio, sic pia mater prolem, quam genuit, ad laudem domini dulciter educavit, sic benigna domina familie sue ministerium deo devotum cupiebat esse et gratum, sic famula dei morum pulcritudine et honeste conversacionis exemplis omnes homines, quantum per eam effici potuit, ad melioris vite studium provocavit. Cristi namque caritate repleta, ipsius ad amorem famulatumque

---

[1]) quam dilig. in se coluit T. [2]) conservabat Kl. [3]) v. castitatem conservandam Kl. [4]) c. p. c. Kl. [5]) observarent et p. Kl. [6]) hec *nie ma* T.

[a]) Por. wyżej str. 514[b] i 516. [b]) Mat. 13, 8.

cunctos percingere[1] affectabat. Et quoniam intus puritate consciencie flor exterius exemplaritatis splendore clarius radiavit, fama nominis eius cr cottidie et odore bono de sanctitatis ipsius opinione procedente omnes vici plebantur. Unde non solum pro dignitate seculi, qua pollebat, sed ampli virtutis merito, quo fulgebat, habebatur venerabilis, et apud religiosos e homines seculares, qui eius aut videntes aut intelligentes opera bona, glorif omnium creatorem, qui talem et tam preclaram sanctitate famulam sibi elegi doque in solacium et iuvamen ipsam exhibuit.

Cap. II

Secundo de humilitate beate[2] Hedwigis.

Sciens igitur Cristi famula Hedwigis[3], dei filium dominum Ihesum venisse in mundum, ut homines in terris non solum verbaliter, sed eciam plariter humilitatem doceret, se, quantumcumque poterat, humiliabat in o illarumque se conformabat moribus feminarum, que secundum apostolum derant in timore sanctam conversacionem suam, quarum est extrinsecus non latura, aut circumdacio auri, aut indumenti vestimentorum cultus, sed q absconditus homo cordis in[4] incorruptibilitate quieti et modesti spiritus. E a sua iuventute vestimenta de scarleto et pannos superflue sumptuosos, aut splendidos non ferebat, licet alias, cum esset iuvencula, satis bonis usa indumentis. In quibus tamen nec pompam exquirebat mundanam nec c cultum neque molliciem aliquam, sed status sui solummodo decenciam atte Sub culciori quoque amictu aut in exteriori modesto sibique competenti[5] in quo tunc pro tempore ipsam apparere inter homines contigit, cor devo humile nullatenus dereliquit. In eius ergo capite non crocea pepla, non c videbantur velamina pectusque illius non monilia aurea circumposita gemn digitos eius preciosi annuli decorabant. Omne enim signum superbie aut glorie abhominabatur cum Hester, nec ferebat illud eciam tempore iuventutis

Postquam vero aliquantulum in diebus suis processerat et continenci posito iam effectui mancipato, omnem seculi ornatum contempnens vestes se et coloratas omnino deposuit et de panno griseo se vestivit, in sollempni tamen[6] induebatur de simplici camelino. Desiderans autem in devocionis militatis proficere studio post Cristum, in spiritus fervore exiit extra castra

---

[1]) pertingere Kl. [2]) sancte Kl. [3]) Hedwigis *nie ma* Kl. [4]) in *nie*
[5]) convenienti Kl. [6]) tamen aliquando Kl.

Trebnicz cum pauca se familia transferens, ibidem iuxta claustrum dominarum Cysterciensis ordinis serviebat domino, marito adhuc vivente sibique in hoc, sicut et in aliis bonis actibus[1], annuente et prebente consensum. Qui eo felicius tunc principatum Polonie[2] gubernabat, quo tam sancte femine coniugis sue non solum sanctitatis amator sed eciam virtutum imitator effectus, per castitatis et humilitatis ipsius semitas, quas a Cristo ipsa didicerat[3], quantum sibi fuit possibile, incedebat. Nam domino inspirante et per ipsius sancte continuas exhortaciones iam quasi monachus factus erat, non quidem professione vel habitu, sed religiosa devocione cordis et humili spiritu, qui in ipsius operibus relucebat[a]. Tonsuram enim rotundam et barbam[4] ferebat non quidem longam, sed moderata pilorum precisione decenter aptatam[5]. Propter quod eciam usque in hodiernum diem, dum eius in aliqua narracione fit memoria, appellatur dux Henricus cum barba. Hic, quamvis esset princeps magnificus, adeo tamen ex humilitate condescendebat pauperibus et personis simplicibus, ut eorum, si qua sibi aliquando deferebant munera eciam parvi valoris, et gratanter susciperet et ipsis humiliter inclinaret, plus sibi gratum fore indicans[6], dum pauper aut homo rusticus ei scutellam cum ovis exhibuit, quam si dives maiora xenia obtulisset, cogitans intra se, ut vir pius et dicens: quia hic pauper victum, quem sibi subtraxit, nobis utique intuitu gracie obtulit, solacii saltem ei dona rependimus, si gratanter ipsius munera acceptamus[7]. Ecce non dubium, quin huius bone mulieris sit vir iste beatus, cui, licet ipsa[8] esset legittime subdita, facta est in virtutibus et religiositate magistra.

Dum autem beata Hedwigis moraretur in claustro Trebnicensi, sororum quidem illarum induit habitum, sed ordini se non obligavit per votum, ne ligata per professionis obedienciam, a pietatis operibus et a consolandis pauperibus ipsam existere oporteret de cetero elongatam[9]. Filia vero ipsius, in eodem monasterio Trebnicensi

---

[1]) operibus Kl. [2]) P. *nie ma* Kl. [3]) ipsius q. a. C. i. d. semitas T. [4]) barbam continue fer. T. [5]) sed moderatam pilorumque decurtatione cole aptatam Kl. [6]) iudicans T. [7]) *Słowa*: solacii *do* acceptamus *dopisane zostały w kodexie* T. *inną ręką na boku.* [8]) cui ipsa quamvis T. [9]) pauperibus oporteret eam de cetero existere elongatam T.

[a]) Ślub wstrzemięźliwości złożyli małżonkowie w r. 1209 w obec biskupa wrocławskiego Wawrzyńca (Grünhg. Reg. str. 82). Nieuzasadnionem jest zdanie Knoblicha str. 79, że małżonkowie po narodzeniu się Bolesława ślub ten wykonali. Według Epit. d. Sl. (M. P. str. 712) był Bolesław najstarszym synem Henryka i Jadwigi, a po nim jeszcze kilkoro urodziło im się dzieci; por. Schles. Zeitschr. VII 199.

existens et ordine, ista quidem dissimulabat interim, quod pater vivebat, eo
defuncto instabat ei seriosius[1], ut in ipsa religione per votum obediencie
geretur. Cui illa respondit: num ignoras filia, quanti sit meriti elemosinas ela
Et sic quodammodo filie declinavit[2] instanciam, non quod parvum reputaret
obediencie meritum, sed quia monasterii, cuius ipsa fundatrix erat, adhuc
motrix et gubernatrix .esse diucius cupiebat pro Christoque pauperes con
volebat in visceribus caritatis. In monasterio tamen faciens mansionem, i
vando silencium in aliisque observanciis rigiditatis vitam ducebat cunctis sor
arciorem.

Preter ea vero, que iam de vestium ipsius beate Hedwigis[3] dicta su
litate ac simplicitate, hoc pretermittendum esse non puto, quod ipsa vestem
nullatenus induere voluit, nisi prius ab aliqua secum commorante femina
portata et pro parte attrita. Portabat eciam quandoque causa humilitatis tan
aliquod indumentum, quod in eo, pre vetustate consumpto, fila evidencius p
nebant. Unde quodam tempore soror quedam sibi familiaris, dum sic attrito
videret pallio incedentem, dixit ad eam: domina! quamdiu pallium hoc vos p
delectat? Subtraham illud vobis et dabo pauperi indigenti. Cui illa, ut erat s
mitis et humilis, in dulcedine cordis respondit: si de[4] hoc scandalizaris,
ipsum diucius defero, cicius emendabo. Et statim alio sibi pallio procurato
a se removit, in hoc uno facto geminum adinplens humilitatis officium, dum
Christo vilibus indumentis[5] contegi nequaquam erubuit et ad commonicione
roris simplicis illud, quod tunc ferebat, contemptibile[6] indumentum deponere
navit. Hoc quoque faciendo docuit suo exemplo, debere hominem esse suadi
et non in sensu proprio[7] pertinacem.

De se hec Cristi famula semper humilia, de aliis vero sublimia senc
In propria enim reputacione non erat aliud quam peccatrix, licet revera since
consciencie coram deo et angelis eius esset vasculum omni sanctitudine pl
et coram hominibus exemplaritate vite appareret veluti speculum luminos
Sanctitatem ergo, quam sibi putabat deesse, in aliis, quos bonos credebat,
quadam affectione amplexari non destitit devocioneque ferventissima insequi
cessavit. In spiritu enim humilitatis et in animo contrito loca, in quibus vi
stetise aut orasse religiosas personas aut homines bonos suo iudicio, nacta
tunitate humiliter super genua sua procumbens deosculando labiis contin

---

[1]) instabat matri, ut . . . Kl. [2]) declinavit T. [3]) Hedwigis *nie ma* T. Kl. [4]) i
[5]) et vilibus vestibus Kl. [6]) contemplative Kl. [7]) in suo sensu Kl. [8])
dosum Kl.

Sororibus quoque hora comedendi congregatis ad mensam, accedens in choro ad stallos singulis sororum sedibus oscula inprimebat. Similiter ascendens ad dormitorium omnes gradus et passus, per quos transibant sorores, insuper et scabellos positos ante lectos, virgas quoque, quibus accipiebantur discipline, deosculabatur humillime et devote. Sanctum namque credebat omne illud, quod tangebant sanctimoniales predicte et homines domino servientes et ideo, quod illi tractabant ad usum, hoc ipsa tangebat osculis reverenter, ut bonorum hominum et iustorum meritis, quos venerabatur in rebus inanimatis, ipsa et suorum peccaminum[1] veniam et maiorem graciam mereretur[2]. Nec poterat ista humilitatis cottidiana exercitacio peragi absque interna dulcedine ammiranda. Qualiter autem ipsam in benedictionibus dulcedinis prevenerit deus, qui in oracionem humilium respicit, perpendi poterit ex sequenti exemplo.

Quadam die[3] una de sanctimonialibus in monasterio Trebnicensi[4] scire desiderans, quali modo famula Cristi solitaria post alios remanens in ecclesia se in divino exerceret[5] obsequio, ceteris sororibus[6] in conventu discumbentibus clam intravit chorum et latuit ibique vidit ipsam post singulorum deosculacionem sedilium et locorum, in quibus steterant pedes sororum, procedentem seque prosternentem et referentem more solito gracias omnium creatori ante altare ibidem in honore virginis gloriose constructum, cui videlicet supereminaret[7] crux non parve magnitudinis, expressam[8] continens venerandam ymaginem crucifixi. Ubi dum in oracione prostrata moram faceret, ut solebat, ymago iam dicta[9] manum et brachium dextrum de ligno crucis absolvens extendensque, ipsam benedixit, dicens voce sonora[10]: exaudita est oracio tua et que postulas, impetrabis. Satis credibile est, eam tunc a domino postulasse, ut et sorores, ad quarum se frequencius[11] humiliabat vestigia, in bonis perseverare operibus faceret et participacionem meritorum ipsarum sibi salvatoris clemencia non negaret.

Ad illa humilitatis exercicia, in quibus ipsa se delectari sciebat, quoscumque poterat, exhortacionibus et exemplis sedule invitabat. Unde sepe veniens ad pannos, quibus sorores, postquam se laverant, manus tergebant, ubi in ipsis pannis vidit maiores sordes congregatas ab extersione iam dicta, ibi pre amoris dulcedine et ex humilitatis virtute oscula forcius intulit, cum eisdem pannis huiusmodi sordibus delibutis crucis signum faciens oculos et pectus suum veluti cum preciosis reliquiis

---

[1]) et peccatorum Kl. [2]) m. accipere Kl. [3]) Q. enim die T. [4]) s. monasterii Trebnicensis T. Kl. [5]) officio et obsequio Kl. [6]) sororibus *nie ma* T. Kl. [7]) cui supereminat T. Kl. [8]) e. *nie ma* Kl. [9]) i. d. *nie ma* Kl. [10]) sonorosa Kl. [11]) f. *nie ma* Kl.

consignavit. Insuper de aqua, in qua ipse sorores mundificaverant pedes, tangebat oculos suos et sepius faciem totam, immo, quod amplius est mira totum caput[1] et collum suum ac nepotulorum suorum adhuc parvulorum, qu filio habuit, facies et capita multociens abluit, spem firmam habens et cr quod sororum sanctitas, quas aqua ipsa contigerat, tam sibi quam dictis proficeret ad salutem. Nurum quoque suam, dominam Annam, informacion genti et sedula alliciebat ad similia facienda.

Exemplo humilitatis salvatoris[2] nostri, qui pedes pauperum lavit discipul prout ex ewangelio[3] didicerat, quamplurimum excitata flexis genibus sep abluebat pauperum pedes de calida aqua, quam acceptam a ministris sibi seque presentabant. Lotis autem pedibus et extersis lintheo, deosculabatur hu non solum pedes sed et manus eorum ipsosque pauperes data elemosina stu semper dimittere consolatos. In cena domini specialiter illius amore, qui pro ut leprosus voluit estimari, pedes abluit leprosorum et novis eosdem lep quos laverat, vestibus induebat.

Paupertatem quoque[4] domini nostri Ihesu Cristi, qui propter nos factus est, tanto amplexabatur affectu et venerabatur obsequio, quod cora semper habere pauperes, precipue dum discumberet, voluit et illis humili antequam sederet ad mensam[5], manu propria et flexis genibus[6] cibaria travit. Deinde ad refectionem se ponens, potum non sumpsit, nisi prius d bibisset cyato[7] pauper ille, qui inter alios pauperes deformior videbatur. eciam, in quibus sederant egeni, dum secrecius id fieri poterat, deosculando tetigit, Cristumque sic in pauperibus, tamquam in suis amicis specialibus hon Petebat quandoque, sibi per[8] sororem aliquam de relevamine pauperum a sororum apportari panis fragmenta, pro quibus minuciis[9] reddebat panes lagines integros sororique hec ei portabat.

Conventus religiosorum possessiones habencium sepe benefica pietate vi curavit et[10] extra septa monastica faciens stacionem ab omni eorum caveba vamine nec quemquam suorum sinebat de ipsorum contingere substancia viol Et quia cibos religiosarum personarum[11] reputabat ut angelorum escam sanctor fragmina[12] panum recollecta de monachorum et monialium mensa a mendicis, q tribuebantur in elemosina, precio comparabat et antequam in cibo acciperet, e nerabatur multiplicibus osculis. Nolens quoque diu carere illis, que sibi

---

1) capud Kl. 2) servatoris Kl. 3) euvangelio Kap. 4) quoque *nie ma* T. 5) *nie ma* Kl. 6) g. devota Kl. 7) ciato T. Kl. 8) p. *nie ma* Kl. 9) m. *nie* 10) curabat sed T. Kl. 11) Verum q. r. p. cibos T. 12) s. *nie ma* Kl. 13) menta Kl.

erant, pauperum epulis, duas appreciaverat pauperes feminas, que portam Lubensem[a] adibant alternatis ebdomadibus et quidquid ibidem eis panis et casei conventualis dabatur, ei pro refectione delectabili apportabant. Similiter post refectionem religiosorum, quos coram se quandoque faciebat[1] discumbere, panis peripsima collectum veluti sanctorum reliquias sibi pro cibo cum summa reverencia conservabat. Cupiebat enim exemplo pauperis Lazari buccellis mendicorum tenuiter refici pocius, quam deliciosis panibus aut delicatis cibariis saturari, attendens illius magne fidei mulieris Cananee verbum[b], dicentis[2], quod et catelli de micis de mensa[3] dominorum suorum cadentibus edunt. · Pauperes omnes et precipue religiosos, quia reputabat dominos suos, non quidem diviciis sed sanctitate sibi prelatos, ideo de ipsorum delectabatur ciborum reliquiis manducare. Cristi quoque catulis, id est vere humilibus et pauperculis et a mundo despectis, quia se conformare, quantum valuit, studuit, idcirco et ab hiis, quos accuracius aluit, sepius taliter, ut predicitur, mendicavit. Humilitatem, quam hec dei famula in vita sua studiose didicerat, usque in finem in ea perseverans, in morte quoque nullatenus deserebat. Nam circa finem vite sue, dum tractaretur de sepultura ipsius, petebat humiliter sepeliri in communi sororum cymiterio aut in loco, quem reputabat magis humilem in ecclesia, ut infra in tractatu de spiritu prophecie, ultimo capitulo plenius ostendetur[4]. Unde et vivens et moriens post Cristum dicentem: discite a me, quia mitis sum et humilis[c] corde, nitebatur incedere[5].

Tercio sequitur de paciencia[6].

Cap. III

Pacienciam quoque, humilitatis comitem et amicam, summe necessariam omnibus, ut in ea suam possideant animam, secundum verbum domini studuit diligentissime conservare, nulli umquam irascens aut dure respondens, sed omnes benigne alloquens verbis consolatoriis, se cunctis exhibebat affabilem, semper ut

---

1) q. quandoque c. s. faciebat T. q. quoque coram se faciebat Kl. 2) v. d. *nie ma* Kl. 3) de m. *nie ma* Kl. de mensa *w* T. *dopisano na boku*; *brakuje w* kap. 4) ut post loco suo plenius ostenderetur Kl. 5) nit. i. *nie ma* Kl. 6) p. eius T.

a) Lubusz nad Odrą, dwie mile od Trzebnicy. Bolesław ks. szląski ojciec Henryka Brodatego wybudował tu w r. 1175 na miejscu dawnego zamku klasztor, do którego sprowadził Cystersów z Pforty (Porta) nad Salą (Grünhg. Reg. str. 45). Winter: Die Cistercienser przyjmuje r. 1163 jako datę fundacyi tego klasztoru (ibd. str. 43); por. Schles. Zeitschr. V 193. b) Mat. 15, 27. c) Mat. 11, 29.

bene decebat, religiosa maturitate adiuncta. Quicumque enim turbativum ali aut motivum molestie sibi quocumque casu non cavisset inferre, aliud non au ab ea, nisi hoc aut simile verbum, cum mansuetudine tamen prolatum: quare fecisti? Deus tibi indulgeat! Talia fuerunt ad molestatores suos convicia, talia properia, taliter ipsa de suis se molestatoribus vindicabat[1].

Contigit quadam vice, ut unus de camerariis eius, nomine Chualizlaus, modum conversus in ordine predicatorum, ipsius perdidisset tres pulcros cy argenteos, cui ipsa numquam inproperavit nec indignacionis signa ostendit n dixit ei aliud quam: „vade et quere diligencius, si forte invenire valeas vasa, incurate custodiens perdidisti“. Et hoc ipsum cum tanta modestia protulit, molestari non poterat homo, qui negligenciam iam dictam[2] commiserat, ut ips postmodum fatebatur. In causis magne turbacionis, secundum hominem viri semper animum et constantem ac vultum hylarem exhibebat, ostendens, per cienciam omnem molestiam esse vincendam.

Audito namque nuncio de captivitate et vulneribus, quibus graviter ex sauciatus vir eius dux Henricus, dum caperetur a Conrado duce Cuiaviensi[a], omni mansuetudine tranquilloque animo respondebat: spero, quod eum cito dom liberabit suorumque vulnerum plenariam recipiet sanitatem, quod et factum Nam dum[3] detentorem predictum multis tractatibus habitis congruisque exhib nibus[4] intercedentibus nullus inducere posset, ut ducem captivum dimitteret, ventum est consilium, quod suorum manus valida populorum[5] armis eum bel liberare deberet. Exhorrescens autem ancilla Cristi christianorum inter se pug volencium stragem et sanguinem effundendum, pro omnibus se exposuit adii personaliter prefati detentoris viri sui presenciam. Qui videns dei famulam, v ad conspectum vultus angelici subito pavefactus pavoreque correptus, mentis f citatem prius inflexibilem omnino deposuit, concordiam iniit, ac ducem dimi

---

[1]) vindicavit T. [2]) predictam T. [3]) cum T. Kl. [4]) h. exhibicionisque gruis Kl. [5]) p. *nie ma* Kl.

[a]) Na zjeździe rycerstwa krakowskiego w Opatowicach (1229) został Henryk daty w czasie nabożeństwa napadnięty przez Konrada ks. mazowieckiego; ciężko niony osadzony został w zamku płockim (według innej wersyi podanej przez Dług. VI więziono go w zamku czerskim); por. Smolka, Henryk Brodaty str. 41 n. 49. [b]) Smolka: l. c. 43. Warunki pokoju zawartego za pośrednictwem św. Jadwigi przedst Dług. VI 226 inaczej, aniżeli Chron. princ. Pol. (M. P. III 485). Według tej kro „monarchia“ została przy Henryku, granice jednak tej monarchii podane w tej kro

Sic amica omnipotentis, quia in se conatu virtuoso plenissime motus inpaciencie et rancoris superaverat, ipsos quoque in aliis virtute mirifica refrenabat. Occurrunt alia adhuc paciencie ipsius exempla, edificacionis nostre eiusque laudis gracia non tacenda. Mortuo namque iam dicto duce Henrico, eius marito, qui defunctus est circa annum domini millesimum ducentesimum XXXVII,[1a] dum omnes sorores in 1238
Trebnicz pro amissione tanti ac talis patroni et fundatoris monasterii fierent inconsolabiliter, ut quasi pre lacrimis viderentur deficere et essent multe ex eis quasi exanimes, ipsa siccis apparens oculis inter eas, feminei cordis earum redarguebat molliciem dicens: quid turbamini? Numquid vos divine[2] voluntati vultis contraria fieri? Hoc non expedit vobis, carissime, cum creator de sua creatura possit et debeat absque nostro tedio agere, quod placuerit sue clemencie eiusque circa nos et de nobis operacio, nostra precipue debet esse consolacio, presertim ipsius cum simus factura. Hec et hiis similia loquens[3], sororum lacrimas intendebat compescere et earum graves[4] molestias mitigare. Preterea consolabatur illas in causa tristicie proprie, non quod ipsa mariti mortem diligeret, quem in domino diligebat, utpote virum virtuosum et utilem populo, sed quia divine voluntati ipsa se nitebatur per omnia subdere et volebat constancie atque paciencie exempla in tempore sue[5] tribulacionis sororibus demonstrare. Similiter dum audivit filium suum, ducem Henricum, occisum in prelio Tartarorum[b], nullis erumpentibus lacrimis aut signis ostensis doloris, filiam suam, abbatissimam in Trebnicz[c] et nurum suam[d],

---

[1]) MCCXXXVII T. [2]) Num divine Kl. [3]) l. *nie ma* Kl. [4]) nimis graves T.
[5]) sue *nie ma* T.

wzięte są z Chron. Pol. (M. P. III 649) i odnoszą się do układu z r. 1234 (kod. Wpol. I nr. 168) a więc do sprawy zupełnie innej. Długosz zaś słusznie twierdzi, że się Henryk zrzekł Krakowa i władzy zwierzchniczej na korzyść Konrada, że jednak papież Grzegorz IX uwolnił go od dotrzymania danych Konradowi przyrzeczeń, do których się przysięgą zobowiązał. Smolka słusznie przypuszcza, że Długoszowi znaną była odnośna bula papieska, a przypuszczenie to tembardziej wydaje nam się uzasadnionem, że historyk nasz, który zawsze bardzo przychylnie jest usposobiony dla Henryka a nawet VII 542 żałuje, że się korona polska w jego rodzie nie utrzymała — nie miałby przyczyny odstępywać od swego źródła i zmieniać wersyą przez takowe podaną na inną, mniej korzystną dla Henryka. Por. także Schles. Zeitschr. XII 118 n. 1.

[a]) Henryk Brodaty umarł 19 Marca 1238 w Krośnie i pochowany został w klasztorze trzebnickim (Grünhg. Reg. I str. 192). [b]) Henryk Pobożny zginął pod Lignicą 9 Kwietnia 1241. [c]) Gertruda, ob. wyż str. 513. [d]) Anna, ob. wyżej str. 515.

eiusdem occisi filii coniugem, flentes et quasi morientes pre tristicia consolal et dixit: dei voluntas est et nobis placere debet, quod vult deus et quod p domino deo nostro. In ipsa quoque hora exultavit in domino spiritus eius[1] tisque in celum oculis et manibus aiebat: gracias tibi ago, domine, quod t michi dederas filium, qui me, dum viveret, semper dilexit et in magna rever habuit, nec umqnam in aliquo molestavit. Quem licet multum libenter m haberem in terris, ei tamen quamplurimum faveo, quod per sui sanguinis effusi tibi creatori suo est iam coniunctus in celis. Cuius animam tibi domino[2] deo[3] gencius recommendo. Hiis humilitatis et paciencie donis, quibus ipsa do prestante extitit graciosa, proximis exempla prebens, ipsos roborabat non s in prosperis, verum eciam in adversis. Humilitate namque sua docebat prospera quemquam extollerent, paciencia vero, ne adversa nimis hominer yma iactarent.

Cap. IV

Quarto sequitur de austeritate vite beate Hedwigis[4] et gravi penitencia.

Ut Cristo, qui pro omnibus mortuus est, vivere posset, beata Hed membra sui corporis super terram continue mortificabat penarum flagellis cr cottidiane castigacionis accipiens, et post Cristum virili gressu incedens non f dabat pro ipsius amore sicut occisionis ovicula fieri, qui pro omnibus ex dilectione voluit crucifigi. In carne enim sua trucidabat afflictionis gladio bestiales motus frenabat, domabat lasciviam sensuum exteriorum ad uberiore graciam et profectum virtutum interiorem hominem disponebat. Cottidianum na observabat ieiunium, exceptis diebus dominicis et precipuis quibusdam festivita in quibus bis quandoque refectionem sumebat.

Ab esu carnium ab omnique cibo, carnis pinguedine saginato, abstinuit on annis circiter quadraginta, nullius umquam precibus aut reprehensionibus acq cens, ut bonam hanc consuetudinem violaret. Nam dominus Ekebertus, Babe gensis episcopus[5], germanus ipsius, quem reverebatur et diligebat, ut decuit dil fratrem, indignatus aliquando eam redarguit pro eo, quod non comederet huius esculentum, ipsa tamen pretermittere noluit propter quantumcumque sibi dile

---

[1]) exultans in spiritu levatisque Kl. [2]) domine Kl. [3]) nostro T. *dopisa boku*. Kl. *nie ma*. [4]) et ei. g. p. *nie ma w* T.

[5]) Ob. wyżej str. 513.

hominem bonum propositum et opus sanctum, quod pro dei dilectione iam dudum inchoaverat et perficere cum dei adiutorio intendebat.

Vivente adhuc marito suo, antequam plene in noticiam devenisset ipsius abstinencie miranda religiositas, parcius[1] comedebat in diebus, in[2] quibus alii carnibus utebantur, quam in diebus ieiunii, pro eo, quod simulacione sancta sibi deluderet ministrantes. Nam formando volvendoque hinc inde per scutellam et tangendo, ac si comederet bolos carnales, sic caute agebat, ut eam non possent cognoscere abstinentem, unde nec cibi competentes ei pro ieiunio parabantur. Surgebat ergo a cibariis, corpore sepius vacua, sed mente spirituali gaudio plena et in deo iocunda. Dum igitur[3] perseveranter sic carnale devitaret[4] edulium, dominus Wilhelmus Mutinensis[a], veniens apostolice sedis legatus per Poloniam, ei tunc egrotanti, ut reficeretur carnibus, precipiendo iniunxit. At illa mandantis quidem adinplevit preceptum, sed tamen dicebat, se plus mentaliter de carnium comestione gravari, quam de illa satis gravi, qua tunc laborabat, egritudine corporaliter tormentari. Intelligens autem hec deo[5] docta et superno illustrata lumine femina, discrecionem[6] virtutum esse aurigam, nec oblacionem bonorum operum deo fore acceptam, si discrecionis sale careret, in castigacionibus suis aptis intendebat modificacionibus et quantum poterat, diligentem operam dabat, ut asinum anime, corpus suum videlicet, et satis dure flagellando attereret et modeste cibando pro viribus sustentaret, ne si forte ipsum indiscrete gravaret et nimium prius eum sub onere[7] domini cogeret ruere, quam pondus diei et estus portantem usque ad tempus remuneracionis ordinatum a domino sineret pervenire. Pro hac absque dubio causa sic primo in abstinendo dies ebdomade distinxerat et aptaverat pro se cibos, ut die dominico et tercia ac quinta feria piscibus ac lacticiniis, sabbato vero et secunda feria leguminibus aridis, quarta autem et sexta feria pane et aqua solummodo vesceretur. Hanc formam abstinendi dum per tempus aliquod observasset, in servicio domini postmodum effecta robustior spiritu, diebus singulis legumina tantum arida cum pane grosso siligineo comedebat, decoctam ac infrigidatam continue[8] bibens aquam, exceptis diebus dominicis et quibusdam sollempnitatibus magnis, in quibus coacta per dyocesanum episcopum ac[9] per confessores

---

[1]) potius Kl. [2]) in *nie ma* T. [3]) ergo T. [4]) vitaret Kl. [5]) a deo T. Kl. [6]) et de sup. ill. lum feminarum discrecione Kl. [7]) honere T. [8]) quotidie Kl. [9]) atque T.

[a]) Wilhelm biskup Modeny łagodzi 5 Stycznia 1230 jako „legatus Prussiae“ spór między Henrykiem Brodatym a Wawrzyńcem biskupem wrocławskim (Grünhg. Reg I 155). W r. 1235 (11 Listopada) bawił w Wrocławiu (ibd. str. 183): por. w SS. rr. Pruss. II 123.

suos bis utebatur piscibus et lacticiniis et bibebat tunc cervisiam, quandoque t
ad hoc vix inducta precibus secum commorancium dominarum. Multos di
adventu domini et in quadragesima maiori multorumque sanctorum et sanctar
precipue sanctorum apostolorum vigilias ac feriam sextam[1] semper in pane
nabat et aqua. Sed nec de eodem tenui alimento tunc suo debili corpusculo
cienciam ministrabat, presertim cum tres morsellos solummodo sumeret pane
mixtum cinere predicta die sepius manducaret[2]. Quod ieiunium strictissime
vavit[3], donec notabiliter in ipsa cepit prevalere debilitas, ex tunc utendo le
nibus ac pultibus in cervisia decoctis[4] hunc nimium rigorem abstinencie tempe
Dum ei aliquando diceretur, cur tot dies et sanctorum vigilias tam arto i
coleret? respondebat: sancti sunt nobis necessarii et idcirco, ut nobis subve
et in hora mortis occurrant, ipsos debemus merito venerari. Preterea co
corporali ieiunio vicia comprimi, mentes ad celestia elevari virtutesque et
premia donari a deo, ideo eciam satis necessarium et utile reputo, carnem
stinencia macerari. Iuvenes quidam nobilium filii, in curia ipsius convers
quandoque dicebant: deus a tali dominio nos custodiat, quale ista habet d
nostra, que tantum comedit de pane et aqua. Hoc quidem dixerunt, no
eo, quod ipsi defectum aliquem paterentur, sed quia de tam stricta domine
nencia mirabantur.

IV Quomodo coram ea[5] aqua fuit in vinum mutata[6].

1 Accusata fuit aliquando coram marito suo de aque continua bibicione, pr
quod ipse indignatus, indiscrecionem hoc reputans excessivam et infirmitatum,
ipsa paciebatur frequencius, fore causam, eamque refrenare volens, venit ad l
ubi ipsa sedebat ad comedendum[7] in mensa, et ex inproviso ingrediens ac
subito et tollens cyphum coram ipsa positum cum aqua, bibit de eo, se
quoque boni vini saporem in eo, quod fuerat aqua pura, irascens accusan
cebat: tibi deberent iam oculi pro tuo mendacio erui; nesciebat enim, quod[8]
a domino factum fuit et erat mirabile in oculis personarum ibidem ministran
que sciebant, quod infuderant domineque sue propinaverant aquam puram. D
mox aqua vinum factum et ipse persone post ducem experiri volentes rei veri

---

[1]) ferias sextas Kl. [2]) comedebat Kl. [3]) observabat Kl. [4]) coctis
pierwotnie decoctis; *wymazana głoska* de *da się jeszcze odczytać.*
ma T. [6]) mutata miraculum T. Quomodo — mutata *nie ma* Kl. [7]) ad c. *nie*
[8]) nesciens quod Kl.

tabant advertentesque factum miraculum propter sancte Hedwigis merita, do-um collaudabant. Una de personis ibidem tunc existentibus de vinoque mira-se facto bibentibus erat Adelheydis, relicta Theoderici de Ianouicz[a] militis, ina utique in bonis operibus fervida, que bis sanctorum Petri et Pauli aposto-um[1] visitaverat limina. Unde testimonium ipsius de prefato miraculo tanto fuit acius, quanto vitam eius constabat amplius religiosis actibus adornatam. Isto opere mirifico deus et delatores famule sue conpescuit et ipsius devocionem ius roboravit.

Preter ea vero, que iam dicta sunt de beate Hedwigis continuo et valde cto ieiunio, hoc quoque ipsam admirabilem etsi non imitabilem cunctis reddit, d ipsa semper parum comedendo temperatissime corporis refectionem accepit tantum, ut eciam plurimi mirarentur, quomodo non fame tante abstinencie ina moreretur. Sibi autem sufficere videbatur et optime sufficere poterat[2], ex eam virtus altissimi confortabat. Unde magistro Egidio[3] archydiacono Wra-aviensi[4b], viro utique magne austeritatis, corripienti eam pro tanta abstinencia cibo tam parco, respondit: „quod michi sufficit, comedo". Intelligebat enim, ali-nta esse sumenda veluti medicamenta, idcirco accipiendo sufficienciam ad neces-tem sustentacionis nature, summopere superfluitatem cavebat.

Cristo pro nobis in cruce[5] nudato, quamvis in denudacione omnimoda non uerit conformari, ipsum tamen instantissime imitari conabatur, in quantum bat, in vestimentorum paucitate et penuria et ideo vix illa retinuit corporis umenta, quibus ad se contegendum carere non poterat deformata per peccatum ura. Dimissis ergo multiplicibus, quibus habundabat[6], vestibus pelliciisque ac ibus derelictis, una tantum tunica et pallio simplici hyeme et estate, in frigore calore macilentum contegebat corpusculum, adeo attenuatum ieiuniis, ut sub squalida et pallida, disciplinis ac frigoribus hyspida, remansisse ossa tantum-lo marcida viderentur. Et quia fervore caritatis estuabat interius, exteriores non mabat algores, quamvis existentes circa ipsam femine viderent eam sepius

[1]) apost. *nie ma* T. [2]) et esse contenta optime poterat Kl. [3]) Egydio T. [4]) Wra-tislaviensi T. [5]) in c. *nie ma* Kl. [6]) h. utpote terrarum domina T. [7]) ac T.

[a]) W w. XIV posiadał ten ród Nachod i Landsfried; por. Stillfried: Beiträge zur ch. d. schles. Adels str. 92. [b]) Egidius archidyakon, później scholastyk wrocław-występuje w dokumentach od r. 1202—1216 (Grünhg. Reg. I 61—94) oraz w nie-ntycznym dokumencie z r. 1218 (ibd. 102); por. Schles. Zeitschr. V 210; Schültz: les. Siegel bis z. Jahre 1250. Tabl. V nr. 36.

totaliter[1] gelidam, precipue tempore hyemis asperioris. Quibus eciam, dum rogs ab eis, ut sibi aliquantulum condescenderet et se calefaceret, respondebat: „fa cum fuerit oportunum"; et sic nichilominus perseverans in oracione manebat. mirum, si seminuda et discalciata vadens dei famula in algoribus hyemis, dum bene vestiti videbantur deficere, tam diu potuit[2] orando persistere, ex quo eam cor eius sic concaluit sicque in meditacione ipsius ignis divinus exarsit, exinde vis quedam flammea foras erumpens, non solum sibi, verum eciam inpressiones frigoris receptas in corpore mitigaret.

Accidit enim quodam tempore hyemali, ut, dum diucius devocionis sue cicio inhereret, una, que ipsam expectabat, famula nimium algefacta ei cog exprimere, quod illius, quam tunc senciebat, asperitatem frigoris non amplius sustinere. At illa cedens in partem eam, in eo, in quo ipsa nudis pe steterat, loco stare precepit. Quod dum fecisset pedissequa, statim eliminato lerabili frigore, gracioso fuit relevata calore.

Ipsa quoque delicata dei vias ambulabat difficiles, nam sequendo C nudis gressibus in gelicidiis et nivibus incedebat. Habebat tamen semper ap sine filtro[4] et absque soccis calcios simplices, quos sub ascellis portans con tunc tantummodo induit, cum venerabilibus personis occurrere voluit; quibus a tibus, ipsos protinus deponebat. In[5] operibus suis, quia soli deo, qui vi abscondito, desiderabat placere et laudes humanas devitare curabat, ne depr deretur nudis frequenter incedere pedibus, vadens ad ecclesiam quandoque ca usa fuit, ad eam autem perveniens, mox nudatis pedibus in nudo deinceps re pavimento oracionibus insistebat. Sic intuencium oculis occultacionis pru opposuit pallium, maxime adhuc vivente marito. Quem in principio, dum hec inciperet agere, non inmerito cum reverencia formidabat, metuens, ne forte b opus sibi prohiberet, primo humanum aliquid passus, quod postmodum ex a factione dissimularet in ea et permitteret, factus deo magis devotus.

V 2

Quomodo subito apparuit calciata[7].

Unde accidit quadam die, ut more solito ipsa sine calciamentis incede ex inopinato eventu[8] dominus dux, eius maritus, sibi veniret ex abrupto artato tempore obviam, ut calcios, si quos tunc apud se habebat, induere

---

1) v. totam Kl. 2) ubi Kl. 3) potuerat Kl. 4) filitro Kap. 5) In o op. Kl. 6) calciis T. 7) miraculum T. Quomodo—calciata *nie ma* Kl. ventu Kl.

. Sed quod per se non potuit facere, ille, pro cuius amore nudis pedibus bat, dignatus est miraculose subimplere[1]. Nam subito calciata coram marito it et sic indignacionem et inproperium ipsius evasit.

Contigit aliquando per oblivionem aut per negligenciam aliquam, ut illi, quos gestabat, calcei sibi de sub brachio caderent, quos eam sequentes famule vel miliares invenientes ei reddebant.

Confessores ipsius eam sepius hortabantur, ut calceis uteretur, et dominus erus abbas[2a] tunc eius confessor novos ei calcios obtulit per obedienciamque, portaret, iniunxit. Quos ipsa gratanter accipiens[3], portavit non quidem in s, sed, ut predicitur, sub ascellis. Completo anni circulo abbas eam, quia non et calcios, de inobediencia inculpavit[4]. Ipsa vero calcios, ut acceperat, non sed recentes produxit[5], humili voce dicens: „immo pater obediens fui[6], en t calcei, quos michi dedisti et ego eos frequenter portavi". Similiter dum ost longam maceracionem multum debilis esset, domina Anna nurus eius, fratrem Herbordum[b] de ordine fratrum minorum, tunc confessorem ipsius, cogeret per mandatum, induere calcios et portare. Illa mandato accepto de dis calceis et portandis pedules[7] laneos inposuit pedibus suis, calceos vero olito ferebat sub brachio, donec ad fratrem predictum confessorem[8] veniens instancia obtineret, quod eam in consueta nudipeditacione perseverare in finem vite permitteret[9]. Pedes sepius habuit lutulentos, quos tamen rarius permittebat. Calcanei eius, quibus nudatis terram terebat, grossi erant , multas habentes et adeo[10] magnas fissuras, quod in eis magna poterat ri festuca, immo quod amplius est, inponi digitus potuit, secundum quod tum est a Iuliana sorore monasterii[11] Trebnicensis, que ipsas fissuras per- at[12], ut postmodum coram examinatoribus asserebat. Nam tempore quodam

---

) supplere T. adimplere Kl. [2]) a. Lubensis T. [3]) suscipiens Kl. [4]) inculpa- at Kap. [5]) protulit Kl. [6]) obedivi Kl. [7]) pedulos Kap. [8]) *nie ma* Kl.) p. sineret usque in finem Kl. [10]) duri, habentes adeo Kl. [11]) m. domus T. Kl. [12]) scissuras viderat Kl.

Gunter II opat lubuski od r. 1203—1230. Na prośbę zakonnic trzebnickich mia- papież Honoryusz III bulą z dnia 12 Maja 1219 opata lubuskiego wizytatorem u trzebnickiego. Dotychczas sprawowali tę czynność opaci z Pforty, którzy tak du znacznej odległości jako też z powodu częstych wojen wizytacyą zaniedbywali g. Reg. I 105). [b]) Herbord występuje często w dokumentach jako świadek rünhg. Reg. II 10). W r. 1268 mianowany został biskupem Lewantu (ibd. str 162); oblich: Herzogin Anna. Dodatki str. 18 n. 2.

in cena domini domina Gerdrudis[1] abbatissa, filia sancte Hedwigis, dum[2] celeb
mandatum pedes lavaret[3] sororibus[4] sicque post loturam a singulis, quas l
transiens pervenisset ad matrem, que ibidem mandato intererat, eam ut s
alias flexis genibus lavare volebat. Sed matre hoc humiliter declinante, nichil
abbatissa predicta surgere noluit, donec reverenter ablucionis beneficium p
matris impendit. Unde perseverante filia et piam continuante pertinaciam, t
precum instancia victa mater humillima[5] pedes ad lavandum protendit. Tunc
soror Iuliana, que tunc pelvim cum aqua tenebat, vidit[6] scissuras prefate ma
dinis in pedibus beate Hedwigis, de quibus cruor eductus vi frigoris sepius
nabat. Hunc cruorem, ipsa ignorante, in luto et in nive familia eius s
vestigia, multociens recentem reperit et perspexit. Viderunt et femine sibi f
riter ministrantes, qualiter ipse cruor erumpens plantis ipsius inhesit. Nam q
die, dum post oracionem fatigata quietis gracia divertisset ad calefactorium,
mivit ibidem, soror vero Iutha domus Trebnicensis, sibi tunc serviens, sup
et videns coagulatum cruorem, qui de scissuris prefatis effluxerat, ipsius dor
pedibus aliquantulum extra vestimentum prominentibus adherentem, ammirar
austeritatem penitencie, quam in sancta dei ancilla perspexerat et hoc
austeritatis signum caute tamen aliis ostendebat.

Quantacumque esset asperitas frigoris, nudatis tamen semper manib
legendum psalterium[7] tenebat et lumen. Orando quoque, nudis manuum a
terre frequencius incumbebat, propter quod et manus ipse multas habebant fi
de quibus sepe gutte sanguinis effluebant. Que signacula sanctitatis, quamvi
diligencia abscondere conaretur ea, tamen sepe sibi ministrantes famulas c
intueri, dum ad lavandas manus aquam sibi preberent. Nec ab omnibus diu
esse absconditum, quod ad gloriam suam tandem deus fieri voluit manifestu

Cilicium durum, de pilis equorum contextum, ferebat proximum c
Cui cilicio manicas de albo assuerat panno, sic pie volens deludere intu
oculos, ne ab eis intrinsecus latens vestis asperior videretur. Zonam quoqu
dosam, de pilis equorum contortam, super lumbos suos constrictam portabat
asperitas in tantum exulceraverat carnes eius, quod per familiares sibi femina
oportuit ab eius corpore extrahi et saniem de ipsis iam putrefactis carnibus
mollioribus desiccari.

---

[1]) *sam.* d. G. *ma* Kl. dum abatissa. [2]) *nie ma* Kl. [3]) lavisset Kl. [4])
bus et dicta soror Iuliana pelvim cum aqua teneret; dum pervenisset ad matrem . . .
donec pedibus eius reverenter ablucionis beneficium impedisset... Kl. [5]) sancta Kl.
liana — vidit *nie ma* Kl. . [7]) nudatis semper manibus psalterium tenebat et lume

Vir quidam religiosus de ordine templariorum zonam de simili opere factam, sam diligenter in sacculo, ipsi domine, presente nuru sua domina Anna, obtulit e simplici et devoto. Dicta domina Anna ex specialis familiaritatis confidencia tum domine sacculum solvit et aperuit inveniensque in ipso tam crudele pro randa carne fragili[1] instrumentum, vehementer inpaciens facta, virum, qui zonam buerat, verbis invectivis aggrediens arguit, quia talia tali domine xenia pre- are presumpsit[2]. Quod dei famula audiens[3] et factum intelligens, ut erat semper , benigna voce nurum compescuit dicens: „desine, filia, indignari et repre- dere hominem, divinum enim est beneplacitum et dei voluntas, quod fecit. si domino non placeret, ut hac zona deberem salubriter uti, non eam michi munere ordinasset ab homine exhiberi". Illa namque zona, quam prius super os portaverat, corrodendo diucius corpus eius, iam erat consumpta, ideo novam quam sibi a domino missam cum gaudio acceptabat. Domina Anna considerans, ista beata ex afflictione diutina iam tunc esset quamplurimum viribus destituta quid adhuc in ea supererat virium, tali genere tormenti contingeret penitus vari, fratri Herbordo predicto confessori ipsius precibus institit, ut ei de indis- one conscienciam faceret et hoc cruciacionis machinamentum sibi strictissime iberet compelleretque ipsam abiecto cilicio et zona cilicina deposita, uti tunica ri. Ad quod faciendum rogatus confessor, dum forte ipsam niteretur consiliis ere, mesta dicebat: „deus indulgeat filie mee — nurum suam dans intelligere[4] — meum revelavit secretum". Non tamen, quam assumpserat, vestem duram de- t, sed usque in finem se castigans in ea mortua fuit.

Ut enim salutis esset fructibus opulenta, glebam continue conterebat corpo- et agrum corporis exercuit diligenter, nullius consiliis acquiescens aut pre- , dum in hiis inpedimenta sensisset. Quapropter filius eius, dux Henricus, ei, cebat, dilecte matri compaciens, sepius quasi conquerendo dicebat: „matrem nulla supplicacione possum inducere, ut velit micius agere in operibus ivis. Ipsa namque veraciter cum apostolo[5] dicere poterat: „omnia possum in ui me confortat!" quia vires, quas ei feminea denegabat infirmitas, virtus sibi mirabiliter confovebat[5].

In lecto sibi secundum ducalem decenciam preparato ad quiescendum se non uit, sed aut super tabulas ligneas, aut super[6] pavimentum scorio tectum,

---

[1]) *nie ma* Kl. [2]) presumpserit Kl. [3]) Quod audiens sancta et Kl. [4]) intel- ligi T. [5]) conferebat T. [6]) tabulas — super *nie ma* Kl.

Filip, 4, 13.

quando eam sopor opprimeret post longas oracionum in sero[1] vigilias, repa
Si autem cum iam debili et infirmo aut nimis fatigato corpore volebat ali
indulgencius agere in stramentis filtro[2] coopertis aut in saccone, ut qu
posset, pro tempore se locavit. Super culcitram vero numquam, quantum
esset infirma, sinebat requiescere menbra sua. Semel namque egrotanti sil
strata fuerat culcitra, quam mox ut sensit, amoveri precepit.

Supra vires humanas sacris instabat vigiliis, nam ad matutinum, quantu
mane et sepe priusquam pulsaretur, surgebat, nec postmodum redibat ad l
ut se sompni beneficio relevaret, sed pervigil in oracionibus remanens medi
nocte cum corde suo et scopebat non solum fusis lacrimis spiritum suum
eciam scoparum ictibus corpus suum acerrime affligebat. Infra matutinas r
sororum capituli locum ingrediens se disciplinabat in tantum, ut gutte cruc
ipsius corpore remanentes in scorio a subsequentibus viderentur. Nec c
plagis, quas propriis manibus sibi inferebat, quin et feminas familiares
ad hoc[4] induceret, ut ipsam sepe usque ad effusionem sanguinis verbe
prout postmodum cum lacrimis narraverunt. Interrogata enim aliquando
Demundis, cur fieret, respondit: „quomodo non plorabo, cum cogar flagella
minem, donec effundat sanguinem, in quo sunt solummodo ossa arida cute cont
Huiuscemodi enim verbis dabat intelligi[5] dominam suam beatam Hedwigi
ipsa semper familiarissima extitit et eam modo predicto ad ipsius mandatu
gellis afflixit, precipue in quadragesima, in vigiliisque sanctorum et diebus q
temporum ac in sextis feriis specialiter ob memoriam dominice passionis.
quoque Victoria domus Trebnicensis, eius coacta mandato ac precum ipsiu
pulsa instancia, ipsam modo consimili flagellavit sepissime, ut postmodum
examinatoribus enarravit.

Sic ista celestis colona, mente superna inhabitans in cultura spiritus,
tellurem sollempnibus tantum diebus exceptis, scindebat cottidie, nec c
eciam in infirmitatibus, quin se flagellari iuberet. Nitebatur quidem hec sanc
gellaciones has duras in abscondito ei factas sic ab aliis occultare, quod man
non possent, sed tamen omnino celari non poterant, presertim cum verbera
longius resonancia pedissequarum foris prestolancium auribus intonarent.
nec ostia diligencius clausa nec custodie sufficienter[6] apposite foribus precav
dum hec fierent, quin istius castigacionis beneficium proderetur. Et quia b

---

[1]) in secreto Kl. [2]) filitro Kap. [3]) sp. s. *nie·ma* Kl. [4]) ad hoc *nie*
[5]) Hiis dictis dabat intelligi T. dabat *w kap. później dopisano.* [6]) diligenfer T.

licari verbis non poterit, qualiter assidue hec famula Cristi carnem suam crucirit cum viciis et concupiscenciis, verba domine Anne nurus sue hunc tractatum austeritate vite ipsius concludant, que sic dicebat: „cum audiverim vitas diverum sanctorum, numquam aliquid de ipsis tante asperitatis intellexi, quin in ista us vel simile viderim[1]".

iinto sequitur de oracione beate Hedwigis et de devocione eius ad deum[2]. Cap. V

Sciebat amica dei, hominem in corpore positum peregrinari a domino, ne in exilio foret absque consolacione divina, spiritu et animo semper se conabatur ino exibere presentem et dilecti miro modo consolantis et consolari scientis enciam[3] totis affectabat precordiis, ut archano eius potiretur alloquio, amoris retur dulcedine et salutaris[4] effectum perciperet gracie degustaretque cordis[5] to mirande suavitatis ipsius saporem. Et, ut hoc fieri posset secrecius, ageretur cius, cercius eveniret et sepe contingeret, explorabat convenienciam temporum, tudinem querebat locorum, modos querendi ipsum dilectum diversimode variabat. quia iam experiencia certa didicerat, omne tempus esse conveniens ad eum endum et quod frequenter appareret vigilantibus querentibusque cum desiderio rior ostenderet, quamplurimum, ut predicitur, vigilabat meditandoque et orando inue circuibat, querens, quem diligebat anima eius. Ardens erat cor eius[6], unde quiescere poterat pre amore dei, quem amabat et desiderabat habere preem, quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum. Dies ergo noctibus inuando et noctem iungendo diei, in sacris perseverabat excubiis, prestolando olatoris adventum, ut venienti et pulsanti ad ianuam cordis celeriter aperiret. ompletorio namque usque ad profunde noctis silencium prolixius insistebat ionibus, ut, quando desides solet sopor homines occupare, ipsa vocem audiret ti pulsantis et dulciter alloquentis. Audiret, inquam, verbum illud a seculis onditum ac a mundi tumultibus elongatum, audiret utique verbum[7] dulcissimum, deliciis affluit et redundat salutaribus sacramentis. Istius verbi suavitate quia ui desiderabat, sollicite vigilabat, ut ceteris dormientibus quasi furtive susret auris sua venas susurii eius. Dilectus vero hanc ei reddebat vicissitudinem, xcubantem in tam vigilanti custodia non transiret nec declinaret ab ipsa, sed t et loquebatur amatoria inflammabatque cor eius ita, ut in flamma amoris

[1]) intellexerim et viderim Kl. [2]) et devocione Kl. [3]) penitenciam Kl. [4]) salvatoris Kl. [5]) corporis Kl. [6]) ardens Kl. — eius *nie ma* Kl. [7]) a. u. v. *nie ma* Kl.

ipsius eum presentem cognosceret ac in immutativa virtute ipsum adesse ligeret, quem amabat. Quis modo in nobis omnibus est adeo vigilans et obse tempus visitacionis domini sponsumque advenientem ita per singula eius mo diligenter explorans, ut, cum venerit et pulsaverit, confestim aperiat ei, sicut que paululum dormitavit, paululum dormiebat, quando post longas vigilias sompnus irruens opprimebat? Quociens enim familiares quedam domine apud manentes, bene sompno refecte, surgebant, eam adhuc vigilantem et orante cubiculo ante lectum suum et confabulantem cum illo inveniebant, qui est de rabilis totus. Postquam autem modico relevata sompno fuisset, denuo exurgebat medie noctis tempus observans, vel diluculum ad minus preveniens, ut, cum darent astra matutina dominum et iubilarent omnes filii dei, ipsa quoque dev persolveret deo laudes[a].

Cognovit namque informata divinitus perveniendum esse solem ad benedicti domini capiendam et ad manna celestis gracie colligendum, ideo persev in laudibus dei per diem, a colloquiis divinis et oracione non cessans, nisi de comedere aut aliqua de deo audire aut si volebat operibus insistere pietatis. tunc vere ab oracionibus desiit, ex quo benefacere non cessavit. Corporis qu dum sumeret alimentum, divinum non deserebat colloquium, nam ei, quia litterata erat et intelligebat scripturas, frequenter legebatur ad mensam. Cui leccioni sepe tam avide intendebat, quod bolum levatum tenens manibus ori[2] inposuit vel masticacionis oblita in[3] ore positum tenuit et lacrimas fudit veraciter posset[4] dicere cum psalmista[b]: „Quam dulcia faucibus meis eloquia super mel ori meo“. Vivaciorem enim habuit gustum in refectione mentis ventris. Sic benedicebat hec sancta in omni tempore dominum et semper laus erat in ore ipsius.

Considerabat quoque, omnem locum esse aptum ad benedicendum d unde in omni loco dominacionis eius anima ipsius benedictionem domini reso et laudem. Loca tamen secreciora et deo dicata plus inductiva[5] meroris adve ad orandum libencius frequentavit, ut aliorum devitato aspectu, familiarius devocionis parietem carnis transcendens menteque ad dilectum pertingens spiritu et fervore animi commodius iungi posset. Dilectus quoque hanc ei situdinem rependebat, ut, dum devocionis brachio et amoris glutinio ipsum av

---

[1]) devotas *nie ma* T. [2]) *nie ma* Kl. [3]) *W kod. kap. ucyciąta połowa kart do* modico (*w. 8 na str. 537*) *brakujący ustęp podał* Stenzel *s* T. [4]) poss
[5]) dedicata plus inducentia Kl.

[a]) Job. 38, 7. [b]) Psalm. 118.

geret, ab inquietudine aliquando casu aliquo superveniente virtute eam mirifica rvaret.

Accidit enim tempore quodam, dum sic sequestrata oraret in quodam domicilio, us de ministris eius nomine Boguslaus de Sauon[a], cui ipsa coquinam pro ribus commiserat specialiter procurandam, ollam, in qua decoqueretur aqua a more solito ad bibendum, de eadem domo vellet accipere et dum apropin- t ad locum, vidit eam in oracione positam tantaque luce circumdatam, quod us pavoreque non modico compulsus a domo subito retrocessit, nec de cetero fuit accedere, sed magis recedere festinabat. Per dominam autem revocatus, to vase cum tremore[1] abibat, ut in ipsa luce visibili et in timore, qui cecidit viri, perfecte daretur intelligi, quod ipsa mente iam tunc appropinquaverat ui lucem inaccessibilem inhabitat[2] illiusque lumine, qui omnem illuminat ho- n in hunc mundum venientem, tunc specialiter fuerat illustrata. Unde pro- te divina virtute non permittebatur aliqua inquietudine forinseca distrahi, liu ei placebat aut disponente deo debebat sompno contemplacionis et requie i in cordisque lectulo dilecti consolacionibus immorari. Nonne in ea tunc fuit um illud verbum dulcissimum sponsi? „ne suscitetis neque evigilare faciatis am, donec ipsa velit“[b].

In ecclesiis quoque dum ipsam[3] contigit interesse divinis, ab aliis se abscondit uibusdam pannorum velaminibus, orans et flens tam largiter, ut domina Anna eius, cum ab ea infra missam deberet pacis accipere osculum, oculos eius cruentatos pre lacrimis et faciem ipsius videret fletibus irrigatam. Frequenter videbat eam in oracione choruscantem[4] vel niveo vel roseo vultu et quasi gelicum mutatam aspectum pre iubilo, in quo erat. Ipsa enim iam dicte e Anne intuitum non semper declinare nec omnino subterfugere potuit, quia omnes feminas familiarissima ei fuit et in ecclesia maxime sibi vicinior bat. Unde delectamenta, que Cristi famula in spirtuali habuit gaudio, ipsa a Anna sepius perpendebat. Vidit namque iam dicta domina Anna et frater rdus confessor eius eam frequenter ex devocione raptam in tantum mentis um, ut insensibilis esset[5]. Dominus eciam Cosmas, honestus miles in ipsius

---

) c. t. *nie ma* Kl. [2]) habitat Kap. inhabitabat T. [3]) eam T. Kl. [4]) co- uscantem T. [5]) esset facta Kl.

Bogusław z Sawony (Schawoine pod Trzebnicą) ożeniony z dziewczyną pruską, którą Brodaty prawdopodobnie z wyprawy pruskiej na Szląsk sprowadził. Przy chrzcie ała ona imię Katarzyny i występuje kilkakrotnie w naszej legendzie jako przyja- św. Jadwigi; por. Grünhg. Regesta I 173. [b]) Cant. 2, 7.

domine ministerio sedulus, dicere solitus erat: „multociens, cum domina mea Hedwigis esset in oracionibus, contigit me venire pro aliquibus negociis ante et vidi eam adeo intentam precibus et abstractam a sensibus, quod me st coram se non vidit, donec post magnam moram ad se rediret“. Surgebat a eius a cognitis ad incognita seque de terrenis ad celestia transferebat. A visib ad invisibilia transiens in pulcris cognoscebat pulcherrimum et in creaturi sufficiebat creatoris magnificenciam ammirari. Levabat proinde ad celos mult oculos suos, ut visa stellarum gloria celique specie vivacius ad amorem c patrie alliceretur mens eius. Unde factum est, ut quandoque de specula syderum et corporum superiorum contemplacionis oculum ad summe mai tronum dirigeret divinique splendoris radium tanta plenitudine susciperet intu eciam exterius fieret manifestus, dum corpus eius luce clara circumdatum de videretur in aëra sublevatum, secundum quod aliqui notaverunt. Et sic lu exterior et visibilis presenciam lucis eterne in anima radiantis et sublevacio co sublimacionem declarabat mentis in deum tendentis.

Nulli infra divinum officium sui exhibebat copiam ad loquendum, nisi fo casu inopinato, aut in necessitatis inevitabilis articulo, nimium[2] indecens dignum existimans, divinis eloquiis humana interserere verba, ubi urgens et nabilis causa hoc oportune non exigeret, cum utique solacium, quod in deo h poterit anima, inpediri[3] ab homine permittere homo non debeat. Et licet ista se occultaret diligencius, ne secretum, quod erat ei commune cum domino, garetur nec aliqualiter fieret manifestum aut hominibus innotesceret, per r tamen et suspiria, que intra se[4] non poterat continere, vi amoris devicta et cionis agitata dulcedine, frequencius pandebatur.

Quamvis ad orandum loca desideraret et eligeret secreta, quantum de pro eo, ut dulcedinem, quam propinante domino consueverat degustare, a posset absque impedimento haurire, publicum tamen divinum officium noleb domo aut in camera sua, ut solent quandoque principes et magnates, audire, s ecclesia semper cum nota matutinum, missas, vesperas et alias laudes dei se faciebat sollempniter decantari. Dato ergo matutinali signo mox cum iuncta familia ad ecclesiam festinabat[5]. Non luto, non nivibus, non frigore, non p nullaque asperitate aut aëris intemperie nec occasione aliqua, nisi forte actu infirma, poterat detineri, quin ad ecclesiam pergeret, quantumcumque eciam distaret hospicio, pro divino ibidem officio audiendo. Quotquot[6] habere po

---

[1]) spectacione Kl. [2]) nimírum *w* T. *na boku popraviono na* nimium. [3]) in Kap. [4]) inter se T. [5]) festinavit Kap. [6]) quodquod T.

sacerdotes, qui missas legerent, devotissime interfuit omnibus[1], orans interim vel toto prostrata corpore aut procumbens super genua vel ulnis appodiata humiliter super terram. Sepe quoque sic procumbens tunc in oracionibus ex devocione humilique corde, deosculando terre pulverem contingebat. Quicumque ad eius curiam presbiteri veniebant, sive seculares essent, sive religiosi, vix umquam evadere poterant, quin eos coram ea missam legere oporteret. Et si quandoque incuria presbiterorum numerositas defuit, undecumque haberi poterant, vocabantur ad suplendam paucitatem missarum, quam absque displicencia ipsa non poterat sustinere. Quemadmodum enim capellani et serviciales gravabantur de missarum multitudine, sic ipsa gravabatur pre tedio, si earum ei deficeret multitudo. Unde quidam clericus de ipsa composuit istos versus:

In sola missa non est contenta ducissa,
Quot sunt presbiteri, missas tot oportet haberi.

Die quadam, dum desideraret missis pluribus delectari, capellanum suum Martinum nomine, postea Wratislaviensem canonicum, misit ad vocandum quemcumque presbiterum, ut legeret ei missam. Ille mandato, cui non decuit eum contradicere, coactus ibat; licet invitus exequeretur mandatum, et casu occurrentem sibi calvum quendam conversum, qui ad curiam ducis tunc pro quodam expediendo negocio venerat, secum assumens domine presentavit. Ipsa vero, ut erat commendande simplicitatis, non conversum ex habitu sed tantummodo calvum considerans et putans, eum esse presbiterum, rogavit suppliciter, ut sibi missam legere dignaretur. Qui cum obstupescens respondisset, quod nec presbiter nec litteris esset inbutus, domina decepcionem advertens petivit ab homine humiliter veniam, ostendens se non animo illudendi, sed per ignoranciam hoc fecisse, capellano quoque cum lenitatis mansuetudine dixit: „parcat vobis deus, quod me taliter decepistis“. Nam tali cum inpaciencia[2] solita erat redarguere illos, qui ei molestiam aut verecundiam inferebant, ut iam superius, scilicet in tractatu de eius paciencia[3] est ostensum.

Cum quanta devocione ipsa divinis et precipue celebracionibus missarum interfuerit, ostendunt non solum lacrime prostracionesque corporales, ut predicitur, verum eciam hoc plurima religiosa opera et virtuosa exercicia indicabant. Ad omnes tamque missas, quas audivit, vel personaliter obtulit vel offertorium suum misit et ab ipso, qui missam legerat, sacerdote petivit, manus capiti suo inponi et se de aqua benedicta aspergi, indubitanter credens, per hoc a deo aliquam specialem[4]

[1]) omnibus illis interfuit T. [2]) paciencia Kl. [3]) scilicet — paciencia *nie ma* Kl. [4]) spiritualem Kl.

percipere graciam et a suis infirmitatibus relevari, quod eciam sepius accidit, ipsamet sibi familiaribus postmodum propalavit.

Frater Herbordus[1], qui fuerat confessor eius, de ipsa dicebat: „quante de cionis beata Hedwigis et fidei fuerit circa officium misse atque ad altissim sacramentum dominici corporis, nullus posset hominum enarrare".

Considerans autem, presbiteros tante dignitatis esse, ut dominum celi terre in sacramento tractarent altaris, quodque[2] illa conferrent[3] sacramenta cotti quibus assistente divina[4] virtute fidelis sanctificatur et mundicie redditur ani sacerdotes et omnem clerum, sive seculares essent sive religiosi, in magna re rencia habuit et non modicum honoribus extulit in tantum, ut eciam eos, qui pro aliquo emolimento sacerdotes fingebant, tamquam veros presbiteros muneri honorabat. Ad mensam sedere nolebat, nisi prius sacerdos, qui missam[5] celeb verat, discubuisset in ea.

Coruscaciones et tonitrua metuebat quam plurimum pro eo, quod hiis mentorum commocionibus novissime diei iudicium et gladium ulcionis divine memoriam revocaret rememoransque tota contremeret et quasi tumentes super fluctus cum beato Iob semper deum timeret. Unde nec a tremore cessavit, do vocatus aliquis sacerdos adveniens sacras manus pro scuto protectionis domi capiti eius inposuit. Sub quarum umbraculo, tamquam secura de periculo e dendo[6], genuflexionibus et oracionibus per totum tempestatis spacium insistel Tranquillitate vero reddita post intemperiem, pro graciarum actione[7] dictis mani oscula ingerebat. Quas ideo potestative credebat tempestati posse resistere, q ad hoc, ut iram dei reconcilient, sunt sacrate. Speciali quodam dilectionis affe movebatur ad illos, quos sciebat diligenter interesse missarum celebracionib Unde nec dubium est, quin eos diligeret amplius, qui parati erant ad ipsas s missas devocius celebrandas.

Ad sacramentum dominici corporis suscipiendum quando volebat accede tanto lacrimarum facies eius infundebatur profluvio et tantis oracionibus, genuflex nibus corporisque prostracionibus se tunc specialiter exercebat, quod fervor de cionis ipsius ad devocionem non inmerito movebat efficaciter intuentes.

Sanctorum quamplurimas habebat ymagines atque reliquias, quibus decent exhibebat reverenciam et eas coram se portari faciebat ad ecclesiam et in loco,

---

[1]) *w* T. *późniejszą ręką napisano na boku*: Lubensis professus. [2]) quandoque [3]) *na* conficerent *poprawiono w* T. [4]) d. *nie ma* Kl. [5]) m. coram ipsa *w* T. *boku dopisano.* [6]) evadendo *nie ma* T. [7]) acceptione Kl.

orabat, reponi, ut in earum intuitu sanctorum, quos amabat, merita vivacius revocaret ad memoriam et per ipsorum suffragia se ad devocionis incendium amplius prepararet. Matrem vero domini inter alios sanctos, quia maiori, ut dignum erat, amplexabatur amore, ideo ipsius parvam semper apud se gerebat ymaginem[1], quam eciam sepe accipiens in manibus deferebat, ut ex dilectione sepius eam posset respicere et respiciendo devocius se valeret ad amorem gloriose virginis amplius excitare. De qua ymagine dum aliquando benediceret languidos, protinus curabantur, ut sic miraculorum virtute comprobaretur et innotesceret omnibus, ad quantam meritorum celsitudinem illa iam pervenerat, que ex fervore caritatis hanc filii dei matris sedule secum ymaginem deportabat.

Passionem quoque domini nostri Ihesu Cristi quanta devocione eius versaret[2] in corde, colligi aliqualiter poterit ex eo, quod nec minima signa misterium crucifixionis Cristi representancia venerari neglexit. Nam ubicumque in terra videbat stipulas crucem figurantes, genibus flexis adorans tollensque et deosculans eas in loco tali reposuit, ubi non poterant conculcari.

Decorem domus dei quia diligebat, ornamenta et paramenta preciosa ecclesiis et altaribus contulit necnon et vestimenta sacerdotalia ac levitica ministrorumque altaris suis sumptibus conparavit et preparavit huiusmodi, tam per semetipsam, quam per alias feminas secum manentes, que de auro et serico sciebant subtiliter operari. Sic sacra cum aliis, ut predicitur, frequentabat mysteria, sic divina ministeria promovebat, sic cum fidelibus terebat domus domini limina, sic cum moderamine presentibus hominibus conabatur devocionis sue studium exercere.

Peractis autem divinis officiis, cunctis, qui affuerant, tempore congruo ad propria redeuntibus, ut refectioni corporis intenderent et de exterioribus providerent, ipsa cum paucis in ecclesia pedissequis remanens, ad interiora capienda convivia et ad spirituales delicias in domo domini requirendas se diligencius disponebat, cupiens illius divine consolacionis dulcedine renovato gustu adhuc amplius perfrui, cuius sapore iam aliquociens meruerat dulcorari. Et quia tunc absentibus aliis se solitariam inveniens et pacatam, vacare liberius potuit ac plus intendere valebat diversis modis querendi dilectum, orando per singula circuibat altaria et pectus tundens gemitus effundebat et suspiria levatisque in celum oculis cum corde simul et manibus stans preces domino supplices obtulit in terramque cadens ad pedes domini Ihesu cum Maria[3] Magdalena humiliter se prostravit. Verum licet salvatoris nostri vestigia corporaliter iam deosculari non posset, loco tamen ipsorum terram deosculabatur sepissime aut labiis pulverulentum crebro contingebat humiliter pavimentum

---

[1]) y. eburneam, *później dopisano w* T. [2]) versaretur Kap. T. Kl. [3]) M. *nie ma* Kap.

humumque lacrimis irrigabat, ut et dilectionis, quo estuabat nec occultare vale fervorem dilecto ostenderet et peccatorum veniam atque habundanciorem gra impetraret. Pulverem se recognoscens ac cinerem, os suum audacter poneba pulvere, spem habens et confidenciam, quod dilectus sibi tandem eterne osculum exhiberet. Propter quod delectata non modicum in huiusmodi prostr nibus, tam diu sepe iacuit coram domino protensa in longum, quod eius cor culum adeo debile sustinere nullatenus potuisset, nisi fervore devocionis fuisse fortitudine spiritus domini confortatum.

Quadam vice soror Gaudencia, curiosius considerare[1] volens ipsius do devocionem et modum orandi, a prandio se absentavit conventus et intrans clesiam, vidit eam toto prostratam corpore in oracione tam diu, quod ipsan expectando dimidium perfecit psalterium relegendo. Pro maiori quoque corpori fatigacione et propter divini amoris ammirandum fervorem, qui eam sempe ardua inpellebat, quandoque dum orando solotenus prostrata iaceret, pectu caput erigebat ad librum coram se positum, in quo scriptas oraciones leg Surgens tandem, multiplicatis genuflexionibus honorabat eum, qui pro nobis genibus est illusus. Numquam in oracionibus videbatur sedere, sed postquam quantulum steterat, subito resiliens super genua nuda procubuit. Unde calli minentes et duri ad magnitudinem duorum ovorum aut, ut alii referunt, qui vide ad quantitatem duorum pugnorum excreverant in genibus eius, qui tempore hye amplius intumescebant. Occultabat autem pro viribus hunc thesaurum nec cog est, dum viveret, nisi a paucissimis sibi famulantibus feminis. Hiis amica dei ritatis[2] decorata insigniis coram dilecto apparuit, hiis ornata resplenduit marga hec amoris indicia, videlicet callos in genibus, scissuras in manibus et pedibu ceterisque menbris livores plagarum semper secum portans, dilecti se obtut presentavit; talibus leticie canticis, hiis iocunditatis carminibus, suspiriis scilice gemitibus, regem demulcebat supremum; hoc decacordo psalterio, hac dulcis cythara, devota videlicet[3] psalmodia et intenta supplicacione iugiter amabili sp canebat; huiusmodi tripudio cordis, hiis gesticulacionibus corporis, genuflexion scilicet et prostracionibus, ludebat coram throno dei et agni et sic ex omni c suo dominum collaudavit.

Taliter omni die, eciam vivente adhuc marito, laudes continuavit divinas, ab hora matutina perseveraret orans in ecclesia, donec post meridiem pedi quarum eam expectancium condescendens tedio pocius quam suo satisfaciens siderio, venit ad hospicium ad suscipiendum illud modicum, de quo supra dic

---

[1]) desiderare Kl. [2]) d. c. *nie ma* Kl. [3]) scilicet T.

st, corporis alimentum. Dulcedo namque illius superni, cui tota mente inherebat, nvivii adeo cordis ipsius immutaverat gustum, ut eam sapor cibi corporei minime lectaret. Unde quasi cottidie contemplacionis sue intenta ferculis et vino conso-cionis interne refecta, vix circa horam vespertinam cibum curabat sumere corpo-lem. Tam avido desiderio et tanto dilectionis fervore hec Cristi famula ferebatur deum, ut non solum se ei conaretur offerre per devocionis incendium, verum iam alios, quoscumque poterat, hortaretur ad sibi devote et fideliter serviendum. t ideo tam per se quam suum ministerialem, quem ad hoc deputaverat, simplices mines ipsius curiam frequentantes confiteri et orare et illa, que ad salutem ani-arum pertinent, instruebat. Inter alias sibi ministrantes feminas unam habebat vandriam mulierem grandevam, omnino dominice oracionis ignaram, quam ipsamet m tanta informabat diligencia pater noster, quod eam eciam in noctibus a se r decem ebdomadas non dimisit, sed ante lectum suum in cubili, in quo manebat sa, eam manere compulit et dormire, ut forsan verba sacre oracionis, que in die bi inculcaverat, in nocte ipsam quandoque[1] ad ruminandum induceret et sic forcius memorie commendaret. Maritum quoque suum, ut sibi cumulare posset continue rtuoso exercicio salutis optimum fructum et precipue ad[2] devocionis se vigilanciam llicite excitaret[3], plures docuit oraciones. Hoc enim semper habebat in desiderio, ipse, quem inter homines maxime diligebat, in domino eciam deo suo serviret rde devoto.

exto sequitur[4] de operibus misericordie beate Hedwigis et de pietate eius[5] ad proximum. Cap. VI

Donum pietatis et misericordie cor ancille Cristi tanta repleverat copia, ut gloriam dei et sanctorum eius atque ad subvencionem proximorum affectu riter et effectu semper promptissima fuerit. Verbum quoque illud salvatoris stri[a]: „estote misericordes“, scriptum in corde suo indelebiliter tenuit ac di-genter opere adinplevit. Ingenitam hec generosa propago habebat clemenciam, iam adauxit pietas Ihesu Cristi, cuius gracia instigante studebat, quecumque terat manus eius, instanter operari in operibus bonis; que vero per semetipsam quibat perficere, aliorum invocato auxilio peragebat. Inter cetera misericordie

[1]) quandoque *nie ma* T. [2]) ut ad T. [3]) excitare Kap. [4]) *nie ma* Kl. [5]) ipsius T. Kl.

[a]) Łukasz 6, 36.

opera maxime pietatis opus reputabat, animarum promovere salutem et ideo
ritum suis consiliis et hortacionibus[1] suis induxit, quod de propriis sump
construi fecit Trebnicense monasterium sanctimonialium[2] ordinis Cysterci
Cuius edificacionis expense, secundum quod a procuratoribus operis est compe
ascenderunt usque ad marcas triginta[3] circiter milia. Nam soli parietes
tectum, quod per totum claustrum de plumbo confectum usque hodie perm
marcas constitisse XX[4] milia estimantur. Fundatum est autem predictum tem
et claustrum ad honorem omnipotentis dei et gloriose virginis Marie atque
1203 Bartholomei apostoli anno domini millesimo ducentesimo tercio[5 a], dedicatum
1219 anno domini M. ducentesimo decimo nono[7]. Interim autem quod fiebat ipsius ce
edificacio, nullum permittebat pro quocumque facinore in iudicio principis aut
condempnatum ad mortis supplicium interire, sed vita ei donata ipsum dese
faciebat in eadem structura usque ad tempus ad emendacionem facinoris pr
ordinatum. Unde prout quisque talis plus minusve deliquerat, mancipatus
servicium inpendebat. Constructo quoque monasterio ipse dux Henricus ad
consortis sue sancte[8] consilium dotavit et ditavit illud copiosis reditibus, qui
ficerent ad omnes sumptus necessarios mille personis et hospitalitati continue
volens promereri elemosina et dignus cupiens fieri audire vocem domini dic
in extremo examine: „hospes fui et collegistis me“[b]. Ipsa eciam beata Hed
contulit eidem monasterio bona dotalicii sui Sauon[c] scilicet cum villis adiacen
mansos circiter quadringentos de optima gleba. De Babenbergensi[9] autem civ
et diocesi vocavit dominas ordinis Cysterciensis, quas locavit in claustro pred

---

[1]) exortacionibus T. Kl. [2]) pro sanctimonialibus T. [3]) XXX T. [4]) vigi
[5]) CCIII T. [6]) vero est T. [7]) MCCXIX T. [8]) sancte H(edwig
[9]) Babinbergensi T. *sawsze.*

[a]) Por. wyżej str. 516. Poświęcenie kościoła trzebnickiego odbyło się 25
pnia 1219 w obecności biskupa: Wawrzyńca wrocławskiego, Pawła poznańskiego, W
rzyńca lubuskiego, Michała kujawskiego, Konrada halberstadskiego i Krystyna prusk
Por. Grünhg. Reg. 106. [b]) Mat. 25, 35. [c]) Odnośny dokument z dnia 24
pnia 1242 wydrukował Knoblich: Herzogin Anna. Anhang str. 4; niektóre błędy po
wił Grünhagen. Reg. I 228. Wieś ta należała do dóbr stołowych Gertrudy i dopier
jej śmierci miała przejść na własność klasztoru. Pieczęć św. Jadwigi wywieszoną na
dokumencie odrysował Luchs. Fürstenbilder ark. 8. [d]) W roku 1203 (13 Stycz
wprowadził biskup wrocławski Cypryan zakonnice z klasztoru bamberskiego do Trzeb
a biskup bamberski Ekbert (ob. wyżej str. 513 [f]) wraz z bratankiem Popponem

i quo, tempore procedente, incluse ad serviendum domino centum domine mora-ntur, immo in eodem hodie dicuntur centum viginti domine[1] commorari. Prima noque ibidem abbatissa fuit domina Petrissa[a], magistra puericie ipsius beate He-wigis, quam cum prefati ordinis de Babenberch advocaverat dominabus. Et licet sis sororibus sufficientissime provisum esset in hiis, que ad victum et vestitum que divinum cultum eis necessaria erant, non quievit tamen in ea pietatis affectus, in superadderet multa et eis in huiusmodi necessitatibus provideret, precipue m reputabat, eas in talibus aliquando[2] sustinere defectum, quibus indigebant ad sum. Quibusdam[3] aliis religiosis de ordine templariorum impetravit a marito nari quedam magna predia, que Olsnicz vocantur[b], in optimo terre solo, ubi pro-dente tempore multe sunt et magne ville locate. Religiosis ipsa multa inpendebat neficia et eos quamplurimum honorabat, volens honore, quo eos propter Cristum tulit apud semetipsam, eciam honorabiles facere in oculis aliorum. Nam dum niebant ad eam, ipsa eis assurgens et gratanter eos suscipiens apud se in mensa cabat. Et ut bonam famam ipsorum conservaret a detractoribus, non solum coram ipsos faciebat[4] honorifice pertractari, sed eis eciam de honestis, quam diu morari lebant, hospiciis et ministris ac sociis providebat mittebatque ipsis necessaria nia et ipsorum apud ducem diligenter promovebat negocia et cicius expedivit. um vero volebant abire, in saccis eorum faciebat clam reponi panes, pisces et a religiosorum cibaria, ut haberent ad edendum in via[5]. Ubi eciam eos stetisse nspexerat[6], ibi post eorum discessum veluti ad vestigia Cristi genua flectens, um, quem in eis susceperat, adoravit.

---

[1]) d. *nie ma* Kl. [2]) aliquem T. [3]) Q. autem T. [4]) honorabiliter Kl. [5]) in itinere Kl. [6]) conspexit T.

cenymi przy sporządzeniu aktu fundacyjnego z 28 Czerwca 1203 (Grünhg. Reg. I str. 65,); por. jednak Schles. Zeitschr. V 115.

[a]) Petrissa ob. wyżej str. 516. [b]) Oleśnica (Klein-Oels) niedaleko Olawy, nale-la pierwotnie do klasztoru P. Maryi na Piaskach w Wrocławiu (Grünhg. Reg. I str. 56). rował ją temu klasztorowi niejaki Cozebor, krewny Piotra Własta za czasów Ogeryusza rwszego opata tego klasztoru (ibd. 61). Templaryusze otrzymali tu od biskupa Wa-zyńca w r. 1227 dziesięcinę z pięciu łanów (ibd. 139) a w następnym roku nadał ryk tej osadzie prawo niemieckie (ibd. 144).

Ad diversa insuper monasteria largas dabat et transmittebat elem
utpote in Lubes[1][a], Henrichow[b], Wratizlavie ad sanctum Vincencium[c], ad sa
Mariam[d], minoribus[e] et predicatoribus fratribus[f], multis quoque aliis homi
qui in habitu religioso signum deferebant Ihesu Cristi necnon et quampl
miserabilibus personis non cessabat benefacere, tamquam si ewangelicum
„quod uni ex minimis meis fecistis, michi fecistis“ et cetera, semper coram
suis positum[2] legeret ac opere adinpleret. Heremitas aut inclusas, ubic
sciebat aut attingere poterat, personaliter consolari studebat beneficiis, di
vero per nuncios in vestibus et esculentis ac aliis necessitatibus procurabat.
sorum curam habuit specialem[3] pro amore illius, qui pro nobis fieri vo
leprosus. Unde leprosas quasdam feminas insimul habitantes prope oppidum,
dicitur Novum forum[h], sic in suam receperat curam, ut eis aliquociens in ebd
mitteret pecunias, carnes et ferinas ac in vestibus et aliis vite necessariis l

---

[1]) Lubens T. [2]) presentialiter positum Kl. [3]) spiritualem Kl.

[a]) Lubusz nad Odrą, 6 mil od Wrocławia: por. wyżej str. 523 przyp. [b]
rykow. W r. 1222 (25 Kwietnia) otrzymał kanonik Wrocławski Mikołaj od B
Brodatego pozwolenie na założenie klasztoru Cystersów w Henrykowie a 28 Maja
oddany został ten klasztor mnichom lubuskim (Grünhg. 115, 141). [c]) Klasz
nedyktyński u św. Wincentego w Wrocławiu założony został przez Piotra Włast
r. 1137/39. Pierwsi zakonnicy sprowadzeni zostali z Tyńca (ibd. 28, 29). Klasz
poświęcony był pierwotnie N. P. Maryi i dopiero od roku 1145, gdy Piotr Włas
wadził doń z Magdeburga relikwie św. Wincentego, nazywano go klasztorem św
centego (ibd. 30). [d]) Około r. 1108 założony został przez Piotra Własta
Augustynów „in monte Silencii“ w górze (Gorkau). Pierwsi zakonnicy przybyli z
vaisse we Flandryi; około roku 1150 przeniesiony został ten klasztor do Wr
(ibd. str. 30, 34). Klasztor ten poświęcony był N. P. Maryi (monasterium ordinis
nicorum regularium sancti Augustini Wratislaviae in Arena). Por. Stenzel Ss. rr.
156 i nast. [e]) Franciszkanie przybyli około r. 1236 z Czech na Szląsk. W
założył dla nich Henryk Pobożny klasztor św. Jakuba, którego budowa dokończo
stała przez żonę jego Annę (ibd. 205). [f]) W r. 1226 (1 Maja) otrzyma
minikanie od Wawrzyńca biskupa wrocławskiego kościół św. Wojciecha (ibd.
[g]) Mat. 25, 40. [h]) Dokument z r. 1234 przytoczony przez Stenzla Ss. rr.
32 nr. 1, w którym znajduje się pierwsza wiadomość o tym szpitalu, nie przecho
Szpital ten zostawał pod wezwaniem N. P. Maryi. Proboszcz z zakonu Benedyktyn
rządzał tą instytucyą i podlegał klasztorowi w Opatowie. Por. Schles. Zeitschr. III

rovidebat eisdem procurabatque ipsas in omnibus tamquam filias speciales[1]. Mira ompassionis teneritudine condescendebat afflictis qualicunque molestia corporali quescebatque animus eius ad pauperes et infirmos, quibus et affectum exhibebat manum auxilii. Si quem defectum, si quid penurie in aliquo cerneret, supplebat ulcedine pii cordis. Circuibat proinde, suis[2] dormientibus pedissequis et ancillis, earum circumspiciebat diligencius calciamenta et si aliquam in eis inveniebat acturam, dissimulacionem earum redarguens, celerius emendari iubebat. Dum ror aliqua in monasterio decumbebat, personaliter singulis diebus veniebat ad ctulum eius flexisque coram ea genibus ipsam verbis consolatoriis confortabat, ns ei semper aliqua subsidia oportuna. Numquam enim ab aliquo recedebat firmo, nisi prius oblato munere ipsum consolata fuisset. Egrotos quoque de milia sua in propria visitabat persona et ad eos mittebat medicos et eis medimina procurabat eratque de ipsis sollicita tamquam mater. Illius dominice allocunis[a] allecta dulcedine: „infirmus fui et visitastis me“ nullum, quem percipere terat, infirmum et maxime pauperem, dummodo adesset possibilitas, visitare glexit. Eundo eciam in via ad remociora loca, si intellexit infirmum, ad eum glecto itinere accedebat. Ad infirmos autem, quos propter distanciam nimiam itare non poterat, nuncios cum donariis transmittebat, et quanto quis inter irmos erat miserabilior, tanto per eam percipiebat consolacionis beneficia ampliora. minas iacentes in puerperio, precipue pauperes, visitabat, dum hoc[3] aliquo modo ere poterat, ipsisque neccessaria ministrabat[4]. Incarceratos, etsi in propria rsona visitare non potuit, eos tamen magnis visitare beneficiis non neglexit. lammata namque desiderio audiendi vocem domini, dicentis in iudicio[b]: „in rcere fui et venistis ad me“, ex quo per se non valebat ad ipsos accedere, eis r suos transmittebat nuncios esculentum et poculentum atque tegumentum sufiens, ne a frigore lederentur. Et ne nimis gravarentur a vermibus, de mutatoriis in vestibus lineis sufficienter eis providit ac de candelis, ut beneficio luminis rrores sibi minuerent et tenebras carcerales, precavens omni, qua poterat, diliicia, ne aliquo ex defectu ipsis posset periculum imminere. Ascendit quoque nula domini gradum perfectionis maioris in scala precipue caritatis[5], dum eciam stes et adversarios mariti sui, quos aliquando contigit in carceribus poni, pretorum non sinebat beneficiorum esse expertes, sed eis omnia largiter necessaria nistrabat, adimplens opere[6] illud, quod scriptum est[c]: „si esurierit inimicus tuus,

1) spirituales Kl. 2) suis *nie ma* T. Kl. 3) hoc *nie ma* T. 4) tribuebat Kl.
5) m. et scala caritatis Kl. 6) *nie ma* Kl.

a) Mat. 25, 35. b) Mat. 25, 36. c) Rzym. 12, 20.

ciba illum, si sitit, potum da illi". Post omnia autem, que clausis in carc aut alias captivatis inpendit beneficia, hoc superaddidit, ut eos sepissim intercessionibus liberaret a vinculis[1] et restitueret solacio libertatis[2]. Similite qui ducis mariti sui indignacionem incurrerant, non cessabat ipsius ad g revocare. Nam flexis genibus et fusis lacrimis tam diu se coram eo hu interpellabat pro ipsis, donec se intelligeret exauditam. Tribulatis et affli quo modo possibilitas aderat, efficaciter succurrebat. Numquam in conso plorantibus defuit, nec umquam auxilium egentibus opportunum subtraxit namque, qui pro debitis gravabantur aut detinebantur inclusi, ac oppress alieno sua redimebat atque[3] relevabat pecunia, dampnatos quoque[4] ad n aut affligendos aliis generibus tormentorum pro suis demeritis, intercessio sepius eruebat. Clericus quidam Gallicus[5] nacione pro crimine sacrilegii, quo petraverat, ex[5] sentencia iudicis erat morte plectendus. Intelligens aute domina, clericum sorte domini electum ad tam miserabile dampnatum suppl amplius commota sunt viscera misericordie eius propter clerum, quem rep omni veneracione dignissimum, potestatem habenti precibus[6] institit, nec a cacionibus destitit, quousque ipsum clericum a nece sibi inferenda ereptum inco conservavit. Mater erat omnium pauperum et precipue viduarum atque orph fuit maxima consolatrix. Quorum causas et negocia, dum esset necesse, duce promovebat, et agebat pro ipsis ut fidelissima advocata. Plures puellas, orbatas parentibus et amicis, apud se collectas, pio pertractabat cionis affectu et refovebat in Cristo, singulis providens, prout ei secundum videbatur melius expedire, eas aut matrimonio aut religioni tradendo. Pa ergo, quia continue ipsius beneficia senciebant, eam, quocumque ibat, sequ ut matrem, semper enim in ecclesia coram ea iacebat cumulus denarioru distribuebantur egenis et ipsa sepius eos manu propria pauperibus erogabat presumebat aliquis de familia post eam currentes repellere inopes, quam sorum nimia multitudine fatigati, sepe afficerentur tedio satis magno mu ministerio inherentes.

Die quadam, dum ipsa coram altari, quod erectum in sua habuit c faceret moram orando, mendici foris more solito pro accipienda elemosima tantes clamabant, dicentes: „hodie domina est a nobis abscondita, hodi solatrix pauperum nobis non exhibuit vultum suum, quia nondum perc

---

[1]) vinculorum nexibus Kl. [2]) libertatem Kl. [3]) ac T. [4]) dampnatosqu
[5]) ex *nie ma* T. [6]) d. maritum adiit eique precibus institit Kl.

[a]) Por. Tzschoppe i Stenzel: Urkundensammlung p. 142.

ius [1] beneficium[2]. Quod ei mox una de familiaribus eius, ut audierat, recitavit. illa statim narranti sibi dicebat: „vade velociter, accipe pixidem, in qua sunt pauperibus nummi repositi et da unicuique, prout tibi dominus inspirabit". Sic m per alios elemosinam dispensare consueverat, quandocumque personaliter eam tribuere non valebat et ideo se de negligencia reprehendit, quod hanc dispensanem tunc committere pretermisit. Egentibus clericis, tamquam divino cultui plius mancipatis et per vite mundiciam pre aliis popularibus ad Cristum plus propinquare debentibus, multa specialiter [2] beneficia inpendebat. Quapropter ad a quandoque remociora sequentes veniebant ad ipsam. De Wratizlavia namque ue in Rochetnicz [3a] ad XIII [4] fere miliaria transeuntes reportaverunt ab ea in ento et vestibus munera et alia vite necessaria receperunt. Dominus Razlaus, sbiter et homo maturus, Gneznensis et Wladizlaviensis canonicus, testis existens rum pietatis iam dicte beate Hedwigis, se ipsum ponens in exemplum dicebat: uper scolaris eram, Wratizlavie studens, et auditis beneficiis, que pro dei ore indigentibus prestabat, dum viveret Cristi famula, post ipsam ivi cum sociis loca, ubi manebat, in Lesnicz [b] atque Rokethnicz tribus vicibus tociensque ego alii, qui mecum advenerant socii, dimidio fertone argenti accepto ab ipsa resi fuimus consolati et semper in curia eius inveni, quocienscumque intravi, muldinem pauperum copiosam". Ad limina sanctorum ire volentibus et cruce sitis [c] aliisque peregrinis larga ministrabat subsidia, ut ipsos promovendo in via tis eterne eorum mereretur particeps fieri meritorum.

Vix umquam ab ea elemosinam petens inexauditus recessit. Nam, ut magister rmannus, canonicus Glogoviensis et in Suidenicz [5] plebanus, dicebat, ipsa de cosis, quos habebat, redditibus vix centesimam partem pro sua sueque familie nesitate retinuit, reliqua omnia ad ecclesiarum utilitatem ac [6] in usus pauperum gavit. Et dum sua in opere pietatis expensa deficerent, ad suum recurrebat

---

[1]) suum Kl. [2]) spiritualiter Kl. [3]) Rokethnitz T. [4]) tredecim T. [5]) Swidenitz T. [6]) et T.

[a]) Röchlitz nad rzeką Katzbach. Stenzel w wydaniu swem legendy str. 34 n. 1 nie ął oznaczyć położenia tej miejscowości; w późniejszej dopiero pracy „Gründungsbuch Heinrichau str. 5 n. 13 uważa Rokietnicę i Röchlitz jako jednę i tę samą miejscowość. or. Grünhg. Reg. I str. 83) i Knoblich: H. Hedwig str. 245. Stronczyński str. 83 n. 1. Lissa między Wrocławiem a Środą (Neumarkt). [c]) Jako kanonik głogowski wyuje Herman w r. 1239 (Grünhg. Reg. str. 202); jako pleban świdnicki (ibd. 276). r. 1266 już nieżył (ibd. II 143); por. Schles. Zeitschr. XV 164, 191, 557.

maritum, postulans, ut ministrando egenis necessaria, eius vices suppleret. dam magnam habuit grangiam de quatuor aratris, que Zeuina vocabatur, e annona plurima et huiusmodi, que ad victum pertinent, habebantur ha Superveniente autem tempore quodam gravi caristia, ipsa dei famula proc fecit per fora, ut omnes indigentes ad dictam accederent grangiam, qui ac vellent elemosinam propter deum. Congregatis ergo illic egenis in non n numero eis distribui fecit annonas, prout unicuique sufficiebat ad sustentac nature. Deficiente vero annona omnes, que ibi [1] habebantur, carnes in eis ex Consumptis quoque carnibus eis caseos dari iussit, et hiis deficientibus arvi sal ad condienda olera tribuit et quecumque alia ad edendum apta inveniri beri poterant, eis dedit. Sic fidelis dispensatrix et prudens familie domini cibum in tempore opportuno. Hanc autem et ipsa observavit et maritum suu vare docuit regulam, ut dum pluribus simul benefaceret, equalitati operam ne occasione beneficii inequaliter dispensati inter accipientes germen invidie retur. Habebat quoque hec dei famula speciales in curia sua infirmos pauper mero XIII, quos ob memoriam Cristi et XII [2] apostolorum eius, cum iret d ad locum, deduci [3] iubebat in curribus et illis, dum pervenisset ad hosp primo providebat de commodo eosque semper coram se faciebat discumbere tequam resideret ad mensam, illis transiens ministrabat, singulis preponens genibus alimentum. Postmodum vero residens ad manducandum, ipsa quidem contenta cibariis, optimas scutellas cum carnibus et aliis [4] sapidioribus cib oblatas ipsis et aliis pauperibus dividebat. Dicebant quapropter quandoque l dentes pueri, nobilium filii, principis curiales, quod vellent pocius fore mend ficiendi de ferculis domine, quam in mensa principis manducare. Potum si sibi [5] optimum propinatum eis mittebat. Dum vero capellani vel alii familiar dignarentur quandoque et dicerent: „domina, coram vobis dimittite potum qui vobis preponitur, quia pauperibus, ut expedit, providetur", ipsa resp ideo meum eis poculum offero, quia scio, quod ipsis non dabitur de tam Omnia, que coram se habuit, eciam si unicum erat pomum, cum pauperibu debat. Tanto quoque affectu movebatur ad ipsos pauperes, quod, si decuis fieri potuisset absque derogancium murmure, cum unoquoque ipsorum de s libentissime comedisset. Pro illa autem egenorum multitudine, que ante sam ipsius locata non fuerat, specialem habebat coquinam et ministros pr

---

[1]) ibi *nie ma* T. [2]) duodecim T. [3]) post se deduci Kl. [4]) et aliis et aliis Kl. [5]) sibi *nie ma* T.

pecialiter deputatos, quibus mane et vespere, secundum exigenciam temporis, ictui necessaria prebebantur.

Ecce dei famula, que[1] vere pauper extitit spiritu, que inter copias munda-arum rerum et in epularum deliciis sic egere voluit propter Cristum[2], ut esuriret t sitiret ac in frigoribus nuda esset. Magnum tamen sibi reputabat convivium, um laute reficiebat viscera pauperum incalescebatque amplius per amorem divi-um, dum contegeret vestibus corpora egenorum. Ista est ergo fortis illa mulier, ue manum suam aperuit inopi et palmas suas extendit ad pauperes, que utique ro tanto pietatis officio ridebit in die novissimo. Preterea felix ista femina, do-ino dicente[3] in ewangelio[a]: „date et dabitur vobis, dimittite et dimittemini", er omnia parere desiderans, non solum dabat et expendebat in usus pios, que abuit, sed eciam liberaliter, que sibi a suis subditis debebantur, dimisit. Nam tribu-ariis suis debitorum relaxacionem maximam faciebat in tantum, ut quidam de capel-anis suis, Otto nomine, exclamaret quadam vice ea presente et diceret: „domina! os tanta vestris rusticis relaxatis, quod nos vobis servientes non habemus, unde ustentari[4] possimus". At illa de pio corde respondit: „nolite timere, deus vobis ne poterit providere". Et quia vel omnino nichil vel adeo modicum recipiebat suis censualibus, scriptores eius dicebant yronice: „nichil habebimus[5] de bonis omine nostre, nisi hoc, quod ipsa relaxat". Dum aliqui per iudices suos puniti issent pro excessibus suis pena pecuniaria, quasi totaliter relaxavit, ita quod ali-uando una die de huiusmodi mulcta[6] circiter XXX marcas remisit hominibus suis e Sauon[b] et Iauor[c]. Cum autem censuales suos et pauperes alios non posset liter a iudicum aliorumque ministerialium invasionibus liberare, propria vexaciones orum pecunia redimebat. Notarium habebat virum prudentem et honestum, domi-um Ludolphum[d], quem sepe rogavit cum lacrimis, ut cum hominibus misericordi-er ageret nec inportune exigendo debitas pensiones eos gravaret. Ne autem per udices suos homines nimium angariari contingeret, ipsa iudiciis sepe voluit perso-aliter interesse et tunc non per camerarium aut per[7] iudicem suum, sed per ali-uem de capellanis faciebat iudicium exerceri, ut sic pauperes mansuecius tracta-entur. Quid plura? Fons iste pietatis[8] adeo erat communis et sue dulcedinis

---

[1]) quam Kap. T. [2]) propter Cr. *w* T. *później dopisano.* [3]) dicenti T. [4]) sustentare Kap. T. [5]) habemus Kl. [6]) multa T. [7]) per *nie ma* Kl. [8]) bonitatis Kl.

[a]) Łuk. 6, 38. [b]) Sawona por. wyżej str. 537. [c]) Jaworz koło Olawy. [d]) Lutholdus kapelan występuje w dokumencie w roku 1242 przez Jadwigę wydanym. Grünhg. Reg. str. 228).

diffusivus, ut omnis, qui appropinquaret ei, potitus suavitate ipsius recederet c
latus. Cunctis enim ad ipsam recurrentibus, si quandoque secundum affectum
dis non valebat effectum inpendere operis, ad omnipotentis graciam se conver
divino impetrabat miraculo fieri, quod pia hominum circa se affectabant desi
consummari, ut ex aliquibus, que iam sequuntur, patebit.

Cap. VII

Septimo de miraculis, que perpetravit beata Hedwigis in vita sua.

Animam istius dilecte et electe dei quia salvatoris clemencia tanta rep
rat gracia, ut devocione continua sursum ageretur in deum et pietate benefic
cessanter moveretur ad proximum, adhuc ea in mortali corpore existente qu
indicia et signa exteriora manifestam fecerunt illam familiaritatem et amicicie
ciam, qua domino iungebatur, nam ob amorem ipsius et merita deus facieba
raculosa quedam et mirabilia opera. Plura quoque ab oculis et a cordibus ab
dita vivencium sibi divinitus, antequam fierent, pandebantur, ut sic per sign
prodigia pollens virtute apostolica et per revelacionem eventuum futurorum act
que occultorum spiritu prophetico esse repleta certissime probaretur.

VII 1

Miraculum[1], quomodo liberavit sororem de osse piscis.

Domina Razlaua, sanctimonialis in monasterio Trebnicensi, familiaris era
ate Hedwigi, nec inmerito, quia ipsa eam a puericia educaverat et locave
predicto monasterio, cuius procedente tempore custos, deinde in claustro, cui
bulum est Ouenzko*, extitit abbatissa. Hec dum die quadam ad vescendum resi
in mensa beate Hedwigis, os piscis, de quo tunc edebat, gutturi eius adeo
ter inherebat, quod nec gluciendo nec eiciendo valebat ab eo absolvi. Und
modicum cruciata tandem surrexit a mensa, ut si forte in sequestro vomitum
vocando posset os eicere, de quo diucius inherente sibi senciebat periculum
nere. Sed dum tali conatu nichil omnino proficeret, nec relevamen sentiret, i
sitate cogente ad dominam adhuc in mensa sedentem cum fiducia rediit

---

[1]) Primum mir. T.

*) Owińsk nad Wartą. Ks. Przemysław założył tu 26 Września 1252 klaszt
którego sprowadził zakonnice z Trzebnicy. Racława była pierwszą przełożoną tego
sztoru; por. kod. Wpol. I nr. 303; Schles. Zeitschr. IX 304.

dacter dolorem, quem ab ea prius forsitan pre verecundia occultaverat, indicavit, erans ipsius meritis liberari. Cuius dolori ex solita pietate compaciens ipsam in i nomine benedixit, et ecce, mox signo crucis edito, celestis medicus affuit et nantis merito et pacientis fidei correspondens, sororem eruit a tormento simul a mortis periculo, ita quod sororibus, que aderant, Victoria scilicet et Wencez-a in Trebnicz postmodum priorissa, que tunc domine legebat ad mensam, cernen-us, dicta soror Razlaua os guttur atrocius stringens, omnino exspuit cruentatum.

Quomodo sanavit sororem in oculis. VII 2

Iam dicta domina soror Razlaua, multum deflendo fratrem suum germanum functum, in oculo contraxerat quandam visus inpeditivam albuginem sibique non odicum tediosam. Tali ergo sarcinata gravamine satis prudenter de relevamine gitavit. Nam ad suam recurrens mox dominam, ei, cuius beneficio erat in clau-ro, inpedimentum exposuit oculi, quo retardari poterat in servicio Ihesu Cristi, i per eam fuerat mancipata. Quod illa, pietate et fide plena, dum vidit, dice-t: „vade, accipe psalterium meum et cum ipso signum crucis facito super ocu-m tuum macula obumbratum et sanaberis“. Obedivit soror mandanti [1], credens [2] rbo domine, sciens [3] scriptum esse, quod omnia possibilia sunt credenti, accep-que psalterio, ut iussa fuerat, signum crucis expressit et statim albuginem, qua avabatur, evasit.

Aliud miraculum, quomodo sanavit inpedimentum visus sororis[4]. VII 3

Alia quedam soror de Trebnicensi monasterio, Gaudencia nomine, ex fletu utroque oculo incurrerat tam gravem albuginem, quod eam multis medicamini-s adhibitis repellere non valebat. Unum namque oculorum eius macula per to-m obtexerat ita, quod nil de ipso videre valebat, in alterius vero pupilla oculi rs remanserat aliqua albugine non obducta. De illo ergo aliquid videre poterat ulo, sed adeo diminute, ut homines plene non posset agnoscere. Cui Iuliana, ror eiusdem monasterii, volens ex caritate succurrere medicina, colirium, quod ultis similem oculorum infectionem habentibus profuerat, in oculos eius misit, sed chil in eis profecit. Quamobrem prudenti usa consilio, cum sibi humano videret on posse subveniri auxilio, ad opem divinam se contulit et per beate Hedwigis

[1]) mandato Kl. [2]) credula T. [3]) domine suc quia sciebat T. [4]) quomodo — sororis *nie ma* Kl.

merita sanitatem se consequi sperans, circuivit, dum solitarium esset monast
querens et illo cecucienti oculo diligenter considerans notavit locum, ubi q
in angulo ecclesie ipsa beata Hedwigis orare consuevit. Et explorans tem
vices venit, quando sola erat domina, surgentique ab oracione procidit ante
rogans suppliciter, ut signaculo crucis ipsius oculos consignaret infectos. Ipsa
hec videns et audiens a se peti, quod sanctitatis erat indicium ac declara
divine virtutis suaque superexcelleret merita, ex humilitate obstupuit et face
cusavit, dicens sorori petenti: „deus tibi parcat, quia, cum ego sim homo et
lutea fragilis, rem a me summe postulas potestatis. Desine ergo, nam frustra
ris sic querendo beneficium sanitatis[1], quod per me a deo[2] obtinere non po
Instabat nichilominus soror, ut ipsi benedictionem desideratam tribueret, ne
stitit, donec illa, pertinacie nescia et contencionis ignara, pietate devicta,
eam signum crucis faceret dicens: „te, soror carissima, dominus benedicat'
sic, quod auditu valde miserabile est, fugata caliginosa, que per decem[3] eb
das oculos ipsius occupaverat, macula, visum mox clarum recepit.

VII 4 Aliud miraculum, quomodo sanavit mulierem a cecitate oculoru

Quodam tempore dum esset in Rokethnitz et ibidem orando in ecclesia
solito faceret moram, una de pedissequis eius, nomine Katherina, pro allevi
fatigacionis ex diutina expectacione contracta vel alterius causa necessitatis
perrexit ad hospicium horaque conpetenti ad associandum dominam rediit.
versa vero invenit duas mulieres Theutonicas apud ipsam, quarum unam d
verat et cecam fuisse sciebat, tunc autem iam vidit videntem et audivit ma
gracias referentem deo et famule dei, domine Hedwigi, quia lumen oculorun
meritis procul dubio recepisset et ideo tamquam sancta merito esset ab on
veneranda. Ad vocem huius mulieris erubuit domina dolensque tantum thes
sic poni in publicum, quem summo conamine semper nitebatur abscondere, fe
divulganti sanctitatis eius preconia, dixit: „non ego, sed dominus illuminav
et fecit videre". Et fugit, quantum potuit, a facie verborum ipsius, ostende
in illis sermonibus commendaticiis nullatenus delectari, illa tamen sanctitate
extollere vocibus non cessabat. Advertens autem beata Hedwigis, quod prohib
simplici eam non posset ab hac commendacione compescere, cogitavit, si
muneribus quietari valeret et effundens de pixide nummos pro pauperibus rep

---

[1]) sic q. b. sanitatis *nie ma* T. [2]) a deo *nie ma* T. [3]) septem T. [4]
modo — oculorum *nie ma* Kl.

dedit ei. Quos illa suscipiens, de oculorum lumine simul et de munere gaudens abscessit. Tali ergo et novo hoc miraculo domum maiestatis sue, quam hec beata frequentavit tam fervide et inhabitavit tam sedule, dominus honoravit.

Aliud miraculum, quomodo servavit suspenso vitam[1].

VII 5

Pauper quidam furatus fuerat suo vicino pernam porci, id est[2] dimidium bathonem, et captus in ipso furto ductusque coram duce, ipsius sancte marito, iussus est absque mora puniri suspendio. Consanguinei vero suspendendi furis, recolentes domine Hedwigis ducisse pietatem fore magnam ad miseros venientesque coram ipsa rogabant, ut pro vita occidendi intercedere dignaretur. Ipsa supplicantium preces audiens et exaudiens, virum supplex adiit, postulans, ne pro re tam modica auferretur homini vita. Cui cum maritus responderet, quod eum iam suspensum crederet, si autem viveret, ipsum ei donaret, statim militem quendam, nomine Henricum Cattum misit, ut hominem liberaret. Qui velociter pergens et ipsum iam in ligno pendentem reperiens, evaginato gladio funem precidit[3] et sic sanus, qui suspensus fuerat, ad dominam venit eiusque procidit ante pedes, graciarum ei pro sua liberacione referens acciones. Hoc protestatus fuit in curia Romana[a] coram examinatoribus dominus Nycolaus[4] de Wirbina, qui de familia ipsius domine fuerat, presens quoque[5] erat, quando domina prefatum militem misit et quando fur de patibulo in sanitate reversus domine grates egit[6].

Item aliud miraculum, quomodo suspensum liberavit.

VII 6

Predicto miraculo simile notatum in scriptis quibusdam inveni, quod ideo bono, quia aliud esse puto ex hiis, que narrantur ibidem. Quidam facinorosus, publicus hostis ducis et terre adversarius proscriptus tandemque fuit detentus. Quem dux in carcerem trahi iussit propter noctis tenebras imminentes, ita ut dilacione remota mane diei sequentis morte debita plecteretur, antequam eius detencio fama prodente ad ipsius domine Hedwigis coniugis sue noticiam deveniret. Volebat

---

[1]) v. etc. Kap. Quintum miraculum Kl. [2]) porci et d. Kl. [3]) prescidit T. rescidit Kl. [4]) N. plebanus Kl. [5]) presensque T. [6]) gracias agebat Kl.

[a]) Nicolaus de Wirbina występuje w dokumencie z r. 1209, trudno jednak przypuścić, identyczność obu tych mężów, skoro wspomniany w legendzie Mikołaj w kilkadziesiąt lat później świadczył w Rzymie o cudzie św. Jadwigi (Grünhg. Reg. str. 82).

namque dux taliter festinando cavere, ne ipsa malefactorem suis intercessio more solito liberaret. Executores mandatum ducis eo celerius perficiunt, quo voluntatem plenius de agendis agnoscunt et illum, dum illuxisset dies, suspe relinquentes in patibulo ad propria revertuntur. Dum autem dei famula tarde consueverat, rediret ab ecclesia, dux obviam ei venit. At illa, que factum agnoverat, eum primo de crudelitate redarguit, postmodum suppliciter exoravi sibi donaret hominem mortis sentencia iam dampnatum. Ipse vero, presumens leficum utique mortuum, utpote diluculo iugulatum, protracto aliquamdiu exau nis solacio tandem dixit: „istum ut alios tibi dono". Accito ergo procuratore ei diligencius recommisit, ut velociter ad locum supplicii pergeret et hominem vocatum sibi incolumem presentaret. Minister vero dum allegaret ex oppo quod frustra contingeret laborem inpendi in hoc exequendo mandato, nisi fort daver defuncti sibi vellet adduci, presertim cum mane malefactor suspensus p dubio iam foret extinctus, imperantis nichilominus prevalebat auctoritas. Cui traire quia non licuit, execrabile funus adducere cogitavit, ut sic dominam de precepto supervacuo subsannaret et iuncto curru pergens perveniensque ad tibulum [1], funem, in quo pendebat miser pro demerito, amputavit et ipsum, credebat exanimem, reperiens vivum, cum stupore multorum, qui eius torment terfuerant, sine lesura ad presenciam domine deducebat. Nulli dubium, quin d potencia predictos maleficos inter torquencium manus ideo a morte preserva ut et famule sue fidelibus ostenderet merita et ipsis peccatoribus propter int dentis [2] iusticiam tempus concederet pro penitencia peragenda. Ex tunc man princeps, ut, ubicunque ipsa de cetero pertransiret custodias publicas, illico a rentur carceres atque ergastula vinctique ob ipsius reverenciam a captivita a vinculis eruti, gauderent restituti plenarie libertati.

VII 7

Aliud[3] miraculum.

Mulier quedam prope Leen[a], dum die dominico far suum in mola, que gariter quirna dicitur, moleret, ulcione divina baculus, quo molam trahebat, m eius adhesit adeo fortiter, quod eciam sui auxilio viri eam non valuit remo Cum ergo ei omne iuvamen deficeret et consilium, vir predictus lignum tam s

---

[1]) patibulatum Kap. [2]) intercedentem Kl. [3]) Septimum Kl. [4]) manui T

[a]) Dzisiaj Lähn koło Löwenburga; por. Knoblich: Lebensgeschichte der heiligen dwig str. 248.

m supra manum femine amputavit eamque duxit ad famulam dei, exponens totaliter, quod acciderat et ostendit per partem baculi, quam mulier tenebat ssolubiliter manui adherentem, casus, quem ei exposuit, veritatem. Ipsa ergo ienter illam consolans, in secreto pro ipsa oracionem obtulit domino et acce- s manum ipsius aperuit et a ligno, quo irretita fuerat, liberavit, rogans et mittens eidem, ne factum aliqualiter faceret manifestum. Sed latere non potuit, l deus ad suam gloriam noluit occultari.

Aliud miraculum[1].

VII 8

Occurrit et aliud miraculum, quod puto non esse tegendum silencio, sed magis dei, qui operatus est, gloriam revelandum[2]. Accidit quadam nocte, ut ipsa a Hedwigis ex vigiliis et oracionibus fatigata sompni violencia fuisset oppressa, cce lumen, quod accensum prope librum ad legendum tenuerat vigilans, dor- ntis lapsum de manibus cecidit ardens totaliter super librum. Audite mirabile! dela libro inherens ardebat et consumebatur ad tocius libri longitudinem nec en consumebat neque corrumpebat volumen. Quod a Demundi familiari domine b aliis compertum pedissequis postmodum devenit ad noticiam aliorum, ut vere tis ostendatur laudabilis dominus maiestatis, qui miranda potencia custodivit um ab igne devote sue famule codicem, sicut quondam inconbustum conserva- rubum ardentem. Pluribus quoque aliis operibus gloriosis mirificavit dominus sanctam suam in vita ipsius, de quibus supra iam aliqua sunt expressa, vi- et quod aqua in vinum mutata fuit et quod coram marito subito calciata ap- it, ut scribitur in tractatu[a] de austeritate vite ipsius, item quod lux celica sterialem ipsius exterruit et quod ymagine beate virginis multos curavit, ut in tatu[b] de oracione eius est positum.

Octavo sequitur de spiritu prophecie eius[3].

Cap. VIII

Quia vero non solum operacione mirifica, verum eciam cognicione preclara e admirabilis extitit ista sancta, dum viveret, ideo post miracula, que perpe- it in vita sua hec Cristi famula, non immerito explicantur aliqua, in quibus iisse revelacionis et prophecie spiritum declaratur. Irradiata namque luce

---

[1]) a. m. *nie ma* Kl. [2]) r. Octavum miraculum Kl. [3]) eius *nie ma* Kl.

[a]) Ob. cap. IV. [b]) Ob. cap. V.

superni luminis, limpido mentis cernebat intuitu, que tamen corporeis oculis videbat, multa quoque post longa tempora perficienda celestis lucis beneficio gnoscebat. Quorum quedam dum prediceret et ut predixerat, evenirent, converte tur mentes audiencium in stuporem, ammirantes in famula dei graciam dono sibi divinitus collatorum. Cepit quoque satis tempestive veri luminis claritas in splendescere, ita ut a sua iuventute usque in senectam et senium ad suorum complecionem dierum prenosset multos ac prediceret futuros eventus.

VIII 1 ## Quomodo predixit mortalitatem hominum futuram[1].

Quodam enim tempore, dum adhuc iuvenis esset, in die natalis domini nit, qui diceret coram ea sedente in mensa, quod arbor una cerasus, stan orto, recentibus esset floribus decorata. Quod audiens misit ad considerandu predicti flores in inferiori aut in superiori parte arboris pulularent. Qui missu erat, renunciavit, arborem in ramis inferioribus florescentem. At illa: „signum inquit, mortalitatis future, multi enim pauperes morientur homines isto a Et sic, ut predixerat, omnino evenit.

VIII 2 ## Quomodo predixit mortem marito suo[2].

Consortem suum premonuit, ut de castro Legenicensi non exiret, sed in diucius faceret mansionem et sciret prenoscens, quod, quam cito de ipso recedi non diu subsisteret in hac vita. At ille credulus verbis eius mansit trienn eodem. Tandem abinde recedens et usque in Lesnicz[3a] perveniens ibidem decu
1238 migravitque de hoc seculo infra dies octo anno domini millesimo CCXXXVII pultus in monasterio Trebnicensi.

VIII 3 ## Quomodo predixit pedisseque sue mortem[4].

Erat quedam femina nomine Katherina nacione Pruthena[c], sed per ipsam famulam de sacro levata baptismate et nutrita iunctaque matrimonialiter hon

---

[1]) venturam T. [2]) mariti sui Kl. [3]) Crozina T. [4]) m. p. s. Katharine

[a]) Ob. wyżej str. 559. [b]) Henryk Brodaty umarł 19 Marca 1238 w Kr i pochowany został w klasztorze trzebnickim; ojciec jego Bolesław zaś zmarł w I (por. Grünhg. Reg. I 192. [c]) Katarzyna ob. wyżej str. 537.

iro, nomine Boguzlao de Sauon. Huic femine, quia ipsa specialiter extitit famiiaris [1], multa predicebat futura et eciam ea, que ipsa Katherina in suis revolvebat ogitacionibus, ei sepius declarabat. Unde semel ei aliqua cogitanti de vita presenti, nspirans respondit dicendo: „o Katherina! cur frustra de presentibus occuparis, um sis subito moritura?" Quo audito expavit mulier et timor irruit super eam, ciens, quod verbum in ore [2] ipsius domine utique verum esset. Videns ergo eam ic vehementer turbatam dicebat: „noli Katherina tristari, quia tu quidem morieris, ed iterum revivisces et hoc tibi signum. Ecce concipies et paries filiam, que moietur et tu post eam decedes". Mulier hec nondum gravida erat sed procedente empore nata filia, ut ei predictum fuerat, est [3] defuncta, ipsa quoque mater ppressa egritudine valida per triduum pro mortua tenebatur. Non autem est trata sepulture [4] pro eo, quod valde modicum in ea videbatur de vitali spiritu remansisse, unde nec ignem corpori eius pro experimento vite appositum senciebat. andem restituta fuit, ut pie creditur, per merita beate Hedwigis pristine sanitati, t in hoc manifestaretur et propheticus spiritus, quem beata in se habuit, et virtus ivina, que meritis ipsius assistens vitam sibi devote et familiari femine reparavit.

Quomodo predixit pedisseque sue, quali morte deberet mori. VIII 4

Habuit quoque beata Hedwigis procuratricem sibi multum familiarem et gram, que Demundis proprio nomine vocabatur. De hac in absencia eius, sed presente Katherina predicta, cum magna compassione dicebat: „Demundis ex hac vita diosa morte decedet". Tristem, proch dolor, propheciam lugubris comprobavit ventus. Nam post felicem transitum sancte aliquot annis femina supervixit, sed andem morte subitanea ex hac vita migravit.

Quomodo predixit filii sui occisionem. VIII 5

Triennio antequam occideretur dux Henricus, filius beate Hedwigis, ipsa maer cuidam sorori Cisterciensis ordinis in Trebnitz, Adelheydi nomine, dixit; „sis emor filii mei, quia ex hoc mundo more in lecto decumbencium [5] non transibit". ui dum soror stupens ac territa responderet, inquiens: „absit domina, unicus vois est, ideo timetis, ne forte sic ei eveniat, abicite hunc timorem"; e contrario sa dicebat: „non timeo, sed certissime scio, quod occisione occumbet". A quibus

[1]) famularis Kap. T. [2]) in ore *nie ma* T. [3]) et T. [4]) n. a. sepeliebatur Kl.
[5]) discumbencium Kl.

autem esset occidendus, subticuit, hac putatur de causa, ne forte, si Tart preconizasset adventum, homines nimium territi aut pusillanimes effecti a convolassent presidium ante tempus. Annis autem tribus completis*), ut pred

*) *W tłumaczeniu niemieckiem legendy o św. Jadwidze wydanej w rok utrącony jest w tem miejscu następujący opis najazdu tatarskiego z roku 12*

. . . und do sich nw alszo die drey iar vorlyffen, alsz sy vorkundet und het, do quomen dy Tattren yn dy landt und was die ursach geweschen ist, her nach:

Alhy volget dy ursache, warumbe zu den geczeitten der he Hedwigis dy tattern alszo mit groser macht in dy Schlesien und komen sein und solche grosze grausame tat geubet*.

Bey den selbigen getzeytten do regirtte eyn mechtiger unnd reycher T scher keyszer in dem aufgange der sonnen; derselbige under ym vil konig und herren het, welcher mit dem namen Bathus geheyszen was. Dyszer h hette auch eyn gemahel, welche im vortrewet was nach weysze und gewonhe Tatteren. Dysze Tatterische keyseryn offte und vil mal horthe sagen von yre ren und ritterschafften von denn syttenn unnd gewonheyten der Cristenland dy gar loblichen und erlichen werenn. Auch dessgleichen von der groszm yrer fursten, herren und ritterschaften und allewegen dy selbigen bereyth were vorfechten denselbigen yrenn cristenlichen glawben nicht alleyne bisz uff di gissunge ires blutes, sonder auch bysz yn den todt. Do disze keyszerin o hette gehoret von den yren solch grosz lob der cristenlichen fursten und schafft, auch von den loblichen und erlichen gewonheytten derselbigen land stetten, wart sy entzundet aus groszer hitziger lybe und ynbrunstiger begire che landt und stete, deszgleichen dy ritterschafft der cristenheyt personliche beschawen. Dem nach anlage sy yrem heren dem keyszer mith fleyssiger und bethe, yr solches czu erlawben, das sy mocht erfaren dy dingk, welche yr gesaget ire herren und ritterschafft. Aber der keyszer allewegen dy bethe y saget und abschlugk. Aber wywol er yr nicht erlawben wolth yr begeren, l doch nicht ab von solchem vornemen und von yrer bethe, czusaget und bet, von deswegen sy ausz dermassen sere erfrewet wardt in yrem he unnd gemute.

*) Por. Szajnocha: Próbka podań historycznych (Szkice historyczne I. Lwów str. 73 i nast.)

rica rabies partes Slesie invadens in tantum prevaluit, ut ipsa domina[1] igis cum filia sua et uxore filii sui, domina Anna, pro vitando periculo se ad

[1]) d. sancta T.

volget hernach, wie dy Tatterische keyszerin sich zubereytthe vill yrer herren, graffenn und ritterschafften, nach dem und yr keyszer yr herre erlawbet het czu beschawenn dy lande unnd stette der cristenheyt unnd auch yre herlichkeyt und ritterschafft.

Unnd do der keyszer nw sahe, das seyn frawe alszo begerlichenn was czu awenn dy landt der cristenheyt, do versorgete er sy mith eyner mechtigen chonen geselschafth seyner fursten, graffen unnd ritterschafft, deszgleichen golde, silber unnd edel gesteyn, uberflussiglichen unnd unaussprechlichen, mith solchen geleythes bryffen, domith sy sicher mochte aus und eyn czyhen, lle hyndernysze bysz czu den enden, da von sy geczogen was als eyne ge-e keyszerin. Do sy alszo vonn yrem herren, dem keyszer solche grosze gabe leszgleichen dy geselschaffthe der fursten unnd herren entpfangenn het, do sy aus mit groszen frewdenn czu beschawenn dy lande der cristenheyth wo alszo dysze keyszerinn hyn qwam mith yrer ritterschafft, wardt sy erli-entpffangenn und mith grossen gaben geereth und begabet von furstenn, n, lande unnd stetten, als eyner solchen mechtigen keyszerinn wol czimlichen Unnd czu letzte, do sy alszo kam in dy Schlesien an dy grantze des Czotten-s, etwan der Furstenbergk genandt, von welchem berge dy alden Cronicken , das dy alden edeln fursten in Schlesien und Polan ire ursprungliche geburt und uff dy czeyt mechtiger schlosz czwey yn der Schlesien seyn gelegen, emlichen der Furstenbergk und Lewbes, welches nw vorwandelth ist czu ey-geordentem Closter der vetter Cistercienser des heyligen Benedicti und uff igenn czeyt dy namhaffteste statt yn der Schlesienn was der Newmargkt n gebawet vonn den fursten der czweyer schlosser obgenanth; czu welcher Newmargkt ist auch komen dy obgenanthe keyszerinn mith yren herren und schaffth dy czu beschawen. Unnd do dy burger sahen und mercketen solchen en unausprechlichen schatz, welchen dysze keyszerin bey yr hette, do gingenn usamen yn eynen rath unnd sprachen czu eynander, das es untzimlich were, yn solche unglawbige frauwe mith solchenn groszen schetzen beyde sylber, und auch edelgesteynn uns entwerden solde; darumbe wollenn wir sy mit-den yren, herrenn unnd dyneren durch unszer gewalth uberfallen und czu schlahen und yren schatz under uns unnd untter unszer burger beteylenn.

castrum, cui Crozna vocabulum [1] est, transferret. Et dum moraretur ibidem, q nocte vocata secretaria sua, proprio nomine dixit ei: „Demundis! scire debes

[1]) nomen Kl.

Alhy dy burger und dy gemeyne der stat zu dem Newmargk ersch dy Tatterische keyszerinn mytsampt yren herren, ritter unnd kne und nicht mer dan czwo meyde vonn yren dynerinn dar vonn le quamenn.

Solchem boszenn unnd unbedachtem ratthe sy nachgingen unnd ersc herren, ritter und knechte mitsampt der keyszerin und yre iuncfrawen und d und nymandes lebenn lyszen bysz uff czwo aus yrenn iuncfrawen, welche sic borgen hetten inn den finstern kelern und holern und alszo mit groszer vo keyt dar von lebende und hernachmals schwerlichen wider heym czu lande Do sy alszo wider heym komen waren, sagete sy irem herrenn dem keysze groszem weynen und weclagen den yemerlichen todt seynes gemahels, und w wo das geschehen was, und sprachen: o allermechtigester keyser, wir habe der keyszerin deynen gemahel und mit yren fursten und herrn geczogen manche stath und landt der cristenheyt, do man uns grosse ere und enpotten hat mit gaben und ander dingen auszgenommen yn eyner stat, mit namen Newmargk genennet ist und gelegen yn der Schlesien. Do ist frawe dy keyszerinn mitsampt yrenn fursten unnd herren boszlichen ers und ermordet worden von den burgern der selbigen stat — und wir czw dar von komen mit groszen angsten unnd noten. Do dyszer keyszer erhoret yemerliche mere von seynem lyben gemahel, deszgleichen von seynen herre ritterschafften, auszdermassen sere erschrack und alszo aus grimmigem czo weget sich vor eydete und sprach, das seyn hewpth nicht solde rwe haben her solchen mordt, der geschehen were an seynem gemahel unnd an denn se ann der cristenheit gereche mit groszem blutvorgissen, vorherunge und vorwi yres landes. Demnach lysz er ausruffen milden unnd reychen solt durch drey iar lang allen den, dy im helffen wolden an der cristenheyth rechen den todt herren und seynes gemahels. In welcher czeyth vorsamelth wurden bysz funfhundert tawsend mann.

Do diszer Tattarischer keiszer, Bathus genant, hette czusamen bracht streytparer leute, do teylet er das selbige her yn czwey teyl*; mit dem

*) Podział armii tatarskiej na dwie części stwierdzają źródła pierwotne. Roger sie pochodu tatarskiego p. t. „Carmen miserabile“ (ap. Endlicher Mon. Ung.) c.

m amisi filium meum. Unicus filius meus, quemadmodum avicula, velociter fugiens me recessit, ipsum in hac vita de cetero non videbo". Collecto namque exercitu

---

ere czohe er selbest personlich yn Ungern. Und was czu den geczeyten koniges ele des virdenn nach der geburt Cristi des herrenn tawsent czweyhundert und m eynundvirtzigesten iar und dy czeit was czu Rome babst Honorius der dritte nd Fridericus der ander keyszer ym Romischen reych. Und thet als grosz bluth orgissen ym Ungerlande, das da von nicht wol zu schreibenn ist und worden vil roser herrn, bischoffe und prelaten erschlagen und nemlichen herczogk Colmanus es koniges bruder*. Darnach das ander here schickte her durch Rewssen und Po-n. Des hawptman was eynn konnigk, mit namen Peta, welcher mit seynem here nch groszen yamer, mordt, rawb unnd prandt styffte in denselbigen landen, das un-lawblichen ist czu schreyben; alszo das menyglichen mith groszen forchten unnd ngsten umbgeben wardt. Sulche yamerclage offtmals quam vor den edelen herczo-en inn Polan unnd Schlesien die selbe czeyth genanndt Heynrich der ander mith em barthe** unnd eyn son der heyligen frauwenn Sandt Hedwigen. Do er also il mal vornomen und gehort het dy grosze grawsamkeyth der Tattern, dy sy betten an iuncfrawen, frawen und kindern, an kyrchen und ander yemerliche that, us groszem schmerzen und yamer bewegeth wardt ynn mitleydunge des armen

ówi: Batus ad dictam portam Russiae, quae propior erat ad locum, in quo rex ongregabat exercitum, recto tramite properavit (do Węgier) . . . Peta rex per Poloniam irigens gressus suos . . . W kron. Wielkop. c. 71 czytamy: Baty transiens per Russiam oluit intrare Hungariam, sed priusquam fines Hungarorum attigisset, partem sui exercitus ontra Poloniam destinavit; opisawszy spustoszenia, jakie ten oddział w Polsce dokonał, odaje: Baty vero cum intrasset Hungariam. Por. także Tomasza ze Spalato (Hist. Sa-onitana (ap. Lucius de regno Dalmatiae p. 350; kron. hipat. P. Sobr. II 178). Wobec ych świadectw nie można Batego stawiać na czele wyprawy przez Polskę, jak to Dłu-osz czyni (VII 265) a Szajnocha w osobnym dodatku do szkicu o św. Kindze (Szkice ist. I p. 64) jeszcze dobitniej stara się udowodnić.

*) Nieszczęśliwa dla Węgier bitwa stoczoną została nad rzeką Sają 12 Marca. Kolo-an ciężko został raniony i wkrótce potem umarł. Zginęli tu Maciej, arcypiskup stry-ński, Ugryn koloceński i Grzegorz biskup jauryjski; por. Rogeri l. c. c. 28 i Thomas palat l. c. 350. **) Henryk II Pobożny, syn Henryka Brodatego objął po śmierci ca rządy na Szląsku oraz zwierzchniczą władzę nad książętami polskimi (Chron. inc. Pol. 489 „cum assumens gubernacula Polonie monarchie").

idem filius, qui patris successor in dominio erat, Tartaris processerat o
ad bellandum cum ipsis fuitque in eodem prelio interemptus anno d

---

cristlichen folckes und gedachte das lenger nicht czu leyden und czu dulden bereytte sich mith aller syner ritterschafft den alszo wider czw stehn mith schwertte, und vormeynte, er wolde lyber ritterlicher als ein ritter Cristi st dan lesterlichen leben und weychen und wolt alszo streytten umb seyn vate und seyn leben setzen vor seyne arme lewtte. Doch wolt er nicht streiten her het seyne lybe mutter dy heylige Sandt Hedwigis vor dar umbe geratf welche dy czeyt czu Crosznaw was mith sampt yrer tochter frauwen Gertrud czeyt eptischin czu Trebenitz unnd frauwen Anna yres sones gemahel. W wuste durch dy eyngebunge des heyligen geystes dysze yemerliche plage der Polan unnd Schlesien. Do der ritter Cristi alszo czu seyner mutter qwa heyligen Sandt Hedwigen und sie bath unnd rathfraget, wie er sich halden yn den sachen, do sprach sy czu ym: dw meyn aller lybester son, vortzeuhe eyne cleine czeyt, so wirstu glucke unnd gesigt haben uber deine fyndy. Das sy darumbe, wen sy wuste wol durch eyngebunge des heyligen geystes, da schweher, der konig aus Behemen ym zuhulffe wurde komen, aber sy vors das vor ym. Do sprach er: lybe fraw mutter, ich magk nicht lenger vort wen der yamer des armen folckes ist czu grosz; darumbe wil ich streytte meyn leben setzen bysz yn den todt durch des cristlichen glawben willen. mutter hort dy wordt yres sones, hatte sy villeicht erkandt den willen d mechtigen gottes und sprach: lyber son, dw czewhest hyn czu streyten, ad komest nicht wider. Und nach den wortten nam urlaub diszer ritter Cristi ve ner muter und mit solchem troste von yr abschidt und was dysze wordt fleys betrachten ynn seynem hertzen.

Alhy herczogk Heynrich der heyligen frawen sandt Hedwige streyttet mith den Tattern uff der Walstadt bey Lygenitz und do erschlagen und seyn herren und seyner ritterschafft ga mith em.

Und do er alszo czu seynem here wider qwam, do sprachen dy poln herren czu ym: Hochgeborner furste, genediger herre, wyr wollen czyhen streytenn wyder dy unglaubigenn unnd ere unnd gut erwerbenn unnd erla unnd yre grosze habe und gutter under uns teylen, uff das nicht dy Be qwemen, unnd yn unszer ere czu czwgenn ader czu eygentten. Unnd das sp

illesimo CCXLI, ut dictum est in principio, sed eius interitum nondum rumor ad ca remociora detulerat. Demundis autem consolari volens dominam quasi tristem[1]

[1]) quasi tristem *nie ma* Kap.

als yn eynem homuth. Unnd alszo nach dyszem beredenn ist der edele ritter risti herczogk Heinrich geczogenn czu dem streytte mith dehn seynenn uff dy ttern unnd unglaubigenn. Und ist uff beydenn seyttenn gewesen eynn harter reyt unnd ist geschehenn uff der Walstadt*, uff eynn meyll weges von Lygenitz. och nach langem streiten habenn dy Polenn das felth vorlornn unnd seynn yr r vil erschlagenn wordenn unnd mith ynn der edele furste und Ritter Cristi herzoge Heinrich. Unnd alszo dy habe unnd gutter, dy sy vormeynttenn under sich u teylenn, das erkrygeten und teyletten ander. Doch dyser edele furste in dem menn der heyligenn Dreyualdikeit sich czu dreymall** durch dy fynde schlugk ith etzlichenn denn seynenn unnd sich alszo von mudikeyt wegenn an eynen chen bawm leynete, an welchem ym seynn hawbt wart abgeschlagenn vonn den denn. Unnd alszo der edele unnd hochgeborne furste inn gantz Schlesien unnd lan aldo seynn ende nam.

lhy volget hernach unnd wie die heyligē frawe sandt Hedwigis entchlaffen ist und ynn deme trawme gesehen hath, das dy sele yres sones herczoge Heynrichs etc.

Ustęp ten z nieznacznemi zmianami znajduje się w łacińskiej legendzie na stronie 562 i 563.

lhy dy Tatternn namen das howpth des edelen hernn herczoge Heynchs und stackten das an eyn spyesz und furtten das vor das haus Lygenitz.

Do nw der edele furste und ritter Cristi todt und ym seyn hewpt abgeschlan was, do namen das hewpt dy wuttenden Tattern und spisten esz an eyn lans sper und also mit groszem schal qwamen geczogen vor das haus Lygenitz***;

*) W najdawniejszych pomnikach miejscowość ta nazwaną jest „Wolstadt" (u Dług. bre pole) por. Chr. pr. Pol. M. III 489. **) Dług. VII, 273 i nast., którego opis wy tej na nieznanem polega źródle, wspomina również o trzykrotnej walce Henryka Tatarami wśród ucieczki z pola bitwy; w trzeciej potyczce pchnął go Tatarzyn dzidą. d pachę a Henryk opuściwszy rękę spadł z konia. Tatarzy powlekli rannego księcia na k i ucięli mu głowę. ***) Zgodnie z kat. bisk. krak. kod. V (M. P. III 358),

et verbum, quod putabat eam ex opinione dixisse, veraci responsione repelle
piens, dixit: „domina nuncius nondum venit nichilque auditum est de hiis, que

---

wenn uff dy czeyt kein stadt da was — nicht mer wenn drey kretzmer un
mol — benumpt dy bruckenmol — und schryen alszo mit lawter stymme u
schloss czu den, dy da uff waren:* sehet das hewpt eures herren und u
sigk unnd uberwyndunge, uff das euch auch nicht eyn solches widerfare, szo
gebet uns das schloss. Do gaben in dy yn dem schlosse eyn solche andtw
o yr boszen und grausamenn morder unsers allerlibesten herren, lyget
hye; unszer herrn werdet yr nymmer mer. Und von dem wordt lyget nicht
hat dy stat den namen entpffangen Lygenitz**. Und do dy Tattern hortte
hartte andtwordt und merckten yre strengmutikeit, czogen sy wider von
schlosse und worffen das hewpt des edelen fursten yn den see bey dem dorff
schwitz genant und richten yre spytzen uff den Newenmargkt*** czu. Do dy
vornomen dy zukunft der unglawbigen, gingen sy balde czu ratthe, was y
thun were und alszo mit eynen gemeinen ratte beschlossen mit der gantze
meyne und geboten yren weybern und tochtern vor sy zu komen und vorma
sy und sprachen: lyben frawen und tochter, ir habt bisz hy her gehoret,
grausamen Tattern solchen yemerlichen und merglichn schaden thun und alle
heren, vorprennen und morden, auch frawen und iunckfrawenn schwechei
ander grosz unaussprechliche grausamkeyt uben. Nw ist yr macht also grosz
wir in nicht wol getraven zu widerstehen. Darumbe haben wir eyn lyst un
erdacht, das wyr yn, ob got wil wol widerstehenn wolln, szo yr unszerm rat
gen werdet. Darumbe vormanen wir euch, wolt an sehen und czu hertzen

Dalemilem (Fontes rr. Boh. III 174) i Pułkawą (ed. Dobner str. 217); por. I
VII 277.

*) Por. Dług. l. c. (z nieznanego źródła): . . . caputque ducis Henrici castr
ostendant et per interpretem, quatenus sibi duce suo Henrico victo et occiso, c
aperiant, mandant. Sed a castrensibus convenienti responso edito, quod pro uno int
duce plures illis duces fili optimi ducis Henrici superessent. **) Liczne doku
w których wspomnianą jest Lignica przed r. 1241, stanowczo przeczą temu późnie
podaniu. Prawdą jest jednak, że dopiero po wojnie z Mongołami otrzymała
prawo samorządu miejskiego (por. Schirrmacher: Liegnitzer Urkundenbuch n
***) Źródła niewspominają o pochodzie Mongołów pod zamek średzki (Neum
Ustęp ten skreślony został niewątpliwie na podstawie miejscowego podania.

quapropter opinionem hanc relinquite et nolite vobis credere in hac parte". At illa: „sic est, ut dixi, sed cave summa cum diligencia, ne alicui detegas, ut ad nurum

---

liszen groszen yamer und grausame schande, dy sy teglichen uben und also unserm rathe und gebote gefolgigk sein, uff das yr nicht mit sampt unsz und unsern cleynen kyndern in solchen grausamen yamer und elende fallet. So ist unszer gebot und unszer rath, das yr thun werdet. Wir wollen uns vorbergen yn dy holl der keller mit unszerm harnasch und gewere, und so dy fynde komen, szo geth yn entgegen mit ewrem besten geschmucke und cleydern und nemet sy an mit gutten willen unnd mit grossen frewden und saget yn, das wyr alle wegkgeflohen seyn von forcht wegen. Den pfleget yr uff das aller beste mith wol gewurtzter speise und mith getrencke und alles was sy begeren werden; und wen es dan uff den abendt kompt und yr sehen wert, das sy wol getruncken haben und von yn gethan yre waffen und gewere und wo yr kondt mit fuge, yn dy selbigen behaldet und vorstosset. Und wen sy sich zu rwe haben geleget, so gebet uns ein czeichen mit der radt glocken, szo wollen wir uff seyn und sy alszo uberfallen und erschlahen. Welchem yrem rathe und gebote yre weyber und tochter yn vorhyssen getreulichen zu folgen und zuvorbringen nach allem yrem besten vormogen. Und dem rathe nach ist es alszo geschehen, wy sy den frawen geboten und befollen haben. Alszo das sy yn yre gewere nnd geschosz vorborgen haben und ynn gutlichen und frunlichen mit speysze und tranke ausgewartet haben und do es sy alszo czeyt hat gedaucht, haben sy dy rathglocken gelewttet. Do seyn komen yre menner und bruder und haben da untzelich vil der Tattern erchlagen, das gleichsam ein cleyner bach von den blut der unglawbigen geflossen ist bey der pfarkyrchen bysz czu den thore. Und dy burger haben alszo mit freuden den sigk behalden wider dy unglaubigen.

Alhy folget, wy der Behemysch konik Wratiszlaus seynem schwager herczogk Heynrich mit groszem folcke zu hulffe kam und bey der Costeplotz gar vil Tatternn erschlugk.

Auch ein grosse menige der Tattern, dy nicht mochten herberg gehaben und rawm in der stat Newmargk, czogen bysz gen der Costeplotz* und do sych legerten. Alszo quam der bemissche konik Wratislaus** mit einen groszen folcke seynem

*) Kostomlat wieś należąca do klasztoru św. Wincentego niedaleko Wrocławia leżąca na połud. zach. od tego miasta. **) Wiadomość o zbrojnem wystąpieniu Wacława przeciw Tatarom jest bajeczną. Palacky (Mongoleneinfall) opierając się na liście Wacława

et ad filiam meam tristis hec relacio non pertingat“ [1]. Putabat enim, quia sola loquebatur infra nocturnum silencium in conclavi, quod mutue collacioni [2] ips

---

[1]) perveniat atque pertingat Kl. [2]) *w* T. *dopisano na boku*: colloquucioni.

schwager czu hulffe. Und gleich an den tage, do der edele ritter Cristi here Heinrich erschlagen wart, lag er mit seynem folcke bey einem schlosse Schw haus* genant uff drey meilen von der Walstat, da der herzoge Heynrich erschl wart. Und alszo durch yn alle dy andern tattern erschlagen seyn und aus dem l vortreben.

Do nw dy heylige fraw sandt Hedwigk vornomen hatte durch potschafft, yr lyber son, herczoge Heynrich erschlagen were mit sampt vil seyner rittersch do schickte sy sich von stunden uff und czoch uff dy Walstadt, do dy schlacht schehen was. Do sy also sahe dy Cristen und unglawbigenn under eynander menget, do vil sy nyder uff yre knye, bat got den herren durch den getr dinst seyner ritter unnd merterer, das er yr wolde geben eyn czeychen, da mochte erkennen dy Cristen von den unglawbigen, uff das sy nicht alszo mit unglawbigen unbegraben blyben und alszo czu den geweichtenn stellen moc gepracht werden. Durch solches yr ynniges gebete got der herre yr eyn czeyc gab, wann dy Cristenn wandten alle yre angesichte ubersich gegen dem hy czw bedewtten, das sy yre blut vorgossenn hetten umb des heyligen cristlic glawbens willenn; unnd dy Tatternn und unglawbigen yre angesichte under czw der erdenn. Und da dysz wundertzeychen alszo geschahe, dy heylige fraw s

(w którym tenże twierdzi, że Tatarzy z obawy przed nim 40 mil z pod Lignicy uci przypisuje temu królowi ocalenie chrześcijaństwa i cywilizacyi od zagłady a Grünh (Reg. ad. a 1241) uważa to pismo również jako najgłówniejsze źródło do tego naj tatarskiego. Faktem jest jednak 1) że po bitwie lignickiej przez cały jeszcze mi plądrowali Tatarzy na Szląsku, co wynika z listu Jordana Minoryty do ks. Brabanck pisanego, według którego nieprzyjaciel około 9 Maja (a więc w miesiąc po bitwi gnickiej) do Morawii wkroczyli (Erben Regesta Moraviae nr. 1033). 2) Faktem także to, co twierdzi Dług. zgodnie z współczesnemi dokumentami, że prawie przez miesiąc oblęgali Tatarzy różne grody morawskie, gdzie im podobnie jak na Szląsku czoła nie stawił (Boczek: Cod. dypl. Mor. III p. 69, 80, 200, 20, 19, 44).

*) W pobliżu Jaworza. Do dziś dnia zachowały się te ruiny zamku należącego rodziny Schweinichen; por. Schles. Zeitschr. XI 349.

do nullus hominum interesset. Sed soror Pinnosa, in eodem requiescens
que dormire putabatur, colloquencium verba audivit. Tacentibus autem

Got mith groszem fleysz danck saget unnd darnach begunde sy fleyssig-
zw suchenn denn leychnam yres lybenn sones, den sy nicht wol mochte
von der vorlust wegen seynes hewptes. Wenn do er am letzten von yr
gab im eyn gurtel* vonn seydenn gemacht, welchen sy an ym fandt ge-
uber seyne cleyder; bey demselbigenn wartzeychen sy yn erkante und
alszo vorsichert, dasz dysz seyn leychnam were, welchenn sy mit grosser
wirdikeyt lysz uffheben nach cristlicher ordenunge und neben ym den
rnen unnd gestrengen herren, herren Puppo**, der dyselbigen czeyth
er czu Prewssen geweszen unnd auch mith vil der seynen czw hulffe her-
ynrichen wyder dy unglawbigen czu streyt getzogen was und neben ym
n. Dysze czweun edele leychnam mit groszer unnd sunderlicher ere hat
ren dy heylige Hedwigis genn Breslaw, in das closter des heyligen sandt
dens des heyligen sancti Francisci***, welches closter der offt genannte

zegół podany przez Dług. (VII 277) o poznaniu zwłok Henryka po sześciu
lewej nogi został przy otwarciu trumny w r. 1832 stwierdzony. Por. Grünhg.
. 216. **) Że Poppo z Ostierny nie zginął w bitwie lignickiej, udowodnił
zewicz VII 62, chociaż już przed nim powątpiewano o prawdziwości tego szcze-
t (Gesch. Preuss. II dod. III) w osobnej rozprawie zbija to twierdzenie Dłu-
zuty jednak, jakie z tego powodu czyni naszemu historykowi, zupełnie są nie-
iwione, gdyż wiadomość tę zaczerpnął Dług. z napisu grobowego w wrocławskim
w. Jakóba. Dzisiaj tablicy tej już nie ma, ale przytaczamy dwie zapiski, które
z tego samego pochodzą źródła. W Roczn. magistratu wroc. (M. P. 681) czy-
1241: „. . . fuit occisus a Thartaris dux Henricus, qui devastaverunt totam
Poloniam et dominus Poppo generalis magister ordinis Pruthenorum sepultus
avie in ecclesia s. Iacobi". Inną zapiskę przytacza Thebasius (Liegn. Jahrbü-
62). . . . In eodem belli interfectus est dominus Poppo magister generalis or-
um hospitalis beatae virginis Mariae de domo Theutonica cum pluribus fratri-
em ordinis hic sepultus". Poppo żył jeszcze długie lata po bitwie lignickiej
41 nie był nawet jeszcze mistrzem. Mimo zaprzeczenia Voigta (l. c.) udział
w walce z Tatarami jest prawie udowodniony; por. Schirrmacher Friedrich III
Szajnocha: Św. Kinga przyp. 64; Ss. rr. Pruss. III 390 n. 3; 574 n. 2;
: Reg. I 215. ***) W roku 1240 sprowadzeni zostali Minoryci z Pragi

illis, ut domina iusserat, post triduum nuncio veniente et divulgante, quod derat, compertum est, ducem in bello cum multis eodem die, quo mater pr rat, corruisse.

VIII 6

Quomodo predixit maleficia ducis Bolezlai[1].

Non solum autem prenunciabat mortem corporum, sed eciam animar rerum pericula predicebat. Quadam enim vice audiente domina Anna, nur de nepote suo duce Boleslao[a], filio eiusdem domine, tunc absente, dolorosis v

---

[1]) *W kodeksie Henrykowskim pod powyższym nagłówkiem umieszczony jest ustęp a ustęp V I całkiem jest opuszczony.*

herczoge Heynrich von gottlicher ermanunge hat lassen bawen bey seynem le unnd do mitsampt dem edelen herren Puppo hoemeister in dem chore lasse grosser erwirdikeyt bestattenn, unnd darnach dy andern cristenlichen herren ritter hat sy lassenn bestatten yn dy umblegenden kyrchen der dorffer mi szen eren.

Alhy hat dy heylige fraw gestifftet dy probestey Walstat gen ordens des heyligen Benedicti in der eren des heyligen crewtz

Und do yr lyber sonn erchlagenn wardt, stehet der hoe altar in de chen der probestey uff der Walstat genandt, welcher geweyhet ist in der ere heiligen dreivaltikeit und in der eren der iunckfrawen Marie. Und disze pro hat gestifftet dy heylige frawe Sant Hedwigk durch bette yres sones gemahel Anna und der reychlichen begabet. In welcher wonenn veter des ordens des ligen Sandt Benedict und gehoret under dy aptey Oppatawytz, dy gelegen is dem lande czu Behemen. Auch hat dy heylige fraw Sandt Hedwigis begabet probestey czu der Walstat mit einem stucke von dem heyligenn fronen crewtz herren Ihesu Cristi, unnd sunst auch an der heylthum mer, dasz von kurtz gen hie nicht geschryben ist*.

[a]) Por. Chron. princ. Pol. (M. P. III 491); kron. Wielkopol. (ibd. II st c. 88); Grünhg. Reg. I 269 p. r. 1249.

do Wrocławia i otrzymali od Henryka II klasztor św. Jakóba w mieście położony. Grünhagen Reg. I str. 205).

*) Wiadomość ta w żadnem nieprzechowała się źródle; wydaje nam się jednak kiem wiarogodną. Por. Grünhagen: Reg. I 223; por. także Klose I 375 n. 43.

oquebatur: „ve, ve tibi, Bolezlae, quanta mala tu adhuc inferes terre tue!“ Hoc utique adimpletum fuit, secundum quod quidam declarant, quando idem dux Bolezlaus alienavit clavem terre, castrum videlicet et territorium Lebusanum et lum per multa, que suis ipse movit temporibus, prelia, non tantum perdicionis erum, sed eciam extitit quampluribus causa mortis. Unde quasi in exordio dominaionis eius, cum sumpsisset in terra Slesie principatum, propter mala statim suorta incepit populus gemere, quoniam per ipsius exercitum [1] in ecclesia et in ciiterio Novi fori promiscui sexus homines perierunt incendio circiter octinenti et alia plura pericula per ipsius tyrannidem in Polonia diversis temporibus ontigerunt [A].

Quomodo predixit procuratori suo mala, que passurus erat. VIII 7

Domino quoque [2] Lutholdo [a], capellano et procuratori [3] suo, dicebat ipsa famula dei: „compacior tibi, domine Lutholde, quia nepos meus, dux Bolezlaus, ibi multa faciet mala, te tuosque omnes bonis omnibus spoliabit“. Idem vero Lutholdus, quia tunc in magna gracia ducis erat, quasi indignatus de verbo domine respondebat: „utinam vos, domina, semper pacem habere possetis, ego atque mei bene semper habebimus cum Bolezlao, domino meo“. At illa intuita eum dixit: ego quidem pacem habebo, sed tibi eveniet, quod iam dixi“.

[4] Alia [5] prophecia de uxore ducis [6] Bolezlai adducta. VIII 8

Eidem duci Bolezlao dum adducta fuisset domina [b] sibi matrimonialiter copulata, filia comitis de Anhalt, et eam beata Hedwigis primo suscipiendo respiceret, statim predixit ei, quod a viro suo plurima ipsam mala perpeti oporteret.

---

[1]) exercicium T. [2]) eciam T. [3]) cap. procuratorique T. [4]) Quomodo predixit mala superventura uxori ducis Boleslai Kl. [5]) Alia *nie ma* T. [6]) ducis *nie ma* T.

[a]) Ob. wyżej str. 551. [b]) Jadwiga córka hr. Henryka z Anhaltu zaśl. Bolesławowi Łysemu w roku 1242; um. 21 Grudnia 1259 (Grünhg. Reg. II 84).

[A]) *W tłum. z r. 1504 czytamy:* ... durch manigfeldige czweytracht und kryge, welche er angefangen und auch vorpracht hat, das mann dan fyndt clerlichen yn der kronicken der Polnyschen fursten unnd herren.

VIII 9 ## Quomodo predixit sororum de claustro extractionem[1].

Preterea quod prefatus Bolezlaus duas, quas habebat in Trebnicensi clau germanas sorores suas domino traditas[a] esset violenter extracturus de ipso m sterio, ipsa similiter, antequam fieret, enarravit. Et hec singula, ut predixe evenerunt. Una tamen de abstractis a claustro sororibus eius, scilicet do Agnes, ad monasterium rediit et in ordine vitam finivit.

VIII 10 ## Quomodo predixit apostasiam fratris.

Quidam, Fridericus nomine, Sophie filius[A], professus fuerat observanciam dinis fratrum minorum. Sed quia secundum ewangelii veritatem[b] non omnes, vocantur a domino, electi sunt, immo, quod valde terribile est, de multo nu vocatorum vix pauci electionis beneficium sorciuntur, ut, qui stat, timeat[2], ne cadat, et quomodo caute ambulet, videat. Iste Fridericus, quod unus de ruent esset futurus, beata Hedwigis ostendit coram domina Anna nuru sua et Gothl eius pedissequa hiis verbis, dicendo: „domine Sophie multum compacior, quia filius eius apostatando suum, quem professus est, ordinem derelinquet". Quod n ille, ut predixerat domina, expleto decem annorum curriculo[3] adimplevit.

VIII 11 ## Quomodo revelavit ericium, quem soror occulte portabat[4].

Soror Razlaua[5], de qua superius facta est memoria, quadam vice por in manica ericium[6] sub clamide occultatum, ad beatam Hedwigim intravit. Q domina intuens redarguit, dicens: „quare filia rem tecum portas inmundam?" illa, oblita de bestia, que in eius manica latuit et recedens cum rubore, cogi cepit, quenam hec res esset immunda, cuius domina fecisset memoriam.

---

1) Q. p. destructionem s. d. c. Kl. 2) videat Kl. 3) circulo T. 4) portav
5) Raslaua T. 6) hericium T.

a) Pięć sióstr miał Bolesław (ob. poniżej w genealogii), z których dwie wstąpiły klasztoru; Jadwiga była przełożoną klasztoru Klarysek w Wrocławiu; Agnieszka zaś stała po śmierci Gertrudy przełożoną klasztoru trzebnickiego (por. Grünhg. Reg. II i Schles. Zeitschr. III 194. b) Mat. 22, 14.

A) *W tłum. z r. 1504 czytamy:* „eyner erbarnn und tugendsamen frawen phia genandt dyselbige eyn sunderliche frundin und heymliche dynern was heyligen frawen sandt Hedwigen.

occurrit menti eius, si forte displicenciam haberet de hericio, quem apud se gestabat sub pallio, et illum statim reiciens ad dominam est reversa. Cui illa dicebat: „sic, filia, sic prima vice debebas ad me venire. Cave, ne de cetero feras huiusmodi rem deformem".

Quomodo predixit altaris constructionem in futuro. VIII 12

Iuliana, soror domus Trebnicensis, quadam die dato signo veniendi ad chorum ad persolvendas laudes divinas, veloci properabat incessu, ne tempus congruum intrandi negligeret et sic accelerando locum quendam in ecclesia sancti Bartholomei, ubi nunc altare beati Stanizlai martiris et episcopi est positum, pertransivit, nulla ibidem facta speciali reverencia, quia nec[1] causam faciendi sciebat, cum nullo veneracionis titulo adhuc locus ille foret specialiter insignitus. Ipsam ergo sic accelerantem domina revocavit eique locum ostendens dicebat: „filia Iuliana! locus iste cuidam magno sancto deputatus est, in cuius honore tandem construetur in eo altare, unde hic, quociens pertransieris, ne exhibere reverenciam pigriteris". Dum autem hec ipsa diceret et doceret non solum iam dictam sororem Iulianam, sed eciam dominam Katherinam sibi familiarem pedissequam, nichil adhuc de canonizacione sancti auditum fuerat Stanizlai[a]. Post obitum vero ipsius sancte annis transactis XIIII[2] in loco eodem altari constructo ad gloriam dei et sancti Stanizlai honorem completum est, quod ab ipsa fuerat prophetatum.

Quomodo predixit pedisseque[3] futuram paupertatem. VIII 13

Istam, de qua iam paulo ante facta est mencio, Katherinam[b], nacione Pruthenam hortabatur, ut aurum filare ac de aurifrigio disceret operari, predicens eidem, quod talis operacio sibi multum fieret utilis in futuro. Acquievit humilis famula consilio domine, sibi ex dilectione utilia consulentis artificiumque didicit memoratum. Quo post mortem ipsius domine tribus vicibus, rebus suis omnibus perditis, rerum copiam conquisivit eratque non solum in temporalibus, verum eciam in virtutibus dives et mulier bone fame, hoc geminum recipiens premium pro fideli servicio, ut virtuose adherens domine et semitas virtutis ipsius apprehenderet et bonis nichilominus transitoriis habundaret.

---

[1]) nesciebat c. f. Kl. [2]) quatuordecim T. a. fere XIIII Kl. [3]) p. sue T.

[a]) Por. Grünhg. Reg. II 39 (p. r. 1254 nr. 870). [b]) Por. wyżej str. 537 i 558.

VIII 14

Quomodo predixit mortem propriam[1].

Sed, ne ipsa dei famula, que multis multa predicebat futura et n
sciebat aliis imminentem, proprium videretur de hoc seculo exitum[2] ignorar
velante sibi domino dixit quibusdam familiaribus suis, quod corporis sui sa
aggravantem multis defectionibus animam sciret in proximo deponendam.
quadam vice, dum quedam nobilis et honesta femina nomine Myleisa, quan
non modicum diligebat, venisset ad eam, ut dilectioni eius vicem reper
visitandam potitaque solacio eius post moram competentem, dum ad propria
disponeret, vocavit eam et dixit: „Myleisa mi dilecta, ad me accede et
osculum oris mei. Dico enim tibi, quod, postquam ex nunc recesseris, me i
mortali vita de cetero non videbis". Haut dubium illa flens, accepto a
osculo, abiit nec eam ammodo vidit, quia cito post eius discessum domina co
egritudine decedens in pace quievit.

VIII 15

Quomodo eam demones flagellaverunt.

Spiritu ergo prophetico[3] prenoscens dissolucionem sui corporis immin
vicinam intelligens infirmitatem, de qua ex hoc transire mundo debebat,
tamen sana existens, misso nuncio venire iussit ad se dominam Katherinam
trinam suam superius memoratam, mandans ei per nuncium, ut moram non f
sed cito veniens sibi in imminenti[4] egritudine deserviret. Illa, ut fidelis ve
festinabat ad ministerium domine, sanam tamen[5] eam inveniens remansit n
minus apud ipsam eique in omnibus[6] sedule ministravit.[7] Quadam vero die,
domina quandam ingressa fuisset cameram, ipsa Katherina vidit tres demo
humana effigie, maximo strepitu facto in ipsam dominam irruentes et eam at
flagellantes audivitque eos cum furore dicentes: „quare tam sancta es?
tot sanctitatis operibus occuparis?" Has ergo demonum pugnas et impetu
tinens cum tremoreque signaculo crucis se muniens, eos illesa evasit. E
de loco agonis egrederetur, devota famula domine sequens vestigia eique
paciens multiplicabat benedictionem domini super eam, post tergum eius
signum sepius faciendo. Quod quidem domina corporalibus oculis, facie a
non vidit, virtutem autem senciens crucis Cristi, regirans[8] se, dixit: „Kat

---

1) Q. p. obitum suum Kl. 2) obitum Kl. 3) prophecie T. 4) sibi iam
nenti T. 5) t. adhuc T. 6) in omnibus *nie ma* T. 7) dum T. 8)
girans Kl.

hoc me signo semper consigna". Mirandam enim habet efficaciam signum istud ex dominica passione.

Quomodo inuncta fuit adhuc sana. VIII 16

Tempore quodam, priusquam incideret egritudinem, in qua tamen et mortua fuit, vocato ad se fratre Matheo Cysterciensis ordinis, quem pro confessore tunc habuit, extreme unctionis sacramentum ab eo suppliciter postulavit. Quod percipientes sorores quam plurimum conturbate fuerunt simul et conterrite, quia in tam evidenti signo ipsis sufficienter dabatur intelligi, quod iam apropinquaret ei tempus de hac vita migrandi, presertim cum scirent, quod ipsa supervacue hoc nullatenus faceret, que spiritu prophetico et gracia dei pollebat. Dolebant ergo et non modicum turbabantur, nec inmerito, quia matrem, que ipsas fovebat ac diligebat in Cristo, perdere metuebant. Accedens tamen soror Adelheydis, ei specialiter familiaris, „domina", inquit, „quare inunctionem sacram petendo concutitis corda nostra, cum sitis sana, nec ulla in vobis appareant mortis signa? Preterea nec languenti anthidoto tali succurritur, nisi de ipsius periculo metuatur". Cui illa respondit: „scio, Adelheydis karissima, scio, quod ita sit et ecclesie tu bene morem edisseris, sed est aliquid, quod circa ista considerare te convenit. Cum enim extreme unctionis sacramento decedens homo, quasi armis spiritualibus contra spirituales nequicias muniatur, idcirco huiusmodi munimentum est cum summa devocione a fidelibus suscipiendum. Ego autem, licet adhuc incedam incolumis, deputabor tamen subito cum egrotis et timeo, quod invalescentibus infirmitatum doloribus non possim tunc illud auxilium salutare cum tanto devocionis fervore suscipere, ut competit anime debenti ad dominum properare. Satisfactum est ergo eius desiderio inunctaque fuit oleo sancto et post non longum tempus in lectum egritudinis decidit, nec sacramentum hoc postmodum iteravit. Factum hoc pocius admirabile quam imitabile[2] recitatur, cui spiritus domini per revelacionem efficaciam tribuit et super quo sancta devocio, ut pie creditur, dispensavit.

Quomodo[3] cognovit ad se intrantes, quos tamen non vidit. VIII 17

Postquam vero decumbere cepit et languoribus fatigari, filia[3] ipsius, tunc abbatissa Trebnicensis, districte prohibuit cunctis sororibus et aliis sibi ministrantibus,

---

[1]) inimitabile T. [2]) Quomodo — vidit *nie ma* Kl.

[3]) Gertruda ob. wyżej str. 514[b].

ne ipsam gravarent aut gravari permitterent narratibus[1] quibuscunque. debantur tamen ei per inspiracionem divinam multa, que ab homine non nec audivit et agnoscebat ad se intrantes, quos aversa iacens facie non v presenciam quoque ipsorum eciam expresso nomine indicabat. Unde post in Tartarorum reversis ad claustrum sororibus ad se venire iussit sororem W lauam, postmodum in Trebnicz priorissam[2], de cuius reditu adhuc nichil au Preterea domine custodientes et ministrantes ei in egritudine, timentes, ne decederet in absencia domine Anne, nurus sue, que tunc erat apud[3] rege hemie, fratrem suum[a], ei significare languorem[4] ipsius celeriter satagebant vero prohibuit, dicens: „nolite timere, nec laboretis mittendo ad filiam Annam. Non enim moriar, antequam veniat". Et sic factum est. Dum reversa fuisset, dicebat: „numquid non dixi vobis, quod[5] ante reditum fili non decederem?"[6].

VIII 48

Quomodo redarguit sororem inobedientem.

Eodem tempore, ea sic decumbente in lecto egritudinis, due sorores Trebnicensis, Pinnosa scilicet et Benedicta, eam adierunt gracia visitandi vero, dum Pinnosam propius assistentem fuisset intuita, ventilabro parvo de contexto, quod tunc manu tenebat, tetigit eam dicens: „tu, quod huc abs cencia veneris abbatisse, iam si velis, negare non expedit. Vade ergo et pro negligencia quere petitaque et obtenta licencia ad me, cum volueris, rever Obstupuit soror et quamvis plurimum abbatissam timeret, mandatum tamen adimplere festinans, celerius abiit abbatisseque, quod perpetraverat, accusa exposuit et de ipsius indulto dominam denuo visitavit. Ipsa autem domina averterat vultum ab hostio[7], nec Pinnosam venientem carnalibus oculis vidit sentem tamen cognovit in spiritu et inproperans ei dixit: „egredere, prevar ordinis tui, egredere!" At illa procidens petivit ab ipsa indulgenciam. Que indulgens ei dicebat: „ammodo, filia, nil absque licencia facias, cum valde torium sit obediencie sancte iugum".

---

1) narrantibus T. 2) p. et abbatissam T. 3) aput Kap. 4) langore
5) *nie ma* Kl. 6) decedam Kl. 7) ostio T.

a) Przemyśl Otokar (1253—1278).

Quomodo revelavit sorori peccata occulta.

VIII 19

Dum ipsa dei famula iam in illa, de qua mortua est, egritudine laboraret, Eugenia, soror domus Trebnicensis, germanam suam, quam in eadem domo et ordine habuit, proprio nomine vocans dixit: „soror Gaudencia! eamus et[1] istam sanctam visitemus dominam, matrem nostram, ad lectumque ipsius noctis huius supervenientis vigilias observemus“. At illa respondit: „hoc quidem libenter facerem, sed non presumo, timeo enim, si coram ea comparuero, quod mea michi peccata improperet, ut sorori Pinnose culpam recitavit inobediencie et ut sororem Razlauam reprehendit pro bestia, quam latenter portavit sub clamide“, ut supra[2] dictum est hac eadem distinctione octava scilicet in proximo precedenti capitulo de[3] primo et in undecimo capitulo de secundo tractatur[4]. Hanc autem excusacionem Eugenia non admittens, sua tandem instancia devicit Gaudenciam, ut una secum ad dominam properaret. Procedentes igitur pariter usque ad domum, in qua languens domina iacuit, pervenerunt, ubi Eugenia introgrediens, Gaudencia vero pavefacta stans ad ostium foris remansit. Mirabile certe, nec visu nec auditu perceperat de illius adventu, que exterius metus causa substiterat, sed spiritu hoc prenoscens, dixit ei, que ingressa fuit, sorori: „Eugenia, vade et Gaudencie, que stat foris ante cameram, dic ex parte dei et mea: tu hec et illa commisisti peccata“, exprimens delicta, in quibus ipsa offenderat, „unde cito recurre ad lamentum[5] penitencie et quas contraxisti, maculas delictorum absterge“. Fecit Eugenia, ut ei fuerat per dominam imperatum, Gaudencia vero suscipiens nuncium, mox ut audivit sibi detegi veritatem, non modicum perterrita ivit et per confessionem delevit offensicula et sic emundata a peccatorumque sordibus libera[6], quociens voluit, postmodum ad dominam introivit secura.

Quomodo predixit sororibus superventuram inquietudinem.

VIII 20

Invalescente sensim infirmitate, domina Gerdrudis, abbatissa Trebnicensis, filia eius, ab ipsa sciscitabatur, ubi eligeret sepulturam. At illa, que iam dudum omnem fugerat pompam, ex humilitate sincera respondit: „in communi cymiterio sepeliri desidero“. Filiam autem in hoc non consencientem intelligens, in loco capituli sororum petivit suppliciter sepeliri. In hoc quoque non consenciente filia, sed dicente: „in ecclesia te, mater, in patris mei sepulcro ponemus“, dicebat:

---

1) ut Kap. 2) c. de quibus supra T. 3) cap. ubi narratur de T. 4) tract. *nie ma* T. hac eadem — tractatur *nie ma* Kl. 5) lavacrum Kl. 6) liberata Kl.

„si oportet me humari in ecclesia, contestor te per deum et obsecro, filia, ut i
mulo patris tui, a cuius thoro pluribus annis disiuncta fui, non colloces corpus n
Nolo enim coniungi mortuo mortua, a quo castitatis amore, quantum ad th
dum viverem, diu extiti separata". Dicente vero filia: „te ergo, mater, cun
tuo, fratre meo, faciam tumulari", respondit: „cum nullo habere volo conso
in sepulcro, sed si omnino in ecclesia me decreveritis sepelire, ante altare
Iohannis evangeliste me, consulo, sepelite". In ecclesia namque beati Bartho
coram iam dicto altari sepulti iacebant quidam pueri, nepotuli sui, quorum a
innocenciam, eorum quoque sequi voluit humiliter sepulturam, quia novera
minum dixisse in ewangelio[a]: „nisi efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in re
celorum". Dum autem filia diceret: „ante altare beati Petri te, mater, co
bimus, ut sepulcrum tuum semper ante oculos habeamus", illa prophetico illu
spiritu dixit: „hoc si feceritis, penitebit vos in brevi propter gravamina, que
ibi ex mea supervenient sepultura". Et sicut ipsa predixerat, sic evenit, nam
rores ex multitudine hominum sepulcrum eius visitancium, in requie sua s
perturbantur. Sic ista felix et beata, divinis irradiacionibus illustrata, de f
contingentibus determinatam veritatem edocuit, ab humanis sensibus occult
Quod enim per investigacionem humanam sciri non potuit, lux vera, cui fam
extitit, ei detexit, quamvis non omnia vulgaret exterius, que divina luce
diata interius cognoscebat. Abbatissa quoque, filia ipsius, quantum discrete po
prohibendo cavebat, ne sibi manifestata revelando aliis, precipue in egrit
gravaretur.

Cap. IX Nono sequitur[1] de transitu beate Hedwigis et de mirac que contigerunt tempore mortis eius, et primo, quom venerunt ad eam sancti in infirmitate eius[2].

IX 1 Apropinquante vero termino, in quo post consumacionem bonorum lab
beata Hedwigis deberet a domino gloriosum percipere fructum, ipse deus ei
eterne iocunditatis quedam preludia ostendebat consolacionibusque suis letifi
animam eius, ne propheticum illud[b]: „consolacio abscondita est ab oculis n
in peccatoribus a seculo migrantibus verificatum, in ea locum haberet. Mit
namque ad ipsam superne patrie cives, qui, utpote iam experti, plenius

---

[1]) sequitur *nie ma* Kl. [2]) et primo — eius *nie ma* Kl.

[a]) Mat. 18, 3. [b]) Jez. 13, 14.

possent de civium iocunditate supernorum instruere ipsamque ad paratum illud ineffabile convivium invitare. In sollempnitate enim diei nativitatis beate virginis[a] omnibus sororibus et aliis, que ei egrotanti ministrabant, egressis ad concinendum vel ad auscultandum canticum vesperarum, sola Katherina, eius patrina, remanserat apud eam. Que vidit quosdam homines et personas, luce fulgentes, ad ipsam dominam ingredientes ipsisque advenientibus eam[1] audivit dicentem: „bene veniant domina mea sancta Maria Magdalena, sancta Katherina, sancta Tecla, sancta Ursula, pluresque nominavit alias sanctas, quarum nomina non retinuit ipsa, que aderat, Katherina. Audivit quoque cum ipsis litteraliter[2] eam loquentem et, quantum advertere poterat et colligere per coniecturas probabiles, de hora sui transitus conferentem. Finitis vero vesperis visio illa cum luce abscessit.

Miraculum secundum[3], qualiter eam sancti visitaverunt. IX 2

In die quoque sancti Mathei apostoli et euvangeliste[b], sororibus domus Trebicensis more solito ad capitulum congregatis, due ex ipsis, Pinnosa scilicet et Benedicta, eam languentem visitare venerunt. Quibus ipsa presentibus ait: „flectite genua et orate[c]. Interrogantibus autem illis ab ea, cur facere hoc deberent? respondendo subintulit: „numquid non videtis sanctam Mariam Magdalenam et sanctam Katherinam?“ Quendam eciam sanctum martirem nominavit, cuius vocabulum, quia inusitatum erat, ab earum memoria lapsum fuit et maxime, quia prior Benedicta litteras ignoravit, nomen illud retinere non potuit. Sic dominus dilectam et dilectam suam in infirmitatum doloribus per sanctorum frequenciam elevavit, priusquam transferret eam ad plenitudinem gaudiorum. Cum autem fatigacionibus eius finem vellet deus inponere et eam absolvere a labore, quem omnem non sensit pre amore, animam ipsius sanctissimam de ergastulo carnis in byssum eterne transtulit claritatis, ubi regem supremum et dominum nostrum Iesum Cristum, pro cuius amore regnum mundi et omnem ornatum seculi contempsit, in quem credidit, quem dilexit, beatis videbit oculis in secula seculorum. Transiit autem beata Hedwigis ex hoc mundo anno domini millesimo CCXLIII[4] [c] ydibus mensis Octobris circa horam vesperarum, ut illa utique 1243

[1]) dominam Kl. [2]) liberaliter Kl. [3]) mir. secund. *nie ma* Kl. [4]) MCCXLIII T.

[a]) 8 Września. [b]) 28 Września. [c]) Jadwiga umarła 15 Października 1243. Inne źródła podają 9, 13 lub 14 Października; por. Grünhg. Reg. I 235.

hora, qua solita fuit in cottidiano ieiunio corporaliter cibo arido refici, ferretur ad delicias celi et ad interminabilis requiei sabbatum cum sanctis o celebrandum.

IX 8 Miraculum III[1], quomodo corpus eius mutatum est in morte

Corpore vero iam exanimato, dum more claustralium domina Wenz priorissa domus Trebnicensis, accedens cum sororibus aliquibus abluere disposuit, ipsa beata Hedwigis inventa est habere durissimum ad carnem et zonam de pilis equorum contortam. Quibus dum nudata fuisset, future signa ceperunt apparere in ipsa. Nam color corporis eius, qui ex frequenti et castigacione continua pallidus erat seu croceus cutisque ipsius quibusdam ducta rugacionibus totumque corpus eius, quod adustum caumate ac algore tencie declinabat ad nigredinem, in omnium aspiciencium[2] oculis veluti nix descere cepit lucisque representare candorem[3]. Insuper prius ex infirmitat cam, in morte vero albescentem faciem et genas rubore perfusas ac rutilanc intuentibus exhibens, quasi quedam pulcherrima videbatur ymago, signa hominis nulla penitus[4] habens. Pedes quoque ipsius, prius frequenter[5] s tunc uti lac nitidi[6] cernebantur, significans cunctis dealbacione forinseca opitulacione divina multimodis tunsionibus et pressuris iam esset ad statun cencie reformata securaque foret de stola immortalitatis eternaliter pos Tunc eciam illa, que prius, dum viveret, absconderat cum summa diligencia, meritoria, calli scilicet in eius genibus apparebant et apercius tractabantu cumstantibus feminis in ammiracionemque aspicientes vertebant et iubilum, tam excellenti femina cernebant signacula tam excessivi fervoris in servicio regis. Erant enim, ut testabatur soror Iuttha[7], que presencialiter videra predicti adeo magni, ut duobus pugnis essent equales et unus alteri supe fuit. In callorum quoque duricie videbantur tunc rupture et quedam ca pulvere arenoso replete. Nam in oracione genua eius nuda, nudo inpressa pavimento, de humo arenulas hauserant, quas intra rimulas scissurarum adhuc tenebant calli prefati evidencius prominentes.

---

1) M. III *nie ma* Kl. 2) inspiciencium Kl. 3) lucisque r. cand. *w* T. *p boku dopisano.* 4) *nie ma* Kap. 5) semper Kl. 6) ut nivei Kl. 7) I

Quomodo sorores rapiebant reliquias corporis eius[1]. IX 4

Loto autem corpore et aptato super feretrum, ut decebat, sorores domus nicensis mox cum magno accurrentes desiderio et animi aviditate, quevis, quod at de reliquiis capere corporis, rapiebat. Alie namque digitorum, alie pedi- n eius ungues, quedam vero capillos sancti capitis prescidebant. Tandem cum mpnitate debita thezaurus ille inestimabilis ad ecclesiam deportatus, ibidem nsit triduo insepultus, vigilantibus iuxta corpus et orantibus multis cunctisque ntibus deum super omnibus, que viderant et audierant et que faciebat adhuc sepulto corpore clemencia divina magnalia per merita sancte sue.

Quomodo sanavit inflaturam sororis cuiusdam[2]. IX 5

Quedam namque soror domus Trebnicensis, Iuttha nomine, manum habens inucione periculose inflatam et lividam, dum aliud non haberet remedium, Hedwigis patrocinium invocabat, sperans eius meritis a periculo liberari. dens ergo cum fiducia, manum infirmam corpori sancto in feretro posito, quanto at vicinius, applicabat. Dum autem apropinquasset et cilicium, in quo invo- n corpus iacebat, attingeret, fragranciam odoris sensit mirabilem[3] et subito s sue recepit plenariam sanitatem[4].

Quintum miraculum[4], quomodo sanavit sororem sitibundam. IX 6

Martha, soror domus Trebnicensis, desiccacionem oris[5], lingue et pectoris batur. Ex qua ariditate continue tantam sustinuit sitim duobus annis et am- , quod multociens, dum matutinum pulsaretur, eam bibere oportebat. Et aliquo- , dum non occurreret aliud ad bibendum, ecclesiam intrans, aquam benedictam at. Pro qua bibicione extraordinaria contra eam murmurabant sorores et per issam in capitulo culpabatur dicentem, quia vicium[6] hoc pocius ex consue- e perversa procederet, quam ei ex egritudine inhereret[7], ideo per abstinenciam

---

[1]) *Ustęp ten i następny znajduje się w tłum. niem. (1504) po piątym cudzie.* [2]) cu- insdam *nie ma* Kap. [3]) in quo fraglanciam s. m. o. Kl. [4]) Quint. mir. *nie ma* Kl. [5]) oris *nie ma* T. [6]) quia *nie ma* Kl. [7]) inherere Kl.

) *W tłum. z r. 1504 czytamy:* und dangksaget mit grosser inickeit got dem n und der heyligen frawen hedwigis, durch welche vorbete sy solche gesunt- entpfangen het.

illud bene, si vellet, a se repelleret[1]. Ipsa autem siti quasi inextinguibili fa
quamvis verecunde publice et occulte correpta, corrigere non potuit hu
fectum[2], qui ei non, ut opinabantur alii, ex prave[3] consuetudinis, sed ex mo
passionis iam dicte vicio inherebat[4]. Cum vero corpus beate Hedwigis in d
functionis lotum, ut predicitur, deferretur ad ecclesiam, soror Martha, p
dictam sitim, ad locum ablucionis confidenter accessit et de meritis sanct
dwigis[5] non inmerito presumens, oracionem fecit, dicens hoc modo: „domina
beata Hedwigis, libera me ab ista passione et ab improperio, quod pacior n
sitis, quam sustineo". Oracione conpleta accessit ad pelvim plenam aqua,
lotum fuerat corpus sanctum, quam invenit ibidem relictam, absentibus
iam funere deportato, lavitque os et collum ac guttur suum et fuit subito re
sic, quod nullam innaturalem aut inordinatam de cetero sensit sitim[A].

IX 7 Miraculum VI[6], quomodo candor apparuit et odor fragrabat
corpore[7].

Die tercio, priusquam sepulture traderetur corpus beate Hedwigis, filia
abbatissa Trebnicensis, dixit sorori Wencezlaue ibidem postmodum prioris
velamen, quo tegebatur caput sancte, deponeret et alio superposito velamin
dictum caput velaret. Ipsum enim velamen, quod removeri iubebat, extiterat
Elyzabet[8], cuius sancta Hedwigis matertera fuerat et ideo ipsa beata illud,
vixit, in magna reverencia habuit ob eiusque amorem ipsum studiosius conse
Pro hac eciam procul dubio causa predicta eius filia, ut et matris et ma
memoriam in illo velamine confoveret ac iuge dilectionis memoriale non ami
dictum velamen voluit reservare. Accedens ergo soror ad feretrum et pe
mandatum abbatisse festinans revelataque facie sancte, vidit eam ore aper
centem de ipsoque ore sensit odorem suavissimum emanantem. Corpus
ipsius, quod prius, dum ablueretur, lacteum seu niveum representabat colorem

---

[1]) ideo — repelleret *nie ma* Kl. [2]) h. d. *nie ma* Kl. [3]) prave *nie ma* Kl.
herebat Kl. [5]) Hedwigis *nie ma* T. [6]) M. VI *nie ma* Kl. [7]) q. c.
cor erat circa corpus Kl. [8]) coad Kap. T.

[8]) Elżbieta por. wyżej str. 513[8].

[A]) *W tłum. z r. 1504 czytamy:* Unnd alszo mit groszer danksagunge lobe
und dy heyligen frawen sandt Hedwigen.

vidit multo ampliori candore perfusum. Et sic dos claritatis stolaque glorie videbatur in ea tunc[1] quodammodo relucere[A].

Decimo, sequitur de miraculis, que contigerunt post mortem beate Hedwigis. Cap. X

Ne autem virtus illius inestimabilis margarite et preciositas thesauri absconditi in agro sepulcri ignoraretur ab hominibus, dominus eam dignatus est virtutis sue potencia facere manifestam. Nam corpore cum decenti celebritate sepulto, mox beata Hedwigis pluribus et magnis cepit choruscare miraculis, quibus fideles suos cum devocione ipsius sancte auxilium invocantes longe lateque consolabatur clemencia salvatoris, secundum quod in subsequentibus declaratur. Recitantur ergo:

Primo, miracula de infirmis sanitati restitutis; secundo, de curatis in capite et oculis; tercio, de cecis illuminatis; quarto, de surdis in auditu reformatis; quinto, de mutis in loquela relevatis; VI, de passione manuum liberatis; VII, de dolore pedum sanatis; octavo, de passione manuum et pedum simul curatis; nono, de contractis; decimo, de gibbosis; undecimo, de paraliticis; duodecimo, de quartanariis; tredecimo, de epylenticis[2]; quartodecimo, de demoniacis; quintodecimo, de dissentericis; sextodecimo, de squinanticis; decimoseptimo, de infistulatis; XVIII, de erutis a periculo mortis; XIX, de mortuis suscitatis; XX, de quibusdam miraculis specialibus[3], que circa sorores in Trebnicz et alios evenerunt non diu ante canonizacionem sancte Hedwigis[B].

---

[1]) tunc *nie ma* T. [2]) epylempticis T. [3]) spiritualibus Kl.

[A]) *W tłum. z r. 1504 czytamy:* Do nw sich vorloffen hetten dy drey tage, do quamen zusamen vil der ernwirdigen pristeschafft, deszgleichenn auch vil der menschen wurden vorsamelt czu der begrebnisse der heyligen hymelfursten sandt Hedwigen und alszo wart dy heylige frawe mit groszer ere und wirde bestattet zu der erden, als sich wol czymete eyner solchen heyligen frawen. [B]) *W tłumaczeniu wydanem w r. 1504 modlitwą tą zaczyna się opis cudów po śmierci św. Jadwigi działanych*: Hie folget eyn gutt gebeth von der heyligen frawen sandt Hedwigis: O dw achtbarkeyt und czyrheyt des closters Trebnitz, Hedwigis, eyn mutter der gnaden; dw mitburgerin der ritterschafft des hymellischen vaterlandes, gib den glawbigen dy trostunge mit deynen gebetten und gyb uns czu

Cap. X

In nomine domini Amen.

Incipiunt miracula, et primo de infirmis sanitati restitutis per m beate Hedwigis.

I 1

Miraculum primum[1].

Puer quidam Dominicus nomine, filius Witoslai[2] militis de Borech, s annorum, gravi erat decumbens egritudine. Infirmitate autem crescente ac tandem deductus est, quod ei certitudo mortis tunc iam de proximo hu iudicio inminebat. Nam manus eius et pedes erant emortui, oculi quoque transversi claudi non poterant, modicus adhuc solummodo strepitus resonal gutture eius, pectore totaliter elevato enormiter, ut solet in mortuis elevari. ergo sic apropinquantem morti considerans filium, patri pueri, videlicet suo, qui et ipse tunc in lecto decubuit, dixit: „filius noster a te accipit lice

---

[1]) M. p. sequitur de quodam puero nomine proprio Dominico Kl. de Borech Kl. [2]) Withoslai

gebrauchenn der lobe myth den rittern des hymels. Sindt das du leuchtest als vil czeichen, in der sich beromer das cristenliche folck des gantzen Pola Schlesien landes. Dw wirdige des gedechtniss stehe bey deynen nachkommend

O dw demutige mutter Hedwigis, der wirb uns vorgebunge der sunden das hymellisch vaterlandt.

O dw wundersame gute gottes, durch dy gewandelt wirdt dy hohe herr in dyssen weibe; in der allewegen bleyb die demut der cleydunge und speys ringkheyt. Dy dy mosse haben ubertretten, welche der glawben, dy hoffnunge dy lybe gottes hatte gemacht den hymmel czu besitzen.

Dy edele perleyn mit dem ertreiche bedacket, etzwan geringe und unacl dysze dynerin gottes eyn auszerwelter leuchtender scheyn nw entploset vo wolcken des fleysches, scheynet nw durch wunderczeichen. Inn dy hoe sy s uffgericht und hat czu hymell gefunden den rechten wegk gleichsam eyn ge eynes lyplichen roches.

O dw edeler weynstock vonn Cyppern tragende dy geniszlich en weyntr hedwigis; dw demutige mutter, du milde ernereryn der armen und deynn loblichen vorbracht hast, durch dy tugende bitte vor uns Cristum, alszo da von den sunden gereyniget werden, und darnach czu gefuget den vetern des gen hymelreychs. Amen.

et recedit, iam non habemus filium nostrum". Pater hec audiens, elevatis manibus cum fletu, dicens[1] clamavit: „domina mea, beata Hedwigis, ego tibi servivi et tu me, dum viveres, dilexisti; hanc nunc michi facias graciam, ut filium meum per tuam intercessionem vivum retineam. Restitue michi, domina, filium meum sanum et hec a tua liberalitate sit michi precipua specialisque retribucio pro laboricio meo". Mirabile valde, minister fidelis fidele ministerium in spe gracie impetrande domine recitat, domina, veluti non oblita de fideli inpenso sibi ministerio, remuneracionem non prorogat nec procrastinat exaudire petita. Subito enim, dum pater oracionis verba compleret, filius, qui exalare iam spiritum putabatur, se vertens patrem incepit respicere ipsumque suo intuitu consolari. Pectoris elevacio recessit visibiliter evanueruntque celeriter signa mortis et ipse puer, qui ex infirmitate quasi totus aridus erat, utpote qui languerat a festo sancti Michaelis usque ad diem proximo sequentem festum sancti Martini, nulla crisi aut inmutacione alia naturali facta circa ipsum, tercia die sanus et incolumis de lecto egritudinis est egressus. Pater quoque ipsius pueri tempore examinacionis miraculorum coram inquisitoribus hoc miraculum recitans, vix illud pre lacrimis et singultibus poterat enarrare. Cap. X 29 Wrześ. 12 List.

Miraculum secundum[2]. 1 2

Waltherus puer, filius divitis viri Amilii civis Wratizlaviensis[3], lapsu nutricis sue adeo fuit collisus, quod vehementem fracturam renum et inflaturam, quam ex ipsa collisione incurrerat, nulla poterat repellere medicina. Unde mater ipsius, domina Berchta[3], in spe curacionis ipsum per cyrurgicum fecit incidi. Sed neque per hoc incolumitati extitit redditus, immo fuit amplius infirmatus. Videns igitur femina[4], omne humanum abesse remedium, ad sui sanitatem filii reformandam, inspirante deo, precipuum excogitavit sanitatis antydotum et hoc per beate Hedwigis intercessionem ab altissimo medico obtinendum. De ipsius ergo sancte meritis confisa mulier devote vovit filium letaliter egrum ad eius reducere tumulum, sperans suo desiderio non fraudari. Voto sic emisso curavit ocius, quod voverat, reddere, multis tamen consulentibus, ne deduceret puerum, quem tunc putabant[5] velut proximum morti celerius tumulandum. Eoque in Trebnicz perducto prope

---

[1]) dicens *nic ma* T. [2]) S. m. sequitur Kl. [3]) Bertha Kl. [4]) v. autem femin. T. [5]) quem reputabant T. ne d. filium quem sepeliendum t. p. Kl.

[3]) Amilius mieszczanin wrocławski występuje jako świadek w dokumentach z r. 1250 i 1254 (Grünhg. I 279; II 40).

Cap. X sepulcrum sancte[1] lichno, qui racione curacionis inmersus fuerat carni sa
extracto de vulnere, mater filium cum cereo, quem ad longitudinem eius
raverat, offertorio alio superaddito, inposuit sancte sepulcro multis presenti
stans de prope sic dicens orabat: „domina mea, beata Hedwigis, sana filium
aut fac, quod, priusquam de tuo recedat tumulo, moriatur". Hoc ipsius
iam erat desiderium propter tedium, quod habebat de filii nimis prolixo lan
6 Czerw. 23 Sierp. nam egrotaverat a festo sancti Vincencii episcopi precedente festum nat
beati Iohannis baptiste usque ad vigiliam beati Bartholomei apostoli. Tunc
idem egrotus ad sancte mausoleum est perductus, et ecce, quod valde m
nec minus delectabile est, mater filium, quem super tumulum multorum
quasi mox moriturum collocaverat, oracione facta omnino sanum recepit[2],
quoque incissure, de quo lichnum extraxerat ipsa mater, ut predicitur, obd
est inventum et adeo consolidatum, quod in signum prehabiti vulneris
cicatrix remansisse tantummodo videretur. Puer iste sic per merita sancte He
redditus sospitati, pluribus annis vixit incolumis et tempore examinacionis
culorum sanus fuit ipsis examinatoribus presentatus ad perquirendam istius m
plenariam veritatem.

I 3 ## Miraculum tercium[3].

Petrus quidam de familia et familiaritate ducis Henrici, in festo nati
domini correptus gravi egritudine, diebus multis decubuit dolorum aculeis fat
Quibus dum vehemencius urgeretur, recordatus sanctitatis beate Hedwigis
ipsius confisus suffragiis, dixit: „beata Hedwigis, adhuc proroga tuis intercessi
30 Grud. vitam meam". Dum ergo in vigilia sancti Silvestri pape et confessoris in g
hanc oracionem devocius funderet, sancte patrocinium invocando, audivit voce
dicentem aliquociens: „surge, surge! quid iaces?" Audita voce, continuo p
sompno, non explevit iubentis mandatum, sed post soporem evigilans, statim
surrexit, annuncians, se divina misericordia per sancte Hedwigis merita a
ribus liberatum.

I 4 ## Miraculum quartum[4].

Elyzabeth, puella sex annorum, filia Mechtildis, uxoris Hermanni Cra
civis Wratizlaviensis, ex egritudinis protractione corpusculum habuit adeo arefa
ut omnia ipsius membra multo minoris essent quantitatis, quam etas tanti te

---

[1]) Et prope sepulcrum sancte in Trebnicz eo perducto Kl. [2]) reperit Kl.
quitur t. m. Kl. [4]) Sequitur q. m. Kl.

requirebat. Sciens autem mater, iam nullum posse efficacius remedium adhiberi[1] miserabili filie sue[2], cuius vires et vigorem languor perseverans devastaverat, quam miseracionem divinam, voto facto beate Hedwigis adiit mausoleum, infirmam illuc secum deferens filiam. Quam prope sepulcrum[3] deponens, hec dicens verba orabat: „domine Ihesu, per merita beate Hedwigis tuam misericordiam invoco, sana filiam meam languidam hic prostratam". Et ecce misericors et miserator dominus, qui prope est omnibus se invocantibus in veritate, subito miseracionis sue beneficium invocatus exhibuit et puellam per dimidium annum continuis languoribus arefactam, plene sanitati restituit, ita quod ipsa, que quasi iam fuerat desiccata, statim resumpsit per beate Hedwigis auxilium corporis incrementa. Cap. X

Miraculum quintum. I 5

Frater Hermannus*, presbiter de domo Lubensi ordinis Cysterciensis, quodam tempore graviter egrotabat in Lubes, ita quod tam ipse quam fratres alii in hac eum egritudine moriturum putabant. Dum sic languore depressus quadam vice extaticum quendam pateretur excessum, audivit vocem sibi dicentem: „vade in Trebnicz ad sancte Hedwigis sepulcrum et sanaberis". Ex illa hora incepit frater convalescere et melius se habere. Sanitate autem adepta monicionem sibi factam de visitando sancte sepulcro adinplere neglexit et recidivans, tamquam ingratus beneficio, maioribus quam antea cepit infirmitatum stimulis perurgeri. Inflicta autem vexacione sibi dante intellectum, ad cor reversus, spretam ammonicionem divinam esse causam recidivi et adaucti flagelli non inmerito iudicabat. Velocius ergo a patre monasterii, domino Ludewico tunc abbate Lubensi, peciit et inpetravit licenciam adeundi sancte Hedwigis sepulcrum, sicut sibi a domino fuerat revelatum, et cum duobus sibi assignatis pro sociis fratribus, Nycolao videlicet laico et Bertholdo presbitero in curru subvectus, totus languidus illuc perveniens, ipsi tumulo, quia erat debilis, incumbendo pro sua sanitate recuperanda per sancte Hedwigis utique[4] merita dominum invocabat. Mox dum sic confidens insisteret precibus dei servus, affuit ille, qui promisit veraciter, dicens: „quidquid orantes petitis, credite, quia accipietis", et famulum suum, priusquam ad recedendum se

---

[1]) adhibere Kap. [2]) sue *nie ma* T. [3]) mausuleum Kl. [4]) utique *nie ma* T.

*) Tak Herman jak i poniżej wymieniony Ludwik byli mnichami w klasztorze kamienieckim. Pierwszy występuje jako świadek w dokumencie z r. 1271 (Grünhg. Reg. II 184); Ludwik zaś jako opat w r. 1273 (ibd. II 206) a o śmierci jego wspomina nekrolog kamieniecki p. d. 24 Grudnia 1278 (Schles. Zeitschr. IV 336).

Cap. X

jevaret a tumulo, consolatus est, restituendo ei desideratam corporis sanitatem. protinus cum orasset, sudorem incurrit salvificum deductusque ad hospicium, 14 Sierp. nocte convaluit ab ea egritudine, quam passus fuerat a vigilia assumpcionis gl 29 Wrześ. virginis usque prope festivitatem beati archangeli Mychaelis, et sic per int sionem beate Hedwigis sanitati pristine redditus ad suum conventum brevite reversus. De iam dicto Lubensi monasterio multi fratres alii fuerunt curati per sancte Hedwigis suffragia, quorum unus e pluribus erat frater Arnoldus rarius[a], ut testabatur frater Gotfridus, prior domus eiusdem.

I 8

De iuvencula crinibus spoliata[1].

Beata Hedwigis suis intercessionibus aput deum non tantum corporum eciam mencium dignabatur procurare[2] salutem et cordium effugare tristicia in hiis, que sequuntur, luculenter apparet. Quedam adolescentula, corde et l secularis, virginalem pudiciciam, quam coram deo amiserat, se habere pr erubescenciam coram hominibus simulabat. Ad sepulcrum autem beate Hed perveniens, velamen, quo caput suum contexerat, dum pro integritatis signo i deponere vellet, capillos pariter defluentes deposuit et sic capite depilato rem Et quia suum noluit defectum cognoscere, sed pocius de statu virgineo, infelici casu ceciderat, inaniter gloriari volebat, coram omnibus revelata est minia eius, ut ad cor rediens, in oculis suis fieret postmodum humilis, que superbire delectabatur cum[3] virginibus fatuis, non solum oleo caritatis, verum pulcritudine carentibus castitatis[4]. Quidam Clemens nomine de Orinico, examinatoribus in Romana curia se asserebat predictos vidisse capillos, qu tunc non interfuerit, cum de capite dicte virginis fuerunt elapsi. Simile f de sancto legitur Stanizlao[b], ut per sanctos et sanctas suas comprobet don quantum sit facinus, culpam velle mendacio[5] obumbrare.

I 7

De puero perdito et invento.

Faber quidam manebat Wratizlavie, filium habens trium annorum, quer 24 Czerw. tempore nundinarum in festo sancti Iohannis baptiste mulieres vage furtim a lerant. Dum ergo per vicos et plateas circuiens quesivisset triduo cum dolore

---

[1]) miraculum sextum Kl. [2]) promovere T. [3]) postmodum veraciter cum
[4]) n. s. o. carentibus v. e. p. cast. Kl. [5]) mendaciis T.

[a]) Arnoldus „celerarius“ występuje w dokumencie z r. 1268 (Grünhg. Reg. II
[b]) Por. Vita maior s. Stanislai III 46 (M. P. IV str. 423 i nast.).

ullatenus invenisset, votum sic dicens emisit: „beata Hedwigis, fac me re- Cap. X
ere puerum meum et ego tibi offeram bladi mensuram secundum gravitatem
deris, quam preferet[1] idem puer positus in statera". Hiis verbis cum intencione
atis statim affuit quedam femina, dicens ei, ut veniret et reciperet puerum
litum ostenditque ei locum, in quo cum gaudio invenit eum sibi per sancte
wigis suffragia demonstratum.

Secundo[2] sequitur de curatis in capite et in oculis.

Miraculum primum.

II 1

Vir quidam, Michael nomine, devotus et timens deum, habens in Trebnicensi
asterio sororem, que Gaudencia vocabatur, gravi capitis oppressus dolore, per
s anni spacium continue decumbebat. Qui, quanto poterat devocionis studio,
te Hedwigis invocabat auxilium, quod eum a tali ac tanto cruciatu dignaretur
inus, ipsius interveniente suffragio, liberare. Tandem beata Hedwigis dormienti
aruit et per sompnium ei dixit: „si curari desideras, sepulcrum meum perso-
ter adeas et recipies sanitatem". Expergefactus homo, salutis consilium, quod
eperat dormiens, vigilando perficere festinabat pertingensque ad locum sepulcri,
protinus ad oracionem proiecit. Cui sic oranti pro capitis sospitate vir quidam,
indutus veste apparens[3], dicebat: „sic debes orare et hiis verbis deum per
te Hedwigis merita invocare: „Da nobis, quesumus[4], omnipotens deus, in te sem-
gloriari et concede propicius, ut, qui sancte Hedwigis merita devote recolimus,
us adiuti auxilio tuam[5] graciam senciamus". Egrotus iste adeo modicum extitit
eratus, quod hanc oracionem, sicut nec componere, sic nec retinere aliquatenus
isset, nisi virtute mirifica eius fuisset memorie inculcata. Oracionem ergo,
ructus a deo, retinuit et perfecte curatus a sepulcro ad propria cum gaudio
eavit. Antequam tamen abiret, veniens ad sororem suam prefatam[6] Gaudenciam,
liisque sororibus claustri et curacionis sue processum et oracionis, quam di-
erat, seriem recitavit. Unde soror Gozlava, ob veneracionem et recordacionem
aculi, de ore ipsius, cui acciderat, viri dictam oracionem conscripsit et posteris
scripto reliquit.

---

[1]) prefert T. [2]) secundo *nie ma* T. [3]) a. *nie ma* Kl. [4]) quas Kap. T.; quesumus — gloriari *nie ma* Kl. [5]) t. semper Kl. [6]) prefatam *nie ma* T.

Cap. X

Miraculum secundum.

II 2 Siffridus[a], civis et frater iudicis civitatis Wratizlaviensis, vehementem lorum dolorem incurrerat, qui eum[1] tam graviter opprimebat, quod eum modicum sinebat videre. Vocatus ergo magister Hermannus cyrurgicus, dum ratus assisteret ad carnem superfluam, que excreverat, de ipsis oculis exciden ipse, qui paciebatur, dolorem dolori superaddendum considerans, nec presur tantum genus tormenti iam paciens, sustinere se posse de novo alium sup nientem aliqualiter cruciatum, obmisso curacionis remedio, quod ei per hum forte industriam poterat adhiberi, ad sancte Hedwigis auxilium, que ipsum pr de alia infirmitate liberaverat, se contulit invocandum, votoque emisso ad i sancte visitandum sepulcrum, in curru noctis tempore, quia lucem diei sust non poterant eius oculi egrotantes, quantocius properavit, illucque perven sic dicens oravit: „sancta Hedwigis, fer michi auxilium, ut huius doloris menciam evadere valeam, tuo iuvamine mediante". Oracione completa homo vix cecuciens ductus advenerat, subito sanatus mane sequenti ad domum rediit bene videns.

Miraculum tercium.

II 3 Nobilis mulier Boguzlava, uxor domini Symonis[b] castellani Gnezenensis, vehementem dolorem capitis habuit, quod nec comedere nec bibere bene po nec dormire. Pulvillos quantumcumque delicatos aut cervicalia mollia suppo capiti, non potuit sustinere, nec in ipsis pre doloribus requiem invenire, tantam incurrerat ex consequenti oculorum caliginem, ut manum propriam v non posset. Que dum nec coliriis nec medicamentis aliis pro remedio sibi adh aliquatenus iuvaretur, sancte Hedwigis vovit se velle visitare sepulcrum, si per ipsius sancte merita eam dignaretur dominus liberare ab ingenti, quo de batur, dolore. Voto sic emisso maritus eius eam cum decenti comitiva trans ad sancte limina visitanda, dicens, dum ipsam in vehiculo collocaret: „sive v sive moriendo deficias in hac via, domino te et sancte Hedwigi committo". Et quam cito in curru posita fuit, statim[2] in capite levius sensit, in occulis

---

[1]) ipsum T. [2]) statim *nie ma* T.

[a]) Sygfryd był bratem Henryka wójta wrocławskiego. Występuje on w dokume z r. 1254 i 1272 (Grünhg. Reg. II 40, 195) por. Grünhagen: Die aeltesten deut Beamte in Breslau (Schles. Zeitschr. VIII 434 i nast.) por niżej cud XI 1. [b]) mon kaszt. gnieźn. występuje w dokumentach od r. 1253—1271; por. kod. Wielkop

ne remanente. Sed cum deducta pervenisset[1] ad sancte Hedwigis sepulcrum, Cap. X
modo dicens oravit: „domina mea, sancta Maria, exaudi me et precipias famule
ancte Hedwigi, ut me liberet, et tu, beata Hedwigis, succurre michi indigne
le tue". Oracione completa, priusquam de tumba recederet, in presencia
m et familie, que secum advenerat, necnon et multarum domus Trebnicensis,
ibidem astabant, sororum, femina evasit plenarie dolorem capitis et oculorum
nem, ita ut et clare videret et nullum deinceps capitis dolorem sentiret.
c ipsa, que per biennium fuerat prefatis cruciatibus afflicta inmaniter, restituta
e sancte Katherine celerius[2] sanitati, ad propria est reversa gaudenter. Ipsi 25 Listop
ue examinatores miraculorum protestati sunt, se iam dictam postmodum mu-
n vidisse et eam claros oculos habuisse[3].

Miraculum quartum. II 4

Puella quedam nomine Vitozlava, filia Clementis militis, oculos habuit depra-
totaliter et compactos, de quibus crebro sanguis manabat, nec poterat pre
e lucem aliquam sustinere[4]. Et quia ipsa puella in infancia[5] sua ad invoca-
m nominis beate Hedwigis vite fuerat reddita, ut post dicetur, dum de mortuis
tatis tractabitur miraculo tercio, parentes eius, rememorantes beneficii sibi
itus prestiti, in spe gracie ac removendi doloris, ipsam ad sancte Hedwigis
lum deduxerunt. Illuc autem properantes, cum pervenissent ad locum, de quo
videri poterat monasterium, in quo corpus sanctissimum est sepultum, ibidem
antulum subsistentes puellamque de curru ponentes ad terram, divinam procul
clemenciam invocabant, secundum commendabilem multorum consuetudinem,
dum sancte Hedwigis accedunt ad limina, quam cito beati apostoli Bartholomei
siam viderint, reverenciam exhibent genibus provolutis. Mox ergo benignus
dominus per sancte merita invocatus et in eodem loco puellule prefate reddi-
luminum claritatem. Que, recepta videndi a domino gracia, statim more pue-
quia tempus estivum erat, flores de prope in campo stantes consurgens car-
t reductaque est cum laude dei et sancte Hedwigis preconio sanctitatis
on et gaudio amicorum.

---

[1]) fuisset Kl. [2]) in d. s. K. c. *nie ma* Kl. [3]) Ipsi quoque — habuisse *nie ma* Kl.
[4]) videre Kl. [5]) ab infancia Kl. [6]) reddit Kap.

Cap. X

Tercio sequitur de cecis illuminatis.

III 1

Miraculum primum.

Wenzeslaus filius Bratheconis de Solnic, infirmatus ad mortem, in festo thecostes in ipsa egritudine lumen perdidit oculorum. Post festum autem
29 Wrześ. Mychaelis ad sancte Hedwigis sepulcrum adductus per aviam suam nomine lavam tribus vicibus, dum tercio ad illud venisset, taliter ipsius sancte au invocavit: „domina benigna, beata Hedwigis, succurre michi afflicto, ut c felici subvenire misericorditer consuevisti“, sic quoque orans paululum dorm et quasi territus, est subito excitatus excussaque sompnificencia, miserante beate Hedwigis interveniente suffragio, visum, quo privatus fuerat fere per a rehabuit et ad domum suam rediit bene videns.

II 2

Miraculum secundum.

Iuvenis quidam, per omnia cecus, de villa forensi, que Olsnicz[a] nuncup cum patre suo in Trebnicz descenderat, ut ibidem misericordiam dei ad Hedwigis sepulcrum pro lumine oculorum sibi reddendo, quanta posset dilig invocaret. Et quoniam pauperes erant, in hospitali, cui frater Giselbertus[2], custos Trebnicensis[3], preerat, sunt collecti. Quos idem frater infra tres ebdo quibus illic moram fecerunt, crebro audivit pro restitucione visus beate He
23 Kwiet. patrocinium invocare[4]. In die autem sancti Georgii martiris circa sepulcrum s multis presentibus, iste pauper iuvenis, qui fuerat omnino cecus adductus sancte Hedwigis auxilium claro lumine oculorum est a domino consolatus. dictus frater Giselbertus de hoc ceco illuminato testimonium perhibens dixit: prius videram penitus cecum, pulcra vidi postea virtute visiva ornatum“.

Miraculum tercium.

Razlava, filia Bogdani de Thomaskyrchen[b], per dolorem oculorum pe visum amiserat, ita quod absque ductore nullatenus prodire valebat. Excr enim illi caro de oculis, cuius superfluitas ei lumen totaliter auferebat. Pro perando vero sibi perdito lumine oculorum, mater eius sex continue ieiunavi bus ad sancte Hedwigis honorem expletoque ieiunio memorato ipsa mater

---

1) vocatur Kl. 2) Gyselbertus T. 3) *nic ma* Kl. 4) implorare Kl. lumen et visum Kl.

a) Oleśnica, dzisiaj Oels na Szląsku. b) t. j. Domajowice koło Olawy na Sz

sancti Bartholomei apostoli cecam perduxit filiam ad sancte sepulcrum et eam desuper collocans stansque iuxta illud, cum lacrimis pro ipsius illuminacione[1] dominum per sancte Hedwigis merita precabatur. Exaudita est ergo mater orans pro filia et reddita sunt ei lumina adeo clara, ut oculi eius tamquam due stelle lucide viderentur. Et sic a sepulcro cum matre ad propria rediit filia, per divinam bonitatem decorata clarissimis oculis, que per biennium oppressa fuerat caligine cecitatis. Cap. X

Miraculum[2] quartum. III 4

Elyzabeth puella, filia Friderici de Alta ripa[a] trahens originem, ceca fuit. Quam mater eius in Trebnicz se vovit ducturam ad sancte Hedwigis sepulcrum[3], si forte misericordem invocando dominum per intercessionem sancte iam dicte[4] posset filie sue restitucionen visus devotis supplicacionibus[5] inpetrare. Aptata ergo vectura, dum se femina ad votum perficiendum disponeret, honestus vir Conradus[b], tunc iudex in Alta ripa, patruus eiusdem, que ceca erat, puelle, accessit et dixit: „multo esset utilius, si hos, quos ad hanc viam deducitis, equos domi remanentes ad colendum agros aratro iungeretis. Nam quid ei, que omnino ceca est, poterit proficere labor iste? Frustra expensas hoc pro itinere facitis et vos supervacue fatigatis". Devota nichilominus mulier promissum adimplere non distulit perveniensque ad Trebnicense monasterium primo super altare beati Bartholomei apostoli cecam, quam adduxerat, filiam posuit et quia, quam querebat ibi, graciam non invenit, deinde ipsam super sancte Hedwigis mausoleum detulit et eius ibidem cum devocione auxilium invocavit. Quo peracto statim puella, que plus quam dimidio anno excecata remanserat, beate Hedwigis suffragantibus meritis illuminata a domino videntibus oculis apparebat.

Miraculum quintum. III 5

Sdizlava[6], uxor Pribizlai de Trebnicz, quodam tempore existens Wratizlavie, de quodam antiquo aquam hauriens puteo, faciem suam et oculos abluit et ex

---

[1]) p. i. ill. c. l. Kl. [2]) *nie ma* Kl. [3]) tumulum Kl. [4]) i. d. *nie ma* Kl.
[5]) d. s. *nie ma* Kl. [6]) Sdislava T.

[a]) Brzeg czyli Wysoki Brzeg, tak nazwaną jest ta miejscowość w dokumencie Henryka I z r. 1235 (Grünhg. Reg. I 182); w dwóch zaś dokumentach z r. 1241 i 1250 „Alta ripa" (ibd. 213, 275); po r. 1250 używano zawsze nazwy „Brega" (Brieg). W tłum. niemieckiem legendy czytamy: Hohenbach, Hoynbach; por. Schles. Zeitschr. XII 195.
[b]) Konrad wspomniany jest w powyżej przytoczonym dokumencie z r. 1250.

Cap. X ipsa ablucione ceca effecta per annum integrum in eadem cecitate permans
ritus ergo ipsius, ex hoc concepto fastidio eamque spernens, dimittere v
aliam sibi de facto, quia de iure non poterat, in uxorem assumere femina
tavit. Dominus vero Bertoldus, in Trebnicz tunc plebanus*, hoc, ut debuit, fi
1 Stycz. hibebat. Cum autem in festo circumcisionis dominice predicta mulier cecita
cussa ad sancte Hedwigis sepulcrum ductore previo pervenisset, ibidem cu
mis sic oravit: „beata[1] Hedwigis, adiuva me, ut possim hanc, qua detineor,
tem evadere et lumen celi videre". Mox femina, quod devote peciit, in
et que ceca adducta per alium[2] fuerat, accepto per sancte Hedwigis merit
ficio luminis a domino Ihesu Cristo, videns per semetipsam ad domum s
versa est cum gaudio.

III 6 Miraculum[3] sextum.

Puella quedam sex annorum, Elyzabeth nomine, filia Mechtildis, uxo
manni Cranzonis civis Wratizlaviensis, de qua supra dictum est, dum de
curatis tractaretur, erat prorsus privata lumine oculorum. Mater ergo ipsius
deo vovit, quod ad beate Hedwigis sepulcrum nudis pedibus et in cilici
cum filia, quanto posset expedicius, pergere, dummodo eandem filiam di
a cecitatis miseria liberare. Tandem circa festum penthecostes iter arripuit,
itinere fatigata sub quadam arbore aliquantulum requiescere filiamque vole
cillare, currum, in quo ducebatur eadem puella, stare fecit[4]. Et ecce, s
eodem requiecionis loco puella solotenus posita cum pulcris, siccis et claris
oculis, et que per quatuor ebdomadas nichil penitus viderat, iam illuminat
per sancte Hedwigis intervencionem[5] clare videbat, secundum quod ipsi e
tores se vidisse postmodum testabantur.

Quarto sequitur de surdis in auditu reformatis[6].

IV 1 Miraculum primum.

Soror Iuliana de domo Trebnicensi[7] surditatem incurrerat, de qua opit
humana non poterat liberari. Rememorans autem, optimum medicame

---

[1]) Domina mea b. Kl. [2]) per alium *nie ma* T. L. [3]) *nie ma* Kl.
cepit T. L. [5]) intercessionem Kl. [6]) restitutis Kl. [7]) domus Trebni

*) Bertold pleban z Trzebnicy występuje jako świadek w dokumencie z
(Grünhg. Reg. II 68).

um esse Cristum, non de suis, sed de sanctorum et specialiter de beate Hed- Cap. X
presumens meritis sanctitatis [1], ad eiusdem sancte accessit sepulcrum caputque
desuper ponens, relevamen haut dubium postulavit. Dum vero sic inhereret
leo, quasi quidam calculus igneus, ut ei videbatur, ingressus est ocius aures
et sic soror deo et beate Hedwigi devota, in die sancto penthecostes surdi-
evasit, quam in festo epyphanie domini eodem anno conceperat domino 6 Stycz.
ttente. Et licet iam dicta soror Iuliana sola esset apud tumulum sancte
igis, quando circa ipsam istud evenit miraculum, nec aliquis ei, quo tempore
us eam curare dignatus est, ferre posset testimonium, tamen sororum eiusdem
ntus congregacio, que ipsius surditatem diucius noverat, sensum auditus ei
ncte Hedwigis suffragia a domino restitutum nullatenus dubitabat. Inmensa
ie dei bonitas, que orantibus apostolis ipso die in igneis linguis apparens
s incendium tribuit, famulam suam secrecius intendentem oracionibus ignito
o a surditatis vicio expiavit.

Miraculum secundum [2]. IV 2

Fuit quoque alia femina, nomine Snegula, similiter surda, de cuius curacione
uenti rubrica secundo capitulo explicatur.

Quinto sequitur de mutis in loquela relevatis.

Primum miraculum. V 1.

Maguscha, uxor Andree de Michowicz, per tres annos et dimidium lingue
m et usum pedum omnino perdiderat, ita quod linguam in tantum spasmatam
at, ut in ore ipsius de ea modicum appareret, sensum quoque ac motum
suorum non habuit penitus. Mater ergo ipsius, confidens filiam suam per
Hedwigis merita posse a domino liberari ab illis egritudinibus, votum vovit,
ius sancte tumulum una cum filia visitaret, quod et fecit. Perveniens quoque
bnicz, quatuor continue ebdomadibus manens ibidem, ipsa Maguscha rependo
e sancte mausoleum visitavit [3]. Tandem per visum quedam splendida et for-
domina ei dixit: „cur iaces? curre ad ecclesiam!“ que statim, ut potuit,
do velocius intravit monasterium prefatamque pervenit ad tumbam. Sed
oqui lingua [4] non poterat, devoto affectu cordis orabat [5], ut ei sanitas lingue

[1]) *nie ma* Kl. [2]) Mir. sec. *nie ma* Kl. [3]) vitavit T. [4]) l. *nie ma* Kl.
[5]) desiderabat Kl.

Cap. X pedumque a domino donaretur. Et statim, soluto lingue ipsius vinculo batur, usu quoque pedum sibi reddito, que trahendo se super terram ad sabbato infra octavam penthecostes ambulans et laudans deum ad mansion stinam remeabat.

V 2 Miraculum secundum.

10 Sierp. Snegula, uxor Ade de Wratizlavia, dum quadam vice in die sancti I martiris in silva nuces colligeret avellanas, subito in lingua, manibus et paralysi[1] est percussa, insuper perdidit tunc sensum auditus. Hiis ergo doloribus per annum decubuit, ita quod absque aliorum amminiculo se movere non potuit nec cibum sumere valuit, nisi manibus alienis sibi po Dominus autem Bertholdus[2], tunc plebanus Trebnicensis[3], qui eidem femin menta ecclesiastica ministraverat, consuluit, ut deferretur ad sancte Hedv pulcrum in spe sanitatis per ipsius sancte merita inpetrande, ex quo curacionis anthydota omnino deficere viderentur. Audito vero consilio pi sano, mater eiusdem Snegule, Beliza nomine, cum alia religiosa femina Iuttha filiam ad sancte Hedwigis in uno lintheamine detulit tumulum por vices sepius iteravit. Tempore autem quadragesime in dominica, qua can introitum misse: Letare Ierusalem et cetera[4], deportata ac deposita filia pulcrum, mater sic dicens orabat et invocabat suppliciter sanctam dei: sancta Hedwigis, digneris adesse filie mee". Et dum tam diu perseveraret donec completis divinis officiis homines pro claudendis foribus templi de pellerentur, mater, ut efferret invalidam filiam domumque cum ipsa pergere hendit. Que subito, voce et loquela sibi restituta a domino, exclamavit „mater, mater, tu me interficis[5], quia nescis, quod bene agitur mecum". surgens, ab omni, qua diu detenta fuerat, egritudine libera et a surdita per sancte Hedwigis suffragia domum absque baiulo est reversa completisq modum tribus annis, viro matrimonialiter est coniuncta.

---

[1]) paralisi T. [2]) Bertoldus T. [3]) et c. *nie ma* Kl. [4]) deportata positam filiam Kap. T. Kl. [5]) occidis Kl. [6]) completis quoque Kap.

[a]) Bertold ob. wyżej str. 594.

Sexto sequitur de liberatis a passione manuum. Cap. X

Miraculum primum. VI 1

Petrus de Socolnicz[a] in una domo simul oves et alia pecora sua servabat. lam vero die vidit inter iam dictas oves ovem[1] unam debilem et putabat eam liis pecoribus conculcatam et sic viribus destitutam, unde ipsam occidens co- t cum familia et de carnibus illis tam ipse quam omnes, qui ex ipsis come- nt, fuerunt periculosissime infirmati. Nam alii spasmati, alii contracti sunt, am vero et specialiter tres pueri ex ipso carnis edulio sunt defuncti. Ipse m Petrus infirmitatem quidem evasit, quam incurrerat, sed in ambabus sic natus fuit manibus et contractus, ut digiti manuum eius curvati adhererent turis, que sunt inter manus et brachium, quapropter ipsum pasci oportuit bus aliorum. Rememorans autem beate Hedwigis clemenciam, cuius fama titatis iam tunc diffusa per circuitum ad se invocandam plurimos attrahebat, s invocavit auxilium et votum vovit, dicens corde devoto: „beata Hedwigis, e michi manuum mearum necessarium usum et ego tuum laborando pedibus adibo sepulcrum“. Ut autem suo non fraudaretur desiderio, satagebat omnem erfugere[2] obicem gracie resistentem. Unde accedens ad virum maturum, do- m Mychaelem plebanum de Costhomloth[3 b], ei non solum corporis, verum n cordis sui detexit languores[4], confessionem suorum sibi faciens peccatorum, ans eidem seriosius eventum facti, secundum quod acciderat, et benedictione pso accepta, ut votum expleret, iter arripuit. Dum ergo in via positus esset, us ipsius, que per quatuor ebdomadas contracte fuerant, subito sunt distente que tandem ad tumulum pertingente, plenarie sanitati sunt reddite[5].

Miraculum secundum. VI 2

Simon, civis Wratizlaviensis, filium habuit nomine Symonem, manus habentem tura turgidas ac dependentes ab ulnis inferius, ita quod eas neque levare nec suo poterat aliqualiter applicare, manibus quapropter ipsum cibari oportuit

---

[1]) oves unam oviculam T. [2]) removere Kl. [3]) Coschemploth Kl. [4]) langores T. [5]) restitute Kl.

[a]) Sokolniki dziś Zaugwitz, posiadłość klasztoru św. Wincentego w Wrocławiu, leżące obliżu Środy (Neumarkt). [b]) Kostomłot; posiadłość klasztoru św. Wincentego Wrocławiu, leżąca w pobliżu Środy, w roku 1214 na prawie niemieckiem osadzona les. Zeitschr. XII 157).

Cap. X alienis. Cum autem plurime sibi fuissent adhibite medicine ac per cirurgicos[1] s esset racione medele, nec ei profuissent[2] in aliquo, sed semper deterius habui mater ipsius, domina Cristina, voto facto eum ad sancte Hedwigis tumulun ducere studuit ibique tam ipsa, quam alie due honeste matrone, sue consangu Bertradis scilicet et Cristina, que simul illuc pervenerant, viva voce dice „beata Hedwigis, sana puerum istum, vel, si tibi hoc non placet[3], age aput d ut hic celerius moriatur, antequam ad propria redeamus". Reputabant nan fore commodius per mortem eius a vexacionibus redimi, quam cum ipsius lang diucius occupari. Quarum deus vota per sancte Hedwigis intervencionem exau 14 Paźdz. extimplo sanavit in manibus puerum in die sancti[4] Kalixti, qui a festo beati I 25 Listop. apostoli eodem anno ceperat infirmari. Sic vero sanatus Wratizlaviam cum amic gaudio atque solacio est reductus[5].

VI 3

Miraculum tercium.

Muliercula quedam satis annosa, de terra Pomeranie, plus quam trec annis manum aridam habuit et contractam sicque suo adherentem et inpre fortiter femori, quod abinde nullatenus poterat ammoveri. Audita vero fama culorum beate Hedwigis in Trebnicz pervenit cum multis hominibus, qui sim fuerant profecti de Pomerania[6], ad prefate sancte Hedwigis limina visitanda. C quibus omnibus, virtute omnipotentis dei, manus a femore eius soluta exti sanata, dum oracionem faceret ad sancte sepulcrum. Accedens ergo frater binus de ordine predicatorum[a], qui tunc temporis in Trebnicz erat, dilig investigavit genus egritudinis et modum curacionis, ut cognita veritate de miraculo securius posset testimonium perhibere. Illi vero homines, qui cum advenerant femina, plus quam viginti numero, viva voce dicebant: „hanc fem scimus, quod, sicut asserit, manum contractam femorique coniunctam habuit mitus et nunc sanatam eam videmus". Ipsa quoque muliercula fratri studi perscrutanti de singulis, aiebat: „quod sim miraculose curata, satis constare poterit per evidencia signa, nam manus mea, prius arida et contracta, est a alia manu mea gracilior et locus femoris, cui manus inhesit, valliculam cor et habet cutem in colore ab alia cute corporis mei dissimilem. Hec vobi

---

[1]) cyrurgicos T. [2]) profuisset T. [3]) complacet T. [4]) Beati Kl. [5]) reductus *nie ma* Kl. [6]) de P. processerant Kl.

[a]) Lambinus występuje jako świadek w dokumencie sporządzonym w domu ks. wdowy po Henryku II 25 Maja 1259 (Grünbg. Reg. II 81).

lacet intueri, ostendo". Frater autem predictus propter honestatem signum re- Cap. X
n in femore nolebat videre, credens verum esse, quod multi, qui viderant,
ebant, sed manum eius intuitus eam abire permisit. Que post graciarum
nes[1] dum in Pomeraniam rediisset, quidam assumentes eam coram duce Po-
nie, qui tunc erat in castro Swetensi[a], duxerunt eique dixerunt: „domine,
emina hic nata est et cognovimus, quali vinculo passionis ligata fuerit multis
et nunc sana est et sanata meritis, ut asserit, beate Hedwigis". Et sic pro-
antes, passionem eius per ordinem enarrabant ostendebantque patrem ipsius
e, qui presens astabat[2] et que illi recitabant de infirmitate et curacione filie
hec ipse dicebat indubitanter omnia vera esse. Dux[b] ergo et ab ipsa[3] et ab
audiens, quod per merita sancte Hedwigis a tali fuerat egritudine liberata,
pens in lacrimas dixit presentibus multis militibus et aliis quam pluribus, qui
convenerant: „domine deus meus, multum peccavi tibi, quia istam sanctam
e non merui, dum in mortali viveret corpore, cum tamen sepe in Polonia
n, ea adhuc vivente".

Miraculum quartum. VI 4

Adelheydis, relicta Volkmari de Legnicz, dextre manus et tocius brachii
ab humero usque ad digitos tanto vexabatur dolore, quod nec se velare
liquid manu poterat tollere neque ipsum brachium sublevare. Bogdanca vero,
ancilla, ei, dum opus erat, velamen inposuit et in aliis secundum indigenciam
e ministravit. Sed cum multa sibi causa curacionis adhibuisset remedia et
ie profecisset, ad beate se Hedwigis convertit auxilium invocandum hiis
: „beata Hedwigis! tu me dilexisti, dum viveres, fac mecum modo miseri-
m et restitue michi brachium et manum meam". Rogavitque Henconem
torem, ut sibi manus et brachii usque ad cubitum formaret de cera simi-
iem, ob reverenciam sancte Hedwigis ad ipsius tumulum offerendam. Formata
tudine iunxit femina brachio suo ceram, manus et brachii sui ymaginem ex-
ntem, et statim levius habuit cessavitque dolor, quem per sex ebdomadas
ue passa fuit.

Miraculum quintum[4]. VI 5

Pribco, puer septem annorum, manum habebat aridam et ex infirmitate ita
ctam, quod ruptura ossis deforis apparebat. De cuius sanacione, quamvis

---

[1]) actionem T. [2]) erat Kl. [3]) i. muliere Kl. [4]) mir. quint. *nie ma* Kap.

[a]) Świecie na Pomorzu nad Wisłą. [b]) Świętopełk umarł r. 1266.

Cap. X 24 Sierp. spes nulla vel modica haberetur, avia tamen eius et Radic de Pelazcovicz, c guineus eiusdem pueri, dictum puerum in festo sancti Bartholomei aposto sancte Hedwigis tumulum detulerunt, invocantes clemenciam domini, ut merita sancte sue sanitatem tribuere dignaretur. Oracione completa, relicto iuxta mausoleum, prefati portitores de ecclesia se sequestrare volentes aliqua processerunt, sed audito tumulto subito revertentes invenerunt puerum, q quatuor annos infirmitatem predictam sustinuerat, restitutum plenarie sanitati

De passione quoque manuum plures alii curati sunt, videlicet Gotfridu quire de paraliticis miraculum secundum; item Bratumila, require de dem miraculum tercium; item Sdeslava, require de paraliticis miraculum quartum; Stronizlava, require de infistulatis miraculo secundo.

Septimo sequitur[1] de curatis ab infirmitate pedum.

VII 1

Miraculum primum.

Henricus, filius Alberti iudicis de Pruzicz*, a nativitate sua usque ad vum annum habuit tybias tam exiles, ut vix se extendere ad quantitatem pa qua canitur, fistule viderentur et non solum pedum, sed eciam renum officio unde nec stare nec ire pre nimia inbecillitate poterat nec sedere. Aliquando dum de loco ad locum moveri[2] appeteret, manu se iuvando reptabat. Mater ipsius, nomine Beatrix, honesta utique matrona, anxia pro sanitate filii reha vovit beate Marie virgini, quod, quamdiu viveret, diem sabbati ad ipsius ho vellet ieiunio colere, si eius filium dignaretur curare.

Votum hoc emissum quamvis cum multa studeret adimplere diligenci cundum tamen suum non meruit exaudire desiderium, deo in hoc aliquid providente, ut sic et dilata desideria crescerent et beate Hedwigis gloria cius aperto in miraculo appareret. Nec tamen devota femina perdidit ser illud, quod devote ipsi gloriose exhibuit virgini, quia beata virgo desiderium prorogando et preces eius non statim exaudiendo eciam voluit eam facere de beate Hedwigi, quod sic factum est. Per sompnium namque fuit ammonit filium suum inbecillem ad sancte Hedwigis deportaret sepulcrum et devote p nitate ipsius eiusdem sancte invocaret auxilium. Fecit mulier, ut divino

---

[1]) seq. *nie ma* T. [2]) movere T.

*) Pruśnica, (Prausnitz) 4 mile od Wrocławia.

edocta oraculo, puerumque deferens ad mausoleum, sic dicens oravit: „beata Hedwigis, digneris sanare puerum meum, quem, si sanaveris, ego voveo et promitto tibi, quod eum faciam litteris inbui et tuo ipsum servicio perpetuo mancipari". Dum sic pro filio mater sollicita preces effunderet, domina Petronilla, abbatissa in Trebnicz* dominoque Bertoldo plebano Trebnicensi, qui eundem baptizaverat puerum, et aliis multis presentibus, puer se subito elevans appodiavit sepulcro stansque erectus accipit ovum ibidem coram se positum et gaudens circuibat sepulcrum. Domina vero Petronilla, tunc custos sepulcri, aliud pictum ovum accipiens proiciensque ante puerum, inpulit illud remocius a sepulcro, pro quo similiter accipiendo puerulus ivit et ad matrem suam gradiens rediit. Ob gradiendi autem inconsuetudinem [1] et [2] propter tybiarum nimiam gracilitatem nondum [3] valebat perfecte corpusculum sustentare. Sanatus autem per sancte Hedwigis merita infra ebdomadam pasche feria quarta [4] cum matre incolumis ad hospicium rediit ipsiusque tybie deinceps incrementum sumpsere secundum debitam proporcionem [5]. Totus quoque puer, qui per septem annos vix pervenerat ad staturam pueri duos annos habentis, infra byennium excrevit in tantum, ut in quantitate novem annos etatis habenti puero equaretur, sanus [6] existens et agilis domino concedente. Cap. X

Miraculum secundum. VII 2

Iuttha, uxor Iacobi civis Wratizlaviensis, de Budisin [7] Mysnensis dyocesis oriunda, per guttam sic contractos pedes habebat, quod eos non valebat extendere. Et quia ob hanc causam continue eam oportebat iacere, utrumque femur ipsius computruerat et vermibus plenum erat, de quo non modica fetoris materia per totum ipsius domicilium [8] spargebatur. Portabatur autem a viro suo vel ab aliis, quocumque necessitas requirebat. Voto vero emisso, ut ad beate Hedwigis pertingeret tumulum, maritus eam vehiculo inpositam illuc usque perduxit, ubi eciam hanc oracionem fudit, suppliciter dicens: „sancta Hedwigis, adiuva me afflictam, ut pedum passionem evadam, ita ut ambulando inter homines incedere valeam.

---

[1]) et gaudens — inconsuetudinem *nie ma* Kl. [2]) sed Kl. [3]) non Kl. [4]) III Kl. [5]) porcionem T. [6]) incolumis Kl. [7]) Budsin T. [8]) domiculum Kap.

*) Petronilla mogła być dopiero między r. 1274 a r. 1287 przełożoną klasztoru trzebnickiego, po Gertrudzie bowiem, która w r. 1268 umarła, godność tę piastowała Agnieszka, (um. r. 1273), a Eufrozyna córka Przemysława ks. wielkopolskiego występuje jako abbatissa między r. 1287—1297. Dzień śmierci Petronilli podaje Nekrolog Premonstrantów u św. Wincentego w Wrocławiu p. d. 11 Maja (Schles. Zeitsch. X 434).

Cap. X Beata Hedwigis, rogo te per sanctitatem tuamque copiosissimam pietatem, ut ab hac egritudine[1] digneris sanare". Oracione completa in die sancti[2] Bartholo
24 Sierp. apostoli surrexit a tumulo femina plene sana vecturaque, in qua pervenerat tumbam sancte, relicta, peditando Wratizlaviam rediit et ad propriam mansion que per annum integrum[3] potencia gradiendi caruerat, ambulando pervenit.

VII 3

Miraculum tercium.

Cuno Gallicus, civis Wratizlaviensis, filiam habuit nomine Margaretam, a sua iuventute[4] pedes et tybias ita molles habebat, quod esse absque oss putabantur. Cui et aliud supervenit incommodum, nam dum duos et dimid haberet annos etatis, excrevit in ea gibber inmanis, totum occupans pectus[5] Hiis ergo depressa nature defectibus, toto tempore vite sue nec stare poterat sedere, sed iacebat continue, et dum mater eam supra pedes statuere conar frendebat dentibus[6] pre dolore. Qua de causa ipsa genitrix eius, nomine therina, sepius, quando eam intuebatur, percussa compassionis iaculo lacrimas e debat. Confisa tamen de sancte Hedwigis suffragio condicionaliter vovit, dic „beata Hedwigis, si filie mee sanitatem impetraveris et me de tanto labore cor et ab anxietate spiritus liberaveris, festivitatis tue vigiliam annis singulis ieiun quamdiu eadem mea supervixerit filia". Voto emisso maritus cum uxore fi assumentes ad sancte Hedwigis tumulum properabant. Mater vero maiori succ devocionis fervore, quamvis gravida esset, dictam filiam humeris suis inpos pergens in itinere baiulavit. Pervenientes autem ad sepulcrum puellam deposue ibidem, patre longius recedente propter multitudinem illic existencium feminar cum quibus se premere noluit. Mater apud filiam suam mansit et beatam Hedwi sic inquiens, invocavit: „domina mea, beata Hedwigis, per tuam magnam virtut quam habes et per merita, quibus es predita apud deum, redde michi pecca leticiam, sanando filiam meam". Dum sic instanter oraret cum lacrimis, ipsa pu subito se apodians tumbe surrexit et absque difficultate coram omni congre illic multitudine ambulavit.

VII 4

Quartum miraculum[7].

Rudgerus, Theutonicus de Mysnensi dyocesi oriundus, pedes contractos bebat et aridos in tantum, quod nec tactum sensit nec frigus. Propter defec ergo rerum et virium ab amicis omnibus derelictus, hinc inde rependo per a

---

1) a. h. e. *nie ma* Kl. 2) *nie ma* Kap. 3) p. totum a. Kl. 4) nativitat
5) t. corpus o. et p. Kl. 6) d. *nie ma* Kl. 7) m. *nie ma* Kl.

quatuor mendicabat. Quidam autem, pietatis intuitu, eum ad sancte Hedwigis de- Cap. X
duxit sepulcrum. Ubi, dum moram faceret aliquamdiu et oraret, ut ei a domino per sancte Hedwigis merita sanitas redderetur, nec tamen ipsius exaudiretur oracio, ad villam, de qua venerat prope Stregom, Pascuroue nuncupatam, revertens[1], beate Hedwigis auxilium non destitit invocare. Quadam ergo nocte post factam oracionem nervi pedum eius ipsique pedes ceperunt extendi et tactum sentire, et sanatus est homo gressusque sibi restitutus est die septimo, postquam redierat a sepulcro.

Miraculum quintum. VII 5

Iohannes puer, a Beroldivilla[a] trahens originem, pedes habens contractos, nusquam procedere poterat, nisi rependo forte se traheret de loco ad locum. Mater ergo ipsius, Helwiga nomine, in curru eum deduxit in Trebnicz et a vehiculo tandem acceptum portavit eum in humeris suis usque ad sancte Hedwigis sepulcrum eumque desuper ponens, de prope stans orabat et hec dicens, vovebat: sancta Hedwigis, ego tibi voveo, me semper in viduitate victuram, sana tantummodo filium meum". Tandem dixit ad filium: „move te, fili, et surge!" Qui respondens: „non possum", inquit, „quia doleo crura mea". Surrexit tamen celerius et quasi rumperentur, nervi eius[2] reddebant stridorem, se dum erigeret ad eandem. Sicque puer ille, presente domino Giselberto custode Trebnicensi et aliis multis, sanatus est ab ea, quam a nativitate sua usque ad quinquennium in pedibus sustinuerat, passione[3]. Qui postmodum ad scolas missus litteras didicit materque ipsius, votum exsolvens, in viduitate permansit.

Miraculum sextum. VII 6

Bratumila, puella, de Croscina[b], villa ducatus Opuliensis trahens originem, pedum officio penitus caruit, quia a renibus et infra totum corpus ipsius fuit totaliter ariditate quadam consumptum. Ideo eciam necessitate cogente moveri de loco non poterat, nisi ab aliquo deportata fuisset. Invalescente autem fama miraculorum, que per beatam Hedwigim operari dignabatur clemencia salvatoris, ad consilium hominum deum diligencium parentes ipsius puelle deduxerunt eam competenti vectura ad iam dicte sancte sepulcrum, ubi Cristi gracia invocata puella

---

[1]) revertentes Kap. [2]) eius *nie ma* T. [3]) passionem T.

[a]) Bertelsdorf wieś koło m. Strzygoni osadzona na prawie niemieckiem przez Bertolda w r. 1268 (Grünhg. Reg. II 162). [b]) Krościna wieś w księstwie opolskiem wspomniana w dokumentach z r. 1223 i 1237 (Grünhg. Reg. I 117, 189).

Cap. X per sancte Hedwigis merita non quidem ex integro, sed a pedibus tantum usque ad genua est sanata. Que sic reducta, rependo tandem super genua transferre se poterat, quo volebat. Potens utique deus erat puelle statim integram restituere sanitatem, sed ad hoc differre disposuit, ut dilato desiderio multiplicaretur oracio et sic tandem postulancium precibus annuens, novo miraculo beate Hedwigis sanctitatem copiosius faceret[1] manifestam. Unde revoluto anni circulo, postquam in parte curata fuerat prefata puella, denuo a parentibus ad sancte Hedwigis sepulcrum deducitur et ut plene sanetur, a deo devocius postulatur. Deus autem, cuius est proprium misereri petentibus, per sancte Hedwigis merita misericorditer affuit et puellam integraliter a suis passionibus liberavit, ita quod exiliens ambulavit, que a sua nativitate usque ad septennium inclusive numquam valebat pedes suos ad gradiendum movere.

VII 7 ## Miraculum septimum.

Milozlava, puella de Legnicensi castellatura[a], magnum corpus et flavos crines comasque magnas habens, sed pedes ac tybias claudas, ita quod non nisi rependo, quo voluit, movebatur, hec ad sepulcrum sancte Hedwigis in Trebnicz perveniens reptabat sepissime et per intercessionem ipsius sancte sanitatem sibi donandam a deo, ibidem faciendo moram diucius expectabat. Quam videns dominus Gaudencius[b], plebanus de Sadalno[c], illic reptantem atque divinum prestolantem auxilium[2], dixit: „beata Hedwigis, si hanc puellam sanaveris, ammodo credam miraculis tuis, quod in veritate tuo fiant merito sanctitatis. Dum autem diu moram faceret iuxta tumbam nec post tempora multa ei donaretur sanitas concupita, domina Petronilla tunc custos sepulcri sancte Hedwigis, postmodum abbatissa Trebnicensis monasterii, indignata iussit eam a tumba recedere dicens: „tu vides, quod deus te non dignatur iuvare, quapropter hic expectando non facito ammodo moras, ne ampliorem nobis verecundiam inferas[3], dum hic in omnium oculis frustrata tuo, ut videtur[4],

---

[1]) f. videlicet Kl. [2]) auxilium invocantem Kl. [3]) n. n. v. i. a. Kl. [4]) *nie ma* Kl.

[a]) O kasztelanach szląskich por. Schles. Zeitschr. X 96, XIV 208. [b]) Gaudenty pleban z Sadlna znany ze sporu o dziesięciny z Gunterem de Biberstein, który się aż o stolicę apostolską oparł. (Grünhg. Reg. II 146 p. r. 1266). [c]) Sadlno (Zadel) w bliskości Ząbkowic (Frankenstein). Według podania zbudowała św. Jadwiga w tej wsi kościół na miejscu, gdzie upadł jej welon przez wiatr porwany. (Grünhg. Reg. I 56); por. także Klose Breslau I 374 n. 39.

desiderio volutaris". At illa, quamvis repulsam taliter pateretur, nichilominus permanebat, divinam consolacionem expectans et querens a domino graciam sanitatis. Et quia remansit, ut quereret, contigit, ut inveniret. Nam in die sancti Kalixti pape et martiris, quando erat anniversarius beate Hedwigis, dicta puella, que in festo sancti Iacobi apostoli precedenti eodem anno pervenerat in Trebnicz, liberata est ab inpotencia gradiendi, quam a nativitate sua per viginti annos sustinuerat et coram domina Gerdrude Trebnicensi abbatissa ac sororibus Razlava, Petronilla predicta, multis quoque aliis presentibus et videntibus, sana surrexit collaudansque[1] deum recessit. Quo viso miraculo frater Giselbertus, custos Trebnicensis, procuravit „Te deum laudamus" sollempniter decantari. Cap. X. 14 Paźdz. 25 Lipca

De passione pedum plures alii curati sunt per sancte Hedwigis auxilium, videlicet Siffridus, require de paraliticis miraculo primo; item Magusca[2], require de mutis, miraculo primo; item[3] Adelheydis[4], require de gibbosis, miraculo secundo; item Laurencius[5], require de infistulatis, miraculo primo.

Octavo sequitur de curatis in manibus et pedibus simul.

Miraculum primum. VIII 1

Vencemil de Mechouice[a] adolescens, habens annos circiter decem et octo, totaliter in manibus et pedibus erat contractus, ita quod semper eum iacere oportuit, nec cibari valuit, nisi manibus alienis. Hoc autem incommodum a quinquagesima usque ad proximum sequens festum beati Bartholomei sustinuit. In ipsa namque festivitate per patrem suum deductus in curru pervenit in Trebnicz, sperans sancte Hedwigis interveniente suffragio liber fieri ab incommodo supradicto. Sed dominus curacionem ipsius aliquantulum differebat[6], ut ex ipsa mora probaretur, si devocio eius foret continua, vel si spes, quam de meritis sancte Hedwigis habuit, esset efficaciter perseverans et vera. Unde sequenti die, dum ad sepulcrum non recepisset graciam sanitatis, pater filium denuo locavit in curru et ad propria festinavit. Non tamen cessavit eger invocare dominum et sanctam eius, quamvis procederet in vectura. Et ecce, priusquam egressus fuisset septa curie claustri, apparente adhuc ecclesia sancti Bartholomei, currus, in quo eger homo sedebat et dominum sanctamque Hedwigim invocabat, casu evertitur et languidus cadens in 24 Sierp.

---

[1]) ambulans et laudans Kl. [2]) Maguscha T. [3]) item — secundo *nie ma* Kl.
[4]) Adelheidis T. [5]) Petrus T. [6]) deferebat T.

[a]) Męchowice (Münchnitz) w pobliżu Sycowa (Poln. Wartenberg).

Cap. X terram a suis languoribus penitus liberatur, surrexitque sanus in manibus atque pedibus, excepto[1] eo, quod in uno pede et manu pro signo infirmitatis preterite alique languoris reliquie remanserunt.

VIII 2 ## Miraculum secundum.

Frater Nicolaus ordinis predicatorum cum tempore quodam esset in Bresno, Gneznensis dyocesis, ut ibidem predicacionis officium exerceret, dormiebat una nocte et socius eius, nomine Richardus, in quadam camenata, ubi in camino pro eis erat ignis compositus. Et ecce, ticio succensus ab igne, corruens paleam in pavimentum prostratam accendit flammaque invalescens totam domum illam, in qua quiescebant, consumptura celerius invadebat. Dum ergo fratres viderent se in periculo positos, predictus frater Nycolaus flammam ingrediens, manibus ac pedibus nudis accensam paleam extinguebat. Extincto vero igne incendium in menbris illis, quibus flammam extinguendo tetigerat, non modicum reliquit dolorem. Quem ut evaderet, beatam virginem ter salutando supplex orabat; beatam quoque Hedwigim, cuius tam[2] miracula multa audierat, ter flectendo genua sic inquiens invocabat: „beata Hedwigis, libera me ab isto dolore, quem pacior“. Oracione facta se denuo ad quiescendum deposuit pustulasque magnas in manibus habens ac pedibus obdormivit, post sompnumque expergefactus, nullum sensit dolorem, sed adeo sanus erat, ac si numquam fuisset adustus. Hoc factum contigit anno domini MCCLXIII in quadragesima. Plures quoque alii sunt curati per merita sancte Hedwigis de passione pedum ac manuum, videlicet Snegula, require de mutis, miraculo secundo; item Nenkerus, require de paraliticis, miraculo tercio; item Idka, require de dissentericis, miraculo primo.

Nono sequitur de contractis.

IX 1 ## Miraculum primum.

Sestremil, in Wratizlavia manens, omnino fuit contractus, gutta namque spinam dorsi eius confregerat et eum effecerat ad ambulandum penitus inpotentem. Uxor autem ipsius[3], Crisca et alia femina, nomine Sczarnucha, ipsum portabant cottidie ante fores ecclesie fratrum predicatorum, ut a transeuntibus elemosinam, quia pauper erat, acciperet, ad alia quoque loca secundnm indigenciam suam

---

[1]) *aż do str. 607 w. 3* me dignare ab hac *brakuje w* T.; *w rękop. tym wycięta jest cała kartka.* [2]) iam Kl. [3]) i. nomine Kl.

tempore opportuno eum ferebant. Tandem inspirante deo votum vovit, taliter dicens: „beata Hedwigis, etsi aliter nequeo, tuum tamen sepulcrum rependo et me trahendo manibus visitabo, tu quoque me[1] dignare ab hac inpotencia liberare, aut saltem hanc mecum digneris graciam facere, ut crura pedesque meos ad me valeam applicare". Erant enim predicti pedes cum cruribus aridi et veluti lignum inflexibiles et nisi per alium componerentur ad ipsum, dum extenti iacebant, eos ad se retrahere non valebat. Levavit ergo se voto emisso, ut perficeret, quomodo posset, quod promiserat et feria III[2] ante festum rogacionum reptando de Wratizlavia exiens, feria sexta sequenti pervenit in Wesnam[a], locum non plene a Trebnicz per miliare distantem. In ipso loco aut in proximo monte, de quo videri poterat ecclesia beati Bartholomei, in qua sancte Hedwigis corpus conditum requiescit, recepit plenariam sanitatem. Procedens autem, sancte Hedwigis visitavit sepulcrum et gracias agens deo, die tercio reversus Wratizlaviam, in ammiracionem mentes convertit multorum, qui eum prius contractum et miserabilem noverant divinamque misericordiam et iam dicte sancte in eo, quod contigerat, merita cognoscentes, pro facto miraculo dominum benedicebant. Cap. X

Miraculum secundum. IX 2

Mulier quedam, in Swece[b] Wladislaviensis dyocesis[3] et terra Pomeranie manens, tam enormiter incurvata extitit et contracta, quod, dum aliquo deberet procedere, pectus suum fere genibus propriis contingebat. Que voto emisso levavit se ad sancte Hedwigis limina visitanda circa festum assumpcionis beate virginis et baculo sustentata processit de die vix per dimidium miliare. Sicque paulatim progrediendo, dum ultra Milicz[c] venisset et adhuc in Trebnicz sibi restarent ad eundum miliaria quatuor, beate Hedwigis ei opitulante merito erecta est a domino et plene sanata. Processit ergo letabunda et laudans et sancte Hedwigis, ut promiserat, cum graciarum actione visitavit sepulcrum reversaque est in domum suam, unde exierat, de Swecz, secum portans[4] munus plenarie[5] sanitatis, qua caruerat plus quam anno. Addidit quoque dominus iam dicto miraculo miraculum aliud. Nam prefata mulier postquam sanata est et rediit ad partes, ubi nata fuit, multo 15 Sierp.

---

[1]) *Od tego wyrazu zaczyna się znów tekst* T. [2]) quarta Kl. [3]) Wlad. dyoc. *nie ma w tłum. z r. 1504.* [4]) deferens Kl. [5]) perfecte Kl.

[a]) Łączki (Wiesna, po niem. Wiese) między Wrocławiem a Trzebnicą. [b]) Świecie ob. wyżej str. 599. [c]) Mielicza m. na półn. wsch. od Wrocławia.

Cap. X pulcrior apparuit, quam esset, antequam predictam egritudinem incidisset. Et quia eadem femina prius visa fuerat totaliter languida, non solum a communi populo, verum eciam ab ipso duce Pomeranie Swentopolco[1] et a filio suo[a] nec non et a palatino et ab aliis nobilibus multis, reversaque videbatur cum sanitate integra et inopinabili, sinistra opinio penitus ab omnium cordibus pellebatur, neque locum habere poterat deceptoria fictio, ubi probata veritas extitit in aperto.

X 3 ### Miraculum tercium[2].

Quidam vir pauper, nomine Razlavus[3], divino castigatus flagello diu iacebat contractus, quem Crisca[4] uxor eius, ad petendum a transeuntibus elemosinam frequenter portabat Wratizlavie ad sancti Alberti ecclesiam; tandem bono usus consilio vovit se[5] sancte Hedwigis limina visitare, si forte per eiusdem sancte patrocinium deus ei dignaretur sanitatem restituere. Et quoniam propter inopiam non valebat habere vecturam, repende manibusque trahendo posuit se ad viam, ut votum expleret emissum. Dum ergo esset in itinere, quod arripuerat pro eo, ut ipsius sancte adiens tumulum eius auxilium efficacius invocaret, cum magno dolore nervos et ossa sua, quasi rumperentur, senciebat extendi. Et sic alleviatus processit ad iam dicte sancte sepulcrum, ubi per ipsius suffragia sanitatem adeptus plenariam, incolumis postmodum sanctorum visitavit limina apostolorum. Plures alii contracti curati[6] sunt per merita sancte Hedwigis, videlicet Pribislava[7], require in sequenti de gibbosis, miraculo primo; item Adelheydis, require ibidem, miraculo secundo.

Decimo sequitur de gibbosis.

X 1 ### Miraculum primum.

Pribislava, manens Wratizlavie in domo Zanstogoi[8], contracta fuit plus quam per biennium et ex ipsa contraccione gibbum habebat a tergo prominentem ad unius olle magnitudinem. Audiens autem mater ipsius miracula, que deus operabatur per sancte Hedwigis merita in diversis partibus, tulit ipsam filiam suam et 24 Sierp. ad sancte Hedwigis tumulum properavit illucque in festo beati Bartholomei perveniens, ibidem consolata non modicum extitit in eo precipue, quod filia eius, quam

---

[1]) Swenthop T. [2]) *cały ten ustęp aż do słowa* apostolorum *brakuje w* Kl. [3]) Razlaus T. [4]) Crisca *nie ma* Kap. [5]) se *nie ma* T. [6]) sanati Kl. [7]) Pribizlava T. [8]) Zanstoyoi T.

[a]) Swiętopełk ob. wyżej str. 599.

ntractam adduxerat et gibbosam, statim curata[1] ab utroque incommodo per ipsius ncte Hedwigis auxilium libera fuit[2]. Cap. X

Secundum miraculum. X 2

Adelheydis, puella septem annorum, filia Methze de Wratizlavia, contracta it in pedibus et in tantum curvata, quod se movere non poterat, ex diutinaque curvacione facta fuit gibbosa. Cumque diversarum medicinarum ope iuvari non sset, vovit mater, eam se ducturam ad sancte Hedwigis sepulcrum, quod et cit ipsamque iuxta illud deposuit atque cum lacrimis pro sanitate ipsius beate edwigis auxilium invocavit. Affuit autem subito flenti femine et oranti divina nsolacio. Nam puella, pro cuius curacione mater flebat et orabat, sepulcrum prehendens se levavit stetitque super pedes suos et pergere cepit, que a festo ati Martini episcopi et confessoris usque ad tercium diem post[3] festum beati 11 Listop. hannis baptiste sequentem anno eodem clauda simul fuerat et gibbosa. Et[4] recu- 27 Czerw. rata sanitate integra utriusque defectibilitatis, domum cum matris gaudio rediit, odicum tamen ipsius gibbi vestigium in ea remansit, sic forte providencia dispo- nte divina, ut postmodum patrati certitudo miraculi evidencius valeret ad beate edwigis commendandam sanctitatem ostendi.

Plures quoque alii gibbosi curati sunt per sancte Hedwigis patrocinium[5], ilicet Margareta, require supra, de infirmitate pedum, miraculo tercio.

Undecimo sequitur[6] de paraliticis curatis.

Miraculum primum. XI 1

Siffridus[a], civis et frater iudicis Wratizlaviensis, percussus fuit paralisi in rte dextera, ita quod in pede dextro ambulare non poterat et illa pars percussa erat repleta foraminibus, acsi subula perforata fuisset in ipsaque parte omnino ruit corporis cute. Et cum multorum habuisset et magnorum consilium medicorum ultaque expendisset propter medicamina nec aliqua sibi ad predictos languores pellendos proficeret medicina, coniugis sue, domine Bertradis, usus consilio, ad vinum se convertit auxilium requirendum, ad quod eciam facilius inpetrandum ate Hedwigis vovit ad tumulum se venturum. De Wratizlavia ergo processit in

[1]) fuit Kl. [2]) merita ac auxilium liberata Kl. [3]) post *nie ma* T. [4]) et sic T. [5]) prorocinium Kl. [6]) *nie ma* Kl.

[a]) Obacz wyżej str. 590.

Cap. X vehiculo versus Trebnicz illucque perveniens, duobus eum viris ducentibus, ad sepulcrum sancte Hedwigis accessit in die translacionis beati Bartholomei apostoli et se totum super illud deposuit flensque amarissime, sic dicens oravit: „beata Hedwigis, digneris me miserum adiuvare et a doloribus istis eruere". Oracione finita, statim homo, qui anno et dimidio miserabili dolore fuerat cruciatus, aspicientibus pluribus de claustro Trebnicensi dominabus et aliis multis presentibus, surrexit subito sanus et ab omni illa egritudine divina providencia per sancte Hedwigis merita liberatus.

XI 2 Miraculum secundum.

Gotfridus de Cosmin[a], opido Polonie, febrem acutam inciderat, quam dum nimis graviter per dies quindecim[1] pateretur, beatam invocavit Hedwigim et votum ei faciens aiebat: „domina mea, sancta Hedwigis, adiuva me inpetraque michi a domino sanitatem et ego tuum peditando sepulcrum adibo". Voto emisso a passione febris remissius habuit, sed paralisi percussus officium et motum manuum perdidit, in quibus tanto cruciabatur dolore, quod magis mori appeciit, quam diucius tormento tam vehementis affligi doloris. Unde quibusdam eum in illa egritudine visitantibus pro munere exhibuit equum suum, si ipsum occiderent et sic a dolorum aculeis, quos sustinuit, liberarent. Sed quia nullus hoc opus nepharium[b] aggredi voluit, sicut nec debuit, beatum cepit invocare Stanizlaum eique vota offerre, ut sibi succurrere dignaretur. Dum autem nec sic proficeret, sed magis ac magis predicta tortura invalesceret, iterato ad beatam Hedwigim cordis sui convertit suspirium votumque faciens, ipsius ad tumulum se promisit venturum. Germanum quoque suum nomine Theodericum ad hoc precibus inpulit[2], quod illuc eundi secum laborem assumpsit. Qui dum pariter procedentes de itinere quatuor explevissent miliaria, in via se reficiendi gracia resederunt. Gotfridus vero, quia manibus propriis uti non poterat, fratrem suum pro refeccione sibi[3] bolos formantem residens intendebat. Facto ergo modico intervallo, idem eger aspiciens et a germano cibacionem expectans, exclamare cepit et dicere: „frater carissime! iam sencio, quod in manibus meis per graciam dei et meritis beate Hedwigis melius habeo".

---

[1]) XV T. [2]) inclinavit Kl. [3]) sibi *nie ma* Kap. form. sibi b. pro ref. Kl.

[a]) Koźmin m. w Wielkopolsce na połud. wsch. od Poznania w pobliżu granicy szląskiej. [b]) Uwaga Stenzla, który w fakcie tym upatruje zabobon pochodzący z czasów pogańskich, kiedy w celu uzdrowienia chorego zabijano zwierzęta — polega na mylnem zrozumieniu tekstu.

Et continuo manum extendens panem accepit et ori proprio ad comedendum inposuit levatisque statim ad celum manibus dixit: „gracias tibi ago, domine deus, et beate Hedwigi, quia manuum mearum usum nunc resumo et officium, quo diucius fueram destitutus". Deinde ultra progredientes et expleto itinere, duobus diebus ante festum sancti Vincencii episcopi in Trebnicz ad sancte Hedwigis pervenerunt sepulcrum. Ubi dum Gotfridus se prosterneret in oracione et diceret: „beata Hedwigis, rogo te, ut tuis me digneris meritis adiuvare et pro me ad dominum intercedere", subito sensit se quasi perfusum de calida aqua et sic fratre suo et aliis pluribus, qui secum in via fuerant, similiter peregrinis presentibus, a passione, quam per quatuor menses sustinuerat in manibus et in toto corpore suo, fuit plene sanatus. Cap. X 4 Czerw.

Miraculum tercium. XI 3

Domina Wislava, uxor Ulrici*, subdapiferi domini Henrici ducis Slesie, nepotem quendam Nenkerum nomine habuit, qui in sua puericia ex quadam infirmitate in una manu et in uno pede paralisim incurrit tam graviter, quod nec ope medicorum nec unctionibus unguentorum neque remediis quibuscumque hominum arte appositis[1] poterat adiuvari. Mater ergo vovit eum ad sancte Hedwigis mausoleum deferendum. Quo dum deportatus fuisset et desuper positus, continuo quidem evasit iam dictorum tremorem menbrorum, sed reductus ad hospicium, facto brevi intervallo temporis, recidivum passus in eandem relapsus est egritudinem, sic forte domino disponente, ut deus denuo invocatus per merita sancte Hedwigis et suam potenciam atque misericordiam esse magnam ostenderet et virtutem sanctitatis beate Hedwigis novo miraculo habundancius humano generi declararet. Unde predicta mater, postquam sensit recidivasse filium[2], iterato eum ad sancte Hedwigis reportavit sepulcrum fusisque ibidem ex cordis desiderio lacrimis multiplicare preces supplicacionesque non destitit, donec filio memorato in eodem loco sanitatem plenariam inpetravit. Nam statim, quidquid ei ad accipiendum exhibitum fuit, et accipere potuit et tenere, rediitque sanus, qui per duos annos et dimidium predicta infirmitate fuerat fatigatus.

Miraculum quartum. XI 4

Sdezlava, uxor Mathei de Thincia, existens in puerperio, proxima feria sexta post diem cinerum in manibus pedibusque ita fuit percussa paralisi, quod de manu

---

[1]) compositis T. [2]) fil. suum T.

*) Ulryk podczasy występuje w dokumentach od roku 1245—1272 (Grünhagen Reg. I 242 — II 198).

Cap. X aliena eam oportuit[1] et per calamum liquoribus recreari. Magnis quoque affligebatur doloribus, si quandoque[2] propter necessitatem aliquo movebatur. Iacebat enim continue et dum[3] mota seu alicubi portata vel girata fuisset ad alteram partem, eciam hoc pro lenitate si fiebat[4] in lintheamine, vix poterat sustinere. In hiis ergo
23 Kwiet. afflictionibus deduxit tempus usque ad festum beati Georgii[5] martiris, in quo festo, quia iam apropinquare videbatur ad finem, extreme sibi fuit unctionis ministratum salvificum sacramentum. Nocte vero quadam ei quedam in sompnis apparuit venerabilis domina in religioso habitu, dicens: „vade, visita sepulcrum beate Hedwigis et curaberis". Que expergefacta viro narravit, que viderat et audierat dormiens et petivit instanter, ut, secundum quod revelacio prefata docuerat, eam ad sancte Hedwigis sepulcrum deduceret festinanter. Recusabat autem maritus, uxoris adinplere desiderium, timens, ne, si moreretur in via, homines dicerent, quod mortem ipsius voluntarie accelerasset et sic inprovide actitando fame sue neglector existeret; putabatur namque ab omnibus ipsa femina subito moritura. Prevaluit nichilominus mulieris importuna peticio et vir de amicorum consilio uxorem languidam usque ad mortem in Trebnicz transmisit cum comitiva decenti, filium enim et filiam et duos famulos ei adiunxit. Hii ergo cum ante Trebnicense cum vectura pervenissent monasterium, in sede ponentes eam ad sancte Hedwigis tumulum portaverunt[6]; ubi cum lacrimis aiebat: „beata Hedwigis, subveni michi in egritudine hac laboranti". Multa quoque turba populi, que presens tunc erat, ex compassione pro ipsa dominum invocabat. Et statim a sepulcro ad modicam deportata distanciam, sancte Hedwigis mediante auxilio sanitatem recepit a domino currumque, in quo advenerat, absque famulancium amminiculo, dum volebat abire, ascendens, ad propria rediit et in via, postquam tria recedens a sancte tumulo perrexisset miliaria, in vigilia
28 Caerw. sanctorum Petri et Pauli apostolorum ab omni, quam eodem anno incurrerat, egritudine extitit plenius liberata. Dum autem ad proprium intrasset domicilium, maritus eius videns eam sine iuvamine de curru descendere, in quo a pluribus viris vix fuerat collocata et sibi celeri gressu obviam venientem considerans, quam infra triduum emiserat semivivam, ammiracione et gaudio est repletus. Festinabant quoque de tota villa homines concurrentes videre feminam, quasi a mortuis suscitatam glorificabantque deum ac sancte Hedwigis merita devocione supplici extollebant. Plures alii paralitici sancte Hedwigis auxilio sunt curati, videlicet Snegula, require de mutis, miraculo secundo.

---

[1]) o. refici Kl. [2]) que *nie ma* T. [3]) d. in linth. alic. portaretur v. ad alt. part. gir. fuisset Kl. [4]) hoc p. l. s. fiebat *w* T. *na boku wpisano, nie ma* Kl. [5]) temp. a festo Georgii Kl. [6]) deport. T.

Duodecimo sequitur de quartanariis et febricitantibus curatis[1].

Cap. X

Miraculum primum.

XII 1

Adelheidis, uxor Bernhardi civis Wratizlaviensis, febres quartanas paciebatur pluribus annis et multa pro eis evadendis expendit in medicis et medicinis, que sibi tamen minime profuerunt. Cum autem adverteret, quod curari non posset, sancte Hedwigi votum faciens ad ipsius accessit sepulcrum, orans et dicens: „beata Hedwigis, si alicuius es meriti apud deum, de ista, quam pacior, me absolve quartana“. Sed incassum laboraverat, quia febres, quas veniens ad tumbam attulerat[2], abiens secum portabat. Laborem nichilominus semel factum aliquociens iteravit, nam quatuor vicibus sancte Hedwigis[3] visitavit mausoleum, quamvis desideratam abinde tunc reportare non meruerit sanitatem. Et non mirum, si egritudinem nequibat evadere corporis, que languorem voluntarie retinuit mentis, cum ferrum reclusum in vulnere carnem prohibeat[4] a plenaria sanitate. Ista namque mulier, ut postmodum fatebatur, semper dubitaverat, utrum beate Hedwigis merita sibi possent ad sanitatem aliqualiter suffragari. Unde curacionem ipsius dominus distulit, ut labores eius tandem remuneraret duplici munere, dum videlicet detecta ac sanata cordis egritudine languores similiter ipsius effugaret a carne. Ammonita ergo per quandam visionem a domino et sermone cuiusdam viri religiosi non modicum confortata, qui eam docuit, spe firma beate Hedwigis adire sepulcrum, omni diffidencie abiecto velocius obice, quinta vice sancte iam dicte[5] mausoleum adiit supplexque curacionis anthydotum postulavit, cum fiducia dicens: „beata Hedwigis, libera me, alioquin tibi valde irascar“. Et ecce statim omnes digitorum manuum ipsius articuli ceperunt distendi cum magno dolore moxque a febribus, quibus duodecim annis et viginti quatuor diebus fuerat languida, per sancte Hedwigis auxilium plene extitit absoluta[6].

Terciodecimo sequitur de epylenticis et caducis.

Miraculum primum.

XIII 1

Beatrix, filia Sbiluti[7] militis de Prussicz, epylentica[8] fuit. Que dum illa passione miserabili torqueretur, quecumque rapere poterat, eciam sui vel alterius

---

1) D. de quartariis et f. Kl. 2) secum ad tumbam deportaverat Kl. 3) Hedwigis *nie ma* T. 4) prohibebat Kl. 5) s. i. d. m. Kl. 6) liberata Kl. 7) Sbilitci Kap. T. B. dy eyn tochter was her Watzlawe (*tl. 1504*). 8) epylemptica T.

Cap. X corporis carnem dentibus laniabat, et in tantum prevaluerat in ea morbus ille detestabilis, quod quandoque infra unius diei naturalis spacium triginta vicibus sustinebat illud incommodum nec ei prodesse poterant quevis remedia sibi pro curacione apposita. Mater ergo eius[1], domina Wencezlava, confidens de meritis beate Hedwigis, voto facto filiam in curru posuit[2], ipsa vero peditando currum sequens, ad eiusdem sancte tumulum venit filiamque desuper ponens, hec dicens oravit: „beata Hedwigis, sicut tu habes potestatem apud deum et te credo utique fore sanctam, adiuva filiam meam". Mox miserante deo puella per intercessionem sancte Hedwigis illam evasit egritudinem, nec deinceps, quam duobus annis et amplius sustinuerat, sensit abhominabilem passionem.

XIII 2

Miraculum secundum.

Dobromir[a], filia Clementis militis de Yeskotel, a sua nativitate caducum habuit morbum. Quod autem illo laboraret morbo, cognosci non poterat, priusquam etatem infancie transcendisset et tantum processisset in diebus, quod valebat repere super terram. Bis vero aut ter, sepius eciam quater in die hoc incommodo vexabatur. Pater ergo cum matre puelle nudis pedibus peregrinantes, infra ebdomadam penthecostes ad sancte Hedwigis tumulum processerunt pueroque super idem sepulcrum posito, invocabant deum cum lacrimis, ut eum propter merita sancte Hedwigis curare misericorditer dignaretur. Oracione completa filiam omnino receperunt incolumem, ita quod in ipsa de cetero illius morbi horribilis nunquam signum aliquod apparebat.

Quartodecimo sequitur[3] de demoniacis et mente captis.

XIV 1

Miraculum primum.

Adelheydis, privigna uxoris Hildebrandi, mente capta, vix eciam reclusa poterat detineri et multa dicebat se monstra videre. Quam dum Iutha[4], noverca ipsius, ob graciam curacionis duceret ad sancte Hedwigis sepulcrum expletoque maiori parte itineris pervenisset ad quendam montem, de quo poterat videri ecclesia, in qua corpus beate Hedwigis conditum requiescit, cepit languida cum clamoribus dicere: „iam hic ego submergor", cum tamen in eminencia moncium posita, nichil in vicino esset de aqua. Deducta nichilominus ad sancte Hedwigis mausoleum et

---

[1]) ipsius T. [2]) positam Kap. T. [3]) seq. *nic ma* T. Kl. [4]) Utha T.

orantibus[1] pro ipsa multis, qui tunc[2] affuerunt, hominibus, statim liberata est a malo, quo quatuor ebdomadibus fuerat fatigata. Cap. X

Miraculum secundum. XIV 2

Frater quidam de ordine predicatorum quasi freneticus erat. Quem frater alius eiusdem ordinis ad sancte Hedwigis deduxit sepulcrum. Ubi dum oracionem pariter facerent, frater infirmus caput[3] reclinans ad sancte tumulum obdormivit et postmodum evigilans, surrexit ab egritudine liberatus tam integre, quod eam de cetero numquam sensit.

Miraculum tercium. XIV 3

Dobrozlava, uxor Mychaelis militis de Breulicz[4], quia maniaca erat et arrepticia, vinculis detinebatur ligata, ne vestes suas discerperet et alia, quecumque apprehenderet, dissiparet, nam ad que manus mittere poterat, crudeliter pertractabat. Si quandoque sibi offerebatur crucis signaculum, spuebat dentibusque frendebat, dum aliud facere non potuit, contra ipsum. Deducta tandem fuit ad sancte Hedwigis sepulcrum ibique pro ipsa oracione facta ad dominum, in multorum[5] presencia per eiusdem sancte suffragia a passione, quam a festo sancti Viti usque ad festum beati[6] Bartholomei eodem anno sustinuerat, extitit liberata. 15 Czerw. 24 Czerw.

Miraculum quartum. XIV 4

Bratumila, uxor Wencezlai in villa Gelz[a] nomine commorantis, quadam die vidit sibi in forma unius mendici demonem apparentem, quo viso, crucis statim signaculo se munivit. Hostis autem antiquus adversus eam voce intonuit, inquiens: „quid contra nos moves hoc lignum?“ Per lignum volens intelligi manum, qua se crucem faciens[7] benedixerat, ipsamque manum apprehendens compressit tam valide, quod omnes digitos eius vole inpressit, et extunc manus illa exaruit inpressique palme sic deinceps digiti permanserunt. Multas quoque hec femina illusiones tamque vehementes[8] corporis afflictiones ab eodem salutis adversario est perpessa, quod ex toto fuit usu racionis privata. Nam[9] ei dum nominarentur sancti aut crux offerebatur, e contra sputum mittebat. Deducta vero ab amicis ad sepulcrum sancte Hedwigis feria sexta infra paschalem ebdomadam illucque per octo dies,

---

[1]) oracionibus Kap. [2]) tumulo Kl. [3]) c. suum T. [4]) Breuliz T. [5]) et ibi facta pro ipsa oracione in multorum T. [6]) sancti T. [7]) faciendo T. [8]) vehementis T. [9]) Nam — mittebat *nie ma* Kl.

[a]) Zapewne Jalec koło Olawy.

Cap. X dum singulis diebus adducta fuisset, tandem liberata a demonio fuit et usum racionis rehabuit, beate Hedwigis mediante iuvamine, manu tamen ipsius, quam demon attigerat, arida remanente. Quam per biennium et amplius quia portabat inhabilem ad labores, maritus eius non modicum ex hoc affectus tedio, eam ducens coram Wratizlaviensi episcopo, domino Thoma primo[a], divorcium peciit, allegans ipsam sibi fore inutilem pre auxilio opportuno. Episcopus autem, ut vir utique litteratus et prudens, ei respondit: „ex quo sanam accepisti, eciam nunc servabis infirmam". Dominus quoque Bertoldus, Trebnicensis plebanus[b], quia archipresbiter erat, compulit virum eundem divorcium petentem prestare fideiussoriam caucionem, ne dimitteret feminam propter manum, quam habuit[1], aridam, cum hoc nullatenus ei de iure liceret. In tercio vero anno, postquam liberata fuit a demonio, ad sancte Hedwigis iterum properavit sepulcrum, si forte per ipsius sancte auxilium manus sue posset ariditatem evadere, et ob hanc causam dictum sepulcrum septem diebus continue visitavit, orans et dicens: „sancta Hedwigis, tibi commendo animam meam corpusque meum et rogo, ut manus mee michi restituas sanitatem". Tandem misertus illius dominus, beate Hedwigis intercedentibus meritis, in ostio cappelle, in qua corpus eiusdem sancte sepultum ostenditur, manus iam dicte ariditatem
25 Lipca sua potencia celeriter[2] circa festum beati Iacobi apostoli repulit et plenariam ei sospitatem[3] donavit.

Quintodecimo de curatis a dissenteria et fluxu sanguinis.

XV 1

Miraculum primum.

Idca, filia Luce civis Wratislaviensis, dum esset cum iam dicto patre suo et matre sua Helwiga nomine apud avunculum suum in Ratebor, que civitas distat a Wratislavia per viginti Polonica miliaria, gravissimam dissenteriam incidit, qua vexabatur ebdomadibus sexdecim[4], ita quod de ipsius vita longiori dubium habebatur. Preterea in ipsa egritudine aliud sibi flagellum superaddidit dominus, sic ut nec manibus neque pedibus uti posset, dum enim pedes eius applicari deberent corpori aut extendi ciboque quando eam contigit refici, totum hoc oportuit manibus

---

[1]) quam h. *nie ma* T. [2]) celeriter *nie ma* T. [3]) sanitatem T. Kl. und mit groszer dancksagunge got dem herren und der heyligen sandt Hedwigenn wyder heim czu hausze gynck (*tł. 1504*). [4]) sedecim T.

[a]) Tomasz I biskup wrocławski od roku 1232 do 1268 (Grünhg. Reg. II 169).
[b]) Bertold ob. wyżej str. 594 i 596.

ri alienis. Prefati ergo parentes ipsius votum fecerunt, ut eam ad sancte Hed- Cap. X
gis sepulcrum deducerent inponentesque ipsam vecture deo supplicare ceperunt, ei dignaretur per sancte Hedwigis merita subvenire. Cum autem ante civitatem ratizlaviensem venirent[1], puella integre in toto corpore est sanata incepitque dibus et manibus plene uti. Unde non modico exultantes gaudio parentes cum a inchoatum iter ad sancte Hedwigis limina compleverunt in sancti Mychaelis 28 Wrześ.
glia laudesque domino persolventes ac sancte Hedwigis preconizantes gloriam actitatis ad propria sunt reversi.

Miraculum secundum. XV 2

Bertradis de Cyrna[a] fluxum sanguinis sexdecim[2] ebdomadibus paciebatur tam aviter, quod nulla medicorum ope, licet multa in eis expendisset, poterat adari. Non ergo erat opinio, quod evadere posset, quin de illa egritudine moretur. Vovit tamen beate Hedwigis visitare sepulcrum, si ei sanitas donaretur, et atinuo est sanata. Sed quia de viri sui consilio votum emissum distulit adimplere, cidivavit celerius et cepit gravius infirmari quam prius. Iteravit ergo votum et licite adinplevit sanitatemque obtinuit beate Hedwigis auxilio mediante.

Sextodecimo de curatis a squinancia.

Miraculum primum. XVI 1

Petrus Bohemus de Scassicz[b] de familia ducis, morbum, qui squinancia dicitur, suo gutture paciebatur, qui eum in tantum occupaverat, quod loqui non poterat r tres dies nec cibum nec poculum[3] sumere neque comode potuit respirare. mque vovisset, nudis pedibus et in cilicio se venturum ad sancte Hedwigis selcrum, si eum curaret a morbo predicto, voto emisso, se ad quiescendum depoit et dormivit post sompnumque evigilans se sensit omnino sanatum et gracias it deo sancteque Hedwigi, cuius intercessione sanitatem sibi credidit restitutam.

---

[1]) antevenirent Kl. [2]) XVIII Kl. [3]) potum Kl.

[a]) Zapewne ta sama miejscowość, o której dokument z r. 1255 mówi: Cyrne que nc vocatur Cyrla (Zirlau) (Grünhgn. Reg. II 46). [b]) W r. 1250 wydaje Henk III dokument, którym stwierdza, że panowie na Skaliczu, Jan, Piotr, Paweł, Rot, Zdzisław, Andrzej zrzekli się praw swych do posiadania Skalicsa na rzecz klasztoru mrykowskiego (Grünhg. Reg. I 279).

Cap. X

Decimoseptimo de infistulatis curatis.

XVII 1

Miraculum primum.

Laurencius[1] de Licouicz, vir grandevus et canus, vulnus in pectore habuit infistulatum, de quo sanies profluebat et fetor maximus exalabat, propter cuius fetoris intolleranciam uxor eum odio habuit et ab eo recessit. Pedes insuper contractos habebat et ideo nec valuit ambulare, sed iacens continue hoc multiplici incommodo pulsabatur. Spem tamen habens in domino, ipsius clemenciam per sancte Hedwigis merita invocabat et relevatus fuit in tantum, quod et de lecto surgebat et aliquantulum progredi poterat. Fecit ergo votum veniendi[2] ad sancte Hedwigis sepulcrum duobusque sustentatus baculis, quia debilis adhuc erat, hinc inde nutando, a suo domicilio, quod per tria distabat miliaria, et infra quinque dies vix ad dictum pervenit sepulcrum feria sexta ante festum beati Bartholomei cum magno labore, ubi eciam sic oravit: „sancta Hedwigis, libera me[3], quia ego volo esse, quamdiu vixero, servus tuus". Statim, qui languerat fere quindecim mensibus, homo in pedibus plene curatus est evasitque infistulatum et fetidum[4] pectoris vulnus, uno quoque die rediit in domum suam, gradiens super pedes suos per iter, quo quinque diebus venerat difficulter. Dominus Volimirus Wladizlaviensis[5] episcopus[a], qui unus fuit de examinatoribus miraculorum, locum prefati vulneris miraculose curati per sancte Hedwigis merita suis postmodum manibus attrectavit perhibensque testimonium[6] dixit, quod ipsum vulnus[7] plene sanatum invenerit.

XVII 2

Miraculum secundum.

Stronizlava in humero dextro habuit strumam ad unius panis[8] magnitudinem, que tandem rupta fuit et sanies exinde profluxit postmodumque extitit infistulata. Eadem quoque mulier usum perdiderat dextre manus et talibus obruta malis, ante primum introitum Tartarorum in Poloniam sic oppressa permansit, donec fere sex anni post beate Hedwigis obitum complerentur. Eo namque tempore ipsa femina ad sancte iam dicte sepulcrum accedens oravit cum lacrimis, dicens: „domina mea, beata Hedwigis, redde meo sanitatem omnimodam corpori[9], ut de labore ipsius

---

1) Petrus Kl. 2) *nie ma* Kl. 3) sana me T. 4) evaditque fist. et Kl. 5) Wladislav. T. Wlodimirus Kl. 6) et t. perhibuit Kl. 7) *nie ma* Kl. 8) manus T. 9) r. mihi s. et manum Kl.

a) Wolimir występuje po raz pierwszy jako biskup włocławski w r. 1253 (R. M. II 1 str. 48); piastował godność biskupa jeszcze 7 Sierpnia 1278 (kod. Wp. I nr. 450).

valeam sustentari[a]. Continuo sanata est mulier et liberata plenarie ab utroque, quo laboraverat, egritudinis morbo. Aliqua tamen signa tumoris omni remoto dolore in loco strume, postquam curata fuerat, remanserunt[4]. Cap. X

XVIII. De erutis a periculo mortis[1].

Miraculum primum. XVIII 1

Dominicus puer erat octo annorum, filius Vitozlai[2] militis de Borech, quem equus ungula pedis ad tempus percussit tam valide, quod pro mortuo habitus fuit ita diu, quod aliquis peditando unum pertransire poterat Polonicum miliare. Tandem resumptis viribus ad vitam quidem corporis rediit, sed in capite receptum letale vulnus permansit. Cui dum parentes et amici pulveres et unguenta, que poterant habere, apponerent et tamen sanitatem nullatenus conferebant, quia caro quedam in ipso vulnere crescens ad unius longitudinem digiti obsistebat, ne posset vulnus obduci. Existente ergo puero in mortis periculo, recordatus pater eius, qualiter prius fuerat per beate Hedwigis auxilium liberatus ab alia letali egritudine, secundum quod supra ostenditur, ubi de infirmis curatis refertur, miraculo primo, in Trebnicz ivit ad sancte Hedwigis limina, oraturus pro eiusdem pueri sanitate. Et ecce, in ipso triduo, quo in eundo[3] fecit moram pater, predictus filius eius, qui a festo nativitatis beate virginis recepto, ut predicitur, mortifero vulnere languerat usque ad octavam epyphanie domini eodem anno sequentis, sanatus est adeo plene, ut mater venienti marito cum gaudio currens obviam diceret: „filius noster est per dei graciam bene sanus“. Modicum autem signum in loco remanserat vulneris, domino sic disponente propter patrati miraculi evidenciam clariorem. 8 Wrześ. 13 Stycz.

Miraculum secundum. XVIII 2

Hysendrudis[4], uxor Beroldi[5] de Wratizlavia, dum concepto fetu gravida esset elapsisque [decem et] novem ebdomadibus et expleto tempore, quo conceptus in utero vivificari communiter solet, nec ipsa, ut debebat, naturaliter moveri conceptum sentiret infantem[6], gravari mortisque sibi procul dubio imminentis cepit periculum

---

[1]) de curatis a m. p. Kl. [2]) Vitoslai T. [3]) quo eundo et redeundo Kl.
[4]) Ysendr T. [5]) Heroldi T. [6]) n. puerum m. s. Kl.

[a]) *W tłum. z r. 1504 czytamy:* unnd alszo frisch und gesund czu hausze ging unnd got groszen danck sagete unnd auch der heyligenn sandt Hedwigenn.

Cap. X formidare. Nullum autem ei dabatur nec forte dari poterat efficacius pro corporis salute consilium, nisi ut beate Hedwigis invocatura patrocinium, eius[1] adiret sepulcrum, quod et fecit. Sed quia de iam dicte sancte meritis dubitavit nec sufficienter credula extitit, graciam sanitatis, quam desiderabat, merito non invenit. Nec poterat utique ad perfectam curacionem pertingere, donec diffidencie tenebras ipsius inherentes firmius pectori, credulitatis luce contigit plenius effugari. Ammonita ergo per fidelem virum, hospitem suum, in cuius se collegerat domo, ut cum omni fiducia sanctam Hedwigim pro sua invocaret salute, si a tanto vellet celerius liberari periculo, iterato ad sancte sepulcrum accessit abiectoque tocius dubitacionis offendiculo, ipsam devotis, ut eam adiuvare dignaretur, precibus invocavit. Mirabile certe, mox mente a dubietatis morbo sanata, salus corporea est secuta, nam postquam ad tumulum sancte Hedwigis fuisset reversa et orasset ibidem, puer eius in utero cepit moveri, dum autem iterasset oracionem, puer iterum amplius movebatur, tercio vero dum confidenter oravit, conceptum plene vivere sensit. Reversa autem ad domum propriam tempore debito cum salute peperit filiam, vocatam postmodum proprio nomine Margaretam[2], gracias agens deo et beate Hedwigi, cuius auxilio a mortis faucibus extitit liberata[A].

XVIII 3

Miraculum tercium.

Puella quedam nomine Berchta, apud Wratislaviam hauriendo aquam, in Odram[3] fluvium cecidit et sub rotas quatuor molendinorum sese invicem subsequencium nimio aque impetu tracta fuit. Vir quidam hec videns, consanguineam eiusdem puelle proprio nomine vocando clamavit: „Berchta, Berchta, cognatam tuam flumen iam absorbuit!“ Quod dum illa audivit, de domo sua protinus exiliens exclamavit et dixit: „domina sancta Hedwigis, rogo te, ne meam paciaris perire consanguineam, sed de presenti periculo libera eam“. Has preces dum vociferando multociens iteraret, ad accurrendum, ut viderent, quod acciderat, circiter centum homines provocabat. Multi quoque ex illis, qui ad spectaculum illud convenerant, misericordem dominum invocabant, ut per merita sancte Hedwigis puellam in profundum mersam erueret, ne tam miserabili casu lapsa periret. Per quosdam

---

[1]) eiusque T. auxilium eius Kl. [2]) Margaretham T. [3]) Oderam T.

[A]) *Ostatnie to zdanie brzmi nieco odmiennie w tłumaczeniu niemieckiem 1504:* unnd alszo zu rechter czeyth do gebare sy eynn tochter, dy sy hysz Margaretha unnd das ernerte und czohe czu dem dynst gottes unnd der heyligen Sandt Hedwigen.

nichilominus afferebantur instrumenta navesque ad extrahendum, si forte fuisset inventum corpus submersum in aquis, habentibus prope viginti cubitos profunditatis. O quam mirabilis deus in suis est sanctis, cuius utique mirabilia opera fideli anime cognoscenda eciam in presentibus relucescunt! Divina namque potencia prefata puella decem et octo annos habens etatis, subvoluta rotis molendinorum, ut predicitur, absque sui corporis et sine rotarum fractione pertransiit, cum tamen, sicut dixerunt experti, eedem rote modico ligno ipsis subiecto frangi faciliter potuissent. Preterea dum astantes expectarent, donec de aquarum profunditate mortua traheretur, quia ipsam vivere non putabant, quam fluminis habundancia tempore tam prolixo absconderat, subito ex altera parte fluvii, cunctis videntibus, in litore stans apparuit de vestibusque suis humores aquosos excussit. Sic per intercessionem sancte Hedwigis puella evasit feria quinta post festum sancti Michaelis periculum mortis, que tanto temporis spacio fuerat obruta undis, quanto quis pergere poterat quintam partem Polonici miliaris. Ut autem factum hoc miraculosum evidenciori signo innotesceret omnibus, corpus puelle predicte, quamvis esset alias bene sanum, in dorso tamen et pedibus livores, quos machinamenta rotarum ipsum conprimendo effecerant, intuencium oculis exhibebat. Cap. X

Decimonono sequitur de mortuis suscitatis.

Miraculum primum. XIX 1

Nycolaus puer, filius cuiusdam molendinarii, in festo exaltacionis sancte crucis in aquam, que super molendinum defluebat, corruens est submersus. Quod dum, mater eiusdem pueri comperisset, magnis clamoribus de cordis dolore prodeuntibus plures advenire coegit. Accurrens autem inter alios Waltherus de Praczov[1a], illius dominus molendini, vidit iam dictum puerum in[2] alveo ligneo sub rota compressum iacentem pedesque ipsius[3] modicum prominentes de undis, sub quibus mersus iacebat[4], et quia deficientibus instrumentis ad levandum[5] maxime opportunis, rotam illam magnam, sub qua puer compressus erat, sublevare non poterant, ipsum 14 Wrześ.

1) Prachou T. 2) in aqua mersum in . . . Kl. 3) *w* Kl. cuius pedes de ipsa aqua modicum prominebant et quia. 4) de undis submersus quibus iaceret *nie ma* Kl. 5) levand. molendinum T. levandum oport. Kl.

1a) Może Pracewo wymienione między innemi posiadłościami klasztoru trzebnickiego w dokumencie z r. 1267 (Grünhg. Reg. II 153).

Cap. X tamen, ut, quocumque modo possent, eruerent, ad revolucionem ipsius rote aliquociens aque inpetum submittebant. Cum nec sic proficerent, presertim cum puer inter rotam et alveum ligneum positus non sineret volvi rotam, quamvis aquarum inundancia desuper flueret, allatis tandem securibus particas amputaverunt, quibus rote machinam sublevabant et extraxerunt puerum, utpote mortuum, glaucum, frigidum et rigidum inflexibilemque veluti lignum. Nec mirum, si puer ille mortuus erat, qui mersus sub undis tam diu iacuerat, donec quis ambulando[1] potuisset miliare Lombardicum pertransire[2]. Et licet nulla spes vite haberetur de ipso, prefatus tamen Waltherus de beate Hedwigis confisus suffragio, eam sepius invocando dicebat: „beata Hedwigis, suscita puerum istum, quem si suscitaveris, tuum cum ipso pedibus meis adibo sepulcrum". Excussa quoque de corpore pueri, quantum excuti potuit, aqua, posuit ipsum ad ignem. Iacuit autem inmobilis, ut procul dubio mortuus, a meridie usque ad solis occasum diei festi predicti. Cum vero non desisterent fideles dominum invocare per beate Hedwigis merita pro puero revocando ad vitam, eodem sero[3] respirare incipiens, sequenti mane surrexit puer incolumis, nichil paciens omnino doloris, in dorso ipsius ad instar panni nigri ex compressione predicta livore tantummodo remanente.

XIX 2

Miraculum secundum.

Wilhelmus, puer non plene duos annos habens etatis, filius Vincencii castellani de Olesno[a], in villa, que dicitur Othmant, portatus ad fluvium Odram eoque deposito et derelicto in riparia, pedagogus ipsius flumen ingressus est ad se refrigerandum pariter et natandum. Dum autem taliter occupatus faceret moram, puer ipsum eo non vidente sequi volens, prolapsus in flumineque[4] est submersus. Quem pedagogus postmodum ad ripam rediens et ubi eum reliquerat, non inveniens, tandem quesivit in undis submersumque reperiens et extrahens eum excussit, quantum potuit, aquas ab ipso, quas mersus inbiberat. Reversus autem ad domum cum ipso puero volebat factum a parentibus occultare, sed latere non poterat, cum puer calefactus a matre residuam evomeret aquam et subito moreretur. Cuius obitum parentes et familie deplorantes, deum nichilominus per beate Hedwigis merita invocabant, ut vita puero redderetur. Pater autem cum coniuge sua, nomine Berchta[5], matre pueri, dum fecisset votum, quod ad beate Hedwigis sepulcrum ipsum, si revocaretur ad vitam, vellet deducere puerum, statim puer revixit.

---

[1]) peditando Kl. [2]) pertransisse Kap. [3]) fere Kap. [4]) flumenque Kl. [5]) Bertha T.

[a]) Po niem. dziś Rosenberg niedaleko od Opola.

Differentes vero perficere, quod promiserant, in crastino iterum idem puer morti succubuit. Quod sue inputantes, ut debebant, parentes negligencie iteraverunt oracionem et votum et denuo sunt exauditi a domino, beate Hedwigis interveniente suffragio, ad cuius sine cunctacione limina processerunt. Ab illo ergo die prefatus puerulus semper visus est proficere in corporis sospitate. Cap. X

Miraculum tercium. XIX 3

Vitoslava, infantula primo[1] nata, priusquam baptismi perciperet sacramentum, mortem accepit. Accedens autem avia ipsius, domina Sulizlava, et accipiens eam, matri, filie sue, scilicet mortuam detulit. Convocata quoque familia vocibus clamorosis defleverunt omnes non infantulam mortuam, sed pocius absque sacramento baptismi defunctam et pariter oraverunt, ut dominus per sancte Hedwigis merita saltem tanto tempore dignaretur sibi vitam donare, donec prefatum reciperet sacramentum. Et ecce, petencium precibus subito dominus affuit et puelle quedam vite signa concessit, que tamen, quamvis adhuc plus mortui quam viventis preferret similitudinem, in capisterio est ad baptismum portata. Baptizata vero mox recuperavit plenius sanitatem.

Miraculum quartum. XIX 4

Petruscha, filia Martini de Wratizlavia quinque ebdomadas etatis habens, mortua fuit, nam Elzuna[2], mater ipsius, volens ad aliam pergere villam, quandam rogavit feminam nomine Boguzlavam, ut sibi iam dictam custodiret infantulam, donec suis rediret negociis expeditis. Intromisit se quidem matrona predicta de custodia, sed misere custodivit, infantem namque relinquens in cunis, vicinam domum, ut ibi aliquid operis faceret, adiit et interim porcus veniens cunas evertit et puerum, sub vestibus multis cadentem super faciem, suffocavit. Rediens tandem mater Boguzlavam interrogavit de puero, quem ei commiserat. At illa se de illo misse oblitam racione occupacionis, quam habuit, respondebat. Ingrediente vero matre domicilium porcus exiliit fugiens et puer mortuus est inventus, cuius corpusculum utique iam frigidum diriguerat quasi lignum. Deplangit mater defunctam filiolam doloremque ipsius duplicabat timor, quo non modicum metuebat a marito pro hac negligencia castigari. Superveniens autem iam dictus maritus deplangit et ipse lugubre funus, nec tantum doluit de extinctione filie sue, quantum de peccato negligencie fuit compunctus, timebat enim, quod sibi et uxori deberet facinus interempcionis pueri inputari. Rememorans vero publicam esse famam de miraculis

[1]) Petro Kl. [2]) Elzima T.

Cap. X beate Hedwigis, coniugi dixit: „invocemus fiducialiter sanctam dei, que in ce regnans hanc accepit a domino potestatem, ut, quod iuste per ipsius merita petit consolabiliter inpetretur". Et sic in partem domus secreciorem euntes pariter o verunt. Prefata quoque Boguslava remanens apud funus, hec dicens oravit: „bea Hedwigis, rogo te per tua merita, libera me a peccato, quod incidi non cus diendo sufficienter puerum istum et ego promitto, quod, si revixerit mortuus, tu peditando adibo sepulcrum". Oracione completa, parentes ad loculum, in quo pue ad sepeliendum collocata fuerat, accedentes invenerunt viventem, quam paulo a reposuerant mortuam et sugens ubera resumptisque viribus successive convalu que post reditum matris iacuerat exanimis tanto temporis spacio, quanto panis clybano coqui posset. Qua vero diei hora decesserit, ignoratur pro eo, quod nul hominum tunc presens fuit[A].

XIX 5 ## Miraculum quintum.

In villa hospitalariorum Lissocitz nuncupata, Olomuncensis dyocesis, qued mulier finem vivendi accepit. Que dum per diem mortua teneretur, pro delic a quibus se vivens non plene per satisfactionem purgaverat, penis addicta fl marum incendia sustinebat. Deus autem secundum prophetam mirabilis in san suis, volens beate Hedwigis ammirabilem, eciam in remotis manifestam fieri san tatem, sic disposuit, ut prefate mulieri[1] defuncte et in flammis existenti ipsa i dicta sancta visibiliter appareret et eam potenter ab incendio traheret ipsam divina virtute[2] pristinam revocaret ad vitam. Hec femina prius in vita sua nu quam audierat de sancte[3] preconio sanctitatis aut de ipsius miraculis, sed ipsam de flamme cruciatibus eruta et a mortuis ad statum pristinum revocata, quatuor annos, quibus vixit post resurrectionem iam dictam, non cessavit e extollere laudibus, sed enarravit omnibus, quibus poterat, quod factum fuerat ci ipsam ostendensque multis quedam signa adustionis, que in eius remanser corpore ad miraculum divineque pietatis beneficium plenius comprobandum.

XIX 6 ## Miraculum sextum.

In opido Prusicz[a] Wratizlaviensis dyocesis quidam mortuus fuit. Qui d sepeliri deberet in cimiterio monasterii, in quo sancte Hedwigis est corpus sepult

---

[1]) mulieri sic T. [2]) potencia Kl. [3]) a. aliqua de sancte Hedwigis Kl.

[a]) Prusnica, mila od Trzebnicy.

[A]) *Ostatniego zdania nie ma w tłum. z r. 1504.*

ostquam duobus iam iacuerat diebus exanimis, a mortuis resurrexit. Istius fama Cap. X
niraculi pervenit ad ducem, qui statim credere noluit, sed hominem resusci-
atum coram se adduci precepit, fecit quoque ad suam vocari presenciam dominum
ille, in qua manens decesserat homo ille, qui dicebatur revocatus ad vitam,
t et ipse veniens, si quam de hoc facto sciret, interrogatus diceret veritatem.
Uterque autem comparens coram ipso duce constanter asserebat et veram fuisse
llius hominis mortem et resuscitacionem iam dictam interventu beate Hedwigis
eraciter esse factam.

De fetu in utero matris vivificato miraculose supra require, de erutis a pe-
iculo mortis, secundo miraculo Ysendrudis et cetera[4].

Miraculum septimum de avicula revivificata[1]. XIX 7

Dominus omnipotens, qui testante propheta homines et iumenta salvare dis-
posuit, in eo quoque hanc sanctam suam beatam Hedwigim honorabilem reddidit,
ut non tantum hominibus, sed eciam mortuis irracionabilibus creaturis pro sibi
devotorum solacio vite restitucionem obtinere valeret, ut in uno, quod subiungitur,
patet exemplo. Soror enim Cristina, domus Trebnicensis, causa deductionis quandam
nutriebat aviculam, que quiscula dicitur. Quam soror Agatha dum una die teneret
in manibus eius, mortua fuit et abiciens eam in muro quodam exposuit bestiis
devorandam. Intelligens vero Cristina predicta suo se fraudatam solacio et tene-
ritudine feminea dolens de avicula mortua, beate Hedwigis tumulum adiit et
oravit, sic dicens: „domina mea, beata Hedwigis, credo, quod, si volueris, me
poteris consolari, unde te deprecor, ut cordi meo infundas leticiam, revivificando
nunc mortuam avem meam“. Oracione completa ad locum, in quo exanimem pro-
iectam sciebat[2] aviculam, rediit et eam ibidem vivam invenit. Noluit enim hec
sancta in rebus eciam modicis post obitum suum sorores turbatas relinquere, quas,
dum viveret, studebat semper consolacionibus confovere, prout in eo, quod sequitur,
amplius comprobatur.

Miraculum[3] de insigniis sororis conservatis. XIX 8

Soror Iuliana de domo Trebnicensi in nocte circumcisionis domini decantato 1 Stycz.
matutinali officio ad fornacem calefactorii sororum se calefaciendi gracia venerat
et ibidem insignia capitis sui, coronam scilicet et velamen proiecit per negligenciam

---

[1]) primum Kl. [2]) sciebant T. [3]) *nie ma* Kl.

[4]) *Ostatniego zdania nie ma w tłum. z r. 1504.*

Cap. X

in foramen. Fornax quoque prefata tantis estuabat caloribus, quod, si quis incurate stabat ad ipsius fenestrule aperturam, calciamenta et vestes alias, quas attingere poterat, calor egrediens consumebat. Turbata non modicum prolapsis in furnum iam dictis insigniis, que propter incendium recuperare non valuit[1] vocanteque campana conventum, que iam tunc pulsabatur pro laudibus matutinis, soror abiens res quasi perditas dereliquit. Spem tamen habens de beate Hedwigis patrocinio[2], ad eius tumulum pergens, velociter sic oravit: „beata Hedwigis, quia te credo vere sanctam et de tuis confido meritis, insignia mea michi conserva". Festinans vero ad chorum non solum laudibus, sed eciam misse prime et capitulo interfuit successive. In iam dictis autem corporaliter perseverans officiis, dominum nichilominus et beate Hedwigis invocabat auxilium, ut illese sibi res cellule sue servarentur. Finito autem ex more capitulo ad locum properavit[3], in quo supradicta reliquerat ornamenta. Sed quia pre calore nimio manum mittere ad querendum non poterat per fenestram, acum curvatam virge infixam extendit deque foramine traxit illesa a caumate et penitus inviolata insignia supradicta. Que postmodum examinatores sub suis sigillis transmiserunt Romane curie in testimonium veritatis huius miraculi et sanctitatis beate Hedwigis.

Sequitur de miraculis, que inminente tempore canonizacionis beate Hedwigis contigerunt.

XX 1

Miraculum de luce apparente primum[4].

Soror Elyzabeth, custos domus Trebnicensis, nocte quadam ante matutinum de sompno consurgens lumen in dormitorio invenit extinctum, quod ut reaccenderet, pro lumine ad ecclesiam ivit. Perveniens vero versus locum sepulture sancte Hedwigis, totum vidit sepulcrum clarissima luce circumdatum et pusillanimitate feminea pavefacta ad dormitorium rediit et qualiter lucem magnam utique designantem aliquid viderit, postmodum enarravit.

XX 2

Item de luce et prelatis[5] apparentibus.

Soror eciam Iuliana de domo Trebnicensi, simili modo lumine extincto in dormitorio, vadens ad ecclesiam pro lumine accendendo, non solum lucem magnam

---

[1]) potuit Kl. [2]) prorocinio Kl. [3]) properat Kap. [4]) primum *nie ma* Kl.
[5]) luce apparente et de prelatis T.

rca sancte Hedwigis tumbam, verum eciam quasi duos episcopos et duos abbates, Cap. X
nnes albis indutos, vidit astantes sepulcro, quorum significacio inferius declaratur.

De odore, quem ad sepulcrum vigilantes senserunt sorores. XX 3

In quodam anniversario defunctionis beate Hedwigis, ad sepulcrum eiusdem ncte quedam domine vigilabant orantes, inter quas Agnes, Cristina, Margareta, hanna, de monasterio Trebnicensi sorores sacris intendebant excubiis, psalterium legendo. Dum ergo pariter psallerent et orarent, odor suavissimus, sed[1] extraneus, nnium se naribus ingerebat. Stupebant autem omnes de tanti ac tam inconsueti doris fragrancia, amplius vero singule mirabantur pro eo, quod nulle essent apud sas res odorifere, non tamen de huiusmodi aliqua alteri quidquam loqui volebat, strictum silencii vinculum solveretur. Odore autem non cessante soror Agnes r signa requirebat ab aliis, si olfactu perciperent suavitatem odoris, quo ipsa m dudum fuisset mirabiliter inmutata. At ille: „sensimus, inquiunt, et sentimus". ux ergo predicta noctis in obscuro refulgens et apparicio prelatorum odorisque avitas in domo domini circumfusa, signanter dabant intelligere, quod sancta idem sepulta, cuius vita luce bonorum operum inclaruerat mundo Cristique bonus dor fuerat in omni loco, iam lumen videret in lumine et esset sicut odor balsami nte deum. Indicabant eciam, iam tempus esse propinquum, quo in sancta dei clesia ipsa[2] de prelatorum connivencia sanctorum foret cathalogo asscribenda. odem namque anno dominus Volimirus, Wladislaviensis episcopus[a], et frater ymon[b], prior provincialis Polonie fratrum predicatorum, examinatores a sede postolica deputati sunt, qui vitam et miracula beate Hedwigis investigare et exainare ceperunt anno domini millesimo ducentesimo sexagesimo secundo, septimo 26 Paźdz. 1262
alendarum Novembris, deposiciones et nomina testium totumque processum suum irca hoc sibi commissum negocium inscribentes et sigillis appositis transmittentes mmo pontifici, significaverunt eidem, quod eciam alia multa signorum genera et uraciones egritudinum, quas a fidedignis, meritis beate Hedwigis factas audierant, xaminare nequiverant propter difficultatem testium advocandorum partibus de reotis. Unde a summo pontifice secunda eis facta fuit commissio super eodem neocio inquirendi et tunc denuo ad examinacionem precedentes invenerunt plura rioribus, que omnia et singula[3] conscribentes iterato sedi apostolice transmiserunt.

---

[1]) scilicet Kl. [2]) ipsa sancta Hedwigis T. [3]) que omnia et singula *sic ma* Kap.

[a]) Wolimir ob. wyżej str. 618. . [b]) Szymon wybrany 1260 na prowincyała dominikanów był zarazem przeorem klasztoru ś. Wojciecha w Wrocławiu (Dł. Lib. ben. III 451).

Cap. X

Prima ergo supradicta examinacio facta est in loco capituli sororum Trebn censium anno domini memorato[A]; secunda anno domini millesimo ducentesimo s

25 Lutego 1263

xagesimo tercio, V. kalendarum Marcii[1] in domo earundem sororum[2]; tercia ani

17 Marca 1264

domini millesimo ducentesimo sexagesimo quarto, sextodecimo kalend. Aprili ibidem in ecclesia sancti Bartholomei apostoli; quarta eodem anno Wratislavie[3]

26 Marca 1264

domo fratrum predicatorum[4] septimo kalend. Aprilis[B]. In aliis eciam locis exam naciones fecerunt[5] de istius sancte vita et miraculis prelati et inquisitores predict ut a narrantibus didici, de quibus forte causa brevitatis obmissis, quia scriptu nil reperi, hic addere non curavi.

XX 4

De puella liberata ab egritudine ante canonizacionem sancte Hedwigis[6].

Cum autem plures nuncii et procuratores sollempnes causa promovendi sanc Hedwigis canonizacionem mitterentur ad curiam domini pape, magister quoq Nycolaus[a], Cracoviensis scolasticus, postea Poznaniensis episcopus[7], propter h ipsum illuc ire disposuit. Videns vero filiam fratris sui tanto depressam languor ut plus morti quam vite videretur proxima esse, presertim cum iam posita agone oculos compressisset, amicis dolentibus de transitu puelle compaciens dixi „beata Hedwigis, ego te sanctam fore credo et ad promovendam tue canoniz cionis gloriam propono curiam adire Romanam, ut ergo in agendis audacior fia fac mecum signum in bono, hanc fratris mei filiam ab egritudine liberando Hiis dictis ad mensam accessit cum aliis, et ecce, priusquam prandium finiretu venit quidam annuncians et dicens, ipsam puellam in tantum iam convaluisse languore, quod matri sue iocundo applausu alluderet ipsiusque prius tristem a mum letis gestibus demulceret.

---

1) V kalendas Aprilis Kl. 2) *sam.* in — sororem *ma* Kl. ibidem in ecclesia s. Barth lomei apostoli. 3) *nie ma* Kl. 4) p. Wratislawie Kl. 5) fecerunt — predic *w* Kl. f. predictorum iam dicti prelati. 6) *sam.* s. H. *w* Kl. ipsius. 7) post. — *nie ma* Kap.

a) Mikołaj scholastyk krakowski konsekrowany został przez Klemensa IV w r. 126 (Thein. M. P. I 156). Rok śmierci jego nie jest dokładnie znany. Dług. podaje r. 127 ale z dokumentu KW. I. nr. 462 wynika, że w r. 1276 żył jeszcze; w dokumencie z z r. 1278 (ibd. nr. 476) znajduje się o nim wzmianka jako o umarłym.

A) *W tłum. z r. 1504 dodano:* am sybenden Kalender des herbstmonat

B) *W tłum. z r. 1504 dodano:* am sybenden Kalenden des Meyen.

Primarie divisionis capitulo sequitur de canonizacione sancte Hedwigis et de[1] miraculis tunc factis. Cap. XI

Anno domini millesimo ducentesimo sexagesimo quarto, die secunda exeunte 1264
Augusto, pontificatus domini Urbani[a] pape quarti anno tercio, existente tunc in curia Romana magistro Salomone[b], archidiacono Cracoviensi, et Herengeberto, decano Wissegradiensi, ac multis aliis honorabilibus personis, in procuracione canonizacionis sancte laborantibus, commissa fuit denuo per summum pontificem pretenus examinacio testium in curia existencium super vita et miraculis beate Hedwigis, sed canonizacio ipsius extitit prorogata usque ad tempora domini Clementis pape quarti[c]. Iste dominus Clemens, tunc universalis pater ecclesie, quamvis ydoneo multorum testimonio esset sufficienter instructus de prerogativa meritorum eam dicte beate Hedwigis, desiderabat tamen signum a deo per eius merita fieri, quod dum corporeis conspiceret oculis, ipsius eciam ipse testis existeret sanctitatis. Et quia olim seculari milicie deditus de sua legittima habuit filiam lumine oculorum privatam, inter sacra missarum sollempnia, que agebat, dominum exoravit, ut per illius intercessionem, de cuius tunc agebatur canonizacione, si sancta[2] existeret, filie sue cecitatis incommodum tolleret eique lumen donaret. Affuit absque mora pontifex eternus, sui annuendo vicarii precibus, et natam ipsius claris decoravit luminibus sibique optatum tribuit visum, ut et ipse clarificaret filium dei in sancta[3] sua, celerius eam extollendo in ecclesia, quam ex novi consideracione miraculi satis perpendere poterat, iam esse translatam ad celestis patrie claritatem. Veritate ergo comperta et cognita voluntate divina, summus antistes non distulit adinplere, quod diu flagitaverunt pia vota[4]. Congregata enim in Viterbio curia, vitam et miracula sancte Hedwigis[5] coram omnibus recitat et eius merita publico sermone commendat eamque sanctorum sollempniter asscripsit cathalogo anno domini millesimo ducentesimo sexagesimo septimo, ydibus Octobris[6]. Tunc verificata fuit et 15 Paźdz. 1267
adimpleta illa, de qua paulo ante dictum est, visio sorori Iuliane ostensa de duobus

---

[1]) *nie ma* Kap. [2]) sanata Kl. [3]) sanata Kl. [4]) vita Kl. [5]) s. Hedw. *nie ma* T. [6]) *w* T. *poprawiono tę datę na*: sexagesimo VI, XVIII Kl. Decembris.

[a]) Urban IV piastował godność papieską od roku 1261, um. 2 Października 1264. [b]) Salomon archidyakon krak. występuje w r. 1263 w dokumencie w Wrocławiu wydanym (Grünhg. Reg. II 122). [c]) Klemens IV 1265 — um. 29 Listopada 1268. Przed wyniesieniem na tron papieski nazywał się Guido z Foulques, był przed wstąpieniem na stolicę papieską żonatym, i miał dwie córki, które były zakonnicami.

episcopis, quia, quod dominus Urbanus papa inchoavit committendo examinacioni officium, hoc dominus Clemens papa feliciter consummavit, numero eam asscriben sanctorum pontificatus sui anno tercio[2a]. Duo autem abbates, qui similiter eiden sorori in visione apparuerant, rem perficiendam translacionis tempore indicaban ut in sequenti tractatu de translacione ipsius sancte dicetur.

De inventis piscibus miraculum.

Illam quoque canonizacionis sollempnitatem preclaram mirabiliter consolabile reddidit potencia creatoris, dies enim illa, in qua predicta peragebantur sollempni erat abstinencie nec carnibus in ea uti licebat nec pisces pro tali festivita competentes haberi poterant, quamvis undique per loca eciam adiacencia requisi Vallis enim quedam erat Viterbii, piscinam revera continens, que non habebat n umquam pisces habuerat, que tunc inventa est magnorum numerositate pisciu habundare. Quorum copia refectioni fidelium a domino preparata spiritualis[4] gau iocunditatem non modicum cumulavit.

Cap. XII

Primarie divisionis capitulo sequitur de translacione bea Hedwigis et de[5] sollempniis et miraculis, que tunc contigerun

Nunciis de curia reversis cum leticia, prefata canonizacione beate Hedwi Viterbii, ut predictum est[6], peracta, sollempniter statim preconizata fuit festivit translacionis eiusdem sancte corpusque ipsius omni veneracione dignissimum tran

17 Sierp. 1268 latum est anno domini millesimo ducentesimo sexagesimo octavo XVI[7] kale mensis Septembris. Cuius tumba, que cemento lapidibusque firmiter clausa er dum difficillime ferreis eciam accedentibus instrumentis fuisset aperta coram hon rabilibus dominis Nycolao videlicet abbate Lubensi[b] et Mauricio quondam Kam necensi abbate[c], qui nobilibus ornamentis sacerdotalibus preparati per omnia

---

[1]) e. prefate Kl. [2]) p. s. a. t. *nie ma* Kl. [3]) eidem cum dictis episcopis ap ruerant Kl. [4]) spiritalis T. [5]) *nie ma* Kl. [6]) V. u. p. e. *nie ma* [7]) *w* T. *pierwotnie*: XVI *poprawiono na* XV Kal.

[a]) Według Ptolemeusza (ap. Muratori t. XI p. 1161 c. 38) ogłoszoną została dwiga świętą w kościele Franciszkanów w Witerbo. [b]) Mikołaj opat lubu 1253—1270. [c]) Maurycy opat kamieniecki występuje w dokumentach od r. 12 (Grünhg. Reg. II 8). Nekrolog kamieniecki (Schles. Zeitschr. IV 321) podaje tyl dzień jego śmierci (11 Aprilis. Mauricius quondam abbas in Kamencz).

missam celebraturi in die sollempni, domino Conrado[a] Glogoviensi duce cum filiis suis sororeque Agnete germana ducis eiusdem et aliis quibusdam personis presentibus, accesserunt cum devocione ac magna reverencia ad illas omni veneracione dignissimas de terra reliquias sustollendas. Multi quidem advenerant et admitti poterant prelati venerabilesque viri, dum hec agi debebant, sed exclusa multitudine propter devitandum inquietudinis strepitum, prefati patres tantummodo, tamquam ad hoc opus electi a domino dispensative forsitan sunt assumpti, ut illud, quod sorori Iuliane de episcopis et abbatibus duobus, secundum quod predicitur, ostensa docuerat visio, veraciter compleretur[1] in facto et de ore ipsorum veluti duorum testium fidedignorum mirabilia, que tunc operari et ostendere dignabatur salvatoris potencia, ad aliorum noticiam devenirent. Nam eiecta humo de tumulo remotaque superiori tabula de sarcophago, in quo corpus sanctum iacebat, odor tanti vigoris et tam suavissimus emanavit, ut omnium illic existencium mentes in ammiracionem commutaret et gaudium. Sacri quoque corporis ossa dum levarentur a terra, consumptis carnibus menbrorumque compage soluta, tres digiti sinistre manus ipsius inventi sunt totaliter integri, intra se clausam retinentes beate virginis ymaginem parvulam, quam, dum viveret, secum frequenter portaverat et cum defuncta fuerat tumulata, quia moriens adeo eam inter iuncturas predictorum compresserat digitorum, quod abinde extrahi non poterat bono modo. Illa ergo, que superius recitantur miracula per hanc ymaginem facta, tunc novum sumpserunt augmentum, dum mater incorrupta ymaginis sue retinacula tanto tempore a corrupcionis vicio preservavit intacta. Cerebrum quoque capitis ipsius, quod fere per viginti quinque annos sepultum in terra iacuerat, inventum fuit recentissimum divinaque virtute mirabiliter conservatum, cum tamen secundum tradicionem quorundam primo medulle et materia cerebri putrefiant. Preterea quidam liquor purus et clarus ad instar olei olivarum suavissimi mirandique odoris de ipso capite resudabat, qui sindones et pannos, quibus involvebatur ipsum caput, reddebat totaliter madidos, quasi de flumine tracti essent et ad desiccandum extorti.

Ad predictam autem festivitatem de diversis mundi regionibus confluxit populi multitudo quasi innumerabilis. Principes quoque et domini terrarum, prelati et rectores plurimi ecclesiarum cum religiosarum multitudine personarum ordinum diversorum sua sollempnizaverunt presencia festum illud, in quo fuit hec translacio celebrata. Inclitus namque rex Bohemorum Odakarus[b] dominusque Wlodislaus[2]

---

[1]) completur Kap. T. [2]) dominus quoque Wlodislaus T.

[a]) Konrad ks. głogowski wnuk św. Jadwigi, syn Henryka II. miał trzech synów i cztery córki, ob. Grotefend: Stammtafeln d. Schles. Fürsten tab. 2. [b]) Przemysł

Slesie dux et Salzburgensis episcopus[a] et fratres ipsius, duces Slesie, eiusden sancte nepotes ac plures Polonie duces, singuli cum suis nobilibus, secundun status sui dignitatem et seculi, qua pollebant, gloriam advenientes multicoloribu miraque tentoriorum varietate atque pulcritudine decorabant camporum planicies in quibus faciebant in circuitu Trebnicensis monasterii staciones. Insuper devocioni affectum, quem ad sanctam dei habebant, unusquisque donario speciali et obla cionis munere ostendebat, et exsolvebat omnis populus vota sua devotaque ment offerebat quisque, quod promiserat sive quod ei dominus inspiravit, ponebat d facultatibus suis ad sancte reverenciam et honorem. Quamvis autem pre nume rositate et ex innumera hominum illic congregatorum multitudine nimium fore difficilis aditus, certatim tamen, alter alterum antecedere cupiens et prevenir desiderans ad salutandas deosculandasque sancte reliquias, pressuram indicibilen et periculosam plurimi sustinebant. Vox exultacionis et salutis audiebatur in templo decantabant enim dulcisono melodie: gloriam in altissimis deo, non solum viri e femine seculares ac religiose persone, sed eciam sonitus organorum laudes domin resonabant, quibus fidelium corda excitabantur ad devocionem et ad letician spiritualem. Floribus adornati stantes et die noctuque ardentes per plura loca cerei decorabant continuo lumine domum dei. Speciali vero delectamento intu encium oculos demulcebat quarumdam ardencium candelarum artificiosus ascensu et descensus, que quibusdam speris volubilibus in sanctuario pendentibus adhe rentes, sursum deorsumque mote, secundum aptacionem opificis stellas in firma mento erraticas simulabant[b]. Et bene divina ordinacione factum est, ut huiusmod lumina eius decorarent sollempnia, que, dum viveret, ex celestium speculacion luminum crebro exurgebat, ut supra dicitur, in ammiracionem et iubilum et accen debatur ad amorem divinum.

Aura quoque atque celi disposicio quadam hylaritate illi iocunde festivitat alludere videbatur, tanta denique tunc erat serenitas et ventorum inclusio in the sauris domini, ut pre multitudine homines hinc inde per nemora seu campestria

---

[1]) loca ecclesie T. [2]) simiabat Kap.

Ottokar król czeski był bratankiem Anny żony Henryka Pobożnego, synem Wa cława III.

[a]) Władysław syn Henryka Pobożnego został w r. 1265 arcybiskupem salcburskim Po śmierci biskupa wrocławskiego Tomasza 1268 został administratorem dyecezyi wro cławskiej, a chociaż kapituła wybrała go biskupem, nie uzyskał jednak potwierdzenia papieskiego i umarł 1270 r.

iam sub divo manentes aëris magna puritate gauderent. Nam et ea, que ad dei idem et beate Hedwigis honorem accenderant, lumina festivitatem illam, in qua crum eius transferebatur corpus, seu[1] sollempnitas translacionis eiusdem corporis ebatur, decorare volentes, nullo afflamine venti ardoris sui inpedimenta senserunt. [2], qui, teste scriptura[a], concordiam facit in sublimibus, est hec[3] magnalia opetus. Cuius gracia non solum superiora, verum eciam inferiora, hominum scilicet rda, ad tantam tunc fuerunt tranquilitatem disposita, ut, [quod] in congregacione n magna contingit frequencius, nec occisus nec vulneratus aliquis sit inventus, et gnum utique fuit et congruum, ut populus, qui ad celebrandum eius festivitatem nvenerat, que mortuos suscitabat, vulnera et languores curabat, ipsius intercentibus meritis cum salute et gaudio ad propria remearet[4]. Quia vero ex vita et raculis precedentibus, ex auctoritateque sedis apostolice iam luce clarius innotuit innotescit fidelibus, eam vere[5] esse sanctam et angelis sociatam, multi adhuc eius basilicam properant, venerantes eam et orantes, ut ipsius adiuti suffragiis aciam inveniant apud deum. Ora quoque pro nobis supplicibus tuis, o beata edwigis, ut dominus deus noster, qui te ad eternam transtulit gloriam, nos post esentis vite miseriam ad societatem transferat angelorum, qui vivit et regnat per nnia secula seculorum amen. *[Explicit legenda maior de beata Hedwigi*[6]*]* [A].

* * *

[1]) seu — agebatur *nie ma* Kl. [2]) is utique T. [3]) et hec T. [4]) remeavit Kl. [5]) veram Kl. [6]) sequitur minor, ideo breviata, ut compendiose valeat erudire legentes, unde ad mensam, cum placet brevitas, potest legi T. *Natomiast*: Requievit corpus sancte Hedwigis ante translacionem XXV annis in sepulcro Lg.

[a]) Księgi Job. XXV. 2.

[A]) *Koniec legendy niem.:* Darnach, als nu dye predige volendet wart, do wardt heylige hymelfurstyn sandt Hedwigis durch denselbigenn hochstenn bischoff emens gar mit loblicher befelhunge und anruffunge der gemeinen samnunge yn s buche der heyligenn gottes angeschryben. Da bey czu dinste stundenn yn seyr czyrheyt der heyligen gewethe und cleydunge, dy erenwirdigen herrn Cardinalen d prelaten der kyrchen, dy da selbest dy czeyt ym hoffe waren. Auch szo wann do bey prister mancherley orden und ander untzellich folck, welche der alechtige got von hymel an dem tage vorsamelt hette czu einem erwirdiunge yner heyligen dynerin. Auch so gebote der obgenante heylige vater der babst

Incipit legenda minor de vita beate Hedwigis quondam ducisse Slesie[1].

Lux lucis et fons luminis, pater de celis, deus obtenebratum viciis mund illustravit novo quodam splendore glorie sue, dum diebus istis novissimis beat Hedwigim virtutibus et miraculorum prodigiis radiantem fecit quasi stellam ma tinam in medio nebule apparere. Que ducis Meranie filia, matrem habens de n chionum orientalium prosapia generosam, nobilitate virtutum magnificenciam natali transcendebat. Gracia namque sibi opitulante divina semper a sua iuventute v honestissime, dans operam diligentem ad confovendam cordis et corporis puritat Etatis enim sue anno duodecimo per coniugale vinculum nobili viro Henri cognomento cum barba, duci Polonie et Slesie, alligata, leges atque iura solli custodiebat matrimonii nec tamen studium et amorem deseruit continendi, quod statim, cum se[2] sensit concepisse, mariti devitabat consorcium usque puerperium et tempus purificacionis conpletum. Aliis quoque temporibus, sex octo quandoque ebdomadibus abstinebat a carnis illecebris, quamvis marito qu thalamum iungeretur. Quadragesime et adventus domini, quatuor temporum dominicos dies, vigilias ac festa sanctorum atque ferias sextas venerabatur et norabat specialiter pudicicie cultu sic, ut carnis tunc petulanciam et voluptat penitus devitaret. Tandem maritum suum, auxiliante deo, salutari induxit consi ut una secum in manu episcopi perpetuam voveret continenciam, et hanc ar fere triginta postmodum viventes pariter servaverunt. Ne vero alicuius sinis opinionis caligine obscuraretur ipsius continencie pulcritudo, illis omnibus an quibus quoad thorum separata permansit, ipsi non loquebatur marito nisi pro u et necessaria causa et hoc in ecclesia vel in alio publico loco, honestis pluri

---

[1]) *Nadpisu tego brak w* T. [2]) ut se T.

denn tagk yrer heyligen feyer des tages ydus genandt des mondes Octobris, do beczalt het dy schulde des fleysches, und ausz dyszer werlde geschiden was u uff genomenn yn des hymels throne, ierlichen solt gefeyert werden durch bisthumb und stete der Schlesien und Polan. Und do dysz geschehen was, do schahe eyn lobgesangk mit eyner gemeynen stymme von allen pristern und folc „Dich got loben wir, dich herren bekennen wir“ und das ander nachfolgende.

Geschehen czu Viterbien yn der kyrchen der bruder prediger ordens achtzehnden tages der kalenden des mondes Decembris, des babsthumbs Clemen des virden des namens in dritten Iare.

personis presentibus, nec eum decumbentem visitare volebat, nec eciam ad grabatum decumbentis accedere absque comitiva decenti. Ad amorem quoque castitatis, cuius ipsa fuit amatrix, quoscumque poterat, verbo et exemplo atque beneficiis invitabat. Unicam enim, quam habebat, superstitem filiam cum multis virginibus et feminis in monastico clausit reclusorio ad carnis et spiritus mundiciam propter Cristum perhenniter conservandam[1]*.

I. De humilitate ipsius[2]**.

Et quia, teste scriptura, quanto castior fuerit homo, tanto humilior esse debet, cum virtutum et precipue castitatis decor et custos sit vera humilitas, hec dei famula humiliabat se in omnibus. Vestes quoque scarleticas et sericos pannos aliaque ornamenta superflua, quibus supervacue decorari solent femine mundo et hominibus placere volentes, non deferebat eciam tempore[3] iuventutis, licet alias tunc satis honesto sibique pro illo statu competenti uteretur amictu. Prolixiorem vero perveniens ad etatem, griseum portavit simpliciter indumentum, parvipendens omnem ornatum seculi et exterioris hominis cultum, ut in interiori homine soli deo placere humilisque Cristi et matris ipsius humillime posset per[4] humilitatem aliqualiter vestigia imitari. Pedes quapropter sepius abluit egenorum, tergens et deosculans eos. Et non solum pedibus ac manibus pauperum, sed eciam locis, in quibus sive ipsi sive alii religiosi steterant aut[5] sederant, oscula ingerebat. Et ut liberius in humilitate posset domino famulari, derelicta multitudine sibi ministrancium se apud Trebnicense monasterium cum pauca familia recollegit ibique faciens mansionem humilitatis ammirandum exercuit studium. In quo eciam studio profecit in tantum, ut illa, que quodammodo videbantur abhominabilia et ideo difficilia ad agendum, ipsa in fervido et humili spiritu faciliter actitaret. Frequencius enim accedebat ad aquam, in qua sorores pedes mundificaverant, et lavabat oculos suos, quandoque eciam totum caput et collum similiter abluebat. Sororibus congregatis ad mensam vel alio tempore congruo, circuibat in choro stallos et sedes omnes singulosque passus in gradu vergente ad dormitorium et scabellos coram lectis depositos, manutergia et virgas discipline et res alias, quibus in locis publicis utebantur sorores, deosculabatur flexis genibus reverenter. Et ubi maiores videbat

---

[1]) observandam T. [2]) ipsius *nie ma* T. [3]) eciam temp. T. *nie ma*. [4]) per *nie ma* T. [5]) sive T.

*) Ob. Vita Maior rozdz. I. **) Ob. Vita Maior rozdz. II.

sordes congregatas in pannis, quibus exterserant domine in monasterio manu forciora oscula[2] inprimebat ex humilitate magna, in earum comparacione indigna se reputans peccatricem. Dum quadam vice per chorum transiens in circu deosculata fuisset sedilia et reversa ad altare[3] se in oracione stravisset, vox cruce intonuit, dicens: „tua iam est oracio exaudita“. Cibum nolebat accipe antequam flexis genibus cibos pauperibus ministrasset. Preterea nec potum sumeb priusquam de ipsius poculo ille bibisset, qui inter pauperes coram ea discumben magis erat deformis. Sepe ab illis, quibus lautam ministrabat alimoniam, per ternuncios pro amore dei fragmentorum clam accipiebat elemosinam. De minuci a mensa sororum vel monachorum pro pauperibus congregatis, dum aliquid laten accipere potuit, pro deliciosis hoc sibi ferculis reservavit, id escam esse reputa angelorum, de quo manducaverant domino servientes.

II. De paciencia*.

Paciencie disciplinam vere humilitatis consortem tam perfecte didicerat, qu in turbativis eventibus cordis tranquilitatem non deseruit nec ab ore ipsi responsio mollis aut verbum dulce recessit, ut probari sufficit ex duobus, q homines non munitos paciencia maxime consueverunt turbare, mors videlicet an corum et perdicio rerum. Mariti namque sui obitum et mortem filii sui a Tarta occisi, dum multi quasi inconsolabiliter deplorarent, inter lugentes virili ani et siccis manens oculis consolabatur illos, a quibus ipsa pocius debuisset accepi consolatoria verba in tam vehementi tristicia pro amissione carorum. Hec aute agebat spiritu domini confortata ad relinquendum exemplum fortitudinis tunc pr sentibus et futuris. Unus quoque de servicialibus suis plures cyphos argentei quibus ipsa propinari faciebat hospitibus, perdidit. Cui tantummodo dixit in spirit lenitate: „vade, quere, si forte invenire valeas, vasa per negligenciam perdita Quando sibi occurrebant aut recitabantur ei aliqua[4] tristia, non murmurans res nabat nec promebat querimoniam, sed dicebat: „voluntas domini compleatur nobis“. Danti eciam offensionem molesta non fuit nec invectivis illum verb gravabat, sed dixit pacifice: „quare hoc fecisti? deus tibi indulgeat“. Sic me eius bene conscia, corde tacito conabatur continue pacienciam conservare.

---

[1]) m. suas T. [2]) et devociora oscula T. [3]) a. iterum T. [4]) aliqua *nie ma*

*) Ob. Vita Maior rozdz. III.

III. De austeritate vite[1]*.

Sciens quoque famula dei, quod illi lapides vivi, in edificio celestis Iherulem collocandi, expoliri deberent in hoc mundo tunsionibus et pressuris per ultasque tribulaciones oporteret[2] transire ad illam supernam gloriam et patriam loriosam, totam se aquis passionum exposuit corpusque suum absque compassione ultis iugiter castigacionum flagellis attrivit. Maceravit enim se ieiuniis et abstienciis cottidie adeo magnis, quod multi mirabantur, quomodo femina tam debilis t delicata poterat huiusmodi cruciamina sustinere. Abstinuit namque pluribus nnis a cibis carnalibus nec piscibus aut lacticiniis utebatur, nisi diebus dominicis ut in festivitatibus magnis. Panem et aquam comedebat sepissime, precipue feria VI t in sanctorum vigiliis. Aliis quoque temporibus pane grosso et arido contenta uit pulmento. De vino, quid dicatur, non invenio, cum aqua decocta frequenter tens, cervisiam biberet vix in festis. Subtus ad carnem durum ferebat cilicium t lumbos zona de pilis equorum contorta stringebat in tantum, ut ex tali tortura ulceraretur caro ipsius.

Una tantummodo tunica et pallio simplici tecta, sine pellibus et pellicio, udis semper pedibus incedebat, hyeme et estate. Et quia sibi nullatenus condesendit, quin in frigore et in algoribus nivis taliter seminuda procederet ad ecclesiam, epe tota gelida videbatur et de[3] scissuris pedum ac manuum eius cruoris stillicidia roruperunt. Sed quia celestem flammam interius per desiderium attigit, frigus lud exterius tollerare satis facile sibi fuit, ut patet ex eo, quod quadam vice yemali tempore, dum in nuda humo nudatis more solito plantis stans, diucius ivinis intenderet laudibus, famula ipsam expectans multum infrigidata, sibi de ecessitate cogebatur edicere, quod frigus non posset amplius sustinere. Cedens rgo ad partem, pedissequam ad locum, in quo steterat ipsa, stare precepit, quod um fecisset, mirabilem cito sensit calorem, ut[4] fervor estuans in spiritu domine irtute mirifica efficaciam haberet[5] in carne ancille.

Non in mollioribus culcitris aut pulvinaribus, sed in sacco de paleis aut super igneas tabulas post longas oracionum vigilias quiescebat ad modicum, nisi forte ilitro super stramina posito aliquando corpusculum debile quietis gracia relevaret. trocibus disciplinis carnes corporis sui laceravit noctibus singulis nec contenta lagis, quibus se affligebat manibus propriis, quin eciam sepe usque ad effusionem anguinis a quibusdam sibi familiaribus dominabus se faceret verberari.

---

[1]) vite eius T. [2]) oportet T. [3]) de *nie ma* Kap. [4]) et T. [5]) habebat T.

*) Ob. Vita Maior rodz. IV.

Tot et tantis genuflexionibus sua contuderat genua, ut quidam globi, pugnis equales de eorumdem genuum carnibus exurgentes, ipsis genibus adhererent.

IV. De devocione*.

Afflictione assidua mortificacioni carnis, discrecione tamen previa, quant invigilabat attencius, tanto magis in vigore spiritus et profectu gracie succrescebat[1] devocionis quoque ac divini amoris incendium in ea sumebat habundancius incre mentum. Ferebatur namque sepius tam ardenti desiderio sursum et agebatur i deum, ut effecta insensibilis, que circa ipsam erant, non adverteret, donec superna dulcedine, in quantum deus tribuit, degustata tandem ad exteriorum sensuum usun rediret. Et quia suavitatem illam dulcem super mel et favum cordis pallato de gustare consueverat, non diebus neque noctibus a colloquiis divinis et oracion cessabat, ut vel iam oblato sibi a deo valeret devocionis dulcore diucius perfru vel novi saporis dulcedine mereretur in benediccionibus domini preveniri. N autem familiaritatis sue archanum illi cum deo commune et devocionis ipsius exer cicium posset ab assistentibus aut percipi aut aliqualiter inpediri, ad orandum loc querebat solitaria vel orans in ecclesia sub pannorum se obumbraculis ab intuen cium oculis, quantum potuit, occultavit, quamvis per gemitus et suspiria, vi divin amoris extorta, secretum eius sepius proderetur. Lacrimarum namque profluvii ipsius perfundebantur maxille, et facies eius ex castigacionibus multis attenuata macie et obducta pallore quasi in vultum quandoque mutabatur angelicum, dum ei dilectus interne consolacionis gracia dulciter arridebat. Quantumcumque mane venisset ad ecclesiam, abinde tamen aliis recedentibus non recessit nisi post me ridiem, dum circa horam vesperarum sumere volebat corporis alimentum. Nam ut quidam delectantur in epulis et querunt sapores in variis corporalibus cibis et poculis, sic ipsa et multo amplius delectabatur in ympnis et psalmis atque spiri tualibus canticis, in genuflexionibus et prostracione tocius corporis, dum supplex dominum exorabat. Et hoc precipue sibi magnas reputabat[2] delicias, quando habere et audire poterat plures missas, pro eo, quod tunc in altari oculis fidei cer neret et delectabiliter perciperet faucibus mentis illud magnificum et delicatis simum ferculum inmaculatum, videlicet agnum in cruce pro omnibus inmolatum. Pro cuius amore venerabatur et remunerabat presbiteros honorabatque plurimum

---

[1]) succurrebat Kap. [2]) reputavit Kap.

*) Ob. Vita Maior rozdz. V.

em clerum. Cultum quoque divinum decorabat promovitque multis et nobilibus mentis.

V. De operibus pietatis*.

Quemadmodum mentis devocione semper tendebat[1] in deum, ita benefica te inclinabat se ad proximum, liberaliter indigentibus elemosinas tribuendo, et collegiis et religiosis personis, intra vel extra monasteria commorantibus, s et pupillis infirmis et debilibus, leprosis et reclusis in vinculis aut in car-us, peregrinantibus quoque et nutrientibus parvulos feminis indigentibus sub-ionis beneficia inpendebat et universaliter neminem ad se pro auxilio venientem nsolatum abire permisit, unde quocumque preibat, ipsam veluti matrem suam eres sequebantur. Infirmos et vinculatos aut personaliter aut per suos nuncios mittendo necessaria visitavit. Eos quoque, qui ducebantur ad mortem, sepius . Captivos quoque et detentos pro quibuscumque causis aut ere alieno essos et vexatos a iudicibus tam prece quam precio liberavit. In tantum tu pietatis dispensavit de bonis suis, non solum tribuendo pauperibus, sed n sibi censum debentibus relaxando, ut de magnis redditibus, quos habebat, ei pro suis et familie sue necessitatibus pars modica remaneret. Et dum sibi deficerent, ita quod non posset opus misericordie adimplere, maritum suum, pro ea satisfaceret et relevaret indigencias pauperum, inducebat. Coram ea per XIII[2] ad minus discumbebant mendici, quibus sibi preposita fercula me-cum meliori poculo transmittebat. Ipsa namque abstinens ab epulis, in ate lautis reficiebat alimentis viscera egenorum. Sed quia ipsorum multitudinem mensam suam locare non erat expediens, specialem habebat coquinam, de qua istrabantur cibaria illis pauperibus, qui eius curiam sequebantur et quibus ipsa bat in locis diversis habitantibus de alimonia providere.

VI. De operibus miraculosis[3]**.

Et quia hec dei famula, quecumque poterat, exercere bonorum operum non exit, hanc eciam ei deus graciam contulit, ut, ubi humana sibi defuit in opera-e facultas et deficiebat in agendis propriis viribus divina, passionisque Cristi

---

[1]) intendebat T. [2]) tredecim T. [3]) miraculorum Kap.

*) Ob. Vita Maior rozdz. VI. **) Ob. Vita Maior rozdz. VII i VIII.

virtute posset perficere, quod proximorum ab ea in necessitatibus desideria fla tabant. Ad se ergo recurrentibus, tam pro corporis quam spiritus remover incommodo, potens fuit auxiliari secundum divine beneplacitum voluntatis. N curabat languidos, illuminabat cecos, liberabat periculis et morti expositos et mu huiusmodi, que naturalem excedebant virtutem, deitatis sibi assistente poten mirifice faciebat. Multa quoque predicebat futura et quorumdam malicias, molest ac pericula declarabat. Ad emendacionem quoque animarum quibusdam consci ciarum secreta delictaque abscondita detegebat prophetico spiritu. Et ut consta plenius, eam perfectionis culmini apropinquasse per opera meritoria et preci fervida dei dilectione et gracia, multorum et eciam suam mortem predixit. supernaturali actione existens adhuc in corruptibili corpore quedam signa glori vite mortalibus exhibebat.

VII. De egritudine et transitu eius*.

Apropinquante autem vite ipsius termino, deus, qui cor eius accenderat amoris flammam interius, mirabiles ei delectaciones, que sunt in dextera ei usque in finem ostendebat exterius, per nuncios scilicet[1] suos apparentes visi liter, ipsam alliciendo et invitando ad convivium, quod se diligentibus prepara Dum enim iam decumberet, beata Maria Magdalena, sancta Katherina, sancta Te plures quoque alii sancti advenientes loquebantur cum ea. Cui dubium, q de transitu eius conferrent et de celesti gaudio, cui iam apropinquabat, c ea collacionem haberent? Transiit autem felici exitu de hoc mundo anno
15 Paźdz. 1243 mihi MCCXLIII[2] ydibus Octobris. Quis umquam potuit dubitare, quin de ex ad patriam, de labore ad requiem, de merore ad indeficientem consolacion decedens mox transierit, cum future glorie quedam indicia statim post exit anime in ipsius corpore luculenter omnibus apparerent? Nam color, qui prius in ex afflictionibus et egritudine fuerat pallidus sive ceruleus, in candorem nive est mutatus. Gene vero eius et labia veluti flos rubeus rutilabant, exalabat[3] quoqu contra morticinii[4] et carnis iam corrupte naturam odor suave olens de illo ve rabili corpore, quod pocius margarite quam funeri debuit atque decuit compar

---

1) nuncios sanctos T. 2) milles. ducentes. quadrag. tercio T. 3) exalabatque
4) morticini T.

*) Ob. Vita Maior rozdz. IX.

llius mirandi iocunditas spectaculi dolorem merencium mortem eius bene poterat nitigare, dum ex evidentibus signis eius se iam intelligerent patrocinium habituros n celis, cuius consorcium eos in terris relinquere oportebat. Cum enim corpus psius nondum terre commendatum fuisset, deus dignatus est per eam multa facere nirabilia et postmodum pluribus annis successive fidelibus suis, eius intervenientibus neritis, consolacionem inpendit multiplicem et graciam sanitatis. Nam infirmis et lebilibus, cecis et cecucientibus ac capita dolentibus, surdis et mutis, mancis et laudis atque contractis, gibbosis et strumosis, paraliticis et quartanariis, epilenticis et demoniacis, dissentericis et squinanticis atque infistulatis, in periculo mortis et nortuis, in variisque dolorum miseriis constitutis, deo favente manum auxilii porrigebat, sicut alias, ubi habundancius de vita et miraculis ipsius posui, satis patet. De quibus omnibus et singulis, dum per fidelia testimonia fuisset diligencius informata et ex consequenti cercior effecta de sanctitate ipsius sedes apostolica, eam catalogo sanctorum asscripsit. Quam et nos, quia sanctam [eam] esse credimus, te am nunc, paterna claritas, affatim postulamus, ut eius pro nobis interpellantibus neritis et precibus, gracie tue cordibus nostris lumen infundas et post presentes niserias nos participes esse facias gaudiorum, quibus hec sancta nunc in celestibus ruitur per Cristum dominum nostrum, qui tecum et cum spiritu sancto vivit et egnat per cuncta secula seculorum. Amen. *[Explicit legenda maior et minor de ancta Hedwigi anno domini millesimo CCC consummata*[1]*].*

* * *

Domina mea, sancta Hedwigis, dei omnipotentis tueque sanctitatis me proiteor esse servum, quamvis proch dolor! inutilem et pro perceptis beneficiis graiarum actionis utique debitorem. Ne ergo servitutis mee debitum exsolvere negligam et sic pro culpa obmissionis redarguar ut ingratus, ego pauper et modicus, collegio pauperum aggregatus, qui cum magnis magna exhibere non valeo, cum paupercula vidua offerente in templo, in glorie dei tueque laudis gazophilacium mitto hec duo minuta, maiorem videlicet et minorem vite tue atque miraculorum tuorum tractatum, devote et humiliter supplicans, ut ea, o digna et benigna domina mea, dignanter suscipias meque cum illis omnibus, qui quocumque modo promoverunt ut legunt textum voluminis huius et offerunt una mecum tue sanctitati hoc munus,

[1]) trecentesimo consummata, quam qui legerit vel audierit, laudet deum oretque pro me T.

domino recommendes et tuis precibus inpetres nobis in presenti spiritus san donum, securum de hoc exilio exitum eterneque vite gaudium et solamen p Cristum dominum nostrum. Amen [1].

* * *

INCIPIT TRACTATUS SIVE SPECULUM GENEALOY SANCTE HEDWIGIS QUONDAM DUCISSE SLESIE.

Ad cognoscendum aliqualiter, de qua radice processerit stirps generosa, be Hedwigis progenies, multiplicatos hinc indeque tamquam de nobili arboris stip dependentes generacionis ipsius quam plurimos ramos, non quasi ignobiles aut perfluos, sed pro legencium forsan precavendo fastidio abbreviacionis cultro sepiu amputavi, illos tantummodo in lectionis et scripture huius tenore relinquens, in quos vicinius et a quibus inmediacius flos ille vernans, ut rosa vel lylium, meri et exemplis, beata Hedwigis videlicet, filia ducis Meranie, ducissa patronae Slesie nascendo processit. Sed quia de progenitoribus patris eiusdem sancte mu non didici pro eo, quod scripta aut doctores de ipsis habere non potui, quam et ipse procul dubio prodierit de valde prosapia nobili, matris sancte prefate c sanguinitatis lineam prosequar in aliqua parte, secundum quod descripta in q busdam hystoriis et antiquis codicibus reperitur. Posteritatem quoque et germ egregium ipsius sancte Hedwigis, prout me sciencium relacio docuit, subiung volo, ut presentibus et futuris, qui presencia legerint, innotescat, si ignoraveri quam decoro iocundoque liberorum fructu fecundus extiterit pulcherrimus flos p fatus. Unde sciendum, quod tritavus beate [3] Hedwigis Dedo vocabatur et fuit com Merseburgensis [a], qui de coniuge sua, nomine Theburga, filia Theoderici marchio habuit filium, Theodericum [b] appellatum, sui utique dominii successorem.

---

[1]) *Zakończenie to znajduje się w* L. *po genealogii*; *w* H. *i* Lg. *brak genealogii i tego kończenia.* [2]) cultro locis pluribus T. [3]) sancte T.

[a]) Dedo syn Theodoryka z rodu Buzici (zmarłego w r. 982) jest protoplastą ro panującego w Saksonii (por. Böttiger: Gesch. v. Sachsen I 82). W roku 1009 zos w Tangermünde przez Wisingara zamordowany. Żona jego Teuburga była córką marg biego północno-saskiego Dietricha. [b]) Teodoryk II ożeniony z Matyldą có

Attavus itaque sancte Hedwigis fuit prefati Dedonis filius nomine Theodericus[1], comes Merseburgensis, de Hilburch atque de Suselicz dominus, qui de Mechtilda coniuge sua, Ekehardi marchionis filia, habuit Dedonem marchionem[a] et Thimonem et alios plures filios comites, de quibus per successionem generacionis marchiones et alii multi nobiles processerunt.

Abavus tamen sancte Hedwigis fuit Thimo comes, filius supradicti Theoderici, qui de Ida coniuge sua, filia ducis de Northeym[b], habuit filium Dedonem, qui claustrum canonicorum regularium inchoavit in Monte-sereno[c], et Conradum, qui illud consummavit in honorem beati Petri apostoli.

Proavus autem beate[2] Hedwigis fuit predictus Conradus comes[d], prefati Thimonis filius, quem Lotharius sive Lutherus imperator constituit Misnensem et orientalem, que Lusacia dicitur, marchionem. Qui eciam de coniuge sua Lucarda, filia cuiusdam Alberti, nobilissimi viri de Suevia, habuit filios sex et totidem filias. Quorum omnium diffusas propagaciones omittens, trium solummodo filiorum predicti Conradi marchionis, videlicet Ottonis, Friderici, Dedonis generaciones subiungo.

Otto namque, Misnensis marchio, qui fundavit Cellam[e], Cysterciensis ordinis monasterium, habuit Hedwigim, filiam[3] Alberti marchionis de Saxonia[f], coniugem; de qua habuit[4] Albertum marchionem Misnensem et Theodericum comitem filios[g]. Mortuo autem marchione Alberto, Theodericus comes, frater eius, dominium ipsius,

---

[1]) fuit Theodericus p. Ded. fil. T. [2]) sancte T. [3]) filiam *nie ma* Kap. [4]) habebat T.

Ekharda margrabiego Turyngii i Miśni. W roku 1034 padł ofiarą spisku uknutego przez swego szwagra.

[a]) Ekhard II, zostawiwszy sześciu synów. Jeden z nich Dedo II margrabia Marchii wschodniej umarł w r. 1075, drugi Thimo był margrabią Miśni i umarł około r. 1104. [b]) Otto z Nordheimu, ks. bawarski (1062) umarł w r. 1083. [c]) Założył 1124 klasztor „Mons serenus“ (dzisiaj Petersberg koło Halli). [d]) Konrad margrabia Miśni, nazwany Wielkim, ur. 1098 um. 1157; żoną jego była Luidgarda córka szwabskiego hrabiego Albrechta z Rawensteinu. Gdy w r. 1135 wygasł z Henrykiem ród hrabiów na Groitschu, otrzymał Konrad posiadłość tegoż, a w r. 1143 także Rochlitz został mu przez cesarza Konrada III nadany. [e]) Otton Bogaty założył klasztor „Alten-Zelle“ między r. 1162—1172. [f]) Albrecht Niedźwiedź pierwszy margrabia brandenburski. [g]) Albrecht Dumny walczył ciągle z bratem swoim Teodorykiem o ojcowiznę. Po śmierci Albrechta (1195) chciał cesarz Henryk VI zagarnąć Miśnią dla siebie, uległ jednak prośbom Hermana margr. Turyngii, (którego córka Judyta była żoną Teodoryka)

scilicet marchiam Mysnensem obtinuit, ducens uxorem Iuditam, filiam Herma
langravii Thuringie et habuit ex ea Henricum, qui Mysnensis et orientalis marc
comesque palatinus Saxonie et lantgravius Thuringie[1] fuit[a]. Iste Henricus uxor
habuit filiam ducis Austrie, de qua nati sunt ei duo filii, Albertus langrav
Thuringie et Theodericus marchio de Landesberch. Albertus duxit uxorem fili
Friderici secundi imperatoris[b], de qua habuit tres filios Henricum, Fridericum
Thizmannum. Henricus[c] duxit Hedwigim, filiam Henrici tercii ducis Slesie, ex
habuit filium Fridericum[d]. Fridericus marchio duxit uxorem[2] filiam ducis Karintl
sororem regine Almannie. Thizmannus lantgravius et orientalis marchio duxit uxo
Iuttham, filiam comitis Bertholdi de Hennenberch[3e]. Theodericus autem marc
de Landesberch, Henrici prefati marchionis filius, habens uxorem Helenam, fil
Iohannis[4] marchionis Brandenburgensis, habuit ex ea filium Fridericum Misnensem
orientalem marchionem, cui nubsit filia Henrici ducis Bauvarie[f]. Habuit quo
idem Theodericus marchio de Landesberch duas filias, scilicet Sophiam, p
ducis Conradi Glogoviensis uxorem, postmodum in Wizenvels monasterio, q
mater eiusdem Sophie construxit, abbatissam sororum ordinis sancte Clare[g],
Gerdrudim in eodem monasterio monialem[h].

De secundo filio supradicti Conradi marchionis[i], proavi sancte Hedwi
Friderico comite de Bren et de Hedwiga, uxore ipsius, filia Dypoldi pa

---

[1]) Turingie T. [2]) uxorem *nie ma* Kap.. [3]) Henninberch T. [4]) Iohannis *nie m*

i nadał to księstwo Teodorykowi. W r. 1210 otrzymał on także niższe Łużyce, a pó
także Landsberg. Umarł 18 Lutego 1221. Zostawił czterech synów.

[a]) Henryk zwany „illustris“ ożeniony z Konstancyą córką Leopolda sławnego ks.
stryi. Po śmierci Henryka Raspe 1247 zajął on Turyngią. Um. 15 Lutego 1288. Op
wymienionych powyżej dwóch synów zostawił także Fryderyka urodzonego z Elżb
Maltitz. [b]) Albrecht ożenił się z Małgorzatą córką cesarza Fryderyka II. U
w Erfurcie 13 Listopada 1314. Teodoryk II Mądry, był margrabią na Landsbergu i
śni. Umarł r. 1285. [c]) Henryk umarł około r. 1384. [d]) Fryderyk z uką
nym policzkiem, ożeniony z Agnieszką córką Meinharda V a siostrą Elżbiety żony
brechta I, umarł 16 Listopada 1324. [e]) Diezman, zamordowany 25 Grudnia 1
w kościele św. Mikołaja w Lipsku. [f]) Fryderyk Tutta ożeniony z Katarzyną k
żniczką bawarską, umarł 16 Sierpnia 1291. [g]) Zofia umarła 24 Sierpnia 1
Dług. VII 421, nazywa ją Brygidą. [h]) Gertruda umarła w r. 1325. [i]) Ko
obacz wyżej str. 643 przyp. [d].

Odakari ducis Bohemie, natus est Otto comes[a], Sophia Quedlinburgensis[1] abbatissa[b] et Fridericus[c] comes, qui duxit uxorem Iuditam, filiam Friderici comitis de Cygenhagen, fratris Hermanni langravii Thuringie, de qua habuit Ottonem comitem de Within, Theodericum[d] comitem de Bren et Hedwigim, matrem Henrici comitis de Hoinsteyn[2].

Iste Theodericus ultimo positus comes de Bren duxit uxorem Eudoxiam, filiam ducis Conradi Cuiavie et Mazovie[e], de qua habuit quatuor filios, Ottonem[f], Conradum[g], Theodericum[h], Henricum[i] et duas filias, Iuditam, quam duxit Mysciwoyus dux Pomeranie[k], et Hedwigim Gerbistedensem abbatissam. Primus filius Otto fuit comes de Within, secundus Conradus comes fuit de Bren, qui ducens uxorem Elyzabeth, filiam Alberti ducis Saxonie, habuit ex ea Albertum[l], Conradum[m], Otthonem comites[n] et Theodericum fratrem ordinis milicie templi. Tercius filius Theoderici Theodericus fuit similiter frater in supradicto ordine templariorum. Quartus filius Henricus fuit frater professus ordinem fratrum minorum, ad quem se contulit relicta canonia maioris ecclesie Magdeburgensis. Quem dominus papa Martinus IV in ordine predicto commorantem Wratislavie dedit in archiepiscopum Gneznensis ecclesie, sed ipse hanc suscipere dignitatem pro viribus recusavit, immo ut absolveretur ab ipsa, ad curiam Romanam personaliter laboravit. Supradicti filii Theoderici comitis de Bren fuerunt consanguinei beate Hedwigis in tercio gradu.

---

[1]) Quedlingensis Kap. Quidelburgens T. [2]) Honsteyn T.

[a]) Otton I umarł 10 Grudnia 1203. [b]) Zofia była 1203 przełożoną klasztoru w Quedlinburgu; umarła około r. 1230. [c]) Fryderyk II wyruszył z cesarzem Fryderykiem do Palestyny, gdzie wstąpił do zakonu rycerskiego templaryuszów. [d]) Otton II i Teodoryk posiadali wspólnie hrabstwo Brene. Pierwszy umarł 11 Września 1233 bezdzietnie; Teodoryk zaś w roku 1264. [e]) Konrad, syn Kazimierza Sprawiedliwego, umarł 1247. [f]) Otton III żył jeszcze w r. 1264; był hr. na Wittinie. [g]) Konrad hr. Brenu umarł między rokiem 1274—78. [h]) Teodoryk był templaryuszem. [i]) Henryk mianowany przez papieża Marcina IV arcybiskupem gnieźnieńskim (po rezygnacyi Włościbora) nie przyjął tej godności (Theiner I. n. 164). Umarł w r. 1302. [k]) Por. Chron. Oliv. (Ss. rr. Prus. 693) i Kętrzyński: Verleihung Pommerns an Herzog Premysław (Altpr. Monatsschr. XIV). [l]) Albert umarł około r. 1294. [m]) Konrad umarł w roku 1285. [n]) Na Ottonie IV wygasła dynastya hrabiów na Brene. Opróżnione hrabstwo otrzymał Albrecht I książę Anhalt-Zerbst a w r. 1424 połączone zostało z Saksonią.

Avus autem sancte Hedwigis fuit Dedo[a] comes et orientalis marchio et d
minus de Groyz, filius supradicti marchionis Conradi. Iste Dedo, habens uxore
Mechtildam, filiam comitis Gozwini de Hornesberch, habuit ex ea Conradum ma
chionem, qui duxit uxorem Elyzabeth, filiam Mesekonis ducis Polonie[b], de qu
nate sunt ei due filie, una Mechtildis, quam accepit uxorem Albertus march
Brandeburgensis, alia vero vocabatur Agnes, quam duxit Henricus comes palatin
Reni, frater Ottonis quarti imperatoris. Habuit quoque prefatus Dedo filiam nomi
Agnetem, de qua nata est beata Hedwigis. Fundavit eciam predictus Dedo marchi
avus sancte Hedwigis, monasterium regularium canonicorum, quod Zcillen vocatur
1190 et obiit anno domini MCXC.

Bertoldus[c] autem, dux Meranie, accepit in uxorem iam dictam Agnetem
filiam Dedonis predicti marchionis, de qua nati sunt, Ottho[e] dux Meranie march
de Hysterrich, qui eciam de Andasse dicitur, Ekebertus[f] Babenbergensis episcop
et Bertholdus[g] patriarcha Aquileyensis. Habuit quoque tres[h] filias, quarum u
nupsit regi Francie, alia regi Ungarie scilicet mater sancte Elizabeth, tercia He
rico duci Polonie, que nunc est sancta Hedwigis.

Ad cuius sancte posteritatem disserendam procedentes, primo nobis consid
randum occurrit, quod pater sancte Hedwigis fuit supradictus Bertoldus, Meran
dux, Badensis marchio et comes Tyrolensis, mater vero eiusdem sancte fuit domi
Agnes prefata, iam supradicti Dedonis marchionis filia. Que Henrico primo, du
Slesie, dicto cum barba, in coniugio copulata genuit tres filios[i], Bolezlaum, Co
radum, Henricum et tres filias[k], Agnetem, Sophiam, Gerdrudim. Omnibus aliis
iuventute defunctis solus remansit filius Henricus, patris successor in dominio,
una filia Gerdrudis, in Trebnicensi monasterio abbatissa, quod pater eius d
Henricus construxit.

---

[1]) dicitur T.

[a]) Dedo V stronnik Henryka IV umarł 13 Sierpnia 1190. Był on synem Konra
Wielkiego; ob. wyżej str. 643 przyp. [d]. Miał on pięciu synów (Teodoryka, Konrada, H
lipa, Henryka i Gozwina) i córkę Agnieszkę. [b]) Por. kron. Winc. IV 2 „march
Dedonides gener eius“ (n. Mieczysława Starego). Konrad umarł w r. 1210, żona z
jego a córka Mieszka Starego w roku 1209. [c]) Bertold IV ob. wyżej str. 51
[d]) Agnieszka ob. wyżej str. 512. [e]) Otton ob. wyżej str. 513. [f]) Ekbert o
wyżej str. 513. [g]) Bertold ob. wyżej str. 513. [h]) Ob. wyżej str. 513 [i]) O
wyżej str. 514. [k]) Ob. wyżej str. 514—515.

Henricus autem predictus, sancte Hedwigis filius, duxit uxorem dominam Annam[a], Primizli regis Bohemie et Constancie filie regis Ungarie filiam. Que domina Anna genuit quatuor filios, Bolezlaum[b], Henricum[c], Conradum[d], Wlodizlaum[e] et quinque filias, Hedwigim[f], Agnetem[g], Constanciam[h], Elyzabeth[i], Gerdrudim[k]. Dux vero Henricus secundus, sancte Hedwigis filius, occisus fuit a Tartaris anno domini MCCXLI, quinto idus Aprilis, sepultus Wratislavie aput fratres minores. 9 Kwiet. 1241 Bolezlaus autem, primus filius ducis Henrici filii sancte Hedwigis, dux fuit Slesie et dominus Legnicensis, qui ducens uxorem Hedwigim, filiam Henrici comitis de Anhalt, habuit ex ea filios tres[l], Henricum, Bolkonem, Bernhardum et tres filias[m], Agnetem, Hedwigim, Ancam sive Annam.

Henricus, primus filius ducis Bolezlai, fuit dux Slesie et dominus Legnicensis, qui duxit uxorem Elyzabeth, filiam ducis Polonie et domini Kalizensis[n]. De qua habuit tres filios, Bolezlaum, Henricum et Wlodizlaum[o] et quinque filias, Hedwigim, que nupserat marchioni Brandeburgensi[p], quo mortuo intravit Wratislavie ordinem sancte Clare, Annam et Elyzabeth, que ibidem[1] in eodem ordine sunt locate, Helenam[2], que in Gneznensi civitate aviam suam, dominam Iolentham[r], ad

---

[1]) ibidem *nie ma* Kl. [2]) Elenam T.

[a]) Ob. wyżej str. 515. [b]) Bolesław Łysy um. 1278. [c]) Henryk III Biały um. 1266. [d]) Konrad biskup Passawy 1248, w następnym roku zrezygnował z godności biskupiej i ożenił się z Salomeą córką Władysława Odonicza; um. około r. 1271. [e]) Władysław ob. wyżej str. 632. [f]) Jadwiga ob. wyżej str. 572. [g]) Agnieszka ob. wyżej str. 572. [h]) Konstancya była żoną ks. Kazimierza kujawskiego; um. 1268. [i]) Elżbieta była żoną ks. Przemysława Wielkopol., umarła 1257. [k]) Gertruda żona Bolesława mazowieckiego, potem Ziemowita umarła około r. 1262. [l]) Henryk Otyły umarł 1296; Bolko I umarł 1301; Bernhard umarł 1286. [m]) Agnieszka um. 1265; Jadwiga żona Konrada mazowieckiego; Anna przełożona klasztoru trzebnickiego. [n]) Bolesława Pobożnego; por. kron. Wkopol. c. 121. [o]) Bolesław III ur. 1291, umarł 1352; Henryk VI ur. 1294, umarł 1335; Władysław ur. 1296 umarł w r. 1325. [p]) Otton, syn Ottona Długiego, który wkrótce po ślubie umarł (około roku 1302). W r. 1309 przebywała Jadwiga w klasztorze klarysek w Wrocławiu; um. około r. 1342. W tym samym klasztorze przebywały obie jej siostry Anna (umarła 1343) i Elżbieta, która w r. 1357 występuje jeszcze w dokumentach jako przełożona zakonnic. [r]) Jolanta żona Bolesława Pobożnego, która według Dług. VII 450, 451 wraz z swą siostrą Kingą w klasztorze klarysek sądeckich spędziła ostatek życia.

claustrum prefati ordinis est secuta et Eufemiam, quam duxit Ottho dux[1] et come Karinthie in uxorem[a].

Bolko, secundus filius ducis Bolezlai, dux Slesie et dominus de Vurstenberc fuit, habens coniugem Beatricem, filiam Ottonis longi marchionis Brandeburgensis de qua habuit quatuor filios[b], Bolkonem, Henricum, Bernhardum . . . . . .[2] et dua filias, unam Iuttham, quam duxit Stephanus dux Bavarie, et Beatricem[c], quam i Strelin claustro, quod ipse dux fundavit et dotavit in honorem sancte Clare, colle care disposuit ad domini famulatum. Bernhardus, tercius filius ducis Bolesla absque liberis est defunctus.

Prima filia ducis Boleslai[d], Agnes, nupsit Ulrico comiti de Wirthenberc Secunda filia eiusdem ducis, Hedwigis, nupsit Conrado, duci Mazoviensi. Terc filia prefati ducis Boleslai[3], Anna sive Anca[4], fuit in Trebnicensi monasterio mo nialis et ibidem abbatissa.

Henricus, tercius ducis Henrici filii sancte Hedwigis filius, dux Slesie fu et dominus Wratislavie, habens coniugem Iuditam, filiam Conradi ducis Cuiav et Mazovie, germanam domine Eudoxie supradicte, matris fratris Henrici de Bre et fratrum ipsius, de qua nati sunt Henricus et Hedwigis. Henricus dux fuit Sles et dominus Wratislavie, dux eciam Cracovie et Sandomirie ac dominus Glacensi qui dicitur hodie dux Henricus IV, dux probus et habuit coniugem dominam[e] . . . . filiam Otthonis longi marchionis Brandeburgensis mortuusque est[f] absque liber et sepultus Wratislavie in ecclesia canonicorum, quam ipse fundavit in hono

---

[1]) dux *nie ma* T. [2]) *Próżne miejsce w* Kap. *i* T. [3]) *Wszystkie rękopisy maj* Conradi, *w* L. *poprawiła późniejsza ręka*: Bolezlai. [4]) Anka sive Anna T. [5]) M childim, Mechildim sive Meczam T. *w* Kap. *zostawiono próżne miejsce na to imię.*

[a]) Otton ks. Karyntyi był drugim jej mężem; pierwszym był Jan margrabia bra denburski. [b]) Grotefend przytacza (tab. IV) dwóch synów, którzy nosili imię Bol sław; jeden umarł w r. 1300, drugi 1341. — Bernhard ożeniony z Kunegundą córk Władysława Łokietka — umarł w r. 1326; por. kal. władysł. (M. P. II 943); Henry ożeniony z Agnieszką córką króla czeskiego Wacława II — umarł 1346. [c]) W ż dnem innem źródle nie przechowała się wzmianka o córce Bolka tego imienia; natomia występuje w r. 1328 Anna córka Bolka jako przełożona klasztoru w Strzelnie. Oprócz tych dwóch córek przytacza Grotefend jeszcze Elżbietę i Katarzynę. [d]) Bolesław Srogiego. [e]) Matylda córka Ottona Długiego margrabiego brandenburskieg [f]) W roku 1290.

ancte crucis. Hedwigis nupsit Henrico, filio Alberti lantgravii Thuringie, nato de ilia Friderici imperatoris et habuit filium Fridericum, ut supradictum est. Mortuo ero marito ipsa Hedwigis duxit maritum Ottonem pinguem, comitem de Anhalt t dominum Ascharie et habuit filios et filias. Alii pueri prefati ducis Henrici ercii sunt omnes in iuventute defuncti.

Conradus, tercius Henrici secundi filii sancte Hedwigis filius, dux Slesie fuit t dominus Glogoviensis, habens coniugem Salomeam, filiam ducis Wlodislai ducis ocius maioris Polonie[a], de qua habuit tres filios, Henricum, Premconem sive Primizlonem[1] et Conradum et tres filias, Annam, Eufemiam, Hedwigim.

Primus filius Henricus[b], dux Slesie et dominus Glogoviensis, habens uxorem Mechtildam, filiam Alberti ducis de Brunswic, habuit filios, Henricum, Conradum, Bolezlaum, Iohannem et filias, Agnetem et Salomeam. Secundus filius Conradi, scilicet[2] Primizlo[3][c], fuit dux Slesie et dominus Stinaviensis, interemptus in prelio ac sine liberis mortuus. Tercius filius Conradus dux Slesie[d] fuit[4] et dominus Saganensis et prepositus in maiori ecclesia Wratislaviensi.

Prima predicti ducis Conradi filia, domina Anna, nupsit Ludewico comiti palatino Reni et duci Bavarie. Secunda filia, Eufemia[5], nupsit comiti de Goricz et habuit filium Henricum, comitem Goricensem. Tercia filia, Hedwigis, in monasterio ordinis sancte Clare extitit abbatissa.

Wlodizlaus, qui Wlodco dicebatur, quartus ducis Henrici filii sancte Hedwigis filius, fuit dux Slesie et dominus Wratislavie atque archiepiscopus Salzburgensis, in qua ecclesia mortuus est et sepultus[e].

Expleto tractatu de filiis ducis Henrici, filii sancte Hedwigis occisi a Tartaris, sequitur de filiabus. Prima filia ipsius secundi Henrici ducis fuit, Hedwigis[f], Wratislavie abbatissa in ordine sancte Clare. Secunda filia ducis eiusdem, Agnes[g], fuit abbatissa in Trebnicensi monasterio, quod, ut supra dicitur, avus ipsius dux Henricus primus cum barba dictus fundavit et sollempniter comsummavit. Tercia filia ducis Henrici secundi, filii sancte Hedwigis, Gerdrudis nupsit Bolezlao duci

---

[1]) Primc. s. Primizlaum T. [2]) scilicet *nie ma* T. [3]) Primizlaum sive Primco T.
[4]) fuit *nie ma* T. [5]) Eufemia *nie ma* T.

[a]) Władysław Odonicz. [b]) Henryk ks. głogowski współzawodnik Władysława Łokietka umarł 9 Grudnia 1309. [c]) Zginął w r. 1289 w bitwie pod Siewierzem; por. Chron. princ. Pol. 536 i Roczn. kujawski (M. P. III 207). [d]) Umarł w r. 1304.
[e]) Obacz wyżej str. 632. [f]) Por. str. 572 przyp. [a]. [g]) Por. str. 572 przyp. [a].

Mazoviensi[1a], sed liberis caruit. Quarta filia dicti[2] Henrici, Elyzabeth[b], nups Przimizlio, duci Polonie et domino Poznaniensi[3], de qua habuit filium nomi Przemizlo ducem, postea regem Polonie et quatuor filias, Constanciam[c], que nups Conrado marchioni Brandeburgensi et peperit filium Iohannem, Eufroscam[d] Trebnicz abbatissam, Annam in Ouenzko abbatissam[4e], Eufemiam sive Ofca Wratislavie in ordine sancte Clare defunctam et ibidem in claustro eiusdem sanct sepultam.

Quintam filiam eius, Constanciam, accepit coniugem Kazimirus[5], dux Cuiavi filius Conradi ducis Cuiavie et Mazovie, et habuit per eam duos filios Lezconem Semomizlonem, qui diminutive Simasco vocabatur.

Primus filius Kazimiri ducis, Leztco, fuit dux Siradiensis et Cracoviensis Sandomirie habens uxorem Griffinam[5h], filiam Rozlai ducis Ruzie.

Secundus filius ducis Kazimiri, Semomizl, fuit dux Cuiavie, habens co iugem Salomeam[i], filiam ducis Pomeranie, de qua habuit tres filios duc

---

[1]) Mazowie T. [2]) *W* Kap. *było pierwotnie słowo* „dicti“ *na wyskrobanem miejscu, d pisano później* ducis. [3]) Poznanie T. [4]) Annam i. O. abb. *nie ma* T. [5]) S rad. et Sandomirie atque Cracovie h. u. Grifinam T. Griffam Kap.

[a]) Bolesław najstarszy syn Konrada mazowieckiego zaręczony w r. 1236 z Gertrud ożenił się z nią według Dług. w r. 1237 (VII 249, 252). Źródła współczesne dat tyc niepodają. Por. Roepell 490 n. 5; 444 n. 1 (6); Smolka Henryk Brodaty str. 58 n. 8 [b]) Wyszła za Przemysława w r. 1244; por. kronikę Wkopol. c. 96, która jednak na zywa ją mylnie Jadwigą. [c]) Konstancya wyszła za Konrada w r. 1260; por. kro Wkopol. c. 131; Dług. VII 376. [d]) Eufrozyna występuje jako przełożona klaszto trzebnickiego w dokumentach wydanych między r. 1287—1297. [e]) Dług. VII 37 wymienia zamiast Anny — Weronikę, która miała być także ksienią w Trzebnicy [f]) Dług. ibd. czyni ją zakonnicą klarysek w Gnieźnie; por. M. P. III 692. [g]) We dług Rocznika Wkopol. zaślubił ją Kazimierz w r. 1239 (M. P. III str. 9); drug żona jego była Eufrozyna, córka Świętopełka ks. pomorskiego; por. kronikę Wkopol c. 136, 137. Leszek syn Kazimierza był następnie księciem krakowskim (Leszek Czarn umarł 1289); Ziemomysł zaś księciem kujawsko-łęczyckim. [h]) Według kroniki Pu kawy (ed. Dobner str. 231) była Gryfina Bułgarka siostrą Kunegundy; matka ich była Anna córka Beli IV, por. Bibl. warszawska 1853 III 160. Dług. przyjął p. r. 1265 wersyą Żywota, p. r. 1291 wersyą Pulkawy (VII str. 394, 505). [i]) Salomea była córką Sambora ks. pomorskiego, por. Ss. rr. Pruss. I 796.

Cuiavienses Leztconem[a], Przemizlonem, Kazimirum[b] et duas filias, dominam Phenennam, regis Ungarie coniugem, et dominam Constanciam in Trebnicz monasterio abbatissam.

---

[a]) Według kroniki oliwskiej (Ss. rr. Pruss. I 604) został on po zamordowaniu Przemysława przez panów pomorskich księciem pomorskim obwołany (por. także „Lites ac res gestae" etc. I 321). [b]) Przemysław i Kazimierz książęta gniewkowskiej i michalowskiej ziemi; por. Janko c. 23.

Tab. Gen. I.

Hii sunt quasi quidam nobiles arborum rami, inter quos pululavit et de quibus nascendo processit flos ille pulcherrimus, beata Hedwigis, fructibus generosis venustus, ut in fine huius voluminis declaratur.

Proavus s. Hedwigis fuit *Conradus* comes et Mysnensis atque orientalis marchio, uxorem habens de Sweuia nobilem.

Otto, filius Conradi, qui fundavit Cellam, monasterium Cysterciense, uxorem habens *Hedwigim* de Saxonia nobilem. — Tab. II.

Avus s. Hedwigis *Dedo*, filius Conradi, comes et orientalis marchio, qui fundavit Zcillen monasterium, uxorem *Mechtildam* filiam comitis habens.

Filius Conradi, Fridericus, comes de Bren, habens uxorem *Hedwigim* de Bohemia. — Tab. III.

Comes *Theodericus*. *Conradus* marchio. *Philippus*. *Gozwinus*. *Henricus* prepositus.

Agnes mater s. Hedwigis, maritum habens ducem Meranie *Bertholdum*.

Otto Meranie dux. *Ekebertus* episc. Babenberg. *Bertoldus* Aquilegensis patr.

Sancta Hedwigis, maritum habens *Henricum* primum, dictum cum barba Slesie ducem.

Secundus *Henricus* Slesie dux occisus a Tartaris, uxorem habens *Annam*, filiam regis Bohemie.

Conradus. *Boleslaus*. *Agnes*. *Sophia*. *Gerdrudis* abbatissa Trebnic. — iuvenes mortui.

Dux *Bolezlaus* Legnicensis, uxorem habens *Hedwigim* de Anhalt. — Tab. IV.

Dux *Conradus*, Glogoviensis, uxorem habens *Salomeam*, filiam ducis Polonie — Tab. V.

Wlodislaus dux Wratislaviensis et archiepisc. Salzburgensis

Henricus III Slesie, uxorem habens *Iuditam*, filiam ducis Cuiavie

Elizabet, cuius maritus fuit *Przemizlo* dux Polonie — Tab. VI.

Gerdrudis uxor Bolezlai ducis Mazovie

Hedwigis s. Clare abbatissa

Constancia uxor Casimiri ducis Cuiaviensis — Tab. VII.

Agnes Trebnicensis abbatissa

Dux (IV) *Henricus* Wratisl. Cracov. et Sandomirie, probus nominatus.

Hedwigis uxor langravii, postea comitis

Tab. II.

(*Otto* filius Conradi etc.)

- *Albertus* marchio Misnensis
- Comes *Theodericus* et marchio Mysnensis, uxorem habens *Iudittam* de Thuringia.
  - *Henricus* Mysnensis et Orientalis marchio, langravius Thuringie, comes palatinus Saxonie, uxor eius filia ducis Austrie.
    - *Albertus* langravius Thuringie, uxorem habens filiam Friderici imperatoris
      - *Henricus* langravius de Aldenburc; uxor eius *Hedwigis* filia ducis Wratizlavie
        - ***Fridericus***
      - *Thizmannus* langravius et Orientalis marchio; uxor eius *Iuttha* de Hennenberc
      - *Fridericus* marchio Mysnensis uxorem habens filiam ducis Karintie
    - *Theodericus* marchio de Landesberch, uxorem habens *Helenam*
      - *Fridericus* Mysnensis marchio et Orientalis, uxorem habens filiam ducis Bawarie
        - Filia Friderici.

Tab. III.

(Filius Conradi *Fridericus* comes de Bren etc.)

- *Otto* comes de Bren
- *Sophia* in Quedlingenburch abbatissa
- Comes *Fridericus*, uxor eius *Iudita*
  - Comes *Theodericus* de Bren, uxor eius *Eudoxia* filia ducis Cuiavie
    - *Henricus* frater de ordine minorum dictus de Bren
    - *Theodericus* frater in ordine templariorum, dictus de Bren
    - *Ottho* comes de Wethin
    - *Conradus* comes de Bren; uxor eius de Saxonia
      - *Albertus* comes
      - *Conradus* comes
      - *Ottho* comes
      - *Theodericus* frater de ordine templariorum
      - *Filia* in Gerbistede monialis
    - *Iuditta* habens maritum Mystiwoium Pomeranie ducem
    - *Hedwigis* Gerbizstedensis abbatissa
  - *Ottho* comes de Wethin
  - *Hedwigis* mater comitis de Hoynsteyn

Tab. IV.

(Dux *Boleslaus* Legnicensis etc.)

- Dux *Henricus* Legnicensis; uxor eius *Elizabeth* filia ducis Polonie
  - *Boleslaus. Henricus. Wlodislaus. Hedwig. Anna. Helena. Elizabeth. Ofca* habens ducem Karintie
- *Bernhardus* dux
- Dux *Bolco* de Vurstenberch; uxor eius *Beatrix*, filia longi marchionis (de Brandenburc).
  - *Boleslaus. Bernhardus. Henricus. Iutta* uxor ducis *Beatrix.*

Tab. V.

(Dux *Conradus* Glogoviensis etc.)

Primizlo	*Conradus*	*Hedwigis*	*Eufemia*	*Anna*	*Henricus*
Stinaviensis dux	Saganensis dux et prepositus Wratizlaviensis	abbatissa in ordine s. Clare	comitem habens de Gorzich	maritum habens comitem Bawarie	dux Glogoviensis, uxorem habens *Mechtildim* filiam ducis Brunswicensis
			Henricus comes de Gorch		*Henricus. Conradus. Boleslaus. Iohannes. Agnes. Salomea.*

Tab. VI.

(*Elizabet*, cuius maritus fuit *Przemizlo* dux Polonie etc.)

Przemizlo	*Eufrosina*	*Anneca*	*Ofca*
dux, postea rex Polonie	sive Eufrosca in Trebnicz abbatissa	in Owenzco abbatissa	ordinis s. Clare Wratislavie
Filiam eius acepit uxorem rex Bohemie.			

Tab. VII.

(*Constantia*, uxor *Casimiri* ducis Cuiaviensis)

Semomizl	*Lestzco*
dux Cuiavie, uxor eius filia ducis Pomeranie	dux Kracoviensis, uxor eius Griffa filia regis Rutenorum

Lestzco	*Przemizlo*	*Kazimirus*	*Phennena*	*Constancia*
Cuiavie dux	Cuiavie dux	dux Cuiavie	uxor regis Ungarie	in Trebniz abbatissa.

VITA ANNAE DUCISSAE SILESIAE

WYDAŁ

Dr. ALEKSANDER SEMKOWICZ.

Żywot Anny, żony Henryka Pobożnego, przechował się w rękopisie, będący niegdyś własnością klasztoru klarysek wrocławskich a znajdującym się teraz w bibliotece uniwersyteckiej w Wrocławiu (IV F. 193*). Jestto kodex pergaminowy z XIV wieku w małym foliancie — pisany minuskułą w dwóch kolumnach po 28 wierszy. Na czele kodexu tego czytamy:

„Incipit prologus in vitam beati Francisci"; na karcie 2' zaczyna się Żywot tego świętego, który się kończy na k. 80 słowami: „Expliciunt miracula post translacionem beati Francisci mirabiliter ostensa". Druga strona tej karty nie jest zapisana. Na k. 81: „Hoc opus excerptum ad hoc factum est, ut ponatur in breviariis tam choralibus quam portabilibus; et legatur de ipso in festis beati Francisci et per octavam natalis eius et ad mensam diebus ipsorum festorum". Poczem następują słowa (k. 81 do 102): „Incipit minor vita beati Francisci et primo de conversione eius". — Na k. 103 zaczyna się Żywot św. Antoniego, który się kończy modlitwą na k. 129'. Na tej samej stronie u dołu czytamy: „Proemialis epistola summo pontifici destinata super legendam sancte Clare virginis", potem następuje legenda (do k. 147) i „Historia de corpore Christi" (do k. 152). W tym ostatnim pomniku miejsca przeznaczone na inicyały — nie są wypełnione.

Na k. 152' zaczyna się bez wszelkiego nadpisu Żywot Anny inną skreślon ręką, ale także z końca XIV lub z początku XV wieku (w dwóch kolumnach po 29 wierszy) aniżeli wymienione powyżej Żywoty. Na k. 155 obok napisu: „Alia relacio" zaczynają się zapiski klasztoru klarysek wrocławskich, które się kończą na k. 156 rozpoczętem zdaniem: „Anno domini M . . .".

Na drugiej stronie k. 156 czytamy:

„Frater Henricus de Bren" itd. (por. M. P. III 694).

U dołu drugiej kolumny tej strony znajduje się źle wykonany rysunek przedstawiający kościół opierający się na rękach księcia (Henryka?) i księżnej (Anny?).

Na karcie przylepionej do okładki wypisany jest dwuwiersz z nagrobka Henryka IV (por. M. P. III 695 i 716).

---

*) Tłumaczenie niemieckie i lichy odpis tegoż Żywota znajduje się w rękopisie tej samej biblioteki z wieku zeszłego (IV fol. 232).

Żywot nasz, który (jak z samej treści wynika) w XIII skreślony został wieku — wydany został przez Stenzla w Zbiorze źródeł szląskich (Scriptores rerum Silesiacarum II 127—130) wraz z zapiskami niedokończonemi w powyższym kodexie p. t. „Alia relatio". Te same zapiski wydane zostały jeszcze w r. 1829 przez Hoffmana w Monatsschrift von und für Schlesien str. 242; Arndt uzupełnił takowe zapiskami z innego kodexu wrocławskiego (IV fol. 173) i wydał je w Mon. Germ. hist. XIX str. 533—535 p. t. „Notae monialium sanctae Clarae Wratislaviensium". Później wydane zostały te same zapiski w trzecim tomie Pomników dziejowych Polski str. 691 p. t. „Spominki klarysek wrocławskich".

Anna beatissima, postquam intravit terram Polonie, sancte Hedwigi in omnibus ita subdita et obediens extitit, et[1], sicut mos erat, quod uxores ducum ad mensam altius[2] sedere solerent, sancta Anna, licet filia regis fuerit, nunquam inde turbata fuit, quod pre ceteris inferius consedit et sancte Hedwigi ita familiaris extitit, quod[3] omnium quasi secretorum sanctitatis eius conscia fuit.

Quando vero missa celebrabatur[4], sancta Hedwigis velo circumdabatur et nullus permittebatur interesse, nisi sola sancta Anna, que etiam omnia ornamenta sua deponebat infra missam et in omni sanctitate conformabat se sancte Hedwigi et quidquid portabat de serico et purpura, ita amplum semper formari fecit, ut aptum esset ad officium altaris, nec strictas manicas portabat. Tante etiam humilitatis fuit, quod solebat stare coram sancta Hedwigi, quando componebatur, quasi una de pedisequis, etiam quando fuit inpregnata.

In quadragesima et in adventu domini solita erat portare griseam tunicam sub vestibus secularibus et preciosis vivente marito suo et eisdem[5] temporibus linea pepla portabat. In cena domini, quando sancta Hedwigis lavabat pedes pauperum, sancta Anna pariter cum ea lavabat et distribuebat eisdem vestimenta per se ipsam et per pueros suos.

In curia sua habebat quendam capellanum, virum religiosum, cui interdum confitebatur sancta Hedwigis et sancta Anna, quando non poterant habere fratres minores, cui sancta Anna paravit vestes cylicinas, camisias [scilicet femoralia]. Quando vero sordide fuerunt, lavit propriis manibus et mundavit a vermibus, adhuc vivente marito suo[6].

Omni etiam nocte consueverat surgere ad matutinas cum duce marito suo. Frequenter etiam visitabat infirmos et in puerperio iacentes et eisdem elemosinam

[1]) *W rękop.* ut. [2]) alterius. [3]) ita quod. [4]) celebratur. [5]) isdem.

[6]) O rodzicach i dzieciach Anny zobacz wyżej str. 515 i 647.

suam largiebatur. Postquam vero fratres minores terram intraverunt[a], statim vix
cum marito suo secundum consilium eorum et disciplinas accipiebat a quada
pedissequa sua et maritus eius a fratribus. Caste vixerunt in coniugio, sic
dominus constituit. Post mortem vero mariti[b] sui, statim induta est grisea tuni
et a carnibus abstinuit et capillos capitis sui abscidit. A festivitate omnium san
torum usque ad nativitatem domini secundum consuetudinem fratrum minoru
ieiunare consueverat et aliis temporibus frequentissime ieiunabat. Fecit etia
funem fieri de capillis equorum, quem portabat sub vestimentis ad nudam carne

Post mortem mariti sui uno anno terre prefuit[c], postea statim omnia orn
menta sua vendidit et domum fratribus construi fecit, ad quod mille marcas co
tulit et post conbustionem reedificari fecit et iuxta eos habitacionem sibi fecit
omnia preparamenta altaris, que tunc temporis habere potuit, eis dedit et cottid
ad audiendum divinum officium ad eos ibat et tunc denarios pauperibus distr
buebat. Dedit etiam eis domum mercatorum, de qua ei etiam provenerant om
anno ducente marce. Omni anno eosdem fratres vestiebat et rogavit, ut capitulu
provinciale huc poneretur, quibus etiam expensam dedit et cum eis manducav
et ita ordini fratrum se et pueros suos subdiderat, quod etiam usque ad morte
conservavit[d].

Hospitale etiam fecit, in quo infirmos collegit, quos sepissime in propr
persona visitavit et eisdem poma et alia necessaria propriis manibus singula di
tribuit, quod etiam variis ornamentis dotavit, sericeis cussinis et culcitris et pr
tiosis coopertoriis et aliis multis. Molendinum etiam et parrochiam et civitate
cum villis adiacentibus et aliam villam cum piscina et silva dedit et calicem
missale et ornatum altaris[e].

Tempore vero, quo fuit contracta et iam non plus poterat ambulare, fe
se portare super sellam ad infirmos, quibus propriis manibus distribuit necessari
Eodem tempore etiam fecit verberari se a pedisequis suis valde dure sepissim

---

[a]) W roku 1240 wprowadzeni zostali do Wrocławia; por. Grünhg. Reg. I str. 20
[b]) Zginął w bitwie pod Lignicą 1241. [c]) Ponieważ już w r. 1241 Bolesław nad
Wrocławowi prawo niemieckie, wynika stąd, że dzielił wraz z matką rządy na Śl
sku (Grünhg. I 217). [d]) Por. Grünhagen: Breslau unter den Piasten str.
Reg. I 223. [e]) Odnośny dokument wydrukowany został z oryginału w dziele Korn
Breslauer Urkundenbuch str. 13. Dokumentem tym wydanym 26 Lutego 1253 prz
Henryka i Władysława za zgodą Anny matki ich, oraz Konrada i Bolesława urzeczyw
stnioną została myśl przez Henryka Pobożnego powzięta, lecz z powodu śmierci niew
konana (Grünh. Reg. II 22); por. także Schles. Zeitschrift XIV 59 i nast.

Frequenter etiam circuibat ecclesias cum magna devocione, ferens secum denarios, quos propriis manibus distribuit indigentibus et omnibus necessitatem pacientibus, longe vel prope positis, misericorditer largiebatur. Quidquid ei provenit de iudiciaria potestate trium villicorum, totum in usum pauperum expendit.

In Trebnitz dedit integrum ornatum altaris et pallam auro consutam et vestam sancte Elizabet ornatam auro et argento et crucem bene ornatam lapidibus preciosis et alia plura et calicem. Ad sanctum Stanizlaum dedit calicem et casulam consutam auro et ad sanctam Elizabet[a] in Marchburg dedit etiam casulam. Ad sanctum Petrum ad Romanam curiam etiam dedit casulam ornatam auro et calicem. In Praga ad sanctum Franciscum dedit etiam casulam cum auro et pallam auro consutam et tapete preciosum et omni anno de cera, quantum sufficiebat, et pisces et filtra toto conventui et in omnibus providebat eis necessitatem et incluse mi mittebat omni anno elemosinam suam et in aliis monasteriis necessitatem pacientibus largiter subveniebat.

Monasterium pauperum dominarum[b] in propria curia construxit, propter quod sustinuit varias tribulaciones et multas et inauditas [1] ab aliquibus fratribus, quibus multa bona inpendit et in magna reverentia habuit et sepe ipsis flexis genibus supplicavit, rogando etiam supplicavit, ne impedirent et [2] ei contrarii essent, et multas lacrimas fudit propter molestiam et contumelias, quas passa est ab eis et in tantum eam molestabant, quod sorores, quas ad plantandum acquisierat, recedere omnibus modis volebant, quibus ipsa flexis genibus supplicavit, ne hec facerent, et propter ferventissimum amorem, quem habuit erga deum, duas filias tradidit religioni, unam ordini sancte Clare cum duabus nepotibus, et aliam ordini griseorum cum una nepote[c]. Elemosinam etiam habunde deputavit sororibus sancte Clare, unde habuerint [3] cottidianum victum et vestitum, et ornamenta altaris dedit preciosissima et quatuor calices et patenas et crucem et reliquias sanctorum preciosissimas, ornatas auro et argento, et in honore sancte Hedwigis[d] construxit

---

[1]) *W rękop.* inauditas a quibus ab aliquibus. [2]) qui. [3]) habuit.

[a]) Św. Elżbieta, córka Gertrudy królowej węgierskiej a siostrzenica św. Jadwigi, została w r. 1235 w poczet świętych policzoną; por. Knoblich: Lebensgesch. d. heil. Hedwig str. 137. [b]) Myśl założenia klasztoru klarysek w Wrocławiu powziął mąż św. Anny, jak świadczy bulla papieża Alexandra IV z 13 Grudnia 1256 (Grünhagen Reg. II str. 59). Według Spominek klarysek wrocławskich (M. P. III 691) przybyły siostry zakonne 24 Kwietnia 1257 z Pragi. [c]) por. Vita s. Hedwigis str. 649. [d]) Anna umarła w r. 1265 a więc przed kanonizacyą św. Jadwigi; kaplica przeto,

ecclesiam iuxta monasterium sancte Clare et coronam fecit super caput sanc
Hedwigis in Trebnitz et brachium de argento ad sanctam Claram.

Quociens vero contingebat eam transire per domos leprosorum, intrabat
illos et dabat eis denarios et interdum mittebat calcios et camisias. Incluse cuid
etiam cottidie mittebat de mensa sua de omnibus cibis, qui inferebantur men
ipsius, quam frequenter et in propria persona visitabat et quicunque de fami
sua in curia infirmabatur, personaliter visitabat et hec in seculari habitu fecit
quando iam non poterat ambulare, fecit se portare ad eos. Quendam cecum a
tivitate in curia sua nutrivit et vestivit et coram mensa sua comedere fecit. It
etiam ad infirmos ad civitatem et visitabat eos et quando iam ambulare n
poterat, misit nuncios suos ad eos et consolabatur eos, mittens eis necessari
quando vero aliquis grave cor habebat erga eam, illi studebat se magis benig
exhibere, ut mitigaret eum.

Omni sabbato pistare fecit de uno modio panes, quos dominicis diebus
stribuebat pauperibus sororibus per civitatem mendicantibus et scolaribus pauperib
dabat denarios. In solempnitatibus precipuis et festivitatibus sanctorum etiam p
tare fecit modium simile et misit fratribus minoribus et predicatoribus. Trib
vicibus in anno solempniter fecit distribui elemosinam omnibus petentibus et egen
Virgines pauperes tradidit matrimonio, morte dampnatos et incarceratos et vin
latos liberavit et eisdem necessaria tribuit. Anniversarium omnium sibi servienti
celebrare fecit. Omnium pauperum, egenorum et desolatorum pupillorum et orp
norum consolatrix et mater fuit.

Quodam etiam tempore sedebat cum fratribus, qui dixerunt ei, quare t
viles vestes portaret; ipsa respondit, quod post mortem mariti sui nunquam ves
ad delectacionem portasset. Quidquid operabatur in serico et auro, totum ad
vinum servicium operata est et quando non poterat alia operari, faciebat cap
ad corpus domini, quas in cena domini distribuit pauperibus sacerdotibus. Quan
in aliqua villa morabatur, fecit inquiri pauperes et infirmos, quibus mittebat
mensa sua id, quod melius habebat. Quando etiam transibat per aliquam ecclesia
descendebat de curru et ibi orabat. In autumno conservari fecit diversas species
diversos fructus et cetera, que congruebant infirmis. Fere quinque annis a
mortem ita contracta fuit, quod omnino ambulare non potuit et hec pacientissi
sustinuit, semper gracias agendo deo de omnibus infirmitatibus suis et molest
Nimis grata fuit illis, qui serviebant ei, non quasi ex debito, sed quasi ex gra

---

o której wspominają także Spominki klarysek wrocł. (l. c. 692), musiała być późn
(po r. 1268) poświęcona czci św. Jadwigi.

id facerent. Et licet contracta fuerit, tamen nunquam communicare voluit in lecto, sed manibus sublevantium eam..... per quandam fenestrellam. In cena domini fecit sibi contractos portare, quibus pedes lavit, procumbens super unum crus, quia aliter non poterat, quibus vestimenta distribuit et denarios et cibaria, licet tunc hoc[1] fecerit tantum, quod[2] omni tempore sanitatis fecit. Licet etiam nimis infirma esset, tamen semper abstinebat a carnibus et sepissime a piscibus. Fecit etiam interdum se portare in claustrum ad sorores, quas coram se fecit comedere et bibere cum magna hilaritate, et tempore infirmitatis noluit comedere super mensam consutam vel curialiter contextam, nisi super simplicem pannum. Et licet nimis debilis esset, tamen quocienscunque in nocte evigilabat, orationi semper insistebat, similiter et in die. Tempore etiam infirmitatis sue fecit etiam fratres minores coram se comedere, a quibus etiam magnam consolacionem habuit iisque fecit construi monasterium sancte Clare, propter quod aliqui multum eam molestabant. Ista omnia, que supra scripta sunt, testantur soror Gotlindis[a] et soror Christiana et soror Metza.

Apropinquante vero morte ipsius, confessorem suum pro quadam causa procul miserunt, propter quod nimis fuit turbata, in qua verba contra ordinem dixerat. Unde audivit vocem dicentem sibi, ut de hoc culpam suam diceret, quod contra ordinem dixerat. Aliam vocem etiam audivit, quod deberet purgari ab omnibus peccatis suis, cui ipsa respondit: „domine, misericorditer ita, quod corpus possit pati". Item dixit de celo sibi esse intimatum, quod cito martirium eius finem haberet et quod dimissa ei essent omnia peccata sua. Ista narravit confessori suo fratri Herbordo[b].

---

[1]) hec. [2]) hoc.

[a]) O Gotlindzie por. Vita s. Hedwigis str. 572. [b]) por. ibd. str. 531 i 647.

VITA ET MIRACULA SANCTAE KYNGAE DUCISSAE CRACOVIENSIS

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI*.

Żywot św. Kingi, który niniejszem po raz pierwszy drukiem ogłaszamy, był odd
wna już znany; przerobił go w XV wieku Długosz [1], korzystali z niego i przep
sywali go w procesach kanonizacyjnych, czerpali z niego X. Marcin Ignacy Fra
kowic, akademii krakowskiej doktor i kustosz sądecki [2], Franciszek Petrykowsk

*) Żywot ś. Kingi opracował już roku 1879 dla Monumentów pan profesor Ad
Pawiński z Warszawy, na podstawie rękopisów biblioteki Zamojskich i biblioteki j
giellońskiej, które obydwa zawierają teksty nadzwyczaj błędne. W tym roku dopie
wśród druku IV^go tomu udało mi się dostać nowy rękopis z tekstem stosunkow
bardzo dobrym, który nie tylko nowego wymagał opracowania żywota, lecz tak
w innem jak dotychczas świetle przedstawił czas powstania jego. Ponieważ rękop
nam wypożyczono tylko na czas krótki i takowego nie było można posłać do Wa
szawy, nie można było pana profesora Pawińskiego uprosić o ponowne opracowan
żywota ś. Kingi. To było przyczyną, żem przejął na siebie nowe opracowan
a pan Pawiński bezinteresownie odstąpił nam swą pracę do naukowego użytk
za co mu szczere tu składam podziękowanie.

[1]) Długosz „de beata Kinga seu Cunegunde virgine, Poloniae ducissa w Acta Sa
ctorum Iulii ex Latinis et Graecis aliarumque gentium monumentis . . . collecta . .
Tomus V, quo dies XX, XXI, XXII, XXIII et XXIV continentur. Editio novissim
Parisiis et Romae 1868". Str. 661—783. [2]) Wizerunek świętey doskonałości prz
łaskę boską cudownie, przez znakomitość świątobliwego życia jawnie, przez śmierć, któ
schodzą z świata sprawiedliwi, oczywiście w wielkiey słudze boskiey błogosławioney K
negundzie pannie, królewnie węgierskiey, xiężnie polskiey, zakonu ś. Klary, klasztoru st
rosądeckiego fundatorce jaśniejący, z procesu kanonizacyi tey świętey w Polszcze wywi
dzionego y do stolice ś. apostolskiey odesłanego y approbowanego, z wielu authorów pow
żnych y historyków polskich, osobliwie z pism starych Stanisława theologa Franciszkan

kustosz i oficyał sądecki [1], i inni [2]. Żywot niegdyś był dosyć rozpowszechniony; dziś jednak znane są tylko 3 rękopisy, o których poniżej podajemy wiadomość.

I. Najdawniejszy z znanych rękopisów jest dzisiaj własnością biblioteki ordynacyi hr. Zamojskich w Warszawie i pochodzi z połowy XV wieku.

Jest to rękopis pargaminowy w kształcie mniejszej osemki, oprawny w skórę cielęcą orzechowego koloru. Na grzbiecie ozdobionym licznymi wyciskami złotymi nosi napis odbity złotemi literami: „Vitae s. Cunegundis et s. Salomeae". Na wierzchniej zaś, naczelnej okładce oprawy czytamy odciśnięte na skórze w czterech wierszach następne wyrazy, objaśniające poniekąd dawniejsze dzieje rękopisu:

„Stanislaus Augustus
rex Polonorum
saeculorum posteritati
vindicat".

Odwrotna, zewnętrzna strona okładki mieści znów inny znak, stwierdzający, o ile się zdaje, własność biblioteki niegdyś królewskiej; na środku bowiem widzimy złotem odcisnięte w czterech polach herby Korony i Litwy a w środku wizerunek herbu rodowego Poniatowskich, Ciołka. Trzy brzegi zewnętrzne są na czerwono pomalowane.

Rękopis składa się z 95 zapisanych kartek pargaminowych, liczbowanych podwójnie, tak iż porządkiem po sobie idące kartki stanowią stronic 190, oznaczonych liczbami. Drugie zaś liczbowanie obejmuje tylko kartki; zaznacza naprzód kart 72 zawierających w sobie żywot ś. Kingi a następnie kart 24, co uczyniłoby razem kart 96, o jednę więcej niż ich jest rzeczywiście. Błąd oczywisty tkwi w tem, że pisarz, kładąc liczby na kartkach położył je na kartce 26 na jednej i drugiej stronie (26 i 27), również jak na następnej (28 i 29); powiększył więc przez omyłkę objętość rękopisu o 2 kartki; ponieważ jednak znów się pomylił na kartce 47 powtórzywszy dwa razy tę liczbę na dwóch po sobie z porządku idących kartach, powiększył więc ostatecznie objętość o jednę tylko kartkę, zaznaczywszy ich 96 zamiast 95. U spodu rękopisu spostrzegamy inne znów liczbowanie, które wyraża porządek po sobie następujących zeszytów pergaminowych 8miokartowych. Takich zeszytów jest 9 w pierwszej części rękopisu.

---

y Jana Długosza nominata lwowskiego, kanonika krakowskiego zebrany y przydatkiem cudów aż do naszego wieku wypisany przez etc. W Krakowie 1718 fol. Frankowic czerpał co do dawniejszych czasów z tekstów nam znanych.

[1]) „Vita beatae Cunegundis regiae Hungariae principis ac deinde reginae Poloniae et patronae, Polonico idiomate a Martino Francovicz, custode Sandecensi, ex variis authoribus olim collecta, nunc vero in brevius compendium redacta, ad regni nativi Hungariae decus et utilitatem latinitate donata per etc. Tyrnaviae 1744". 4°. [2]) Mianowicie Henryk Zeisberg: Polnische Geschichtschreibung str. 93—96.

W następnej części rękopisu, gdzie się zaczyna żywot ś. Salomei i oddzieln liczbowanie kartek, nie dostrzegamy tych znaków co poprzednio na zeszytach tylko ślady spotykamy na 2 zeszycie, gdzie u dołu dwie małe łaseczki cynobrem napisane, zdają się wskazywać porządek zeszytu „secundus".

Pargamin dość jednostajny w całym rękopisie nie przedstawia widocznyc różnic; tylko druga część od str. 143, obejmująca żywot ś. Salomei odznacza si bladawo-żółtą barwą, co może pochodzi od częstszego użycia tej części rękopis przed jej połączeniem z poprzednią.

Rękopis jest wszędzie liniowany a linii liczy 22—23 na stronicy. Pismo go tyckie wyrobione z wszelkiemi znamionami pisma połowy XV wieku, jednostajn i staranne. Żywot ś. Kingi czyli kartki rękopisu aż do str. 143 są pisane niewąt pliwie jedną ręką, która także i drugą część rękopisu kreśliła, z tą tylko różnicą że w tej drugiej części jest kilka stronic tak pisanych, jak gdyby tam innej uży wano ręki. Odmiana jednak nie jest rażącą. Litery wielkie w ciągu wierszy lub n początku ustępów są o kształtach i wymiarach umiarkowanych, skromne nawet Niekiedy naczelne litery występują nieco pokaźniej. Tylko pierwsza na samym wstępie litera „Q" ozdobniej się przedstawia, gdyż wnętrze między liniami na puszczone jest złotem, w prawo ciągną się fiołkowe esy floresy, które niby wązk feston spadają przez całą kolumnę ku dołowi.

Na początku żywota ś. Salomei (str. 143) puste jest miejsce dla naczelne litery „G", która się niedoczekała ozdoby sobie przeznaczonej. Tytuły rozdziałów pisane są cynobrem, tąż samą barwą także początkowe w nich litery; niekied i w ciągu wierszy większa litera podmalowana jest cynobrem.

Żywot ś. Kingi poczyna się w tym rękopisie od słów: „Incipit prologus in vi tam felicis Kincze ducisse Cracoviensis. Quoniam simile" itd. a kończy się n str. 142 słowami: „Anno domini MCCCC primo finitus in crastino sancte Ann feria quarta". Druga część poczyna się od wyrazów: „In nomine Domini amen Incipit vita sancte Salomee anno Domini MCCCC primo. Gloriosus Deus in sancti suis et in maiestate" etc. a kończy się: „filius Pribislaus filiaster Laurenci habebat . . .".

Zważywszy, że słowa te stanowiące początek opowiadania nowego a urywając się w środku zdania, mieszczą się w ostatnich wierszach ostatniej stronicy; zważywszy, że z ostatnim wyrazem kończy się wiersz ostatni bez żadnego znaku pisarskiego; zważywszy dalej, że ostatni zeszyt 8miokartkowy jest cały, przypuścić musimy, że rękopism nie jest kompletny, że w nim braknie nie tylko jednej kartki lecz prawdopodobnie całego zeszytu.

Kodeks uszkodzony był w ten sposób już w drugiej połowie XVI wieku.

Na marginesach rękopisu spotykamy ręką późniejszych czasów poczynion uwagi rozmaitego rodzaju, z których tylko niektóre glosy polskie z końca XV wieku mają niejakie znaczenie n. p. „yasznyeye-choruscat", „rosa-imbre", „dzywo-prodigio", zupel.-ex toto", „zakład-brevium". Większej wagi są zapiski z XVI wieku znajdujące się na pierwszej karcie rękopisu po nad i po pod tytułem:

„Ex sarcophago coenobii Sanctiendrouiensis metrica de sanctis Kinga et Salomea reginabus et monialibus, patronis ac fundatricibus coenobiorum". Z tego napisu wynika, że rękopis niniejszy w XVI wieku był własnością klasztoru ś. Andrzeja w Krakowie i panien Klarysek, ufundowanych niegdyś przez ś. Salomeę i to r. 1257 w Zawichoście, skąd następnie przeniosły się do Skały a r. 1320 do klasztoru co dopiero wymienionego w Krakowie.

Tam przebywał nasz rękopis przez cały wiek XVII i był tam jeszcze około r. 1727, jak o tem się z „Acta Sanctorum", tomu V na miesiąc Lipiec str. 665 do 666 dowiadujemy. W r. bowiem 1667 nadesłano wydawcom „Acta Sanctorum" odpis żywota ś. Salomei a z niego dowiedziano się, „esse apud Clarissas Cracovienses codicem pergameneum in albo corio, more antiquo coopertum, qui incipitur a principio tali modo, videlicet: Incipit prologus in vitam felicis Kingae ducissae Cracoviensis: Quoniam simile factum est regnum coelorum etc. In fine vero: Explicit prologus de sancta Kinga ducissa Cracoviensi anno Millesimo quadringentesimo primo finitus in crastino s. Annae feria quarta".

Około roku 1727, gdy zamierzano wydać Długosza „vita s. Kingae", wydawcy zgłosili się po ten rękopis do Krakowa, nie otrzymali go jednak; stwierdzono natomiast podane wyżej okoliczności ponownie, oraz jakoby autorem żywota był jakiś Stanisław teolog franciszkański, żyjący 73 lat przed wykończeniem pracy Długosza.

Później został rękopis własnością króla Stanisława Augusta, który ofiarował go znów bibliotece Załuskiego, jak o tem powyżej przytoczony herb i napis świadczą. Król wprzód kazał go oprawić ozdobnie. Wspomina o nim Janocki w swem dziele wydanem r. 1779 w Lipsku „Ianociana" II, XXXVI temi słowy:

„S. Cunegundis ducissae Cracoviensis vita anno MCCCCI ab auctore incerto conscripta, a nemine adhuc in lucem prolata, in Zalusciana bibliotheca publica servatur. Codex est membranaceus, impensa Stanislai Augusti regis optimi atque magnanimi belle reparatus. Cuius principio sic legitur: Incipit prologus in vitam felicis Kincze ducisse Cracoviensis. Quoniam etc. Sub finem: Explicit epilogus de sancta Kinga ducissa Cracoviensi anno Domini MCCCC primo finitus in crastino sancte Anne feria quinta (źle odczytano zamiast quarta). — „Forma 8 maiori, ordine 1977". — Co do autora dzieła czyni Janocki taką uwagę: „Quem (auctorem) e prisci tegminis inscriptione Stanislaum quendam, familiae Franciscanae theologum comes Załuscius episcopus Kioviensis autumabat. Opus ipsum nullum auctoris indicium ostendit". Oraz tamże CXXV: „S. Salomeae reginae Haliciae vita eodem ab auctore, a quo vitam divae Cunegundis accepimus, composita, eodemque volumine comprehensa Zaluscianos inter codices manuscriptos existit. Eius initium: In nomine domini amen. Incipit vita sancte Salomee anno domini M°CCCC° primo. Extrema pagina vitae huiusce nunquam in medium productae deficit".

Po upadku kraju i zaborze biblioteki Załuskich rękopis ten dostał się do biblioteki xx. Czartoryskich, gdzie go widział Gołębiowski (Panowanie Władysława III, tom II, 396 uwag. 2).

Gdy wskutek powstania 1831 roku biblioteka puławska częścią przeniesion została do Sieniawy, częścią zabrana do Petersburga, zawieruszył się i niniejsz rękopis, który pomimo to dotychczas zatrzymał dawne swe miejsce w katalog rękopisów biblioteki Czartoryskich. Gdzie się odtąd znajdował, nikt nie wie; ty tylko wiadomem, że roku 1871 dnia 1 Czerwca ofiarował go Tomaszowi hr. Za mojskiemu w Warszawie pan Alexander Buchalet, jak o tem świadczy napis n odwrotnej stronie okładki kolorowej wewnętrznej.

Pomimo dawności jest to jednak jeden z najgorszych tekstów, które p siadamy.

II. Drugim z kolei czasu rękopismem jest kodeks papierowy biblioteki j giellońskiej w Krakowie pod l. 3301 w ósemce małej, cały pisany w XVI. wiek Ponieważ Dr. Wisłocki szczegółowo go opisał w katalogu rękopisów biblioteki un wersytetu jagiellońskiego. Kraków 1877—1881 na str. 725, nadmieniamy tu tylk że „Vita s. Cunegundis“ zaczynająca się od słów „Incipit prologus in vitam felic Kincze ducisse Cracoviensi (sic). Quoniam simile factum est“ etc. mieści się ta na k. 135—191 i zajmuje kart 56 i 10 wierszy. Drugiej części zawierającej Cud tam nie ma.

Żywot zaś ś. Salomei zaczynający się od słów: „Incipit vita s. Salome a. d. 1400. Gloriosus Deus in sanctis suis“ . . . mieści się tam na k. 206—23 i zajmuje kart 24 i 10 wierszy.

Jakie koleje przeszedł niniejszy rękopis, zanim się dostał do zbiorów bibli teki jagiellońskiej, o tem nic nie wiadomo. Nie mylę się jednak zapewne, gd przypuszczam, że mowa o nim w procesie kanonizacyjnym z roku 1684 — oba niżej tekst III—, gdzie komisarze na karcie 395 opisują rękopis znajdujący s w bibliotece kościoła parafialnego w Nowem mieście Korczynie. Pomimo to, że g nazywają „vetustissimo charactere manuscriptus“, coby mogło wskazywać na rękop znacznie starszy, treść rękopisu, oraz liczba kart żywota ś. Kingi tamże podana tak dalece zgadzają się z kodeksem biblioteki jagiellońskiej, że wątpić nie można że mamy przed sobą tu i tam jeden i ten sam rękopis. Wiadomość komisarzy o nim brzmi, jak następuje:

„Inprimis in bibliotheca et archivo ecclesiae huius parochialis Neocorcinens compertus est liber in octavo, vetustissimo charactere manuscriptus, corio nigr obductus, a tempore antiquissimo inter alios libros existens, in quo continentu historiae manuscriptae videlicet de sancta Elisabeth, de sancta Salomea et d beata Cunegundi ducissa et regina Poloniae conscriptae, cuius historiae de sanct Cunegundi in foliis seu chartis parvis *quinquaginta septem* manu scriptae in tium est eiusmodi: „Incipit prologus in vitam felicis Kingae ducissae Cracoviensis Quoniam simile factum est regnum celorum“, terminatur autem his verbis: „e tunc primo pulsantur campanae et exequiae debita celebritate per omnes aguntur“ Quae quidem historia seu vita dictae servae Dei, quia ex ipsomet originali i pargameno per Franciscanum theologum scripto et in archivo patrum Francisca norum Cracoviae comperto, iam est in processu presenti inserta, proinde hic teno eius non repetitur, sed consulto omittitur“.

III. Trzeci rękopis jest własnością panien klarysek w Krakowie. Jest to foliant o kartach 507, oprawiony w skórę białą. Na okładce znajduje się sygnatura N°. 7mo. Szuflada 4; na grzbiecie wypisano liczbę 406. Pierwsze 4 karty nie są zapisane. Tytuł rękopisu jest następujący:

„Processus novus particularis[1] in causa beatificationis seu canonisationis servae Dei Cunegundis ducissae et reginae Poloniae, conventus Sandecensis ordinis sanctae Clarae professae, super cultu immemorabili eidem servae Dei exhibito nec non super casu excepto a decretis iussu felicis recordationis Urbani papae VIII in congregatione sanctissimae inquisitionis in materia nondum canonisatorum editis, tum et super sanctimonia vitae, gratiis, miraculis et aliis virtutibus eiusdem servae Dei, primum coram illustrissimo et reverendissimo domino Ioanne Małachowski Dei et apostolicae sedis gratia episcopo Cracoviensi, duce Severiae incaeptus et brevi post ex vi specialis remissionis ab eodem illustrissimo ob certa legalia impedimenta factae, coram perillustri et reverendissimo domino Nicolao Oborski eadem gratia episcopo Laodicensi ipsius suffraganeo, scholastico, vicario in spiritualibus et officiali generali Cracoviensi, a sanctissimo domino nostro, domino Innocentio divinae providentiae papa undecimo feliciter moderno et sacra rituum congregatione in solidum unius impedito specialiter datis et deputatis iudicibus commissariis reassumptus et ab eodem reverendissimo domino episcopo Laodicensi, suffraganeo et officiali Cracoviensi, ulterius gestus, formatus, observatus, finaliter terminatus partique requirenti in forma authentica et probanti extraditus".

Podajemy niniejszym szczegółowy opis treści ciekawego tego rękopisu.

Actus I: Praesentatio literarum remissorialium et compulsorialium k. 2—4'.

Actus II: k. 4'—18.

Actus III: k. 18—23'.

Actus IV: Productio iurium eorumque admissio. k. 23'—124.

Na k. 28': Sequitur nunc vita servae Dei Cunegundis per religiosum patrem Franciscanum theologum in pargameno veteri charactere manu scripta de verbo ad verbum descripta tali sub tenore. k. 29—60'.

Sequuntur testimonia ex variis authoribus probatis antiquis et recentioribus desumpta. k. 61—124.

Actus V: k. 124—124'.

Actus VI: Deputatio pictorum, sculptorum, lapicidarum. k. 124'—127

[1]) Rękopis ten znali i z niego korzystali ks. Aleksander Popławski w swojej książce: „Ś. Kunegunda i siostry jej b. Helena czyli Jolenta i b. Małgorzata. Kraków 1881", oraz ks. Stanisław Załęski w swojej rozprawie: „Święta Kinga i jej czasy w Polsce", umieszczonej w Przeglądzie lwowskim z r. 1882.

Actus VII: Revisio sepulchri, reliquiarum, votorum, imaginum, altarium et aliorum Sandeciae. k. 127—137'.

Actus VIII: Revisio imaginum et aliorum Sandeciae et alibi repertorum. k. 137'—141.

Actus IX: Exemplatio documentorum Sandeciae. k. 141—267'.

k. 144. Vita beate Cunegundis ducisse regni Polonie, filie Bele Hungarie regis, edita a Iohanne Dlugosch seniore canonico Cracoviensi etc. Liber Iohannis Dlugosch senioris canonici Cracoviensis, quem pro memoriali sempiterno legavit et legat sacro sanctimonialium cenobio ordinis sancte Clare in Antiqua Sadecz, in quo corpus sacrum prefate beate Kunegundis requiescit, anno Domini MCCCCLXXIV decima octava die mensis May etc. k. 144—256'.

Sequitur privilegium Boleslai Pudici regis (sic) Poloniae: Acta sunt haec in Corczyn villa nostra anno ab incarnatione Domini 1257 sexto Nonas Martii. k. 256'—257'.

Sequitur privilegium fundationis seu erectionis sanctimonialium in antiqua Sandecz alias incorporatio supradicti privilegii: . . . Nos Cunegundis relicta domini Boleslai fel. recordationis quondam ducis Cracoviae et Sandomiriae, domina et princeps de Sandecz . . . A. D. 1280 indictione septima infra octavas apostolorum Petri et Pauli beatorum. k. 257'—258'.

Sequitur confirmatio sedis apostolicae: Martinus ep. servus servorum etc. Dat. apud urbem veterem tercio Nonas Iulii pontificatus nostri anno tertio. k. 258'—259.

Actus X: Inductio prima testium Sandecensium. k. 268—342.

Actus XI: k. 342—389.

Actus XII: Inductio secundo Cracoviae. k. 389—394.

Actus XIII: Revisio et descriptio Neocorcini expedita. k. 394—399.

Actus XIV: Inductio 4ta testium Neocorcini. k. 399—416.

Actus XV: Revisio et descriptio Bochnae expedita. k. 416—417'.

Actus XVI: Inductio 5ta testium Bochnae. k. 418—430'.

Actus XVII: Revisio et descriptio Vieliciae facta. k. 430'—434.

Actus XVIII: Inductio sexta testium Vieliciae. k. 434—443.

Actus XIX: Revisio et descriptio Cracoviae expedita. k. 443—454.

Actus XX: Inductio septima testium Cracoviae. k. 454—469'.

Actus XXI: Reiteratio terminorum substantialium. k. 469'—470'.

Actus XXII: Dilatio. k. 470′—471′.

Actus XXIII: Publicatio sententiae. k. 471′—474.

Actus XXIV: Deputatio notarii ad collationandum et iuramenti praestitio. k. 474—475′.

Actus XXV: Reassumptio processus ex vi concessionis novi termini. k. 475′—503′.

Actus XXVI: Auscultatio et collationatio processus expedita. k. 503′—505.

Na końcu tego aktu znajdują się podpisy komisarzy i pieczęć Oborskiego.

Actus XXVII: Deputatio portitoris et occlusio processus. k. 505′—507′.

Przy tym akcie znajduje się podpis i pieczęć Oborskiego, podpis i odcisk pieczęci notaryusza Adama Styrkowskiego; na samym zaś końcu rękopisu podpis Jana Małachowskiego, biskupa krakowskiego i pieczęć jego.

Tekst żywota ś. Kingi zawarty w tem dziele na k. 29—60′ jest najlepszym ze wszystkich nam znanych, bo jest jak poprawki pokazują, po większej części nawet skolacyonowany.

Jaki więc jest stosunek tekstów znajdujących się w rękopisach powyżej opisanych jednego do drugiego? Rozwiązanie tej kwestyi podają same rękopisy, bo w I i III czytamy na samym końcu: „Explicit prologus de sancta Kynga ducissa Cracoviensi anno Domini MCCCC primo finitus in crastino sancte Anne feria quarta", z czego wynika, że obydwa są kopiami bezpośredniemi lub pośredniemi jakiegoś rękopisu z roku 1401. W rękopisie II nie ma tych słów, bo brak w nim w ogóle zakończenia czyli raczej drugiej części żywota ś. Kingi. Że zaś i ten tekst jest kopią pośrednią przynajmniej tegoż samego rękopisu, dowodzi tamże nagłówek żywota ś. Salomei, który w nim brzmi tak, jak w innych rękopisach: „Incipit vita sancte Salomee anno Domini MCCCC[I]", co na to samo źródło z roku 1401 wskazuje.

Wszystkie trzy rękopisy pochodzące z najróżniejszych wieków, bo z XV, XVI i XVII, stanowią dwie różne grupy; teksty bowiem I i II stanowią jednę, III zaś drugą familią.

Że rękopis III choć co do czasu najmłodszy, nie pochodzi z I, który co do wieku jest najstarszym, o tem przekonywa nas poprawność tekstu w porównaniu z błędami tekstu I; np.:

TEKST I	TEKST III
Hec sancta in imo humilitatis eximie radices virtutum *fingens* in domo Domini, ut oliva uberima fructificans, *inde uotans*, propagines mirifice *exercuit*.	Hec sancta in imo humilitatis eximie radices virtutum *suarum* figens in domo Domini, ut oliva uberrima fructificans in devotas propagines mirifice excrevit.
rozdział IV	
pueris pater et *mater* carior habebatur	quia patri et matri carior habebatur.

Miracula XIX	
Qui visa illa claritate *domumque* illam ardere iam estimans, eandem, ut extinguat, celeriter insiliit et illas candelas tanquam duas faculas ardentes *domo uel inde* fieri *tunc* advertens subito extinxit.	Qui visa illa claritate, domum quoque illam ardere iam estimans, eandem, ut extinguat, celeriter insiliit et illas candelas tanquam duas faculas ardentes, divino nutu id fieri non advertens, subito extinxit.

Te przykłady niewątpliwie wystarczą, aby udowodnić, że III nie pochodzi z I, lecz z innego stosunkowo dość poprawnego rękopisu. Tym rękopisem był „liber in pargameno per religiosum patrem Franciscanum theologum manuscriptus, in archivo conventus Minorum conventualium ordinis sancti Francisci Cracoviae a tempore immemorabili asservatus, in quo vita eiusdem servae Dei Cunegundis et beatae Salomeae est descripta“ . . .[1].

Gdy komisya kanonizacyjna roku 1684 zabrała się do badania tej księgi, „religiosus Franciscus Woyski s. theol. doctor, substitutus procurator, librum pargameneum charactere veteri per religiosum Franciscanum theologum manuscriptum vitae servi Dei Cunegundis *in chartis sexaginta octo* et ex post aliam vitam beatae Salomeae *in chartis viginti quatuor* conscriptam in se continentem, bene compactum produxit“ . . .[2].

Rękopis zatem co dopiero opisany zawierał kart 92 pargaminowych, podczas gdy I liczył takowych 96 (95), z których na „vita sanctae Cunegundis“ przypada 72 (71), co zawsze dowodzi, że ów franciszkański rękopis nie jest tym samym, co dzisiaj kodeks warszawski; z drugiej strony nie mamy przyczyny wątpić, że to właśnie jest ten rękopis, który roku 1401 został „finitus[3]“.

Komisya poleciła notaryuszowi Adamowi Styrkowskiemu, doktorowi filozofii, kantorowi tarnowskiemu i profesorowi przy „collegium minus“ w Krakowie, aby w przeciągu dwóch miesięcy sporządził odpis żywota a jego odpis jest właśnie naszym tekstem III[4].

Nadmieniamy tu jeszcze, że ten właśnie rękopis służył już roku 1630 za Urbana VIII za dowód w procesie kanonizacyjnym ś. Salomei.

Rękopis II posiada mniej więcej wszystkie błędy i nonsensa, któremi celuje I i jest do niego tak zbliżony, że sądzićby można, jakoby II był prostą kopią I[em]. Temu przypuszczeniu sprzeciwia się jednak ta okoliczność, że II tu i owdzie ma lepsze lekcye od I, że czasem nawet posiada wyrazy mylnie przez I opuszczone; np.:

II, III	I
virtutum *suarum*	virtutum
excrevit	exercuit

[1]) „Processus“ powyżej opisany. k. 24'. [2]) „Processus“ etc. k. 25. [3]) Ob. str. 666: ex ipsomet originali in pargameno per Franc. theol. scripto etc. [4]) „Processus“ etc. k. 27.

rozdz. IV:	gaudii	gladii
rozdz. VI:	plasmatori *uno anno* devoveant	plasmatori devoveant
rozdz. XV:	notata	vocata
rozdz. XLIV:	lignum quod plantatum est	lignum plantatum est
rozdz. LXIII:	bravium (III), brevium (II)	bremium
„ „	finem.	fidem

Dowody tu przytoczone zupełnie wystarczają, aby wykazać, że II nie może pochodzić z I tem bardziej, że pisarz kodeksu, jak tego błędy przez niego samego popełnione dowodzą, był człowiekiem, który ledwie rozumiał, co pisał, nie był więc ani w stanie poprawić błędów pisowni, ani nie skolacyonował tekstu swego z innym lepszym, aby opuszczonych w I wyrazów dopełnić.

Skoro więc II nie pochodzi z I, pomimo że największą część błędów mają wspólną, przypuścić tylko można, że wspólne błędy były już udziałem rękopisu, z którego bezpośrednio wypłynęły. Tym rękopisem jednak nie mógł być ów rękopis pargaminowy franciszkanów krakowskich, z którego w III posiadamy odpis notaryalny, bo ten wolny jest nieomal od wszystkich nonsensów, które każą teksty I i II. Stąd znów wynika, że musiała istnieć niegdyś inna jakaś kopia licha i niedbale zrobiona z rękopisu z roku 1401, która była źródłem tak I jak i II.

Wszystkie teksty dziś znane pochodzą więc bezpośrednio lub pośrednio z rękopisu pargaminowego z roku 1401, który niegdyś był własnością franciszkanów krakowskich. O dalszych losach tego kodeksu nic pewnego nie wiadomo; dzisiaj go w Krakowie nie ma. Domniemanie jednak zdaje się być uzasadnionem, że się podczas wielkiego pożaru nie spalił, lecz że już w środku zeszłego wieku dostał się był do biblioteki Załuskich. Niewątpliwie o nim mówi Janocki w swem dziele 1752 r. wydanem: „Specimen cathalogi codicum manuscriptorum bibliothecae Zaluscianae“ w rubryce: „Codices Latini in Quarto“ pod l. CCXXXVII: „Vita felicis Kunigunde ducisse Cracoviensis. Codex in membrana non ineleganti, anno Domini millesimo CCCC primo, grandi ac pingui quidem, sed distincto ac legibili charactere descriptus, litteris passim initialibus vel auro vel minio obductis conspicuus. CCXXXVIII: Vita sancte Salomee filie magnifici ducis Cracovie ac Sandomirie nomine Lestkonis. Codex in eadem, qua precedens, membrana descriptus, eiusdem cum illo aetatis atque ornatus“. Że tutaj nie ma mowy o kodeksie Zamojskich, wynika stąd, że powyżej wymieniony rękopis już był własnością biblioteki Załuskich w roku 1752, podczas gdy tamten dopiero król Stanisław August ofiarował bibliotece Załuskich, że był kwartantem, podczas gdy tamten miał format oktawki; ten był pisany „charactere grandi, pingui ac legibili“, podczas gdy tamtego litery tylko 4 milimetry są wysokie a pismo w nim wcale nie jest tak bardzo czytelne, jak mię o tem przekonywa kopia tekstu, którą mam przed sobą i poczynione w niej poprawki.

Czy więc rękopis franciszkański był oryginałem, autografem autora, jak to nie tylko nowsi jak Zeissberg, ale i dawniejsi uczeni jak np. ks. Marcin

Ignacy Frankowicz, ks. Franciszek Petrykowski, komisarze procesu kanonizacyjnego z roku 1684, Załuski i inni przypuszczali? Jest to kwestya bardzo ważna, bo od niej zależy czas napisania żywota, oraz cała jego wartość historyczna. Naszem zdaniem rękopis z roku 1401 nie był oryginałem, lecz również kopią, jak rękopisy dziś znane a zdanie swoje opieramy na następujących danych i wskazówkach.

Przyczyną mniemania, jakoby rękopis z roku 1401 był dziełem własnoręcznem autora, jest zakończenie żywota ś. Kingi: „Explicit prologus de sancta Kynga ducissa Cracoviensi anno Domini MCCCC primo finitus in crastino sancte Anne feria quarta". Zdanie to brano za ostatnie słowa autora rękopisu; temi ono jednak nie jest; bo jest to zwyczajna formułka, którą kopiści kończą swą robotę; autorowie, jeżeli o sobie zamierzają mówić, czynią to zwykle na czele w przedmowie.

Że zaś właśnie wyraz „finitus" używanym jest przez kopistów, tego dowodzi przykład na str. 505 przytoczony: „finita per Nicolaum Martini molendinatoris de Othmuchow feria quinta infra octavas dedicacionis ecclesie Romane anno Domini MCCCCXXXI", gdzie mowa o dziele ułożonem około roku 1300; oraz następująca notatka, znajdująca się na karcie 185 rękopisu biblioteki Ossolińskich pod l. 2081: „Explicit liber documentorum theologice veritatis magistri Stanislai de Scarbimiria decretorum doctoris, canonici castri Cracoviensis, *scriptus* per Matheum Theophilum, licet indignum presbiterum, Leopoli in domo honorabilis domini Nicolai alteriste de anno Domini MCCCCLXX primo, *finitus* in die sancte Cecilie virginis" etc. Wyraz „finitus" zatem nie świadczy za oryginałem, lecz raczej za kopią.

Jak przedtem wykazaliśmy, tekst III pochodzi bezpośrednio, teksty I i II pośrednio z rękopisu franciszkańskiego; obie familie przedstawiają nam razem rękopis z roku 1401; wszystko, co wszystkim trzem rękopisom jest wspólne, znajdowało się niewątpliwie w tym samym kształcie i w tej samej formie w rękopisie z roku 1401; stamtąd zatem pochodzą i wszelkie błędy, które wszystkim trzem tekstom są wspólne. Liczba ich jest niemała; np.:

MA BYĆ			I, II, III
pater alter familias			pater alti familias
ad extollendum eam			ad extollendum earum
rozdz.	I	in festo	et festo
„	„	Colomano... ensem regalem... tenente	Colomano ... ense regali ... tenente
„	IV	plenius	plenis
„	„	ut usque ad noctem ieiunaret	ut usque ad noctem ieiunans
„	„	convincebat	conveniebat
„	VI	conglomeratis agminibus	conglobinatis agminibus
„	„	sedulius	sedulis

rozdz.	VIII	pecierit	pecieris
„	„	albugineam	albugine ovi
„	IX	ut . . . evellerent	ut . . . evellebant
„	XIII	corporis	capitis
„	„	calce	calle
„	XX	?	mestricis, mesticis
„	XXII	ut	cum
„	XXXIV i	XXXIX castrum	claustrum
„	XXXIX, 1	domine Dobeslae, que fuit relicta domini Ianussii palatini	domine Ianussii Dobeslae, que fuit relicta domini palatini
„	XLIII	similiter	simile
„	LXIII	ornatas	armatas
„	LXVIII	exspoliando	explorando

MIRACULA

„	II	experte	ex parte
„	XIX	pollicibus	poplicibus (I), poplitibus (III)
„	XXI	de vico	deque (I), Decii (III)
„	„	diligenciusque	diligencius, quod

Jak błędy powyższe, tak należy i opuszczenia w rozdziałach VII, XV, XX, XXXVI, XXXIX, 3, XLVI, LII, LXV, Mir. XIX itp. uważać już za własność rękopisu z roku 1401 a to wszystko razem nie przemawia za tem, aby rękopis z r. 1401 był oryginałem.

W tekscie żywota ś. Kingi znajduje się cały szereg ustępów, które po większej części mieszczą się w rozdziałach, z których napisami nic nie mają wspólnego a których treść powtarza się w nieco innej formie na właściwem miejscu i pod właściwym napisem. Że te ustępy w ogóle nie należały do pracy pierwotnej, za tem przemawiają wszelkie pozory. Ale można mi zarzucić, że pomimo to rękopis z roku 1401 mógłby być oryginałem, albowiem owe ustępy mogła obca ręka na marginesach lub na osobnych kartkach pomieścić. Że zaś taki zarzut nie ma żadnej podstawy, że rękopis z roku 1401 jest kopią dawniejszego rękopisu, oraz że wspomnianych ustępów zgoła niebyło w pierwotnym oryginale, to możemy dziś jeszcze udowodnić za pomocą Długosza.

W przedmowie bowiem do swojej „vita s. Cunegundis“ powiada Długosz tak: „Cum itaque pridem heroum patriae nostrae gesta, vitas et mores relegendo; in vitam gloriosae ac beatae feminae Kunegundis Poloniae ducissae, virginis celeberrimae ac pene divinae, traditam mihi incidissem, indigne mecum ipse ferebam vitam illius apud Polonos, in quos mirifica contulit, confert et divina propitiatione collatura est beneficia, per tot iam secula transitum suum sequuta, nonnisi

perfunctorie et abscise descriptam fuisse ac in animo constituissem meo in alias literas aliumque stilum eam vertere" . . .

Ta „vita perfunctorie et abscise descripta", którą Długosz przerobił, niczem innem nie jest, jak tylko żywot ś. Kingi tu w mowie będący, jak o tem każdego pouczyć może powierzchowne nawet porównanie. Pierwszą połowę żywota Długosz dosyć swobodnie przerobił, w drugiej trzyma się więcej porządku rzeczy żywota pierwotnego.

Jeżeli teraz zwrócimy uwagę właśnie na te ustępy, co do których zachodzi wątpliwość, czy wogóle w pierwotnym zachodziły rękopisie, łatwo się przekonamy, gdy odnośne rozdziały porównamy, że Długosz wcale ich nie zna, że wszystkie szczegóły w nich zawarte nie są mu znane, choć nieraz są ciekawsze od przywiedzionych przez niego a byłby niewątpliwie z nich korzystał, gdyby je był znalazł w rękopisie, który mu służył za podstawę.

Długosz zatem nie korzystał z rozdziałów:	natomiast skorzystał z rozdziałów:	Vita s. Kingae Długosza
XXXIX, 2 (usunięcie Boguchwała)	XXXIX, I (usunięcie Bogufała)	w rozdz. 188—192
„ 3 (pobyt w Pieninach)	XXXIV Miraculum in Penini	„ 200—204
„ 4 (cud co do wina)	LX De vino celitus sibi ministrato	„ 243—244
„ 5 (śmierć świętej Kinki)	LXIII De infirmitate et transitu ipsius	„ 251—266
XLV 2 (dziewiczość św. Kinki)	LVII Item de castitate probacio	„ 239—240
„ 3 (zeznanie Boguchwała)	LVIII Item probacio de castitate ipsius	„ 241—242
„ 4 (zeznanie Katatarzyny)	LV De castitate eius, quam tenuit	„ 236—237
„ 5 zeznanie spowiednika Leonarda)	— — — — — —	„ — — —
LXIII, 2 (abbatissa)	— — — — — —	„ — — —
„ 3 (Visio Amabilie)	— — — — — —	„ — — —
„ 4 (Visio Tomislave)	LXV Soror Tomka vidit visionem	„ 268
„ 5 (Visio Paulecz elemosinarii)	LXVII Visio Paulici pauperis	„ 270

LXIII	6 (Visio sororis Elizabeth)	LXIV	Visio sorori Elisabeth apparuit	w rozdz.	267
„	7 (Visio Cristani canonici)	LXVIII	Visio Cristani canonici	„	272—273

Z tych ustępów Długosz wcale nie zna XLV, 5 i LXIII, 2 i 3 i również nasza vita ich nie posiada w odmiennej redakcyi.

Oprócz tego opowiada Długosz obszernie dwa cuda, które się działy w Sandomierzu (53) i w Krakowie (54), a o których w naszym tekscie jest tylko wzmianka na końcu rozdziału VII; widać że w jego rękopisie stanowiły jeszcze osobne rozdziały.

Rękopis więc, z którego Długosz korzystał, zachował jeszcze kształt pierwotniejszy aniżeli rękopis z r. 1401, był zatem niewątpliwie starszym od niego.

Rękopis, z którego czerpał Długosz, pochodził zapewne z Sącza; a do niego odnosi się, jak przypuszczam, wzmianka w procesie kanonizacyjnym na karcie 142: „Item librum manuscriptum veteri charactere antiquissimum, copiam vitae b. Cunegundis per Stanislaum Franciscanum theologum Polonum conscriptae continentem, in quarto". Szkoda, że wiadomość właśnie o tym kodeksie taka skąpa; pochodzi to stąd, że, gdy komisya w interesie kanonizacyi ś. Kingi badała klasztor starosądecki, na razie go nie było; dodano bowiem powyższą wiadomość innem piórem i atramentem nieco później, widać dodatkowo, na dolnym marginesie.

Stosunek więc znanych rękopisów do siebie, do rękopisu Długosza i pierwotnego oryginału przedstawia się w ten sposób:

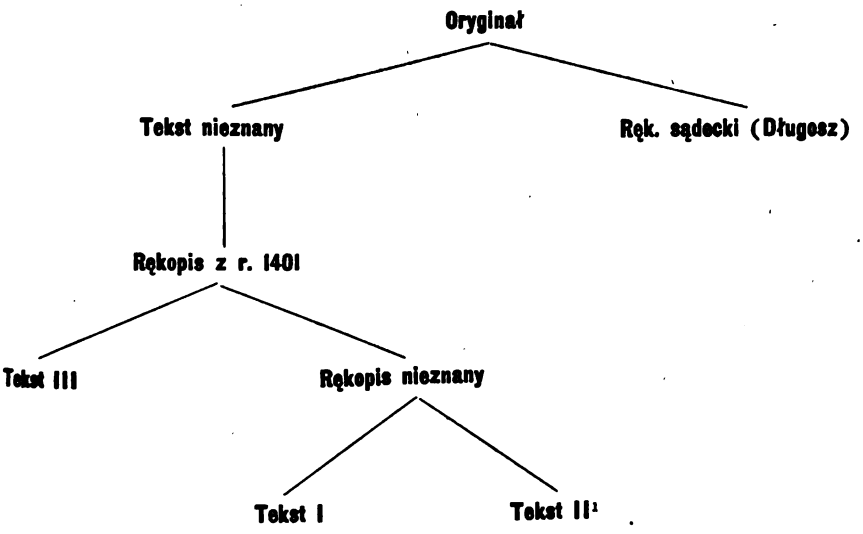

[1]) Nadmieniamy już tutaj, że rodowód ten odnosi się tylko do żywota ś. Kingi; żywoty bowiem ś. Salomei w innym do siebie stoją stosunku, jak o tem na właściwem miejscu będzie mowa.

Najdawniejszy zatem rękopis, którego przez kombinacyą dochodzimy, różnił się od rękopisu z roku 1401 tem, że posiadał dwa rozdziały obszerne, o których w naszych tekstach jest tylko wzmianka, oraz tem że nie posiadał tych ustępów, które, jak wykazaliśmy, do pierwotnego tekstu nie należały.

W tekscie żywota ś. Kingi się rozpatrując, łatwo dostrzeżemy, że składa się z dwóch całkiem odrębnych części. Pierwsza część zawiera właściwą „vita s. Kingae", druga zaś „Miracula" zdziałane po jej śmierci w latach 1307—1312.

Cuda te spisywano pierwotnie w kościele stosownie do przepisów obowiązujących w podobnych razach; zeznający składali przysięgę i przywodzili jeszcze świadków zatwierdzających zeznania; cuda te zatem posiadają wszelkie warunki autentyczności. Prócz takich cudów uroczyście zeznanych świadczyły o cudotwórczości ś. Kingi wota i ofiary zawieszone około jej grobu.

W roku 1329 przedsięwziął ktoś je zestawić, a tak znalazł z roku 1307 spisanych cudów 5; następne były mniej dbale spisane; umieścił zatem następnych 16 cudów pod ogólnym tytułem: „Item anno dominice incarnationis MCCC octavo et ceteris annis gracia Domini hec acta sunt, que secuntur". Dowiadujemy się tylko, że cud XIX stał się roku 1311 a XXI roku 1312.

Że zaś autor tę swoję robotę wykonał roku 1329, wynika mojem zdaniem jasno z końcowego rozdziału, gdzie czytamy: „Et cavendum est, ne tacite transientes ea, que in palam divulgari debeant, obmittamus et inde gracie Dei et sancte eius domine Kincze ingrati inveniamur, eapropter sub brevi compendio generaliter omnia et universa significamus et in nomine Domini concludimus, videlicet quod ab anno dominice incarnacionis MCCXC secundo, quo anno felix dicta domina de ergastulo corporis ad Christum migravit, usque ad annum gracie eius M.CCC.XX.IX^{um}, his miraculis, que subscribuntur, exceptis superius prenotatis, Deus sanctam suam dignatus est adornare, scilicet quod octuaginta mortui meritis dicte domine vite pristine sunt restituti, sexaginta ceci" etc.

Autor bowiem innych cudów spisanych nie posiadał oprócz owych z lat 1307 do 1312; ponieważ zaś wota, ofiary pamiątkowe, gromnice i znaki woskowe zawieszone około grobu ś. Kingi z wdzięczności za cuda doznane, nie nosiły żadnej daty, więc ogólne obliczenie cudów zdziałanych, skoro się odnosi do roku 1329, odnosi się doń tylko dla tego, że w tym roku autor pisał, że w chwili pisania uczynił ów obrachunek ogólnikowy („sub brevi compendio generaliter").

Nie można jednak mojem zdaniem wyrazów „exceptis superius prenotatis" odnieść do właściwej „vita s. Cunegundis" a wyrazów „miraculis, que subscribuntur" do cudów w latach 1307—1312 zdziałanych, przypuszczając, jakoby cały ten ustęp stał niegdyś na czele cudów, lecz przeciwnie, autor chce przez to tylko powiedzieć, że w następującem ogólnem obliczeniu cudów zdziałanych od roku 1292 do roku 1329 nie uwzględnił cudów z lat 1307—1312; w tym czasie bowiem ś. Kinga przywróciła 80 osób do życia, 60 niewidomych obdarzyła wzrokiem, 15 jeńców uwolniła z niewoli a 700 chorych zostało przez nią uzdrowionych. Do tych to cudów odnoszą się wyrazy „miraculis, que subscribuntur".

Jeżeli zaś w rozdziale XIV autor cudów nazywa Jadwigę żoną „incliti principis regis Cracovie et tocius Polonie", choć fakt opowiedziany odnosi się do roku 1311, to zdaje się, że pierwotnie stało tylko „principis", że autor stósownie do rzeczywistych stosunków chwili, w której pisał, dodał od siebie „regis".

Autor spisując cuda i zaopatrując takowe w wstęp i epilog, zdaje się, że znał już żywot ś. Kingi i że dla tego właśnie przyczepia swoje opowiadanie do roku jej śmierci 1292 i nie wspomina nic o cudach przez nią zdziałanych za życia, choć były mu znane „reminiscentes clemencie domine Kincze, quomodo vita comite pia super afflictos fuerit". W rozdziale XIX znajdujemy nawet wzmiankę o spisanym jej żywocie „qui *vitam* ipsius contemplati sunt et *legerunt*". Ale do tych słów nie przywiązujemy wielkiego znaczenia, bo cały ustęp jest prawdopodobnie późniejszym wtrętem.

Właściwa „vita sanctae Kingae" istniała więc prawdopodobnie już przed spisaniem cudów. Że zaś tak jest, na to znajdujemy w samym żywocie liczne wskazówki.

Wszystkie fakta przytoczone z życia ś. księżnej zaczynają się zwykle od słów „quadam vice" t. j. nie znają chronologii; pomimo to zawierają dokładne imiona osób działających i rozmaite szczegóły drobne. To wszystko świadczy za tem, że autor czerpał prosto z ust osób jeszcze żyjących, które niegdyś towarzyszyły ś. Kindze, a nie z późniejszej tradycyi. Późniejsza tradycya ustna byłaby zapomniała o imionach i nazwiskach a fakta przytoczone byłaby uczyniła cudowniejszemi. Zdarzenia zaś w żywocie przytoczone mają zupełnie charakter opowiadań starców, którzy dokładnie pamiętają i imiona i miejscowość, ale nie pamiętają czasu. Że autor korzystał z ust osób jeszcze żyjących i z życiem ś. pani dobrze obeznanych, sam wyznaje np. w rozdziale VI: „ut ex relacione fidedignorum accepi", XIII: „quod a quibusdam secreta eius (Kingae) servantibus est veraciter probatur", XXVIII: „nam sorori Catherine Adolany *nunc* viventi et tunc dolorem oculorum pacienti".

O działalności Piotra Odrańca dowiedział się od zakonników i zakonnic sądeckich, oraz od pani Dobiesławy, wdowy po Januszu, wojewodzie sandomierskim (XXXIX, 1).

Z tego wszystkiego wynika, że, gdy autor zbierał swoje materyały i pisał, żyły jeszcze osoby będące świadkami życia ś. Kingi; nie mógł więc pisać zbyt długo po śmierci ś. księżnej, choć z drugiej strony niewątpliwie za młodszych lat życia swego sam o niejednem mógł był się dowiedzieć.

Wskazówki zatem znajdujące się w żywocie ś. Kingi popierają zdanie nasze powyżej wyrażone, że autor swą pracę był wykończył przed rokiem 1329. Chodzi więc o to wiedzieć, kiedy zaczął pisać? I na to pytanie daje nam poniekąd odpowiedź własna praca jego.

Zaczął bowiem pisać po roku 1317, w którym ś. Ludwik biskup tuluski przez papieża Jana XXII został kanonizowanym; o nim bowiem wspomina autor już w pierwszym rozdziale. W rozdziale zaś LVI odwołuje się na świadectwo wiarogodnych osób, wobec których „Vladislaus rex tocius Polonie una cum domina

Hedwigi contorali sua sollempni assercione protestati sunt", że ś. Kinga pomimo małżeństwa panną została; pisał to więc autor po roku 1320; przypuścić zatem możemy, że około roku 1320 ukończył swą pracę.

Prócz wiadomości ustnych osób żyjących i wiarogodnych, korzystał autor także z pism niektórych, nad któremi się tutaj zastanowić nam jeszcze wypada.

Bogate skarby rękopiśmienne, które niegdyś klasztor starosądecki panien Klarysek posiadał, zaginęły, zdaje się, wszystkie do szczętu. Rękopisu żywota ś. Kingi powyżej wymienionego dziś tam już nie ma; zatracony został ciekawy niewątpliwie przekład polski psałterza, na którym się ś. Kinga modliła.

Jak te zabytki naszej mowy i historyografii, tak niewątpliwie przepadła także kronika węgierska, która się niegdyś tam znajdowała.

Poruszając stosunki węgierskie z powodu, że ś. Kinga była królewną węgierską, czerpie autor swoje wiadomości z kroniki węgierskiej (legitur in cronicis Hungarorum), pisanej niewątpliwie w drugiej połowie XIII wieku. Kronika ta dzisiaj nie jest znana w kształcie pierwotnym, ale czerpała z niej „Marci Chronica de gestis Hungarorum ab origine gentis ad annum MCCCXXX producta"[1], która powstała roku 1358. Z Marka czerpały późniejsze kroniki. Że zaś nasz autor nie korzystał z Marka, tego dowodzą następujące ustępy, które pomimo tożsamości miejscami słów, różnią się od niego bądź odrębnością, bądź to większą obfitością i dokładnością podanych wiadomości.

VITA	MARCI CHRONICA
	rozdz. 77
Legitur in cronicis Hungarorum, quod Andreas accepto uxore uterina sorore beate Hedvigis *generavit ex ea* duos filios *Belam* et *Colomannum* et unam filiam *sanctam* scilicet *Elisabeth*	Cuius (Andreae) uxor fuit domina *Gertrudis de Almania*, de qua genuit Belam, Colomannum, *Andream* et beatam Elyzabeth.
	rozdz. 78
Rex autem *Andreas post* diem *obitus Ladislai regis vigesima* octava *die*, *quarto Calendarum Iunii in* festo *Pentecosten coronatus est* et *regnavit triginta annis*, mensibus tribus, diebus viginti quinque; *obiit autem anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo quinto*, sexto Calendarum Octobris.	Qui Andreas coronatus est vicesimo *septimo* die post obitum regis Ladislai, quarto Kal. Iunii in Pentecostes Migravit autem rex Andreas ad Dominum anno domini MCCXXXV, tricesimo anno regni sui . . .

[1]) Marci Chronica de gestis Hungarorum ab origine gentis ad annum M.CCC.XXX producta. E codice omnium, qui exstant, antiquissimo bibliothecae palatinae Vindobonensis

Huic successit in regnum filius suus, dux Bela, cui erat contoralis *nomine Maria filia imperatoris Grecorum*, imperator vero ipse de stirpe Neronis cesaris, imperatrix autem de genealogia sancte Catharine virginis et martiris eximie, prout tradunt dicte cronice.

rozdz. 82

Maria nomine filia imperatoris Graecorum

rozdz. 79

Rex quippe *Bela post obitum genitoris sui* regis Andree diadema regni et sceptrum regale cum nimia magnificencia honoris *in Alba* regali *in ecclesia cathedrali* suscepit, rege *Colomano germano eius ensem regalem ad latus eius honorifice tenente, Daniele vero duce Ruthenorum equum suum ante ipsum summa cum reverencia ducente.*

Rex Bela post eum coronatus est *pridie Idus Octobris feria prima, qua cantatur: Da pacem Domine!* in cathedrali ecclesia *beati Petri* Albae, *quam ipse consecrari fecit*, Colomano duce, fratre eiusdem ensem regalem ad latus ipsius honorifice tenente, Daniele vero duce Ruthenorum equum suum ante ipsum summa cum reverentia ducente

Następnego ustępu o dzieciach Beli nie posiada kronika węgierska Marka.

rozdz. 79

Regnavit autem rex Bela *annis triginta quinque;*

— Regnavit autem XXXV annis

rozdz. 82

obiit etenim *anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo, quinto Maii Nonas, feria sexta, in festo invencionis* alme *crucis et sepultus est Strigonii in ecclesia fratrum minorum* una *cum domina Maria consorte sua et filio suo Bela duce*

Obiit anno Domini MCCLXX, V Nonas May, feria sexta, in festo inventionis sanctae crucis *in insula Budensi* et sepultum est *corpus eius* Strigonii in ecclesia fratrum minorum, *constructa ad honorem virginis gloriosae, quam ipse dominus rex Bela adhuc vivens sumptuoso opere et pulchro fecerat incoari, ubi* cum domina regina consorte sua, Maria *nomine, filia imperatoris Graecorum* et duce Bela filio suo *carissimo feliciter requiescit*

---

picto . . . recensuit, varias lectiones annotavit, praefatus est Franciscus Toldy, consiliarius regius, bibliothecae universitatis Hung. praefectus . . . Pestini A. D. MDCCCLXVII.

Wszystkie inne wiadomości odnoszące się do Węgier ściśle połączone są z dziejami ś. Kingi, jej sióstr i krewnych, pochodzą więc prawdopodobnie z ustnej tradycyi polskiej lub raczej sądeckiej.

Z powyższego zestawienia wynika naprzód, że nasz autor nie korzystał z Marka, powtóre że źródło naszego autora było pod wielu względami obszerniejszem i dokładniejszem, aniżeli źródło Marka. Pierwotne więc źródło było przed Markiem przez kogoś innego jeszcze opracowane a to dzieło węgierskim autorom wcale nieznane dostało się do Sącza, gdzie z niego nasz autor korzystał.

To jest jedyna kronika, z której autor czerpał i dla tego także w tym rozdziale podaje ścisłe daty historyczne, oraz w rozdziale o śmierci ś. Kingi, gdzie opowiadania zakonnic i zapiski klasztorne miał do dyspozycyi.

Autor znał także „vita maior sancti Stanislai" napisaną przez dominikana Wincentego, którą dziwnym sposobem nazywa kroniką krakowską (cronica Cracoviensis). Przytoczony przez niego ustęp z rozdziału III, 56 mieści się w rozdziale XXXV, gdzie mowa o kanonizacyi ś. Stanisława.

Z źródeł pisanych korzystał autor jeszcze w dwóch miejscach, w rozdziałach XXV i XXXVIII, mówiąc o darach w ornatach i sprzętach kościelnych, oraz w gotowiźnie, które Kinga za życia przekazała rozmaitym kościołom, oraz zakonowi ś. Franciszka. Tu nie ma mowy o żadnej kronice; wyraz bowiem „legitur" odnosi się do zapisek kościelnych, do t. z. „libri mortuorum", w których wypisywano imię darodawcy i wyliczano jego dary, aby potomność o tem wiedziała i za dobrodziejem się modliła. Co się zaś tyczy darów uczynionych Franciszkanom, to takie zapiski musiały się znajdować w protokołach kapituł generalnych i prowincyonalnych.

W rozdziale XXXIX, 2 mowa jeszcze o jednem źródle piśmiennem „inferius scriptum demonstrat". Słowa te, jak i ustępy tam przytoczone nie pochodzą z pod pióra naszego autora, na co później jeszcze zwrócimy uwagę.

Nadmieniliśmy już, że naszem zdaniem „vita" i „Miracula" są odrębnemi dziełami, że każde z nich ma osobnego autora; wynika to już z wstępu do Cudów, bo gdyby był tylko jeden autor, byłby żywot i cuda w taki sposób połączył, jak to wszędzie ma miejsce; świadczy za tem także brak tytułów i rozdziałów, oraz pewna odrębność stylu, tudzież ta okoliczność, że autor żywota nazywa ś. Kingę zawsze „felix domina", podczas gdy autor Cudów mówi zwykle „sancta lub beata domina". Inna różnica objawia się w tem, że autor Cudów pisze zwykle „Kinka", „Kinca", w drugim i trzecim przypadku „Kince, Kincze" t. j. używa polskiej formy imienia zdrobniałego Kunegunda, podczas gdy autor żywota zawsze mówi „Kynga, Kynge".

Ta właściwość autora Cudów, że używa polskiej formy „Kinka", rzuca światło także na owe ustępy, które znaleźliśmy w żywocie ś. Kingi umieszczone na miejscu nieodpowiedniem a których Długosz nie znał. Ustępy te różnią się od tekstu żywota odmienną pisownią imion, piszą bowiem „Boguchvalus" zamiast „Bogufalus" i piszą również przeważnie „Kinka, Kincze". Ta okoliczność zdaje się świadczyć za tem, że również od autora Cudów pochodzą, że on je spisał albo według relacyi osób żyjących albo znalazłszy je przepisał. Autor Cudów jednak nie wyznaczył im

erazniejszego miejsca w pierwotnym rękopisie żywota ś. Kingi, gdzie i on swoję pracę był pomieścił, bo inaczej musiałby znać je i Długosz. Umieszczono je prawdopodobnie w jednej z wczesnych kopii, gdy je gdzieś w archiwum lub w innym może rękopisie sądeckim odkryto. Że je w ten sposób później dodano, wynika już stąd, że chcąc umieścić w rozdziale XXXIX ustępy 2—5, oznaczono wyraźnie, że miano przed sobą jakieś pismo „inferius scriptum demonstrat".

Wykazane tutaj różnice w pisowni imienia „Kynga", „Kinka" itp. przechowują wprawdzie tylko I i II, bo III pisze stale „Kynga lub Kinga"; ale że to nie jest właściwość tylko kopisty np. rękopisu, z którego teksty I i II bezpośrednio wypłynęły, już stąd wynika, że pisownia ta jest wspólną tak Cudom jak i owym powyżej wymienionym wtrętom; w takim bowiem razie musielibyśmy przypuścić, że właśnie ów kopista tam je umieścił, co znów być nie może, gdyż były już własnością rękopisu z roku 1401.

Że zaś w rozdziale XXXIX, 2 z początku raz jeden zachodzi forma „Boguvalus" zamiast „Boguchvalus" jest niewątpliwie błędem któregoś z kopistów, bo to imię właśnie w ten sposób pisał kilka wierszy przedtem. Tak samo ma się rzecz z formą „Kincze" w rozdziale LXVII; po rozdziale LXIII, 2—7, gdzie pisano „Kinka, Kincze", tutaj po raz pierwszy zachodzi to imię i dla tego położył kopista z przywyknienia formę „Kincze", której poprzednio używał. Od autora Cudów pochodzi też niewątpliwie napis nad żywotem ś. Kingi: Incipit prologus in vitam felicis Kincze, co teksty I i II mają.

O autorach żywota i Cudów nie mamy prawie żadnych wiadomości: przypuścić tylko możemy, że autor żywota był spowiednikiem zakonnic sądeckich, bo nazywa je swojemi paniami i na ich prośbę usilną tylko podjął się napisania żywota. Wykonał zaś swoje zadanie z wielką prostotą, nie siląc się bynajmniej na utworzenie dzieła pod względem formy i treści artystycznie ułożonego. Układ owszem jest wielce niedołężnym; za te niedostatki dzieła wynadgradza nas hojnie skrzętność, z którą autor liczne zbierał szczegóły, które tak pięknie charakteryzują życie ówczesne w Polsce, że pod tym względem żywot ś. Kingi niewątpliwie prym trzyma nad wszystkimi żywotami w niniejszym tomie Pomników dziejowych Polski umieszczonymi.

O autorze Cudów nie ma co mówić, bo mało co więcej nam daje, aniżeli to, co znalazł w zapiskach przekazanych sobie przez poprzedników swoich, bo i on był zapewne spowiednikiem zakonnic sądeckich.

Szkoda wielka, że nie posiadamy dyplomataryusza klasztoru sądeckiego, z niego bowiem moglibyśmy się łatwo dowiedzieć, jakie tych autorów imiona. Dziś niestety ich nie znamy, choć Frankowicz, Petrykowski i inni, mając „vita" i „miracula" za dzieło jednego autora nazywają go „Stanisławem".

Opisy jednak rozmaitych rękopisów w procesie kanonizacyjnym podane mówią wyraźnie, że nie znają nazwiska, mówiąc że autorem był „religiosus pater Franciscanus theologus" a tylko w krótkiej wzmiance o sądeckim rękopisie nazywano go Stanisławem.

Jeżeli więc, jak utrzymujemy, nazwisko autorów nie jest znane, skąd wzięła się wiadomość o Stanisławie?

Że Stanisław był autorem któregoś z dzieł znajdujących się w kodeksach powyżej opisanych, o tem świadczyła wzmianka niegdyś na starej okładce rękopisu Zamojskich[1] i za tem przemawia także wiadomość o kodeksie sądeckim; ale imię to nie odnosi się bynajmniej ani do żywota ś. Kingi ani do jej cudów, lecz niewątpliwie do żywota ś. Salomei razem z ś. Kingą w owych kodeksach przepisanego lub oprawionego. Proces kanonizacyjny ś. Salomei z roku 1664 nazywa autora tegoż żywota wyraźnie Stanisławem a że mylnie wszyscy dotychczas byli tego zdania, jakoby kodeks franciszkański z roku 1401 nie został tegoż roku przepisany, lecz jakoby wszystko, co się w tym rękopisie znajdowało, zostało tegoż roku dopiero ułożone i spisane, więc naturalnem było mniemanie, jakoby Stanisław był autorem nie tylko żywota ś. Salomei, lecz także żywota ś. Kingi i jej cudów. Stanisław jednak był niewątpliwie starszym od autorów żywota i cudów, którzy pisali w latach 1320—1329; naszem zdaniem ów Stanisław był współczesnym ś. Salomei i napisał jej żywot jeszcze w XIII wieku.

Wydając niniejszy żywot trzymaliśmy się głównie tekstu III jako najpoprawniejszego, bo bezpośrednio z tekstu z roku 1401 pochodzącego, i tylko rzadko od niego odstąpiliśmy, gdzie tego koniecznie sens lub ważne względy wymagały. Gdzie sens wskazuje luki a takie były już w rękopisie franciszkańskim, w druku wyraziliśmy takowe kropkami; dopełnienia nasze pojedyńczych wyrazów opuszczonych podaliśmy w nawiasach; gdzie zaś błędne lekcye wszystkim tekstom wspólne poprawiliśmy, oznaczyliśmy to w odmiankach kładąc przy lekcyi błędnej liczby I—III a w drugiej części, dla której nam brakuje tekstu biblioteki jagiellońskiej, liczby I, III. Ustępy później wsunięte, o ile obejmują materyały źródłowe, drukowaliśmy kursywą, inne zaś późniejsze wtręty lub uwagi kopistów borgesem; gdzie zaś wtręt jakiś ściśle wykazać się nie da, ale jest prawdopodobnym, położyliśmy jako znak dwie gwiazdki.

A

Incipit prologus in vitam felicis Kincze ducisse Cracoviensis.

Quoniam simile factum est regnum celorum homini patri familias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam[2]; vinea Domini exercituum sancta ecclesia militans fore perhibetur, quam pater alter familias, Deus eterni luminis, in montibus sue eternitatis ab inicio plantavit et ad extollendum eam operarios

Wiersz 2 Kincze„ Kinge *III*; *imię to pisze się w wszystkich tekstach przeważnie przez „y“.* 2 Cracoviensis„ Cracoviensi *II.* — 6 alter„ alti *I—III.* — 7 eam„ earum *I—III.*

[1]) Janociana II, XXXVI. Ob. str. 665. [2]) Mateusz XX, 1.

utriusque sexus humani generis predestinando vocavit. Qui, licet diversis temporibus, una iam fide et operacione in hac vinea eius laborantes, obtulerunt ei fructum temporibus suis. Novissime vero horum omnium iam advesperascente etate mundi, volens omnipotens Deus vineam suam sanctam, matrem ecclesiam, semper florere novis signis et virtutibus, erexit in ea vitem magnifici generis, rege Bela, imperiali prosapia exortam, scilicet beatam Kyngam. Hec sancta in imo humilitatis eximie radices virtutum suarum figens in domo Domini, ut oliva uberrima fructificans, in devotas propagines mirifice excrevit; inter quas demum semet ipsam in statu innocencie sub habitu et regula sancte Clare Christo immortali sponso humiliter dedicavit. Ad eius ergo vite compilacionem totalem occurrunt michi plura sensui meo obsistencia, videlicet huius sancte eximia dignitas, vite mee summa infirmitas, literarum ignorancia et obscuritas ac corporis mei manifesta debilitas. Sed quia cogit me maxima instancia et sollicitudo precum dominarum mearum, sororum domus Sandecensis, ut huiuscemodi onus imponerem humeris meis, ergo tu, Deus omnipotens, qui es omnium bonorum origo et consummacio, sis michi benignus adiutor in isto negocio ad laudem maiestatis tue et huius sancte.

I. De eius genealogia et stirpis magnificencia.

Legitur in cronicis Hungarorum[1], quod Andreas accepta uxore[2] uterina sorore beate Hedvigis generavit ex ea duos filios Belam et Colomanum et unam filiam, sanctam scilicet Elisabeth[3]. Rex autem Andreas post diem obitus Ladislai regis vigesima octava[4] die, quarto Calendarum Iunii, in festo Pentecosten coronatus est et regnavit triginta annis, mensibus tribus, diebus viginti quinque; obiit autem anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo quinto, sexto Calendarum Octobris. Huic successit in regnum filius suus dux Bela, cui erat contoralis nomine Maria,

29 Maja 1205

1235 26 Wrześ.

Wiersz 5 vitem„ vitam *I.* — 5 rege Bela„ regebat *I—II.* — 5—6 imperiali„ imperialia *I, II.* — 7 suarum„ *nie ma I.* — 7 figens„ fingens *I, II.* — 8 in devotas„ inde uotans I; inde notans *II.* — 8 excrevit„ exercuit *I.* — 12 infirmitas„ infimitas *II.* — 20 Hungarorum„ Ungarorum *I, II i tak zawsze.* — 20 uxore„ uxore Gerdrude, *co późniejsza ręka dodała I*; uxore Gerdrude *II.* — 23 et„ in *I—III.* — 26 Huic successit„ hinc accessit *II.*

[1]) Ob. str. 678—680. [2]) Gertruda córka Bertolda ks. merańskiego. Ob. str. 513 [b]. [3]) Elżbieta ś. była żoną Ludwika landgrafa Turyngii; umarła r. 1231. [4]) Data ta była już w źródłach pomylona, bo i kronika Marka myli się podając „vicesimo septimo die“. Zielone świątki zaś przypadły r. 1205 na „quarto Calendarum Iunii“ t. j. na dzień 29 Maja.

filia imperatoris Grecorum[1]; imperator vero ipse de stirpe Neronis cesaris; impe- 1
ratrix autem de genealogia sancte Catharine virginis et martiris eximie, prout
tradunt dicte cronice. Rex quippe Bela post obitum genitoris sui regis Andree
diadema regni et sceptrum regale cum nimia magnificencia honoris in Alba Regali
in ecclesia cathedrali suscepit, rege Colomano germano eius ensem regalem ad 5
latus eius honorifice tenente; Daniele vero duce Ruthenorum equum suum ante
ipsum summa cum reverencia ducente. Consummata quippe omni solempnitate sue
coronacionis, omnia negocia regni sui provide disponebat. Denique de contorali
sua Maria duos filios Belam et Stephanum et sex filias suscepit, que hoc modo
maritate sunt: Annam recepit in coniugem sibi Raczislaus dux Crovacie[2]; Marga- 10
reta in Insula Bude ordini predicatorum tradita decimo octavo etatis sue anno,
mortua est in ipso ordine[3]; Kyngam vero desponsavit Boleslaus dux Cracovie;
Constancia tradita est Leoni duci Russie, que coruscat miraculis in civitate Lwo-
vensi; Iolenta extitit uxor ducis Boleslai Polonie maioris; Elizabeth dominus Otto
dux Bavarie in coniugem sibi accepit. Stephanus[4] autem filius regis habuit filiam 15
nomine Mariam; hanc dominus Carolus rex Sicilie in consortem sibi accepit; gene-
ravit ex ea filium scilicet sanctum Ludovicum[5]; hic fuit filiaster felicis domine.
1270 Regnavit autem rex Bela annis triginta quinque; obiit etenim anno Domini mille-
8 Maja simo ducentesimo septuagesimo, quinto Maii Nonas, feria sexta in festo invencionis

---

Wiersz 1 ipse„ *nie ma I, II.* — 2 genealogia„ genelogia *I, II.* — 2 Catharine„ Katherine *I, II.* — 2 martiris„ matris *I, II.* — 5 ensem regalem„ ense regali *I—III.* — 6 Daniele„ Tamele *II.* — 7 ipsum„ ipsam *I, II.* — 9 sex„ *dopisano później dopiero w I.* — 10 Annam„ unam *II.* — 10 Crovacie„ Cronacie *II*; Croacie *III.* — 11 etatis„ etate *I.* 13—14 Lwovensi„ Sounensi *I*; Tounensi *II.* — 18 anno d. mill. duc. septuagesimo, quinto Maii Nonas„ a. d. MCCLXX quinto nonas Maii *I.*

[1]) Teodora Laskarysa. [2]) Jest to Rościsław syn Michała czyli Michajłowicz, jak go pisarze rossyjscy nazywają; pochodził z książąt czernichowskich. Dostawszy się na Węgry, pojął za małżonkę córkę Beli IV Annę i otrzymał w posagu księstwo Maczwy w dzisiejszej Serbii w okręgu szabackim. (Zob. o nim Palackiego rozprawę w piśmie Radhost w Pradze 1872, tudzież Jul. Bartoszewica artykuł w encyklopedyi większej Orgelbranda). Rościsław był ojcem Gryfiny, która wyszła za Leszka Czarnego. Autor żywota nazywa go niesłusznie „dux Crovacie". [3]) Małgorzata umarła w zakonie r. 1270, jak twierdzi żywociarz jej, w 28 roku życia. (Zob. Surius: De probatis Sanctorum etc. Coloniae 1681. Tom I, str. 749. [4]) Był królem węgierskim od r. 1270—1272. [5]) Św. Ludwik biskup tuluski, zmarł w r. 1297 w wieku lat 33; był synem Karola II Kulawego; kanonizowany przez papieża Jana XXII w roku 1317. Nie był Ludwik synowcem ś. Kingi, ale raczej wnukiem po bracie.

alme crucis et sepultus est Strigonii in ecclesia fratrum minorum una cum domina Maria consorte sua et filio suo Bela duce. Rex autem Colomanus regis Bele germanus fuit rex Ruthenorum Alborum *(sic)*, qui duxerat uxorem nomine Salomeam filiam Lesconis ducis Cracovie et ducisse Grimislave et hec Salomea ingressa Hungariam recepit Kyngam pro Boleslao fratre suo duce Cracoviensi.

II. Quomodo tradita est Boleslao.

Tandem ad instanciam sancte Salomee consortis regis Colomani fratris regis Bele Hungarorum, fratri dicte Salomee domino Boleslao filio Lesconis, duci Cracovie, in coniugem sociatur huiusmodi ordinacione. Nam dicta Salomea existens in Hungaria, matri sue nomine Grimislave secrete nunciat, quod sibi cohortem militum Hungariam de Polonia transmittat, per quos Kyngam filiam regis Bele secrete fratri suo Boleslao consortem destinare posset, simul insinuans, quod ex presencia et adventu eiusdem puellule tam duci quam matri nec non et toti Polonice genti multa ac varia solacia deberent conferri. Tollens igitur sepe dicta Salomea fiscellam aut ladulam foraminosam ex intencione ad id preparatam, dominam Kyngam dicte ladule includit tradensque fidedignis militibus sui secreti consciis, sub specie cuiusdam thesauri in terram Cracovie transmisit. Quam Salomeam ladulam benedicentem ac nimium flentem cum Hungari cernerent, avaricie imputantes et secretum nescientes variis cachinnis derident; ipsa quoque devoto affectu Deo commendabat, quod mittebat. Sicque clemencia Omnipotentis opitulante, baiulatores tam sollempnes per Sandecz in Woynicz venerunt, thesaurum immensum domine Grimislave ducisse pandunt[1]; quam ducissa complexans gaudet de generis incliti prosapia, letatur de pulchritudinis elegancia, exultat de successoris presencia.

Wersz 1 Strigonii„ Strigonio *I—III.* — 2—3 regis Bele germanus„ germanus regis Bele *I, II.* — 4 Grimislave„ Grinislane *I*; Grzimislaue *II*; *odmianki te się ciągle powtarzają.* — 10 Lesconis„ Lestconis *I, II.* — 13 Kyngam filiam„ Kynga filia *I, II.* — 15 Polonice„ Poloniae *III.* — 17 preparatam„ paratam *II.* — 19 Cracovie„ Cracoviensem *II.* — 22 mittebat„ timebat *I—III.* — 22 baiulatores„ baiulaciones *I*; baiulacione *II.* — 23 Sandecz„ Sendecz *I*; Sendicz *II*; Sandecz *tak sawsze III.* — 23 Woynicz„ Wynicz *I*; Vynic *II.*

[1]) Zobacz niżej w rozdziale XXVI inną wersyą: Salomea . . . . cum ipsa in Poloniam venit.

III. Quomodo et quam sollempniter sit suscepta per socrum suam et per omnes nobiles terre.

Fitque nobilium concursus, advolant procerum agmina, congratulantur sponso procedenti de thalamo suo; glorificant sponsam ornatam monilibus suis. Sed quia dux Boleslaus duodecim annorum tunc existens[1] matri dixerat, quod nullam sibi in consortem sociaret, nisi que similitudinem domine Salomee sororis sue exprimeret ac in primo ecclesie ingressu ridere inciperet, hoc illico devotis oracionibus Grimislave factum est, quod pulchritudinem tantam predicte sorori sue simillimam Dominus omnipotens in ea ampliavit, ut oculum ducis sua pulchritudine ad se converteret. In ingressu igitur ecclesie subridens indicibilem ducis amorem ad se inclinavit.

IV. De beate Kynge mira generacione et infancia eius.

Gaudeamus omnes fideles, Altissimi potenciam in beata Kynga venerantes, quoniam quodammodo ipsam super humanam generacionem mirifice extulit adhuc in cellula materni uteri existentem. Cum beata Kynga a matre sua illustri regina Hungarorum in utero portaretur, videbatur matri eius, quod quoddam pondus importabile ferret, racione cuius periculum sibi mortis imminere metuens, ecclesiam ingreditur et cum omni precum instancia sinceroque affectu ac uberrima lacrimarum effusione cepit beatissime Marie semper virginis suffragia implorare, ut eam a faucibus periculi imminentis liberare dignaretur. Mirabile dictu! statim vox ad ipsam divinitus insonuit dicens ei: Noli timere, Maria; onus enim ventris tui, quo periclitari metuis, meo salva munimine evades, puellam paries tibi in solacium excessivum et multis animabus in refrigerium et singulare remedium. Ad hanc vocis deifice sponsionem quasi imbre celesti conspersa, quedam presagia mire consolacionis in utero suo sensit. Que omnia per incrementum temporis tam in domo

---

Wiersz 2 socrum„ sororem *I, II.* — 4 advolant„ avolant *I—III.* — 4 procerum„ procerorum *I, II.* — 9 factum„ notum f. *I—III.* — 10 oculum„ cetum *I—III.* — 11 igitur ecclesie„ ecclesie igitur *I, II.* — 16 potenciam„ potencia *I, II.* — 17 humanam„ habitam *I, II.* — 18 Cum„ nam *I, II.* — 19 matri„ mater *I, II.* — 23 imminentis„ imminentibus *I, II.* — 28 domo„ dono *I, II.*

[1]) Zgadzałoby się to prawie z wiadomością w roczniku kapitulnym, według której Bolesław urodził się r. 1226 a zaślubił Kunegundę w r. 1239. Zob. Mon. Pol. hist. II, 802 i 803, przyp. 9.

habitacionis materne quam in religionis augmentacione probantur fore completa. Tandem iam partui vicina contra sentenciam scripture dicentis: In dolore paries [1], eo partus tempore toto solacii gaudio modo interminabili perfundebatur; nam puella, quam est enixa, non more lavatur, sed super naturam puritate inestimabili claruit. Non enim locione puerorum more naturaliter nascencium indigebat, nam miraculose extra locionem fonte lacrimarum ipsius sancte Kynge corpusculum ex toto perfundebatur et loco locionis naturalis totum lacrimarum imbre rigabatur. Et quia, qui sanctus est, sanctificatur adhuc . . . . . nam consuetudinis erat, [que], ut refertur utique divinitus inspirata, in domo eiusdem regis Bele ab ipsa consorte ipsius impetrata [erat], ut nullus infantulus ex stirpe regia natus ablactaretur, nisi prius corporis Christi tradicione infantulo calix porrigeretur, post cuius calicis suscepcionem ianua regni celestis eisdem infantulis pateret. Cum igitur eadem die nativitatis eiusdem infantule sacrum baptisma ministrarę deberetur manibus cuiusdam episcopi eam baptisare cupientis, non sine magno, mirabili prodigio primam vocem protulit dicens dicto: Ave regina celorum, [mater regis] angelorum etc.[2]; amodo nullam vocem locucionis emisit, quousque nature modus concessit. Quo peracto calix dictus ad bibendum prius, quam quicunque cibus, eidem infantule est oblatus, in cuius, ut videtur, pretextu non consuetudinis morem, sed sacramenti sumpcionem figuraliter percepit. Tandem puella ablactata more beati Nicolai non bino in hebdomade die, sed solum tempore divini officii, cum more consueto missa coram personis regalibus celebraretur, eo in tempore nunquam sompnum capiebat neque cibum postulabat, sed pocius devocioni dedita oculos in celum semper tendebat; multique eam ab eadem consuetudine per varios ludos avertere nitebantur, ipsa vero spiritu sancto inspirata cunctas temptacionum vanitates modo indicibili superabat oculosque suos ad cunctorum opificem indesinenter dirigebat. Singulariterque consuetudinis regie extitit, prius missam singularem celebrare; que cum coram infantibus more consueto diceretur, hec felix Kynga lacrimarum fonte ex cordis devocione inenarrabiliter perfundebatur ita, ut celesti imbre ex toto perfundi videretur et

Wiersz 1 probantur„ probatur *I, II.* — 4 quam„ que *I.* — 5 enim„ cum *II.* — 6 extra locionem„ ex nocione *I, II.* — 6 fonte„ fortem *I, II.* — 8 sanctificatur„ sanctificetur *I—III.* 9 Bele„ Bela *I, II.* — 9 impetrata„ impetratum *I—III.* — 10 nullus„ ullus *III.* — 10 infantulo„ in infantulo *I, II.* — 18 sumpcionem„ suscepcionem *I, II.* — 19 hebdomade„ hebdomada *I—III.* — 20 personis„ pueris *I, II.* — 25 consuetudinis„ consuetudini *I—III.* 26 prius„ pueris *I, II.* — 26 singularem„ singulare *I, II.* — 27 cordis„ corde *I—III.* — 28 videretur„ videbatur *II.*

[1]) Księga rozdziałów III, 16. [2]) O tem wyrzeczeniu wspomina także kronika wielkopolska pod r. 1238. Mon. Pol. hist. II, 560.

quociescunque „Iesus", hoc nomen dulcissimum in salutem per Mariam toti mundo editum, nominare felix Kynga audiebat, ex devocionis affectu tota in se immutabatur ac gaudii alacritate plenius respersa, contra morem puerorum in cunis iacencium quasi oscitando, os ipsius cum verba promere non posset, diligencia cum summa lingua delingebat, ut hiis signis nomen salvificum quodammodo honorare videretur et summis precordiorum indiciis, quod natura non capiebat, effectum monstraret. Cum autem organa more naturali gressum preberent, beata infantula omnes suas consodales ad capelle ingressum sub pretextu puerilis solacii invitabat ipsaque ludos lascivie evitans predictamque capellam ingrediens oracioni cum summa devocione vacabat solaque devocioni insistens sub specie solacii cunctas puellas nunc accitando, nunc ad genuflexiones, nunc ad neniarum prostraciones sollicite incitabat sic, ut videretur omnes actus suos ante racionis usum omnium directori ferventer commendare. In hiis ac similibus perfeccionis operibus infra quinquennium a die nativitatis sue in domo paterna sese melior existens, indesinenter proficiebat. Fit ergo dicte domine Grymislave ineffabile gaudium ex signis et nutibus sponsi et sponse, voluntatum ac morum incredibili unione; nam Dei pietas hoc in eis operata est propter castitatis perfeccionem in utroque, usque ad extrema inter se observanciam pleniorem. Ergo, ut premissum est, cum in terra Polonorum gaudium gaudio cumularetur, dotalicium Kynge felicis ad quadraginta millia marcarum se extendebat, quia patri et matri carior habebatur; racione cuius non solum sponso, verum eciam universo populo se caram reddebat. Bone igitur indolis puer felix Kynga cum quinque esset annorum, sub obediencia socrus sue de virtute in virtutem proficiens, puellas singulas verbis dulcifluis inclinabat, ut oraciones singulares Deo ac matri sue Marie devoverent, ut ludere licenciarentur, licet prima devocionis sue intencio fuerit pro bono statu et casta puritate, quam tam corpore quam mente usque ad finem vite sue tota cordis intencione observare satagebat.

Wierss 1 nomen„ nomine *I, II.* — 2 devocionis„ devocione *I—III.* — 3 gaudii„ gladii *I.* 3 plenius„ plenis *I—III.* — 3 cunis„ cuna *I.* — 4 posset„ possit *III.* — 5 delingebat„ diligebat *I, II.* — 5 salvificum„ salutificum *II.* — 7 naturali„ natura *I, II.* — 7 infantula„ infantule *I.* — 9 ludos„ ludus *I, II.* — 11 neniarum„ veniarum *III.* — 12 omnium„ omni *II.* 12 directori„ direccioni *II, III.* — 14 proficiebat„ perficiebat *III.* — 16 in eis„ magis *II.* 17—18 observanciam„ observancia *I, II.* — 18 premissum„ promissum *II.* — 18 cum„ *nie ma I, II.* — 19 cumularetur„ tumularetur *II.* — 20 quia . . . carior„ pueris pater et mater carior *I, II.* — 20—21 sponso, verum„ sponsorum *I*; sponsorum sed *II.* — 21 caram„ Kyngam *II.* — 22 socrus„ sororis *II.* — 23 inclinabat„ inclamabat *II.* — 23—24 singulares„ singulas *III.* — 25 fuerit„ fuit *III.*

Si quando vero ludere licenciabatur, vestibus magis preciosis induebatur, quas ex intencione genuflexionibus variis modisque diversis destruebat, ut tali occasione posset eas facilius pauperibus erogare. In omnibus eciam ludis sibi difficiliora eligebat, ut corpusculum laboribus affectum cogeret spiritui servire, nunc vehicula cum consodalibus super montem ducebat . . . .; in aliis vero omnibus servituti se subiciens alios sibi preferebat ipsi; infirmantibus autem cunctis obsequium cum maxima devocione exhibebat. Quanto autem devocionis affectu se ipsa Christo copulavit, ex fervore amoris sumitur exemplum. Nam a nativitate sua ut oraciunculas suas plenius et commodius exsolvere Deo posset, habebat ad hoc speciale secretarium et Christi ac beate Virginis imagines, coram quibus devotissime procumbens bis de die ante prandium devotissime insistebat et precipue post completorium usque ad primam noctis vigiliam tota in Christi contuitu absorpta mentis devocione persistebat. Tempore etenim missarum pro nulla causa quantumcunque ardua ab ecclesia discedebat, nisi omnes, quotquot celebrabantur, misse fine debito consummarentur. Sermones vero ac predicaciones attentissime audiebat sic, quod plures oretenus referebat, quia de quolibet sermone aliquid capiebat, quod loco oracionis Christo devote reddebat. Quantum vero ad ieiunia, vigiliam sancti Ioannis baptiste, sancti Ioannis evangeliste, beatorum Nicolai, Martini pontificum, sanctarumque Catharine et Margarete virginum preter alias matris ecclesie vigilias devotissimo venerabatur affectu ita, ut usque ad noctem ieiunaret. Ob quorum eciam reverenciam mille „Pater“ et totidem „Ave Maria“ cum devotis genuflexionibus persolvebat et alias dominas ac domicellas sincera allocucione ad id faciendum inducebat ac prece precioque convincebat. Cumque ab aliis quereret, quid per predicta suffragia a sanctis postularent, singulis singulas responsiones facientibus, quia alique pro bono statu, alique pro fortuna mundi, alique pro sanitate corporis, alique pro diviciis, ipsa vero ait: Ego non pro alio, nisi pro illibate virginitatis conservacione hec omnia converto.

Wiersz 2 destruebat„ destinebat *II.* — 3 facilius pauperibus„ pauperibus facilius *I, II.* — 5 cum„ *nie ma I, II.* — 5 super„ supra *I, II.* — 5 montem„ montes *I.* — 5—6 subiciens„ subiacens *I.* — 6 infirmantibus„ infirmitatibus *III.* — 7 ipsa„ ipsam *I, II.* — 9 plenius„ plenis *I.* — 12 vigiliam„ in gloriam *I, II.* — 12 absorpta„ absorta *I, II.* — 14 quotquot„ quotcumque *II.* — 15 audiebat„ auscultabat *II.* — 19 Catharine„ Katherine *I, II.* — 20 ieiunaret„ ieiunans *I—III.* — 23 convincebat„ conveniebat *I—III.* — 23 quid„ quod *I.* 23 per„ *nie ma I, II.* — 24 postularent„ postularet *I, II.* — 25 pro sanitate„ sanitatè *I, II.* — 26 ait„ agit *III.* — 27 converto„ committo *II.*

V. De domacione corporis sui et castigacione.

Quid autem de domacione corporis referam huius Beate? Nam cum sericeis ac purpureis in domo socrus sue vestibus tegeretur, ipsa autem intus ad carnem more sancte Cecilie de pilis equinis veste asperrima coxas corporis tegebat, quod quasi omni nocte corpusculum suum tenerrimum cruentum reddebat. Sicque in tante penitencie austeritate annum duodecimum complevit.

VI. De nupciarum sollempnitate.

Venit ergo dies, in qua thalamus nupciarum collocatur cum magnificencia regii culminis; ad quas confluunt duces magnifici, principes incliti, archiepiscopi episcopique devoti ac patres reverendi, proceres Polonorum ac aliarum provinciarum strennui, ducisse ac nobilium domine simul cum virginibus aliisque quam plurimis conglomeratis agminibus ad civitatem Cracoviensem conveniunt. Leticie variis ludis dant inicium. Cantantibus igitur organis et nimiis multiplicatis solaciis, ipsa felix ancilla Christi soli Domino decantabat cantica leticie interioris hominis. Quanto plus multiplicabantur tripudia convivarum, tanto magis in felici virgine augmentabantur insignia interne devocionis. Corde enim devoto Christo commendabat virginitatis flosculum, quem marcescere timebat. Clandestine igitur cum sponso separata, sponsus devocione virginis sponse sue inclinatus sic eam alloquitur, pollicens sibi exhibendum, quidquid postulasset ab eo. Illa vero, ut prudens virgo et devota, non aurum et non argentum, non divicias, non provincias, non vestes, non margaritas, non possessiones, non edes, sed in terram prostrata pro toto solacio cordis devote postulat, prece sedula supplicat, ut uterque castitatis illibate puritatem creatori cunctorumque plasmatori uno anno devoveant. Quod pius sponsus nutu annuente spondet sponse devote, peticionis affectum tota cordis intencione memoratum annum cum castitatis puritate totaliter ac inviolabiliter observare ac hoc secretum nullatenus nulla necessitate, nullo nutu nulloque signo detegere nec cuiquam mortalium ullo modo reserare. Quo promisso audito et firmato sponsa

---

Wiersz 3 de domacione„ de macione *I, II.* — 6 in tante„ intente *I, II.* — 7 penitencie„ prime *I.* — 13 Polonorum„ populorum *I, II.* — 14—15 quam plurimis„ quam plures *I, II.* 15 conglomeratis„ conglobinatis *I—III.* — 16 variis„ variisque *II.* — 18 virgine„ virgines *II.* — 20 Clandestine„ clamdestine *I.* — 22 quidquid„ quidque *I*; quidcumque *II.* — 24 margaritas„ margaretas *III.* — 25 devote„ devoto *I.* — 26 uno anno„ *nie ma I.* — 26 devoveant„ devoverant *I, II.* — 29 nulla„ ulla *I, III.* — 30 mortalium„ moralium *I.* — 30 ullo„ nullo *I, II.* — 30 firmato„ terminato *II.*

devota alacritate gaudii sedulius respersa multiplicat ieiunia, auget orandi spacia, cumulat devota suffragia. Nam . . . si unum de multis referam: Cum post sacras ac sollempnes nupcias in Corczyn in Nova civitate cum socru sua moraretur, ubi fratrum minorum conventus[1] habetur, licenciam devote petebat, ut eam devota socrus cum puellis in alia quam in domo sua dormire permitteret; qua annuente totam illam noctem in omni devocione expendebat et cum quadam domina nomine Preczslava aliisque, quas precio conducebat, nec non Michulone pedagogo suo in Corczyn ad ecclesiam sancti Nicolai tempore, quo hiems algoribus horrida, frigoribus hispida terram stringebat, nudis pedibus concita properabat; omnibusque sue devocionis affectibus completis ad maximum spacium domum remeabat. Contigit autem quadam vice, ut eam socrus dicta in puellarum domo existimans sollicite perquireret, qua non inventa turbacionis more cepit angustiari, quod Micul predictus memorati secreti conscius percipiens, veloci cursu cepit festinare ad ecclesiam, ubi sancta domina devotis oracionibus vacabat vestigiisque sanguineis iter respersum cruoris de pedibus e vestigio rubricato . . . eam in ecclesia memorata, mente suspensa ad Deum, in oracione invenit. Quam cum verbis contumeliosis affecisset dicens: O domina, ruina capitis mei es cum tuis occupacionibus et discriminibus variis; que quasi a sompno surgens ipsum benigne consolabatur dicens: Ne timeas, nam Deus diligentes se consolatur, confirmat ac protegit. Sicque nebula celesti eos protegente, orto iam sole, sed nullo vidente, civitatem ingrediuntur omnique suspicione divinitus semota, una cum socru sua ad missam procedit leta, ecclesiam ingreditur Deoque gracias referens devota efficitur. Et ex relacione fidedignorum accepi, quod, ad quamcunque ecclesiam nocte furtim veniebat, ostia ecclesie nunquam adeo sic fortiter fuerunt obserata, quin ministerio angelico sibi aperirentur. Quod, ut videtur, a miraculo non vacabat eximio. Sic hunc annum in omni castitate devocionisque fervore una cum suo contorali compleverunt.

Wiersz 1 sedulius„ sedulis *I—III.* — 2 cumulat„ tumulat *I, II.* — 4 habetur„ haberetur *II.* 5 cum„ *nie ma I, II.* — 7 Preczslava„ Preclava *III.* — 7 quas„ quos *III.* — 8 Corczyn„ Chorczyn *I.* — 9 terram„ terrarum *II.* — 10 contigit„ contingit *II.* — 21 missam„ missarum *I, II.* — 22 Et„ et ut *I—III.* — 23 nocte„ noctem *I.* — 24 fuerunt„ fuerint *I.* — 24 obserata„ obsecrata *I, II.* — 25 vacabat„ natabat *I. II.* — 25 in omni„ novum *II.*

[1]) Kościół Franciszkanów założył roku 1248 Bolesław Wstydliwy. Starożytna Polska II, 345.

VII. De obtentu castitatis secundi anni.

Tandem anno secundo ducem devotum verbis dulcifluis alloquitur dicens, ut ob reverenciam matris misericordie virginisque gloriose hunc annum secundum modo simili in omni puritate ab utroque esse observandum. Quo ob ipsius devotam precum instanciam annuente, sponsa devota gaudio indicibili exhilarata non tam pro sua, quam eciam pro devoti ducis casta intencione puraque conversacione Dei misericordiam devotis oracionibus flagitat, bonum in melius auget, elemosinis largioribus se ipsam exercet nec non et infirmorum obsequiis se promptam exhibet, sic nimirum, quod et leprosis dulce et humile servicium prebebat domosque ipsorum devote visitans educit vulnerum putredinem, abstergit suo peplo saniem, ligat ipsorum vulnera, impensa denique cum devocione elemosina, osculo eorum pedibus et aliis ulceribus humiliter exhibito discedebat.

Contigit autem quadam vice, quod, cum de Nova civitate Corczyn versus Paczanow cum comitiva sua iter faceret, reperit in via quendam leprosum nimiis vulneribus infectum, sordidum, fetidum et abiectum. Quem cum alii horrore perculsi pertransissent, beata Kynga cernens suum stare fecit vehiculum hominemque sic despectum suis complexans manibus et ad se in currum recipiens ancillarem sibi prebebat obsequelam. Quod cetere domine ac puelle cernentes, horrore quodam ac nausea obvolute ceperunt eam despicere ac eidem submurmurare, detrahere variisque cahinnis ipsam vituperare dicentes: Sciatis veraciter, domina, quod non solum in cibo et potu, verum eciam in omni conversacione te detestando, nolumus tibi communicare. Que Deo plena, totum vertens solacium non tantum ab istis, verum eciam a multis simillimis operibus manum piam non relaxabat. Cum autem quandam dominam nomine Preczslavam horrore plenam felix Kynga sub specie solacii osculata fuisset, os ac facies eius in tantum intumuit, ut quasi lepra percussa videretur. Que terrore maximo concussa eiulare cepit clamorose, beatam Kyngam obiurgando; ipsa vero pacientissime sustinens, secundario sibi osculum impressit et illico totus tumor lepre evanuit; quod factum stuporem non modicum

---

Wiersz 1 obtentu„ obtantu *I*; optatu *II*. — 1 secundi anni„ in alium annum *II*. — 3 misericordie„ Marie *I, II*. — 5 devotam„ devota *I, II*. — 6 indicibili„ indicabili *I, II* — 6 tam„ tamen *I, II*. — 9 infirmorum„ inferiorum *I*; in filiorum *II*. — 10 prebebat„ prebeat *I*. — 15 Paczanow„ Paczonow *I*. — 17 pertransissent„ pertransisset *I*. — 20 submurmurare„ sub murmure *I, II*. — 21 dicentes„ dicens *I*. — 24 piam„ suum *II*. — 25 Preczslavam„ Preclavam *III*. — 26 ut„ ac *I, II*. — 29 stuporem„ stupore *I, II*.

in cordibus audiencium et videncium generavit eamque in operibus perfeccionis plenius confirmavit.

Cum autem quadam vice in Sandomiria more consueto leprosorum domum visitare vellet, invidi inimici astucia ipsam per canum innumeram multitudinem a bono opere repellere cupiente . . . felix namque domina crucis signo pectus suum muniens, pallio suo rabiem ac seviciam ipsorum canum modo indicibili domavit sibique ac comitive sue securitatem prestitit opusque devocionis consuete diligenter complevit.

Item accidit de porcorum apparicione in eadem causa visitacionis leprosorum ibi in Sandomiria[1].

Item in Cracovia de predonibus in simili negocio visitacionis leprosorum[2].

VIII. Quantam molestiam pro obtentu castitatis tercio anno habuit. Hic nota.

Completis igitur annis duobus pro continencia castitatis impetratis, ducem humillime aggreditur, ut racione prosperitatis ob devocionem sancti Ioannis baptiste tercium annum cum pudore castitatis custodirent. Commotus dux et ipsam thorum matrimonii mendaciter subterfugere opinans, eidem indignatur. Tandem fere medio anno eidem sancte materiam tribulacionis ministrat, se patenter pollicens aliis feminis familiaritatem ostensurum. Confessorique suo secrete misterium pandens precatur, ut ipsam ad sue voluntatis complementum inducat. Quam confessor modis variis angariat et ad obediendum ducis imperio ipsam multis exemplis inducit. Quibus omnibus felix sponsa viriliter resistens, hostis antiqui versucias a se fecit fugere. Dux autem quandam dominam nobilem mandavit sibi intencione mali propositi adduci. Felix namque domina hec omnia suis devotis oracionibus superavit. Et quia ipse dux contra dominam felicem sic provocatus, sibi loqui dedignabatur,

---

Wiersz 1 generavit„ gravavit *II.* — 1 operibus perfeccionis„ faccionis operibus *I, II.* — 4 ipsam„ *nie ma I, II.* — 5 a bono„ ipsam a bono *I, II.* — 5 bono„ bone *I.* — 5 repellere„ *nie ma II.* — 5 cupiente„ cupientem *I—III.* — 5 pectus„ pectum *I.* — 7 consuete„ consueto *I—III.* — 11 Item in„ item de *I, II.* — 14 Quantam molestiam„ quanta molestia *I, II.* — 14—15 tercio anno„ tercii anni *I, II.* — 15 habuit„ hinc *I.* — 15 habuit. Hic nota„ *nie ma II.* — 18 et„ in *II.* — 19 subterfugere„ subtergere *I.* — 21 ostensurum„ se ostensurum *I, II.* — 21 misterium„ ministerium *I, II.* — 21—22 precatur„ predicatur *II.* 25—26 mali propositi„ propositi mali *I, II.*

[1]) Ob. Długosza vita s. Kingae 53. [2]) Ob. Długosza vita s. Kingae 54.

ipsa se totam proteccioni sancti Ioannis contulit. Et ecce mirabile dictu! [in] vigilia eiusdem sancti Ioannis baptiste ea orante et devotis oracionibus insistente, apparuit ei in visu beatus Ioannes promittens sibi, quia, quidquid in nomine ipsius pecierit, optato cum effectu a Deo obtinebit: Et hoc erit tibi pro signo certitudinis; in Civitate Nova dicta Corczyn te de ecclesia egrediente, dux tibi occurret, te dulciter salutando et manum propriam tibi porrigendo et quidquid ab eo postulaveris, procul dubio obtinebis. Et hec omnia exitus rei comprobavit. Propter quod factum domina felix sancto Ioanni vovit, quod, quicunque debitor, cuiuscunque est excessus, in vigilia eius veniam postulasset, effectum debitum consequeretur. Hoc habito duas dominas semper in dormitorio ponebat, que, quam cito dux obdormiret, eam ad oracionem excitarent. Quadam vice cum inopinate corpus ducis camisia foraminosa tetigisset, albugineam amovere cupiens, ipsum excitavit. Qui sinistra intencione dominam increpavit. Quo facto turbata statim in mane dominabus patefecit, que dixerunt ad invicem: O qualis ista coniunx est, que nec pedem nec minimam particulam nudam corporis ducis sui vult videre. Que omnia indicant castitatis observanciam pleniorem. Et cum eandem materiam dux militibus suis in mane referret, turbacio exoritur racione prolis future, qua carere opinabantur.

Missas vero quandoque triginta cum summa reverencia et devocione auscultabatur; vesperas nativitatis Christi eciam in via precio exhibito nunquam obmittebat. Silencium de nocte semper tenebat ita, ut nec ad ducem loqueretur. In oracione sedula hiis annis et precipue feria sexta indefessa persistebat, oracionibus autem peractis ad recipiendam disciplinam flagellum de ferro nodosum ad hoc habebat. Idem sabbatho faciebat.

Quadam autem vice cum dux cum Tataris [et] scismaticis conflictum habere deberet[1], ipsa de ducis sanitate et prosperitate sollicita in oracione constituta, vocem audivit dicentem sibi: Nos, inquam, ad tue precis instanciam missi sumus

---

Wiersz 1 *Po* „Ioannis“ *nastąpiło w III* „baptiste“, *co jednak wykreślono*. — 1 dictu„ dicti *I, II.* — 3 in visu„ *nie ma II.* — 4 pecierit„ pecieris *I—III.* — 6 et„ in *I, II.* — 9 est„ et *I, II.* — 9 postulasset„ postulans *II.* — 9 effectum„ affectum *I, II.* — 10 consequeretur„ consequetur *II.* — 11 cum„ *nie ma I, II.* — 12 tetigisset„ tegisset *II.* — 12 albugineam„ albugine oui *I—III.* — 13 qui„ quam *I.* — 13 turbata„ turba *I, II.* — 19 quandoque„ quinque *I.* — 20 vesperas . . . eciam„ Christi eciam vesperas nativitatis eciam *III.* — 23 ad„ et *I.* — 25 conflictum„ confluctum *I, II.*

[1]) Długosz: Vita s. Cunegundis 108—111 odnosi ten wypadek do bitwy zaszłej w r. 1266 pod Piętką z Rusinami pod wodzą Swarna. Ob. Rocz. kap. pod r. 1266.

ad tuam obsequelam. Qui et exercitum ducis contra inimicos suos direxerunt, qui in predicto exercitu in vestibus albis apparentes cedem quam maximam in hostibus fecerunt. Quorum nomina Gervasius et Prothasius habebantur. De exercitu vero ducis nullus captus nullusque morte interiit.

IX. De oblacione offertorii et bonorum operum.

In epiphania Domini tres marcas auri Christo offerebat; in die palmarum in ecclesia, ubi officium audiebat, vestem, in qua tunc existebat, ob reverenciam crucifixi de ecclesia exiens ad offertorium mittebat; in die autem cene quadraginta pauperes pascebat, lavabat, vestiebat. Unum vero ex ipsis puerulum pauperem singulariter assumebat, cui ad morem Marie Magdalene pedes lacrimis rigabat, capillis capitis sui tergebat, balsamo ungebat osculoque pedibus eius prestito elemosinam copiosam in sinu ipsius abscondebat. Item quandocunque claustrum ad sanctam Salomeam ordinis sancte Clare ex devocione intrabat[1], veste preciosiori induebatur, quam sororibus ob amorem Iesu Christi offerebat. Contigit etenim, ut unam dominam vite remisse claustro traderet, ea dicente, quod lupus traditur inter oves. Beata quoque Kynga ore prophetico sancte Salomee dixit: Sciatis hanc in proximo pre aliis pluribus esse vita ac moribus perfecciorem. Quod eventu rei in posterum claruit.

Modum autem hunc habuit consuetudinis devote, quod, cum per terram regni sui iter faceret, tante devocionis existebat, quod, ubi ecclesiam cernere poterat, in cuius sancti honore esset, inquirebat offertoriumque devote mittebat. Et si ecclesiam in honorem virginis gloriose edificatam didicisset, omni vectura relicta, nudis pedibus per spinas et tribulos, per petrarum et veprium acutissimas duricias, colliculos ac monticulos preceps conscendebat, ibique oracioni procumbens terram lacrimis irrigabat ita, ut eciam nives liquescerent geluque dissoluto gramina viridia

---

Wiersz 1 Qui„ Que *I, II.* — 1 direxerunt„ direxit *I, II.* — 11 pauperem„ pauperum *I.* — 13 eius„ *nie ma I, II.* — 17 traderet„ tradere *I, II.* — 19 vita„ vitae *III.* — 22 devocionis„ devocionibus *I.* — 26 preceps„ precepit *I, II.* — 26 procumbens *samiast* incumbens *powtarsa się częściej.* — 27 viridia„ nuda *II.*

[1]) W Zawichoście założył Bolesław Wstydliwy r. 1257 klasztor Klarysek, które się następnie w r. 1262 przeniosły do Skały w powiecie olkuskim. Stamtąd przeniesiono ostatecznie zakon do Krakowa do św. Andrzeja roku 1320. Zob. kod. Mał. nr. XLIV, LVII i CLXIII.

apparerent. Completisque oracionibus sue devocionis asperiorem regressum per spinas et tribulos tendebat et pedes suos delicatos ita spinarum ac veprium aculeis vulnerabat, ut vix domicelle ac domine non sine nimia compassione et tristicia evellerent, ea leta et hilari per omnia existente.

Item cum in Skarzeszow[1] multum mane vellet ecclesiam ingredi causa oracionis, apparuit ei demon in specie vetule ingentis magnitudinis sic, ut caput in aere teneret et ecclesie magnitudinem excederet. Clamore itaque inter ceteras continuo pre timore exorto, felix Kynga signo crucis edito, mox in fugam umbram hostis antiqui convertit et ianuas ecclesie absque ulla clave sibi et omnibus suis patefecit.

X. De miraculis in Hungaria ex presencia ipsius virtutis factis.

Contigit autem quadam vice felicem dominam visitacionis parentum causa Hungariam ingredi, ubi clemencia divina per eius merita miracula declaravit. Primum est omni recitacione dignum. Nam cum a patre suo, domino rege Bela unam fodinam salis sibi dari peciisset et eo benignissime annuente id promeruisset, stans super predictam foveam sibi assignatam felix Kynga invocataque divina gracia annulum suum in ipsam foveam proiecit. Post multum vero temporis cum fodine in Bochna diocesis Cracoviensis foderentur, in prima fovea in una salis banca predictus aureus annulus est repertus. Quem videns felix domina et suum esse recognoscens, Deo gracias egit, qui semper mira diligentibus operatur[2].

Item mater eius[3] cum sincera dileccione ordinem predicatorum amplexata diligeret, oracionibus devotis sancte Kynge filie sue superata, ordini fratrum minorum adhesit eumque sincere diligens demum in choro Strygoniensi tumulata requiescit.

Wiersz 2 ac„ et *I, II.* — 4 evellerent„ evellebant *I—III.* — 5 in„ *nie ma I, II.* — 5 Skarzeszow„ Sczaresow *I*; Skarzesow *II.* — 5 vellet„ vellent *III.* — 6 ei demon„ demon ei *I, II.* — 6 ingentis„ ingente *I, II.* — 8 fugam„ figuram *I, II.* — 17 omni„ omnium *II.* — 19 super„ supra *I.* — 19 predictam foveam„ foveam predictam *I, II.* — 21 diocesis Cracoviensis„ diocesi Cracoviensi *I, II.* — 25 diligeret„ diligenter *I, II.* — 26 Strygoniensi„ Stregoniensi *I*; Stengoniensi *II.*

[1]) Skaryszów, miasteczko pod Radomiem. [2]) Zob. Szajnochy (ś. Kinga) sposób objaśniania tego wypadku. T. I, 26—32. [3]) Marya.

Item patrem suum a faucibus mortis mire liberavit. Cum enim in convivio cuiusdam comitis nomine Pauli rex debebat interfici, felix Kynga robore Altissimi suffulta, ad gladiatores ingressa, triginta enses manu nuda a maleficis eruens, eos suis militibus tradidit et patrem dextra sua de medio inimicorum eduxit.

XI. De reditu suo in Poloniam.

Cum Poloniam rediisset, se ipsam omnino deprimens, vitam austerrimam actitabat. Nam tempore hiemali sola clamide amicta in oracione persistebat. Tempore autem veris et estus, veste asperrima et pellibus corpus suum domabat. Et in quocunque clenodio aut veste commendabatur, totum illud Deo dedicabat ita, quod eciam quandam coronam, quam ad ecclesiam transeundo ferret, illico ipsam de capite suo deponens pro fabrica sancte crucis assignavit. Insuper dum de corporis elegancia commendaretur, diversimode faciem suam deturpabat, interiorem pulchritudinem Deo committendo. Et quod maius videtur, quia tempore vite ducis sui licencia petita et obtenta, in manibus ministri tunc missam modulantis professionem sacram regule beati patris Francisci cum cordis devocione apud minores in Cracovia suscepit sicque sub obediencia confessoris constituta, tunica et corda professionis sue nunquam caruit, omnemque religionis obedienciam, castitatem ceterasque austeritates tanquam perfecta religiosa humiliter exercuit.

XII. Sequitur miraculum.

Cum autem adhuc ante professionem dominus dux ei precepisset omnino prohibendo, ne ieiuniis corpus suum in tantum afficeret, sed pocius carnibus et ferinis delicatis recrearetur, contigit, ut ea piscem comedente et aquam bibente, nuncius speculator ad videndum a duce dirigatur, qui videns eam aquam bibentem et piscem comedentem retulit duci. Dux vero extemplo ad eam ingreditur, accipiens ante ipsam piscem gustat et carnes reperit delicatas; aqua eciam gustata vinum preciosum in ore sentit. Et extunc consensit devotus in omni devocione sponse sue. Hec revera est commutacio dextere excelsi.

Wierss 3 manu„ manum *I.* — 3 nuda„ unda *I*; una *II.* — 4 dextra„ dextera *I, II.* — 8 rediisset„ reddisset *I*; redigisset *II.* — 9 actitabat„ accitabat *I, II.* — 9 sola„ solo *I, II.* — 25 in tantum„ in cautum *I.* — 27 speculator„ spiculator *I, II.* — 29 reperit„ ceperit *I*; cepit *II.* — 30 in omni„ nomine *II.*

XIII. De esu carnium.

Denique cum ex obediencia confessoris sui in mandatis reciperet, quod carnes comedere pro confortacione corporis sui deberet, carnes eciam ferine in saporem piscium vertebantur, quod a quibusdam secreta eius servantibus est veraciter probatum. Et quoniam ex consuetudine devocionis sue calceamento non utebatur et cum confessor suus ex compassione sui sibi preciperet, ut calceos deferret, ipsa predictos calceos subdeferebat. Cum autem in pedibus eos deferre cogeretur, sub solia amovebat, ut sic nudo calce transiret; soculos ad id preparatos in quantitate unius digiti sibi consuens deferebat.

XIV. De obediencia confessori.

Quibus omnibus confessor cognitis, in terra ipsam sedere precepit calceos in collo tenentem soculisque in pallio ante ipsam existentibus. Ipsa vero hec omnia, ut vere obediencie filia, diligenter sustinuit pro omnibus Deo grates referendo. Moris etenim sibi erat a mane usque ad horam prandii missas audire ac oracionibus devotis instantissime insudare; post prandium vero quidquid manibus suis poterat, totum ad honorem Christi ad altare offerebat. Vixit autem cum domino duce, sponso suo devoto, in omni castitate et perfeccionis opere quadraginta annis.

XV. De decessu ducis.

7 Grud. 1279 10 Grud. Tandem piissimo duce universe carnis viam ingresso, mox felix domina habitum ordinis beati Francisci non modica cum devocione assumpsit in die beati Melchiadis, funere ducis in feretro existente. Fit autem nobilium concursus fitque luctus et planctus universalis omnium super morte et funere domini ducis sui statimque omnium nobilium fit humilis peticio ad felicem dominam, ut solita pietate miseracionis sue eos deserere non deberet, sed regnum tocius ducatus assumeret aut aliquem nomine suo substitueret; indicibili enim gracia erga eam racione sue devocionis afficiebantur. Ipsaque petitis induciis, ut in veste viduali inter eos appareret, domum cuiusdam religiose nomine Marthe ingressa ibique cum sorore sua

---

Wieres 3 ex„ *nie ma I, II.* — 4 corporis„ capitis *I—III.* — 4 eciam„ etenim *I, II.* — 5 quoniam„ qui *I, II.* — 8 cogeretur„ cogeret *I.* — 9 ut„ et *I, II.* — 9 calce„ calle *I—III.* 27 omnium nobilium„ nobilium omnium *II.* — 29 assumeret„ assumpserent *I, II.* — 30 aut aliquem„ autem aliquid *I, II.* — 31 induciis„ indiciis *I.*

nomine Iolenta maioris Polonie ducissa[1], accepto domini ducis linteamine per medium sciderunt et inde peplis humilibus factis capita sua velaverunt et sic velate per totum chorum fratrum minorum in Cracovia [transierunt] ad peragendum exequias funeris ducis Boleslai. Quas ut viderunt milites ac omnis cetus populi flevere planctu magno dicentes: Ve, ve nobis, quia utroque principe orbamur hodie, duce per mortem et domina ducissa per ordinis assumpcionem. Sicque geminatus dolor crevit in populo. Felix namque domina in sola tunica, saga et pallio gracillimo contecta, totam noctem illam circa funus ducis sui corporis insompnem deduxit, deprecans devotissime cum nimia lacrimarum effusione pro salute anime eius. Mane itaque facto tum iam singultu depresso frangebatur, gene faciei sue profluvio lacrimarum scindebantur et ex nimio fletu panniculi peplorum madefacti in viridem colorem vertebantur. Sepulto autem devotissimo duce Boleslao, cum iam domum de ecclesia reverteretur, manicis inclinatis sanguis nimius de ipsius corpusculo frigore ac aliis laboribus macerato abundantissime manavit. Ordinata quippe cum debita magnificencia sepultura ducis sui elemosinaque copiosa per omnes ecclesias pro anima ipsius distributa, statim in territorium Sandecense, quod pro dote sua a domino duce felicis memorie impetraverat, profecta est cum suo speciali comitatu. Cumque in Sandecz venissent, mox, quod ante in pectore suo gerebat, ad laudem Dei enititur et in palam facto deducit. Nam cum omni devocionis sue instancia claustrum sanctimonialium ordinis alme virginis Clare in ipsa civitate Sandecz construxit. Ad quod cenobium ad serviendum Deo omnipotenti et beate Marie virgini et glorioso confessori beato Francisco virgines nobilium, imo ducum et eciam simplicium quam plures ibidem congregavit. Et ut commodius et devocius oracionibus vacare possent cum pro anima ducis sui domini Boleslai, cum pro communi bono terre et tocius christianitatis, tum eciam pro animabus parentum, propinquorum, benefactorum et omnium fidelium defunctorum et ut contemplacioni devocius insistere possent et pro ipsius felicis domine salute utriusque hominis, pro victu quotidiano et ceteris communibus vite necessariis dotavit

---

Wiersz 1 Iolenta„ Lolenta *I.* — 2 sciderunt„ scinderunt *I, II.* — 7 saga et„ sageti *I—III.* 8 funus„ funum *I, II.* — 10 tum„ cum *I, II.* — 10 singultu„ singuli *I, II.* — 10 depresso„ depressi *I, II.* — 10 frangebatur„ frangebantur *I, II.* — 11 profluvio„ pre fluvio *I, II.* 13 reverteretur„ reverterentur *III.* — 13 sanguis nimius„ sanguineus *I, II.* — 15 elemosinaque„ elemosinamque *I.* — 18 Sandecz„ Sądecz *tak ma sawsse III.* — 19 et„ *nie ma I, II.* — 21 Ad„ et *I, II.* — 27 et pro„ pro *I, II.*

[1]) Już wtedy także owdowiała po śmierci męża swego Bolesława, który zmarł dnia 7 Kwietnia r. 1279. Zob. Rocznik kap. pod r. 1279.

claustrum premissum magnis ac certis reditibus[1]. Primo et principaliter legavit 1
sibi eandem civitatem Sandecz cum teloneo et omnibus suis quibusvis reditibus; demum omnes villas cum censu et cum tabernis, cum pratis et cum omnibus utilitatibus, fructibus, serviciis; insuper contulit omnia molendina in utroque fluvio

---

[1]) Ponieważ tekst przywileju fundacyjnego klasztoru sądeckiego znany jest dotychczas tylko z Długosza „liber beneficiorum" III, 358—360, podaję go tutaj w całości według kopii znajdującej się w procesie kanonizacyjnym ś. Kingi powyżej dokładnie opisanym, a to tem bardziej, że w tekscie Długosza znachodzę niektóre ważne opuszczenia nietylko słów pojedynczych, ale nawet wiersza całego wyliczającego świadków.

In nomine Domini nostri Iesu Christi. Amen. — Abundante hominum malitia, non tantum ea, quae ad commodum mortalium, verum etiam quae ad divini et aeterni Dei fiunt gloriam et honorem, saepius infirmantur, si non scripto testium ac testimonio literarum perenniter sint firmata, eapropter et praesentes noverint et futuri, quod nos Cunegundis, relicta domini Boleslai, felicis recordationis quondam ducis Cracoviae et Sandomiriae, domina et princeps de Sandecz, pie considerationis intuentes oculo exactaque diligentia perpendentes nil adeo proficere* in illo novissimo examine districto nec posse placatum facere illum districtum iudicem, qui vitam iustis et mortem impiis dat aeternam, quantum opera misericordiae, quae tunc sola suos comitantia actores aeternae beatitudinis ianuam introducunt**, cenobium seu claustrum sanctimonialium ordinis sanctae Clarae ad Dei gloriam et sanctae Dei genitricis Mariae ac beati Francisci, gloriosi confessoris, honorem nec non sacrae religionis propaginem ac pro salute animarum tam nostri praefati mariti quam nostrae, in ipsa civitate Sandecz fundandum statuimus et etiam construendum, certas personas videlicet dominam abbatissam et cum collegio et conventu sororum dicti ordinis inibi statuendo, ut deposito liberae voluntatis arbitrio serviant die noctuque Domino in timore et ambulent in sanctitate et iustitia coram Christo, abnegantes se et sua, eligendo potius per arctam viam et angustam portam vitae ianuam introire. Unde non immerito huius temporalis vitae necessariis sunt iuvandae, ut eo devotius, quo quietius Domino famulentur sibique proficiant per vitae meritum et aliis per orationum suffragia et exemplum. Igitur volentes eas in temporalibus non deficere, ut semper in spiritualibus proficiant, donamus, conferimus et titulo perpetuae donationis mera et simplici voluntate irrevocabiliter tradimus praefatam civitatem Sandecz cum theloneo et omni quaestu et utilitate ipsius, nec non has villas et haereditates nostras, quarum haec sunt nomina: Barcice, Golkowice, Kadzca, Łącko, Maszkowice, Czernce, Zarzece, Zagorzyno, Sczeres, Kluchane, Noszacowice, Dubrowa mokra, Podegrodzie, Gostwica, Brzezna, Podrzecze, Kohorowice, Biczyce, Chełmiec, Strzeszyce, Siedlce, Elbina, parvum Swinarsko,

*) Tak ma Długosz; w rękop. proficueri. **) Tak Długosz; w tekscie interducunt.

1 scilicet in Dunaiecz et Poprot et in omnibus fluviis ac rivulis, qui sunt et qui fieri possunt in omnibus hereditatibus ipsius dominii, cum clausuris et omnibus quibusvis instrumentis ad molendina spectantibus; denique piscacionem et in fluviis

---

Wiersz 1 Poprot„ Poprod *I, II.* — 1 qui sunt„ que sunt *I, II.* — 1 qui„ que *I, II.* — 3 instrumentis„ infrumentis *I.*

Bieganice, Myslec, Podoliniec, Przysietnice et Wietrznice cum fluminibus, molendinis, clausuris, piscationibus, silvis, nemoribus, venationibus, mellificiis et cum omnibus utilitatibus et attinentiis earum universis, quae eisdem villis de iure pertinent ab antiquo, cum iuribus et potestatibus, secundum quod nostro dominio subiacebant, damus, inquam, praefato caenobio et conventui iure haereditario pacifice et quiete in perpetuum possidendas, tantummodo hoc excepto, quod pro nostrae subsidio vitae nostrisque necessitatibus ducentas marcas argenti fusi annis semper singulis persolvendas de praefata moneta, quoad vixerimus, reservamus. Praedictas autem civitatem et villas cum iuribus, iudiciis, iudicato, cum utilitatibus et attinentiis supradescriptis tanquam nobis ex donatione propter nuptias vel nomine dotis seu dotalitii facta de iure pertinentes, quasi domina legitima et princeps earundem supradicto caenobio duximus conferendas, tradendo et assignando eas in manus venerabilis in Christo patris nostri fratris Nicolai, ministri provincialis nomine memorati conventus stipulantis et recipientis authoritate reverendi domini Mathaei in porticu sanctae Mariae diaconi cardinalis, tutoris ac defensoris praedicti ordinis beati Francisci, praehabiti confessoris. Nulli ergo hominum liceat hanc nostrae donationis paginam infringere vel ei ausu temerario contravenire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei et dictorum sanctorum incurrat et cum iniquis in praefato examine districto recipiat portionem. In praemissorum itaque omnium evidentiam certiorem praesentem paginam conscribi fecimus et sigilli nostri munimine roborari. Acta haec sunt publice in Sandecz coram magnifico domino Lescone, illustri duce Cracoviensi, Sandomiriensi et Syradiensi, qui tunc est publice protestatus nos posse rite facere praefatam donationem et suo sigillo praesentem paginam etiam roboravit, anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo, indictione septima, infra octavas apostolorum Petri et Pauli beatorum. Praesentibus his: comite Varsio, castellano Cracoviensi, domino Procopio, cancellario praefati domini ducis, comite Pełka, castellano Sandomiriensi, comite Zegota, castellano Lublinensi, comite Martino, castellano Brezensi, et coram his viris religiosis et patribus venerandis, supradicto ministro, fratre Stephano, gardiano Strigoniensi, fratre Boguslao, lectore fratrum praedicatorum, ad concordiam inter dictum ducem et nos faciendam ad instar legati de latere destinato, fratre Ioanne, custode, fratre Boryslao, lectore fratrum minorum et aliis quam multis tam viris religiosis, quam clericis saecularibus, quam etiam militibus et aliis bonis viris.

et rivulis dicti dominii; venacionem vero et mellificia cum omnibus silvis et nemoribus ac generaliter cum omnibus usibus, qui habentur et in posterum haberi poterunt. Hec omnia, ut supra sunt notata, sepius dicto monasterio iure hereditario in perpetuum contulit et privilegiis apostolicis nec non ducum seu principum ac suis propriis firmiter roboravit. Ipsa eciam beata ac felix domina cum omni humilitate et devocione in ipso claustro sub obediencia abbatisse semetipsam collocavit et usque ad extremum sui exitus diem in eodem perseveravit.

XVI. De eius humili et devota habitacione inter sorores.

Cum autem hec felix et beata inter sorores ad laudem Dei per eam congregatas commoraretur, omnibus se non dominam, sed servilem exhibebat personam et quod maius est, ad omnia servicia non tantum divina et ecclesiastica, sed eciam communia suam tenebat hebdomadam ita, ut eciam utensilia quoque humiliter lavaret; quod plura, nam omnes sorores suas in omnibus devotis operibus, in humilitate, pietate, compassione et omni sincera dileccione excedebat. Quod eciam in multis claruit exemplis. Et quia Deo omnipotenti in omni obediencia omnique precum instancia devote servivit, Deus vero ipsam adhuc in ergastulo corporis existentem multis et quam plurimis mirisque decoravit miraculis, prout infra patebunt.

XVII. De disciplina et correccione diversorum.

Tempore autem illo, quo ducatum cum duce suo gubernabat, omnem eciam gentem incultam ab errore ad noticiam veritatis, ab impudico excessu ad pudiciciam revocare nitebatur. Exemplum de domino Petro milite, qui uxore sua abiecta, mulierem vagam adamabat, multis vero passionibus ac vulneribus suam consortem afficiendo apud mulieres serviciales ipsam recluserat ita, quod iam de vita desperans finem expectabat. Quod cum famula Dei didicisset, statim cum sua comitiva ad villam militis properat, dominam inclusam querens. Accersitisque comitibus suis mandat, ut domum dicti militis ingrederentur. Qui tum racione amicicie, tum racione austeritatis et ferocitatis sue, ipsum in medio curie cultello extracto

---

Wierss 2 ac„ at *I, II.* — 2 qui„ que *I—III.* — 3 notata„ vocata *I.* — 5 suis„ *nie ma I, II.* — 5 eciam„ etenim *I, II.* — 6 semetipsam„ semetipsa *I.* — 9 devota„ devoto *I.* — 24 omnem„ omne I. — 24 eciam„ enim *I, II.* — 29 famula„ familia *II.* — 31 Qui tum„ qui *I, III.* — 31 tum„ cum *I.* — 32 ferocitatis„ forcitatis *I, II.* — 32 cultello„ cutello *I, II.*

cernentes, ingredi recusant. Quod famula Dei cernens sola personaliter domum audacter ingreditur dominamque requirens et in medio servicialium ipsam reperiens, verbis consolatoriis reficit. Vagam autem manibus propriis de furno per pedes extrahens, per totam curiam usque ad suum currum traxit. Ipsam currum ascendere nolentem brachiis propriis elevans in currum levavit, quod nullo modo absque Dei iuvamine fieri potuit, cum ipsa domina esset tenerrima, vaga autem mulier pinguis et magna ita, quod annulus in manu sibi frangeretur, qui medium fertonem pensabat auri. Ad nocturnum vero veniens, illa mulier nunquam post apparuit et cum Dei famula requireretur, quo talis mulier devenisset, respondit sub assercione veritatis, [quod] nullum dampnum in corpore haberet, sed ibi esset nutu Dei posita, ubi Deo serviens deinceps nunquam peccabit.

Item contigit de Clara Charonis, cuius maritus quasi racione carens consortem suam minime curabat. Ipsa vero mulier voluptati dedita torum suum depravans, castrimargie vagabunda insistebat. Quod felix famula Dei percipiens curie sue ipsam adiunxit; fitque mulier de bono in melius proficiscens, doctrina et oracionibus famule Dei informata et adiuta, religionem sanctam assumens Deoque serviens devotissima est effecta.

XVIII. Sequitur miraculum.

Item quedam mulier nomine Elisabeth vagabunda et dissoluta ad famulam Dei iam in claustro consistentem venit, quam Dei famula instruens a via mala ad statum perfeccionis convertit. Quam in bono proposito confirmatam ad ordinem recepit. Ipsa vero sese melior existens sanctam vitam actitando multum bone vite est assecuta.

XIX. De operibus misericordie eius.

Denique hec beata famula Dei pupillos cum maxima caritate reficiebat. Nam quandocunque mulierem pauperculam infantulum habere audiebat, expensam pro matre et panniculos infanti pro cunabulis transmittebat. Sepulturas insuper pauperibus cum offertorio devota ordinabat, cereos et cetera funebria cum magna

---

Wiersz 1 famula„ familia *II.* — 1 Dei„ domini *I, II.* — 3 reficit„ reficitur *I, II.* — 5 brachiis„ brachiis ipsam *I, II.* — 5 propriis elevans„ elevans propriis *I, II.* — 6 vaga autem mulier„ mulier vero vaga *I, II.* — 7 quod„ *nie ma I, II*; *przekreślono w III.* — 12 Charonis„ Caronis *II.* — 16 adiuta„ adiuncta *I—III.* — 22 quam„ quem *I.* — 25 assecuta„ affecta *I, II*; effecta *III.* — 29 reficiebat„ efficiebat *I, II.*

compassione exhibendo. Tante etenim compassionis et miseracionis erga pauperes, tribulatos, infirmos, nuditate, fame ac frigore depressos erat, ut omnes brachio appodiacionis sue utcunque consolaretur. Quapropter omnes egentes non dominam, sed matrem pauperum et omnium mestorum eam iam nuncupabant, quia, prout iam dictum est recte, ad omnes misericordie visceribus effluebat.

XX. Miraculum luculentum.

Dum autem fratres *(sic)* duo felicis domine, filii regis Stephani filii regis Bele, nati fuissent, contigit unum scilicet Andream exilium pati, quo relegatus venit in Poloniam ad suam amitam, felicem dominam, ubi per signa a felici domina indicata in balneo a nobilibus per crucis inter scapulas signaculum et mestricis *(sic)* morsum agnoscitur. Qui ad sui fratris instanciam in Nida fluvio inter
1290 Visliciam et Corczyn submergitur per Hungaros deceptus[1]. In Corczyn apud fratres fuit tumulatus, sed ad instanciam felicis domine extumulatur et in Sandecz in
18 Listop. vigilia beate Elizabeth adducitur. Cum igitur ad instanciam sororum famula Dei una cum cetu dictarum sororum pro resuscitacione ipsius Andree oraciones devotas ad Christi clemenciam dirigerent, domina felix in suo oratorio constituta in Deum tota rapitur et oracionibus devotis insistit. Cum igitur voces diverse a sororibus in oratorio dicte domine audirentur, soror Gertrudis iuvenis quidem, sed devota foramen in oratorium faciens vidit felicem dominam lumine celesti amictam. Et increpante eam alia sorore nomine Aldegunde, sibi Dei secretum reserat. Tercia autem sorore nomine Grimislava eis associata, vocem domine trinitatem deificam alloquentem audiunt, responsa omnino non intelligunt. Sicque miraculo conspecto receduńt. Et cum signa resurreccionis in funere cernerent, domina felix ipsum ad pedes tangens dixit: Iace, iace in pace, ne puer terreatur. Signisque vite

---

Wiersz 2 ut„ et *I, II.* — 5 ad„ et *I, II.* — 9 Dum„ cum *I, II.* — 9 autem„ aut *I.* — 9 duo„ *późniejsza ręka dopisała w I* „nepotes". — 9 domine„ domine videlicet Wladislaus et Andreas *II*; *w I dopisała to objaśnienie ręka późniejsza na marginesie.* — 10 relegatus„ relegatur *I, II.* — 12—13 mestricis *I, II* i *Długosz*; mesticis *III.* — 20 audirentur„ audiretur *I, II.* — 21 foramen„ formam *I, II.* — 22 increpante„ crepante *I.* — 23 Grimislava„ Grzimislaua *II.* — 24 audiunt„ audivit *I, II.* — 25 ipsum„ ipsam *I, II.* — 26 ne puer terreatur„ ne pueri terreantur *I, II.* — 26 ne„ ut *II.*

[1]) W I dopisała późniejsza ręka: in Chroberz M° ducentesimo nonagesimo; ob. rocznik Traski pod r. 1290: Eodem anno rex Ungarie circa Chrober submergitur. Ob. także rocznik małopolski w Mon. III, 184. Obacz też rozdział LXIII.

recedentibus mortis signa statim subsecuntur deportatoque funere ac sepulto cum magna sollempnitate, sed cum tedio famule Dei. Nam aliud sepulchrum in claustro pro ipso factum fuit et in alio fratres funus sepelierunt, eciam obiurgantes et adeo sororibus dicentes, quod, si non possunt vivis, saltem mortuis nituntur cohabitare. Felix vero domina prophetico sermone dixit: In sepulchro priori oportet ipsum sepeliri, quod post plura temporum curricula adimpletum fore probatur; nam de lapide edificato in sepulchro predicto corpus dicti pueri est translatum. Et cum felix domina per plures quereretur, cur prohibuisset, ne defunctus resurgeret, dixit: Tria divinitus sibi fuisse revelata, cur non deberet resuscitari. Primo quia sine peccato fuit mortuus et timeretur de periculo peccati in posterum, si viveret; secundo quia multus Christianorum sanguis fuisset effusus; tercio quia miraculo suo adscriberetur et propter vanam gloriam timeret sibi perdere meritum preteritorum laborum ..... ubi deservata virginitate insinuans et cristallino nitore ipsam fulgere conspiciens; et hoc secretum nunquam voluit reserare, nisi sibi fuisset per sorores visio enodata.

XXI. Miraculum.

Cum autem quadam vice quandam sororem, suam magistram, de quadam levitate mansuetissime reprehenderet arguendo, soror moleste argucionem felicis domine ferens coram imagine crucifixi [per] imprecaciones multas ipsam dominam maledicebat. Quadam vice contigit, ut domina felix transiens ante altare predicte imagini reverenciam faceret, mox de ipsa cruce vocem ad se delapsam audivit dicentem sibi, quod, quociescunque inde transiret, „Credo“ et „Pater noster„ dicere deberet, ut tales imprecaciones evadere posset.

XXII. Item miraculum.

Item cum quadam vice soror Clara ad mandatum felicis domine pro aqua ferenda concita pergeret, aquam hauriens, ranam in urceo ad dominas tulit; quam domina eiciens, verbis detractoriis afficiens predictam sororem a se propulsavit, de intoxicacione sororum suspectam habuit, licet soror ipsa iusta fuisset. Tandem oracionem devotam beate virgini fudit dicta soror, ut ipsius intencionem felici domine reseraret. Factumque est enim, cum devota domina oracioni coram imagine

Wiersz 3 adeo„ *nie ma II.* — 6 post„ *nie ma II.* — 13 *Po* „laborum“ *czegoś brak.* — 13 deservata„ discrinita *I, II.* — 13 insinuans„ insinuante *I.* — 14 conspiciens„ conspicerent *I, II.* — 22 delapsam„ dilapsam *I, II.* — 29 dominas„ dominam *I, II.* — 30 afficiens„ apponens *I, II.* — 32 ut„ cum *I—III.* — 32 intencionem„ intencione *I, II.*

beate virginis Marie modo consueto procumberet, vocem ad se factam de ipsa imagine audivit, quod soror non maliciose, sed casualiter hoc egit. Sicque felix domina culpam suam coram sorore recognoscens, sibi indulgeri peciit et ad graciam suam ipsam recipiens in virtutibus nimium profecit.

XXIII. De communione.

Communicabat autem devotissime circa regulam communicaciones tredecim in anno; in festo paschatis non communicabat, sed in die sabbathi, quia ob trinitatis reverenciam die dominica non flebat. Corpus vero Christi semper lacrimosis oculis intuebatur. Quandoque autem quasi in extasi posita ob fervorem oracionis corpus Christi non videbat et extunc, cum hoc sibi contingeret, penitenciam maximam perferebat et pluribus afflicciónibus corpus suum afficiebat, credens propter delictum hoc sibi evenisse.

XXIV. De reverencia resurreccionis dominice.

Consuetudo eciam sibi erat, quod ob reverenciam resurreccionis dominice semper die dominico primam sororem, quam sibi obviam habuit, affabatur ei dicens: Surrexit Christus vere, respondente sorore: Vere surrexit, et felix domina nimio gaudio respersa sorori osculum affectuose prebebat. Item ex intencione proprie industrie consuetudo sibi inerat, quod decem psalmos in vulgari, antequam ecclesiam exiret, Deo persolvebat addens oracionem: Omnipotens Deus, qui vivorum dominaris simul et mortuorum etc. et sic totum psalterium per ordinem complebat pro bono statu ecclesie.

XXV. De ornatu ecclesiastico.

Legitur, quod hec beata ab ineunte etate racionis sue totis nisibus anhelabat, ut ecclesiasticum cultum in omni decenti ornatu sublimaret. Nam quidquid de omnibus reditibus dominii sui habere poterat, excepto victu et vestitu sororum

---

Wierss 2 non„ *nie ma I, II.* — 3 indulgeri„ indulgi *III.* — 8 regulam„ regule *I—III.* — 9 paschatis„ paschate *I*; pasche *II.* — 13 delictum„ deum *I, II.* — 14 evenisse„ evenisset *I, II.* — 16 resurreccionis„ racionis *I, II.* — 18 resurreccionis„ racionis *I*; oracionis *II.* 19 ei„ eam *I—III.* — 20 et„ *nie ma I, II.* — 23 addens„ addans *I, II.* — 24 etc.„ *nie ma I, II.* — 29 nisibus„ visibus *I, II.* — 31 dominii„ divinii *I, II.*

suarum, omnia in divino ornatu expendebat, casulas purpureas diversi generis nitore refulgentes, gemmis preciosis ac auro intextas vittisque aureis diversimode decoratas per ecclesias cathedrales, conventuales ac parochiales sincere distribuendo, calices denique aureos, gemmis preciosis intextos, deauratos, argenteos, ubicunque potuit, multiplicabat; missales vero ac alios ecclesiasticos libros, pallas et cetera munimina matris ecclesie devotissime procurabat; presbyteros eciam et alias ecclesiasticas personas in cultu divino devotas miro venerabatur affectu, eis necessaria ministrando.

XXVI. Miraculum luculentissimum de ira Marie consortis regis Bele.

Domina Salomea consors regis Colomani fratris regis Bele veniens in Hungariam, recedente domina Maria in Possonium, recepit felicem puellam in Strygonio pro duce Boleslao germano suo et concita, ut supra premissum est, cum ipsa in Poloniam venit[1]. Post aliquantum vero temporis cum puellula et fratre sponso eius iterato Hungariam venit. Cui Maria ex offensa contra eam concepta prohibuit ci omnem reverenciam exhiberi ita, ut ingredienti nullus assurgeret nec aliquis ipsam salutare presumeret. Mirum in modum cumque domina Salomea humiliter domum, in qua domina Maria sedebat, ingrederetur, nutu divino Maria compuncta ei assurrexit et ipsam gratanter suscipiens, benignissime alloquitur veniamque cum magna humilitate petenti ac virgam pro correccione super dorsum tenenti Maria ire prius concepte clementer indulsit et filiam suam scilicet beatam Kyngam una cum sponso suo Boleslao sibi ostendi intime postulavit. Quibus visis cum gaudio ac muneribus ingentibus in Poloniam remeare cum conductu decenti iubet.

XXVII. Miraculum.

Quedam virgo sua specialis servitrix ordinem assumens, diabolo instigante, ordinem postponere cupiebat, quod felix domina spiritu sancto cognoscens, bis

Wiersz 2 vittisque„ victisque *I, II*; nictisque *III.* — 3 ac„ *nie ma III.* — 3 sincere„ sinceriter *I, II.* — 5 multiplicabat„ multiplicabatur *I, II.* — 6 eciam„ etenim *I, II.* — 7 venerabatur„ venerabat *I*; reverebatur *II.* — 14 Strygonio„ Stregonio *I, II.* — 15 ipsa„ ipsi *I, II.* — 16 ei„ *nie ma III.* — 18 ingredienti„ ingrediendi *I*; ingrediendo *II.* — 19 Mirum„ Nimirum *I, II.* — 29 servitrix„ sincere *III.*

[1]) Przeciwnie, o tem wzmianki wyżej nie było. Salomea według słów żywota (II) posłała Kunegundę przez posłów.

ipsam allocuta, voluntatem suam percipiens oracioni operam dedit et mox malam voluntatem dicte virginis immutavit. Que culpam suam recognoscens cum lacrimis veniam petivit et extunc in ordine sacro devota permansit.

XXVIII. De osculi eius virtute.

Osculum sui oris tantam virtutem auctoritate divina prestante habebat, quod, quamcunque sororem osculabatur, si aliqua infirmitate detinebatur, statim sanabatur; nam sorori Catharine Adolany nunc viventi et tunc dolorem oculorum pacienti osculum prebuit, que statim sanata fuit. Huius miraculi virtus in multis sororibus et diversis languoribus probata extitit.

XXIX. Miraculum.

Item dominus Paulus[1] episcopus Cracoviensis per ducem Lesconem detentus et vinculis graviter constrictus[2] et iam de vita desperans, auxilium sororum cepit implorare, ut ipsum a morte liberarent. Cui in magna pressura posito sancta Catharina apparuit et ipsius compedes confringens liberum abire fecit, dicens: Scias te meritis felicis Kynge fore liberatum. Qui veniens ad felicem dominam, visionem et factum retulit Deoque et sibi gracias agens, se ad omnia beneplacita obtulit. Ipsa vero se humilians nunquam aliquod meritum sibi adscribebat.

XXX. De eiusdem episcopi infirmitate.

Infirmitate autem gravi domino Pauli episcopo laborante ex incisione et pressura calculi et iam de vita desperante, quia triduo loquelam amiserat, meritis felicis Kynge sibi in visione apparentis est sanatus; dictumque est sibi, quod quidam sanctus iuvenis ipsum liberavit.

Wiersz 1 ipsam„ ipsa *I.* — 2 dicte„ *nie ma III.* — 7 prestante„ prante *I*; prante *z znakiem skrócenia II.* — 8 detinebatur„ detinebat *I, II.* — 9 Catharine„ Katherine *I, II.* — 16 constrictus„ constrinctus *I, II.* — 17 liberarent„ liberarentur *I.* — 17 cui„ eum *II.* — 17—18 Catharina„ Katherina *I, II.* — 21 adscribebat„ ascribens *II.* — 23 De„ Item de *I, II.* — 27 apparentis„ apparente *I, II.*

[1]) 1266—1293. [2]) Miało to miejsce w latach 1283—1284. Ob. Kod. dypl. kat. krakowskiej nr. LXXXIV i LXXXV.

XXXI. Sequitur miraculum.

Confessore suo, qui fuit conscius suorum secretorum, graviter infirmante et ipsa pro eo clemenciam Dei implorante et oracionibus insistente, vidit celum apertum et in vellere albo effigiem sancti Francisci sibi dicentem: Quia devote pro filio meo, fratre Bogufalo, quem ad me tollere volebam, supplicasti, ipsum sanitati pristine restituo. Quo dicto statim servitor suus, qui eum agonizantem nunciaverat, venit dicens, ipsum vivere et bene se habere.

XXXII. Item miraculum.

Quedam soror nomine Osanna Zelconis casu intravit oratorium felicis domine, ea in contemplacione existente, vidit eam lacrimantem et ad imaginem gloriose virginis Marie loquentem et audivit vocem de ipsa imagine, quam omnino non intelligebat, que ad felicem dominam in quodam radio lucidissimo prodiebat et vidit ipsam dominam claritate precipua resplendentem, quod cum aliis sororibus referret, prohibita fuit propter suam simplicitatem, ne de cetero oratorium intraret et quod secretum nulli amodo proderet.

XXXIII. Sequitur miraculum.

Item soror Anna Ducella quadam vice existens in oratorio intra velum domine, domina orante, sensit ignem; unus enim cereus de quinque cereis, qui in oratorio ardebant, casu ceciderat et peplum felicis domine in collo ipsius totum cremavit. Soror Anna Ducella festine accurrens ipsum ignem super collum ipsius domine extinxit et cum vellet culpam dicta soror recognoscere, prohibuit eam felix domina, ne secretum sue devocionis panderet.

XXXIV. Miraculum in Penini[1].

Tempore vero fuge Tartarorum[2] sorores puellule parvule diversis hominibus et cmethonibus tradebantur ad vehendum, ut ad castrum dictum Penini pro 1287

Wiersz 1 Sequitur„ *nie ma II.* — 4 et oracionibus„ in oracionibus *II.* — 5 effigiem s. Francisci„ s. Francisci effigiem *I, II.* — 8 habere„ habentem *I, II.* — 21 Sequitur„ *nie ma II.* — 25 ipsum„ ipsam *I, II.* — 27 panderet„ penderet *I.* — 30 in Penini„ in Penin *I*; *nie ma II*; in Pieniny *III.* — 32 vehendum„ vendendum *I.* — 32 Penini„ Pyenini *II*; Pieniny *III.*

[1]) Ob. roz. XXXIX, 3. [2]) Ob. rocz. Traski pod r. 1287 w M. P. h. II, 852.

conservacione vite deducerentur. Cmethones autem pre nimia pressura vectigalium et timore mortis concussi quasdam puellulas sorores in nemore et periculosis locis in nivibus proiectas et derelictas fugerunt, que sic in tedio mortis posite voces cum lacrimis adlamentabiles emittentes puerili more eiulabant, signanter fuerunt soror Sophia, Clara, Michaelis et Salomea, que omnes divino nutu meritisque felicis domine periculum mortis evidenter evaserunt et usque ad dominam salubriter deducti sunt. Tartaris quippe invalescentibus, totam terram cede dire hostilitatis sue conquassantibus, felix domina omnes sacerdotes, qui tunc cum ea in castro erant, tam religiosos quam seculares hortabatur, ut missis ac divinis laudibus iugiter insisterent, sorores et totam communitatem in devocione et fide confortabat; milites eciam suos et ceteros omnes animabat, ut sine pavore genti infidelissime viriliter strennueque se opponentes, castrum semet ipsosque defensarent, quod et factum est mirum in modum. Cum Tartari ad castrum hostiliter accessissent, nullum iaculum, nullam sagittam contra castrum iecerunt non sine admiracione omnium hec videncium, que meritis felicis domine fiebant; sed iugulando et captivando populum abierunt. Verum irretiti in ipso scopulo aliquocies ipsi Tartari castrum incendere volentes, meritis felicis domine repressi sunt. Recedente autem paganismo iam extra confinia, devastata tota terra, felix domina rediens cum sororibus et suo comitatu ad claustrum, nichil omnino reperit subsidii, nil victualis et alimonie invenit, quia omnia vastitate hostili consumpta fuerunt. Ipsa vero invocato nomine nutritoris tocius creature sorores suas fere numero septuaginta in victu et amictu usque ad nova provide gubernabat.

XXXV. De canonisacione beati Stanislai gloriosi martiris et pontificis per felicem dominam a sede apostolica impetrata hoc modo.

Tempore autem eo, quo gloriosus princeps Boleslaus ducatum Cracovie et Sandomirie cum sponsa sua devotissima, domina Kynga, strennue gubernabat, beati Stanislai gloriosi martiris atque pontificis miracula ac prodigia multiplici virtute augebantur. Crebrescente igitur fama sue eximie sanctitatis ac undique comprobata, felix Kynga alacritate devocionis accensa, pro canonisacione tanti

---

Wiersz 4 puerili„ parvuli *II, III.* — 11 eciam„ etenim *I, II.* — 12 semet ipsosque„ sequemet ipsos *I, II.* — 12 defensarent„ defensaret *I.* — 14 iecerunt„ iacuerunt *II.* — 16 verum irretiti„ verumptum *I*; verum tamen *II.* — 16 castrum„ claustrum *I—III.* — 26 et„ atque *I, II.*

sancti totis votis ac viribus anhelare cepit; unde devotum sponsum suum, ducem Boleslaum, sponsa devota omni precum instancia aggreditur, inducens eum, ut tempore vite ipsorum sollempnitas canonisacionis sancti Stanislai consummaretur. Quo benigne annuente mox viri celeberrimi ad sedem destinantur apostolicam, ut legacionem huiusmodi peragant, qui acceptis literis thesauroque copioso prima et secunda vice laborantes[1], tandem optati muneris graciam a domino Innocencio con- 1253
secuti sunt. Felix denique domina accepta auctoritate apostolica propriis manibus ossa gloriosi ac sanctissimi martiris levavit lacrimisque uberrimis cum summa devocione lavit ac mediante domino Procopio *(sic)*[2] Cracoviensi episcopo ceterisque canonicis in conclavi decenti recondi precepit[3]. De hoc vero benignissimo Boleslao 1254
huius felicis domine sponso sic habetur in cronica Cracoviensi[4]: Hoc quoque silencio pretereundum non est, quod, sicut sub persecucione regis Boleslai filii Casimiri beatus Stanislaus Cracoviensis episcopus anno dominice incarnacionis millesimo septuagesimo nono felici martirio consummatus est, sic eciam sub tempore ducis 1079
Boleslai filii Lesconis, eiusdem Cracovie ducis, idem sanctus et gloriosus martir et pontifex Stanislaus multis choruscans miraculis a papa Innocencio quarto anno gracie eiusdem Domini nostri Iesu Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo 1253
tercio canonisatus est.

XXXVI. De demoniacis sequitur.

Quodam tempore adducitur ad eam unus a demone obsessus nomine Sestremilus, cuius famula Dei affliccionem aspiciens, [in] oracione sancta ipsum signo sancte crucis cepit signare. Demon ipsum discerpens, [vehiculum] cum rotis et

---

Wiersz 1 anhelare„ evelare *I, II.* — 1 cepit„ ceperit *I, II.* — 3 vite ipsorum„ ipsorum vite *I, II.* — 5 qui„ et *III.* — 6 vice„ via *I—III.* — 9 Procopio . . . episcopo„ episcopo Procopio Cracoviensi *I, II.* — 11 quoque„ quod *III.* — 12 pretereundum„ preterire nudum *III.* — 12 quod„ *nie ma I, II.* — 14 martirio„ numero *II.* — 14 tempore„ tempus *III.* — 15 Lesconis„ Lestconis *I—II.* — 17 quinquagesimo„ sexagesimo *I—III.*

[1]) Ob. rocznik kapit. pod latami 1251—1253; oraz Vita maior s. Stanislai II, 7 i III, 55 i 56, (str. 399—400 i 434—438). [2]) Nie Prokopiusz, który był biskupem w latach 1293—1295, lecz Prędota 1242—1266 miał udział w kanonizacyi. [3]) Ob. kronikę wielkopol. rozdz. 105 (M. II, 572—573) i katal. biskupów krakowskich w Mon. III, 360. [4]) Tą kroniką krakowską jest vita maior s. Stanislai, w której przytoczony tu ustęp mieści się w rozdziale III, 56. Ob. str. 438.

ladula, in qua ligatus fuit, superlevans totaliter traduxit, voce magna clamans ac dicens: Ve, ve ante Hungaram! et domina non suis, sed Dei et sancte crucis adscribens virtutibus, dicebat: Opportet te Deum timere et servitores ipsius revereri. Quod demon audire non valens, statim ab ipso homine discessit. Ipsaque domina hominem dictum cibo recreavit et sanitati per omnia restitutum abire in pace iussit.

XXXVII. Item.

Alter demoniacus adducitur, qui ad claustrum receptus in domo quadam inclusus est. Qui cum dominam felicem appropinquare sentiret, cepit clamare dicens: Ve, ve, Hungara venit! Ipsa vero signo alme crucis compescens eius insaniam, ipsum mox abire ab ipso homine mandavit, qui cum eiulatu et strepitu nimio exivit ab eo. Cumque per simplicitatem quarundam sororum hec prodigia divulgarentur, felix domina non sinebat, ut secretum divine operacionis cuiquam panderetur.

XXXVIII. De elemosina, quam fratribus ad capitula destinabat et quomodo fratribus sui conventus ministrabat.

Legitur, quod ex devocione pure caritatis, qua ad ordinem sanctissimi patris beati Francisci totis visceribus anhelabat, ad omne generale capitulum quinquaginta, ad provinciale autem capitulum triginta marcas grossorum transmittebat, semet ipsam statumque sororum cum debita devocione fratribus recommendando. Habebat denique in Antiqua Sandecz circa claustrum sororum suarum conventum fratrum de triginta personis[1], quos omnes in vestitu et victu quotidiano studiosissime procurabat, cibaria eis parando propriis et offerendo manibus.

Wiersz 1 superlevans„ supralevans *I, II.* — 1 traduxit„ tradxit *I*; traxit *II.* — 3 virtutibus„ virtutis *I, II.* — 3 Deum„ demon *I, II.* — 14 ut„ *nie ma I, II.* — 15 panderetur„ pandere *II.* — 18 ad capitula„ *nie ma II.* — 19 ministrabat„ im (*csy* mi?) *I*; impendebat *II.* — 21—22 quinquaginta„ quadraginta *III*; *że należy czytać*: „quinquaginta“, *zdaje mi się, że wynika także z Długosza* (*186*) „ad singula capitula generalia ordinis 200 florenos, ad particularia vero . . . 120 florenos“, *co wyraża ten sam stosunek co w tekście.* — 24 circa„ cura *I, II.*

[1]) Klasztor fundowany przez Bolesława Wstydliwego za wstawieniem się ś. Kunegundy. Ob. Długosza liber beneficiorum III, 465.

Quadam etenim vice cibum fratribus portans, in fossatum magnum inopinate cecidit, quod devota domina, licet non modicum collisa fuerit, racione sue devocionis non sensit.

XXXIX. De paciencia eius mira et de inaudita persecucione fratrum.

1. Beata etenim et venerabilis hec sancta, licet ex innata regia pietate ad omnes misericordie visceribus iuxta decenciam dignitatis regie effluebat et multa gratuita beneficia quibusdam impendebat, qui tamen eius beneficiis recognitis varias turbaciones ei pro bonitate reddebant et tedia ministrabant. Nam confessorem suum fratrem Bogufalum in eius nimiam turbacionem aliquocies ab ea amoverunt et una vice obedienciam eidem fratri Bogufalo portaverunt continentem, quatenus sive stando sive ambulando sive sedendo ipsum litera inveniret, statim ab ipsa recederet, quod et factum est. Tandem sibi alium nomine Petrum dictum Odranecz de Bohemia assignaverunt. Qui aliquorum detraccioni felicis domine aurem apponens, conspicatur ipsam levitatibus pocius quam devocioni insudare et protervitate quadam ad locum oratorii accedit; velum autem amovens eam celesti lumine radiantem contuetur, cuius splendorem ferre non valens, in terram proiectus lacrimisque perfusus ac sanctitatem vite prospiciens, testis extat veritatis solusque personaliter miraculi visionem refert tam fratribus quam dominabus, singulariter cuidam domine Dobeslae, que fuit relicta domini Ianussii palatini Cracoviensis *(sic)*[1].

2. Noverat felix Kinga dominum dixisse: In paciencia vestra possidebitis animas vestras. Quante igitur paciencie fuerit, inferius scriptum demonstrat[2]. *Demon*, *humane*

Wiersz 1 fossatum magnum„ fossam magnam *II.* — 2—3 sue devocionis„ devocionis sue *I, II.* — 5 inandita„ marida *II.* — 6 fratrum„ sui *I, II.* — 9 effluebat„ affluebat *I, II.* — 10 impendebat„ impandebat *I, II.* — 10 qui„ que *I, II.* — 12 aliquocies„ aliquociens *I, II.* — 15 Odranecz„ Odraniecz *II, III.* — 16 felicis„ felici *I—III.* — 19 splendorem„ splendore *I, II.* — 19 ferre„ *nie ma I, II.* — 20 sanctitatem„ sanctitate *I, II.* — 22 domine„ domine Ianussii *I—III. W oryginale dodano zapewne to nazwisko na marginesie z odsyłaczem do* „domini“ *a przepisywacz mylnie wpisał je przy* „domine“. — 24 Kinga„ Kynga *II, III.* — 25 fuerit„ fuit *III.* — 25 inferius„ in servis *I, II.*

[1]) Janusz był wojewodą sandomirskim w latach 1271—1279. [2]) Zdania tu drobniejszem pismem wydrukowane są niewątpliwie dodatkiem tegoż, który tutaj ustępy 2—5 pomieścił. Ob. str. 681.

salutis inimicus, aliquos fratres ordinis concitavit, qui ipsam felicem Kingam cum fratre Bogufalo confessore suo de illicito opere scilicet fornicacionis fallaciter coram senioribus suis inculpaverunt, qui tamen fuit vir sancte conversacionis et fame honeste; ob quam causam eidem fratri Boguchvalo fuit litera missa obediencialis, ut sine mora visis patentibus in Gnesdnam se transferret. Qui mox ut literam predictam vidit, ceu filius vere obediencie, non audita ad finem confessione felicis Kince nec data absolucione, surgens valedixit eidem felici Kince. Que cum causam ab eo perquireret, quare ei valedixisset, respondit, literam sibi datam recedendi per sanctam obedienciam visis presentibus sine mora; et sic profectus est, nullis rebus ad eum pertinentibus acceptis, excepto breviario vestibusque, in quibus ambulabat. Loco cuius felix Kinga fratrem Petrum dictum Odranecz Bohemum petivit sibi mitti pro confessore; qui cum venisset in Sandecz, quesivit a fratribus, quam ob causam fuisset emissus frater Boguchvalus. Responderunt, ut est predictum, quia commiscebatur cum ea carnaliter. Qui postquam domine Kince confessionem generalem audivit, dixit ei, ut tenebatur: Et ubi dicis culpam de hoc, quod te cum fratre Boguchvalo commiscuisti? Que pacienter respondit: Pater reverende, ego me de hoc non excuso, sed Deus, qui est cognitor omnium occultorum, scit et novit omnia. Et hiis dictis surgens in oratorium suum ivit et ibidem in modum crucis prostrata ante imaginem crucifixi cum lacrimis in oracione persistebat. Tunc predictus frater Petrus confessor paulatim ad oratorium accedens per fenestrulam introspexit, volens videre, qualiter domina oraret vel quid ibi ageret; et vidit eam immenso lumine circumdatam, quod lumen visus suus sustinere non poterat. Et veniens ad fratres arguit eos dicens: Peccastis in Deum et ego una vobiscum, tam sanctam feminam cum sancto fratre infamando; et hiis dictis, iuramento firmando narravit, se vidisse eam, ut pretactum est, celesti lumine circumdatam, addens hec: Si minimam horam fuissem intuitus lumen predictum, certo fuissem excecatus. Idem frater Petrus ita sancte vite fuit et honeste conversacionis, sicut patet ex miraculis, que Deus per sua merita in gloria operatur.

Wiersz 1 Kingam„ Kyngam *II, III.* — 3 senioribus„ sanioribus *I.* — 4 eidem„ idem *I.* — 4 Boguchvalo„ Bogufalo *III.* — 5 patentibus„ presentibus *I, II.* — 5 Gnezdnam„ Gneznam *II*; Gnesnam *III.* — 6 ceu„ uti *I.* — 7 Kince„ Kynge *III*; Kindze *II.* — 7 Kynce„ Kynge *III*; Kyndze *II.* — 7 causam„ tamen *I.* — 11 Kinga„ Kynga *II, III.* — 11 Odranecz„ Odraniecz *II.* — 13 Boguchvalus„ Bogufalus *III.* — 14 Kince„ Kynge *III.* — 15 quod„ quomodo *I.* — 16 Boguchvalo„ Bogufalo *III.* — 17 occultorum„ oculorum *I.* — 18 in„ et *I.* — 21—22 eam . . . lumine„ immenso lumine eam *I, II.* — 23 Deum„ dominum *II.* — 24 infamando„ et famando *I, II.* — 27 Idem„ Item *I, II.* — 27 Petrus„ Petrus ita *III.* — 28 gloria„ gloriam *I, II.*

3. *Tempore, quo Tartari*[1] *terram Polonie invaserunt et moram ibidem a festo sancti Nicolai usque ad carnisprivium*[2] *traxerunt, felix Kinga una cum virginibus Deo dicatis transtulit se de claustro in quoddam castrum Penini vulgariter dictum propter seviciam Tartarorum. Tunc dux Lesco non valens resistere eis, in Hungariam secessit et transiens ante castrum predictum, prostratus ante felicem Kingam, petivit eam, ut pro ipso et pro statu bono terre Deum deprecaretur; hoc facto recessit in Hungariam. Post hec felix domina indesinenter oravit pro se et pro sacratis Deo virginibus, sororibus videlicet ordinis sancte Clare, quas fovebat in Christi servicio plus, quam si esset eisdem mater carnalis, ut eas preservaret ab omni infestacione paganorum. Mirabile dictu, predicti Tartari venientes sub castrum, ubi famula Christi morabatur felix Kinga cum ancillis Christi..... dux exercitus paganorum levata manu contra castrum ..... istud non fecit homo, sed supremus artifex Deus. Post hec ad claustrum iidem pagani venientes, ibidem diebus pluribus manserunt et nullum dampnum predictis sororibus in structuris fecerunt.*

4. *Eodem tempore*[3]*, quo felix Kinga in castro supramemorato mansit, propter metum Tartarorum vinum, quo recrearetur, habere non potuit et quia omnis alter potus sibi desipiebat, vinum limphatum semper et hoc parce sumebat. Et quia tunc propter pericula predicta vinum pro ea haberi non poterat, quidam civis felici Kincze fidelis exposuit se in Hungariam ad multa milliaria per devia pro vino transire; quo abeunte venerunt duo viri forma decori, ferentes vasculum optati vini et sororibus presentaverunt. Que accipientes et cum gaudio felici domine inferentes non quesiverunt dictos viros, qui vel unde essent. Post hec felix domina misit ad requirendum eos, qui nusquam sunt inventi. Nulli dubium, quin hoc poculum a Christo est missum, cuius servicio se famula Dei Kinga cum virginibus mancipavit, sicut ipsa fatebatur dicens: Unicus meus Iesus Christus in tanta necessitate gerit curam mei.*

Wiersz 2 Kinga„ Kynga *II, III.* — 3 Penini„ Pieniny *III.* — 4 Lesco„ Lestko *I, II.* — 5 Kingam„ Kyngam *II, III.* — 7 in„ *nie ma I, II.* — 8 sacratis„ sanctis *I, II.* — 9 si„ se *I, II.* — 9 preservaret„ persevaret *I, II.* — 10 castrum„ claustrum *I—III.* — 11 Kinga„ Kynga *II, III.* — 12 castrum„ claustrum *I—III.* — 13 iidem„ idem *I, II.* — 13 pluribus„ plurimis *III.* — 15 Kinga„ Kynga *II, III.* — 15 castro„ claustro *I—III.* — 16 vinum„ quo vinum *I, II.* — 16 quo„ *nie ma I, II.* — 17 parce„ parte *I.* — 19 Kincze„ Kynge *III.* 22 quesiverunt„ quesierunt *II.* — 22 ad„ et *I.* — 24 Kinga„ Kynga *III.*

[1]) Ob. rozdział XXXIV. [2]) Od dnia 6 Grudnia 1287 do 11 Lutego 1288 r.
[3]) Ob. rozdział LX.

5. *Felix Kinga*[1] *cum iam propinquaret ad terminum vite sue, plus quam anno integro gravibus infirmitatibus languit, nunquam cessans dominum Iesum Christum exorare et graciarum acciones ei referre pro omnibus beneficiis sibi ab eo impensis. In eadem infirmitate sanctus Ioannes evangelista et felix Salomea eidem apparuerunt et eam sunt consolati et iam instante hora mortis sue dixit ad sorores circumstantes: Cedite ad partem! que cum causam quererent, quare cedere deberent, dixit: Annon videtis sanctum Franciscum ad me venientem, consolatorem meum? Tunc sorores glorificaverunt Deum de tali ostensione. Post hec sciens ex revelacione diem exitus sui ab hoc seculo, dixit: Domine Iesu Christe, omnia, que habui in hoc mundo, a te habui et nulli alteri aliquid de bonis tuis do, nisi tibi, unico meo, restituo et ancillas tuas, quas ad laudem nominis tui congregavi et fovi, tibi, salvator meus Iesu Christe, relinquo, tue proteccioni et defensioni committo. Sororibus vero dixit: Filie dilecte, si permanseritis in sanctitate tali, sicut [vos] dimitto et vos mutuo in Christo dilexeritis et omnem societatem dedecentem statum vestrum, maxime virorum horrueritis, promitto vobis et me inter Deum et vos fideiussorem constituo, quod nunquam laus Dei usque ad diem iudicii cessabit in hoc claustro.*

XL. De cantu.

Quadam autem vice volens sorores suas in melodia cantus divini officii proficere et audaciam cantandi eis inferre, sincera cum devocione supplicavit fratribus, quod in die sancte Clare sorores divinum officium cum cantu et cum vesperis exsolverent. Qui contempta eius peticione soli vesperas incipiunt et intonant ac exsolvunt ei in tedium et detrimentum non modicum; domina autem Constancia, germana eius, ducissa Ruthenorum[2], que tunc aderat, fratres inclamante et reprehendente, sorori sue preces humiles fudit, quatenus ob reverenciam beatissimi patris Francisci filios ipsius in reverencia habeat et nullatenus ipsos reprehendat. Altera vero vice cum sorores missam inchoassent et eam tonanter prosequerentur, omnes fratres eis in opprobrium de ecclesia recesserunt et nonnisi ex mandato custodis, qui tunc ibi aderat, ad ecclesiam redierunt. Et ea omnia in odium felicis domine agebantur.

12 Sierp.

Wersy 1 Kinga„ Kynga *II, III.* — 6 partem„ portam *I.* — 6 causam„ eam *I, II.* — 6 quare„ quia *I*; quod *III.* — 8 hec„ hoc *I, II.* — 9 que„ *nie ma I, II.* — 9 habui„ *nie ma II.* — 14 dedecentem„ de decencione *I, II.* — 25 que„ qui *I, II.* — 26 reverenciam„ reverencia *I.* — 28 missam„ missas *I, II.* — 29 eis„ ei *II.* — 30 qui„ quia *I, II.* — 30 tunc ibi„ ibi tunc *II.* — 30 redierunt„ redigerunt *II.*

[1]) Ob. rozdział LXIII. [2]) Żona Lwa księcia halickiego.

XLI. De ferocitate Lesconis mitigata.

Domino eciam Lescone duce cum suis proceribus tocius terre eidem felici domine multas iniurias irrogante et dampna varia inferente, ipsa sua paciencia et oracione devota omnia superavit, cervices iniquorum consiliariorum rigore vere iusticie deprimendo, ducem a via asperitatis sue ad semitas rectitudinis et iusticie deducendo. Qui omnes et dux et primates terre, considerata divina virtute in famula Dei, compuncti corde veniam cum genuflexione pecierunt ducique extunc suaserunt, ut omnia ad nutum domine operaretur. Tunc dux Lesco exhibita debita reverencia felici domine, cum omni devocione iura ac omnes reditus claustri certis et optatis roboravit privilegiis, semet ipsum oracionibus sororum ac suffragiis earum recommendando.

XLII. Dampnandus Petrus salvatus est.

Post mortem autem Lesconis Theutonicis[1] terram Sandecensem hostiliter 1288
occupantibus et per quosdam nobiles castrum in Lemes edificantibus, racione pacis reformande cum suis ad memoratum montem progreditur. Quam quidam miles nomine Petrus, quem ipsa de fonte baptismali levaverat, iactu sagitte vecorditer appetit et circa guttur felicis domine sagitta transeunte, ipsum verbis correctoriis humiliter obiurgans, de ferocitate reprehendit. Qui ulcione divina sequente per occisionem interiit et in agone laborans ad monasterium predictum se duci ad sepeliendum petivit et intervenientibus meritis felicis domine a dampnacione eterne mortis eruitur et consorcio salvandorum annumeratur; pro quo facto aliis ipsam reprehendentibus, quod tanta beneficia homini dampnando inferret, respondit dicens: Scitote firmiter, quod, quicunque hominum utriusque sexus per me de fonte baptismali erigitur, nunquam eterne dampnacionis pena punietur, divina ipsum protegente gracia et hoc ipsum donum celitus est michi revelatum.

Wiersz 1 Lesconis„ Lestkonis *I, II, i tak sawsse.* — 4 irrogante„ irrigante *I*; inigante *II.* 17 edificantibus„ edificare *I, II.* — 21 ulcione„ ulcionem *I, II.* — 23 a„ *nie ma I, II.* — 23 dampnacione„ dampnacionem *I.* — 27 punietur„ punitur *I, II.*

[1]) Ob. rocznik Traski pod r. 1288 i 1289. (Mon. II, str. 852).

XLIII. De abstinencia ipsius.

Quante abstinencie extitit, sensus humanus capere nequit. Nam post mortem ducis sui nunquam carnibus utebatur usque ad decessum vite sue. Vigilias vero Christi, extraordinarias sicut beatarum virginum ac martirum Catharine, Margarethe non solum ipsamet, verum eciam ex devocione plures sorores prece et precio inducebat, quod cum ipsa usque ad noctem abstinerent; feria quoque sexta in pane et aqua usque in sero ieiunans tota die devotissima in oracione persistebat. Similiter die sabbathi ob reverenciam virginis gloriose faciebat et nunquam tempore vite sue fomentacione dolii vel balnei utebatur nec aliqua aqua suam faciem lavabat, nisi racione communionis vel magne necessitatis. In cibo eciam nullam delectacionem habebat et si quis cibus delicatus coram ipsa ponebatur, statim ipsum amovebat et pauperibus distribuebat; in potu autem temperatissima extitit, quia nunquam nisi in prandio et in cena potum et hoc exilem sumebat multum parce cum limpha modica. Vigilias eciam beate virginis Marie nichil comedens vel modicis oblatis similiter corpus suum reficiebat. Quadragesimam vero beati Francisci[1] a festo omnium sanctorum summa cum devocione ieiunabat.

XLIV. De vigilia, paciencia et humilitate ipsius.

In omni hora tabefacit carnem vigilia honestatis[2]. Quod dictum hec sancta omnino observavit. Nam ante medium noctis pervigil existens, tam in ecclesia quam in caminata velamine se obstruens, erecta acie oculorum in celum, a gallicinio ad auroram erigens se coram effigie crucis, ubi passio Christi habebatur expressa, consignabat, promens illud propheticum, et primo cor consignabat dicens: Sed in lege Domini fiat voluntas eius et in lege eius meditabitur die ac nocte[3]; deinde totum corpus consignando promebat: Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum[4] etc. Ad caput vero: Et folium eius non defluet[5] etc. Deinde inclinabatur profundius. Et post hec in terram procumbens coram imagine

---

Wiersz 5 Catharine„ Katherine *I, II.* — 14 ad„ et *I.* — 7 abstinerent„ abstineret *III.* — 15 eciam„ etenim *I, II.* — 16 similiter„ simile *I—III.* — 23 caminata„ caminatam *I.* — 27 quod„ *nie ma I.* — 29 hec„ hoc *I.*

[1]) „que a festo sanctorum omnium sumens principium ad festum paschae tendebatur". Długosz: vita b. Kingae 167. [2]) Ecclesiasticus XXXI, 1. [3]) Psalmus I, 2. [4]) Psalmus I, 3. [5]) Psalmus I, 3.

virginis gloriose, indicibiliter lacrimarum imbribus abundancius perfundebatur ita, quod non modicam ladulam, in qua imago predicta fuit, ter semper implebat, antequam missarum sollempnia audire incipiebat ante diem. Deinde ab oracione descendens statim sorores infirmas visitabat et unicuique secundum exigenciam necessaria ministrabat, stubas calefaciens et alia quevis humilitatis officia cordialiter exhibens.

XLV. De silencio cum diligencia servato.

1. Post completorium eciam tenebat silencium et non loquebatur nisi nutibus et signis. Post cenam semper vitas sanctorum recitabat et tota intencione cum precipua devocione in ipsis occupabatur, signanter autem beati Antonii et aliorum sanctorum, de quibus singularem sumebat consolacionem et postea paululum habito completorio quiescens, quandocunque excitabatur, primo omnium devotissima cum suspirio dicebat, tantam graciarum accionem nunquam posse Deo referre, quantam habuit in hominum creacione, gubernacione et redempcione. Deinde intempeste noctis silencio ab oracione consurgens, divine contemplacioni excessiva devocione immorabatur; in matutinis vero erecta stabat et quanto melius et devocius sorores cantabant, tanto plus ex devocione ipsius voces angelice resonabant in auribus eius, ut videretur iam concionibus angelicis interesse ita, ut de gutture eius diversimode voces formarentur. In omnibus eciam horis nocturnis et diurnis devota consistebat, item ad honorem angelorum triginta „Pater noster“ stans exsolvebat, habens in memoria merita angelorum, qui producunt animas ad regna polorum. Item cum stella matutina oriretur, ter in terram prosternebatur, Marie summe stelle gracias et laudes exhibendo.

2. *Beata Kinga*[1] *licet fuerit maritata, tamen Deo custodiente, non fuit cognita viro, sed virgo permansit, quod hominibus taliter innotuit. Cum sanctimoniales a pontifice consecrarentur, hec pre nimia humilitate noluit suscipere*

Wiersz 1 indicibiliter„ indicibili *I, II.* — 1 abundancius„ humidancius *II.* — 2 implebat„ implebatur *I, II.* — 5 calefaciens„ caleficiens *I.* — 10 eciam„ etenim *I, II.* — 16 creacione„ creacionem *I.* — 16 intempeste„ in tempestate *II.* — 17 ab oracione„ et oracione *I*; in oracionem *II.* — 19—20 resonabant . . . eius„ in auribus eius resonabant *I, II.* — 20 concionibus angelicis„ angelicis concionibus *I, II.* — 23 producunt„ perducunt *II.* — 26 Kinga„ Kynga *II, III.* — 26 fuerit„ fuit *II, III.* — 27 innotuit„ innocuit *I.*

[1]) Ob. rozdział LVII.

consecracionem virginum, sed viduarum consecracionem suscepit. Tunc frater Boguchvalus eam redarguendo dixit: Tu non es rite consecrata, quia, cum sis virgo, poposcisti te consecracione viduali consecrari. Que flexis poplitibus coram eo humiliter petivit, ut hoc nulli viventi homini proderet, quam diu ipsa viveret in hoc mundo.

3. *Idem frater Boguchvalus*[1] *cum iam debebat migrare de hoc seculo, ad transitum ipsius quam plures homines utriusque sexus convenerunt, coram quibus ipse dixit: Hodie a vobis ingredior viam universe carnis et sciatis, quod domina Kinga, quamvis fuerit in statu matrimoniali, tamen virgo permanet. Et ecce vobis signum predico, quod in loco, in quo nunc panni scarlatici venduntur, gramina viridia crescent. Quod rei eventus demonstrat, quia civitas ad locum alium*[2] *transposita est.*

4. *Item soror Catharina*[3] *in quadam familiari collocucione dixit: Domina, ut michi videtur, tu es virgo. Que inpremediate respondit: Certo sum virgo. Tunc statim doluit se emisisse verbum dictum de ore, petivit eam, ne alicui revelaret predictum verbum, quamdiu ipsa viveret.*

5. *Item post mortem beate Kincze frater Leonardus confessor suus asseruit, ipsam fuisse virginem et hoc ipsum verbis iuratoriis confirmavit.*

XLVI. De demonis repulsione.

Item quasi visibiliter cum demonibus conflictabatur. Nam quadam vice sorore Buczislava in oracione constituta, demon teterrimus in effigie virili ei apparuit eandemque plurimum terruit; que territa sanctam dominam acclamare cepit, que tunc devotissima in oracione posita demonem increpare cepit et ipsi baculo, quo sustentabatur, minas incuciendo....., qui eius oracione confusus abscessit. Soror

Wiersz 1—2 Boguchvalus„ Bogufalus *III.* — 2 quia„ quare *I.* — 3 poplitibus„ poplicibus *I, II.* — 6 Boguchvalus„ Bogufalus *III.* — 7 quam„ quem *III.* — 9 quamvis„ quam *I, II.* 9 fuerit„ fuit *II.* — 10 in loco„ locus *I, II.* — 10 gramina„ grani *I, II.* — 12 est„ *nie ma I, II.* — 13 Catharina„ Katherina *I, II.* — 17 Kincze„ Kyncze *II,* Kynge *III.* — 17 suus„ ipsius *I, II.* — 22 quasi visibiliter„ quam invisibiliter *I.* — 22 conflictabatur„ contractabat *I, II.*

[1]) Ob. rozdział LVIII. [2]) Mowa tu o Nowym Sączu r. 1292. na gruncie wsi Kamienica przy ujściu rzeki Kamienicy do Dunajca założonym przez króla Wacława czeskiego. (Ob. kod. dypl. pol. III, 155). [3]) Ob. rozdział LV.

vero illa ante oratorium felicis domine procumbens pacifice quievit a toto terrore omnino liberata; que facie ad faciem ipsum demonem vidit in specie virili.

XLVII. De devocione ad vulnera Christi.

Sancta vero Kynga ex nimia devocione, quam ad Christi vulnera habebat, quinque candelas in honorem quinque vulnerum Christi semper in sua camerula cremabat. In festo vero natalis Christi quendam magnum cereum ad ecclesiam fieri mandabat, qui eciam cereus die beati Stephani, Ioannis evangeliste, circumcisionis et epiphanie semper ardebat. In sanctissimo festo paschatis a sexta feria maiori usque ad secundam feriam eiusdem festi idem cereus continue ardebat; qui eciam pre nimia magnitudine in una pulla pisis circumsepta locabatur.

XLVIII. De austeritate vite ipsius, quam ducebat.

Magne eciam austeritatis erga semet ipsam extitit, nam quanto maiori calore aura augebatur, tanto gravioribus vestibus utebatur et quanto pluribus ac gravioribus algoribus aura stringebatur, tanto gracillimis induebatur vestibus. Et ut magis magisque frigora corpus eius fatigatum anxiarent, mandabat calefieri aquam in ollis et cacabis, ut vapor, qui de calida aqua exibat, ipsam in medio ollarum predictarum positam gelu per maximum concrustaret. Et sic frequencius ex diversarum penarum mutacione carnem spiritui miro modo servire studiose cogebat. Et ut olfactum loco delicati odoris amplius affligeret, mandabat sibi panniculos sordidos calefieri, quibus loco calefaccionis corporalis penalitatem fetoris sibi ingerebat et sic omnes sensus sui corporis mirabiliter arcebat.

Item ex quo ordinem sacrum assumpsit, nunquam estivo tempore calceamentis utebatur. Et licet fuerit tam delicati generis, sepe ex asperitate gressuum suorum scissure permaxime in pedibus eius apparebant. Et cum per aliquas dominas familiares sibi ex compassione pedes de aceto lavabantur, ipsa devota et felix domina omnem dolorem humiliter et hilariter pacientissime sustinebat. Hiemali autem tempore nullum socculum seu panniculum in calceamentis deferebat, ut frigus pedes gelidos gravius affligeret.

Wiersz 7—9 quinque . . . mandabat„ *nie ma II.* — 10 paschatis„ paschati *I, II.* — 10 maiori„ maiore *II.* — 21 per„ pre *I, II.* — 21 concrustaret„ contristaret *I—III.* — 21—22 ex . . . mutacione„ ex diversis penis mutacionem *I, II.* — 22 spiritui„ spiritum *I, II.* — 27 fuerit„ fuit *I, II.* — 27 gressuum„ gressum *I, II.* — 28 permaxime„ premaxime *I.* — 28—29 familiares sibi„ sibi familiares *I, II.* — 31 socculum„ loculum *II.*

XLIX. De demonis expulsione miraculum.

Item unum puerum a demone possessum et per dominam Annam ipsum puerum tenentem..... felix Kynga adveniens minas incussit et mox a puero exivit et puer sanus per omnia efficitur, quem cibo refectum de claustro emisit.

L. Item [miraculum].

Soror Clara Iacobi cum sex annos etatis sue haberet, ad claustrum recepta abecedarium primo et „Credo“ addiscens, venit ad felicem dominam, ubi ipsa habitabat. Quam felix domina videns, librum suum eidem tradidit dicens: Lege in isto libro, filia. Signoque crucis super ipsam facto, puellula legere itaque cepit illum psalmum: „Laudate dominum, omnes gentes“[1], quem nunquam didicerat.

LI. De liberacione a faucibus mortis eiusdem Clare.

Cum enim quadam vice ipsa tenella existente, casu de ambitu ceciderat et magno clavo per guttur transfixo inhereret, iam mortua ad dominam portatur, quam, signo crucis per lignum Domini facto, vite pristine restituit.

LII. De cecis illuminatis miraculum.

Quedam soror nomine [Paulina][2] sororis Sophie oculum per candelam ardentem totaliter destruxerat, que statim ad oratorium felicis domine est adducta, quam felix domina signaculo alme crucis benedixit et mox totus dolor cessavit. Puella de recuperacione sui visus cum magna exultacione Deo et felici domine gracias egit.

LIII. Item de ceco.

Quedam domina nobilis relicta Philippi puerum cecum domine felici obtulit, lacrimis uberrimis deprecans, ut pro illuminacione sua deprecaretur. Domina autem puerum in oratorium suum suscipiens preces Domino devotas fudit et puero prorsus excecato visum restituit sicque sanum et nova veste indutum matri restituit.

Wiersz 17 casu„ *nie ma II.* — 17 ceciderat„ cecidit *II.* — 19 quam„ que *I, II.* — 23 sororis„ sorori *I, II.* — 26 felici„ felicis *I, II.*

[1]) Psalmus CXVI, 1. [2]) Imię to podaje Dlugosz w żywocie ś. Kingi.

LIV. De igne ipsam non urente.

Videntur eciam tempore vite elementa racione sue devocionis sibi obedire. Nam cum ex fervore caritatis circa ignem vel racione infirmarum sororum vel racione cuiuscunque infirmitatis quidquam ordinare deberet, pluries visa est carbones ignitos in manu sua loco tentarii componere et manum delicatam igni absque lesione approximare, a quo minime ledebatur.

LV. De castitate ipsius, quam tenuit[1].

Quociescunque extra oracionem cum suis sororibus loquebatur, semper virtutem castitatis aliis virtutibus preferebat, sicut quandoque audita fuit sub racione cuiusdam reprehensionis dicere: Quid, mee care, quid, mee dilecte filie, castimonie virtuti detrahitis? Ego etenim indigna mulierum nunquam viri mei nisi manus solas et faciem vidi. Ex quo pluries fuit coniectum, quod in virginitate cum suo contorali virgo permansit. Quod confirmat soror Catharina dicta Odolani multipliciter. Nam cum quadam vice quasi sibi indignata fuisset, eandem clementi affectu ad se inclinare cupiens dixit felix domina: O si, filia, ad me velles de necessitate inclinari et mei conscia esse secreti, tibi cor meum aperirem. Qua promittente, quod nulli pandere vellet, domina confessa est, se esse virginem illibatam a nativitate sua.

LVI. Item de castitate.

Vladislaus rex tocius Polonie[2] una cum domina Hedvige contorali sua solempni assercione protestati sunt coram certis et veridicis nobilibus regni sui, quod felix Kynga eis consciis virginitatis sue florem tempore vite sue inviolabiliter conservavit, quia ipse rex in puerili etate existens sepius thalamum felicis domine intrabat et multis certissimis signis et prodigiis eius virginitatem probavit.

Wiersz 5 quidquam„ quicquid *I*; quicquam *II*. — 6 tentarii„ temtarii *I, II*. — 11 Quociescunque„ quocienscunque *I*. — 11 suis sororibus„ sororibus suis *I, II*. — 14 indigna„ *nie ma II*. — 14 mulierum„ mulieri *I*. — 14 viri mei„ virinum *I, II*. — 15 Ex„ et *I, II*. 15 fuit„ fuerit *I, II*. — 16 Catharina„ Katherina *I, II*. — 17 fuisset„ fuerit *I, II*. — 17 affectu„ affectum *I*. — 19 tibi„ *nie ma II*. — 24 tocius Polonie„ Polonie tocius *I, II*. — 24 Hedvige„ Hedvigi *I, II*.

[1]) Ob. rozdział XLV, 4. [2]) Władysław Łokietek, który się koronował r. 1320.

LVII. Item de castitate probacio[1].

Contigit eciam, quod cum dominus Paulus[2] episcopus Cracoviensis ibidem in cenobio Sandecensi virgines velaret, inter eas domina felix viduitatem proferens, virginitatem negabat. Cui cum confessor suus frater Bogufalus obiceret male esse consecratam, cum esset virgo et vidualem benediccionem accepisset, ipsa vero supplici prece deprecabatur eum, ut secretum suum nunquam alicui detegeret; qui divino nutu compunctus subticuit, cum vir sagacis ac providi ingenii fuisset.

LVIII. Item probacio de castitate ipsius[3].

Cum vero in extremis positus predictus confessor felicem dominam coram civibus, qui racione visitacionis sue ad eum convenerant, puram virginem affirmaret, multis civibus verba ipsius deliramentis similia fore videbantur. Quod devotus confessor spiritu prophetico precognoscens civibus dixit: Quia fidem verbis meis adhibere noluistis, in civitate vestra hac, ubi nunc panni venduntur scarlatici, in brevi urtice permaxime excrescent et cum hec fieri videritis, tunc forsitan verbis meis credetis[4]. Que omnia processu temporis completa sunt.

LIX. De repulsione malorum per oraciones eius.

Quadam vice guerra impiorum increscente et Teutonicis discidium claustro ordinare cupientibus, cives mali predones apud se conservant, qui noctis tempore claustrum invadere et dominas molestare deberent. Domina vero oracionibus insudante devotissime tempore matutinali, cum campana pro matutinis tangeretur, satellites perfidi nutu Omnipotentis compunguntur et terrore nimio concussi a sua iniqua intencione conquiescunt et ad suas partes, unde venerant, mox fugam ineunt et recedunt et sic claustrum et domina ab eorum hostilitate liberantur.

Wiersz 6 accepisset„ accepit *I—III.* — 8 divino nutu„ demonum *I*; dmonum *II.* — 8 cum„ cui *II.* — 8 sagacis„ sagaci *I, II.* — 8 fuisset„ fuerit *I*; fuit *II.* — 14 similia... videbantur„ videbantur fore similia *I, II.* — 16 vestra„ nostra *I, II.* — 17 permaxime„ premaxime *I.* — 22 increscente„ interscente *I, II.* — 22 Teutonicis„ Deutonicis *I.* — 24—25 insudante devotissime„ devotissime insudante *I, II.* — 28 liberantur„ liberavit *II.*

[1]) Ob. rozdział XLV, 2. [2]) Paweł 1266—1293. [3]) Ob. rozdział XLV, 3.
[4]) Ob. uwagę o Nowym Sączu na str. 720.

LX. De vino celitus sibi ministrato[1].

Quadam vice vinum habere desideranti et dicenti, quod vini creator posset, si vellet, pauperculas suas vino bono exsaturare, et ecce ante portam adest nuncius duas flasculas de optimo vino felici domine transmittens. Et cum domina quereret, unde tam nobile veniret, statim nuncius, qui vinum portaverat, queritur et minime invenitur. Cognoscunt igitur angelico ministerio vinum de celo fore missum. Ille nimirum, qui ex aqua vinum fecit, famulam suam in siti eius poculo vini celestis recreavit.

LXI. De spiritu prophetico, quem habuit.

Quadam vice sororibus suis precinens dixit: Licet alique ex vobis variis infirmitatibus gravantur et gravabuntur, verum tamen ante me nulla vestrum decedet. Contigit autem quadam vice, quod soror Vislava gravi infirmitate detineretur, sorores alie ad oratorium felïcis domine concite accedunt eamque in oracione impediunt dicentes et bachantes: Domina, talis soror iam spiritum exhalavit. Que ab oracione surgens dixit eis: Quia meis sermonibus non credidistis, vestra infirmaria nunquam vacabit, sed semper una ex vobis infirma manebit. Quod dictum sequenti tempore completum est.

LXII. Item de spiritu prophetico.

Cum vero eadem vice, quando domina spiritu prophetico precinuisset, quod prima inter omnes sorores Ade debitum exsolveret, quedam soror nomine Aldegundis more quasi contencioso dixit: Non tu, o domina, cum sis iuvenis, sed ego precedam forte te, respondens felix domina aiebat: Sicut mater vestra extiti, vos in claustro congregans, sic eciam vos in celis preveniam, vestras oraciones vultui divino presentans. Que omnia sunt impleta.

Wiersz 1 ministrato„ ministrate *I*; ministrante *II*. — 3 desideranti et dicenti„ desiderante et dicente *I*. — 4 exsaturare„ exennire *I, II*. — 6 quereret„ querit *I*. — 13 precinens„ precinans *I, II*. — 14 vestrum„ nostrum *I, II*. — 15 Vislava„ Vislana *II*. — 16 concite„ *nie ma I, II*. — 18 vestra„ nostra *I, II*. — 19 vobis„ nobis *I, II*. — 27 forte„ ante *I, II*. — 27 aiebat„ agebat *III*. — 28 eciam„ et *I, II*. — 29 vultui„ in vultui *I*. — 29 impleta„ completa *II*.

[1]) Ob. rozdział XXXIX, 4.

LXIII. De infirmitate et transitu ipsius ex hoc mundo[1].

1. Cum ergo suis meritis premia eterna cunctorum remunerator vellet sua pietate compensare, ut denario diurno famula sua non orbaretur, eandem gravi prevenit
21 Wrześ. 1291 infirmitate. Nam in die beati Mathei evangeliste gravissima infirmitate percussa, diversis languoribus gravabatur. Et ab ipso die usque ad festum beati Iacobi in
25 Lipca 1292 lecto decumbens, quantas passiones et quam pacienter et devote sustinuit, lingua enarrare, sensus exprimere nequit humanus. Et ab ipsa sui egritudine semper coram ipsa misse celebrabantur; ipsa vero corpusculum suum nimia egritudine consumptum sustentari cupiebat et sic missas manibus dominarum suffulta, mira cum devocione audiebat et oraciones consuetas corpore sic lassato perficiebat et semper oblaciones consueto more offerre mandabat. In ipsa eciam egritudine, infirmitate aliqualiter repressa, operibus misericordie devota inherebat, manibus propriis aliquid operando et inde orphanis et viduis necessaria ministrabat. Quid plura? nam consolaciones permaximas habebat. In eadem infirmitate sanctus Iohannes baptista et sanctus Ioannes evangelista et sancta Salomea eidem apparuerunt et eam sunt consolati. Et iam instante hora mortis sue dixit ad sorores circumstantes: Cedite ad partem. Que cum ab ea quererent, cur cedere deberent, respondit: An non videtis sanctum Franciscum ad me venientem, consolatorem meum? Tunc sorores glorificaverunt Deum de tali ostensione et sanctorum visitacione. Quadam autem vice sancta Salomea ei apparuit, consolacionem annuncians et dicens, quod anima domini Andree[2] infantis purgatorio finito iam bravium celeste iucunda possidet. Multas et varias alias sanctorum consolaciones, Deo annuente, probabiliter percepit.
17 Lipca 1292 Adveniente namque die sancti Alexii gravatur maiori infirmitate, quod videntes sorores lacrimosis oculis propter obitum sue matris preces clemencie divine fundunt, ne orbate matre, orphane permanentes pluribus in hac vita anxietatibus turbarentur et ut Deus ad consolacionem ipsarum vitam domine diucius prorogaret. Ad

---

Wiersz 3 ergo„ enim *I, II.* — 4—5 eandem . . . infirmitate„ eadem infirmitate prevenit gravi *I, II.* — 6 ab„ in *I, II.* — 12 eciam„ etenim *I, II.* — 14 necessaria„ necessitatem *I, II.* — 15 permaximas„ premaximas *I, II.* — 15 habebat„ *nie ma I, II.* — 15 baptista et„ baptista *III.* — 17 iam„ ea in *I.* — 20 visitacione„ visitacione habebat *I, II.* *Zdaje się, że to jest wyraz powyżej opuszczony (w. 15), który w źródle rękop. I i II zapewne stał na marginesie i który mylnie w tem tu miejscu umieścił kopista.* — 21 ei„ sibi *I.* — 22 bravium (*t. j. klejnot, nadgroda*)„ bremium *I*; breuium *II.* — 22 iucunda„ iocunda *I, II.* 23 annuente„ autem veniente *I*; anveniente *z znakiem skrócenia nad pierwszą i czwartą sylabą.* — 26 orbate„ orbata *I—III.*

[1]) Ob. rozdział XXXIX, 5. [2]) Ob. rozdział XX.

quas felix domina dicebat: O mee dilecte filie, nunc turbacionem matri ministratis; Deus etenim michi diem obitus mei revelaverat; hic nunc ad vestrarum precum instanciam vitam michi prolongans diem extremum abscondit, propter quod quam plurimum contristata nunc consisto. Sorore igitur quadam ipsam requirente, quomodo dies extrema sibi fuisset insinuata, felix domina dixit: Beata Maria virgo proximo die sabbathi michi apparens, ipsum diem resolucionis mee michi assignaverat; sed nunc vestris interpellacionibus et fletibus meam vitam prolongavit. Sicque factum est, nam ab ipsa die usque ad feriam quintam christianissime supervixit. Infra hos autem dies, quos supervixit, audita est Deo patri in trinitate viventi et filio et spiritui sancto graciarum acciones agere totumque corpus suum per singulas iuncturas benedicere pro eo, quod ipsam Deus in castitate et utriusque hominis puritate conservans, semet ipsam immaculatam custodivit.

Appropinquante igitur die et hora exitus sui extrema, mandavit campanellam tangere pro signo convencionis sororum. Quibus insimul concurrentibus, antiquis et minoribus, [quas] ipsa ut pia mater sincero affectu ad Dei servicium vocaverat et sub umbra alarum sue pie educacionis congregaverat, et alloquitur eas materno affectu et quasi testamentum ipsis relinquens, spiritu caritatis accensa dixit: O filie mee predilectissime, immensissima Omnipotentis clemencia ad suum servicium vocante et nunc non alio nisi nutu Dei vocate, non enim de potencia humana confisa vel de proteccione regia vos vocavi, sed de celesti munimine. Licet autem vestra civitas multos turbacionis et desolacionis pacietur incursus et in tantum, quod rabie inimicorum invalescente, claustrum velint diruere et per pluries vobis minas et turbaciones, pericula et dampna inferre, vos vero virgines Deo dicate, in uno et solo Deo spem vestram ponite, Deum timete, sine intermissione orate, ab omni specie mala virilique occupacione abstinete et plurimum cavete caute, nec aliqua nisi cum cognato in tercio gradu loquatur; misericordiam, caritatem et pietatem amplexantes, in virtutibus devotis crescite; pacienciam in tribulacionibus et angustiis habete, pacem et concordiam summopere custodite et ego, licet indigna peccatrix,

---

Wiersz 1 domina„ *nie ma I, II.* — 1 nunc„ nunc in *I*; nunc michi *II.* — 2 michi„ in *I, II.* — 2 revelaverat„ ministraverat *I, II.* — 2 hic„ sed *I, II.* — 4—5 quomodo„ quando *I.* — 6 resolucionis„ resolacionis *I.* — 8 ad„ *nie ma III.* — 8 christianissime„ proxime *II.* — 9 est„ *nie ma III.* — 9 patri in trinitate„ paternitate *II.* — 12 *W III po* „custodivit" *dopisano nieco później* „contra se". — 15 mater„ matre *II.* — 15 sincero„ sincera *I, II.* — 19 vocate„ vocante *I, II.* — 19 enim„ etenim *I, II.* — 20 vel„ nec *I, II.* 22 per pluries„ per plures *I*; plures *II.* — 25 virilique„ virili quoque *II.* — 28 et„ *nie ma III.* — 28 summopere„ summo opere *I.*

inter vos et sponsum nostrum Iesum Christum me pono mediatricem, ex parte ipsius vobis promittens, quod si hec feceritis, licet multas angustias sustinueritis, tamen nulla vestrum in peccatum carnale prolabetur et nec inquinabitur ipsius corpus, nisi de consensu anime. Etsi aliqua vestrum inimico instigante peccaverit, divina pietate ad penitenciam reducta indulgenciam obtinebit et Dei misericordiam consequetur nec aliqua in anima periclitabitur, sed omnes teterrimas inimicorum penas evadens celeste bravium possidebit in eternum. Cum autem felix domina huius sanctissime admonicionis et institucionis finem dedisset, sorores omnes et singule in amarissimas prorumpentes lacrimas, eiulatus et suspiria indicibili dolore dabant et piissimam matrem deflebant seque suis intercessionibus devote recommendabant. Sororibus itaque flentibus domina Grifina[1] domini ducis Lesconis contoralis ad felicem dominam humiliter se inclinans cum lamento cordiali dixit: O mater, o domina piissima, num quid sentis, quod te velis a nobis tam cito disiungere? Cui cum aliis felix domina respondit dicens: Sinite me, o filie, sinite et flere desinite, ut in hac ultima hora transitus mei possim aliquantulum orare et me ipsam et vos Deo commendare. Itaque velum super oculos trahens, tota se in Deum collegit, oransque, ut alia Anna, cuius labia movebantur et vox penitus non audiebatur, interpellabat enim agmina sanctorum tam pro se quam eciam pro bono filiarum suarum, quas in Christo genuerat, statu. Oracione vero completa, supplicat humiliter, quod sacro oleo ungeretur. Ad quam fratres illico ornatu decenti induti devote progrediuntur. Felix itaque domina confessione et communione premissa, singula corpusculi sui membra ad sacri olei unccionem devotissime offert. Sicque omnibus sacramentis summa cum devocione et reverencia procurata, hora extrema appropinquante, rogat sororem Anastasiam, quam sibi pro magistra assumpserat, ut illud evangelium sibi legeretur: Ante diem festum pasche, ut, sicut Christus a discipulis suis, sic et ipsa a sororibus suis segregari deberet. Itaque omnibus rite et devote ordinatis, valedicens omnibus cum summa devocione in Dei amore cursum suum feliciter consummavit et animam suam felicem circa auroram
24 Lipca in vigilia beati Iacobi apostoli Deo omnipotenti tradidit, cui est honor in secula

---

Wiersz 1 nostrum„ vestrum *II.* — 4 nisi„ nec *I.* — 6 nec„ ut *I, II.* — 7 domina„ domina sanctissime *II.* — 8 finem„ fidem *I.* — 11 Grifina„ gratissima *II.* — 11 Lesconis„ Lestconis *I, II.* — 16 trahens„ trahentur *I*; trahente *II.* — 16 tota se„ se tota *I, II.* — 23 summa cum devocione„ cum summa devocione *I, II.* — 25 ut„ videlicet *I.*

[1]) Gryfina żona Leszka Czarnego, córka Anny i Rościsława, była siostrzenicą świętej Kingi.

seculorum. Amen. In ipsa namque hora sui exitus fragror aromaticus mirifici odoris de eius sanctissima gleba corporis prodiens, cunctos refecit et totum corpus eius mira albedine resplenduit.

2. *In ipsa eciam hora transitus sui multe ac diverse visiones quibusdam certis et veridicis personis mirifice claruerunt. Cumque conductus legeretur, ipsa iam agonisante, et postquam sanctus Petrus claviger regni celestis fuit nominatus, spiritum exhalavit; tunc sorores suavem odorem senserunt, quem antea nunquam senserant. Corpus, quod antea nigrum videbatur, versum est in nimiam albedinem. Cum vero sorores eam ad lavandum vellent deducere, manus ipsius, quas supra pectus in modum crucis composuerat adinvicem, disiungere non valebant. Tunc abbatissa dixit: Per obedienciam tibi mandare iam nequeo, sed per obedienciam Domini nostri Iesu Christi, cui omnibus diebus vite tue obediendo paruisti, tibi mando, ut manus disiungas. Ut hec verba finivit dicta abbatissa, manus abinvicem per se fuerunt separate.*

3. *Soror Amabilia (sic) tempore, quo felix Kinka extremum vite sue agebat, narravit se vidisse in visione sanctam Ursulam cum sodalibus suis venisse ad deducendam animam eius.*

4. *Soror Tomislava*[1] *vidit in visione duorum sanctorum manus ornatas cum linteamine dimissas ad tollendum animam felicis Kincze.*

5. *Eadem hora Paulecs*[2] *elemosinarius felicis Kincze in cemeterio ecclesie parochialis iacens, vidit celum patere et animam ipsius illuc deportari.*

6. *Soror Elisabeth*[3] *vidit manifeste animam felicis Kincze sub specie lucide stelle de ore ipsius procedere et per fenestram domus directo tramite in celum transire.*

7. *Eadem hora*[4]*, qua beata Kinka migravit de hoc seculo, dominus Cristanus canonicus Visliciensis deambulans in cemeterio et complens oraciones suas, vidit*

Wiersz 1 fragror„ fragor *II, III.* — 2 refecit„ reficit *I, II.* — 5 legeretur„ legentur *I, II.* 6 claviger„ clavier *I, II.* — 7 exhalavit„ exaltavit *I, II.* — 7 senserant„ senserunt *I, II.* 10 adinvicem„ abinvicem *I, II.* — 10 valebant„ valebat *I.* — 13 disiungas„ disiungas. CCXX *w wszystkich rękopisach; znaczenia tych cyfer nie umiem objaśnić.* — 15 Kinka„ Kynga *III.* 17 deducendam„ ducendam *I, II.* — 18 ornatas„ armatas *I—III.* — 19 Kincze„ Kynge *III.* 20 Kincze„ Kynge *III.* — 20 cemeterio„ ciminterio *I*; cimiterio *II.* — 22 Kincze„ Kynge *II, III.* — 25 Kinka„ Kynga *II, III.* — 25 Cristanus„ Cristinus *I, II.* — 26 cemeterio„ cimiterio *III.*

[1]) Obacz rozdział LXV. [2]) Ob. rozdział LXVII. [3]) Ob. rozdział LXIV. [4]) Ob. rozdział LXVIII.

columpnam nubeam a terra usque ad celum extensam, in qua audivit voces angelorum canencium responsorium: Regnum mundi et omnem ornatum seculi contempsi propter amorem Domini mei Iesu Christi. Tunc idem canonicus Deo devotus scischatus est, que persona notabilis de hoc mundo transisset, et reperit, ut est predictum, eadem hora felicem Kinkam de hoc mundo transivisse.

LXIV. Visio sorori Elisabeth apparuit[1].

Nam quedam soror nomine Elisabeth Hungara, Deo devota, eadem hora et in eadem domo, in qua felix domina migravit, in oracione existens, sompno arripitur et videt animam felicis domine angelorum agminibus circumdatam sub specie stelle splendidissime celos in exultacione ascendere.

LXV. Soror Tomka vidit visionem fratrum et sororum[2].

Altera quoque soror nomine Tomka pre nimia fratrum et sororum multitudine domum, in qua felix domina iacebat, intrare non valens, foris procumbebat oracioni dedita, que simili modo rapta extra se vidit celum apertum et de celo imaginem effigiei beati [Petri] apostoli similem descendentem, manus ornatas habentem animamque felicis domine sub specie decore puelle [cum] mitra gemmis preciosissimis intexta et ornata, ad gaudia angelica deferentem. Hoc ipsum liquido claruit, nam cum fratres conductum felici domine agerent et ad illum locum devenissent dicentes: Sancte Petre, ora pro ea, in hoc verbo statim spiritum exhalavit et ad Christum eternum sponsum feliciter migravit.

LXVI. Visio sororis Budcze sequitur talis.

Item alia soror nomine Budka, cum foris eo tempore existeret et aliquali sompno gravaretur, extemplo quasi quodam aculeo puncta, vocem ad se delapsam audivit dicentem sibi: Surge, surge, quid dormis? Ecce appropinquat hora et nunc

Wiersz 4 notabilis„ vocabilis *I, II.* — 4 transisset„ transivisset *I, II.* — 5 Kinkam„ Kyngam *III.* — 7 apparuit„ apparauit *I.* — 11 videt„ vidit *I—III.* — 11 domine„ dos *I.* — 14 fratrum„ fratris *III.* — 18 celo„ colo *I.* — 19 effigiei„ effigie *I, II.* — 20 animamque„ animaque *I.* — 20 mitra„ intra *I, II.* — 21 intexta„ intexa *I.* — 29 extemplo„ exemplo *I, II.*

[1]) Obacz rozdział LXIII, 6. [2]) Ob. rozdział LXIII, 4.

est, in qua omnis cetus beatorum et agmina angelorum in occursum beate Kynge progrediuntur; que plene evigilans et progrediens cum certa experiencia didicit, quod illa hora fuit, in qua felix domina ad celi palacium migravit.

LXVII. Visio Paulici pauperis[1].

Item quidam vir pauper, sed vita famosus, nomine Paulicus, cum de nocte devocionis sue consuete cursum volens complere, eadem hora ecclesias devotus circumiret et iam circa ecclesiam parochialem beate Elisabeth fuisset constitutus, vidit manifeste sano intuitu supra claustrum et signanter supra felicis domine caminatam lumen ingentis splendoris de celo illam totam domum illustrans et in medio ipsius splendoris quasi globum solarem ab ipso lumine circumfusum in celum conscendentem. Morteque felicis domine cognita, cunctis civibus et aliis quibusvis hominibus publice predicabat, ipsius domine animam in celum assumptam, addens spiritu prephetico, eam in brevi multis miraculis coruscare; que omnia nutu divino completa sunt post mortem.

LXVIII. Visio Cristani canonici[2].

Cum autem obitus ipsius felicis domine propter multa pericula eo tempore imminencia et singulariter propter Wistubconis magni predonis exercitum infra triduum celaretur, ne forte domine intellecta morte, claustrum invaderent hostiliter exspoliando, quidam autem canonicus, homo vite sancte et devotus nomine Cristanus in Vislicza oracioni deditus vidit in spiritu, quod tali hora felix domina migravit a seculo, vivens in Christo, sicut dictum fuit. Quod cum aliis concanonicis suis referret, mox nuncium dirigunt in Sandecz. Qua re sic se habere veraciter comperta, per dictum nuncium sorores reprehendunt dicentes, cur tam ineffabile sacramentum in partibus remotis iam divinitus revelatum celarent? Et tunc primo pulsantur campane et exequie debita celebritate per omnes aguntur[3].

Wiersz 2 Kynge„ Kincze *I, II.* — 3 cum„ *nie ma I, II.* — 11 totam„ totum *II.* — 11 illustrans„ illustrantem *I, II.* — 21 Wistubconis„ Mstubczonis *I*; instubczonis *II*; Misbubconis *III*; Vistubczonis, Wiscubczonis *u Długossa w druku i rękop.* — 22 intellecta„ *nie ma II.* — 22 morte„ *nie ma I, II.* — 23 exspoliando„ explorando *I—III.* — 23 Cristanus„ et re Christianus *I, II.* — 25 dictum„ factum *I, II.* — 25 concanonicis„ canonicis *II.* — 26 Qua„ qui *I, II.*

[1]) Obacz rozdział LXIII, 5. [2]) Obacz rozdział LXIII, 7. [3]) Tu się kończy rękopis krakowski biblioteki jagiellońskiej (II).

B.

Miracula sanctae Kyngae.

In nomine Domini. Amen. Omnibus christifidelibus notum fore debet, quia misericordiarum et tocius consolacionis [largitor] Iesus Christus, qui in suis operibus semper est laudabilis et in sanctis predicabitur mirabilis, mundi vespera propinquante, humilem famulam suam, dominam Kingam, filiam Bele quondam regis
24 Lipca 1292 Hungarie, sue incarnacionis anno M.CC. nonagesimo secundo, nono Calendas Augusti de ergastulo corporis ducens inde ad patriam, magnis multisque miraculis non desinit declarare, de quibus multa omissa [sunt], pauca vero sue sanctitatis [prodigia] in isto codice continentur et hoc brevitatis causa.

27 Marca 1307 I. Anno igitur gracie Domini millesimo trecentesimo septimo, feria secunda proxima post pascha puer bene novem annorum nomine Dobroslava, filia comitis Martini de Czyrzycz[1], de turri plus quam ad viginti ulnas cecidit ad lapidem tam graviter, quod tota domus, ubi sedebant domine, mota fuit; credentes autem domine, quod lapides de turri incassum iacerent, mittunt famulos prohibere: qui venientes non lapides, sed puerum de turri lapsum et exanimem iacere ac spumas emittentem totumque lividum ex collisione reperiunt. Mox hec matri et ceteris dominabus nunciant, que omnes cursu veloci ad funus lugubre cum fletu et eiulatu conveniunt et sic totam illam diem usque ad tempus vespertinum peragunt. Tandem reminiscentes clemencie domine Kincze, quomodo vita comite pia super afflictos fuerit, audientesque eciam de eius sanctitate aliqualiter famam volitare, se ad ipsam omni devocione convertunt promittentes, quod cum puero et offertorio sepulcrum eius vellent visitare, si in puero mortuo per eius merita possent consolari. Mirabile dictu, mox puer sic ad petram collisus, omni prorsus cicatricum et livoris amoto notamine revixit et amodo sanus permansit, nullo alio remedio se adiuvante. Hoc factum multe nobiles domine cum matre dicti pueri ad sepulcrum domine Kincze venientes cum ipsa sub iuramento declaraverunt.

Wiersz 7 quondam„ quodam *I.* — 9 inde„ vite *I.* — 9 miraculis„ mirabilis *I.* — 10 multa„ *nie ma I.* — 11 hoc„ hec *I.* — 13 pascha„ pascham *I.* — 13 puer bene„ puer unus *I*; puella bene *III.* — 14 Czyrzycz *tak ma Długosz*; Cirihc *I*; Crurdz *III.* — 17—18 puerum . . . lapsum . . . totumque, lividum„ puellam . . . lapsam . . . totamque lividam *III.* — 21 domine„ divine *I.* — 21 Kincze„ Kynge *III.* — 23 puero„ puella *III.* — 24 puero mortuo„ puella mortua *III.* — 24 per eius„ eius per *I.* — 25 dictu„ dictum *I.* — 26 revixit„ *nie ma I.* — 27 dicti pueri„ dicte puelle *III.* — 28 Kincze„ Kynge *III.*

[1]) Marcin z Szczyrzyc syn Zbigniewa występuje w dokumentach z lat 1306 i 1335. Ob. kod. Mał. nr. CXXXV, CXXXVI i CXCVIII.

II. Idem puer revoluto anno unius auris auditum amisit; dum autem ob re- 1308
verenciam domine Kincze ad sepulcrum eius cum offertorio duceretur, ut posset lese auris auditum rehabere, ad medium milliare mox, ut vidit locum deposicionis sacri corpusculi, puer ad terram procidit; exorans dominam Kinkam, ut solitam pietatem ipsi conferre dignaretur, mox cepit usum lese auris habere. Hoc experte honeste femine, que cum puero liberato in peregrinacione erant, cum iuramento retulerunt.

III. Item filius Sbroslai de Druszkow a gravissimo morbo surdus et mutus vicinusque morti factus erat, qui eciam os eius et vultum torvum fecerat, vexans ipsum tam graviter, quod quandoque septem homines ipsum tenere non poterant, quin de lecto proiceretur et hanc passionem per duos menses sustinuit. Tandem parentes eius procuratis reliquiis sancte domine, posuerunt super ipsum promittentes, quod vellent venire cum eo ad sepulcrum eius, si per merita eius sanaretur. Mox cepit melius habere et plene sanitati reformatur. Hoc omnes incole ville superius dicte sub iuramento sunt protestati.

IV. Item in villa, que Golkowice nuncupatur, domus ex subito impetu venti ad terram corruit et oppressit filiam Woyciechonis nomine Iaroslavam. Cum autem parentes penitus de puero ignorarent, distrahunt robora domus collapse calcantes ipsa et moventes, sub quibus inveniunt puerum suum mortuum, totum contritum, conculcatum et lividum ac ore nive repleto, ad quod spectaculum graviter commoti ceperunt inconsolabiliter lamentari. Accipientes vero corpus exanime, lumen accendunt et se tota devocione ad piam dominam Kinkam convertunt voventes, quod puerum cum offertorio ad sepulcrum eius vellent deferre, si ipsos dignaretur consolari et sic ab occasu solis lamentantes in oracione usque ad diem perseverant et tandem puerum vivum reperiunt, quod factum omnibus incolis dicte ville patuit, quod et multi ex ipsis iuramento firmaverunt, videlicet uterque parens, Bogus dictus Dasconis, Braxanta, Ioannes et alii quam plures.

V. Item Vrovinus nomine, filius civis de Nova Sandecz Diduini, dum graviter in infirmitate laboraret, spondet pro se sancte domine, ut sepulcrum eius visitaret, si per merita eius posset relevamen habere et mox convaluit; veniensque ad sepulcrum sancte domine cum patre et matre seriem facti cum iuramento retulerunt.

Wiersz 1 Idem puer„ eadem puella *III.* — 4 puer„ puella *III.* — 4 Kinkam„ Kingam *III.* 5 experte„ ex parte *I, III.* — 6 puero liberato„ puella liberata *III.* — 8 Druszkow„ Druscow *I.* — 8 a„ ab a *III.* — 11 quin„ quum *I.* — 13 cum eo . . . eius„ ad sepulcrum eius cum eo *I.* — 16 Golkowice„ Golcovicz *I.* — 18 collapse„ lapse *I.* — 22 Kinkam„ Kyngam *III.* — 26 et„ eciam *I.*

Item anno Dominice incarnacionis MCCC octavo et ceteris annis gracia Domini hec acta sunt, que secuntur.

VI. Quedam femina nomine Bratomila de Radlow veniens ad limina sancte domine retulit cum iuramento, quod auricularis intraverat sibi in aurem et vexabat eam gravissime per duas septimanas sic, quod tota vicinia percepit de passione eius. Cum autem se devote sancte domine recommendaret, promittens sepulcrum eius visitare, mox auricularis de aure eius exivit, quod eciam factum quedam femina nomine Vulca, que oculis suis viderat, est protestata.

VII. Quedam femina nomine Margaretha Dersva gravem dolorem in capite sustinebat a multo tempore nec valuit aliquo sibi medicamine subvenire. Tandem informata per quandam devotam feminam, quod tres dies ad honorem sancte domine Kinge ieiunaret, quo facto mox dolorem capitis evasit.

VIII. Puer vero eiusdem femine nomine Nicolaus dum graviter langueret, habens per totum corpus pustulas, dicta mulier ipsum cepit tota devocione sancte domine recommendare et mox gracia eius a predicta passione est liberatus. Et hec eadem femina veniens ad sepulcrum eiusdem sancte domine fide data recitavit.

IX. Quedam pauper vidua de Nova Sandecz nomine Margareta dum ante nativitatem beate virginis die dominico[1] cum senibus et pueris iret pro fragis colligendis, subito gravi infirmitate occupatur, racionem et loquelam perdidit; ad manus vero ad civitatem adducta, duabus septimanis dictam passionem sustinebat. Tandem sancta domina apparuit ei dicens, se esse de stirpe regia gentis Ungarice nomine Kinga et [quod] omnes, qui de ipsa aliud sentirent, incassum ipsam in necessitatibus suis invocando laborarent. Dixitque ei, quod iter ad sepulcrum eius assumeret et sanitati pristine restitueretur; hoc eciam ipsi adiungens, quod verbum Domini nunciantibus diceret, ut monerent feminas, ne capita sua superfluo ornatu circumquaque ingrossantes adornarent, aliter enim non possent graciam Dei adipisci. Et mirabile dictu, mox dicta vidua sana cepit nomen sancte domine, quod nunquam ab aliquo ante audiverat, proclamare et verba racionis depromere. Tandem veniens ad limina sancte domine hoc factum cum iuramento recitavit. Quod eciam

7 Wrześ. (1 309)

Wiersz 2 gracia„ gracie *I, III.* — 6 percepit„ percipit *III.* — 8 visitare„ visere *I.* — 9 Vulca„ Wolca *I.* — 10 Dersva„ Deusna *I.* — 13 Kinge„ Kin *I*; Kynge *III.* — 17 recitavit„ recitat *III.* — 22 Ungarice„ Ungarie *I, III.* — 26 Domini„ Dei *I.* — 26 monerent„ moneret *III.*

[1]) Ponieważ w roku 1308 nativitas b. virginis i dies dominicus przypadają razem, więc widać mowa tu już o następnym roku.

factum multis civibus in Nova Sandecz patuit, videlicet Frichoni Manco, Andree filio Hennigi et uxori eius, Vinando, Iacloni et uxori eius et aliis multis.

X. Quedam femina nomine Martha de Tarnow villa comitis Raphali, adducta ad sepulcrum beate domine pede dextro clauda et ceca sinistro oculo, que cum ibidem confessa fuisset et impetraret patrocinium a sancta domina, mox usum pedis et oculi rehabuit. Et quod ceca fuit et clauda, protestati sunt sub iuramento, qui dictam mulierem ante noverant, videlicet Prybyslaus, Bartholomeus et quedam femina Sdzislava nomine et ipse confessor frater Cristanus dixit, ipsam usu pedis et oculi ante caruisse.

XI. Item filia Ungari nomine Matthie de Myslcza dum ex subita et gravi passione moreretur, mox uterque parentum graviter conturbatur. Tandem per amicos et alios, qui ibi aderant, monetur pater, ut puerum defunctum beate domine recommendaret; nam ipsa sua gracia servicium eius recogitans, deberet ipsum in suo puero consolari, ipsum resuscitando. Ad quod pater pueri ait: Qui mortuus est, mortuus est. Attamen ad monicionem amicorum cepit se et puerum sancte domine recommendare. Tandem puer ad sepeliendum defertur, ipso patre pre amaritudine cordis domi remanente; cum autem essent iam circa fluvium Poprot bene ad quartam milliaris deferentes, mater accedens ad feretrum discooperuit puerum et invenit vivere et pannum in ore tenendo sugere; mox omnes ad terram cadentes Deo et sancte domine gracias agunt. Dum hec patri nunciantur, incredulus perseverat. Puer vero a loco, in quo revixit, ad limina beate domine cum graciarum accionibus deportatur et sic Domino laudes et sue sancte exsolventes, domum reversi omnem hesitacionem a corde patris increduli amoverunt, domum puero vivo reportato. Hoc factum laudabile Petrus Abrahe, Ioannes Aloconis, Gotfridus dictus Mokroslot et multi incole dicte ville oculata fide viderunt. Tandem puerum ad limina sancte domine apportantes, in publica stacione ostendentes puerum, hoc factum protestati sunt.

XII. Quedam virgo nomine Cristina de Magno Sale[1] lesa in medio corporis paralisi per unum annum sic, quod non potuit manum et pedem omnino regere, veniens in Antiquam Sandecz ob reverenciam sancte domine, ut poterat, traxit ibi

---

Wiersz 1 Frichoni Manco„ Friczoni marito *I.* — 3 Raphali„ Rafali *I.* — 4 dextro„ dextero *I.* — 7 noverant„ noverunt *I.* — 10 dum ex„ donec *III.* — 11 conturbatur„ conturbantur *I.* — 12 ut„ *nie ma I.* — 14 mortuus est„ est mortuus *I.* — 15 cepit„ *nie ma I.* — 17 Poprot„ Poprod *I.* — 20 nunciantur„ nunciatur *I.* — 24 Aloconis„ Albtonis *I.* — 29 potuit„ poterat *I.*

[1]) Wieliczka.

moram bene tribus septimanis, sepulcrum sancte domine visitando. Quodam vero tempore dum ad sepulcrum ipsius staret, eius patrocinium exorans, caput suum ad parietem tundendo, quedam domina honesta, quam nunquam viderat nec postea vidit, retraxit illam dicens, quod non deberet ulterius caput suum percutere, quia lederetur. Et ex ea hora cepit usum manus et pedis habere, quorum usum antea non habuit, quod multi in dicta civitate viderunt et hoc sub iuramento protestati sunt, videlicet Iacobus sutor cum uxore, in cuius domo mansit, uxor Ioannis dicti Zambacz, quedam honesta domina Vislava et quasi omnes de civitate hoc viderunt.

XIII. Item filia Cholrici civis de Nova Sandecz nomine Margaretha moriebatur post occasum solis; cumque lumen ad funus poneretur et luctus pro ea fieret et multi amicorum advenissent et pater et mater graviter puerum suum deflerent, tandem ceperunt omni devocione, qua poterant, sanctam dominam invocare, ut eos in suo puero dignaretur consolari et cum sic invocando perseverarent fere usque ad medium noctis, et postea ad funus accedunt et illud discooperientes vivere puerum inveniunt, mox ad terram procidunt, gracias sancte domine referentes. Dum autem ad limina sancte domine in crastino cum puero et offertorio venire non possent propter transitum Ungarorum, votum suum octava die compleverunt. 30 Lipca 1311 Hec facta sunt feria sexta post diem beati Iacobi apostoli[1]; quod protestati sunt sub iuramento pater pueri et mater nomine Gerussa, Henricus civis, Nicolaus et filia Cilotonis nomine Catharina, Herintrudis, Hedvigis et alie quam plurime femine honeste et viri, quibus hoc factum patuit.

XIV. Item domina Hedvigis incliti principis [regis][2] Cracovie et tocius Polonie coniunx retulit coram multis et aliis utriusque sexus hominibus, iuramento contestans, quod, quando iam quasi in extremis posita laboraret, vidit duas larvas teterrimas sub specie hominis ad lectum suum propinquare, quorum timore ac horrore

---

Wiersz 4 illam„ ipsam *I.* — 5 pedis„ pedes *I.* — 5 antea„ ante *I.* — 9 Cholrici„ Holriti *I*; Holini *Dł.* — 10 ea„ eo *I.* — 14 et illud„ ad illud *I.* — 17 possent„ possint *III.* 19 Gerussa„ Gerusza *I.* — 20 Cilotonis„ Czilotonis *I.* — 20 Catharina„ Katherina *I.* — 20 Herintrudis„ Hermtrudis *I.* — 20 plurime„ plures *I.* — 24 quando„ quum *I.*

[1]) W r. 1309 dzień ś. Jakóba przypada na feria sexta czyli piątek; w r. 1310 jest feria sexta bezpośrednio ante diem beati Iacobi; w roku dopiero 1311 ś. Jakób przypada na niedzielę a więc data powyżej wyrażona może mieć miejsce po raz pierwszy. Ponieważ i rozdział XIX jeszcze do tegoż roku należy, sądzę, że zdarzenie opowiedziane w rozdziale XIII i w następnych należą do r. 1311. [2]) Wyraz „regis“ jest niewątpliwie dodatkiem autora z r. 1329; w pierwotnym protokole było niezawodnie tylko „principis Cracovie“.

perculsa, nullius omnino devocionis memor erat. Mox post hec vidit et sanctam dominam ad lectum suum stare in veste religiosa et dictas larvas ab ipsa removere, manicas sui habitus ipsi opponendo et sic sepedictis larvis disparentibus, devocionis sue recordata cepit ipsam sanctam deprecari. Ipsa vero ab oculis eius elapsa, confestim cepit melius habere, quousque plene sanitati fuit restituta.

XV. Uxor Sestremili de Kurow veniens ad vicinum suum, casu invenit puerum suum in igne volutari et miserabiliter aduri, ad quem mox currens et ipsum de medio ignis semivivum trahens, cepit sanctam invocare Kingam, votum faciens et confestim cepit puer melius habere et hec, fide data, veniens ad limina sancte domine recitavit.

XVI. Item quedam puella de Cracovia Agnes nomine, bene decennis, obsessa per demonem, proximo die dominico post diem beati Adalberti adducta fuit ad limina sancte domine per amicos suos; cum autem introducta esset [in] claustrum dominarum ad sepulcrum eius mane diei illius, mox demonium allisit ipsam ad terram et distendit manus eius et pedes in longum et os eius ad mensuram palme dilatavit. Sicque prona iacens in terra fremebat spumans usque post meridiem, tandem orantibus amicis suis pro ipsa sanctam dominam, fuit liberata, multis videntibus, fide oculata. Cum autem educta esset ad hospicium, iterum vexabatur obsessa. Eodem die amici ipsam ad sepulcrum sancte domine reduxerunt, ubi manens multas insanias et multas blasphemias in Deum et in sanctos eius proferebat. Cum autem ibidem sorores mote misericordia, evangelium et passiones sanctorum super ipsam legerent, una de sororibus cum diceret legens super ipsam in Latino: Foras eiciat mundanum principem, mox in contrarium derisive respondit Polonice, quod festucam eiceret. Et sic a die dominico usque ad feriam quintam sorores cum ipsa multum occupacionis habuerunt; medio vero tempore sancta domina apparuit ipsi consolans ipsam et sic evasit. Dicta vero puella plene racioni reformata dixit, tres demones ipsam vexasse, quorum unus vocabatur Oksza, alter Naton et tercius Rozen. Hoc factum quasi omnes viri et mulieres civitatis Antique Sandecz conspexerunt. 21. Kwiet. 1311

XVII. De Wisnicze quidam homo audiens clamorem puerorum in campo, concito cursu illuc properavit et invenit filiam suam iam mortuam; lupus enim sic eam destruxerat in corpore, quod viscera de ventre ipsius effluebant. Mater vero

---

Wieras 1 perculsa„ percussa *I.* — 7 igne„ ignem *I.* — 7 quem„ quod *I.* — 18 per„ pro *I.* 17 liberata„ liberata et *I.* — 18 fide„ *sic ma I.* — 18 vexabatur obsessa„ obsessa vexabatur *I.* — 20 et multas„ multas *III.* — 22 super„ supra *I.* — 22 super„ supra *I.* — 23 mox„ *sic ma III.* — 27 Oksza„ Ocaza *I.* — 28 et„ *sic ma III.*

dicte puelle properans de Bochna ad domum suam, hiis auditis rumoribus in medio vie cum fletu et eiulatu corruit in terra, sanctam dominam exorans. Cum autem domum surgens a loco pervenisset, puerum suum invenit vivum, sed per totum corpus cruentatum, ubi multi hominum convenerunt dolentes puerum. Et hoc tandem cum iuramento venientes ad sepulcrum sancte domine Kinge protestati sunt, quod dictus puer mortuus fuerat et ad invocacionem beate, vite reformatus.

XVIII. Item Potrek de Weliczka ad tumbam sancte domine cum filia sua nomine Stanislava veniens, retulit cum iuramento, eandem filiam suam submersam iacuisse sub molendino a mane usque ad meridiem. Tandem ea inventa, ceperunt sanctam dominam pro resuscitacione eius cum fletu exorare et mox resurrexit.

XIX. Puella quedam nubilis et adulta, de Potrovicz prope Matonech Cracoviensis diocesis nata, nomine Tomka, cuidam de Ksanicz iuveni nupsit, que statim post tres septimanas epilenticum morbum et tercianam febrim incurrit. A quibus meritis sancte crucis, que in Lyszecz habetur in reverencia magna, dum illuc voto emisso in peregrinacione corde humili venisset et contrito, graciose fuit liberata. Verum tempore elapso non multo, maledicciones easdem, ut prius, quibus ipsius demeritis..... ut deus glorificetur in illa et in sanctis suis, iterato incurrit, habens quendam [demonem] importunum, sevum nec non protervum pariter et infestum; cum qua idem sepe sepius loquebatur, et de familia mulieris prefate pluribus quandoque presentibus, nemine vero preter illam ipsum vidente. Cui demon idem omnia quidem corporis habens membra, solis manuum carens pollicibus, in statura quidem unius viri nunc in tunica, nunc in sola camisia, nunc aliter, ut placuit, gladio aliquando exerto, aliquando cuspide vibrata, faciem propriam torquens, ut libuit, timorem et horrorem vehementer incussit. Illa misera et afflicta ipsum cum validis quandoque clamoribus in palam fugiente, imo signo crucis illa se consignante, demon improbus et pertinax simili modo se signabat. Et semel germano mulieris predicte in eadem domo secum ob aliquale eiusdem solacium iacente et ad illam in primo gallicinio taliter loquente: Ne timeas, quia galli iam cantant;

Wieras 3 puerum„ de puero *I.* — 5 Kinge„ Kin *I*; Kynge *III.* — 8 nomine„ *nie ma III.* 8 suam„ *nie ma I.* — 11 Matonech„ Machovech *I.* — 12 Ksanicz„ Ksanich *I.* — 13 febrim„ febrem *I.* — 15 graciose„ *nie ma III.* — 16 easdem„ eiusdem *I, III.* — 16 ut„ aut *I.* — 18 protervum„ plurimum *I, III.* — 18 et„ *nie ma III.* — 19—20 quandoque„ autem *I.* — 20 ipsum„ ipsam *I.* — 20 vidente„ videntem *I.* — 21 pollicibus„ poplicibus *I*; poplitibus *III.* — 23 vibrata„ vibrato *I, III.* — 23—24 faciem . . . et horrorem„ timorem et horrorem, faciem propriam torquens, ut licuit *I.* — 25 quandoque„ quoque *I.* — 25 fugiente„ fugientem *I.* — 25 imo„ uno *III.* — 26 pertinax„ protinax *I.* — 26 Et„ Qui *I, III.*

demon immediate subintulit: Quid ergo? ego eciam ut gallus cantabo, et ascensa pertica cantare cepit, ut alius gallus. Tandem quoque terroribus crebris iam afflictam et concussam demon importunus et crudelis satis cito post festum beati Ioannis baptiste in ipsam de conto spisso et magno bipennim prius preacutam, 24 Czerw. columpne cuidam infixam, super caput eius cum strepitu cadere faciens, graviter percussit in capite, de quo ictu exanimis fere facta loquelam perdidit omnino, digitis quoque manuum pariter et volis contractis, motu pedis dextri atque gressu privata fuit et sic a festo fere sancti Ioannis baptiste usque ad vigiliam natalis Christi misera ipsa et infelix manens, miseram vitam duxit. Cui medio tempore nec omnino vigilanti nec totaliter dormienti domina sancta Kinca tunicam quidem inferiorem albam habens apparuit eique, uti erat pia tota, mansueta et benigna, blande subiunxit: Si meum, filia mea, visitaveris sepulcrum, ad plenum de hiis omnibus et in lingua curaberis, et hoc dicto disparuit. Quid plura? mulier morti iam propinqua plus quam vite, viribus quoque corporis penitus destituta, de lecto sine adminiculo alicuius consurgens ex abrupto, videt certo cercius candelas duas, quamlibet illarum, cubiti unius spissas, ut auricularis digitus, ad viriditatem quandam declinantes et ad caput lecti parieti affixas ibique a domina sancta Kinga derelictas et pre nimia illarum claritate stupefacta quidem et territa, domum illam exiliens, ad aliam, in qua germanus suus Michael nomine dormiebat, quantocius accedere festinavit. Et quoniam muta ex illo gravissimo ictu facta fuerat, mugitu quodam aliisque nutibus suis, quibus potuit, et signis ipsum excitavit. Qui visa illa claritate, domum quoque illam ardere iam estimans, eandem, ut extinguat, celeriter insiliit et illas candelas tanquam duas faculas ardentes, divino nutu id fieri non advertens, subito extinxit, illa ipsum gestibus, quibus valuit, prohibente. Que post modicum quibusdam signis indicans et nutibus, extensione indicis atque motu capitis versus illas partes, ubi corpus felicis domine Kinge conditum quiescit, dominam innuit sanctam Kingam sibi apparuisse, candelas eciam illas mirabiles ibi

---

Wiersz 1 eciam„ et *III.* — 3 satis . . . festum„ post festum satis cito *I.* — 4 in„ *nie ma I.* — 5 cum . . . cadere„ cadere cum strepitu *I.* — 7 volis„ nobilis *I.* — 7 dextri„ dextra *I.* — 9 misera„ miseram *I.* — 9 et„ *nie ma I.* — 9 miseram„ et miseram *I.* — 10 Kinca„ Kynga *III.* — 12 mea„ mi *I, III.* — 12 ad„ et *I.* — 14 propinqua„ *nie ma I.* 14 vite„ vite propinqua *I.* — 14 viribus quoque„ viribusque *I.* — 16 quamlibet„ quelibet *I.* 16 viriditatem„ veridicentem *I.* — 16—17 quandam„ quondam *I.* — 20 festinavit„ festinat *III.* 21 suis„ *nie ma I.* — 22 domum quoque„ domumque *I.* — 23—24 divino . . . advertens„ domo uel inde fieri tunc advertens *I.* — 24 Que„ quod *III.* — 25 modicum„ modum *I.* 26 illas partes„ partes illas *I.* — 26 Kinge„ Kin *I*; Kynge *III.* — 26 quiescit„ quiescat quiescit *I.* — 27 Kingam„ Kin *I*; Kyngam *III.*

reliquisse et ad suum sepulcrum ipsam venire iussisse, *sicut[1] processu temporis et iuxta sancte Kinge promissum mulier illa, ad plenum rehabita tandem loquela, cunctis retulit verbo tenus seriem publice per ordinem huius facti. Ad credendum plurimi trahebantur tanto facilius, quanto iam alias in se ipsis ac in aliis sancte Kinge experti erant beneficia atque remedia, que longe lateque eciam in remotis Polonie partibus agentibus Dominus copiose per suam famulam clementer operari non cessat et hinc inde sic manifeste claret hiis, qui vitam ipsius contemplati sunt et legerunt, que non nisi soli Deo facere possibilia sunt*. Et ultimo illas candelas mirifice angelorum forsan ministerio factas, sepe dictus Michael germanus dicte mulieris una cum illa die tercio post factum tam insolitum tamque mirabile, quod accidit, ad domum quandam fratrum predicatorum in Opatovecz[2] scilicet Corcinensis territorii deferens, uni eorum in sacristia cum devocione precipua ac tripudio magno et iubilo [tradidit], illa foris extra ecclesiam, quoniam vinculum lingue eius nondum solutum fuerat, manente. Cui post aliquod tempus domina sancta Kinga denuo apparens in sompnis, cur candelas illas extingui admisisset, ipsam cum indignacione quadam, prout sibi videbatur, aliquatenus redarguens [corripuit], penitenciam eidem trium dierum in pane et aqua salutarem iniungens, sic autem, ut die qualibet tres solummodo panis morsellos cineri intinctos sumeret — que tamen esset illa mulier, in memoria non habuit — indubitanter pollicens illi mulieri loquelam a festo beati Ioannis baptiste sublatam liberaliter se daturam. Quod et fecit sui non immemor promissi, nocte scilicet ipsam vigiliam natalis Domini nostri Iesu
1311 Christi immediate precedente, anno videlicet incarnacionis dominice M.CCC.XI^mo. Sic igitur omni destitutam solacio et adeo plagis percussam tam variis et attritam electa Dei, sancta Kinka, demone ab ea propulsato, pristine iuxta suum promissum

---

Wiersz 2 Kinge„ Kin *I*; Kynge *III*. — 2 rehabita„ habita *III*. — 2 loquela„ loquelam *I*. 3 per ordinem„ pro ordine *I*. — 3 credendum„ credentum *I*. — 4 in aliis„ malis *I*. — 5 Kinge„ Kin *I*; Kynge *III*. — 5 que„ quam *I*. — 8 vitam„ vita in *I*. — 8 que„ quem *I*. 9 factas„ sanctas *I*. — 10 insolitum„ solitum *I*. — 11 Corcinensis„ Carthniensis *I*. — 12 sacristia„ sacrificia *I*. — 13 quoniam„ quam *I*. — 14 Kynga„ Kin *I*. — 15 ipsam„ *nie ma III*. — 16 aliquatenus redarguens„ aliquantis perargumentis *I*. — 17 salutarem„ salutare *I*. — 18—19 que tamen esset illa mulier„ qui essent illi mulier *I*. — 21 ipsam„ ipsa in *I*. — 21 vigilia„ vigiliam *I*. — 23 destitutam„ destituta *I*. — 23 solacio„ consolacio *I*. — 24 Kinka„ Kynga *III*.

[1]) Cały ten ustęp gwiazdkami zamknięty zdaje mi się być wtrętem późniejszym, bo przerywa tok opowiadania i Długosz go nie zna. [2]) Klasztor Dominikanów w Opatowcu nad Wisłą założono r. 1282 według Balińskiego Star. Polska II, 348.

et optate restituit ex integro sospitati, ut ex hoc patenter claresceret, quantis a sibi devotis sepefata felix Kinga sit attollenda preconiis et laudibus, cuius patrocinio et meritis iam ab omnibus desperata a tam multis et variis est curata languoribus, tum quia ipsa Dei sancta demonem ab ea presumptuosum et infestum potenter compescuit, tum quia taliter tribulatam et afflictam a febribus perfecte curavit, tum quia manus in digitis confractis contractas et in volis, una illarum putrescente iam et fetente, sanavit, tum quia motum et gressum pedi debitum licet per violenciam sublatum denuo reddidit, tum quia epilenticum ab ea morbum penitus excussit, tum quia egram et morti propinquam perfecte curavit, tum quia septimo vinculum lingue graciose solvens, eidem loquelam clementer contulit et sic septem signa vicissim in uno eodemque homine sunt perpetrata; nam muta expedite loquitur, possessa a demone potenter liberatur, morti propinqua in toto curatur, afflicta a febribus perfecte sanatur, contracta in manibus iam putrefactis ad plenum solvitur, motus sive gressus pedibus debitus egregie redditur, epilenticus ab ea morbus graciose tollitur. Racione quorum gracias agens Deo et in laudem sancte Kincze, cuius meritis plenarie est curata, prorumpens convenienter dicere potuit: Liberasti me de multis tribulacionibus, que circumdederunt me — ecclesiasticus[1], unde et in psalmo[2]: Ex omnibus tribulacionibus meis eripuit me. Hec omnia superius per ordinem posita septem de illa villa, de qua dicta mulier erat, persone fidedigne una cum illa integre curata ac plures alii ad sepulcrum domine felicis, sancte Kincze de longinquo venientes publice sunt protestati, imo ad certitudinem horum pleniorem cunctis confiniis villam illam vulgariter Potrovicz dictam circumadiacentibus tam inauditum tamque mirabile factum et stupendum ac omni admiracione et stupore dignum satis clarum extitit atque notum.

XX. Quidam duo iuvenes, unus nomine Florianus et alter Ioannes, habebant multas apes et cum exercitus Hungarorum multitudine in magna venisset, videntes (1312)

Wiersz 1 restituit ex integro„ ex integro restituit *I.* — 2 Kinga„ Kin *I*; Kynga *III.* — 3 desperata„ desperata est *I.* — 3 est„ *nie ma I.* — 4 tum„ cum *I.* — 5 tum„ cum *I.* — 5—6 perfecte curavit„ curavit perfecte *I.* — 6 tum„ cum *I.* — 6 volis„ velis *III.* — 7 sanavit„ saciavit *I.* — 7 tum„ cum *I.* — 8 tum„ cum *I, III.* — 8 epilenticum„ epilepticum *III.* — 9 tum„ cum *I.* — 9 propinquam„ propinquum *I.* — 9 egram„ egrum *I.* — 9 perfecte„ complete *I.* — 9 tum„ cum *I.* — 11 eodemque„ eodem *I.* — 11 homine„ honore *I.* — 12 potenter„ petenter *I.* — 16 Kincze„ Kynge *III.* — 16 dicere„ dare *I.* — 17 Liberasti„ libasti *I.* — 19 dicta . . . erat„ mulier erat dicta *I.* — 21 Kincze„ Kinge *III.* 22 Potrovicz„ Potrovihc *I*; Potronicz *III.* — 23 tamque„ tamquam *I.* — 25 nomine„ *nie ma III.* — 26 videntes„ vidente *I.*

[1]) Eccles. LI, 3—15. [2]) Psal. XXX, 5.

truncos apum in magna copia, iniecerunt manus et ceperunt frangere et incidere cum securibus et acceperunt mel, quotquot fuit, et calcaverunt apes pedibus et dissipaverunt ita, ut nichil manserit. Venientes illi duo iuvenes in crastino, ceperunt colligere illud, quod manserat et collegerunt modicum quid de apibus et de melle et posuerunt in unum truncum et invocabant auxilium domine sancte Kinge, promittentes dare singulis annis decimam de melle, si dignaretur eis augmentare apes. Tandem venerunt in crastino ad truncum et invenerunt plenum de apibus et de melle ita, acsi nunquam aliquis tetigisset. Et ab illa hora augmentate sunt apes ita, quod habuerunt quinquaginta truncos apum et hoc dixerunt, cum venissent ad limina domine sancte cum iuramento fide data, quod ita factum erat per merita dicte domine.

1312 XXI. Item anno Domini M.CCCXII^mo^ mulier quedam Gertrudis nomine, uxor Michaelis de vico vulgariter Crive dicto, de regno Hungarie, ancillam, quam rabidus canis momorderat, ignorans, ubi vulnus accidisset, hinc inde palpando diligenciusque considerando vulnus per canem inflictum manu incaute tangebat moxque venenum, quod ante per canem fuerat infusum, unguibus mulieris adherens, per manum ad precordia cepit ascendere, rigores et quasdam horripilaciones per omnia membra eius generando, mesticiamque inconsuetam eidem mulieri infligendo sicque per triduum in passione iam dicta mulier permansit; tercio vero die in vespere dum ad dormiendum una cum viro suo, ut moris est, sese deposuisset, ecce in primo sompno terrores excessivi ac dolor intollerabilis ipsam angere cepit, que senciens periculum sibi imminere, virum excitans cum gemitu ipsum sic allocuta est: Accipe infantem ad te et amodo te ipsum cum omni diligencia, qua potes, una cum infante a contactu meo custodi et consorcium meum devita, iam enim, prout considero, malum meum appropinquavit. Moxque mulier in furiam versa, stridores dencium et eiulatus et clamores excessivos faciebat maxime propter dolores, qui circa precordia acrius ipsam affligebant. Tantus namque dolor cruciabat ipsam, ut frequenter quasi globulum contortum de lecto proiciebat et ad terram prosternens quasi exanimem ipsam ostendebat. Cumque per triduum sic fuisset afflicta, vicini, qui ex compassione venientes, ipsam visitabant, suadere ceperunt,

---

Wiersz 2 quotquot„ quidquid *I.* — 3 manserit„ mansit *I.* — 5 Kinge„ Kin *I*; Kynge *III.* 9 et„ in *I.* — 10 domine„ dicte *I.* — 10 erat„ fuit *I.* — 12 Gertrudis„ Getrudis *I.* — 13 de vico„ de que *I*; Decii *III. Obacs Dl. 310.* — 13 Crive dicto„ Crive dicitur *I*; Crinedii *III.* — 13 ancillam„ ancam *I.* — 14 ubi„ sibi *I.* — 14—15 diligenciusque„ diligencius quod *I, III.* — 15 per canem„ precavere *I.* — 18 generando„ gravando *I.* — 20 deposuisset„ deposuisse *I.* — 24 enim„ vero *I.* — 30 vicini„ vicinii *III.*

ut alicui sanctorum se committeret, votum pro muliere facere se promittentes; quorum consiliis mulier acquiescens, cum aliquantulum dolor quievisset, ad merita beate domine Kincze se convertit, promittens, quod nudis pedibus ad sepulcrum eius iret, si meritis eius liberari mereretur. Mirabile dictu, vix miserabilis mulier verba finiverat et ecce, misericordia Dei affavente, meritis beate domine Kincze cessavit omnis dolor, qui ipsam interius cruciabat, sed et racionis, qua privata fuerat, usum mox recepit; dolor tamen aliqualis ad renes descendens, ipsam mulierem non modicum aggravabat. Demumque per triduum dolor renum perseveravit, mulier vero iam sue compos racionis et experta clemenciam Dei omnipotentis ac merita beate domine Kincze, duplicavit votum et secundam peregrinacionem facere se promisit, si ad plenam se redire cognosceret sanitatem. Statimque post votum factum tres catulos mulier miserabilis est enixa sicque omnis dolor cessavit et mulier sanitatem optatam est adepta, sicut postmodum ad sepulcrum beate domine veniens mulier sepedicta ore proprio coram multis est confessa, iuramento confirmans et vicinis suis protestantibus, videlicet Laurencio et Stephano, qui cum eadem muliere ad sepulcrum venerant ex devocione.

XXII. Hec ad presens sufficiant. Et quia longum esset presencium serie declarare singula, que Deus omnipotens meritis electe sue domine Kincze omnibus in periculis suffragia eius devote inplorantibus operatus est nec desinit operari et augere, miracula et cavendum est, ne tacite transientes ea, que in palam divulgari debeant, obmittamus et inde gracie Dei et sancte eius domine Kincze ingrati inveniamur, eapropter sub brevi compendio generaliter omnia et universa significamus et in nomine Domini concludimus, videlicet quod ab anno dominice incarnacionis M.CC.XC secundo, quo anno felix dicta domina de ergastulo corporis 1292
ad Christum migravit, usque ad annum gracie eius M.CCC.XX.IX^{um} hiis miraculis, 1329
que subscribuntur, exceptis superius prenotatis[1], Deus sanctam suam dignatus est adornare, scilicet quod octuaginta mortui meritis dicte domine vite pristine sunt

---

Wiersz 1 alicui„ aliquem *I.* — 1 committeret„ converteret *I.* — 3 Kincze„ Kynge *III.* — 5 finiverat„ finierat *I.* — 5 Kincze„ Kynge *III.* — 6 cessavit„ cessat *III.* — 6 racionis„ racioni *I.* — 10 Kincze„ Kynge *III.* — 11 cognosceret„ congnosceret *I.* — 18 Kincze„ Kinge *III.* 18 omnibus„ diversis *I.* — 19 periculis„ populis *I*; poculis *III.* — 20 augere„ augeri *I, III.* 20 Et„ sed *I.* — 21 Kincze„ Kynge *III.* — 22 eapropter„ igitur ea que *I.* — 23 nomine domini„ numero brevi *I.* — 23 quod„ que *I.* — 25 annum gracie„ *nie ma I.* — 27 adornare„ adornari *I.*

[1]) Porównaj co o tym ustępie mówiliśmy w przedmowie na str. 676.

restituti, sexaginta ceci eius suffragio sunt illuminati, quinque decem captivi a vinculis seu a captivitate eius auxilio sunt liberati, insuper septingenti utriusque sexus a diversis infirmitatibus eius patrocinio sunt curati et optate sospitati ad plenum restituti.

27 Lipca [Explicit prologus *(sic)* de sancta Kinka ducissa Cracoviensi anno Domini M.CCCC primo finitus in crastino sancte Anne feria quarta].

Wiersz 5 Kinka„ Kynga *III.* — 5 Cracoviensi„ Craniensi L

DE PINCERNA DUCIS POLONIAE A MORTE LIBERATO

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

W Monumentach Germ. histor. Script. X na str. 284—323 wydał Filip Jaffé translacyą i cuda ś. Modoalda, wyjątki z translacyi ś. Auktora, oraz cuda ś. Idziego. Ponieważ ś. Idzi w Polsce zażywał wielkiego rozgłosu od czasu, gdy za jego przyczynieniem się Władysławowi Hermanowi urodził się syn, Bolesław Krzywousty, więc nie można przypuścić, aby klasztor jego nad Rodanem nie był zwiedzany także przez Polaków, aby w zapiskach klasztornych nie przechował się ślad tej łączności z Polską. I rzeczywiście Cuda ś. Idziego wydane przez Jaffégo zawierają ciekawe zdarzenie odnoszące się do dziejów Polski i Pomorza, które poniżej drukujemy.

Autorem cudów ś. Idziego był Piotr Guillaume (Petrus Guillelmus) bibliotekarz klasztoru tegoż świętego, który z polecenia opata Hugona spisał cuda, które Pan Bóg w owych czasach zdziałał przez ś. Idziego. Autor przypisał swą pracę opatowi Hugonowi, który około roku 1124 umarł. Wyprawa pomorska Bolesława Krzywoustego i zdobycie Szczecina, o których autor wspomina, miały miejsce, jeżeli inne wiadomości łączymy z rocznikiem świętokrzyskim dawnym, prawdopodobnie roku 1119. W tymże roku jeszcze Sieciech podczaszy książęcy, około którego całe opowiadanie się obraca, odbył pielgrzymkę do klasztoru ś. Idziego. Ale nie od Sieciecha samego, lecz od innych pielgrzymów, którzy tam w latach następnych przybyli z Polski, dowiedział się autor tak o zdarzeniu całem, jako o pielgrzymce Sieciecha. Spisał więc autor owo zdarzenie około roku 1124, krótko zapewne przed ukończeniem całej pracy.

Długosz [1], który całe to zdarzenie zna, kładzie je mylnie pod rokiem 1107; źródłem Długosza były „Miracula“ napisane przez Piotra Guillaume, całą jego relacyą przejął do swego dzieła, zachowując nawet tu i owdzie te same wyrazy, co oryginał np.:

	DŁUGOSZ
Post aliquot dies castro expugnato et hostibus subactis	*Castro expugnato et* urbe *hostibus*que subactis.

[1]) Historia Polonica wyd. Przezdzieckiego T. I. str. 461—463.

confessionem distulisse	*confessionem distulisse*
Tu quidem, Sethec, mortem te evasisse et confessionem distulisse gloriaris, sed iam iamque vicinior tibi interitus instat.	*Tu quidem, Sethegi, . . . mortem evasisse te gloriaris*, at ego tibi *interitum vicinum iam iamque* adesse praedico
bubalum mirae magnitudinis et ferocitatis . . . de cubili exturbasset	zubronem unam rarae *magnitudinis et ferociae . . . de cubili*, in quo latebat, *exturbasset*

Te przykłady dowodzą dostatecznie, że Długosz czerpał z relacyi Piotra Guillaume'a nie z innego źródła.

Inclitae memoriae Bolizlaus dux Poloniae, cuius larga beneficia ad honorem, quem erga sanctum Egidium habere videtur, saepius experti sumus, cum gentilibus, qui contermini sibi sunt et Pomerani vocantur, diuturno proelio decertat. Hic itaque quoddam castrum eorum munitissimum, quod lingua Slavorum Stetin dicitur, obsidere et expugnare decrevit. Huic autem obsidioni pincerna ipsius, Sethec[1] nomine, magnae indolis adolescens, cum ceteris principibus intererat. Hic cum die primo expugnationis post proelium vespere iam facto ad castra remeasset, subito terrore attonitus coepit profiteri sociis, nequaquam se ad proelium rediturum, donec peccata sua sacerdoti confiteretur; siquidem castrum debellando gladio se periturum formidabat. Verum tamen mane redeunte promissionis hesternae oblitus, ad oppugnationem nichilominus absque confessione rediit. Sicque fiebat cottidie, ut de bello rediens nimio metu mortis percuteretur, et tamen peccata sua confiteri differret. Post aliquot dies castro expugnato et hostibus subactis, cum ad propria redirent, socios coepit alloqui: Non poenitet me profecto, commilitones, confessionem distulisse, cum et incolumis redeam et proclivem me valde ad vicia recognoscam. Quod verbum cum hii, quibus levitas morum inerat, laudibus efferrent, illi tamen, quibus erat mens sanior, vehementer aspernati sunt. Igitur medio itinere cum urbis moenia, si vellent, subintrare possent, loco oportuno, ut sibi videbatur, invento, subito tentoria figi praecepit, sociis, quantum poterant, renitentibus. Post cibum cum se noctu sopori dedisset, extemplo sanctus Egidius in veneranda canitie ei apparuit, statimque ab eo cognitus est — contingit enim aliquando, ut quis in sompnis sanctos videat et cognoscat, quos numquam ante nisi nomine cognoverat — dixitque ei: Tu quidem, Sethec, mortem te evasisse et confessionem distulisse gloriaris, sed iam iamque vicinior tibi interitus instat. Quo dicto visio

[1]) Jaffé pisze wszędzie „Sethet"; Długosz „Sethegius".

disparuit. Sed iuvenis a sompno excussus et mente consternatus, ita omnibus membris debilitatus est, ut in crastinum ad civitatem vix equitando pervenire posset. Post dies quinque dux praefatus venatione delectatus cum ad silvam tenderet, pincernam Sethet utpote familiarem se subsequi praecepit. Qui imperio eius reniti non audens, annisu, quo potuit, iter eius insecutus est. Cumque dux cum sociis bubalum mirae magnitudinis et ferocitatis, quorum illic maxima copia est, de cubili exturbasset, inter venabula et sagittas manus eorum incidens, irritatus vulneribus ex improviso pincernae fit obviam. Qui notam infamiae, si fugeret, metuens, equo descendit et secundum vires suas venienti venabulum adegit, sed casso vulnere perlatum est. Cum vero humi se utpote debilis prostrasset, bubalus diucius eum ad terram cornibus perfodere nitens, cum satis eum ungulis calcasset, statim inter eius crura cornua iniciens, sublimius eum in aera sustulit, et sic inter spineta et arbusta eum confractum proiecit. Quo sociis, qui ab urbe secuti fuerant, accurentibus, in panno constrictus, quia aliter tractari non poterat, exanimis et quandam mentis alienationem passus, domum reportatus est. Cum tamen iam ad exitum appropinquaret, sanctus Egidius in eodem habitu iterum, quo supra, pene vigilanti apparuit dicens: Nisi me advocatum apud Deum vel sero iam interpellaveris, scito tibi mortem adesse. At ille velud praecognitum ac sibi familiarem sanctum sic allocutus ait: Sancte Dei, Egidi, si tu pro me fideiussor apud Deum extiteris et pro sanitate mea intercesseris, spondeo me omnes actus meos dirigere et ad monasterium tuum me ad offerendas gratias iturum. Et sanctus ad haec: Quoniam, inquid, advocatum me apud Deum habere voluisti, ego ipsum, qui neminem vult perire, sed omnes salvos fieri, pro te interpello et ex parte ipsius sanitatem tibi affuturam repromitto. Cumque visio disparuisset, statim incolumitate succedente, post paucos dies absque omni terrenae medicinae amminiculo sanitati ex integro restitutus est. Et eodem anno ad sancti huius sepulchrum ob referendas gratias venit. Sed quia mos est nobilium, ut semper inter extraneos caute se habeant, neminem passus est, se cognosci; verum tamen procedente tempore a religiosis sacerdotibus pariter et laicis, qui de partibus illis causa orationis huc advenerant, ista saepius referentibus et audivimus et memoriae tradidimus.

MORS ET MIRACULA BEATI VERNERI, EPISCOPI PLOCENSIS

AUCTORE IOHANNE, DECANO PLOCENSI

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Pomiędzy szacownymi kodeksami biblioteki ordynackiej hr. Zamojskich w Warszawie znajduje się rękopis pergaminowy, zawierający dzieło Jakóba de Voragine: „Legendae sanctorum". Jest to kwartant o kartach 469 dobrze zachowany, pochodzący z połowy XV wieku; w katalogu, w którym nosi numer biblioteczny 557, wyrażono rok 1454, jako czas, w którym rękopis został spisany. Pismo w dwóch kolumnach dosyć wyraźne; wielkie litery i napisy podmalowano minią.

Rękopis zaczyna się wstępem o podziale roku. Na karcie 463 po żywocie ś. Marcyalisa następuje „Cronica Plocensis" a bezpośrednio po niej „vita sancte Hedwigis".

Nas interesuje tutaj mianowicie tak zwana „Cronica Plocensis", którą pierwszy odkrył i przepisał zasłużony tyle około dziejów i źródeł naszych ś. p. August Bielowski, gdy w Lutym roku 1848 bawił w Warszawie. Odpis jego nieraz błędny kazał na moję prośbę skolacyonować ponownie pan profesor Adolf Pawiński, za co mu szczere wyrażam tu podziękowanie.

Rzecz, która się w powyższym rękopisie mieści pod napisem kroniki płockiej, na taki tytuł niezasługuje, bo dziejami i historyą Płocka nie zajmuje się wcale; jest to raczej relacya o śmierci gwałtownej Wernera, biskupa płockiego, zabitego w roku 1172, oraz o cudach, które się później działy około jego grobu.

Roku 1245 oddał Piotr, biskup płocki, dziekaństwo przy katedrze płockiej, ks. Janowi, byłemu kanclerzowi[1] księcia Konrada mazowieckiego. Jako człowiek

[1]) Jako kanclerz występuje w dokumencie z roku 1237 (Kod. Maz. nr. X); książe Bolesław nazywa go roku 1241 „cancellarius domini patris nostri". (Kod. Maz. nr. XV). Czy zaś „magister Iohannes cancellarius de Cracovia", który roku 1230 występuje w dokumentach Konrada (Stronczyński: Wzory 3, 4) jest tąż samą osobą, zdaje mi się być rzeczą wątpliwą.

światły i jako kanclerz dobrze obeznany z dziejami mazowieckiemi, dokładnie widać, znał losy i księstwa i biskupstwa mazowieckiego i znane mu były także przyczyny, które spowodowały śmierć męczeńską biskupa Wernera. Powołany jako dziekan kapitulny do Płocka, zaczął oddawać cześć grobowi męczennika sprawy kościoła i jego szczątkom w nim zawartym. Grób Wernera leżał widać w środku kościoła katedralnego a że pobożni wchodząc do kościoła i wychodząc deptali nogami po jego grobowcu [1], zamyślał ks. Jan przebudować jego grób, aby chodzenie po nim stało się niemożebnem. Gdy więc zabrano się do dzieła i grób otworzono, rozszedł się stąd dziwnie słodki zapach po całym kościele, który w zdumienie wprawił wszystkich obecnych i nikt już nie wątpił, że w tem miejscu leżą zwłoki świętego męża i męczennika, o czem ks. Jan od dawna był przekonany. Wieść o świętości ś. p. biskupa Wernera rozeszła się prędko po całej dyecezyi; pobożni wzywali jego pomocy w potrzebach i chorobach i doznawszy na sobie cudu za jego pomocą i wstawieniem się, zaczęli tłumnie odbywać pielgrzymki do jego grobu.

To zdarzenie i cuda zdziałane u grobu błog. Wernera były niewątpliwie przyczyną, której pismo niniejsze zawdzięcza swój początek a autorem jego jest nikt inny jak tylko ks. Jan, dziekan płocki i były kanclerz mazowiecki. Że tylko on a nikt inny był autorem, wynika z całego toku opowiadania, w którem jego osoba jest głównym czynnikiem a mianowicie z słów następujących: Et quia lux vera, que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, famuli sui merita sue pietatis magnaliis dignatus *(sic)* est et dignatur misericorditer et mirabiliter illuminare, *dignum est, ut servus non taceat*, quod Dominus suis mirabilibus predicat et declarat. *Itaque cum decanus antedictus*, observans etc.

Tę swoję relacyą zaś napisał już w podeszłym wieku po śmierci biskupa Piotra III, który roku 1261 objąwszy po Andrzeju Ciołku stolicę biskupią [2] zeszedł z tego świata według Długosza i Łubieńskiego roku 1263. Ks. Jan zatem, który roku 1259 wystąpił jako dziekan w dokumencie [3], żył jeszcze i pisał po roku 1263. Ów Jan zaś, dziekan płocki, którego około 30 lat później spotykamy w dokumentach [4], jest zapewne już inną całkiem osobą.

Ponieważ ks. Jan już roku 1237 był kanclerzem książęcym, przypuścić możemy, że się urodził około roku 1200; znał więc młodzieńcem będąc niewątpliwie wojewodę Krystyna a o jego czynach wiedzieć mógł bardzo dobrze jako kanclerz książęcy i z powieści osób wiarogodnych. Również dobrze mogły być mu znane okoliczności, które towarzyszyły śmierci biskupa Wernera; pamięć bowiem tego zdarzenia musiała w XIII wieku być żywą jeszcze w kołach kleru płockiego. Dla tego też nabierają niezwykłej wagi krótkie wiadomości, które autor podaje o stosunkach z Prusakami i o wojewodzie Krystynie, a żałować tylko wypada, że człowiek, który jako kanclerz mazowiecki tak dobrze był obeznany z dziejami Polski

---

[1]) Observans, ne sepulcrum ipsius antistitis irreverenter calcaretur. [2]) Kronika wielkopolska 135 w M. P. II, 587. [3]) Kod. Maz. nr. XXX. [4]) Kod. Mąz. nr. XXXVIII.

i Mazowsza, nie zabrał się do napisania historyi polskiej lub mazowieckiej; ale i za ten mały i tak ciekawy przyczynek do dziejów naszych wdzięczni mu jesteśmy, szkoda tylko, że tekst jego przechowany w jednym tylko późnym odpisie jest bardzo niepoprawnym; kopista bowiem nie tylko pojedyncze wyrazy źle odczytał, lecz także tu i owdzie słowa i wiersze całe w pospiechu przeskoczył i końcowe ustępy skrócił.

Jak nieomal wszystkie źródła w nowszych czasach dopiero odkryte, tak i relacya ks. dziekana Jana była znaną Długoszowi, który z niej nieomal dosłownie przejął do swego dzieła opis śmierci błog. Wernera [1].

1245 Anno Domini MCCXLV[2] dominus Petrus dictus brevis pontificatus sui anno primo quendam virum reverendum nomine Iohannem, quondam Conradi ducis Mazovie cancellarium, ad ecclesiam Plocensem in beneficium decanie vocavit. Qui omnibus diebus mansit in ecclesia, sepulcro reverendissimi patris domini Verneri Plocensis episcopi tantam reverenciam exhibuit, quod nunquam . . . egressus fuerit de ecclesia, nisi prius orasset ad sepulcrum eius, asserens cunctis, quia indubitanter idem venerabilis pater meriti eximii apud Deum omnipotentem existit, quem constat interemptum per potentissimum satrapam Mazovie, nomine Bolestam, pro deo et pro iusticia et pro defensione sue ecclesie eo modo et hac causa: Qui cum hereditatem sue ecclesie dictam Szarsko[3], quam predictus Bolesta violenter occupaverat, iure recuperatam ingressus fuisset possessione corporali, ut ius ecclesie sue plenius declararet, interim revertit de castellania Visnensi[4], cuius honore tunc fungebatur, dictus Bolesta, ad dominum properat et cum eo Prutenorum non modica

Wiersz 4 Verneri„ Veneri. — 5 . . . *wyraz nieczytelny.* — 8 per„ pre. — 12 plenius„ plenus. — 12—13 fungebatur„ fugebatur.

[1]) Ob. Hist. Pol. tom II, str. 77—79 pod rokiem 1170. [2]) Rok ten zdaje się być pewnym pomimo odmiennych twierdzeń Długosza i Łubieńskiego, którzy utrzymują, jakoby biskup Piotr objął rządy biskupie dopiero w roku 1249. Dokumenta rzeczy tej nie wyjaśniają, bo poprzednik Piotra Andrzej występuje w nich tylko w latach 1240 i 1241; rok śmierci jego nieznany. Wiadomość Długosza i Łubieńskiego o biskupach płockich XIII wieku jeszcze są bardzo niepewne i niedokładne. Piotr umarł według nich r. 1250 lub 1253; według kroniki zaś wielkopolskiej roku 1254 i to w początku, bo w uroczystości podniesienia zwłok ś. Stanisława dnia 8 Maja w Krakowie brał udział już jego następca Andrzej. (Kronika Wielkopol. 104, 105). [3]) Długosz pisze Karszko. [4]) Wizna, siedziba kasztelana za polskich czasów, leży nad Narwią blisko ujścia Wiźnicy.

multitudo, qui ad ipsum interdum mittebantur treugarum causa, quandoque vero cum querela pro diversis spoliis vel furtis et nonnunquam ad honorem ipsius portantes exuvia, quod pro eis decuplum deportarent. Cumque igitur vesperam vel verius noctem expenderent epulantes, notum fit de ingressu antistitis ad villam. Unde versus ad vesaniam, Bolesta fratri suo uterino Benessio cum exprobracione ait: Tu, inquit, cur tandem in proximo nostra occupantem sacerdotem non extinguis? Ille vero continuo acceptis Prutenis, qui tunc aderant, festinavit ad predium. Ubi inveniens reverendum patrem in caminata sive dormitorio cum religioso viro fratre Benedicto ordinis Cluniacensis, id est sancti Benedicti, sine quo vel aliis religiosis non consueverat quiescere, in cubile irruit et utrumque interemit sevo ferro anno domini M°CLXXII[1] die tercio post diem purificationis sancte Marie et proiectis super eos tapetibus sive et straminibus abscesserunt. Clientulus vero, qui curam gerebat de calciamentis antistitis et lectiscerniis, sub lecto metu mortis [se] absconderat et universa, que in nece antistitis contigerant, pluries pluribus declaravit. Benessius vero parricida extunc a nemine visus est, eciam nec a suis ita, quod vulgus fuerat opinatus, quod ob vindictam famuli Dei eum terra absorbuit vivum. Ipse autem et Bolesta auctor sceleris ab inclito principe domino Boleslao duce pro ipso parricidio personaliter accersitur per sentenciam, quam tulit contra eum coram

5 Lutego 1172

Wiersz 1 multitudo„ multitudine. — 3 exuvia„ exuia. — 3 decuplum„ detuplum. — 4 fit„ sit. — 6 inquit„ inquid. — 6 tandem„ tam. — 7 predium„ prelium. — 10 sevo ferro„ senuo fro *z znakiem skrócenia. Długosz czyta* „seris effractis, *ale miejsce, które te wyrazy w zdaniu zajmują, nie przemawia za takiem objaśnieniem.* — 11 MCLXXII„ MCLXXX. 12 tapetibus„ capecibus. — 13 antistitis„ antistis. — 14 pluries„ plures. — 15 quod„ que.

[1]) Tekst ma rok MCLXXX. Rok śmierci Wernera nie jest znany dokładnie; w dokumentach raz go tylko spotykamy r. 1161 (Kod. Małopol. p. 19). Około r. 1165, gdy wojna groziła z cesarzem niemieckim, wysłano go jako posła do Fryderyka I, u którego pokój wyjednał. Z tej podróży przywiózł z sobą relikwie ś. Henryka i ś. Zygmunta, które złożył w katedrze płockiej. (Zeissberg Poln. Geschichtschreibung str. 41). Ponieważ już około roku 1177 rządził dyecezyą płocką jego następca Lupus (Kronika Wincentego w Mon. II, 339—401; Kod. Wielkopol. nr. 22), rok 1180 musi być pomylonym. Datę tę znał zapewne i Długosz, który po prostu jedno X opuściwszy zamienił ją na 1170. Łubieński ma r. 1172 i ta data zdaje się być prawdziwą, bo paleograficznie najprędzej z dwóch jedynek — ostatnia zwykle jest przedłużona — powstać mogło X. Książę Bolesław, który kasztelana wiskiego Bolestę ukarał za to morderstwo, umarł roku 1173.

satrapis tocius terre Polonie, circumvolutus tela uncta cera et crematus est in Gneszdna civitate. Et quia lux vera, que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, famuli sui merita sue pietatis magnaliis dignatus *(sic)* est et dignatur misericorditer et mirabiliter illuminare, dignum est, ut servus non taceat, quod dominus suis mirabilibus predicat et declarat. Itaque cum decanus antedictus, observans, ne sepulcrum ipsius antistitis irreverenter calcaretur, procurasset comparari lapides, ut tumulum monumenti in modum sepulcri sublimius elevaret, profecissetque, quod ipse tumulus sepulcri per annos aliquot . . . . . sic fecisset, ecce vir venerandus in visione fratri cuidam de ordine predicatorum nomine Conrado, qui nunquam ante in civitatem Plocensem intraverat, dicens apparuit: Vade ad maiorem ecclesiam Plocensem et clero toti dicas, ut meum sepulcrum erigant et ornent. Et hanc visionem, quam in nocte habuerat, mane consurgens fratribus, qui tunc aderant, aperuit, requirens diligenter, utrum aliquis pontifex, qui Vernerus vocaretur, eciam sit sepultus et petens licenciam visitandi sepulcrum, de quo iam certificatus fuerat per fratres. Cumque licenciatus iter arriperet et esset in itinere, ante domum habuit obvium probum virum Iacobum ipsius ecclesie maioris subcustodem, quem quidem eadem nocte vox eiusdem venerabilis patris arguerat pro eo, quod sepulcrum eius non ornaverat. Qui consurgens mane eis, qui presentes erant in ecclesia, publicavit. Opportebat itaque eundem subcustodem querere apta ligna in domo eorumdem fratrum predicatorum pro sepulcro iam dicti antistitis et sic convenientes in unum cum memorato fratre Conrado, quod eis contingeret in nocte, narrabant et concordabant in id ipsum, firmissime asserente eodem fratre Conrado antistitis eiusdem sanctitatem. Volentibus itaque clero et non paucis castrensibus probis viris aptare locum ad sepulcrum, dum lapides removerent, tanta odoris fragrància suavissimi inde redoluit, ut omnes stupefacti sese invicem conspicerent et mirarentur vehementer de odore insolito, in quo Dominus mirabilis sanctum suum glorificare dignatus est.

Decanus autem prius dictus nocte subsequenti in visione duos canonicos Plocenses vidit portantes et deponentes in maiori altari kathedralis ecclesie Plocensis duo capita, unum Verneri episcopi et aliud comitis Cristini magni palatini,
1217 qui eciam accusantibus emulis prius excecatus, postmodum iugulatus [est] per Cunradum ducem. Iste Cristinus tante strenuitatis fuit, ut mirabilem miliciam exercuerit ultra mare et Prutenos ac alios gentiles hostes Mazovie compescuerit, ut plena securitate reddita Mazovie, tributarii existerent Polonorum.

Wiersz 1 uncta„ aucta. — 10 ante in„ autem. — 13 aperuit„ apparuit. — 17 quidem„ quia. 21 quod„ quid. — 21—22 contingeret„ contingerat. — 23 sanctitatem„ sanctitate. — 25 fragrancia„ fraglancia. — 30 Verneri„ Veneri. — 30 Cristiai„ Cristini emulis.

Clemens prepositus sororum sancte Marie Magdalene ordinis premonstratensis, vir optime fame, dum longa et gravi egritudine laboraret iamque ageret in extremis nec esset aliquod indicium sanitatis vel spes vite, apparuit ei dominus Wernerus pontifex splendidus et infulatus, dicens: Scias me tibi obtinuisse a Domino sanitatem et hoc annuncia populo et clero Plocensi, quod in oratorio antiquo duo sanctorum corpora sunt sepulta, quos suos collegas [esse] dicebat Laurencium et Alexium (?), nomina eorum exprimendo. Qui continuo sanatus sepulcrum dicti patris visitavit, prout devoverat. Sorores et alii circumstantes . . . . . .

De hiis autem corporibus sic actum est, quod, cum dominus tercius Petrus episcopus Plocensis in eodem oratorio sepulture traderetur, cum nondum de predictis corporibus scitum esset, inventa [sunt] duo capita ita, quod unius capitis erant come lucidissimorum crinium et croceorum, que ibi posite sunt infra. Caput aliud vero sine crinibus, que ambo rursum reposita [sunt] in sepulcro. Sed visum fuit, quod in loco eodem cista fuit lignea, cum inventa fuerunt ferramenta egregia, circuli et alia multa, quibus ciste solent compaginare. (1263)

Item quedam virgo de ipso castro Plocensi, dum graviter et tempore longo a demonio vexaretur, nomine Panczka, ducta ad sepulcrum eiusdem domini Werneri cum magna difficultate et ibi absoluta, mox curata, gracias cepit agere Deo et eius famulo, cuius patrocinio se sensit liberatam, presentibus duce et ducissa, cantore, subcustode et aliis quampluribus fidedignis probis viris et feminis.

Item quedam femina nomine Goszka, cum haberet manum aridam et vir eam propter hoc a se repulisset, venit cum matre ad sepulcrum domini Werneri et ibi sanata mox erat et egit gracias Deo et eius famulo.

Item quandam feminam de Zacrzew, vexatam graviter à demonio et tempore longo, vir duxit eam ad sepulcrum domini Werneri, que mox sanata reddidit gracias Deo et eius famulo.

Item quedam domina de Swidva ducta ad sepulchrum domini Werneri, maximum habens comitatum, visum recepit, quod per plurimos eius comitatus probatum est, gracias Deo egit et eius famulo, cuius patrocinio liberata est.

Item quidam puer de Zakovicze super Achnam, natus claudus manibus et pedibus, portatus ad sepulcrum domini Werneri recuperavit plenam sanitatem, Deo gracias etc.

Wiersz 1 sororum„ sororis. — 4 obtinuisse„ optinuisse. — 5 et„ ut. — 5 annuncia„ anuncia. — 5 oratorio„ orario. — 7 Alexium„ Alcium. — 8 patris„ prius. — 10 oratorio„ orario. — 22 venit„ cum. — 24 quandam„ quedam. — 30 Zakovicze„ Zakonicze.

Item vir quidam de Polonia maiori cum uxore sua, habens domum in villa comitis Rosconis, cum filio puero duorum annorum infirmante, dum ad limina domini Verneri processissent et venissent in Doninowo, puer mortuus est; quem cum mortuum sepelire meditarentur ibidem, miserabiliter lacrimantes, cogitaverunt et voverunt eum deferre ad eiusdem domini Werneri limina; quia puer resuscitatus [est], ad sepulcrum domini Verneri deportatus, gracias Deo egerunt.

Item in villa Plocensis episcopi Sopogy Cuyaviensis dyocesis cum quedam mulier, absente viro, sedens quidquam operis faceret, parvulus eius iam gradiens, ludens cucurrit ad puteum matre nescia et incautus prolapsus in puteum, submersus est; et mora maxima facta, mater pueri recordatur, surgit et querit per vicinos et tandem non invento domum revertitur et rursum querens in horreo, venit ad puteum et submersum invenit; quem extrahens materno dolore clamat; veniunt vicini et amici paterque pueri de opere campestri revertitur lacrimando. Adest eciam quidam Nedzalek nomine de eadem villa et suggerit puerum vovendum ad sepulchrum domini Verneri; quo facto puer statim revixit, Deo gracias etc.

Item quidam puer in civitate Brest ludens submersus est in fluvio secus molendinum; tandem inventus, reportatur mortuus ad domum parentum, qui de melioribus erant civitatis. Igitur de solempnioribus exequiis curam habentibus, vicini et amici conveniunt et quidam ex ipsis audientes multa miracula, que operatur Dominus in Ploczk per merita famuli sui domini Verneri, consulunt parentibus illuc ipsum devovendum, qui, cum eum devovissent, statim resuscitatus est.

Item quidam homo de Cuyavia habens uxorem per annos aliquot excecatam ita, ut apertis oculis et visu clarissimo omnibus appareret, nihil tamen videret; audita famuli Dei fama, se cum sua uxore ipsius limina visitaturum vovit, id quod adimplevit. Iter autem agens cum aliis suis comitaneis fidedignis cum iam appropinquaret [ad] Ploczk secus castellum quoddam dictum Poplacin ecclesie Plocensis, femina memorata et cecata illuminata est ita, ut videret ecclesiam gloriose matris virginis Marie sancte in Ploczk, cumque diucius ecclesiam intuita fuisset, clara voce interrogavit, quid hoc esset? cui cum indicassent, ecclesiam esse, exclamavit se illuminatam; gracias Deo agens et eius famulo domino Vernero episcopo, cuius meritis se sensit illuminatam etc.

Wiersz 4 ibidem„ idem. — 5 domini Werneri„ domini Werneri domini. — 5 quia„ qui 7 Plocensis„ Plocensi. — 18 erant„ erat. — 23 visu„ viso. — 24 id„ et.

TRANSLATIO SANCTI FLORIANI

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Że ciało ś. Floryana przez Idziego, biskupa mutyńskiego, roku 1184 zostało przeniesione do Krakowa, to jest fakt powszechnie znany i stwierdzony współczesną zapiską rocznikarską, którą przechowały roczniki krótki, kapitulny i inne. Współczesnej jednak relacyi obszerniejszej nie było; późniejszych legend posiadamy trzy, dwie małopolskie i jednę wielkopolską. Wszystkie trzy są utworami bardzo późnymi. Autorowi pierwotnej relacyi małopolskiej i wielkopolskiej znaną już była kanonizacya ś. Stanisława. Małopolską relacyą zaś — może w środku XIV^{go} wieku, na co wzmianka o Prusakach t. j. Krzyżakach naprowadza — pisał ktoś na podstawie tylko tradycyi ustnej, nie znając żadnych zapisek rocznikarskich. Tę relacyą przechował jedynie rękopis biblioteki Ossolińskich z XV wieku pod l. 2209 na kartach 110—111. O tymże rękopisie mówiliśmy obszerniej już na stronicy 45.

Później zaś, gdy poznano, jak mało imiona w pierwotnej relacyi przytoczone zgadzają się z rzeczywistym stanem rzeczy i czasu, przerobiono ją znacznie a ta przerobiona translacya przeważa dziś wszędzie w rękopisach.

Tekstów drugiej relacyi znamy sześć:

I. Pierwszy tekst znajduje się w rękopisie biblioteki Ks. Czartoryskich z XV wieku pod l. 3064 na karcie 142—143. O tym rękopisie mówiliśmy obszerniej na str. 243.

II. Drugi tekst mieści się w rękopisie z XV wieku biblioteki seminaryjskiej w Lublinie pod l. 15; jest to zbiór żywotów świętych, pomiędzy którymi zasługują na uwagę:

C XIII: translatio sancti Venceslai.
C XV: vita Ciruli [et] Methudii.
D XII: vita sancti Adalberti „In partibus Germanie . . . t. j. zwyczajna polska legenda.
D XXVII: de translacione sancti Floriani.
D XXIX: vita sancti Stanislai (vita minor).
G XII: vita sancti Procopii.
H I: vita sancti Andreae Zorardi.
K XII: translatio sanctae Hedvigis.

K XXV: vita sanctae Ludmillae.

L I: translatio sancti Stanislai, a bezpośrednio po niej: Nova miracula de sancto Stanislao (z XV wieku).

L XII: vita sancti Venceslai.

M X: vita beatae Hedvigis.

N IV: translatio sancti Adalberti.

P I: passio quinque fratrum heremitarum.

Opis rękopisu i tekst translacyi zawdzięczamy uprzejmości ks. kanonika Badowskiego w Lublinie, za co serdecznie mu dziękujemy.

III. Rękopis biblioteki jagiellońskiej z XV wieku pod l. 1768 zawiera zaraz na pierwszem miejscu „de sancti Floriani translacione". Co do rękopisu, który poprzednio już nieraz zacytowaliśmy, odsyłamy po bliższe szczegóły do Dra Wisłockiego Katalogu rękopisów biblioteki uniwersytetu jagiellońskiego.

IV. Czwarty tekst był już drukowanym w dziele: „Vita beatissimi Stanislai Cracoviensis episcopi nec non legende sanctorum Polonie, Hungarie, Bohemie, Moravie, Prussie et Slesie patronorum, in Lombardica historia non contente". Cracovie 1511, na fol. 131—131'.

V. Piąty tekst mieści się na karteczce, która kiedyś była przylepioną do okładki. Pismo z pierwszej połowy XV wieku, tekst jednak bardzo jest uszkodzony, bo z prawej strony ½ część karty oddarto. Karta ta jest moją własnością.

VI. Szósty tekst znajduje się w rękopisie z XV wieku biblioteki ks. Czartoryskich l. 2767 na karcie D, III: de translacione s. Floriani. Jest jednak tylko początek, bo następne karty zostały wydarte. O tym kodeksie mówiliśmy na str. 242.

Wszystkie teksty są bardzo zbliżone do siebie i nie posiadają żadnych charakterystycznych różnic; pomimo to stanowią I—III a IV i V poniekąd odrębne grupy; o VI nie ma co mówić, bo jest tylko początek. Najbardziej różni się od wszystkich tekst IV, który przy wydrukowaniu niezawodnie został trochę przerobiony; najbardziej zaś zbliża się do pierwotnej redakcyi tekst V.

Późnym również utworem jest relacya wielkopolska, która bardziej jeszcze aniżeli wielkopolska, mięsza czasy i ludzi, ale swoją drogą jest ciekawym przyczynkiem objaśniającym, jak u nas klechdy się tworzyły. Jedyny tekst nam znany znajduje się w rękopisie biblioteki kórnickiej z XV wieku pod l. Nr. I, D, 52 na karcie 12'—14. O tym rękopisie podałem obszerniejszą wiadomość na str. 45.

Że zaś autor tej legendy cytując „cronica Vincenciana", przez nią nie rozumie kroniki mistrza Wincentego, lecz dzieło dominikana Wincentego: „vita sancti Stanislai", o tem mówiliśmy już obszerniej na str. 248.

I.

Nam ut annales historie et cronice regum et principum Polonie tradunt[1], corpus sive ossa sancti Floriani tempore illustris Kazimiri ducis supremi tocius Polonie, filii Boleslai dicti Krzywousti, per venerabilem virum dominum Iasconem, postea episcopum, Cracoviam sunt allata et per venerabilem virum dominum Egidium tunc episcopum Cracoviensem et per prefatum Kazimirum ducem devote cum omni reverencia et honore anno Domini M°CLXXXIII sunt suscepta. 1184

Qui Egidius postea episcopus, cum esset Padve in studio[2] et dominus Maguntinus[3], postea papa, se tenerrime dilexerunt et tale inter se pactum fecerunt, quod qui primus inter eos ad culmen honoris sublimaretur, alterum ad se reciperet et ambo de illis bonis participarent.

Cumque de studio ad propria remeassent, contigit dominum Maguntinum Rome in apostolicum sublimari et dominus Egidius in episcopum Cracoviensem est electus. Tunc dominus apostolicus secundum promissa sua episcopum Cracoviensem per nuncios ad se vocare procuravit. Sed ille cum magna humilitate grates referens domino apostolico pro impensis beneficiis, respondit per nuncios, se in bonis temporalibus habundare, sed solum sibi hoc deesse, quod in episcopatu sue ecclesie nullum haberet sanctum, huius regni patronum et protectorem et ut ei aliquem de sanctis daret, supplicavit.

Tandem dominus apostolicus eius annuens precibus ad basilicam sancti Laurencii cum suis cardinalibus, secrete cum nunciis Polonorum ivit et sepulcrum sancti Laurencii premissa oracione aperuit, deinde baculo pastorali corpus sancti Laurencii tetigit, qui mox faciem ab ipso avertit. Simile et sanctus Stephanus fecit.

Videntes hoc Poloni tristes facti sunt et cum* iam papa sepulcrum claudere voluit, dixit Polonis: Ecce, filii, videtis divinam voluntatem; hic habemus insignes martires duos, quorum unum voluimus dare vobis, qui hoc renuerunt. Tercius sub utroque horum requiescit, videlicet sanctus Florianus, quem pre timore

---

*) ecce.

[1]) Autor odwołując się do roczników i kronik polskich, nie miał takowych pod ręką, gdy pisał, lecz fakta podaje z pamięci i wskutek tego w dziwny sposób pomięszał osoby, bo ani Idzi ani Jaśko nie byli biskupami krakowskimi, chyba żeby, co się tyczy ostatniego, miał na myśli Iwona. [2]) „Studium“ w Padwie założono dopiero roku 1222. [3]) Nie wiadomo, o którym z biskupów moguńskich tu mowa, bo w owym czasie żaden z nich nie został papieżem.

Romanorum tangere non audeo neque dare, quia ipse pluribus choruscat miraculis quam alter horum.

Et cum Poloni tristes essent hoc videndo, ecce divino nutu sanctus Florianus per illos duos martires manum extendit, tenens cartam in manu literis aureis hec continentem: Ego vadam Poloniam. Quod videntes Poloni multum gavisi sunt, similiter et dominus apostolicus cum suis cardinalibus. Tunc papa secrete eum Polonis dedit. Qui eum inter ramos et frondes de Roma abduxerunt et dum per mare navigarent cum sancto corpore, ecce demones in aëre vociferabant dicentes: Sancte Floriane, cur nos ita crucias? Audientes hec Poloni timebant, ne naute voces demonum intelligerent et sanctum corpus eis aufferrent. Non minus eciam timebant in Veneciis, unde* valde caute et secrete, ibi et per alias civitates et terras sanctum Dei deferebant usque Poloniam.

Cum autem essent ante portas Cracovienses in planiciis campi, ulterius eum nequaquam perducere potuerunt, sicut ipsorum voluntas fuit, ad ecclesiam cathedralem. Et post multos conatus eorum sanctus Florianus dixit: Ego a Prutenis hanc partem civitatis tuebor; veniet enim adhuc patronus huius regni, qui in ecclesia sue sedis requiescet et ipse ab alia parte a paganis ac aliis nacionibus defendat hanc civitatem.

Igitur in illo loco, ubi fixe stetit corpus sancti martiris, dux Kazimirus et episcopus Cracoviensis dominus Egidius basilicam pulcram construxerunt, in qua brachium pro reliquiis relinquentes, canonicos in eadem ecclesia ordinantes magnifice dotaverunt. Residuum autem reliquiarum in castro in ecclesia cathedrali Cracoviensi in tumba marmorea satis bene ornata decenter condiderunt, in quo loco per merita sancti Floriani dominus noster Ihesus Christus multa operatur miracula.

II.

Ut autem annales historie et cronice regum et principum Polonie tradunt[1], corpus 1
sive ossa beati Floriani militis et martiris gloriosi tempore illustrissimi principis Kazimiri, ducis supremi tocius Polonie, filii Boleslai dicti Krzywousti, per venerabilem

---

Wiersz 1 autem„ aiunt *IV.* — 1 annales historie„ historie annales *IV.* — 1 cronice„ croynice *V.* — 1 regum„ regni *IV.* — 2 sive„ seu *IV.* — 2 beati„ sancti *V.* — 2 principis„ *nie ma II, IV*; principis gloriosi *I.* — 3 filii„ *nie ma V.*

*) ubi.

[1]) Wiadomość tę podają nieomal wszystkie roczniki pod rokiem 1184 i również kronika wielkopolska.

virum dominum Egidium Muthinensem episcopum, Cracoviam sunt allata et per prefatum dominum Kazimirum ducem et per venerabilem dominum Gethkonem[1], tunc episcopum Cracoviensem devote cum omni reverencia et honore sunt suscepta anno domini millesimo CLXXXIII°. 1184

Qui episcopus prefatus, cum esset Padwe in studio de Polonia, et dominus papa[2] similiter nacione Romanus, se tenerrime dilexerunt taleque inter se pactum fecerunt, [quod], qui primus inter eos in culmen honoris sublimaretur, alterum ad se reciperet et uterque de bonis illis participaret; cumque de studio ad propria remearent, contigit, ut ille in sedem apostolicam Rome sublimaretur, Polonus vero in episcopum Cracoviensem eligeretur. Tunc dominus apostolicus secundum promissa per suos nuncios episcopum Cracoviensem ad se vocare procuravit, sed ille cum magna humilitate grates referens sanctissimo patri domino pape pro beneficiis sibi impensis respondit per nuncios: se in bonis temporalibus scilicet auro et argento copiose abundare, solum hoc sibi deesse, quia in episcopatu sue ecclesie nullum haberet sanctum huius regni adiutorem et protectorem et ut sibi aliquem de sanctis martiribus condonaret, humiliter ac devote supplicavit. Tandem dominus apostolicus iustis eius annuendo precibus, ad basilicam cum suis cardinalibus et Polonorum nunciis extra muros Romanorum sitam sancti Laurencii secrete vadit et sepulcrum sancti Laurencii oracione cum suis facta aperit, deinde baculo pastorali corpus sancti Laurencii tangit, qui mox ab ipsis faciem suam avertit; cumque beatum Stephanum baculo tetigisset, similiter fecit. Videntes Poloni tristes facti sunt nimis et cum iam papa sepulcrum

Wiersz 1 Muthinensem„ Mittynensem *IV.* — 2 dominum„ *nie ma III, VI.* — 2 ducem„ Ducem Polonie *I.* — 2 dominum„ *nie ma V.* — 2—3 tunc . . . Crac.„ *nie ma IV.* — 3 sunt suscepta„ suscepta sunt *III, VI*; suscepta *IV.* — 5 prefatus„ prefatus Gethko *IV.* 5 Padwe„ *nie ma II*; *przekreślono I.* — 6 similiter„ *nie ma IV.* — 6 Romanus„ Romanus in eodem Paduano studio consistens societate inita simul *IV.* — 7 primus„ primum *I—VI.* 9 Polonus„ noster *V*; Polonus vero noster *IV.* — 10 eligeretur„ eligitur *II, IV—VI.* — 11 nuncios„ *nie ma II.* — 11 procuravit„ procurat *II.* — 12 referens„ *nie ma II, IV.* — 13 respondit„ retulit ac respondit *IV.* — 13 copiose abundare„ honeste provisum *IV.* — 14 hoc„ hec *IV.* — 14 quia„ quod *II.* — 14 sue ecclesie„ ecclesia sedis sue *IV*; suo *I—III, VI.* 15 huius„ *nie ma IV.* — 15 adiutor„ coadiutor *II, IV.* — 15—16 condonaret„ mittere dignaretur *IV.* — 16 devote„ *tym wyrazem urywa się tekst VI.* — 17—18 extra . . . sitam„ *nie ma V.* — 19 cum suis„ cum suis prius *IV*; *nie ma III.* — 20 ab . . . suam„ faciem suam ab ipsis *II, IV.* — 20 ipsis„ ipso *I.* — 20—21 beatum . . . similiter„ beatus Stephanus *V.* — 20 baculo„ *nie ma I.* — 21 videntes„ videntes autem *IV.* — 21 tristes facti sunt nimis„ tristicia . . . repleti *I—IV.*

[1]) Gedko był biskupem krakowskim w latach 1166—1185. [2]) Mowa może być tutaj tylko o papieżu Lucyuszu III, 1181—1185.

claudere vellet, dixit Polonorum nunciis: Ecce, filii, cernitis divinam voluntatem; hic habemus duos insignes martires, et unum ex illis vobis donare voluimus, quorum nullus voluit. Tercius subter utrumque requiescit sanctus Florianus, quem pre timore Romanorum tangere non audemus, quia ille pluribus, quam istorum uterque, coruscat Rome miraculis. Et cum Poloni mesti hec aspicerent, ecce sanctus Florianus per illos duos manum extendit, in cuius manu scriptura apparuit aurea: Ego volo Poloniam. Quod videns dominus papa cum suis secrete illum Polonis assignavit, qui ipsum inter ramos et frondes in curru de Roma abduxerunt. Cumque per mare navigarent cum sancto Dei, ecce demones vociferabant dicentes: Sancte Dei, Floriane, cur nos crucias? Tunc Poloni timebant, ne in mari gentiles voces illas audirent et sic eis sanctum dei martirem aufferrent. Non minus eciam in Veneciis timebant; unde valde caute et secrete sanctum Dei deferunt usque ad Poloniam; ubi cum venissent ad portas civitatis Cracovie in planiciem campi, ulterius nequaquam illum ducere potuerunt ad ecclesiam kathedralem et post multos labores sanctus Dei dixit: Ego a Pruthenis hanc partem civitatis custodiam; veniet autem post me patronus huius regni incliti, qui in ecclesia sue sedis requiescet et ipse ab altera parte, videlicet a paganis ac aliis nacionibus civitatem hanc tuebitur et proteget. In honorem ergo huius sancti martiris Floriani in loco illo dux Kazimirus et Gethko episcopus extra muros civitatis Cracoviensis basilicam pulcerrimam construxerunt, in qua brachium

---

Wiersz 1 vellet . . . nunciis„ voluit dicens *V.* — 2 voluimus„ volumus *IV.* — 2—3 quorum . . . noluit„ *nie ma V.* — 3 Tercius„ tercius est, qui *III*; tercius, qui *I.* — 3 subter„ inter *IV.* 3 sanctus Florianus„ *nie ma III.* — 4 audemus, quia„ presumo neque dare, quoniam *V.* — 4 ille„ *nie ma II.* — 4 istorum uterque„ uterque istorum *III.* — 4 coruscat„ coruscabat *V.* 5 Rome miraculis„ virtutibus Rome miraculorum *I, II, IV*; miraculis Rome *III.* — 5 et cum„ Cumque *I—III.* — 5 mesti hec„ hec mesti *II, III.* — 5 aspicerent„ respicerent *I, III.* — 6 scriptura„ cedula *IV, V*; scriptura aurea *I.* — 6 aurea„ *nie ma I*; auro scripta *IV, V.* — 7 dominus„ *nie ma I—III.* — 7 suis„ suis cardinalibus *IV, V.* — 7 illum„ ipsum *I.* — 7—8 assignavit . . . ipsum„ assignavit et dominum Egidium episcopum Mittinensem illis comitem assignavit, cui commisit reliquias ipsas deferendas et presentandas. Unde propter metum populi sancti Dei reliquias *IV.* — 9 vociferabant„ vociferant *I*; vociferantes *II*; vociferantur *III*; vociferaverunt *IV.* — 9 Dei„ *nie ma I.* — 11 eis„ ei *IV.* — 11 martirem„ *nie ma II, IV.* — 11 in . . . timebant„ timebant in Veneciis *V.* — 11 unde„ ubi *I—III.* — 12 deferunt„ deferebant *IV.* — 12 venissent„ venisset *II—IV.* — 13 Cracovie„ Cracoviensis *II, IV.* — 13 planiciem„ planicie *V.* — 19 campi„ *nie ma III.* — 13 nequaquam illum„ illum nequaquam *IV.* — 13 illum ducere„ ducere illum *II.* — 14 sanctus Dei dixit„ vox audita est dicens *I—IV.* — 16 incliti„ inclitus *II.* — 17 aliis„ ac aliis *I—IV.* — 17 civitatem hanc„ hanc civitatem *IV.* — 17 tuebitur„ gubernabit *I—III.* — 19 civitatis Cracoviensis„ civitatis *III*; Cracoviensis civitatis *IV.* — 19 pulcerrimam„ pulcram *II.*

pro reliquiis relinquentes, prelatos et canonicos in eadem ordinantes magnifice dotaverunt. Residuum autem reliquiarum in castro Cracoviensi, in ecclesia kathedrali in loculo marmoreo satis bene ornato, in medio ecclesie decenter ornaverunt et condiderunt; in quo loco per merita beati Floriani dominus noster Iesus Christus multa operatur beneficia.

III.

Qualiter autem ipsius[1] reliquie devenerunt in Cracoviam, sic scribitur in cronicis: Quod fuerunt duo scolares fidelissimi socii, quorum unus fuit nobilis et alius plebeius, qui in scienciis et artibus liberalibus miro modo super alios proficiebant; qui quodam tempore federe iuramenti sunt confederati, sibi invicem promittentes, [quod], si horum unus prius aliquo dotaretur beneficio, indigentis socii supportare teneretur necessitatem. Quo facto ipsis invicem separantibus, is, qui fuit plebeius, successu temporis et divina ordinacione in papam est electus et ille nobilis nativus fuit prope Posnaniam et repatrians invenit parentem utrumque defunctum et succedens hereditati, ibidem duxit uxorem. Tandem cum Polonia post decessum pii Boleslai regis primi Polonie et auctoris fidei christiane eiusdem pro- 1025
vincie tunc fuit orbata rege seu duce, quoniam primi seu maiores natu Polonie parvulum cum matre sorore imperatoris Othonis expulerant, interim pluribus in regno Polonie malis ortis, ut probatur in primo Vincenciane cronice[2], Poloni miserunt legatos pro suo rege et legitimo herede querendo, quem monachum iam dyaconem invenientes, ad dominum apostolicum cum muneribus pro dispensacione properaverunt. Quos ut vidit papa et Polonos audivit, de suo socio Polono diligentissime ab eis indagatus est; que ut venerunt ad eorum noticiam, de eo intimaverunt; quibus papa regem absolvens, dedit in mandatis, ut quanto cicius in Poloniam venientes sibi dicerent, quod suus socius iam in papam ordinatus esset Domino annuente et quibuscunque indigeret, ab eo se relevari sciret. Ipse autem

---

Wiersz 1 eadem„ ea *III.* — 1 ordinantes„ ordinacione *IV.* — 2 in„ *nie ma IV.* — 3 loculo„ loco *I, III.* — 3 ornato„ ordinato *III.* — 4 beati„ beatissimi *IV.* — 4 Floriani„ Floriani martiris *IV.* — 5 beneficia„ miracula et beneficia. Ipsum igitur rogemus etc. *IV.* — 16 parentem„ parantem. — 20 expulerant„ expellerant. — 25 eorum„ eius. — 27 quod„ quoniam.

[1]) sancti Floriani. [2]) Obacz str. 248 i Wincentego vita s. Stanislai I, 3; II, 11—12.

se dicebat contentum in hiis, que sibi Deus tribuit, et occupatus secularibus nec papam visitare volebat, quousque habuit ab eo in mandatis sub obediencia pape ad eum venire. Ipse autem timens, ne incideret in excommunicacionem, ad ipsum maturavit. Eoque tempore ipsius de provincia egressus episcopus Posnaniensis extremum clauserat terminum vite et cum Poloni pro sacra in curiam Romanam declinaverant, ipso nobili Polono pape quondam socio in curia circa apostolicum existente, papa cum eodem dispensavit et a toro ipsum absolvit et in episcopum Poznaniensem ordinavit et tunc Polonia aduc fuit nova christianitas nec aliquem in regno habuit sanctum vel patronum. Papa vero illi novello episcopo per ipsum ordinato dixit, cum ab eo recedere voluit et eum magnifice iam multis tezauris in auro, argento, equis et aliis dotaverat, eidem dixit: Pete aduc a me, que vis, nec phas est, quod tibi aliquid denegem seu prohibeam. Quem ille ex instinctu spiritus sancti pro aliquo petivit sancto seu patrono regni. Papa autem annuens fecit aperire tumulum, in quo iacebant Stephanus et Florianus, quorum corpora summus pontifex suo baculo tetigit pastorali, dicens voce serena et intenta, humillima fusa oratione: Quis vestrum vult Poloniam tueri? Domino disponente sanctus Florianus manum dextram elevavit assensum prebens; quo deposito honorifice in Cracoviam tanquam in civitatem capitalem tocius regni cum reverencia est deductus. Venientes autem in locum, ubi nunc est eius basilica seu ecclesia extra muros Cracovienses, ultra nequaquam venerabiles reliquias vehere potuerunt, namque nutu divino ibidem sanctus Florianus sibi divinitus mansionem elegit. Sed postea eminentibus bellis caput suum sanctum in castrum Cracoviense, ubi est metropolis, ecclesia sancti Stanislai nunc et divi Venceslai, honorifice et reverenter cum omnibus processionibus canonicorum, sacerdotum, religiosorum tociusque cleri transtulerunt, ubi hodie Deus in sancto suo martire Floriano glorificatur. Cui sit laus et gloria per infinita secula seculorum. Amen.

Wiersz 13 Papa„ pape. — 14 iacebant„ iacebat. — 16 tueri„ tuere. — 19 locum„ *na marginesie dopisała inna ręka* „alias Cleparz". — 20 nequaquam„ nequicquam. — 22 caput„ capud.

MIRACULA BEATAE HEDWIGIS REGINAE POLONIAE

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Że zasługi królowej Jadwigi, która swem małżeństwem z Władysławem Jagiełłą, księciem litewskim, Polsce zjednała państwo a kościołowi katolickiemu cały naród litewski, cenić umiało ówczesne społeczeństwo polskie, tego znajdujemy dowód w tej okoliczności, że już krótko po jej śmierci postać jej otaczano blaskiem świętości, w skutek czego pobożni do niej się odzywali w potrzebach o pomoc z taką samą ufnością, z jaką to czyniono za jej życia. A królowa nie odmawiała swej opieki uciekającym się do niej. Dowodem tego nie tylko cuda urzędownie zeznane w roku 1419, które poniżej wydajemy, lecz i liczne wota zawieszone około jej grobu[1]. To wszystko spowodowało roku 1426 Wojciecha Jastrzębca, arcybiskupa gnieźnieńskiego, który świętą królowę znał osobiście, do wydania rozporządzenia, którem ustanowił komisyą mającą spisać i zbadać cuda dziejące się koło jej grobu i gdzieindziej za jej przyczynieniem się. Dokument ten, którego lichą kopią[2] tylko posiadamy, brzmi jak następuje:

Albertus Dei gratia sanctae Gnesnensis ecclesiae archiepiscopus, primas, reverendo in Christo patri domino Sbigneo, eadem gratia fratri et coepiscopo nostro Cracoviensi, suoque in spiritualibus vicario ac aliis universis et singulis, tam dictae cathedralis quam aliarum ecclesiarum conventualium Tinecensis, Claraetumbae abbatibus nec non praeposito Miechoviensi ordinum sanctorum Benedicti, Bernardi et

[1]) . . qui pie credentes se meritis et patrocinio praefatae dominae a diversis languorum et periculorum generibus liberatos . . . . in signum salutationis et salutis ipsorum inter signa solita cerea videlicet et alterius generis, quam plurima circumcirca ipsius sepulcrum apposita essent, et iugiter apponuntur. Tak wyraża się Wojciech Jastrzębiec, arcybiskup gnieźnieński, w swem piśmie z r. 1426. [2]) Znajduje się w rękopisie archiwum kapitulnego w Krakowie, którego tytuł taki: Archivi ecclesiae cathedralis et dioecesis Cracoviensis authoritate illustrissimi et reverendissimi domini domini Andreae Trzebicki episcopi Cracoviensis, ducis Severiae etc. reformati et in scripta redacti pars prima, na karcie 31—34, l. XIX.

hospitalis sepulcri Dominici, caeterisque praelatis, canonicis, doctoribus et magistris ecclesiae et dioecesis praedictarum infradescriptarum salutem et ea, quae salutis sunt, prospicere et fidem indubiam infrascriptis adhibere. Pridem nobis de mense Septembri proxime praeterito pro officio visitationis, tam apostolica quam ordinaria autoritate in ecclesia praedicta Cracoviensi et in medio praedicti capituli ac aliorum plurimorum virorum non parvae autoritatis ad hoc specialiter vocatorum praesentia constitutis per Fraternitatem vestram dictumque capitulum devote et luculenter nobis fuit expositum, quomodo mirabilis Deus in sanctis suis faciens prodigia ac probans operibus, fructum gloriosum retribuens funeri seu corpori ac reliquiis dominae Hedvigis, filiae quondam illustris principis Ludovici, regis Ungariae ac consortis legitimae et reginae serenissimi principis et domini Vladislai etc. moderni regis Poloniae, pro sui nominis ineffabili laude et gloria ac praedicti regni salutari patrocinio, dignis ipsius dominae reginae, ut pie creditur, exigentibus meritis, hanc gratiam conferre dignatus sit, ut sicut ipsa, dum viveret, non paucis diversarum virtutum ac piorum operum clarebat actionibus, sic non minus post felicem suum transitum ab hac luce corusca coepit reflorere miraculorum frequentia; super quibus et fama publica et personarum exceptione maiorum essent notabilia documenta, adeo ut hi, qui pie credentes se meritis et patrocinio praefatae dominae a diversis languorum et periculorum generibus liberatos . . . . . in signum salutationis[1] et salutis ipsorum inter signa solita cerea videlicet et alterius generis, quam plurima circumcirca ipsius sepulcrum apposita essent, et iugiter apponuntur. Sed ne huiusmodi insignium miraculorum veritas deficeret, si testimonia hominum praesertim grandaevae aetatis et valetudinariorum simul cum memoria de facili deperirent; ne etiam in talibus, quae puritatem fidei catholicae et sedis apostolicae approbationes respiciunt, certa pro dubiis vel dubia pro certis recipi contingeret, et hoc, quod ad laudem et gloriam sui nominis divina [misericordia] sibi reservavit, posset ex incuria seu negligentia aliquando deficere et consequenter in dubium revocari[2], praesertim in hac dierum malitia, qua fides catholica non parum offenditur et ecclesiae auctoritas conculcatur, Fraternitas vestra una cum praedicto capitulo nobis propterea instantius supplicavit, quatenus consideratis praemissis hominum scilicet et temporum periculis, nos tam apostolica quam propria auctoritatibus, quibus in praedicto visitationis officio fungebamur et fungimur, aliquos viros idoneos, exceptione maiores, providos atque doctos, via, modo, forma et iure, quibus melius et in quantum possemus, tam in dicta cathedrali, quam aliis ecclesiis Cracoviensibus dictos commissarios, notarios, promotores ac alias personas

[1]) salutatis. [2]) revocare.

fidedignas, ad prosecutionem tam salutarem negotii necessarias, qui testes recipiant ac ipsorum dicta tam super vita quam miraculis saepedictae dominae reginae diligenter examinent ad hoc, ut suo tempore ad sedem apostolicam vel ad generale concilium mittantur, deputare et committere dignaremur; nos igitur Albertus archiepiscopus et primas visitatorque praelibatus attendentes petitionem et requisitionem[1] praedictas non solum iuri et rationi consonas, sed et saluti Christifidelium non mediocriter proaffuturas, eisdem precibus et requisitioni paterna affectione annuentes, quia de vita commendabili et moribus Deo gratis, quibus ipsam dominam, cum ageretur feliciter in humanis..... qui tunc in minoribus saepedictae reginae cancellariatus fungebamur officio, teste experientia clarissime constitit et nunc constat ipsam diversis misericordiae, patientiae, ieiuniorum, vigiliarum ac innumerabilium piarum actionum institisse operibus. Recepta nichilominus informatione summaria in forma solita, quatenus praemissa ad nostrum examen et auctoritatem spectare dinoscuntur, vos praefatum fratrem et coepiscopum nostrum vestrumque in spiritualibus vicarium generalem, decanum Cracoviensem, nec non religiosos viros dominos, abbatem Tinecensem, Claraetumbae et praepositum Miechoviensem ordinum Cracoviensis diocesis, ipsorum omnium nominibus propriis non expressis, ac ipsos... pro tempore existentes, adiungentes ipsis egregios viros et decretorum doctores videlicet Stanislaum de Skarbimiria, Paulum Vladimiri doctorem et magistros Adam de Bantkow doctores, Petrum de Wolfram, licentiatum in decretis, scholasticum Gnesnensem, Iaskonem de Czechel canonicos eiusdem ecclesiae Cracoviensis, adiunctis[2] notariis approbatis et legalibus videlicet magistro Paulo de Zator, custode Scarbimiriensi, Stephano vicario, Thoma vicario Domini Stanislai doctoris, Matthia Laurentii de Sindzice, Thoma Stephani de Bochna, Ioanne Stanislai de Drużbice, nec non promotores huiusmodi negotii, magistros scilicet Iacobum de Zaborowa et Thomam de Chroberz, decretorum doctores, magistrum Nicolaum Hinczonis canonicum, vicecustodem, vicedecanum et vicecantorem ecclesiae Cracoviensis praedictae deputavimus ac tenore praesentium ad futuram rei memoriam deputamus, volentes, quod praefati commissarii et eorum quilibet praefatum examen recipere, facere valeant, et quilibet per se valeat non solum in dioecesi Cracoviensi, sed per totam provinciam Gnesnensem, ad quemcunque locum devenerint, assumpto aliquo de praedictis notariis, si eum habere poterit, alioquin sibi eligat alios vel alium boni testimonii virum ac legalem notarios vel notarium toties, quoties hoc occurrerit faciendum, ita tamen, ut, dum examen huiusmodi in civitate Cracoviensi fieri contigerit, ad minus duo commissarii ex praedictis deberent interesse. Quare vobis

---

1) petitioni et requisitioni. 2) ac.

omnibus et singulis superius nominatis, auctoritatibus supradictis sub debito obedientiae committimus et mandamus, quatenus omni privata affectione cessante, solum Deum, cuius nogotium agitur, habentes prae oculis vestris, huiusmodi officium exercere fideliter studeatis et exerceatis diligenter, mercedem a Deo recepturi. In' quorum omnium et singulorum fidem et testimonium praemissorum praesentes per Albertum Othyra de Luthome et Stanislaum de Uszcze notarios publicos infrascriptos subscribi et nostri appensione sigilli iussimus communiri. Actum et datum Cracoviae in loco capitulari ecclesiae Cracoviensis, die Lunae, ultima mensis
30 Wrześ. 1426 Septembris, hora tertiarum vel quasi, anno Domini millesimo quadringentesimo vicesimo sexto, indictione quarta, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Martini divina providentia papae quinti anno nono. Praesentibus reverendo in Christo patre domino Ioanne archiepiscopo Leopoliensi et honorabilibus viris dominis Dzivissio praeposito Scarbimiriensi, magistro Nicolao Hinczonis, Sbigneo praeposito Vislicensi, Nicolao de Moskorzow custode Kelciensi, Sigismundo plebano Leloviensi, Nemierza de Chrzelow custode sancti Floriani et Ioanne de Koziebrody canonico Cracoviensi, testibus Cracoviensis diocesis ad praemissa vocatis.

Et ego Albertus Othyra quondam Martini de Luthome clericus Posnaniensis dioecesis, publicus imperiali authoritate notarius, praedictis commissioni ac decreto aliisque omnibus et singulis praemissis, dum sic, ut praefertur, per praefatum reverendum in Christo patrem et dominum, dominum Albertum archiepiscopum Gnesnensem et primatem et coram eo fierent et agerentur, una cum praenominatis testibus et notario publico infrasubscripto praesens fui, eaque omnia praemissa sic fieri vidi et audivi; me autem aliis arduis negotiis occupato, per alium fideliter scribi procuraveram, manu quoque mea propria me huic subscribens, in hanc publicam formam redegi, signo et nomine meis solitis et consuetis una cum appensione sigilli praefati domini Alberti archiepiscopi Gnesnensis et primatis de certa ipsius scientia consignando, in fidem et testimonium omnium praemissorum specialiter requisitus.

Et ego Stanislaus Nicolai de Uscie clericus Cracoviensis dioecesis, publicus imperiali authoritate notarius, praedictis commissioni ac decreto aliisque omnibus et singulis praemissis, dum sic, ut praefertur, per praefatum reverendum in Christo patrem et dominum, dominum Albertum archiepiscopum Gnesnensem et primatem et coram eo fierent et agerentur, una cum praenominatis testibus ac notario publico suprascripto praesens fui, eaque omnia praemissa sic fieri vidi et audivi; me autem aliis arduis negotiis occupato per alium fideliter scribi procuraveram, manu quoque mea propria me huic subscribens, in hanc publicam formam redegi, signo et nomine meis solitis et consuetis una cum appensione sigilli praefati

domini Alberti archiepiscopi Gnesnensis et primatis, de certa ipsius scientia consignando, in fidem et testimonium omnium praemissorum specialiter requisitus.

Praca komisarzy jednak nie jest znaną, i spoczywa zapewne bezużytecznie w któremś z rzymskich archiwów. Ponieważ miano na celu kanonizacyą królowej Jadwigi, nie można przypuścić, jakoby nikt z komisarzy nie uczynił, co do niego należało, lub aby cudów nowych już w ogóle nie było. Na podstawie tego materyału, który w tej chwili posiadamy, nie śmianoby zapewne wnieść o kanonizacyą królowej. Że zaś sprawa kanonizacyi jeszcze roku 1450 była w toku, choć dla braku funduszów bez wszelkich widoków powodzenia, tego dowodzi ustęp z listu Jana Długosza do Zbigniewa Oleśnickiego z dnia 5 Lutego: „De canonisatione beatae Hedvigis reginae modica apud me est spes; supervacue verberamus aerem; non est enim spes, ut pecuniae contributionis ad illum deputarentur usum, quarum maior pars iam distracta est“ [1]. Musiał zatem istnieć liczny szereg cudów urzędownie zbadanych i spisanych, które niewątpliwie odszukać będzie można jeszcze w Rzymie. Gdyby w Krakowie byli kazali sporządzić odpis, mielibyśmy dziś niewątpliwie tak dokładną o jej cudach wiadomość, jak o cudach Prędoty, których kopią dotychczas przechowuje kapituła krakowska, choć oryginału oddawna już nie ma.

Cuda, które poniżej drukujemy, ogłosił po raz pierwszy z oryginału pergaminowego pan Dr. Franciszek Piekosiński w drugiej części Kod. dypl. katedry krakowskiej ś. Wacława na str. 448—450. Ponieważ nikt ich szukać tam nie będzie, umieściliśmy je tutaj ponownie dla uzupełnienia zbioru niniejszego, trzymając się tekstu podanego przez pana Piekosińskiego.

Primum miraculum.

In nomine Domini. Amen. Sub anno nativitatis eiusdem millesimo quadringentesimo decimo nono, indiccione duodecima, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Martini divina providencia pape quinti anno secundo, die Veneris, ultima mensis Iunii, hora terciarum vel quasi, in ecclesia Cracoviensi, in choro, in mei notarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc vocatorum specialiter et rogatorum presencia, coram venerabili viro magistro Stanislao de Scarbimiria, decretorum doctore, canonico ecclesie Cracoviensis, vicario in spiritualibus reverendi in Christo patris et domini, domini Alberti dei gracia episcopi Cracoviensis, personaliter constitutus nobilis vir dominus Iohannes heres de Besszcze, Cracoviensis diocesis, in manibus prefati magistri Stanislai decretorum doctoris, canonici et vicarii in spiritualibus predicti, corporali prestito iuramenti sacramento et sub matura et bona consciencia publice exposuit, quomodo longa egritudine, 1419 80 Czerw.

[1]) Codex epistolaris I, p. 104.

8 Maja 24 Czerw. videlicet a festo beati Stanislai gloriosi martiris in vere seu de mense Maii inclusive usque ad festum sancti Iohannis baptiste continua laboravit suis in[1] pedibus diversorum morborum et pustularum seu ulcerum infirmitate, ita tamen quod nec stare nec ambulare poterat, ut asserebat. Cumque gravi dolore cottidiano fuisset afflictus et pre nimio dolore iam mori quam vivere maluisset, postremo acquiescens proborum hominum salubri consilio, votum vovit Deo omnipotenti et serenissime principi, domine Hedwigi, regine Polonie, hiis verbis vel hiis similibus dicens: O serenissima princeps, domina nostra Hedwigis, que fuisti mater et benigna mater orphanorum, succurrere mihi dignaris in hac mea gravissima infirmitate et si sanitati pristine fuero restitutus, promitto Cracoviam transire et sepulchrum tuum visitare; et mox voto emisso in continenti sensibiliter cepit meliorari et dolor mitigari et crastina die cepit perfecte ambulare. Super quibus omnibus et singulis premissis magister Stanislaus decretorum doctor, canonicus Cracoviensis predictus, summa cum diligencia examinatis circumstanciis, mihi notario publico rem gestam miraculose fideliter conscribere et in publicam formam redigere mandavit pariter et rogavit. Acta sunt hec anno, indiccione, pontificatus, die, hora, mense et loco, quibus supra. Presentibus ibidem venerabilibus, honorabilibus et discretis viris, dominis: Nicolao Pyenanszek preposito, Kylczyo cantore, Mathia vicedecano, Iohanne Pellicz, Petro Miles, Petro Albo, vicariis ecclesie Cracoviensis, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Albertus Iohannis de Grothow clericus Poznaniensis dyocesis, publicus apostolica et imperiali auctoritatibus notarius, quia predictis iuramenti per dictum Iohannem presticioni et signi et prodigii[2] miraculique exposicioni, aliis omnibus et singulis premissis, dum sic, ut premittitur, agerentur et fierent, una cum prenominatis testibus presens interfui, eaque omnia et singula premissa sic fieri vidi et audivi, ideoque hoc presens publicum instrumentum manu mea propria fideliter conscribens, in hanc publicam formam redegi, signo quoque et nomine meis solitis et consuetis consignavi rogatus et requisitus.

Secundum miraculum.

1419 In nomine Domini. Amen. Sub anno nativitatis eiusdem millesimo quadringentesimo decimo nono, indiccione duodecima, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Martini divina providencia pape quinti anno suo secundo, 30 Czerw. die Veneris, ultima mensis Iunii, hora vesperorum vel quasi in ecclesia Cracoviensi,

---

[1]) impedibus. [2]) prodigii et.

in mei notarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc vocatorum specialiter et rogatorum presencia, coram honorabili viro Mathia vicedecano et vicario ecclesie Cracoviensis, personaliter constitutus strenuus vir dominus Iacobus Cobilinszky, Cracoviensis dyocesis, in manibus prefati Mathie vicedecani corporali prestito iuramenti sacramento et sub matura consciencia et bona fide exposuit, quomodo longa egritudine videlicet per duos annos, demptis dumtaxat sex vel octo septimanis, ut asserebat, laboravit acerrima febrium videlicet quartane infirmitate, Deo omnipotenti et diversis sanctis diversa vota, oraciones, peregrinaciones[1] vovebat, inplorans sibi auxilium, ut a predicta febrium infirmitate liberaretur, quod minime impetrare valebat. Cumque graviter fuisset afflictus et nimia lassitudine gravatus, concipiens sua in mente salubre propositum, votum vovit Deo omnipotenti[2] et serenissime principi domine Hedwigy, regine Polonie, hiis verbis dicens: O serenissima princeps, domina Hedwigys, me comendo tue pietati et si me liberaveris ab hac infirmitate mea gravissima, promitto Cracoviam pedestrem ire et usque ad sepulchrum tuum visitare; et voto emisso in continenti, ut asserebat, sanitatem plenariam accepit. Super qua quidem tam cita et miraculosa sanacione prefatus honorabilis vir Mathias vicedecanus, observata maturitate, de circumstanciis summa cum diligencia indagatis et examinatis, mihi notario publico rem gestam miraculose fideliter conscribere et in publicam formam redigere mandavit pariter et rogavit. Acta sunt hec anno, indiccione, pontificatus, die, mense, hora et loco, quibus supra. Presentibus ibidem honorabilibus, nobilibus et discretis viris dominis: Petro Miles, Borzkone, Philippo, Iohanne, Andrea, vicariis ecclesie Cracoviensis, Iohanne herede Campsky, Iohanne Schzady, castellanis castri Cracoviensis, testibus ad premissa vocatis.

Et ego Albertus Iohannis de Grochow clericus Poznaniensis diocesis, publicus apostolica et imperiali auctoritatibus notarius, quia predictis iuramenti per dictum Iacobum presticioni, signi et prodigii miraculique exposicioni, aliisque omnibus et singulis premissis, dum sic, ut premittitur, agerentur et fierent, una cum prenominatis testibus presens interfui, eaque sic fieri vidi et audivi, ideoque hoc presens publicum instrumentum manu mea propria fideliter conscribens, in hanc publicam formam redegi, signo quoque et nomine meis solitis et consuetis consignavi, rogatus et requisitus in fidem et testimonium premissorum.

---

[1]) perigrinaciones. [2]) Deo omnipotenti Deo.

VITA SANCTAE SALOMEAE REGINAE HALICIENSIS

AUCTORE STANISLAO FRANCISCANO

WYDAŁ

Dr. WOJCIECH KĘTRZYŃSKI.

Żywot ś. Salomei, królowej halickiej, znany jest nam dziś z trzech rękopisów, z których dwa, kodeks biblioteki ordynacyi hr. Zamojskich (I) i kodeks biblioteki jagiellońskiej l. 3301 (II) opisano już dokładnie na str. 663—666. Trzeci rękopis jest własnością biblioteki Ossolińskich pod l. 83 i zawiera: „Processus novus particularis super cultu immemorabili servae Dei Salomeae, reginae Galaciae sive Haliciae, ordinis sanctae Clarae, exhibito et super casu excepto a decretis iussu foelicis recordationis Urbani papae VIII in congregatione sanctissimae inquisitionis in materia nondum canonisatorum editis, nec non super sanctimonia vitae, gratiis, miraculis et aliis virtutibus eiusdem servae Dei, primum coram illustrissimo et reverendissimo domino Andrea Trzebicki Dei et apostolicae sedis gratia episcopo Cracoviensi, duce Severiensi, inceptus, mox coram perillustri et reverendissimo domino Nicolao Oborski eadem gracia episcopo Laodicensi, ipsius suffraganeo, archidiacono, vicario in spiritualibus et officiali generali Cracoviensi, a sanctissimo domino nostro, domino Alexandro divina providentia papa VII foeliciter moderno et s. rituum congregatione in solidum unius impedito datis et specialiter deputatis iudicibus commissariis in eo statu reassumptus et coram eodem reverendissimo domino episcopo Laodicensi et suffraganeo Cracoviensi gestus, formatus, continuatus et finaliter finitus (1663—1665)“ [1].

Tekst żywota samego zaczyna się na karcie 261′: „Tenor vitae dictae servae Dei per religiosum olim Stanislaum Franciscanum in chartis pargameneis conscriptae, de qua in actu eodem fit mentio, sequitur et est talis“, a kończy się na karcie 272 temi słowy: „dixit suam curationem et visionem fratri Boryslao lectori et fratri Stanislao confessori suo et aliis plurimis“.

---

[1]) Kętrzyński: Katalog rękopisów bibl. Zakładu nar. im. Ossolińskich. T. I, str. 94.

Co się tyczy stosunku tych trzech tekstów do siebie, to zauważyć należy, że „vita sanctae Salomeae" w rękopisie Zamojskich stanowiła pierwotnie dzieło dla siebie, odrębne, jak to poznać jeszcze można po zbrukanych kartach początkowych, oraz po odrębnem liczbowaniu kart i zeszytów. Tekst ten nie jest kompletny, brakuje mu bowiem jednego zeszytu, jak o tem wspomniano już przedtem (str. 664); stąd wynika samo przez się, że tekst krakowski, który się tymi samymi wyrazami kończy co i I, może być tylko odpisem jego, co we wszystkiem porównanie obydwóch tekstów potwierdza [1].

Tekst trzeci nie posiada początkowych słów rozdziału VII, 37, któremi się kończą I i II; różni się także tu i owdzie stanowczo od nich, tak że zdawać by się mogło, jakoby był innego pochodzenia aniżeli I i II. Że zaś tak nie jest, że i on jest kopią tekstu pierwszego, wynika z następujących powodów. Wiadomo nam już, że w XVI i XVII wieku kodeks hr. Zamojskich był własnością klarysek krakowskich czyli klasztoru ś. Andrzeja w Krakowie (str. 664—665). Otóż z tego rękopisu „ex Stanislao vetere theologo Franciscano Polono, cuius scripta de vita huius sanctae (tj. Salomei) reperiuntur in monasterio monialium s. Andreae Cracoviensi" [2] pochodzi tekst III; gdy bowiem roku 1664 komisarze prowadzący proces kanonizacyi ś. Salomei, zwiedzili klasztor ś. Andrzeja, „frater Franciscus Marcinkowski s. theol. doctor, procurator provinciae Polonae Minorum conventualium . . . produxit librum pargameneum manu scriptum, antiquissimum, per religiosum olim Stanislaum Franciscanum, in octavo, bene compactum, in quo reperitur tota vita conscripta b. Cunegundis, post eandem reperitur vita dictae servae Dei Salomeae nondum completa in anno 1401, in chartis 24 conscripta, per omnes chartas non suspecta nec vitiata . . . [3].

Że zaś tekst III właśnie z tego tu rękopisu pochodzi, tego dowodzą słowa procesu poprzedzające sam tekst: „Tenor vitae dictae servae Dei per religiosum olim Stanislaum Franciscanum in chartis pargameneis conscriptae, *de qua in actu eodem fit mentio*, sequitur et est talis [4], oraz stąd, że o innym rękopisie żywota ś. Salomei w ogóle nie ma mowy w całym procesie. Tym rękopisem zaś w klasztorze ś. Andrzeja będącym był właśnie kodeks hr. Zamojskich, co i wzmianka o formacie, oraz liczba kart (24) potwierdza.

Jeżeli tak jest, w jaki sposób więc tłumaczą się różnice zachodzące pomiędzy naszą kopią a jej źródłem t. j. kodeksem hr. Zamojskich? Jak proces kanonizacyjny ś. Kingi dowodzi, sporządzał odpisy notaryusz a więc człowiek światły i wykształcony; jego uwagi nie uszły rażące błędy gramatyczne kopisty i sprzeczności niektóre; poprawił je, choć czasem trochę dowolnie np.

finita na finitura,
abbatissa „ vicaria,

[1]) Kopista tylko gdzieniegdzie poprawił błędy rażące tekstu warszawskiego. [2]) Processus novus particularis k. 29'. [3]) Processus novus particularis k. 248'. [4]) Tamże k. 261'.

bovis na bobus
Pucslava „ Preclava,
oracio „ Cracoviensi,
huius ius „ huiusmodi,
magna „ Marcii itp.

Nie można wątpić, że tekst przez niego przepisany był dokładnym; niestety tego tekstu nie posiadamy, bo nie mamy oryginału procesu kanonizacyjnego; rękopis bowiem biblioteki Ossolińskich jest kopią prywatną, bez wszelkich oznak urzędowych a przepisywaczowi tej kopii przypisać winniśmy liczne pomyłki i nonsensa, które się wkradły do tekstu, oraz opuszczenie początkowych słów ostatniego rozdziału, które tak, jak są, dla kopisty nie miały żadnego znaczenia.

Zostaje nam więc tylko jeden tekst, zawarty w rękopisie hr. Zamojskich z XV wieku; wszystkie inne jako bezpośrednie z niego kopie nie mają dla wydawnictwa żadnej zgoła wartości. Nasuwa się teraz pytanie, czemże właściwie jest tekst I, czy oryginałem czy kopią? Kwestyą tę rozstrzyga pierwszy rzut oka, bo tekst tak błędny i pełen nieporozumień i źle odczytanych skróceń może być tylko kopią.

Ponieważ żywoty ś. Kingi i ś. Salomei, choć pierwotnie nie stanowiły jednego kodeksu, pisała jedna ręka, przypuśćibyśmy mogli, jakoby i „vita s. Salomeae" z tego rękopisu pochodziła, z którego żywot ś. Kingi. Temu przypuszczeniu sprzeciwia się jednak rękopis biblioteki jagiellońskiej; bo skoro żywot ś. Kingi w nim nie pochodzi z rękopisu hr. Zamojskich, lecz z innego nam nieznanego, a „vita s. Salomeae" później została przepisana z kodeksu warszawskiego, to stąd wnieść można, że ów rękopis nieznany zawierał tylko żywot ś. Kingi. Przypuścić musimy zatem dalej, że rękopis warszawski wypisał żywot ś. Salomei bezpośrednio z kodeksu franciszkańskiego z roku 1401, o którym obszerniejszą podano wiadomość na str. 670—671. Ten zaś rękopis z roku 1401 posiadał niewątpliwie koniec żywota, ale był także już uszkodzonym, bo brakło w nim jednej karty pomiędzy rozdziałami VII, 14 a 15. Opuszczono także jeden cud (ob. rozdz. VII, 26—27), lecz niewiadomo, czy tu zawiniło źródło lub pisarz kodeksu hr. Zamojskich.

Z franciszkańskiego rękopisu korzystano roku 1630 przy pierwszym procesie kanonizacyjnym[1] ś. Salomei; niestety tego procesu pomimo usilnych starań nie mogliśmy odszukać.

Czy więc rękopis z roku 1401 był oryginałem? Analogia żywota ś. Kingi dowodzi, że przypuszczenie takie nie ma żadnej pewnej podstawy. Żywot ś. Kingi w rękopisie franciszkańskim był kopią; kopią była i „vita s. Salomeae", jak tego dowieść nie trudno.

---

[1]) Proces kanonizacyjny ś. Kingi k. 25: Si quidem (idem liber) excedit metam centum et ultra annorum idque ante decreta Urbani papae VIII scriptus, tum quia in processu beatificationis s. Salomeae fuerit productus . . .

Naruszewicz bowiem pisząc swą historyą Polski, korzystał z rękopisu ś. Salomei pochodzącego z XIV wieku a będącego własnością biblioteki Załuskich. Udzielił go Naruszewiczowi do użytku ks. Jerzy Koźmiński, przełożony tejże biblioteki. Jeżeli słowa przez Naruszewicza przytoczone zestawimy z odpowiednimi ustępami żywota, łatwo się przekonamy, że mamy przed sobą jedno i to samo dzieło.

TEKST NASZ I, 1	NAR. IV, 355—356[1]
Erat autem Salomea tercio anno sue etatis, cum ad curiam predicti regis Ungarie pro filio Colomano deportaretur.	*Erat autem Salomea tertio anno suae actatis, cum ad curiam praedicti regis Hungariae pro filio Colomano deportaretur.*
Nam rege Andrea Ungarie deprecante, ut Christi famula Salomea pro filio eius nomine Colomano in sponsam traderetur, quod si eciam fieri non deberet, totum ducatum Lestconis predictus rex Ungarie vellet devastare; quibus monicionibus, immo comminacionibus dux Lestko respondit: Filiam nostram Salomeam ad postulacionem Andree regis Ungarie *pro filio eius Colomano*	*Nam rege Andrea Hungariae deprecante, ut Christi famula Salomea pro filio eius nomine Colomano in sponsam traderetur, quod si eciam fieri non deberet, totum ducatum Lestconis praedictus rex Hungariae vellet devastare. Quibus monitionibus, imo comminationibus dux Lestco respondit: Filiam nostram Salomeam ad postulationem Andreae regis Hungariae*
dare non possumus, quia votum fecit Deo nec maior est potestas regis Ungarie quam Cunctipotentis, in cuius disposicione perficiuntur omnia. Instantibus autem baronibus et consiliariis suis, dux illustris Lestko annuit et consensit peticionibus predicti regis Ungarie, ut sua filia Salomea connubio *Colomani* traderetur	*dare non possumus, quia votum fecit Deo nec maior est potestas regis Hungariae, quam cuncta potentis, in cuius disposicione perficiuntur omnia. Instantibus autem baronibus et consiliariis suis, dux illustris Lestco annuit et consensit petitionibus praedicti regis Hungariae, ut sua filia Salomea connubio traderetur*

Stąd więc wynika, że mniemanie, jakoby żywot ś. Salomei powstał roku 1401, nie jest uzasadnionem.

Autorem żywota był teolog franciszkański Stanisław, o którym świadczyła notatka na okładce dawnej rękopisu hr. Zamojskich[2] a na jej podstawie i proces kanonizacyjny ś. Salomei autorstwo mu przypisuje. Skąd ta wiadomość pochodzi,

[1]) Wydanie Tadeusza Mostowskiego. [2]) Obacz. str. 665.

trudno dziś dociec, zwłaszcza że tekst, który mamy przed sobą, nie jest kompletnym, bo brak mu końca i kilku ustępów w środku, w których autor niedwuznacznie mógł dać wiadomość o sobie, mianowicie, gdy przypuszczamy, że tym autorem jest właśnie ów Stanisław spowiednik, który w ostatnich rozdziałach jako świadek występuje; z drugiej strony mógłby i kopista nazwisko autora przejąć z dawniejszego exemplarza i o niem wspomnieć w końcowym przypisku np. w tej formie: „Explicit vita s. Salomeae conscripta per religiosum olim Stanislaum Franciscanum, finita anno Domini etc.

Przypuszczając, jakoby powyżej wspomniany spowiednik Stanisław, który w latach 1272 i 1273 występuje, był autorem żywota, oznaczyliśmy zarazem wiek, w którym według naszego zdania żywot ś. Salomei został spisany. Autor jednak pisał po roku 1287, bo mówi (I, 5) o zburzeniu Sandomierza przez Tatarów.

O ś. Kindze autor mówi jakby o żyjącej; mówi o niej jako o księżnej, ale nigdy jako o świętej, bo nie dodaje jej przymiotników „felix, beata lub sancta.[1]“. Stądby można wnieść, że pisał albo jeszcze za jej życia albo przynajmniej przed rokiem 1307, gdzie już słynęła cudami, co autorowi jako franciszkaninowi nie mogło być tajnem. Na koniec wieku XIII wskazuje dziś jeszcze pisownia niektórych nazwisk miejscowych, w których dawnym sposobem „c“ lub „cz“ i „ć“ wyrażano przez „ch“ np. Chorchensis (Charthensis, Chorthensis), Camenech, Strelech, Grodech itp. Pisownia ta była późniejszym kopistom zupełnie niezrozumiałą, w skutek czego z „Korczyn“ (Chorchin, Chorchensis) zrobiono aż Chartensis, bo nie domyślano się, że mowa tutaj o Korczynie a nawet Opatowiusz pisze jeszcze „Czerchyn“ zamiast „Korczyn“. Ale i ta okoliczność, że „ch“ można było brać za „th“, wskazuje na wiek XIII, w którym, jak wiadomo, potrzeba bardzo wprawnego oka, aby „c“ rozróżnić od „t“.

Można tutaj jeszcze nadmienić, że autor żadną miarą nie mógł żyć po r. 1320—1330, bo inaczej musiałaby być mu znaną „vita s. Kingae, z którejby niewątpliwie był korzystał, bo zawiera niektóre ciekawe szczegóły o ś. Salomei jemu nieznane. Mówiąc o klasztorze skalskim kilka razy, byłby, gdyby żył po roku 1320, w którym Klaryski przeniesiono do Krakowa, niezawodnie nadmienił, że tu mowa o tych samych zakonnicach co w Krakowie.

Uwzględniając wszystkie te okoliczności nie mylimy się zapewne, gdy twierdzimy, że autor Stanisław, członek zakonu franciszkanów, pisał w samym końcu XIII wieku, może około roku 1290.

Dzieło, które nam zostawił a które tutaj po raz pierwszy drukiem ogłaszamy, świadczy o miernem bardzo uzdolnieniu pisarskiem autora i nie wytrzymuje żadnego porównania z żywotem ś. Kingi. Podczas gdy tam znaczne bogactwo szczegółów odnoszących się do młodości, pożycia małżeńskiego i żywota w klasztorze, tutaj panuje w tej mierze wielkie ubóstwo; z życia świeckiego ś. Salomei posiada ledwie kilka wiadomości zabarwionych już nieco legendowym charakterem, z życia

[1]) Ob. rozdz. I, 1; VI; VII, 12 i 22.

klasztornego nic prócz opisu kilku chwil przedśmiertnych, zresztą całe dzieło niemal wyłącznie poświęcone jest wyliczaniu cudów. I to właśnie charakteryzuje nieudolność autora, bo cuda, jak daty i świadkowie pokazują, spisane były po większej części współcześnie. Główną robotą więc Stanisława było wypisanie źródła swego t. j. cudów zdziałanych przed jej skonem i po jej śmierci.

Do kategoryi cudów i zdarzeń cudownych zapisywanych współcześnie należy zapewne policzyć i to, co nasz autor opowiada o niektórych okolicznościach towarzyszących jej zgonowi i przeniesieniu jej ciała z Skały do Krakowa, w opisie których zachodzi pewne podobieństwo pomiędzy Stanisławem a rocznikiem tak zwanym franciszkańskim np.

VITA S. SALOMEAE	ROCZNIK FRANCISZKAŃSKI
ad *chorum sororum* supra unum tapete reponitur et *inhumatum* VIII *diebus* reservatur. Et ad*mirabile* de corpore eius *accidit*, quod predictis VIII diebus *nullus fetor*, nullus *horror* proveniebat, sed pocius *suavis odor* et recreacio reflagrabat: ita quod sorores tristes ad corpus eius accedentes gaudium et *solacium* continue recuperaverunt	de qua (Salomea) hoc *mirabile accidit.* Dum enim 7 *diebus inhumata* in *choro sororum* iaceret in loco, qui dicitur Lapis sancte Marie in Scala, *nullum* tamen *horrorem* aut *fetorem* sororibus ingerebat, quin imo eisdem quidam *odor suavis*simus refectionis *solacium* prestabat
imo *de eius* sacro *corpore* videbatur di*stillari* liquor similis *oleo* in signum virginitatis	Audivi eciam ab illa religiosissima Martha, quod eodem tempore *oleum* quoddam mire suavitatis et fragrancie *de eius corpore* tran*stillabat.*

Jeżeli podobieństwo ostatniego ustępu jest niewątpliwie przypadkowem, to tego o pierwszym ustępie powiedzieć niemożna. Trudno jednak oznaczyć, jaki pomiędzy nimi jest stosunek, ponieważ kwestya powstania kroniki Mierzwy i jej kontynuacyi czyli t. z. rocznika franciszkańskiego jeszcze nie jest dostatecznie wyjaśnioną. Ponieważ jednak w żywocie i roczniku data śmierci się różni, nie sądziłbym, aby jeden czerpał z drugiego, lecz przeciwnie, że jeden i drugi korzystał z współczesnych zapisek franciszkanów o cudach zdziałanych przez ś. Salomeę.

Prócz cudów posiadał Stanisław niektóre notatki o młodości ś. Salomei, jak to widać z słów: Nam legitur, cum ambo (I, 2), które może naszkicował spowiednik ś. Salomei Wojciech, franciszkanin, o którym autor w rozdziale I, 5 i później wspomina.

Rękopis żywota ś. Salomei już od dawna był znany, jak o tem wspomniano już na str. 665. Z tegoż też źródła czerpał osnowę swoję pisarz z początku XVII wieku, ks. Adam Opatowiusz, pisma ś. doktor i profesor, dziekan ś. Anny, na ten czas spowiednik klasztoru ś. Jędrzeja, do dzieła swego pod napisem: Żywot y cuda

W. Salomei, królowey galickiey abo halickiey, córki Leszka Białego, siostry Bolesława Pudika, monarchów polskich, pokorney służebnice pańskiey, w regule ś. Klary y jey zakonu w królestwie polskim fundatorki. Z manuskryptów żywota y cudów W. W. Salomei y Kunegundy, które w klasztorach ś. Jędrzeja y starego Sącza są w schowaniu y z przywilejów klasztorowi ś. Jędrzeja nadanych y z wielu pism od stolice apostolskiey zesłanych, także y historyographów polskich zebrany i wypisany przez etc. W Krakowie 1633.

Pomimo szumnego tytułu czerpał Opatowiusz nieomal wyłącznie tylko z rękopisu warszawskiego hr. Zamojskich, znajdującego się wówczas w archiwum klasztoru ś. Andrzeja a korzystał z niego tak nieumiejętnie i tak poprzekręcał sens, imiona i nazwiska, że cała jego robota najmniejszej nie ma wartości.

Nadmienić jeszcze należy, że skolacyonowaniem odpisu z rękopisem warszawskim hr. Zamojskich zajął się łaskawie pan A. P. w Warszawie, dodając przy tej sposobności kilka uwag treści krytycznej, z których nie omieszkaliśmy korzystać, za co tutaj serdeczne składamy mu dzięki.

In nomine Domini — Amen. Incipit vita sancte Salomee. 1

Gloriosus Deus in sanctis suis et in maiestate, qui est purus intellectus, Deus benedictus, cuius venerabilis puritas nullius corporis contagione violatur, largitor premiorum ineffabilis gracie, dono specialis privilegii [1] beatam Salomeam prodotavit. Nam Salomea interpretatur, quasi salutis meatus: quia vere salutis meatum iugiter cum virginitatis pudore sequebatur.

I. Sequitur legenda.

Cap. I.

1. Hec enim sancta Salomea nacione fuit [Polona], filia magnifici ducis terrarum Cracovie ac Sandomirie, nomine Lestkonis, cuius mater Grimislava genere Ruthena; fraterque eius Boleslaus, cuius uxor nomine Kinga filia incliti principis Bele, divina clemencia Ungarie regis. Hec, inquam, Salomea in teneritate iuventutis illuminata per spiritum sanctum, bone indolis, sancte conversacionis, in Dei serviciis dans mercedem operi semper reperta fuit. Nam rege Andrea [2] Ungarie deprecante, ut Christi famula Salomea pro filio eius nomine Colomano in sponsam

Wiersz 1 *Po* Salomee *następuje w I*: Anno Domini M°CCCC° primo. — 11 Grimislava, Grzmislava *I*.

[1]) W waryantach nie uwzględniliśmy wyrazów, w których tekstowe „v, u, y“ zamieniliśmy na zwyczajne „u, v, i“. [2]) Andrzej 1205—1235.

traderetur, quod, si casu fieri non deberet, totum ducatum Lestkonis predictus rex Ungarie vellet devastare; quibus monicionibus, immo comminacionibus dux Lestko respondit: Filiam nostram Salomeam ad postulacionem Andree, regis Ungarie, pro filio eius Colomano dare non possumus, quia votum fecit Deo nec maior est potestas regis Ungarie, quam Cunctipotentis, in cuius disposicione perficiuntur omnia. Instantibus autem baronibus et consiliariis suis, dux illustris Lestko annuit et consensit peticionibus predicti regis Ungarie, ut sua filia Salomea connubio Colomani traderetur. Erat autem Salomea tercio anno sue etatis [1], cum ad curiam predicti regis Ungarie pro filio Colomano deportaretur. Cap. I

2. Ipsa autem, informata lege sui Creatoris, taliter se continuit, ut coniuncta Colomano puritatem sine omni illecebritate conservaret. Nam legitur, cum ambo disciplinis scolasticis traditi fuissent, quod in tantum in sacris literarum scripturis beata Salomea processisset, quod eciam requisita a magistro proprio ewangelium, quod de die audiebat, interpretabatur et exponebat; quod eciam Colomanus precedens pro excessu eius doctrinali, pro ipsa circa informacionem eorum verbera tollerare conabatur. Et succedente tempore, cum ambo ad annos pubertatis pervenissent, thoro coniunguntur nec per hoc in alterutro castitas violatur; non enim hinc Dei sponse affuit desiderium carnale, quod pervigil exardescens in sui Conditoris amore, tota se oracionibus ac aliis operibus exponebat et supprimens mundana fastidia, assumpto humiliter onere, domino Deo se dedicabat. Nam frequenter accidit, quod cum ipsa noctis tempore oracionibus insisteret in tantum, ut corpus eius nimium fatigaretur, domino Colomano eius sponso evigilante et eam in oracionibus debilitatam vidente, mox Colomanus misertus voce compassionis eam

---

Wiersz 1 quod„ quot *I.* — 1 casu„ eciam *I.* — 4 Colomano„ Colomeo *I.* — 5 perficiuntur„ proficiuntur *I.* — 7—8 Colomani„ Colomeo *I.* — 14 quod„ quot *I.* — 18 sponse affuit„ sponsa affugit *I.* — 18 quod„ que *I.* — 20 onere„ honere *I.* — 23 debilitatam„ debilitatem *I.*

[1]) Rok urodzenia Salomei nie jest wiadomy, nie podaje go bowiem żaden rocznikarz współczesny. Ponieważ w r. 1214 — jak wiadomo — odbyła się koronacya Kolomana i Salomei na królestwo halickie, oboje zaś w wieku byli dziecinnym, wnosić przeto ztąd można z niejakiem do prawdy podobieństwem, że jeśli w tym samym roku 1214, kiedy Salomea zażądaną była w małżeństwo przez króla Andrzeja, została koronowaną, w takim razie — mając lat trzy w r. 1214, rodziłaby się w 1211 lub blisko tegoż roku. (Zob. list Andrzeja króla do Innocentego III papieża z r. 1214 u Naruszewicza: Historya nar. pol. wyd. Tur. III, str. 144. Zob. także Roepella: Gesch. Pol. 413.

Cap. I

sincerius rogabat, dicens: Amica mea, sufficiunt tibi labores iam pro domino Deo facti; desiste amodo, ne fatigata labore infirmitate preocuperis.

3. O quam sancte, o quam honeste hec beata vixit, ut non solum interiori habitu per mentis puritatem, fidei sinceritatem domino Deo dedicaretur, sed eciam obtenta castitate, exteriori amictu Deo clarius famularetur. Nam quodam tempore egrediente rege Colomano ad campos cum suis baronibus gracia deduccionis temporis, Salomea invadente temptacione ad beneplacita sui domini se ornatu muliebri, prout anima ipsius desiderabat, ornavit; quo ornatu ornata miro modo cepit fulgere et suam auxit pulchritudinem. Hec autem fecerat in cubiculo regio. Qua sic delectante in vestitu et ornatu suo, nunciatur dominus rex venisse ad ostium domus predicte. Cuius adventum Salomea audiens perterrita est et cepit intra tristari, volens ornatum deponere de se; sed propter sinistram opinionem aliorum hoc facere non presumpsit, sed sic cum magno timore regem expectavit. Et cum rex cubiculum intrasset, mox delectacione captus eam intra sua brachia cepit et super lectum posuit, in quo dormire solebat et stans super eam intuensque claritatem vultus eius, ait: O Ihesu Christe, quam magna dimitto propter te. Et ait ad Salomeam: Nisi dimitterem propter Deum, commercia carnis exegissem. Et dimittens eam intactam, foras egressus [est]. Intelligens autem Salomea in hoc fuisse temptacionem diaboli incitantis et misericordiam Dei liberantis, similia de cetero noluit acceptare. Hoc autem factum fuit, quia in primevo etatis flore utebatur veste viduali et inculta; propter quod sepius hortabatur eam Colomanus, quod huiusmodi vestem non deferebat, cum vidua non esset ipso vivente.

4. Narratur eciam de ipsa, quod cum fatigata fuisset pre nimia instancia oracionum, quod quasi non posset, ecce sic ipsa vigilante et quiescente, venit vox ad ipsam de celo dicens: Consummatum est. A quo tempore minus cepit curare de rebus quam prius, que spectabant ad eius vite conservacionem. Hec eadem beata Salomea a colloquio virorum et ab omni conversacione eorundem abstinebat, ne oblectacione vicio precipitaretur. Nam instante regina Ungarie, uxore regis Andree, que erat uxor eius secunda genere Gallica[1], ut ad ludos virorum excitaretur,

---

Wiersz 4—5 obtenta„ ob tanta *I.* — 6 rege„ et rege *I.* — 10 ostium„ hostium *I.* — 11 perterrita„ pereterita *I.* — 17 Salomeam„ Solomeam *I.* — 18 foras„ forras *I.* — 18 Salomea„ Salomeam *I.* — 19 incitantis„ incitatus *I.* — 21 hortabatur„ ortabatur *I.* — 22 deferebat„ deferrebat *I.* — 25 consummatum„ consumatum *I.* — 27 colloquio„ coloquio *I.* — 28 oblectacione„ oblictatione *I.* — 29 excitaretur„ exercitaretur *I.*

[1]) W r. 1216 ożenił się Andrzej po raz drugi z Jolantą, córką Piotra de Courtenai, hrabiego d' Auxerre.

ipsa Christi famula appodiata vel adiuta talibus insistere recusabat, dicens predicte regine: Domina regina, parata sum vobis obedire et vobiscum solaciari, quando in societate mulierum sine viris sumus; [cum] viris autem nullum volo habere commercium. Hec autem omnia facta fuerunt propter insidias castitatis. Cap. I

5. Nec in eo solo se affligebat, verum in corporis maceracione per cilicia triplicia, quorum unum erat factum de pilis equinis pure nodatum, aliud subtilius de consimilibus pilis nodatum, tercium vero de pilis equorum et canapo contextum fuit. Et quia huiusmodi tunicas multum occultabat, ne de huiusmodi facto gloriam mundanam videretur deportare, ad instanciam tamen confessoris sui Adalberti de ordine fratrum minorum manicam unius tunice cum difficultate ostendit. Hec autem miro modo aspera erat. Et hee tunice per devastacionem castri Sandomiriensis combuste fuerunt.

II. Capitulum de successione in regnum. Cap. II

Et post hec, mortuo rege Andrea Ungarie, Colomanus cum suo fratre dicto Bela regna diviserunt taliter, ut Bela in regno Ungarie patri succederet, Colomanus vero regnum Gallacie in Russia obtineret et cum beata Salomea in eodem regno Gallacie XXV annis regnavit; post hoc in Domino obdormivit. Quo rege Colomano mortuo, hec sancta Salomea pretendens voti castitatem, rediit ad natalem patriam regnante protunc Prandotha[1] episcopo Cracoviensi, qui eciam ipsam per imposicionem veli in signum virginitatis, sacro suscepto ordine sancte Clare sub regula sancti Francisci a fratre Reimundo ministro Polonie, consecravit[2]. Que 1245 XXVIII annis castis visceribus in devotis oracionibus, in exemplaribus demonstracionibus, in elemosinarum elargicionibus, in ecclesiarum construccionibus et in cenobiorum reformacionibus, tamquam regina humilis vixit.

III. Capitulum de incepcione infirmitatis eius sequitur. Cap. III

Anno autem Domini MCCLXVIII, in die sabbati, indiccione XI, IV Ydus Novembris, in vigilia sancti Martini episcopi confessoris, infra evangelium summe 1268 10 Listop.

Wiersz 1 appodiata„ apodiata *I.* — 1 recusabat„ recupbat *I.* — 8 occultabat„ ocultabat *I.* 9 instanciam„ stanciam *I.* — 10 difficultate„ dificultate *I.* — 11 devastacionem„ devastaccionem *I.* — 20 pretendens„ precedens *I* — 20 rediit„ rediens *I.* — 30 indiccione„ indicione *I.* — 31 summe„ sume *I.*

[1]) Prędota biskup od r. 1242—1266. [2]) Rocznik Małopol. M. Pol. III 168 pod rokiem 1245 umieszcza wiadomość o wstąpieniu do klasztoru ś. Salomei. Jeźli tak

Cap. III misse incepit infirmari. In ipsa autem infirmitate pacientissima fuit, nec causa alicuius poterat ad iracundiam provocari. Dicebat autem fratribus et sororibus, dictante spiritu sancto, mortem in proximo sibi imminere. Cui fratres dicebant: Absint hec a te, domina nostra, omnia; per Dei graciam adhuc multo tempore nobiscum vivens eris. Ad quos illa dicebat: Sabbatum in proximo venturum totum declarabit. Et huiusmodi verbum dicebat. Sed fratres et sorores minime adverterunt, nisi post mortem ipsius hoc cognoverunt. Feria vero quinta ante obitum suum, convocatis sororibus cunctis, fecit eis exhortacionem, proponens eis, quid facere et quid vitare deberent, dicens: Sorores mee dilecte! habete pacem in Domino et diligite vos et invicem castitatem foventes, sine accusacione, sine murmuracione; et sic sequitur merces Domini et felicitas eterna; si autem aliud feceritis, tribulaciones multe vos sequentur. Et eadem die resignavit omnia in manus abbatisse, quecunque habuit, dicens: In nomine Domini! omnia, que habeo, sive debite possideo sive non debite, sive vivam sive moriar, omnia resigno in manus abbatisse. De sepultura vero dicebat: Post mortem meam detur corpus meum fratribus, si ipsum habere voluerint, ad sepeliendum. Hec eciam beata Salomea dicebat fratribus et sororibus: Viri et sorores! nolite orare Deum pro vita mea ulteriori; quia Dominum meum Ihesum Christum matremque eius piissimam fideliter exoro, ut feliciter vitam meam de hoc vili ergastulo finiat, quia in gravamen multorum et non in subsidium sum constituta et intercedente gloriosa virgine matre eius, me indignam ad solacium vite eterne perducat.

17 List.

15 List.

Cap. IV. IV. Capitulum de morte ipsius sequitur.

15 Listop. 1268

1. Feria quinta proxima ante obitum eius per quandam matronam, nomine Cochus, nacione de Malesowo, in quadam visione presagita fuit ad mortem. Nam eadem matrona in quadam visione sensit plures homines ambulantes et mutuo sub silencio loquentes et vidit duas columpnas cristallinas, celos tangentes, supra quas stabant tres viri aspectu venerabiles et decori, qui dicebant: Beatam expectamus, que in brevi tempore in Domino vitam est finitura.

Wiersz 3 imminere„ iminere *I.* — 4 absint hec„ absit hoc *I.* — 8 exhortacionem„ exortacionem *I.* — 14 possideo„ possidi *I.* — 15 sepultura„ sepulthura *I.* — 25 quandam„ quendam *I.* — 26 presagita„ presagiata *I.* — 26 quadam„ quodam *I.* — 30 finitura„ finita *I.*

istotnie było, to następne określenie czasu — lat 28 — w klasztorze aż do śmierci, zaszłej w roku 1268, nie zgadza się z prawdą. Upłynęłoby bowiem tylko lat 23 życia klasztornego.

2. Factumque eciam est, quod frater Boguslaus dictus Lupus, ordinis predicti[1], qui illo tempore stabat in castro sancte Salomee, in quadam visione vidit duas columpnas marmoreas de celo protensas ante capellam sancte Salomee et per easdem columpnas vidit beatam Salomeam ascendentem ad altitudinem celi. Qui in tali visione, in qua nec perfecte dormiebat nec perfecte vigilabat, audiebat dulcissimum cantum decantari ad similitudinem melodie, qua cantatur: „Fronduit, floruit Aaron virgula“, nec tamen cantantes vidit. Qui plene expergefactus audivit vocem sororum deflencium. Erat autem illa hora, qua sancta Dei in sabbato proximo[2] infra octo dies sue infirmitatis in Domino obdormivit. Cap. IV. 17 Listop.

3. Et in eodem die mortis eius stabat quedam domina de sororibus coram ipsa, vultum eius considerans et videns eam subridere, ait ad ipsam: Numquid, domina mea, aliquid vides, quia hilarem te ostendis? Ad quam Salomea ait: Video, inquit, dominam meam, beatam virginem, matrem Domini mei, stantem coram me; ideo letam et ridentem me ostendo.

4. Illa autem hora, qua moriebatur sancta Salomea, sedebat soror Agnes, protunc abbatissa, cum aliis duabus sororibus, expectantes felicem obitum ipsius et in emissione spiritus eius viderunt omnes tres quasi stellam parvam de ore progredientem.

5. Et die, quo fuit mortua, circumstantibus corpus eius sororibus, quedam soror iuvencula, que iam multo tempore carebat claro lumine oculorum, quasi furtim inter sorores se ingerens, misit se ad pedes sororis beate Salomee et accepto panniculo, quo tegebat caput suum, extersit pedes ipsius et apposuit ad oculos et statim fuit illuminata. Et mirum, quia puella, que a multo tempore

---

Wiersz 2 quadam„ quodam *I.* — 6 fronduit„ frondui *I.* — 7 cantantes„ cantentes *I.* — 13 inquit„ inquid *I.* — 16 expectantes„ expectentes *I.* — 17 emissione„ emisione *I.* — 19 quedam„ quod *I.* — 20 iuvencula„ iuncula *I.* — 22 ad„ et *I.*

[1]) To jest sancti Francisci. [2]) Dnia 17 Listopada w tydzień po zachorowaniu w dniu 10 Listopada. Tymczasem Rocznik Franciszkański krakowski Mon. Pol. III 48 pod r. 1268 — donosi, że ś. Salomea „migravit ad astra in vigilia beati Martini confessoris“, czyli dnia 10 Listopada. Ten dzień uważają wszystkie inne niemal roczniki za dzień śmierci ś. Salomei. Rocznik kap. (Mon. P. II, 813) pod r. 1269: IV Idus Novembris obiit. Kronika wielkopolska (Mon. Pol. II, 593) cap. 154: in vigilia beati Martini. Tymczasem w naszym Żywocie ów dzień 10 Listopada jest dniem początku choroby, wskutek której śmierć nastąpiła w tydzień później t. j. 17 Listopada. Kościół też w tym dniu święci uroczystość ś. Salomei.

Cap. IV videre non poterat, statim accepto psalterio cepit legere cum aliis sororibus, quasi nunquam impedimentum habuisset.

6. Eodem tempore, quo iacuit in choro sororum septem diebus inhumata, contigit sanguinem fluxisse de naribus et ore ipsius super cussinum parvulum, quod erat capiti eius suppositum, et super panniculum album, quo tegebatur caput ipsius. Octavo autem die, quando debuit sepeliri, domina Wisenega, abbatissa[1] (sic) eiusdem monasterii, involvens caput eius alio panno mundo, tradidit corpus sepulture, cussinum autem et pannum cruentum pedisseque sororis nomine Sudce tradidit ad abluendum. Quod filia ipsius, nomine Stroncha, accipiens ad dormiendum, in nocte capiti suo subposuit et, cum obdormivisset, apparuit ei soror beata Salomea in visu dicens: Quomodo presumpsisti cussinum meum capiti tuo subponere vel quomodo abluere audes hoc, quod cito erit in gloria et honore? Dico enim tibi, quod cussinus et pannus meus, quos vultis abluere, cito erunt vobis necessarii ad gloriam et ad honorem. Et statim sancta Salomea traxit ei cussinum de sub capite ipsius, mandans, ne ablueretur. Stroncha vero continuo surgens excitataque matre retulit ei visionem; que mane facto deportavit predictum cussinum et pannum non ablutum sororibus ad claustrum dicens, quia Dominus in hominibus infirmis facta stupenda operatur et quam plurimis conferet remedia sanitatis.

Cap. V. Capitulum de miraculis nondum post sepulturam sancte Salomee sequitur.

1. Et cum beata Salomea feliciter in Domino obdormivisset, ad chorum sororum supra unum tapete reponitur et inhumatum VIII diebus reservatur. Et admirabile de corpore eius accidit, quod predictis VIII diebus nullus fetor, nullus horror proveniebat, sed pocius suavis odor et recreacio reflagrabat[2] ita, quod sorores tristes ad corpus eius accedentes gaudium et solacium continue recuperaverunt.

2. Contigit eciam, quod corpore in choro eius quiescente, quedam soror, nomine Boguslava, filia comitis Slave, a nimio dolore oculorum ad tactum ipsius

Wiersz 4 contigit„ contingit *I.* — 8 pannum„ panum *I.* — 9 ad„ et *I.* — 13 vultis„ wltis *I.* 16 facto„ facta *I.* — 17 et„ ad *I.* — 18 stupenda„ stupendia *I.* — 27 horror„ orror *I.* — 30 quiescente„ quiescende *I.*

[1]) Ksienią była wówczas Agnes (IV, 4); tekst III poprawia, nie wiedzieć jednak, na jakiej podstawie, „vicaria“. [2]) Obacz str. 775.

sacri corporis sanata fuit et pro eo unum psalterium circa corpus eius ad laudem Domini devote complevit. Cap. V.

3. Sic eciam eodem tempore soror Boguslava a nimio dolore digiti ad invocacionem sancte Salomee et veli eius superposicione liberata fuit.

4. Soror eciam nomine Agnes cadens de gradibus, nimium concussa, ad invocacionem eius plene sanitati restituta est.

5. Et transactis octo diebus positum est corpus eius in alveolo et simplici sepulture traditum terreque commendatum[1].

VI. Capitulum de litigacione sororum cum fratribus pro corpore sancte Salomee. Cap. VI.

Et quia fratres minores de Cracovia lite mota pro sepultura eius in sorores eius, sepulturam in conventu eorum postulabant, ideo moverunt litem sororibus de Lapide sancte Marie[2], ut eorum sepulture traderetur, suffulti hac racione, quomodo beata Salomea de ordine sancti Francisci fuisset, filia principis, et in extrema voluntate apud eos sepulturam eligeret, et quia congruum et decens est, ut extrema voluntas defuncti adimpleatur, propter quod apud eos deberet sepeliri. Pro alia autem parte sorores de Lapide sancte Marie allegabant, quia, licet filia principis fuisset, monasticam tamen vitam duxit, tamquam soror, mater ac domina in beneficiis copiosa sub ordine sancte Clare et regulam sancti Francisci elegit et usque ad finem sue vite sub affectu salutis eterne convixit. Discussa autem hac decertacione, decretum est super iure sepeliendi ipsius fratribus. Et cum procedere de monasterio noluisset, quia accidit, quod eius sancto corpore in currum posito octo boves videlicet trahere divina disposicione nequiverunt, ipsi fratres tanto stupefacti miraculo admirati sunt et confessorem sancte Salomee, nomine Adalbertum, monuerunt, imo cogerunt, ut sancte Salomee in virtute divina imperaret, ut, quemadmodum in sanitate obediens fuit, sic adhuc obediret, ut iuberet eam bobus ducere. Et factum est ita in virtute confessoris. Qui convenientes cum quam pluribus nobilibus personis secularibus tam clericis quam laicis, transiverunt ad

---

Wiersz 7 simplici„ simplicis *I.* — 13 sepultura„ sepulthura *I i tak zawsze.* — 17 eligeret„ eligens *I.* — 18 apud„ aput *I.* — 19 allegabant„ alegabant *I.* — 20 monasticam„ monesteriam *I.* — 21 regulam„ regula *I.* — 24 monasterio„ monesterio *I.* — 24 quia„ quid *I.* — 25 videlicet„ uradiati *I*; uradiatim *II*; invadiati *III.* — 26 admirati„ et mirati *I.* — 28 bobus„ bouis *I.*

[1]) Zatem około 24 Listopada. [2]) Co do Skały nad Prądnikiem ob. str. 695.

Cap. VI monasterium sancte Marie de Lapide et corpus beate Salomee extumulaverunt integrum ab omni corrupcione et fetore reservatum; imo de eius sacro corpore videbatur distillari liquor similis oleo in signum virginitatis, quem devote fratres recolligentes in uno angulo alveoli reponebant[1]. Creator generis humani, quam mire sanctam tuam odore suavitatis decorasti in signum eius sanctitatis, perfusione fluentis olei mirabilius perornasti in signum integre eius virginitatis. Nunc ceci sanantur, nunc muti, surdi reparantur, nunc debiles et infirmi sanitati restituuntur. Cumque fratres et alie multe persone fluvium, qui dicitur Prȯdnik, pertransissent, accidit, quod quedam pulcherrima avicula provolans ab alto super tumulum eius, volatum frequentans sepius residebat in signum percepcionis infinite glorie paradisi celestis. Et lato corpore eius cum debita reverencia et honore, quibus decet, ad fratres minores Cracovie cum hympnis et canticis, sub anno Domini MCCLXVIIII° XI Kalendas Iunii, presente illustri domina Kinga, filia regis Ungarie, ducissa protunc Cracoviensi ac Sandomiriensi et presentibus aliis quam pluribus fidedignis tam viris, quam mulieribus, cum fletu et lacrimis, hympnis et canticis sepulture traditur et commendatur.

22 Maja 1269

Cap. VII. Capitulum de miraculis.

1269 1. Eodem anno in Mechovia quedam mulier, dicente sibi marito suo: Domina regina Salomea defuncta est, ait: „Commissa sit diabolo“ — et subito os eius conversum est ad partem posteriorem capitis et duravit sic septem diebus. Sed cum confessa fuit reatum suum coram septem sacerdotibus, pristine sanitati est restituta.

1269 2. Item eodem anno frater Gerardus ordinis minorum, dictus Kobila, in Kalis, dum fere anno integro caruisset usu manus, quia nec missam dicere poterat, soror sancta Salomea ei in visione apparuit, et lesam manum extendere iubente, curatus est et mane facto missam legit gracias agens Deo et sancte Salomee pro sua liberacione.

1269 3. Item anno Domini MCCLXIX° frater Guntherus ordinis minorum, guardianus de Lapide sancte Marie, habens casualem lesionem in pedibus gravissimam

---

Vieras 3 liquor„ licor *I.* — 8 oleo„ eleo *I.* — 7 sanitati„ sanati *I.* — 8—9 pertransissent„ pertransisse *I.* — 10 frequentans„ frequentes *I.* — 12 ad„ et *I.* — 12 hympnis„ ympnis *I.* — 13 MCCLXVIIII„ MCCLXVIII *I.* — 15—16 hympnis„ ympnis *I.* — 16 commendatur„ comendata *I.* — 21 commissa„ comissa *I.* — 26 fere„ vere *I.* — 31 casualem„ casuali *I.* — 31 lesionem„ lesum *I.* — 31 gravissima„ gravissime *I.*

[1]) Obacz str. 775.

ita, quod nullo modo ambulare poterat, obdormivit nocte superveniente, in qua expergefactus recordatus est se habere cruserium quoddam, quod sibi sancta Salomea dederat; quod cum applicuisset ad crus confractum, statim est consolidatum ita, quod nullum amplius dolorem sensit et surgens mane, cepit perfecte ambulare. Cap. VII

4. Item eodem anno MCCLXIX VIII Kalendas Aprilis nobilis mulier Katherina, relicta comitis Petri, filii Viti, dum maxime infirmata erat in civitate Cracoviensi in tantum, quod iam anhelitus erat preclusus, vocavit ad se duos fratres minorum, Preborium et Prandotam, coram quibus finem vite sue prestolabatur. Aderant ibi eciam quedam matrone religiose, scilicet Vitoslava et Sutka cum societate sua, et advocans Katherina ad se Sutkam, ait: Rogo te, si habes, aliquod velum sororis sancte Salomee, quia per ipsam credo me posse liberari ab hac infirmitate mea. Respondens Sutka se habere huius velum, recessit domum, promittens predictum velum ei portare. Quod cum allatum fuisset, eo viso statim ab infirmitate fuit liberata, videntibus omnibus; qui aderant, mirabantur dicentes: Vere est sancta et electa Dei. 25 Marca 1269

5. Eodem anno nobilis domina, nomine Floriana, nurus predicte Katherine, in villa, que nuncupatur Malesow, uxor Nicolai, non poterat parere puerum. Tunc obstetricibus desperantibus de salute ipsius et ab ipsa recedentibus, solius Dei auxilio erat derelicta. Nam medio capite pueri de utero matris egrediente, non exire omnino nec iterato intrare ventrem poterat. In quo dolore mansit Floriana ab hora nona usque ad horam vespertinam. Videnque Katherina nurum suam iam lividam totam et morti appropinquare, ait ad Florianam: Filia carissima, invoca sanctam Salomeam et credas te precibus eius posse salvari. Que ut potuit, cepit invocare sanctam Salomeam, ut eam adiuvaret et a morte liberaret. Ipsa eciam Katherina, cadens prona in terram, fudit lacrimas, invocans [in] auxilium sanctam Salomeam; et cum fecisset votum, deferendum ad sepulcrum sancte Salomee, statim natus est puer mortuus. Quod audiens Katherina cepit invocare fervencius auxilium sancte Salomee dicens: Domina piissima, que semper consolatrix pauperum fuisti, que nasci puerum fecisti, impetra a Domino puero anime restitucionem. Et mirum in modum restituta est anima puero defuncto. Erat autem puella, que in baptismo vocata est Effrosina. Quod miraculum celebre factum est per totam diocesim. 1269

Wiersz 2 expergefactus„ exspergefactus *I.* — 2 cruserium„ crusorium *I.* — 5 Aprilis„ Apprilis *I.* — 6 comitis„ comittis *I.* — 6 fflii„ filium *I.* — 6 erat„ erant *I.* — 7 anhelitus„ anelitus *I.* — 10 Katherina„ Katherinam *I.* — 12 Respondens„ respondes *I.* — 14 dicentes„ dicens *I.* — 17 nuncupatur„ nunccupatur *I.* — 17 Malesow„ Malesow dicta *I.* — 22 carissima„ karissima *I i tak zawsze.* — 23 salvari„ salvare *I.* — 32 diocesim„ dyocesim *I.*

Cap. VII 6. Eodem anno mulier, nomine Gerusa, de civitate Cracoviensi, diutissime laborabat nec parere poterat; et cum esset vicina morti, invocato nomine sancte Salomee et facto voto trium panum et candele, statim peperit filium, quem nominavit Petrum. Et notum factum est in tota civitate Cracoviensi et hoc protestata est predicta mulier coram fratre Borislao lectore, coram fratre Petro antiquo, coram fratre Nicolao laico, fratribus minoribus.

1269 7. Eodem anno frater Albertus ordinis minorum in Lapide sancte Marie laborabat gravissimo dolore dextre faciei ita, quod nec comedere poterat. Qui invocato nomine sancte Salomee et apposita pellicula quadam ad faciem, quam sancta Salomea solebat gestare circa corpus suum, statim recuperavit sanitatem.

1269 8. Eodem anno in eodem loco, in Lapide sancte Marie, soror Precslava gravabatur nimio dolore; que invocato nomine sancte Salomee, replicans ei sua obsequia, quam devote et fideliter servierit eidem, statim recuperavit sanitatem. Videbatur autem Precslave, quod, nescio quis, traheret dolorem violenter de latere ipsius.

1269 9. Eodem anno villanus homo de Zebezuch, nomine Paulus, procurator apud sorores de Lapide sancte Marie, cum esset gravi morbo percussus in capite et in facie in tantum, quod lingua ipsius [in] mentum dependebat quasi abruptum et iacebat super pectus ipsius, tumor autem totam faciem occupaverat; qui veniens ad Lapidem sancte Marie cepit rogare quoquomodo balbuciendo et per indicia ex quadam domina nomine Sutka, si aliquod remedium posset eidem adhibere. Que accipiens particulam panniculi, quod solebat esse super caput sancte Salomee, posuit super faciem predicti Pauli, ligans in panno simplici et sigillans, ne ab aliquo subtraheretur. Quo apposito panniculo apostema est rupta et tumor de facie recessit et homo statim pristinam recuperavit sanitatem.

1269 10. Eodem anno nobilis puella, nomine Stanislava de Sancha, filia Bogute et Roslave, habebat unum oculum destructum, in cuius medio erat quedam pustula eminens contra oculum et fissa per medium; quo oculo nichil videre poterat. Que cum facto voto venisset ad sepulcrum sancte Salomee, statim pustula recessit et oculus fuit mirifice clarificatus.

1269 11. Sub anno eciam Domini MCCLXIX° infra octavas nativitatis beate
10 Wrześ. virginis Marie, IV° Idus Septembris in Scala, ubi defuncta fuit soror Salomea,

---

Wiersz 10 recuperavit„ receperavit *I.* — 11 Eodem„ Secundo *I.* — 11 Precslava„ Pucslava *I.* — 12 dolore„ doloris *I.* — 14 Precslave„ Pucslaua *I.* — 16 apud„ aput *I.* — 19 tumor„ timor *I.* — 21 ex„ et *I.* — 24 tumor„ timor *I.*

soror Iuliana a meridie usque ad completorium mortua fuit, sacro sancto oleo inuncta; iacebat autem quasi rosa respersa rubedine. Et modicum post infra completorium aperuit oculos suos et cepit loqui; vocans ad se fratrem Albertum confessorem devote cepit ei confiteri; confessione autem finita et penitencia sibi iniuncta, cum timore Dei cepit referre fratribus Alberto et Rinero, quia in ipsa hora, qua sic iacebat quasi mortua, vidit sanctum Franciscum venientem ad se, sanctam Claram et sororem sanctam Salomeam et multitudinem angelorum et aliorum sanctorum cum ipsis, inter quos erat quidam frater minor, quem eciam nescivit, quis esset, neque cognovit eum; qui appropinquans, duxit eam per manum ad presenciam iudicis summi reddentis unicuique secundum opera sua et dixit ei: Iste est summus iudex, qui est filius Dei vivi, quia Virgo gloriosa mater et eius filia adorat eum flexis genibus. Et cum predicta Iuliana vellet [cum] supradictis sanctis remanere, omni affectu hoc desiderans, dixit ad eam soror Salomea, que tanta gloria fulgebat, quod humanam linguam impossibile est ipsam enarrare: Opportet te adhuc, inquit, redire. Quo audito Iuliana doluit, quia redire debuit. Ad quam Salomea ait: Non graveris, inquit, quia ad nos reverteris; dices autem fratri Alberto confessori meo verba et facta, que gravant hominem quemlibet; qui sunt adversarii tui, non timeas, quia tandem non nocebunt tibi et adhuc consolaberis in hac vita, sicut videbis oculis tuis; nec ante morieris, donec videas, quod Dominus ita magnificabit totam terram istam miraculis magnis et gloria inaudita, quod totus mundus admirabitur, et tu eris per omnia et in omnibus consolatus; et quicunque inpedit statum sororum mearum, non evadet iudicium Dei. Dixit autem Salomea ad Iulianam: Dicito sororibus meis: Unam causam scitis inter nos et aliam mando vobis; corrigite utramque. Que autem fuerit illa causa, eloqui non potuit propter debilitatem. Plura alia vidit predicta Iuliana; vidit enim ordinem sancte Clare in mirabilem gloriam sublimatum; vidit eciam omnes ordines, qui sunt sub celo, inter quos vidit ordinem, quo sicut in terra non est humilior et inferior, ita nunc in celo non est eo sublimior et alcior. Et hoc audivit, quando fuit introducta in locum fratrum minorum; ubi cum inducta fuisset, vidit totum mundum quasi modicum globum vel pugnum manus. Et multa alia vidit, que

Cap. VII

Wiersa 1 Iuliana„ Iuliane *I.* — 1 meridie„ merudie *I.* — 1 completorium„ pletorium *I.* — 3 aperuit„ apperuit *I.* — 7 quos„ quas *I.* — 10 reddentis„ reddentes *I.* — 14 impossibile„ impossibili *I.* — 15 opportet„ oportet *I.* — 15 i 16 inquit„ inquid *I.* — 17 confessori„ patri *I. Ob. VII, 13.* — 17 hominem„ hominum *I.* — 17 quemlibet„ quorumlibet *I.* — 18—19 consolaberis„ consolaris *I.* — 20 miraculis„ mirabilis *I.* — 26 qui„ que *I.* — 28 nunc„ nec *I.* — 28 non est„ in est *I.* — 28 audivit„ audivi *I.* — 29 locum„ loco *I.*

Cap. VII prolixum est scribere nec describi potest. Henricum ordinis minorum guardianum Cracoviensem, qui occisus fuit a Tataris, vidit in gloria et meritum eius vidit et multa alia de aliis personis et de gloria et de penis vidit.

1270 21 Styes. 12. Anno Domini MCCLXX° XII Kal. Februarii nobilis mulier, nomine Elizabeth, relicta Pribislai filii Laurencii, in villa, que dicitur Sdimerici, cum esset iam circa finem vite sue, vidit beatam virginem Mariam et sororem sanctam Salomeam in corona fulgenti stantem circa eam et dominam Racslavam, uxorem comitis Clementis Magni, castellani Cracoviensis, remocius stantem, cum non fuerit eiusdem meriti cum sorore Salomea. Dixit autem Elizabeth ad Racslavam: Cognata carissima, dicito michi, quid acciderit de patruo meo, viro comite Clemente, qui occisus est a Tataris; utrum sit salvatus, inquiro. Ad quam illa: Omnes, inquit, illi, qui sunt occisi a Tataris, de quorum numero est patruus tuus, maritus meus, adiuvante eos beata virgine Maria, omnes, inquam, salvati sunt et evolaverunt in celum. Ad quam Elizabeth: Domina mea, que me nutristi, sicut filiam carissimam, cum adhuc essem parvula, dicito mihi: Si ego salvabor. Cui illa: Salvaberis, inquit, tu et proles tua tecum, scilicet filii et filie tue. Qua visione transeunte, dixit predicta Elizabeth ad filium suum comitem Dobrogostum et ad filiam suam Evam et ad Svatoslavam de Stanecek, que aderant presentes: Vidi, inquit, beatam Mariam et sanctam reginam et patruam meam vere vidi. Cui filius: Mater carissima, quam reginam vidisti? Sanctam, inquit, Salomeam vidi, et retulit eis predictam visionem. Qua finita, post spacium bene quinque [dierum] prorsus illa felix anima carne soluta est. Cuius corpus in Stanecek requiescit.

26 Lutego 1270 13. Anno Domini M°CC°LXX° circa IV Kalendas Marcii frater Rinerus, sacerdos ordinis minorum, vidit sororem Salomeam in visione; cum qua colloquens, quesivit ab ea de duce Boleslao, sicut germano ipsius, et de domina ducissa Cracoviensi et Sandomiriensi domina Kynga, uxore ipsius, si habebunt prolem. Que non respondit verbum; iteratoque interrogata ait: Forte habebunt prolem. Tandem addidit frater Rynerus: Domina carissima, que vultis mandare fratri Alberto, confessori vestro? Que ait: Nichil, quia in aliquo me offendit. Quod cum fuisset nunciatum fratri Alberto, sine mora rogavit sorores de Lapide sancte Marie ordinis sancte

Wiersz 1 describi„ describere *I.* — 5 filii„ sibi *I.* — 5 Sdimerici„ Sdimenci *I.* — 9 Racslavam„ Bacslavam *I.* — 9 Cognata„ nata *I.* — 10 dicito„ dixit *I.* — 11 inquit„ inquid *I.* 12 numero„ minime *I.* — 14 que„ qui *I.* — 16 filii„ sibi *I.* — 16 transeunte„ transente *I.* 18 aderant„ aderat *I.* — 21 prorsus„ pars *I.* — 23 Marcii„ Marci *I.* — 25—26 Cracoviensi et Sandomiriensi„ oracio et Sandenum *I.* — 30 sorores„ sororem *I.*

Clare, quod rogarent beatam Mariam, quod iubebat famulam suam sororem Salomeam dicere, quid est illud, in [quo] offendit eam[1] . . . . . Cap. VII

. . . . . .

. . . . . .firmitate cepit dissolvi et est aliquantulum dissoluta.

15. Item eodem anno Nonis Marcii soror Sutka, pedissequa dominarum de Lapide sancte Marie, vidit oculata fide lucem magnam in quadam domo ipsius, in qua servabat tunicam bone memorie sororis Salomee; et cum accessisset ad domum predictam, vidit Salomeam stantem indutam illa tunica, quam Sutka conservabat ad se, et erant due sorores ex utraque parte Salomee, de quibus unam cognoscebat et statim cecidit ad pedes Salomee; ad quam Salomea: Tu es, inquit, domina magna, quia non curas de me. Ad quod Sudka: Et quid, ait, domina, possum pro te facere? Cui Salomea ait: Quociens, inquit, me visitasti et sepulchrum meum? Et adiecit Salomea loquens Sudce: Habes, inquit, duo peccata, que nondum es confessa, et dixit ei, que illa peccata et hoc erat verum. Mox itaque Sudca surgens perrexit in Cracoviam visitare sepulchrum domine Salomee. 7 Marca 1270

* * *

Item domina Salomea a XII etatis sue anno usque ad finem vite sue semper portavit cilicium[2].

* * *

16. Item anno Domini M°CC°LXX° circa festum pasche nobilis domina sive mulier in terra Opoliensi, relicta comitis Smilonis, domina Clemencia, retulit fratri Iohanni, dicto Cozuboni, de ordine fratrum minorum et socio ipsius coram multis scolaribus huiusmodi factum; habebat siquidem predicta domina multos pavones in domo sua in villa, que dicitur vulgariter Croschina, et hii erant sibi dati ad custodiam a quodam viro religioso, nomine Pakoslao, ordinis fratrum minorum. 13 Kwiet. 1270

Wiersz 9 indutam„ inducta *I.* — 16 Cracoviam„ Cracovia *I.* — 27 huiusmodi„ huius ius *I.* 28 dicitur„ dicta.

[1]) Tu oczywiście czegoś brak. Późniejszą ręką dopisane są dwa krzyżyki i u spodu następująca uwaga: Inter has duas cruces ultimi versus unam paginam deesse carentia sensus perfecti testatur. [2]) Ustęp ten o noszeniu włosiennicy zdaje się, że nie należy zupełnie do przedmiotu w tem miejscu przedstawianego.

Cap. VII Contigitque, quod veniens canis cuiusdam rustici villani, interfecit unum de pavonibus; cui cum predicta domina fuisset comminata, quod predictum canem vel occideret vel venderet, alioquin, si simile quid faceret, vellet eum rebus spoliare pro dampno suo. Veniens autem iterato predictus canis interfecit alium pavonem; quo viso predicta domina fuit gravissime perturbata, timens, ne vituperium per- [ciperet] predicti fratris Pacoslai. Accepto itaque pavone mortuo, cooperuit eum quadam veste simplici et cepit invocare nomen sancte Salomee, dicens: Domina Salomea, audivi, quod sis sancta et corusces miraculis, si ergo ita est, fac, quod pavo iste mortuus reviviscat et credam te esse sanctam. Et hoc dicto exivit de domo, in qua mortuum pavonem posuerat. Postquam autem deambulavit huc illuc per domum, post breve tempus reversa est, in qua domo pavo iacebat, quem invenit resuscitatum, sanum, incolumem, extractum de vestibus, quibus erat coopertus, et sedentem super fornacem. Et notum factum est miraculum pluribus.

8 Maja 1270 17. Item eodem anno, VIII° Idus Maii, quedam mulier religiosa circa fratrum minorum domum in Cracovia, nomine Martha, gravabatur dolore oculorum 8 Maja gravissime a multo tempore. Que ipso dominico die VIII Idus Maii [1], accepto quodam panniculo, qui fuerat super corpus sancte Salomee, tersit oculos suos et statim dolor oculorum recessit ab ipsa.

1270 9 Maja 18. Item eodem anno frater Albertus ordinis minorum, confessor predicte sancte Salomee, cepit infirmari satis valde et VII Idus Maii feria VI accessit ad sepulchrum sancte Salomee et incumbens super ipsum cepit decantare „pater noster“, et cepit invocare nomen beate Marie virginis et nomen Salomee sibi in auxilium; et in ipsa oracione obdormivit super sepulchrum. Videbatur autem ei, quod gravissimis febribus paciebatur oppressus; evigilavit et sensit se bene curatum ab infirmitate et cepit laudare Deum et sanctam Salomeam.

7 Lipca 1270 19. Item eodem anno Nonis Iulii frater Albertus predictus, confessor eius, miserabili tumore intumuerat in tantum, quod tota facies eius erat quasi tympanum et cutis scindi videbatur pre nimia eius extensione; et erat horribile ipsum aspicere. 11 Lipca Sed feria VI, hora tercia, cum posuit super caput suum et super faciem velum sancte Salomee, quod ipsa solebat gestare in capite suo, mox totus dolor et infirmitas ab eo recessit, tumor autem paulatim cepit decrescere, quasi cuiusdam manu suavi traheretur deorsum ab oculis et sic ipsius meritis intercedentibus

---

Wiersz 14 quedam„ quod *I.* — 17 panniculo„ paniculo *I.* — 23 quod„ quot *I.* — 24 oppressus„ *pierwotnie* oppressis *I. błąd jednak poprawiono.* — 26 anno„ decimo *I.*

[1]) Data mylna; dzień 8 Maja bowiem przypada w r. 1270 na czwartek.

liberatus est ab omni infirmitate et dolore. Quod notum fuit toti civitati Cracoviensi, in qua miraculum contigit. Cap. VII

20. Item eodem anno XIX Kalendas Septembris, feria quinta in vigilia assumpcionis beate virginis Marie, infra vesperas, fratrum minorum in domo Cracoviensi, existentibus in choro fratribus Alberto, predicto domine Salomee confessore, Borislao lectore, Crisano tunc ebdomadario, Wenceslao antiquo et aliis pluribus sacerdotibus, clericis et laicis presentibus, venit mulier Theutonica ad ostium chori, deferens secum insignia duorum oculorum de cera factorum, insinuans per indicia [se esse] illuminatam per merita sancte Salomee; nullus enim fratrum poterat tunc cum ea loqui, cum sit Theutonica, fratres vero Poloni. 14 Sierp. 1270

21. Item eodem anno in terra Opoliensi quedam domina nobilis, filia comitis Petri, neptis vero Andreisse de Murancha, retulit fratri Martino sacerdoti ordinis minorum, trahenti originem a Cuiavia, de Opole et socio eius, venisse ad se quandam mulierem, que fuit tribus annis ceca, et dixisse se esse illuminatam per sanctam Salomeam. 1270

22. Item anno Domini M°CC°LXIX° *(sic)* VIII° Kalendas Septembris, in translacione sancte Hedvigis, frater Boguphalus lector in domo fratrum minorum in Corchin, presente domino Boleslao duce Cracovie et Sandomirie et presente domina Kinga ducissa, coniuge ipsius . . . . . et contigit eum inter cetera loqui de sanctitate sororis Salomee, quomodo per ipsam Dominus multa operatur miracula. Affuit ibi comes Iacobus, filius Pacoslai, qui inenarrabili dolore capitis cruciabatur et propter presenciam ducis egredi de ecclesia non audebat pre nimia confusione. Qui auditis beneficiis domine Salomee cepit ipsam tacitus invocare prece devota, ut eum a tali periculo liberaret; quod cum fecisset, omnis dolor et passio recessit ab ipso. Hec autem passio contigerat ei, postquam ecclesiam predictam fuerat ingressus; erat enim homo indevotus. 25 Sierp. 1270

23. Item eadem die in eadem predicacione fuit quedam domina nobilis, nomine Nasthasia, de villa, que Mistrevich dicitur, vidua relicta bone memorie comitis Martini dicti Velenchi. Hec habebat secum filiam parvulam, in cuius oculo una fuit pustula magna, que in medio oculo existens passionem eidem puelle inferebat et videre simpliciter prohibebat. Audiens itaque predictum fratrem Boguphalum mirabilia recitantem, que per famulam suam Salomeam Dominus operatur, 25 Sierp. 1270

Wiersz 3 Septembris„ Decembris *I.* — 5 predicto„ predicte *I.* — 6 Crisano„ Orisano *I.* — 7 sacerdotibus„ satisdotibus *I.* — 8 ostium„ hostium *I.* — 13 trahenti„ tunc *I.* — 13 a„ vero *I.* — 13 Cuiavia„ Cuyaviensi *I.* — 17 lector„ lectorum *I.* — 18 Corchin„ Cerchim *I.* 19 coniuge„ coniunge *I.* — 19 contigit„ contingit *I.* — 28 Mistrevich„ Mistrenich *I.* — 28 vidua„ vicina *I.* — 28 relicta„ relicte *I.*

Cap. VII cepit ipsam invocare, votum faciens, quod, si sanaret filiam eius, sepulcrum eius visitaret et offertorium ferret. Que facta oracione et voto emisso inspexit in oculum filie sue, et ecce iam macula predicta erat deleta de oculo ipsius meritis sancte Salomee. Que postmodum in infirmitate existens confessori suo, fratri Iohanni, dicto Werepech, ordinis minorum retulit sub bono iuramento.

1270 24. Item anno Domini M°CC°LXX, infra tempus quadragesime, quedam nobilis domina Anastasia, uxor comitis Henrici, filia Morislai, erat infirmata usque ad mortem et vocato ad se fratre Pacoslao ordinis minorum de domo Corchensi[1], habita confessione, peciit communionem et extremam unccionem; iam enim de vita desperaverat. Quod cum factum fuisset, predictus frater Pacoslaus habebat secum almucium sororis Salomee et velum eiusdem, rogans predictam Anastasiam, posuit almucium super caput eius et velum super pectus. Et que septem diebus non dormiverat, statim obdormivit et vidit in visione sororem Salomeam, que veniens ad ipsam tenuit eam per manum et ait: Anastasia, ecce sana facta es et ab omni infirmitate curata, habes enim super caput tuum almucium meum et velum super pectus; propter quod visitabis sepulchrum meum et hec, que facta sunt circa te, hominibus, quibus expedit scire, enarrabis. Habebat domina Salomea in capite suo coronam magnam et mirabilem. Anastasia vero mox excitata, gracias agens Deo et sancte Salomee de sua liberacione, omnibus, qui circumstabant, visionem suam retulit. Quam cum frater Pacoslaus hortaretur, ut iterato dormiret, respondit se non habere necesse, cum sit perfecte curata; devicta tamen precibus et monitis ipsius obdormivit iterato. Et ecce apparuit ei secundo sancta Salomea, dicens ei: Anastasia, cur tam cito dixisti hominibus factum meum, qui talia audire non habuerunt necesse. Actum bene factum est. Et hoc dicto fuit Anastasia autem cito informata visitare sepulchrum ipsius et votum obtulit, narrans mirabilia populo. Ex eo autem tempore, quo biretum sororis sancte Salomee tenuit super caput suum, nunquam passionem doloris capitis habuit.

14 Maja 1270 25. Item anno domini M°CC°LXX° pridie Idus Maii, feria quarta, nobilis puer frater Thymo ordinis minorum in domo Corchensi[2], volens piscari cum piscatore

---

Wiersz 8 Corchensi„ Charthensi *I.* — 11 almucium„ alumencium *I.* — 12 almucium„ alumencium *I.* — 12 que„ quod *I.* — 15 habes„ *pierwotnie* habeo *I*; *później jednak poprawiono* habes. — 15 almucium„ alumencium *I.* — 18 mirabilem„ mirabilis *I.* — 19 qui„ que *I.* — 21 tamen„ cum *I.* — 22 secundo sancta„ sancta secundo *I.* — 23 qui„ que *I.* — 23—24 habuerunt„ habuit *I.* — 25 obtulit„ optulit *I.* — 26 biretum„ birretum *I.* — 27 passionem„ passam *I.* — 29 Corchensi„ Corthensi *I.*

[1]) To jest Corczynensi. [2]) Zamiast Corczynensi.

et incaute sequens, intravit quandam foveam profundissimam in flumine, quod Su- Cap. VII
dicha dicitur, et nesciens natare submersus est, fratribus minoribus procul aspicientibus et auxilium ferre non valentibus, Pacoslao et aliis. Et cum in profundo esset, habebat nomen Salomee regine in mente et cum emersisset, ait: Regina nobilis, volens dicere „Regina Salomea, adiuva me“! et non potuit dicere et iterum submersus est. Et ecce subito quidam truncus magnus, ut ei videbatur, enatavit de profundo illius fovee et sustentabat eum, ne tenderet in abyssum; cum tamen prius existens in profundo eiusdem fovee nullum lignum esse ibi sensit sicque stetit in illo trunco, quousque fratres navigio ad ipsum venerunt. Hoc viderunt multi fratres minores et eciam retulit idem Thymo in Cracovia [coram] fratribus Alberto, Borislao lectore, Rynero, Iacobo, Gorazcone et aliis multis.

26. Item eodem anno in eadem domo mulier quedam, nomine Iuditha, pacie- 1270
batur gravissimum dolorem capitis. Que rogavit matrem suam, nomine Woyslavam, ut, visitato sepulchro sancte Salomee pro ipsa, recommendaret eam ipsius bonitati. Quo facto dolor omnis recessit ab ea[1]. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

27. . . . et puerum peperit sine periculo. Huius rei testes sunt supradictus Valterus, Benedictus, Beata, frater Borislavus et frater Domanus laicus ordinis minorum, coram quibus confessa est predicta Iuditha.

28. Item eodem anno Bertha, nurus fratris Domani ordinis minorum, 1270
[uxor . . . . .], civis Cracoviensis, cum [in] infirmitate existens, esset posita in ultimo instanti vite sue ita, [quod vix] in solo pectore spiritus senciebatur et tota iam erat quasi mortua, et quia sine extrema unccione debebat mori, rogavit maritum suum, ut extremam unccionem ei procuraret; qui visa uxore in necessitate constituta gravissime redoluit, quia propter noctem hoc minime poterat procurare; erat enim nox obscura et homines erant sopori dediti. Quod videns Bertha complosis manibus cepit invocare sanctam Salomeam, ut sine oleo sancto

---

Wiersz 2 dicitur„ dicta *I.* — 2 submersus„ subversus *I.* — 3 Salomea„ Salomee *I.* — Hoc„ hic *I.* — 11 Rynero„ Rynere *I.* — 12 eadem„ eodem *I.* — 19 Domanus„ Domarus *I*; *Ob. rozdział następny.*

[1]) Że w tem miejscu większa jest przerwa, wynika tak z treści, gdyż „puerum peperit“ nie łączy się wcale z „dolorem capitis“, oraz stąd, że „supradictus Valterus“ w poprzednich rozdziałach nie zachodzi; nie ma w tekscie więc rozdziału, w którym Walter pierwszy raz wystąpił. Przyczyną opuszczenia była zapewne ta okoliczność, że w dwóch po sobie następujących cudach taż sama Judyta była główną osobą.

Cap. VII non sineret eam mori. Et statim perfudit eam quasi sudor suavissimus, et cepit melius habere et continuo femina alleviata [est] ab infirmitate. Huius rei testes: frater Valterus, Benedictus et maritus dicte Berthe, Iuditha et predicti fratres, coram quibus confessa fuit.

1271 29. Item anno Domini M°CC°LXXI° in Camenech, Opoliensis ducatus, quedam puella nomine Vlasca, XII annorum etate, filia Galli, clauda fuit et con-
25 Maja tracta, carens usu pedum a nativitate usque ad festum sancti Urbani. In quo festo fratre Crisano ordinis minorum predicante ibidem et miracula sancte virginis Salomee recitante, mater puelle audiens miracula, currit ad filiam, hortans eam facere votum sancte Salomee; que flens fecit votum, quod sepulcrum eius visitaret; et statim fuit curata ab omni infirmitate. Que continuo surgens, cepit ludere currendo cum aliis puellis in platea coram omni populo, magnificans Deum. Huius rei testes sunt domina ville predicte cum filio suo et nuru et aliis pluribus.

1271 30. Item in eodem anno in villa quadam Iamca, Opoliensis ducatus, puella parvula forte duorum annorum, filia comitis Iaxichonis, cuius uxor dicitur Sophia, facto voto a parentibus pro ipsa, bis a mortuis fuit suscitata per merita sancte Salomee, cui ipsam cum fletu magno et lacrimis humiliter recommendaverunt.

1271 31. Item eodem anno frater Martinus ordinis fratrum minorum, vadens in
10 Sierp. Strelech ad predicandum racione festi sancti Laurencii, cepit cogitare de miraculis sancte sororis Salomee, que volebat populo predicare. Et volens magis esse certus, optavit, si Dominus celi in ipso aliquod miraculum ostenderet meritis sancte Salomee, utpote si serpens eum lederet, sed nullum dolorem nec mortem ei inferret. Hec eo cogitante per viam, ecce serpens maximus ascendit pedem eius; sed predictus frater frigiditatem sensit et serpentem non vidit; frater autem quidam sequens eum vidit serpentem pedem eius complectentem et exclamavit ad ipsum, ostendens ei serpentem super pedem. Qui continuo deiecto serpente illesus apparuit et breviter ipsum miraculum, quod in ipso contigerat, populo predicavit in villa
10 Sierp. supradicta in festo sancti Laurencii, presente supradicto comite Iaxicone et aliis.

8 Marca 1272 32. Item anno Domini M°CC°LXXII VIII Idus Marcii [feria] tercia, in civitate Cracoviensi quedam mulier, nomine Gertrudis, uxor Hermani, civis Cracoviensis, laboravit in partu duobus diebus nec parere poterat eo, quod puer non habebat ordinatum modum nascendi; vidensque, quod nullo subsidio obstetricis poterat liberari, cepit invocare beatam virginem Mariam et sanctum Franciscum

---

Wiersz 2 continuo„ continua *I.* — 2 femina„ funerum *I.* — 5 ducatus„ dyocesis *I.* — 10 visitaret„ visitare *I.* — 14 ducatus„ dyocesis *I.* — 15 Sophia„ Sophea *I.* — 26 illesus„ illusus *I.* — 29 Marcii„ magna *I.* — 32 obstetricis„ obstitricis *I.*

et sanctam Salomeam, cuius precibus et auxilio olim fuerat eciam a periculo partus liberata; et facto voto, [quod], si filius nasceretur, vocaret eum Franciscum, si vero puella, vocaret eam Salomeam, statim peperit filium, qui mox, ut natus est et baptizatus, mortuus est. Hec autem protestata est predicta mulier presentibus hiis: Hermano, viro suo, fratre Borislao lectore, fratre Vincencio sacerdote ordinis fratrum minorum et coram aliis pluribus. Cap. VII

33. Item eodem anno M°CC°LXXII°, Nonis Martiis, die Lune, quidam bene probus homo Brathena de villa, que dicitur Victorovice, Cracoviensis diocesis, infirmatus usque ad mortem fuit; nam apostema gravissime ita occupaverat guttur ipsius, quod nec comedere nec bibere poterat per VIII dies et facto voto ad sanctam Salomeam, quod vellet sepulcrum ipsius visitare, appositaque particula de velamine sancte Salomee, quo tegebat caput suum, ad predictum apostema, statim omnis dolor simul cum apostemate peciit superiorem partem capitis, et continuo liberatus est predictus homo ab omni infirmitate. Hoc autem attestabatur predictus Brathena et uxor eius Katherina coram fratre Borislao lectore et coram fratre Leonardo, predicatore ordinis fratrum minorum, et coram aliis in domo Cracoviensi, IIII° Idus Aprilis in dominica, qua cantatur: Iudica me; eo enim die attulerat offertorium, quod voverat, ad sepulcrum sancte Salomee se oblaturum. 7 Marca 1272. 10 Kwiet.

34. Item eodem anno circa festum penthecostes, in Grodech maiori[1] [de] civitate Bochnensi quidam civis, nomine Velizlaus, infirmatus fuit usque ad mortem; et cum iam de sola sepultura ipsius ageretur, delatus ad ecclesiam fratrum minorum et coram altari facto voto pro ipso ad sanctam Salomeam, quod sepulcrum ipsius visitaret, statim curatus est ab infirmitate. Hec idem Velislaus protestatus est coram fratre Raciborio sacerdote Bochnensi et coram Borislao, Iacobo, lectoribus ordinis fratrum minorum. 12 Czerw. 1272.

35. Item anno Domini M°CC°LXXII° tempore quadragesime[2] frater Andreas ordinis minorum de Monstrelich *(sic)*, existens Cracovie, percussus est paralysi in parte sinistra corporis sui, a capite usque ad pedes. Qui statuens sue curacioni terminum [promisit, ut], si usque ad festum penthecostes mereretur curari ab hac 1272. 12 Czerw.

Wiersz 4 Hec„ hic *I.* — 8 que dicitur„ que dicta *I.* — 9 guttur„ guttura *I.* — 10 dies„ diebus *I.* — 10 et„ quo *I.* — 12 apostema„ appostema *I.* — 13 attestatur„ atestatur *I.* — 19 Grodech„ Gradech *I.* — 23 hec„ hic *I.* — 24 Bochnensi„ Bochemiensi *I.* — 27 Cracovia„ insina *I*; *Ob. VII 36.* — 29 mereretur„ meretur *I.*

[1]) Na marginesie rękopisu dodano ręką późniejszą: In Bohemia in maiori Hradec pene mortuus sanatur. Nie jest to jednak Hradec w Czechach, lecz Grodziec, dziś Grojec pod Bochnią. [2]) Czas wielkiego postu od 9 Marca do 24 Kwietnia.

Cap. VII infirmitate meritis et precibus sororis Salomee, vellet eam confiteri sanctam et sepulcrum eius vovit se visitaturum vel per se vel per aliam personam. Et mirum in modum, facto voto, plenam recepit sanitatem tocius sui corporis. Huius rei testes sunt frater Borislaus lector, frater Stanislaus antiquus, frater Bulimus antiquus, quibus suam sanitatem, quam recepit, aperuit et aliis pluribus.

25 Marca 1273 36. Item anno [Domini] M°CC°LXXIII° tempore quadragesime, circa festum annunciacionis beate Virginis, idem frater Andreas, in domo Cracoviensi existens, percussus est infirmitate in pectore et in toto corpore ita, quod abegrediens a stomacho eius videbatur velle stringere vias gutturis eius. Qui solita oracione, quam fecerat ad honorem sancte Salomee, quam ab eo tempore, ex quo sanatus fuit a paralysi, dicebat singulis diebus, recurrit ad auxilium sancte Salomee, statuens tempus et spacium sue salutis, quod infra IIII^or^ dies deberet restitui sanitati ab eadem, et statim fuit restitutus plenissime sanitati. Qui cum factum occultasset a fratribus, apparuit ei soror Salomea cum duabus virginibus, miris vestibus adornata et nescio, quis dicebat: Iste est novus ordo et habitus virginum. Et erat lux admirabilis circa Salomeam et circa predictas virgines. Dicebat eciam, nescio quis, predicto fratri Andree: Si tu occultas et celas, quando fratres scient? sed nichil addebat, quid esset illud, quod occultaret. Et statim surgens, dixit suam curacionem et visionem fratri Borislao lectori et fratri Stanislao confessori suo et aliis etc.

1273 37. Sub anno domini M°CC°LXXIII°, quidam nobilis homo Dobrogost, filius Pribislai, filiaster Laurencii[1] habebat[2]. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Wiersz 2 vovit„ venit *I.* — 10 quam„ que *I.* — 11 recurrit„ recucurrit *I.* — 13 eadem„ eodem *I.* — 13 factum„ fratrum *I.* — 13 occultasset„ ocultaset *I.* — 14—15 adornata„ adornate *I.* — 17 quando„ cum *I.*

[1]) Obacz VII, 12. [2]) Końca nie ma.

POLIKARPA MNICHA KIJOWSKICH PIECZAR,

ŻYWOT MOJŻESZA WĘGRZYNA

WYDAŁ

EMIL KAŁUŻNIACKI.

W liczbie żywotów świętych i legend, umieszczonych w tak zwanym Pateryku pieczarskim[a], a mogących posłużyć jako źródło do historyi polskiej, pierwszym jest niezawodnie i najcenniejszym żywot przewielebnego Mojżesza Węgrzyna. Nie tylko bowiem opisują się w żywocie tym zdarzenia, które przeważnie odbyły się w Polsce, lecz kreślą się zarazem i ówczesne obyczaje z taką prawdą i dokładnością, że legenda ta może być uważaną za ciekawy przyczynek do historyi epoki, w której autor żył i pisał. Tymże zaś autorem był przewielebny Polikarp[b], mnich kijowskich pieczar, o którym dziś z wszelką pewnością wiemy, że żył około r. 1231 a który oprócz niniejszej legendy napisał jeszcze żywoty Nikity zatwornika, Agapita lekarza, Grzegorza cudotwórcy, Jana zatwornika, Prochora, Marka, Teodora, Wasyla, Alimpa i Pimena.

---

[a]) O Pateryku pieczarskim ważne są przedewszystkiem wskazówki Kubarewa, które pojawiły się częścią w Czasopismie Ministerium narod. oświaty (Журналъ Министерства народн. просвѣщенія) za rok 1838, a częścią w Odczytach Towarzystwa historyi i starożytności rossyjskich (Чтенія Общества исторіи и древн. росс.) za rok 1847; ważne następnie wskazówki, podane przez arcybiskupa Filareta w jego Przeglądzie ruskiej duchownej literatury (Обзоръ русской духовной литературы), w Uczonych Zapiskach 2 oddziału ces. akad. umiejęt. w Petersburgu, księga 3, Nr. 18, 44, 45, 74, 105, 171, 172, 180 i w wielu innych miejscach; ważne nareszcie i ciekawe wskazówki Jakowlewa, ogłoszone częścią w jego Pomnikach ruskiej literatury XII i XIII w (Памятники русс. литературы XII и XIII вѣковъ), St. Petersburg, 1872, a przeważnie w jego Starokijowskich religijnych opowiadaniach (Древнекіевскія религіозныя сказанія), wydanych w Warszawie w r. 1875 i w t. p. dziełach. [b]) O nim obacz Filareta, Przegląd rus. duchow. liter., pag. 43—44; Szewyrewa, Lekcye o historyi lit. ruskiej III, pag. 9—13; Gałachowa, Historyą liter. ruskiej, starej i nowej I, 62—65,

Cap. VII prolixum est scribere nec describi potest. Henricum ordinis minorum guardianum Cracoviensem, qui occisus fuit a Tataris, vidit in gloria et meritum eius vidit et multa alia de aliis personis et de gloria et de penis vidit.

1270 21 Styes. 12. Anno Domini MCCLXX° XII Kal. Februarii nobilis mulier, nomine Elizabeth, relicta Pribislai filii Laurencii, in villa, que dicitur Sdimerici, cum esset iam circa finem vite sue, vidit beatam virginem Mariam et sororem sanctam Salomeam in corona fulgenti stantem circa eam et dominam Racslavam, uxorem comitis Clementis Magni, castellani Cracoviensis, remocius stantem, cum non fuerit eiusdem meriti cum sorore Salomea. Dixit autem Elizabeth ad Racslavam: Cognata carissima, dicito michi, quid acciderit de patruo meo, viro comite Clemente, qui occisus est a Tataris; utrum sit salvatus, inquiro. Ad quam illa: Omnes, inquit, illi, qui sunt occisi a Tataris, de quorum numero est patruus tuus, maritus meus, adiuvante eos beata virgine Maria, omnes, inquam, salvati sunt et evolaverunt in celum. Ad quam Elizabeth: Domina mea, que me nutristi, sicut filiam carissimam, cum adhuc essem parvula, dicito mihi: Si ego salvabor. Cui illa: Salvaberis, inquit, tu et proles tua tecum, scilicet filii et filie tue. Qua visione transeunte, dixit predicta Elizabeth ad filium suum comitem Dobrogostum et ad filiam suam Evam et ad Svatoslavam de Stanecek, que aderant presentes: Vidi, inquit, beatam Mariam et sanctam reginam et patruam meam vere vidi. Cui filius: Mater carissima, quam reginam vidisti? Sanctam, inquit, Salomeam vidi, et retulit eis predictam visionem. Qua finita, post spacium bene quinque [dierum] prorsus illa felix anima carne soluta est. Cuius corpus in Stanecek requiescit.

26 Lutego 1270 13. Anno Domini M°CC°LXX° circa IV Kalendas Marcii frater Rinerus, sacerdos ordinis minorum, vidit sororem Salomeam in visione; cum qua colloquens, quesivit ab ea de duce Boleslao, sicut germano ipsius, et de domina ducissa Cracoviensi et Sandomiriensi domina Kynga, uxore ipsius, si habebunt prolem. Que non respondit verbum; iteratoque interrogata ait: Forte habebunt prolem. Tandem addidit frater Rynerus: Domina carissima, que vultis mandare fratri Alberto, confessori vestro? Que ait: Nichil, quia in aliquo me offendit. Quod cum fuisset nunciatum fratri Alberto, sine mora rogavit sorores de Lapide sancte Marie ordinis sancte

---

Wiersz 1 describi„ describere *I.* — 5 filii„ sibi *I.* — 5 Sdimerici„ Sdimenci *I.* — 9 Racslavam„ Bacslavam *I.* — 9 Cognata„ nata *I.* — 10 dicito„ dixit *I.* — 11 inquit„ inquid *I.* 12 numero„ minime *I.* — 14 que„ qui *I.* — 16 filii„ sibi *I.* — 16 transeunte„ transente *I.* 18 aderant„ aderat *I.* — 21 prorsus„ pars *I.* — 23 Marcii„ Marci *I.* — 25—26 Cracoviensi et Sandomiriensi„ oracio et Sandenum *I.* — 30 sorores„ sororem *I.*

Clare, quod rogarent beatam Mariam, quod iubebat famulam suam sororem Salomeam dicere, quid est illud, in [quo] offendit eam[1] . . . . . Cap. VII

. . . . . .

. . . . . .

14. . . . .firmitate cepit dissolvi et est aliquantulum dissoluta.

15. Item eodem anno Nonis Marcii soror Sutka, pedissequa dominarum de Lapide sancte Marie, vidit oculata fide lucem magnam in quadam domo ipsius, in qua servabat tunicam bone memorie sororis Salomee; et cum accessisset ad domum predictam, vidit Salomeam stantem indutam illa tunica, quam Sutka conservabat ad se, et erant due sorores ex utraque parte Salomee, de quibus unam cognoscebat et statim cecidit ad pedes Salomee; ad quam Salomea: Tu es, inquit, domina magna, quia non curas de me. Ad quod Sudka: Et quid, ait, domina, possum pro te facere? Cui Salomea ait: Quociens, inquit, me visitasti et sepulchrum meum? Et adiecit Salomea loquens Sudce: Habes, inquit, duo peccata, que nondum es confessa, et dixit ei, que illa peccata et hoc erat verum. Mox itaque Sudca surgens perrexit in Cracoviam visitare sepulchrum domine Salomee. 7 Marca 1270

* * *

Item domina Salomea a XII etatis sue anno usque ad finem vite sue semper portavit cilicium[2].

* * *

16. Item anno Domini M°CC°LXX° circa festum pasche nobilis domina sive mulier in terra Opoliensi, relicta comitis Smilonis, domina Clemencia, retulit fratri Iohanni, dicto Cozuboni, de ordine fratrum minorum et socio ipsius coram multis scolaribus huiusmodi factum; habebat siquidem predicta domina multos pavones in domo sua in villa, que dicitur vulgariter Croschina, et hii erant sibi dati ad custodiam a quodam viro religioso, nomine Pakoslao, ordinis fratrum minorum. 18 Kwiet. 1270

Wiersz 9 indutam„ inducta *I.* — 16 Cracoviam„ Cracovia *I.* — 27 huiusmodi„ huius ius *I.* 28 dicitur„ dicta.

[1]) Tu oczywiście czegoś brak. Późniejszą ręką dopisane są dwa krzyżyki i u spodu następująca uwaga: Inter has duas cruces ultimi versus unam paginam deesse carentia sensus perfecti testatur. [2]) Ustęp ten o noszeniu włosiennicy zdaje się, że nie należy zupełnie do przedmiotu w tem miejscu przedstawianego.

бѣсть велми любимъ[1] святымъ Борисомь. Сь бо бѣсть родомь Оугринъ, братъ же Гюргиевъ[2], на него же Борисъ възложи[3] гривноу златоу, [и] его же оубиша съ святымъ Борисомъ на Алтѣ, и главоу его отрѣзаша[4] златыя ради гривны. Сь[5] же Мойсий, единъ избывъ такового оубийства[6] и горкаго заколения избѣжавъ, приде къ Передеславѣ[7], сестрѣ Ярославлѣ[8], и бѣсть тоу. И во дьни ты[9] не бѣ лзѣ[10] преходити камо[11]. И бѣ крѣпкый, моля са доушею богоу[12], дондеже прийде, не стерпѣвъ теплоты доушевныя къ братома[13], благочьстивый нашь князъ Ярославъ на безаконьнаго[14] и безбожьнаго и гордаго

Węgrzynie[a], iż był wielce miłowan od świętego Borysa. On urodził się na Węgrzech i bratem był Jerzego[b], tego samego, na którego Borys włożył grzywnę złotą i którego też zabili wraz z świętym Borysem na Ałcie[c] i głowę mu ucięli gwoli tejże złotej grzywny. Ów atoli Mojżesz, sam jeden uniknąwszy takowego zabójstwa i od gorzkiego wybawion będąc zakłócia, przybył do Przedesławy, siostry Jarosława, i pozostał tu. W czasach bowiem onych nie można było przechodzić z jednego miejsca na drugie. I był mężny Mojżesz, modląc się w duszy Bogu, aż dokąd nareszcie, niemogąc oprzeć się ciepłocie swych uczuć dla braci — nie powstał nasz czcigodny książę Jarosław na występnego i bezbożnego

---

[1]) K. i L. wyrzucają велми i piszą яко любимъ бѣ, P. яко любим бысть [2]) K. i L. Гюргіа, P. Гюргиа. [3]) P. возложи [4]) K. отрѣша [5]) K., P. i L. сей [6]) K. i L. единъ избывъ отъ горкыя (L. отъ гор'кия) смр̃ти, P. единъ избывъ горкия смр̃ти. [7]) K. Передславѣ, P. Предслава. [8]) L. Ярослав'лѣ, P. Ярославли. [9]) P. и в ты дн̃и. [10]) Wzięto z K, [11]) K. i L. никаможе, P. никамо. [12]) K., P. i L. и бѣ моляся бо̃ крѣпкый той дш̃ею· [13]) K., L. i P. kładą słowa te aż po Ярослав. [14]) K. безаконыа.

żywotach Borysa i Glieba (Obacz Sreznіewskiego, Сказанія о святыхъ Борисѣ и Глѣбѣ, Ст. Петербургъ, 1860) żadnej nie masz o Mojżeszu Węgrzynie wzmianki.

[a]) Przydomek ten otrzymał Mojżesz od tego, że rodził się na Rusi węgierskiej, czyli jak mówili i mówią dotychczas — na Węgrzech. [b]) W pewnym prologu za miesiąc styczeń, pod dniem 28, znajduje się według świadectwa Karamzina (Ob. jego Historyą państwa rossyjskiego, wydanie z 1842 r., t. II, rozdz. 1, nota 5) nadto jeszcze wzmianka o innym bracie Jerzego, imieniem Efremie, który miał być także razem z Borysem nad rzeką Ałtą i, uniósłszy ze sobą głowę Jerzego, zasłynął potem jako cudotworca nowogrodzkiej ziemi. [c]) Ałta jest rzeką połtawskiej gubernii, poboczną Trubeża.

и ѡканьнаго[1] Свѧтополка[2], и побѣди[3] и. Семоу же бѣжавшю въ Лѧхы, и прийде пакы съ[4] Болеславомъ, и изгна Ꙗрослава, а самъ сѣде Киѥвѣ[5]. Възвращаꙗ[6] же сѧ Болеславъ въ Лѧхы, поꙗтъ съ собою ѡбѣ сестрѣ Ꙗрославлѣ[7], изъима же и боꙗры[8] ѥго, съ ними же и сего блаженаго Мойсиꙗ веде[9], ѡкована[10] желѣзы тѧжькыми[11] по роуцѣ и по нозѣ. Ѥго же твердо стрежахоу, бѣ бо добль[12] тѣломь и красенъ лицемь.

II. Сего же видѣвши нѣкаꙗ жена ѡтъ великыхъ, и та красна соущи[13] и оуна[14], имоущи богатьство много и власть велию, приимши[15] во оумъ видѣниꙗ силоу[16], и оуꙗзви сѧ похотью[17], и въсхотѣ[18] семꙋ блаженомꙋ[19]. [И] нача оувѣщавати[20] [ѥго] льстными словесы, глаголющи: ѡ человѣче, въскоую[21] таковыꙗ моукы терпиши[22], имѣꙗ оумъ[23], имь же бы мочно избыти таковаго? Ѡкованъ

i dumnego i zbroczonego krwią bratnią Świętopełka i zwyciężył go. Ten zaś uciekł do Lachów, lecz przybył ponownie z Bolesławem i wypędziwszy Jarosława, zasiadł powtórnie w Kijowie. A Bolesław zaś, idąc z powrotem do Lachów, pojął obie siostry Jarosława[a] ze sobą, zabrał także bojarów jego w niewolę a łącznie z nimi i onego błogosławionego Mojżesza powiódł, nałożywszy żelaza ciężkie na rękę jego i nogę. I strzegli go pilnie, był bowiem budowy ciała silnej i piękny na twarzy.

II. I ujrzała go niewiasta pewna z grona wielmożów lackich i ta piękną będąc i młodą i mając bogactwa dużo i władzę wielką — wzięła sobie do serca moc swego widzenia i zapłonęła namiętnością wielką i żądzą miłości do błogosławionego. I poczęła upominać go pochlebnymi wyrazy, mówiąc: O człowieku, poco téż cierpisz męki takowe, mając rozum, za pomocą którego możnaby wybawić się od tego wszystkiego? Okowan będąc

---

1) L. ma и ѡкаѧн'наго. 2) L. Ст҃оплъка. 3) K., L. i P. kładą słowo to przed безбожьнаго. 4) P. паки з. 5) K., L. i P. въ Кїевѣ. 6) K. i L. и възвращь сѧ. 7) K. i P. Ꙗрославли, L. Ꙗрослав'ли. 8) K. болѧръ, L. i P. болѧре. 9) K. i L. ведѧше, P. видѣ. 10) L. ѡкован'на. 11) K. тѧшкими. 12) K. i L. крѣпокъ, P. добръ. 13) L. сѫщи, K. i P. соуща. 14) K. юнна, L. i P. юна. 15) K. прїимше, L. прїем'ши. 16) K. i L. добротꙋ. 17) K. вжелѣнїемъ. 18) K. i L. еже. въсхотѣти. 19) K, L. i P. прпд҃бномꙋ (L. прпд҃бъномꙋ). 20) L. оувѣщати. 21) K. i P. всꙋе; L. въсꙋе. 22) K. i L. пѡдем'леши; P. подемлюще. 23) K. разꙋмъ.

a) Według Dytmara (Thietmar, w Monum. Polon., I 317) miał Bolesław w klasztorze św. Zofii w Kijowie wziąć macochę wraz z żoną i dziewięciu siostrami Jarosława do niewoli.

сꙑй [и] стрегомъ[1], рече же къ ней Мойсий: богови[2] тако извольшю![3] Жена же къ немоу рече: аще ми сѧ покориши, азъ тѧ избавлю и велика створю тѧ въ земли лѧдьской[4], и ѡбладати имаши мною и всею властию[5] моею. Разоумѣвъ же блаженый похотѣниѥ[6] скверньноѥ, рече къ ней: кꙑй моужь[7] исправилъ сѧ ѥсть, покоривъ сѧ женѣ? Адамъ первозданый послꙋша[8] женꙑ [и] изъ раꙗ изгнанъ бꙑсть; Самсонь, силою паче всѣхъ преспѣвъ и ратнꙑмъ одолѣвъ, женою преданъ бꙑсть иноплеменьникомъ; Соломонъ, моудрости глоубиноу постигъ[9], женѣ повиноувъ сѧ, идоломъ поклони сѧ; и[10] Иродъ, многꙑ побѣдꙑ створилъ[11] женѣ сѧ поработивъ[12], прѣдтечю[13] оусѣкноу. То како азъ свободь сꙑ, рабъ створю сѧ женѣ, ѥ[ꙗ]же ѡтъ рожениꙗ[14] не познахъ? Си[15] же рече: азъ тѧ искоуплю и славна створю, и господина всемоу домови[16] и моужа тѧ хощю[17] имѣти собѣ, токмо волю мою створи и желаниѥ[18] доуши моѥй оутѣши![19] Дажь[20] ми твоеѧ доброты

i strzeżon, Mojżesz rzekł: Bogu tak się podobało! Niewiasta ciągnęła atoli dalej: Jeżeli mi się poddasz, to ja cię wybawię i wielkim uczynię w ziemi lackiej i władać będziesz mną i całem mieniem mojem. Rozumiejąc zaś błogosławiony jej pożądliwość nieprzystojną, odezwał się do niej tak: Który téż mąż, powiedz, stał się lepszym, poddawszy się kobiecie? Adam, prarodzic nasz, usłuchał kobiety i wypędzon został z raju; Samson, który wielkością swej siły prześcignął wszystkich i hufce zbrojnych pokonał, był także nie przez kogo innego, tylko kobietę oddan w ręce cudzoziemców; i Salamon także, który głębie mądrości przeniknął, począł, poddawszy się kobiecie, kłaniać się bałwanom; i Herod nareszcie, który tak licznych zwycięztw dokonał, ugiąwszy się przed kobietą, głowę uciął Janowi. To jakże ja wolnym będąc człowiekiem, zostać mam niewolnikiem kobiety, której nie poznałem od urodzenia? Ona zaś rzekła tak: Ja cię wykupię i słynnym uczynię i mieć będę za pana całego domu i za męża mojego; wypełnij tylko

---

1) K. i L. таковаго ѡкованїѧ и страданїа; P. стражей. 2) K., L. i P. бо҃ 3) P. изволившꙋ. 4) K., L. i P. въ всей лѧд'ской, (K. лѧд҃цкой). 5) K., L. i P. ѡбластию. 6) K. вжелѣнїе; L. вожделѣнїе еѧ скверное. 7) K., L. i P. dodają, поимъ (L. поемъ) женꙋ и покоривсѧ ей, исправил'сѧ есть когда. 8) L. i P. женѣ покоривсѧ. 9) P. достиг. 10) Wzięto z K. 11) K. i L. dodają послѣдиже. 12) P. покорив. 13) K. i L. dodają Їѡанна. 14) L. рожденїа. 15) K. i L. ѡна, P. сиѧ. 16) K., L. i P. всемꙋ домꙋ моемꙋ; K. i L. оустрою. 17) P. хотѧщꙋ. 18) K. вжелѣнїе; L. вожделѣнїе. 19) Wzięto z K. 20) K. подай же; L. i P. подаждь.

насладити сѧ![1] Ѥсмь[2] бо довольна твоѥꙗ похоти:[3] не терьплю[4] бо видѣти[5] твоѥꙗ красоты, безъ оума погꙋблѧѥмы! Да и сръдечный пламень престанеть, пожизаꙗ[6] мѧ! Азъ же ѡтрадоу приимоу помыслоу моемоу[7], и почию ѡтъ страсти. И ты, насладивъ сѧ моѥꙗ доброты, и господинъ всемоу стѧжанию моѥмоу боудеши, и наслѣдникъ моѥꙗ власти, и старѣй[8] боꙗромъ[9]. Рече же Мойсий:[10] добрѣ вѣжь[11], не створю[12] твоѥꙗ волѧ, ни власти же твоеѧ[13], ни богатьства не хочю[14]. Сего всего паче[15] доушевнаꙗ чистота[16] и телеснаꙗ. И не бꙋди мнѣ погꙋбити троуда своего[17] пѧти лѣтъ, ѥже[18] господь дарова терпѣти во оузахъ[19] сихъ. Неповиненъ сый сицамъ[20] моукамъ, ихъ же ради желаю[21] избавленъ быти вѣчныхъ моукъ.

III. Тогда жена, видѣвши[22] лишаѥмоу[23] себе[24] такоꙗ[25] красоты, на

wolę moję i pragnienie duszy mojej uspokój. Daj mi nacieszyć się nareszcie twoją wspaniałością męzką! Jestem bowiem syta tej pożądliwości miłośnej ku tobie i nie chcę dłużej patrzeć obojętnie na to, iż tak bezmyślnie twoję własną tracisz piękność! Uczyń więc, by ugasł płomień serca mego, który mię trawi i niszczy! A wtedy ja znajdę ulgę myśli mojej i wypocznę od namiętności! A równie téż i ty, nasyciwszy się mojej piękności, zostaniesz panem całego mienia mego i dziedzicem władzy mojej i starszym bojarów. Odpowiedział jej na to Mojżesz: Wiedz dobrze o tem, że nie uczynię twej woli i że ani władzy twojej, ani téż majątku twego nie pragnę. Wyższą nad to wszystko jest nieskazitelność duszy i ciała. I nigdy niechaj nie dożyję tego, bym zaprzepaścić miał mozołę lat pięciu, co Bóg dozwolił mi przecierpić w tych oto kajdanach. Nie zasłużywszy sobie na cierpienia takie, mogę mieć nadzieję, że przez nie wybawion będę od mąk wiecznych.

III. Wtedy niewiasta, widząc tak znakomitej pozbawioną się piękności, wpada

1) P. nie ma насладити сѧ. 2) K., L. i P. доволна (L. доволъна) бо есмь. 3) P. желаниѧ. 4) K. i L. не могꙋ бо терпѣти. 5) P. зрѣти. 6) L. i P. пожигаѧ; K. пожегаѧ. 7) Wzięto z K. 8) K. старѣйшїй; L. i P. старѣйшина. 9) K., L. i P. болѧромъ. 10) K., L. i P. бл҃женный же Мѡйсѣй (L. Моусей) рече к ней. 11) L. вѣж҃дъ, P. виж҃дь. 12) K., L. i P. ꙗко не створю. 13) Wzięto z K. 14) K., L. i P. ни богатьства хощꙋ. 15) K. i L. лꙋч'ши. 16) K. i L. паче же. 17) K., L. i P niemają своего. 18) K., L. i P. dodają ми. 19) K. юзахъ. 20) K., L. i P. сицевымъ. 21) K. i L. оуповаю. 22) P. видѧще. 23) K. i L. лишенꙋ. 24) Wzięto z K. 25) K., L. i P. таковыѧ.

дрꙋгъıй съвѣтъ диаволь приходить, помъıсливши:[1] ꙗко аще искоуплю и, всꙗко[2] и неволею повинетъ[3] ми сꙗ. [И] посла[4] же держащемоу[5] того, да возметь[6] оу нея, юже[7] хощетъ, сего же да предасть юй[8]. Онъ же видѣвъ полꙋчение времене[9] и богатьсва приωбрѣтение, вза оу[10] нея ꙗко до тъıсꙗщи, и Мойсия предасть юй. Сн оубо бестоуднѣ влечашеть и[11] на дѣло непреподовно. Ꙗко се власть приимши надъ нимъ[12], повелѣваеть причетати сꙗ собѣ[13]. Раздрѣшьши[14] же его ωтъ оузъ и въ многоцѣньнъıя[15] ризъı ωблекши[16], сладкъıми же брашнъı[17] и ноуженнюмь[18] любовнъıмь того обоуюмлющи[19], на свою похоть ноудꙗщи и. Сь[20] же преподобнъıй, видѣвъ неистовьство женъı, паче прилежаше постоу и молитвѣ[21], изволивъ паче соухъıй хлѣбъ и водоу[22] бога ради съ чистотою, нежели многоцѣньна брашна[23] и вино съ скъверною. И не токъмо срачицѣ себе совлече юдиною ꙗкоже Иωсифъ, но и всѣхъ

na inny, równie szatański pomysł i rozumuje w duchu tak: Wszakże, gdy go wybawię, to będzie musiał poddać mi się i bez tego. I posyła do tego, co trzymał go w niewoli, i oświadcza, by wziął u niej, ile sam zechce, onego zaś by oddał w jej posiadanie. Ten zaś dogodną wypatrzywszy porę i sposobność do przysporzenia sobie majątku, wziął u niej tak około tysiąca, a Mojżesza oddał jej. Ona zaś bez wstydu poczęła zniewalać go do dzieła nieprzystojnego. Osiągnąwszy bowiem władzę nad nim, kazała mu spółkować ze sobą. W tym celu zdjęła z niego okowy, przyodziała w szaty mnogocenne, kazała podać potrawy słodkie i miłosnemi otoczywszy pieszczoty, znowu do swojej zniewalać poczęła chuci. Ale błogosławiony, widząc szaleństwo kobiety, z tem większą przykładał się gorliwością do modlitwy i postu i wolał raczej chleb suchy i wodę gwoli Boga i cnoty, aniżeli potrawy mnogocenne i wino, zaprawione grzechem. I nie tylko płaszcz swój, jako niegdyś Józef, lecz i wszystkie inne szaty pozrzucał i uciekał

1) K. i L. dodają сице. 2) K. всꙗкою невслею. 3) K. i L. покорит, 4) K., L. i P. посылаетъ. 5) K. i P. к держащемоу; L. к дръжащомоу. 6) L. възъметь. 7) K. i L. елико. 8) K. i L. Мойсѣꙗ (L. Моуcеꙗ) же дасть ей. 9) K., L. i P. ωнъ же оувѣдѣвъ (L. i P. видѣвъ) оулꙋчение времени. 10) L. в 11) K. i L. и с ноужею (L. ноуждею) бестꙋднѣ влечаше его, P. и с нꙋжею влечаше его. 12) K., L. i P. на немъ. 13) K. i L. и повелѣваетъ емоу (L. емѫ) причтати сꙗ себе (L. i P. себѣ). 14) K. разрѣшивше, L. раздрѣшив'ше; P. разреши же того. 15) K. i L. dodają его. 16) K. ωболъкши, L. ωблъкши. 17) K. того кормаще, L. кръмащи. 18) K. i L. нꙋжденїемъ. 19) K., L. i P. ωбьемлющи. 20) K. i L. сей, P. nie ma. 21) P. и бдѣнию; K. i L. вибшаꙗ (L. вижшаꙗ) въ бдѣнїи. 22) L. и вѫдѫ 23) L. многоцѣн'ное брашно.

ризъ себе ѡбнажи[1] и избѣже ѡтъ грѣха, ни во что же вмѣникъ мира сего житиѥ[2]. И на такоу[3] ꙗрость подвиже женоу, ꙗко же и гладомь оуморити и[4]. Богъ же не ѡставлѧꙗ[5] рабъ своихъ, къ немоу оуповающихъ, нѣкого[6] ѡтъ рабъ женъı тоѧ[7] на милость преклони, и тъ[8] въ тайнѣ подаваше ѥмоу ꙗсти[9].

IV. Дроузни же того оувѣщевахоу глаголюще:[10] брате Мойси[11], что тї възбранѧеть женити сѧ? Ибо оунъ ѥси[12], и си[13] вдова соущи, живши[14] съ мѹжемъ ѥдино лѣто. Ѥсть же красна паче всѣхъ человѣкъ[15], богатьство же[16] имоущи паче всѣхъ[17] и власть велию въ Лѧхохъ[18]. Аще бы си[19] въсхотѣла кнѧзю ѥтероу[20], не[21] бы ѥꙗ гнѹшалъ сѧ. Ты же, плѣньникъ сый [и] неволенъ[22] ѡтъ сеꙗ женъı, и господинъ ѥй не хощеши быти? Аще ли[23] глаголеши: не могоу престоупити заповѣди Христовъı, то нѣсть ли глаголалъ[24] Христосъ въ еоуангельи: сего ради ѡставить человѣкъ ѡтца своего[25] и матерь и прилѣпить сѧ

od grzechu — uciekał od rozkoszy życia tego, któremi gardził. I rozniecił przez to gniew niewiasty onej do takiego stopnia, że postanowiła umorzyć go głodem. Ale Bóg, który nie opuszcza służebników swoich, pokładających ufność w nim, nakłonił jednego z niewolników niewiasty do okazania łaski błogosławionemu i sprawił, że niewolnik ten podawał mu jeść pokryjomu.

IV. A widząc upór jego, upominali go drudzy i mówili: Bracie Mojżeszu, co ci właściwie przeszkadza żenić się z kobietą ową? Wszakże jesteś młody i masz do czynienia z wdową, która z mężem swoim żyła jedno lato tylko. I jest piękniejszą aniżeli wszyscy inni ludzie i bogactwa ma większe aniżeli wszyscy i władzę wielką między Lachami. Gdyby nawet księciu jakiemu oddać chciała rękę, nie odepchnął by jej od siebie. Ty zaś jeńcem będąc i niewolnikiem tej niewiasty, i panem jej być nie chcesz. A gdy mówisz: Nie mogę przestąpić rozkazu Chrystusowego, to czyż nie rzekł Chrystus sam w ewanielii: Dlatego opuści człowiek ojca swojego i matkę swoję i przylgnie do żony swojej i będziecie oboje ciało jedno;

---

1) Ꙗкоже Иѡсифъ do ѡбнажи nie ma w L. 2) K. и ничтоже вмѣни жїтїе мира сего. 3) K. тоу; L. такѹю. 4) K., L. i P. его. 5) K. i P. ѡставлѧетъ; L. ѡставит'. 6) P. нѣкоего; K. i L. нѣкотораго. 7) Wzięto z K. 8) K. i L. mają иже. 9) K. i L. пищѹ. 10) K. i L. оувѣщевающе гл҃ахѹ. 11) K. Мойсѣю; L. Моѵсею; P. Мойсѣе. 12) K. i L. ѥще бо юнъ еси. 13) K. i L. и сїꙗ. 14) K. i L. быв'ши. 15) K i L. паче иныхъ (L. инѣхъ) женъ. 16) K. i L. nie mają же. 17) K. имѹщи бесчислено; L. без'числен'но. 18) K. i L. въ Лѧсѣхъ, P. в Лѧсех. 19) K. i L. сїа; P. сѧ. 20) K., L. i P. нѣкоемоу. 21) K. i L. то не бы. 22) K. и неволенъ; L. невъл'никъ. 23) K. i L. аще ли же. 24) K., L. i P. то не гл҃ть ли. 25) K. i L. nie mają своего.

женѣ[1] своѥй, и бꙋдета ѡба въ плоть ѥдиноу; оуже бо[2] нѣста два, но ѥдина плоть. Апостолъ же: оуне ѥсть женити сѧ, нѣкли[3] ражьзизати сѧ[4]. Вдовицамъ же велить и къ второмоу бракоу причетати сѧ[5]. Ты же, не имѣꙗ ѡбѣщаниꙗ[6] миншьскаго, свободь[7] сы ѡтъ того, почто себе злымъ и горкымъ моукамъ вдаѥши?[8] Или что ради стражеши?[9] бога ради?[10] Аще ти сѧ лоучить оумрети въ бѣдѣ сей, коую хвалоу имаши? Или кто[11] ѡтъ первыхъ и до нынѣ възгноуша сѧ[12] женъ, развѣ чернець?[13] Авраамъ, Исаакъ и Їꙗковъ не бѧхоу ли съ женами?[14] Иѡсифъ же, въ малѣ побѣдивъ, и пакы женою побѣженъ бысть[15]. Ты же, аще нынѣ съ животомь ѡтъ сеꙗ[16] гоньзнеши, и женою же пакы ѡбладанъ боудеши. Кто не посъмѣѥть сѧ сицемоу безоумию?[17] Оуне ти ѥсть покорити сѧ сей женѣ, и свободнꙋ быти, и господиноу быти всемоу[18].

odtąd bowiem już nie jesteście dwa, lecz jedno ciało. Podobnie téż i apostół naucza: Lepiej jest żenić się, aniżeli rozgrzewać się namiętnością. A wdowom każe apostół i do drugiego przystępować małżeństwa. Dlaczegoż więc ty, nie mając obietnicy mniszej i wolnego będąc stanu, na tak dotkliwe i gorzkie wystawiasz się katusze? Alboż Bóg wymaga tego od ciebie, byś tak ciężkie ponosił męki? Ażali gdy ci przyjdzie umrzeć w tej oto biedzie, ażali ci to wielką przysporzyć może chwałę? I któż z ludzi, od czasów najdawniejszych do dzisiaj, z wyjątkiem jednych chyba czerńców, pozwolił sobie gardzić kobietami? Abraham, Izaak i Jakób czyż nie byli z żonami? A nawet i Józef, lubo zwyciężył na czas krótki, czyż nie był potem zwyciężony przez kobietę? Równie téż i ty, gdy wyjdziesz cało z rąk tej niewiasty, ulegniesz wkrótce władzy innej kobiety. I któż nie wyśmieje się wtedy z takowej bezmyślności? Zaprawdę, lepiej ci jest poddać się kobiecie tej i wolnym stać się człowiekiem i panem tego wszystkiego.

---

1) K., L. i P. к женѣ. 2) Wzięto z L. 3) K., L. i P. нежели. 4) K. i P. раздизати сѧ, L. раждизати сѧ. 5) K., L. i P. велить второмꙋ бракꙋ причтати сѧ. 6) K., L. i P. ѡбычаѧ. 7) K. i L. но свобод сый. 8) K. i L. почто злымъ и грѣкимъ (K. горкым) моукамъ вдаеши сѧ. 9) L. страждеши. 10) K., L. i P., nie mają бг҃а ради. 11) K. i L. кто же ли. 12) възгнꙋшалъ сѧ. 13) L. развѣ чернъци. 14) Słowa не бѧхоу ли съ женами wzięte z P. 15) Wzięto z K. 16) K. L. i P. nie mają ѡт сеꙗ. 17) K. i L. твоемꙋ безꙋмїю (L. безжмїю); P. сего безоумиѧ. 18) L. всемж.

V. Ѡнъ же глагола:[1] ѥй, братиѥ и добрии дроузи[2], добрѣ свѣщаваѥте[3]. Разоумѣю, ꙗко лютѣйша[4] змии нашептаниꙗ, ѥже въ раи Ѥвзѣ, словеса предлагаѥте ми, ноудите[5] мѧ покорити сѧ женѣ[6]. Но[7] никако же съвѣта вашего приимоу; аще [бо] ми сѧ лоучить и оумрети въ сихъ оузахъ[8] и горкихъ[9] моукахъ, всѧко чаю ѡтъ бога милость приꙗти. Аще и вси праведнїци съ женами спасоша сѧ, азъ[10] ѥдинъ грѣшенъ ѥсмь, не могоу съ женою спасти сѧ. Аще[11] бы Иѡсифъ повинꙋлъ сѧ женѣ Петерфиинѣ[12], не бы сий[13] потомь царствовалъ; богъ бо, видѣвъ его терпѣниѥ[14], дарова ѥмоу царство. Тѣмь[15] и въ роды хвалимъ ѥсть ꙗко цѣломоудръ, аще и чада прижи[16]. Азъ же не ѥгоупетьскаго[17] царства желаю[18] ѡбладати властьми и великоу быти въ Лѧхохъ[19] и чьстноу ꙗвити сѧ во всей роуськой[20] земли, но

V. Ale Mojżesz odpowiedział na to tak: Zaprawdę, bracia i dobrzy przyjaciele, wy doradzacie mi wybornie. To jest, wy przedkładacie mi słowa, które gorsze są jak szepty żmiji, co kusiła Ewę w raju, i namawiacie mię, bym się upokorzył przed kobietą ową. Ale wiedzcie o tem, że nie przyjmę rady waszej bynajmniej. Bo chociażby nawet przyszło mi umrzeć w tych oto okowach i katuszach gorzkich, to w każdym razie mam ufność w Bogu, że przyjmie mię do łaski swojej za to. A gdy mówicie, że wszyscy sprawiedliwi zbawieni zostali z żonami, to ja jeden mam grzechów tyle, że, ożeniwszy się, zbawionym być nie mogę. A nawet i Józef, gdyby się był wtedy poddał żonie Putyfara[a], nie byłby wcale królował potem; albowiem Bóg darował mu dla tego tylko królestwo, że widział cierpienie jego. Za to téż chwalą go wszystkie pokolenia jako cnotliwego, lubo się ożenił później i dzieci dochował. Ale ja z mojej strony,

---

1) K. i L. dodają имъ, P. рече. 2) K. i L. братїа (L. братїе) и добрїи мои дрꙋзи. 3) K. добрѣ ми съвѣщаете; L. добре ми съвѣщаваете. 4) K. i L. ꙗко лоучша (L. лоуч'ши), P. ꙗко не лꙋчшаѧ. 5) K. i L. бѣдите; P. ведите. 6) K. i L. dodają сей. 7) Wzięto z K. 8) K. i L. въ оузахъ (K. юзахъ) сихъ. 9) L. грѣкыхъ. 10) K., L. i P. азъ же. 11) K. i L. Но аще. 12) K. Петерфинѣ; L. Петръфїинѣ; P. Петерфине. 13) K. i L. то не бы сїй (L. сей). 14) K. i L. видѣвъ же бг҃ъ терпѣнїе. (L. тер'пенїе) его и. 15) K. i L. тѣм'же. 16) K., L. i P. аще и чѧдо (L. чѧда, P. чада) прижитъ. 17) K. египетьскаго; L. егѵпетьскаго; P. египескаго. 18) K. i L. dodają прїати и; P. взѧти и. 19) K. i L. в' Лѧсѣхъ; P. в Лѧсех. 20) K. роусьской.

a) Rzeczą, uwagi godną, jest ta okoliczność, że wszystkie cztery rękopisy nie piszą ani: женѣ Поутифара, ani też: женѣ Поутифаринѣ, lecz stale: женѣ Петерфиинѣ, Петръфіинѣ, Петерфине itd.

вышнаго царствия[1] ради си вса пришвижю[2]. Аще же съ животомь гоньзноу[3] wтъ роукоу сея[4], чернець боудоу. Что же[5] оубо Христосъ въ еуангелии рече: всакъ, иже не wставить wтьца своего и матере и жены и домоу, не можеть мой быти оученикъ[6]. Христа ли послоушати паче[7] или васъ? Апостолъ же рече:[8] wженивый са печеть са, како оугодити женѣ, а не wженивый са[9], како оугодити богови[10]. Въпрашаю васъ, комоу паче подобаеть работати, Христоу ли, или женѣ? Пишеть же и се:[11] раби, послоушайте господий своихъ, но[12] на благое, а не на злое. Боуди же разоумно держащей ма[13], яко николи же ма прельстить[14] тоя краса[15], ниже wтлоучить мене wтъ любве божия[16].

ponosząc cierpienia te, ani rządów królestwa egipskiego nie pragnę ani téż wielkim [t. j. wielmożą] stać się w ziemi lackiej nie chcę, ani zaszczytów dopiąć w ziemi ruskiej nie myślę. Wszystko to ponoszę i cierpię dlatego tylko, by stać się uczestnikiem królestwa niebieskiego kiedyś. I gdy mi się uda ujść rąk kobiety tej cało, to myślę stać się czerńcem. A zresztą i sam Chrystus w ewanielii swojej uczy: Każdy co nie opuści ojca swego i matki i żony i domu swego, nie może moim być uczniem. Chrystusa li słuchać mam więcej, czyli was? Równie téż i apostół mówi: Ożeniony kłopocze się raczej tem, jakoby dogodzić mógł żonie, a niemający żony, jakoby dogodzić Bogu. Zapytuję was więc, komu należy z większą służyć gorliwością, Chrystusowi li, czy żonie? Pisze zaś apostół i to: służebnicy, słuchajcie panów waszych, ale tylko wtedy, gdy wiodą was do dobrego, nie zaś gdy do złego. Niechajże wie i władczyni moja, jako mnie nigdy nie uwiedzie piękność onej, ani téż odłączy od miłości Boga.

---

1) K., L. i P. црства. 2) K. i L. вса сїа пришвидѣхъ (L. прешвидѣхъ); P. пришвижю. 3) L. избоудоу. 4) K. i L. жены сея. (K. сїа); P. сея роукоу. 5) L. что жъ. 6) K., L. i P. всакъ иже wставить wтца i t. d. дѣти и домъ (K. домы) той есть мой оучнкъ. 7) L. nie ma 8) K. i L. глеть. 9) K. i L. dodają печется. 10) P. przestawia porządek zdań i mówi: не wженывый са печетца w гедниxъ, како оугодити бгоу, а wженывый са печется мирскиx, како оугодити женѣ. 11) K., L. i P. пишетъ же. 12) L. nie ma но. 13) K. i L. вамъ, держащимъ (L. дръжащимъ) ма. 14) K. dodaje ма; L. мене. 15) K. красотажены сея; L. красота жен'скаа. 16) K. wт любви хсвы; L. wт люб'ве хсвы.

VI. Си[1] слышавши жена, помыслъ лоукавъ въ сръдьци приимши[2], въсажаеть[3] юго на конѣ[4] и, съ слоугами многами[5], повелѣваеть[6] водити[7] и по градомъ и по селомъ юи[8], глаголюще[9] юмоу: си[10] вся твоя соуть; аще оугодна тобѣ[11], твори яко же[12] хощещи ѡ всемь. Глаголеть[13] же и къ людемъ: се вашь господинъ, а мой моужь; да вси срѣтающе[14] покланяють ся[15] юмꙋ! Мнози же бѣша и слꙋжаще юмоу[16]. Посмиявъ же ся блаженый безоумию жены, рече сей: яко[17] всоуе троужаюши ся[18]. Не можеши[19] мене прельстити тлѣньными[20] мира сего, ни ѡкрасти ми доуховнаго богатьства. Разоумѣй,[21] не троуди ся всоуе! Жена же рече:[22] не вѣси ли, како преданъ[23] ми юси? Кто тя изметь ѡтъ мене?[24] Живого[25] тебе не[26] ѡтпоущю,[27] но[28], по многихъ моукахъ[29], смерти предамъ тя. Ѡнъ же бесъ трепета[30] ѡтвѣща:[31]

VI. A słysząc to niewiasta, zdobywa się na nową myśl obłudną w sercu. Każe wsadzać go na koń i z licznym sług pocztem oprowadzać po miastach i włościach swoich, mówiąc do niego tak: Wszystko to należy odtąd do ciebie. Czyń, co ci się podoba i jako sam chcesz ze wszystkiem. A w ślad zatem rzecze także i do ludzi swoich: Oto wasz władca a mój małżonek. I wszyscy, co spotykać go będziecie, macie należny oddawać mu pokłon. I znalazło się wielu, co służyli mu. A błogosławiony ów uśmiechał się tylko nad szaleństwem niewiasty i rzekł: Daremny jest trud twój! Bo ani mię uwieść marnościami świata tego nie potrafisz, ani mi ukraść mego duchownego bogactwa nie możesz. Pojmij więc to i nie trudź się daremnie! Ale niewiasta odparła na to tak: Czyliż ty nie wiesz, że w mojej jesteś mocy? I kto, myślisz, że będzie w stanie wybawić cię odemnie? Żywego cię nie wypuszczę od siebie, lecz po mękach wielu na pastwę

---

1) L. се. 2) L. въ срд҃ци си прїемъши. 3) K. P. всажаетъ; L. всаждаетъ. 4) K. i P. на кони; L. на коня. 5) L. i P. многими; K. многыми. 6) Wzięto z K. 7) P. и водит его. 8) K., L. i P. яже, (P. еже) довлѣютъ; (L. довълѣютъ) ей. 9) K., L. i P. гл҃щи. 10) K., L. i P. сїа. 11) K. i L. яже оугодна сꙋть тебѣ; L. яже оугод'на сѫт. 12) L. еже. 13) K. i L. гл҃а же и. 14) K. i L. стрѣтающе; P. сретающеи. 15) K., L. i P. поклоняйте ся. 16) K. i L. бяхꙋ бо мнози слоужащеи (L. слоужаще) той, рабы и рабыня. 17) K., L. i P. nie mają яко. 18) L. всже трꙋждаеши ся. 19) K. i L. dodają бо. 20) K. i L. dodają вещьми. 21) K. i L. dodają и; P. dodaje же. 22) K. i L. dodają емоу. 23) K. i L. проданъ. 24) K. i L. и кто изметъ тя ѡт рꙋкоу моею. 25) K. жива; L. жива бо тя. 26) K. i L. никакоже. 27) K. i L. ѡтпꙋщꙋ; P. пꙋщꙋ. 28) Wzięto z K. 29) K. по многымъ мꙋкам. 30) K. i L. страха. 31) K. i L. dodają ей.

не бою са, юже[1] рече; а[2] предавый ма тобѣ[3] болий грѣхъ имать. Азъ[4] штселѣ[5] оуже[6] быкаю минхъ[7]. Въ ты же дьни нѣкто попинъ, идый штъ сватыя горы[8], богоу наставльшю[9], прийде къ блаженомоу и, шстригъ и, штиде[10]. Бзисканъ же бывъ[11] таковый и не шврѣтенъ.

oddam śmierci! On zaś bez bojaźni odpowiedział: Nie obawiam się wcale tego, coś rzekła; w tym ostatnim wypadku powiększy się wina tego, co mię sprzedał tobię. A ja jestem odtąd mnichem. W te bowiem dnie wracał pop pewien z góry świętej*, i ten z polecenia bożego przybywszy do błogosławionego, ostrzygł go i odszedł. A gdy szukano za nim, znaleźć go nie można było.

VII. Тогда жена, штчаявшися мысли[12] своея, моукы тажьскы[13] възложи[14] на Мойсия; повелѣ[15], растагъше[16], бити и жезлиемь, яко и крови наполнити землю[17]. И бьющен его[18], глаголахоу: створи волю госпожа своея[19], и многыхъ благъ наслѣдникъ боудеши[20]. Аще ли не послоушаеши[21], сице[22] раздробимъ тѣло твое, и не мни[23], яко избѣжиши сихъ моукъ, но[24] горцѣ

VII. Wtedy niewiasta, rozpaczając o powodzeniu myśli swojej, nowe i cięższe jeszcze nałożyła męki na Mojżesza. Rozkazała rozciągnąwszy, bić go kijami, że aż krew zalewała ziemię. I katujący go mówili: Uczyń nareszcie wolę swej pani a będziesz licznych dostatków dziedzicem. W razie zaś, gdy jej nieusłuchasz, rozdrobimy na kawałki ciało twoje i ani myśl, byś w stanie był uniknąć mąk, mających gorzką zakończyć się

1) K. i L. dodają ми. 2) K. i L. но; P. но и. 3) K. тебѣ. 4) K., L i P. азъ же. 5) K. i P. штселе. 6) K., L. i P. nie mają оуже. 7) K. i L. боу бо-лащоу бѫдоу минхъ; P. бѫдоу минхъ. 8) K. i L. в ты же дни прїиде нѣкто (L. нѣкто) минхъ шт стыя горы, саномъ сый їерѣй (L. їерей); P. в тыже дни приде нѣкто попин шт etc. 9) L. наставлающоу его; P. направльшоу его. 10) K. i L. oddają miejsce to tak: и прїиде къ (L. ко) блажен'номоу и шблече и въ аггльскый (L-скїй) шбразъ и много поучивъ его w чстотѣ, еже не предати плещи свои (L. плещїи своихъ) врагоу, и тоа скверьнавыя (L. скверънавыя) жены избавити са. И се рекъ, штиде шт него. 11) K., L. i P. бысть. 12) K. надежа; L. надежда. 13) K. i L. раны тажкы (L. таж'ки). 14) K. i L. възлагаетъ; P. налагает. 15) P. повелевает. 16) K., L. i P. разтагши. 17) K. i L. яко и земли наполнити (L. напълнити) са крови. 18) K. i L. и бїющїи (L. бїющи) глахоу емоу (L емж); P. и глахоу томоу. 19) K. i L. покори са госпожи (L.-ѣ) своей и сътвори волю (L. вълю) ея. 20) Zdania tego niema w innych kodeksach 21) K., L. i P. аще ли преслоушаеши са. 22) K. i L. то на оуды. 23) K. i L. не мни бо. 24) K. i L. dodają по многых (L. многихъ) моукахъ.

*) t. j. z góry Athos.

предаси свою доушю. Помилѹй себе самъ; ѡтложи единноѡбразнꙑꙗ[1] сиꙗ ризꙑ, и ѡблещи сѧ въ многоцѣньнꙑѧ свитꙑ[2], и избоудеши бѣдъ, ѡжидающихъ тебе[3]. Ѡтвѣща Моисий: повелѣное вамъ творите[4], никакоже медлѧще. Ꙗ еже бо отврещи сѧ[5] мнишьства и любве божиꙗ никакое томление[6], ни мечь, ни ранꙑ ѡтлоучити не могоуть мене богоу[7]. Ꙗви сѧ помраченаꙗ жена си[8], ноудѧщи мѧ на ѡскверненние прелюбодѣивѣ[9] и бестоуда [=безъ стоуда]. Ни ей покорю сѧ, ни тоꙗ[10] волѧ ѡканьнꙑꙗ[11] створю!

śmiercią. Zlituj się tedy sam nad sobą! Odłóż nareszcie te jednostajne i bezbarwne suknie i przyodziej się w szaty mnogocenne a unikniesz dalszych, czekających cię jeszcze utrapień. Ale Mojżesz odpowiedział: Czyńcie, co wam rozkazano, bezzwłocznie. A co się tyczy tego, bym w stanie był wyrzec się przysięgi mniszej i miłości bożej, to wiedzcie, że żadne męczeństwo, że ani miecz, ani rany nie potrafią odłączyć mię od Boga! Zdaje się, że niewiasta ta musi być obłąkaną, gdy postanowiła przymuszać mię do grzechu ze sobą w sposób tak lubieżny i bezwstydny zarazem. Lecz nie, ani się jej nie poddam ani jej woli grzesznej nie uczynię.

VIII. Многоу же печаль имоущи жена, како бꙑ себе ѡтъ срама мьстити[12], посла[13] къ кнѧзю Болеславоу, глаголющи: Мѹжь мой[14] оубиенъ бꙑсть на полкоу[15] съ тобою, тꙑ же да[16] ми волю[17], да, его же въсхощю, поимоу[18] въ домъ мой[19].

VIII. Wtedy niewiasta miała jeden wielki smutek tylko i przemyśliwać poczęła nad tem, jakby się pomścić mogła za wyrządzoną sobie sromotę. Posyła więc do księcia Bolesława i mówi: Mąż mój zabity został na pochodzie z tobą. Wskutek tego dałeś mi wolę, że kogo

---

1) K. i L. изможданыѧ; P. неѡбразныѧ. 2) K. i L. ризы; P. і ѡблецы сѧ во многоѡбразныѧ сиѧ. 3) K. i L. и избѹди жадающихъ (L. ожидающихъ) тебѣ (L. тебе) моукъ, донелѣ же не коснемсѧ плоти твоей. 4) K. братіе, повелѣн'ное вамъ творити, творите (L. творѣте). 5) K. i L. мнѣ же никакоже мощно есть, еже (L. nie ma dwu ostatnich słów) ѡтрещи сѧ. 6) K. i L. dodają ни ѡгнь. 7) K. i L. не могѹть мене розлѹчити ѡт б҃а и сего великаго агг҃льскаго ѡбраза. 8) K. i L. и сїа безстѹднаѧ и помрачнаѧ (L. помрачен'наѧ) жена показа свое безстоудїе, не токмо оубоѧвшесѧ б҃а, но и ч҃лвчьскы (L. ч҃лвчьскїи) срам преѡбидѣвши, безъ срама (L. без'срам'но) нѹдѧщи. 9) K. i L. на ѡскверненїе и прелюбодѣанїе. 10) Wzięto z K. 11) L. ѡкаан'ныѧ. 12) K. i L. мъстити. 13) K., L. i P. посылаетъ. 14) K. i L. самъ вѣси ꙗко моужь м й, P. ибо мѹж мой. 15) K. i L. на брани. 16) K. i L. далъ еси; P. даде. 17) L. вълю. 18) K. i L. dodają себѣ мѹжа. 19) K. i L. nie mają въ домъ мой.

Азъ же възлюбихъ ѥдиного оуношю[1] ѡтъ твоихъ плѣньникъ, красна соуща, и искоупихъ[2] и, давши на немь злата[3] и сребра[4] много. И поѩхъ и въ домъ мой[5], и все[6] моѥ злато и сребро и власть[7] даровахъ ѥмоу; сь же[8] сїѧ всѧ[9] ни во что же положи[10]. Многаждꙑ же и гладомь и ранами томѧщи ѥго[11] на свою волю[12], и не възмогохъ привести ѥго[13]. Недоволно бꙑсть ѥмоу є҃ лѣтъ ѡкованоу бꙑвъшю[14] ѡтъ плѣнившаго и[15], ѡтъ него же искꙋпихъ и. И ѕ҃. лѣто пребꙑсть оу мене, много моучимъ[16] преслоушаниѧ ради, ѥже[17] на сѧ привлече по жестосердию[18] своѥмꙋ. Нынѣ же ѡстриженъ бꙑсть ѡтъ нѣкоего[19] черньца[20]. Что велиши ѡ немъ створити, створю[21].

IX. Кнѧзь же[22] повелѣ ѥй приѣхати къ собѣ[23], и Мойсиѧ поѥмше[24].

sobie upodobam, pojąć mogę w dom swój. I otóż ja pokochałam młodziana pewnego, należącego do liczby jeńców twoich i szczególną odznaczającego się pięknością. Wykupiłam go już nawet i dałam za niego złota i srebra niemało. I wzięłam go do domu swego, darując mu złoto i srebro moje i wszystką władzę moję. Ale on pogardził tem wszystkiem, żadnej nie przywiązując wagi do tego. A więc ja próbowałam i głodem morzyć go kilkakrotnie i za pomocą cięgów do swojej przymuszać go woli, i nie mogłam przywieść go do tego. Widać jemu było nie dość jeszcze męczyć się lat pięć w okowach tego, co uczynił go jeńcem i od którego nabyłam go dla siebie. On postanowił jeszcze i szósty rok przebyć u mnie wśród mąk, co sprowadził na się z powodu swego uporu i swej obojętności dla mnie. Obecnie zaś dał się od czerńca jakiegoś ostrzydz i został mnichem. Co tedy rozkażesz uczynić z nim, uczynię.

IX. Książę zaś kazał przyjechać jej samej do siebie i Mojżesza wziąć ze sobą.

---

1) K. i L. юношꙋ. 2) K. i L. и искꙋпив'ши, поѩхъ его въ домъ свой. 3) L. злато. 4) K. niema. 5) K. i L. przenoszą zdanie to do poprzedzającego, kładąc je po искꙋпив'ши. 6) K. i L. dodają сꙋщее (L. сѫщее) в домꙋ моемъ. 7) K. i L. dodają всю; P. nie ma ani власть, ani всю. 8) K., L. i P. ѡнъ же. 9) Wzięto z K. 10) K. i L. в'мѣнивъ. 11) K., L. i P. того. 12) K., L. i P. nie mają на свою волю. 13) K., L. i P. nie mają tego zdania. 14) K. быти. 15) K., L. i P. zamieniają zaimek и stale na его. 16) K. i L. и много мꙋченъ бысть ѡт мене за преслꙋшанїа (L. преслꙋшанїа ради). 17) K. i L. dodają самъ. 18) L. по жестосрѫдїю. 19) K. нѣѡткоего. 20) K. черноризца; L. чер'нориз'ца. 21) K. i L. ты же что велиши ѡ немъ сътворити, да сътворю. 22) K., L. i P. ѡнъ же. 23) K., L. i P. къ себѣ. 24) K. i L. поимъше съ собою; K. i L. dodają nadto: жена же прїйде къ Болеславꙋ и Мойсїа приведе съ собою.

Видѣвъ же прѣподобнаго Болеславъ, и много нꙋдивъ и поꙗти женоу[1], и се приложи, глаголѧ:[2] кто тако нечювьствен ꙗко же ты, иже толика добра[3] и чьсти лишаѥши сѧ, и далъ ѥси себе горкимъ моукамъ?[4] Ѡтселѣ[5] боуди вѣдаꙗ, ꙗко[6] съмрьть предлежить ти. Ли волю сеꙗ створши[7], и ѡтъ насъ чьстноу быти и великоу власть имѣти, или преслоушавшю[8], и по многихъ моукахъ лютоую[9] съмрьть приꙗти. Глагола же и къ женѣ: никто же ѥсть ѡтъ коуплениꙗ твоего свободь[10], но акы госпожа рабоу, створи, ꙗко же[11] хощеши, да и прочии не дерзноуть ѡслоушати сѧ[12] своихъ господий. Ѡтвѣща Мойси: что оубо глаголеть господь: каꙗ[13] полза человѣкоу, аще и весь миръ приѡбрѧщеть, а доушю свою ѡтъщетить?[14] Или что дасть человѣкъ, измѣноу на доуши[15] своѥй. Ты же, что ѡбѣщаваѥши ми славоу ї чьсть, ѥꙗже и ты[16] въскорѣ[17] ѡтпадеши? И гробъ тѧ приметь, ничто же имоуща. И си сквернаꙗ[18] жена злѣ оубьѥна[19]

A ujrzawszy przewielebnego Bolesław, począł go także namawiać do poślubienia niewiasty tej, przekładając mu nadto następujące słowa: Czyżby kto inny był tak nieczuły jak ty i dobra i zaszczyty takie odrzucał i na takie gorzkie skazywał siebie katusze? Ale odtąd wiedz, że śmierć cię czeka. Albo uczynisz wolę tej niewiasty i liczne zaszczyty posiędziesz i władzę wielką otrzymasz, albo jeżeli trwać będziesz i nadal w swoim uporze, a wtedy, po mękach mnogich, śmierć srogą przyjmiesz. Rzekł także i do niewiasty: Wiedz i ty o tem, że nikt z kupionych przez ciebie nie może być z pod twojej wyzwolony władzy. Owszem, jako pani niewolnika tego, uczyń z nim, co sama zechcesz, by i drudzy nie ważyli się opór stawić swym panom. Odpowiedział Mojżesz: Dla czegoż jednakże mówi pan Bóg: Co za korzyść dla człowieka, chociażby nawet świat cały posiadł, a duszę swoję pogubił? Albo czem wynagrodzić może człowiek to, że duszy swojej stał się sprzeniewiercą? A zresztą, jak możesz sławę obiecywać mi i zaszczyty, które sam

---

1) K. i L. dodają и не оувѣща. 2) K. i L. и рече к немоу. 3) K. i L. толикых (L. толиких) бл҃гъ. 4) K. и вдал сѧ еси в горкыꙗ сїа моукы; P. и дал сѧ еси. 5) K. i L. ѡтн҃нѣ. 6) K., L. i P. dodają живот и. 7) K. i L. или волѧ (L. вълю) гж҃а своеѧ сътвор'шꙋ. 8) P. преслꙋшавшꙋ сѧ. 9) K., L. i P. nie mają лютоую. 10) K. i L. никтоже ѡт кꙋпленныхъ тобою плѣнникъ боуди свободь (L. свободъ бꙋди). 11) K., L. i P. еже. 12) K., L. i P. преслꙋшати сѧ. 13) K., L. i P. dodają оубо. 14) L. погꙋбитъ. 15) L. на дш҃ѣ. 16) K. i L. ты самъ. 17) K., L. i P. скоро. 18) L. и сїа скврънаѧ. 19) K. L. i P. оубиена.

боудеть. — Ꙗко же и бысть по прореченїю блаженаго[1].

X. Жена же вземши власть и волю болшю надъ нимь, бесрама [=безъ срама] влечашеть[2] и на грѣхъ. Ѥдиною повелѣ ѥго[3] положїти[4] съ собою, лобызающи и ѡбоуѥмлющи[5], но не може ни сею лестью[6] на свою похоть[7] превлещи ѥго. Къ ней же рече блаженый: ѡ жено, въскоую[8] троудъ твой! И не мни[9], ꙗко[10] не имоуща сего дѣла створити, но страха ради божиꙗ тебе гноушаю сѧ, ꙗко нечисты. Се слышавши жена, повелѣ давати ѥмоу ранъ р҃[11] на всѧкъ дьнь, послѣди же[12] и тайныꙗ оуды ѡтрѣзати ѥмоу, глаголющи: да[13] не пощажю сего доброты; да не насытѧть сѧ инии сего красоты! Мойсий же лежаше акы мертвъ ѡтъ теченииꙗ крови, мало дыханиꙗ[14] въ телеси[15] имый.

XI. Болеславъ же оусрамивъ сѧ[16] жены велїчьства и, любве первыꙗ

postradasz wkrótce? I grób cię pochłonie nic nie mającego. I ta niewiasta grzeszna okrutnie zabitą będzie. — Co się téż i stało według przepowiedni błogosławionego.

X. Niewiasta zaś otrzymawszy nad nim władzę i wolność większą jak dotychczas, poczęła znowu bez sromu zniewalać go do grzechu. Pewnego razu kazała nawet położyć go przy sobie i jęła całować go i ściskać, myśląc że przynajmniej tym sposobem potrafi skłonić go do zadość uczynienia żądzy swej miłośnej. Ale błogosławiony odezwał się do niej tak: O niewiasto, daremny jest wszystek trud twój! I nie myśl, jakobym ja nie był zdolnym uczynić dzieła tego, lecz z obawy przed Bogiem uczynić nie chcę i stronię od ciebie, jako od nieczystej. Słysząc to niewiasta, kazała zadawać mu ran sto co dobę a nakoniec i muda odciąć, mówiąc: Nie, nie powinnam oszczędzać jego męzkości! Niechaj i inne nie nacieszą się jego pięknością! A Mojżesz leżał jako martwy z powodu krwi ubytku i już tylko słabo dyszał.

XI. A Bolesław ze swej strony, zawstydzony niejako wielkością niewiasty

---

1) K. i L. прп҃дбнаго. 2) K., L. i P. вземши (L. вземъши) на немъ власть болшꙋю бестꙋдно (L. без'стꙋдно; P. без срама) влечаше. 3) K. i L. dodają ноужею (L. ноуждею). 4) K. i L. dodają на ѡдрѣ своемъ. 5) K. ѡбымающи; L. ѡбыймающи; P. ѡбоймающи. 6) K. i L. прелестїю. 7) K. i L. на свое желанїе. 8) K. i P. всꙋе; L. въсже. 9) K. i L. не мнѣ (L. мни) бо мѧ. 10) K. i L. dodają безꙋмна или. 11) K., L. i P повелѣ емоу по р҃ ранъ даѧти (L. i P. давати). 12) K. i L. dodają повелѣ. 13) K., L. i P. nie mają да. 14) K. i L. дыханїе 15) P. въ тѣле; K. i L. въ себѣ. 16) K. i L. оусрами сѧ.

ради, потакви[1] ѥй творѧ, въздвиже гонениѥ велиѥ на черноризци[2] и изъгна всѧ ѡтъ власти своѥꙗ. Богъ же ѡтместиѥ[3] сътвори рабомъ своимъ въскорѣ[4]. Въ ѥдиноу оубо[4] нощь напрасно Болеславъ оумре, и бысть мѧтежъ великъ во всей лѧдьской[5] земли. И въставше людиѥ, избиша епископы своꙗ и боꙗры[6], ꙗкоже и въ лѣтописци повѣдаетъ. Тогда[7] и сию женоу бестоудноую[8] оубиша.

XII. Блаженый[9] же Мойси, възмогъ ѡтъ ранъ, прииде къ свѧтѣй богородицѣ[10], въ печерьскый манастырь, носѧ на собѣ[11] моученичьскыꙗ раны и вѣнець исповѣданиꙗ, ꙗко[12] побѣдитель и храборъ Христовъ. Господь же дарова ѥмꙋ силоу на страсти. Нѣкто бо ѡтъ братиꙗ[13], боремъ[14] бывъ на блоудъ[15], сего[16] молѧше помощї ѥмꙋ. И аще ми, рече, речеши что, имамъ хранити[17] до съмрьти таковаго ѡбѣта. Блаженый же рече томоу: да николи же речеши слова никацѣй же женѣ въ животѣ сы[18]. Ѡнъ же обѣща сѧ

i dla miłości z nią poprzedniej przyzwyczajony potakiwać jej we wszystkiem, wzniecił prześladowanie wielkie na mnichów i wszystkich z kraju swego wypędził. Ale Bóg pomścił się wkrótce za służebników swoich. W jednę bowiem noc skończył nagle Bolesław a wtedy wybuchł rokosz wielki w całej ziemi lackiej. I powstawszy ludzie, pozabijali biskupów swoich i bojarów, jako się o tem i w latopiscu[a] wspomina. Wtedy zabili także i niewiastę owę bezwstydną.

XII. Błogosławiony zaś Mojżesz, podźwignąwszy się z ran, przybył do świętej Bogarodzicy, do monasteru pieczarskiego, nosząc na sobie męczeństwa blizny i wieniec stałości w wierze, jako zwycięzca i bohatyr Chrystusów. On otrzymał także i władzę nad namiętnościami od Boga, jak świadczy o tem następujące zdarzenie: Jeden z braci, prześladowany chucią cielesną, prosił błogosławionego, by mu pomógł jakoś. I cokolwiek mi rozkażesz, mówił brat ten — mam dochować do śmierci obietnicy takowej. I rzekł do niego błogosławiony: Przez całe twe życie nie rzeknij ani słowa do żadnej

---

1) L. потак'вы. 2) L. на чрънориз'ци, P. на черноризца. 3) K. i L. ѡтмъщенїе. 4) Wzięto z K. 5) K. лѧдцкой. 6) K. и болѧры своѧ; L. и болѧре. 7) Słowa te od ꙗкоже do тогда wzięte są z K., znajdują się wszakże to samo w L. i K. K., L. i P. nie mają бестоудноую. 9) K., L. i P. прпдбный. 10) L. къ прстейтвци. 11) K. на себѣ. 12) Wzięto z K. 13) K. i L. нѣкый бо братъ; P. нѣкий ѡт братиѧ. 14) K., L. i P. боримъ. 15) K. i L. dodają и пришед. 16) K. i L. dodają прпдбнаго. 17) K. i L. mają съхранити. 18) K. i L. своемъ.

a) Ob. Nestora latopis pod r. 5538 w Mon. Pol. hist. I, 697—698.

съ любовник. Сь же[1], имѣи въ роуцѣ посохъ[2] — бѣ бо не могый ходити ѡтъ ѡныхъ моукъ — и симь оударни[3] и въ лоно, и[4] ѡмертвѣша юемꙋ оудове[5]. И ѡттолѣ безъ пакости бысть братъ[6].

XIII. Се же и въ житии святаго ѡтца нашего Антонии вписано юесть ѡ семь Моисии[7], како приде[8] и скончѧ сѧ[9] въ добрѣ исповѣданни ѡ господѣ, пребывъ ї лѣтъ въ манастыри, є҃ лѣтъ въ плѣнѣ страдавъ ѡкованъ[10], ѕ҃ [=шестоюе] же лѣто за чистотꙋ страдавъ[11] страсти[12]. Помѧноухъ же и чернориѕьскоюе[13] изгнанїе въ Лахохъ[14] прѣподобнаго ради пострижениꙗ[15]. Се же вписано юесть въ житии святаго ѡтца[16] Феѡдосьꙗ[17]. Юегда изгнанъ бысть святый[18] Антоний князем Изяславомь Варлама ради и Юефрѣма, княгинї же юего, лаховица соущи, възбрани юемоу, глаголющи: не[19] мысли, ни створи сего. Єнце бо створи сѧ въ насъ[20], нѣкоюего ради

kobiety. On zaś obiecał to chętnie. Ów zaś, mając w ręku laskę — wskutek bowiem mąk odniesionych chodzić nie mógł dobrze — uderzył go laską tą w łono i natychmiast zmartwiały mu muda. I odtąd nie doświadczał udręczeń brat.

XIII. A to zapisano jest i w żywocie świętego ojca naszego Antoniego o tym Mojżeszu, iż przybył tu i umarł w Bogu, przeżywszy w monasterze lat dziesięć, w okowach niewoli lat pięć a rok szósty w męczeństwie za cnotę. Do tego dołączyłem ja to, co wiedziałem o wypędzeniu mnichów z ziemi Lachów, spowodowanem przez postrzyżyny potajemne błogosławionego. A zresztą, i o wypędzeniu tem znajduje się już wzmianka w żywocie świętego ojca Teodozego*. Kiedy bowiem wygnany został święty Antoni [pieczarski] przez księcia Iziasława z powodu, że postrzygł w mnichy bojarów Warłaama i Jefrema, to księżna, żona jego, która była Laszką, broniła mu tego, mówiąc: Ani myśl, ani uczyń tego. Stałò się bowiem i u nas

1) K., L. i P. ст҃ый же. 2) K. L. i жезлъ. 3) L. к'дари. 4) K. i L. dodają. абїе. 5) L i P. оуды его. 6) K. i L. и ѡттоле не бысть пакости братꙋ. 7) K., L. i P. еже ѡ Моисѣи (L. Моисеи). 8) K., L. i P. бѣ бо пришелъ бл҃женный во дни ст҃го (P. ѡтца н҃шего) Антонїа (L. Ан'тонїа). 9) P. скончаѧ сѧ 10) K., L. i P. а въ плѣненїи и страдаѧ въ юозахъ (L. оузахъ); P. ѡковахъ. 11) K. терпѧ. 12) L. i P. nie mają страдавъ страсти. 13) K. i P. черническое; L. чрьническое. 14) K. i L. в Лѧсѣхъ, P. в Лѧсехъ. 15) K., L. i P. dodają еже ѧдати сѧ (L. к'да сѧ) бо҃, егоже възлюби. 16) K., L. i P. dodają н҃шего. 17) K. i L. Феѡдосїа, P. Өеѡдосиѧ. 18) K. i L. dodają ѿц н҃шь; P. ѿцъ. 19) K. i L. ни. 20) K., L. i P. в земли нашей.

*) Egzemplarz lwowski opowiada to zdarzenie na str. 96—99 w ten sposób: И оувѣдавъ оубо князь Изяславъ бывшее ѡ коларинѣ и о каженици его,

вины изгнани быша черноризци [1], и велико зло здѣꙗ сѧ [2] въ лѧдьской земли [3]. Се же рече кнѧгини [4], ıеже сего ради Мойсиꙗ створи сѧ, ꙗко [5] же и преднаписахомъ [6].

podobnie, iż dla pewnej przyczyny wypędzeni zostali mnisi z kraju i straszne nastąpiło potem zaburzenie w ziemi lackiej. A mówiąc to, rozumiała księżna zaburzenie, które wywołane zostało z przyczyny Mojżesza, jak wspomnieliśmy o tem powyżej.

---

[1]) K. i L. dodają ѡт предѣлъ земли нашей (L. нашеѧ). [2]) K. L. i P. содѣꙗ сѧ. [3]) K. i L. въ Лѧсѣхъ, P. в Лѧсех. [4]) K. pisze fałszywie сейже рече кнѧгинѣ и еже; L. opuszcza je całkowicie. [5]) Zdanie to wzięte jest z K. [6]) K., L. i P. mają nadto następujący dodatek: И се оубо еже постигохом, сїе написахомъ ѡ Мойсѣи Оугринѣ и ѡ Іѡанѣ затворницѣ (P. і ѡ Иване затворце), еже сдѣꙗ ими гь въ славꙋ свою, прославлꙗꙗ (P. прославлѧюще, L. проꙗвлꙗꙗ) ихъ, терпѣнїа ихъ ради, и дары чюдотворїа ѡбогатѣ (L. чюдотворенїа ѡбогати). И томоу слава нн҃ѣ и пр҃сно и в вѣкы вѣкомъ, аминь.

разгнѣвавъ сѧ зѣло и повелѣ единого ѡтъ нихъ привести предъ сѧ, дер'знѫвша таковаѧ сътворити. И тѫ абїе скоро шедше, великаго Никона приведоша предъ него. Кнѧѕь же съ гнѣвомь възрѣвъ на Никона, глагола емѫ: ты ли еси ѡстригїй болѧрина и каженика безъ повеленїа моего? Никонъ же ѡтвѣща: благодатїю божїею, азъ есмь, постригый ихъ повеленїемь царѧ небесного и призвав'шаго ихъ Ісоусъ Христа на таковый подвигъ Кнаѕ' же рече: то или оувѣщай ихъ въ домъ свой пойти, или на заточенїе пошлю тѧ и сѫщаѧ съ тобою, и печерꙋ вашꙋ раскопаю. Къ симъ же Никонъ ѡтвѣща: ꙗже есть оугодно, владыко, предъ ѡчима твоима, тако сътвори; мнѣ же нѣсть лѣпо ѡтвращати въинъ [=воинъ] ѡтъ царѧ небесного. Антонїй же и иже съ нимь, в'зем'ше ѡдежда своѧ, и ѡтидоша ѡтъ мѣста своего, хотѧще ѡтити въ инꙋ ѡбласть. Кнѧѕю же еще гнѣвающꙋ сѧ и оукорѧющꙋ Никона, и се единъ ѡтъ ѡтрокъ в'шедъ, повѣдаше, ꙗко Антонїй и иже съ нимь ѡтъ града сего ѡтходѧть въ инꙋ ѡбласть. Абїе же глагола емѧ жена его: послꙋшай, господине, мене [и] не гнѣвай сѧ. Ꙗко такоже бысть въ странѣ нашей, ѡтбѣжав'шимъ нѣкоеѧ ради вины черноризцемъ, и много зла сътвори сѧ ихъ ради в' земли той. Но, блюди, господине, да не тако въ твоей области бꙋдеть. То же слышавъ кнѧѕь, и оубоа сѧ гнѣвꙋ божїа, [и] ѡтпꙋсти великаго Никона, [и] повелѣ емꙋ в' печерꙋ ити. По ѡнѣх' же посла, рекїй: да съ любовїю возврлтѧт' сѧ воспѧть.

DE VITA ET MIRACULIS
SANCTI IACCHONIS
(HYACINTHI)
ORDINIS FRATRUM PRAEDICATORUM
AUCTORE STANISLAO LECTORE CRACOVIENSI
EIUSDEM ORDINIS.

WYDAŁ
Dr. LUDWIK ĆWIKLIŃSKI.

Literatura europejska posiada nie mało życiorysów ś. Jacka w różnych językach: w łacińskim, hiszpańskim, włoskim, niemieckim, a mianowicie także w polskim. Przeważna ilość biografii polega bezpośrednio lub pośrednio na dawnej *vita*, którą częstokroć wspominano i która służyła za podstawę w naradach kongregacyi kardynalskich nad wyniesieniem O. Jacka do godności świętego i za podstawę bulli kanonizacyjnej papieża Klemensa VIII; jéj publikacyą wielu uważało za potrzebną, a mimoto nikt jéj dotychczas drukiem nie ogłosił. Poniżej wydaję ją po raz pierwszy z rękopisu obfitującej w nieocenione skarby literackie biblioteki książąt Chigi w Rzymie *(bibliotheca Chisiana)*.

Dość dokładną wiadomość o tym rękopisie podał Al. hr. Przeździecki w *Wiadomości bibliograficznej* (1850), str. 87 nast., nadmieniając zarazem, iż kilku literatów polskich mimo najusilniejszych starań nie mogło otrzymać pozwolenia przepisania tego zabytku z XIV wieku, że sam atoli przepisał kilka wyjątków. W kilka lat później — w r. 1854 — postarał się śp. August Bielowski o zupełny odpis biografii; według notatki zamieszczonej na końcu odpisu, dokonał go fratello Müller pod nadzorem ówczesnego zarządcy biblioteki Chigi, A. Fea. Z tej kopii korzystał ks. Sadok Barącz w *Rysie dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce* (Lwów, 1861, 2 t.), korzystał Zeissberg, pisząc swoje uwagi o *vita s. Iacchonis* w *Polnische Geschichtschreibung des Mittelalters*, str. 90, korzystali i inni uczeni. Według tegoż odpisu i ja poniżej tekst wydaję, poprawiając go w różnych miejscach, gdzie tego wymagała rzeczywista potrzeba. Że odpis Müllera jest w ogóle dokładnym, o tem przekonałem się już przed kilku laty, przeglądając kodeks, wprawdzie tylko

dorywczo, w czasie studyów w *bibliotheca Chisiana*. Za uprzejmem pośrednictwem sekretarza archeologicznego instytutu niemieckiego w Rzymie, Dr. Augusta Mau, otrzymałem przed kilku tygodniami od profesora Dr. Wichmanna z Gettyngi, który w Marcu r. b. pracował w bibliotece Chigi, dokładny opis rękopisu i poszczególnych jego części składowych oraz kopią kilku zdań wyjętych z różnych ustępów relacyi. Opis rękopisu przez Dr. Wichmanna i nowa kopia owych kilku zdań uzupełniły notatki hr. Przeździeckiego i bibliotekarza Fei i potwierdziły ogólną wierność odpisu Müllera, przekonały jednak zarazem, iż w szczegółach Müller czasem nie był zupełnie dokładnym. Mianowicie zaś zbłądził opuszczając jeden z późniejszych dodatków wieku XV.

Rękopis, o którym mowa, nosi sygnaturę F. IV, 90. Jest to kodeks pergaminowy XIV wieku; składa się z kart 34, z tych jednakże cztery ostatnie (f. 31—34) nie są pergaminowe, lecz papierowe. Rękopis ten zawiera: 1) właściwy życiorys ś. Jacka (który wszelako nie ma osobnego tytułu), utwor lektora Stanisława z krakowskiego klasztoru OO. Dominikanów († 1365), ułożony około r. 1352, jak z tego wynika, że wyliczenie cudów, które po śmierci ś. Jacka Bóg na wstawienie się jego uczynił, kończy się opisaniem cudu wyleczenia księdza z choroby śmiertelnej dnia 20 Lipca r. 1352, a autor między świadkami naocznymi siebie samego wymienia[a]; 2) opisanie późniejszych cudów, podniesienia relikwii ś. Jacka i fundacyi nowej kaplicy ku jego czci i sławie w kościele dominikańskim świętej Trójcy w Krakowie.

Życiorys lektora Stanisława mieści się na pierwszych 26 kartach rękopisu i napisany jest ręką współczesną t. j. wieku XIV i to wprawdzie w wielkich, sztywnych minuskułach. Tytuły rozdziałów i początkowe litery tekstu rozdziałów podpisywane są atramentem czerwonym; właściwy tekst pisany naturalnie atramentem koloru czarnego. Pierwsze trzy wiersze f. 26ᵛ zawierają ostatnie słowa życiorysu, przez Stanisława skomponowanego, mianowicie te wyrazy: „fratre Iacobo antiquo et fratre Petro predicatore Polonorum et coram toto populo uoce publica in sermone die dominica anno domini MCCCLII. XXII die mensis Iulii". Już Fea w krótkim opisie kodeksu nadmienia: „quaedam (scil. notae) ad vitae finem recentioris manus adiectae". Podobnież zauważył Przeździecki: „potem dodano kilka jeszcze cudów późniejszą ręką, od r. 1388—1400". Prof. Wichmann doniósł mi również, że bezpośrednio z słowami co dopiero przytoczonemi łączą się notatki („Notizen"), napisane ręką późniejszą (saeculi XV), kursywą niedbałą i trudną do odczytania. Ta kontynuacya późniejsza, zaczynająca się według Dr. Wichmanna słowami: „anno domini 148 octauo"[b] rozciąga się aż do fol. 27ᵛ, jednakże przy końcu

---

[a]) O autorze i o czasie napisania tej biografii poniżej parę uwag zamieszczam, które na tem miejscu pominąłem, nie chcąc przerywać opisu kodeksu. [b]) Przeździecki podaje, jak widzieliśmy, rok 1388, Dr. Wichmann natomiast rok 1488. Seweryn Lubomlczyk, o którego życiu i pismach w tekscie przedmowy kilka dat podaję, pisze

tej strony kilka wierszy jest próżnych. W odpisie Müllera wszakże notatek tych nie znajduję; widocznie nie potrafił ich Müller odczytać, a Fea przeoczył tę niedbałość kopisty, albo z nieuwagi albo z rozmysłu, i zapewnia, że kodeks jest wiernie przepisany („fideliter descriptus").

Fol. 28ᵛ rozpoczyna się traktat, pisany innem znowu, późniejszem, wyraźnem i prostem pismem, około połowy XVI wieku i sięga mniej więcej do końca strony fol. 31ᵛ. Jest to traktat *de inventione et bina translacione ossium beati Iacincti*, ułożony w połowie XVI wieku przez O. Tomasza ze Szczycowa, który dwa razy piastował godność prowincyała Dominikanów w Polsce w pierwszej połowie XVI wieku i podobnie jak poprzednik jego Andrzej Świentek wiele czynił zabiegów w sprawie kanonizacyi ś. Jacka[a]. Łączy się z tym traktatem bezpośrednio ustęp o wybudowaniu nowej kaplicy i ołtarzy w roku 1581 i nast., *nouae capellae et altarium erectio*. Sam tytuł napisany inną ręką aniżeli tekst ustępu, lecz pismo i tytułu i tekstu jest z wieku XVI. Rzecz cała ułożona jeszcze przed kanonizacyą ś. Jacka przez głównego promotora i kierownika owych budowli O. Seweryna z zakonu Dominikanów, który też mówi o sobie w pierwszej osobie. Przy końcu też ustępu f. 33ᵛ czytamy te słowa, skreślone innym atramentem, (a może i inną ręką?) aniżeli cały ustęp: „Ego frater Seuerinus, sacrae theologiae Magister, praedicator Cracouiensis sanctissimae Trinitatis fide et manu mea attestor ita esse et non aliter". Przynajmniej te więc słowa końcowe ustępu, jeżeli nie cały ustęp własną zapewne ręką napisał O. Seweryn Lubomlczyk (frater Seuerinus Lubomlius). Urodzony w Lubomli na Rusi, nosił on także przydomek Roksolańczyka, niekiedy też zwano go Krakowczykiem, a najczęściej dają mu współczesni i późniejsi przydomek

---

w dziele *„de vita, miraculis et actis canonisationis sancti Hyacinthi"*, l. II c. XXXIV p. 119 (ed. Romanae a. 1594): „Ab hoc annno 1352 usque ad 1499 Religiosi admodum Fratres conventus nostri Cracoviensis quam plurima miracula, quae Deus per sanctum suum Hyacinthum illorum 147 annorum spatio operatus est, describere minime curarunt. Anno igitur domini 1499 tale contigit miraculum". Jest to znaczącem, że Seweryn, który żywot Stanisława przywiózł z sobą do Rzymu w czasie kanonizacyi ś. Jacka i który lepiej od wszystkich innych znał cały materyał historyczny świętego dotyczący, nie umie wyliczyć żadnego cudu z lat 1352 aż do 1499.

[a]) Według Seweryna, l. l. str. 67 piastował Tomasz ze Szczycowa godność prowincyała jako 34 i jako 37 prowincyał po ś. Jacku. Ale autor traktatu o ś. Jacku zamieszczonego w *Acta sanctorum*, Augustus, t. III, str. 309 nast., idąc za Echardem (Biblioth. praedicator.) słusznie zarzuca Sewerynowi, że w wykazie prowincyałów, mianowicie dawniejszych liczne popełnił błędy chronologiczne i historyczne. — Bzowski, w dziełku *Propago divi Hyacinthi*, Venetiis 1608, str. 60, przenosi pierwszy prowincyałat Tomasza na rok 1528 nast., drugi na r. 1551 nast., śmierć jego na rok 1557. Za Bzowskim poszedł Barącz l. l. str. 267. Echard (t. II p. 125) odmiennie cokolwiek naznacza daty.

Hebraeus, a to dlatego, że z wiary mojżeszowej przeszedł na łono kościoła katolickiego. Wychrzcił się już w dojrzałym wieku w Łucku u Dominikanów, przywdział tamże sukienkę zakonną, pozyskał stopień magistra św. Teologii i stał się żarliwym obrońcą wiary chrześcijańskiej. Zasłynął on zarówno jako mąż wielce świątobliwy i jako teolog znakomity i jako kaznodzieja wymowny, a wielce przysłużył się zakonowi biegłością w sprawach i znajomością w ich przeprowadzeniu. Szczególną zaś chwałą uwieńczył on imię swoje jako najgorliwszy rzecznik w sprawach kanonizacyi ś. Jacka w Rzymie w latach 1589—1594 i jako najszczegółowszy jego historyk. Napisał bowiem oprócz innych dzieł treści teologicznej obszerne dzieło, 400 stron liczące p. t.: *De vita, miraculis et actis canonisationis sancti Hyacinthi confessoris ordinis fratrum praedicatorum libri quatuor. Romae. Ex typographia Gabiana.* 1594[a], które mimo niedokładności znaczną ma wartość skutkiem obfitego materyału, który Seweryn w niem nagromadził[b].

Ta sama ręka, która skreśliła ów podpis, zapełniła też i ostatnie karty rękopisu, zamieszczając od fol. 33[v] aż do fol. 34[v] (do końca strony) *carmina in altari b. Iacincti*, których przytoczenie zamykają słowa: „*Haec in sepulchro b. Iacincti*“.

Ów traktat *de inventione et bina translatione ossium b. Iacincti* i opowiadanie o wystawieniu nowej kaplicy, a wreszcie i wiersze są już publikowane w przytoczonem dziele Seweryna częścią dosłownie, częścią z nieznacznemi zmianami.

Proces kanonizacyi ś. Jacka postępował powoli. Opisują go różni pisarze, opisuje po krótce i bulla kanonizacyjna papieża Klemensa VIII (oddrukowana między innemi w Bzowskiego *Thaumaturgus Polonus*, Venetiis 1606, str. 53 nast.), a najszczegółowiej O. Seweryn w wspomnianem dziele.

---

[a]) W polskim przekładzie Antoniego Grodzickiego przeora konw. krak. pojawiło się to dzieło już w r. 1595 (z druk. Wojc. Kobylińskiego, str. 529) p. t.: O cudach, żywocie i postępku kanonizacyi ś. Jacka. Por. Jocher, obraz bibl. hist. III 432 i ks. Sadok Barącz, na cyt. m. II 167. — O przekładzie francuzkim donosi Jocher l. l. [b]) O nim rozpisuje się wielu pisarzy, jako to z dawniejszych współczesny mu Bzowski, który w przytoczonej już *propago divi Hyacinthi* str. 89 i 90 niemałe oddaje mu pochwały, Echard (script. ord. Praed.), Fontana (Monumenta Domin.), z późniejszych Ossoliński (Wiadom. histor. kryt. t. I, str. 129—143), Siarczyński (obraz wieku t. I), Jaroszewicz (Matka ś. Polska), Barącz w cyt. dziele II 250 i inni, których Barącz II 252 uw. 345 cytuje. Echard II 411 nazywa go *vir non eruditione solum dicendique facundia clarus sed et in agendis etiam dexter et expeditus.* — Data jego śmierci niepewna. Barącz uważa r. 1612 za najprawdopodobniejszą datę jego zgonu; zob. cyt. uwagę.

Urzędowe starania około kanonizacyi ś. Jacka rozpoczął król Zygmunt I. Ostatniego Maja r. 1518 wysłał on list do papieża Leona X z prośbą o rozpoczęcie procesu kanonizacyi i dołączył do swego podania życiorys ś. Jacka wyjęty z Alberta Leandra dzieła de viris illustribus (Bononia 1517). Na prośbę Zygmunta odpowiedział Leon X przychylnie pod dniem 29 Lipca 1518 r., wyznaczając komisyą dla zbadania życia i cudów świątobliwego Jacka. Komisarzami mianował papież biskupów krakowskiego i przemyskiego. Obaj jednakowoż wymówili się od tegoż zadania, jeden zasłaniając się chorobą, drugi zajęciami w kancelaryi królewskiej. Poprosił tedy Zygmunt Ojca świętego o mianowanie nowych komisarzy, któremu to życzeniu papież Leon pod d. 29 Sierpnia 1521 r. zadość uczynił, mianując dwóch innych komisarzy: Jana biskupa z Laodicei, sufragana krakowskiego i Jakóba Erdzieszowskiego, kanonika krakowskiego. Po śmierci Leona X w r. 1522 zatwierdził ich w tejże godności papież Hadryan VI, i już w r. 1523 zabrali się komisarze do pracy, mianowicie do przesłuchania świadków, których była liczba niezmiernie wielka. Odtąd sprawa kanonizacyi ś. Jacka nie poszła całkiem w zapomnienie, mimoto trwało jeszcze lat przeszło siedemdziesiąt, zaczem gorliwy uczeń ś. Dominika w poczet świętych policzonym został. Rozruchy i burze wojenne, śmierć wielu papieży i dość częsta również zmiana panujących na tronie polskim i inne okoliczności i powody przewlekły i opóźniły kanonizacyą wielkiego wyznawcy polskiego.

Przebiegu tej sprawy kanonizacyjnej opowiadać tutaj nie zamierzamy; nie należy to zgoła do naszego zadania. Na miejscu niniejszem zaznaczyć tylko winniśmy, że celem uskutecznienia kanonizacyi prócz bardzo wielu listów i podań królów, biskupów i stanów polskich wysłane zostały z Polski do Rzymu po trzykroć akta, dokumenta i pisma ś. Jacka dotyczące. Najpierw owi dwaj wymienieni komisarze Jan i Jakób przeprowadzili proces zwykły jak najsumienniej i akta jego oryginalne, w pieczęcie i podpisy zaopatrzone w roku 1526 do Rzymu przesłali[a]. Akta te zaginęły już w roku następnym przy spustoszeniu Rzymu przez wojska Karola V^go^, a dopiero później sporządzono ich kopią w Krakowie według zachowanych tamże zapisków, która wszelako nie mogła już mieć znaczenia przesłanych do Rzymu autentyków.

Dopiero w r. 1539 zajął się papież Paweł III na nowo sprawą kanonizacyi świątobliwego Dominikanina polskiego. Ulegając usilnym prośbom biskupów polskich na synodzie piotrkowskim w roku 1539 zgromadzonych, polecił jeszcze tego samego roku trzem kardynałom ponowne zbadanie sprawy i sporządzenie urzędowych dokumentów. Kardynałowie powierzyli z swej strony to zadanie dwom prałatom krakowskim Stanisławowi Borek, dziekanowi i Grzegorzowi Myszkowskiemu, archidyakonowi katedralnemu krakowskiemu. Ci ponowny proces przeprowadzili i wynik jego w formie przepisanej do Rzymu przesłali[b]. W roku zaś 1589 znany nam już bliżej Seweryn

---

[a]) Por. Severinus, l. l. str. 232 i na wielu innych miejscach, po części w dosłownie przytoczonych dokumentach, i bullę kanonizacyjną u Bzowskiego l. l. p. 54. [b]) Por. Severinus, l. l. p. 246, 316 i 347 i bullę kanoniz. l. l. p. 54.

udał się osobiście do Rzymu jako definitor prowincyi polskiej na generalną kapitułę, na której Hipolit Marja Beccaria de Monte regali jenerałem zakonu ogłoszonym został. Opatrzony w listy króla Zygmunta III, królowej Anny, duchownych i świeckich senatorów — do których przed wyjazdem z Polski, podszas sejmu w Warszawie z prośbą o poparcie był się zwrócił, — odnowił Seweryn dawne zabiegi polskich Dominikanów względem uczczenia Jacka Odrowąża, listy przywiezione sam w ręce papieża Sykstusa V oddał, a od jenerała prokuratorstwem zakonu do tej sprawy umocowany został, którą też ostatecznie do szczęśliwego skutku przyprowadził. W latach od r. 1589 aż do r. 1594 roztrząsano we więcej niż 40stu zgromadzeniach kardynałów i innych osób powołanych życie i cuda Jacka i zastanawiano się nad rozmaitemi ważnemi kwestyami kanonizacyi dotyczącemi. Obrady toczyły się nie bez przerw i przeszkód, które przypadki i wydarzenia różne spowodowały. Dość wspomnieć, że w przeciągu 13 miesięcy czterech papieżów umarło: Sykstus V, Urban VII, Grzegorz XIII, Innocenty IX, po tym ostatnim wstąpił na tron Klemens VIII, do którego król nowego wysłał legata w sprawie kanonizacyi: Stanisława Mińskiego, wojewodę łęczyckiego. Połączonym staraniom Mińskiego i Seweryna powiodło się zawieszoną od d. 11 Sierpnia r. 1592 sprawę znowu w bieg wprowadzić i ostatecznie zakończyć: d. 17 Kwietnia r. 1594 ogłosił Klemens zacnego Jacka świętym i bullę kanonizacyjną ogłosił. (Severinus, p. 341 nast.).

Podstawą orzeczenia papieża były różne pisma i dokumenta, mianowicie zaś stara księga, przywieziona przez Seweryna Lobomlczyka z kraju do stolicy świata katolickiego. W bulli bowiem czytamy (u Bzowskiego, na cyt. m. str. 55): „Coram quibus (i. e. Cardinalibus super sacris ritibus deputatis) idem Sigismundus Rex et universi Regni praedicti Status Ecclesiastici nec non ipsius Ordinis Praedicatorum Religionis professores, nonnulla Scripturarum ac iurium volumina duoque processus super ea re formati exempla protulerunt. Unum videlicet e fel. rec. Pauli Papae Quarti, etiam praedecessoris nostri, qui unus ex tribus Cardinalibus in Ordine Prioribus, a praedicto Paulo [t. j. III] praedecessore ad id deputatus fuerat, scripturarum monumentis depromptum: Alterum vero ex ipso Regno, *simul cum libro tum vetustatis auctoritate, tum vitae ac miraculorum eiusdem Beati Hyacinthi diligenti expositione probato*, allatum"*). Zdanie przytoczone jasnością, jak widzimy,

*) Ten ustęp bulli wyjęty jest niemal całkiem dosłownie z relacyi, odczytanej na tajnym konsystorzu d. 14 Marca 1594 przez ówczesnego dziekana ś. kolegium, kardynała Gesualdus, a oddrukowanej u Seweryna str. 346 nast., niestety z wielu błędami. Dla dokładności podaję tutaj tekst odnośnego ustępu relacyi: Agentes et procuratores enixe postulantes ad ulteriora procedi, diversas scripturas et iura duoque processus exempla produxerunt: unum in Urbe, inter scripturas fel. rec. Pauli quarti receptum [ma być niezawodnie: repertum], qui tamquam unus ex tribus Cardinalibus in Ordine prioribus a Paulo tertio deputatus fuerat: alterum e Polonia, una cum libro vetustissimo, vitam et miracula eiusdem Beati continente allatum, quam plurimis sigillis obsignatum, quod per multos

nie celuje. Ojciec Seweryn nieco obszerniej się rozwodzi o tej starej księdze w życiu ś. Jacka na str. 156 (są to własne jego uwagi) „Ex praecedentibus satis patuit et ex consequentibus facile perspicietur, his omnibus conditionibus [o jakich była pierw mowa] in promovenda Canonizatione istius gloriosi sancti satisfactum esse, nam *et liber vitae et sanctimoniae et miraculorum eius non solum in processu authentico descriptus, sed etiam originalis in pergameneo volumine a ducentis quinquaginta annis litteris antiquis exaratus, ubi praedicta et libro primo a nobis edito continentur, quae vitae sanctitatem et virtutum formam et miraculorum exuberantiam uberrime demonstrant, Romam per me est allatus et sacrosanctae sedi Apostolicae redditus*".

Otóż tą starą księgą, którą Seweryn Roksolańczyk w r. 1589 do Rzymu z Krakowa zabrał i którą tamże w czasie kanonizacyi jako najdawniejsze i szczególnie godne wiary świadectwo przyjęto i uznano — tą księgą mającą walor dokumentu autentycznego był nasz życiorys świątobliwego Jacka, napisany przez lektora Stanisława z Krakowa.

Twierdzenie to opiera się na niezbitych dowodach, jako to: 1) wydana poniżej biografia pióra lektora Stanisława jest opisem życia i cudów ś. Jacka, objaśnia jego *vitae sanctitatem et virtutum formam et miraculorum exuberantiam*; 2) co Seweryn w I, po części i w II księdze dzieła swego czytelnikowi przedkłada, jest tylko rozwleklejszym opisem treściwego opowiadania naszej vitae; 3) vita nasza napisaną została nie długo po r. 1350 a zatem — okrągło licząc — 250 lat przed rokiem 1590 (resp. 1594); 4) akta kongregacyi powołują się wyraźnie na stary żywot ś. Jacka, przez *Stanisława* skomponowany. I tak np. adwokat konsystorski Cynus Campanus w mowie wygłoszonej już na publicznym konsystorzu, a streszczającej wyniki procesów i obrad, odwołuje się wyraźnie na świadectwo traktatu Stanisława: „Idem operatus est, *ut patet in vita eiusdem Sancti per fratrem Stanislaum S. Theol. lectorem, fideliter scripta*[*], in unico filio alterius nobilis viduae" (Severinus, l. l. p. 365), albo nieco dalej (Severinus, p. 366): „Sed aliud stupendum simile miraculum, *quod antiquus liber scriptus Stanislai refert*". Najdobitniej wysłowił się atoli kardynał Gesualdus w relacyi, z której w ostatniej z powyższych uwag przytoczyliśmy już jeden ustęp, odnoszący się do *liber vetustissimus, vitam et miracula . . . . Beati continens.* Przy samym końcu relacyi te słowa znajdujemy: „Haec omnia, praeter publicam et constantem famam probatam per testes supra quadringentos, *probantur etiam per supradictum antiquissimum librum, ante CC annos a fratre Stanislao Cracoviensi ordinis Sancti Dominici conscriptum et in Thesauro Cracoviensis Ecclesiae diligentissime asservatum, cui tam dicti Auditores quam Congregatio adhibendam esse fidem censuerunt*; 5) Abraham Bzowski odwołuje się w swoich pracach na utwór Stanisława, a mianowicie: w *Propago D. Hyacinthi*

annos maxima cum diligentia in archivio Conventus Cracoviensis tamquam verum et fidele asservatum fuerat.

*) Druk Seweryna ma „scripto".

(Venetiis 1606) cytuje między źródłami *Ms. pro canonisatione S. Hyacinthi F. Stanislai Lectoris*[a], a w dziełku *Thaumaturgus Polonus* (Venetiis 1606) ogólnikowo *Frater Stanislaus Lector Cracoviensis.* Otóż ustępy w *Propago*, wyjęte według wyraźnego zapisku autora na marginesie z *Ms. pro canonisat. S. Hyac.*, zgadzają się z naszą *vita* i ztąd tylko pochodzić mogą. (Por. *Propago d. H.* str. 4, str. 16, str. 37 i inne z naszą vita); 6) w rękopisie naszym mieszczą się, jak widzieliśmy, późniejsze dopiski z końca XVI wieku, i to wprawdzie z lat poprzedzających bezpośrednio podróż Seweryna do Rzymu, dopiski uskutecznione mniej więcej współczesnie z wydarzeniami albo ręką samego Seweryna albo z jego polecenia.

W obec przytoczonych argumentów nie może ulegać zgoła żadnej wątpliwości, że właśnie publikowany na dalszych stronach życiorys ś. Jacka, jest owym najdawniejszym *liber*, który Seweryn Hebrejczyk w r. 1589 do Rzymu z sobą przywiózł i który tamże w tej epoce kanonizacyi *Jacka de Opole* miał znaczenie najwiarogodniejszego, najautentyczniejszego świadectwa. Wprawdzie Wiszniewski (h. l. p. t. II str. 155) wspomina o *dwóch* pracach Stanisława; jednej nadaje tytuł: Żywot ś. Jacka Odrowąża, a drugiej tytuł: O życiu i cudach ś. Hyacynta, lecz doniesienie jego jest bałamutne i zupełnie mylne, jak się to poniżej jeszcze wyraźniej pokaże. Wszyscy zresztą pisarze o jednym tylko wiedzą, a przynajmniej o jednym tylko napomykają utworze Stanisława, nazywając ten utwor albo bardziej ogólnikowo *vita s. Hyacinthi*, albo nieco szczegółowiej *de vita et miraculis s. Hyacinthi* — i to nietylko pisarze późniejsi, lecz i ci właśnie, którzy żyli w czasie kanonizacyi, albo niedługo po niej, jakoto Seweryn Hebrejczyk, Bzowski i inni. Echard (w *Bibliothea Praedicatorum*, I, 632, pod r. 1350) donosi również o jednem dziele: „Frater Stanislaus de Cracovia, sic a patria et professione nuncupatus, inter sodales Polonos medio circiter saeculo XIV claruit, *et librum scripsit de vita et miraculis s. Hyacinthi ordinis Praedicatorum*". W innym ustępie nazywa Echard ten utwór po prostu *Vita*. „Certe *Vitam illam* — są słowa jego — *qualis est et primigenio suo stylo nec minimum mutatum, typis committere necessarium esset, eo magis quod Sancti huius gesta prima et antiqua manu scripta non habemus hactenus*". Autor t. zw. *commentarius praevius* oddrukowanego w *Acta sanctorum* (Sierpień, t. III, str. 309 nast.) G(uilelmus) C(uper)[b], przytaczając podane zwyż słowa Echarda dorzuca z swej strony podobne życzenie: „Quamvis eodem desiderio tenear, tamen mihi nulla spes affulget obtinendi antiqua illa Acta, cum iam ab aliquot

[a]) Rozerwany ten tytuł na dwa wiersze, w ten sposób jak gdyby były dwa tytuły: M. S. pro canonizat. S. Hyacinthi || F. Stanislai Lectoris. Oznaczają te słowa jednakże tylko jedno dzieło (a tylko w druku je rozdzielono z nieuwagi drukarza), w przeciwnym bowiem razie byłby Bzowski położył nominativus F. Stanislaus Lector, tak jak napisał: Fabianus Bircovius, Martinus Cromerus, wymieniając tych pisarzów jako swoich świadków. Z tekstu zresztą o słuszności mego zapatrywania przekonać się można. [b]) Zob. Jocher, obraz bibl.-hist. str. 432, który podaje nazwisko; w *Acta* czytamy tylko G. C.

annis alias de s. Dominico et s. Hyacintho notitias a PP. Predicatoribus* frustra petierim". Publikacya życiorysu nie miała nastąpić jak dopiero obecnie, trzysta lat po kanonizacyi! Zresztą obiecywano sobie ogólnie, obiecywał sobie mianowicie właśnie co przytoczony autor wiele informacyi, wiele wyjaśnień kwestyi wątpliwych w tymże życiorysie, który jednak tym wysokim oczekiwaniom nie czyni zadość.

Zachodzi teraz pytanie, czy *codex Chisianus* jest właśnie tym egzemplarzem *vitae s. Iacchonis* przez Stanisława skreślonej, który Seweryn z sobą do Rzymu przywiózł. Na to pytanie stanowczej odpowiedzi dać nie jestem w stanie, z powodów, które się poniżej wyjaśnią. To wszakże uważam za pewne, sądząc po kopii Müllera, sporządzonej dla Bielowskiego, że *codex Chisianus* nie jest autografem Stanisława, albo dokładniej mówiąc: nie jest rzeczywistym archetypem w dosłownem tego słowa znaczeniu. Słuszności tego twierdzenia dowodzą właściwości przechowanego w tym kodeksie tekstu, luki i błędy, które tylko przez nieuwagę przepisywacza popełnione być mogły. Np. zaraz w drugim ustępie utworu, zatytułowanym *Interpretacio nominis* przy końcu brak kilku wyrazów i tekst jest zupełnie pobałamuconym. W ustępie *Quomodo beata uirgo aparuit (sic) sancto Iazechoni in oracione uigilanti* czytamy w *codex Chisianus: sibi a propriis;* jest to zepsute *sibi apparens* lub *sibi appropinquans.* Niekiedy brak wyrazów koniecznie potrzebnych, np. w ustępie *Quomodo sanctus Iasecho duos cecos germanos illuminauit* ku końcowi opuszczone jest *dixit* po wyrazach: *Qui pietate compaciens, profusis lacrimis accedens ad eos.* Niektóre luki zaznacza moja kopia, zostawiając małą przestrzeń wolną, raz z wyraźnym dopiskiem: *sic;* mam więc powód do mniemania, że wszystkie próżne miejsca znajdują się także i w *codex Chisianus.* Zamiast *qui eum sibi ab eterno previderat* podaje *codex Chisianus* (według mojej kopii) bez sensu: *qui est sibi ab eterno previderat* itp.

Nasuwa się mimo to przypuszczenie, że *codex Chisianus* jest właśnie tym egzemplarzem, *vetustissimus liber* zwanym, którym się w czasie kanonizacyi posługiwano, a nie drugim egzemplarzem tej samej *vita;* domysł zaś ten opiera się mianowicie na następnych okolicznościach i argumentach: 1) *codex Chisianus* zgadza się jak najzupełniej z opisem księgi przez Seweryna do Rzymu przywiezionej, który już powyżej z jego dzieła wyjęliśmy: składa się z kart pergaminowych i napisany jest w uncyałach XIV wieku, a zatem stosują się wybornie do niego słowa Seweryna o księdze w r. 1589 kongregacyi ritów przedłożonej, iż to był *liber litteris antiquis exaratus;* 2) *codex Chisianus* zawiera (bodaj czy nie własnoręczne) dodatki Seweryna z końca XVI wieku, a jest prawdopodobnem, że *liber vetustissimus*, że archetyp, a nie jego kopia, służył zakonnikom do zapisków, które zresztą — co jeszcze raz zaznaczyć winienem — Seweryn niemal dosłownie w swojem dziele powtarza; 3) na pierwszej karcie kodeksu poniżej tytułu I rozdziału: „prohemium in uitam sancti Iacchonis ordinis fratrum predicatorum" mieści się dopisek: „*liber Conuentus Cracoviensis s. Trinitatis*"; 4) o rękopisie biblioteki Chigi przypuszczać

*) Od których? od rzymskich? zob. poniżej.

można, że tylko do r. 1589 (mniej więcej) był przechowanym w bibliotece czyli raczej w archiwum albo w skarbcu konwentu krakowskiego, i że w roku 1594 już go tam niebyło; wnosić to można z tego, że nie znachodzimy w nim wzmianki o kanonizacyi i uroczystościach, które się z tej okazyi odbyły w Rzymie, a po jej dokonaniu w Krakowie, której to wzmianki O. Seweryn czy inny zakonnik krakowski nie byłby omieszkał uczynić. Innemi słowy: przypuszczać można, że *codex Chisianus* w r. 1589 przywieziony został do Rzymu, co, jak wiemy, stało się właśnie z owym *liber vetustissimus* Seweryna.

Przytem jednak uwzględnić należy inne momenta, które hypotezę powyższą mocno osłabiają.

Żaden pisarz nie mówi o zwrocie kodeksu, w procesie kanonizacyjnym używanego, do Krakowa. *Argumenta ex silentio* zbyt są jednak niepewne, aby na nich z reguły twierdzenia opierać można. Bądź jak bądź: *codex Chisianus*, w r. 1589, jak się zdaje, do Rzymu zabrany, pozostał tamże i po r. 1594 i znajduje się jeszcze aż do dnia dzisiejszego. Tymczasem u rozmaitych pisarzy piszących po kanonizacyi, począwszy od końca XVI wieku aż do ostatnich czasów, znajdujemy wiadomości o innych jeszcze rękopisach pracy Stanisława; jedni mniej wyraźnie, drudzy jasno i dobitnie zapewniają, — w w. XVII i XVIII i w naszym — że stary rękopis ś. Jacka znajduje się w skarbcu konwentu krakowskiego. Pomijając inne świadectwa, które poniżej przytoczę i rozbiorę, odwołuję się w tem miejscu tylko na świadectwo Janockiego. *Ianociana* III 47 czytamy: „Is (tj. Stanislaus Cracoviensis) opus singulare *de Vita et Miraculis s. Hyacinthi Ordinis Praedicatorum* composuit. *Cuius autographum Cracoviae, in Gazophylacio Templi Dominicani, a ss. Trinitate cognominati, religiosissime servatur*". (O innym rzekomym rękopisie rzymskim, a więc w ogóle o trzecim rękopisie por. poniżej).

Porównanie dzieła Seweryna mianowicie pierwszej księgi z tekstem życiorysu Stanisława naprowadza na domysł, że pisarz ten korzystał z lepszego i zupełniejszego aniżeli nasz *codex Chisianus* rękopisu; domysł ten stawiam w przypuszczeniu, że kopia, którą rozporządzam, pominąwszy drobne usterki, wiernem jest odbiciem rękopisu Chigi — że nie Müller, kopista Bielowskiego, lecz mnich XIV wieku, który skopiował *codex Chisianus*, popełnił owe błędy, które z pomocą dzieła Seweryna emendować możemy. I tak we wspomnianym już rozdziale: *Interpretacio nominis* rękopis Chigi (według mojej kopii) opuszcza kilkanaście wyrazów i psuje porządek zdania, które restytuować można według Seweryna; ten bowiem na str. 12 nast. rzecz całą rozprowadza obszerniej ale zupełnie poprawnie według dobrego pierwowzoru. (Por. poniżej tekst tego rozdziału i uwagę odnośną). W rozdziale *Quo modo sanctus Iasecho domicellum Uisslaum a morte suscitauit*, czytamy w tekscie cod. Chis.: „quod extrahentes cepit mater cum aliis dominabus et cum omni multitudine, que aderat, altis uocibus personare"; między extrahentes a cepit brak widocznie jakichś wyrazów. W rękopisie, z którego Seweryn korzystał, luki nie było, gdyż Seweryn pisze str. 44: „quod extrahentes ante pedes sancti locaverunt. Tunc maesta mater cum aliis feminis totaque multitudine praesenti..... altis coeperunt

deprecari vocibus". W następnym rozdziale Seweryn tak się wyraża: „Cuius desiderium pater *misericordiarum* Deus, qui *eum* sibi de aeterno *dignum famulum* praeviderat"; w rękopisie Chigi tak to zdanie ma wyglądać: „atque desiderium suum pater . . . . . qui est sibi ab eterno previderat". (W kopii Müllera między *pater* a *qui* znajduje się próżne miejsce). Inne przykłady znajdzie czytelnik w lekturze życiorysu.

Jakkolwiek atoli wypadnie porównanie dzieła Seweryna z tekstem Chizyańskim — w obec wiadomości o drugim starym rękopisie, „autografie" Janockiego, przechowanym w skarbcu klasztoru krakowskiego, nie pozostaje nam nic innego, jak chyba twierdzić 1) że utwór Stanisława już w XIV wieku tj. wkrótce po tem, jak go ułożył Stanisław, został skopiowany z archetypu, 2) że klasztor krakowski posiadał i przechowywał prawdopodobnie dwa przynajmniej rękopisy t. j. prócz rzekomego autografu Janockiego jednę przynajmniej kopią, a mianowicie nasz *codex Chisianus*, 3) że Seweryn przywiózł z sobą z Krakowa do Rzymu dwa rękopisy: *liber vestustissimus* i nasz *codex Chisianus*.

Przypuszczenia pod n. 1 i 2 wyrażone stosują się do wypadku wcale możliwego. Nicby w tém nie było dziwnego, gdyby się okazało prawdą, że konwent krakowski kazał współcześnie sporządzić kopią jednę albo i więcej życiorysu męża, którego pragnął gorąco i konwent i duchowieństwo i naród cały wynieść do godności i czci najwyższej, i że tę kopią razem przechowywał z archetypem. Mniej prawdopodobnem jest przypuszczenie trzecie. Jeżeli jednakowoż adwokat Cynus Campanus w wymienionej relacyi (u Seweryna str. 366 nast.) dokładnie podał źródło swej opowieści o zabraniu przez Jacka statuetki alabastrowej N. P. Maryi z ołtarza klasztoru kijowskiego — jako źródło tej opowieści podaje on wyraźnie: *liber scriptus Stanislai* — natenczas jasną jest rzeczą, że Cynus Campanus jako urzędnik kongregacyi, zajmującej się kanonizacyą ś. Jacka, inny, zupełniejszy miał rękopis dziełka Stanisławowego, aniżeli nasz *codex Chisianus*, gdyż w tymże rękopisie nie znajdujemy opowieści o tej figurze. Lecz łatwo być może, iż adwokat w cytowaniu źródła się pomylił; pisarze, którzy także z Stanisława i tylko z niego czerpali — jako to Leander i Hussovianus — o wydarzeniu tem milczą. (Zob. poniżej uwagi do odnośnego rozdziału).

W danych atoli warunkach pewnego zdania w kwestyi pochodzenia rękopisu Chigi i jego stosunku do kanonizacyjnego *liber vetustissimus* powziąć i wygłosić nie mogę. Stają temu na przeszkodzie najpierw ta okoliczność, że nie mam żadnych pozytywnych wiadomości, kiedy i jaką drogą dostał się nasz rękopis do biblioteki Chigi, powtóre to, że nie mam samego rękopisu Chizyańskiego pod ręką, lecz tylko kopią i to wprawdzie kopią niezbyt, jak już powiedziałem, skrupulatnie wykonaną, a dla tego z właściwości tekstu nie mogę wysnuwać tak śmiałych i pewnych wniosków, jakiebym mógł wysnuć, mając przed sobą sam rękopis. Najważniejszą atoli przeszkodą w tej mierze jest brak dokładnych wiadomości o innych rękopisach, w których według pobieżnych po części i okolicznościowych notatek życiorys ś. Jacka przez Stanisława ułożony również się mieści; notatki te są niestety tego

rodzaju, iż nie tylko o jakości ale nawet o egzystencyi tychże dwóch kodeksów sądu pewnego wydać nie jestem w stanie.

I tak zgoła wątpliwą jest egzystencya drugiego rzymskiego kodeksu, o którym podał wiadomość licencyat ś. Teologii, ks. Augustyn Świentek, proboszcz na Górnym Szląsku w rozprawce zamieszczonej w Szląskiem czasopismie *Zeitschrift des Vereins f. Gesch. u. Alterth. Schlesiens*, t. XV str. 501 nast. p. t.: *Beiträge zur Biographie des oberschlesischen Heiligen Hyacinth.* W tych *Beiträge* nie znajduję — odliczywszy krótki zapisek o wsi Kamieniu pod Opolem, miejscu urodzenia ś. Jacka — nic nowego ani zajmującego prócz właśnie doniesienia o drugim kodeksie życiorysu Stanisławowego w Rzymie. Ks. Świentek pisze (str. 504): „In der Dominikanerbibliothek zu Rom lagen mir an Lebensbeschreibungen unseres Heiligen vor: 1) Die von Stanislaus von Krakau aus dem 14 Jahrhundert, welche bei den Canonisationsakten liegt. 2) Leander . . . . 3) Severinus . . .“ Przeczytawszy to zdanie, zdziwiłem się najpierw zestawieniu źródła pierwotnego a jeszcze niedrukowanego — jakim jest traktat Stanisława — z dziełem drukowanem i tak rozpowszechnionem, jak dzieło Seweryna; następnie zajrzałem do moich notatek, skreślonyh przed dwoma laty, kiedy sam osobiście katalog tejże biblioteki dominikańskiej, t. zw. *Casanatensis* przy sławnym kościele *s. Maria sopra Minerwa* wertowałem. W notatkach moich nie znalazłem wzmianki o jakiejbądź *vita s. Hyacinthi;* pamiętam zresztą dobrze, iż w katalogu *vita* taka nie jest wypisaną. Także i Przezdziecki nie wymienia we wiadomości bibliograficznej żadnej *vita* ś. Jacka u Dominikanów rzymskich. Nie wspomina jej również G. Z., autor artykułu p. t. Pamiątki Polskie w Rzymie (Bibl. Warsz. 1858, t. I str. 505 nast.), chociaż na samym zaraz początku tego zbiorku o ś. Jacku i rzeczach przypominających go w Rzymie traktuje— nie wspomina żaden inny autor historyczny lub bibliograf. Pomimo to poprosiłem Dr. Mau'a, aby ponownie stan rzeczy zbadał. Zakonnicy oświadczyli tedy Dr. Mau'owi, że biblioteka żadnej *vita s. Iacchonis* nie posiada. Dr. Mau przejrzał również katalog i w katalogu żadnego życiorysu ś. Jacka nie odszukał. Aktów kanonizacyjnych również biblioteka *Casanatensis* nie posiada; znajdują się one w archiwum kongregacyi *dei riti*, gdzie przystęp do nich nie jest łatwy. Wobec tych dokładnych pozytywnych wiadomości twierdzenie ks. Świentka jest dla mnie zgoła niezrozumiałem.

Inny rękopis naszego życiorysu ma się znajdować w zbiorach (w skarbcu) klasztoru Dominikanów przy kościele ś. Trójcy w Krakowie. Była już mowa o nim powyżej, gdzie przytoczyłem dosłownie wyraźne o tym rękopisie świadectwo Janockiego; według tego świadectwa znajdował się w klasztorze krakowskim autograf Stanisława. Dawniejsi natomiast pisarze nie wyrażają się z pożądaną ścisłością i jasnością. Seweryn milczy o tem, czy po kanonizacyi zabrał ów *liber vetustissimus* z sobą napowrót do Krakowa. Znane nam już świadectwo Echarda jest ogólnikowe. Tak samo rzecz się ma z słowami G(uilelma) C(upera) w *Acta sanctorum* l. l.: „nulla mihi spes affulget obtinendi antiqua illa Acta, cum iam ab aliquot annis alias de s. Dominico et s. Hyacintho notitias a PP. Praedicatoribus frustra petierim“; nie dowiadujemy się niestety z słów tychże, w którym klasztorze — wprawdzie bezskutecznie — autor dopominał się pracy Stanisława. Ruszel w dziele

Tryumph na dzień chwalebny Jacka świętego itd. (Wilno 1641) wypisuje ze źródeł dawniejszych imię Stanisława jako inkwizytora, lecz ani dzieła jego ani jego rękopisu krakowskiego nie wspomina. Inny Ojciec z zakonu ś. Dominika, Sieykowski wydał dzieło p. t.: *Świątnica Pańska, to jest kościół Boga w Troycy SS. jedynego z klasztorem W.W. OO. Dominikanów w Krakowie* itd. (Kraków 1743); opisując w tej książce kościół i klasztor krakowski, wymienia Stanisława jako inkwizytora, lecz o przechowanym w skarbcu autografie ani słowem nie wspomina. Dzieła Malvendy i Altamury, które według świadectwa G. C. w *Acta sanctorum* podobno nazwisko Stanisława przytaczają, nie były mi przystępne.

Z nowszych prócz Janockiego pisze o autografie życiorysu Wiszniewski. Otóż dosłowny wypisek z odnośnego ustępu jego historyi lit. polskiej (II 155): „Stanisław z Krakowa zakonu Dominikanów krakowskich żył około połowy XIV wieku; napisał: Żywot ś. Jacka Odrowąża i inną książkę O życiu i cudach ś. Hyacynta. Autograf tego życia, które w Rzymie w czasie kanonizacyi tego świętego jako najdawniejsze i godne wiary świadectwo przyjęto, zachowany jest w skarbcu OO. Dominikanów w Krakowie". Do tych słów dodaje Wiszniewski poniżej tekstu dwie uwagi, a mianowicie do pierwszego tytułu dołącza uwagę tę: „Ten żywot ś. Jacka wspomniany jest w dziejach śś. Pańskich Bolandystów pod dnia 3 Sierpnia, ale dotąd wydany nie był. Fabric. Bibl. Latina med. et inf. aetat. VI 201". Do ostatnich zaś wyrazów przytoczonego ustępu dorzucił W. uwagę odnoszącą się widocznie do drugiego rzekomego utworu O. Stanisława: „Severinus Lubomlius: de vita et miraculis S. H. R. 1594 in 8°. Janociana vol. III p. 47. Quétif i Echard w Bibl. Domin. I p. 632. Miał to dzieło wydrukować Załuski w Synodicon Poloniae orthodoxae".

Wiszniewski zbyt nieoględnie skreślił i ustęp cały i obie uwagi. Bolandyści nie znali życiorysu Stanisława, lecz powtarzają uwagi Echarda; Echard również go nie czytał, lecz przytacza odnośne wzmianki z aktów kanonizacyi i nazywa utwór raz, jakeśmy to widzieli, *de vita et miraculis s. Hyacinthi*, innym razem po prostu *vita*. O tej samej biografii mówi Janocki na przytoczonem miejscu, o jednym i tym samym i tylko o jednym żywocie mówi Seweryn.

To jednakże z niejasnéj nawet wzmianki Wiszniewskiego wnosić wolno, że, kiedy tenże pisał historyą literatury polskiej, konwent krakowski przechowywał w skarbcu żywot przez Stanisława napisany. Tom drugi wspomnianego dzieła pojawił się w r. 1840. W dwadzieścia lat później, w r. 1860, Dominikanin, x. Sadok Barącz w wspomnianym już Rysie dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce, II 259, przypisując Stanisławowi jednę pracę, żywot ś. Jacka, dodaje następne słowa, które nowy wywołują zamęt: „Autograf tego życia, które w Rzymie w czasie kanonizacyi tego świętego, jako najdawniejsze i godne wiary świadectwo przyjęto, zachowany *był* w skarbcu OO. Dominikanów w Krakowie", i dołącza do nich uwagę: „Wiszniewski .... powiada, że Stanisław z Krakowa napisał inną książkę o życiu i cudach św. Jacka. Żywot ś. Jacka znajduje się *także* w Rzymie w bibliotece Chižych na pergaminie pisany, którego kopią posiada p. August Bielowski". Przedstawienie x. Barącza nie zaleca się również jasnością; widoczną atoli

jest rzeczą, że Barącz nie dowierzał Wiszniewskiego doniesieniu o drugim żywocie Jacka przez Stanisława skomponowanym, że nie poczytywał rękopisu Chiżyańskiego za autograf Stanisława, że jednakowoż nad stosunkiem tegoż rękopisu do autografu i nad jego pochodzeniem wcale się nie zastanawiał (por. także uwagi Barącza w t. I str. 67 nast.), że osławionego autografu krakowskiego nie widział, że wreszcie o jego istnieniu w Krakowie mówi jako o rzeczy minionej. Kiedyż zatem znikł autograf krakowski? Dudik w opisie archiwum dominikańskiego krakowskiego żywota Stanisława nie wspomina. Do r. 1840 znajdował się on według Janockiego i Wiszniewskiego w skarbcu klasztoru krakowskiego — czy zatem może spłonął w pożarze klasztoru w r. 1850?

Tyle się nasuwa wątpliwości, wyjaśnićby je mogła tylko łaskawa informacya zarządu klasztoru krakowskiego, a tej się niestety doprosić nie można.

W Styczniu r. b. udałem się z prośbą do x. prof. Dr. Chotkowskiego, iżby zechciał się dowiedzieć i uwiadomić mię o materyałach w bibliotece i w archiwum klasztoru krakowskiego przechowanych, a ś. Jacka się tyczących. X. Chotkowski porozumiawszy się z przeorem klasztoru, padre Pavoni, przyrzekł mi wczesną wiadomość ze strony x. Przeora, a w końcu listu swego zamieścił bardzo ciekawe doniesienie, które aczkolwiek w liście prywatnym zamieszczone, dla swej wagi jednakże dosłownie przytoczyć sobie pozwalam; według tego doniesienia O. Pavoni mówił x. Chotkowskiemu, że w klasztorze „znajdują się dwaj łacińscy pisarze P. Severinus dominikanin, który sprawę kanonizacyi traktował i *Pater Stanislaus de Cracovia*“. Uradowany tą wieścią, z niecierpliwością oczekiwałem bliższej wiadomości. Ale żaden z przyjaciół krakowskich, do których w tej sprawie o pomoc się udawałem, dokładniejszej informacyi udzielić mi nie potrafił. Zwracali się oni w imieniu mojem z prośbą do x. przeora, iżby żywot Stanisława, o którym O. Pawoni w obec znajomych moich wspominał, i inne dawne zapiski odnoszące się do ś. Jacka, a w archiwum lub w skarbcu krakowskim przechowane, zechciał nadesłać do tutejszej biblioteki Ossolińskich, gdzie wyłącznie korzystać z nich się zobowiązałem — a jeżeli to nie jest możliwem, iżby któremu z uproszonych uczonych krakowskich zezwolił na miejscu w Krakowie rękopis Stanisława opisać i skopiować częściowo lub całkowicie, gdyby się okazała tego potrzeba, oraz przejrzeć inne zapiski. O. Pawoni robił nadzieję i przyrzekał a zarazem odwlekał; rezultat moich zabiegów czteromiesięcznych był ten, iż nic nie otrzymałem i niczego się nie dowiedziałem. Nareszcie w końcu Kwietnia wystósowałem grzeczną prośbę już w prost do Przew. O. Pavoniego, na co pod dn. 24 Kwietnia otrzymałem od bibliotekarza konwentu x. Józefa Wala z polecenia O. Przeora lakoniczną odpowiedź, „że żądany manuskrypt obecnie wcale w bibliotece naszej (tj. klaszt. krak.) się nie znajduje“.

Obszernie a zgodnie z prawdą opisałem przebieg całej sprawy; sprawozdanie to uchroni mię, jak się spodziewam, od zarzutu, iż nie spełniłem mojego obowiązku. Uczyniłem co tylko było w mej mocy; niemogąc jechać osobiście do Krakowa, petycjonowałem przez uprzejmych pośredników, prosiłem listownie. Nie moja zatem wina, jeżeli egzystencya krakowskiego autografu Stanisława pozostała jeszcze

nadal zagadką dla świata naukowego, a określone powyżej wątpliwości nie zostały wyjaśnione.

Mając tedy tylko wspomnianą kopią kodeksu Chiżyańskiego pod ręką, miałem jako wydawca zadanie dość ciasne a niezbyt ponętne, zwłaszcza że tekst kopii nie jest poczytnym i różne nastręcza trudności i wątpliwości. Ze zadania tego usiłowałem się wywiązać, postępując jak najoględniej; emendowałem tylko tam, gdzie tego konieczna zachodziła potrzeba. — Niejaką pomocą w naprawie tekstu było dla mnie — jak to już powyżej nadmieniłem — dzieło Seweryna, oprócz tego, lecz jeszcze w mniejszym stopniu, żywot wyjęty z piątej księgi Alberta Leandra *de viris illustribus ordinis praedicatorum*, Mikołaja Hussovianusa poemat *de vita et gestis divi Hyacinthi* (Kraków 1525 u Hieron. Vietora)*, trzy dziełka Bzoviusa, a mianowicie oprócz wymienionych już *Propago D. H.* i *Thaumaturgus Polonus* także *Sertum gloriae S. H. Pol.* (Venetiis 1598) i niektóre inne dzieła historyczne.

Z tychże autorów Bzowski i Seweryn, jak już nadmieniono, powołują się wyraźnie na traktat Stanisława; Seweryn zwłaszcza przyznaje się, że pracę jego przerobił w księdze I swojego dzieła. Ale także Leander i Hussovianus korzystali, jak się zdaje, z żywota Stanisława Krakowczyka. W biografii Leandrowej napotykamy ten sam układ i porządek rzeczy, te same doniesienia i też same błędy, co w traktacie Stanisława; zgodność jest miejscami dosłowną, miejscami zaś opowieść Leandra jest zwięzlejszą lub też przeciwnie bardziej rozwlekłą, a w ogóle bardziej wygładzoną, więcej retoryczną. Gdybyśmy nie przypuszczali, że Leander czerpał z pracy Stanisława, musielibyśmy mniemać, że obaj czerpali z jednego i tego samego źródła t. j. z aktów lub kronik klasztornych, a mniemanie to nie jest nieprawdopodobnem. Bo skądże — pytam — Leander, którego dzieło ukazało się drukiem w Bononii w roku 1517, posiadać miał traktat Stanisława, do Rzymu przywieziony dopiero w r. 1589? Czy może Dominikanie krakowscy przysłali dziełko Stanisława do innych klasztorów dominikańskich, mianowicie do Włoch, jeszcze w w. XV, chcąc tym sposobem przygotować grunt do kanonizacyi ś. Jacka? Nie godzi się pominąć milczeniem, że Jacek zażywał już przed kanonizacyą takiej sławy w odległych od Polski krajach, że jeszcze przed kanonizacyą pojawiły się liczne życiorysy jego w języku hiszpańskim, włoskim i innych. (Zob. Seweryn, str. 4). Kwestya źródeł, z których czerpał Leander w żywocie ś. Jacka Opolczyka, zajmowała już Seweryna. „Albertus Leander Bononiensis — pisze Seweryn w przedmowie str. 3 — qui Anno Domini 1517 lib. de Viris illustribus edito, magnam et longam et de vita et miraculis Beati Hyacinthi fol. 189 texuit historiam, quam (ut reor) non aliunde quam ex Processu sub Clemente Septimo Pontifice Maximo traxit, ob cuius authoritatem sedisque Apostolicae Maiestatem, quae eo usque facta sunt, fidem habere maerentur". Niedorzeczność tej hypotezy Seweryna zauważył już G. C. w *Acta sanctorum*. Klemens VII nie siedział jeszcze na tronie papieskim, kiedy Leander dzieło swoje ogłosił; od r. 1513 aż do

*) Używałem łaskawie wypożyczonego mi egzemplarza biblioteki jagiellońskiej.

r. 1522 siedział na stolicy Piotrowej papież Leon X. Według dokumentów zebranych przez samegoż Seweryna podjął, jakeśmy to widzieli, sprawę kanonizacyi król Zygmunt I dopiero w r. 1518, a zatem w rok po publikacyi dzieła Leandrowego, a akta procesu dopiero w r. 1526 do Rzymu posłane zostały [zob. powyżej]. Dziwić nas też może, że Seweryn nie spostrzegł bliskiego pokrewieństwa biografii Leandra z biografią Stanisława w treści i we formie; jest ono tak podpadającem, że zgoła dowodzić go nie potrzeba; proste zestawienie tekstu Leandra z tekstem Stanisława każdego czytelnika przekona. Mniej wybitnem jest pokrewieństwo między poematem Hussovianusa a traktatem Stanisława; poeta nie mógł się krępować i swobodniej się porusza. Jednakże w toku opowieści, w układzie i następstwie wydarzeń życia i cudów ś. Jacka, w sposobie przedstawienia rzeczy, a miejscami nawet w budowie zdań i wyborze wyrazów prace Hussovianusa i Stanisława bardzo się do siebie zbliżają. Na niektóre podobieństwa wskażę w uwagach poniżej tekstu życiorysu zamieszczonych.

Szczegółowy zaś rozbiór właściwego stosunku tych biografii dawniejszych (aż do roku kanonizacyi i publikacyi dzieła Sewerynowego) i późniejszych, i wiadomości zawartych u historyków właściwych oraz wyjaśnienie ich rzeczywistej lub prawdopodobnej zawisłości od traktatu Stanisława nie nadają się do niniejszego wstępu i nie są mojem zadaniem. Wywód powyższy miał przedewszystkiem zaznaczyć, czemu i o ile z dawnych biografii w restytucyi tekstu Stanisława korzystać możemy i winniśmy. W wyjaśnieniach rzeczowych odwołamy się naturalnie i do innych źródeł, a nie tylko do tych, które już przytoczyliśmy.

Natomiast musimy poświęcić kilka uwag samemu życiorysowi Stanisława — określić pokrótce charakter tej pracy, wartość jéj historyczną i literacką, źródła, kompozycyą i sposób przedstawienia rzeczy. Najlepiej powiązać to z szkicem życia naszego pisarza. Wszystko to razem stanowić będzie ostatni rozdział naszego wstępu.

Stanisław był rodem prawdopodobnie z Krakowa, gdyż powszechnie do imienia dodają mu epitet *de Cracovia*, *Cracoviensis*, po polsku: Krakowczyk; on sam nazywa siebie w życiorysie Jacka, w wstępie: *Stanislaus lector Cracouiensis.* Data jego urodzenia nie jest mi znaną; nie wspomina jej żaden z pisarzów, których czytałem. Według świadectwa Fontany (*Monum. Dominic.* II 231, cytow. także u Barącza I 159 uw. 188) umarł Stanisław około r. 1365 wiekiem zniszczony: *confectus senio pace quievit circa an. 1365.* Ztąd wnosić można, że się urodził prawdopodobnie jeszcze w w. XIII, między r. 1290 a 1300, co najwyżej na samym początku wieku XIV.

Z pochodzenia swego Stanisław szczycić się nie mógł: był on synem nieprawego łoża i to wprawdzie synem księdza. Dowiadujemy się tego z autentycznego dokumentu, na który nikt dotychczas uwagi nie zwrócił; wiadomość o nim zawdzięczam koledze Wojciechowskiemu. Jestto breve papieża Klemensa VI do Stanisława, de d. 21 Kwietnia 1343 r., oddrukowane w Theinera *Vet. Monum. Pol.*

et Lithuaniae t. I str. 457. Podajemy je w dosłownem brzmieniu jako ważne świadectwo z życia Stanisława: „Clemens episcopus etc. Dilecto filio Stanislao de Cracovia ordinis fratrum predicatorum, Penitenciario nostro, salutem etc. Apostolice sedis circumspecta benignitas personas morum venustate conspicuas, quibus talenta scientie ad erudiendum gregem dominicum dominus ministravit, consuevit prerogativa favoris attollere, et circa eas interdum iuris rigorem per dispensationis gratiam mitigare. Hinc est, quod nos personam tuam, quam gratiarum largitor omnium dote scientie, maturitate morum et aliis multiplicibus virtutum meritis insignivit, volentes prosequi gratiose, tuis supplicationibus inclinati tecum, qui defectum in natalibus pateris, de presbitero genitus et soluta, ut in Episcopum licite promoveri valeas et assumi, defectu huiusmodi ac generalis concilii et quibuslibet aliis constitutionibus contrariis nequaquam obstantibus, auctoritate apostolica dispensamus. Nulli ergo etc. nostre dispensationis infringere etc. Datum Avinione XI Kal. Maii. Pontificatus nostri Anno Primo". Matematycznego dowodu przeprowadzić nie jestem w stanie, że to właśnie naszemu Stanisławowi udzieloną została dyspensa *ab irregularitate;* wiele jednak za tem przemawia, iż nie inny Stanisław, lecz właśnie nasz autor otrzymał wymienioną dyspensę.

Pisarze zakonu dominikańskiego wspominają w połowie wieku XIV Stanisława z Krakowa, który dzięki swym zdolnościom i swej gorliwości dostąpił najwyższych godności w prowincyi polskiej zakonu. Stanisława z Krakowa, ś. teologii magistra (lub doktora) wymieniają wszyscy bez wyjątku jako prowincyała Polski; piastował on tę godność około r. 1350 po Przybysławie a przed Piotrem Comessa Wrocławczykiem. Według Fontany jeździł Stanisław jako prowincyał w r. 1349 na kapitułę jeneralną do Barcynony, gdzie Jan Morlandinus jenerałem został ogłoszonym. Wkrótce potem mianowany został Stanisław inkwizytorem — Bzowski donosi: w r. 1350, Fontana: w r. 1351 — i z bohaterskim zapałem i odwagą apostolską zabrał się do walki z kacerstwem, bezbożnością i rozpustą, które silne były zapuściły korzenie w Polsce. Wymową i pismem — opowiada Fontana — wykazywał heretykom przewrotność ich zasad i zamysłów; a z serc ich usiłował wyrwać niegodziwość. Jednych nauką i łagodnością nakłaniał do pokuty i lepszego żywota, drugich uporczywie stojących przy herezyi, publicznie palić kazał na postrach dla innych. Pałali więc nienawiścią srogą ku niemu przeciwnicy i nieraz zgubić go chcieli, lecz z łaski Opatrzności uszedł zawsze cało przed srogością nieprzyjaciół. Papieże ofiarowali mu infułę biskupią w uznaniu gorliwości i zasług, lecz ununął się od nagrody i pozostał w zakonie, w którym żywot zakończył około roku 1365*. Otóż niezawodnie temu Stanisławowi udzielił Klemens VI dyspensę ab irregularitate i przyznał mu prawo zajęcia jakiej stolicy biskupiej;

---

*) Oprócz innych autorów por. mianowicie wykazy prowincyałów u Seweryna str. 62, wykazy prowincyałów, inkwizytorów i penitencyarzy u Bzowskiego, *propago d. H.* str. 58 69, 75, 87 — a przedewszystkiem Fontana, *Mon. Dom.* str. 218, str. 220 nast. i 231.

brewe Klemensa zgadza się z tem najlepiej, co donosi Fontana o ofiarowanych Stanisławowi infułach[a]. Żaden wprawdzie z pisarzów nie przyznaje Stanisławowi godności czy tytułu penitencyarza papieskiego, t. j. nie wspomina o tej godności; milczenie jednakże, zwłaszcza w tym wypadku nie może mieć waloru negatywnego dowodu[b].

Autor zaś żywota ś. Jacka nie mówi o swych urzędach i godnościach, nazywa siebie w r. 1352 lektorem, co oznacza właściwie tylko stopień naukowy, a oraz zajęcie nauczycielskie.

Mimo to nie wahali się pisarze nowocześni uznać identyczność Stanisława pisarza z Stanisławem prowincyałem i inkwizytorem, a jeżeli to jest rzeczą słuszną, natenczas i penitencyarza papieskiego upatrywać w nim musimy.

Nie wydaje się też zgoła prawdopodobnem, iżby w jednym i tym samym czasie w klasztorze krakowskim dwóch było OO. Stanisławów, obaj zwani w równy sposób: *Cracoviensis, de Cracovia* itp. Autor żywota nie mógł być podrzędną osobistością w klasztorze krakowskim. Kto w owych czasach taki traktat skreślić potrafił, traktat ceniony jeszcze w końcu w. XVI jako utwór pierwszorzędnej wartości, ten przewyższał innych wykształceniem i zdolnościami, temu nie szczędzono uznania i pochwał, dla tego stały otworem wysokie godności. Skoro zaś źródła nasze jednozgodnie o jednym tylko wspominają Stanisławie, mężu wybitniejszym, prowincyale i inkwizytorze, dzielnym szermierzu w walce z heretykami, wymownym kaznodzieji i uczonym pisarzu — natenczas chyba tylko temu Stanisławowi biografią ś. Jacka przysądzić możemy.

Natomiast zgoła jest niepewnem, czy do tegoż samego Stanisława — inkwizytora i pisarza — odnieść należy świadectwo dokumentu, który z trzeciego szczyrzyckiego kopijarza wydał Piekosiński w *kodeksie dypl. małopol.* pod n. 212

Na tej stronnicy czytamy: „P. mag. Stanislaus Cracovien. hoc tempore in Polonia generalis inquisitor zelo promovendae catholicae fidei atque virtutibus praefulgens, Dominicanam religionem plurimum illustravit, fecundo ore eruditoque calamo haereticorum huius temporis vesanias ac deliramenta perpetuo insectando eorumque conventicula destruendo; quare ad mortem non semel ab eisdem quaesitus, divina protegente gratia, illaesus servatus est". — Streścił te miejsca już Barącz I 155 nast. 159, II 259.

[a]) Fontana nie wyraża się dość dokładnie: „propter quae Pontificis max. Urbani V nec non et successorum gratiam promeruit, oblatis etiam infulis sacris recusatis". Urban V siedział na stolicy Piotrowej 1362—1370; jeżeli więc Stanisław umarł 1365, Fontana powinien był powiedzieć: Clementis VI (1342—1352) et successorum, lub Urbani V et praedecessorum lub t. p. [b]) Bzowski wymienia towarzysza Stanisława, Piotra magistra krakowskiego i Wacława magistra wrocławskiego między penitencyarzami papieża Klemensa VI.

(*Monum. med. aevi hist.* III 252 nast.). Jest to transumpt wydany w r. 1340 pod pieczęcią Jarosława archidyakona krakowskiego, konserwatora praw i przywilejów zakonu Cystersów na królestwo Polskie, a zawierający kopią oryginalnego przywileju biskupa krakowskiego Wisława (zob. Piekosiński, l. l. nr. 16, str. 22 nast.). Między świadkami stwierdzającymi w Krakowie *in choro fratrum predicatorum* w d. 27 Listopada 1340 dokładność odpisu owego przywileju Wisława i ważność transumptu, spotykamy także Stanisława, przeora sandomirskiego klasztoru OO. Dominikanów („presentibus . . . et religiosis viris fratribus Bozegio Cracouiensis, Petro Poznaniensis et Stanislao Sandomiriensis conuentuum prioribus ordinis fratrum predicatorum").

Cel i źródła swojej pracy określa Stanisław w przedmowie w słowach następnych: „De qua luce, videlicet sancto Jacchone, ego frater Stanizlaus, lector Cracoviensis, minimus fratrum predicatorum, ad honorem trini et unius Dei, qui cunctos sanctos condidit atque inenarrabili luce decoravit, et ad hedificacionem populi ea, quae in scriptis reperi et ex relacione patrum fide dignorum, qui a suis antecessoribus, qui facialiter sanctum Iacchonem noverunt et cum eo conuersati fuerunt, [audiverant], intellexi, breviter humili stilo perstringere curaui". Według tych słów czerpał Stanisław 1) z pism, 2) z ustnych opowieści OO. Dominikanów, którzy to co opowiadali, wiedzieli od swoich poprzedników i to wprawdzie od takich, którzy osobiście znali ś. Jacka. Na te ustne relacye w żadnem już zresztą miejscu Stanisław się nie powołuje, *scripta* zaś pobieżnie dwa razy jeszcze wspomina, najpierw w opisie cudu z r. 1222, który według Stanisława już trzej towarzysze Jacka w podróży po Mazowszu: Floryan, Godyn i Benedykt, „narraverunt et scripserunt", następnie w ustępie o wypędzeniu djabła: „Ab hoc anno Domini videlicet MCC nonagesimo non inueni aliqua in scripto miracula de sancto Iaczchone et hoc fecit tunc fratrum uiuentium negligentia, que est fomentum et nutrix obliuionis, usque ad annum ab incarnacione Domini millesimum CCCXXIX". Jeżeli wolno ściśle i dokładnie interpretować słowa Stanisława natenczas możemy z przytoczonego zdania wnosić, że Stanisław korzystał szczególnie z jednej dawniejszej księgi, z jakiejś kroniki klasztoru krakowskiego albo prawdopodobniej z jakiegoś *liber miraculorum*. Takiż *liber miraculorum* cytuje Seweryn*), w tej samej opowieści o wypędzeniu djabła (str. 113): „Sed hoc maxime notandum, quod *in libro miraculorum* s. Hyacinthi post expulsionem Daemonis adiectum est. Ab hoc, inquit, anno 1290 non reperiuntur aliqua scripta miracula de s. Hyacintho usque ad annum 1329 propter negligentiam, quae est fomentum et nutrix obliuionis". Być może, że i Stanisław i Seweryn korzystali z jednego

*) Seweryn dodaje: „licet Nicolaus de Zmina (ma być Żnina) quondam Cracouiensis per 20 annos predicator 200 miracula tempore suae praedicationis fuisse facta et publicata, in libro miraculorum s. Hyacinthi testetur, non tamen scripta. Similiter Stanislaus de Paulouo tempore suae praedicationis plus quam centum miracula publicata, non

i tego samego wspólnego źródła, z *liber miraculorum* — lecz uwzględniając to, co powyżej wyłuszczyłem o stosunku Seweryna do Stanisława, uznamy przypuszczenie za prawdopodobniejsze, iż Seweryn nie inną księgę, lecz nasz traktat Stanisława nazwał *liber miraculorum*, co jest znaczącem.

Bądź jak bądź, rzecz niezbicie pewna, że Stanisław miał pod ręką jakiś dawny spis cudów.

Z przytoczonych powyżej słów VIII rozdziału przypuszczaćby można, że spis ten rozpoczęty został jeszcze za życia Jacka, co jednak nie jest prawdopodobnem (zob. poniżej). W każdym razie spis ten powstał wcześnie, około r. 1289 był już skończony, a egzystencya jego świadczy, że myśl o kanonizacyi Jacka wcześnie w Krakowie kiełkować poczęła, bezpośrednio, zdaje się, po śmierci Jacka i że mianowicie około r. 1290 sprawa ta zaprzątała umysły OO. Dominikanów krakowskich. Seweryn datuje wyraźnie rozpoczęcie starań o kanonizacyą Jacka od roku jego śmierci, kiedy twierdzi (str. 113), że zarazy, wojny, śmierci królów i papieży były przyczyną tego, iż przez 333 lat nie zdołano celu osiągnąć, chociaż pięć razy czyniono zabiegi i usiłowania. W wspomnianym rozdziale o wypędzeniu djabła opowiada Stanisław według swojego źródła, że djabeł siedzący w opętanej niewiaście, która z Cieszyna w r. 1289 przybyła do grobu Jacka, odpowiedział na pytanie, czy i kiedy O. Jacek zostanie kanonizowanym, że nastąpi to niewątpliwie, lecz kiedy nie jest mu wiadomem; z opowiadania tego przegląda zamiar spowodowania kanonizacyi w tym czasie, jak to już Zeisberg na cyt. m. str. 91 zauważył. Zaświadcza toż samo i ta okoliczność, że właśnie pod rubryką lat 1289—90 nagromadzona jest znaczna stosunkowo ilość cudów. Opis tych właśnie cudów jeszcze u Stanisława jest żywym, co wskazuje, że w oryginale jego (t. j. w *liber miraculorum*) opowiadanie było mniej więcej współcześnie z wydarzeniem nakreślone. Por. np. początek rozdziału *De curacione maximi doloris cordis:* Domina Pribislaua . . . . . incidit in grauissimam acutam [febrim] et cum a medicis desperaretur de vita eius, recordata est uiri sancti Iaczchonis, *per quem Deus mira operatur in Cracovia et in omnibus finibus Polonie*—; każdy czytelnik przyzna, że ostatnie słowa nie mogły wypłynąć z pod pióra Stanisława, wyliczającego mnóstwo cudów za życia i po śmierci Jacka, jeden po drugim, lecz tylko wyjść mogły z pod pióra autora,

---

tamen scripturae mandata coram commissariis Sedis Apostolicae medio corporali iuramento confirmet". Dodatek ten Seweryna nie zgadza się właściwie ze zdaniem poprzedniem, a mianowicie *licet* nie ma sensu. Mikołaj ze Żnina żył w końcu w. XV i na początku w. XVI, mniej więcej współcześnie z nim Stanisław z Pawłowa; obaj byli inkwizytorami; ten w r. 1499, tamten w r. 1508; cfr. Bzovius, Propago d. II. str. 70. — Seweryn odwołuje się na zapisek Mikołaja ze Żnina w *liber miraculorum;* być może że między *notae*, których Müller z *cod. Chis.* nie skopiował, zapisek ten właśnie się znajduje.

piszącego pod wrażeniem właśnie co zaszłego wypadku. Chronologiczne wreszcie zestawienie cudów oraz podanie świadków przy każdym cudownem wydarzeniu, które za wstawieniem się ś. Jacka nastąpić miało, stwierdzają to również, iż *liber miraculorum* ze względu na kanonizacyą sporządzony został.

Rozpatrując te świadectwa, a mianowicie porównując nazwiska i godności (jeżeli są wymienione) osób z dokumentami, których prawdziwość nie podlega zgoła żadnej wątpliwości, dochodzimy do bardzo niekorzystnego wyobrażenia o tym *liber miraculorum*. Kontrola jest dla nas bardzo utrudnioną, nie tylko przez to iż nie posiadamy znacznej stosunkowo liczby dokumentów krakowskich z pierwszej a nawet i z drugiej połowy wieku XIII, lecz w wyższym jeszcze stopniu przez właściwy autorowi spisu, a rozpowszechniony w onych czasach sposób powoływania się na świadków, wymienieniem prostego ich imienia, częstokroć bez dodatku, skąd pochodzą, czem są itp. O ile jednak kontrolę przeprowadzić jesteśmy w stanie, obniża ona, jeżeli nie niszczy całkiem wiarogodność wspomnianych świadectw.

Np. w pierwszym zaraz cudzie z roku 1221 wymienieni są jako świadkowie, którzy własnemi oczami cud widzieli, *domnus Prandotha decanus ecclesie cathedralis* i *dnus. Zegotha pincerna;* lecz pierwszy nie był nigdy dziekanem a *pincerna Cracou.* był w onych czasach Stresco; Zegotha pincerna Crac. ukazuje się nam dopiero w dokumentach z r. 1286.

W opowieści o cudownem wyleczeniu dwóch braci, którzy za wstawieniem się ś. Jacka pozyskali wzrok, którego nie mieli od urodzenia, w r. 1244, wylicza autor między świadkami: *Petrus castellanus Cracouiensis*, lecz Piotra kasztelana krakowskiego nie było ani w r. 1244, ani w latach następnych, gdy na innych wysokich urzędach spotykamy w onych czasach wielu Piotrów. W r. 1257 t. j. w roku śmierci ś. Jacka miał być według naszego traktatu Klemens kasztelanem krakowskim; według autentycznych dokumentów pełnił tenże urząd Adam już od r. 1254 i także po r. 1257, a kasztelan Klemens występuje w dokumentach wcześniejszych t. j. z r. 1238. W tymże samym roku 1257, w połowie sierpnia, mianuje Stanisław aż dwie osoby prałatami-dziekanami katedry krakowskiej; w jednym ustępie nazywa dziekanem niejakiego Piotra, w następnym zaraz rozdziele niejakiego Klemensa. Archidyakonem katedralnym był w tym czasie Salomon magister; według zaś naszego wykazu cudów miał nim być jakiś Syslaus; kantorem był niewątpliwie Sando, a nie Lupus, jak twierdzi Stanisław i t. d.

Wszystkie powyższe twierdzenia oparte są na dowodach, zaczerpniętych z dyplomataryuszów a dowody znajdzie czytelnik w uwagach rzeczowych, zamieszczonych poniżej tekstu życiorysu. W obec takiego stanu rzeczy wartość dziełka Stanisławowego czyli owego *liber miraculorum*, z którego traktat Stanisława wypłynął, maleje nieporównanie; widzimy że tenże najwcześniejszy wykaz cudów ś. Jacka nie polega na współczesnych zapiskach, lecz że w części przynajmniej także z pamięci spisany został. Niektóre zaś fałszywe świadectwa dadzą się może jeszcze w inny sposób, choć nie uniewinnić, to przynajmniej wytłumaczyć, a mianowicie w sposób następny: kiedy około r. 1290 przygotowywano kanonizacyą i sporządzono ów spis cudów, aby cześć Jacka podnieść i rozpowszechnić, dostojnicy niektórzy określeni

i nazwani zostali w tym wykazie według swojej ówczesnej godności, (t. j. według godności z roku 1286 i nast.), chociaż do protokółu, że się tak wyrażę, podawali to, co słyszeli lub widzieli, będąc dziećmi lub co słyszeli od starszych. Prędzej zawsze — mniemam — brak akuratności i staranności, aniżeli o rozmyślne fałszowanie posądzać się godzi. Nie zdaje się zaś rzeczą przypadkową, że Żegotę jako pincerna Cracouiensis można skonstatować właśnie w r. 1286, podobnie Lupusa kanonika krakowskiego w latach 1286 i 1291, Filipa kanonika w r. 1279 i t. d. Hypotezę tę mógłbym jeszcze poprzeć innymi argumentami; nie przywięzuje jednakże do niej tyle wagi, iżbym ją chciał szczegółowo rozbierać i uzasadniać, i wcale też nie zaprzeczam, że i przeciwko niej możnaby przytoczyć niejedno*).

Co się dotychczas powiedziało, wystarcza do scharakteryzowania owego *liber miraculorum*. Ten zaś liber głównem był i bodaj jedynem piśmiennem źródłem dla Stanisława; jak się zdaje, trzymał się go Stanisław ściśle i wiernie, nawet i w dykcyi. Nie pojmował on bowiem swego zadania w duchu historyka, nie chodziło mu o przedstawienie życia i działalności wielkiego misyonarza i wyznawcy. Celem jego było zbudowanie ludu („hedificacio populi"), wykazanie świętości Jacka ku tem większej czci Boga, „qui cunctos sanctos condidit". Ztąd poszło, że wyliczenie cudów tyle zajmuje miejsca w traktacie; one nadają mu cechę właściwą, a tem samem traktat nie zasługuje zgoła na miano biografii. Jacek święty bezsprzecznie jest jedną z najwybitniejszych postaci swego wieku nie tylko w Polsce, lecz na całym wschodzie. Tego autor naszej relacyi wcale nie rozumiał. Misyonarską działalność Jacka zbywa pobieżną wzmianką o jego czteroletnim pobycie w Kijowie i o podróży do Prus i pobycie w Gdańsku.

Nie troszczy się nawet wiele o losy i koleje żywota Świętego; opowiada je również bardzo krótko — a co najgorsza: nader błędnie. W tej to części biograficznej korzystał Stanisław z ustnych relacyi OO. Dominikanów, a relacye te polegały na wybladłej już tradycyi i nie były ani obfite ani dokładne. Śmiało i stanowczo wypowiadam to zdanie, bo tylko ta teza tłumaczy mylność różnych dat życiorysu i niezgodność ich z niezbicie pewnymi zapiskami roczników i wiarogodnemi doniesieniami historyków. Nie chcąc przedmowy i tak już niestosunkowo obszernej jeszcze bardziej rozwlekać, odsełam czytelnika po dowody do trzeciego i czwartego rozdziału (*De ortu atque profectu sancti Jacconis*, *Quomodo sanctus Iasecho cum sua societate a beato Dominico in Poloniam est missus*), w których szczególnie uderzające mieszczą się wykroczenia przeciw prawdzie historycznej; w uwagach poniżej tekstu zamieszczonych wykazałem je, porównując opowiadanie Stanisława z doniesieniami innych źródeł.

---

*) Np. to, że Petrus castellanus Cracouiensis, o ile wiemy, w tych czasach nie istniał, że podobnie i inni dostojnicy są sfingowani — albo i to, że o Żegocie pincerna z r. 1286 nie można było powiedzieć, iż widział cud z r. 1222 własnymi oczami („oculis suis").

Błędy te mniej nas jednak razić muszą, jeżeli wspomniemy na to, że cel dziełka był, że się tak wyrażę, czysto kościelny. Jak i życie ś. Stanisława w ten sposób przedstawiono*), iż poszczególne rozdziały życiorysu nadawały się według słów Długosza (*lib. benefic.* III, 447) i Bzowskiego (*propago* str. 75) „ad singulas horas diurnas et nocturnas ab Ecclesia explendas", podobnie opracował Stanisław lector krakowski życie i cuda ś. Jacka. W rękopisie chizyańskim napotykamy na załamku dopiski: „Lectio prima, secunda, tercia" itd.; dowodzą one wyraźnie, że nasza *vita* używaną była w modlitwach, mianowicie w t. zw. horach kościelnych, że służyła zapewne także jako lektura przy wspólnych ucztach i wieczerzach braci zakonnych, jak to i po dziś dzień jest zwyczajem w klasztorach i instytutach duchownych, iż w czasie obiadu odczytuje jeden z obecnych ustęp żywota tego lub owego świętego.

Pozostaje nam jeszcze parę pytań do załatwienia. A mianowicie: kiedy został żywot napisanym? Na początku przedmowy już nadmieniłem, że się to stało zapewne w krótce po r. 1352, ponieważ Stanisław siebie samego wymienia między świadkami cudu z r. 1352, na którym się *vita* bez właściwego zakończenia przerywa. Seweryn Lubomlczyk przysądza w znanych nam już słowach, skreślonych w r. 1594 (zob. pow. str. 824) dziełku Stanisława lat 250. Jest to liczba okrągła i do ścisłego oznaczenia czasu życiorysu Jacka użyć się nie da. Jeszcze bardziej ogólnikowo określił wiek dziełka kardynał Gesualdus, mówiąc w r. 1594 (zob. pow. str. 824) o *liber antiquissimus ante CC annos a fratre Stanislao Cracoviensi — conscriptus.* Echard wspomina Stanisława i jego pracę, której jednak nie znał, pod r. 1350, Altamura podobno pod r. 1333. Uznając podaną powyżej datę — lata najbliższe po r. 1352 — za najprawdopodobniejszą, nie mogę jednak pominąć milczeniem jednej okoliczności. W *prohemium* czytamy: „ego Stanislaus, lector *Cracoviensis . . . . . brevi et humili stilo perstringere curaui*", w końcowym zaś ustępie nazywa się autor byłym lektorem: „quod miraculum protestatus est supradictus presbiter coram fratre Stanislao lectore *tunc*, fratre Iacobo antiquo" itd. Czy zatem przypuszczać mamy, że między rozpoczęciem a zakończeniem życiorysu minął dłuższy przeciąg czasu? Czy może Stanisław pracy do końca obecnego nie doprowadził, lecz ktoś inny? Nasuwają się jeszcze i inne przypuszczenia, lecz nie warto ich zgoła poruszać, gdyż w braku materyału tego rodzaju domysły nikomu na nic przydać się nie mogą.

Tytułu kodex chizyański nie podaje. Wstęp jednak nosi napis: „Prohemium in vitam sancti Iacchonis ordinis fratrum predicatorum", z czego wnosićby można, iż autor chciał swą pracę ochrzcić mianem, *vita s. I. ord. fr. pred.* Byłby to jednak tytuł niedostateczny. W dzisiejszym swym kształcie obejmuje traktat głównie *miracula*, jak to powyżej już zaznaczyłem, i to cudy, które się wydarzyły po śmierci świętego patrona, a koleje życia jego pobieżnie opowiada. Z tego względu wydaje mi się tytuł *de uita et miraculis s. Iacchonis* słuszniejszym, uważam go

*) Obacz str. 352—362.

nawet za wyłącznie sprawiedliwy i możliwy; częściej się go także spotyka u późniejszych pisarzów, aniżeli prosty tytuł *vita s. Iacchonis*.

Oprócz życiorysu Stanisława oddrukuję poniżej i wszystkie inne już wymienione powyżej dodatki, dopisane w kodeksie chizyańskim późniejszymi rękami — a czynię to z praktycznych względów, chociaż wartość tych dodatków w obec drukowanego już tekstu Seweryna jest wcale niewielka. Pomijam tylko owe *notae*, których w kopii nie posiadam, gdyż je Müller opuścił.

W końcu winienem dodać, że litera *C* w uwagach krytycznych oznacza tekst rękopisu Chizyańskiego według kopii Müllera. Tekstu tego trzymałem się o ile możności jak najwierniej, także i pod względem ortografii. Ilekroć zaś tekst właściwy chociaż w drobnostce poprawiłem, podałem zarazem lekcyą rękopisu Chizyańskiego w uwagach krytycznych. Bez wszelkich uwag i skrupułów zmieniłem tylko interpunkcyą, i używałem wielkich lub małych liter (w imionach własnych, w nazwie Boga itd.) według dzisiaj panującego zwyczaju[a].

Prohemium in uitam sancti Iacchonis ordinis fratrum predicatorum[1].

Populus gencium, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Conditor uniuersy in principio creans celum et terram reliquit tenebras super faciem abissi. Ut autem has illuminaret, dixit: fiat lux, et facta est lux. Et sic facta luce mundum illuminauit. Sicut autem hoc fecit tenebras mundi illuminando, sic re uera per beatum Iacchonem tanquam per radium noui solis in Polonia tenebras peccatorum fugauit, et lumine fidei corda Polonorum illustravit. Unde iam completum est, quod Ysaias longe ante predixit dicens: Populus gencium, uidelicet in finibus Polonie et qui ambulabat in tenebris mentis ignorancie, vidit lucem magnam, id est sanctum Iacchonem predicatorem doctrine lucide. Sicut enim adueniente luce diei alleuiantur egritudines, excitantur a sompno homines, aues garriunt et bestie ad sua latibula fugiunt, sic sancto Iacchone in Poloniam misso a beato Dominico, Poloni alleuiati sunt a uiciis, excitati a negligenciis[2], animati ad contemplacionem

[1]) *Między ten napis a początek tekstu wsunięte w* C. *słowa*: Liber Conuentus Cracouiensis s. Trinitatis; *por. przedmowę.* [2]) C. neglienciis.

[a]) W czasie mego pobytu na zjeździe historyczno-literackim w Krakowie w ostatnich dniach Maja r. b., udał się O. Skrochowski ze Zgromadzenia ks. Zmartwychwstańców w skutek prośby mej z ponownem zapytaniem do O. Pavoniego, czy w klasztorze krakowskim znajduje się pożądany rękopis, lub czy przechowała się wiadomość o tem, w jaki sposób rękopis miał zaginąć. Na oba te pytania udzielił O. Pavoni ks. Skrochowskiemu odpowiedź przeczącą.

celestium, liberati[1] a potestate demonum, ita ut iam Polonis noua lux oriri uisa est, gaudium, honor et tripudium apud omnes populos. De qua luce, uidelicet sancto Iacchone ego frater Stanislaus, lector Cracouiensis, minimus fratrum predicatorum, ad honorem trini et unius Dei, qui cunctos sanctos condidit atque inenarrabili[2] luce decorauit, et ad hedificacionem populi, ea que in scriptis reperi et ex relacione patrum fide dignorum, qui a suis antecessoribus, qui facialiter sanctum Iacchonem nouerunt et cum eo conuersati fuerunt, [audiuerant][3], intellexi, breui et humili stilo perstringere curaui. Ipse autem Christus, rex glorie, qui est splendor Dei patris et figura substancie eius, per beati Iacchonis patrocinium operi meo dignetur dare incrementum, qui cum patre et spiritu sancto uiuit et regnat in secula seculorum. Amen.

I. Interpretacio nominis.

Iazecho uulgariter[4], Iacingtus literaliter nuncupatus est. Dicitur autem Iacingtus a yacingto flore uel lapide, et secundum hos duplicem habet interpretacionem. Primo dicitur Iacingtus quasi herba florem habens purpureum, quod bene beato Iazechoni conuenit, nam ipse fuit herba humilis per cordis obedienciam, flos per corporis continenciam, purpureus per uoluntariam paupertatem seu indigenciam. Secundo dicitur Iacincthus a yacincto lapide[5], qui est fulgidus, ceruleus, auro similis et firmissimus. Sic beatus Iaccho fuit fulgidus per ewangelice doctrine tradicionem, fuit ceruleus per uite sancte conuersacionem et firmissimus per fidei catholice dilatacionem. Et sic patet nominis cognicio[a].

---

[1]) C. liberti. [2]) C. inenarabili. [3]) audiuerant *lub* compererant *lub inny podobny czasownik trzeba dodać, chociaż w rękopisie nie ma ani wyrazu takiego ani żadnej luki.* [4]) C. wlgariter. [5]) *Zdanie to aż do końca ustępu poprawiłem według Severina str. 13, którego por.* C. *bałamutnie pisze*: qui est fulgidus per ewangelice doctrine tradicionem, fuit ceruleus per uite sancte conuersacionem et fermissimus, sic beatus Iaccho fuit fulgidus et firmissimus per fidei catholice dilatacionem.

[a]) U Seweryna, według którego tekst poprawiłem, czytamy str. 13: „Lapis enim Hyacinthus (ut qui de his scripserunt docent) est lapis fulgidus, ceruleus, auro similis et firmissimus, pestiferi aeris nocumentum prohibens, gratumque hominibus suum efficit gestatorem, sic etiam Beatus Hyacinthus erat fulgidus per Euangelicae disciplinae impletionem, secundum scripturam Matth. 5: uos estis lux mundi et sic luceat lux vestra coram hominibus etc. Erat ceruleus propter coelestium feruorem et cordis munditiam, secundum illud: Beati mundo corde etc., fuit auro similis propter resplendentem fraternam charitatem, fuit firmissimus propter fidei Catholicae in praedicando constantiam".

II. De ortu atque profectu sancti Iacconis.

Sanctus[1] Iazecho[2] nacione Polonus in Prouincia regni Polonie, villa, que dicitur wulgariter Cameyh[a], ex nobili prosapia[b] oriundus fuit. Hic literis traditus super multos coetaneos diuina gratia ipsum sibi preordinante profecit. Tandem Yuo pater venerabilis, Episcopus Cracouiensis, de cuius erat sanguine, ipsum in ecclesia

---

[1]) *Na marginesie dopisane w* C. *czarnym atramentem* Lectio prima. [2]) *W* C. *dopisane ponad imieniem* Iacecho (*inną ręką?*) Iacinctus.

[a]) Niektórzy biografowie podają mylnie jako miejsce urodzenia Jacka Kamień w bliskości Krakowa w parafii Czernichowskiej. Lecz najwiarogodniejsze źródła, a mianowicie prócz naszego jeszcze i inne, słusznie o drugiem mówią Kamieniu; jest to wieś Kamień (po niem. Gross-Stein zwana) położona na Górnym Szląsku, w dyecezyi wrocławskiej, w bliskości Opola, Wielkich Strzelec i Gogolina. Akta kanonizacyjne, np. wspomniana w przedmowie relacya kardynała Gesualdusa (Seweryn str. 346 nast.) i bulla wymieniają wyraźnie *villa Camiensis dioecesis Vratislaviensis.* Leander mówi ogólnie: *ex oppido Poloniae Saxo*, Hussovianus dokładniej:

Exortus fuerat quadam regione Polonus,
Opoliae, villam lapidis cognomine dicunt,
Qua uocitatus erat patrio Camensis ab ortu.

W kronikarskich zapiskach, jakoto w roczniku Krasińskich (M. P. H. III, 132) i w katalogach biskup. krakowskich (M. P. H. III, 356 i 357) nazwany jest Jacek, *Iaczko de Opol (Oppole).* Długosz odmiennie od wszystkich pisze (hist. pol. l. VI, a. 1218, ed. Przeździecki t. II p. 206): *Iaczkone de Opoliensi provincia et villa Lanka orto.* Toż samo powtarza ad a. 1258, str. 366. W Kamieniu Opolskim oddawna czczą pamięć świętego Jacka i ze szczególnem zwracają się do niego nabożeństwem. Oddawna istnieje tamże kaplica ś. Jacka, w której przechowują jego habit, pasek i nakrycie głowy, a w r. 1712 ufundowała ku czci ś. Jacka i pod jego wezwaniem szpital dla pięciu starych niewiast ówczesna dziedziczka Kamienia, żona Balthazara Ludwika von Larisch, Magdalena Engelberg baronowa Kotulińska Krischkowitz. (Por. Świentek, Beitraege zur Biogr. des Oberschles. Hlgn. Hyacinth, *Z. d. Vereins f. Gesch. u. Alt. Schles.* t. XV str. 501 nast.).

[b]) Powszechnie przyznają pisarze Jackowi pochodzenie z rodu szlacheckiego, większość wymienia wyraźnie znakomity ród Odrowążów i podaje dokładną genealogią świętego wyznawcy. Najdawniejsze atoli zapiski t. j. owe zapiski kronikarskie nie zawierają bliższych wiadomości o pochodzeniu Jacka ani nie wspominają o jego pokrewieństwie z Iwonem biskupem krakowskim; milczenie jednak nie dowodzi, iżby tak niebyło. — Długosz nie mówi wyraźnie, iżby Jacek był krewnym Iwona, lecz przyznaje, że był tak samo

cathedrali canonicum constituit[a], et modico interposito tempore ad studium generale misit, ubi multis annis persistens clarum intellectum in sacra theoloya ac iure canonico conquisiuit[b]. Deinde regressus de studio in Cracouiam tamquam

---

jak Iwo z rodu Odrowążów (str. 207: *qui et ipse de domo Odrowonsch erat* oraz *l. benef.* III, 449). Leander przyznaje Jackowi *nobile stemma*, podobnież Hussovianus:

Nobilis ex armis, quae nomine dicta uetusto
Excoriata notat serpens, haec nunc quoque regno
Est satis insignis domus ac opulenta Polono cet.

Data urodzenia jest niepewną; dopiero późniejsi pisarze mówią o niej. Bzovius (*Thaumaturgus* p. 2) podaje r. 1183, ten sam rok podaje adwokat Cynus Campanus (u Seweryna str. 358), kardynał Gesualdus wyraża się ogólnikowo: *ante annum Domini MCC* (u Seweryna str. 349), papież Klemens w bulli kanonizacyjnej powtarza to samo, Sinapius wymienia r. 1183, Bertolotti r. 1185 w dziele: *Vita di San Giacinto dell' Ordine dei Predicatori, apostolo del settentrione et taumaturgo del secolo XIII*, Milano 1857. W źródłach i dziełach, które poznałem, nie znalazłem nic, coby mi umożebniło stanowcze załatwienie tej kwestyi.

[a]) Fałszywa wiadomość, którą jednak powtarzają Leander i Hussovianus; bałamuci także Seweryn. Jeżeli jest prawdą, co także donosi i Długosz, że Jacek jako kanonik udał się z Iwonem do Rzymu (o dacie tej podróży zob. poniżej), tedy nie mógł go zrobić kanonikiem Iwo. Stanisław, Leander, Hussovianus mówią, że Jacek został kanonikiem, zaczem odbył w zagranicznym zakładzie studya wyższe w teologii i prawie kanonicznem, że studya te rozpoczął po upływie pewnego czasu (modico interposito tempore Stanisł.) po otrzymaniu kanonikatu i że poświęcał im się przez wiele lat; tedy już zgoła o nominacyi przez biskupa Iwona, który dopiero 1218 wstąpił na biskupią stolicę, mowy być nie może, lecz nominacya ta odbyła się o wiele wcześniej. (Por. uwagi następne). [b]) Seweryn prawi — z jakiego czerpiąc źródła, niewiadomo — o studyach Jacka w szkołach krakowskiej, pragskiej i bonońskiej (i to przed otrzymaniem kanonikatu). Studya te słusznie podejrzywał G. C. w *Acta Sanctorum*, comm. praevius, 2, 15: „Si Stanislaus Cracoviensis, cuius M. lucubrationem nobis hactenus videre non licuit, palaestram Bononiensem, tam longe a Polonia dissitam, s. Hyacintho expresse assignaverit, eius testimonio prorsus acquiescimus. Sed miramur, Clementem VIII Pontificem in Bulla canonizationis et Leandrum Albertum Bononiensem in Actis s. Hyacinthi . . . non meminisse de Bononiensi illo sancti studio, quod huic celeberrimae academiae non exiguam gloriam addidisset". W Stanisławie, jak widzimy, mowa jeno o *studium generale*, przez które jednak autor rozumiał zakład jakiś za granicami Polski, (naturalnie w Rzymie), skoro

lucerna ardens super candelabrum posita super alios concanonicos lumine sciencie, morum uenustate ac uite honestate prefulsit. Cumque[1] venerabilis pater Yuo episcopus Cracoviensis pro multis negociis ecclesie sue versus curiam Romanam ad papam Honorium iter arripuit et sanctum Iazechonem secum recepit[a], ibique beatum Dominicum pro ordinis sui confirmacione laborantem inuenit, anno Domini M°CC°XVI°, quo tempore nepotem cardinalis a mortuis suscitauit[b]. Tunc uiso miraculo supradictus dominus episcopus ad beatum Dominicum accessit et fratres pro prouincia Polonie petiuit. Cui beatus Dominicus affectuose inquit: hoc

---

[1] *Na marginesie w* C. *czytamy* Secunda (*t. j.* lectio).

w zdaniu następnem napisał o Jacku: *„deinde regressus de studio in Cracoviam"*. Takim wszelako sposobem traktat Stanisława ciekawości nie zaspokaja. Leander wyraża się bardzo ogólnikowo (eum duxit in theologia instituendum . . . . . Continuo ad se revocavit"), Hussovianus wspomina *externas artes.*

[a]) Podróż Iwona do Rzymu miała się odbyć według Stanisława w roku 1216, co jest zupełnie mylnem. Iwo postąpił na biskupstwo krakowskie dopiero po dobrowolnej rezygnacyi Wincentego Kadłubka w roku 1218. Głównym powodem podróży Iwona do Rzymu było pozyskanie zezwolenia papieskiego na rezygnacyą Wincentego i aprobaty wyboru Iwona (por. Długosz l. l. str. 206). Trudności w dokładnem oznaczeniu czasu przybycia Jacka do Rzymu rozbierać tutaj nie mogę; nadmienię tylko, iż z annalistów dominikańskich i żywotopisarzów jedni podają rok 1218, drudzy 1219, inni 1220, inni całkiem datę pomijają. Trudności tę rozbierają między innymi G. C. w *Acta Sanctorum* na cyt. m. i Barącz, I, 67 uwaga I. — Kronika i zapiski w poprzednich uwagach wymienione oraz Długosz w historyi jednozgodnie podają r. 1218 jako datę podróży Iwona i Jacka do Rzymu, za nimi idą nowsi, między nimi także Zeissberg. Dziwna atoli rzecz, że Zeissberg w *Poln. Geschichtschreib. d. M.* str. 50, uw. 6, odwołuje się ku poparciu tej daty na Theinera Monum. Pol. I. no. 28, nr. 31 i nr. 32. Tymczasem są to listy papieża Honoryusza III z d. 9 Kwietnia 1222 r. i 17 Listopada 1223 r., których wyjaśnić inaczej nie możemy, jak tylko odnosząc je do Iwona i wnioskując z nich, że i Iwo, tak samo jak Kadłubek i wielu innych znacznych ludzi owego czasu pragnął ustąpić z stolicy biskupiej i usunąć się w zacisze klasztorne. Zrozumiał to Zeissberg i trafnie przedstawił w osobnej pracy o Kadłubku (*Vinc. Kadłub.*, Wien 1869) str. 57; uwagę w *Poln. Geschichtschr.* należało sprostować. [b]) Kardynałem tym był Stephanus tyt. ś. Sixta; wskrzeszenie zabitego Napoleona odbyć się miało dnia 28 Lutego 1218 r.

facerem, si fratres haberem; et si quos habetis Domino gratos pro ordine suscipiendos, ego eos recipiam. Qui cum magna deuocione obtulit sibi tres, scilicet sanctum Iacchonem, sanctum Cesslaum et Hermannum Theotonicum, qui de eius erant familia[a]; quos suscipiens sanctus Dominicus habitu sui ordinis uestiuit, et anno integro circa se retinuit informatosque humilitate, castitate ceterisque ordinis obseruanciis, ad professionem recepit[b].

---

[a]) Stanisław, Albertus Leander i Hussovianus wymieniają tylko Jacka, Czesława i Hermanna; i z tego widać, że ci trzej pisarze czerpali z jednego źródła, lub co prawdopodobniejsze, że Albertus Leander i Hussovianus korzystali z traktatu Stanisława, tamten z odpisu, który z Krakowa do różnych klasztorów dominikańskich, a mianowicie do Rzymu prawdopodobnie wysłano, ten zaś z kodeksu w Krakowie przechowanego (może z autografu). Zgodność opowieści Leandra z opowieścią Stanisława w tym ustępie (jak i w kilku innych) także i pod względem formy podpada; por. np. słowa Leandra: „Quare se angi plurimum affirmabat, eo quod eius petitioni ac voto satisfacere non posset; tamen ipse iuvenes probos proferret, si quos ipse haberet, quos sanctae conversationis vestimenta oblectarent . . . . Quos B. Pater laetabundus suscipiens, toga praedicatoria induit ac secum per annum distinuit, ut lenitate, charitate, paupertate ac ceteris virtutibus ornatos post annum Poloniam iuxta sancti antistitis votum mitteret". Podobnież ma się rzecz z Hussoviana opowieścią; chociaż wierszowana, przypomina ona i w stylu źródło swoje. — Inni pisarze wymieniają prócz Jacka, Czesława i Hermana jeszcze Henryka Morawczyka jako towarzysza podróży i donoszą, że również z nimi przez Dominika ś. do klasztoru przyjętym został i habit zakonny na siebie włożył, (stało się to w klasztorze ś. Sabiny), a mianowicie: rocznik Krasińskich i katalogi biskupów, donosząc o przybyciu Dominikanów do Krakowa, wymieniają tylko Jacka de Opole i Henryka de Morauia, Długosz wspomina wszystkich czterech, (hist. l. l. p. 207), nie mniej Bzowski (i w cytow. pracach i w annalach), Seweryn, Annaliści Dominikanów i inni żywociarze. Długosz, *l. benef.* III, 448, wspomina ośmiu towarzyszów. [b]) Jak długo trwał nowicyat ś. Jacka i jego towarzyszów, o to się spór toczył między pisarzami z zakonu Dominikanów. Leander Albertus, Ferdinandus de Castillo (którego dziełko osobno o ś. Jacku po hiszpańsku napisane i wydane w w. XVI, a wkrótce potem na włoski język przez Dominik. Timotheus Bothonius przełożone, znam tylko z trzeciej ręki), Bzowski i inni mówią o *integer annus tirocinii*, Malvenda zaś (*ann. Praedicator.* ad a. 1218) sądzi, że nowicyat nie mógł trwać dłużej, jak 2—3 miesięcy, a do tego twierdzenia nakłonił go między innemi wzgląd na bullę kanonizacyjną, w której papież Klemens mówi o *per-exiguum tempus* przygotowania się Jacka do życia klasztornego. Pisząc o tym sporze, Bolandyści dodają: „licet illa controversia certius decidi posset ex Stanislao Cracoviensi,

III. Quomodo sanctus Iazecho cum sua societate a beato Dominico in Poloniam est missus.

Anno Domini M°CC°XVII°[a] beatus Dominicus spiritu Dei instigante et episcopo Yuone deuote petente[1], filios suos videlicet sanctum Iazechonem et sanctum Cesslaum et conuersum Hermannum[b], dans eis ymbrem celestis benediccionis, in Poloniam misit, qui uenientes in Theothoniam ad ciuitatem Frizacensem[2] ibi uerbo et exemplo populum edificantes, primum conuentum receperunt, ubi infra sex menses numerosam multitudinem sacerdotum et clericorum ad ordinem receperunt et ordinis obseruantias, ut ex ore beati Dominici docti fuerant, eos informauerunt. Sicque relicto ibi fratre Hermanno[c], sanctus Iazecho et sanctus Cesslaus in Cracouiam uenerunt, ubi a canonicis, clero et populo honorifice recepti sunt. Quibus

---

[1]) C. *na załamku między tym a następnym wierszem dopisuje*: Tercia (*t. j.* lectio).
[2]) C frizamcensem; *wszystkie inne biografie*: Leander, Hussovianus, Severinus *i inni mają poprawnie*: Frisacensem.

si hic in Ms. sua lucubratione tempus tirocinii exacte determinaverit". Stanisław, jak widzimy, mówi o *integer annus;* za nim właśnie poszedł Leander, poszedł i Hussovianus, który pisze, iż ś. Dominik nowych adeptów *anno dimiserat acto Iuoni.* — Długosz, jak i niektórzy inni pisarze, wyraża się niepoprawnie, mówiąc w hist. o Iwonie: „et illos (t. j. owych czterech nowych zakonników) secum in Poloniam deducens, primus ordinem Praedicatorum in Polonia . . . plantavit".

[a]) Mylnie; wysłanie do Polski mogło nastąpić dopiero r. 1219 (lub 1220). Data 1217 odpowiada podanej w poprzednim ustępie mylnej dacie przybycia Jacka do Rzymu w r. 1216. — Rok 1217 podaje także Hussovianus. — Zob. zresztą uwagi następne. [b]) Już Malvenda się dziwił, że Leander nazywa Hermanna „Hermannus conversus". Tegoż Hermanna zostawił Jacek jako przeora klasztoru w Fryzaku, który tamże założył w podróży swej do Polski, jak nam donosi powyższy ustęp; braciszka zaś nie byłby Jacek zrobił przełożonym nad księżmi („tametsi id olim in Minorum Ordine usitatum sciamus"). Stanisław nazywa go również *conversus.* Nie był więc może księdzem już wtedy, kiedy się wszyscy w drogę z powrotem do Polski puścili, ale nim później został, zaczem go mianowano proboszczem klasztoru w Fryzaku, a później zasłynął zwłaszcza wymową w językach łacińskim, czeskim, niemieckim i innych, jak donosi Bzowski, *ann. eccl.* ad a. 1245. Barącz (I 69) tłumaczy nazwę *conversus* zwyczajem Dominikanów, iż księża z pokory piszą się *frater* zamiast *pater.* [c]) Wszyscy pisarze jednozgodnie wymieniają ten klasztor we Fryzaku w Karyntyi jako pierwszy klasztor założony staraniem ś. Jacka w stronach na północ od Włoch położonych, a Hermanna nazywają jego pierwszym zarządcą.

sanctus Iazecho literas papales et epyscopales domini Yuonis protulit, ut parrochiam sancte Trinitatis, ubi nunc est conuentus fratrum predicatorum absque mora et contradicione sibi deputarent. Quod Domino cooperante omnes unanimiter tam clerus quam uulgus[1] devota mente impleuerunt et cum multis sumptibus in eodem loco in honorem[2] sancte trinitatis claustrum fratribus predicatoribus edificauerunt. Anno Domini MCCXVII[a].

---

[1]) C. wlgus [2]) C. in honore.

[a]) Według *rocznika Krasińskich* (Mon. Pol. Hist. III, 132) *i katalogu biskupów krak.* (Mon. Pol. Hist. III, 356 nast.) Iwo przyjął i umieścił Jacka i Henryka najpierw w kuryj swej na Wawelu; *rocz. Kras.*: „quos in curia sua episcopali in monte hospicio suscepit, usque claustrum construxit", toż samo donosi Długosz *l. benef.* na cyt. m. O powitaniu przybyszów w Krakowie krótko donoszą katalogi, iż ich Iwo przyjął *cum magna reverencia et gaudio*, donosi Stanisław, iż *honorifice recepti sunt*, późniejsi opisują, iż Iwo i nawet Leszek z wszystkim dworem i gminem przed miasto wybiegli w drogę, witając młodych zakonników z niewymowną radością. — *Rocznik Kras. i katal. bisk. krak.* notują wyraźnie przybycie Jacka do Krakowa pod r. 1222; *rocz. Kras.* donosi nadto pod r. 1224: „Iwo ecclesiam sancte Trinitatis ligneam consecravit monachis fabricatam". Stanisław (a za nim idzie Leander) mylnie rzecz przedstawia, jakoby klasztor ś. Trójcy bezwłocznie po przybyciu Jacka oddano Dominikanom i błądzi podając rok 1217. Wszyscy inni pisarze z zakonu Dominikanów opowiadają jednozgodnie, iż młodych zakonników wprowadził Iwo najpierw do dworu swego (według Bzowskiego i i. była to przylegająca do kuryi *lignea aedicula* a obok niej *oratorium*). Tutaj mieszkali przez lat cztery, słowo Boże głosząc, spowiedzi słuchając i inne powinności zakonne odprawiając. Tymczasem wykończono w budowie będący kościół P. Maryi i Biskup tamże farę przeniósł, a dotychczasowy parafialny kościół ś. Trójcy Dominikanom przydzielił. Według pisarzów dominikańskich wprowadzeni zostali Dominikanie do nowego swego przybytku (to jest do kościoła i do nowozbudowanego klasztoru) nie w r. 1224, jak donosi *rocznik. Kras.*, lecz w r. 1223 w dzień zwiastowania N. P. Maryi (d. 25 Marca); cfr. także Długosz, *liber benefic.* III, 348—349, który donosi, że klasztor oddany został Dominikanom w r. 1223, a kościół poświęconym w r. 1224. Nie rozstrzygając w tej chwili, czy data 1223 czy też raczej data 1224 jest prawdziwą, zaznaczam to jedynie, iż doniesienie *rocznika Kras. i katalogów* o powrocie Jacka z Rzymu do Krakowa w r. 1222 jest błędne; musiało to nastąpić najpóźniej w r. 1220.

IV. De austeritate uite sancti Iazechonis.

Felix Iazecho uite sue asperitatem[1] tamquam a fonte originali a beatq Dominico sumpsit[2]. Inerat enim ei cordis humilitas, uirginalis puritas, Dei et proximi feruens caritas: tantis enim affluebat caritatis uisceribus, ut, ubicumque uidit afflictos uel plorantes, se continere non poterat, quin ymbrem lacrimarum emitteret, et in oratione fusis lacrimis pro eis diuinam clemenciam implorabat. Erat enim ei in ecclesia pernoctandi creberrima consuetudo, ut vix aut raro certum ad quiescendum locum haberet, et lassatis membris ante altare super lapidem aut super terram nudam capite reclinato paululum quiescebat, corpusque suum corrigiis nodosis usque ad sanguinis effusionem singulis noctibus affligebat. Feriis sextis et uigiliis beate Uirginis et apostolorum in pane et aqua ieiunabat totumque tempus uite sue Deo mancipauerat: semper enim aut studebat, aut predicabat, aut confessiones audiebat, aut orabat, aut infirmos uisitando verbo et exemplo proximum edificabat[3a].

V. Quomodo beata Uirgo apparuit[4] sancto Iazechoni in oracione uigilanti[5].

Sanctus Jazecho in oracione positus in uigilia assumpcionis Uirginis mane, ante altare eiusdem in ecclesia Cracouiensi[6] fratrum predicatorum, raptus duplici[7]

---

[1]) C. asperitate. [2]) *Na załamku w* C.: Quarta (*t. j.* lectio). [3]) *W ostatniem zdaniu* aut infirmos . . . . . edificabat *wypadło niezawodnie kilka wyrazów, gdyż Jacek* proximum edificabat *nietylko przez odwiedzanie chorych, lecz przez całe swoje posługowanie, przez swoję pracowitość, pobożność i t. d. U Seweryna str. 30 czytamy*: semper aut studebat, aut praedicabat, aut confessiones audiebat, aut scribebat, aut infirmos visitabat et consolabatur afflictos, aut quod sibi dulcius crebriusque ac familiare videbatur, deuotissime perorabat. Sicque verbo et exemplo ad bonorum operum frugem bonos et malos mirabiliter promovebat. *Podobnie Leander, który pisze ku końcowi ustępu odnośnego*: „Visebat libenter aegrotos, ac suis dulcissimis colloquiis sublevabat". [4]) C. aparuit. [5]) *Na załamku w* C. *czytamy*: Quinta (*t. j.* lectio). [6]) C. Crouiensi. [7]) duplici *wydaje się podejrzanem, lecz obawiałem się zmienić je, nie mając wskazówek ani w Leandrze ani w Seweryniе, ani w innem źródle.*

[3a]) Cały ten ustęp o sposobie życia, skromności, pobożności, wstrzemięźliwości ś. Jacka niemal dosłownie powtórzony u Leandra I 4. Bardzo też zbliża się tekst Hussovianusa. Seweryn w części dosłownie powtarza Stanisława, w części rozszerza nasz tekst

contemplacione de eius mirabili et gaudiosa[1] assumpcione, dum deuocius et cum lacrimis oraret, uidit lucem premaximam super altare descendentem, in qua Uirgo benedicta sibi appropinquans (?)[a], dixit ad eum: Fili Iazecho, gaude, quia oraciones tue grate sunt in conspectu filii mei Saluatoris, et quidquid pecieris per me, apud eum inpetrabis. Hiis dictis cum luce et melodia angelica discessit ad celum. De qua uisione et allocucione uir sanctus Iazecho per nimium consolatus, quidquid a Deo petebat, fiducialiter impetrabat. Quam uisionem sub secreto reuelauit fratri Floriano et fratri Godino[3a], eos inuitando ad ampliorem deuocionem Uirginis gloriose, dicens eam esse protectricem[4] et consolatricem specialem filiorum beati Dominici.

VI. Quomodo sanctus Iazcho domicellum Petrum suscitauit a morte[5].

In die translacionis sancti Stanislay, qui est patronus Polonie, contigit sanctum Iazechonem iter facere ad locum . . . .[b] dicti patroni[6]. Qui dum transiret[7] Wandalum nauigio, eo quod aqua per nimium excreuerat, inuenit in litore multitudinem hominum nobilium et simplicium plangencium super corpus cuiusdam[8]

---

[1]) *Czy może* gloriosa? *cfr. Seweryn str. 31*: „in oratione magnitudinem misterii et immensae gloriae eiusdem Virginis . . . . . contemplantem". [2]) C. sibi a propriis; *sob. przedmowę.* [3]) Godino *czytać należy, tak też Leander, Severinus i inni*; *zachodzi on jeszcze w dalszych rozdziałach. Według Müllera ma* C. *tutaj* Codmo, *ale może Müller zbłądził w odczytaniu liter.* [4]) C. protetricem. [5]) *Na załamku w* C. *dopisane*: Sexta. [6]) *W* codex Chisianus *według wyraźnego zapewnienia Müllera jest luka. Z tekstu innych pisarzów nie jestem w stanie uzupełnić tekstu dodatkiem prawdopodobnym*; *sob. uwagę rzeczową.* [7]) C. transsiret. [8]) C. cuiusdem.

przez rozwlekłe wywody bez treści, podobnie Bzowski, *Thaumaturgus*, caput IX, p. 20. sq.

[a]) Floryan i Godyn towarzyszyli często Jackowi w jego podróżach misyjnych; por. poniżej opowieść Stanisława, a mianowicie źródła dominikańskie jako to Fontana, *Monum. Dominic.*, Bzowskiego *annales* i inne jego dziełka, oraz *Bullarium ord. praedicator.* — Godyna zostawił Jacek według Stanisława i późniejszych pisarzów w Kijowie jako naczelnika nowo założonego klasztoru; Długosz pod r. 1257 każe mu zostać razem z Czesławem we Wrocławiu, co jest mylnem. [b]) Lukę pozostawiłem w tekscie; uwzględniając atoli tekst późniejszych pisarzów, mniemam, że w tem miejscu nie mógł stać inny

nobilis, nomine Petri, de uilla, que uulgariter[1] dicitur Prosowo[a], qui raptu fluuii de equo submersus fuerat. Quem cum uidisset mater submersi, domina Falislaua, eo quod nouerat uitam eius sanctam et conuersacionem Deo gratam, procidit ad pedes cum lacrimis dicens: Homo Dei, frater Iazecho, scio te esse seruitorem Dei deuotum et plenum pietate ac misericordia. Vide nunc meam miseriam, quia unicum filium habui, quem nunc mortuum uideo. Quid nunc misera faciam, quia orbata sum marito et filio karissimo? Tunc sanctus Iazecho, misericordia motus, qua affluebat, profusis lacrimis descendens a multitudine flexis genibus orauit, et reuersus ad corpus dixit ad matrem defuncti: filia Falislaua, quando submersus est filius tuus? Respondit: heri hora uespertina, sed primo hodie inuentus est; ideo, dilecte pater, consolemini me miseram. Tunc sanctus Iazecho, accedens ad corpus, accepit manum defuncti et dixit: Petre, dominus Ihesus Christus, cuius gloriam ego predico, per intercessionem uirginis Marie restituat te uite pristine. Qui statim surrexit, gratias Deo agens et famulo suo sancto Iazechoni. Hoc miraculum protestati sunt, qui oculis suis uiderunt, uidelicet: domnus Iasotha miles, domnus Zegotha pincerna[b], domnus Prandotha decanus ecclesie

---

[1]) C. wlgariter.

wyraz jak *mortis*, albo prawdopodobniej *caedis*, lub *occisionis*. Ś. Jacek chciał się widocznie przeprawić na Skałkę, powracając prawdopodobnie z jakiegoś miejsca poza Krakowem. Leander I, 6 pisze: „Aliquando contigit, ipsum iter habere Pronium". *Pronium* powstało z błędnie odczytanej abbrewiatury *patroni locum* lub t. p. Hussovianus wyraża się ogólnikowo:

„Sed quodam casu uir sanctus uenerat illuc (t. j. ad ripam),
Dum Stanislai peteret solennia diui".

Seweryn wyrazu, którego brak w rękopisie Chiżyańskim, także już nie odczytał, skoro pisze w tekscie „contigit beatum Hyacinthum iter facere ad locum dicti patroni (i. e. Stanislai)"; Bzowski Thaumaturgus, str. 23: „In reditu a quodam pago Cracouiam propter instantem proxime solennitatem s. Stanislai Martyris". Barącz I, 70: „W roku albowiem 1221 idąc na miejsce męczeństwa ś. Stanisława biskupa".

[a]) Pros(z)owa odnaleść nie mogę. Proszowice miasteczko w powiecie krakowskim, zob. indeksy do Piekosińskiego *kod. małop. i kod. miasta Krakowa.* [b]) Jasothy w dokumentach nie znalazłem. — Żegota: *Segotha comes* jako świadek w słynnym dyplomacie Leszka Białego, u Piekosińskiego, *kodeks dypl. katedry krakowskiej*, nr. XV,

cathedralis[a] et domnus Philippus canonicus[b] eiusdem ecclesie et multitudo innu-
1221 merabilis utriusque sexus. Anno Domini M°CC°XXI°[c].

---

pochodzącym według kombinacyi tegoż uczonego z r. 1224 (po 12 i 13 Czerwca). W uwadze piątej, w której Piekosiński uzupełnia godności dostojników, wymienionych w samym dyplomie po nazwisku bez oznaczenia urzędu, o Żegocie nic nie podaje. *Comes Zegotha cum fratre Andrea de Morauich* wymieniony jako świadek w dokumencie z d. 13 Stycznia r. 1238 u Piekosińskiego *kod. dyplom. małopol.* nr. 42 str. 27. W dokumencie z r. 1224 (u Piekosińskiego *kod. dypl. katedry krak.*) są wymienieni: „Setech, Zegota, Goluch et Andreas filii Sulconis". *Zegota pincerna Cracouiensis* w dyplomacie biskupa wrocławskiego Tomasza z r. 1271 (Zakrzewski, *cod. diplom. Mai. Polon.* nr. 611, I, 570) jest już niezawodnie inną osobą. Zob. uw. do rozdz. 32 i nast. — W r. 1224 był pincerna Cracoviensis *Stresco* (zob. dyplomatar. krak.) — O Żegotach piastujących wysokie godności w późniejszych czasach (po r. 1280), mianowicie też o Żegocie znanym z historyi biskupa Pawła z Przemankowa por. wymienione dyplomataryusze i indeksy.

[a]) Prandota dziekanem kat. nie był, lecz był archidyakonem w późniejszych latach i z archidyakonatu posunął się na biskupstwo. (Por. Mon. Pol. Hist. III, 359). Dziekanem krakowskim w r. 1221 był Wisław; jako dziekan katedry, zachodzi on w dyplomatach z r. 1212, 1224, 1228, 1229. (Por. odnośne dyplomata u Piekosińskiego *kod. dypl. kat. krak.* i *kod. dypl. małop.*, oraz uwagi w *kod. dypl. kat. krak.* str. 33 i Łętowski I, 144). [b]) Filip kanonik krakowski niecytowany w dokumentach z tego czasu; Filip kanonik krak. w dokumencie z r. 1279 u Piekosińskiego *kod. dypl. kat. krak.*, nr. 81, str. 108 nast.; zob. także Łętowski, na cyt. m. s. v. *Filip*

[c]) Według Stanisława i innych późniejszych pisarzów a mianowicie Seweryna, odbył się ten cud d. 27 Września r. 1221. Tymczasem Malvenda się domyśla *(annales praedicator.* ad a. 1221, jak się dowiaduję z *Acta sanctorum)*, że Jacek był również obecnym na kapitule, którą w końcu Maja r. 1221 w Bononii obchodzono. Lecz Ioannes a s. Maria w życiu ś. Jacka po francusku napisanem, oświadczył się przeciwko temu domysłowi z tej przyczyny, iż Jacek nie mógł być w Bononii w Maju i Czerwcu, skoro we Wrześniu był w Krakowie, a podróż tak znaczna w onych czasach trwać musiała długo. Autor komentarza w *Vita sanctorum* popiera Jana w tym wypadku, *si hoc tempus mortui resuscitati in antiqua historia Stanislai Cracoviensis diserte exprimatur.* Stanisław był, jak wiemy, źródłem dla Seweryna i tenże sam podaje termin cudu, ale dokładność dat Stanisława zbyt jest problematyczną, jakeśmy się o tem mogli dostatecznie przekonać, iżbyśmy z autorem komentarza w *Acta sanctorum* mogli na jego datach się opierać.

VII. Quomodo sanctus Iazecho curauit paraliticam uiuus existens.

Quedam nobilis domna Iutta nomine de Coscheletz[a], percussa paralisy in lingua ita, quod nec loqui, nec aliquod uerbum formare poterat, habuitque filium nomine Prandotam, qui naturali affectu matri compaciens, non modicam pecuniam in medicis consumpsit. Sed non proficientibus medicis, et humano adiutorio deficiente, matrem paraliticham ad sanctum Iazechonem, cuius sanctitatis famam audiuerat, in Cracouiam deduxit, uocatoque beato viro Iazechone dixit: o felix Iazecho, ecce filiam tuam, matrem meam ad te adduxi, que nec loqui, nec uerbum formare nequit iam amplius quam sex septimanis, propter quod obsecro, ut eam per tuam intercessionem adiuues[1]. Tunc dixit sanctus uir: Filia mea Iutta, dominus Ihesus Christus liberet te ab hac infirmitate et restituat[2] tibi modulos loquele. Et statim solutum est uinculum lingue eius, et cepit diserte loqui, benedicens Deum, qui talia operatur per sanctos suos. Huic curationi interfuit frater Petrus, frater Florianus et seculares multi, videlicet dominus Prandotha filius eiusdem domne, et domnus Andreas germanus supradicte domne, et domna Katherina cum multis nobilibus ac simplicibus[b]. Anno Domini MCCXXII in crastino 1222
sancte Trinitatis[c].

VIII. Quomodo sanctus Iazecho uiuus existens sanauit domnam.

Quedam domna egritudine mortali percussa, deuenit usque ad extremam horam, et desperans[3] de humano adiutorio sanctum Iazechonem ad se uocavit, petens cum lacrimis, ut sibi manus inponeret. Qui cum uenisset ad eam, dixit ei: o felix Iazecho, ecce iam morior, si oratio tua non proficiet mihi ad salutem, propter quod rogo, ut orando manum tuam inponas capiti meo. Tunc sanctus uir manum suam inposuit orando super caput eius, et statim curata est et reducta a portis

---

[1]) C. abiuues. [2]) C. restituet. *Seweryn, który dosłownie ten ustęp w swojem dziele zamieścił, ma naturalnie* adiuues i restituat. [3]) C. desperens.

[a]) Kościelec, blisko Proszowic; z Kościelca pochodził biskup Wisław; (zob. *kat. bisk. krak.* w Mon. Pol. Hist. III. [b]) Osób tych dokumentami stwierdzić nie mogę; niektóre imiona spotykamy dość często w dokumentach tego czasu jako imiona osób znaczniejszych, świeckich i duchownych. [c]) Dnia 30 Maja.

mortis, et restituta perfecte sanitati. Hoc miraculum uiderunt frater Florianus et frater Godinus, domnus Pribisslaus miles[a], domna Dyrsislaua[b] et Ianczislaua et
1222 multi alii fide digni. Anno Domini M°CC°XXII, in die beati Ieronimi[c].

IX. Quomodo sanctus Iazeco venit Kygiouiam et fratrem Cesslaum misit in Pragam.

1222 Anno Domini MCCXXII. Sanctus Iazecho misit[d] fratrem Cesslaum in Bohemiam, qui cum [eo][1] a beato Dominico receptus ad ordinem fuerat et in Poloniam missus. Qui veniens ad civitatem Pragensem, cum fratre Ieronimo conuentum

---

[1]) *Dodałem* eo, *które jest koniecznem, ma je też Seweryn, str. 20.*

[a]) „Pribislaw prosovic" jako miles biskupa Iwona w r. 1222 w dokumencie z r. 1224 (u Piekosińskiego: *kodeks dypl. kat. krak.* nr. XIV, str. 20); w tymże dokumencie już jako świadkowie orzeczenia Leszka Białego z r. 1224 występuje dwóch Przybysławów, jeden *miles*, *Pribislaus filius Raphaelis*, drugi *Pribislaus subagazo.* [b]) Dirsislawa, subpriorissa monasterii Zwierzyniensis w r. 1263, (Por. *kod. dypl. kat. krak.* nr. 64, str. 88 nast.). [c]) Dnia 30 Września. — Seweryn, który odnośny ustęp, jak w ogóle opowieść o życiu i cudach Jacka w ks. I i II wyjął ze Stanisława, kończy odnośny rozdział I, 11 słowy następującemi: „Hoc factum fuisse *processus testatur* Anno domini 1222 in die sancti Hieronymi" (str. 34). [d]) Stanisław nie wspomina słowem o organizacyi prowincyi polskiej i nie wymienia żadnych jej przełożonych; nie nazywa także Jacka prowincyałem. Wszelako mówi o nim: *misit* itp., jakoby miał prawo do rozkazywania innym zakonnikom. Seweryn, Bzowski i inni, mianują go pierwszym prowincyałem. Bzowski jednak nie przedstawia zawiązków prowincyi polskiej z pożądaną ścisłością i jasnością, a mianowicie w *Propago* na str. 2 mówi o tem, że prowincya Germania była starszą od polskiej, na str. 4 mówi o utworzeniu osobnej prowincyi polskiej na kapitule paryskiej w r. 1227, a na str. 10 i na str. 55 donosi o tem, że Jacek zrzekł się godności prowincyała na kapitule paryskiej. W annales eccles. ad ann. 1232 twierdzi Bzowski, że Gerhard dopiero w r. 1232 przez papieża Grzegorza IX prowincyałem Polski ustanowiony został. Seweryn całkiem niekrytycznie i błędnie rzecz przedstawia. Zob. str. 19 i 62 i por. jego błędny katalog prowincyałów z katalogiem Bzowskiego w *Propago* str. 55 nast. Ten brak ścisłości i dokładności wytknął i wykazał Sewerynowi wspomniany Jan, autor francuski, dowodząc, że odwoływanie się w tym wypadku na jakiś starodawny kalendarz lwowski nie może mieć żadnego waloru. Według Jana pierwszym naczelnikiem prowincyi niemieckiej, która

in honorem sancti Clementis receperunt, ubi nunc sunt fratres predicatores. Deinde uenientes in Wraceslauiam, in honorem[1] sancti Adalberti claustrum predicatorum

[1]) C. in honore.

w r. 1221 ustanowioną została a obejmowała zarazem i Polskę, był Henryk aż do r. 1227 (a raczej do r. 1228) t. j. aż do kapituły paryskiej. Na tej to kapitule do ośmiu istniejących już prowincyi dodał drugi z rzędu jenerał zakonu, Jordan, cztery nowe, a mianowicie utworzył prowincye: Polskę, Dacyą, Grecyą i Ziemię świętą; prowincya polska obejmowała: Polskę (ze Szląskiem), Czechy i Morawią. Prowincyałem nowej polskiej prowincyi został Gerhard z Wrocławia, później na biskupa Rusi wyświęcony. Według Długosza *lib. benef.* III, 450 jenerał zakonu Jordan uczynił Gerharda prowincyałem polskim już w r. 1225 i w tym roku miał Gerhard odprawić w Krakowie pierwszą kapitułę prowincyonalną. Barącz zupełnie mylnie pisze I, 74: „Pierwszym prowincyałem rozległej tej prowincyi, obejmującej w sobie Polskę, Czechy i Morawią, wskutek zasług wielkich, mianowany został Jacek Odrowąż, który unikając wszelkiej godności, w r. 1229 złożył ten urząd, aby się łatwiej i korzystniej poświęcić pracom apostolskim". Barącz powołuje się na Bzoviusa de provinc. Polon. cap. 2, lecz Bzowski, jak widzieliśmy, sam się z sobą w różnych swych dziełach nie zgadza i o czasie tego wydarzenia nie miał pewnych wiadomości. Z dokumentu biskupa Iwona, noszącego datę d. 28 Września 1228 r. a wydanego przez Piekosińskiego *kod. dypl. kat. krak.* nr. 21, str. 28, według kopii zawartej w *Liber antiquus*, wynika, iż w r. 1228 Gerhard był priorem, Jacek zwykłym zakonnikiem w klasztorze ś. Trójcy w Krakowie (*„hiis testibus . . . . Gerhardo priore, Iacone fratre de sancta Trinitate)* i że obaj w końcu Września tego roku w Krakowie przebywali. Że wymieniony tutaj *Iaco* może być tylko Jackiem, nie ulega wątpliwości, i dziwię się, że nikt dotychczas na ten dokument nie zwrócił uwagi uczonych. *(Iaco* jest prawdopodobnie fałszywie przepisane Iacco lub Iaccho). Natomiast przytaczano już inny dokument, w którym Jacek Dominikanin jako świadek ma być wymieniony. August Mosbach w liście prywatnym pisanym do A. Bielowskiego przed wielu laty, który przypadkowo dostał się do rąk moich, wskazał na ten dokument. W dokumencie tym, wystawionym w Gnieźnie d. 15 Lutego 1238 r., którego oryginał niegdyś w metryce koronnej pod oddz. Prussiae num. 18 się znajdował, obecnie zaś się mieści w tajnem archiwum królewieckiem, Władysław Odonicz, książę wielkopolski zakonowi niemieckiemu dla krzyżowników idących do Prus i ziemi chełmińskiej nadaje wolność od ceł i naznacza taryfę celną na pewne towary, ustanawiając komory w Gnieźnie i Poznaniu. Otóż według doniesienia Mosbacha oraz według Grünhagena, *Regesten zur Schles. Gesch.* dawnego i nowego wyd. (II ed. z r. 1884, str. 238) na czele świadków wyliczonych w tym przywileju wymienieni są: „hi fratres ordinis *predicatorum*: Iacco tunc in ministerio sancte

edificauerunt, ibique frater Cesslaus innumeris prodigiis corruschans felici fine quieuit[1a]. Sanctus uero Iazecho ad origentem progrediens, seminando[2] fructum

---

[1]) Felici fine *wydaje mi się podejrzanem*; *Seweryn ma*: feliciter in Domino quieuit, *Leander*: in Domino quieuit. [2]) C. seminendo.

Crucis constitutus et Iohannes . . . .". Dokument ten oddrukowany w *Cod. diplom. Mai. Pol.* nr. 207, I, 176 (z odwołaniem na Höhlbauma, Hansisches Urkundenbuch i Dogiela Cod. dipl.), inne ma atoli tamże zakończenie, a mianowicie zamiast *predicatorum* czytamy: *predicti* (Harum institutionum testes sunt hi fratres *Ordinis predicti*: Iacco tunc in ministerio s. C. constit. et Iohannes"). Według tego zatem brzmienia dokumentu nie nasz Jacek dominikanin, lecz inny zakonnik z Ordo Theutonicorum, Jacko także imieniem, był na ówczas świadkiem przy układzie zawartym w Gnieźnie między Władysławem a tymże Ordo, pełniąc może obowiązki kapłańskie przy kościele świętego Krzyża w Gnieźnie, na pięknem wzgórzu nad jeziorem Bielidłem w r. 1179 przez Przecława kanonika gnieźnieńskiego zbudowanym i Bożogrobcom oddanym (por. Cod. dyplom. Mai. Pol. nr. 34 i 2020, oraz indeks s. v. *Gniezno* i s. v. *Ordo*). Höhlbaum ogłosił tenże dokument we wydanem r. 1876 *Hans. Urkundenbuch* I, 96, nr. 291, według kopii nadesłanej mu przez kierownika królewieckiego archiwum, dr. Philippi. W publikowanem atoli świeżo (1883) przez samego Philippiego *Preussisches Urkundenbuch*, t. I, połowa I, str. 96, spotykamy dawną lekcyą: *predicatorum* [„fratres ordinis predicatorum: Jazco"]. Według podanego przez dr. Philippiego w temże dziele facsimile, oryginał zawiera litery *pdic* z dwoma znakami abbrewiatury, mianowicie z kreską poziomą nad *p* i znakiem ⌒ nad *dic* (p̄di͡c); najwłaściwiej czytać te litery *predicatorum*. Lekcya ta więcej się téż zgadza z brzmieniem i treścią dokumentu; wyrazy *in ministerio s. Crucis constitutus* znaczą natenczas to, iż Jacek wydelegowany był właśnie do służby u Krzyżaków, która to interpretacya daleko jest naturalniejszą aniżeli owa pierwsza, iż Jacek pełnił obowiązki kapłańskie przy kościele ś. Krzyża w Gnieźnie. W *Bullarium ord. praed.* I, 32 oddrukowany jest list papieża Grzegorza IX do Dominikanów polskich, de dto. 13 Września 1230 r. z wezwaniem, ażeby Krzyżakom (fratres hospitalis S. Mariae Teutonicorum), wytępiającym pogaństwo, pomocy czynnej nie odmawiali, ponieważ ci *„ad tam arduum negotium sufficere pro se nequeunt et egent fidelium subsidiis adiuvari"*; por. Barącz I, 75.

[a]) Dokumentalnych wiadomości o czasie założenia klasztorów w Pradze i we Wrocławiu nie posiadamy. Długosz donosi *lib. benef.* III, 450, że Gerhard odprawiwszy kapitułę w Krakowie w r. 1225, wysłał zakonników do objęcia klasztorów we Wrocławiu, Pradze, Kamieniu (Kamin), Sandomierzu i Gdańsku. (Por. Grünhagen, *Regesten* ad h. a.). W historyi natomiast (ad a. 1257) mówi o Jacku, że Jacek był pierwszym fundatorem

uite, cuius precho erat feruentissimus, uenit in Masouiam ad ciuitatem, que uulgariter[1] Vyssegroth dicitur, ubi tunc temporis Wandalus pernimium exuberauerat, nullamque[2] nauem vel nautam[3] inueniens, destitutusque humano auxilio, dixit ad fratres, qui cum eo erant, videlicet frater Florianus, frater Godinus et frater Benedictus: oremus omnipotentem Deum, cui celum et terra, mare et fontes aquarum obediunt, ut nos transire[4] faciat istum fluuium. Oratione igitur facta et signo crucis impresso in Uandalum, dixit ad socios: sequamini in nomine Christi uestigia mea. Et processit sicco calcaneo[5] per undas aquarum. Cuncti fratres socii sui non presumpserunt sequi uestigia eius, ipse uero conuersus ad eos, deposita capa super undas, eamque expandens dixit ad fratres: modo, karissimi filii, iste sit pons Ihesu Christi, super quem in nomine eius transeamus per hanc aquam nimiam. Et transierunt sancto Iazechone cappam, super quam erant, dirigente uersus ciuitatem[6a]. Quod uidentes homines admirati sunt, benedicentes Dominum, qui mirabilia in Sanctis suis operatur. Quod miraculum narrauerunt et scripserunt supradicti tres fratres[b].

Anno Domini M°CC°XXII°. Venit sanctus Iazecho cum sua societate, videlicet fratre Godino et fratre Floriano et fratre Benedicto in Kyiow, ubi uerbum uite disseminando et multis prodigiis ac miraculis corruscando[7] in eadem ciuitate conuentum in honorem[8] Uirginis gloriose fratrum predicatorum recepit, ibique quatuor annis moram fecit, et numerosam multitudinem sacerdotum ac clericorum ad ordinem recepit[c]. Quinto uero anno inchoante, iter uersus Cracouiam arripuit, od 1222 do 1226

---

[1]) C. wlgariter *jak swykle.* [2]) C. ullamque. [3]) C. nautem. [4]) C. transire. [5]) C. calconeo: *Seweryn*: calcaneo. [6]) *Acskolwiek dykcya w tém zdaniu nieco dziwna, zmienić nic nie należy, jak pokazują słowa Seweryna str. 35*: cappam, in qua stabant, versus civitatem dirigente. [7]) C coruscando. [8]) C. in honore.

(*primus* fundator) pięciu klasztorów: we Fryzaku, w Krakowie, w Pradze, Wrocławiu i Gdańsku. — Według Bzowskiego *propago* klasztor w Pradze został założony w r. 1222, w Wrocławiu w r. 1223; w dziele *tutelaris Silesiae* przenosi Bzowski na r. 1223 także fundacyą klasztoru pragskiego. Za czasów ces. Maksymiliana II przeniesieni zostali Dominikanie w Pradze do kościoła ś. Agnieszki, a kościół ś. Klemensa otrzymali Jezuici.

[a]) Długosz (ad a. 1257) i wszyscy pisarze dominikańscy uważają ten cud za jeden z najwięcej podziwu godnych. Por. Seweryn, str. 34. — Wyszegrad na Mazowszu. — O. Benedykt w klasztorze Gdańskim, zob. poniżej. [b]) I z tego miejsca (narraverunt et scripserunt) wnosić można, że Stanisław korzystał z dawnych zapisków, które pochodziły z epoki Jacka lub które za takowe uważał. Por. przedmowę. [c]) Według Stanisława

dimissoque fratre Godino in Kiyow[a], uenit in Gdansk, ubi uerbum uite fructifere disseminans et miraculis quam plurimis confirmans, plures ad ordinis ingressum

---

Jacek przebywał na Rusi mianowicie w Kijowie od r. 1222—1226, według innych źródeł, zwłaszcza dominikańskich apostołował Jacek w tych stronach po r. 1230, miał zwiedzić Lwów (?), Halicz, Wołoszczyznę, Bułgaryą, Kumany, Teodozyą, Konstantynopol, wyspy Archipelagu, zkąd wrócił do Kijowa. Doniesień tych jako nienależących do opowiadania Stanisława rozbierać i krytykować nie mogę. — Seweryn opowiada nadto o innych cudach ś. Jacka w Kijowie, a mianowicie o przejściu Jacka przez rwiący Dniepr suchą nogą (jak w Wyszogrodzie) według zeznań jednego ze świadków, przesłuchiwanych w procesie kanonizacyjnym.

[a]) O pozostawieniu Godyna w Kijowie zob. powyżej str. 850 uw. [a]. W chizyańskim rękopisie Stanisława nie znajdujemy opowieści o napadzie Tatarów na Kijów, o wtargnięciu ich do kościoła podczas mszy przez Jacka odprawianej i o zabraniu przez Jacka statuy alabastrowej matki Boskiej, o której posiadanie toczyły ongi spór klasztory lwowski i przemyski. Jednakże u Stanisława również miała się znajdować i ta opowieść. Cynus Campanus we wspomnianej relacyi (u Seweryna str. 366 nast.) pisze: „Sed aliud stupendum simile miraculum, quod antiquus liber scriptus Stanislai refert, Tartaris civitatem Kioff invadentibus, beatus hic vir sanctissimo sacramento manibus susceptо et imagine Beatissimae Mariae Virginis supra suas vires gravi et ponderosa super humeros imposita, ne a barbaris ab omni pietate et cultu alienis conculcarentur, Boristenem fluvium, Europam ab Asia dividentem, sua rapiditate et profunditate metuendum siccis pedibus pertransivit et sacra, quae ferebat, in tutissima statione collocavit. Extat et adhuc in Ecclesia s. Trinitatis Cracoviae illa eadem Beatissimae Mariae Virginis imago". Jeżeli to twierdzenie Cynusa jest prawdziwem, jeżeli Cynus nie omylił się w zacytowaniu źródła, z którego opowieść wyjął, natenczas jest to nowy argument, wspierający bardzo silnie przypuszczenie, że w Rzymie w czasie kanonizacyi korzystano z innego rękopisu aniżeli nasz Chizyański, czyli innemi słowy, że codex Chisianus nie jest tym *vetustissimus liber*, którym się w czasie kanonizacyi posługiwano (por. przedmowę str. 828). — Bzowski opowiadając o tem cudownem wydarzeniu w dziełku *Thaumaturgus*, rozdz. XVII, odwołuje się nie na Stanisława, lecz na rękopism inny *Processus Canonizationis Sancti Hyacinthi*. — Leander i Hussovianus o wydarzeniu tem milczą.

prouocauit, relinquensque[1] eis fratrem Benedictum et conuentu[2] fratrum predicatorum in eodem loco recepto[a], in Cracouiam cum fratre Floriano reuersus est.

X. Quomodo restituta sunt frumenta grandine percussa per orationem sancti Iazechonis[b].

Quedam domna nobilis, nomine Clemencia de uilla, que uulgariter[3] dicitur Coschelecz[c], cum magna deuocione sanctum Iazechonem, qui eius erat confessor, ad supradictam uillam in festo sancte Margarethe inuitauit. Qui ueniens in uigilia Czerw. 9
eiusdem sancte, inuenit totius uille segetes[4] grandine percussas, ita quod [nihil][5] penitus in campis nisi stramina et stipula concussa inueniebantur. Quem cum uidisset supradicta domna Clemencia, cum fletu dixit: O felix pater Iazecho, inuitaui te pro mea consolacione, nunc autem recipio te cum lacrimarum effusione, quia omnia, que habui in campis, sunt grandine concussa et anihilata[6]. Et cum adhuc loqueretur, ecce multitudo uirorum ac mulierum de eadem uilla flentes et eiulantes coram sancto Iazechone ceciderunt: O felix pater Iazecho, succurre nobis miseris, quia omnibus uictualibus per grandinem orbati sumus, et quod faciemus, nisi ut omnes fame moriamur? Sed quia scimus et pro certo audiuimus, quod Deus in

---

[1] C. reliquens. [2]) C. conuentum. *Według mego mniemania Stanisław chciał powiedzieć: a zostawiając im br. Benedykta i otworzywszy klasztor (lub może: rozpocząwszy budowę klasztoru br. dominikanów) powrócił do Krakowa. Na początku tego rozdziału użytem jest* recipere *w znaczeniu otworzyć, ufundować* (conventum receperunt). — *Seweryn obszernie się rozpisuje o Gdańsku str. 20, ale z tego opisu nie widać, co Seweryn czytał u Stanisława. Zbliża się natomiast do naszego tekstu Leander:* „Quapropter aedibus coeptis extrui, relicto ibi Benedicto, tandem Cracoviam cum Floriano pervenit". [3]) C. wlgariter. [4]) C. segetas. [5]) nihil *dodałem, chociaż nie jestem pewien, czy Stanisław* nihil *przed* nisi *uważał za potrzebne. Seweryn, str. 39:* „ita ut nihil penitus ... praeter stramina etc.". [6]) C. anichillata.

[a]) U ś. Mikołaja. O pobycie Jacka w Gdańsku źródła późniejsze (n. p. Seweryn str. 20) obszernie się rozpisują; Leander i Hussovianus jak zawsze podają dokładnie tylko to, co Stanisław według naszego kodeksu. — O Benedykcie por. str. 857 uw. [a].

[b]) Godzi się zaznaczyć, że Stanisław nie podaje żadnego cudu Jacka z lat 1222—1238.

[c]) Kościelec; zob. str. 853 uw. [a]. O tym cudzie Seweryn według Stanisława I r. XIV, Leander II, 1 i Hussovianus również dokładnie według naszego traktatu. Por. rozdz. 33, 38, 39, 41.

omnibus te exaudit, idcirco (?)[1] succurre nobis flentibus. Qui uisis[2] domne lacrimis et tante multitudinis totus perfusus lacrimis ait: Pater misericordiarum Deus, qui tribulatis succurrere consuevit, consulabitur uos. Ite igitur ad domos Vestras
10 Czerw. et ista nocte in orationibus uigilate. Mira res! mane surgentes in die sancte Margarethe inuenerunt omnes campos ad nominatam uillam pertinentes plenos annonis, tritico et aliis segetibus, ac si grandine numquam percussa fuissent. Tunc omnes uillani cum supradicta domna Deo gratias egerunt, qui per sanctum Iazechonem tam mirabilia operatus est. Hoc miraculum uidit pater Florianus, domna Clemencia, domna Constancia soror eiusdem domne, domnus Gneuomirus[a] et omnes incole
1238 eiusdem ville. Anno Domini M°CC° tricesimo VIII°.

XI. De prole obtenta[3] oracione sancti Iaczechonis.

Quedam nobilis domna nomine Felicia de Grussow[4b] XX[ti] annis sterilis permansit, tandem ducta devocione uenit ad sanctum Iazechonem, cuius erat filia confessionalis, et cum lacrimis dixit ad eum: Pater Iazecho, quid factura sum misera, quia despectui habet me maritus meus et tota parentela mea eo, quod sterilis permaneo et successore multarum hereditatum careo. Obsecro igitur tuam clementiam, ut digneris intercedere pro me peccatrice apud Altissimum, scio enim et firmiter credo, quod, quicquid[5] ab eo pecieris, impetrabis. Cui uir sanctus: Uade, filia Felicia, in domum tuam, ecce enim paries filium, ex cuius posteritate episcopi et multi barones generabuntur. Que omnia sunt adimpleta. Nam supradicta

---

[1]) C. *według kopii Müllera* Io, *s punktem nad* I; *wykrzyknik* Io *nie byłby tutaj na miejscu*; *domyślam się, że w autografie była abrewiatura partykuły* idcirco, *której może już pisarz rękopisu Chiżyańskiego, a może dopiero Müller kopiując cod. Chiz. nie odczytał dobrze. Severinus str. 39*: „Quoniam ... audivimus ... idcirco supplices petimus". [2]) C. uisi. [3]) C. appetenta. [4]) C. *podobno* Grussoiv, *Leander* Felicia Grussonia, *Severyn*: Gruszouska. [5]) C. quicquit.

[a]) Gneuomir, frater Bogre w dyplomie z roku 1238 u Janoty, *dypl. klassz. mog.*, str. 13; Gneuomirus, dapifer Cracouiensis, w dypl. z roku 1258 no. 58 i 59 Piekos. *Kod. d. kat. kr.*, str. 74 i 75. [b]) Wieś w woj. i pow. krakowskim, par. Brzesko stare.; inny Gruszów: wieś w wobw. sądeckim, pow. tymbarskim, par. Szczyrzyce. Zob. krak. dyplomataryusze Piekosińskiego. — *Nicolaus Imrami heres de Grusszcow in districtu Syradiensi*, u Janoty, *d. kl. mog.* no. 73, str. 61 i 62.

domna statim concepit et filium peperit, et ad sanctum Iacchonem in Cracouiam cum gratiarum accione ipsum attulit, et miraculum coram multis fide dignis protestata fuit, videlicet: fratre Floriano, fratre Clemente, domno Prandota, domno Petro milite et multis aliis. Anno Domini M°CC°XL°[a]. 1240

XII. Quomodo sanctus Iazecho duos cecos germanos illuminauit.

In die translacionis beati Stanislay contigit sanctum Iazechonem transire ad castrum ad predicandum uerbum Dei, et cum uenisset ad pedem montis, occurrit sibi quedam domna, Uitoslaua nomine, ducens in curru duos filios, quos simul pepererat cecos, et uiso uiro Dei procidit ad pedes eius cum lacrimis dicens: Homo Dei, frater Iazecho, respice oculo pietatis cordis meam desolacionem; nam septem anni sunt, quod peperi hos duos cecos filios, habentes ymagines deformatas, propter quod obsecro, ut digneris pro eis intercedere ad Dominum. Qui pietate compaciens, profusis lacrimis accedens ad eos [dixit][1]: Dominus Ihesus Christus, qui cecum natum illuminauit, ipse uobis beneficium oculorum impendat, et cruce signauit eos, et statim lumen oculorum receperunt. Huic miraculo interfuit frater Florianus socius eius, et domna Uitoslaua mater eorundem, domna Agnes soror eiusdem domne, domnus Petrus castellanus Cracouiensis, domnus Segotha et multi alii fide digni[b]. Anno Domini M°CC°XL°IIII°. 27 Wrześ. 1244

---

[1]) Dixit *dodałem*; *zob. przedmowę.*

[a]) Cud ten według Stanisława opowiadają bez żadnych zmian w treści Hussovianus, Leander i Seweryn. Świadkowie tego cudu w części już wyżej bliżej oznaczeni, w części nieznani. [b]) W latach 1243, 1244 i nast. był kasztelanem krakowskim Michał (zob. cytow. dypl. Piekos.); natomiast występuje Petrus Castellanus de Woynicz w dokumencie z d. 13 Lipca 1243 r. w *kod. dypl. kat. krak.* no. 24, Petrus castell. Wislicensis w r. 1268, *kod. dypl. małop.* nr. *17*. Piotra kasztelana krakowskiego nie znamy, natomiast napotykamy w dokumentach pomiędzy innymi Petrus comes, palatinus Cracouiensis, jakoto w latach 1270, 1272, 1273, 1285, 1286, 1287. — Zob. przedmowę i por. indeksy do dyplomataryuszów. — Żegota może ten sam, który wymieniony powyżej (czy pincerna z r. 1286? u Janoty, *kod. kl. mog.* str. 50); por. przedmowę. — Comes Żegota w dokumentach z. r. 1238 w *kod. d. małop.* str. 28 i *w kod. kl. mog.* str. 12. zob. pow. str. 852 uw. — Castrum—Wawel.

XIII. Quomodo sanctus Iazecho domicellum Uisslaum a morte suscitauit.

Quedam nobilis domna uidua, nomine Pribislaua, de uilla, que uulgariter
25 Lipca dicitur Serniki[1a], in festo beati Iacobi filium suum Uislauium, quem unicum habebat, pro sancto Iazechone, cuius specialis erat filia, misit in Cracouiam; cui sanctus Iazecho: precede fili iter, cum ego [breui][2] sequar te. Et dum precessisset, venit ad fluuium, qui uulgariter Raba[3] dicitur, qui nocte precedenti et ipso die multum inundauerat. Dum transire uellet fluuium cum suo armigero, aque impetuositas ipsum de equo deiecit, et non ualens resistere submersus est. Tunc armiger eius vix euadens, ad matrem submersi ueniens, lamentabiliter mortem filii eius nunciauit. Que lacrimis perfusa, repentino cursu cum aliis dominabus ac multis mulieribus ac uiris ad ripam fluuii, ubi submersus [est][4] filius eius, uenit, et dum maternis uisceribus dolorose clamaret et lamentabiliter eiularet, ecce uir Dei, sanctus Iazecho cum fratre Clemente ueniebat, et nauigio transiens uenit ad ripam, ubi filia eius domna Pribisslaua cum multitudine mulierum ac uirorum lamentabatur mortem filii. Quem cum uidisset, procidit ad pedes eius cum lacrimis ac maternis eiulatibus dicens: O felix pater Iazecho, unicum filium meum Uisslaum, quem habui, pro te misi, et ecce in reditu, in hoc loco submersus est. Quid faciam ergo, quia nec maritum nec filium habeo, et lumen oculorum meorum extinctum uideo? Tunc sanctus Iazecho lacrimis perfusus, discedens paululum flexis genibus orauit, et cum ab oratione surrexisset, ecce corpus defuncti contra inpetum aque diuina uirtute dirigente, ad litus applicuit, quod extrahentes [ante pedes sancti locauerunt. Tunc][5] cepit mater cum aliis dominabus et cum omni multitudine, que aderat, altis uocibus personare: O felix Iazecho, reddidisti[6] mortuum, nunc redde et uiuum. Tunc uir Dei, accedens ad corpus dixit: fili Uisslaue[7], Dominus Ihesus Christus, cui omnia uiuunt, ipse te uiuificet, et statim surrexit. Quod miraculum factum est, presentibus hiis: domno Marcho milite et domno Paulo milite et domicello Andrea fratribus supradicte domne, et domna Felicia cum multis aliis
1257 utriusque sexus[b]. Anno Domini M°CC°LVII°.

---

[1]) C. *według Müllera* Scemka, (Scemka) *Seweryn* Serniky, *Leander* Scenita. [2]) *Według kopii Müllera* C. *ma luką między* ego *a* sequor, *Seweryn str. 43*: ego enim breui sequar te. *Leander*: ego enim mox te subsequar. [3]) C. Kaba. [4]) *dodałem* est *dla jasności tekstu*; *ma wreszcie* est *Seweryn.* [5]) *Słowa w nawiasie zamieszczone dodałem według Seweryna str. 44*; *zob. przedmowę.* [6]) C. redidisti. [7]) C. Uissale.

[a]) Żerniki; tak Seweryn, za którym poszli Bolandyści. [b]) Zbyt ogólnikowe określenia świadków, abyśmy z osobami tych samych imion, występującemi w dokumentach,

XIV. De transitu sancti Iaczchonis ex hac luce[1].

Sanctus igitur Iazecho post labores dyuturnos, quos circa salutem animarum operatus fuerat, et post multorum miraculorum operacionem[2], diuina raptus dulcedine, toto mentis desiderio concupuit dissolui, et esse cum Christo. Quod quidem cum lacrimis in oratione positus deuotissime postulabat atque desiderium suum pater [misericordiarum][3], qui eum[4] sibi ab eterno [dignum famulum?][5] previderat, dignatus est exaudire et terminum uite sue sibi reuelauit. Ideo in crastino beati Dominici patris sui corporis alteracionem incurrit (?)[6] sicque infirmitate 5 Sierp. 1257
inualescente in uigilia assumpcionis Uirginis gloriose conuocatis senioribus fratribus 14 Sierp.
conuentus Cracouiensis, ait: Ego, inquit, filii carissimi, Domino me uocante transiturus sum die crastina ex hac luce, ideo ea, que ex ore patris nostri beati Dominici audiui, uobis relinquo, ut humilitatem seruetis, caritatem mutuam habeatis et paupertatem uoluntariam possideatis. Hoc enim est testamentum eterne hereditatis. In crastino igitur, in die assumpcionis Genetricis Dei, oris canonicis 15 Sierp.
deuote completis et sacramentis sincerissime perceptis, ora quasi nona, circumstantibus fratribus flentibus et deuote orantibus, erectis in celum manibus, prorumpens cum lacrimis in psalmum: „In te, Domine, speraui", cum dixisset: „In manus tuas commendo spiritum meum", tradidit felicem animam in manus sanctorum angelorum, qui ei sepius apparuerant, dum adhuc mortaliter uiueret. Sepultus autem est per domnum Prandotam episcopum Cracouiensem et per multitudinem cleri ac populi utriusque sexus, in ciuitate Cracouiensi et conuentu ordinis sui, quorum ipse erat primus pater et fundator in ciuitate iam dicta, missus a beato Dominico. Transiuit[8] igitur ex hac luce anno Domini M°CC°LVII[9] in die assump- 15 Sierp. 1257
cionis beate Marie ora quasi nona[a]. Cuius felicem transitum[9] dignatus est Deus

---

[1]) C. Lectio septima. [2]) C. operacioni. [3]) *w* C. *luka*; *dodałem ze Seweryna*; *sob. przedmowę.* [4]) C. est; *sob. przedmowę.* [5]) *dodałem ze Seweryna.* [6]) incurrit *ma, zdaje się, Chisianus codex*; inuenit *nie daje również sensu. Bez znaczniejszej zmiany poprawić tekstu nie można. cfr. Seuer. p. 46.* [7]) C. *dodaje na załamku*: Octana. [8]) C. transsiuit. [9]) C. transitus.

identyfikować ich mogli. — Cud miał się wydarzyć w d. 25 Lipca 1257 r., a zatem kilkanaście dni przed śmiercią ś. Jacka. — Seweryn powiada, że Przybysławska (sic!) wysłała syna po to do Krakowa z prośbą do Jacka, „ut pro festo Beati Iacobi Apostoli (cuius forte patrocinium in eius villae ecclesia parochiali celebrabatur) ad praedicandum verbum Dei dandamque spiritualem consolationem ad se venire non dedignaretur".

[a]) Tak sam Długosz, l. VII, ad a 1257: „Quintadecima mensis Augusti, Nonarum hora, beatus Jaczko frater ordinis Praedicatorum . . . . . in coenobio sanctae Trinitatis

innumeris prodigiis decorare et sanctitatem uite eius approbare[1]. Nam in die sepulture eius quidam domicellus, nomine Zegotha, agitans equum in campo sancti Floriani[a], casu grauissimo cecidit et expiravit. Quod cum parentes eius percepissent, uidelicet domnus Zaclicha pater eius et domna Florencia mater eiusdem defuncti, cum magna multitudine nobilium ac ciuitatensium corpus collisi[2] ad sepulcrum sancti Iazechonis cum ingenti clamore et lacrimarum effusione portauerunt, et postquam inuocassent patrocinium sancti Iazechonis, post unius hore spacium defunctus sanus surrexit et nullum[3] uestigium collisionis senciens, dixit, se fuisse cum sancto Iazechone in paradiso. Sicque gratias agens Deo et sancto eius, beato Iazechoni, reuersus est cum amicis suis ad propria. Huic miraculo interfuerunt et oculis suis uiderunt pater et mater supradicti iuuenis domnus Clemens castellanus Cracouiensis[b], domnus Petrus decanus ecclesie cathedralis[c] et multi alii utriusque sexus fide digni. Anno Domini et die sepulture eiusdem Sancti.

Po 15 Sierp. 1257

---

[1]) C. aprobare. [2]) C. colisi. [3]) C. ullum.

Cracoviae religiosissime devotissimeque vita excedit. Ad patriam claritatis aeternae in multo fulgore a Matre misericordiae canente: Ibo mihi ad montem myrrhae, et angelico coetu prosequente . . . . . deductus, et a Prandotha Cracoviensi episcopo et populi multitudine in eodem coenobio sanctae Trinitatis sepelitur". — Bielowski zapisał poniżej tekstu w kopii Müllera kommemoracyą o śmierci Jacka z jakiegoś rękop. perg. Wikt. hr. Baworowskiego, str. 87, nakreśloną ręką XV wieku: Anno domini 1257 in die assumtionis Virginis gloriose dei genitricis Marie hora IX, tempore dni Prandote episcopi Cracoviensis obiit sancte memorie venerabilis pater noster frater Jaczko, qui fere 40 annis laudabile et virtuose, sicut a beato Dominico patre nostro didicerat, rexit Conventum Cracoviensem et totam auxit moribus et vita provinciam". Tak ten zapisek (niewątpliwie dominikański, powtarzający się u Okolskiego i u Chodykiewicza), jak i Długosz, na cyt. m. (w dalszym ustępie) mianują Jacka przeorem klasztoru krakowskiego, co też i niektóre inne źródła dominikańskie czynią; Stanisław o tem milczy. Seweryn mianuje go prowincyałem polskim, co jest mylnem. Zob. uw. [4] na str. 854 i nast.

[a]) Na Kleparzu. [b]) Klemens, kasztelan krak. w r. 1238 w dwóch dokumentach *k. d. małop.* nr. 22 str. 28, *dipl. mon. cl. Tumbae* nr. 11 str. 12. W r. 1257 był kasztelanem krak. Adam, który postąpił na ten urząd po Sandzie i już występuje w dokumencie z d. 18 Maja 1255 r., *kod. dypl. kat. krak.* nr. 43 str. 61, oraz w dokumentach z lat późniejszych aż do r. 1264, zob. *kod. dypl. kat. krak.* i *kod. dypl. małop.* indeksy; innych Klemensów zob. tamże. [c]) Piotra dziekana krak. w tym czasie nie było; prałatem dziekanem był wtedy Iwo, Piotrów kanoników krakowskich w I poł. XIII wieku

XV. De uisione venerabilis patris domini Prandothe episcopi Cracouiensis, quam habuit de sancto Iazechone.

In die[1] sepulture uiri Dei, fratris Iazechonis uenerabilis pater domnus Prandotha, episcopus Cracouiensis, qui eum per se ipsum [terre][2] mandauerat, hora quasi nona ingressus est ecclesiam cathedralem sancti Stanislay, ductus deuocione Uirginis gloriose, et ante altare procumbens in oratione depressus est modico sopore. Et ecce apparuerunt iuuenes formosi, ueste candidissima induti, bini et bini chorum ingredientes, quos sequebantur duo uenerabiles uiri, quorum unus pontificalibus erat decoratus[3], et alius habitu fratrum predicatorum erat indutus. Cuius tunica et scapulare niueo candore splendescebat, et habebat in capite duas coronas aureas. Tunc qui pontificalibus erat indutus, dixit ad episcopum Prandotham: Ego sum, inquit, Stanislaus episcopus Cracouiensis, et qui mecum transit, est frater Iazecho ordinis fratrum predicatorum, habens duas aureolas in capite, unam doctorum et aliam uirginum. Et conduco eum cum hac societate angelica ad celestem gloriam. Hiis dictis incepit uoce iucunda: Lux perpetua lucebit sanctis tuis, Domine. Et respondentibus angelis, cum magna luce et beato Iazechone simul celum ascenderunt[4]. Tunc episcopus, domnus Prandotha ad se ipsum reuersus, dixit et ad circumstantes: eamus cito ad fratres predicatores, ut enarremus mirabilia Dei de beato uiro, fratre Iazechone, que dignatus est Dominus hodie seruis suis reuelare. Et confestim ingressus est domum fratrum predicatorum ad sanctam Trinitatem in Cracouia, conuocatisque fratribus, uidelicet fratre Benedicto priore, fratre Iohanne lectore, dicto Zarich, fratre Bogusslao lectore[a] et aliis fratribus et multis canonicis, clericis atque laicis, uidelicet domno Clemente decano ecclesie cathedralis[b], domno Syslao archidiacono eiusdem ecclesie[c], domno Lupo

---

[1]) Nona L⁰ *na załamku* C. [2]) terre *dodałem według Seweryna z potrzeby; sob. przedmowę.* [3]) C. dechoratus. [4]) *Na załamku w* C. *napisane*: usque huc vel ad finem.

bylo kilku; zwłaszcza w r. 1247 i nast. ukazują nam Piotrów dokumenta w cytowanych dyplomataryuszach; *Petrus cantor Cracov.* w r. 1248 (*kod. dypl. małop.* str. 36), *P. custos Cracov.* w r. 1264 tamże str. 85.

[a]) Zakonnicy ci występują jeszcze przy późniejszych cudach jako świadkowie. [b]) W poprzednim rozdziale wymienił był autor Piotra jako dziekana kapituły krakowskiej. Być może że w zdaniu tem wypadło kilka wyrazów, a mianowicie że zdanie to brzmiało (według brzmienia końcowego ustępu poprzedniego rozdziału): *domno Clemente [castellano Cracoviensi, domno Petro] decano ecclesie cathedralis etc.* [c]) Archidyakonem

cantore eiusdem ecclesie[a], Uislao milite, Boguslao milite et aliis quam plurimis, qui cum eo uenerant, tam clerici quam layci, uisionem supradictam, quam uiderat de sancto Iazechone, cum magna deuocione et lacrimarum effusione clara uoce coram omnibus iam nominatis per ordinem, ut uiderat, supradictam uisionem Deo reuelante, lucidissime enarrauit. Que uisio facta est in die defunccionis beati uiri, fratris Iazechonis, in die assumpcionis Uirginis Marie, hora quasi nona. Anno
15 Sierp. 1257 Domini M°CC°LVII°.

XVI. De uisione, quam habuit soror Bronislaua de sancto Iazechone.

Fuit quedam nobilis domicella, nomine Bronislaua, plus quam quadraginta annis deuote Deo seruiens in cenobio sororum, quod uulgariter dicitur Zwerinecz. In die igitur, in die defunccionis uiri fratris Iacchonis, concepta deuocione in die
15 Sierp. 1257 assumpcionis Uirginis gloriose, posita in oratione depressa est leui sopore, et uidit magnam lucem super ecclesiam fratrum predicatorum in Cracouia de celo descendentem, in qua multitudo angelorum celum cum iubilo ascendebat, quos sequebatur Uirgo speciosissima, ducens indutum habitu precioso fratrem ordinis predicatorum. Tunc supradicta Bronislaua dixit ad uirginem, quam uidit, speciosam. Quenam es, o domina? Cui respondit: Ego, inquit, sum mater misericordie, et deduco fratrem predicatorum Iazechonem, qui hic mecum est, ad regnum glorie. Hiis dictis Mater misericordie incepit: „Ibo mihi ad montem mirre et ad colles Libani", et prosequentibus angelis cum sancto Iazechone et cum celica luce, ingressi sunt patriam claritatis eterne[b]. Tunc prefata domicella Bronislaua stupefacta de uisione, cum duabus sororibus, videlicet Falislaua et Margaretha celeriter uenit

---

był wtedy magister Salomon; ukazuje się nam w tej godności już w r. 1244, w dokum. orygin. biskupa Prandoty, *dipl. Mon. Cl. T.* nr. 20, str. 16, i w 19 lat później w orygin. dokum. z r. 1263 w *kod. dypl. kat. krak.* nr. 64, str. 90. Zob. przedmowę.

[a]) W r. 1252 i 1253 ukazują nam dokumenta kantorem kapitulnym Sandora (zob. *dypl. kat. krak. i małop.*), po nim nastąpił Trojan. [b]) Długosz l. l. „Ad patriam claritatis aeternae in multo fulgore a Matre misericordiae canente: Ibo mihi ad montem myrrhae et angelico coetu prosequente (quemadmodum virgini devotae religiosaeque sanctimoniali Sronislawae [leg.: Bronislavae] in Zwyerzinecensi monasterio professae, per visum in mortis praefati Sancti Iaczkonis articulo monstratum est) deductus et .... sepelitur".

ad fratres predicatores in Cracouia, et conuocatis fratribus, scilicet fratre Benedicto priore, fratre Iohanne lectore, fratre Boguslao, fratre Ieronimo[a] et multis aliis fratribus et secularibus, uidelicet Andrea et Petro, consulibus ciuitatis Cracouie[b] et aliis fide dignis uisionem supradictam per ordinem enarrauit. Anno Domini M°CC°LVII°. 1257

XVII. De curatione domine Margarethe ciuisse Cracouiensis[1].

Quedam domina Margaretha in ciuitate[2] Cracouiensi paralisi percussa in manibus et lingua, ita quod nec usum manuum [habere] nec loqui plus quam sex mensibus poterat[3]. Que dum a suo marito et amicis suis ad ecclesiam fratrum predicatorum ad sepulcrum sancti Iazecconis cum magna deuocione portata fuisset, oracione deuota ad Deum fusa et ad suum preconem, uirum Dei beatum Iacconem, statim meritis sancti Iazeconis perfectam sanitatem recepit. Hoc miraculum uiderunt et protestati sunt dominus Petrus aduocatus eiusdem ciuitatis, Iacobus et Philippus conciues et consules eiusdem ciuitatis[c] et multi alii fide digni. Anno Domini M°CC°LVII° in die sancti Michaelis. 29 Wrześ. 1257

XVIII. De curacione domicelli Swentoslay sequitur[4] miraculum.

Quidam miles nomine Poguslaus habuit filium unicum dictum Swentoslaum; hic incidit in ydropisim et inualescente infirmitate cum appropinquaret portis mortis, pater eius supradictus cepit inuocare sanctum Iazeconem pro filii curacione dicens: Sancte Iazeco, digneris curare filium meum, qui destitutus est[5] omnibus

---

[1]) C. Cracouiensi. [2]) C. *ma zdaje się* uicinitate. [3]) C. nec usum manuum nec loqui plus quam sex mensibus habere poterat, *zmieniłem przestawiając* habere. *Albo może czytać należy*: nec usum manuum nec linguae (loquelae?) plus quam sex mensibus habere poterat. [4]) Seu *w* C. *wydaje mi się podejrzanem*; *czy może* sextum? *Liczba ta jednak nie byłaby stosowną w naszym spisie. Prawdopodobnie czytać należy* sequitur, *znajdujemy je poniżej w tytule rozdz. 22—24, 26, 27, 30, 33—35.* [5]) C. ex.

[a]) Hieronim po raz pierwszy tutaj występuje, w dalszych ustępach dość często, także jako przeor klasztoru krakowskiego. [b]) W zachowanych i wydanych dokumentach konsulów tych skonstatować nie możemy. [c]) Toż samo co w poprzedzającej uwadze powtórzyć należy.

uiribus et ulterius uiuere non potest, nisi tuis sanctis orationibus adiutus, et ego eum ad tuum sepulcrum cum devota oblacione deducam. Quod cum compleuisset uotum cum lacrimis, statim iuuenis surrexit et ab omni inflatura atque infirmitate mortis, meritis sancti Iazeconis curatus, deuote, quod pater pro eo uouerat, ueniens ad sepulcrum sancti Iazeconis, adimpleuit. Quod miraculum uiderunt et protestati sunt pater et mater supradicti curati et domnus Pribislaus miles et domnus
1238 Stanislaus miles et multi alii fide digni[a]. Anno Domini M°CC°L°VIII.

XIX. De curacione ualde mirabili a portis mortis[b].

Quidam homo nomine Sulcho, ciuis Mechouiensis et uxor eius Margaretha nomine habebant filium nomine Iohannem, qui incidit in acutam grauissimam febrem ita, quod quinto die deductus ad portas mortis nec uidere nec audire nec sentire quidquam poterat, nisi quod spiritus uitales uix in eo perpendi poterant. Quem cum pater una cum matre sancto Iazeconi cum lacrimis deuouissent, dicentes: o sancte Iazeco, succurre nunc filio nostro laboranti in mortis articulo, et nos promittimus Deo et tibi ipsum cum deuota oblacione ad sepulcrum tuum presentare. Mira res! — uix uerba finierant, statim iuuenis meritis sancti Iacchonis a portis mortis ad uitam reuocatur et perfecte sanitati redditur. Huic miraculo interfuerunt et in conscientiis suis protestati sunt pater et mater supradicti curati, Pe-
1260 trus aduocatus eiusdem ciuitatis, Iacobus filius eiusdem[c]. Anno Domini M°CC°LX°.

XX. De luce celica uisa ad sepulcrum sancti Iazechonis.

Quidam uir bonus, re et nomine in montibus Ungarie uitam ducens heremiticam, audita fama sancti Iazeconis uenit ad ecclesiam in Cracouia fratrum predicatorum, ubi quiescit corpus sancti Iazechonis. Deuocione igitur ductus petiuit a priore et a fratribus, ut in ecclesia nominata possit ad sepulcrum Sancti Iazeconis

---

[a]) O osobach tych nic nie wiemy. [b]) O cudzie tym opowiada Seweryn w II ks. w rozdz. I, w następnych zaś rozdziałach tej księgi opisuje cuda, przez Stanisława w następnych także rozdziałach opowiedziane; tylko o wizyi węgierskiego Eremity, o której Stanisław w rozdziale bezpośrednio następującym traktuje, mówi Seweryn w ks. I, rozdział XXII, str. 51 nast. [c]) Osób tych w znanych mi dokumentach nie mogę skonstatować. Podobnież rzecz się ma z wielu innemi osobistościami,

pernoctare. Quod cum factum esset, eo uigilanti[a] in oracione, tres radii mire luminositatis super sepulcrum sancti Iazchonis de celo descenderunt, unus ad caput, secundus ad medium sepulcri et tertius ad pedes. Quod cum uidisset supradictus uir Dei, celeriter cucurrit ad sacristas, videlicet fratrem Ieronimum et fratrem Florianum[b], ipsosque excitans ostendit eis premaximam lucem ad sepulcrum sancti Iazeconis; quam cum uidissent, proni in terram ceciderunt, gratias Deo agentes, qui preconem suum sanctum Iazeconem dignatus est luce celesti decorare. Facta est hec uisio anno Domini M°CC°LXI°. 1261

XXI. De resuscitacione pueri mortui meritis sancti Iazconis.

Quidam nobilis Andreas nomine de uilla, que uulgariter nuncupatur Iacubouice[c], unicum filium habuit, quem tenerrime diligens, crapulose (?)[1] eum nutriebat[2]. Igitur passus infirmitate ualida supradictus iuuenis deductus est usque ad portas mortis; et concurrentibus parentibus, notis et amicis ad compaciendum, ipsis flentibus et condolentibus iuuenis exspirauit. Tunc mater eiusdem defuncti cepit lamentabiliter personare, dicens: O Sancte Iazeco, redde mihi filium meum, et ego eum cum sollempni uoti obligacione atque deuota oblacione ad tuum sepulcrum deferam! Et hoc ipsum pater et ceteri amici cum magna deuocione promittebant. Mira res! circa noctis medium defunctus iuuenis sanus surrexit, gracias Deo agens et sancto Iazeconi. Hoc miraculum protestati sunt, qui interfuerunt et uiderunt, uidelicet pater et mater supradicti resuscitati, dominus Petrus miles, dominus Iacobus miles et multi alii fide digni. Anno Domini M°CC°LXII°. 1262

---

1) Crapulose *niezrozumiałe. Domyślałem się*: scrupulose, *lecz porównaj Seweryna*: contigit . . . ob nimium (sic!) crapulam graniter infirmari. *Leander II, 20* „Mortuum ex crapula filium". *W* Acta Sanctorum *czytamy, że* crapula *oznacza tutaj* medicamentum ex uino confectum. 2) *Na załamku w* C.: Mortui resuscitatio.

wymienionemi w innych rozdziałach. Dopiski robić będę odtąd tylko w tym wypadku, jeżeli osoby będą nam znane, lub jeżeli wyraźny błąd będę mógł wykazać.

[a]) Ablativus na i. [b]) Obaj dostąpili później wyższych godności; zob. dalsze rozdziały. [c]) Wieś w krakowskiem, par. Proszowice.

XXII. De curacione cuiusdam puelle a porta mortis bonum[1] miraculum sequitur.

Quedam domina nomine Agatha, uxor comitis Zegote, castellani Cracouiensis[a], habuit ancillam quatuordecim annis. Hec infirmata fuit octo diebus adeo grauiter, quod desperabatur de uita eius, et cum agonizaret, supradicta domina Agatha inuocauit beatum uirum, fratrem Iazechonem dicens: O sancte Iazeco, digneris mihi reddere[2] ancillam meam et in articulo mortis ei succurrere, et ego deuotam oblacionem pro ea tibi offeram. Cum autem sic inuocasset sanctum Iazechonem et uotum compleuisset, astiterunt duo fratres circa lectum agonizantis puelle ueste candida induti, uidelicet tunica et scapulari et cappa fratrum predicatorum. Tunc senior dixit ad puellam agonizantem: respice in me; ego sum, inquit, frater Iaccho, inuocatus deuote pro tua sanitate. Ideo in nomine Ihesu Christi surge et gratias Deo age. Et statim puella surrexit sanitate perfecta suscepta, et sanctus Iazecho cum socio disparuit. Huic miraculo interfuerunt et protestati sunt coram priore fratre Clemente lectore et multis aliis fratribus et secularibus, videlicet: domina Agatha supradicta, domina Margaretha soror eiusdem, dominus Zegnenus
1263 castellanus Cracouiensis et filius eius Nicolaus. Anno Domini M°CC°LX°III°[b].

XXIII. De liberacione cuiusdam[3] domine a demonibus et sanitatis collacione sequitur miraculum.

Quedam domina nobilis Thomislaua nomine, uxor Sdisslay[4] comitis, infirmata usque ad mortem, cum esset in agone posita, uenerunt ad eam duo demones quasi ethiopes, et eam arripientes, ducebant eam per uias lubricas et tenebrosas,

---

[1]) bonum *podejrzane*; *możnaby się domyślać* nonum? *lecz ten sam epitet pokaże się w rozdziale. XXXIX.* [2]) C. redere. [3]) C. cuiusdem. [4]) C. Adisslay; *Severyn*: Sdislai.

[a]) Żegota był kasztelanem krakowskim w r. 1290 i nast., natomiast w r. 1263 piastował ten urząd (począwszy od roku 1255) Adam (zob. dyplomataryusze Janoty i Piekosińskiego). Błąd ten popiera hypotezę wypowiedzianą w przedmowie str. 838. [b]) Na tym cudzie kończy swe opowiadanie Leander, innych późniejszych cudów już nie wylicza. II, 20 czytamy (w *Acta Sanctorum* str. 343[b]): *Longum esset, si vellem cuncta complecti. Sed haec ad testandam Viri clarissimi sanctitatem sufficere possunt.* Hussovianus opowiada jeszcze *resuscitatio vitulae*, która się miała wydarzyć według Stanisława w roku 1266, późniejsze cuda również przemilcza, a drugą połowę swego

et ecce occurrit eis uir candida ueste indutus, in habitu fratrum predicatorum et ait ad demones: Quo, inquit, ducitis hanc peregrinam? Qui responderunt: quo mandatum est nobis. Quibus uir Dei: dimittite, inquit, eam, quia nostra est. Et sic euanuerunt. Tunc dixit ad illam uir beatus: Ego, inquit, sum frater Iazeco ordinis fratrum predicatorum, quem pro tua liberacione inuocasti; ideo in nomine Ihesu Christi scias, te ab infirmitate tua esse curatam et a demonibus liberatam. Que expergefacta, statim surrexit, et ab omni infirmitate liberatam se sensit. Quam liberacionem ueniens ad sanctam Trinitatem in Cracouia ad sepulcrum sancti Iazechonis, ut ei per eundem inpositum fuerat, gratias Deo agens, protestata fuit coram priore fratre Clemente lectore et Petro aduocato ciuitatis eiusdem et Andrea filio eius[a] et multis aliis fide dignis. Anno Domini M°CC°LX°IIII°. 1264

XXIV. De reformacione a portis mortis cuiusdam nobilis sequitur miraculum.

Quidam nobilis habuit filium Paulum nomine, qui cum grauissime infirmaretur, deductus est[1] usque ad portas mortis. Tunc pater eiusdem iuuenis, uidens filium in agone positum, cepit cum lacrimis inuocare sanctum Iazeconem, dicens: O sancte Iazecho, adiuua filium meum et libera eum nunc a morte, et ego promitto[2] eum ad tuum sepulcrum adducere cum deuota oblacione. Uix uerba finierat, et ecce iuuenis surrexit sanitate perfecta suscepta, et gratias Deo agens, uenit cum patre ad sepulcrum sancti Iacconis, magnificans et protestans diuinam clemenciam, que per suum preconem, beatum Iazchonem tam mirabilia operatur. Que protestacio facta est coram priore fratre Clemente lectore et Petro milite et Andrea filio eius et multis aliis fide dignis. Anno Domini M°CC°LXV°. 1265

XXV. De resuscitacione uitule.

Quedam domina, nomine Uitoscha habuit ancillam nomine Dobroscam[b], que sancto Iazeconi erat multum deuota. Tandem supradicta domina Uitoscha contulit

---

[1]) C. *powtarza po ras drugi*: est. [2]) C. promicto.

poematu zapełnia uwagami o *noua relligio, uibrans authore Luthero.* Z tego może wolnoby się domyślać, że Leander i Hussovianus nie korzystali ze Stanisława, lecz że wszyscy trzej czerpali z wspólnego źródła, z dawnego spisu cudów. Zob. przedmowę str. 832.

[a]) W następnym rozdziale czytamy: „*coram . . . Petro milite et Andrea filio eius*“.

[b]) Seweryn, II, 7 str. 84: *Vitouslauska* (Witosławska) i *Danbrouska* (Dąbrowska).

ad peticionem magnam supradicte puelle uitulam, quam accipiens fouit, nutriuit tamquam se ipsam; sed infortunio inminente uitula infirmata decidens, mortua est. Quod cum uidisset puella Dobroscha, profusis lacrimis et magna deuocione cordis cucurrit ad sepulcrum sancti Iazechonis, dicens: O sancte Iaccho, ego sum tota paupercula, et unam uitulam habui, que mortua est. Nunc obsecro tuam misericordiam, ut digneris eam uiuificare. Et hoc dicto[1], reuersa est ad domum. Et interim domna Uitosca mandauit excoriari uitulam; sed puella procidit ad pedes eius dicens: Obsecro, mea[2] domina, non permittas[3] excoriari meam uitulam, donec reuertar a claustro fratrum predicatorum. Et cucurrit repentino gressu ad sepulcrum sancti Iazeconis dicens: Sancte Iazecho, obsecro, redde mihi meam uitulam. Et hiis dictis festine reuersa est ad domum, et ecce carnifex incepit excoriare uitulam. Tunc uitula, mouit pedem excoriatum et eleuato capite sana surrexit meritis sancti Iazechonis. Quod miraculum protestata est supradicta domina Uithosca et Petrus maritus eius, et Dobrosca dicta puella et Hermannus carnifex, qui uitulam [ipsius?][4]
1266 ceperat excoriare, et multi alii de domo eadem. Anno Domini M°CC°LX°VI°.

XXVI. De curacione hominis a porta mortis sequitur miraculum.

Quidam ciuis Cracouiensis nomine Geraldus, depressus acuta grauissima,[5] habuitque consortem nomine Elizabeth, Deo deuotam et precipue sancto Iazeconi. Qui cum deductus esset dolore nimio ad desperacionem uite, inuocauit sanctum Iazeconem, ut dignaretur sibi succurrere, et precipue consors eius domina Elizabeth cum lacrimis interpellabat uirum Dei fratrem Iazeconem pro sanitate sui mariti. Eo igitur in agone posito et quasi iam a sensibus alienato, astitit ante lectum sanctus Iazecho, dicens: fili Geralde, quid petis a me, ego sum frater Iazeco inuocatus per te et precipue per consortem tuam Elizabeth, que adhuc cum lacrimis orat pro te ad meum sepulcrum. Cui respondit: Pater sancte Iazeco, obsecro, ut meritis tuis digneris me curare. Cui uir Dei: In nomine Ihesu Christi, sis ab omni infirmitate liberatus. Et hec dicens disparuit. Tunc infirmus supradictus statim surrexit, sanitate perfecta suscepta, et repentino cursu absque mora cum multis amicis ac familia magna ad ecclesiam fratrum predicatorum uenit et consortem suam Elizabeth orantem ad sepulcrum sancti Iazeconis inuenit, que[6] uidens

---

[1]) C. hec dicta. [2]) C. mi. [3]) C. permictas. [4]) *w* C. *luka*. [5]) *Seweryn, str. 85 dodaje*: febri; *nie dodałem do tekstu, bo tak samo używa Stanisław samych przymiotników* acuta grauissima *na oznaczenie febry w rozdziałach 38, 40 i 43.* [6]) C. quem.

eum sanum, gratias Deo agens et suo preconi beato Iazeconi reuersi sunt ad propria. Huic miraculo interfuerunt et protestati sunt coram priore Iohanne Zarhic[a], lectore Boguslao et multis aliis fide dignis: videlicet supradictus Geraldus, Elizabeth uxor eius, Petrus aduocatus Cracouiensis, Mauricius et Uilhelmus consules[b] eiusdem ciuitatis. Anno Domini M°CC°LX°VII°. 1267

XXVII. De adiutorio in periculo partus sequitur miraculum.

Quedam nobilis domina, nomine Potrumila[1], uxor domini Uersii, grauida existens, sex [ante partum] septimanis, [magno dolore uteri angebatur et][2] partu appropinquante, non ualens parturire, defecit spiritus eius, et inuocans beatum Iazeconem, deducta est usque ad portas mortis. Que dum esset in agone posita, ecce uir Dei, beatus Iazeco astitit ante lectum eius dicens: Filia Potrumila, Deo deuota, quia me inuocasti in tua infirmitate, ideo in nomine Ihesu Christi sanitatem habeas et filium absque magno labore parias[3]. Que cum quasi de graui sopore ad se reuersa fuisset, sanam se inuenit et filium absque labore peperit, et ueniens

---

[1]) *Tak* C.; *Seweryn str. 85*: Petronella. [2]) *Wyrazy te dodałem z dzieła Seweryna str. 86; inaczej bowiem zdanie nie ma sensu. Miejsce to wykazuje, jak wiele innych, że słusznie się domyślałem w przedmowie, iż Seweryn z lepszego korzystał rękopisu, aniżeli* codex Chisianus; *dodatki te niewątpliwie nie wypłynęły z głowy Seweryna.* [3]) C. paries.

[a]) *Iohannes Zarhic* lub *Zarich* jeszcze w następnych rozdziałach wymieniony, a mianowicie jako przeor pod r. 1268, ogólnikowo zaś *frater Iohannes dictus Zarich* pod r. 1270. Przeor klasztoru krakowskiego ś. Trójcy *Iohannes* w dokumencie z r. 1286 u Piekosińskiego, *dyplom. kat. krak.* nr. LXXXVI str. 118. O. Bogusław także w następnych rozdziałach wymieniony. [b]) O rajcach i wójtach krakowskich por. znakomitą przedmowę Piekosińskiego w *kod. dypl. m. Krakowa*, część I, str. XIX nast., gdzie także w wykazach zestawione są dokładnie nazwiska dyplomatycznie zapewnionych rajców i wójtów. W roku 1264 wójtostwo było w posiadaniu wójta Rascha, a u schyłku panowania Pudyka, tudzież za panowania Leszka Czarnego w posiadaniu Henryka, ojca ostatnich wójtów dziedzicznych Alberta i Henryka. Ale już od roku 1293 spotykamy obok tych dziedzicznych wójtów i spółcześnie z nimi innych wójtów krakowskich: Jeśka, Piotra Gwiza (der Gewisse, Certus), Henusza, Ortliba i Pecolda. Czy tego Piotra Gwisa autor nasz miał na myśli? — Petrus, Mauricy i Wilhelmus wymienieni jako *consiliarii civitatis nostrae Cracoviensis* w dokumencie Władysława Łokietka z r. 1315, u Piekosińskiego *kod. dypl. m. Krakowa* str. 13. Zresztą por. wykazy w przedmowie str. XX i XXI i dok. z r. 1323 na str. 16.

ad sepulcrum sancti Iazeconis, gracias Deo egit et suo preconi, beato Iazeconi, cum deuota oblacione. Hoc miraculum protestati sunt coram priore fratre Iohanne Zarich et lectore Boguslao supradictus dominus Versuus[a] et uxor eius domina
12 Marca. 1268 Potrumila et dominus Petrus miles et Iacobus miles. Anno Domini M°CC°LX°VIII°, in die sancti Gregorii.

XXVIII. De curacione manus cuiusdam matrone miraculum.

Nobilis matrona Martha nomine amiserat[1] usum dextre manus ita, quod nec extendere nec flectere eam poterat. Quadam igitur uice dolore manus nimio pressa, uenit cum magno eiulatu ad ecclesiam fratrum predicatorum, ubi requiescit corpus beati Iazeconis, et cum lacrimis posita manu[2] super sepulcrum eius dixit: O sancte Iazeco, tu multos mortuos suscitasti et diuersos infirmos curasti. Digneris me tuam deuotam a dolore manus mee liberare. Que dum uerba cum lacrimis protulisset et manum aridam super sepulcrum sancti uiri posuisset, mox beneficium perfecte curacionis suscepit, et tum gratias agens Deo et beato Iazeconi reuersa est ad propria. Huic miraculo interfuerunt et oculis suis conspexerunt frater Iohannes prior Zarich, lector Boguslaus, frater Ieronimus, dominus Zegota, Petrus miles
24 Maja 1268 et multi alii utriusque sexus fide digni[b], M°CC°LX°VIII° in die translacionis beati Dominici.

XXIX. De curacione oculorum ad sepulcrum sancti Iazechonis.

Quedam religiosa femina, Cecilia nomine, a puericia sua seruiens deuote Domino plus quam XXX annis, que incidens in infirmitatem et grauissimum dolorem oculorum ita, quod VIII° annis nimium dolorem paciens ut ceca ducebatur[c], tandem speciali deuocione ducta, quam habebat ad uirum Dei Iazeconem, mandauit se duci ad sepulcrum beati Iazeconis. Quod cum manu contigisset, in uocem

---

[1]) C. ammiserat. [2]) C. manus.

[a]) Poprzednio był nazwany *Uersius*, tak samo nazywa go Seweryn. Zapewne to Warsz. — *Wars comes castell. Cracov.* 1272 i nast. Zob. indeksy w *dypl. kat. krak.* i w *dypl. Janoty s. v.* [b]) Świadkowie, przed którymi ci, co cudu doznali, zeznania swoje czynią, powtarzają się ci sami. [c]) Konstrukcya niejasna, lecz niewątpliwie autentyczna, bo zdanie to dosłownie niemal tak samo brzmi u Seweryna str. 87: *Quaedam religiosa . . . . serviens . . . . quae incidens in infirmitatem.* Podobną konstrukcyą znachodzimy i w innych rozdziałach traktatu Stanisława.

prorumpens cum lacrimis: O sancte Iazeco, per te Deus mira operatur, nunc circa mortuos, nunc circa cecos; digneris me miseram iam octo annis cecam oculo clemencie uisere et ab hac cecitate oculorum meorum eripere. Et hiis dictis oculos super sepulcrum sancti Iazeconis applicuit. Mira res! statim meritis sancti Iazeconis omnem infirmitatem oculorum euasit et lumen perfectum recepit, in die sancte Trinitatis, presentibus hiis: fratre Iohanne dicto Zarich, fratre Boguslao lectore, domino Philippo, domino Geraldo consulibus Cracouiensibus et aliis multis fide dignis. Anno Domini M°CC°LX°VIII°. 3 Czerw. 1268

XXX. De liberacione surditatis ad sepulcrum sancti Iazechonis sequitur miraculum.

Quedam domina nomine Margareta in territorio Cracouiensi uixit in uiduitate plus quam viginti annis, que incidens in infirmitatem, percussa est grauissima surditate adeo, quod nec campanas, nec homines, nec quascumque sonorosas percussiones audire poterat. Igitur cum magna deuocione ad ecclesiam fratrum predicatorum in Cracouia ueniens, inuocabat sanctum Iazeconem et fratrem Uithum[1], episcopum de ordine fratrum predicatorum, dicens: sancte Iazeco et sancte Uite, liberate me ab hac surditatis infirmitate[2]. Et accessit[3] ad sepulcrum sancti Iazeconis, deosculans illud et aures desuper applicans; quod cum fecisset, statim surditatem euasit et beneficium audiendi perfectissime suscepit. Huic miraculo interfuerunt et supradictam dominam curatam uiderunt: frater Boguslaus lector et frater Ieronimus et dominus Andreas et Iacobus et multi alii fide digni. Anno Domini M°CC°LX°IX°. 1269

XXXI. De curacione subita tocius corporis.

Quedam domina nomine Sertha, cognata domini Rodslay (?)[4], plebani de Zechanowz[5a], percussa grauissima acuta ita, quod nec medici, nec quodcumque humanum adiutorium ei suffragare poterat, et audiens se morti appropinquare,

---

[1]) *Na marginesie w* C. *dopisane*: Vitus. [2]) *Według Seweryna, który ma*: ab hac surditatis infirmitate. *W kopii Müllera*: ab hac infirmitate surditate. [3]) C. accesit.

[4]) *Seweryn* (*str. 91*): ubi quedam Domina cognomine serta Bodislawska. [5]) *Tak* C.; Czechanoiuwecz *Seweryn p. 91.*

[5a]) „Dziekanowice", wieś kościelna pod Wieliczką.

inuocabat beatum Iazechonem dicens: O sancte Iazecho, tu es consolator tribulatorum et medicator infirmorum, succurre mihi[1] nunc misere in articulo mortis posite, et libera me ab hac maxima anxietate, et ego promitto[2] cum deuota oblacione ad tuum sepulcrum uenire. Mira res! uix uotum finiret, subito omnem infirmitatem euasit et perfectam sanitatem meritis beati Iazechonis recepit. Huic miraculo interfuerunt et oculis suis uiderunt: supradictus dominus Rodslaus et
1270 Petrus miles, domina Agnes, multi alii fide digni. Anno Domini M°CC°LXX°.

XXXII. De curacione oculi excecati cuiusdam militis miraculum.

Quidam miles nomine Andreas[a], uir nobilis genere, excecatus fuit in uno oculo morbida infirmitate ita, quod in pupilla caro excreverat mortua, in quantitate nucis gallice[3], que caro premaximum dolorem et faciei [turpitudinem non paruam?][4] in eo causabat. Et non ualens euadere carnis superfluitatem et nimii doloris

---

1) C. michi. 2) C. promicto. 3) C. gallico. 4) *Tak Seweryn str. 89*; C. decui passionem, *nie wiem jakby to emendować należało.*

a) Tenże Andrzej był według końcowego ustępu naszego rozdziału bratem Żegoty *(Zegota miles). Comes Zegotha cum fratre Andrea de morauich* (Morawica) zachodzą w dokumencie z r. 1238 u Piekos. *kod. dypl. małop.*, nr. XXII, str. 27; nadto dowiadujemy się z dokumentu, oddrukowanego tamże pod nr. LXXVIII, str. 94, że jakiś *Segota miles* zamienił z opatem klasztoru Benedyktynów na Łysej Górze wieś Wojsław pa wieś Grzegorzewice, który to układ Bolesław Wstydliwy w owym dokumencie pod dniem 23 Lutego 1269 r. ratyfikuje. Patrz powyżej uwagę b na str. 851. Seweryn pisze str. 89: „Vir enim quidam nobilis genere, professione miles, qui s. Hyacintho, *dum adhuc viueret, amicissimus fuit*"; Stanisław jak widzimy, również o przyjaźni Andrzeja z Jackiem wspomina. Żegota wymieniony jest między świadkami cudu z r. 1221 w rozdz. 6, a Andrzej, rodzony brat Jutty jako świadek cudu z r. 1222 w rozdz. 7. Andrzej syn kasztelana krakowskiego Sulkona a brat Piotra wymieniony w następnym rozdziale [w którym też wymienione są *domina Florencia et soror eius Clemencia*, może ta sama (?) Clemencia, o której mówi Stanisław w rozdz. 10]. Mógłby to nawet być ten sam Andrzej syn Sulkona, którego znamy z dokumentu, w którym Budziwój zrzeka się prawa swego do wsi Glewa na rzecz Mikołaja r. 1220, u Janoty, *dypl. kl. mog.* nr. 1 str. 1. O identyczności jednak tych różnych Andrzejów i Żegotów pewnego sądu wydać nie jesteśmy w stanie.

stimulacionem, uenit ad fratres predicatores in Cracouiam ad sepulcrum sancti Iazechonis, et superposito oculo corrupto sepulcro sancti Iazechonis, dicebat: O sancte Iazecho, dum mortaliter uiueres, me ut filium dilexisti, nunc respice in me, et libera me ab hac infirmitate, et redde mihi oculum meum. Quod cum dixisset, subito caro superflua ab oculo cecidit et pupilla noua, dans actum uidendi clarissime[1], meritis sancti Iazechonis apparuit. Huic miraculo interfuerunt et oculis suis uiderunt: frater Iohannes dictus Zarich, frater Boguslaus, frater Ieronimus, dominus Zegota miles germanus curati, Petrus miles et multi alii fide digni in crastino sancte Trinitatis anno Domini M°CC°LXX°. 9 Czerw. 1270

XXXIII. De curacione corporis tocius sequitur miraculum.

Quedam domina nobilis, filia comitis Sulchonis, castellani Cracouiensis*, uxor Scarbimiri, percussa grauissima infirmitate ita, quod nec comedere, nec bibere, nec loqui poterat, et cum medici de uita eius desperarent, pater eius dominus Sulcho, castellanus Cracouiensis, inuocabat beatum uirum fratrem Iazeconem et fratrem Uitum episcopum de ordine predicatorum, dicens: O sancte Iazecho et sancte Uite, dignemini succurrere filie mee laboranti in morte, et ego eum cum sollempni oblacione ad sepulcrum uestrum[2] deducam. Quod cum uotum compleuisset, statim infirma recenti uoce clamauit: Gracias ago Deo meo, et sanctis eius, beato Iazechoni et sancto Uito, quia liberata sum a mea infirmitate et a mortis periculo. Et statim sana surrexit et cum patre, domino Sulchone iam dicto et magna comitiua ad sepulcrum sanctorum Iazechonis et Uiti cum magna deuocione uenit, et uotum, quod pater promiserat, deuote persoluit. Huic miraculo interfuerunt et oculis suis uiderunt: dominus Sulco, castellanus Cracouiensis, pater

---

[1]) C. clarissimi; *Seweryn*: clarissimum.

[2]) *Na marginesie napisano w* C.: Sancti Iacinti et sancti Viti episcopi miraculum.

*) *Sulco* kasztelan krakowski w r. 1268 w dokumencie Bolesława księcia krak. i sandom. u Janoty, *dypl. kl. mog.* nr. XXXI str. 24 nast., lecz w r. 1270 i nast. był kasztelanem krakowskim *Warss;* zob. Piekosiński, *kod. dypl. małop.* i *kat. krak., indices.* Dopiero od r. 1285 przez kilka lat następnych piastował tę godność *Sulko* (ten sam, co w r. 1268?); zob. Piekosiński, l. l. Okoliczność ta potwierdza moję hypotezę co do sposobu i czasu założenia *liber miraculorum*, z którego Stanisław niewątpliwie korzystał; patrz przedmowę str. 836 nast.

eiusdem, Petrus miles, Andreas miles, germani eiusdem, domina Florencia, et
1271 soror eius Clemencia[a]. Anno Domini M°CC°LXX°I°.

XXXIV. De curacione uulnerum letalium in capite et in manibus sequitur miraculum.

Quidam ciuis Cracouiensis, Hyncho nomine, per hostes uulneratus in capite usque ad cerebrum et in brachiis usque ad ossa ita letaliter, quod omnis medicina medicorum circa eum defecit; qui uidens se morti appropinquare, inuocauit sanctum Iazeconem, dicens: O sancte Iazeco, ecce nunc morior, quia [n]ulla medicina humana curari ualeo; sed si tua pietas mihi[1] affuerit, pro certissimo credo, me posse uiuere. Ideo obsecro tuam misericordiam, ut mihi succurras misero; et ego cum sollempni oblacione tuam tumbam uisitabo. Mirum negocium, uix uotum compleuerat, et statim uulnera consolidata atque perfecte curata sensit, et se ab omni infirmitate seu debilitate meritis sancti Iazechonis curatum inuenit, et mox surgens cum uxore Elizabeth et duobus filiis Philippo et Iacobo ad ecclesiam fratrum predicatorum cum sollempni oblacione uenit, gratias Deo agens, et sancti sui Iazechonis merita uociferans, qui eum curauit et a porta mortis ad uitam reduxit. Hanc miraculosam curacionem protestatus est supradictus Hyncho et uxor eius Elizabeth et duo filii eius Philippus et Iacobus[2] coram priore fratre Benedicto, coram fratre Iohanne dicto Zarich, coram lectore Boguslao et multis aliis fide
1272 dignis. Anno Domini M°CC°LXX°II°.

XXXV. De sanacione pueri a porta mortis sequitur miraculum bonum.

Quedam domina nomine Boguslaua de uilla, que dicitur uulgariter Prosowicz[b], habuit filium nomine Nicolaum, qui percussus permaxima infirmitate ita, quod non erat in eo aliquod signum uite. Qui cum agonizaret, mater eius supradicta Boguslaua cepit clamare maternis uisceribus, inuocando sanctum Iazechonem dicens: O sancte Iazecho, per te Deus mira operatur, nunc obsecro, ut me miseram uiduam

---

[1]) C. michi. [2]) C. et duobus filiis eius Philippo et Iacobo.

[a]) Zob. rozdziały 10, 21, 24, 28, 31, 39, a mianowicie uwagę ostatnią do rozdziału poprzedniego. Wszelkie kombinacye są jednak bardzo niepewne. [b]) Zob. uwagę [a] na str. 865 i 873.

digneris consolari et filium meum iam agonizantem restituere pristine sanitati, et si hoc feceris, promitto tibi, usque ad mortem meam feriis quartis ieiunare. Quod uotum dum cum lacrimis compleuisset, statim filius eius dixit: mater mea dilecta, cito da mihi[1] comedere, quia per sanctum Iazechonem curatus sum a mea infirmitate. Et surgens perfecte sanatus, gratias Deo egit, et preconi suo, beato Iazeconi. Hoc miraculum protestati sunt: ipsemet curatus et mater eius domina Boguslaua, dominus Falislaus miles, dominus Pribislaus miles[a], germani supradicte[2], coram priore fratre Benedicto, lectore Boguslao[3] et multis aliis fide dignis. Anno Domini millesimo CC°LXX° tercio. 1273

XXXVI. De fragrancia odoris duplicis ad sepulcrum sanctorum Iaczchonis et Uiti episcopi.

Quidam nobilis Zegotha nomine, cum adhuc esset clericus in seculo, ductus deuocione[4], uenit ad ecclesiam fratrum predicatorum in Cracouia, et cum deuocione oscularetur sepulcrum sancti Iazchonis, deinde sancti Uiti, sensit miram fragranciam atque odoris suauissimi redolenciam, qualem lingua humana uix explicare posset. Quo odore allectus, praeter spem (?) mundanam[5] ordinem fratrum predicatorum ingressus est, in quo sanctam uitam ducens, laudabiliter uixit. Qui postmodo[6] iuramento firmauit, supradicti odoris fragranciam ad sepulcra iam nominata sensisse. Anno Domini M°CC°LXX°IIII°[b]. 1274

---

1) C. michi. 2) supradicto *ma* C., *a więc odnieść należy do Boguslaue.* 3) C. Bogusla. 4) C. *na załamku*: mentio de s. Vito 5) C. preopem mundanam; *co miał oryginał, ze Seweryna nie można się dowiedzieć, który myśl wyrażoną temi słowami wypuszcza*; praeter spem *emendowałem biorąc, o ile możności, jak najwięcej względu na paleograficzne prawdopodobieństwo emendacyi.* 6) C. postmo.

a) *Pribislaus prosovic*, miles Ivonis episcopi Cracov. w dokum. z r. 1222 wymieniony jako uczestnik „colloquii a. 1222 ad Szreniavam habiti", Piekos. *kod. kat. kr.* str. 20.; zob. powyżej uwagę * na str. 854. Często się spotyka *Pribislaus miles*, których to miejsc przytaczać tutaj nie warto. — *Falislaus miles* zachodzi także w rozdziale 37 i 41.

b) Data postawiona tak luźnie, iż nie wiedzieć do czego ją odnieść, czy do czasu opowiadania resp. zapisania cudu, czy do czasu jego wydarzenia się. Seweryn odnosi ją do tej chwili, kiedy Żegota czuł ów nadzwyczajny zapach przy grobach ś. Jacka i ś. Wita. W takim razie musimy przyjąć, że notatka zapisaną została znacznie po r. *1274*, gdyż ze słów tekstu [„in quo (sc. ordine) sanctam uitam ducens, laudabiliter uixit"] wnosić

XXXVII. De curacione circa sepulcrum sancti Iaczchonis.

Nobilis quidam nomine Dobroslaus, notarius ducis Boleslay[a], percussus squinancia plus quam octo diebus ita, quod caput et guttur habebat inflatum et nec comedere nec bibere poterat. Nono igitur die infirmitatis, cum a medicis desperaretur [de][1] uita eius, mandauit eum supradictus dux dominus Boleslaus ad sepulcrum[2] sancti Iaczconis portari. Qui dum ingressus esset ecclesiam fratrum predicatorum, in qua requiescit corpus sancti Iaczconis[b], statim rehabuit modulos loquele, et appropinquans atque deosculans sepulcrum uiri Dei, beati Iaczchonis, cum lacrimis dicebat: O sancte Iaczco, iam mihi usum loquendi reddidisti[3], obsecro, ut digneris me sanitati pristine restituere, et ego promitto tibi, ferias quartas usque ad mortem ieiunare. Qui cum uotum compleuisset, mox meritis sancti Iaczchonis inflatura capitis et gutturis disparuit, et apostema scissum totumque corpus sanitati pristine perfecte restitutum. Huic curacioni interfuerunt et oculis suis conspexerunt: frater Benedictus prior, frater Boguslaus lector, dominus Zegota miles, dominus Falislaus miles[c], domicellus Petrus et multi alii fide digni. Anno
1277 Domini M°CC°LXX°VII°.

---

[1]) C. *nie ma.* [2]) C. se sepulcrum. [3]) C. reddisti.

trzeba, że Żegota po dłuższym pobycie w klasztorze już się z tym światem był rozstał, kiedy słowa te napisano.

[a]) Bolesława Wstydliwego (który umiera 10 Grudnia 1279 r.) [b]) We wielu rozdziałach (zobacz rozdział 20, 28 i i.), kiedy mowa o kościele OO. Dominikanów w Krakowie, powtarzają się te słowa' *„in qua (sc. ecclesia) requiescit corpus sancti Iaczconis"*. Różne ztąd nasuwają się wnioski, a mianowicie: 1) jest to dowód, że Stanisław swoje źródło wiernie przepisywał; w jednolitej, oryginalnej kompozycyi jakiegoś autora takie powtórzenia są nieprawdopodobne; 2) źródło to zawierało według pewnego szematu ułożone, protokolarne zapiski cudów; 3) zapiski te uskutecznione bodaj zostały w tym celu, aby służyć w procesie kanonizacyi Jacka w Rzymie; dla rzymskiej kongregacyi potrzebną była często się powtarzająca wzmianka, iż ciało Jacka w kościele ś. Trójcy w Krakowie spoczywa; ktoby był zapisywał cuda bez tego celu, nie byłby tego doniesienia tyle razy powtarzał. Uwaga ta uzupełnia wywód w przedmowie na str. 837 zamieszczony. [c]) *Zegota miles*, zob. rozdział 28 i rozdział 32. *Falislaus miles*, zob. rozdz. 35 i 41.

XXXVIII. De curacione iuuenis a porta mortis.

Quidam miles nomine Boguslaus, cuius uxor erat Magdalena nomine; hii habebant filium unicum nomine Uislauum, qui incidit in acutam grauissimam ita, quod a medicis fuit de uita eius desperatum. Et cum morti appropinquaret et iam agonizaret, domina Magdalena, mater eius, cepit cum lacrimis inpulsare[1] uotis et oracionibus sanctum Uitum episcopum de ordine predicatorum et sanctum Iaczconem dicens: O sancte Uite et sancte Iaczcho, dignemini succurrere filio meo in morte laboranti, et ego eum cum sollempni[2] oblacione ad sepulcra uestra offeram. Quod uotum cum perfecisset, statim iuuenis locutus est ad eam, dicens: O mater karissima, cito uadamus ad ecclesiam fratrum predicatorum in Cracouiam, ut gratias Deo agamus pro mea curacione et sanctis eius, beato Iaczchoni et sancto Uito, nam apud me fuerunt in decore mirabili, unus pontificalibus indutus, alius habitu fratrum predicatorum adornatus, dixeruntque mihi, dum agonizarem: In nomine Ihesu Christi curamus te ab infirmitate, quam pateris, surge et cum matre tua transiens ad sepulcra nostra, comple uotum, quod spopondit pro te mater tua. Tunc supradicta domina Magdalena, mater curati, cum domino Boguslao marito suo et multis consanguineis uenientes in Cracouiam de uilla, que uulgariter dicitur Pelcznycha[3a], ad fratres predicatores, ubi corpora dictorum sanctorum requiescunt, uotum promissum sollempniter persoluerunt. Huic curacioni interfuerunt, et oculis suis uiderunt, et suo iuramento protestati sunt: pater et mater iam nominati, dominus Pelcha germanus eiusdem, dominus Yaroslaus miles, domina Constancia, domina Stanislaua[b] et multi alii fide digni, coram [Benedicto?][4] priore, fratre Ieronimo, lectore Boguslao. Anno Domini M°CC° octogesimo, in crastino assumpcionis Uirginis gloriose. 16 Sierp. 1280

---

[1]) *Dr. Kętrzyński domyśla się* inplorare; *Seweryn ma*: inuocare (*bez* uotis). [2]) C. *ma jeszcze* de *z dwoma punktami poniżej głosek.* [3]) C. Pelcznycha; *Seweryn str. 96* Pelesnicza. [4]) *W* C. *opuszczone nazwisko priora*; *uzupełniam je według poprzedniego i następnego rozdziału.*

[a]) *Pałecznica*, wieś parafialna w woj. krak., obw. i pow. miechowskim. [b]) Osób tych skonstatować nie mogę. — Czyim bratem miał być *Pelcha?* Chyba Magdaleny, matki Wisława, gdyż Wisław miał być według początkowych słów rozdziału jedynym synem Bogusława i Magdaleny.

XXXIX. De curacione oculorum tota cecorum circa ad (?) sepulcrum[1].

Quedam domina nobilis nomine Cristina, uxor domini Nicolay militis, de uilla, que uulgariter dicitur Strenawa[a], incidit in infirmitatem oculorum, et inualescente morbo, priuata est totaliter uirtute uisiua ita, quod nec lucem nec hominem, nec quodcumque[2] uisibile uidere poterat sex annis, et iam ceca ab omnibus appellabatur, et a marito suo detestabatur. Tandem quedam deuota matrona dixit ei: Domina Cristina, facias uotum sancto Iaczchoni, per quem Deus nunc in Cracouia operatur mira aput fratres predicatores, et sum certa, quod Deus meritis suis reddet tibi uisum. Tunc domina Cristina ceca uoce lamentabili et cum lacrimis respondit: Iam, inquit, uadam ad ecclesiam nostram, quam habemus in uilla, et ibi oracione deuota premissa, uotum emittam. Que[3] cum ecclesiam inducta fuisset et oracionem fecisset, sopore modico depressa, astitit ei sanctus Iaczcho, dicens: Domina Cristina, si uis cecitatem euadere, uisita sepulcrum meum cum deuota oblacione. Tunc supradicta domina Cristina ad se reuersa, clamare cepit: Cito currum preparate et me in Cracouiam ad fratres predicatores ad sepulcrum sancti Iaczchonis ducite, nam iam mihi apparuit in fulgido habitu fratrum predicatorum, lumen oculorum meorum mihi promisit. Quod cum factum fuisset, [et ipsa][4] ad sepulcrum uiri Dei cum lacrimis hac deuota oracione [orasset et][5] oculis cecis [sepulcrum][6] contigisset, statim uisum clarissimum recepit meritis sancti Iaczchonis. Huic miraculo interfuerunt et oculis suis conspexerunt dominus Nicolaus maritus eiusdem, dominus Pribislaus miles, dominus Wirchoslaus miles, domina Agnes germana supradicte curate, domina Florencia et multi alii fide digni, et frater Benedictus prior, Boguslaus lector[b]. Anno Domini M°CC° octogesimo[7] primo in die beati Dominici hora quasi nona.

4 Sierp. 1281

---

[1]) *Nie chciałem poprawić, przez znak zapytania zaznaczyłem wątpliwość moję.* [2]) C. quot i quotcumque. [3]) C. quod. [4]) *Koniecsny dodatek, do którego tekst Seweryna str. 99 upoważnia*: quod cum factum fuisset et ipsa . . . orasset. [5]) i [6]) *wyrazy dodane z konieczności według Seweryna.* [7]) C. octo⁰ 1⁰. *U Seweryna poprzednio 1281.*

[a]) Seweryn ma *Irdeniawa;* lecz jest to niezawodnie *Szreniawa* (pisana także *Srzenawa*, Srenawa) wieś parafialna w woj. krak., obw. i pow. olkuskim. [b]) Osób tych skonstatować nie mogę. — Jakiś *Pribislaus miles* już powyżej; zob. uw. [a] na str. 854, gdzie mowa o *Pribislav prosovic*, który brał udział w *colloquium a. 1222 habitum* właśnie w bliskości Szreniawy.

XL. De sanacione mirabili.

In ciuitate, que uulgariter dicitur Mechow, erat quidam nomine Sulcho, habens uxorem Margaretam; hii habebant unicum filium Iohannem nomine, qui incidit in acutam grauissimam; et die octauo, infirmitate preualente, cepit agonizare[1]. Quod cum uidisset mater eius, inuocabat sanctum Iaczchonem dicens: O sancte Iaczcho, tu omnes ad te deuote recolentes (?)[2] et tuum patrocinium flagitantes consolaris; digneris mihi, famule tue, unicum filium meum, quem iam uideo quasi mortuum, reddere. Et circa gallicinium cum iam exspirare filius eius debuit, apertis oculis sana uoce dixit ad matrem et ad alios circumstantes, ipsum deflentes: Nolite flere, iam sanctus Iaczcho primo aput me fuit et totaliter me curauit, et dixit mihi, ut statim irem in Cracouiam ad fratres predicatores ad sepulcrum suum cum graciarum accione et deuota oblacione. Et surgens in crastino compleuit, quod sibi a beato Iaczcone inpositum fuit. Huic miraculo interfuerunt et oculis suis uiderunt et protestati sunt pater et mater curati, Andreas et Philippus ciues eiusdem ciuitatis, Katherina et Elizabet in eadem, coram fratre Ieronimo priore, Stephano lectore, fratre Boguslao antiquo et multis aliis fide dignis. Anno Domini M°CC°LXXX°II°. 1282

XLI. De sanacione subita tocius corporis.

Quedam nobilis domina Margareta nomine, uxor Falislay militis de uilla, que uulgariter dicitur Kalina*, percussa dissenteria[3] ita, quod penitus destituta fuit uiribus, quia nec comedere nec bibere ualebat. Et cum appropinquaret morti, inuocauit sanctum Iaczconem, dicens: O sancte Iaczcho, ueraciter credo, te esse in uita eterna, et quod Deus tuis meritis multos languidos curauit et mortuos suscitauit. Ideo obsecro, ut digneris me ad uitam reuocare, et ego promitto Deo et tibi, ferias quartas et sextas usque ad mortem in pane et aqua ieiunare, et ad tuum sepulcrum cum deuota oblacione uenire. Mira res! uix uotum compleuit, et statim meritis sancti Iaczchonis sana surrexit, et ueniens in Cracouiam gracias Deo et suo preconi, beato Iaczchoni egit et oblacionem sollempnem cum deuocione obtulit. Huic miraculo interfuerunt: supradictus miles, maritus eius dominus Falislaus, dominus Iacobus miles, dominus Andreas miles, domina Florencia soror eiusdem domine et multi alii fide digni, et protestati sunt coram fratre

---

[1]) C. agonizari. [2]) *Czy może* recurrentes? [3]) C. dissentaria.

*) Kalina, wieś dziś Trojanowicami zwana.

Ieronimo priore, Boguslao lectore, fratre Zacharia sacrista[a]. Annno Domini
1283 M°CC°LXXX°III°.

XLII. De curacione febris meritis sancti Iaczconis.

Quedam nobilis domina, nomine Mylesca, uxor comitis Ianczchonis de Amych (Kunicz?[1b]) habuit filiam unicam, nimirum formosam, nomine Dobroslauam. Hec corrupta febre, decidit in uarias infirmitates, et cum medici de uita eius desperarent, mater eius domina Mylesca, que speciali deuocione sancto Iaczchoni erat affecta, lacrimosis oculis et corde lamentabili cepit flagitare patrocinium sancti Iaczchonis, dicens: o sancte Iaczcho, audiui de te in sermone, quod sis pius et misericors te inuocantibus; ideo te obsecro, ut digneris filiam meam curare, et ego promitto[2] tibi[3] eam cum deuota oblacione ad tuum sepulcrum deducere. Quod uotum cum compleuisset, statim supradicta domicella Dobroslauua meritis sancti Iaczchonis perfecta sanitate suscepta surrexit. Quam mater, domina Mylesca, et pater eius dominus Ianco comes[c] cum magna comitiua in Cracouiam ad fratres predicatores ad sepulcrum sancti Iaczchonis cum deuota oblacione deduxerunt. Hoc miraculum uiderunt et protestati sunt: pater et mater supradicte domicelle, Dirsicius auunculus eius, Pribislaus miles, domina Dara matertera eius-
5 dem et multi alii fide digni. Coram priore Stephano[d], Clemente lectore. Anno
Czarw. 1284 Domini M°CC°LXXX°IIII°, in crastino sancte Trinitatis.

---

[1]) *Seweryn*: Ianickonis Milewski de uilla Kunicze filia. [2]) C. promicto. [3]) C. tibi *przekreślone.*

[a]) *Zacharias*, pełniący naonczas niższą godność zakrystyanina, zachodzi tutaj po raz pierwszy, *Falislaus miles*, zob. rozdz. 35 i 37. [b]) Seweryn z innego, jak się zdaje, czerpiąc rękopisu, pisze Kunicze, lecz nie mówi, w których Kunicach Janczcho zamieszkiwał. Są Kunice, wieś w pow. sandomirskim, par. Wojciechowice (zob. dokument Leszka Czarnego z r. 1284 u Piekos. *kod. dypl. małop.* str. 124 nast.); druga wieś tego nazwiska w obwodzie bocheńskim, pow. wielickim, par. Dziekanowice. O tej my tutaj zapewne myśleć musimy, tem bardziej że w dokumencie wprawdzie dopiero z r. 1354 Kazimierz Wielki potwierdza umowę pewną między *Ianco heres de Kunicz* a *Nicolaus Werzingi Sandomirienses dapifer*; zob. Piekosiński, l. l. str. 280. [c]) *Ianco heres de Kunicz*, w dokumencie z r. 1354 u Piekos.: *kod. dyplom. małop.* nr. 235, str. 279 (zob. uwagę poprzedzającą) nie będzie zapewnie tym samym, lecz bodaj czy nie synem lub wnukiem tego, którego autor tutaj pod r. 1284 wymienia, jeżeli go słusznie wymienia, czego sprawdzić naturalnie nie możemy. [d]) W r. 1284 i w r. 1289

XLIII. De curacione maximi doloris cordis.

Domina Pribislaua, uxor militis domini Iacobi de terra Opolensy, fratris uterini beati uiri Iaczchonis[1], de uilla, que dicitur uulgariter Camen, incidit in grauissimam acutam. Et cum a medicis desperaretur de uita eius, recordata est uiri sancti Iaczchonis, per quem Deus mira operatur in Cracouia et in omnibus finibus Polonie. Et quia circumdata doloribus mortis penitus loqui non potuit, sed corde anxio et deuotis suspiriis inuocabat sanctum Iaczconem, et cum plangeretur a marito et ab amicis tamquam mortua, circa gallicinium astitit ante lectum eius sanctus Iaczcho dicens: Pribislaua, Deo deuota, quia me inuocasti in hora mortis tue, ideo in nomine Ihesu Christi restituo te uite pristine et sanitati perfecte. Hiis dictis disparuit, et tunc supradicta domina Pribislaua cepit clamare uoce alta ad personas circa eam uigilantes, sed sompno soporatas, dicens: Surgite, surgite; numquid non uidistis sanctum Iaczchonem, qui primo aput me fuit habitu fratrum predicatorum, indutus tunica et scapulari, nimio candore decoratus meque a morte liberauit et sanitati pristine restituit perfecte. Et hec dicens, statim sana surrexit, et ueniens in Cracouiam cum magna familia ad fratres predicatores cum oblacione deuota ad sepulcrum sancti Iaczchonis gracias Deo egit, qui dignatus est per suum preconem, beatum uirum Iaczchonem mira operari. Hoc miraculum protestati sunt: supradicta domina Pribislauua et maritus eius dominus Iacobus et Bartholomeus miles et Bronislaua soror eiusdem et multi alii fide digni coram fratre [Stephano][2] priore Cracouiensi [et fratre][3] Clemente lectore. Anno Domini M°CC°LXXX°IX°. 1289

XLIV. De sanacione digitorum meritis sancti Iaczconis.

Quedam domina Margareta nomine, filia Bartholomei, ciuissa Cracouiensi(s)[4] casualiter precidit duos digitos de manu propria; et cum eiularet et lamentabiliter[5]

---

[1]) C. *na załamku jeszcze raz dodane*: fratris uterini. [2]) i [3]) *wyrazy te dodałem, gdyż są konieczne, według następnego rozdziału i stosownie do form użytych w innych rozdziałach.* [4]) C. Cracouiensi. [5]) C. lamentaliter.

(zob. rozdział XLIV: *de sanacione digitorum meritis sancti Iaczconis)* nazywa Stanisław O. Stefana przeorem klasztoru krakowskiego. Lecz w r. 1286 nie był przeorem tegoż klasztoru Stefan, lecz Jan. „*Ioannes prior ceterique fratres dicti ordinis* (t. j. *predicatorum*) *domus Cracoviensis*“ w dokumencie z r. 1286, u Piekosińskiego: *kod. kat. krak.* nr. 86, str. 118.

fieret, acceptis duobus digitis et panniculo inuolutis, uenit ad ecclesiam fratrum predicatorum, ad sepulcrum sancti Iaczconis, et cum lacrimis [cepit][1] orare et dicere: o beate Iaczco, per tua merita Deus mortuos suscitat; digneris mihi, famule tue, digitos mortuos manui mee reuiuere et uiuificare, et ego promitto tibi omni die, quam diu uixero, septem Pater noster cum totidem Aue Maria deuote decantare. Et hec dicens, manum digitis priuatam super sepulcrum sancti Iaczconis posuit, et digitos auulsos locis suis applicauit. O stupendum negocium! mox digiti meritis beati Iaczconis locis suis iuncti sunt et sanitati perfecte restituti. Hoc miraculum uiderunt et protestati sunt: Bartholomeus uir eius, Petrus ciuis Cracouiensis, Florianus et Boguslaus ciues eiusdem ciuitatis, domina Sondeca et Katherina, frater Stephanus prior Cracouiensis et frater Clemens et multi alii fide
5 Sterp. 1289 digni. Anno Domini M°CC°LXXXIX in crastino beati Dominici.

XLV. De curacione hominis a porta mortis et curacione cecitatis eiusdem.

Quidam homo, nomine Swenton de uilla, que dicitur uulgariter Maslouicze[2], habuit filium nomine Symonem a natiuitate cecum. Hic cum esset sex annorum, deduxit eum pater in Cracouiam ad fratres predicatores, ad tumbam sancti Iaczchonis, et applicauit faciem eius super sepulcrum cum lacrimis, dicens: O sancte Iaczcho, succurre mihi misero et redde filio meo lumen oculorum, et ego promitto tibi usque ad mortem meam omni anno cum oblacione deuota [filium] tali die[3] presentare. Quod uotum dum compleuisset, dixit ad eum filius: pater karissime, iam omnia clarissime uideo, omni cecitate semota. Tum pater cum lacrimis, gratias Deo agens et preconi suo, reuersus est ad propria. Huic illuminacioni interfuerunt et oculis suis uiderunt: pater supradicti ceci, Uoyslaus auunculus eiusdem, Petrus et Andreas ciues Cracouienses, Katherina et Magdalena, ciuisse Cracouienses, frater Clemens lector et frater Pribislaus sacrista. Anno Domini M°CC°LXXX°IX° in die assumpcionis Uirginis gloriose[4].
15 Sterp. 1289

Idem filius eiusdem post menses sex ab oculorum curacione incidit in grauissimam acutam, et cum agonizaret et morti appropinquaret, pater eius supradictus

---

[1]) *dodałem z konieczności*; *ma także Seweryn str. 103.*. [2]) *Tak Seweryn str. 105*; C. Maclomocz. *Czy może Masłomiąca* (*Masslomyącza*) *w bliskości Więcławic? Zob. poniżej uw.* [3] *na str. 887.* [3]) filium *dodano*, *bo w* C. *luka*; tali die *wydaje mi się podejrzanem*, *bo nie jest zrozumiałem*; *czy może* hunc eundem filium? *por. Seweryna str. 105.* [4]) *Na załamku dopisane w* C.: Miraculo interfuerunt pater et filius.

Swenton cepit cum lacrimis patrocinium sancti Iaczconis flagitare, dicens: O sancte Iaczco, sicut dignatus es filium meum cecum natum illuminare, ita digneris nunc eum a morte eripere, et ego promitto tibi, tuum ordinem cum eo intrare et usque ad mortem perseuerare. Stupenda res! uix uotum compleuerat, statim filius suus meritis beati Iaczchonis sanus surrexit, et post modicum ueniens cum patre in Cracouiam ad sepulcrum sancti Iaczchonis, gratias Deo agentes, ordinem fratrum predicatorum ingressi sunt, in quo multis annis deuote Deo seruientes, feliciter ex hac uita transierunt. Huic curacioni interfuerunt et testimonium perhibuerunt[1] pater supradicti curati, Woyslaus[2] auunculus eiusdem, Miroslauua et Potrumila matertere, coram fratre Clemente lectore Cracouiensi, fratre Pribislao sacrista. Anno Domini M°CC°LXXX°IX°[a]. 1289 (1290)

XLVI. De curacione tysis meritis sancti Iaczchonis.

Quedam femina, nomine Cecilia, de uilla Maslouicze[3], habuit filium, nomine Flosculum, a natiuitate tisicum ita, quod manibus et pedibus totoque corpore erat inualidus. Que dum quadam die infirmitatem filii plangeret, uenit ad eam Magdalena, cognata eius, dicens: Cecilia, soror mea, quare non facis uotum beato Iaczchoni pro filio tuo, nam precedenti die fui in Cracouia aput fratres predicatores, et uidi mirabilia, que Deus operatur per beatum Iaczconem. Quibus auditis, statim supradicta Cecilia uenit ad sepulcrum sancti Iaczconis, et dum cum lacrimis ad tumbam sancti Iaczconis pro filio oraret, depressa modico sopore uidit sanctum Iaczconem habitu fratrum predicatorum indutum, sibi dicentem: Uade, Cecilia, in domum tuam, quia iam curaui filium tuum. Que expergefacta repentino gressu, dum supradicte uille appropinquaret, occurrit ei filius suus totaliter curatus, dicens ei: Mater mea karissima, quidam reuerendus homo nouiter astitit coram me, cum in lecto depressus in infirmitate iacerem, habitu fratrum predicatorum indutus, dixitque mihi: Surge sanus et occurre matri tue, que appropinquat[4] ad uillam. Et his dictis disparuit, et ecce totus sanus sum factus. Tunc supradicta Cecilia, mater curati, cum magno gaudio, cum cognatis et uicinis, filium deduxit ad sepulcrum sancti Iaczchonis, gratias Deo agens et beato Iaczconi pro curacione[5] filii. Huic miraculo interfuerunt et oculis suis uiderunt: mater dicti curati, Magdalena, et

---

[1]) C. perhiberunt. [2]) C. Woylaus. [3]) *Seweryn str. 107*: in praedicto pago Maslouerde; C. Maclomocz. [4]) C. appropinquat. [5]) C. pro procuracione.

[a]) Do tych słów odnieść również musimy to, cośmy już powiedzieli w uwadze [b] na str. 879.

Katerina cognate[1] eius, Voyslaus et Pribislaus fratres eius, et multi alii fide digni, qui protestati sunt coram fratre Clemente lectore, fratre Pribislao sacrista. Anno Domini M°CC°LXXX°IX° in octaua assumpcionis Uirginis Marie.

między 15 a 22 Sierp. 1289

XLVII. De curacione doloris pedum meritis sancti Iaczchonis.

Quedam domina nobilis genere, relicta comitis Thome de Breze, nomine Dobroslauua, ex uoti deuocione promiserat uisitare pedicando limina sancti Stanislay et beatorum uirorum Iaczchonis et Uiti episcopi Lumbuzani[2a] de ordine

---

[1]) C. cognata, *lecz pluralis konieczny, bo i Magdalena była* cognata; *sobacz poczętek rozdziału.* [2]) *Tak* C.; *Seweryn*: Lavanensis *str. 108*; Lubuzensis sive Lubecensis *str. 54*; *zob. uw.* [3] *na str. 889 i uwagę* [a].

[a]) Czy Witus, uczeń ś. Jacka, był także biskupem lubuskim, jest kwestyą sporną, której rozstrzygnąć na miejscu niniejszem nie możemy. Był on niezaprzeczenie biskupem litewskim i to pierwszym b. l.; wszyscy pisarze zgadzają się w tej mierze jak najzupełniej, ale tylko niektórzy donoszą, że uszedłszy z Litwy przed rozwścieklonym, przez Mendoga podburzonym ludem, do Krakowa powrócił i tamże nominacyą na biskupstwo lubuskie otrzymał. Bzowski we wszystkich swych dziełach mówi o Wicie tylko jako o biskupie litewskim. Za nim idzie Fontana, *Sacrum Theatrum Dominic.* (Romae 1666) i cytuje Wita na str. 217 tylko jako biskupa litewskiego, a stolicy lubuskiej wcale nie wspomina. — Seweryn, jak zawsze nie dość sumienny i dokładny, tak i w tym wypadku niekrytycznie rzecz przedstawia i sam się nawet ze sobą nie zgadza. W opowieści o owym cudzie nazywa Wita *episcopum Lausanensem*, natomiast w wykazie arcybiskupów i biskupów polskich z zakonu Dominikanów str. 19 mówi, że Witus z prostego zakonnika *in Lubusensem sive Lubecensem sublimatus est cathedram* przez Bolesława Chrobrego założoną (pomijając pobyt Wita na stolicy litewskiej). Doniesienia niektórych późniejszych pisarzów, jak Frydrychowicza (*Principalis hierarchicus* str. 229) i Niesieckiego (*korona polska*, I, 84), którzy Wita nazywają biskupem lubuskim, nie mogą wiele zaważyć na szali. Narbutt (*Pomn. pisma historyczne* str. 31 nast.) twierdzi, że Wit w Kozłowie, mieścinie obwodu brzeżańskiego, na biskupa lubczańskiego dyecezyi litewsko-ruskiej wyświęcony został. Zwraca na to doniesienie uwagę naszę Barącz t. II str. 29, w obszernej uwadze 39, w której atoli jak zwykle wątpliwości i trudności ani rozjaśnia ani usuwa. Stanisław, jak widzimy, staje po stronie tych, którzy Wita mianują biskupem *lubuskim* lub *lubczańskim*; chwiejność pisowni w kodeksie chizyańskim nie dozwala nam zadecydować, czy Stanisław (resp. jego źródło) miał na myśli biskupstwo lubuskie czy lubczańskie, i dla tego zostawiłem w obu zdaniach odmienną (a fałszywą) pisownią tego nazwiska;

fratrum predicatorum. Et cum iter arripuisset et uenisset ad uillam, que uulgariter dicitur Modlincza[1a], non cum modica comitiua, defecit spiritus eius, et amplius iter inceptum prosequi non ualens, mandauit se portari ad pomerium in eadem uilla; et cum sola esset, deuota oracione et lacrimarum[2] effusione cepit inuocare uiros beatos, uidelicet fratrem Iaczchonem et fratrem Uitum episcopum Lubozanum[3] dicens: o sancte Iaczcho et sancte Uite, ego ex deuocione pedicando processi ad sepulcra uestra, nunc autem podagra percussa sum et deuocionem meam perficere nequeo, propter quod obsecro, ut mihi dignemini succurrere et a dolore pedum liberare. Et sic orans, leui sompno depressa est in oracione uigilanti (?)[4]. Mox due uenerande persone astiterunt[5], una habitu fratrum predicatorum induta, alia pontificalibus adornata, quas sequebatur processio multorum fratrum, uoce clara dicentium: In ciuitate Domini clare sonant[6] iugiter organa Sanctorum. Tunc primi duo dixerunt ad eam: Dobroslauua, Deo deuota, surgens imple iter arreptum, et meritis eorum, quos inuocasti, qui hic tecum sunt, scias te esse curatam. Que ad se reuersa, cepit clamare: Cito, cito uadamus in Cracouiam ad fratres predicatores, ad sepulcra sanctorum fratris Iaczchonis et fratris Uiti episcopi, nam primo aput me fuerunt cum multitudine fratrum et me a dolore premaximo pedum liberauerunt. Et tunc uenientes ad sepulcra sanctorum fratris Iaczchonis et fratris Uiti episcopi gratias Deo egit de perfecta collacione[7] sanitatis[b]. Quam curacionem protestata[8] est supradicta domina Dobroslaua coram domino Zegota castellano Cracouiensi[c], Petro milite, Grymislao et Floriano, domicellis,

---

[1]) *Seweryn*: Modilnicza. [2]) C. lacrimorum. [3]) *Tak w tem miejscu* C.; *zob. str. 888.* [4]) *Seweryn*: somno gravata dormiturire orando viedebatur. [5]) C. assisterunt. [6]) C. sonent. [7]) C. colacione. [1]) C. protesta.

zob. odnośne uwagi krytyczne. Może uchodzić za niewątpliwe, że Stanisław zaczerpnął wiadomość o tem biskupstwie Wita z dawnego swojego źródła — z owego liber *miraculorum* około r. 1290 ułożonego. Por. przedmowę.

[a]) *Modlnica* (mała), wieś par. w obwodzie krakowskim, powiecie krzeszowickim. [b]) Dokumenta wymieniają pod r. 1251 *miles Iasco de Bresse*, pod r. 1283 syna Jaśka *Nicolaum de Bressie*, pod r. 1308: *Stefana*, *Sebastyana* i *Marka de Brestie* — lecz te trzy dokumenta, oddrukowane w *kod. małop.* str. 41, 121 i 164 są wielce podejrzane, zob. uwagi odnośne Piekosińskiego, mianowicie na str. 41 i 164. Autentycznym zaś jest dokument Władysława Łokietka z r. 1309 (tamże nr. 141, str. 170), w którym jako świadek zachodzi *Zbigneus de Breze*. Może więc Zbigniew był synem Tomasza i Dobrosławy, a Tomasz nie Mikołaj dziedzicem Brzezia około r. 1290. [c]) Żegota kasztelan krakowski w latach 1290—1292, jak świadczą wszystkie przytoczone

domina Constancia, sorore sua, domicella Margaretha, fratre Clemente lectore Cracouiensi et multis aliis fide dignis. Anno Domini M°CC°LXXX°IX°, in die sancti Bernardi abbatis.

20 sierp. 1289

XLVIII. De resuscitacione equi.

Quidam homo nomine Miroslaus, in ciuitate Cracouiensi degens, habuit unum equum, quo uictum et amictum sibi et uxori sue conquirebat. Hic dum quadam[1] tota die in uia lubrica laborasset et ad hospicium suum uenisset, equus infirmatus decidens exspirauit. Quod cum uidisset supradictus Miroslaus et uxor eius Magdalena, ceperunt lamentabiliter fiere et pilos de capitibus suis euellere, clamando et dicendo: quid faciemus, quia substanciam nostram perdidimus? Ad quorum clamorem uicinus eorum, nomine Dobeslaus, consolans eos dixit: Nolite tantum fiere propter equum mortuum, sed uotum facite sancto Iaczchoni, et ipse consolabitur uos. Tunc supradictus Miroslaus celeriter ad ecclesiam fratrum predicatorum cucurrit ad sepulcrum sancti Iaczchonis et orauit cum lacrimis dicens: O sancte Iaczcho, uide lacrimas meas et paupertatem meam, et redde mihi[2] equum meum, et ego promitto tibi, quod anno integro singulis feriis quartis ieiunabo in pane et aqua. Quod uotum dum compleuisset, et ecce uxor eius ueniebat cum gaudio, dicens: Miroslae, uir karissime, equus noster, qui fuerat mortuus, meritis sancti Iaczchonis suscitatus est. Ueni et uide mirabilia, que hodie Dominus dignatus est nobiscum facere. Qui repente surgens, gratias Deo agens, inuenit equum suum sanum et a morte suscitatum meritis sancti Iaczchonis. Huic suscitacioni interfuerunt Dobeslaus, Zislaus, ciues Cracouienses, Dobka uxor eiusdem, Bogumila et multi alii fide digni et protestati sunt coram fratre Clemente lectore Cracouiensi et fratre Pribislao sacrista. Anno Domini M°CC° nonagesimo, in crastino sancti Michaelis.

30 Wrześ. 1290

XLIX. Quomodo demones predixerunt canonizacionem beati Iaczconis.

Quedam demoniaca adducta fuit de Cessyn in Cracouiam ad tumbam sancti Iaczchonis pro liberacione sua. Que cum adducta fuisset ad cemeterium[3] sancte

---

[1]) C. quodam; *Seweryn* quadam *czy może* quondam? [2]) C. michi. [3]) C. cymitherum.

dyplomataryusze. W r. 1288 był kaszt. krak. jeszcze Sulek (zob. *kod. dyplom. klaszt. mog.* str. 50), a po Żegocie nastąpił w r. 1293 *Wartislaus*.

Trinitatis ad fratres predicatores, uisa ecclesia nequaquam ingredi eam uoluit, sed clamabat, uoce lamentabili dicens: Abducite me hinc, abducite me hinc, ut non appropinquem ad sepulcrum sancti Iaczchonis; magnus enim aduersarius noster est, nam per eum tartarus noster magnam ruinam accipit[1]. Tunc frater Boguslaus lector, uir Deo deuotus et per omnia approbatus, dixit ad eum[2]: Coniuro te per nomen sancte Trinitatis, et per patrem et filium et spiritum sanctum, ut nobis ueritatem dicas, quantum te Deus scire permisit, si frater Iaczcho, quem Deus tot miraculis decorauit, sit canonizandus. Qui uoce lamentabili cum magna indignacione respondit: Coniuratus cogor ueritatem fateri, nam frater Iaczcho pro certo canonizabitur, cuius canonizacio maiora dampna nobis inferet quam canonizacio sancti Stanislay. Tunc frater Boguslaus lector adiecit: quando, inquit, hoc erit? Respondit: scio quod erit, sed quando erit, non est mihi datum desuper. Et hoc est signum, quod erit canonizatus; quia quam cito sepulcrum eius tetigero, exibo de hoc uasculo, et tum cum magna difficultate ad sepulcrum ductus est, et cum tetigisset sepulcrum, obsessa liberata est meritis sancti Iaczconis. Huic expulsioni meritis sancti Iaczchonis et future canonizacioni[3] per spiritum propalate interfuerunt frater Boguslaus lector, frater Pribislaus sacrista, dominus Florianus miles, Petrus et Andreas consules Cracouienses et multi alii fide digni. Anno Domini M°CC°LXXX°IX°[a]. Ab hoc anno Domini, uidelicet M°CC° nonagesimo, non inueni aliqua in scripto miracula de sancto Iaczchone, et hoc fecit tunc fratrum uiuentium negligentia, que est fomentum et nutrix obliuionis, usque ad annum ab incarnacione Domini millesimum CCC^mXXIX^m[b].

L. [Quidam ciuis Cracouiensis a periculoso morbo squinantico et a gutturis apostemate liberatur.][4]

Quidam nomine Fredericus, monetarius[5], uir boni testimonii[c], ciuitatis Cracouiensis, dum quodam tempore infirmitate non modica grauaret, ex deuocione confugit ad presidia sancti Iaczchonis; et dum in deuocione circa sepulcrum suum

---

1) C. accipiat. 2) *konstrukcya według myśli*; eum *ma oznaczać dyabła*; tum *ma* C.; ad quem *Seweryn.* 3) C. canonizationis. 4) *Tytuł, którego nie ma* C., *według Seweryna str. 114.* 5) C. monaterius.

[a]) Zob. przedmowę str. 837. [b]) Zob. przedmowę str. 836. [c]) Ponieważ i ten Fryderyk i wymieniony w następnym rozdziale Mikołaj i inni obywatele krakowscy w poprzednich ustępach wymienieni, zawsze są nazwani tylko po imieniu, już z tego nawet powodu skonstatować ich nie możemy w dyplomataryuszach.

apud fratres predicatores actum (?)[1] consisteret ad sanctam Trinitatem, et ipsum deuote in auxilium suum inuocaret, protinus ab illa infirmitate extitit liberatus. [. . . . .][2] Fredericus predictus successu temporis, ferme post unius anni spacium vel amplius, fuit grauiter ex dolore morbi in gutture[3] pregrauatus, adeo quod eciam quasi desperaret de se ipso; et licet memoria beneficiorum sit labilis, ipse tamen idem Fredericus, gratus beneficii, quod[4], quantum senserat, presidio sancti Iaczchonis [acceperat][5], iterata deuocione, ob spem liberacionis a predicta infirmitate, ad sepulcrum sancti Iaczchonis adiit et se sibi deuotissime recommendauit, orans, ut a predicto dolore gutturis ipsum liberaret. Qui mox facta oracione tam mentali quam uocali, fuit continuo liberatus. Quod siquidem miraculum in quadam predicacione, dum frater Mathias, lector tunc conuentus Cracouiensis, ad laudem Dei, qui mirabilia in sanctis suis operatur, nec non et extollendum[6] sancti Iaczchonis [beneficium] publice propellasset (?)[7], idem Fridericus astante multitudine populi proprie uocis oraculo, quidquid predictus lector dixerat, asseruit et constanter fere coram quingentis hominibus utriusque sexus, qui tunc aderant, affirmauit. Anno Domini M°CCC°XX°IX°, in uigilia sancti Stanislay, martiris gloriosi.

7 Maja 1327

LI. De resuscitacione pueri meritis sancti Iaczconis.

Quedam domina, nomine Elizabeth, uxor Nicolay ciuis Cracouiensis, produxit in lucem huius seculi masculum permaxime debilitatis. Hic die quinto, antequam baptizatus fuisset, mortuus est. Quod cum mater uidisset, et pater defuncti pueri percepisset, utrique parentes in uocem lacrimosam prorumpentes, puerum defunctum cum sollempni oblacione ad fratres predicatores in Cracouia ad sepulcrum sancti Iaczchonis deportari mandauerunt. Quod cum factum fuisset et pater manibus propriis filium mortuum super sepulcrum sancti uiri Iaczchonis posuisset, et uoce lacrimosa eum inuocasset, dicens: O sancte Iaczcho, de te multa mirabilia audiui, et per tua merita Deus multos mortuos suscitauit, obsecro tuam clemenciam, ut filium meum, sine baptismate defunctum, digneris uiuificare, et ego promitto tibi singulis feriis quartis usque ad mortem ieiunare. Mira res! uix uotum compleuerat, et statim puer reuixit et uiua uoce personare cepit. Huic suscitacioni

---

[1]) *Tak* C.; *czy może* factum? [2]) *W kopii Müllera luka ze znakami parentezy*; *ze Seweryna nie mogę się dorozumieć, co tu jest opuszczonem.* [3]) C. guthure. [4]) C. quem. [5]) acceperat *dodałem jako konieczne.* [6]) C. *ma* extollandam. *Dodałem* beneficium *i napisałem* extollendum *według Seweryna str. 115.* [7]) *Czy może* propalasset *jak się domyśla Dr. Kętrzyński.*

interfuerunt et oculis suis uiderunt: supradictus Nicolaus pater pueri suscitati, Petrus et Iohannes auunculi eiusdem pueri, Margaretha et Magdalena cognate eiusdem, et protestati sunt coram fratre Fredrico lectore, fratre Henrico antiquo, et multis aliis fide dignis. Anno Domini M°CCC°XXXI°. 1331

LII. De reuocacione cuiusdam presbiteri a porta mortis meritis sancti Iaczconis.

Quidam presbiter Nicolaus nomine, de uilla, que dicitur uulgariter Sczirzicz[1a], percussus grauissima infirmitate et fluxu[2] sanguinis per dissenteriam deductus est usque ad portas mortis. Qui cum agonizaret et circumstantibus tanquam mortuus plangeretur, uir sanctus, frater Iaczcho in nube lucida, indutus cappa decorata gemmis splendidissimis et tunica et scapulari niuey candoris et lapidem gestans[3] in pectore inusitati fulgoris, [adstitit[4]] ei dicens[b]: Nicolae, respice in me et cognosce diligenter, qui ego sum. Ad quem presbiter respiciens, ait: Domine, ignoro, quis sitis. Cui uir Dei: ego sum, inquit, frater Iaczcho ordinis fratrum predicatorum, et ueni liberare te ab hac infirmitate. In nomine igitur Ihesu Christi, sis sanus, et uade celeriter ad tumbam meam, ad fratres predicatores in Cracouiam, et dic magnalia Dei fratribus meis et uniuersis populis. Mira res! tanquam de leui sompno, qui in agone constitutus erat, surrexit perfecta sanitate recepta. Et ueniens in Cracouiam ad sepulcrum sancti Iaczchonis, gratias Deo egit et preconi suo sancto Iaczchoni. Quod miraculum protestatus est supradictus presbiter coram fratre Stanislao lectore tunc[c], fratre Iacobo

---

[1]) C. Sczricz. *Seweryn*: Sczirzicze. [2]) C. fluxus. [3]) C. gestabat. [4]) *nie ma* C.

[a]) Niewątpliwie *Szczyrzyce*, wieś paraf. w obw. sądeckim, pow. tymbarskim; tamże klasztor Cystersów. Różną pisownią nazwy *Szczyrzyce* zob. u Piekos.: *kod. dypl. małop.* indeks miejscow., str. 318. Tamże był plebanem ad s. Iohannem w r. 1335 niejaki Jan, który zachodzi jako świadek w dokumencie z tego roku u Piekos. l. l. nr. 198, str. 236. [b]) Tekst zepsuty — naprawiłem o tyle, aby się stał zrozumiałym i czytelnym, bez względu na paleografią, która powstania lekcyi *gestabat* zamiast *gestans* ani wytłumaczyć ani usprawiedliwić nie może. Seweryn także, zdaje się, miał tekst zepsuty przed sobą, bo dość znacznie zmienia konstrukcyą i wyrażenia, str. 116. [c]) Zob. przedmowę str. 840. Stanisław więc widocznie w roku 1352 fungował jako *lector*, ale kiedy te słowa pisał, już nim nie był. Wątpliwości, które mi się nasunęły w ciągu druku tego życiorysu co do hypotezy o godnościach jego autora i co do identyczności autora

antiquo[a] et fratre Petro predicatore Polonorum et coram toto populo uoce pu-
22 Lipca 1552 blica in sermone, die dominica anno M°CCC°LII° XXII die mensis Iulii.

* * *

De[b] inventione et bina translatione ossium Beati Iacincti[c].

Quoniam sacris in literis scriptum comperimus (Tobiae duodecimo): Sacramentum regis abscondere bonum est, operą autem Dei revelare et confiteri honorificum est — hinc nos, frater Thomas de Syczow, prior provincialis provinciae Poloniae (licet immeritus) fratrum ordinis predicatorum, una cum patribus et fratribus conventus sanctissimae Trinitatis in Cracovia, omnibus et singulis Christi fidelibus ad honorem et gloriam omnipotentis Dei et sanctorum amicorum Eius, notum facere dignum duximus, quomodo iuxta iamdudum quibusdam utriusque sexus hominibus, Deum timentibus,

---

życiorysu z Stanisławem, wymienionym w przytoczonem w przedmowie *breve* papiezkiem — osobno pokrótce wyłożę w uwadze dodatkowej.

[a]) Co znaczy *antiquus*, dodany do nazwy, jakiego urzędu np. co znaczy *consul antiquus*, to wiemy; *c. a.* jest to rajca ustępujący (zob. Piekosińskiego *kodex dyplomatyczny miasta Krakowa*, str. XX). Natomiast określenie *frater Iacobus antiquus* jest niezrozumiałem; czy to może jest powiedzianem zamiast: fratre Iacobo *lectore* antiquo? [b]) W wydaniu tekstu ustępu tego i następnych jako pochodzących z XVI wieku trzymałem się zasady, iż niedbałą i błędną ortografią kodeksu zmieniałem bezwzględnie na pisownię najbardziej rozpowszechnioną i utartą. Odmianek i uwag krytycznych nie podawałem, jak w wypadkach znaczniejszych, kiedy poprawka niewątpliwie fałszywej lekcyi rękopisu chiżyańskiego (nie z samych tylko względów ortograficznych) była konieczną, lub kiedy Seweryn nie zgadzał się z kodeksem itp. [c]) O ustępie tym, zamieszczonym w kodeksie Chiżyańskim fol. 28[v] aż do 31[v], gdzie go prawdopodobnie sam autor Tomasz ze Szczycowa własną ręką napisał, por. przedmowę str. 820. Cały niemal ustęp przedrukował Seweryn str. 250 nast. jednakże nie bez błędów, popełnionych skutkiem pobieżnego przepisywania. Ważne są słowa, któremi Seweryn przedruk tego sprawozdania rozpoczyna i uzasadnia: „Ne mihi de sacri corporis sive ossium s. Hyacinthi inventione minor fides praebeatur, deliberavi de verbo ad verbum testimonium inventionis suprafatorum ossium *de libro vitae b. Hyacinthi in pergameno descripto antiquo (et per reverendissimos p. dominos, auditores sacri pallatii authenticato) reverendi p. Thomae de Szyczow provincialis Poloniae huic libro inserere*". Ze słów tych wynika, że Seweryn

a Deo factam revelationem et in scriptis historicis exaratam testificationem, ossa et reliquiae beati Iacincti, patris et fundatoris primi conventus nostri Cracoviensis et ceterorum in regno Poloniae quiescentium, in malis et periculosis temporibus hactenus occulta, revelari et reperiri debuere ac etiam cum ceteris Sanctis in regno Poloniae recondita numero senario canonizari[a]; quod priori anno de beato viro Iacincto factum declaramus fuisse in hunc modum:

Anno Domini 1517: Satagente et instigante[1] olim venerabili fratre Ludolpho, 1517
sacrae theologiae ac totius verae philosophiae professore provinciali vigilantissimo, post frequentes preces et intercessiones Serenissimi et Invictissimi Regis Sigismundi primi, feliciter moderni, ac etiam cum tempore totius coronae Venerabilium archiepiscoporum et episcoporum ac capitulorum cathedralium et synodalium congregationum super promovenda et fienda canonizatione beati Iacincti et cum, interiecto tempore, multis per plures patres nostros diffinitores a sacrosancta Romana sede apostolica in forma brevis et bullis obtentis gratiis[b]. Tandem anno Dominicae incarnationis 1543 1543
spem firmam in divina gratia, non in pecuniarum thesauris (qui nulli in archis parati habebantur) collocantes, unanimi voto Deo et sancto suo Iacincto, iuxta decretum sedis apostolicae erigere et aedificare locum eminentiorem supra sacellum trium Regum cepimus adaptare et murum versus ecclesiam infringere[c] et inter fractionem vel frangendum murum supra altare de compassione beatissimae Virginis Mariae reperta est capsa sive armarium muratum, testudinatum, ubi reperta fuerunt ossa integri hominis, officiose recondita, licet aliquantisper per ignem adusta et rubicunda facta, nec tamen in aliquo laesa vel diminuta. Et quia ossa et reliquiae beati Iacincti a multorum annorum curriculo, forsitan ultra quam ducentorum, occultata fuerunt et penitus nostro aevo ignota, praedicta ossa, taliter reperta, putabantur fore beati Iacincti, et sic ex congerie laterum, quae inter frangendum[2] dictam capsam inciderant, reverenter cum cineribus, quorum erat magnae scutellae quantitas, et quibusdam particulis laminum cuprearum recollecta et in sacristiam reverenter delata fuerunt. Cuius adustionis

---

[1]) C. investigante, *Seweryn*: instigante. [2]) *Tak* C. *i Seweryn.*

czerpał z rękopisu, w którym obok traktatu Stanisława było to też sprawozdanie O. Tomasza — a zatem prawdopodobnie z rękopisu Chiżyańskiego, w którym się znajduje i traktat Stanisława i sprawozdanie O. Tomasza. W sprawozdaniu tem pominąwszy drobnostki przeważnie ortograficzne — zgadza się kodeks Chiżyański i Seweryn; przemawia to przeciw hypotezie wypowiedzianej w przedmowie na str. 831.

[a]) Zgodność najzupełniejsza ze Sewerynem pokazuje, że zmienić tekstu nie wolno, chociaż styl niejasny a reguły gramatyki naruszone. [b]) Zdanie niezupełnie zrozumiałe, lecz zmienić go nie można, ponieważ autor widocznie tak je napisał; Seweryn zgadza się jak najdokładniej w tem zdaniu z kod. Chiż. Autora zaś zmieniać nie należy. [c]) To samo powtórzyć należy, co się powiedziało w uwadze poprzedniej.

haec coniiciebatur fuisse ratio: quoniam a fundatione conventus bina vice usque ad presentia tempora conventus cum ecclesia fertur fuisse incineratus et prefata capsa sive armarium, ubi ipsa ossa latebant, ex parte Ecclesiae et non nisi unico latere vel fenestrucula[1] medio latere clausa fuerant, eapropter ardor ignis murum ascenderat et capsam ligneam, cuius cineres comperti sunt, et similiter laminam cupream absumpsit, salvis miraculose ossibus et reliquiis praefatis. Postea circa principium mensis około 1 Czerw. Iunii, facta congregatione fratrum mendicantium in domo nostra et rogato reverendissimo suffraganeo, fratre Dominico et cum eo multis ex praelatis et canonicis ecclesiae cathedralis in fidei testimonium, et concursu populorum assistentium utriusque sexus non modico ex devotione et cum flebili gaudio accedente et acclamante, quod eorum temporibus diu desiderata ossa et reliquiae inventae sublevataeque fuissent, sepulcrum beati Iacincti, quod erat intra murum, excavatum et ante sacellum beatissimae Virginis, vel ut communiter nominatur, trium regum a terra duobus cubitis elevatum, aperuimus et cistulam reperimus. Quibus reliquiis per reverendissimum praefatum dominum suffraganeum receptis et ad medium chori delatis, et aliis prius, ut praemissum est, repertis simul asportatis, in presentia praelatorum et medicorum chirurgicorum[2], anatomiam scientium, revisa sunt et mutuo comparata, et compertum est, diversa fore ossa, quia priora integri hominis et reliqua iterum alterius corporis, et saltem inferiores partes, quarum caput cum ceteris superioribus membris et partibus, puta manibus, brachiis et pectore, non comparebant, unde multum murmur et admiratio praesentibus praelatis et ceteris facta est. Sed et quibusdam, praesertim Lutheranismo infectis, subsanationis occasio orta[3] fuit. Ego etiam, qui supra, frater Thomas, protunc prior et vicarius generalis provinciae existens, cum patribus et toto conventu pro ea re tristes et stupidi effecti, non alium locum certo scientes, ubi tantae reliquiae requirendae forent, fiduciam denique plenam habentes in Domino Deo, et ex patrum priscorum narrationibus et ex libris historicis, quod eo tempore reperiri, elevari et canonizari deberent, quo respublica christiana in fide periclitaretur, quod pro tunc per Lutheranam factionem agitabatur, et ipsum regnum Poloniae ex proxima vastatione regni Ungariae illo tempore pavore et timore urgebatur vel angustiabatur....[4] Unde et fratrum, nedum nostrorum, sed et aliorum ordinum et religiosorum, imo et in concionibus vulgaribus per verbi Dei praecones commendabatur Domini Dei et Sanctorum suorum negotium. Et sic tandem Domino Deo miserante, XXII die mensis 22 Czerw. Iunii[5], videlicet decem millium martyrum, hora vesperarum, iam fere consummato praefato divi Iacincti sacello, dum ego frater Thomas cum fratre Iohanne, converso conventus Vratislaviensis, illius totius operis magistro et architectore, circa dimensionem graduum, quibus foret ad sacellum congruus ascensus, conferebam, semper de sancti(s)[6] ossibus tacitus et tristis reuoluens — et ecce subito venit in mentem ex fratrum et patrum conferentiis, ut profundius in eodem loco murus foderetur, quoniam

---

[1]) *Seweryn*: fenestrula. [2]) *Tak Seweryn str. 253* C. ciroicorum. [3]) *Seweryn*: facta. [4]) *Zdanie niedokończone ani w* C. *ani u Seweryna str. 253.* [5]) C. Iulii, *Seweryn* Iunii; *tylko być może* Iunii *d. 22 t. j. dwa dni przed ś. Janem*; *por. dalszy tekst.* [6]) C. sancti, *Seweryn*: sanctis.

et vidi quasdam in muro cavaturas profundiores, et ita factum fuit divina, uti existimo, voluntate, ut praefatus frater Iohannes cum fratre Protasio, artis socio, foderent, me ab opere abeunte, et sine mora reperierunt lapidem planum, muro inferiori suppositum vel infixum, et mox me revocato, ipsum ostenderunt, et iussi cautius tractari lapidem, et comperimus sub eodem criptam sive capsam lapideam, eodem lapide artificiose plano confectam, et sic pro nocte futura omnia relinquimus intacta et integra. In crastino, hoc est in vigilia Iohannis Baptistae, ea, quae facta fuerant, 23 Czerw. retulimus reverendissimo domino Petro[a], archipraesuli Gnesnensis ecclesiae ac episcopo Cracouiensi, qui cum coetu praelatorum et canonicorum et familia non pauca eodem die adveniens, iussit levare superiorem lapidem, et tandem visis sacris bustis, in loculo lapideo et plumbeo collocatis, mandavit vel iussit mihi, fratri Thomae, quatenus totum cum capsis in chorum reverenter deferrem; quod et feci circumstante non mediocri populorum utriusque sexus et status multitudine[1]. *Et iterum in medio chori collocatis reliquiis, accessit praefatus reverendissimus antistes, et revidens et tractans ossa et circumspiciens omnes reliquias et loculos ipsarum, dixit: Istae sunt verae reliquiae beati viri Iacincti, et adstans venerabilis dominus Iohannes Borek, decretorum doctor et decanus ecclesiae Cracoviensis*[b], *asseveravit, ita omnino esse, quoniam et in urbe Romana taliter absconditas et inventas ipse praesens videbat.* Taliter ego cum Dei laudibus inventa et protinus in sacristiam delata et religiose custodita usque ad tempus praefati sacelli consummationem et dedicationem[2] fuerunt. Et his ita gestis, coepimus cum Dei auxilio negotium ipsum fiducialius pertractare, et demum serenissimo et invictissimo Regi Sigismundo, huic operi multum devoto, per nos rem gestam proponere et suppetias pro consummatione et ornatu praefati sacelli et lapidei sepulcri exposcere. At Sua Maiestas, dum ex ore meo audivit praetactam[3] rationem super tempore inventionis protracto et post in veteri historia reviso et audito, tamquam princeps catholicus larga manu pro consummatione operis porrexit nobis centum florinos in moneta et praefatus reverendissimus decem et ipsum venerabile capitulum, de quorum gremio olim erat beatus pater Iacinctus, viginti, Dominus Iohannes Odrowąż[4], de cuius stirpe et veteri clara familia idem fere ultimus relictus fuerat, viginti quinque florinos. Sic et caeteri Christi fideles, promiscui sexus et condicionis, gratanter plus et minus obtulerant, ex quibus ipsum sepulcrum et gradus et pavimenta et ferramenta ego, idem frater Thomas, protunc altera vice provincialis, nutu Dei feci coaptari et consummari. Per omnia benedictus Deus, unus et trinus per infinita saeculorum saecula. Amen. Consecratum est finaliter praefatum sacellum sub tali titulo, ut in tabulis affixis parietibus clare in ipso sacello declaratur: Anno Domini 1545, dominica quartadecima post festum sanctae Trinitatis, mense vero Septembre, luna XXVI, ego Petrus 22 Wrześ. 1545

---

[1]) *Seweryn opuszcza wyrazy*: non mediocri populorum. [2]) *Powinno być przynajmniej* usque ad tempus . . . consummationis et dedicationis, *lecz autor widocznie w pośpiechu tak niedbale się wyraził.* [3]) *Tak Seweryn*; C. praefactam; *czy może* praefatam? [4]) C. Odroupasz. *Seweryn*: Odrounonz.

[a]) Piotr Gamrat † 1545. [b]) Zob. przedmowę, str. 822.

de Gamratis, Dei gratia archiepiscopus Gnesnensis et episcopus Cracoviensis, hoc sacellum ad honorem Dei omnipotentis, beatissimae Virginis Mariae et beati Iacincti consecravi, altare autem hoc maius ad honorem Dei omnipotentis, beatae Virginis Mariae, passionis Domini, sanctae Crucis, coronae et lanceae eius, Virginis Mariae compassionis, sancti Laurencii, Venceslai, Erasmi, Longini, Valentini, sancti Iuliani, Lazari, sanctae Apolloniae, Christinae, beatorum vero decem milium martirum et beatarum undecem milium virginum reliquias in eo inclusi. Sepulcrum vero ad honorem Dei omnipotentis, beatae Virginis Mariae, beati Iacincti; reliquias vero beatorum martirum Stanislai episcopi, Proti et Iacincti et beati Thomae confessoris de Aquino in eo inclusi. Singulis Christi fidelibus hodie annum unum, et in die anniversario huius modi ipsam (?)[1] visitantibus quadraginta dies de vera indulgentia in forma ecclesiae consueta concedimus.

Eodem tempore consecrationis supradictae reliquiae, quae existimabantur esse beati Viti, episcopi Lubusani de ordine praedicatorum, de cuius sanctitate frequens memoria habetur in veteri historia beati Iacincti[a], sunt collocatae intra altare maius in eodem sacello cum suis cineribus. Et similiter reliquiae beati Iacincti sunt reconditae intra altare secundum, et in fundo altaris in capsa decenti sunt collocatae, verum os brachii unius intra lapidem sepulcri a tergo est specialiter inclusum[b].

Nec defuerunt a multis retroactis temporibus multorum fratrum visiones et praesertim, in expulsione daemonum ab obsessis corporibus super sanctitate et tali repertione vel elevatione propalantes. Primum referebat olim reverendus pater, frater Andreas de Parczow, dictus Swientek[2], quod, dum in minoribus agebat, frequenter taliter obsessos circa eadem loca vel sepulcra dictorum Sanctorum adduci faciebat[c] et illi reluctabantur, illic accedere et profitebantur cum eiulatu valido: quia hic (demonstrantes sepulcrum beati Iacincti) urit illic superius supra altare beatae Virginis de compassione ardet (?)[3], et accedere nolebant. Unde et praefatus pater Andreas de Parczow tempore sui provincialatus primi commiserat fratribus, utpote fratri Protasio
1521 anno 1521 per diversa loca ferro frangere et quaerere sacras reliquias et signanter in gradu rotundo, quo ascendebatur supra ecclesiam, cuius inferior pars in sacello beatae Virginis residua extat.

---

[1]) *Tak* C. *i Seweryn. Czy może raczej napisać nie należało* ipsum *t. j.* sepulcrum *albo* sacellum? [2]) C. Suietek. [3]) *Tekst sepsuty, w wyrazach od* urit *aż do* ardet, *trzeba coś naprawić.*

[a]) Autor odwołuje się widocznie do traktatu Stanisława; por. rozdz. 33, 36, 38 i 47 oraz uwagę [a] na str. 888. [b]) Na tych słowach przerywa Seweryn sprawozdania; co następuje w tym rozdziale, to tylko krótko streszcza str. 256. [c]) Wspomniany już w przedmowie; żył w pierwszej połowie w. XVI i był dwa razy prowincyałem Polski. O nim i o jego zabiegach, aby kanonizacyą ś. Jacka do skutku przyprowadzić, Seweryn str. 66 nast. i 152, i inni pisarze dominikańscy przywiedzeni w przedmowie i w komentarzu.

Et fere idem de tali loco superiores[1] plures fratres conversi, dum altaria nocte circumibant, referebant, odorem et splendorem exinde procèdere. Et quidam frater Marcus, cantor, de Ploczka oriundus, palam cum aliis fratribus referebat circa annum 1512, se cum ceteris fratribus matutinas occinentem[2] in choro, vidisse per can- 1512
cellos a Sanctorum sepulcris quasi duos ceroferarios praecedere et post cum magna luce processionem transire usque ad sacellum Annunciationis, quod est ex alia parte chori ad meridiem situm, et illic moram trahere. Praeterea de domina Lanckorońska[3] michi, fratri Thomae, referebat alia domina, Sophia relicta Urbani de Oswiecim[4], utraeque devotae et honestae conversacionis et bonae famae, quomodo anno, uti existimo 1543, dum de sublevatione praedicta mutuo tractabamus cum patribus, una nocte 1543
domina Catherina, uxor relicta Nicolai Lanckoroński[5], de domo Ligeza, inhabitans domum ultimam retro ecclesiam nostram et post noctis medium surgens ad orandum, stans in fenestra superiori vidit lucem magnam in sacello, quod dicitur Polakowa vel potius Annunciationis beatae Virginis Mariae, et territa excitavit praefatam Sophiam et viderunt per fenestram lucem magnam, veluti facem rutilantem elevari in dicto sacello et aliquantisper stare et post iterum descendere, et alteram facem minus lucidam iterum ascendere et similiter elevatam stare bono tempore et post descendere; et praefatae matronae mutuo conferebant, quod ageretur, quia iam fratres de matutinis exiverunt et nondum tempus advenit, quo missae deberent celebrari. Et ita post fratribus retulerunt et post obitum Lanckorońska[6], coram me fratre Thoma vocata praefata Sophia talia et plura retulit. Sepulta est autem Lanckorońska[7] in sepulcro murato sub vel intra altari, quod est in medio chori praefatae[8] nostrae ecclesiae sanctissimae Trinitatis.

Eodem tempore, quo priora ossa in superiori loculo a fratribus colligebantur, quae beati Viti existimantur, multi ex fratribus, qui ibidem adfuerunt, senserunt miram et suavem odoris fragrantiam et quaerebant mutuo, si quis haberet poma Italica, quae *Pomerance* vocantur vel aliud quippiam odoramentorum, quorum nihil ibidem compertum fuerat. Et cum in sacristiam delata fuissent, sub hac opinione, quod illa ossa beati Iacincti forent, multi hominum, signanter febribus pestilenticis infecti, petebant ablucionem, quam ad purganda ossa praedicta fratres fecerant, sibi pro potu dari, et ea usi professi sunt, se percepisse subitam salutem et similiter et ego frater Thomas et ceteri plures fratres tali potu usi, a gravissima infectione pestilentica Dei gracia et sanctorum suorum meritis protunc conservati fuimus.

---

[1]) *Czy może* superiore. [2]) C. occinente. [3]) C. Lanczkorunska. [4]) C. Ossuiecxim. [5]) C. Lanczkorunsky. [6]) C. Lanczkorunska, *ma tu być II przypadek*; ob. dominae L. [7]) C. Lanckorunska. [8]) C. prefacte.

Novae capellae et altarium erectio[a].

1581 Postea vero anno Domini 1581, cum strictus esset capellae locus, ex inspiratione divina, ego frater Severinus, sacrae theologiae magister, existens praedicator in conventu Sanctae Trinitatis, ad laudem Dei et gloriam, tum ad maiorem ad divum Iacinctum devotionem ampliandam, capellam primam, quae tantum trium erat cubitorum, destruxi et ad columnam antradum (sic!) fornicem erexi et capellam ampliavi et gradus super fores suspendi. Tandem cum mihi et patribus non videbatur, tam exili tumba honorari divum Iacinctum, tanta, qua potui, sollicitudine et impensis, alabastrinum[1] altare, ut videtur, construxi, ibique in die Sanctorum Petri et Pauli, apostolorum, anno 29 Czerw. 1583 Domini 1583, in praesentia quinque episcoporum, scilicet legati apostolici, Cracoviensis, Plocensis, Praemisliensis, Camenecensis, quorum nomina inserta sunt sub sigillato testimonio, et in praesentia serenissimae reginae Annae et multorum senatorum regni et totius capituli Cracoviensis et totius plebis Cracoviensis, ibi, inquam, inferius in loco, ubi consecratur corpus Christi sacrosanctum, in theca stannea et stanneam in theca alabastrina collocavi et praesentibus episcopis ferro et cemento obduxi(?)[2], firmavique[3]. Brachium vero eiusdem beati Iacincti ex mandato reverendissimorum episcoporum in theca plumbea (sicut a priori altari exemptum fuit) sub figura beati Iacincti superius collocavi in altari alabastrino, in ipsa tumba alabastrina, ubi oratio ad Beatum Iacinctum carmine pentametro descripta est, ibique ferro et plumbo ad caput et pedes illius figurae obduxi. Postea vero constructo altari eodem anno in die beatissimi Dominici patris nostri die Dominica[4] altare hoc est consecratum in honorem 4 Sierp. Dei omnipotentis et beatae Mariae, et divi Iacincti specialiter. Reliquiae vero ibidem divi Iacincti, divi Stanislai, Floriani et divi Severini in stipite sunt reconditae in parva theca plumbea super locum ossium divi Iacincti per reverendissimum dominum Iacobum Milewski, suffraganeum Cracoviensem, plurima populi multitudine circumstante, et ego eodem die primam post consecrationem illius altaris missam, Deo gratias agens, quod tam rem excellentem eius adiutorio ad finem deduxerim[5], devotissime celebravi. Tunc omnibus successoribus nostris postea futuris testificor coram Deo et Christo Iesu, non aliter esse, quam[6] sic scripta videntur. Deus vellet, ut et canonizatio Divi Iacincti finem sortiatur suum. Amen.

Notula autem in pergameno in illa theca reliquiarum altaris sic est inscripta: 7 Sierp. 1583 Anno Domini[7] 1583 die dominica[8] septima mensis Augusti ego Iacobus Milewski, Dei gratia episcopus Laodicensis, suffraganeus Cracoviensis etc. hoc altare ad honorem Dei omnipotentis et beatae Mariae Virginis nec non omnium Sanctorum et singulaliter in memoriam beati Iacincti consecravi in eoque reliquias sanctorum Stanislai[9],

---

1) C. alabastrum. 2) C. obliacui. *Emenduję za radą Dr. Kętrzyńskiego.* 3) C. fermanique. 4) C. Dominico. 5) C. *podobno* deduxerint. 6) C. *2 rasy* quam. 7) C. *2 rasy* Domini. 8) C. Dominico. 9) C. Stanyslai.

a) O ustępie tym napisanym przez Seweryna zob. przedmowę str. 820. Szerzej ta rzecz opowiedziana w drukowanem dziele Seweryna str. 256 nast.

Floriani, Thomae Aquinatis et divi Iacincti et sancti Severini sigillo nostro munitas inclusi.

Hucusque consecratio altaris s. Iacincti. Ego frater Severinus, sacrae theologiae magister, praedicator Cracoviensis sanctissimae Trinitatis fide et manu mea attestor ita esse et non aliter etc. etc. etc.

Carmina in altari beati Iacincti noviter constructo in lapide alabastrino exsculpta*.

In fronte altaris prima tabula.

Confessor Hiacinte, tuam, benedicte, cateruam
Orbatam precibus adiuua supplicibus [1].
Pondere peccati premimur [2], preciose petentium
Persoluas, petimus, pacta parata preces,
Desere nec flentem precibus tu, Sancte, cateruam,
Cui Deus aeternos contulit esse dies.

Tabula secunda.

Sancte uir, immenso maior uirtutibus orbe,
Caelicolum sanctis annumerate choris,
Aspice nos precibusque tuos defende Polonos,
Ne Stygii fiant praeda cruenta ducis,
Da (sic!) tua curramus celeri uestigia passu,
Ut regni simus pars quotacumque Dei.

Tabula tertia.

Ossa sub his aris Iacincti sacra beati
Condita sunt, multos que latuere dies.
Rege Sigismundo et Gamrato praesule diuum
Munere sunt miro forte reperta loco.
Corruscans uariis diuum uirtutibus, Urbem
Auxiliis istam reficit ille suis.
Quem populus Grachum coelesti numine fultus
Deuote sacra religione colit.

Tabula quarta.

Gregorius totum sanctis dum corrigit orbem
Legibus, ac Christi dulcia iussa suadet

---

[1]) C. suplicibus, *Seweryn* orbatam votis. [2]) *Tak Seweryn*: C. premuntur.

*) Zamieszczone również u Seweryna str. 258 nast.

Et Stephanus claras dum Regni suscipit arces
Sauromatum superans Moschica tella uirum,
Quingentos decies octo post mille fluentes
Tresque annos felix regia sceptra tenet.
Haec celebris Iacincto conditur ara beato,
Cuius[1] nunc iterum hic inclita gleba iacet.

A tergo altaris tabula prima.

Splendida ne mirere hospes, monumenta, labores
Artificum largam nec uenerare[2] manum,
Tradere nam voluit tabulis mansura per aeuum
Marmoreis sancti tot pia facta uiri,
Scilicet eximius fratrum isto ex ordine doctor
Condidit hoc pulchrum nunc Seuerinus opus.

Tabula secunda.

Nobilis at magnam Catherina Vapowska benigno
Aere iuuit[3] partem, rite secuta patres,
Atque alii multi, quos terra Polona quietos
Diues[4] alit, laeti dona dedere sua,
Floreat ut sancti totum diffusa per orbem
Fama uiri, precibus qui iuuat usque piis[5].

Tabula tertia.

Fluctibus oppressi nautae coelique ruina
Dum[6] fuerant, clamant: Sancte Iacincte, faue!
Tunc cunctus pelagi cecidit fragor, aequora uenti
Straverunt, portus naufraga turbà petit.
Hic quoque fallacem[7] sacris cacodaemona uerbis
Torsit, et in Stygias[8] iussit abire domos.
Quid memorem cunctos uitali lumine cassos,
Queis dederat vita commodiore frui[9].

---

1) *Seweryn*: Cuius. C. Cuique. 2) C. noverare. 3) C. inssit; *Seweryn*: iuuit. 4) *Tak Seweryn*; C. duces. 5) *Tak Seweryn*; C. quos iunat ille suis. 6) *Seweryn*: cum. 7) C. fallacum; *Seweryn*: fallacem. 8) C. Stigias. 9) C. finis; *Seweryn*: frui.

Tabula quarta.

Huic cedunt rapido tumentia flumina uado
Et firmat gelidas pendulus Ister aquas.
Hic pressas segetes et saxa cadentia culmo
Orando releuat, tristiaque arua fouet.
Quot caecos uisu, quot claudos gressibus et quot
Perfractos membris, uiribus iste iuuat?
Quot [1] febres, quod sanguinolentia uulnera dicto
Ac meritis sanat [2], quis numerare queat?

Haec in sepulchro Beati Iacincti.

---

1) C. quod *na pocsątku wiersza.* 2) C. sanet; *Severyn*: sanat.

DOPEŁNIENIA.

Do str. 221—238.

Po wydrukowaniu Cudów ś. Wojciecha otrzymaliśmy rękopis królewskiej nadwornej biblioteki w Monachium, z którego Pertz sporządził pierwsze wydanie w Mon. Germ. hist. Jest to kodeks pergaminowy pochodzący z starego klasztoru ś. Emerama w Ratysbonie, jak tego dowodzi stara sygnatura „Rat. S. Em. 126. Dzisiejszy znak jego: Cod. Lat. 14126. Kart jest 61. Pismo, w dwóch kolumnach, bardzo różnego jest pochodzenia; najpóźniejsze z XIV wieku. Treść rękopisu taka:

Incipiunt sermones magistri Prepositini. k. 1—7'.

Versus. k. 7'—8'.

Incipit passio Cholomanni martiris. (Autore Erchenfrido abbate Mellicensi circa an. 1122). k. 9—11'. (Stare liczbowanie k. 213—215').

De translacione et miraculis sancti Cholomanni. k. 11'—13 (k. 215'—217).

Passio sancti Adalberti martiris t. j. zwyczajna polska legenda drukowana już r. 1511 w Krakowie: In partibus Germania locus est opibus locuplex, prepotens armis etc. k. 14—23' (k. 134—143').

Miracula sancti Adalberti martiris. k. 23'—29'. (k. 143'—149'). Pismo wielkie i ładne z połowy XIV wieku.

In translacione sancti Emmerammi episcopi et martiris k. 30—32' (k. 181—183').

In translacione beati Dyonisii episcopi et martiris. k. 33—35'. (k. 184—186').

In translacione sancti Wolfkangi episcopi. k. 35'—37. (k. 186'—188).

Vita beate Elysabeth. k. 38—49'. (k. 192—203').

De sancto Dyonisio aryopagita, de translacione ipsius. k. 50—51. (k. 189—190).

Hee sunt lecciones de sancta Elyzabeth. k. 51'—52'. (k. 190'—191').

Legenda sancti Emmerammi. k. 53—61'. (k. 204—213').

Wydanie Pertza nie oddaje rękopisu monachijskiego dokładnie; spostrzegliśmy w niem następujące opuszczenia i błędy; należy bowiem czytać:

w rozdziale	1 exencerant	zamiast	excucerant
„	2 de facto	„	defunctum
„	„ Victus ergo	„	victus
„	4 nollent et eum a finibus suis minis et cedibus expulissent, adire	„	nollent, adire
„	„ perterriti	„	pertriti
„	„ par	„	pro
„	„ in ira	„	mira

w rozdziale	4	creatoris omnium	zamiast	creatoris omni
„	„	officium vobis	„	officium
„	„	quam quod	„	quam quid
„	7	Legitur et, quod	„	legitur et, quod et
„	„	peragentem	„	concurrentem
„	„	tale quid	„	tale quod
„	„	sed nullatenus	„	nullatenus
„	8	ex iudicio	„	ex indicio
„	„	iuste	„	iniuste
„	„	properanter	„	properantur
„	„	quasi nichil	„	quia nichil
„	9	indicorum medicorum t. j. iudicio medicorum	„	medicorum medicorum.
„	„	in regem	„	regem

Do tej samej rodziny, co tekst monachijski i gdański, należy także rękopis, który niedawno temu odkryłem w bibliotece kapitulnej we Lwowie. Jest to pergaminowy kodeks wielkiego formatu in folio, oprawny w grube deski dębowe, pisany ładnie i ozdobnie przez rozmaite ręce w XIV wieku za granicą t. j. w Niemczech. Pomimo że kart kilkadziesiąt wycięto lub wydarto, obejmuje dziś jeszcze kart 148 nieliczbowanych. Na samym końcu umieszczono na kartach pierwotnie 7: De sancto et glorioso martire et episcopo Adalberto sequitur vita t. j. zwyczajna legenda polska wraz z cudami, które bezpośrednio łączą się z głównym tekstem. Przedostatnią kartę wycięto, tak że dziś żywot wraz z cudami liczy tylko kart 6 a raczej szpalt 20. Tekst cudów jest stosunkowo dosyć poprawny, miejsca, w których się różni od naszego wydania, są następujące:

		TEKST NASZ	RĘKOPIS LWOWSKI
rozdział	1	mortem vero ipsius	mortem vero
„	2	Pomeranis	Pomezanis
„	„	Sambiam	Zambiam
„	„	in Pruscie	Pruscie
„	„	adiacentibus	a dicentibus
„	„	deferque in Poloniam	deferque Poloniam
„	„	Gnezna	Gnesn
„	„	tu et posteri tui	tui posteri et tu
„	„	decrescet	decrescit
„	„	comparibus vestris similes	compares v̄n similibus
„	„	sacrum requireret	sacrum
„	3	semet	se
„	„	adorature	adoraturi
„	„	in mortem	nie ma
„	„	succensa	accensa
„	4	Gnezna	Gnesn

rozdział 4	habitum ipsius	habitum eius
„ „	dei spiritu	spiritu dei
„ „	progrediens ad	progrediens
„ „	pari pena	par pena
„ „	in conspectu	in spiritu
„ „	suscitatus est	sciscitatus
„ „	villani illi	villani
„ „	sibi humiliter	humiliter sibi
„ „	ac	atque
„ „	Gneznam	Gnesn
„ „	et famosissimam	et famosam
„ „	predicat	predicabat
„ „	vite eterne annunciat	eterne vite annunciabat
„ „	percurrens illos	percurrens ad illos
„ „	pedibus suis provoluti	provoluti pedibus suis
„ „	obmisso	emisso
„ „	tribuit vobis	vobis tribuit
„ „	recognoscentes	cognoscentes
„ „	quod ego	quod
„ „	Christumque verum esse deum	Christum quoque verum deum esse
„ „	Baptizari ergo cupientes	baptizati ergo graciam accipientes
„ „	eos fecit	eos fecit et

Od wyrazów „pro iniquitate“ począwszy aż do „finem vite sue“ (rozd. 8) tekstu brak.

rozdział 8	sancto matyri	martiri
„ „	bello	bella
„ „	Gneznam	Gnesn
„ „	gloriosa	gloriosi
„ „	miracula	mirabilia
„ 9	sui patris	sui pii patris
„ „	subito sanus factus est penitus	subito penitus sanus factus est
„ „	ac votum	ad votum
„ „	suo martyre	martire suo
„ „	stravitque	statimque
„ „	exsammitis	et sammitis
„ „	in Gneznam	Gnesn
„ „	magnificenciis	munificenciis
„ „	consortem imperii esse	consortem esse imperii
„ „	in monasterio Gnesnensi	nie ma
„ „	presencium	principum

rozdział	9 Sic itaque	Sicque
„	„ Ottonis	nie ma
„	„ principes extunc Polonie	principes eius extunc
„	„ regni sui	regis
„	„ regni Ungarie	regis Ungarie
„	„ Solavam	Salam
„	„ Kyow	Kiwe
„	„ dominium	divinum
„	„ Mesco	Mescho
„	„ Kazimirus	Kasimirus
„	„ Karolus	Karulus
„	„ filius eius Bol.	filius Bol.
„	„ ad presens	a presens
„	„ Dedit igitur	Dedit ergo
„	„ sancti Mauricii	beati Mauricii
„	„ Mezconi	Meschoni
„	„ sororem suam	sororem
„	„ domino	deo
„	„ eternum est	eternum

Cały rękopis kończy się uwagą przepisywacza: Quantum habes, tantum vales, paciencia vincit omnia etc.

Jedyny kompletny tekst cudów należący do drugiej familii polskiej znajduje się w papierowym rękopisie z XV wieku biblioteki uniwersyteckiej w Wrocławiu pod l. IV fol. 187. Tekst ten, który dla mnie skolacyonował p. Dr. Bronisław Dembiński, zgadza się niemal dosłownie z naszem wydaniem. Różnice ważniejsze, które p. Dembiński wykazał, są następujące:

	NASZ TEKST	RĘKOPIS WROCŁAWSKI
rozdział	5 Ammirantes	ammirantibus
„	7 indigene	nie ma
„	„ propter quod omnes	omnesque
„	„ illesas omnino cum omnibus, que habebant	cum omnibus, que habebant, omnino illesas
„	8 nil de ipsis	de ipsis nil
„	„ celesti	nie ma
„	„ ampliori reverencia	ampliori diligencia
„	„ Adalberti reliquias	reliquias
„	„ Tremeszna	Chremesthna

Forma Chremesthna dowodzi, że w oryginale Cudów również jak w legendzie o ś. Wojciechu użyta była pierwotna forma tej nazwy.

Do str. 238—244.

Prócz wyliczonych w wstępie do Vita minor sancti Stanislai tekstów zasługuje jeszcze na uwagę rękopis 15 biblioteki seminaryjnej w Lublinie, o którym mówiłem już obszerniej na str. 755—756. Tekst tam umieszczony (D XXIX) zgadza się zupełnie z naszym tekstem VIII; w tymże rękopisie lubelskim znajdują się również jak w kodeksie ks. Czartoryskich nr. 2767 „nova miracula de sancto Stanislao".

Do str. 342—345.

Prócz autorów wymienionych w tekscie korzystał jeszcze z „vita maior" sancti Stanislai autor żywota ś. Kingi, który w rozdziale XXXV (ob. str. 710—711) nazywając ją „Cronica Cracoviensis", przytacza z niej końcowy ustęp rozdziału III, 56 od słów: „Hoc quoque silencio pretereundum non est" począwszy. Vita sanctae Hedwigis zna również pracę dominikana Wincentego, bo w rozdziale X, I, 6 mówi: „Simile factum de sancto legitur Stanislao" mając na myśli rozdział III, 46.

Dominikanowi Stanisławowi autorowi żywota ś. Jacka „vita maior" służyła poniekąd za wzór; z niej wypisuje całe zdania jak np.

VITA MAIOR	DE VITA ET MIRACULIS SANCTI IACCHONIS
Prologus	Prohemium
ea, que ex relacione fide dignorum, qui a suis antecessoribus, qui facie ad faciem beatum Stanislaum noverant, audierunt et ei familiares existentes facta eius intellexerunt . . . . . brevi et humili stilo perstringere curavi . . . . Ipse autem Christus rex glorie et dominus virtutum, per beati Stanislai patrocinium operi nostro donare dignetur incrementum . . . . ipso prestante, qui cum patre et spiritu sancto vivit et regnat Deus in secula seculorum. Amen.	et *ex relacione* patrum *fide dignorum, qui a suis antecessoribus, qui facialiter* sanctum Iacchonem *noverunt et cum eo conversati fuerunt, [audiverant]*, intellexi, *brevi et humili stilo perstringere curavi. Ipse autem Christus rex glorie . . . . . per beati* Iacchonis *patrocinium operi* meo *dignetur dare incrementum, qui cum patre et spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen.*
I, 7	II
fertur ad locum, ubi tunc forte generale studium florebat, convolasse et in facultate liberalium arcium tempus non modicum exegisse. In iure quoque canonico ac divino comprobatur studuisse . . .	ad *studium generale* misit, ubi *multis annis* persistens clarum intellectum in sacra theoloya ac *iure canonico* conquisivit.
I, 8	
velut lucernam posuit super ecclesie candelabrum	*tañquam lucerna* ardens *super candelabrum posita*

Do str. 504—506.

Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae regiae. Parisiis ex typographia regia 1740—1744, wylicza w III tomie pod l. IIIMCCLXXVIII (186°): Libellus de vita, miraculis et canonizatione b. Hadevigis de Polonia. Is codex decimo quarto saeculo exaratus videtur.

Do str. 663—669.

W XV wieku posiadała katedra krakowska Liber, in quo continentur vita beate Cunegundis in asseribus rubea cute obductus. Ob. Ks. Ignacego Polkowskiego katalog rękopisów kapitulnych katedry krakowskiej. Część I: Kodeksy rękopiśmienne 1—228. Kraków 1884 na str. 21, Nr. 217.

Do str. 767.

Cuda bł. Jadwigi królowy polskiej, co do których wyraziliśmy w tekscie mniemanie, jakoby kapituła krakowska nie posiadała ich odpisu, były rzeczywiście przepisane i przechowane jeszcze w XV wieku w archiwum tejże kapituły pomiędzy „Libri ecclesie“, jak o tem nas poucza ks. Polkowskiego katalog rękopisów kapitulnych katedry krakowskiej, gdzie na str. 21, co następuje, czytamy:

220 Item regestrum miraculorum sancte Hedwigis regine Polonie in coopertorio pargameneo introligatum.

221 Item aliud regestrum in papiro scriptum, in quo continentur miracula sancti Prandothe episcopi Cracoviensis.

Z ostatniego rękopisu, który się dotychczas przechował, wydaliśmy (na str. 439—500) Cuda bł. Prędoty; pierwszego, który zapewne tego samego był kształtu co tamten, dotychczas niestety jeszcze nie odszukano.

Do str. 823.

Wyżej wspomniany Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae regiae w Paryżu wymienia w IV tomie pod l. VMCCCLXXXII: Codex chartaceus, olim Mazarinaeus. Ibi continetur relatio processus pro canonizacione beati Hiacynthi Poloni, ordinis praedicatorum, quam procurabat Sigismundus III Poloniae rex, facta Gregorio XIV. Is codex decimo sexto saeculo videtur exaratus.

Dr. Wojciech Kętrzyński.

Do str. 833—834.

Wertując w ciągu druku życiorysu nadesłane mi z biblioteki pragskiego uniwersytetu dzieło Fontany p. t. *Sacrum Theatrum Dominicanum (Romae* 1666), zawierające szczegółowe spisy wszystkich dygnitarzy z zakonu Dominikanów: papieży, kardynałów, arcybiskupów, biskupów itd., znalazłem w wykazie biskupów, sporządzonym według stolic (tytularnych lub rzeczywistych) na str. 263, tit. 462,

następującą notatkę: „(Episcopus) *Petinensis*. In Istria sub Aquileiensi Patriarchatu residet Petinensis Ecclesia, cui duo ex nostris praefuere Praesules, ex quibus prior extitit P. F. *Stanislaus de Cracouia* Polonus, a Clemente VI anno millesimo trecentesimo quadragesimo tertio 11 Cal. Maii creatus. Quatuor completos annos eidem sacrum ius dixit Pastor optimus terminauitque vitae cursum, ad antecessores appositus anno 1347. Vghell. t. 5". Śledząc dokładniej, spostrzegłem, że i *Bullarium Ord. Praed.*, t. II, str. 238, a za niem Barącz, *rys. dziej. zakon. kasnods. w Polsce*, t. II, str. 34, wyliczają między biskupami zakonu Dominikanów biskupa petineńskiego Stanisława z Krakowa. Słusznie Barącz napomyka w uwadze 50 na cyt. stronicy, iż to rzecz dziwna, że ani Bzowski, ani Ruszel nie umieścił go we wykazie biskupów, nie znajdujemy go również w wykazach Seweryna i Sieykowskiego. Z polskich pisarzów jedyny tylko Frydrychowicz (*Principalis hierarchicus*, str. 233) wspomina bisk. pet. Stanisława z Krakowa, wszyscy inni wspominają tylko jednego Stanisława, prowincyała polskiego i inkwizytora około roku 1350. Ta zgodność polskich świadectw była przyczyną, iż do tegoż Stanisława odniosłem breve papieskie z d. 21 Kwietnia r. 1343, oddrukowane w Monumentach Theinera i że opierając się na tymże dokumencie nazwałem Stanisława synem księdza (zob. powyżej str. 833). W obec przytoczonych atoli doniesień o biskupie petineńskim Stanisławie hypotezę moję cofam. Data papieskiego breve, udzielającego penitencyarzowi papieskiemu Stanisławowi z Krakowa dyspensę od przeszkód wzbraniających mu pozyskanie biskupstwa zupełnie się zgadza z podaną przez Fontanę datą prekonizacyi Stanisława na biskupswo petineńskie[1], breve zatem tylko do Stanisława petineńskiego biskupa może być odniesionem. Tenże Stanisław umarł w r. 1347 (vel 1346), a zatem nie jest identycznym ani z prowincyałem Dominikanów polskich Stanisławem z Krakowa, ani też z autorem naszego traktatu, którzy żyli jeszcze po r. 1350.

Przykład ten ponownie pokazuje, jak trzeba być oględnym w kombinacyach i przypuszczeniach tego rodzaju. Nawet o identyczności Stanisława prowincyała z Stanisławem lektorem i autorem naszego żywota mniej stanowczo wyrazić się może należało, aniżeli się wyraziłem w przedmowie str. 834 nast.

---

[1]) Widocznie rzecz się miała, iż papież w jednym i tym samym dniu udzielił Stanisławowi dyspensę ab irregularitate i prekonizował go następnie zaraz na biskupstwo petineńskie.

Dr. Ludwik Ćwikliński.

INDICEM NOMINUM

QUÆ OCCURRUNT IN IV. VOLUMINE

MONUMENTORUM POLONIÆ

ADDIDIT

CORNELIUS IULIUS HECK.

A.

Aaron monachus Tinciensis, archiepiscopus Cracoviensis 383.
Abraham frater Cartusiae Dantiscanae 130.
Accaron transmarina civitas 37.
Achna (fluvius?) 753.
Acervorum de armis 27.
Ada de Vratislavia 596.
s. Adalbertus episcopus Pragensis 206, 207—221, 268, 269, 365, s. Adalberti miracula 221—238, additamenta ad s. Adalb. miracula 904, 905—908.
Adalbertus metropolitanus Parthenopoliensis 210.
Adalbertus episcopus Insulae s. Mariae (urbis Kwidzyn seu Marienwerder) 67. v. etiam: Albertus
Adam de Bąntkow doctor 765.
Adelheydis, Adleyda, filia Henrici marchionis Hassiae, uxor Casimiri (III) regis Poloniae 15.
Adelheydis soror Trebnicensis ordinis Cisterciensis 559, 575.
„ uxor Rudolphi civis in Marienburg (Malbork) 102
„ relicta Theoderici de Ianowicz militis 529.
„ relicta Volkmari de Legnicz 599.
„ filia Methzae de Vratislavia 605, 608, 609.
„ privigna uxoris Hildebrandi 613.
„ uxor Bernardi civis Vratislaviensis 613.
Adelheyta, Adleheyta matrona de Nova villa, Novo loco 397.
Adleyta natione Teuthonica 305, 306.
Adolany Catharina soror Sandecensis ordinis s. Clarae 708.
Adrianus abbas Olivensis 139.
Africa 361.
Agatha soror conventus Trebnicensis 625.
„ uxor comitis Żegotae castellani Cracoviensis 870.
Agnes filia Agnetis et Bertoldi (IV) ducis Meraniae, uxor Philippi Augusti regis Franciae 513, 646.
„ filia Meinhardi (V) ducis Carinthiae, soror (Elisabetis) reginae Allemaniae, uxor Friderici marchionis 644.
„ filia Elisabetis et Conradi marchionis, uxor Henrici comitis palatini Rheni 646.
„ filia Matildis et Dedonis (V) orientalis marchionis, domini de Groyz, comitis de Rochletz, uxor Bertoldi (IV) ducis Meraniae, mater s. Hedvigis 512, 646, 652.
„ filia s. Hedvigis et Henrici I cum barba, ducis Silesiae 514, 646, 652.
„ filia Annae et Henrici II ducis Silesiae, Trebnicensis abbatissa 572, 631, 647, 649, 652.
„ filia Hedvigis et Boleslai (Calvi) ducis Silesiae et domini Glogoviensis, uxor Ulrici comitis de Wirthenberch 647, 648.

Agnes filia Matildis et Henrici ducis Silesiae et domini Glogoviensis 649, 655.
„ soror Pelplinensis ordinis Cisterciensis, 69.
„ soror de monasterio Trebnicensi 627.
„ abbatissa et soror ordinis s. Clarae in Skała 781, 783.
„ uxor Petri in Rauden 110.
„ mater Stanislai filii Mathiae sutoris de Istebnyk 484.
„ relicta Swyczaryn in Cracovia 498.
„ puella de Cracovia 737.
„ soror Vitoslavae 861.
„ domina 876.
„ germana Cristinae uxoris Nicolai militis 882.
Aila v. Ayla.
Acrae (oppidum Asiae) 54.
Alardus conversus Pelplinensis 69.
Albertus, Albrecht rex Poloniae 43, 56.
„ „ dux de Mekelbergk (Meclemburgensis), filius sororis (Sigismundi I) regis Poloniae 42.
„ dux de Brunswic 649.
langravius Thuringiae, filius (Constanciae et) Henrici (Illustris) Misnensis et orientalis marchionis comitisque palatini Saxoniae et langravii Thuringiae 644, 649, 653.
„ de Saxonia marchio 643.
„ marchio Brandeburgensis 646.
„ „ Misnensis, filius Hedvigis et Ottonis marchionis Misnensis 643, 653.
„ comes, filius Elisabetis et Conradi comitis de Bren 645, 654.
Albertus marchio Brandeburgensis, magister generalis ordinis Teuthonicorum fratrum 56.
„ Iastrzambecz (Jastrzębiec) archiepiscopus Gnesnensis 48, 763—767.
„ episcopus Cracoviensis 767.
„ (Alberus) decanus, episcopus Vladislaviensis 26, 27.
„ plebanus de Solec 484.
„ filius Ioannis de Grotow, clericus Posnaniensis 768, 769.
„ abbas Pelplinensis 63, 65.
„ abbas Olivensis 137, 138.
„ (Rodan) abbas Olivensis 138.
„ Adalbertus de ordine fratrum minorum, confessor s. Salomeae reginae Haliciensis, 779, 783, 787, 788, 790, 791.
„ frater ordinis fratrum minorum in Lapide s. Mariae (Skała) 786.
„ frater ordinis fratrum minorum Cracoviensium 793.
„ conversus Pelplinensis 69, 81, 89, 117.
„ pater Ioannis presbyteri 471.
„ iudex de Pruzicz (Prusnica) 624.
„ nobilissimus vir in Suevia 643.
Albertus 65, 83.
Albus Petrus vicarius ecclesiae Cracoviensis 768.
„ pater Petri vicarii canonicalis et capellani ecclesiae Cracoviensis 482, 486, 490.
„ pater Petri 458, 460.
Albyerz episcopus Cuiaviensis 24.
Alcenow Henricus et Christina et Catharina uxores eius 80.
Aldegundis, Aldegunde soror Sandecensis ordinis s. Clarae 704, 725.

de Aldenburg Theodoricus v. Theodoricus,
Aldenhaus castrum 41.
Alexander III papa 26, 190.
„ IV papa 434, 435.
„ VII papa 770.
„ dux Mazoviae, episcopus Tridentinus, cardinalis patriarcha Aquileiensis 354.
„ abbas Olivensis 138.
„ monachus Pelplinensis 65.
„ conversus Pelplinensis 67.
„ de Uryenstat miles devotus 71.
Alexius sacerdos et monachus Pelplinensis 92.
„ subdiaconus et novicius Pelplinensis 105.
„ (frater?) 753.
Alheydis de Hadersleve 106.
Alemania, Almania (commemoratur) 54, 270, 272, 366, 367, 380, 382?
de Almania stipendiarii Cruciferorum 167.
Alta (fluvius terrae Półtavianae) 800.
Amabilia soror Sandecensis ordinis s. Clarae 729.
Ambrosius sacerdos et monachus Pelplinensis 86, 109.
Ambrosius presbyter de s. Martino 298.
Amelford Henricus de Gdancz et Helwig uxor eius 114.
Amilius civis Vratislaviensis 585.
Amletha mulier de Cracovia 421.
de Amych Ianczcho comes 884.
Anastasia uxor comitis Henrici, filia Morislai 792.
de s. Anastasia 222.
Anastasia soror Sandecensis ordinis s. Clarae 728.
Andreas II Ungariae rex 179, 199, 513, 646, 683, 684, 776, 777, 779.
„ (III) rex Ungariae, filius Stephani regis Ungariae 14, 704, 726.
Andreas filius Caroli (Roberti) regis Ungariae 169.
„ filius Belae regis Ungariae, dux Haliciensis 12.
„ episcopus Vladislaviensis 25.
„ de Oporow procancellarius regni Poloniae, episcopus Premislensis, Vladislaviensis, perpetuus administrator ecclesiae Varmiensis 29.
„ Zebrzydowski v. Zebrzydowski.
„ vicarius Petri Engelko, confrater Pelplinensis ordinis Cisterciensis 82.
„ diaconus et monachus Pelplinensis 115.
„ subdiaconus et monachus Pelplinensis 102.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 77, 104, 107.
„ sutor frater, donatus Cartusiae Dantiscanae 133.
„ frater ordinis fratrum minorum de Monstrelich 795, 796.
„ plebanus Gedanensis 70.
„ Żukoviensis praepositus 142.
„ de Gorka vicedecanus et capellanus ecclesiae Cracoviensis 445, 492.
„ vicedecanus, vicarius canonicalis 464.
„ vicarius ecclesiae Cracoviensis 769.
„ de Danczik familiaris Pelplinensis ordinis Cisterciensis 68.
„ familiaris Pelplinensis ordinis Cisterciensis 74.
„ pater Nicolai antiqui abbatis Pelplinensis 70.
„ pater Nicolai abbatis Pelplinensis 107.
„ Vitricus Margaretae 74.
„ tabernator de Roppuch 92.

Andreas apothecarius Torunensis 99.
„ de Mislauchiz 310.
„ miles de Prosowice 406.
„ miles filius Semiani 424.
„ vir nobilis de Morawice 430.
„ Bohemus dispensator monialium 476.
„ de Michowicz 595.
„ filius Hennigi civis in Nova Sandecz 735.
„ germanus Iuttae de Koscielec 853.
„ frater Pribislavae viduae de villa Serniki 862.
„ consul civitatis Cracoviensis 867, 891.
„ nobilis vir de villa Iakóbowice 869.
„ filius Petri advocati Cracoviensis 871.
„ filius Petri militis 871.
„ dominus 875.
„ vir nobilis 876.
„ miles, germanus filiae Sulconis comitis castellani Cracoviensis 878.
„ miles 883.
„ civis Miechoviensis 883.
„ „ Cracoviensis 886.
Andreissa de Murancha 791.
Andrys in Gartcz 118.
Anglici (Britânni) 205.
Anna regina (uxor Stephani Batory regis Poloniae) 900.
„ filia Gedymini ducis Lituanorum, coniux Casimiri (Magni) regis Poloniae 167.
„ filia Mariae et Belae regis Ungariae, coniunx Raczislai ducis Crovaciae (rectius: Maczwae, 688.
„ filia Constantiae et Primisli regis Bohemiae, uxor Henrici II ducis Silesiae 515, 516, 522, 525, 531, 533, 535, 537, 561, 564, 570, 572, 576, 647, 652, eius vita 656—661.
Anna filia Elisabetis et Henrici (Pinguis) ducis Legnicensis, soror Vratislaviensis ordinis s. Clarae 647, 654.
„ sive Anca, filia Hedvigis et Boleslai (Saevi) ducis Legnicensis, abbatissa Trebnicensis 647, 648.
„ filia Salomeae et Conradi ducis Glogoviensis, uxor Ludovici comitis palatini Rheni et ducis Bavariae 649, 655.
„ filia Elizabetis et Przemisli ducis Poloniae, abbatissa in Owencko 650, 655.
„ priorissa Żukoviensis 141.
„ mater in cameraria 89.
„ filia Nicolai Kazek de Ilkusch 453.
„ uxor Blasii consulis de Cleparz 466.
„ filia Nicolai dimicatoris de Cracovia 490.
„ domina 722.
Annales historiae et cronicae regum et principum Poloniae 757, 758.
„ principum Poloniae et gestorum historiae 253.
„ gestorum Poloniae historiae 364.
Antiqua Sandecz v. Sandecz
Antonius conversus Pelplinensis 78.
„ sacerdos et monachus, antiquus cellerarius Pelplinensis 91.
„ frater Cartusiae Dantiscanae 135.
s. Antonius monachus Kioviensis 814.
Antonius Slesita in Bobaw 75.
Apulia 54.
Aquilae flavae de armis 28.
„ nigrae et Szczahownicza de armis 28.
Aquileia 426.
Archivum urbis Golubiae 40

Archivum capituli Cracoviensis 286, 763. v. etiam bibliotheca capit. Crac.
„ regium Regimontanum 323.
Armenia 54.
Arnestus civis de Przeworsko 479.
Arnoldus episcopus Culmensis 51.
„ episcopus Poznaniensis v. Cherubyn.
„ episcopus Culmensis v. Staphil.
„ plebanus de Novo castro (Nowe, Neuenburg) 65.
„ plebanus in Lichtenow 65.
„ „ in Wissemaria 94.
„ monachus Cartusiae Dantiscanae 127.
Arnoldus cellerarius, frater Lubensis ordinis Cisterciensis 588.
„ civis Elbingensis 99.
Arnszwalth (Arnswald) v. Chosczno.
Asia 361.
Assisium, Assisiana civitas 36, 436, Assisii: fratrum minorum ordo 36, basilica s. Francisci 436, 437.
Atheniensis civitas 266.
Austria 4. Australii (Austriae cives) 276.
Augustinus parochus Pogotkoviensis 94.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 108.
Avinion 15, 27.
Ayla priorissa Żukoviensis 141.

B.

Babenbergensis civitas 544.
„ ordo Cisterciensis 545.
Baldevinus civis Elbingensis 94, 95.
Balduinus episcopus Vladislaviensis 25.
Balga castrum 36.
Baltazar, Balthasar: sacerdos et monachus Pelplinensis 91.
„ frater Cartusiae Dantiscanae 128.
„ conversus Pelplinensis 76.
Baptista episcopus Vladislaviensis 25.
Baranek de armis 30.
Barasko Nicolaus 85.
Barbara priorissa Żukoviensis 141.
„ coniux domini Tanczynski 495.
„ filia Ioannis civis Colmensis 64.
„ uxor Nicolai civis in Marienburg 76.
„ de Gdantczk 111.
„ uxor Iohannis de Gdanczk 117.
„ uxor Mathiae Krzeczek 452.
„ uxor Petri de Stradomya 471.
Barcice villa 700.
de Barenten Dyterich 124.
Barletto oppidum Apuliae 54.
Bart Gothkow 84.
„ Hermanus magister generalis ordinis Teuthonicorum fratrum 54.
Bartha episcopus Cuiaviensis, 24, 26.
Bartcz Simon confrater Pelplinensis 98.
Bartholomaeus frater episcopus Culmensis 52.
„ de Rzeschow, magister plebanus in Wyscheczicze, vicarius canonicalis, psalterista, capellanus ecclesiae Cracoviensis 473, 475, 479.
„ abbas Pelplinensis 63.
„ antiquus abbas Pelplinensis 77.
„ abbas Olivensis 139.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 82.
„ conversus Cartusiae Dantiscanae 130.

Bartholomaeus doleator 94.
„ de Wyeliczka 467.
„ civis Cracoviensis, maritus Margarethae 885, 886.
„ miles 885.
„ 735.
Bartliński Mathias nobilis iuvenis 123.
Bartossius heres de Bydzyni 484.
Barwalt Iacobus civis Elbingensis, Gertrudis uxor eius, Paulus et Iohannes filii eius 78.
Basiliense concilium 354.
de Baszen Nicolaus 133.
Bathus Tatarorum imperator 560, 562.
Baumgarten Conradus 509.
Bawa soror ordinis Praemonstratensis 141.
Bawoł de armis 27.
Baworzewski Andreas 110.
Bąkowski Andreas vexillifer Marienburgensis et capitaneus Kisseviensis 93.
de Bąntkow Adam doctor 765.
Beata 793.
Beatrice, Beatrix: filia Ottonis Longi marchionis Brandeburgensis, uxor Bolkonis (I) ducis Slesiae et domini de Vurstenberch 648, 654.
„ filia Beatrices et Bolkonis (I) ducis Slesiae et domini de Vurstenberch, soror Strelicensis ordinis s. Clarae, 648, 654.
„ priorissa Żukoviensis 141.
„ mater Henrici filii Alberti iudicis de Pruzicz (Pruśnica) 600.
„ filia Sbiluthi militis de Prussicz 613.
Becker Andreas conversus Cartusiae Dantiscanae 131.
„ Margaretha cum viro suo Martino, familiaris Pelplinensis ordinis Cisterciensis 81.
Becker Iacobus de Rakow 91.
Beda magister, artis medicinae baccalarius 77.
Bedgardi fratres 37.
Beelschitz Petrus de Putczk abbas Pelplinensis 63.
Befart Carolus de Treviro generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 54.
Begienses fratres 37.
Bela (III) rex Ungariae 12.
„ IV rex Ungariae 13, 563, 683, 684, 685, 687, 696, 707, 732, 776, 779.
„ filius Mariae et Belae (IV) regis Ungariae 684, 685.
Beliza mater Snegulae 596.
Benedicta soror ordinis Praemonstratensis 141.
„ „ Trebnicensis 576, 579.
s. Benedicti ordo 763.
„ „ „ in Kycingo 513.
Benedictus IX papa 269, 271, 381, 382, 383.
„ XII papa 15, 168, 197, 200.
„ magister scholasticus 395.
„ guardianus ordinis fratrum minorum 301.
„ frater, prior Cracoviensium fratrum praedicatorum 865, 867, 878—882.
„ magister et sacer dos et monachus Pelplinensis 102.
„ frater ordinis s. Benedicti 751.
„ frater ordinis fratrum minorum Cracoviensium 793.
„ frater ordinis fratrum praedicatorum Cracoviensium 857, 859.
Beneke conversus Pelplinensis 101.
„ Ioachim conversus professus Cartusiae Dantiscanae 135.

Benessius frater uterinus Bolestae castellani Visnensis 751.
de Berby Iohannes v. Huxer.
Berchta uxor Vincencii castellani de Olesno 622.
„ uxor Amilii civis Vratislaviensis 585.
„ puella 620.
„ cognata Berchtae puellae 620.
Berendt Andreas organista 108.
Berger Nicolaus prior Cartusiae Dantiscanae 128.
Berhardus de Elbingo v. Ebrehardus
Beringherus conversus Pelplinensis 93.
s. Bernhardi ordo v. minorum fratrum ordo.
de s. Bernhardino sermo novus Iohannis de Capistrano 321.
Bernhardus, Bernardus, filius Hedwigis et Boleslai (Calvi) ducis Legnicensis 13, 648, 654.
„ filius Beatrices et Bolkonis (I) ducis de Vurstenberch 648, 654.
„ abbas Olivensis 138
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 75, 100.
„ conversus Pelplinensis 109.
„ civis Vratislaviensis 613.
„ filius Pauli de Myanowo, notarius Gnesnensis dioecesis 446.
„ de Proschowicze 496.
„ servus piscaturae 82.
Bernt de Czinnembergk oppido Moraviae 42.
Beroldus de Vratislavia 619.
Bertha, Berta soror Rinardi de Crisanovici 293.
„ de Cracovia, nurus Domani fratris ordinis fratrum minorum 793, 794.
Bertholdus, Bertoldus (IV) dux Meraniae, marchio Badensis, comes Tyrolensis, pater s. Hedvigis 353, 512 646, 652.
„ filius Agnetis et Bertholdi (IV) ducis Meraniae, Aquileiensis patriarcha 513, 646, 652.
„ comes de Hennenberch 644.
„ plebanus Trebnicensis 594, 596, 601, 616.
„ frater Lubensis ordinis Cisterciensis 587.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 69, 85.
„ conversus Pelplinensis 73.
Bertradis consanguinea Simonis 598.
„ uxor Siffridi civis Vratislaviensis 609.
„ de Cyrna (Cyrla, Zirlau) 617.
Bertramus familiaris Pelplinensis ordinis Cisterciensis 107.
„ 79.
de Beszcze Iohannes heres 767, 768.
Białaczów villa v. Byalaczow
Bibinwirt Petrus presbyter filius Conradi Bibinwirt 84.
„ Conradus civis Torunensis et Goteleyb uxor eius 84.
Bibliotheca urbis Czeski Ostrów (Schlackenwerth) 505—507.
„ Gedanensis ecclesiae s. Mariae 222.
„ capituli Kielciensis 242, 321.
„ Kórnicensis 45, 756.
„ Cracoviensis Czartorysciana 49, 53, 80, 156, 223, 239, 242, 243, 755, 756.
„ Cracoviensis universitatis Iagellonicae 157, 222, 223, 239, 241, 242, 320, 322, 326, 354, 662, 666, 756, 770.

Bibliotheca Cracoviensis capituli 206, 222, 239, 241, 320, 440, 909.
„ Cracoviensis monasterii ordinis s. Clarae 667.
„ Cracoviensis monasterii ordinis fratrum praedicatorum 829.
„ Leopoliensis capituli 605.
„ „ Ossoliniana 1, 16, 31, 80, 126, 156, 209, 222, 240, 322, 323, 326, 354, 507, 672, 755, 770.
„ universitatis Leopoliensis 239, 321, 798.
„ Lignicensis ecclesiae ss. Petri et Pauli 505.
„ Londinensis v. Musaeum Britannum
„ Lublinensis seminarii 755, 908.
„ regia Monachiensis 221, 904.
„ regia Parisina 909.
„ seminarii Pelplinensis 57, 124.
„ imperatoria publica Petropoliensis 16, 157, 320, 798.
„ universitatis Pragensis 326, 909.
„ Chisiana Romana 818.
„ Romanorum fratrum praedicatorum 829.
„ Sandomiriensis capituli 222.
„ gymnasii Schleusingensis 508.
„ Varsaviensis Zamosciana 7, 325, 662, 663, 770.
„ imperatoria Vindobonensis 353, 354.
„ capituli Vratislaviensis 504.
„ universitatis Vratislaviensis 321, 324—326, 505, 509, 656, 907.
„ Załusciana 773.
Biczyce villa 700.
Biedrzicki Ioannes familiaris Pelplinensis ordinis Cisterciensis 92.
Bieganice villa 701.
Bilandische Barbara de Elbingo 76.
de Bindorff Ioannes 54.
Bipenninus de armis 27.
Bischoff Petrus frater Cartusiae Dantiscanae 135.
Biskupek Mathias v. Byskupek.
Bislawa oppidum 121.
Bistram Adrianus 119.
de Blandow Henricus et Margaretha uxor eius 112.
Blandow Iacobus senior Cartusiae Dantiscanae 134.
Blasius subdiaconus et monachus Pelplinensis 104.
„ miles 466.
de Blonye (z Błonia) Nicolai sermones 45.
Blumingk Ioannes praepositus Żukoviensis 142.
Bobancyn bagnum (in Pomerania) 65, 102.
Bobaw Nicolaus grangiarius, conversus Cartusiae Dantiscanae 128.
Bobist, Bapst v. Pavest.
Bobowski Balthazar parochus Skurcensis 82.
Bochna, oppidum Cracoviensis dioecesis 696, 738, Bochnensis civitas 795.
de Bochna Stephanus 765.
Bock Magnus canonicus Wendensis 91.
Boczątha v. Bodzanta
Bodo conversus Pelplinensis 83.
Bodzanta, Boczątha archiepiscopus Gnesnensis 46, 170.
Bogdala filia Iacobi 309.
Bogdan Nicolaus de Wawrzincicze vicarius canonicalis ecclesiae Cracoviensis 445, 474.
Bogdana mater Marotae 308.
Bogdanca ancilla Adelheydis relictae Volkmari de Lignicia 599.

Bogdanus frater ordinis fratrum praedicatorum 317.
„ de Thomaskyrchen (Domajowice) 592.
Bogudacz, Bogudaja soror ordinis Praemonstratensis 141.
Bogumila nobilis mulier 318.
„ 890.
Boguphalus Posnaniensis episcopus 13.
„ Boguchvalus frater, confessor s. Kingae ducissae Poloniae 709, 713, 714, 720, 724.
„ lector in domo fratrum minorum Corczynensium 791.
Bogus de Pelgrimovici, Pelgrimowicz, 293, 294, 404.
„ dictus Dasconis incola villae Golkowice 733.
Boguslava, Boguzlava: uxor Simonis castellani Gnesnensis 590.
„ filia comitis Slavae, soror ordinis s. Clarae in Skała 782, 783.
„ femina 623, 624.
„ domina de villa Prosowicze 878.
Boguslaus, Boguzlaus: Żukoviensis praepositus 142.
„ frater, lector fratrum praedicatorum 701.
„ frater, lector fratrum praedicatorum Cracoviensium 865, 867, 873—875, 877—884, 891.
„ dictus Lupus frater ordinis s. Francisci 781.
„ pater Damiani 312.
„ de Grodina 405.
„ de Savon minister s. Hedvigis ducissae Slesiae 537, 559.
„ miles 866.
„ miles, maritus Magdalenae 881.
„ civis Cracoviensis 886.
„ maritus Ianicae 423.
Bohemi, Bohemia, Boemia, Bohemica gens (commemoratur): 186, 209, 268, 318, 564, 854, de Bohemiae et Moraviae conversione 324, Bohemiam subiugavit Boleslaus (I) Poloniae rex 268, Bohemorum castra in campestribus Poloniae (circa a. 1070), 276, bellum inter Hungaros et Bohemos (a. 1260), 13, Bohemia a Tataris devastata (a. 1241) 36.
Bohemiae et Moraviae duces 268.
Bohemi stipendiarii 186.
Boleslaus, Bolezlaus I. Magnus, Pius, Polonorum rex, dux, 10, 214—217, 220, 221, 231, 234—237, 267—269, 274, 284, 364—366, 384, 391, 761, 801, 811, 813—815.
Boleslaus II, Bellicosus, Largus, Saevus, Poloniae rex 10, 237, 257—264, 267, 269, 272—281, 283, 356—361, 370, 374, 376, 377, 379, 382—388, 390, 391, 438, 711.
Boleslaus III Krzywousty dux, rex Poloniae 11, 283, 284, 746, 757, 758.
Boleslaus (IV) Crispus, dux Cracoviensis 9, 11, 12, 751.
Boleslaus (V) Pudicus, dux Cracoviae et Sandomiriae 9, 13, 166, 406, 438, 684—686, 699, 707, 710, 711, 770, 788, 791, 880.
Boleslaus Pius, dux maioris Poloniae et dominus Kalissiensis 647, 684.
„ dux Mazowiensis, filius Conradi ducis Mazoviae et Cuiaviae 649.
„ (II filius Ziemowiti), dux Masoviae 14.
„ filius s. Hedvigis et Henrici I cum barba ducis Slesiae 514, 646, 652.

„ Calvus, dux Legnicensis, filius Annae et Henrici II ducis Slesiae 13, 570—572, 647, 648, 652, 654
„ (III) filius Elisabetis et Henrici (Pinguis) ducis Legnicensis 647, 654.
„ filius Mechtildis et Henrici ducis Glogoviensis 649, 655.
Bolesta castellanus Visnensis 750, 751.
Bolko, Bolco (I) dux Slesiae et dominus de Vurstenberch, filius Hedvigis et Boleslai Calvi ducis Legnicensis 647, 648, 654.
„ filius Beatrices et Bolkonis (I) ducis Slesiae et domini de Vurstenberch 648, 654.
Bonifacius VIII papa 37.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 122.
Borek Ioannes decretorum doctor et decanus ecclesiae Cracoviensis 897.
Boricha uxor Iacobi 309.
Borislaus, Borislavus, Boryslaus lector, frater ordinis fratrum minorum Cracoviensium 701, 786, 791, 793, 795—796.
Bornmann Hermannus et Catharina uxor eius 122.
Boroszewski alias Georgius de Eppingen 72.
Borys dux Rutenorum 800.
Borzimowski Nicolaus nobilis miles 104.
Borziwoy filius Mstae 10.
Borzko vicarius ecclesiae Cracoviensis 769.
Boschman v. Martinus
Brandenburgensis marchia 14.
Brasator Ioannes conversus Cartusiae Dantiscanae 127.
Bratheco de Solnis 592.
Brathena homo de villa Victorowice Cracoviensis dioecesis 795.
Bratian (oppidum) 55.
Bratomila de Radlow 734.
Bratumila de Croscina (Krościna) villa ducatus Opoliensis 603.
„ uxor Venceslai de villa Gelz (Ialec) 600, 615.
„ mater Sobotae 308.
Braunsbergk (Braniewo) 37.
Brawel Paulus sacerdos in Marienburgk 77.
Braxanta incola villae Golkowice 733.
de Brega Michael 68.
Breslaw, Breszlau v. Vratislavia.
Bresno villa Gnesnensis dioecesis 606.
Brestensis civitas, Brest, Brzeszczie (Brześć Kujawski) 40, 168, 754.
„ ducatus 196, 201.
Bretsneyder Andreas frater Cartusiae Dantiscanae 132.
de Breze Thomas comes 888.
Brigitta 101.
Britanni v. Anglici.
Broatanges Catharina priorissa Żukoviensis 141.
Brombergk (Bydgoszcz) 39.
Broniseu (Broniszów) villa 312.
Bronislava nobilis domicella 866.
„ soror Pribislavae uxoris Iacobi de Camen villa terrae Opolensis 885.
Bruno conversus Cartusiae Dantiscanae 129.
Brzedski Ioannes Prutenus, civis Torunensis 454.
Brzezna villa 700.
Buba Stanislaus portarius 117.
Buczislava soror Sandecensis ordinis s. Clarae 720.
Buda 201.
Budae Insula v. Insula.
Budka soror Sandecensis ordinis s. Clarae 730.
Budziński Stanislaus nobilis miles 70.
Bulinus frater ordinis fratrum minorum Cracoviensium 796.

Bulke Martinus in Gremmeleyn 93.
Bulkynne Agnes in Gremmelyn 118.
Bunczlow Nicolaus civis Torunensis 101.
de s. Burcardo 223.
Burchardus in Königesberk (Królewiec) 109.
Bursan v. Brasator Ioannes.
Byalaczow villa 442.
Bybycze villa 494.
de Bydzyni Bartossius 484.
Byl Georgius v. Georgius.
de Bysschow Ioannes abbas Pelplinensis 62.
Byskupek Mathias baccalarius, capellanus ecclesiae Cracoviensis 457.
„ Mathias vicarius ecclesiae Cracoviensis 472.

C, Ch, Cz.

Caecilia soror ordinis Praemonstratensis 141.
„ religiosa femina 874.
„ femina de villa Maslovicze 887.
Cechoslaus de Moraviza miles 294.
Celestius III papa 12.
Cella: monasterium fratrum ordinis Cisterciensis 643, 652.
Ceslaus frater ordinis fratrum praedicatorum Cracoviensium 846, 847, 854, 856.
Cessyn (Cieszyn) 890.
Charo pater Clarae 703.
Chełmiec villa 700.
Cheremusen coenobium 220.
Cherubyn Posnaniensis episcopus 189.
Chojnice v. Konitcz.
Cholricus civis de Nova Sandecz 736.
Cholomanni martiris passio 904.
Chosczno alias Arnszwalth (Arnswald) oppidum (Pomeraniae) 204.
Chrenza Crisanus de Petreiowiz 313.
Christiana soror 661.
Christianus frater ordinis Cisterciensis, primus episcopus Culmensis 50, 139.
„ conversus 112.
„ v. etiam Cristianus.
Christina priorissa Żukoviensis 141.
Christina v. etiam Cristina.
Christinus v. Cristinus.
Christopherus abbas Pelplinensis v. Kliński.
Christophorus acolytus et monachus 121.
Christophorus v. Cristophorus.
Chroberz 14.
de Chroberz Thomas decretorum doctor 765.
Chrzanowski v. Krzanowski.
de Chrzelow Nemierza custos Cracoviensis ecclesiae s. Floriani 766.
Chvalislaus camerarius s. Hedvigis ducissae Slesiae 524.
Ciecholewski Michael Georgius abbas Pelplinensis ordinis Cisterciensis 64.
„ Georgius 97.
Cieszyn urbs v. Cessyn.
Ciloto civis de Nova Sandecz 736.
Ciprianus episcopus Vratislaviensis 12.
Cirillus, Cirullus, Quirillus: Cirulli et Metudi vita 239, 755, Cirulli et Metudi legenda 45, de s. Quirillo et conversione Moraviae et Bohemiae legenda 324.
Cisterciensis ordinis monasterii Pelplinensis liber mortuorum 56—124.
„ ordinis monasterium Cellae 643, 652.
„ ordinis seu fratrum griseorum monasterium in Cistertio 36.

Cisterciensis ordinis monasterium in Henrichow (Henryków) 546.
„ ordinis monasterium Trebnicense 659.
„ ordinis monasterium in Lewbes (Lubusz) 561.
Czanstochowa urbs 449.
Czarliński, Czarlińsky: Ioannes Carolus abbas Pelplinensis ordinis Cisterciensis 64.
„ alias Hector a Schedlen 75.
Czarni Stanislaw mercator de Cracovia et Catharina uxor eius 464.
de Czechel Iasko canonicus ecclesiae Cracoviensis 765.
Czegelka Ioannes clericus psalmistarum, psalterista, capellanus ecclesiae Cracoviensis 449, 450, 458, 464, 485, 487, 493, 497.
Czeginhan Ioannes camerarius commendatoris de Mewe 91.
Czenge Conradus et Cunegundis uxor eius 77.
Czernce villa 700.
Czerniewski Andreas nobilis miles 95.
Czeslaus conversus Pelplinensis 77.
Częstochowa v. Czanstochowa.
de Czinnembergk (oppido Moraviae) Bernt 42.
Czciołek de armis 30.
Czirwonka 42.
Czolner Conradus magister generalis ordinis fratrum Teuthonicorum 38, 102.
„ Franciscus et Anna uxor eius 89.
Czossno castrum v. Soszna.
Czottenberg dictus Furstenbergk 561.
Cyprianus v. Ciprianus.

D, Dz.

Dacia 11.
Damb de armis 29.
Dambrowska Beata relicta Stephani 474.
Damerau Hans (Dąbrowski Ioannes) 96.
de Damerow Symon (Dąbrowski Szymon) 93.
Damianus filius Boguslai 312.
„ „ „ de Grodina 405.
Damroca filia Svantopelci 140.
Danczk castrum v. Gedanense castrum.
Daniel dux Rutenorum 684.
„ praepositus Żukoviensis 142.
„ de Legnicia monachus Cartusiae Dantiscanae 127.
Danubius flumen 237, 267, 275, 365.
Dara matertera Mylescae uxoris comitis Ianczchonis 884.
Darzech ecclesia 14.
Dawid Lithwanus 37.
Dawid Iocob de Rekow confrater Pelplinensis ordinis Cisterciensis 94.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 110.
Dąb de armis v. Damb.
Dąbrówka v. Dobrawca, Dobrowka.
Dąbrowska v. Dambrowska.
Dąbrowski v. Dameraw, de Damerow.
Dedo I tritavus s. Hedvigis ducissae Slesiae, comes Merseburgensis 642.
„ II filius Mechtildae et Theoderici comitis Mersenburgensis, marchio orientalis 643.
„ filius Idae et Thimonis comitis (Misniae marchionis) 643.
„ (V) comes de Rochletz, orientalis marchio, dominus de Groyz filius Lucardae et Conradi

comitis, Misnensis et orientalis marchionis 512, 646, 652.
Delysch de Borzechow 85.
Dembno de armis 29.
Demundis domina 534.
„ procuratrix et familiaris s. Hedvigis ducissae Slesiae 557, 559, 562, 565.
Demut filia Petri de Francz (Frącki) 118.
Derslaus filius Michaelis de Carnycze clericus 446.
Dersva Margaretha 734.
Derszau v. Dirsavia.
Deterhuss Ioannes v. Deterhuss.
Detricus Teuthonicus 308.
„ etiam Ditricus, Dydericus.
Dębno v. Dembno.
Dhevula mulier devota 304.
Diduinus civis de Nova Sandecz 733.
Dingueris soror ordinis Praemonstratensis 141.
b. Dionysii episcopi et martiris translatio 904.
Dirsavia, Derszau 42, 100, 101, 104, 108.
Dirsewo castrum 37.
Dirsicius avunculus Mylescae uxoris comitis Ianczchonis 884.
Dirsla priorissa Żukoviensis 141.
Ditericus burgrabius de Aldenborch, magister generalis ordinis Teuthonicorum fratrum 55.
„ et Vylle uxor eius 68.
„ v. etiam Tydericus.
Dithmarus de Culpe familiaris Pelplinensis ordinis Cisterciensis 120.
Dittardus abbas Olivensis 137.
Długossi Ioannis excerpta 7, 15.
Długosch Iohannes iunior, custos Vislicensis, rector parochialis in Clobuczsko, canonicus Cracoviensis 445, 469.
Dobbelstein Wigboldus v. Wigboldus.
Doberanensis ordo Cisterciensis 59.
Dobeslaa relicta Ianussii palatini Cracoviensis 713.
Dobeslava priorissa Żukoviensis 141.
Dobeslaus de Skarzyno 446.
„ civis Cracoviensis 890.
Dobka 890.
Dobrawca (Dąbrówka) uxor Meschonis I ducis Polonorum 346.
Dobrinense castrum 167.
Dobrinensis civitas, Dobrzyn 14, 39.
„ Dobrzynensis ducatus 196, 201, 202, 203.
„ Dobriniensis, Dobrzynensis terra 14, 15, 167, 168, 202.
Dobrogostus comes 788.
„ nobilis homo, filius Pribislai 796.
Dobromira filia Clementis militis de Yeskotel 614.
Dobronega, Dobroneia: cognomine Maria, Russiae princeps, uxor Kazimiri (I) ducis Poloniae 272, 382, 383.
„ relicta Iacobi militis 298.
Dobrosca, Dobroscha ancilla dominae Vitoschae 871, 872.
Dobroslava, Dobrozlava filia comitis Martini de Czyrzycz 732.
„ uxor Michaelis militis de Breulicz 615.
„ relicta Thomae comitis de Breze 888, 889.
Dobroslaus notarius Boleslai (V) ducis Poloniae 880.
Dobrzanensis v. Doberanensis.
Dobrzyn v. Dobrinensis civitas.
Dolanga de armis 29.
Domanus frater laicus ordinis fratrum minorum Cracoviensum 793.
de Dombrowka Ioannes magister 191.
Domianus, Doman dictus decanus Cracoviensis ecclesiae b. Venceslai 394.
s. Dominicus 13, 845, 847, 854.

Dominicus frater, suffraganeus 896.
„ vicarius 470.
„ filius Vitoslai militis de Borech 584, 619.
Dominowo villa Poloniae maioris 754.
Doringus Albertus 116.
Dorothea soror professa Pelplinensis ordinis Cisterciensis 83.
„ uxor Leonardi civis Cracoviensis 477.
„ uxor Mathiae funificis de Cleparz 461.
Drabi triticiator Pelplinensis monasterii 75.
Drabota civis Cracoviensis 301.
Dragowitcz (oppidum) 54.
Dravantia v. Drwancza.
Drebancz Nicolaus civis in Konicz 119.
Drevicius (Drzewicki) Mathias, regni Poloniae procancellarius, cancellarius, Premisliensis, Vladislaviensis episcopus, Gnesnensis archiepiscopus 30.
Drezdendo v. Drzeny.
de Drużbice Stanislaus 765.
Drwancza, Dravantia (Drwęca) fluvius 39, 166.
Drzeny (Drezdenko) castrum 201.
Drzewicki v. Drevicius.
Dubrowa Mokra villa 700.
Ducella Anna soror Sandecensis ordinis s. Clarae 709.
Dulska Anna coniunx Hectoris a Schedlen alias Czarlinsky 75.
Dunaiecz fluvius 701.
Dusemer Henricus magister generalis ordinis Teuthonicorum fratrum 55.
Dydericus 66.
Dypoldus patruus Odakari ducis Bohemiae 644.
Dyrsislava domina 854.
Dziekanowice villa v. Zechanowz.
Dzierzgowski Nicolaus, episcopus Chelmensis, Vladislaviensis, archiepiscopus Gnesnensis 30.
Dzivissius praepositus Scarbimiriensis 766.
Dzwierzchno, Dzwierzno, Dzwierszno, Dzwirsno 24, 25.
Dzwirsnense templum 24.

E.

Ebrehardus, Berhardus abbas Pelplinensis 63.
„ antiquus abbas Pelplinensis 80.
„ v. etiam Hebrehardus
Edyke uxor Ioachimi de Colberg 118.
Effrosina filia Florianae de Malesow uxoris Nicolai 785.
s. Egidius 11, 746—747.
Egidius episcopus Cracoviensis (?) 757, 758.
„ episcopus Mutinensis 759.
„ archidiaconus Vratislaviensis 529.
Eias archiepiscopus Colocensis 179, 199.
ab Eisenrich Regina coniux principis Alberti Stanislai Radziwił ducis in Ołyka, cancellarii magni ducatus Lituaniae 81.
Ekbertus conversus Pelplinensis 111.
Ekebertus filius Agnetis et Bertholdi (IV) ducis Meraniae, episcopus Babenbergensis 513, 526, 646, 652.
Ekehardus (II) marchio Thuringiae et Misniae 643.
Ekhardus conversus Pelplinensis 93.
de Ekkenscheyde Rutcherus 86.
Elias sacerdos et monachus Pelplinensis 65.
Elbina villa 700.
Elbingensis civitas 36.
Eliberitanum (urbs Hispaniae) 180.

Elisabeth, Elizabeth, Elyzabeth: regina Allemaniae (uxor Alberti I imperatoris) 644
s. Elisabeth, filia Gertrudis et Andreae (II) regis Hungariae, uxor Ludovici filii Hermanni langravii Thuringiae 354, 513, 582, 646, 683, s. Elis. vita 904, s. Elis. legenda 1, de s. Elis. 323, 666.
Elisabeth filia Vladislai Loctek (Łokietek regis Poloniae), uxor Caroli (Roberti) regis Hungariae 14, 167.
„ filia Mariae et Belae (IV) regis Hungariae, uxor Ottonis ducis Bavariae 684.
„ filia Mesekonis (III) ducis Poloniae, uxor Conradi marchionis 646.
„ filia Annae et Henrici II ducis Slesiae, coniux Przemisli ducis Poloniae et domini Posnaniensis 647, 652, 653.
„ filia (Boleslai Pii) ducis Poloniae (maioris) et domini Kalissensis, uxor Henrici (Pinguis) ducis Legnicensis 647, 654.
„ filia Elizabethis et Henrici (Pinguis) ducis Legnicensis, soror Vratislaviensis ordinis s. Clarae 647, 654.
„ filia Alberti ducis Saxoniae, uxor Conradi comitis de Bren 645.
„ priorissa Żukoviensis 141.
„ custos monasterii Trebnicensis 626.
„ uxor fratris Ottonis ac soror Pelplinensis ordinis Cisterciensis 100.
„ soror professa Pelplinensis 123.
„ soror ordinis Praemonstratensis 141.
Elisabeth soror Sandecensis ordinis s. Clarae 729.
„ Hungara, soror Sandecensis ordinis s. Clarae 730.
„ scultetissa de Nova ecclesia 88.
„ uxor Laurencii consulis de Cleparz 458.
„ uxor Georgii civis Elbingensis 85.
„ uxor Valentini notarii in Marienburgk (Malbork) 109.
„ mater Petri plebani in Bartynsteyn 107.
„ uxor Henrici de Leydenstete 112.
„ relicta Ianussii laici de Baliсze 494.
„ filia Mechtildis uxoris Hermanni Cranzonis 586, 594.
„ filia Friderici de Alta ripa (Wysoki Brzeg) 593.
„ mulier vagabunda et dissoluta 703.
„ relicta Pribislai filii Laurencii 788.
„ consors Geraldi civis Cracoviensis 872, 873.
„ uxor Hynchonis civis Cracoviensis 878.
„ femina de civitate Mechoviensi 883.
„ uxor Nicolai civis Cracoviensis 892.
„ 76, 91.
Elzuna mater Petrusae 623.
Emanuel rex Portugaliae 325.
Emleta uxor Rineri Cracoviensis 301.
s. Emmerammi episcopi et martyris translatio 904.
Engelbertus frater ordinis Cisterciensis 511.
Engelko Petrus plebanus in Montaw 82.

Engelko Nicolaus abbas Pelplinensis 63.
„ Henricus civis in Gdantczk 103.
Engelsberg (castrum 55).
Engilbertus sacerdos et monachus Pelplinensis 122.
„ 102.
Engilko Nicolaus antiquus abbas Pelplinensis 85.
„ Iohannes civis in Marienburg (Malbork) 111.
Erasmus Roterodamus 30.
„ frater Cartusiae Dantiscanae 130.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 80.
„ conversus Pelplinensis 79.
„ civis in Mewa 123.
Erewinus pater Nicolai de Nova piscina 119.
Erhardus procurator Cartusiae Dantiscanae 130.
de Erlichausen, Erlingeshausen Conradus magister generalis ordinis Teuthonicorum fratrum 39, 56.
„ „ Ludovicus magister generalis Teuthonicorum fratrum 39, 56.
Ernestus sacerdos et monachus Pelplinensis 95.
Erwinus sacerdos et monachus Pelplinensis 100.
Ethelerus sacerdos et monachus Pelplinensis 72.
Ethlerus Casimirus abbas Olivensis 137.
Eudoxia filia Conradi ducis Cuiaviae et Masoviae, uxor Theoderici comitis de Bren 645, 648, 654.
Eufrosca sive Eufrosina filia Elizabethis et Przimislii ducis Poloniae et domini Posnaniensis, Trebnicensis abbatissa 650.
Eugenia soror monasterii Trebnicensis 577.
Eugenius papa 11.
Euphemia, Eufemia: filia Samburii (II) ducis Pomeraniae 59.
„ filia Salomeae et Conradi ducis Glogoviensis, uxor comitis de Goricz, Gorzich, 649, 655.
„ sive Ofca filia Elisabethis et Henrici (Pinguis) ducis Legnicensis, uxor Ottonis ducis et comitis Karinthiae 648, 654.
„ sive Ofca filia Elisabethis et Przimislii ducis Poloniae et domini Posnaniensis, soror Vratislaviensis ordinis s. Clarae 650, 655.
„ filia Salomeae (et Ziemomysli ducis Cuiaviae) 75.
„ soror ordinis Praemonstratensis 141.
Euphrosina mater Mestwini ducis Pomeraniae 141.
„ soror ordinis Praemonstratensis 141.
Europa 361.
Eva, Ewa: filia comitis Dobrogosti 788.
„ soror ordinis Praemonstratensis 141.
Ewert Bernhardus frater Cartusiae Dantiscanae 132.
de Eychwald Nicolaus et uxor eius Mechtildis 66.
Eynwalt Iacobus frater Cartusiae Dantiscanae 133.

F.

Faber Georgius frater, donatus Cartusiae Dantiscanae 134.
„ Gerhardus frater, conversus Cartusiae Dantiscanae 131.
Fabianus Roman, Wormitensis natione, parochus Laisensis 91.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 112.
Falislaua soror coenobii in Zwerinecz 866.
Falislaus miles, germanus Boguslavae de villa Prosowicz 879.
„ miles de villa Kalina 883.
„ miles 880.
de Falkenaw Gertrudis scultetissa 70.
Falus comes 311.
Febronia priorissa Żukoviensis 141.
Felicia de Grussow 860.
„ domina 862.
de Feichtwangen Conradus magister generalis ordinis fratrum Teuthonicorum 54.
„ Sifridus magister generalis ordinis fratrum Teuthonicorum 54.
Fererius Thomas parochus Raykoviensis, praepositus sacelli Pelplinensis 83.
Fisschaw Michael abbas Pelplinensis 63, 118.
Fischer Iohannes conversus Cartusiae Dantiscanae 129.
Flachsman Iohannes frater Cartusiae Dantiscanae 133.
Flogel Iohannes clericus et monachus Pelplinensis 102.
Florencia domina, mater Żegotae domicelli 864.
„ soror Margarethae, uxor Falislai militis 883.
„ domina 878, 882.
Floriana de Malesow uxor Nicolai 785.
s. Floriani legenda 45, vita 243, translatio 240 755—764.
Florianus frater ordinis fratrum praedicatorum Cracoviensium 850, 853, 854, 857, 859—861.
„ frater, sacrista ordinis fratrum praedicatorum Cracoviensium 869.
„ civis Cracoviensis 886.
„ domicellus 889.
„ miles 891.
„ iuvenis 741.
Flosculus filius Caeciliae de villa Maslowicze 887.
Forstenaw Mathaeus monachus Cartusiae Dantiscanae 129.
Foytlender Ambrosius frater Cartusiae Dantiscanae 132.
Francia 11.
s. Francisci ordo v. minorum fratrum ordo.
s. Franciscus 36, s. Franc. vita 656.
Franciscus, Franko: episcopus Vratislaviensis 12.
„ plebanus 114.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 113, 117, 118.
„ sacerdos et monachus Cartusiae Dantiscanae 130.
„ filius Iohannis civis in Colmen 64.
de Francz (Frącki) Petrus miles et uxor eius Anna et filius Iacobus et filiae Barbara, Katherina 118.
„ (Frącki) Iohannes et filius eius Theodericus miles et Augustinus frater eius 123.
Franke civis in Danczk 107.
Frankfordensis terra 15.
Fredeck castrum 51.

de Fredeck Iohannes professus Cartusiae Dantiscanae 128.
Fredeland Iacobus monachus Cartusiae Dantiscanae 129.
Frizacensis (Fryzak) civitas (Carinthiae) 847.
Frizacense claustrum ordinis fratrum praedicatorum 847.
Friczko conversus Pelplinensis 88.
Fridericus (I) imperator 11.
„ (II) „ 54, 563, 644, 649, 653.
„ dux Saxoniae, magister generalis ordinis Teuthonicorum fratrum 56.
„ comes de Bren, filius Lucardae et Conradi Misnensis et orientalis marchionis 644.
„ filius Hedvigis et Henrici langravii de Aldenburc, filii Alberti langravii Thuringiae 644, 649, 653.
„ marchio Misnensis filius (Margaretae et) Alberti langravii Thuringiae 644, 653.
„ comes de Bren filius Hedvigis et Conradi Misnensis et orientalis marchionis, 644, 652, 654.
„ (Tutta) filius Helenae et Theoderici marchionis de Landesberch, Misnensis et orientalis marchio 644, 653.
comes filius Hedvigis et Friderici comitis de Bren 645, 654.
„ comes de Cygenhagen, frater Hermanni langravii Thuringae 645.
„ dux Legnicensis 43.
„ episcopus Culmensis 51.
„ Fredericus, Fredricus: canonicus Gnesnensis, filius Iohannis civis in Neuenmarkt 108.
„ frater lector fratrum praedicatorum Cracoviensium 893.
„ filius Sophiae, frater de ordine fratrum minorum 572.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 91, 112.
„ conversus Pelplinensis 80, 83.
„ monetarius civitatis Cracoviensis 891, 892.
„ de Alta ripa (Wysoki Brzeg) 593.
Frisius parochus Brunsbergensis, confrater Pelplinensis ordinis Cisterciensis 114.
Fritcze v. Raunek.
Frobinus conversus Pelplinensis 67.
Fromuth Mathias sacerdos et monachus Pelplinensis 113.
„ Christoferus donatus et praefectus Pelplinensis 116.
Formutschinne Magdalena de Heilsberg 96.
Fronco, Fronto Cracoviensis antistes 283, 284.
Frost Iohannes et Anna filia eius 87.
Frychwoter Iohannes sutor et Anna uxor eius 490.
Fulgravius Iacobus prior Pelplinensis 123.
Fulco, Fulko (Pełka) archiepiscopus Gnesnensis 399, 442.
„ episcopus (Cracoviensis, frater Nicolai palatini Cracoviensis) 9.
Fulkot Thomas frater Cartusiae Dantiscanae 127.
Fullenbrock Iohannes antiquus famulus infirmorum 90.
Furstenbergk 561.

G.

Galhardus de Carceribus praepositus Tytulensis 200.
Gallevius Iacobus plebanus in Newkirch 85.
Gallia 270.
Galliae 380.
Gallicus clericus 548.
de Gamratis Petrus episcopus Cracoviensis, archiepiscopus Gnesnensis 897, 901.
Garbarz Iasko de suburbio Cracoviensi 499.
Garcz, Gardeja: villa 115.
„ „ bona 67.
de Gartcz Andrys 118.
Garten castrum 37.
Gaschkeman Andreas sacerdos et monachus Pelplinensis 72.
Gaudencia soror monasterii Trebnicensis 542, 553, 577, 589.
Gaudencius frater s. Adalberti, archiepiscopus Gnesnensis 217, 231, 268.
„ episcopus Lubusensis 189.
„ plebanus de Sadalno (Sadlno, Zadel) 604.
Gedanum, Gdansk, Gdanyszk, Danczk Danczik, urbs 30, 137, 196, 858.
Gedanense castrum 37, 425.
„ monasterium fratrum praedicatorum 859.
„ virginum Brigitanarum 86, 120.
„ ecclesia ad s. Catharinam 82.
„ „ „ „ Elisabeth 85.
Gedeminus dux Litwanorum 167.
Gedeon v. Gethko.
Gelasius II papa 36.
Gelfert Iacobus familiaris et sacerdos Pelplinensis 119.
Gembicki Laurentius episcopus Culmensis, Cuiaviensis, archiepiscopus (Gnesnensis) 52.
Georgius, Girszigk (Georgius de Podiebrad) rex Bohemiae 43.
„ prior domus Coronae Mariae (Ruegenwalde in Pomerania) 130.
sacerdos et monachus et superior Pelplinensis 74.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 66, 67, 82, 84.
„ conversus Pelplinensis 71, 122.
„ frater donatus Cartusiae Dantiscanae 127.
„ frater conversus Cartusiae Dantiscanae 134.
„ conversus, coquinarius Cartusiae Dantiscanae 131.
„ frater, cellerarius Cartusiae Dantiscanae 134.
„ frater Mosis Hungari monachi Kioviensis 800.
„ civis Elbingensis 85.
„ de Eppingen alias Boroszewski dictus 72.
„ filius Valentini notarii in Marienburgk (Malbork) 109.
„ tonsor panni de Cracovia 465.
Geraldus civis et consul Cracoviensis 872, 873, 875.
Gerardus, Gerhardus: dictus Kobila, frater ordinis fratrum minorum 784.
„ plebanus in castro s. Mariae 117.
„ frater ordinis fratrum praedicatorum 301.
Gerhardus frater, commendator in Kobelentz 69.

Gerhardus sacerdos et monachus Pelplinensis 79, 85.
„ conversus Pelplinensis 70, 77, 103.
„ filius Wikeri, Wykeri Teuthonici 307, 308, 414.
Gerbrandus conversus Pelplinensis 120.
Gerlacus sacerdos et monachus Pelplinensis 71, 116.
„ conversus Pelplinensis 86, 120.
Gerlichowski Stanislaus vexillifer 100.
Gerlippus plebanus Elbingensis 119.
Gersdorff Iohannes frater Cartusiae Dantiscanae 130.
Gertrudis, Gerdrudis: filia Samburii (II) ducis Pomeraniae 59.
„ filia Agnetis et Bertoldi (IV) ducis Meraniae, uxor (Andreae II) regis Hungariae 513, 646.
„ filia s. Hedvigis et Henrici I cum barba ducis Slesiae, abbatissa Trebnicensis ordinis Cisterciensis, 514, 515, 517, 525, 532, 564, 575, 577, 605, 646, 652.
„ filia Helenae et Theoderici marchionis de Landesberch, monialis in monasterio ordinis s. Clarae in Wizenwels 644.
„ filia Annae et Henrici II ducis Slesiae, uxor Boleslai ducis Masoviensis 647, 649, 652.
„ soror Sandecensis ordinis s. Clarae 704.
„ institrix in Elbingo 69.
„ de Dirsovia 72.
„ uxor Baldevini de Elbingo 95.
„ mater in cameraria 104.
„ uxor Iohannis civis in Marienwerder (Kwidzyn) 106.
„ mater Iodoci sacerdotis 106.
Gertrudis uxor Michaelis de vico Crive dicto 742.
„ uxor Hermanni civis Cracoviensis 794.
Gerussa uxor Cholrici civis de Nova Sandecz 736.
„ mulier de civitate Cracoviensi 786.
Gerwardus Gerward, Gervardus: episcopus Cuiaviensis 15, 24, 27.
Gerwinus sacerdos et monachus Pelplinensis 114.
Geschkaw, Geschkov Casparus abbas Olivensis, administrator episcopatus Pomezaniensis, secretarius (Stephani Batorei) regis Poloniae 81, 139.
Getczkow Iohannes frater Cartusiae Dantiscanae 132.
Gethko, Gedeon Cracoviensis episcopus 12, 189, 759, 760.
Geyselerus conversus Pelplinensis 123.
Gezmaz serviens Toymezae 303.
Gheydawe Michael abbas Olivensis 139.
Gilgenborgk 43.
Girokowna Barbara uxor Georgii Ciecholewski 97.
Girszigk v. Georgius
Gise Margaretha priorissa Żukoviensis 141.
Giselbertus frater, custos Trebnicensis 603.
Giselbrecht Anna 78.
Glinisco v. Glynyszko.
Gliński Michael dux Lithuaniae 42.
„ Mathias scultetus 82.
Glynytczki Adamus 90.
Glotis 11.
Glynyszko (Glinisco) villa Vladislaviensis dioecesis 202.
Gnezna, Gnezdna, Gneszda, Gneznensis civitas (Gniezno), metropolis Polonorum 12, 215, 216, 227, 229, 235, 236, 268, 647, 714, 752.

Gneznensis ecclesia metropolitana 197.
„ monasterium 237.
„ provincia 765.
Gnevomirus dominus 860.
Godeszow villa 105.
Godfridus, Gotfridus, Godefridus: de Elbingo abbas Pelplinensis 63.
„ frater, prior Lubensis ordinis Cisterciensis 588.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 78.
„ sacerdos et novicius Pelplinensis 90.
„ conversus Pelplinensis 104, 106, 123.
„ de Cosmin (Koźmin) oppido Poloniae 600, 610, 611
„ dictus Mokroslot 735.
Godinus frater ordinis fratrum praedicatorum Cracoviensium 850, 854, 857, 858.
Godschalcus v. Gothschalcus.
Godussa mulier 411.
Godziemba de armis 26.
Golau v. Golube.
de Golączowo episcopus Vladislaviensis 27.
Golembiewski Andreas miles 68.
Golkowice villa 700, 733.
Golnow Wendla civissa de Elbingo 97.
Golube (Golubie) 42, 62. Annales Golubienses 40—43.
de Gora Henricus Sbigneus filius Sbignei castellani Rosperiensis, auctor tractatuli contra Cruciferos 143—191.
Gorazco frater ordinis fratrum minorum Cracoviensium 793.
Gordyn (oppidum Prussiae) 39.
a Gorka Lucas v. Lucas.
Goslaus, Gozlaus: canonicus de Cracovia 294.
„ sacerdos de Iasel 420.
„ de Morawicza miles 403.
Goslava v. Gozlava.
Gostwica villa 700.
Goszka femina 753.
Gotfridus v. Godfridus.
de s. Gothardo historia 324.
Gotko familiaris Pelplinensis ordinis Cisterciensis 113.
„ conversus Pelplinensis 87, 102.
„ opilio 88.
Gothlinda pedissequa s. Hedvigis 572.
Gotlindis soror monasterii Trebnicensis 661.
Gotschalcus, Gothschalcus, Godschalcus, Godeschalcus, Gotsalcus: archipresbyter de Iasel 299.
„ plebanus de Danczik 81.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 75, 101.
„ conversus Pelplinensis 110.
„ „ Cartusiae Dantiscanae 132.
„ familiaris monasterii Pelplinensis 81.
„ iunior de Stargard 60.
Gozlaus v. Goslaus.
Gozlava soror Trebnicensis 589.
Gozwinus filius Mechtildae et Dedonis filii Conradi comitis et orientalis marchionis et domini de Groycz 652.
„ comes de Hornesberch 646.
„ de Culpe 82.
Gramsow Ioannes frater Cartusiae Dantiscanae 130.
Grave Iohannes frater Cartusiae Dantiscanae 130.
Gregorius VII papa 383.
„ VIII „ 36.
„ IX „ 36, 43, 175.
„ X „ 26.
„ XIV „ 901.
„ de Bischoffswerder capellanus magistri generalis ordinis Teuthonicorum fratrum 106.

Gregorius sacerdos 120.
„ magister sacerdos et monachus Pelplinensis 120.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 109, 111.
„ sacerdos et monachus de Przement 89.
„ conversus Pelplinensis 87.
„ „ Cartusiae Dantiscanae 129.
„ frater conversus Cartusiae Dantiscanae 135.
„ filius Margaretae uxoris Ioannis sartoris de Cleparz 492.
Grelle (Grzel) Petrus 78.
Grems Iacobus civis Heilsbergensis, Catharina uxor eius, Laurentius et Emerentiana liberi eorum 113.
Grewe Iohannes de Gdantczk 81.
Griffa, Grifina, Griffina filia Roslai ducis Rutenorum, coniux Lesconis (Nigri) ducis Cracoviensis 650, 655, 728.
Grimislava, Grzimislava uxor Lesconis (Albi) ducis Cracoviensis 13, 685, 686, 688, 776.
„ soror Sandecensis ordinis s. Clarae 704.
Griseorum ordo v. Cisterciensis ordo.
Grivenaw Henricus 81.
Grocholski Iacobus canonicus ecclesiae Cracoviensis 479.
Grocz Petrus 115.
Grodek 48.
Grodech maior (Grojec) 795.
Gromacki Paulus parochus in Klunowko 110.
Gromaza sanctuarius 394.
Groth Ioannes episcopus Cracoviensis 15.
de Grothow Ioannes 768, 769.
Grudziącz, Graudencz, Graudentcz (Grudziądz) 37, 42, 104.
Grunow Nicolaus frater Cartusiae Dantiscanae 130.
Grunwaldt Petrus chirurgus 88
„ „ civis Brunsbergensis 108.
Gruscinski Ioannes episcopus Vladislaviensis, Cracoviensis, regni Poloniae cancellarius 29.
Grussow villa 860.
Grymislaus domicellus 890.
Grzel v. Grelle.
Grzymisława v. Grimislava.
Guilhelmus v. Wilhelmus.
Guntherus episcopus Plocensis 13 165.
„ abbas (Lubensis) 531.
„ frater ordinis fratrum minorum, guardianus de Lapide s. Mariae (Skała) 784.
Guntherus civis Torunensis 71.
„ filius Maternae 109.
Gyselbrecht Nicolaus civis in Gdanczk et uxor eius Anna 99.
Gyzi Tydemannus v. Tydemannus.
Gzdeslaus praepositus Żukoviensis 142.

H.

de Hadersleve Henricus abbas Pelplinensis 62.
„ „ Henricus 78.
„ „ Iohannes et frater eius Henricus 73.
„ „ Alheidis 106.
Halicziensis ducatus 12.
Hallae urbs Saxoniae 237.
Hamer Iohannes prior Cartusiae Dantiscanae 135.
Han Hermannus pictor et civis Gedanensis et uxor eius Barbara 121.

Hanonia 64.
Hassia landgravia 354.
Hassinne Anna uxor Petri Grunwald civis Brunsbergensis 108.
Haverman Mathaeus frater Cartusiae Dantiscanae 134.
Hawthar Nicolaus de Cracovia et uxor eius Margareta 459.
Haze Nicolaus civis de Stargardia et Margareta uxor eius 116.
Hebrehardus sacerdos et monachus Pelplinensis 77.
„ v. etiam Ebrehardus.
Hedvigis, Hedwigis, Hedwiga: uxor Vladislai (Cubitalis) regis Poloniae, 723, 736.
„ filia Ludovici regis Hungariae, regina Poloniae 169, 170.
„ miracula b. Hedvigis reginae Poloniae 763—769, additamenta ad miracula b. Hedv. 909.
„ filia (Sigismundi I) regis Poloniae 43.
„ sancta, filia Agnetis et Bertholdi (IV) ducis Meraniae, uxor Henrici I cum barba ducis Slesiae 7, 13, 26, 37, 165, 353, 657. s. Hedvigis vita 501—655, cum additamentis 908, 909.
„ filia Alberti marchionis de Saxonia, coniux Conradi Misnensis et orientalis marchionis 643, 652.
„ filia Dypoldi patrui (Primislii) Odakari ducis Bohemiae, uxor Friderici comitis de Bren 644, 652.
„ filia Iuditae et Henrici III ducis Vratislaviensis, uxor
1) Henrici langravii de Aldenburc filii Alberti langravii Thuringiae.
2) Ottonis Pinguis comitis de Anhalt 644, 648, 649, 652, 653.
Hedvigis, filia Henrici comitis de Anhalt, uxor Boleslai (Calvi) ducis Legnicensis 647. 652.
„ filia Iuditae et Friderici comitis, mater Henrici comitis de Holnstein 645, 654.
„ filia Salomeae et Conradi ducis Glogoviensis, abbatissa in monasterio ordinis s. Clarae 649, 655.
„ Annae et Henrici II ducis Slesiae, abbatissa Vratislaviensis ordinis s. Clarae 647, 649, 652.
„ filia Elisabetis et Henrici (Pinguis) ducis Legnicensis, uxor Ottonis marchionis Brandeburgensis, soror Vratislaviensis ordinis s. Clarae 647, 654.
„ filia Hedvigis et Boleslai (Calvi) ducis Legnicensis, uxor Conradi ducis Mazoviensis 647, 648.
„ Gerbistadensis abbatissa, filia Eudoxiae et Theoderici comitis de Bren 645, 654.
„ uxor Alexandri de Uryenstat 71.
„ filia Agnetis relictae Swyczaryni 498.
„ femina de Nova Sandecz 736.
Hegendorffine Ursula uxor Iacobi Merten civis Brunsbergensis 101.
Heidenricus frater de ordine fratrum praedicatorum, episcopus Culmensis 50.
Heincz civis in Marienburg et Margaretha uxor eius 119,
Heinricus v. Henricus.
de Heldrungen Hermannus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 54.

Helena filia Elisabetis et Henrici (Pinguis) ducis Legnicensis 647, 654.
„ filia Iohannis marchionis Brandeburgensis, uxor Theoderici marchionis de Landesberch 644, 653.
„ uxor Procopii heredis de Kruszlowa (villa) prope Sandecz 472.
Helida, Helyda, Heylida 306, 307.
Helmicus conversus Pelplinensis 76.
Helye Iohannes sacerdos in Marienburg 83.
Henco clipeator 599.
Hennigus civis in Nova Sandecz 735.
Hennyngus filius Bodonis canonicus Colbergensis 100.
Henrich Martinus sacerdos, confessarius militum praesidiariorum Mevensium 105.
in Henrichow (Henrykow) monasterium ordinis Cisterciensis 546.
Henrici regis Ungariae legenda 323.
Henricus III imperator 10, 36.
„ V „ 11, 36.
„ Heynricus: comes palatinus Rheni, frater Ottonis IV imperatoris 646.
„ dux Bavariae 644.
„ marchio Hassiae 15.
„ filius Agnetis et Bertholdi IV ducis Meraniae, (marchio Istriae) 514.
„ I Pius sive cum barba, Barbatus, dux Slesiae maritus s. Hedvigis 6, 13, 165, 514, 519, 524, 525, 544, 558, 563, 634, 646, 649, 652.
„ II dux Slesiae filius s. Hedvigis et Henrici I cum barba ducis Slesiae 7, 13, 514, 515, 525, 533, 559, 563, 565, 567—570, 646, 647—650, 652, 657, 658.
Henricus III (Albus) filius Annae et Henrici II ducis Slesiae, dux Vratislaviensis 13, 644, 647, 648, 652.
„ IV Probus filius Iuditae et Henrici III (Albi) ducis Vratislaviensis, dux Vratislaviensis, Cracoviensis, Sandomiriensis, dominus Glacensis 9, 13, 648, 652.
„ VI filius Elisabetis et Henrici (Pinguis) ducis Legnicensis 647, 654.
„ dux Legnicensis, filius Hedvigis et Boleslai (Calvi) ducis Legnicensis 13, 647, 654.
„ dux Glogoviensis, filius Salomeae et Conradi ducis Glogoviensis 13, 649, 655.
„ Mechtildis et Henrici ducis Glogoviensis 649, 655.
„ filius Eudoxiae et Theoderici comitis de Bren, frater ordinis fratrum minorum, canonicus maioris ecclesie Magdeburgensis 645, 648, 654.
„ (Illustris) filius Iuditae et Theoderici marchionis Misnensis, orientalis et Misnensis marchio comesque palatinus Saxoniae et langravius Thuringiae 644, 653.
„ filius Beatrices et Bolkonis (I) ducis Vurstenberch, 648, 654.
„ comes Goricensis, filius Euphemiae et comitis de Goricz, Gorzich 649, 655.
„ langravius de Aldenburc, filius Alberti langravii Thuringiae 644, 653.
„ filius Alberti langravii Thuringiae et Margaretae filiae Friderici (II) imperatoris 649.

Henricus comes de Holnstein 645.
„ comes de Anhalt 647.
„ praepositus, filius Mechtildis et Dedonis orientalis marchionis 652.
„ archiepiscopus (Gnesnensis) 13.
„ episcopus Culmensis 36 († a. 1262).
„ episcopus Culmensis 51 († a. 1301).
„ dux Legnicensis, decanus et episcopus Vratislaviensis 24, 28.
„ comes 792.
„ plebanus Gedanensis 75.
„ sacerdos de Theltow 99.
„ sacerdos Pelplinensis 105.
„ de Stargardia abbas Pelplinensis 63.
„ abbas Olivensis 137.
„ frater ordinis fratrum minorum, guardianus Cracoviensis 788.
„ frater ordinis fratrum praedicatorum Cracoviensium 893.
„ Pomezaniensis ecclesiae monachus 72.
„ frater, donatus Cartusiae Dantiscanae 130.
„ de Insula frater, conversus Cartusiae Dantiscanae 128.
„ frater, conversus Cartusiae Dantiscanae 135.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 71, 73, 75, 81, 83, 92, 107, 108, 110, 114, 118, 120, 122.
„ conversus et novicius Pelplinensis 65.
„ conversus Pelplinensis 66, 69, 70, 72, 74, 77—81, 85, 86, 98, 108, 110, 117, 120, 123.
„ iudex civitatis Vratislaviensis 590.
Henricus familiaris Pelplinensis ordinis Cisterciensis 69.
„ de Bremis 94.
„ Albus cum uxore sua Catharina et filiabus suis Cunegunde et Margareta 96.
„ de Memela 97.
„ pater Iodoci sacerdotis 106.
„ de Carvano 106.
„ de Leydenstete 112.
„ pater Petri clerici 426.
„ filius Alberti iudicis de Pruzicz (Pruśnica) 600.
„ civis de Nova Sandecz 736.
„ 76, 109.
„ de Hadersleve v. Hadersleve.
Herbordus frater, confessor Annae ducissae Slesiae 661.
„ frater de ordine fratrum minorum 531, 533, 537, 540.
„ plebanus in Tyergart 71.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 115.
„ conversus Pelplinensis 77.
de Hereke Thidemanus civis Culmensis et Mechtildis uxor eius 115.
Herengebertus decanus Wissegradiensis 629.
Herintrudis femina de Nova Sandecz 736.
Hermannus langravius Thuringiae 644, 645.
„ episcopus Culmensis 51.
„ abbas Olivensis 137.
„ canonicus Glogoviensis et in Svidenicz plebanus 549.
„ sacerdos in Holland 72.
„ frater, presbyter Lubensis ordinis Cisterciensis 587.
„ Teothonicus frater, conversus ordinis fratrum praedicatorum 846, 847.

Hermannus sacerdos et monachus Pelplinensis 100, 111.
„ confessor Pelplinensis 89.
„ conversus „ 69, 72, 73, 82—86, 97, 99, 100, 104, 111.
„ diaconus et monachus Pelplinensis 100.
„ familiaris Pelplinensis ordinis Cisterciensis 69, 75.
„ Parvus in Lybenaw 86.
„ de Brunzwig 97.
„ Saxo 109.
„ cyrurgicus 590.
„ civis Cracoviensis 794, 795.
„ carnifex 872.
de Hermenow scultetus 94.
Heroldt Martinus sacerdos et monachus Pelplinensis 76.
Hertwicus sacerdos et monachus Pelplinensis 82.
Hesse Benedictus magister theologiae 445.
Hewko miles 76.
Heydenricus conversus Pelplinensis 113.
Heyncze Meyster civis Marienburgensis 112.
Heynemannus sacerdos et monachus Pelplinensis 103.
„ conversus Pelplinensis 81.
Heynischs Nicolaus et uxor eius Dorothea 71
Hildebrandus conversus Pelplinensis 84.
„ pater Adelheydis 614.
Hildegundis 92.
Hinderbach Iohannes decretorum doctor (episcopus Tridentinus) 354.
Hinrich de Holcztin civis Gedanensis 87.
Hirid Iakil de Dirsow 109.
Hock Georgius (episcopus Tridentinus) 353.
Hoesangk Nicolaus civis in Konicz et Gertrudis uxor eius 106.
Hogensack Benedictus 78.
de Hohenloch Gotfridus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 54.
Holland Nicolaus Pomezaniensis ecclesiae canonicus 66.
Holwasser Caspar civis in Gdanczk 95.
Honiguelt, Honigfelt: abbas Pelplinensis 63.
„ Iohannes, Nicolaus et Christoforus filii Nicolai Honigfelt et Catharina filia eiusdem 68.
Honoldus episcopus Vladislaviensis 25.
Honorius III papa 54, 179, 199, 563, 845.
Hosius Stanislaus episcopus Culmensis, Varmiensis 52.
Hospitalis sepulchri Dominici ordo 764.
Hoveman Henricus 76.
Hube Iacobus 98.
Huczer Arnoldus civis Elbingensis 113.
Hüge Nicolaus de Rowden cum Elisabet uxore sua et Iacobo, Iohanne, Mathia, Simone, Catharina liberis suis 103.
Hungaria, Ungaria, Hungari, Ungari: Hungari adhuc increduli 213, in Hungaria Christum praedicat s. Adalbertus 228, Hungaros saepius devicit Boleslaus I Poloniae rex 268, Hungariam adiit Boleslaus (II) dux Poloniae 275, in Hungariam expulsus Boleslaus (II) rex Poloniae a. 1079, 283, 391, dux Polonorum Boleslaus (III) visitat a. 1130 s. Stephanum regem Hungariae 11, Boleslaus (III) dux Polonorum a Hungaris a. 1137 confligitur 11, pax inter Polonos et Hungaros a. 1193 componitur 12, milites Poloni et Hungari a Rutenis et Lituanis a. 1209 devicti 12, Hungaria a Tataris a. 1241 devastata 36, 563, bellum inter

Hungaros et Bohemos a. 1260 13, Ungari a. 1285 auxilio sunt Lesconi (Nigro) duci Cracoviensi 14, Lesco (Niger) Tataris non valens resistere in Hungariam recessit (a. 1287) 715, Hungari submergunt a. 1290 Andream filium Stephani regis 704, Ungarorum transitus (a. 1312) 736, Hungarorum exercitus multitudine in magna venit in Poloniam (a. 1312) 741, Ungari adiuvant a. 1330 Vladislaum Lokiethkonem (Cubitalem) Poloniae regem 39, Ungariae regni vastatio (circa a. 1540) 896, Hungaria commemoratur 54, 365, 392, 403, 685, 696, 707.

Ungarorum et Polonorum cronica mixta 323, 346.

Ungariae montes 868.

Hws (Hus) Niclos et Casper pater eius 88.

Huxer Iohannes de Berby coquinarius Cartusiae Dantiscanae 127.

„ Arnoldus canonicus in Frauwenburg 86.

Hyacinthus v. Iaccho.

Hylarius episcopus urbis Romanae 181.

Hyncho civis Cracoviensis 878.

Hyne Nicolaus 98.

Hynold Iohannes de Danczk 101.

Hysendrudis, Ysendrudis uxor Beroldi de Vratislavia 619, 625.

I, J.

s. Iaccho, Iazcho, Iazeco, Iazecco, Iazecho, Iaczco, Iaczcho, Iacinctus, Iacingtus, Hyacynthus: Iackonis fratris sepulchrum 433, Iacchonis fratris de ordine fratrum praedicatorum vita et miracula 817—903 cum additamentis 908—910.

v. etiam Iaczko.

Iaclo civis in Nova Sandecz 735.

Iacobus de Syenno episcopus Vladislaviensis, Cracoviensis, archiepiscopus Gnesnensis 29, 70.

„ dictus Swinka archiepiscopus Gnesnensis 9, 27.

„ episcopus Plocensis 28.

„ „ Culmensis 51.

„ comes filius Pacoslai 791.

„ „ 305.

„ magister, nuncius ecclesiae Cracoviensis 434.

„ Nicolai de Mileyow vicarius et capellanus ecclesiae Cracoviensis 500.

Iacobus de Nyedzwedz vicarius canonicalis ecclesiae Cracoviensis 484.

„ capellanus regiae capellae et ecclesiae Cracoviensis 466.

„ de Moskorzow vicarius canonicalis ecclesiae Cracoviensis 445.

„ de Schebnya mansionarius, capellanus ecclesiae Cracoviensis 464.

„ de Zaborowa decretorum doctor 765.

„ subcustos Plocensis maioris ecclesiae 752.

„ abbas Olivensis 138 (a. 1405).

„ „ „ 138 (ab anno 1361—1371).

„ praepositus Żukoviensis 142.

„ sacerdos et monachus et prior Pelplinensis 73.

„ frater, lector ordinis fratrum praedicatorum Cracoviensium 793, 795, 893.

„ frater de ordine fratrum minorum 400.

Iacobus frater coquinarius Cartusiae Dantiscanae 133.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 82, 83, 86, 88, 89, 95, 100, 104, 106.
„ de Pogotkow sacerdos et monachus Pelplinensis 95.
„ conversus Pelplinensis 74, 88, 95, 110, 118, 121.
„ conversus et novicius Pelplinensis 67.
„ acolutus et monachus Pelplinensis 76, 114.
„ monachus et diaconus Pelplinensis 76.
„ familiaris monasterii Pelplinensis 99.
„ filius Lupi v. Wolf.
„ miles de Camen villa terrae Opoliensis, frater uterinus s. Iacchonis 885.
„ civis et consul civitatis Cracoviensis 867.
„ miles 869, 874, 883.
„ civis de Marienburg (Malbork) 74.
„ „ in Mewa 76.
„ vitreator 116.
„ de Cyrachov 296.
„ filius Gregorii Schelwe de Cleparz 456.
„ civis Vratislaviensis 601.
„ sutor 736.
„ filius Petri advocati civitatis Cracoviensis 868.
„ dominus 875.
„ filius Hynchonis civis Cracoviensis 878.
Iacubowice (Jakóbowice) villa 869.
Iaczko civis de Cracovia 469.
Iaczkowski v. Getczkow.
Iagel v. Vladislaus.
Iaksza 11.
Iamca villa Opoliensis ducatus 794.
de Iana (z Iani, Iański) Stephanus 106.
Ianczcho comes de Amych 884.
Ianczi psalmista, capellanus ecclesiae Cracoviensis 474.
„ Iohannes psalmista, psalterista ecclesiae Cracoviensis 482, 483, 487, 489.
Ianczislava domina 854.
Ianica uxor Boguslai 423.
Ianikowski Andreas vasallus monasterii Pelplinensis in Neukirch et uxor eius Dorothea 105.
Ianislaus archiepiscopus Gneznensis 14, 167, 168, 196.
Ianus 295.
Ianussius, Ianusyus: palatinus Cracoviensis (? rectius: Sandomiriensis) 713.
„ episcopus Premisliensis 48.
„ laicus de Balicze 494.
„ vir nobilis, filius Iaroslai 426.
Iaracus abbas Olivensis 137.
Iaroslaus, Yaroslaus: dux Rutenorum 800, 801.
„ pater Ianussii viri nobilis 426.
„ miles 881.
Iaroslava filia Woyciechonis 733.
Iasko, Iazco, episcopus 757.
„ comes de Przemękow, pater Prandothae episcopi Cracoviensis 13.
„ de Czechel canonicus ecclesiae Cracoviensis 765.
Iasotha miles 851.
Iastrzębiec Adalbertus v. Albertus.
Iastrzembiec de armis 30.
Iaver Michael cum uxore sua Dorothea 112.
Iavor (Iaworz) 551.
Iaxicho, Iaxico comes 794.
Iazecho, Iazeco v. Iaccho.
Ida filia ducis de Northeim, coniux Thimonis comitis (et Misniae marchionis) 643.

Idca, Idka filia Lucae civis Vratislaviensis 606, 616.
Iedick Bartholomeus pater Casimiri fratris Pelplinensis 96.
„ Casimirus frater Pelplinensis 104.
Iefrem comes Rutenus 816.
Ieronimus frater, prior fratrum praedicatorum Cracoviensium 854, 867, 869, 874, 875, 877, 881, 883, 884.
Ierusalem, Yerusalem, Iherusalem, Iherosolima: 36, 203, 212, 266, 637.
Ieschke de Somyn 74.
de Indagine Arnoldus 107.
Innocentius III papa 26, 36, 199.
„ IV „ 13, 399, 400, 434—438, 711.
de Insula Budae ordo praedicatorum fratrum 684.
Ioachimus, Ioachim: Walter cognomine sacerdos monachus Pelplinensis 72.
„ professus monachus Cartusiae Dantiscanae 127.
Ioanna soror de monasterio Trebnicensi 627.
Ioannes, Iohannes: XXII papa 37, 167, 196.
„ Bohemiae rex 14, 15, 38, 39, 167, 200, 202.
„ marchio Brandeburgensis 644.
„ filius Mechtildis et Henrici ducis Glogoviensis 649, 655.
„ filius Constanciae et Conradi marchionis Brandeburgensis 650.
„ de Oleszycza palatinus Sandomiriensis 443.
„ archiepiscopus Leopoliensis 766.
„ Cropidlo dux Opoliensis, episcopus Poznaniensis, Vladislaviensis, Caminensis, 27, 28, 51.
„ (Muskata) episcopus Cracoviensis 166.
Ioannes Groth, episcopus Cracoviensis 15.
„ dictus Schadelandt episcopus Culmensis, Hildesheimensis 51.
„ Marienhaw episcopus Culmensis 51.
„ de Curiis Dantiscanus, episcopus Culmensis, Varmiensis 52.
„ Monachus episcopus Pomezaniensis 38, 75, 96.
„ Weszkowicz episcopus Poznaniensis 14.
„ episcopus Sambiensis 86.
„ Caldeborn antistes Thaurisiensis 39.
„ Pella de Niewiesz episcopus Vladislaviensis 28.
„ Carnkowski v. Carnkowski.
„ Schafraniecz v. Schafraniecz.
„ de Koziebrody canonicus Cracoviensis 766.
„ Varmiensis ecclesiae canonicus 85.
„ canonicus Varmiensis 92.
„ „ Vladislaviensis 118.
„ archipresbyter, plebanus in Wernerdorf, confrater Pelplinensis 71.
„ presbyter cardinalis 434.
„ filius Alberti presbyter de Nova civitate Gneznensis dioecesis 471.
„ decanus Plocensis, cancellarius Conradi ducis Mazoviensis, auctor vitae et miraculorum b. Verneri episcopi Plocensis 748.
„ de Niedzielsko senior Visliciensis 445.
„ de Pniew archidiaconus 445.
„ de Piotrkow psalterista et capellanus ecclesiae Cracoviensis 473, 479, 487.

Ioannes Teuthonicus psalterista, capellanus ecclesiae Cracoviensis 465, 474, 477.
„ de Zywiecz psalterista, capellanus ecclesiae Cracoviensis 482.
„ sacerdos, plebanus in Iordan 90.
„ „ capellanus in Mewa 80.
„ sacerdos 98.
„ „ de Danczk 103.
„ parochus in Klunowko 114.
„ plebanus de Garczey (Gardzieja) 79.
„ plebanus de Klunowka 98.
„ „ de Nova piscina 105.
„ „ de Hochczit 109.
„ „ de Hennygezdorf 110.
„ „ de Ianeschow 111.
„ „ de Slavcov 297.
„ „ de Sale 299.
„ praepositus Żukoviensis 142.
„ vicarius ecclesiae Cracoviensis 769.
„ de Campestrano frater s. observanciae 4, 5.
„ abbas Olivensis 137 († a. 1277)
„ „ „ 137 († a. 1282)
„ „ „ 138 (1444).
„ abbas Tincensis 297.
„ (Deterhuss) Saxo, prior Cartusiae Dantiscanae 127.
„ de Bysschow v. Bysschow.
„ frater, custos 701.
„ „ senior, barbitonsor Cartusiae Dantiscanae 133.
„ frater, donatus Cartusiae Dantiscanae 131.
„ sacerdos et monachus Gedani apud virgines Brigitanas 86.
„ magister, sacerdos et monachus Pelplinensis 67.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 64—66, 69—71, 75, 78—80, 83, 84, 87, 89—90, 92, 96, 99, 100, 102—112, 116, 117, 119—120, 122, 123.
Ioannes diaconus et monachus Pelplinensis 81, 88.
„ subdiaconus et monachus Pelplinensis 94, 113.
„ acolitus et monachus Pelplinensis 102.
„ Scriptor, clericus et monachus Pelplinensis 73.
„ frater, conversus Vratislaviensium fratrum praedicatorum 896, 897.
„ conversus Pelplinensis 64, 67, 68, 70, 74, 76, 78, 81, 82, 84, 86, 88—90, 95, 96, 101, 103, 105—108, 110—112, 117, 118, 120, 121.
„ pistor, conversus Pelplinensis 94.
„ familiaris monasterii Pelplinensis 77, 80, 83, 86, 103.
„ servitor fratrum Pelplinensium 69.
„ famulus fratrum Pelplinensium 82.
„ magister in Marienwerder 96.
„ de Pietrkow magister 494.
„ Cozubo v. Cozubo.
„ civis in Colmen 64.
„ de Lögendorff (Mgowski) 79.
„ Sczhepil (Szczupliński) miles 73.
„ notarius Palentini 73.
„ de Sumin v. Ieszke de Somyn.
„ filius Lodovici de Stargart 76.
„ dictus Brandeburg in Lichtenow 77.
„ de Pusilia (Pozylia) officialis in Rezenburg 91.
„ civis in Marienverder 106.
„ filius Ottonis civis in Nuwenmarkt 108.

Ioannes filius Cornelii civis Elbingensis 109.
„ filius Valentini notarii in Marienburgk 109.
„ molendinarius de Ruden 115.
„ de Gdanczk 117.
„ de Elbingo 129.
„ miles de Ulina 296, 417.
„ hortulanus 446.
„ de Iezewo 446.
„ carnifex de Cracovia 459.
„ filius Martini de Gosdow 472.
„ do Podgrodzie 484.
„ sartor de Cleparz 492.
„ carpentarius de Kazimiria 493.
„ de Staw 494.
„ de Boleslawiecz 494.
„ de Biecz 499.
„ de Beroldvilla (Bertelsdorf) 603.
„ de Golkowice 733.
„ filius Aloconis 735.
„ filius Stanislai de Druźbice, notarius approbatus et legalis 765.
„ heres de Beszcze 767, 768.
„ Grotkow 768, 769.
„ filius Margaretae et Sulchonis civis Mechoviensis 868, 883.
„ avunculus filii Elisabetis et Nicolai civis Cracoviensis 893.
„ iuvenis 741.
„ 96.
Iocob Marcus de insula maiori 74.
Iodocus abbas Pelplinensis 73.
„ sacerdos 106.
„ „ et monachus Pelplinensis 101.
„ textor barchani de platea sancti Nicolai extra muros Cracovienses 473.
Ioedike Hans in Reko 72.
Iolenta, Iolanta uxor Andreae (II) regis Hungariae 777.
Iolenta filia Mariae et Belae regis Hungariae, uxor Boleslai (Pii) ducis Poloniae maioris et domini Kalissensis 647, 684, 699.
„ filia Belae, uxor Henrici (?) ducis Vratislaviensis 13.
Ionas conversus Pelplinensis 116.
Iordan Iacobus parochus Mengenensis 91.
Iordanus abbas Pelplinensis 63 (ab a. 1323—1329).
„ antiquus abbas Pelplinensis 82.
Iorge Lange prothoconsul in Newenmargt 95.
Iosephus civis in Elbingo 100.
Isdeszky Nicolaus 90.
Iudaei Vratislavienses 1—5.
Iudaeorum archisynagogus Vratislaviensis 2.
Iudita, Iuditta, Iudith: filia Vratislai (II) regis Bohemiae, uxor Vladislai I (Hermanni) ducis Poloniae 10, 283.
„ filia Boleslai (III ducis Poloniae) uxor Stephani (II) regis Hungariae 11.
„ filia Conradi ducis Cuiaviae et Masoviae, uxor Henrici (III Albi) ducis Vratislaviensis 648, 652.
„ filia Hermanni langravii Thuringiae, uxor Theodorici marchionis Misnensis 644, 653.
„ filia Eudoxiae et Theodorici comitis de Bren, uxor Myscivoii ducis Pomeraniae 645, 654.
„ filia Friderici comitis de Cygenhagen, uxor Friderici comitis, filii Friderici comitis de Bren 645, 654.
„ 793, 794.
Iuliana soror ordinis s. Clarae in Skała 787.
„ soror Trebnicensis monasterii 531, 532, 553, 573, 594, 595, 625, 626, 629, 631.

Iuliana famella Gregorii Schelwe de Kleparz 455.
Iungin Gerdrudis 81.
de Iungingen Conradus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 38, 55, 79.
„ „ Ulricus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 45, 47, 55.
Iungmann Iohannes civis in Rosenberg et Elisabet uxor eius 106.
Iunywladislawia (Inowrocław) 196.
Iutrca de Cosmiz 299.
v. etiam: Iuttha
Iuttha, Iutha: filia Bertholdi comitis de Hennenberch, uxor Thizmani langravii et orientalis marchionis 644, 653.
„ filia Beatrices et Bolkonis (I) ducis de Vurstenberch 648, 654.
„ soror monasterii Trebnicensis 532, 580, 581.
„ de Cosmicz mulier 421.
v. etiam Iutrca.
„ de Budisin (oppido) Misnensis dioecesis 601.
„ uxor Hildebrandi 614.
„ de Coscheletz (Kościelec) 853.
Ivo, Iwo, Ywo episcopus Cracoviensis 12, 13, 367, 843, 845, 847, 848.
Izyasław dux Rutenorum 816.

K, C.

Kaczorek Iohannes psalterista, cappelanus ecclesiae Cracoviensis 485, 493.
Kadłubek v. cronica Vincenciana
Kadzca villa 700.
Calbert Iacobus familiaris monasterii Pelplinensis 99.
Caldeborn Ioannes antistes Thaurisiensis v. Ioannes.
Kalina villa 883.
Kalisz, Calis, Calys: 40, 201, 784.
Calixtus (II) papa 182.
„ (III) „ 485.
„ praepositus Żukoviensis 142.
Callimachus Hetruscus 29.
Calvus Mons: ecclesiae ad sanctam crucem 449, 471, 478.
Camen, Cameyn (Kamień, Gross-Stein) villa terrae Opoliensis 843, 885.
Camenech vicus Opoliensis ducatus 794.
Camyeny (Kamień), villa (Prussiae) 202.
Camerinense templum 29.
de Campestrano Iohannes v. Iohannes
Camsky Iohannes heres, castellanus castri Cracoviensis 769.
Canonicorum regularium claustrum in Monte Sereno 643.
„ regularium monasterium in Zcillen 646.
Carinthiae montes 237, 365.
Carnkowsky (Karnkowski) Ioannes episcopus Premisliensis, Vladislaviensis 30.
Carolus VII christianissimus Francorum rex 205.
„ (Robertus) Hungariae rex 14, 15, 167, 168, 200, 202.
„ rex Siciliae 684.
„ de Tryr (Treviro) generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 71.
Cartusiae Dantiscanae patres et fratres 125—136.
in Cassino monte monachi 212.
Kazimiria suburbium Cracoviense 460, 483.

Casimirus, Kazimirus: (I) Carolus cognominatus, filius Mesconis (II) Poloniae regis et Rixae sororis Ottonis (III) imperatoris, rex Poloniae 10, 237, 269—272, 366, 370, 380, 381—383, 711.
„ (II Iustus), dux Cracoviensis 12, 26, 188, 757, 758, 760.
„ (III Magnus), rex Poloniae 15, 166, 168, 169, 197—202.
„ (IV Iagellonus), rex Poloniae 42, 43, 56, 90, 158, 162, 172, 182, 195, 197, 198, 204, 205.
„ dux Cuiaviae, filius Conradi ducis Mazoviensis et Cuiaviensis 166, 650.
„ dux Lanciciae, filius Casimiri ducis Cuiaviensis 10, 14.
„ dux Cuiaviensis (Gniewkoviensis), filius Salomeae et Semomisli ducis Cuiaviae 196, 651, 652, 655.
„ professus Pelplinensis 92.
„ acolythus et monachus Pelplinensis 92.
Casperus, Caspar: de Wieliczka vicecustos et vicarius perpetuus canonicalis ecclesiae Cracoviensis 445, 446, 451, 452, 458, 459, 467, 472, 478, 479, 496.
„ sacerdos de Grawdencz (Grudziądz) 83.
„ prior Cartusiae Dantiscanae 130.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 80, 121, 123.
„ frater ordinis Teuthonicorum fratrum 98.
„ conversus Pelplinensis 84.
„ famulus abbatis Pelplinensis 95.
Castosius vicarius de Koscelecz (Kościelec) 310.
Kasek Nicolaus de Ilkusch 453.
Catalogus Volboriensis 16—30.
Catharina, Katherina: filia Henrici ducis Bavariae, uxor Friderici Misnensis et orientalis marchionis 644.
„ Modica, priorissa Żukoviensis 141.
„ soror, professa Pelplinensis 85, 96, 98, 100.
„ dicta Odolani, soror Sandecensis ordinis s. Clarae 720, 723.
„ relicta comitis Petri 785.
„ scultetissa in Reke 74.
„ „ de Geschenaw 82.
„ relicta Bartossii haeredis de Bydzyni 484.
„ filia Iohannis civis in Colmen 64.
„ vidua de Novo castro (Nowe) 65.
„ de Essen 73.
„ mater Georgii fratris Pelplinensis 76.
„ uxor civis in Wettenstein 83.
„ mater Nicolai abbatis Pelplinensis 108.
„ soror plebani de Rezynburg 109.
„ mater Fabiani fratris Pelplinensis 113.
„ relicta Stanislai de suburbio Cracoviensi 446.
„ nobilis et devota virgo 449.
„ filia Stanislai Kopystko 451.
„ uxor Nicolai Nyklos 452.
„ filia „ „ 453.
„ uxor Georgii tonsoris panni de Cracovia 465.
„ Iaczkonis civis Cracoviensis 469.
„ uxor Bartossii oppidani de Kleparz 480.

Catharina Nicolai de Nyssa 485.
„ filia dimicatoris de Cracovia 488.
„ vidua penestica de Cracovia 488.
„ natione Pruthena, pedissequa s. Hedvigis ducissae Slesiae, uxor Boguslai de Savon 554, 558, 559, 573, 574, 579.
„ uxor Cunonis Gallici civis Vratislaviensis 602.
„ filia Cilotonis civis de Nova Sandecz 736.
„ uxor Brathenae de villa Victorowice 795.
„ femina de civitate Mechoviensi 883.
„ civissa Cracoviensis 886.
„ cognata Caeciliae de villa Maslovicze 888.
„ filia Margarethae et Mathysz aurifabri de Cracovia 470.
„ domina 853, 886.
„ vidua 78.
„ 71, 91.
Cattus Henricus miles 555.
de Kauczyn Nicolaus praebendarius 66.
Caureola civitas (Italiae) 426.
de Kawerswang scultetus 83.
Cayphe Godfridus 94.
Kelbichin Nicolaus 94.
Kelcziensis ecclesiae 12.
Keukelkuz Hermannus civis in Thoran 87.
Kicingum: claustrum s. Benedicti 512.
Kiel Thomas donatus Cartusiae Dantiscanae 131.
Kiełbasa Wincenty v. Vincencius.
s. Kinga, Kynga, Kinca, Kynka, Cunegundis: filia Belae (IV) regis Hungariae, uxor Boleslai (V Pudici) ducis Cracoviensis, 166, 776, 788, 791, vita et miracula s. Kingae 662—744 cum additamentis 908, 909.
Kiow, Kyow, Kyovia, Kygiovia, Kyoviensis civitas (Kijów): Russiae metropolis 237, 268, 365, 801, 854, 857, 858.
Kiovienses valvae 275.
in Kijowskie Pieczary monasterium 815.
Kioviensis conventus fratrum praedicatorum 857.
de Kirpen Otto generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 54.
Kirstanus de Garcz 109.
Clara Charonis filia 703.
„ filia Iacobi, soror Sandecensis ordinis s. Clarae 722.
Clarae tumbae ecclesia conventualis 763.
s. Clarae virginis legenda 656.
„ ordinis sororum Sandecense monasterium 683, 699—701, 705, 710, 715, 724.
„ ordinis claustrum (primum in Zawichost, deinde) in Skała, Lapide s. Mariae (pagi Olcusiensis vico) 695, 783, 788.
„ ordo Strelinensis 648.
„ ordinis monasterium Vratislaviense 647, 649, 650, 655, 659.
„ ordinis monasterium in Wizenwels 644.
Clauko Nicolaus confrater Pelplinensis 103.
Clemencia relicta comitis Smilonis 789.
„ de villa Coschelecz (Kościelec) 859, 860.
„ soror Florenciae dominae 878.
Clemens IV papa 7, 37, 629, 630, 633.
„ V „ 37.
Clemens Magnus castellanus Cracoviensis 788, 864.

Clemens decanus ecclesiae cathedralis Cracoviensis 865.
„ praepositus sororum s. Mariae Magdalenae ordinis Praemonstratensis 753.
„ frater ordinis fratrum praedicatorum 861, 862.
„ frater prior et lector fratrum praedicatorum Cracoviensium 870, 871, 884—888, 890.
„ conversus Pelplinensis 119.
„ miles de Yeskotel 614.
„ miles 591.
„ de Krzemyenycza 482.
Cleyne Nicolaus plebanus in Marienburg 74.
Cleynsmit Martinus 74.
Kliński Christopherus abbas Pelplinensis 63.
„ Iohannes 107.
Kloszek Nicolaus de Cracovia et Margaretha uxor eius 457.
Kluchane villa 700.
Cluge Iohannes 124.
Klumping Henricus 80.
Cluniacum 270, 271, 381.
Cluniacense monasterium ordinis s. Benedicti 269, 380, 381.
Kluwer Nicolaus frater Cartusiae Dantiscanae 133.
Knappe Iohannes de Mewa et Elisabeth uxor eius 93.
de Kniperode, Kniprode, Knypperode Vinricus, generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 38, 55, 93.
Kobila Gerardus frater ordinis fratrum minorum 784.
Kobrziński Stanislaus monachus et diaconus Pelplinensis 69.
Cochus matrona de Malesowo 780.
Koenig Henricus abbas Olivensis 138.
Koenigsberg v. Regiomontium.
Koening Ludolphus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 55.
Kohorowice villa 700.
Kokram Mathaeus conversus Cartusiae Dantiscanae 128.
Colberg Simon canonicus in Konigesberg 76.
Koler Nicolaus sacerdos ordinis Teuthonicorum fratrum 107.
Kolers Margaretha priorissa Żukoviensis 141.
Colmen v. Culmen.
de Colmen Simon monachus Cartusiae Dantiscanae 129.
Colomannus, Colmannus: filius regis Ungarorum 11.
„ filius (Gertrudis et) Andreae (II) regis Hungariae, rex Rutenorum Alborum 12, 563, 683, 684, 707, 776—779.
Colonia 383.
Comani auxilio sunt Lestconi (Nigro) duci Cracoviensi a. 1285 14, Comani adiuvant a. 1330 Vladislaum Lokiethkonem (Cubitalem) regem Poloniae 39.
Konicz Iohannes prior Cartusiae Dantiscanae 135.
„ Petrus 65.
Konigelburg Iohannes praepositus in Gdanteczk 85.
Konigk Nicolaus prior Cartusiae Dantiscanae 131.
Konigsberg Nicolaus monachus Cartusiae Dantiscanae 129.
Konigswald Iohannes prior Cartusiae Dantiscanae 129.
Konitcz (Chojnice) 42.
Konopacki Ioannes episcopus Culmensis 52.
„ Mathias palatinus et episcopus Culmensis 52.
Conradus, Cunradus: III imperator 11.

Conradus comes, Misnensis et orientalis seu Lusaciae marchio, filius Thimonis comitis, proavus s. Hedvigis ducissae Slesiae 512, 643, 646, 652.
„ marchio, filius Mechtildae et Dedonis orientalis marchionis et domini de Groyz 646, 652.
„ comes, filius Conradi comitis de Bren 645, 654.
„ comes de Bren, filius Eudoxiae et Theoderici comitis de Bren 645, 654.
„ filius s. Hedvigis et Henrici I cum barba, ducis Slesiae 514, 646, 652.
„ dux Glogoviensis, filius Annae et Henrici II ducis Slesiae 13, 631, 647, 649, 652, 655.
„ dux Glogoviensis, filius Mechtildis et Henrici ducis Glogoviensis 644, 649, 655.
„ filius Salomeae et Conradi ducis Glogoviensis, dux Saganensis et praepositus maioris ecclesiae Vratislaviensis 649, 655.
„ marchio Brandeburgensis 650.
„ filius Casimiri (Iusti) ducis Cracoviensis, dux Masoviae et Cuiaviae 12, 50, 165, 166, 189, 195, 524, 645, 648, 650, 752.
„ (II) dux Masoviensis (filius Ziemowiti I ducis Mazoviensis) 14, 648.
„ langravius Thuringiae generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 54.
„ Czolner de Rottenstein generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 38.
„ Walleroder dictus Iulianus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 38.
Conradus Iungingen generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 38.
„ Pomoraniensis episcopus 189.
„ abbas Doberanensis ecclesiae 60, 61.
„ frater de ordine fratrum praedicatorum 752.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 78, 88, 102, 106.
„ conversus Pelplinensis 65, 66, 68, 70, 72, 79, 81, 93, 110, 119.
„ de Warendorf 93.
„ filius Adleytae 306.
„ iudex in Alta ripa (Wysoki Brzeg) 593.
„ 84.
Konsbergum v. Regiomontium.
Constantia filia regis Ungariae, uxor Primislii regis Bohemiae 647.
„ filia Mariae et Belae (IV) regis Hungariae, coniux Leonis ducis Russiae 684, 716.
„ filia Elisabetis et Przimislii ducis Poloniae et domini Posnaniensis, uxor Conradi marchionis Brandeburgensis 650.
„ filia Annae et Henrici II ducis Slesiae, coniux Casimiri ducis Cuiaviensis 647, 652, 655.
„ filia Salomeae et Semomisli ducis Cuiaviensis, abbatissa Trebnicensis 651, 655.
„ filia (Leopoldi) ducis Austriae, uxor Henrici (Illustris) Misnensis et orientalis marchionis comitisque palatini Saxoniae et lantgravii Thuringiae 644.
„ domina, soror Dobroslavae relictae Thomae comitis de Breze 890.

Constantia soror Clementiae dominae de Coschelecz (Kościelec) 860.
„ domina 881.
Constantiense concilium 172.
Conuer Mathaeus advocatus 108.
de Konyad Howko (Hojko z Konojadów) 119.
Konyngk Iohannes frater, barbitonsor Cartusiae Dantiscanae 134.
Coperszmider Stanislaus civis Cracoviensis cum uxore sua Catharina et puero Iohanne 481.
Kopystko Stanislaus oppidanus de Kxansch 450.
Coradus civis Cracoviensis 301.
Corczyn, Corchin, Nova civitas: 691, 692, 694, 704.
Corczynense territorium 740.
Corczynensis ecclesia s. Nicolai 691.
Corczynense monasterium fratrum praedicatorum 791, 792.
de Corn Nicolaus conversus Cartusiae Dantiscanae 127.
Cornelius civis Elbingensis 109.
Coronovia 121.
Korzeciewski Ioannes nobilis miles 111.
Kos Felix abbas Pelplinensis, commissarius ordinis Cisterciensis per Poloniam 64, 80.
„ Raphaël sacerdos et monachus de Oliva 107.
Coschelecz, Coscheletz (Kościelec) villa 853, 859.
Koschwitz villa 566.
Cosmas miles 537.
de Costen Andreas sacerdos de Polonia 131.
Costeplötz (Kostemłot, vicus Slesiae) 567, 597.
Kostka Petrus episcopus Culmensis 52.
Kostka Nicolaus abbas Pelplinensis 64, 74.
Kostka Stephanus v. Stephanus.
de Koziebrody Ioannes canonicus Cracoviensis 766.
de Kozlyn Lambertus 109.
Cozubo Iohannes frater de ordine fratrum minorum 789.
Cracht Iohannes conversus Cartusiae Dantiscanae 129.
Cracow, Crocow Iohannes et Girnoldus frater eius 93.
Cracovia, Cracoviensis civitas: Cr. fit sedes archiepiscopi a. 1046 383, Cracoviam a. 1184 allata sunt ossa s. Floriani 757—759, 762, Cracovia grande incendium a. 1225 pertulit 11, Vladislaus cognominatus Loctek Poloniae rex, Cracoviae a. 1320 coronatur 14, Cracoviam cives Prussiae a. 1454 veniunt 205, Cracovia commemoratur 28, 30, 167, 296, 303—305, 317, 355, 356, 361, 397, 400, 403, 407—409, 412, 415, 416, 418, 422, 425, 427, 428, 430, 432, 433, 438, 439, 445, 449, 452—454, 460, 471, 472, 474, 479, 482, 485, 487, 690, 693, 765, 766, 768, 769, 785, 786, 789, 793—795, 844, 847, 853, 857, 859, 860, 862, 863, 867, 881—887, 889, 890, 893.
Cracoviensis academia v. Cracoviense studium.
Cracoviense balneum dictum Pyaszeczna 485.
Cracovienses capellae: reginalis in ecclesia cathedrali 445, 476, s. Ioannis baptistae in ecclesia maiori 485, 486, 491, 492, 499, b. Mariae virginis in ambitu monasterii s. Catharinae Kazimiriae in suburbio 466, s. Petri in ecclesia cathedrali 442, 443, 495, 497, 500.
Cracoviense capitulum 399, 900.
„ castrum 48, 762.
Cracovienses consules 454.

Cracoviensis cronica 711, 908.
„ dioecesis 696, 765, 767.
Cracoviensis ducatus 167.
„ ecclesia 168, 170, 369, 377, 767, 768.
Cracovienses ecclesiae: s. Andreae 316, 415, 476, s. Bernhardini extra muros 449, 450, 461, 466, 473, 478, s. Egidii 284, s. Floriani extra muros 418, 758, 760, 762, cathedralis 46, 393, 394, 442, 445—455, 457, 459—472, 474—482, 485—488 490—499, 758, 760, 761, 764, ad s. Catharinam alias monasterium s. Catarinae ad s. Leonardum extra Kazimiriam 473, 478, maior 10, 311, 396, 491, 498, s. Mariae alias monasterium s. Mariae in Arena 486, 497, s. Mariae Magdalenae 484, ss. Philippi et Iacobi extra muros Cracovienses 484, omnium sanctorum 416, s. Stanislai 762, 865, fratrum praedicatorum ad s. trinitatem 433, 449, 450, 848, 849, 865, 866—868, 871, 874, 875, 877—895, 899, ad s. Valentinum extra muros Cracovienses 461, b. Venceslai 282, 394, 395, 418, 424, 762.
Cracoviense hospitale ad s. spiritum 447.
Cracoviensia monasteria: s. Catharinae Kazimiriae 466, s. Mariae in Arena 446, fratrum minorum 697, 498, 699, 783, 784, 790, 791, fratrum praedicatorum ad s. trinitatem alias ecclesia s. trinitatis 848, 863.
Cracovienses plateae: s. Ioannis 485, s. Nicolai extra muros 462, 473, rogatorum 475.
Cracovienses portae 758, 760.
Cracoviensis provincia Poloniae 253, 364, 366.
Cracoviensia sacella: beatissimae virginis 896, annunciationis b. virginis Mariae 899, trium regum 895.
Cracoviense studium (academia) 171.
Cracoviensis terra 165.
Cramerus Ioannes medicus fratrum Pelplinensium ordinis Cisterciensis 72.
Krampewitz Dominicus et Beata uxor eius 103.
Cranghe Iohannes monachus professus Cartusiae Dantiscanae, magister artium 131.
Cranzon Hermannus civis Vratislaviensis et uxor eius Mechtildis 586, 594.
Kraszewski Michael conversus Pelplinensis 85.
Crebinus conversus Pelplinensis 74.
Kremer Hinricus frater Cartusiae Dantiscanae 133.
Krentzlersche Girtraud de Gdano 68.
Creslaus de Kuroswanki regni Poloniae cancellarius, Vladislaviensis episcopus 30.
Crisanus ebdomadarius, frater de ordine fratrum minorum 791, 794.
„ de Petrovicz 419.
Crisca uxor Razlavi 608.
„ „ Sestremilis 606.
Crispinus sacerdos et monachus Pelplinensis 120.
Cristanus canonicus Vislicensis 729, 731, 735.
Cristburg Nicolaus vicarius 128.
Cristburgk castrum 36.
Cristianus v. Christianus.
Cristina filia Henrici (V) imperatoris, (uxor Vladislai I ducis Cracoviensis) 11.
„ soror Trebnicensis 625, 627.
„ uxor Martini 104.
„ de Rosental 113.
„ mater Simonis 598.
„ consanguinea Simonis 598.

Cristina de Magno Sale (Wieliczka) 735.
„ uxor Nicolai militis de villa Strenawa (Szreniawa) 882.
„ v. etiam: Christina.
Cristinus Ploczensis magnus palatinus Conradi ducis Masoviae et Cuiaviae 12, 752.
„ de Polucarczicze 490.
Cristoferus, Cristofferus: conversus et professus Cartusiae Dantiscanae 135.
„ molitor 80.
„ v. etiam: Christophorus.
Crive vicus 742.
Krokow Georgius abbas Olivensis 139.
„ Katherina uxor Iohannis Krokow de Mewa 65.
„ Iohannes de Mewa 65.
„ Iohannes 82.
Crolaw Hermannus et frater eius Iohannes civis in Gdantczk 83.
Królewiec v. Regiomontium.
Cron Iodocus abbas Pelplinensis 63.
Cronica Cracoviensis 711, 908.
„ mixta Ungarorum et Polonorum 323, 346.
„ Polonorum 256, 267, 369.
„ terrae Prussiae 31—40.
„ Vincenciana 45, 761.
Cronicae et Annales historiae regum et principum Poloniae 757, 758.
Cropidlo v. Ioannes.
Croschina villa 789.
Kroscicki Ioannes praefectus in Carvan 73.
Croscina (Krościna) villa ducatus Opoliensis 603.
Crossin Iohannes 91.
Crosznaw, Crozna (Krosna) castrum 562, 564.
Cruceborg Ioannes praepositus Żukoviensis 142.
de Cruzceburg Sifridus 88.
Cruciferi, Teuthonicae domus ordo: Cruciferorum ordo incepit a. 1190 36. Cruciferorum magistri generales 53—56. Henrici Sbignei de Gora tractatulus contra Cruciferos 143—191, oratio contra cruciferos a. 1464 habita 192—205. Bella ac lites inter Polonos et Cruciferos 158—191, 192—205. Cruciferi in Prussiam adducuntur 139. Rigensis civitas a. 1296 dominis Prussiae se opposuit 37. Cruciferi a. 1328 Vladislao Cubitali (Łokietek) regi Poloniae resistere non audent 15. Terra Dobrinensis conquiritur a. 1329 per cruciferos 15. Prussiae domini Lithwaniam a. 1329 ingrediuntur 38, 39, castrum Wissegrad a. 1330 concremant 39, terram Poloniae a. 1331 devastant et infinitos Polonos occidunt 39, 40, Brzeszcze et Ladislaviam et Pakoszcz castrum a. 1332 expugnant 40. Ioannes Groth episcopus Cracoviensis ad promovendam causam contra Cruciferos ad Benedictum XII papam a. 1337 missus 15. Cruciferi a. 1370 magnam multitudinem Lithwanorum occidunt 38, faciunt a. 1410 magna damna in Polonia 47, nequam gentiles Wytoldi a. 1410 exuperant 47. Cruciferorum pompa a. 1410 45. Cruciferis papa gratificaturus a. 1426 Iacobum de Plocensi ecclesia Vladislaviam transtulerat 28, Cruciferi commemorantur 27.
Crucifericae iniuriae 27.
Krumteich Iohannes frater, conversus Cartusiae Dantiscanae 132.
Crusvicia 25.
Crusviciensis episcopatus 24, 25.
Krzanowski Derslaus praepositus Visliciensis 445.

Krzeczek Mathias oppidanus de Scawyna 452.
Kruszlowa villa prope Sandecz 472.
Kucborski Ioannes episcopus Culmensis, Plocensis 52.
Kuchmeister Michael generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 55, 121.
Kuendiger Petrus sacerdos et monachus Pelplinensis 96.
de Kuerswang scultetus 124.
Kugk de insula maiori (Żuławy wielkie) uxor Petri 75.
Cuiavia, Cuyavia, Cuyaviae, Cuyaviensis terra: 165, 167, 168, 201, 754, 791.
Cuiaviensis ducatus 203.
Cuiaviensium episcoporum catalogus 24.
Culmen, Colmen, Culmensis civitas: 36, 41, 42, 50.
Culmense antiquum castrum 36.
„ castrum 195.
Culmensis ducatus 201, 205.
„ ecclesia 50 - 52.
Culmensium episcoporum catalogus 48 – 52.
Culmensis terra 15, 38, 39, 165, 166, 176, 178, 195–197, 201.
Culmigeria 139.
Culmsehe civitas 36, 37.
Culmsae ecclesia cathedralis 54.
Cumani v. Comani.
Cunegundis regina Bohemiae, relicta Ottocari (II) 14.
„ v. Kinga.
Kunge Iohannes sacerdos 99.
Kunicz (Kunice) villa 884.
Cunko de Roneberg 87.
Kunne Herninne et filius eius Iohannes cum uxore Barbara de Garczei (Gardzieja) 73.
Cuno Gallicus civis Vratislaviensis 602.
Cunradus v. Conradus.
de Kuroswanki Creslaus v. Creslaus.
Kurosz Gaspar nobilis miles 70.
Kurowsky Nicolaus episcopus Poznaniensis, Vladislaviensis, archiepiscopus Gnesnensis 28.
Kusmalcz Franciscus Varmiensis antistes 77.
Kusmaltcz Barbara uxor Andreae civis in Dirsow 74.
Kursz Iacobus vicarius et capellanus ecclesiae Cracoviensis 468.
Cuyavia v. Cuiavia.
in Kycingo monasterium ordinis s. Benedicti 513.
Kylczyus cantor 768.
Kynga v. Kinga.
Kyow v. Kiow.

L, Ł.

Lachenicht Augustinus 91.
Lachy (Poloni) 801, 802.
Ladislaus v. Vladislaus.
Ladislavia v. Vladislavia.
Lambertus, Lampertus: Zula dictus episcopus Cracoviensis 10, 256, 369, 383.
„ episcopus 118.
„ abbas Olivensis 137.
Lambertus, sacerdos et monachus Pelplinensis 89.
„ frater de ordine fratrum praedicatorum 598.
„ civis in Danczik 76.
„ de Marienburg 78.
Lancicia, Lancicienis terra: 9, 165, 167, 168.
de Lancicia et Masovia villani 427.

Lanciciensis ducatus 197.
Lanckoroński Nicolaus 899.
Lanczko miles devotus et Margaretha uxor eius 92.
Lange Iohannes prior Cartusiae Dantiscanae 132.
„ Nicolaus magister artium, frater Cartusiae Dantiscanae 132.
„ Petrus civis in Marienburg 122.
Langnaw Iohannes abbas Pelplinensis 63.
Lantcoviz Martinus 315, 316.
Lapanowski Martinus vicarius canonicalis ecclesiae Cracoviensis 473, 497.
in Lapide s. Mariae monasterium sororum ordinis s. Clarae v. Skała.
Lassocki Nicolaus, episcopus Vladislaviensis 28, 29.
Lathoca matrona 307.
Laubichinne Anna uxor Iacobi Riemeri civis Allensteinensis 71.
Laurentius, Laurencius: episcopus Vladislaviensis 25.
„ episcopus Vratislaviensis 12, 13.
„ abas Olivensis 139.
„ prior in domo Pacis Dei 131.
„ frater Cartusiae Dantiscanae 130, 131.
„ sacerdos et monachus Olivensis 104.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 70, 73, 78, 101.
„ diaconus et monachus Pelplinensis 110.
„ conversus Pelplinensis 84, 102, 112, 114.
„ de Cleparz consul 458.
„ filius Simonis de Colmen et Dorothea uxor eius 96.
„ de Licovicz 605, 618.
„ incola de Crive vico 742.
„ 753.
Łącko villa 700,
Lebusanum territorium v. Lubusz.
Ledigebecher Iohannes 74.
Leen (Laehn) 556.
Legenicz Iohannes sacerdos et monachus Pelplinensis 79.
Legnicia, Lygenitz: 28, 565, 566.
Legenicense castrum 558.
Legnicenses duces 28.
in Lemes castrum 717.
Lemke Simon scultetus in Libenaw 88.
Leo X papa 325.
„ dux Russiae 684.
„ Ioannes canonicus Gudstadiensis 67.
„ abbas Romani monasterii s. Bonifacii 212, 213.
„ redditus clericus 126.
Leonardus praepositus Żukoviensis 142.
„ a Rembaw v. Rembaw.
„ frater Cartusiae Dantiscanae 131.
„ frater, confessor s. Kingae 720.
„ praedicator ordinis fratrum minorum 795.
„ diaconus et monachus Pelplinensis 75.
„ civis de Cracovia 477.
Leonora Romanorum imperatrix 354.
Leopoliensis v. Lwovensis.
Lesco, Lezco, Lestko: Albus dux Cracoviensis, Sandomiriensis, Pomeraniensis, Lanciciensis, Siradiensis 12, 13, 165, 166, 189, 685, 711, 776, 777.
„ (Niger) dux Cracoviensis, Siradiensis, Sandomiriensis 14, 650, 655, 701, 708, 715, 717, 728.
„ filius Boleslai (IV Crispi) ducis Cracoviensis 9, 12.
„ dux Cuiaviensis (Iunovladislaviensis), filius Salomeae et Semomislii ducis Cuiaviae 196, 651, 655.
Lesle v. Vladislaus Posthumus.

Lesnicz, (Lissa) 549, 558.
Lessen (Łasin) 42.
Lettau Michael acolitus et monachus Pelplinensis 69.
Lewbes v. Lubusz.
Lewe Henricus de Dirsow 80.
Łęczyca v. Lancicia.
Libenaw villa 104.
Libenwalt Antonius prior Cartusiae Dantiscanae 132.
Libertanum (Eliberitanense) concilium 180.
Liga Stanislaus altarista et capellanus ecclesiae Cracoviensis 468.
Ligenza Paulus 98.
de Ligeza domo Catharina uxor relicta Nicolai Lanckoroński 899.
Lignicia v. Legnicia.
Lissocitz villa hospitalariorum Olomucensis dioecesis 624.
Litpfhi Woytegk 90.
Litvania, Lithwania, Littau, Lytphania, (Lituania), Lithvani, Lithwani, Lytwani (Lituani): Milites Poloni et Hungari per Ruthenos et Lithvanos a. 1209 devicti 12. Litwani vincunt a. 1294 Casimirum ducem Lanciciae 10, terram Frankfordensem a. 1327 vastant 15, terram Dobrinensem a. 1323 devastant 14. Prussiae domini a. 1329 in Lithwaniam ingrediuntur 38, 39, multitudo Lithvanorum per fratres ordinis s. Mariae a. 1370 occisa 38, Lytwani gentiles Wytoldi a. 1410 47, Lituania a Moscovitis a. 1507 devastatur 42, Lituania, Lituani commemorantur 167, 203.
Livonia 54.
Lobdow Iohannes plebanus in Danczk 82.
Lobov Petrus 131.
Loca Ioannes capitaneus Borzechoviensis, confrater Pelplinensis 70.
Lodevicus, Lodvigus v. Ludovicus.
Lodzia de armis 29.
Loetzin Regina soror Casimiri Iedick fratris Pelplinensis 104.
de Logendorf Iohannes custos et canonicus Varmiensis 120.
Loizewicz Symon custos monasterii Pelplinensis 104.
Loka Nicolaus canonicus Varmiensis abbas Olivensis 139.
Lokiethko v. Vladislaus.
Lombardica, Longobardica miliaria 426, 622.
Lotharius sive Lutherus imperator 643.
Lovanium oppidum 135.
Łoś Alexander Ludovicus coenobita Olivensis, abbas Pelplinensis 64.
Loza villa (terrae Prussiae) 50.
Lubavia 139.
Lubaviae castrum 51, 52.
Lubbes v. Lubusz.
Lubertus conversus Pelplinensis 103.
de Lubig Iohannes 114.
Lublinensis terra 167.
Lubosiecki (Lubodzieski) Ioannes episcopus Culmensis 52.
Lubusz, Lewbes, Lubbes 561, 587.
Lebusanum territorium 571.
Lubense monasterium ordinis Cisterciensis 11, 399, 523, 546, 588.
Lucidus episcopus Vladislaviensis 24, 25.
Lucius III papa 759.
Luczszka (Łuck) 203.
Ludeke conversus Pelplinensis 78.
Luderus dux de Brunswick, generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 55.
Ludmilla priorissa Żukoviensis 141.
s. Ludmilae vita 242, 756.
de s. Ludmilla 323.
de s. Ludmilla avia s. Wenceslai martiris legenda 324.

Ludolfus, Ludolphus: sacerdos et monachus Pelplinensis 83.
„ frater, sacrae theologiae et philosophiae professor, provincialis (provinciae Polonae ordinis fratrum praedicatorum) 895.
„ notarius s. Hedvigis ducissae Slesiae 551.
Ludovicus, Lodovicus, Lodevicus, Lodwigus, Ludovigus: Hungariae et Poloniae rex 15, 27, 169, 201, 764.
„ comes palatinus Rheni et dux Bavariae 649.
„ sanctus, episcopus et filius Mariae et Caroli regis Siciliae 684.
„ abbas Lubensis 587.
„ pater Iohannis de Stargart 76.
„ de Holtcze 101.
Ludpold Peter et Kunegundis uxor eius 68.
Luca civis Vratislaviensis 616.
Lucardis, Lucarda, Lukerdis, Lukartha: filia Alberti, coniux Conradi Misnensis et orientalis marchionis 643.
„ coniux Primislii ducis maioris Poloniae 9, 14.
Lucas comes a Gorka palatinus Posnaniensis, episcopus Vladislaviensis 30.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 83.
Lucas conversus Pelplinensis 90.
Lukerdis v. Lucardis.
Lupertus civis in Mewa 120.
Lupus Plocensis episcopus 189.
„ cantor ecclesiae cathedralis Cracoviensis 865.
„ Boguslaus frater ordinis s. Francisci 781.
Lusacia 643.
Lusien 55.
Luthek Ioannes regni Poloniae vicecancellarius, episcopus Vladislaviensis, Cracoviensis 29.
„ Iohannes canonicus Plocensis 484.
Lutherana factio 896.
Lutherus dux de Brunswick, generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 40.
„ conversus Pelplinensis 78, 85.
Lutholdus capellanus et procurator s. Hedwigis ducissae Slesiae 571.
de Luthome Othyra Albertus notarius publicus, clericus Posnaniensis 766.
„ Martinus 766.
Lwovensis civitas (Leopolis) 684.
Lydener Nicolaus civis in Grudencz et Margaretha uxor eius 108.
Lyn villa 39.
Lypa castrum 39.
Lygenitz v. Legnicia.
Lyszecz (Łysiec) villa 738.
Lytphania v. Lithvania.

M.

Machia uxor Crisani Chrenzae 313.
Machwicz Otto et Margaretha uxor eius 114.
Madiger Antonius parochus in Libenaw, confrater Pelplinensis 77.
Magdalena uxor Boguslai militis 881.
„ cognata Caeciliae de villa
„ Maslovicze 887.
„ civissa Cracoviensis 886.
„ uxor Miroslai 890.

Magdalena cognata filii Elizabetis et Nicolai civis Cracoviensis 893.
„ 84.
Magdeburgensis maior ecclesia 645.
Magnus monachus Cartusiae Dantiscanae 127.
Maguntinus episcopus postea papa (?) 757.
Maguscha, Magusca: uxor Andreae de Michowicz 595, 605.
Malalin villa 105.
Maledyn villa 60.
de Malesowo matrona nomine Cochus 780.
Mancus Fricko civis in nova Sandecz 735.
Marcburch Marchburg (Marburg, Maribor, urbs Styriae) 513, ecclesia s. Elisabethis 659.
Marchus miles, frater Pribislavae viduae de villa Serniki 862.
Marcellinus episcopus Vladislaviensis 25.
Marcialis discipulus b. Petri apostoli 265, 378, 379.
Marcinkowski Franciscus frater, s. theologiae doctor, procurator provinciae Polonae ordinis fratrum minorum 771.
Marcus de Ploczka frater 899.
„ conversus Pelplinensis 84.
Marenca serviens Iohannis militis 296.
Margareta, Margaretha: filia Friderici (II) imperatoris, uxor Alberti lantgravii Thuringiae 649.
„ filia Mariae et Belae (IV) regis Hungariae, soror ordinis praedicatorum 684.
„ soror Agathae uxoris Żegotae castellani Cracoviensis 870.
„ priorissa Żukoviensis 141.
„ de Thoran soror Pelplinensis 84.
Margareta soror ordinis Praemonstratensis 141.
„ soror coenobii in Zwerinecz 866.
„ soror monasterii Trebnicensis 627.
„ de Dirsovia 64.
„ uxor Iohannis Scholze de Gdano 64.
„ vidua pauper 70.
„ de Marienwerder 86.
„ in Marienburg 86.
„ de Elwyng 87.
„ filia Emletae, Amletae uxoris Rineri civis Cracoviensis 301, 421.
„ vidua de Cracovia, socrus Martini sartoris 448.
„ uxor Iohannis carnificis de Cracovia 459, 460.
„ uxor Nicolai coloni de allodio Valteri consulis Cracoviensis 468.
„ uxor Mathysz aurifabri de Cracovia 470.
„ Stephani Teuthonici pistoris de Cracovia 476.
„ uxor Iohannis sartoris de Florencia alias de Cleparz 492.
„ coniux Stanislai haeredis de Przybkowycze 496.
„ filia Cunonis Gallici civis Vratislaviensis 602, 609.
„ filia Hysendrudis uxoris Beroldi 620.
„ vidua de Nova Sandecz 734.
„ filia Cholrici civis de Nova Sandecz 736.
„ domina de civitate Cracoviensi 867.
„ uxor Sulchonis civis Mechoviensis 868, 883.

Margaretha domina 875.
„ uxor Falislai militis de villa Kalina 883.
„ filia Bartholomaei civis Cracoviensis 885.
„ cognata filii Elizabethis et Nicolai civis Cracoviensis 893,
„ 74, 91, 94, 307.
Margelka Regina 82.
Maria filia (Theodori Lascarii) imperatoris Graecorum, consors Belae (IV) regis Hungariae 683—686, 707.
„ filia Stephani regis Hungariae, uxor Caroli regis Siciliae 684.
„ Russiae princeps v. Dobronega 382.
s. Mariae ordo v. Cruciferi.
Marienburg, Mariaenburg, Marieburgk, Marienburgk, Marpurg, Martpurch (Malbork): 37, 40, 50, 54—56, capella s. Annae 55.
Marienhaw Ioannes v. Ioannes.
Marienwerder (Kwidzyn) 36.
ecclesia cathedralis 55.
Marota uxor Wikeri 307.
„ soror Trebnicensis 581, 582.
Martha de Tarnow villa 735.
„ mulier religiosa 698, 790.
„ nobilis matrona 874.
Martinus IV papa 645.
„ V „ 766, 767.
„ Trugksis generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 42, 43.
„ comes, castellanus Brezensis 701.
„ comes de Czyrzycz 732.
„ Velenchus comes 791.
„ capellanus s. Hedwigis, Vratislaviensis canonicus 539.
„ de Czczewo canonicus Plocensis 484.
Martinus de Cleparz vicarius canonicalis eclesiae Cracoviensis 489.
„ Mathiae de Robczyce presbyter Cracoviensis dioecesis 472.
„ capellanus de Alberciz 308, 309.
„ sacerdos in Marienburg 71.
„ vicarius in Conicz 106.
„ frater de ordine fratrum praedicatorum 407.
„ frater, sacerdos ordinis fratrum minorum Cracoviensium 791, 794.
„ sacerdos et monachus in Oliva 100.
„ de Livonia frater donatus Cartusiae Dantiscanae 132.
„ Hugo de Gdanczk frater Cartusiae Dantiscanae 128.
„ monachus Cartusiae Dantiscanae 126.
„ Boschman dictus sacerdos et monachus Pelplinensis 69.
„ filius Serdonis sacerdos et monachus Pelplinensis 87.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 68, 88, 99, 107, 113.
„ acolytus et monachus Pelplinensis 115.
„ praefectus, conversus Pelplinensis 75.
„ conversus Pelplinensis 71, 81, 91, 92, 100, 121.
„ eleemosynarius 102.
„ brasiator, familiaris fratrum Pelplinensium 80.
„ mercenarius 107.
„ frater Smilonis de Moraviza 298.
„ filius nobilis cuiusdam dominae 410.
„ de Lantkowicz 415.
„ de Morawicza vir nobilis 419.

Martinus sartor dictus Polski Marczyn 448.
„ de Gosdow in Polonia 472.
„ de Vratislavia 623.
„ de Luthome 766.
Martpurck v. Marienburg.
Maslovicze villa 886, 887.
Masovia, Mazovia: 139, 165, 427, 752. 857.
Mast monachus Cartusiae Dantiscanae 127.
Maszkowice villa 700.
Mathaeus, Matheus: (Corvinus) rex Hungariae 43.
„ episcopus Cracoviensis 11.
„ in porticu s. Mariae diaconus cardinalis 701.
„ frater Cisterciensis ordinis, confessor s. Hedvigis ducissae Slesiae 575.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 69.
„ de Thincia 611.
„ filius Valentini notarii in Marienburgk 109.
„ maritus sororis Sodlechi de Scorviz 304.
Maternus discipulus b. Petri apostoli, Trevirensis archiepiscopus 265, 378, 379.
„ civis de Garczei (Gardzieja) 378, 379.
Mathias, Matthias: episcopus Vladislaviensis 24, 27.
„ Drevicius v. Drevicius.
„ vicedecanus et vicarius ecclesiae Cracoviensis 768, 769.
„ Lyszi de Tarnow vicarius canonicalis ecclesiae Cracoviensis 445.
„ filius Nicolai de Grodecz, vicarius canonicalis et capellanus ecclesiae Cracoviensis et alterista s. Mariae Magdalenae 446, 468. 484.
Mathias filius Stanislai de Mileow, Mileyow, notarius publicus vicarius canonicalis et alterista s. Ioannis, 445, 446, 449—460, 462, 464—480, 482, 483, 485, 486, 488—494, 496, 497, 499, 500.
„ de Żarnow mansionarius et capellanus ecclesiae Cracoviensis 500.
„ de Stobnycza director et capellanus capellae reginalis in ecclesia Cracoviensi 476.
„ plebanus de Nova ecclesia (Nowa Cerkiew, Neukirch) 107.
„ bacalarius, plebanus in Gorzkow 452.
„ plebanus de Zywyecz 471.
„ de Othoczno praebendarius 484.
„ Parvus praepositus Żukoviensis 142.
„ abbas Pelplinensis 63.
„ antiquus abbas Pelplinensis 106.
„ sacerdos et monachus et prior Pelplinensis 68.
„ frater Cartusiae Dantiscanae 135.
„ frater, lector fratrum praedicatorum Cracoviensium 892.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 65, 92, 105, 106, 117.
„ conversus Pelplinensis 68, 95, 105, 119.
„ portarius monasterii Pelplinensis 105.
„ de Scharvonia familiaris monasterii Pelplinensis 87.
„ familiaris fratrum Pelplinensium 120.
„ pictor, familiaris fratrum Pelplinensium 89.

Mathias Laurentius de Sindzice notarius legalis et approbatus 765.
„ civis in Gravdencz 84.
„ funifex de Cleparz 461.
„ de Robczicze 472.
„ sutor de Istebnyk 483.
„ de Myslcza Ungarus 735.
Mathildis, Mechthildis, Mechtilda: uxor Samburii (II) Pomeraniae ducis 59, 60, 117.
„ filia Agnetis et Bertholdi IV ducis Meraniae, abbatissa ordinis s. Benedicti in Kycingo 513.
„ filia Ekehardi (Turingiae et Misniae) marchionis, coniux Theoderici (II) comitis Mersenburgensis 643.
„ filia Alberti ducis de Brunswic, uxor Henrici ducis Glogoviensis 649, 655.
„ filia Elisabethis et Conradi marchionis, uxor Alberti marchionis Brandeburgensis 646.
„ filia Ottonis Longi marchionis Brandeburgensis, coniux Henrici IV Probi ducis Vratislaviensis et Cracoviensis 648.
„ filia Gozwini comitis de Horneberch, uxor Dedonis comitis et orientalis marchionis 646, 652.
„ priorissa Żukoviensis 141.
„ uxor Hermanni Cranzonis civis Vratislaviensis 597.
Matonech villa Cracoviensis dioecesis 738.
Mathysz aurifaber de Cracovia 470.
Mauricius Kamenecensis abbas 630.
„ consul Cracoviensis 873.
Mechow v. Miechów.
Mechthildis, Mechthilda v. Mathildis.
(Meinhardus V) dux Karinthiae 644.
Melchior sacerdos et monachus Pelplinensis 85.
Melsack Ioannes abbas Olivensis 137.
Melsag Nicolaus plebanus in Elbingo 106.
Meltyr Petrus de Nova piscina 107.
de Memyla Albertus civis Thorunensis 122.
Mendicantium fratrum congregatio 896.
Merglingerode 55.
Merten Iacobus civis Brunsbergensis 101.
Mescho, Mesco, Meseco v. Miesco.
Mestwinus, Mestvinus, Myscivoyus, Mystivoyus: (I) dux Pomeraniae 59, 85, 140.
(II) dux Pomeraniae 122, 645, 654.
Metczener Nicolaus frater Cartusiae Dantiscanae 130.
Methudus, Metudus: Metudi et Cirulli legenda 45, Methudii et Cirulli vita 239.
Metza soror ordinis s. Clarae 661.
„ de Vratislavia 661.
Mewa 37.
Meyssener Iohannes et Margaretha uxor eius 83.
Mglicha uxor Wlostegi 303.
Mgowski v. Iohannes de Lögendorff
Michael, Michel, Mychael: episcopus Wladislaviensis 13, 24, 26.
„ ecclesiae Zambyensis episcopus 77.
„ de Glinka v. Gliński.
„ plebanus in Gartcz 84, 95.
„ plebanus de Costhomlot (Kostomłot) 597.
„ filius Clementis de Krzemyenycza, Premislensis dioecesis clericus 482.
„ frater donatus Cartusiae Dantiscanae 134.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 100, 114, 117, 120.
„ monachus Pelplinensis 117.

Michael acolitus et monachus Pelplinensis 76.
„ conversus Pelplinensis 98, 102, 103, 106.
„ conversus et novicius Pelplinensis 113.
„ Bal vicarius ordinis fratrum minorum 45.
„ vicarius in Marienburg 74.
„ familiaris fratrum Pelplinensium 106.
„ frater Gaudenciae sororis Trebnicensis 589.
„ de Iana 80.
„ de Hollandia et Katherina uxor eius 101.
„ de Cobelow 111.
„ de Carnycze 446.
„ filius Pauli sartoris de castro Cracoviensi, clericus 470, 475, 494.
„ miles de Breulicz 615.
„ germanus Tomkae de Potrowicz 739, 740.
„ de vico Crive dicto 742.
Michaelis soror Sandecensis ordinis s. Clarae 710.
Michaloviensis terra 166—168, 195—197, 201.
Michaloviensis ducatus 201, 205.
Michulo, Micul: paedagogus s. Kingae ducissae Cracoviensis 691.
Miechow, Mechow, Mechovia, Myechow 449, 784, 883.
Myechoviense monasterium 11, Miechoviensis praepositus ordinum ss. Benedicti, Bernardi et hospitalis sepulchri Dominici 763, 764.
Miesco, Myesko, Mescho, Mesco, Meseco, Myszko: (I) dux Poloniae 269, 285, 346, 392.
„ (II) Polonorum rex 10, 237, 269, 270, 366.
Miesco tertius filius Kazimiri (I) ducis Poloniae 272, 382.
„ filius Boleslai (II) regis Poloniae 10, 284, 391.
„ (III) Senex, dux Poloniae 11, 12, 646.
„ pater Vladislai ducis Opoliensis 15.
Mildehaut v. Ewert.
Miles Petrus vicarius ecclesiae Cracoviensis 768, 769.
Milewski Iacobus episcopus Laodicensis, suffraganeus Cracoviensis 900.
Milicz (Mielica) 607.
Miloslaus canonicus Cracoviensis 297.
„ 314.
Milozlava, Miłosława, Miłosłacz: soror ordinis Praemonstratensis 141.
„ de Legnicensi castellatura 604.
Minorum fratrum regulae s. Francisci ordo 697—699, 712.
„ „ regulae s. Bernardi ordo 763.
„ „ monasteria: Assisii 36, in Corczyn 691, 791, 792, Cracoviae 790, 791, in Monstrelich 795, in Novo castro 37, in Antiqua Sandecz 712, Strigonii 685, Vratislaviae 647.
Miroslaus maritus Magdalenae 890.
Miroslava matertera Symonis filii Swentonis 887.
Mirus conversus Pelplinensis 117.
Mislauchiz villa 310.
Mistrevich villa 791.
Modlincza (Modlinica) villa 889.
Mogylno (Mogilno oppidum Poloniae maioris): claustrum ordinis s. Benedicti fratrum 196.

Mokroslot Gotfridus 735.
Molendinator Iohannes frater, donatus Cartusiae Dantiscanae 128.
„ Nicolaus frater Cartusiae Dantiscanae 129.
Mons serenus: claustrum canonicorum regularium 643.
Montaw Michael et Kunigundis uxor eius 90.
Montkovius Gregorius parochus Falcknoviensis 94.
Monstrelich: monasterium ordinis fratrum minorum 795.
Moraski Simon scriba monasterii Pelplinensis 104.
Moravia, Moravi: de Moraviae et Bohemiae conversione 324, Moraviam subiugavit Boleslaus (I) Poloniae rex 268, trans Moraviae fines insequitur hostes Boleslaus II rex Poloniae 277, Moravorum castra in campestribus Poloniae (circa a. 1070) 276, Moravia a Polonis a. 1104 vastatur 11.
Moraviae et Bohemiae duces 268.
Morislaus 792.
Moscieński Petrus de Bnino episcopus Premisliensis, Wladislaviensis 29.
Moschi, Muskaviter (Russi) 42, 902.
de Moskorzow Nicolaus custos Kelciensis 766.
Moyses monachus Cartusiae Dantiscanae 126.
Moysis Hungari monachi Kioviensis vita 797—817.
Mściwoj v. Mestwinus.
Msta pater Borziwoii 10.
Müntzer Steffanus v. Stephanus.
de Murancha Andreissa 791.
Musaeum Britannum Londinense 126.
Muskendorp Nicolaus abbas Olivensis 138.
Mychael v. Michael.
Myechow v. Miechow.
Myleisa femina 574.
Mylesca uxor comitis Ianczchonis de Amych 884.
Mynden Iohannes plebanus in Marienburg 106.
Myscivoyus v. Mestwinus.
Myslec villa 701.
Myszko v. Miesco.

N.

Nakiel (Nakło) 39.
Nacon 118.
Narko (Narkowy) villa 123.
Nasthasia domina nobilis de villa Mistrevich dicta, uxor Martini Velenchi comitis 791.
Naton daemon 737.
Nebor Henricus cum uxore sua Gertrudi 112.
„ civis in Dirsow et Clara uxor eius 70.
Necebandus conversus Pelplinensis 113.
Nedzalek vir quidam de villa Sopogy 754.
Neglaz villanus 299, 300, 420.
Nemierza de Chrzelow custos s. Floriani 766.
Nenkerus nepos Vislavae uxoris Ulrici 606, 611.
Netalech testis 312.
Neuglaz v. Neglaz.
Neumargkt (Nowe Miasto) 42.
Newmargkt, Newmargk, Newenmargkt, Novum forum (Środa) 546, 561, 562, 566, 567, 571.

Newburg Georgius abbas Pelplinensis 63.
Newgebauer Michael et Barbara uxor eius et Ursula filia eius 100.
Newgebawersche Barbara soror Pelplinensis ordinis Cisterciensis 77.
Newkirch (Nowa Cerkiew) villa monasterii Pelplinensis 105.
Nida fluvius 704.
Nieschowa castrum v. Nyeschowa.
de Niewiesz Ioannes Pella v. Ioannes.
Nicolai de Blonye (z Błonia) sermones 45.
Nicolaus, Nycolaus: V papa 443, 444.
„ episcopus Culmensis 51.
„ dictus Schipenpeil, episcopus Culmensis, Caminensis 51.
„ Crapitius episcopus Culmensis 52.
„ Dzierzgowsky v. Dzierzgowsky.
„ Kurowsky v. Kurowsky.
„ Kassubita (pater Lukerdis coniugis Primislai ducis Poloniae maioris) 9.
„ de Lanczcorona marschalcus regni Poloniae 483.
„ palatinus Cracoviensis, frater Fulconis episcopi 9.
„ filius Zegneni castellani Cracoviensis 870.
„ de Mnyschewo canonicus Plocensis 446.
„ de Kalysch decretorum doctor, canonicus ecclesiae Cracoviensis 445, 477.
„ Hinczonis filius, magister canonicus, vicecustos, vicedecanus, vicecantor ecclesiae Cracoviensis 765, 766.
„ de Moskorzow custos Kelciensis 766.
„ de Clobuczsko vicecustos et vicarius canonicalis ecclesiae Cracoviensis 445, 448.
Nicolaus de Tluczan praebendarius et capellanus capellae reginalis 476.
„ mansionarius, capellanus ecclesiae Cracoviensis 464.
„ de Posnania baccalarius artium, vicarius ecclesiae Cracoviensis 496.
„ de Constantyn baccalarius artium, altarista 497, 498.
„ praepositus Żukoviensis 142.
„ presbyter de villa Szczirzicz 893.
„ plebanus in Schonenberg 71.
„ „ de Novocastro 89.
„ sacerdos et plebanus in Leyszow 90.
„ plebanus de Dirsovia 93.
„ „ in Rosenberg 95.
„ „ de Mewa 110.
„ „ de Ianeschow 111.
„ frater, minister provincialis ordinis s. Clarae 701.
„ abbas ordinis s. Benedicti de Mogylno 196.
„ abbas Olivensis 138 (a. 1395, 1399).
„ abbas Olivensis 138 (ab anno 1399—1405).
„ abbas Olivensis 138 (a. 1445, 1454).
„ abbas Olivensis 138 (a. 1410).
„ abbas Lubensis 630.
„ filius Andreae, abbas Pelplinensis 63 (ab a. 1447—1462).
„ abbas Pelplinensis 103, 107.
„ filius Andreae, antiquus abbas Pelplinensis 70.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 66, 69, 73, 76, 78, 84, 87, 94, 95, 98, 100, 101, 103, 106, 108—111, 113, 114.
„ laicus, frater Lubensis ordinis Cisterciensis 587.

Nicolaus frater ordinis praedicatorum 606.
„ „ Cartusiae Dantiscanae 127.
„ Lobau frater Cartusiae Dantiscanae 132.
„ donatus Cartusiae Dantiscanae 129.
„ de Oslanyn donatus 129.
„ coquinarius frater, conversus Cartusiae Dantiscanae 128.
„ Suleioviensis frater, professus 103.
„ laicus, frater ordinis fratrum minorum 786.
„ novicius et conversus Pelplinensis 109.
„ conversus Pelplinensis 66, 71, 72, 74, 76—81, 84, 86, 87, 89, 95, 101, 102, 104, 108, 110, 113, 114, 117, 119, 121.
„ conversus et advocatus monasterii Pelplinensis 111.
„ familiaris fratrum Pelplinensium 69, 119.
„ de Stradomya suburbio Cracoviensi, procurator causarum consistorii Cracoviensis 482.
„ filius Stanislai de Lyesczini, notarius Cracoviensis dioecesis 446.
„ Punnocius servus monasterii Pelplinensis 66.
„ Sczhepil (Szczupliński) 73.
„ sutor, familiaris monasterii Pelplinensis 74.
„ civis in Marienburg 76.
„ carpentarius 87.
„ de Resenburg 109.
„ de Nova piscina filius Erewini 119.
„ frater Iohannis 124.
„ filius Bogi de Pelgrimovici 293, 404.
„ filius Mglichae 303.
Nicolaus de Grodzecz, Grodzedz 446, 484.
„ civis Cracoviensis 462, 892, 893.
„ colonus de allodio Valteri civis et consulis Cracoviensis 468.
„ de Poznania 470.
„ de Nyssa 485.
„ alias Nikel tabernator, civis Cracoviensis 485.
„ dimicator de Cracovia 487, 490.
„ de Pyotrkow 487, 488.
„ de Mileyow 500.
„ de Wirbina 555.
„ filius molendinarii 621.
„ „ Margarethae Dersvae 734.
„ civis de Nova Sandecz 736.
„ filius Boguslavae de villa Prosowicz 878.
„ miles de villa Strenawa (Szrenawa) 882.
„ 81, 83.
Nikon 816.
Nissa oppidum v. Nysza.
Noszacowicze villa 700.
Noszek Iohannes vicarius ecclesiae Cracoviensis 440.
Nothesz (Noteć) fluvius 203.
Nova civitas v. Corczyn.
„ Sandecz v. Sandecz.
Novum Doberan, Dobran, v. Samburg, Pelplin.
„ castrum (Neuenburg, Nowe) 37.
Novus Iohannes magister, civis in Marienburg et uxor eius Gerdrudis 122.
Nowina de armis 30.
Nusbergynne Anna de Gdano 98.
Nyeschowa castrum 201.
Nyklos Nicolaus carnifex de Kazimiria 452.
Nylle uxor Diterici 68.
Nysza (Nisza, urbs Slesiae) 485.

O.

Oborski Nicolaus episcopus Laodicensis 770.
„ Stanislaus miles 104.
Obra (oppidum Poloniae maioris) 101.
Odakarus v. Ottocarus.
Odo quartus filius Kazimiri (I) ducis Poloniae 272, 382.
Odolani Catharina soror Sandecensis ordinis s. Clarae 723.
Odra fluvius 424, 620, 622.
Odranecz Petrus de Bohemia frater, confessor s. Kingae uxoris Boleslai V ducis Poloniae 713, 714.
Odrowąż Iohannes 897.
de Odrowansz domo 442.
Ofca v. Eufemia.
Ogerus, Ogorz episcopus Vladislaviensis 24, 26.
Oksza daemon 737.
Olesznyca, Olesznica civitas (Oleśnica, Oels) 2, 4, 545, 592.
de Olesznica (Oleśnicki) Zbigneus procancellarius regni Poloniae, episcopus Vladislaviensis, archiepiscopus Gnesnensis 29, 116.
„ „ (Olesnicki) Sbigneus, episcopus Cracoviensis, presbyter cardinalis 48, 443, 444, 763.
Olivenses abbates 136—139.
Olsnicz v. Olesznyca.
Olszenich Nicolaus sacerdos et monachus Pelplinensis 83.
Onolphus Vladislaviensis episcopus 189.
Opatowecz, Oppatowytz: claustrum fratrum praedicatorum 570, 740.
Opole vicus Cuiaviae 791.
Opolienses duces 27, 28.
Opoliensis ducatus 794.
Opoliense monasterium 28.
Opoliensis terra 789, 791 885.
de Oporow Andreas v. Andreas.
Oporowsky Wladislaus regni Poloniae procancellarius, episcopus Wladislaviensis, archiepiscopus Gnesnensis 28.
de Orinico Clemens 588.
de Orschele Vernerus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 54.
Ortel Henricus frater, conversus Cartusiae Dantiscanae 127.
Orthwinus conversus Pelplinensis 84.
Osanna filia Zelconis, soror Sandecensis ordinis s. Clarae 709.
de Oslanyn Iohannes frater, conversus Cartusiae Dantiscanae 128.
Ossa fluvius 39, 166.
Ossowski Petrus rector ecclesiae in Wawrzincicze, canonicus Cracoviensis 445.
de Osterna Popo generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 54.
de Oswiecim Urbanus 899.
Oszlaglova z wyenawo de armis 28.
s. Othiliae virginis vita 321.
de Othla Cristina 107.
Othmant villa 622.
Otricus doctor 210.
Otto, Ottho, Hoto: II imperator 211.
„ III imperator 214, 235—237, 268, 269, 272, 365, 382, 761.
„ IV imperator 646.
„ de Northeym (Bavariae dux) 643.
„ dux Bavariae maritus Elisabethis filiae Mariae et Belae (IV) regis Hungariae 684.
„ dux et comes Karinthiae 648.
„ dux Meraniae, marchio de Hysterich sive de Andasse, filius Agnetis

et Bertholdi (IV) ducis Meraniae 513, 646, 652.
Otto Longus marchio Brandeburgensis 648.
„ (filius Ottonis Longi), marchio Brandeburgensis 647.
„ Misnensis marchio, filius Lucardae et Conradi Misnensis et orientalis marchionis 643, 652, 653.
„ (I) comes de Bren, filius Hedvigis et Friderici comitis de Bren 645, 654.
„ (III) comes de Within, filius Eudoxiae et Theoderici comitis de Bren 645, 654.
„ (II) comes de Wethin, filius Iuditae et Friderici comitis 645, 654.
„ (IV) comes, filius Elisabethis et Conradi comitis de Bren 645, 654.
„ Pinguis, comes de Anhalt et dominus Aschariae 649.
Otto v. etiam Odo.
„ episcopus Culmensis 51.
„ capellanus s. Hedvigis ducissae Slesiae 551.
„ conversus Pelplinensis 64, 72.
„ de Misna 83.
„ Thomas de Stargardia et Margaretha uxor eius 86.
„ civis in Nuwenmarkt 108.
„ miles, frater Howkonis de Konyad 120.
„ dominus 68.
Ottocarus, Odakarus (Primislius I) dux Bohemiae 645.
„ (Primislius II) rex Bohemiae 14, 631.
Othyra Albertus de Luthome notarius publicus, clericus Posnaniensis 766.
Ovenzko (Owińsk): monasterium ordinis Cisterciensis 552, 650.

P.

Paczanow oppidum 692.
Padva, Padwa, 757, 759.
Pagno testis 318,
Pakoslaus frater ordinis fratrum minorum Corczynensium 789, 790, 792, 793.
Pakoszcz castrum 40.
Panczka virgo de castro Plocensi 753.
(Parchanie vicus): Parcanense templum 25. Parcanensis terra 25.
de Parczow Andreas Swientek v. Swientek.
Parsza Lucas protoconsul in Mewa 118.
Parszaw Symon de Mewa et Dorothea uxor eius 113.
Parthenopolis 210.
Pascurove villa prope Stregom 603.
Pastelyn Iacobus sacerdos de Elbingo 103.
Paulecz eleemosinarius felicis Kingae (ducissae Cracoviensis) 729.
Paulicus vir pauper 731.
Paulina soror Sandecensis ordinis s. Clarae 722.
Paulinus episcopus Vladislaviensis 25.
Paulus III papa 30.
„ filius Iasconis, episcopus Cracoviensis 13, 708, 724.
„ comes 697.
„ presbyter de Casimiria 304.
„ de Zathor decretorum doctor, procurator capituli Cracoviensis, canonicus ecclesiae Cracoviensis 445, 477.
„ filius Iohannis de Iesewo, vicarius canonicalis ecclesiae Cracoviensis 446, 464.
„ de Zator custos Scarbimiriensis 765.

Paulus filius Vladimiri, decretorum doctor 765.
„ plebanus de Danczik 95.
„ praepositus Żukoviensis 142.
„ abbas Olivensis 138, (a. 1323, 1324).
„ „ „ 138, (ab anno 1464—1469).
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 76, 83, 92.
„ diaconus et monachus Pelplinensis 112.
„ (Wichman) frater, conversus Cartusiae Dantiscanae 134.
„ conversus Pelplinensis 123.
„ familiaris monasterii Pelplinensis 80.
„ de Stresow miles 105.
„ miles, frater Pribislavae viduae de villa Serniki 862.
„ miles 77.
„ consanguineus Sodlechi 418.
„ de Myanowo 446.
„ infantulus Katherinae et Iaczkonis civium Cracoviensium 469.
„ sartor regalis de castro Cracoviensi 475, 494.
„ sartor de Cracovia 470.
„ 83, 304.
Pautczsske 41.
Pavest (Bobist, Bapst) Hans frater Cartusiae Dantiscanae 134.
Peczolt Iohannes sacerdos 90.
Peetczche Bartusch de Rezentyn 106.
Pelcha germanus Magdalenae uxoris Boguslai militis 881.
Pelcznycha villa 881.
Pella Ioannes de Niewiesz v. Ioannes.
Pellicz Iohannes vicarius ecclesiae Cracoviensis 768.
Pelplin, Polpelin, Novum Dobran: 59, 72.
Pelplinense sacellum 83.
Pelplinensis monasterii liber mortuorum 56—124.
Pełka, Fulco archiepiscopus Gnesnensis 399.
„ comes, castellanus Sandomiriensis 701.
Pene Gregorius conversus et praefectus Pelplinensis 65.
Penini castrum 709, 710, 715.
Perbant Paulus conversus Cartusiae Dantiscanae 129.
Peta Tatarorum imperator 563.
in Petersberg (prope Hallas Saxonicas) claustrum v. Mons Serenus.
Petrasche frater Cartusiae Dantiscanae 127.
Petrech sanctuarius 394, 395.
„ iuvenis de Nezich 416.
Petrisza abbatissa Trebnicensis, magistra pueritiae s. Hedvigis ducissae Slesiae 545.
Petro filius Gervasii, canonicus Anniciensis 200.
Petronilla abbatissa in Trebnicz, custos sepulchri s. Hedvigis ducissae Slesiae 601, 604, 605.
Petrus, Peter: archiepiscopus Gnesnensis 13.
„ de Gamratis v. de Gamratis.
„ episcopus Plocensis 13, 750.
„ III episcopus Plocensis 753.
„ de Bnino Moscieński v. Moscieński.
„ castellanus Cracoviensis 861.
„ miles pincerna 316.
„ comes (Piotrowin) a s. Stanislao suscitatus 10, 260, 262—266, 374, 376—379.
„ comes, filius Viti 785.
„ comes 791.
„ miles, germanus filiae Sulconis comitis castellani Cracoviensis 878.

Petrus, miles Teuthonicus 717,
„ miles 407, 702, 861. 869, 871, 874, 876—878, 889.
„ advocatus civitatis Cracoviensis 867, 868, 871, 873.
„ consul civitatis Cracoviensis 867, 891.
„ de Wolfram licentiatus in decretis, scholasticus Gnesnensis, canonicus ecclesiae Cracoviensis 765.
„ decanus Cracoviensis ecclesiae cathedralis 864.
„ praepositus Żukoviensis 142.
„ de Brathkowka psalterista, capellanus ecclesiae Cracoviensis 461, 494.
„ de Staschowka psalmista, capellanus ecclesiae Cracoviensis 480, 482.
„ psalterista, capellanus ecclesiae Cracoviensis 466.
„ de Walkow mansionarius, capellanus ecclesiae Cracoviensis 470.
„ de Piotrkow capellanus ecclesiae Cracoviensis 474.
„ filius Albi, vicarius, canonicalis capellanus ecclesiae Cracoviensis 482, 486, 490.
„ mansionarius ecclesiae Cracoviensis 484.
„ de Crayno cantor Visliciensis 445.
„ filius Iohannis de Biecz, clericus Cracoviensis dioecesis 499.
„ clericus, filius Henrici 426, 427.
„ abbas Pelplinensis 99.
„ antiquus abbas Pelplinensis 108, 110.
„ senior Cartusiae Dantiscanae 133.
„ dictus Odranecz de Bohemia frater, confessor s. Kingae ducissae Cracoviensis 713, 714.
Petrus frater ordinis fratrum minorum 786.
„ frater ordinis fratrum praedicatorum Cracoviensium 853.
„ frater, praedicator Polonorum 894.
„ filius Hinrici, sacerdos et monachus Pelplinensis 66.
„ sacerdos et monachus 76, 80, 82, 86, 101, 111, 115, 117, 118, 122, 123.
„ diaconus et monachus Pelplinensis 69.
„ monachus Pelplinensis 98.
„ monachus Cartusiae Dantiscanae 130.
„ conversus, novicius Pelplinensis 110.
„ conversus Pelplinensis 74, 78, 80, 86, 87, 91, 93, 97, 100, 101, 103.
„ familiaris monasterii Pelplinensis 66, 79.
„ de insula maiori (Żuławy wielkie) 75.
„ vitreator 99.
„ domicellus episcopi Pomezaniensis 100.
„ in Rauden 110.
„ filius pellificis civis in Koningisberg 114.
„ de Slavcov 296, 297, 422.
„ Ungarus de Mislauchiz 310.
„ Hungarus 402.
„ filius Albi 458, 460.
„ de Stradomya extra muros Cracovienses 471.
„ familiaris Procopii haeredis de Kruszlowa 472.
„ de Boleslawiecz 484.
„ de familia ducis Henrici 586.
„ de Socolnicz 597.
„ Bohemus de Scassicz 617.
„ filius Abrahae 735.

Petrus filius Gerussae 786.
„ nobilis de villa Prosowo 850, 851.
„ maritus Vitoscae 872.
„ domicellus 880.
„ civis Cracoviensis 886.
„ avunculus filii Elisabetis et Nicolai civis Cracoviensis 893.
„ 94.
Petruscha filia Martini de Vratislavia 623.
Pfaffe, Phaffe Iohannes frater Cartusiae Dantiscanae 131.
Phenenna filia Salomeae et Semomisli ducis Cuiaviae, coniux regis Hungariae 651, 655.
Philippus, Phylippus: (Augustus) rex Franciae 513, 646.
„ filius Mechtildae et Conradi orientalis marchionis 652.
„ canonicus Cracoviensis ecclesiae cathedralis 852.
„ vicarius ecclesiae Cracoviensis 769.
„ civis et consul civitatis Cracoviensis 867, 875.
„ haeres in Garcz et Zacrew 115.
„ filius Hynchonis civis Cracoviensis 878.
„ civis Mechoviensis 883.
„ vir nobilis 722.
Pienianszek, Pieniążek v. Pyenanszek.
Piesczynski Ioannes nobilis, miles 100.
Pilgrim Iacobus civis in Melsack, Eufemia uxor eius, Sibilla filia eorum 98.
Pinnosa soror monasterii Trebnicensis 569, 576, 577, 579.
Piotrko (Włast') v. Pyotrko.
Piotrowin v. Petrus comes, miles.
Pisser civitas 40.
Pistor Ioannes frater Cartusiae Dantiscanae 130.
Pistor Nicolaus frater Cartusiae Dantiscanae 127 († a. 1422).
„ Nicolaus frater Cartusiae Dantiscanae († a. 1480) 130.
„ Nicolaus conversus Cartusiae Dantiscanae 128.
Plastenwigk Iodocus frater Cartusiae Dantiscanae 133.
de Plauen, Plawen Henricus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 55, 56.
Ploczyce (Płocicz) villa 202.
Ploczk, Plocia urbs Masoviae 120, 752, 754.
ecclesia virginis Mariae 754.
„ cathedralis 752.
„ maior 752.
Plocensis ecclesia 750, 754.
Plocense castrum 753.
Plocensis populus et clerus 753.
Ploene Henricus prior Cartusiae Dantiscanae 128.
Plowcze villa terrae Cuiaviensis 167.
Poberse 55.
Podegrodzie villa 700.
Podoliniec villa 701.
Podrzecze villa 700.
Pogotkow, Pogockow, Pogutki, Samburg, Samburia 66.
Pogothkow familiaris monasterii Pelplinensis 114.
Poguslaus miles 867.
Poloch filius Petri Hungari 402.
Polecus Ioannes artium et physicae magister, sacerdos et monachus Pelplinensis 93.
Polexiani 165.
de Polikarcicz Wenceslaus, Vrotslaus cum filio suo Wikero et uxore Stronislava 302, 401.
Policarpius monachus Kioviensis, auctor vitae Moysis Hungari 797.
Polonia, Poloniae regnum, Poloni: Polonia fidem Christianam accipit 231,

bellum inter Polonos et finitimos paganos circa a. 1000 220, 235, in Poloniam Otto III imperator a. 1000 advenit 236, Poloniae nobiles Casimirum (I) filium Meseconis expellunt 366, Polonia paene tota per incendia subitosque incursus devastata (ab a. 1034—1040) 270, 271, 380, 381, 382, Polonorum legati a. 1038 Cluniacum et Romam missi 270, 271, 381, 382, in Poloniam venit Kazimirus (I) 272, in Poloniam armatam militiam Otto (sic!) imperator a. 1039 mittit 382, Poloni ecclesiae b. Petri Romae censum solvunt 382, Poloniam Australes, Bohemi, Moravi circa a. 1080 invadunt 276, Poloni a. 1104 Moraviam vastant 11, Henricus V imperator a. 1107 Poloniam ingressus a Boleslao III ignominiose repellitur 11, Fridericus I imperator a. 1158 Poloniam hostiliter intrat 11. Prussiae terra a. 1164 a Polonis subiugatur 11, Polonorum nuntii a. 1183 ad papam missi 757—761, pax inter Polonos et Hungaros anno 1193 componitur 12, milites Poloni et Hungari per Rutenos et Lituanos devicti a. 1209 venales exhibebantur 12, Pruteni Polonorum tributarii exsistunt 752, bella ac lites inter Polonos et Cruciferos ab a. 1225—1464 158—191, 192—205, Poloniam maiorem Cruciferi a. 1332 occupant 197, Tatari a. 1241 Poloniam devastant 13, 36, 560, 563, 564, 618, Poloni a. 1247 ab observatione annualis ieiunii dispensati 231, Andreas filius Stephani regis Hungariae venit in Poloniam ibidemque (a. 1290) in Nida fluvio submergitur 704, regni Poloniae corona Vladislao Cubitali decreta 27, Poloni a. 1330 terram Culmensem devastant 39, Cruciferi a. 1331 terram Poloniae devastant et infinitos Polonos occidunt 39, 40, Poloni a. 1410 generalem magistrum Teuthonicorum fratrum totumque eius exercitum occidunt 43, plurimi Poloni a Cruciferis a. 1455 occisi 42, Polonia, Poloni commemorantur 27, 47. 48, 217, 227, 228, 268, 275—278, 284, 355—357, 361, 362, 364, 367, 380, 383, 385, 393, 400, 427, 433, 438, 571, 584, 599, 634, 657, 688, 704, 707, 740, 758, 760, 761, 841, 854, 885, 895, 896, 901, 902.

v. etiam Lachy.

Poloniae plures duces 632.

Polonorum convivia 372.

Poloniae annales v. annales.

Polonorum cronica v. cronica.

Polonicum idioma 454.

Poloniae metae 429.

Polonica miliaria 616, 619, 621.

de Polonia militum cohors 685.

Poloniae nuntii 392.

Poloniae nobiles, proceres, 278, 366, 380, 385, 690.

Polonia maior 168, 754.

Pomerania, Pomoria, Pomorania, Pomeraniensis, Pomoraniensis terra: Pomeranos contrivit Boleslaus (I) Poloniae rex 268, Pomerani victi a Boleslao II rege Polonorum 277, Pomerani a. 1092 clade a Polonis afficiuntur 11. Pomorani a. 1228 Lestconem (Album ducem Cracoviensem) interficiunt 13; Pomerania, Pomerani commemorantur 27, 165—169, 178, 195—197, 200, 217, 231, 268, 426, 598, 599, 746.

Pomeraniae ducatus 195, 196, 201, 205.

Pomeraniae, Pomorianus dux 217, 231.
Pomeranicae decimae 27.
Pomersche Georgius advocatus 93.
Pomyn (Pomyje vicus) 121.
Poplacin castellum ecclesiae Plocensis 754.
Poppo de Osterna generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 41, 569, 570.
Poprot (Poprad) fluvius 701, 735.
Portarius Georgius antiquus abbas Pelplinensis 77.
Posnania, Poznania 12, 761.
Posselius Ioachimus et Anna uxor eius 80.
Possonium (urbs Hungariae) 707.
Potrawin villa super ripam Wislae posita 260, 261, 264, 374, 377.
Potraviensis ecclesia 262, 375.
Potrek de Welíczka 738.
Potrovicz villa Cracoviensis dioecesis 738, 741.
Potrumilla uxor Versii nobilis domini 873, 874.
„ matertera Symonis filii Swentonis 887.
Poznan filius Sulconis castellani de Bresco 314.
Praedicatorum fratrum ordo 50, 51, 54.
„ „ ordinis provincia regni Poloniae 843.
„ „ conventus Frizacensis 847.
„ „ conventus Gedanensis 859.
„ „ conventus Kioviensis 857.
„ „ ordo in Insula Budae 684.
Praedicatorum fratrum Cracoviense claustrum ad s. trinitatem 848, 863, 865—868, 871, 874—893, 895, 899.
„ „ claustrum in Opatowecz 740.
„ „ claustrum in honorem s. Clementis Pragae in urbe Bohemica 854, 855.
„ „ Sandomiriae monasterium 13.
„ „ ordo (in Stralessunth 59.
„ „ Vratislaviense claustrum ad s. Adalbertum 855.
Praga, Pragensis civitas, 54, 210, 213, 268, 317, 408, 854.
ecclesia ad s. Franciscum 659.
ecclesia ad s. Gallum 317, 408.
praedicatorum fratrum monasterium ad s. Clementem 854, 855.
Prandota, Prandotha, (Prędota) decanus, episcopus Cracoviensis 13, 296, 311, 363, 395—397, 399, 417, 779, 851, 863, 865.
Prandotae miracula 439, 440, 441—500 cum additamentis 909.
„ frater ordinis fratrum minorum 785.
„ dominus 861.
„ filius Iuttae de Coscheletz 853.
Prądnik (Prądnik) fluvius 784.
Preborius frater ordinis fratrum minorum 785.

Preczslava, Precslava: domina 691, 692.
„ soror de Lapide s. Mariae (Skała) 786.
Predpelk cancellarius Cracoviensis 318.
Predvoy Bohemus 317, 318, 408.
Pregina silva 431.
Premco v. Primislius.
Presethow Nicolaus 74.
Preslau v. Vratislavia.
Preuserland tabernator in Ruden 113.
Prędota v. Prandota.
Pribislava, Pribisla filia Rineri, Regneri civis Cracoviensis 314, 410.
„ vidua de villa Serniki 862.
„ uxor militis Iacobi de terra Opolensi 885.
„ 608.
Pribislaus, Prybyslaus: frater, sacrista fratrum praedicatorum Cracoviensium 886—888, 890, 891.
„ diaconus 297.
„ filius Laurencii 788.
„ miles 854, 868, 882, 884.
„ de Trebnicz 593.
„ miles, germanus Boguslavae dominae de villa Prosowicz 879.
„ frater Caeciliae de villa Maslovicze 888.
„ 295, 735.
Pribco puer 599.
Priczlaus miles 78.
Primislius, Primizlius, Premizlo, Przemislius, Przemizlius, Przimizlius, Przemizlo, Premco: Ottocarus (I) rex Bohemiae 647.
„ Ottocarus (II) rex Bohemiae 576.
dux maioris Poloniae, maritus Elisabetis filiae Henrici II ducis Slesiae 13, 650, 652, 655.
Primislius filius Elisabethis et Primislii ducis Posnaniensis, dux et rex Poloniae 13, 14, 650, 655.
„ filius Salomeae et Conradi ducis Glogoviensis, dux Stinaviensis 649, 655.
„ dux Cuiaviensis, filius Salomeae et Semomizli ducis Cuiaviae 651, 655.
Pripork, (Przyporek) Iohannes 72.
Prochorius episcopus Cracoviensis 10.
Procopius Cracoviensis episcopus 711.
„ cancellarius Lesconis (Nigri) ducis Cracoviensis 701.
„ haeres de Kruszlowa 472.
„ s. Procopii Bohemi vita 242, 243, 755, de b. Procopio abbate 323.
Prombergk 39.
Prosovicz villa 878.
Prosovo villa 851.
Protasius frater 897, 898.
Proyde Nicolaus de Stargardia et Margaretha uxor eius 88.
Pruschakowna Hedvigis abbatissa Trebnicensis 92.
Prusicz (Pruśnica) villa Vratislaviensis dioecesis 624.
Prussia, Pruteni, Prutheni: s. Adalbertus in Prussiam proficiscitur 218, s. Adalbertus a Prutenis occisus 268, Pruteni promittunt Boleslao (I) duci Polonorum reliquias s. Adalberti transmittere 234, Boleslaus (I) Poloniae rex contrivit Prutenos 268, Pruteni a. 1092 clade a Polonis afficiuntur 11, Prussia a. 1162 a Polonis subiugatur 11, Prussia a. 1166 rebellat 11, Pruteni a. 1172 adiuvant Benessium in interficiendo Vernero episcopo Plocensi 750, 751, Kazimirus (I) dux Poloniae a. 1192 Prutenos vincit 12, Conradus dux

Mazoviae a. 1200 (sic!) Cruciferos contra infideles Prutenos auxilio vocat 195, Pruteni exsistunt tributarii Polonorum 752, Prutheni interficiunt sorores ordinis Praemonstratensis 141, Prutheni Pogezani seu Hogerlandi interficiunt a. 1224 Ethlerum Casimirum abbatem Olivensem 137, cives et tota Prussiae communitas a. 1454 omnes Prussiae terras regi Polonorum offerunt 205, Bohemi stipendiarii a. 1455 urbes in Prussia perdiderunt 186, Prussiae pars maior occupata a Polonis a. 1466 56. Prussia, Pruteni commemorantur 54, 55, 165, 220, 232, 235, 430, 455, 758, 760.
de Prussia domini v. Cruciferi.
Prussiae terra chronica 31—40.
Prutenus quidam nobilis ex Pomezanis 226.
„ „ potens 430.
Przedesława soror Iaroslai ducis Rutenorum 800.
de Przemąkow Iasco comes 13.
de Przerambl Vincentius v. Vincentius.
Przesprawa priorissa Żukoviensis 141.
Przimislius v. Primislius.
Przyporek v. Pripork.
Przysietnice villa 701.
Psetwin bona 97.
Putterberg 37.
Pyenanszek Nicolaus praepositus 768.
Pyotrko Włast 11.

Qu.

Quecussa uxor Voyachi 305.
Quedlinburgense claustrum 645.
de s. Quirillo v. Cirillus.

R.

Raba fluvius 862.
de Raba et Stepanow milites 254, 367.
Rabwaldsche Lucia in Marienburg 115.
Rachsdof Hinricus 92.
Raciborius sacerdos Bochnensis 795.
Racziącz, Racansz 27, 39.
Raczislaus, (Roscislaus Michajłowicz), dux Crovaciae (? rectius Waczwae) 684.
Racyk de Rastupow 308.
Radic de Pelazcovicz 600.
Radlava uxor Rineri civis Cracoviensis 314.
Radolfus conversus Pelplinensis 90, 120.
Radolfus 107.
Radons de villa Pelgrimovici 294.
Radoslaus, Radslaus: filius Radotae 309, 310, 414.
„ de Cyrachow 295, 296.
Radost episcopus Cracoviensis 11.
Radota Mascalus 309, 310.
„ villanus 414.
Radwan de armis 30.
Raduanus familiaris monasterii Pelplinensis 92.
Radziwil Albertus Stanislaus magni ducatus Lituaniae cancellarius 81.
Radzyn 37.
Raikow (villa) 95.
Ramsch haeres de Thoschaczyno, laicus Premisliensis dioecesis 478, 479.

Raphael de Scawyna praepositus Kyelciensis 445, 446, 462.
„ de Tarnow canonicus ecclesiae Cracoviensis 490.
Raphalus comes de Tarnow 735.
Ratiborius filius Mestvini ducis 140.
Raugnetha castrum 37.
Raunek Fridericus 41.
Rautenstock Martinus de Campidona 354.
Rautenstrauch Andreas sartor Pelplinensis ordinis Cisterciensis 112.
de Rawden Gertrudis 78.
Raynoldus conversus Pelplinensis 78.
Razlava, Racslava, Razlaua, Ratzslaua: uxor Clementis Magni castellani Cracoviensis 788.
„ sanctimonialis monasterii Trebnicensis, in Ouenzko abbatissa 552, 553.
„ soror monasterii Trebnicensis 572, 577, 605.
„ uxor Gotschalci de Jana 79.
„ filia Bogdani de Thomaskyrchen (Domajowice) 592.
Razlaus, Razlavus: canonicus Gneznensis et Wladislaviensis 549.
„ vir pauper 608.
Reddemer Nicolaus frater, conversus Cartusiae Dantiscanae 132.
Regiomontium, Konsbergum, Koenigsberg 38, 56.
„ ecclesia cathedralis 55.
Regnerus civis Cracoviensis et Pribislava filia eiusdem 410.
Reimundus minister provinciae Polonae ordinis s. Clarae 779.
Reinhardus comes de Zein, episcopus Culmensis 51.
Reis Petrus Helvetus, molitor 85.
de Reke Elyzabeth. 66.
de Reckow Otto et uxor eius Adelheydis et soror eius Adelheydis cum fratre suo Iohanne 114.
a Rembow, Rembowski: Leonardus abbas Pelplinensis ordinis Cisterciensis 62, 63, 64, 118.
„ „ Leonardus II abbas Pelplinensis ordinis Cisterciensis 64, 95.
„ „ Stanislaus frater Leonardi abbatis Pelplinensis 68.
„ „ Iohannes frater Leonardi abbatis Pelplinensis 83.
Remer Nicolaus sacerdos et monachus Pelplinensis 113.
Rens aqua 36.
Rense Nicolaus episcopus Callipoliensis et abbas Olivensis 138.
Rey Iohannes de Bolechowicze canonicus Cracoviensis, reginalis capellae praepositus 445.
„ Iohannes de Schumsko praepositus ecclesiae s. Michaelis et canonicus Cracoviensis 487.
Reynaldus Hostiensis episcopus, papa Alexander IV 434, 435.
„ de Crisanowic 405.
Reyneke conversus Pelplinensis 72.
Reynoldus civis in Mewa 84.
Rezinburg Iacobus et Dorothea uxor eius 96.
Richardus: conversus Pelplinensis 77.
„ frater Rinardi de Crisanovici 293.
„ Lombardus 400.
„ socius Nicolai fratris ordinis fratrum praedicatorum 606.
Richoldus filius Wikeri Theutunici 307, 308, 414.
de Richtenberg Henricus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 56.
Riemer: Georgius acolythus et monachus Pelplinensis 68.
„ Iacobus civis Allensteinensis 71.

Rigensis civitas 37.
Rinardus de Crisanovici 292, 293.
Rinerus, Rynerus: sacerdos, frater ordinis fratrum minorum Cracoviensium 787, 788, 793.
„ civis Cracoviensis 301, 314.
Riquinus conversus Pelplinensis 111.
Rithca filia regis Sweciae, uxor Primislii ducis maioris Poloniae 14.
Rixa: soror (sic!) Ottonis (III) imperatoris, uxor Mesconis (II) regis Poloniae 237, 366.
Robertus episcopus (Cracoviensis) 11.
Rochetnitz, Rokethnitz (Rokietnica, Röchlitz) 549, 554.
Roder Mathias plebanus in Lichtenow 89.
Rodgisser Hannus alias Iohannes civis Cracoviensis 475.
Rodslaus plebanus de Zechanowz (Dziekonowice) 875, 876.
de Roggaw Petrus abbas Pelplinensis ordinis Cisterciensis 63.
Rogger: David redditus et sacerdos Cartusiae Dantiscanae 129.
„ Matthaeus sutor, frater Cartusiae Dantiscanae 134.
Rolya Iohannes de Wyerzenki vicecustos, vicarius et capellanus ecclesiae Cracoviensis 479, 489, 496.
Roma, Romani: 26—29, 212—214, 235, 265, 271, 379, 381, 392, 757, 758—760.
„ monasterium s. Bonifacii 212.
„ basilica s. Laurentii 757, 759.
„ ecclesia s. Petri 272, 659.
„ ecclesia s. Priscae 443, 444.
„ Romana curia 400, 626, 628, 629, 895.
„ Romana pestilitas 29.
Romania 54.
Romanowski Stephanus nobilis miles 100.
Romelaw Nicolaus sacerdos et monachus Pelplinensis 78.
Roniconsilium castrum 354.
Rosa una de armis 29, 30.
Rosarum trium de armis 29.
a Rosdrazew Hieronymus episcopus Wladislaviensis 70.
Rosenberg Michael sacerdos et monachus Pelplinensis 117.
de Rosenberg Elias, Helyas monachus Cartusiae Dantiscanae 128.
„ „ Alheydis 77.
de Rosental Iacobus 86.
Rosco comes 754.
Rothbertus conversus Pelplinensis 82.
de Rotenstein Conradus Czolner v. Conradus.
Roterodamus Erasmus 30.
Rowne: Conflictus in loco, qui vocatur Rowne 14.
Rozen daemon 737.
de Rozenberk v. Zavischa.
de Rozenberg v. Rozenberg.
Rozlaus dux Russiae 650.
Rudeloff dux Glacensis 42.
Rudensis terra 13.
Rudgerus, Rudigerus, Rutgerus, Ruthgerus: episcopus Cuiaviensis 24.
„ episcopus Vladislaviensis 26.
„ abbas Olivensis 138.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 79, 115.
„ Teuthonicus de Misnensi dioecesi 602.
Rudolfus: conversus Pelplinensis 77.
„ civis in Marienburg 65, 102, 119.
Rudow 38.
Rufus, Ruffus: Claus (Nicolaus) 127.
„ Thidemanus 84.
„ Iohannes 69.

Rukketin (bona) 61.
Ruleke Paulus redditus, sacerdos 128.
Runge Nicolaus abbas Olivensis 138.
Rupella (Skałka) 10.
„ ecclesia sancti Michaelis 280, 281, 387—389, 393.
„ ecclesia ad sanctum Stanislaum 449, 454, 478.
Rupke Hinrich 115.
de Rusdorff Paulus magister ordinis Teuthonicorum fratrum 56.
Russia, Rewssen 268, 563.
Rutcherus, Rutheherus: conversus Pelplinensis 78, 83.
Rutheni: Boleslaus (III dux Polonorum) a Ruthenis confligitur a. 1137 11.
Kazimirus (II) dux (Cracoviensis) devicit Ruthenos anno 1182 12.
Milites Poloni et Hungari per Ruthenos et Lythuanos a. 1209 devicti 12.
Ruteni gentiles Vitoldi a. 1410 47.
„ Albi 685.
Rutgerus v. Rudgerus.

S.

Sadkova Katherina de Scavyna 451.
Salomea: filia Grimislavae et Lesconis ducis Cracoviae, uxor Colomani regis Ruthenorum Alborum, fratris regis Belae (IV) 13, 685, 707; vita eius 770, 771—796.
„ filia Mechtildis et Henrici ducis Slesiae et domini Glogoviensis 649, 655.
„ filia Vladislai (Odonicz) ducis totius maioris Poloniae, uxor Conradi ducis Slesiae et domini Glogoviensis 649, 652.
„ filia Samburii (II) ducis Pomeraniae, coniux Semomisli, ducis Cuiaviae, 59, 650.
„ filia Suantopelci 140.
„ soror Sandecensis ordinis s. Clarae 710.
Salomon: rex Hungariae 276.
„ Henricus praepositus Żukoviensis 142.
„ archidiaconus Cracoviensis 629.
Salomonsche Dorothea de Grabov 108.
de Salsa Hermanus magister ordinis Teuthonicorum fratrum 54.
Samaitarum castrum 39.
Sambia terra Prussiae 226.
Samburg, Novum Doberan (v. Pogotkow) villa 59, 66.
ecclesia 59—61, 117, 123.
Samburius (Sambor II) dux Pomeraniae 59—61, 81, 123.
de Sancha Stanislava filia Bogutae et Roslavae 786.
Sandecz, Sandecensis civitas 685, 700, 701, 704, 731.
S. antiqua 735, 737.
S. Nova 735.
ecclesia parochialis beatae Elisabeth 731.
conventus fratrum ordinis s. Francisci 712.
claustrum ordinis sanctae Clarae 683, 699, 700, 701, 715, 724.
„ Sandecensis terra 699, 717.

Sanderus: sacerdos et monachus Pelplinensis 89.
„ antiquus abbas Pelplinensis 117.
„ de Stargardia abbas Pelplinensis 63.
Sanderynne Barbara 81.
Sandomiria, Sandomiriensis civitas 693.
„ monasterium fratrum praedicatorum ad s. Iacobum 13.
„ castrum 779.
„ ducatus 167.
„ terra 165.
de Sangerhusen Hanno magister ordinis Teuthonicorum fratrum 54.
Santhok castrum 201.
Sartorius Nicolaus dictus Paulus, frater Cartusiae Dantiscanae 127.
Sasse Barbara priorissa Żukoviensis 141.
Sassinus 318.
Sassyn Iohannes de Drzewanczicze capitaneus castri Tanczyn 495.
Savlis comes, (pater Ivonis episcopi Cracoviensis) 12.
Savon bona 544, 551.
Saxones, Saxonia 14, 268, 363.
Sątopski Mathias proconsul Culmensis 86.
Sbigneus v. de Olesznicza.
„ praepositus Vislicensis 766.
Sbiluthus, Sbilutus: episcopus Vladislaviensis 24, 27.
„ miles de Prussicz 613.
Sbroslaus de Druszkow 733.
Sbysko praepositus Cracoviensis 169.
de Scepanov v. Stepanow.
Schacz Michael sacerdos et monachus Pelplinensis 111.
Schadelandt Ioannes v. Ioannes.
Schatz Greger in Melsagk 86.
Schadwaltin Gertrudis mater fratris Casimiri Iedick 104.
Schafraniecz Ioannes Cracoviensis decanus, regni Poloniae cancellarius, Vladislaviensis episcopus 28.
Schelczchen Nicolaus famulus Pelplinensis 102.
Schelwa Gregorius de Cleparz et Margaretha uxor eius et Iuliana filia et Iacobus filius eius 455, 456.
de Schenkenberg Gertrudis 104.
Schewneman Nicolaus de Dirsav confrater Pelplinensis 74.
Scheyvelbeyn Petrus magister, sacerdos et monachus Pelplinensis 101.
Schilder Ludovicus 67.
von Schildern Theodoricus monachus Cartusiae Dantiscanae 129.
Schipenpeil Nicolaus v. Nicolaus.
Schleff Lambertus abbas Olivensis 139.
Schmidt Gallus conversus Cartusiae Dantiscanae 136.
Scholke Iohannes capitaneus in Marienburg 111.
Scholtcze Iacobus civis in Elving 87.
Scholte Henricus frater Cartusie Dantiscanae 130.
Scholze Hans de Gdano 64.
Schonaw: Iohannes de Colmen 65.
„ Iohannes, Casper, Balthasar, Iacobus filii Iohannis Schonaw de Colmen 65.
Schonsehe 37.
Schonecke Peter de Mewa 122.
Schrollo Iohannes sacerdos Pelplinensis 102.
Schulmeyster Petrus civis novae civitatis Thoran et Catherina uxor eius 87.
Schult Matthaeus Pomeranus, conversus Pelplinensis 85.
de Schwanden Burchard magister ordinis Teuthonicorum fratrum 54.
Schweinhaus castrum (prope Iaworz) 569.

Schzady Iohannes castellanus castri Cracoviensis 769.
Sdunyek Martinus unus ex senioribus de Bochnia 499.
Sdeslava, Sdezlava, Sdizlava, Sdzislava: femina quaedam 735.
„ uxor Mathaei de Thincia 600, 611.
„ uxor Pribizlai de Trebnicz 593.
Sdislaus, Sdzyslaus Gnesnensis archiepiscopus 189.
„ comes 870.
Sdimerici villa 788.
Sebastianus praepositus Zukoviensis 142.
Sebastiański Christophorus nobilis miles 108.
Segehardus sacerdos et monachus Pelplinensis 103.
Segota v. Żegota.
Semianus nobilis vir 424.
Semomizl, qui deminutive Simasco vocabatur, dux Cuiaviae, filius Constantiae et Casimiri, ducis Cuiaviae 650, 655.
Sertha cognata Rodslai plebani de Zechanowz (Dziekanowice) 875.
Sestremil, Sestremilus: maritus Criscae 606.
„ de Kurow 737.
„ quidam 711.
Sethec, Sethet (Sieciech) pincerna Boleslai (III) ducis Poloniae 745—747.
Severinus s. theologiae magister, praedicator in conventu Cracoviensi 900—902.
Sevyor 14.
Seydenax Mathias cum uxore sua Anna 107.
Sicilia 169.
Sidel Hermanus 132.
Sidua priorissa Żukoviensis 141.
Sieciech v. Sethec, Sethet.
Siedlce villa 700.
Siffridus, Sifridus, Sigfridus, Syfridus: abbas Olivensis 138.
„ conversus Pelplinensis 73.
„ conversus, camerarius Pelplinensis 118.
„ conversus Cartusiae Dantiscanae 130.
„ pater et frater Petri plebani in Bartynsteyn 106, 107.
„ civis et frater iudicis Vratislaviensis 590, 605, 609.
Sigismundus: imperator 181, 202.
„ I rex Poloniae 30, 42, 43, 62, 80, 895, 897, 901.
„ praepositus Żukov. 142.
„ plebanus Leloviensis 766.
Silesia v. Slesia.
Silimisli relicta 299.
Simasco v. Semomizl.
Simon, Symon: castellanus Gnesnensis 590.
„ prior provincialis Poloniae fratrum praedicatorum 627.
„ de Posnania abbas Pelplinensis 63, 113.
„ conversus Pelplinensis 66.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 92, 107.
„ famulus in brassatorio 103.
„ familiaris fratrum Pelplinensium 79, 99.
„ sacerdos et monachus et capellanus virginum Brigittanarum 120.
„ civis Vratislaviensis 597.
„ filius Simonis civis Vratislaviensis 597.
„ filius Swentonis de villa Maslovicze 886.
de Sindzice Matthias Laurentius notarius 765.
Siradiensis ducatus 197.
Siradia, Siradiensis terra 165, 167, 168.

Siroslaus v. Ziroslaus.
Siwanus (Żywan) miles, uxor eius Adelheydis 97.
Scala, Skała, Lapis s. Mariae claustrum ordinis s. Clarae 695, 783, 784, 786, 788.
de Scarbimiria Stanislaus decretorum doctor et magister, canonicus ecclesiae Cracoviensis 765, 767, 768.
Scarbimirus 877.
Skarzeszow oppidum prope urbem Radom situm 696.
Sclavus v. Slavus.
Scolaris Sifridus civis de Mewa 116.
Skowron Andreas nobilis miles 101.
Sculteti: Iohannes canonicus et archidiaconus Warmiensis et Catherina soror eius 112, 113.
„ Iacobus plebanus in Gartcz, confrater Pelplinensis 74.
„ Iohannes sacerdos et monachus Pelplinensis 103.
Slanza, Słońce (vicus Prussiae) 72.
Slava comes 782.
Sławecki Andreas nobilis miles 100.
Slavi, Sclavi 61, 268.
Slavorum convivia: 258.
Slavorum lingua 746.
de Slavcow coriarius quidam 432.
Slegil Petrus 101.
Slesia, Slesya, Slezia, Slesie, Zlesiensis terra, Schlesien commemoratur 2, 43, 353, 354, 584, 634.
Slesia a Tartaris anno 1241 vastata 560, 561, 563—568.
dux Zlesiensis 14.
Sleszyński Iohannes nobilis miles 101.
Slichs Catherina de Danczik 107.
Slichting Hermanus civis de Danczik 107.
Slochow: Nicolaus civis in Gdantzk 89.
„ Tydeman et Catherina parentes Nicolai civis in Gdantsk 89.
Slochowssche Dorothea 115.
Smilo comes 789.
Smil: clericus 299, 300.
„ vir nobilis de Moravicza 297, 298, 407.
Smitking Petrus abbas Olivensis 139.
Smyt Thomas et Cristina uxor eius 109.
Snegula: mater Swantkae 312.
„ uxor Adae de Vratislavia 596, 606, 612.
„ femina 595.
Snelle Martinus monachus Cartusiae Dantiscanae 130.
Snopec testis 314.
Sobeslaus dux Pomeraniae, nepos Conradi ducis Masoviae et Cuiaviae 195.
Sobota mulier quaedam 308.
Sobotka mulier 423.
Sodlech de Scoruiz 304, 417.
Sola, Solava: fluvius Saxoniae, 237, 267, 268, 365.
Soldanus conversus Pelplinensis 88.
Somerow Nicolaus scultetus in Garcz villa 100.
Sommerueltinne Elisabeth 83.
Sondeca domina 886.
Sonneman Cristofferus vicarius Cartusiae Dantiscanae 135.
Sophia, Zophia: de s. Sophia et filiabus eius 223, 325.
„ filia Henrici III imperatoris 10.
„ filia s. Hedwigis et Henrici I cum barba ducis Slesiae 514, 646, 652.
„ filia Helenae et Theoderici marchionis de Landesberch, uxor Conradi ducis Glogoviensis, abbatissa ordinis s. Clarae 644.
„ filia Hedvigis et Friderici comitis de Bren, Quedlinburgensis abbatissa 645, 654.
„ filia Barbarae Thanczynskae palatinissae Cracoviensis 474.

Sophia priorissa Żukoviensis 141.
„ soror ordinis Praemonstratensis 141.
„ soror Sandecensis ordinis s. Clarae 710, 722.
„ relicta Urbani de Osviecim 899.
Sopogy villa Cuiaviensis dioecesis 754.
Soszna, Zoszna, castrum Czoszno 61.
Spango familiaris fratrum Pelplinensium 111.
Spiczmer Nicolaus cantor de Cracovia 445.
Spiridion episcopus Atheniensis 266, 267.
Spitko, Spytkho: castellanus Cracoviensis 169.
„ de Slupki psalmista, capellanus ecclesiae Cracoviensis 480.
Sramme Nicolaus frater Cartusiae Dantiscanae 132.
Sreniawa de armis 28.
Stabesyte Iohannes familiaris claustri Pelplinensis 70.
Stalbis Henricus et Margaretha uxor eius 115.
Stana vidua, familiaris et coca 489.
Stanecek villa 788.
Stangen Hans civis in Gdancz et Margaretha uxor eius 100, 101.
Stango: Theodericus miles 67, 99; Elisabeth uxor eius 84; Cristina filia eius 105.
Stanislaus: sanctus Stanislaus episcopus Cracoviensis 10, 13, 237, 710, 711, 865. Miracula 285—318. Vita maior auctore fratre Vincentio 319—500, cum additamentis 908. Vita minor 238—285.
„ episcopus Plocensis 48.
„ de Mileow, Mileyow 444, 449—452, 457—459, 462, 464—467, 469—480, 482, 488—490, 492—494, 496, 497, 499, 500.
Stanislaus de Sobnyow magister, praepositus Tridentinus 445, 469.
„ filius Dobeslai de Skarzyno, notarius Plocensis dioecesis 446.
„ praecentor, mansionarius 458, 459, 484.
„ filius Swanthoslai de Mala, presbyter Cracoviensis dioecesis 472.
„ praeceptor et magister, psalterista ecclesiae Cracoviensis 459, 473, 494.
„ de Thurek clericus, capellanus ecclesiae Cracoviensis 492.
„ filius Bernardi de Proschowicze, clericus 496.
„ de Przeworsko clericus psalmistarum, capellanus ecclesiae Cracoviensis 500.
„ de Skarbimiria decretorum doctor, magister, canonicus ecclesiae Cracoviensis 765, 767, 768.
„ doctor 765.
„ de Uszcze, Uscie notarius publicus, clericus Cracoviensis dioecesis 766.
„ abbas Olivensis 138.
„ diaconus et monachus Pelplinensis 103.
„ sacerdos et monachus de Suleow 105.
„ monachus Cartusiae Dantiscanae 127.
„ Franciscanus, auctor vitae s. Salomeae reginae Haliciensis 770.
„ frater ordinis fratrum minorum Cracoviensium 796.

Stanislaus lector Cracoviensis, auctor vitae s. Iacchonis, 817 sequ. 842, 893.
„ haeres de Przybkowycze Cracoviensis dioecesis 496.
„ a Zelslaw, Zilslaw, Sislaw v. Żelisławski.
„ antiquus cocus conventualis monasterii Pelplinensis 88.
„ trituator in Carvano 111.
„ puer ingenuus 410.
„ de Lyesczini 446.
„ de suburbio Cracoviensi 446.
„ Bartholomaei de Wyeliczka filius 467.
„ filius Mathiae sutoris de Istebnyk 483.
„ de Druzbice 765.
„ miles 868.
Stanislava, Stanislaua: filia Potrek de Weliczka 738.
Stanislava de Lancha filia Bogutae et Roslavae 786.
„ domina 881.
de Stanzicz Nicolaus monachus Cartusiae Dantiscanae 128.
Staphil Arnoldus episcopus Culmensis 38.
de Stargardia Sanderus v. Sanderus.
Staszke eleemosinarius 69.
Stasco familiaris monasterii Pelplinensis 117.
„ antiquus pistor Pelplinensis 68.
Steinsohn Gregorius civis Heilsbergensis 122.
Steinwegk Gothardus frater Cartusiae Dantiscanae 134.
Stenczeler Matthaeus frater Cartusiae Dantiscanae 132.
Stenort Andreas abbas Pelplinensis 63, 93.
Stepanov, Scepanov, Szczepanow: villa 254, 367.
Stepanov: ecclesia lignea ad beatam Mariam Magdalenam 254.
de Stepanow et Raba milites genere nobiles 254, 367.
Stephanus (Batory, rex Poloniae) 902.
„ sanctus rex Hungariae 11, 392, s. Stephani regis Hungariae vita 323, 346.
„ rex Hungariae, filius Mariae et Belae (IV) regis Hungariae 14, 684, 704.
„ filius Caroli (Roberti), rex Hungariae 169.
„ dux Bavariae 648.
„ episcopus Vladislaviensis 24, 26.
„ episcopus Culmensis 52.
„ vicarius, notarius 765.
„ (Müntzer) procurator Cartusiae Dantiscanae 135.
„ frater, guardianus Strigoniensis 701.
„ frater, lector fratrum praedicatorum Cracoviensium 883-886.
„ (Kostka) frater, donatus Cartusiae Dantiscanae 133.
„ conversus Pelplinensis 104.
„ familiaris monasterii Pelplinensis 111.
„ de Thorun 79
„ compater Crisani de Petrovicz 419.
„ bacalarius de Myechow 455.
„ de Cracovia mercator 467.
„ maritus Beatae Dombrowska 472.
„ Theutonicus, pistor de Cracovia 476.
„ incola de Crive vico 743.
„ de Bochna 765.
„ testis 313.
Steschke venator abbatis Pelplinensis 87.

Steschko de Koptkow (Staśko z Kopytkowa) miles 98.
Stobbe Martinus de Montow et Ursula uxor eius 97.
de Stöbelow Augustinus canonicus Warmiensis 79.
Stokheym Iohannes frater, commendarius in Slochow 67.
Stolle Petrus 73.
Stolpmann Gerhardus Pomezaniensis (Kwidzynensis) episcopus 97.
Stoltzfusz Nicolaus frater, conversus, senior Cartusiae Dantiscanae 134.
Stolzenfot Georgius abbas Olivensis 139.
Storm Nicolaus civis in Gdantczk et uxor eius Verona 85.
„ Antonius et Iohannes filii Nicolai Storm civis Gedanensis 108.
Stralessunth (oppidum): ordo fratrum praedicatorum 59.
Stregom (Strzygonia) 603.
Strenava (Srzeniawa) villa 882.
Strelech villa 794.
Strelin claustrum sanctae Clarae 648.
Stresech testis 312.
Strigonium, Strygonium: urbs Hungariae 707.
ecclesia fratrum minorum 685.
Striperok Iohannes episcopus Warmiensis 238.
Strzeszyce villa 700.
Stroncha filia Ludcae 782.
Stronislava, Stronizlaua: uxor Vrotslai, Venceslai militis de Policarciz 302, 401.
„ mulier 600, 618.
Strosbergk (oppidum) 42.
Strusingk Peter 98.
Struwysche Barbara civissa in Elbingo et Benedictus filius eius 78.
Stybor curialis cum uxore sua Agnete 117.
Suberlich Conradus canonicus Colbergensis 99.
Subizlaus (Subisław): filius et haeres Samburii (II) Pomeraniae ducis 59, 81.
„ dux 139, 141.
Sudicha flumen 793.
Sudca, Sutka: pedissequa sororum de Lapide s. Mariae 782, 789.
„ religiosa matrona 785.
Sueci, Suecia, Swecia: conflictus cum Suecis sub Dirsavia 100, 101, 104, Sueci commemorantur 69, 95, 132, 133.
Sulco, Sulcho, Sulech: vir nobilis 398.
„ comes, castellanus Cracoviensis 877.
„ civis Mechoviensis 868, 883.
„ castellanus de Bresco 314, 315.
Sulima de armis 28, 29.
Sulislava, Sulizlava: de Michelow 87.
„ avia Wenzeslai filii Bratheconis de Solnic 592.
Sunigk Hans familiaris monasterii Pelplinensis 68.
Svaitko episcopus Vratislaviensis 12.
Suanco, Suantco plebanus 294, 295.
Swantka de Bronisew (Broniszów) 312.
Swantech plebanus de Moraviza 297.
Svantopulcus, Swantipoltus, Swathopulcus, Swentopolcus (Swiętopełk) dux Pomeraniae, pater Mestwini (ducis Pomeraniae) 66, 599, 608.
Swantoslava matrona 293.
„ uxor Nicolai civis Cracoviensis 462.
Swanthoslaus de Mala 472.
Swartzvelt Iohannes (monachus Cartusiae Dantiscanae) 129.
Suatochna filia Casimiri (I) regis (Polonorum) 10.
Svatoslava de Stanecek 788.
Swece, Swecz (Świecie) vicus terrae Pomeraniae 607.

Swetense castrum 599.
Swederus conversus Pelplinensis 102.
Sweisman Iohannes monachus Cartusiae Dantiscanae 128.
Swento homo de villa Maslovicze 886, 887.
Swentopolcus v. Swantopolcus.
Swentoslaus filius Poguslai 867.
Swidenitz (Swidnica) 37.
Swidgerus episcopus Cuiaviensis 24, 25.
de Swidva domina 753.
Swientek Andreas de Parczow provincialis provinciae Polcnae ordinis fratrum minorum 898.
Swięcic Petrus miles dictus cancellarius 65, Elisabeth uxor eius 102.
Swiętopełk dux Ruthenorum 801.
„ v. etiam Svantopulcus.
Swinarsko Parvum villa 700.
Swinisława v. Szwinislawa.
Swinka Iacobus archiepiscopus Gnesnensis 9, 27.
de Swirkuczin (Świerkoczyn) Nicolaus 68.
Sworcz Georgius et eius filius Ieronimus 467.
Swydrygal (Vladislai Iagellonis regis Poloniae frater) 46.
Swyethlik, Swyetlyk Petrus vicarius canonicalis et capellanus ecclesiae Carcoviensis 446, 448—456, 458, 460, 462, 465, 468—470, 477—480, 484, 486, 492, 493.
Swyerzynec v. Zwerinecz.
de Syczow Thomas v. Thomas.
de Syenno Iacobus v. Iacobus.
Syfridus v. Siffridus.
Sygeler Iohannes sacerdos 121.
Symon v. Simon.
Synodus in Lancicia 9.
de Synten Bernhardus 77.
Syslaus archidiaconus ecclesiae cathedralis Cracoviensis 865.
Szabrzeszinsky (Zabrzeziński) magnus palatinus Lituaniae 42.
Szarsko villa 750.
Szczahownica et aquilae nigrae de armis 28.
Sczarnucha femina 606.
de Szczepanow v. Stepanow.
Szczeres villa 700.
Szczirzicz villa 893.
Szwinislava (Suinislawa) uxor Mestvini (I) Pomeraniae ducis 59.
„ filia Samburii (II) Pomeraniae ducis 59.

T.

Talar Iohannes monachus Pelplinensis 96.
Thanczynska (Tęczyńska) Barbara palatinissa Cracoviensis 474.
Tannenbergicum bellum 55.
Thapiewo 37.
Tatari, Thatari, Tattern, Tattren, Tartari, Thartari: Poloniam, Bohemiam, Hungariam, Silesiam a. 1238, 1241 devastant 13, 36, 560—568, 576, 618; occidunt Henricum II ducem Silesiae a. 1241 7, 636, 677, 652; interficiunt Poponem de Osterna generalem magistrum ordinis Teuthonicorum fratrum 54; proelium cum Tataris et scismaticis (sc. Ruthenis) a. 1266 commissum 694, Tatari a. 1286 in terram Prussiae venire dicebantur 37, a. 1287 hostiliter Poloniam invadunt 709, 710, 715, commemorantur 47, 301, 314, 515, 525, 788.
Tatarorum imperatrix 560—562.

Thater Iacobus famulus infirmorum 96.
Thecla priorissa Zukoviensis 141.
Templariorum ordo in Ierusalem 36.
Theodoricus, Theodericus, Theodricus: de Aldenburgk generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 40.
„ marchio Saxoniae 642.
„ filius Theuburgae et Dedonis, comes Merseburgensis, de Hilburch atque de Suselicz dominus 642, 643.
„ comes, filius Mechtildae et Dedonis orientalis marchionis 652.
„ marchio Misnensis, filius Hedwigis et Ottonis marchionis Misnensis 643, 644, 653.
„ marchio de Landesberch, filius (Constanciae et) Henrici (Illustris) Misnensis et orientalis marchionis, langravii Thuringiae, comitis palatini Saxoniae 644, 683.
„ comes de Bren, filius Iuditae et Friderici comitis 645, 654.
„ frater in ordine Templariorum, filius Eudoxiae et Theodorici comitis de Bren 645, 654.
„ frater ordinis templariorum, filius Elisabethis et Conradi comitis de Bren 645, 654.
„ praepositus Zukoviensis 142.
„ frator Cartusiae Dantiscani 127.
„ conversus Pelplinensis 67, 120.
Theodoricus de Ianowicz miles 529.
„ notarius civitatis Culmensis 108.
„ de Kel et Iotta uxor eius 92.
„ pater Henrici de Leydenstete 112.
„ germanus Gotfridi de Cosmin 610.
(Theodorus Laskaris) imperator Graecorum 684.
Theodosii sancti vita 816.
(Theophania) Graeca, coniunx Ottonis (II) imperatoris 212.
Templariorum ordo 36, 37, 533, 545.
Theophilus filius notarii in Marienburgk 109.
Terrax Antonius 110.
„ Sophia 90.
Tetbrandus abbas Olivensis 137.
Theuberga filia Theoderici marchionis, coniunx Dedonis comitis Merseburgensis 642.
Teuthonia, Theothonia, Theutoni 54, 61, 724, 847.
Teuthonici a. 1289 occupant hostiliter terram Sandecensem 717.
Teuthonicum idioma 454.
Teuthonicae mulieres 554.
Teuthonica quedam puella 423.
Teuthonicus quidam sacerdos 412.
Teuthonicorum fratrum ordo v. Cruciferi.
Tęczyńska v. Thanczynska.
Tidemannus v. Tydemannus.
de Tieffen Martinus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 56.
Tilicki (Tylicki) Petrus episcopus Culmensis, Varmiensis, Cuiaviensis, Cracoviensis 52.
Thimo, Thymo, Tymo: comes, (Misniae marchio), filius Mechtildae et

Theoderici comitis Merseburgensis 643.
Thimo frater ordinis fratrum minorum Corczynensium 792, 793.
„ vicarius in Vrowenburg 94.
Thimotheus visitator 131.
Thinciense monasterium 10.
Tinecensis ecclesia conventualis 763.
Tischler Nicolaus conversus Cartusiae Dantiscanae 129.
Thizmannus langravius et orientalis marchio, filius (Margarethae et) Alberti langravii Thuringiae 644, 653.
Tolke 55.
Tolkemith Iohannes monachus Cartusiae Dantiscanae 129.
Thomas I Vratislaviensis episcopus 13, 399, 616.
„ II Vratislaviensis episcopus 9.
„ de Syczow prior provincialis provinciae Polonae fratrum ordinis praedicatorum 894, 896, 897, 899.
„ comes de Breze 888.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 66, 84, 115.
„ sacerdos 93.
„ conversus Pelplinensis 83, 90.
„ monachus Cartusiae Dantiscanae 129.
„ vicarius Stanislai doctoris 765.
„ de Chroberz decretorum doctor 765.
„ filius Stephani de Bochna, notarius 765.
„ tabernator in Roppuch 75.
„ portarius monasterii Pelplinensis 110.
„ de Schwaben famulus fratrum Pelplinensium 112.
„ familiaris monasterii Pelplinensis 120,
de Thomaskyrchen Razlawa v. Razlawa.
Tomka, Thomcha, Thomca: soror Sandecensis ordinis s. Clarae 730.
„ de Potrowicz uxor iuvenis de Ksanicz 738.
„ de Morawicza 403.
„ 295.
Tomislava, Thomislava: uxor Sdislai comitis 870.
„ soror Sandecensis ordinis s. Clarae 729, 730.
Tornyr Paulus prior Cartusiae Dantiscanae 134.
Thorunium, Thorunia, Thorun, Thoru, Thoran: 36, 40, 41, 51, 54, 167, 192, 454.
Thorun antiquum 36.
Claustrum beatae virginis 41.
„ fratrum minorum 41.
„ „ praedicatorum 41.
Toruniensis concordia 201, 202.
„ terra 166—168.
Toymez soror Vrotslai militis de Policarciz 303.
Trael Georgius de villa Rauden 76.
„ Greger de Rauden, Lucas et Laurentius filii eius et Gertrudis uxor eius 110.
Trebnicz, Trebnitz (Trzebnica) 516, 519, 525, 585, 587, 592, 593, 595, 598, 603—605, 607, 610—612, 619.
Trebnicense monasterium ordinis Cisterciensis 6, 7, 13, 511, 517, 519, 621, 544, 558, 572, 581, 583, 589, 591, 593, 610, 628, 632, 635, 646, 648—651, 659.
Tremesznense coenobium 220, 234.
Treptow Petrus civis in Danczk 105.
Trevirum, Treveris, Treverensis metropolis, Trevirensis urbs 54, 265, 378, 379.
Tridentum 353.

Tridentina ecclesia 354.
Troianow (villa) 10.
Troianus, Troyanus: canonicus Plocensis 27.
„ custos maioris ecclesiae Cracoviensis 293, 295, 305, 306, 316, 397, 404.
Truchses Martinus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 43, 56.
de Trugenhof Steschko 121.
Trzebicki Andreas episcopus Cracoviensis 770.
Turci (populus) 204.
Thurski Thomas parochus Barlusnensis 120.
Thycz Iacobus vicarius canonicalis ecclesiae Cracoviensis 445, 446, 489.
Tyczko 96.
Tydericus conversus Pelplinensis 65, 112, v. etiam Ditericus.
Tydemannus, Tidemannus Gyzi episcopus Culmensis, Varmiensis 52.
„ conversus Cartusiae Dantiscanae 129.
„ familiaris fratrum Pelplinensium 75.
„ senior Cartusiae Dantiscanae 134.
Tyle Iohannes frater Cartusiae Dantiscanae 133.
Tylicki v. Tilicki.
Tylmanus conversus Pelplinensis 110.
Tylo canonicus ecclesiae Varmiensis 76.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 66.
„ sacerdos et familiaris monasterii Pelplinensis 87.
„ conversus Pelplinensis 122.
Tymmo miles de Michelow (Michałow) 87.
Tyrgarth Iohannes sacerdos et monachus Pelplinensis 75.

U.

de Udone archiepiscopo Magdeburgensi 321.
Ulricus, Ulrichus: generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 45, 47.
„ subdapifer Henrici ducis Slesiae 611.
„ comes de Wirthenberch 648.
„ conversus Pelplinensis 66, 104, 112, 114.
„ novicius Pelplinensis 110.
„ frater Petri plebani in Bartynsteyn 107.
Unelfus, Wnelpus episcopus Vladislaviensis 24, 26.
Unger Nicolaus abbas Olivensis 139.
Ungari, Ungaria v. Hungari, Hungaria.
Urbanus II papa 36.
Urbanus IV papa 26, 51, 629, 630.
„ V „ 238.
„ VIII „ 770.
„ de Osszwanczyn vicarius canonicalis ecclesiae Cracoviensis 482, 483.
„ de Oswecim 899.
„ homo de Surbia 428.
de s. Ursula miraculum quoddam 324.
Ursula priorissa Żukoviensis 141.
„ filia Henrici Glycznar de Cracovia, soror ordinis b. Francisci 445, 446.
„ vidua 120, 122.
de Uszcze, Uscie Stanislaus notarius publicus, clericus Cracoviensis dioecesis 766.
Uta filia Alexandri de Uryenstat 71.

V. W.

Wachaw Paulus familiaris monasterii Pelplinensis 119.
Walacheye, Valachi 43, 56.
Walburgis priorissa Żukoviensis 141.
Valencenae in comitatu Hanoniae 64.
Valentinus notarius in Marienburg.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 105.
Walleroder, de Wallenrode Conradus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 38, 55.
(de Wallenrod) Fredericus marschalcus ordinis Teuthonicorum fratrum 96.
de Walpodt Henricus generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 54.
Walrawus conversus Pelplinensis 72.
Walstadt, Walstat 564, 565, 568.
claustrum ordinis s. Benedicti 570.
Valterus, Walterus, Waltherus: episcopus Vratislaviensis 10.
„ frater ordinis fratrum minorum Cracoviensium 793, 794.
Valterus accolitus et monachus Pelplinensis 65.
„ conversus Pelplinensis 72.
„ civis et consul Cracoviensis 468.
„ filius Amilii civis Vratislaviensis 585.
„ de Praczow (Pracewo) 621, 622.
Walthawer Iohannes frater Cartusiae Dantiscanae 133.
Wancich provincia 61.
Wandalica gens 362.
Wandalus v. Vistula.
Wangrovecum 102.
Wantha (Więcyk, Wintzik) Ioannes praepositus Żukoviensis 142.
Vapowska Catherina 902
de Warendorff Godefridus 68.
Warłaam comes Ruthenus 816.
Warnaw Iohannes abbas Pelplinensis 63.
„ „ 81.
Varsius comes castellanus Cracoviensis 701.
Wartha oppidum (ducatus Siradiensis) 168.
de Wartenberg Petrus canonicus ecclesiae Vratislaviensis 353.
Warthmer Greger in Cöpcaw 106.
Wasmunt Hinrich 109.
Wayzel palatinus 72.
de Wede Martinus cognatus Pauli abbatis Pelplinensis 109.
Weer, Veer Iohannes familiaris fratrum Pelplinensium 84, 91.
Wegenerynne Agnes in Marienburgk 112.
Weier Hermannus canonicus Wendensis, parochus Beerwaldensis et Fürstenwendensis 117.
Velenchus Martinus comes 791.
Velizlaus civis Bochnensis 795.
Wels Andreas frater Cartusiae Dantiscanae 135.
Welun familiaris, cocus abbatis Pelplinensis 76.
Venantius episcopus Vladislaviensis 25.
Vencek miles 315.
Vencemil de Mechvice (Mechowice, Münchwitz) 605.
Venceslaua, Wencezlava, Wencezlawa: priorissa Trebnicensis 553, 576, 580, 581.
„ uxor Sbiluthi militis de Prussicz 614.
Venceslaus, Wenzeslaus, Wenczeslaus, Wenceslaus:
„ I rex Bohemiae 564, 567.
„ II „ „ dux Poloniae 90, 166.

Venceslaus: de s. Venceslao duce Bohemorum et martire 207, 240, 323, 324, s. Venceslai legenda 1, de s. Venceslai martiris miraculis 322, s. Venceslai translatio 207, 239, 243, 323, 755, s. Venceslai vita 756.
„ v. etiam Vratislaus.
„ frater ordinis fratrum minorum Cracoviensium 791.
„ filius Bratheconis de Solnic 592.
„ in villa Gelz (Ialec) 615.
Wendephaffe Henricus 116.
„ Elisabeth 119.
Venetiae, Veneciae 54, 426, 427, 758, 760.
Werepech Iohannes frater ordinis fratrum minorum 792
Werinbertus frater ordinis Teuthonicorum fratrum 82.
Vernerus, Wernerus de Orsela summus magister ordinis Teuthonicorum fratrum 39, 116.
„ Wyernerz episcopus Wladislaviensis 24, 26.
„ b. Verneri episcopi Plocensis mors et miracula 748—754.
„ episcopus Culmensis 51.
„ primus abbas Pelplinensis 62, 65.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 73, 109, 116.
„ conversus Pelplinensis 64, 93, 114, 120.
Verona 211.
Versius, Versuus nobilis dominus 873, 874.
Wescelus conversus Pelplinensis 79.
Wesna (Łączki, Wiesna, Wiese) 607.
Westwael Michael civis in Danczik et Elisabet uxor eius 70.
Weszkowicz Iohannes episcopus Posnaniensis 14.
Vicherus, Wikerus filius Vrotslai militis de Policarciz 302, 401.
Wichman v. Paulus.
Wichmannus abbas Olivensis 137.
Vicizlaus 100.
Widon Laurentius prior Cartusiae Dantiscanae 134.
Wietrznice villa 701.
Więcyk, Wintzik Ioannes v. Wantha.
Vicboldus, Vigboldus (Dobbelstein) episcopus Culmensis 51, 109.
Wikerus, Wykerus: Teuthonicus 307, 414.
v. etiam Vicherus.
Victoria soror monasterii Trebnicensis 534, 553.
Victorowice villa Cracoviensis dioecesis 795.
Wilberta filia Adleytae 306.
Wilbrandus sacerdos et monachus Pelplinensis 67.
Wilhelmus, Vilhelmus, Guilhelmus: Mutinensis episcopus, apostolicae sedis legatus per Poloniam 527.
„ filius Vincentii castellani de Olesno 622.
„ consul civitatis Cracoviensis 873
„ praepositus Żukoviensis 142.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 77.
„ conversus Pelplinensis 115.
Wilk Andreas de Reikaw 72.
Willarium oppidum in Brabantia 137.
Willebertha filia Adleheytae 397.
Willekinus conversus Pelplinensis 77.
Villigisus Maguntinus archiepiscopus 211.
Williko praepositus 212.
Wilsch Symon cum uxore sua Lucia 83.
Vinandus civis in Nova Sandecz 735.

Vincenciana cronica 45, 761.
Vincentius, Vincencius: archiepiscopus Gnesnensis 13.
„ episcopus Cracoviensis 12.
„ de Przerambl, episcopus Plocensis, Wladislaviensis, vicecancellarius regni Poloniae 30.
„ Polonus, administrator ecclesiae Pomezaniensis, episcopus Culmensis, Varmiensis 52, 115.
„ castellanus de Olesno (Rosenberg) 622.
„ frater ordinis fratrum praedicatorum 363, 433.
„ sacerdos et monachus Pelplinensis 89.
„ sacerdos, frater ordinis fratrum minorum Cracoviensium 795.
Winczlaus conversus Pelplinensis 68.
Winkelman Iohannes, Adelheyd uxor eius, Iohannes et Nicolaus sacerdotes et monachi filii eius 75.
Vinricus de Kniprode generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 38.
Wirchoslaus miles 882.
Wisenega soror ordinis s. Clarae in Skała 782.
Visla v. Vistula.
Vislava, Wislava, Wislawa: uxor Ulrici subdapiferi 611.
„ soror Sandecensis ordinis s. Clarae 725.
„ uxor Voyasii 310.
„ domina 736.
Wislaus, Vislaus, Wyslaus, Vislavius: episcopus Cracoviensis 311, 395, 396, 442.
„ Plocensis praepositus, Wladislaviensis canonicus, episcopus 15, 24, 27.
Wislaus miles 866.
„ filius Pribislavae 862.
„ filius Magdalenae et Boguslai militis 881.
Vislicia, Vislicza urbs 704, 731.
Wisnicze villa 737.
Wissegrod v. Wyssegroth.
Wistubco magnus praedo 731.
Vistula, Visla, Wiszla, Wyszla, Wandalus: 36, 41, 62, 69, 166, 203, 850, 857. Vislae pons 425.
Witcherus miles devotus 112.
Vitczkynne Elisabeth 80.
Viterbium 629, 630, 634.
Witko conversus Pelplinensis 91.
Witkowskin Zophia Teresia sanctimonialis Trebnicensis 103.
Witoldus v. Wytoldus.
Vitoscha, Vitosca, Vithosca: domina, uxor Petri 871, 872.
Witoslaus, Vitozlaus miles de Borech 584, 619.
Witosława, Witoslawa, Vitoslava, Vitozlava domina et magistra in Żukow, soror ducis Suantopelci 141.
„ priorissa Żukoviensis 141.
„ filia Clementis militis 591.
„ infantula 623.
„ religiosa matrona 785.
„ domina 861.
de Wittenburg (Weissenberg) Iohannes 60, 105.
Vitus, Vithus: beatus frater de ordine fratrum praedicatorum, episcopus Lubozanus, Lubuzanus, Lumbuzanus 875, 877, 881, 888, 889, 898, 899.
„ praepositus ecclesiae s. Floriani 313, 418.
„ custos 309.
in Wizenwels monasterium sororum ordinis s. Clarae 644.

Vladislaus, Ladislaus, Wladislaus, Wladyslaus, Wladizlaus, Wlodislaus, Wlodizlaus: (I) cognomine Hermannus dux Poloniae 10, 11, 272, 283, 284, 382.
„ II dux Cracoviensis 11.
„ III (Laskonogi) dux Cracoviae et Posnaniae 12.
„ cognominatus Loctek, Lohthek, Cubitalis rex Poloniae 14, 15, 27, 37—40, 74, 166—168, 195—197, 723, 736.
„ Iagello, Iagelno rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae 28, 43, 46—48, 166, 170, 198, 200—203, 764.
„ (III Varnensis) rex Poloniae et Ungariae 48, 204.
„ sanctus rex Hungariae 10, 11, 276, s. Ladislai regis Ungariae vita 242, 243.
„ rex Hungariae († 1205) 683.
„ sive Lesle (Posthumus) rex Bohemia et Ungariae 4, 5, 43.
„ filius Casimiri regis Poloniae, rex Bohemiae et Ungariae 43.
„ (II) rex Bohemiae 12.
„ filius Elisabethis et Henrici ducis Legnicensis 647, 654.
„ qui Wlodco dicebatur, filius Annae et Henrici II ducis Slesiae, dux Vratislaviensis atque archiepiscopus Salzburgensis 7, 631, 632, 647, 649, 652.
„ filius Meschonis (?), dux Opoliensis 15.
„ princeps Opoliensis, filius Casimiri 406.
„ dux de Opol († 1396) 202.
„ filius Odonis (filii Meschonis III Senis, ducis Cracoviensis et Posnaniensis) 12, 649.
Vladislaus episcopus Wladislaviensis 48.
„ Oporowsky v. Oporowski.
Vladislavia, Wladislawia, Ladislavia (Włocławek) 24—27, 40, 168.
Wladislaviensis arx 27.
Wladislaviense capitulum 26, 61.
Wladislaviensis ducatus 196, 201.
Vladislaviensis ecclesia 124.
Vladislaviensium episcoporum catalogi 16—30.
Wladislaviense templum 27, 28.
Vlasca filia Galli 794.
Włast' Pyotrko v. Pyotrko.
de Vlensburg Nicolaus frater Cartusiae Dantiscanae 132.
Vleski Ioannes nobilis miles 100.
Wlodislaus, Wlodco v. Vladislaus.
Wlost frater ordinis fratrum praedicatorum 297.
Wlosteg vir nobilis 303, 418.
Wnelphus v. Unelfus.
Vochs, Petrus conversus Cartusiae Dantiscanae 129.
Vogelsheym Iohannes frater, conversus Cartusiae Dantiscanae 128.
Wolboria 30.
Volboriensis catalogus 16—30.
Woldersche Elizabet vidua 110.
Wolff, Wolf Alexander Ludovicus abbas Pelplinensis 64.
„ Iacobus frater Cartusiae Dantiscanae 133.
„ Voigt Iohannes dónatus Cartusiae Dantiscanae 135.
s. Wolfkangi episcopi translatio 904.
de Wolfram Petrus licentiatus in decretis, scholasticus Gnesnensis, canonicus ecclesiae Cracoviensis 765.
Wolkaw (Wulkowski) Iohannes (castellanus Marienburgensis) et Margaretha uxor eius 121.
Wolmirus, Volimirus: episcopus Vladislaviensis 24, 26, 61, 618, 627.

Volkmarus de Lignicz 599.
Wolkwinus conversus Pelplinensis 82.
de Wolsan Mylestri 82.
Wonnysche Katherina 75.
Vorstenow Claus et Christina uxor eius 68.
„ Petir (Petrus) civis in Danczk 88.
Voyach maritus Quecussae 305.
Voyaso, Woyanus filius Petri Ungari 310.
Woychec v. s. Adalbertus.
Woyciecho incola villae Golkowice 733.
Woynicz (oppidum) 685.
Voyslaus, Woyslaus: de Cyrachou 295.
„ avunculus Symonis filii Swentonis 886, 887.
„ frater Caeciliae de villa Maslovicze 888.
„ 404.
Vratislavia, Wratislavia, Wrathislawia, Wraceslavia, Wratizlavia, Breslau, Preslau, Breslaw, Breszlaw, Vratislaviensis civitas 2, 4, 43, 201, 509, 549, 588, 593, 598, 602, 606—609, 616, 617, 620.
ecclesia maior 28, 649.
„ s. Alberti 608.
„ s. Bartholomaei 573, 578. 591, 605, 607.
„ s. Elisabeth 4.
„ canonicorum ad s. crucem 648.
„ iuxta monasterium ordinis s. Clarae 660.
monasterium (ordinis s. Augustini) ad s. Mariam 546.
„ (ordinis s. Benedicti) ad s. Vincencium 546.
monasterium ordinis s. Clarae 647, 649, 650, 655, 659.
„ ordinis fratrum minorum ad s. Iacobum 546, 569, 647.
„ ordinis fratrum praedicatorum ad s. Adalbertum 54, 546, 855.
Vratislaus, Wratislaus (II) dux Bohemiae 10.
„ v. etiam Venceslaus.
„ filius Mestwini ducis (Pomeraniae) 140.
Vrigenstath civitas 40.
Wroceslaus 308, 309.
Vrotslaus miles de Policarcziz 302, 303.
Vrovinus filius Diduini 733.
Wschoviensis ducatus 15.
Wulffgangus sacrista Cartusiae Dantiscanae 135.
Vulca femina 734.
Vus Henricus 85.
Wussen (Wusen) Paulus miles 101.
de Wyda Rutgerus frater Cartusiae Dantiscanae 135.
Wykerus v. Wikerus.
Wynand Margaretha de Bisterweld 106.
Wynandus redditus, sacerdos 127.
Vynckmansche Barbara de Gdanczk 100.
Wysche Grad urbs in Hungaria 200.
Vyssegroth, Wissegrod (Wyszegrad) oppidum Masoviae 857.
Wyssegrod castrum 39.
Wyszla v. Vistula.
Wytoldus, Wytolth (frater Vladislai Iagellonis regis Poloniae) 46, 47.

Y.

Yesse Hungariae dux 10.
Ywo v. Ivo.

Z. Ż.

de Zaborowa Iacobus decretorum doctor 765.
Zabrzeziński v. Szabrzeszinsky.
Zacharias frater, sacrista fratrum praedicatorum Cracoviensium 884.
Zagorzyno villa 700.
Zaclicha dominus, pater Żegothae domicelli 864.
de Zakovicze super Achnam puer 753.
Zacrew (Zakrzewo) villa 115.
de Zacrzew femina 753.
Zambacz Ioannes 736.
Zanstogous 608.
Zantir 37.
Zarich, Zarhic frater, lector, prior Cracoviensium fratrum praedicatorum 865, 873—875, 877. 878.
Zarzecze villa 700,
de Zator Paulus custos Scarbimiriensis 765.
Zawichost: claustrum ordinis s. Clarae ad s. Salomeam 13, 695.
Zavischa de Rozemberk alter vir Cunegundis reginae Bohemiae 14.
Zaz patruus filiae hominis dicti Neglaz 300.
Zbigneus v. de Olesznicza.
Zcillen v. Zillen.
Zdzisław v. Sdislaus.
Zeber Caspar civis in Stargardia 81.
„ Melchior sacerdos et monachus Pelplinensis, filius Caspari Zeberi 81.
„ Balthazar filius Caspari Zeberi 81.
Zebezuch Paulus procurator sororum de Lapide s. Mariae (Skała) 786.
Zebrzidowsky Andreas de Wionczborch episcopus Chelmensis, Wladislaviensis 30.
Zechanowz (Dziekanowice) villa 875.
Zeddeler Arnoldus frater Cartusiae Dantiscanae 132.
Zeganensis dux 15.
Zegnenus castellanus Cracoviensis 870.
Zegota, Zegotha, Segotha: comes, castellanus Cracoviensis 870, 889.
„ comes, castellanus Lublinensis 701.
„ pincerna 851.
„ domicellus 864.
„ miles, germanus Andreae viri nobilis 877.
„ miles 880.
„ vir nobilis 879.
„ dominus 861, 874.
Zeitz Mathias frater Cartusiae Dantiscanae 133.
Zelco pater Osannae sororis ordinis s. Clarae 709.
Żelisławski, a Zelslaw, Zilslaw, Sislaw Stanislaus abbas Pelplinensis, episcopus Culmensis 52, 62—64.
Zewer Iohannes sacerdos 65.
Zezik tabernator de Czopcow 111,
Zichaeus Fabianus utriusque iuris doctor 103.
Zillen, Zcillen: regularium canonicorum monasterium 646, 652.
de Zillen Paulus abbas Pelplinensis 63, 73, 104.
„ „ Iacobus frater Pauli abbatis Pelplinensis 104.
„ „ Gabriel filius Iacobi de Zillen 104.
Ziroslaus, Siroslaus (Żyrosław) episcopus Vratislaviensis 12, 189.
Zislaus civis Cracoviensis 890.
Zlaunic pater s. Adalberti episcopi 209.
Zlesiensis v. Slesiensis.
Zney vicinus Iacobi 309.

Zolner Conradus de Rottenstein generalis magister ordinis Teuthonicorum fratrum 55.
Zołkiewski Lucas tribunus militum 100.
Zophia v. Sophia.
s. Zorardii Andreae vita 755.
Zoszna v. Soszna.
Żukoviense claustrum virginum Praemonstratensium 140—142.
Żukovienses priorissae 141.
„ praepositi 142.
Zwerinecz, Swyerzynecense coenobium 11, 494, 866.
Zwonowski Procopius concionator in arce Marienburgensi 108.
Zydinkor Gerlacus 84.
Zyllen v. Zillen.
Zymborzowna Elisabeth priorissa Żukoviensis 141.
Zyrike Merten 115.
Żywan v. Siwanus.

POMYŁKI WAŻNIEJSZE.

Str. 101 w. 1 z góry zam. Ganczd czytaj: Gdancz.
„ 155 w. 10 z dołu, po słowie: zaznaczonych, dodaj: i pewnej ilości wywodów prawnych, stanowiących najbardziej samoistną część traktatu
„ 164 w. 17 z góry zam. si, malum czytaj: si malum,
„ 166 w. 21 z góry zam. terriginis czytaj: terrigenis
„ 167 opuścić uwagę 1.
„ 173 w. 23 z góry zam. artificis czytaj: artifices
„ 185 w. 19 z góry zam. maternum czytaj: maternam
„ 186 w. 27 z góry zam. dedignantur. czytaj: dedignantur?
„ 226 w. 6—7 zam. similitudinem czytaj: similitudine
„ 227 w. 4 odmianek dodaj: 4 alloqui„ loqui *I.*
„ 353 w. 7 z dołu zam. Excrevit czytaj: Exercuit
„ 643 w 3 z góry zam. marchionem[a], czytaj: marchionèm
„ 645 w. 23—24 z góry czytaj: W roku 1034 padł ofiarą spisku uknutego przez swego szwagra Ekharda II, zostawiwszy sześciu synów.
„ 644 w. 8 z góry zam. Fridericum[d]. Fridericus czytaj: Fridericum. Fridericus[d]
„ 648 w. 14 z góry zam. Henricus, tercius czytaj: Henricus tercius, [secundus]
„ 819 zam. zachodzącego kilkakrotnie imienia Wichmanna czytaj: Wilmanns.
„ 837 w. 7 z góry zam. VIII czytaj: IX.
„ 839 w. 10 z dołu zam. trzeciego i czwartego czytaj: drugiego i trzeciego
„ 840 w. 5 z góry wypuść: ab Ecclesia.
„ 851 w. 16 z góry należy może poprawić Iasotha miles na Lasotha miles.
„ 873 w. 4 z dołu zam. Petrus, Maurycy czytaj: Petrus Mauricij
„ 889 w. 19 z dołu zam. viedebatur czytaj: videbatur
„ 892 na załamku zam. 1327 czytaj: 1329.
„ 895 w. 10 z dołu zam. było to czytaj: było
„ 910 w. 3 z dołu zam. rzecz się miała czytaj: rzecz się tak miała.

Składał: Teofil Kowalski.

Z DRUKARNI ZAKŁADU NAR. IM. OSSOLIŃSKICH

3 2044 019 194 521

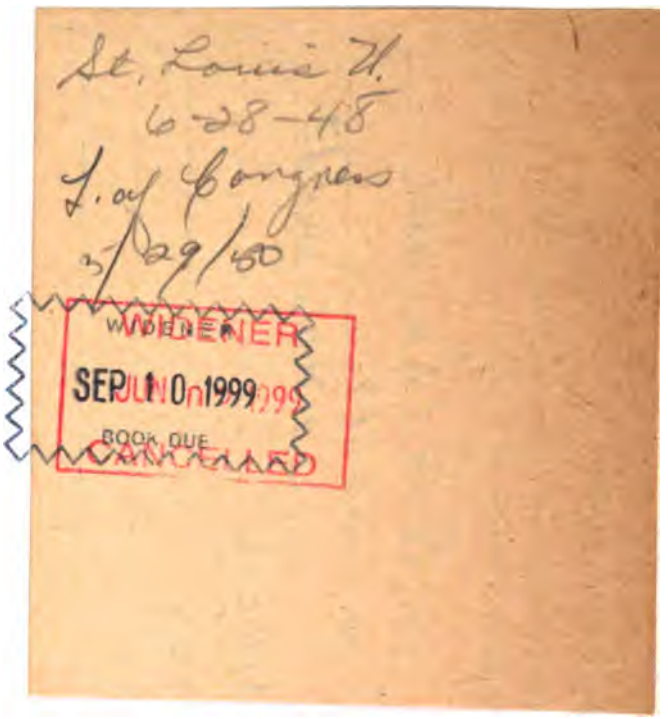
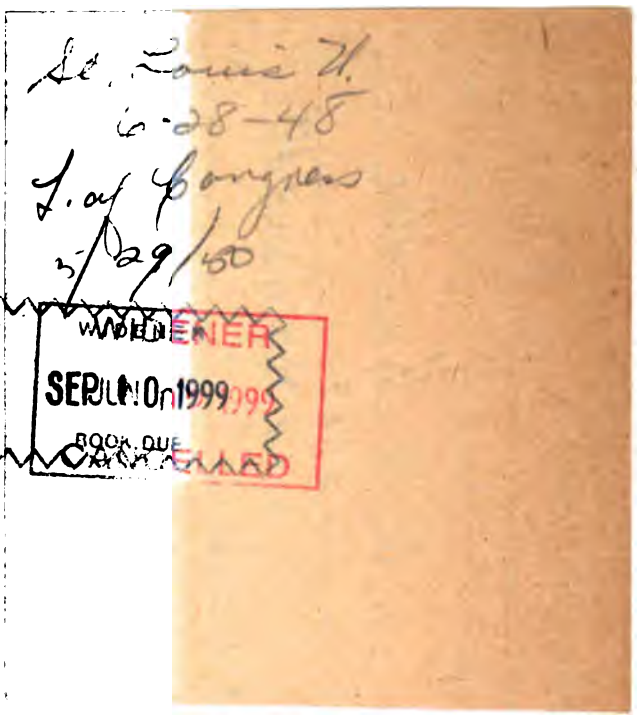
3 2044 019 194 521